Biblioteka Jagiellońska.

№ 5364/2

compactura munitus m. decembre 1902

N. Inw. 5364/2 1

Przemyskie

Lwowskie

r. 1744
dekanatów 9
kościołów farnych
158
katedra liczy 7 prałatów
7 kanoników (r. 1744)

Stan dyecezyi przemyskiej, podług synodu z r. 1723.

1) Dekanat Przemyski: 1. Przemyśl m. (katedra i parafia razem) 2. Żurawica. 3. Husienice (czyli Kosienice) 4. Wyszatyce 5. Medyka. 6. Stubno. 7. Krakowiec. 8. Radymno. 9. Łowce. 10. Ujkowice. 11. Rokitnica. 12. Puligłowy 13. Pantalowice. 14. Prochnik. 15. Babica. 16. Krzywcza. 17. Kaszyce.

2) Dekanat Jarosławski: 1. Jarosław m. (Kollegiata) 2. Kańczuga. 3. Gać (filia) 4. Przeworsk. 5. Lubaczów. 6. Oleszyce. 7. Urzejowice. 8. Rudołowice. 9. Nowosiedlce. 10. Sietesza. 11. Monasterz. 12. Husów 13. Zarzecze. 14. Sieniawa. 15. Cetnow. 16 Siennow. 17. Cieszanów. 18. Dropole (z majorat Sieniawski) 19. Grodzisko.

3) Dekanat Krośnieński: 1. Krosno m. 2. Krościenko 3. Odrzykoń. 4. Korczyna. 5. Kalmbornia (czyli Kgbornia) 6. Haczow. 7. Targowiska. 8. Rogi. 9. Iwoniec (czyli Iwonicz) 10. Krolik. 11. Lubatowa. 12. Klimkowka. 13. Rowne. 14. Wrocanka. 15. Miejsce 15. Jasionka.

4) Dekanat Sanocki: 1 Sanok m. 2. Brzozow. 3. Lisko. 4. Tyrawa wołoska. 5. Hoczew. 6. Poraz. 7. Niebieszczany. 8. Jacmierz 9. Dudenice. 10. Strachocina. 11. Nowotaniec. 12. Rymanow. 13. Besko. 14. Zarszyn

15. Jasionów. 16. Grabownica. 17. Humniska. 18. Jasienica. 19. Bliźne. 20. Domaradz. 21. Golcowa. 22. Przysietnica. 23. Dédnia. 24 Mrzygłod.

5) Dekanat Samborski 1. Sambor m. 2. Sąsiadowice. 3. Wojutycze. 4. Łonowice(?). 5. Dublany. 6. Rychcice. 7. Medynice. 8. Stryj m. 9. Drohobycz. 10. Czukiew. 11. Stare-miasto (czyli Stary-Sambor) 12. Stara sol. 13. Laszki. 14. Fulsztyn. 15. Chyrów. 16. Jasień. 17. Dobromil. 18. Niżankowice. 19. Nowe-miasto (czyli Bybel) 20. Błozew.

6) Dekanat Mościcki: 1. Mościska. 2. Mizyniec (czyli Mierzyniec) 3. Bierczа. 4. Rybotycze. 5. Radynice. 6. Wilczyce. 7. Stojańce. 8. Lipnia (czyli Sądowa Wisnia) 9. Hluszaków 10. Czyszki. 11. Pnikult. 12. Myslatycze. 13. Leszczawa. 14. Radochońce. 15. Krasiczyn.

7) Dekanat Leżajski: 1. Leżajsk m. 2. Sokołow. 3. Zarczycka wola. 4. Szarzyna. 5. Krzeszow. 6. Potok. 7. Łukowa. 8. Giedlarowa. 9. Żołynia 10. Nienadowka. 11. Krzemienica. 12. Łańcut. 13. Kosina (filia) 14. Tarnogród.

8) Dekanat Rzeszowski: 1. Rzeszow m. 2. Staromieście (filia) 3. Tyczyn. 4. Zaczernie 5. Łąka. 6. Krasne. 7. Malawa. 8. Krauzkowa. 9. Wysoka. 10. Markowa. 11. Albigowa. 12. Chmielnik. 13. Rafałowska wola. 14. Lubenia 15. Pietraszowka. 16. Wandzlowka. 17. Zabierzów. 18. Swilcza. 19. Przybyszowka. 20. Słocina.

9) Dekanat Dènowski. 1. Dènow. 2. Bachorzec. 3. Dubiecko. 4. Dylągowa. 5. Rozdrzec. 6. Werota. 7. Izdebki. 8. Łubna. 9. Futoma. 10. Błażowa. 11. Chyżne. 12. Harta. 13. Jawornik.

~~Coll. S. Joannis in oppido~~

Jezuici 1. Przemyśl f. 1610 Stanisław Sicieński bisk. prz.

6. Jarosław B. Maria Camponarianum Colleg.
Turka (Misjo)
Sambor (Colleg)

2. Krosno f. ~~Andrzej~~ Bobola pod ~~Horaną~~ Lwów Bal pod Komorą Janowski 1614
3 Jarosław Coll. 4 Zarzycz 5 Sambor

Lwów 1. Rzeszów

Paulini 1. Starawieś f. 1734 Alexander Fredro bisk. przemyśk.
2. Krzeszów

Niechowici Przeworsk ~~prop~~ f. 1394 ~~Spytek~~ Jan z Tarnowa ~~Jarosławia~~ wojewoda sandomir 1446

Leżajsk ~~prop~~.
Gładerowa

Rudołowice prepozyt. (Jan z Mszano wic Jasper premisl z bratem Mikołajem

Urzejowice
Juliszowy

Karmelici trzewiczkowi 3 Drohobycz (z ogrodzenia belgijskiego) f. 1698 Jan Bekierski
Hłusiakow
Sądowice ad S. Annam

Karmelici bosi 1. Przemyśl f. 1620 Marian Krasicki wojew podolski.
2. Zagorze f. ~~1680~~ 1705 Jan Franciszek Stadnicki wojew. wołyń.

Paulini: Starawieś f. 1733 Fredro bisk. Krzeszów f. ~~1330~~ 1330. prez. Franciszek Gorlinski kanonik

Bonifratrzy 1. Przemyśl. f. 1665 Piotr Michał pisarz przemyski prem.

Brygitki 1. Sambor.

Dominikanki 1. Przemyśl fund. Hłumiecka między 1857–1866.

Franciszkanie: 1. Przeworsk.
2. Mosciany.

Kollegiata w Przemyślu (P. Marji: S. Jana Chrzciciela) f. 1412.
4 prałat 3 kanon. 8 wikar 5 marjon. 3 altarzyst
Jarosław f. 1523 za wigar z Warnenczyka wdowa po Krzysztofie Tarnowskim
Drzozów f. 1729 Krzysztof Szembek bisk. prem. (ob. Synod.) 4 prałat 3 kanon. 4 wikary pt.
Seminarium in Przemyśl (Missionarie)

4 prałat. 3 kanon. 8 wikarjuszów. 6 marjon. – Halter. 6 praebend.

| | | |

Mechowici : 1. Przeworsk
2 Leżajsk Coll. ~~S. Joanitów Lwów~~

Dominikanie : 1 Jarosław f. 1592 Mościska f. 1[illegible] Regium
~~2 Jarosław Bernardyni~~
2. Wielkie-oczy f. 1687 (czyli 1684 ?)
3. Borek pod Tyszynem f. 1670 Maciej Nowicki prowincjał Borecki 1668 (Szem)
~~4. Dydkow~~ f. 1241 p. S. Jacka ?
~~5.~~ 5. Przemyśl f. 1600 6. Łańcut w XIV wieku Lisiecki f. 1620
7. Sieniawa.
8. Mościska
~~9. Jarosław~~
9. Rzeszow
10. Sambor
11 Ciesanow

Karmelici calceat : 1 Sądziadowice f. 1589 Jan Felix Herburt starosta mościski
2. Husakow f. 1623 Konstanty Korniakt dziedz.

bosi 1. Zagone f. 1705 Franciszek Stadnicki wojew. wołyński.

Franciszkanie : 1. Przemyśl f. 1234
Rafaw
2. Kalwarya pacławska 1668 Andrz. Maxymil Stryj Zebrzydowski wojewoda podolski.
6. Stryj.
3. Krosno f. 1397 Jan Sołtys z Krosna i Królowa Jadwiga nadaje 1339 Eryk
4 Sanok f. 1337. mora bisk. przem.
5. Jarosław

Bernardyni : 1. Leżajsk 1608 Sukiel, Opaliński starosta leżajsk. z obrazem cudow. Korb.
2. Rzeszow f. 1624. Mikołaj Spytek Ligęza kasztel. sandom.
3. Przeworsk ~~f. 1465~~ 1461 Rafał z Jarosławia. wia marszałek k. kor.
4. Sambor ~~f. 1472~~ nowy 1471 Jan Odrowąż wojewoda ruski.
~~5. Dukla~~

Reformaci : 1. Przemyśl f. 1629
2. Jarosław f. 1720
3. Sędziowa-Wiśnia f. 1730
~~4. Brzeg~~
5. Rzeszow

Kapucyni ~~1. Leżajsk~~ Góra S. Michała pod Bliznem
~~2. Rozwadow~~ f. 1[illegible] Bliznem f. ~~Jan Dubowicki chorąży kor.~~
3. Krosno f. 1734 Jan Klemens Boranko k. w. kor. ; Jakób Jaworski kanonik przem. ; Wacław Wiesiołowski

Benedyktynki : 1. Przemyśl
2. Jarosław

Szarytki : 1. Mościany
2. Przeworsk.

Misjonarze : 1. Sambor
2. Przemyśl
~~3. Lwów~~ w Krakowie
Brzozow (?)

dtto.	namenlose Geschichten.	3 „	„ 3 „	
Goethe,	Gedichte			
Schiller	„			
Hebbel	„			
Freiligrath	„			
Chamisso	„			
Anastasius Grün	„			
Uhland	„			

Zu den bekannten eleganten klein Octav-Ausgaben:

in rothem oder hellblauem Calico mit Gold- und Blind-Pressung . . . . 20 —

„ schwarzem „ „ „ „ „ „ „ . . . . 16 —

Gepresste Calico-Decken zur „illustr. Welt“, zum „illustr. Familien-Journal,“ zum „Buch der Welt“ . . . 24 —

„ „ „ „ „Gartenlaube“ . . . . . 36 —

Zur gefälligen Beachtung.

Diese Collection von vorräthigen Einbänden wird fortgesetzt und werden stets für neuerscheinende Werke oder neue Ausgaben älterer Werke, welche einen grösseren Leserkreis haben, die Einbände sofort angefertiget.

Vervollständigte Verzeichnisse werden jedes Jahr im Jänner erscheinen.

Wien, *im Jänner 1858.*

Aus J. B. Wallishausser's k. k. Hoftheater-Druckerei.

Rozne Wiadomości.

Series Episcoporum Premisliensium R. L. (z Rubryceli na r. 1829 Lejże Dyec.)

1. Ericus Mora de Ord. Min. S. Franc. nom. 1375 + 1387.
2. Mathias Janina n. 1387 + 1399.
3. Joannes Doliwa Lubinius n. 1400 + 1437.
4. Petrus de Strzegonia Chrząstowski n. 1437 + 1452.
5. Nicolaus Odrowąż Tłaszkowicz n. 1452 + 1474.
6. Andreas Sulima de Oporowo Oporowski n. 1477. an. 1478 nom. Ep. Vladislav.
7. Petrus Łodzia Moszczyński n. 1478. a. 1488 n. Vladislav.
8. Joannes Biberstein Kazimirski n. 1485 + 1487.
9. Joannes Tarnawa Targowicki n. 1487 + 1492.
10. Nicolaus Łabędź Krajewski n. 1492 + 1498.
11. Andreas Poray Borzyszewski n. 1498. a. 1503 n. Archiep. Gneon.
12. Mathias Ciołek Drzewiecki n. 1510. a. 1514 n. Vladisl.
13. Petrus Łodzia Tomicki n. 1514. a. 1520 n. Poznan.
14. Raphaël Wieniawa Leszczyński n. 1521. a. 1523 n. Plocens.
15. Andreas Kotwicz Krzycki n. 1523. a. 1527 n. Plocens.
16. Joannes Tunosza Karnkowski n. 1527. a. 1531 n. Vladisl.
17. Joannes Habdank Choiński n. 1531. a. 1535 n. Plocens.
18. Petrus Sulima Gamrat n. 1537. eod. a. n. Plocens.
19. Stanislaus Topor Tarło n. 1537 + 1544.
20. Joannes Telica Dziaduski n. 1545 + 1559.
21. Philippus Nowina Padniewski n. 1559. a. 1560 n. Cracov.
22. Valentinus de Fulsztyn Herborth n. 1560 + 1572.
23. Lucas Ogończyk Kościelecki n. 1567. a. 1577 n. Poznan.
24. Adalbertus Dołęga Starozrebski n. 1578 + 1581.
25. Simon Tunosza Lugowski n. 1583 + eodem.
26. Joannes Tunosza Borukowski n. 1584 + 1585.
27. Adalbertus Jastrzębiec Baranowski n. 1585. a. 1591 n. Plocens.

28 Laurenz

28. Laurentius Grzymała de Goslice Goslicki n. 1543. a. 1601 n. Posnan.
29. Mathias Poray de Bożenin Pstrokoński n. 1601. a. 1608 n. Vladisl.
30. Stanislaus Rogala in Siecin Siecinski n. 1610+1619.
31. Joannes de Wola wężykowa Wężyk n. 1620. a. 1624 n. Posnan.
32. Achacius Iunosza de Grochowce Grochowski n. 1624. a. 1628 n. Luceorien.
33. Adamus Nałęcz Nowodworski n. 1628. a. 1632 n. Posnan.
34. Henricus Lewarth. Firley n. 1633. a. 1635 n. Posnan.
35. Andreas Łodzia de Szołdry Szołdrski n. 1635. eodem a. n. Posnan.
36. Petrus Nałęcz Łębicki n. 1636. a. 1643 n. Cracov.
37. Alexander Jastrzębiec Trzebiński n. 1643+1644.
38. Paulus Janina Piasecki n. 1644+1649.
39. Joannes Telita Zamoyski n. 1650. a. 1654 n. Luceorien.
40. Andreas Łabędź Trzebicki n. 1655. a. 1658 n. Cracov.
41. Stanislaus Slepowron in Sarnow Sarnowski n. 1658. a. 1676 n. Vladisl.
42. Joannes de Zbąszyn Zbąski n. 1678. a. 1689 n. Varm.
43. Georgius Albrechtus Dönhoff n. 1690. a. 1700 n. Cracov.
44. Joannes Paprzyca Bokum n. 1702. a. 1718 n. Culmen.
45. Christophorus in Stupow Szembek n. 1719. a. 1724 n. Varm.
46. Alexander Antonius Bończa in Przedziel Fredro n. 1725+1734.
47. Valentinus Leliwa Czapski n. 1737. a. 1742 n. Culmen.
48. Venceslaus Hieronymus Ogończyk de Bogusławice Comes Sierakowski n. 1742. a. 1759. n. Archiep. Leopol.
49. Michał Leliwa de Granow Wodzicki n. 1761+1764.
50. Valentinus de Osiny Wężyk n. 1764+1766.
51. Andreas Stanislaus Kostka Korab Młodziejowski n. 1766. a. 1768 n. Posnan.
52. Josephus Thaddaeus de Kiekrz Kierski n. 1768+1783.
53. Antonius Venceslaus Belański n. 1783+1786.
54. Antonius de Gołasze Dąb Gołaszewski n. 1786+1824.
55. Joannes Antonius Lipus de Poloczki n. 1825.

(W Łaka w wielu miejscach pomylone, trzeba je sprawdzić.)

Relatio status almae archidioeceseos leopolienſis. – Proemium mówi o początkach (bisk. lwowsk. arcy)
Immunitas ecclesiæ Leopolien. – Patrimonium mensae Archiepiscopalis – Ecclesiæ suffraganeae
metropolitanae Leopolien. subjectae. Autor dowodzi z revis bullami jedna Bulla z r. 1462 a druga
Bulla 1468 że biskupstwo Łuckie Chełmskie nierównie dawniejszego jak metropolia lwowska zasługująca
początku gdyż od Bolesława wstydliwego 1264 założone było suffraganią lwowską – Catalogus Archiepis-
coporum et vitae eorundem Breviarium, Koniec na Prochnickim Andrzeju – Venerabile Capitulum
leopolienſe przechodzi wzrosty Kanoników ich dotacyje przytacza spis Kanoników lwowskich jakich
mogł znaleźć w papierach r. p. Wargocki Bartłomiej Gregorius de Sanok 1471. Jan Krowicki
1504 – Jan Dworczyc Art Mag 1558 – Piotr Skarga – Walenty Wargocki † 1614 – Potem Wikarzy dotacyje przy
Katedre wyliza ich obowiązki: antiwersarze, dalej Mansionarze Bisfuje potem ołtarze: ich dotacyje
w katedre których na ów czas w grodku 26 a jewnątr 4 było – wyliza inne prowenta Kapituły – przy
Farze w trzech compactata r. 1511 między Kapitułą a magistratem uchwalone przez Komisyje Królewską co do
proboszcza względem Kaznodzieji niemieckiego, zakrystyana: nauczyciela szkoły. – Bisfuje dalej bractwa
pobożne w Lwowskich Kościołach. Których było 10 dalej maluje stan funduszu tego Kościoła archiwum bibliotekę
Kościoła która wdrawdzie mało miała dzieł (paucas et inculti preli: edytue vetustate consumptos libros Kabet)
: biblioteke Kapituły obfitującą w prawie wszystkie dzieła Ojców św. prawo kanoniczne i inne Wyliza dalej
bank Kościelny r. 1599 przez Nowodworskiego ad Dr założony tajnie i. t. p. – Ecclesiae urbanae
Leopolienſes których przy katedry z Klasztorami wtedy 20 było (w Chodynickim opisanych Klasztor S. Klary)
Dalej wyliza Dekanaty Kloszy było 7: Kościoły których było 162 i Szpitalnych przy każdym Kościele
wyliza rok założenia najstarsze Kościoły w Kulikowie 1399 Klasztor franciszkanów w Halicz 1362
Kościół w Glinianach 1397 Buczacz 1401. (Halicz franciszkanom 1362 Otto Capitaneus Rusiæ cum Henrico
locum ecclesiæ affignaverunt) Wyginany 1400 Jaworow titulo Assumpt B. V. mar. et S. Barbarae
najprzód założył Venceslaus dux Oppaviæ et Ratiboriae haeres in Jaworow 1454 fer. 4a ante Cathedram
S. Petri drugie: Petri de Schamotulis Castellani Posnanienſis Anno 1470 texti a Luca de Gorka
Castell. Posnanien. haeredi in Jaworow 1512 bona sunt regalia. (mówiąc o Kościele Dominikanów
w Król. Kościół dzięki Dominik anów na Rusi przytacza ich Konwenta.) zajmuje ten rękopism str.
177. dalej następuje: Ordinatio fundationis Joannis Zamojski Archiep. Leop. 1615 facta – Transfumpta
erectionis seminarii Cracov. 1602 na str: 191 Haec sunt transcripta ex libro Mscr. R.. P.
Thomae Zirawski suffraganei Leopol. et officialis opera et labore Excell. D. Pauli Dominici
Thesaurarii med Dr. Conf. Leopol. Str. 193 jest: Jacellum D. Crucis Autore Bartholo Zimorowic
descriptum 1651: 24 Apr. autograf. str. 196 tegoż rękopismo D. Laurentii via Glinianen. p. 199.
Hospitale S. Spiritus 1651. 1 Aug. 205 Aedicula D. D. Mariae et Marthae p. 211 Notabi-
lia templi P. P. Bernardinorum Leopolien. str. 213. Vita venerabilis Patris Joannis Dukani

Ordinis minorum de Observantia est inserta actis consistorii Leopolien. a. 1645 d. 11 Martii
kończy się strona 216.

Jest to więc opis dyecezyi Lwowskiej z jej kościołami dekanatami i funduszami pisane r. 1614 pisany na żądanie dla wiadomości nowo-wstąpionego po śmierci Jana Zamojskiego arcybiskupa Andrzeja Próchnickiego. Jest to kopia z rękopisu Piaseckiego r. 1623 przez Pawła Dominika Hepnera D^r. med. i Consula spisana później dostał się do Lwowa jak świadczy jego własny podpis na 1 stronie: Bartholomaeus Lwowowic Civitatis Leopolien. Notarii 1643 d 2 Aprilis F. I. Pasech. co było przyczyną że w Katal bibl. Ossol. to dzieło mylnie Lwowowiczowi przypisano. Oryginał Piaseckiego który pewnie istniał w archiwum Kapituły zaginął pozostała się tylko kopia zgodna z tym nierównie późniejsza bo pochodzi z 18 wieku pod tym tytułem: Liber Beneficiorum Archidioeceseos Leopoliensis per Andream olim Thomam Piaseckium Decanum post suffraganeum Leopoliensem A. D. 1615 conscripta cui annotata alia Beneficia post praefectum Annum 1615 fundata et erecta in Actis archiepiscopatus Leopoliensis reperta. W Mscr. Ossolińskich brakuje tylko przedmowy Piaseckiego „Ad Illmum & Rndssmum D^m Joannem Pruchnicki &c. in Almae Archidioeceseos Leopol. Relationem Brevis praefatio" pod arkuszową notatą marginesową 31 następuje addicio z r. 1704. W rękopisie Hepnera są prawie dodatki jego z r. 1624. — Piasecki umarł to dla Lwowa co Długosz dla Krakowa a Fredro dla Przemyśla. Jako sztorer kapituły troskliwie widzi pożytki ani fundusze kościelnych zato że wspomnienie utraconych przytrafiania praw kapituły niechcący nawet arcybiskupom którym tym prawom uwłaczać chcieli. Jan Tomasz Józefowicz kanonik lwowski który z rozkazu Konstantego Zielińskiego arcybiskupa lwow. życia Arcybiskupów Lwowskich po Skrobiszowskim miał opisać zostawił w Rękopisie dzieło obszerne w którym zacząwszy od r. 1614 do r. 1700 nietylko sprawy arcybisk. ale i dzieje współczesne mianowicie rzeczy miasta Lwowa z dokładnością opisał. Korzystał jak sam przyznaje z tej pracy Piaseckiego z rękopisu nazywa go Episcopus Laodicensis) mówiąc 1625 umarł: dodaje na pochwałę: Archidiaconatum totam omnia ipsius beneficia ecclesia parochialis Ecclesia metropolitana dignitates, altaria officia ministeria nec non regularium monasteria illorum in urbe originis progressus et alia multa memorabilia diligenter cum Joanne Baranowski canonico descripsit (Ten J. Baranowski był na owczas J. U. D. Archidiaconus parochus Grodecensis) kościoł Lwowski niemiał Suffragana godności tej pierwszy wprowadził Arcybiskup Prochnicki o to wymawszy na to pozwolenie od papieża Leona V Tomasz Piaseckiego był pierwszym Suffraganem jak mówi Skrobiszowski Kart 2 Litt A fol recto: Suffraganeam dignitatem primus in suam Metropolim induxit et primus in Episcopum Nicopolitanum et Suffraganeum Leopoliensem electus est Thomas Piasecius J. U. D. Decanus et Vicarius Generalis in Spiritualibus Leopoliensis atque per Illustr. Archiepiscopum conferatus est Leopoli 27 Maja A. D. 1618. Józefowicz go więc mylnie biskupem Laodycei zowie.

Podług Niesieckiego t. III p. 605 Piwarski używał herbu Nałęcz tak ten herb widział w panegiryku Virtutis et honoris zeim przypisanym; pisze go biskupem Nikopolskim suffraganem Lwowskim Officialem i dziekanem Lwowskim Przyznaje mu iż kaplicę S. Tomasza przy katedrze lwowskiej fundował ze Dominikanow u S. Maryj Magdaleny dobrze czynił i na Brygitki był dobroczynny. Okolski Ruscia florida p. 82 umarł 1628

Okolski Herbarz, Ruscia florida.
Starowolski Monumenta, Josefowicz kronika, Sierakowskiego Relacya

Andrzej Wargocki: O Rzymie Pogańskim Chrześciańskim w Krakowie u Jana Scharfenbergera 1610 in 4° dedykowane Piwarskiemu.

Panegyris Thomae Piwarski Episcopo Nicopolitano Suffrag. Leop. per Collegii Leopolitani Soc. Jes. studiosam juventutem. Cracovia typ. Franc. Cezary 1618. 4°

Tomasz Piwarski r. 1616 był proboszczem w Kulikowie

Thomas Piwarski singulari Joannis Andreae Prochnicii Archiep. Leopol. favore et promotione Episcopus Nicopolitanus Suffraganeus primus Leopolitanus unque Decanus et officialis generalis praeclaris naturae praecellentibus animi insignibus dotibus plenus honorum maturus vita dives virtutum obdormivit anno 1625 pridie Kal. Maji aetatis suae 61.

Starov. p. 278.

Divis Thomae Didymo Apostolico, Thomae Canthuariensi Martyri, Thomae Aquinati Confessori Tomas Piwarski tutellaribus suis dedicavit ac dotavit Anno D. 1610. Star. p. 279. In basilica Metropolitana.

Monumenta Sarmatarum Simone Starovolscio Collectore Cracovia in officina Vidua et haeredum Francisci Caesarii 1655.

Piwarski r. 1606 wybrany na trzecie miejsce w kapitule lwowskiej t. j. na archidiakona świeżo utworzone przez króla, do którego miejsca przyłączone było probostwo buskie z beneficium lopatyńskiem; r. 1597 D. Dr. J. Król Mci sekretarz był archidiakonem pierwszym r. 1606; officyałem 1608; dziekanem. Po śmierci arcybiskupa Zamojskiego administrował dyecezyą został pierwszym suffraganem + ostatniego kwietnia pochowany w ostatniej kaplicy w środku kościoła obok kaplicy zamojskich.

O Rzymie Pogańskim y Chrześciańskim Xiąg dwoie X. Andrzey Wargocki napisał y do druku podał. Przydane iest opisanie Domku Loretańskiego Najświętszey Panny Maryey Matki Bożey y Miasta Weneckiego przez tegoż Autora W Krakowie W Drukarni Jana Scharffenbergiera Roku Pańskiego 1610 in 4° Kart 4 nieliczb i str. 146.
na drugiey stronie tytułu herb Jelęcz : pod nim do Ziarnkiego z powodu tego Jelenia 10
wierszy polskich X. Stan. Gro: (chowski) Kus: Krusz: dalej przypis X. Thomaszowi
Ziarnkiemu J.U. Doctorowi Dziekanowi y Officialowi Lwowskiemu &c &c. Sekretarzowi
X. J. M. Pana swemu Mcwemu.

druga edycia wyszła w Krakowie w Drukarni Łukasza Kupisza J.K.M. Typografa
Roku Pańskiego 1648. in 4° Kart 4 nieliczb str. 132. przypis do Ziarnkiego wyrazów
a na końcu poświęcenie p. Łukasza Kupisza Dobrosławowi z Cieklina Cieklińskiemu kasztelanowi
Czechowskiemu trybunału Koronn: Marszałkowi &. &.

Wargocki pisze
„Opisałem Rzym Kędyż mój Mciwy Pan jako i w innych dalekich krainach wiek swój
przedniey trawił : widziałey one wszystkie ozdoby zacności miasta które niekiedy świata
rozkazowało. Do tu w Krakowskiey akademiey nauki wysokie odprawiwszy tamże je kończył : tak
szczęśliwie ieś non umbratilej J.U. Doctorskiey tytułoy : z sobą do ojczyzny przywiózł." Wielki kanclerz
koronny a potem regni primas Jan Jarnowski, biskup Poznański sławnymięci Gosliccki i inny
chcieli go mieć przy sobie propter Consilia obiecując mu wielkie nagrody i kosztowne godności. Lecz on wolał
zostać przy Janie Solikowskim arcybiskupie lwowskim kapłanie świętym który go wziął z sobą do
Inflant na onej Komissyi Inflanckiey kiedy tę ziemię z nuhwały Jejmości z woli K.J.M. sporządzono
zlecił mu tamże Kancellaryą, we wszystkich trudnościach które głowne były przy wszystkich sądach
sprawach rewidowanych tak pracował że każdy wielkie bacznie prawa umiejętności przednich ludzkości
furera widząc chwalić musiały miał gotowizny Arcybiskup : na potym na Jejm ach jak we wszystkich sprawach
głowniejszych — Jan Zamoyski Arcybiskup lwowski brał go ad fua conflia za którego staraniem na
Jejmie Król Sekretarzem swym Ziarnkiego mianował. Piastował te D. offlicyalstwa. Archidyakonija,
Dziekania, Officialstwo „niezgromne onego listu Który imieniem Jchmci Panow Senatorow i
wszytkiego rycerstwa na Jejmiku Wiśnieńskim niedawno do Gabryela Baterego Wojewody S
migrodzkiego w pewnych sprawach pisał, świadek tamże wszytek Jejmik jaki to był ten list
gdyż sam tak Jch Mość PP. Senatorowie jako i koło rycerskie powstawszy M. M. dzięk
wało. niezgromnie zachowania wielkiego, bogobojności : cnot rozmaitych."

Dan w Krakowie 1610 w dzień S. Cecilicy.

1583 Bonucci 1591 Mar
Cracoviensis

9

Lwowskie archiv.

Lwów

Karmelitanki boże fupr 1782. (Semin. ruskie)
Bernardynki fupr. 1782
Karmelitanki trzewiczkowe fupr 1782 (na przed mieściu halick.) prabnia i piekarnia woisk.
Dominikanki na przedm. halick przy ulicy trzeciej fupr. 1782 Semin ruth.
Brygidki fupr. 1782 Kryminał
Kanonicki de Sexia (na Ulicy Lyskiej) fupr. 1782 (szkoła)
Fryntarze fupr. 1782
Fryntarze S. Mikołaja fupr. 1782
Missionarze fupr. 1782 kozary
Kopiec S. Wojciecha Teatyni fupr 1782 magazyn artyleryi Cienowy klasztor
Reformaci fupr. 1782 dziś szpitaly miesk
Karmelici trzewiczkowi S. Marcina fupr. 1785
Dominikanie obserwanci S. Urszuli fupr. 1785
Paulini fupr. 1785 cerkiew Piotra i Pawła
Dominikanie fupr. 1785 Proboszcz S. Marji Magdal.
Franciszkanie fupr 1785 teatr
Augustianie fupr. 1785 - parafia S. Anny.
Franciszkanie fupr. 1785 parafia S. Antoniego
Kapucyni fupr. 1785 dziś franciszkanie

Bonifratrzy spor. 1786 Szpital wojskowy
Karmelici bosi – spor. 1801. (Kryminał)
Piarów spor. 1783.

Mit Gegenwärtigem beehre ich mich Ihnen den Katalog der Verlagshandlung von **FIRMIN DIDOT FRÈRES IN PARIS** zu überreichen.

Das Interesse, mit welchem die meisten Werke dieser Buchhandlung von dem literarisch gebildeten Publikum empfangen werden, lässt mich hoffen, dass Ihnen ein vollständiges Verzeichniss derselben willkommen sein wird. Sie finden darin Bücher aus allen Wissenschaften. Die einfache Durchsicht eines Pros-

des *Thesaurus græcæ linguæ*, des *Du Cange, Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*, der *griechischen Classiker mit lateinischer Uebersetzung und Noten*, der *grossen Reisewerke etc.* zu besitzen. Der Preis dieser Werke aber, welcher bedeutend ist, und bisher auf einmal entrichtet werden musste, fiel dem darauf Reflectirenden zu schwer.

Die Verleger haben mir nun für dergleichen grosse und theure Sammlungen solche Zahlungsbedingungen eingeräumt, dass ich Ihnen meinerseits derartige Werke durch Abschlagszahlungen überlassen und mithin einen verlängerten Credit gewähren kann. Diese Vergünstigungen können jedoch nur bei Abnahme von grösseren Sammlungen, *mit einem Male und vollständig bezogen*, stattfinden.

Ihren Aufträgen, welche mit grösster Pünktlichkeit ausgeführt werden sollen, entgegen sehend, zeichne

Hochachtungsvoll und ergebenst

obrazem cudow. koronow. 1751

Dominikanie. 1. Lwow Bożego ciała f. 1230 x Lew Danilowicz (w mieście)
2. Lwów S. Maryi Magdaleny nowicyat f. 1600 Penna
3. Jezupol. Pstrokoni pra.
4. Pohorodyczany
5 Halicz
6. Przemyślany
7. Czernelica.
8. Potok
9. Czortkow
10. Tarnopol.
11 Sniatyn
12. Kolomyja f. 1413 Władysław Jagietto
13. Tysmienica

15. Zołkiew
16. Jaworow f. 1615 Piotr i Ludga Milewscy sup. 1780
17. Busk
18. Buczacz
19. Rohatyn
20. Czortków

Kollegiaty
1. Lwów
2. Stanisławow
3. Zołkiew.

Franciszkanie 1. Halicz na przedmieściu S. Stanisław na polu Podbereże (
fund. wtóre. 1380 Władysław Xże Opolski - r. 1728 przeniesienie do Kapucynow klasztor
2. Lwów S. Krzyża f. 12[illegible]36 Bernardyn arayb. halicki
3. Grodek K fund. 1429 Władysław Jagiello
4. Kosow f. 1740 Jerzy Dziedziuszycki Koniuszy w. Kor. z żony.
5 Halicz w mieście S. Krzyża f. 1363 Kazmierz W. i Ostrogscy rapki.
6 Lwow na przedmieściu S. Antoni f. 1718 Antoni x. Wizna wiecki kapłel. krak. sup. 1784 (S. Antoni) ganek

Teatyni: Lwow f. 1696 (za pałacem, sprzedano 1746 Misionarzom gracky)
Lwow Collegium pontificium f. 1734 Propaganda trzyma grunt na zbudowanie klasztoru darował 1731 Jakob
Paulini: Bilzinow f. 1730 Sobiesk. Krolewicz
Lwow f. Antoni f. Wyszecki arayb. Lwow.

(zdawcia Kanonicy) 1. Lwow fund. 1763

Norbertanki 1. Zuliglowa (proboszczow) f. 1446 w dyec. przemyśk
(w dyec. [illegible])

Trynitarze: 1 Busk 1 Stanisławow
2 Lwow f. Anna W. Koronna kasztelanowa wołyń.
3. Lwow. drugi Mikołaja f. 1694 Mikołaj Hnatkowski

Augustiane 1. Lwow S. Anny f. 1[illegible] Jerzy Bosz
fund. 1600 r. Zydaczow
sup. około 1630. [illegible]

x Dominikanki 1. Lwow f. 1619 Jan Zakrzewski kasztelan wołyńsk.
2. Zołkiew

nur eine unklare Idee von dem Inhalt und Werthe eines Werkes. Die H. Firmin Didot haben mich daher in den Stand gesetzt, Ihnen diejenigen Werke, zu deren Anschaffung Sie geneigt wären, vor dem Ankauf zur Einsicht vorzulegen. Dieselben müssen jedoch bei event. Rücksendung in sauberem Zustande und nicht aufgeschnitten sein.

Belieben Sie also in Folge dessen den hierbei gefügten Katalog gefälligst zu durchlaufen, eine Auswahl zu treffen und die Bücher zu verlangen.

Die gewünschten Werke sollen Ihnen alsdann sogleich oder wenn ich sie nicht auf dem Lager habe, innerhalb vierzehn Tagen übersandt werden.

Es ist mir ferner möglich gemacht, Ihnen die Anschaffung der grossen Sammlungen und theuren Werke, welche in diesem Katalog aufgeführt sind, zu erleichtern. Oeffentliche und Privat-Bibliotheken wünschen häufig ein Exemplar

Dominikanki tergarki (w miśle koło klasztora dominikanow.) supr. 1740 (wynosty)

Piary : Lwów fund. 1748 czyli 1756 (prawniej)
Samuel Roch Głowiński bisk. hetron. infułat lwowski -
rupr. 1784.

Waręż. fund. 1698 (Marek Matczyński wojewoda bełski, rupr. 1784. dzec. chełm.
Złoczów fund. 1731 wtedy 1688

Misjonarze : Horodenka fund. 1721 Mikołaj
Potocki starosta kaniowski ; rupr. 1784.

Maltki. Trzciana rupr. 1816.

Benedyktyni Tyniec rupr. 1816.

Klaryski : Stary Sącz rupr 1782 - odnowiono 1811.

Bazylianie : Spas rupr. 1786
Bazylianki : Smolnica rupr. 1814.

Brygitki : Sambor
Benedyktynki : Jarosław
Dominikanki : Przemyśl
" Żółkiew
Franciszkanki Stary Sącz
" Zamość
Bernardynki Tarnów
} rupr 1782

Elenchus

ecclesiarum parochialium in dioecesi Leopoliensi Anno 1641.
(juxta Synodum).

I) Decanatus Leopoliensis. 1) Kulików. 2) Żółkiew. 3) Zołtańce. 4) Kamionka (Strumiłowa). 5) Malechow. 6) Żelechow. 7) Białka (szlachecka). 8) Prusy. 9) Wyżniany. 10) Jaryczow. 11) Kukizow. 12) Czyszki. 13) Dawidow. 14) Kościejow. 15) Niemierow. 16) Bruchnal. 17) Staresioło. 18) Tadanie. 19) Rzęrna (polska). 20) Jaworow. 21) Lkto.

II) Decanatus Grodecensis. 1) Grodek. 2) Krotoszyn. 3) Wołkow. 4) Rakowiec. 5) Mikołajow. 6) Sokolniki. 7) Rawaria. 8) Chodowica. 9) Szczerzec. 10) Siemianowka. 11) Zimnowoda. 12) Rumno. 13) Juliętowy. 14) Komarno. 15) Matzyce. 16) Rodatycze. 17) Rudki. 18) Zubrza.

III) Decanatus Dunajoviensis. 1) Dunajow. 2) Soporow. 3) Białokamień. 4) Sasow. 5) Złoczow. 6) Lomorzany. 7) Zborow. 8) Jeziorzany. 9) Buszcze. 10) Przemyślany. 11) Gołogóry. 12) Busk.

*) 13) Nowosiołki ecclesia consecrata Anno 1664 (accessit post annum 1641).

IV) Decanatus Rohatinensis. 1) Rohatyn. 2) Sokołowka. 3) Bobrka. 4) Brzozdowce. 5) Chodorostaw (dziś Chodorow). 6) Wasiczyn (dziś Wasiuczyn - niebyło już kościoła paraf. r. 1765). 7) Łodkamień. 8) Strzelisko (niebyło już parafii r. 1765) 9) Zurow. 10) Wyspa (niebyło już parafii roku 1765) 11) Swierz. 12) Firlejow. 13) Janczyn (niebyło już parafii r. 1765) 14) Bukaczowce. 15) Martynow. 16) Kniechyniecze (niebyło już parafii r. 1765). 17) Brzeżany dwa Kościoły. 18) Fraga (niebyło już parafii r. 1765)

V) Decanatus Żydaczoviensis. 1) Żydaczow. 2) Ruda (dziś niema parafii). 3) Sokołow. 4) Łyżiec vel Łysakow alias Moczar miasto. 5) Niżdykow (Hniżdyczow - niebyło już parafii r. 1765). 6) Bolechow. 7) Łodkorce czyli Łodkorowiec (z Stryjskiem - dziś nie ma parafii). 8) Rozniatow. 9) Dolina. 10) Niemierow (r. 1765 miejsce i parafia nie istniały). 11) Kałusz. 12) Żorawno. 13) Rozdoł.

VI.) Decanatus Trembowliensis. 1) Trembowla. 2) Sopowa (Sapoviensis - nieistniała już parafia r. 1765). 3) Zarwanica (niebyło już parafii r. 1765). 4) Łodhajce. 5) Złotniki. 6) Mikulińce. 7) Janów. 8) Tarnopol. 9) Bawarow. 10) Liczkowce (Liboviensis ?). 11) Tłuste. 12) Chorostkow. 13) Kociubińce (niebyło już parafii r. 1765). 14) Kopeczyńce. 15) Budzanow. 16) Liczkowce (Lycakoviensis ?). 17) Białobożnica (niebyło już parafii r. 1765). 18) Pniela (Bielensis ?). 19) Czortkow (Czartkoviensis - r. 1765 niebyło już parafii). 20) Petlikowce. 21) Skałat. 22) Łychow (Lichoviensis ?) 23) Buczacz.

VII Decanatus Ustensis seu Halicziensis. 1) Uście. 2) Wołkow. 3) Kąkolniki. 4) Horodzianka. 5) Koropiec. 6) Halicz. 7) Jezupol. 8) Tłumacz. 9) Chocimierz. 10) Żukow. 11) Korsow (Korsoviensis - nie istniała r. 1765). 12) Zabłotow. 13) Kołomyja. 14) Dobrelow (nie istniała r. 1765). 15) Nadworna. 16) Tyśmienica. 17) Tyśmienicrany (nie istniała r. 1765). 18) Niznów (Niznioviensis). 19) Monasterzyska. 20) Barysz. 21) Dalejów (Daliowa - nie istniała r. 1765.) 22) Potok. 23) Kołaczkowce (nie istniała r. 1765). 24) Litwinow (nie istniała r. 1765). 25) Michalcze. 26) Krzelensis (?). 27) [illegible]

VII) Ecclesiae in civitate Leopoliensi:

16

Sub auspiciis

Illutrissimi ac Reverendissimi

DOMINI DOMINI

ANTONII JOSEPHI

DE WAŁAGIN

MANASTYRSKI

St. Theol. Doct.

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA

EPISCOPI PREMISLIENSIS

RITUS LATINI

nat. 1803. ord. 1826. nom. 25. Febr. 1863. præconizati 28. Sept. 1863. consecr. 8. Nov. 1863, installati 8. Decemb. 1863.

Series
EPISCOPORUM RIT. LAT.
PREMISLIENSIUM.

Documenta primæ erectionis Eppatus r. l. Premisl. ætatem non tulerunt. Adsunt autem vestigia, jam ante annum 1340. quo Casimirus M. Rex. Poloniæ, Russiam rubram, succesionis jure usus, regno suo adjunxerat, Ecclesiæ Premisliensi Eppos r. l. præfuisse, quin tamen penes eamdem propter Ruthenorum, tunc Schismati Fhotiano adhærentium, persecutiones pedem figere possent. Tempore prædicti Casimiri Regis Ecclam Premisliensem. S. Sedi Applicæ immediate subjectam, *Yvanus* (i. e. Joannes) rexit, de cœtero penitus ignotus, cui defuncto Clemens P. VI. *Nicolaum* Ruthenum, ord. Prædicatorum, Priorem Conventus Sandomiriensis suffecerat. Is ab Innocentio P. VI. litteris d. d. Avenione XV. Kalend. Febr. A. D. 1353 pontificatus anno primo confirmatus, et per Joannem Eppum Carminensem in curia pontificia consecratus fuerat (Vide Theiner, monumenta hist. Pol. tom. I. p. 543. num. 720. pag. 555. num. 735. et 736.) Post fata hujus Præsulis Gregorius P. XI. ad instantiam Ludovici Hungariæ Poloniæque Regis, & Vladislai Opoliensis, ab eodem Rege Russiæ rubræ præfecti, edita bulla d. d. Avenione Idibus Febr. A. D. 1375. (apud Theiner tom. I. fol. 713. nr. 964.) ad tollendum omne dubium declaravit: Ecclesiam Premisliensem ab olim fuisse et esse cathedralem, eamquæ Ecclesiæ Haliciensi, sub uno ad dignitatem Sedis Archiepiscopalis evectæ, jure Metropolitano subjecit, ac defuncto Nicolao Eppo Premisliensi d. d. Romæ apud S. Petrum Idib. Aprilis A. D. 1377. (vid. Theiner tom. I. fol. 743. num. 1006.) in persona *Erici* de *Winsen*, Stematis *Mora* ex ordine fratrum minorum Sti Farncisci successorem dedit. Ab hoc ergo *Erico* Eppo, qui primus Præmisliæ stabilem Sedem suam locavit, Eppiscopatui a Maria, defuncti Ludovici Regio filia, congruam dotationem impetravit, Capitulum cathedrale erexit, & Diœcesim suam, Długossio teste, in omnibus prudentissime regulavit series Epporum Premisliensium usque ad nostra tempora sequenti ordine interrupte decurrit:

1. Ericus Mora, Ord. Min. S. Franc. nom. 1377. † 1391.
2. Mathias Janina, elect. 1391. vel 1392 † 1420.
3. Janussius Doliva de Lubeń, elect. 1421 † 1435.
4. Petrus Strzegonia Chrząstowski, nom. 1435 † 1452.
5. Nicolaus Odrowąż Błażejowski, nom. 1452 † 1474.
6. Andreas Sulima Oporowo Oporowski, nominatus et consecratus Eppus Varmiensis, ob Anti-Eppum Nicolaum de Tungen, a Capitulo Varmieni electum regimen Diœceseos suæ adire non potuit, ideo creatus est Admtor. perpetuus Episcopatus

Premisliensis quo munere fungebatur ab anno 1477. Ante annum 1482 translatus est ad Eppatum Vladislaviens.

7. Petrus Łodzia Moszyński, nom. 1482, anno 1484 nom. Epp. Vladislav.
8. Joannes de Rogala Biberstein Kazimierski, nom. 1484 † 1458.
9. Joannes Tarnava Targowicki, nom. 1486 † 1492.
10. Nicolaus Łabędź Krajewski alias „Primus“ dictus nom. 1492 † 1498.
11. Andreas Rosa Boryszewski, nom. 1500, (fuit simul Archieppus Leopoliensis) anno 1503 nom. Archiep. Gnes.
12. Mathias Ciołek Drzewicki, nomin. ante an. 1505, anno 1514 nomin. Ep. Vladisl. serius fuit A. Ep. Gnesn.
13. Petrus Łodzia Tomicki, nomin. 1514, anno 1520 nomin. Eppus Poznan. serius Cracov.
14. Raphael Wieniawa Leszczyński, nom. 1521, anno 1523 nomin. Eppus Płocens.
15. Andreas Kotwicz Krzycki, nom. 1523, anno 1527 nom. Eppus Płocens., serius evectus ad A. E. Gnes.
16. Joannes Junosza Karnkowski, nom. 1527, anno 1531 nom. Ep. Vlad.
17. Joannes Habdank Chojeński, nom. 1531, anno 1536 nom. Ep. Płocens. serius Cracov.
18. Petrus Sulima Gamrat, nomin. 1536, anno 1537 nom. Eppus Płocens. Serius transiit ad Eppatum Cracov. quem etiam obtendo Ar. Eppatii Gnesn. retinuit.
19. Stanislaus Topor Tarło, nom. 1537 † 1544.
20. Joannes Jelita Dziaduski, nom. 1545 † 1559.
21. Philippus Nowina Padniewski, nom. 1559, anno 1560 nom. Ep. Cracov.
22. Valentinus Pawęza de Fulstyn Herburt, nom. 1560 † 1572.
23. Lucas Ogóńczyk Kościelecki, nom. 1575, anno 1577 nom. Ep. Poznan.
24. Adalbertus Dołęga Subjejurski, de Staroźreby, nom. 1578 † 1583.
25. Simeon Junosza Ługowski, nom. 1583 † eodem.
26. Joannes Junosza Borukowski, nom. 1583 † 1585.
27. Adalbertus Jastrzębiec Baranowski, nom. 1585 anno 1591. nom. Eppus Płocens., serius fuit Eppus Vladisl. ac tandem Ar. Ep. Gnes.
28. Laurentius Grzymała de Goślice Goślicki, nom. 1593 a. 1601 translatus ad Eppatum Poznan.
29. Mathias Poraj de Bożenin Pstrokoński, nom. 1601, anno 1608. nomin. Eppus Vladisl.
30. Stanislaus Rogala in Siecin Sieciński, nom. 1610 † 1619.
31. Joannes de Wola Wężykowa Wężyk, nom. 1620, anno 1624. ad Eppatum Poznan. et serius ad A-Epatum Gnesn. ascendit

32. Achacius Junosza de Grochowce Grochowski, nomin. 1624, anno 1627 nom. Ep. Luceor.
33. Adamus Nałęcz Nowodworski, nom. 1627, anno 1630 nom. Ep. Poznan.
34. Henricus Levart Firley, nom. 1630, anno 1635 nom. Eppus Poznan.
35. Andreas Łodzia de Szołdry Szołdrski, nom. 1635. eodem anno nomin. Eppus Poznan.
36. Petrus Nałęcz Gębicki, nom. 1637, anno 1642 nom. Eppus Cracovien.
37. Alexander Jastrzębiec Trzebiński, nom. 1643 † 1644.
38. Paulus Janina Piasecki, nom. 1644 † 1649.
39. Joannes Jelita Zamojski, nom. 1649, anno 1654 nom. Ep. Luc.
40. Andreas Łabędź Trzebicki, nom. 1655. anno 1658. nom. Ep. Cracovien.
41. Stanislaus Ślepowron in Sarnów Sarnowski, nomin. 1658, anno 1676 nom. Ep. Vladisl.
42. Joannes Zbąszyn Zbąski, nom. 1678, anno 1689 nom. Eppus Varm.
43. Georgius Albrechtus Dönnhoff, nom. 1690, anno 1700 nom. Ep. Crac.
44. Joannes Paprzyca Bokum, nom. 1702, anno 1718 nom. Ep. Culmens.
45. Christophorus in Słupów Szembek, nom. 179, anno 11724 nom. Eppus Varmiensis.
46. Alexander Antonius Bończa in Przędziel Fredro, nom. 1724 † 1734.
47. Valentinus Leliwa Czapski, nom. 1737, anno 1742 nom. Ep. Vladislav.
48. Venceslaus Hieronymus Ogończyk de Bogusławice Sierakowski, nomin. 1742, anno 1759 nom. Ar. Ep. Leop.
49. Michael Leliwa de Granów Wodzicki, nom. 1760 † 1763.
50. Valentinus de Osiny Wężyk, nom. 1765 † 1766.
51. Andreas Stanislaus Kostka Korab Młodziejowski, nom. 1767, anno 1768 nom. Epp. Poznan.
52. Josephus Thaddeus de Kiekrz Kierski, nom. 1768 † 1783.
53. Antonius Venceslaus Betański, nom. 1783 † 1786.
54. Antonius de Gołasze Dąb Gołaszewski, nom. 1786 † 1824.
55. Joannes Antonius Eques Potoczki, nom. 1825 † 1832.
56. Michael Thomas Korczyński, nom. 1834 † 1839.
57. Franciscus Xaverius Zachariasiewicz, anno 1840. de Tarnov. Eppatu translatus † 1845.
58. Franciscus Xaverius Eques Wierzchleyski, nom. 1846, a. 1859. nom. Ar. Ep. Leop.
59. Adamus Eques Jasiński nom. 1859, † 1862.
60. Antonius Josephus de Wałagin Manastyrski, nom. 1863 modernus Loci Ordinarius.

SERIES OLIM SUFFRAGANEORUM PREMISLIENSIUM.

1. Joannes de Dęby Dębski, Eppus Bellinensis, Decan. Capit. 1681 — 1691.
2. Ludovicus Junosza Załuski, Eppus Alexiensis, Decan. Capit. 1692 — 1699.
3. Paulus Constantin de Dubrawka Dubrawski, Eppus Loriensis, Decan. Cap. 1699 — 1714.
4. Luc. Hyacinth. de Czermin Czermiński, Eppus Pergamen., Decan. Cap. 1714 — 1717.
5. Stanislaus Bezdan Hosius, Epus Uticensis, Custos. cathedr. 1718 — 1720.
6. Mich. de Piechowice Piechowski, Ep. Gratiopolitanus, Custos. cathedr. 1721 — 1723.
7. Franciscus de Słupów Szembek, Eppus Margariten., Cantor. cathedr. 1723 — 1728.
8. Andreas de Prusy Pruski, Eppus Tanens., Decan. Premisl. 1729 — 1759.
9. Hieronym. Wielogłowski, Ep. Bendens., Dec. Cap. 1761 — 1765.
10. Mich. de Sielec Witosławski, Ep. Coron. Dec. Cap. 1768 — 1769.
11. Ant. Onuph. de Urbanice Urbański, elect. Eppus Evarien., Canon. cath. 1769 (ante consecr. mort.)
12. Stanisl. Wykowski, Eppus Diodens., Præptus cathlis 1770 — 1776.
13. Mich. Roman de Antiqua Sierakowski, Eppus Prusens. Decan. Capit. 1778 — 1786.

SERIES PRÆLATORUM & CANONICORUM CAPITULI RIT. LAT. PREMISL.

I. Series Præpositorum.

A. D.		A. D.	
1421	de Falcov (Falkowsski) Joan.	1498	de Drohobycz Thomas.
1424	Benedictus (ignoti cognominis)	1507	Herburt Severin.
1455	Górski Petrus.	1514	Myński Petr.
1456—1460	de Brzeziny Petrus.	1516	Dzikowski Joan.
1466	de Zamiechów Petr.	1526	Szykowski Joan.
1468	de Schadek Jacob.	1527	Starzechowski Joan.
1470	Chorążyc Paul de Wrocimowice.	1550	Herburt Valentin. b)
1487	Rzeszowski Joan. a)	1560	Kroczowski Alexius.
		1576	Fabius Georg. vulgo Dalmata.

a) Serius Eppus Cracov. b) Serius Eppus Prem.

A. D.	
1582	Stryjski Stanisl.
1585	Wierzbiński Jacob.
1595	Wyszemierski Mathias.
1598	Branecki Georg.
1612	Krasicki Jeremias.
1622	Sobiewski Joan. Valent.
1636	Sredziński Andr. c)
1657	Trzebicki Stanisl.
1761	Zaleski Marcian.
1187	Potocki Theodor. d)
1699	Ustrzycki Andr. Vinc.
1705	Czermiński Luc. Hyacint.
1714	Kurdwanowski Joan.
1723	Kurdwanowski Thomas.
1736	Pruski Andr. e)
1757	Stadnicki Adam.
1757	Krasiski Ignat. f)
1767	Wykowski Stanisl.
1776	Tęgoborski Cajetan.
1801	Kierski Joseph.
1805	Fredro Constant.
1820	Faygel Francisc.
1836	Wojtarowicz Joseph. g)
1841	Komarnicki Joan. (primus Præptus infulatus)
1849	Hoppe Josephus.

c) Fuit Eppus Nicopolit. & Suffrag. Leopol. d) Serius Eppus Culm. postea Varmien. tandem A. Eppus Gnes. R. Pol. Primas. e) fuit Suffrag. Prem. ut supr. f) Poeta notissimus fuit poseta Eppus Varm., demum A. Ep. Gnesn. g) Serius Eppus Tarnov.

II. Series Decanorum.

1398	Wigandy Nicolaus.
1408	Petrus (ignoti. cognom.)
1421	Franciscus Orzek, stem Świerczek.
1440	Herpyska Stanisl. a)
1443	de Stróża Andr.
1456	de Humniska Joan.
1481	Zema Joan.
1485	Gromadzki Nicol.
1492	Wilczek Bernardin. b)
1522	Dr. Felix (ign. cogn.)
1522	Alexander Italus, Musicus Bonæ reginæ Pol.
1523	Błażejowski Nicol.
1527	Górski Nicol.
1539	Tarło Paul. c)
1560	Łęcki Stanisl.
1575	Sikorski Joann.
1576	Grazimowski Barthol.
1576	Łączyński Nicol.
1576	Zebrzydowski Petr.
1600	Gliński Joan.
1606	Zapolski Jacob.
1615	Radocki Paul.
1624	Grochowski Georg.
1659	Brzeziński Gabr.
1665	Dębski Joan. d)
1691	Załuski Ludov. e)
1699	Dubrawski Paul. f)
1714	Czermiński Luc. Hyac. g)
1718	Drohojowski Sigismund.
1746	Sędzimir Ignat.
1756	Pruski Andr. h)
1759	Wielogłowski Hieron. i)
1765	Witosławski Mich. k)
1769	Arakiełowicz Joann.
1769	Alexandrowicz Joann. Witold l)
1782	Sierakowski Mich. Roman.
1792	Rychlewski Adalb.
1802	Suchodolski Joann.
1814	Faygel Franc.
1820	Korczyński Mich.
1835	Witosławski Mich.
1841	Tomiczek Andr.
1853	Kirchenberger Mich.

a) alias „Herpistin„ prohab. Herpenstein b) promotus ad A. Eppatum Leopol. c) promotus ad A. Epp. Leop. d—k) omnes Suffrag. Premisl. l) factus Eppus Chełmen. m) Suffr. Pr.

III. Series Archidiaconorum.

A. D.	
1443	de Kleparz Michael.
1489	de Targowisko Sigism.
1490	Gromadzki Nicol.
1495	de Rawa Joan.
1502	Andreas Primus.
1502	Koniuszecki Paul.
1527	Byliński Stanisl.
1533	Rogala Stanisl.
1542	Siennicki Nicol.
1543	Orzechowski Stanisl.
1546	Siepichowski Petrus.
1559	Bieykowski Joan.
1565	ab Urzędow Valent.
1583	Zajączkowski Paul.
1616	Grochowski Stanisl. a)
1625	Strzysz Albert.
1626	Sliwski Jacob.
1638	Malicki Samuel.
1658	Stramszewicz Stanisl.
1666	Szpot-Dunin Alexand.
1671	Podolski Andr.
1712	Wojakowski Paul.
1723	Pruski Andr.
1744	Dzianott Joseph.
1776	Sierakowski Joan.

a) Serius A. Eppus Leopol.

IV. Series Cantorum sive Primiceriorum.

1390	Henricus.
1398	Joannes Wolmar.
1435	Bartholomaeus.
1442	Jeremias.
1444	Andreas.
1446	Theodoricus.
1449	de Błandow Mathias.
1479	Petrus.
1485	Wapowski Petr.
1509	Wapowski Bernard. a)
1522	Starzechowski Petr. b)
1542	Czermieński Joan.
1552	de Posnania Petr. c)
1579	Łojecki Adam. Laur.
1617	Kołczyński Barthol.
1618	Grochowski Achatius. d)
1620	Nijowski Magnus.
1638	Nowoszycki Zachar. (Coadjutor præcedentis.)
1640	Sieciński Stephan.
1646	Piasecki Remigian.
1657	Alembek Fridericus.
1673	Albinowski Andr. e)
1706	Jełowicki Hieron. f)
1726	Bielski Joseph.
1727	Szembek Franc.
1729	Wybranowski Joan.
1736	Stadnicki Adam.
1757	Sliżewski Nicol.
1762	Wykowski Stanisl.
1767	Szaniawski Franc.
1777	Szaniawski Casimir.

a) celeber historicus. b) promotus ad A. Eppatum Leopol. c) fuit medicus Sigismund. Aug. R. P. d) serius Eppus Premisl. tandem Luceor. e) Eppus Cerdonens. Suffragi Vladislav. f) Suffrag. Leopol.

V. Series Custodum.

1444	Petr. Wankonis alias Borman.
1460	de Pantalowice Jacob.
1484	Bal Petr.
1495	de Chodecz Andr.
1507	Siennicki Petr.
1508	Błażejowski Nicol.
1524	Rokosz Nicol.
1525	Starzechowski Joan.
1527	Szykowski Joan.
1535	de Kurow Martin.

A. D.		A. D.	
1547	Tarnawski Stanisl.	1679	Przedbor Constant.
1564	Kromer Nicol. a)	1711	Drohojowski Sigism.
1567	Bielski Jacob.	1718	Hosius Stanisl. b)
1574	Groth Christoph.	1720	Piechowski Mich. c)
1584	Brzeski Martin.	1723	Szembek Franc. d)
1625	Sredzinski Andr.	1728	Wybranowski Joan.
1636	Malicki Samuel.	1729	Drohojowski Andr.
1639	Stramszewicz Stanisl.	1757	Otocki Simon.
1659	Wojakowski Martin.	1762	Wiśniewski Joan.
1676	Leńczowski Stanisl.	1774	Groth Stephan.

a) Frater historiographi b) Suffrag. Prem., post Eppus Livoniæ, tum Camenec, tandam Posnan. c—d) Suffr. Prem.

VI. Series Scholasticorum.

1701	Zielonka Christoph.	1818	Korczyński Michael. a)
1725	Fredro Valent.	1827	Mierzwiński Carol.
1726	Głogowski Joseph.	1835	Wojtarowicz Joseph.
1747	Wieniawski Franc.	1837	Tomiczek Andr.
1760	Zielonka Casimir.	1842	Brygilewicz Adalb.
1762	Tęgoborski Cajetan.	1850	Kirchenberger Michael.
1777	Zielonka Theodor.	1854	Pawłowski Franc.
1805	Kowiński Casimir.		

a) Post Ep. Prem.

VII. Series Cancellariorum.

Ecclesiæ cathedralis.

1745	Krzyżanowski Ignat. a)	1770	Kierski Joseph.

a) Eppus Saldicens in part. Inf.

VIII. Canonici fundi Pnikut.

1421	Rutheni Joan.	1565	Przystałowski Stanisl.
1435	Fredro, alias Frido.	1576	Dąbrowski Blasius.
1449	Theodoricus de Wawrzyń.	1578	Podoski Mart.
1485	Drzewicki Joan.	1598	Posth Matthæus.
1505	Koniuszecki Paul.	1604	Podgórny Adam.
1506	Lochowski Stephan.	1629	Mostowski Albert.
1509	Rokitnicki Jacob.	1641	Podolski Andr.
1512	de Laszki Felix.	1643	Alembek Frider.
1522	Orzechowski Alex.	1657	Chronowski Christoph.
1525	Orzechowski Stanisl. a)	1665	Dębski Joan.
1546	Drochojowski Joan. b)	1665	Bronikowski Stan.
1551	Lutomirski Stanisl.	1673	Leńczowski Stan.
1555	Bielecki Joan.	1678	Dubrawski Paul. Const.
1560	ab Urzędow Valent.	1699	Młodecki Mich.

a) Famosus orator et historic. b) Serius Epp. Camen., tum Chełm. tandem Vladislav.

A. D.		A. D.	
1706	Kurdwanowski Joan.	1728	Kocieński Joseph.
1707	Dołecki Procop.	1760	Żurowski Const.
1708	Kurdwanowski Thom.	1762	Konopka Mart.
1725	Wybranowski Joan.	1767	Chomentowski Franc.

IX. Canonici fundi Buszkowice.

1. ante incorporationem juris patronatus Academiæ Cracoviens.

1453	de Próchnik Nicol. a)	1496	Jasieniecki Vencesl.
1481	Gromadzki Nicol.		

2. post translationem juris patronatus ad Academiam Cracov.

1506	de Cracovia Martin.	1625	Żędzianowski Andr.
1507	de Bolesławice Matthæus.	1626	Wilczek Daniel.
1518	de Wiśnia Stanisl. alias Byliński.	1629	Malleri Albert. Carol.
		1643	Sierpski Lucas.
1536	de Pilzno Albertus.	1658	Temberski Stanisl.
1565	ab Urzędow Valent.	1679	Bryszkowski Joan.
1577	Clodaviensis.	1709	Wałkowicz Ludov.
1578	de Skrzynno Melchior Petricius.	1717	Pozapowski Thomas.
		1728	Sałacki Joan. Cant.
1584	Wyszemierski Mathias.	1758	Wichrowski Valent.
1596	Mieszkowski Stanislaus.	1761	Małyszko Thom. Alex.

a) ab an. 1470 Eppus Camenec.

X. Canonici fundi Sośnica.

1456	Litwosz Georg.	1600	Zebrzydowski Petr.
1484	Skotnicki Derslaus.	1614	Kościeski Martin.
1493	de Chodecz Andr. alias Halicki.	1624	Tarnowski Joan. a)
		1633	Jordan de Zakliczyn Alex.
1508	de Rokitnica Jacob.	1654	Mokrski Hyacinth.
1509	Lochowski Steph.	1665	Włodek Albert.
1517	de Grodzisko Thomas.	1694	Dołecki Procop.
1539	Raficki Andr.	1708	Kurdwanowski Joan.
1539	Grabionka Nicol.	1714	Krassowski Boguslaus.
1569	Grabionka Joan.	1737	Wykowski Stanisl.
1578	Bromirski Hieron.	1762	Wyszyński Anton.
1592	Gliński Joan.	1776	Sierakowski Michael Rom.

a) Serius A. Eppus Leopol.

XI. Canonici fundi Piekulice górne regii patronatus.

1504	Rokosz Nicol.	1542	Słotwiński Petr.
1526	Starzechowski Joan.	1542	Drochojowski Joan.
1529	Starzechowski Joan. (diversus a priori.)	1546	Orzechowski Sianisl.
		1550	Sułowski Petr.
1536	Starzechowski Georg.	1559	Ławski Joan.

A. D.		A. D.	
1572	de Valle Felix.	1702	Strzelecki Nicol.
1602	Rożyński Caspar.	1703	Podolski Andr.
1644	Gorłowski Simon.	1705	Metlant Joan. Stanisl.
1681	Stańciewicz Joan.	1737	Pruski Valent.
1683	Ustrzycki Andr. Vinc.	1745	Szaniawski Franc.
1699	Ossoliński Joan. Josaphat.	1767	Konopka Martin.

XII. Canonici fundi Piekulice dólne.

1. ante translat. juris patron. ad Acad. Cracov.

1507	Guth Jacob.	1545	Dąbieński Stanisl.
1527	Węgrzynowski Sebast.	1545	de Kurow Martin.
1544	Herbort Valent.	1553	Dobratycki Mathias.

2. post. translat. juris patron. ad Acad. Cracov.

1565	de Pilzno Albert.	1678	Sałecki Andr.
1565	Bieykowski Joan.	1690	Gozdowski Benedict.
1572	Petronius Stanisl.	1694	Wituński Kilian.
1581	Skotnicki Petr.	1705	Źródliński Casimir.
1584	Mieszkowski Stan.	1623	Baniecki Franc.
1596	Szydłowski Joan.	1725	Arakiełowicz Jacob.
1602	Kurkowicz Matthæus.	1739	Wichrowski Valent.
1633	Słoszkowski Adam.	1758	Małyszko Thom. Alex.
1642	Malleri Albert. Carol.	1761	Pohorecki Franc. Xav.
1645	Wojtowicki Adalb.	1762	Cęcler Joan. Cant.
1664	Gładysz Mathias.		

XIII. Canonici fundi Bakuńczyce.

1497	Sokołowski Jacob.	1643	Podolski Andr.
1512	Siennicki Andr.	1654	Januszowicz Joan.
1528	Górski Nicol.	1672	Bronikowski Stanisl.
1528	Czermiński Joan.	1677	Szembek Stanisl. b)
1540	Odrowąż Andr.	1683	Szembek Michael.
1544	Szymonowański Georg.	1690	Szembek Ant.
1555	Swiejkowski Valent.	1698	Szembek Ludov.
1559	Grzymała Jacob.	1700	Szembek Christoph. c)
1569	Krzęcki Joann.	1705	Mietelski Franc. Xav.
1578	Tylicki Petrus. a)	1714	Zerzyński Paul.
1587	Leszczyński Stanisl.	1715	Działowski Sigism.
1589	Nagorka Mart.	1744	Grzymała Alex.
1613	Grochowski Achatius.	1748	Kłossowski Joann.
1618	Sieciński Steph.	1763	Łaszowski Franc. Sales.
1640	Święcicki Mart.		

a) postea Eppus Culmen., dein Varmien, tum Vladislav., denique Cracoviensis. b) Serius Eppus Vladisl., tandem A. Epp. Gnesnen. c) Serius Eppus Chełmen., deinde Premisl. tandem Varmiensis. —

XIV. Canonici fundationis Drohojowskianæ.

A. D.		A. D.	
1701	Drohojowski Sigism.	1757	Urbański Ant.
1748	Zbierzchowski Joseph.	1770	Miłkowski Vladisl.

XV. Canonici fundationis Goźlińskianæ.

1744	Goźliński Franc.	1762	Rey Joseph.
1746	Popławski Ant.	1776	Gołaszewski Anton. a)
1759	Wiśniowski Joan.		

a) factus Eppus Prem.

XVI. Canonici fund. Witosławskianæ.

1744	Witosławski Michael.	1772	Witosławski Joseph.
1765	Piasecki Const. Ant.		

XVII. Canonici fund. Snopkowskianæ.

1701	Snopkowski Anton.	1757	Sierakowski Anton. a)
1722	Stadnicki Adam.	1763	Sierakowski Joan.
1736	Sliżewski Nicol.	1780	Soszycki Stanisl.
1757	Krasicki Ignat.		

a) Serius Eppus Livoniae.

XVIII. Canonici Pœnitentiarii.

1750	Chochmański Casimir.	1754	Tropp Anton.

Canonici ante dispartitionem dotis capitularis in comuni vivent.

1386	Rydburg Nicolaus. Official. Erici de Mora Eppi.	1390	Petrus.
		1391	Joannes pleban. Premis.
1386	Jacobus pleban. de Kroken.	1393	Johannes Capella.
		1393	Johannes Fulmar (Wolm.)
1390	Joannes Cancus Prem.	1393	Nicolaus de Pilzna.

Canonici fundorum Buszkowice & Sośnica olim conjunctorum.

1398	Christini Joan.	1421	Nicolaus de Radimna.
—	Petrus pleb. de Lubaczów.	—	Simon Notarius Cracov.

Canonici utriusq. fundi Piekulice & Bakuńczyce olim unitorum.

1398	Nicolaus de Pilzna.	—	Georgius de Krosna.
—	Joannes Capella.	—	Joannes de Byecz.
1421	Nicolaus de Sandomiria.		

Canonici incerti fundi.

A. D.		A. D.	
1398	Joannes de Lemburga.	1472	Joannes Raphael de Tarnow.
—	Joannes de Prandocin.	1485	Jacob de Zalecshe (Zalesie) b)
1424	Wigandi Joann.	—	Zema Joan.
—	Cleyndienst Philipp.	1487	Brandysz Joann.
—	Martinus protonotarius aulæ.	1491	Sigismundus de Targowisko.
1430	Adolphi Joannes aliàs Odelphi.	1493	Konarski Joann. c)
—	Bethka Joan. alias Bietka	1494	Paulus de Zalesche (Zalesie.)
1433	Herpistin Stanisl.	1496	Andreas Prymus de Krayów.
1433	Czelanthco (Cielątko) Nic.	—	Strachocki Andreas.
—	de Bziechów Nicol.	1497	Strachocki Jacob.
—	Stampota Nicol.	1500	Wolski Martin.
1447	Petrus pleban. de Sambor.	1503	Krowicki Joann.
1450	Bernardus de Strzałkow.	1507	de Stahw Mathias.
1452	Pilchowski Petr.	1565	Grzymała Martin.
1455	Górski Petr.	1608	Sieciński Stanisl.
1456	Chodorz (Chodorąż) Flor.		
1460	Rzeszowski Joann. a)		
1470	Bylina Nicol.		

a) Serius Eppus Cracov. b) medicinæ doctor, archiater Casimiri Jagiellonidis & Alexandrii regum Pol. c) postea Eppus Cracov.

Canonici post reductionem status Capituli personalis & coadunationem fundorum A. D. 1787 auctoritate Josephi II. Imper. factam.

A. Præsentati a loci Ordinariis.

1797	Fredro Const.	1835	Brygilewicz Adalb.
1817	Korczyński Mich.	1851	Ziemiański Joseph.

B. Præsentati a Comitibus Drohojowskie.

1801	Drożowski Cajetan.	1851	Giebułtowski Romuald.
1832	Komarnicki Joann. a)		

C. Præsentati per familiam Zielonkonam.

1806	Zacharski Sebastian.	1820	Skibiński Felix.

D. Post extinctam familiam Zielonkanam præsentati per Capitulum.

1835	Czaykowski Stanisl.	1859	Skwierczyński Martin.
1849	Pawłowski Franc.		

a) præs. a L. O. via devolutionis, membri familiæ Drohojow non consentibus.

R. 1744 archidyecezya liczyła prałatów 2 kanonikami 16, dekanatów 9 kościołów 108.

1623 Relac. Diarjusza

Stan archidyecezyi lwowskiej podług synodu z r. 1765

1.) Dekanat Lwowsko-przedmiejski: 1. Lwów (katedra i parafia) 2. Lwów (S. Ducha szpitalny) 3. Lwów S. Katarzyny na zamku, mansionarski) 4. Lwów (S. Krzyża za halicką bramą wikarialny) 5. Lwów (P. Maryi ~~za krakowską~~ miejski bramą – prepozytura) 6. Lwów (S. Magdaleny na przedmieściu z klasztorem Dominikanów) 7. Lwów (S. Marka na halickiem przedmieściu) 8. Lwów (SS. Piotra i Pawła na gliniańskiem przedmieściu, z klasztorem Paulinów) 9. Lwów (S. Łazarza, szpitalny na przedmieściu) 10. Lwów (S. Stanisława szpitalny) 11. Lwów (S. Krzyża, na przedmieściu krakowskiem) 12. Lwów (S. Jana Chrzciciela, prebendarski). 13 Lwów (S. Zofii, prebendarski) 14. Sokolniki f. 1397 15. Zubrza ist. 1623 16. Krotoszyn f. 1399 17. Dawidów f. 1439 18. Wolkow ist. przed 1616 19. Rakowiec ist. r. 1598 20. Czyszki f. 1420 z dwoma filiami w Hanaczowie ist. 1765 i Winniczkach. 21. Bitka szlachecka f. 1441 22. Wyżlany. 23. Staresioło f. 1454 kaplicą w zamku. 24. Pruszy f. 1485.

2) Dekanat Halicki: 1. Halicz f. 1422 Władysław Jagiełło (prepozytura) 2. Jezupol (Cieszybiesy) ist. przed 1594 (z klasztorem Dominikanów) 3. Stanisławow kollegiata – z kościołem prebendalnym S. Józefa. 4. Łysiec. 5. Bohorodczany (z klasztorem Dominikanów) 6. Sołotwina 7. Nadwórna f. 1598 **) 8. Otynia f. 1485 9. Stumacz. 10. Tyśmienica ist. przed 1623 11. Mariampol *) f. 1722 12. Niniow ist. 1623 (z klasztorem Paulinów)

**) oroztego był drugi kościół parafialny przy r. 1623 we wsi Tyśmienicy (należącej dziś do parafii w Nadwórnie)

*) Wtej parafii był we wsi Dalijów kościół paraf. łacińskiej fund. 1417 przez Jana Kolę parafię r. 1729 przeniesiono do Mariampola

3) Dekanat Grodecki: 1. Grodek (f. 1372) – prepozytura z kościołami prebendalnemi S. Stanisława, S. Barbary i S. Mikołaja) 2. Zimnowoda (f. 1453). 3. Hodowica (ist. 1623). 4. Nawarya (ist. 1623). 5. Sieniawka. 6. Szczerzec (ist. 1391). 7. Mikołajów (f. 1608). 8. Rumno (f. 1421). 9. Wołoszcza. 10. Juliglowy (f. 1599) (z kaplicą w Podhorcach) (nie istn. dziś). 11. Komarno (f. 1473). 12. Rudki (ist. 1550). 13. Rodatycze f. 1449.

4) Dekanat Trębowelski: 1. Tarnopol (f. 1623) Czebesla (prepozytura z kaplicą w Kłodnie) 2. Skałat. 3. Grzymałów. 4. Tłuste (Tłuste istn. 1623). 5. Liszkowce (f. 1443**) (z misyą jezuitów) 6. Kopyczyńce (f. 1611). 7. Zanów. 8. Trembowla (f. 1429). 9. Strusów. 10. Mikulince (ist. 1623). 11. Bewerów (f. 1522) (z kaplicą w zamku).

*) Ilibów w. Kościół paraf. f. 1609, zniszczony 1648 (dziś w parafii Trembowla)

**) Tej parafii jest wieś Kociubińce czyli Koczubińce która r. 1623 miała oddzielny paraf. kościół dziś nie istnieje.

5) Dekanat Żydaczowski: 1. Dolina (f. 1460) (z kościołem prebendalnym S. Anny (f. 1592). 2. Roziniatów (z misyą jezuitów) 3. Katusz (f. 1469). 4. Wojnitów (f. 1610). 5. Żurawno (f. 1484). 6. Żydaczów (fund. 1301 czyli 1393). 7. Ruda. 8. Podhorce. 9. Sokołów (f. 1520). 10. Bolechów (f. 1607) (z kościołem prebendalnym. 11. Rozdół (f. 1571) (z klasztorem Karmelitów trzewiczkowych (f. 1647).

6) Dekanat Dunajowski: 1. Biały-Kamień. 2. Sasów. 3. Uroczów (ist. 1623). 4. Zborów (ist. 1623). 5. Jezierna. 6. Kozłów. 7. Łomorzany. 8. Buszcze (ist. 1399). 9. Dunajów (f. 1485). 10. Przemyślany z klasztorem Dominikanów. 11. Gołogóry (f. 1452). 12 Nowosiółki (kaplica)

7) ~~Podkamień~~ Dekanat Rohatyński: 1. Rohatyn (prepozytura z kościołem prebendalnym. 2. Firlejów (f. 1573) +) istn. 1533). 3. Podkamień (istn. 1615). 4. Sokołowka (f. 1504). 5. Bóbrka (f. 1546). 6. Świerz (f. 1484). 7. Brzozdowice (f. 1410). 8. Chodorów (f. 1760). 9. Żurów (istn. 1623). 10. Bukaczowce (fund. 1489 ist. 1623). 11. Martynów (f. 1607). 12. Buszczyn (z klasztorem Trynitarzów) *)

+) W tej parafii jest wieś Zaniczyn która r. 1620 stanowiła osobną parafią z kościołem farnym.

*) Dawniej były tu jeszcze parafie: a) Knihynicze (dziś do paraf. Podkamień) b) Wysocie lub Wysoka (dziś w paraf. Podkamień) c) Wasiczyn (dziś w paraf. Żurów)

8) Dekanat Buski: 1. Busko-prepozytura z kościołem filialnym w Łopatynie (ist. 1444) 2. Jaryczów (ist. 1451). 3. Żelechów ist. 1426. 4. Tadanie (ist. 1610). 5. Kamionka Strumiłowa (ist. 1421). 6. Toporów. 7. Kutkorz (czyli Maryanów z klasztorem Kapucynów) 8. Gliniany (ist. 1393). 9. Żołtańce (ist. 1545). 10. Kukizów ist. 1423.

9) Dekanat Kąkolnicki: 1. Kąkolniki (ist. 1427). 2. Łodwysokie. 3. Narajów. 4. Brzeziany (ist. 1623. z kaplicą zamkową przy której konwent Kommunistów) 5. Podhajce (ist. 1498). 6. Zawałtow (kaplica zamkowa) 7. Horozianka. 8. Manasterzyska. 9. Kozowa. 10. Uście ist. 1579

10) Dekanat Janowski: 1. Janów. 2. Malczyce. 3. Poruchnal (ist. 1514). 4. Niemierów (ist. 1530). 5. Jaworów (ist. 1454). 6. Żółkiew (ist. 1620) (Kollegiata) 7. Żółkiew (ist. 1620) (S. Łazarza szpitalny) 8. Kościejów (ist. 1399). 9. Kulików (ist. 1398). 10. Malechów (ist. 1522). 11. Rzęsna polska ist. 1614. czyli Łowitno ist. 1428

11) Dekanat Kołomyjski: 1. Kołomyja (ist. 1353) (z filią w Jabłonowie ist. 1623) 2. Kossów (ist. 1762). 3. Kuty (kościół ormiański) 4. Zabłotów (ist. 1605). 5. Śniatyn (ist. 1623). 6. Horodenka (z klasztorem Misjonarzy) 7. Michalcze (ist. 1439). 8. Gwoździec ist. 1435. (z klasztorem Bernardynów) 9. Obertyn (kościół ormiański) 10. Żukow (ist. 1458). 11. Chocimierz (ist. 1602). 12. Czernelica (z klasztorem Dominikanów)

12) Dekanat Buczacki *): 1. Kropiec (ist. 1421). 2. Potok (z klasztorem dominikanów) 3. Baryż (ist. 1602). 4. Buczacz ist. 1389. 5. Petlikowce (ist. 1421). 6. Skoniowczyk. 7. Złotniki ist. 1459. 8. Nastasów (z misją jezuitów) 9. Budzanów ist. n. 1623. 10. Czortków (ist. 1611) (z klasztorem Dominikanów)

*) R. 1623 istniały tu jeszcze Parafie: a) Przewłocie (dziś Przewłoka pod Buczaczem bez kośc.) b) Woleszków (dziś w parafii Marzampol). c) Horożana (może Horodenka). d) Niemszyn czyli Niemczyn (pod Rohatynem) ca (dziś w parafii Chomiakowka) – e) Kutaszkowce (miasteczko dziś w parafii Gwoździec) – f) Opiatobożnica (dziś w parafii Czortków) g) Zadworody (dziś ani wieś ani kościół nie istnieje) h) Cieciła fund. 1481 (dziś w parafii Czortków)

i) Stratyn (dziś w parafii Zawałtow) k) Straszkowce (dziś w parafii Horodenka)

Archidyakonaty: I) Lwowski obejmował dekanaty
1. Lwowski. 2. Dunajowski 3. Kąkolnicki. 4.
Buczacki. 5. Trębowelski 6. Rohatyński.
II) Halicki obejmował dekanaty: 1. Halicki.
2. Kołomyjski 3. Żydaczowski.
III Żółkiewski obejmował Dekanaty: 1. Janowski.
2. Grodecki. 3. Buski.

Mit Erlaubnis meines Vorgesetzten Herrn Provinzials Pater Ludwig Bertsch habe ich mich entschlossen, mit welchem die meisten Werke dieses Verlages bezogen werden können, eine Buchhandlung von dem Verlage der Buchhandlung von Benziger Brüder in Einsiedeln, Waldshut, Köln, New York, Cincinnati und St. Louis zu übernehmen. Ich bitte Sie, mich mit Ihrem gefälligen Besuche zu beehren, damit ich mich Ihnen als Ihren Kunden vorstellen kann. Sie finden darin Bücher aus allen Wissenschaften. Die einfache Durchsicht eines Pros-

Mit Erlaubnis meines Vorgesetzten Herrn Provinzials Pater Ludwig Bertsch habe ich mich entschlossen, mit dem Verlage der Buchhandlung von Benziger Brüder in Einsiedeln, Waldshut, Köln, New York, Cincinnati und St. Louis eine Buchhandlung für gebildeten Publikum empfangen werden, lässt mich hoffen, dass Ihnen ein vollständiges Verzeichniss derselben willkommen sein wird. Sie finden darin Bücher aus allen Wissenschaften. Die einfache Durchsicht eines Pros-

BENOIT FRÈRES IN PARIS zu übernehmen. Ich bitte Sie, mich mit Ihrem gefälligen Besuche zu beehren, damit ich mich Ihnen als Ihren Kunden vorstellen kann. Sie finden darin Bücher aus allen Wissenschaften. Die einfache Durchsicht eines Pros-

Lwów f. Piotra: Zawsza f. 1591 Jan Solikowski arcyb.

Jezuici Lwów Misya f. 1720 Katarzyna Alojzya Kawiecka skarbnikowa podol.
Rozniatow Misya f. 1703 Jan Aleksander Konieczpolski koniuszy kor.
Nastasow Misya f. 1748 Stanisław Potocki.
Stanisławow coll. f. 1700 Wiktoria z Lefrynków Potocka wojewodzina kijow.

Misyonarze 1. Mikulińce
2. Horodenka 2 Horodenka ruskie
3. Lwów f. 1744 Mikołaj Wyżycki arcyb.

Dominikanie Bertrandyni 1. Lwów S. Urszuli
f. 1685 Stanisław Zabłotowski hetman w. kor. 2. Przemyślany f. Marcina f. 1632 Aleksander Zbotowski
Karmelici trzewicyk. 1. Lwów (Lwów)
1. Rozdół 4 Trebowla f. 1613 ze składek Bożyszcze Zaręckich
2. Lwów 5. Bołszowce (Bohuszowce)
3 Milatyn 6. Korkawina
Karmelici boso 1. Lwów
Augustyni

Liczny 1. Złoczów f. 1731
2 Lwów f. 1748 Samuel Łętowinski biskup kreoprzed. infrafan. Lwów

Bonifratry 1. Lwów za przedmieściem gliniańskiem
f. 1656 Jan Sobieski chorąży koronny

Kapucyni: Kulkorz (Mszyanow) f. 1753 Jerzy Lubomirski kasztel. Lwów.
Lwów f. 1708 Adam Mikołaj Sieniawski
Mariampol f. 1742 Kajetan Sabłonowski wojew. bracław.
(Bartołki)

Komunisci: Porzecany, w zamku Smotrzyckim f. 1721 Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska koniec
Reformaci 1. Złoczów f. około 1745 nowa wdowa
Stanisław z Lwowa 1. Kazimierza f. 1630 Stryjski rzezi 1656
Bonifacy Mikołaj Bieganowski kasztel. Kamieniec odnowił klasztor.
Bernardyni: Gwoździec
Porzecany.
Fragga 1. Jedrzejów za przedmieściem halick
F z grobem bł Jana z Dukli Lwów f. 1460 Andrzej Odrowąż wojewoda podol. F
+1483 Zydaczow

Bernardynki: Lwów f. 1482 Semrzyce raj. Karmelitki trzewicyk. Lwów 1. Leżnieńska na przedm. halick f. 1638
Karmelitki boso Lwów f. 1642 Kazimierz Wielopolski Tomasz Lwowski kasztel. wojewoda podol.
Szarytki 1. Stanisławow 2. Lwów. 3 Rozdół f. 1780
Rodost f. 1780 Franciszka Potocka Stanisława Rzewuska
Benedyktynki 1. Lwów f. 1693 f. 1746 3. Mariampol 4. Nowosiołki f. 1819 fund. Jan Potocki
6. Bilzy Zarow
Sakramentki 1. Lwów 1720 Benedyktka Letnerowna 1846 zakonnica.
Szarytki Lwów.
Porzeitki 1. Lwów f. 1614 Anna Poradowska.

Mon. del. corpus Christi Fund. ab adoratione Sanctissimi Sacramenti

des *Thesaurus græcæ linguæ*, des *Du Cange, Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*, der *griechischen Classiker mit lateinischer Uebersetzung und Noten*, der *grossen Reisewerke etc.* zu besitzen. Der Preis dieser Werke aber, welcher bedeutend ist, und bisher auf einmal entrichtet werden musste, fiel dem darauf Reflectirenden zu schwer.

Die Verleger haben mir nun für dergleichen grosse und theure Sammlungen solche Zahlungsbedingungen eingeräumt, dass ich Ihnen meinerseits derartige Werke durch Abschlagszahlungen überlassen und mithin einen verlängerten Credit gewähren kann. Diese Vergünstigungen können jedoch nur bei Abnahme von grösseren Sammlungen, *mit einem Male und vollständig bezogen*, stattfinden.

Ihren Aufträgen, welche mit grösster Pünktlichkeit ausgeführt werden sollen, entgegen sehend, zeichne

Hochachtungsvoll und ergebenst

Missionarze: 1. Lwów f. 1743 Mikołaj Wyżycki arcyb. lwow. (kupiwszy od Jezuitów dawne Kollegium na przed. mieściu krakowskiem, które 1740 pogorzało z kościołem św. Krzyża) zapisawszy im folwarki Brzdasowicze i Mazintówkę.

2) Wikulińce f. 1779 Ludwika z Mniszchów wdowa po Józefie Ł. tockim kasztel. kijk.

Sakramentki. Lwów f. 1720 (Zofia (wzakonie Benedykta) Cetnerówna wojewodzanka smolenska – która r. 1755 klasztor wymurowała.

PARIS. — TYPOGRAPHIE DE FIRMIN DIDOT FRÈRES, FILS ET Cie, RUE JACOB, 56.

nur eine unklare Idee von dem Inhalt und Werthe eines Werkes. Die H. Firmin Didot haben mich daher in den Stand gesetzt, Ihnen diejenigen Werke, zu deren Anschaffung Sie geneigt wären, vor dem Einkauf zur Einsicht vorzulegen. Dieselben müssen jedoch bei event. Rücksendung in sauberem Zustande und nicht aufgeschnitten sein.

Belieben Sie also in Folge dessen den hierbei gefügten Katalog gefälligst zu durchlaufen, eine Auswahl zu treffen und die Bücher zu verlangen.

Die gewünschten Werke sollen Ihnen alsdann sogleich oder wenn ich sie nicht auf dem Lager habe, innerhalb vierzehn Tagen übersandt werden.

Es ist mir ferner möglich gemacht, Ihnen die Anschaffung der grossen Sammlungen und theuren Werke, welche in diesem Katalog aufgeführt sind, zu erleichtern. Oeffentliche und Privat-Bibliotheken wünschen häufig ein Exemplar

Archidyecezya Lwowska.

Katedra: Lwów tyt. Wniebowzięcia N. Panny Maryi fund. około r. 1361 pierwotnie przez króla Kazimierza W. w Haliczu, potwierdzona przez papieża Grzegorza XI. r. 1373; — ~~przeniesiona~~ dotowana r. 1390 przez Władysława Księcia Opolskiego wielkorządcę Rusi; — przeniesiona r. 1414 do Lwowa przez Jana Rzeszowskiego arcybisk. lwow. (Z cudownym obrazem N. P. Maryi, koronowanym r. 1776 d. 23 Kwietnia).

Przy niej:
7 Prałatów (Decanus, Praepositus, Archidiaconus, Custos, Scholasticus, Cancellarius, Cantor)
10 ~~12~~. Kanoników gremialnych.
10. Kanoników nadliczbowych.
10. Wikarych
7. Manyonarzy
6. Psalterzystów.
1. Sufragan (fund. 1617, zwykle biskup nikopolski, marocheńskí lub hebroński)

Kollegiaty: 1) Stanisławow, tyt. Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, fund. 1669 Andrzej Potocki wojewoda kijows. starosta halicki — supr. 1782
Przy niej: 3 Prałatów (Decanus, Custos, Scholasticus) 3 Kanoników, 3 Wikarych.

2) Żółkiew, tyt. S. Wawrzyńca, fund. 1620 Stanisław Żółkiewski kanclerz i hetman w. kor. pierwotnie Prepozyturę z 1 Prałatem (Praepositus) 6 Wikaremi, 2 manyonarzami. — Tytuł Kollegiaty i godność Opata dla Proboszcza wyjednał r. 1741 Michał Kazimierz Radziwiłł Książe Wojewoda wileń. hetm. w. kor. supr. 1800.

Szereg kanoników lwowskich.

Krzysztyn Trzeska 1522
Jędrzej Bergier ze Lwowa Magist. art. 1522 + 1549
Jan Drohobycki Magister Artium 1526
Stanisław Wyenda ze Lwowa Dr Teologii i offi: cyjał 1526.
Adam Mniszkowski bakalarz artium 1531 Administrator Dyjecezyi 1560 + 1564
Sobeslyjan Łoszka 1536 + 1553.
Marcin z Kurowa Dekretów Dr 1538 Officyjał i kustosz przemyski
Jędrzej Lubelczyk z Bochni 1539 Concionator
Wojciech z Pilzna Dr Dekretów 1540 + 1564
Walenty z Pilzna 1546
Stanisław Starzechowski 1546
Jan Tuchola Magister artium 1547 Officyjał.
Stanisław Albin Leopolita bakalarz artium 1553
Stanisław Król officyjał 1553.
Jan Philippiades Magister artium 1559
Stanisław Zochowski 1574 dziekan kapituły, proboszcz kulikowski r. 1582 administrator dyecezyi + 1588
Wacław Wygnanowski 1561 administrator 1575.
Piotr Skarga 1564 kanclerz kapituły bakalarz artium r. 1566 przyjął urząd kaznodziei u pana Krzysztofa krabiego na Tarnowie lecz 1568 nazad do kapituły wrócił i został kaznodzieją potem wstąpił do Jezuitów – kaznod był plebanem w Rokitnie
Krzysztof Schtmanowski 1566 + 1587
Stanisław Dębiński 1569
Jakób Wierzbiński 1570 proboszcz rohatyński sekretarz J. K. M. dziekan 1595
Alexander Wdzięczyński 1570 kaznodzieja
Jakób Ziemiacki 1571 + 1574
Gregorius Vasvoriensis 1578
Jan Dromicec O. P. Dr 1580
Tomasz Gozliński 1583.
Tomasz Domaniewski 1588 + 1595.
Wojciech Perlicki 1589 officyał; proboszcz w r. 1596 + 1608
Walenty Wargocki 1589; dziekan 1596 + 1608.
Kasper Starzechowski 1590
Wojciech Solikowski 1595.
Hieronim Solikowski 1595 Archidyjakon 1598.
Łukasz Kaliński herbu Topor sekretarz król. kustosz 1621 kapituły lwowskiej, dziekan 1625 biskup Nikopolski i sufragan 1626 + 1633.
Melchior Oszkowski herbu Łodkowa 1596 kustosz 1625 proboszcz 1633 administrator dyecezyi 1633 + 1638.
Stanisław Wężyk Widawski 1598 + 1610.
Jan Opatovienſis 1604 Concionator
Jan Solikowski (wr. 1578) 1604 kustosz 1631 dziekan 1639; r. 1645 administrator dyecezyi + 1654
Józef Przeszkowski herbu Szeliga 1607; proboszcz 1608; Kanonik gnieźnieński; + 1631.
Jan Lechowicz 1607 concionator
Albertus Baranowski rodem z Miechowa O. P. Dr 1608 Archidyjakon 1611 officyjał 1627 dziekan 1634 proboszcz w Gródku + 1639. był profesorem w akad. krakowskiej
Adam Wawrzeniec Łojecki O. P. Dr kanonik przemyski 1610 + 1616.
Piotr Brodowski 1611 + 1638.

Jakób Skrobiszewski o.Pr.D.z 1610 Concionator + 1635 wydał w Lwowie 1628 żywoty arcy biskupów.

Szymon Wędzicki S. Theol et ob. Pr. D.z 1617 + 1624.

Wojciech Bełczyński 1618 Concionator + 1635.

Jędrzej Średziński Sekretarz Król. Kustosz 1624 officiat 1637 Sufragan biskup nikopolski 1641 1653 administrator dyjecezyj; dziekan 1654.

Melchior Stephanides Bb.Pr. D.z Scholastyk zamojski 1625 deputowany na Synod w Piotrkowie od kapituły lwowsk. 1628 + 1638 ze zlecenia Prochnickiego wydał w Krakowie dziełko 1632 w którym foj: Mowa Stan. Sokołowskiego b) Rozprawa Jędrzeja dipotkiego c) Macieja Smoguleckiego o dziesięcinach d) List bezimienne e) Rozmowa plebana z ziemianinem.

Stanisław Stanirowski 1631 Concionator officiat 1646 + 1650

Mateusz Kozłowski 1632 + 1637

Stanisław dubieniecki kanonik gnieźnieński i warszawski 1633 archidyjakon 1635 + 1640

Zachariasz Nowowycki Sufragan biskup nikopolitański 1635 + 1640

Jan Rojewski 1635.

Łukasz Witkowski herbu Doraj protonotarius Apostolski Sekretarz J. Król. Mci dziekan 1635 dla niezgod i kłótni odjęto mu 1666 Jeptymany (turnum) mieszkanie i dochody.

Walenty Skrobiszewski 1638 officiat 1642 kustosz 1655 + 1659

Samuel Koziarski 1638 kustosz 1663 + 1670

Dr. Morosczyński 1639.

Jakób Gawath nadliczbowy kanonik 1653 + 1679

Florian Wasycyński 1655 + 1676.

Adam Piaskowski 1663 administrator dyjecezyj 1667 + 1687

Jan Małachowski 1658 był urzędnikiem królowej 1661 referendarz koronny kanonik krak. 1664 biskup Chełmski 1655 biskup Krakowski.

Wojciech Pręgłowski Concionator Cantor 1656 rodem z Warki rezygnował 1666

Stanisław Żelechowski 1658 + 1689.

Szczepan Charbicki Sufragan biskupi nikopolski kanonik 1659 + 1663.

Stanisław Sroński 1660 + 1677.

Paweł Leszczyński Cantor 1672 + 1682

Marcin Szechowski nadliczbowy kanonik imienia Krosnowskich 1664 Kustosz 1679 + 1686.

Alexander Romanowski 1664 + 1677.

Mikołaj Zychini Bb.Pr. D.z kanonik imienia Krosnowskich 1668 Concionator + 1693.

Stanisław Ostroróg 1666 + 1668

Jan Grabowski 1666 + 1689

Kasper Czekajski 1668 + 1691

Paweł Garwaski 1668 Cantor 1682 kanclerz i archidyjakon + 1688

Krzysztof Kłoński Scholastyk lucki 1670 rezygnował 1672.

Stanisław Głowiński 1670 + 1675

Jan Malawski 1672 kustosz + 1694.

Stanisław Wojenkowski 1672 dziekan 1690 + 1709

Konstanty Mrozowski 1675 archidyjakon 1688 Administrator dyjecezyj 1698 proboszcz w Rokitnie

Jakób Szachnowicz 1676 Scholastyk + 1706.

Urban Szczepan Czechowicz 1677 + 1693.

Augustyn Bernier 1678 kantor + 1700

Wojciech Chocimy 1678

Erazm Wojnowski sekr. król. kanonik 1679 używany do posełstw od króla w Rzymie kanclerz 1687 + 1698.

Jan Kozłowski Dr filozofii 1679 + 1707

Kazimierz Humniewicz 1679 + 1693

Józef Glembocki był Jezuitą potem kanonik 1679 + 1707.

Kazimierz Krosnowski 1683 + 1703.

Jędrzej Kuropatnicki 1684 – 1717

Antoni Stadnicki 1687 rezygnował 1692

Michał Uliński 1687 + 1688

Jan Skarbek Kaznodzieja 1688 Sufragan i biskup marocheński 1696 w czasie więzienia Zielińskiego 1706 administrator i r. 1709 arcybiskup lwowski 1712 + 1733.

Stanisław Jurkiewicz 1690 rezygnował 1701.

Władysław Ruszkowski 1691 + 1701.
Alexander Kuropatwa 1682 + 1709.
Szczepan Gidziński 1693 rezygnował 1699.
Franciszek Długosz nadliczbowy imienia Krosnowskich 1694 potem Skarbka 1707. r. 1718 założył drukarnię bractwa z Troicy
Paweł Wujakowski 1695 - 1708
Michał Łabęcki 1695.
Jakób Komborski 1695
Rajnhard Żywert + 1698
Michał Szotkański 1699 + 1718
Hieronim Jałowicki 1699 sufragan biskupa Zeli 1726 sekretarz król. 1731 + 1732.
Bogusław Gostawski 1699 + 1703.
Wojciech Krosnowski 1701 + 1735.
Piotr Dobrzelowski 1701.
Bogusław Kucieński 1703 + 1738
Marcin Jarzyna 1703.
Mikołaj Świrski 1707 + 1728.
Jakób Szczuplińśki 1707 + 1748.
Golerowicz 1709.
Fortunat Kupiński 1709
Felix Szaniawski 1710 sufragan 1721 bisk. chełmski 1728
Samuel Ozga 1711 proboszcz w Wyżnianach od r. 1731 biskup kijowski.
Szczepan Rupniewski 1713 biskup nikopolitański sufrag.
Wilimski 1715 + 1739
Kamieniecki 1716.
Złotnicki 1717.
Rybotycki 1718 + 1741.
hrabia Jerzy Meliorucci kanonik 1723 prałat dworu papieża Benedykta XII złożony z urzędu kanonii 1729
Hieronim Szeptycki 1721 archidiakon 1736 sufragan Łucki i biskup chełmski.
Jędrzej Lisiecki 1721 + 1750
Kotarczyński 1719 został jezuitą 1725
Antoni Brzeziański 1725 oficjał + 1752.
Bartłomiej Tadeusz Tarkowski 1725 + 1744.
Marcin Łososowski 1725 + 1758
Mikołaj Bratkowski 1725 + 1754
Franciszek Rozwadowski 1726 + 1733.
Samuel Głowiński kanonik fund. Głowińskich 1728 kanclerz kustosz oficjał, r. 1733 po śmierci Skarbka administrator sufragan i biskup Lebedyński 1734 po śmierci Wyżyckiego administrator 1752 + 14 Września 1776.
Franciszek Wieniawski 1728 + 1762
Krzysztof Skarbek 1728 + 1753.
Jędrzej Cyrycki 1729 officjał + 1748
Stanisław Zembrowski 1731 + 1752.
Jan Głogowski 1734 mianowany w Rzymie † 1735.
Michał Złotorowicz 1732 rezygnował 1745.
Antoni Gedymin 1733 dziekan i ofiyał Kamieniecki + 1751
Jacenty Monasterski 1733.
Józef Głogowski 1735 scholastyk przemyski + 1746.
Kazimierz Świrski 1735 mianowany w Rzymie scholastykiem chełmskim + 1751 zapisany do Jezuitów.
Józef Barszczewski 1733 kanon. kijowski + 1754
Sebastian Felician Wittan 1737 + 1746.
Łukasz Stanisław Godurowski 1737 officjał + 1793.
Jędrzej Lelezarski 1739
Jan Nowakowski 1741 + 1755
Fryderyk Niemierycz 1744 + 1758
Mateusz Głowiński
Szczepan Xawery Wierzański 1744
Xawery Kocierzyński 1745
Szczepan Mikulski najpierw kanonik fundacyj Wileńskich 1749. Administrator dyecezyj 1759 Rzym gomianowat Archidiakonem 1760 Officjał 1781 + 1783.
Alexander Trębiński archidyjakon lubelski proboszcz chełmski 1746 zrezygnował 1781.
Adam Grabianka 1747 + 1748
Michał Zuchowicz 1747 + 1748
Jerzy Lascaris opat zotkiewski infułat dziekan bisk. zenopolitański, mianowany w Rzymie gremialnym Kanonikiem r. 1748 Postawiony arcybiskupem Teodozji i patriarchą Jerozolimy mieszkał w Rzymie gdzie + 1796. (rauzej + 1800 ob. Archiwum Wojskiego p. 78)
Kryspin Cieszkowski 1748 biskup Nisejski officjał 1773 rezygnował 1786.
Alexander Szotkański 1748 + 1778.
Dąbrowski 1748
Tarkowski 1749
Stanisław Rajmund Jezierski biskup bakoński dominikan kanonik 1751 Dziekan 1764 w Rzymie mianowany + 1782.

Józef Zbierzchowski 1751 + 1780
Szczepan Humiecki 1751 + 1756
Jan Zmudziński 1752
Jan Alojzy Alexandrowicz 1753 koadjutor biskupa
chełmskiego 1776 bisk. chełmski + 1781
Wawrzyniec Opejdowicz Dr Kanonik był w Rzymie
1753 zabity przez zbójców w własnym domu trzy razy
wgłowę ciężką siekierą 1769.
Adam Rzewuski 1753 w Rzymie mianowany; opat
wągrowski + 1776.
Wojciech Stryjkowski 1753 jako dziekan do Tarnowa
r. 1786 pojedt
Wojciech Mirkiewicz 1753
Jędrzej Bohalski 1753 proboszcz w Sokolnikach + 1796
Leon Sierakowski 1751 + 1788
Baltazar Watrasyński 1754
Ferdynand Kicki 1755 proboszcz krakowski, proboszcz
lwowski 1773 sufragan biskupa tarzeńskiego 1778
Koadjutor 1779 arcybiskupa lwowski + 1797
Szylarski 1756 – 1775.
Józef Kryszenowski kanonik Kamieniecki 1756 + 1763
Jerzy Kazimierz Bielkowski kanonik chełmski 1757
pleban w Grębowcu + 1787
Maryan Jełowiecki 1760 rezygnował 1783.
Maciej Pruski 1762 + 1787
Michał Stawski 1762 odsadzony 1784
Antoni Alexandrowicz 1763 zrezygnował 1785.

F. X. Zachariasiewicza Historia Kapituły metropolitalnej lwowskiej w Przyjacielu chrześcijańskiej prawdy 1838 Z. III & IV 1839. Z. I. II. III & IV 1840. Z.

Antoni Zatkiewicz Dr medyc. 1763 + 1768
Ignacy hr. Krasicki proboszcz przemyski, został kustoszem
lwow. 1764 xięciem warmińskim 1767.
Kazimierz Kupiński 1765 + 1771.
Wojciech Wittan 1765 + 1799 mając lat 80
Antoni Urbański 1766 biskup Uvariensis, sufragan
przemyski + 1769.
Jan Felix Bonawentura Kulczycki 1767.
Stanisław Swiejkowski kanonik kijowski infułat
tarnowski 1768 + 1787.
Antoni Wrotnicki 1768
Antoni Podhajecki Dr 1769 Archidyjakon 1783
+ 1783.

Klasztor Dominik: we Lwowie ma bulle papieskie od r. 1234
Uniti Armeni fratres s. przyjęczoni w 15 wieku do zakonu Dominikanów uprzedy poddani
S. Jacek Dominikan zaprowadził Dominikanów na Ruś 1222 lecz właściwie ich zaprowadzono 1234 — Prowincya Ruska dominikanów utworzona 1595 — Zakon założony od S. Dominika 1216 do Polski zaprowadzony 1221 z tamtąd na Ruś 1234. Prowincya Ruska miała następujące Klasztory: 1) w Arcybiskupstwie lwowskim 1) w Lwowie w Bożego ciała 2) tamże u Maryi Magdaleny 3) w Kołomyi 4) Jezupolu 5) Kohatynie 6) Buszku 7) Jaworowie 8) Połoku 9) Czarnkowie 10) Tyśmienicy 11) Zakonie S. Kata z rzymi 12) Locus Sniatynie oblatus 13) w Haliczu defolatus 14) Trybuli defolatus 15) Janowie defolatus Sopowie defolatus III) w Biskupstwie Przemyskim 1) w Zagłiskach III) w Biskup. Kamienieckim: 1) w Kamieńcu S. Mikołaja 2) w Latyczowie 3) Bazze 4) Czarnawce 5) Jazłowcu 6) Zakonnice u S. Michała w Kamieńcu 7) Vikaryat Smotrycki 8) Locus Morachowiensis 9) Locus Hyacinthopoli oblatus 10) w Czerwonogrodzie defolatus 11) Locus Sokolecensis oblatus IV) w Biskup. Łuckim 1) w Podkamieniu 2) Jałachowcach 3) Konstantynowie 5) Resservarensis 6) w Winnicy 7) Administratio Sacramentorum Lubartowia V) w Biskup. Kijowskim 1) w Kijowie 2) Czerniechowie 3) Czarnobilu 4) Nowogrodzie Siewierskim 5) Lubartowie 6) Adamgrodzie 7) Vikaryat w Boruczu 8) Konwent w Kijowie fundowany przez S. Jacka: Locus: 1) w Niżynie 2) Kuda Kuj Sokolowce 3) w Czerkasach 4) Lubeczy — Konwenty defolati: 1) w Ostrogu 2) w Zytomierzu VI) w Biskup. Mieńskim 1) w Mrowie 2) Ostrowcu 3) Mińsku 4) Nowogrodzie na Litwie 5) w Kołpeu 6) Ostrowie 7) w Brzeczyu 8) w Ziembinie 9) w Witepsku: Locus oblatus w Kleczku VII) w Biskup: Smoleńskim w Smoleńsku Konwent VIII) w Biskup. Valachiae minoris w Serecie Konwent.

Lemburga) przywileje z 14: 15 wieku
Lemburg

29

Lwów uważ się mater tronachorum p. 32.

S. Magdaleny

1) Galicz ~~Andrzej Krole~~ Kościół katedralny Świato licki. Budował Arcybiskup Krystyn tu przymost S. Jacek figurę Alabastrową S. Maryi [illegible] z Ni jowa którą potem do Lwowa przeniesiono zburo ny Klasztor Dominikanów przed 3 laty — Kazi mierz wielki obwarował to miasto dwore Lwów założony r. 1268. Na zamku za Leona była cerkiew S. Jana na Ehrzu: Monaster, gdzia [illegible] psalmy śpiewali. [illegible] Kościoła Konstancya żona Daniela [illegible] Lwa Xcia żyła wraz z panna Magdaleną Armianką i innemi pannami w pokucie. Z Kościoła tegoż małego zrobiono potem drew niany który spalony wraz z miastem ja k mówi przywilej Króla Jagiełły. Przy tym Kos ściele byli Dominikanie W. Xad. Xcie Opolski Gubernator Ruski darował im dobra Krotoszy 1297 — Sklepienie Kościoła Dominikań nowo po pożarze 1571 zniszczone Kazar naprawić Vitus Baccalaur. Leop. Było tu bractwo różańcowe: S. Jezusa Przy tym Kościele kaplice: N. P. Maryi zbudowana przez Swidrowskiego a zmurowana tu był obraz przez S. Łukasza malowany drugi Kaplica S. Michała [illegible] — W Kap liey Swiętych obtarz srebrny z relikwi jami — Konwent na nowo w 17 wieku wystawił Lwowianin Prior Jacek Professyk było w nim 80 braci. Były prytym Sorores de Paenitentia S. Dominici

Klasztor w Kołomyi: Kościół zbudował Prior Adam de Zakroczym Konwent zaś Piotr Chłap crowski: magist. Kościół ale Dominikanie wes z Halicza Kaźmierza Leszczyńskiego Kasztelana Bełzkiego sprzedali pieniądze za złożyli u Jana Jabłonowskiego Miecznika Kijowskiego pol. 2 rzemieniów tj. summy 15 bra. Wier Mieczysławskie darował im Jakób Konarski z Kołomyi robią sol.

† Wojewoda Bracławski Starosta Łodolski
nad tytułem Kościół Wniebowzięcia Marii Panny
Łotok miasteczko to zbudowane we wsi La-
chajpole na pamiątkę wsi Łotok Koło Andrzeja
we w krakowskim województwie. Stąd Łotoccy
pochodzili. Klasztor. † Stefana R. 1604 ufun-
dował Stefan Łotocki pozniej Wojewoda
Bracławski wraz z żoną Marią Mohylan-
ką Księżną Jeremiasza córką Klova zapisała
wsie Liotrow i Kiekiecyza a po śmierci
mężu Kościół z kamienia zmurowała.
Tynowie dokończyli Charłków należący
wieś Charłkowce parow Charłkowskich
gdy ją nabył Stanisław Golski herbu Rola
zamienił w miasto wojewoda Ruski i dzie-
dzic na Podkojcach zamienił w miasto i muro-
wanym i inny murowanym Kościele R. 1616 Dnia
22 Lutego wraz z żoną Anną z domu Lo-
tocką Dominikanow osadził zapisawszy im
domy: wieś Szmankowce leży on tam
pochowany po jego śmierci dostał się Stefan
wi Łotockiemu i zostat własnością wraz
z Poniatowem Łotockich: Mohylow
Sawarow miasto Królewskie trzymane od Sgro-
tow ruskich Konwent fundował tam 1615
Piotr Milewski który również Kanonik Lwow
skie fundował i zbudowawszy kaplicę z ka-
mienia kilka Wiekuych przy niej osadził
Fundator zapisał na Kościół 1500 fl. Kościół
Drzewiany tych Dominikanow pochowany
Sufrag. lwowsk. Tomasz Liwowski. Filip
Pyskowski. w XVIII wieku Kościół z kamie
nia zmurował. R. 1636 całe się miasto
spaliło Kościół ostał cały. R. 1646 pochowany
to miasto (był prefectem) Jakob Sobieski.
Kasztelan krakowski Rohatyn miasto
Królewskie od rzeki Rohatynka zwanej
po śmierci dziedzica przeszedł w Koronską moc.
był tam Zamek. Tatarow tutaj kilka razy
bito. W Konwencie tutejszym tylko 12 braci
Dominikanow mieszkało do pierwszego wojny
szwedzkiego.

Łotok na miejscu gdzie Dominikanow klasztor stoi
zamek drewniany, pod czas pożarzenia Tatarow.
w XVI wieku chłopiec przez niewagę prochu zapa-
lił więc się zamek spalił się powietrze wyleciał
lecz żołnierzowi za koboru z Łotoka Łotockie
mu nic się nie stało krom tego że twarz ona-
lił za wygrzewanie na tym miejscu wystawił.
Klasztor Dominikanom 1598 który żony jego
Prusinowska i Tarnowska apparatami Koł
łowemi nagrodziła syn Mikołaj z kamie-
nia wymurował. Żyli tutaj 15 braci. Brzesk.
Klasztor Dominikanow Wniebowzięcia Marii Panny
Georgius Xre na Winiowcu Kasztelan Krakowski
wraz z żoną Cracowską. Ufundowali za pozwo
leniem Jana Dimitra Sulikowskiego Arcybisk
dworu R. 1608. zapisali Xże za tenże uczciel temuż
drewnianemu Kościołowi dobra Derzow z przy-
wem młynarskim w Buszku i 10,000 fl. tylko
braci 12 Kościołów pochowani Tomasz Liwowski
Bisk. Nicopolski i Suffragan lwowsk. W 17
wieku zapisał pewne intraty temuż Kościołowi
Starnigel Prepositus Zamojscensis. Tysmie-
nica miasteczko nad rzeką Tysmienicą po zbu
rzeniu Tatarskim 1631 Mikołaj Łotocki Pisarz
polny W. Kor. wraz z żoną Zofią Firlejowną wyst.
wił Klasztor S. Mikołaja i S. Zofii Dominikanom
na dawny wieś Markowice na klasztor realności
w Tysmienicy dziesięcinę pieszą: kilka set fl.
potwierdził ten za dad Andrzej z Pruchnicka
Pruchnicki Arcyb. lwowsk. – Druga żona
Potockiego z domu Elżbieta Kazanowska
zapisała Dominikanom 10,000 fl. Obraz
N. Panny Maryi Łzy darowała za tenże uczciel
Firlejowna który go otrzymała od Cyrwar
dyjana franciszkanow w Kamieńcu.

Jakob Sobiński ojciec Króla Jana nabył przy Kupno
Złoczowa Lemarzany, Zbotów, Bezierzyn
Trynitarzy zakon z Filipem de Matta
Grenadzie na prośby Jana Kazimierza Don
Sofia Kardynała przez papieża Innocentego XI
za Króla Jana III po wygranej Wiedeńskiej
naprzód 1685 do Lwowa zaprowadzony
Lwów zbudowany 1266 przez Lwa zwał się
Lemberg, Lemburga, Jan Stanisław Mościcki pbl. doctor
w poemacie swym o Obronie Lwowa 1672 roku
Veteranis corymbis urbs viridantibus — Klasztor: 1692 potwierdził fundacyję na powie-
Collegium pontificium patrum ordinis clericorum regulariu[m] S[ancti] Caietani — dawniej się pisał niewiedzieć
jego exekucyję Klasztor Teatynów stał już w 17 wieku
również na przedmieściu odległy od miasta Kościół
S. Marka — Kaplica Laurytańska w niej przed 1685
byli Augustyni daleko od miasta odległa — R. 1414
Jan Rzepowski przeniósł katedrę z Halicza do Kościoła
P. Marji na Krakowskim R. 1513 Arcybiskup
Wincenty de Boczow herbu Roza przeniósł katedrę
do miasta Kościół P. Marji zaś oddał Ukrzyżym
Którzy 10 w Lwowie postanowił i z których
Był przy Kościele tym. Byli tu fundowani
Manyonarze, Braciszkowie miłosierdzia Bożego
Kościół S. Krzyża Ojcowie Klasztorem Augustynów
Kościół S. Wojciecha niedaleko
zamku — Za Jezuitami gdzie teraz dom Menkefa
stał ogród zwany Jeleczkowe ten za 7000
złp. kupił Trynitarze 1685 dla zbudowania
Klasztoru lecz im magistrat nie pozwolił
Pożar w Lwowie 11 Augusta 1734 spalił Kościół S. Dutka
Jezuitów, Franciszkanów
Świątyń tutejszemi Klasztorowi Dominikanów zapisał
Andrzej Potocki Kasztelan Krak. r. 1685 wieś Potoczek
tenże odbudował Klasztor Dominik. w Kalwaryi 1667
zbudował w Konwent Kalwaryński przy Józefowicach
Bernardynom 1691 Kościół ten nazad odbudował przy tym
Józef który również w Zbarażu Kościół wymurował w
Tarnopolu Dominikanom Kościół zbudował również
Kamieńcu także farę w Kołomyi

Sydus Trionis nobile Roxii
Spartana prolis belligera parens
Sedes Leonis et Soloni
Delicium coluerenque Martis Belsken
Franciscus Świtarowi Horbkow Wojewodzie
Trynitarze od Alexandra Dyrowicza
Burgrabi Villanowskiego kamienicę małe
chowską zwaną r. 1686 Kaplica tutaj założo
na pogrzeb cona przez Oppizinusa Lallan
cina Nuncyusza papieskiego 20 Lipca
Papież Innocenty XII dn 22 Marca
1686 na zbudowanie Klasztoru
niższego ramku na zbudowanie Klasztoru
dała Sofia Królowa 1696 = 50000 złp. Nowy
Kościół zaczęto budować 7 August a 1702 Kosztem
Anny de Ostrog Wielkorzeckiej Kasztel. Wołyńskiej
której syn był wówczas za Konie koronna
budowa 1729 Kościół pokończony 1 Sept
emb. 1751 była przytym Kapituła Kanonicka
nia Jezusa Chr. Nazaretańskiego spalił się Kościół
z Maja 1748 roku: Katedra Ormiańska wtedy się
spaliła)

Kościół S. Krzyża za Klasztorem Teatyn
był Ormiański teraz 1448 Arcybiskup Lwow
Ignacy Wyszyński oddał go Misyonarzom
teraz prochownia

Lemburg.

robił nakład na koronacyję tutejszej
matki Boskiej.

Kościół S. Mikołaja na Kalwiekim Mikoł
Stroel Kowski podstoli Żydaczowski: Kup
fuy grunt od szlacheckich Koczan Kiewiczo
1693. tu Trynitarzom Kościół fundować
za myślił na co 13,000 złp. na swych dobra
zapisał potwierdził fundacyję Konstanty
z Lipia Lipski Archyb. Lwowski 27 Janua
1694. Kamień węgielny położono 11 Maja
1694 (jest jego portret w kościele + 1695 Jan
jego żony Zofij zmarłej + 1724) był ten
Klasztor na fundamentach z muru drewnia
~~wystawiony~~ w r. 1696 skończony za Ima
rowanie Klasztoru dał Samuel Mucho
wiecki 1734 sumę 30,000 złp. Kościół
Kościół 1745 z radna gipsatury. R. 1746 Jan
Kajetan z Jabłonowa Jabłonowski Kapita
ust Czechryński Kawaler złotego runa
dał obowiązał przy tym Kający do Klasztoru ogró
za konnicy zaprowadzeni do Klasztoru
19 Febroua r. 1751.

[Województwa ruskie

p. 760.

Buchsztyn Zofia z domu Sieniawska
po voto Dönhoff 2° Ciastorij na Kościół
drewniany zbudowała ~~kat~~ ruński katolicki
niedaleko pałacu bez gimnazyczko to wraz z wś
ni Lawet Benoe Kapitan warszawski oddał
dzierżył r. 1740 dn. 1 Septembra przy nim Klasztor
Tenutarij
Sealtynow zaprowadził zapisawszy na to 30,000 zł
pol. na wsiach swej Brastaszyn poźniej zmurował
tenże Klasztor i Kościół.

Zawałów w 18 w. Jabłonowskich

Cetnerowie założyła Anna z Cetnerów Lubomir
przy Synitz
Illustrissima ordinis discalceatorum Sanctissima Tr
nitatis redemptionis captivorum cura et labore
P. F. Mariani a S. Stanisla o Natione Poloni Var
savia 1753.
Zakonów miał klasztory 1) w Lwowie dwa w Krakow
1690 Zatoriny 3) w Stanisławowie 1691 4) w Bereś
Xu 1693 5) w Warszawie 1693. 6) Wilnie na Ante
collu 1696 7) w Tryatopoli koło Wilna 1700 8) w K
mieńcu 1703 9) w Otyn na Wołyniu 1717. 10) w Łucku 1716
11) w Tomaszowie 1727 12) w Brzeżcu
1727 13) w Lublinie 1728 14) w Kro
Opynie 1731 15) w Drahiłowie 1746
16) w Buczatynie 1741 17) w Teopolu
1741.

Sereth. (Seretkum) był tu Klasztor Dominikanów zrugowany przez Siepego Wojewodę Wołoszczyzny Bogdana za to że tam cudowne źródło które przed dwiema dzień jest go nie uszkodziło Biskupstwo do Bełzkowa przeniesione za biskupstwa Jana r. 1402 Sufragana Krakowskiego i byłego Spowiednika Królewskiego.

Czerwonogród (rubeum Castrum) tak zwany od czerwonych Kamieni Klasztor Dominikanów założyli Xięta Koriatowicze Lorbutowicze w Czerwonogrodzie przez Xiętia Wojewodę Mustańskiego Michał Jazłowiecki nabył tę fundacyą od Jana Szpe i potargał Lecz od Teodoryka Jazłowieckiego de Buczac Kasztelana Lodzkiego 1444 na nowowystawiony i fundowany Klasztor lecz następca jego Wojewoda Ruski i Hetman W. Koronny w czasie wyprawy na Tatary zabrał (do dwa Klasztorowi to był infectat haeresi) był jednakowoż Klasztor jeszcze r. 1556. Klemens VIII papież wymienia ten Klasztor między Konwentami które naprawić trzeba.

Jazłowiec bardzo mocny zamek między Strypą a Złotą rolę rzekami Próbował tutejszy factus haereticus namówić do heretyckiej wiary Georgium Jazłowieckiego Wojewodę Ruskiego i Hetm. podług K. P. który miał swoją Heretyczkę. Przez 29 lat był Kościół Heretyków Lecz syn jego Mikołaj Prefectus Sniatyński Sokalski, Cześnik Czerwonogrodzki wraz z żoną (do katolickiej wiary przez Dominikana nawrócony) zmurował Kościół Dominikanom niedaleko wsi Chmielowa i Olchowiec oraz patronat Kościoła parafialnego w Jazłowcu Lecz następcy zapisali tę fundacyą aż im na rozkaz Trybunału Andrzej Czuryło Locator Halicien. oddał nazad w Klasztorze pochowany

Sjuż istniał w XIII wieku zbudowany przez matkę Xiętia Wojewody Mołdawii który na jej prozby temuż Klasztorowi myto zapisał i inne dobra wynoszące przeszło 100 000 talarów przy tym klasztorze był kościół S. Jana.

Soporów był tu Klasztor Dominikanów założony przez Szczuckiego Kasztelana Lubelskiego

Kasztel. Kamieniecki

Podkamień Succaminensis, seu Sublapidensis założył Sarzipolit zwany R. 1167 Elektor Alexander Vexillifer Podolski z rodu swoją zbudował z kamienia kościół i Konwent roku 1675 Turka pod Buczaczem dostali z Rzymu z Góry Kaplica w niej w kamieniu stopa Maryi Panny (czyto w tym Konwencie 20 braci) widziano tam bowiem po nocy procesyje i świątka: pana na mieście zburzonego przez Tatarów Klasztoru.

Zaleszczyki tu sobie w XIII wieku Dominikanie Klasztor zmurowali z cegieł który potem heretycy Zbiecccy zburzyli

Trzemyśl tu w XIII wieku był Klasztor Dominikanów równie jak w Smolniku (?)

Bełz tu był Klasztor Dominikanów założony i wyposażony Ruskowa wsiami przez Siemowita Xcia Mazowieckiego i Ruskiego r. 1394 Sambor Konwent Dominikanów r. 1406 Elżbieta wdowa po Jagiełku wojew. Krakowskim założyła co mniej biskup Trzemyski potwierdził.

Smigrodzki Konwent Dominikanorum za papieża Jana XII założony potem zburzony

darował młyn, bagno, las i plac.

Konwent S. Catharina Senenſis Monaſterium Leopol.

Panna Dorka Mądrowicza conſula Lwowskiego za-
kupiła mały plac i zbudowała z swoich pie-
niędzy kościół za rezwoleniem Krewnych
Arcybiskupa Lwowsk. Zamoyskiego był in-
ter Domos Hoſpitales mimo niewygodnoś-
ci miejsca zostały tamże zakonnice dla dobroci
wody; miejsca które in r. 1619 Lachadow. byli
Ka żona Kaſztel. Lubieszowskiego darowała
dopoki nie przestrachone pożarem i spa-
one ogniem R. 1627 na inny lepszy
rzewnieśny nie przeniosły się grunt który
im Mikołaj parob. za 250 kolinek za
rezwoleniem Lwowskiego Senatu darował
Przenieśły oraz zmarłe swe siostry
między innemi znaleziono siostrę Annę
in cujus lumbis całą Ferculum reperta
fuit Miejsce raz dane darowano
ojcom Augustynom zakonu S. Augusty-
którym kościół nowy tu wystawili.

ostatni Jagiłowiecki Kiejstut — taki
Jadwiga z Jagiłowiekich Beltzecka
Mościska miasto Królewskie wałami otocz
Konwent dawno był fundowany bo w Ar
miejskie już r. 1432 o nim wspomin
Królowie Zygmunt August, Stefan, Fele
Erborth, Maxymilian Zbierzchowski, B
ata Stadnicka wiele uposażyli.

Śniatyn miasto Królewskie byłtu z dezor
wany kościół parafialny dalekiego Kapitu
Lwowska przez Darowskiego Officiata u
pitago Domini zakon ci go nie przyjęli.
Po zniszczeniu Tatarskim lepszym był
i Kanonik Lwowski tam był. Pio
Prefectus Śniatyński i Kotmistr
dał miejsce na zakon w środku 18-wie
i obiecał zato iyć zakon. Dominikani
postali tam Missionarzy. Klasztoren miał
wielką fortecę.

Trębowla stare miasto zamek rozm
Kazimierz Wielki R. 1363 i 1508 byli t
Tatary R. 1413 dwa bracia rodzeni Lioł
Andrzej ex Gaspar potwierdzają prodar
wanie stanowi w Lofi Drychowici seu Sc
czowostwo Tat in castro Trembowlens
Feria Sexta die octava Octobris Domen
ryzy byli Dominikanie kościołowi S. Mikołaja przy k
potem w 17 wieku starali się Dominikanie u
Wojewody Bzyg. o powrócenie lecz bezsk
tecznie bo się w 17 wieku tam Karmelici za
gnieździli miasteczko sędziowe Królewskie,
hate.

Kościoły i Klasztory lwowskie.

II R. 1576 król Zygmunt przewodzi
expulset rectus tego szpitalu przynależ
do kapituły lwowskiej
32

R. 1647 byli patronami Erasmus Sixtus nad Dr. Paulus Boim nad Dr. Simon Voysa
apteka przy tym kościele

I Kościół S. Ducha ze Szpitalem wystawiony przez Króla Ka= R. 1763 był przy tym
kościele duży szpital
dla ubogich kobiet
i pomieszkania dla
kobiet pobożnych.
Patronem był magistrat
R. 1384 Emeryk Bo=
niali bractwo S. Barbary
R. 1384 Emeryk Bo=
bek dał temu kościołowi
przywileja na wieś

kościół przy szpitalu wystawiony najprzód papieża r. 1415 potem 1444 a potym 1504 powtórnie odbudowany zapisał Jan Chodorowski dziedzic Brzozdowy temu szpitalowi wsie Li= zimierza i Władysł. Xcia Opolskiego r. 1377. potwierdzony od Mariana r. 1449. Proboszczem był jeden z kanoników lwowskich r. 1457 i
Liruszki zapisał wieś Sknitow Rycerzow Hazowska nabywszy quam vendidit anno 1443 interfuit z niej
vendidit anno 1443 interfuit z niej
R. 1448 Jan Traut Kryt= tyk dał temu kościołowi przywileja na wieś
R. 1603 Stanisław Dobrowicz

zbytniej odległości r. 1492 za wieś Malechow Zydaczewskim które dla
Lwowskiej zapisał wieś Sknitow Rycerzow Hazowska nabywszy quam vendidit anno 1443 interfuit z niej
R. 1448 Jan Traut Kryt= tyk dał temu kościołowi przywileja na wieś
R. 1603 Stanisław Dobrowicz

II Kościół S. Katarzyny i S. Maryi Magdaleny w niskim zamku R. 1485 Jan tyg trob
ka Dreyb. Lwowski wo=
woda i erygował w tym
kościele.

założony r. 1377 od Władysława Xcia Opolsk. zapisawszy dla manszy=
narza jej 12 grywien z myta lwowskiego. R. 1485 Król Kazmierz 6 manszonarzy w tym
dodał dziesięcinę z wsi Królewskich: Mikłaszow, Rozwadow, Wielkie pole, Sknitow
Tow 17 grywien z myta lwowskiego i 2 Kamienie wosku (Było tam
5 manszonarzy z jednym przełożonym. którzy osobnym pomieszkaniu przy
kościele byli.

III Kościół S. Krzyża za miastem (de statera Leopolienfi) Zwiedza: ina konia przednies=
ża krakowskie profita=
rupra collem wystawił
stiawe ab do zami jako
rowskiego był bardzo
dochodu. Patronat
był cech pasterski

to go bardzo wiele ludzi mianowicie w wielki tydzień. Rozmiar
od niego ten sam do miasta to na górze Kalwaryi Kamienny słup ze na pamiątkę
przed bramą krakowską oznaczał miejsce gdzie S. Veronika wyszła pielgrzymować
naprzeciw Chrystusa dalej drugi słup oznaczał gdzie Szymon cyrenej
pomagał Chrystusowi krzyż nieść. Kościołem tym opiekował się cech pasterski był na przedmieściu krakowskim

IV Kościół S. Wojciecha wybudowany na cmentarzu gdzie chowano
zapowietrzonych wyposażył go Arcybiskup Jan Zamojski był
na przedmieściu krakowskim pod wysokim zamkiem.

V Kaplica stawna na Zamku wysokim leży już w XVII wieku
ze cnotów Lwowskiego, równie jak zamek była zniszczona.

VI Kościół Wszystkich Świętych i Klasztor Benedyktynek. R. 1595
dn 24 Stycznia Adam Sapieha temuż klasztorowi dziedziczne
swe wsie: Chlebiczyn, Niczalkow, Kluczow et Sapierowce zapisał Stanisła
wska jego Katarzyna Kapista na krakowskim przedmieściu dwór

i plac zwany Herburtowski r. 1595 dn. 23 Kwietnia na Klasztor, do tego drugi plac darował Stanisław Lanckoroński wojewoda Podolski za zezwoleniem Jana Sulikowskiego Arcybiskupa r. 1595 dn. 14 Lipca zaczęto Klasztor budować do r. 1596 dn. 12 Marca Henryk Kajetano Kardynał i Nuncyusz potwierdził. – R. 1596 potwierdził fundacyją król Zygmunt III i pozwolił wolny wrąb do lasów Królewskich. R. 1597 Kościół Sulikowski poświęcił i wstąpiła Katarzyna z 5 innemi pannami habit przyjęła. Za czasów Liwaowskiego było tam zakonnic 58 które się utrzymywały ze wsi Lyszczemicze zamienionej za wsie Chlebiczyn et Michałkow, ze wsi Ogrodnicza za czasów Liwaowskiego od podkomorzyny Lwowskiej kupionej

VIII Klasztor Panien S. Klary. Kamieniec wegielny poświęcił Jan Zamojski r. 1604. Zakonnic było 52 te żyły ze wsi Kamieniec – był na Halickim

1608

R. 1614 było w dyecezyi Lwowskiej 7 dekanatów z Kościołami: Lwowski 2 Grodecki 11 Żydaczowski 8 Ustrzycki 27 Rohatyński 10 Uścieński 9 Trębowelski 16. Wszystkich Kościołów 102.

Stareściół o Kościół SS. Trinitatis et B. M. V. założony przez Janem Zamoyskiego de Garbow alias de Stareściół haeredem Capitis: Castri Colo Anno 1454 feria 6ta ante festum Epiphanie Jan Amor de Garnow wojew Krakowski z żoną Barbarą dziedziczką de Stareściół r. 1486 feria 4ta ante purif. Maria dotem Cuserunt r. 1614 był dziedzicem Lyc Ostrogski Kasztelan Krak.

Arcybiskupstwo lwowskie.

Jeszcze przed założeniem Arcybiskupstwa lwowskiego byli już na Rusi Hr. Arcybiskupi i biskupi bez pewnego siedliska, którem to urząd Dominikanie sprawowali. Tak pod r. 1317 wspominają dzieje dominikańskie lwowskie Arcybiskupa Ruśi Dominikana Włocha Bernarda z Kremy w Halicju którego Tatarzy pitą przerznęli – Jakóba Arcybiskupa 1319 r. który wraz z Arcybiskupem Grzegorzem Wyszkotem w Kościele dominikańskim pochowany zaraz po przeniesieniu katedry z Halicza do Lwowa Król Jagiello fundował 10 Kanoników którym r. 1433 wieś Wierbiasz zapisał. – R. 1415 Wład. Jagiello na zawsze na zjeździe Kapitule Kościołek S. Jana z placem do Kota postanowił aby ulica ta S. Jana dziś Sieniawskiego należała do Kapituły i osobny jurysdykcyjs tworzyła mając oddzielnego Burmistrza i Ławników których communitas i Kapituła obie rata i którzy zupełnie oddzielni od Magistratu mieli nawet władzę karania śmiercią jednakże do Kapituły wolno było appelować. R. 1647 Kościołek S. Jana: należący do niego wieś Chodorowice oddał nowo utworzonemu kanonikowi który miał tytuł dziekana na kapituły. Dziekanden aże do XVII wieku bywał świecką osobą niebędąc kanonikiem – Król Stefan r. 1576 nadał Kapitule wieś Młynowe na utrzymanie tak zwanego (prob.) 3) Prepozyta kanonika który oraz był proboszczem w Szpitalu S. Ducha. Którego to wieś później za wieś lepszą Zimnowodka zamieniało. – Król Zygmunt III na prośbę Jana Zamojskiego Arcybiskupa r. 1606 utworzył nowego kanonika zwanego Archidiakonus który pobierał prowent z proboszczstwa Buskiego. – R. 1506 Król Alexander przy Kapitule postanowił Kanonika Concionator który bierał rocznie 30 grzywien i ornat z domów na placu Bałuszyńska kanonik ten musiał 2 msze rocznie czytać (w kaplicy S. Nicolai supra Ecclesiam oppositam która Arcybiskup Andrzej Roza (1903) (prosiwicz) za dusze mieszczana Piotra Stryjowca który na to r. 1907 złotych 300 legował.

Kapituła lwowska miała dochody: 1) wieś Wierbiasz *) r. 1433 od Wład. Jagiełły darowana wieś Kahujow wieś Czyrkasy r. 1505 od Króla Alexandra darowana wieś Koniatyce od króla Zygmunta [illegible] dana r. 1537; 2) wieś Hodowica do której należy tak zwana Bażowka ponieważ kanonik lwowski Stanisław Rasch z Uniejowa r. 1463 na miejscu pustej dobrowy wieś wystawił. 3) wieś Zołkiewice wieś którą Barnaba Włoch z Norgon o wegaty [illegible] kupiec dla żyne Grzegorza kapellana kanonika r. 1439 za pozwoleniem Króla Kapit. był zaś Kapitule r. 1469 darował 4) wieś Zydatycze darowana kapitule od jakiegoś Januszka. 5) wieś Zimnawódka za Młynowce zamieniana. Pożytki tego pobierała czynsz z Janów i gruntow na ulicy S. Jana koło P. Maryi w Halicznikach, Zadworcach, Drugach z karczmy w Malechowie

*) R. 1423 wieś ta Król ea jure polon. przeniosł na jus theutonicum.

R. 1430 Król Władysław porównał Arcybiskupstwo i Kapitułę lwowską z wielkiemi prawami i godnościami jakie ma Arcybiskupstwo Gnieznieńskie i wszelkich ciężarów. Tenże dał ten przywilej na prośbę Arcybiskupa Gnieznieńskiego Wincenta Kot Sigismund 1506 Cracoviae feria 6a ante dominicam de misere

R. 1429 Król Władysław 10 Kanoników fundował.

Festum Sibutii et Valeriani.

Z placami na których wiele domów należy tych był advocatus i kabinet od Kapituły obrocany w sprawie śmierci i appellowano do Kapituły dziekana i byli świeccy chodzili jak Dzierzek powiada w ostrogach przy szabli w Komży

Co niedziela i święto miec kazanie Gaspar Legion Med. Dr. zapisał quingentos flor. temuż 1646.

R. 1471 Arcybiskup Gregorz darował w Drohiczynie i Kanonikowi lwowskiemu leżących.

dziesiąina pszeniczna
z wsi Wielkiej.

prócz tego Wład Jagiello r. 1432 nadał jej (22 roczne) vasa salis co potwierdził
król Alexander r. 1506. oraz 20 zł z 2 wsi Drohobyckich i 22 zł z młyna
w Lwowcie co nadał król Jagiello r. 1429. dwa młyny na przedmieściu Krakow-
skim nadrzeką Poltew od Kapituły kupione jeden Stacherowski drugi
Olchowski

100 Tanów Król Kazimierz miastu dał rowat poznieje do tych kanoni-
ków zostało dodany 1) Prepozitus w Kapeli Drucha 2) Archidiaconus którego Królowie benefi-
cjami hojnie obdarzyli 3) Custos odmaginata wyposażony 4) Scholastyk fundacyi Ja-
chimi, potem 5 innych Kanonij filiackich i dok: tolskich

Lwów miał 10 kanoników już r. 1433 postanowionych Bernardyn Wilczek Arcybis-
kup przy kapitule (15 10) Jeszcze 10 wikaryuszów ustanowił którzy brali mesznego
z Tanów miejskich i trucum siliginis et tritici. avena (Tanów było 170
o te mesne już r. 1407 z mieszczanami procesował się ostatni jerobosz
miejski Jan Ruthen) oraz dziesięcine z wsi Lisienice, Grzybowice, Zboiska
i Piekołowice et Zydatycze. oraz inne prowenta z Tąk, placów, domów, młynów
i proboszcza Zydaczowskiego które im król Zygmunt r. 1511 wraz z wsią Po-
goźna nadał.

Od Młodego r. 1621 Krzysztof Sikorski Manyowarz r. 1626 po-
bierał po 200 zł m. ze wsi Pełnowski Herburt kasztelan krakowski starosta lwowski nadawszy im
pewne prowenta z wsi Hebrowice pobierali i inne dochody od różnych
dziesięcin od dnia świętego Stanisława dziesięciny i inne.

R. 1430 Władysław Jagiello kapitułę uwolnił od wszelkich danin i co do
wolności równą ją jak Gnieźnieńskiej.

Arcybiskup lwowski (r. 14) posiadał 1) Miasto Dianów stare i nowe z Wolicą
Słomowską oraz wsiami Biele, Podkusów, Potoczany, Rakin, Łokusów (oraz
czynsze z wsi Niemierzyce, Pleników i Wiśniowczyk. 2) Trzy miasteczka:
Zkolniki, Siemikowce, Zagorze Chotachowice (Chochonów) Jabłonów, Dietatin, Medycha, Thatkowa, 3) miasteczko Koziów z wsiami
Jadowniki, Zawlucza, Stawczany (Obrochyn) Obartkowce:
Zarzyna polska i Ruska 4) wsie 200 grzywien na rzekach Drohobyckich Tanów
w mieście który niegdyś do Swidrygiełła należał który r. 1431 Władysław król
Arcybiskupowi darował R. 1408 dokupił Jakób Arcybiskup plac od mesz-
czanki Hanki Gebauri i wdowy Rodztak 9) Kollacyja biskupstwa
ruskiego w Lwowie habetur a rege Władysao Jagellone (2)

Przy katedrze było bractwo Bożego ciała w XV założone
tak że 15 było kanoników, potem przybył kanclerz i kantor i 7 kanonij na dobrach
filiackich zabezpieczonych. Kanonia filiacka Wiśniowiecka zwana miała zabezpieczony
robić kaznodzieję parafialny w nawarzyj

R. 1507 Elżbieta de Podaſye wdowa po kaſztelanie Lwowſkim założyła przy katedrze in Capella Electorum ſeptentrionem verſus założyła ołtarz P. Maryi na co data balneum in ſuburbio ſitum

była tamże Capella mendicorum

R. 1518 Malarzych de Chodiwenz Tribunus Leopolienſis założył przy ołtarzu matki Boiej pod krzyżem ſtojącej juxta columnam ex oppoſito ſtalli ſcabinorum ſitum na co na dobrach swych 1500 złp zapiſał

R. 1611 Jan Krofruſki kanonik założył ołtarz S. Jana Elemoſinar. sub organo majori ad ſacriſtiam chori intrando in ſiniſtra parte ſitum. na co rocznie 5 grzywien z swych dóbr zapiſał

Kaplicę Scholcow Scholcana założył pod tytułem W. Swiętych verſus altare majus ab extra ad orientem Jakób Scholc Konſul z końcem XVI wieku r. 1586 na co potem zapiſał 40 M Pinne

R. 1623 Konſule miaſta po ciężkim powietrzu i głodzie założyli ołtarz S. Rocha

Ołtarz Maidrzykowſki r 1611 założony P. Maryi poświęcony

Ołtarz Jarosławski r. 1469 założony.

Kaplica Buczackich S. Stanisława założona r. 1629 przez Alberta Kossowskiego Kanonika.

W Kaplicy litteratów (czyli Konſulów lub Radzieńca) r. 1641 Bogdana z domu Siemaſzcor. wdowa po Stanisł. Tarcie na Kamieńcu Kamienieckim przy ołtarzu ad meridiē ſitum poświęconym. matce B. zrobiła pewną fundacyję

R. 1647 Jan Attelmajer Scabinus Leopol założył ołtarz S. Jana Chrzciciela.

R. 1675 Jakób Alex. Josefowicz założył ołtarz Niepokalanego poczęcia

Kaplica Strumiłowſka

Kaplica Millowiana czyli Mildowiana

Ołtarz ciborii fundationis Zembrzyciana

(Znajdował Lwowski fkładało K Konſulów Scabinor. i Decadraginta viri)

Capella Visniowieccior. fat ſumptuoſe erecta

Ob: Sacra congregatione concilii R. P. D. Lirellio Secretario deo: poliēn. Jurispatronatus pro inclyta civitate Leopolis, ejusque consulibus Proconsulibus, Scabinis, totoque magistratu (G) Summa: rium (II) Roma typis Bernabò 1765. (4°)

R. 1763 był przy katedrze Kaplica Visniowieckich nobilis et elegantis forma et altera Campiana fatis condigne exstructa. wielki ołtarz w katedrze vetustum in forme na przeciw kościoła a drugim templi były jatki rzemieślnicze te karał zniósł Sierakowski

Kanonicy ze Bernardyna Wilczka przyjęli 10 Wikarych wyposażyli ich rożnemi realno-
mi także prowostwem Zydacrowskim ze Lwia Rogozno, dziesięcinami wsią Miedz-
rzicz którą Georg. Zotczynski profectus Castri Zydacroviens. Wikarym zapisał oraz
inne mieli czynsze z domów i danin we Lwowie.
Kanonicatów r. 1763 było 6 ci brali od Kapituły po 402 złp. rocznie na utrzymanie
to Klerycy Seminaryj lub Kantores

Seminaryum Klerykow pierwsze koło katedry którego pierwszy fundator był Mikołaj
Kolicki infulat Kollegiaty w Zamosciu ostatnia fundatorka Xiężna Dolska zapisała
temuż na swych dobrach Rumno 70000 złp. i wtej cenie Seminaryj te dobra pusciła
(było ono w domu zbudowanym Kla[illegible]ab[illegible] Xięży który zgromadzeni na Synodzie Grodowsk
Xięża ufundowali) Sukcessorowie Dolski Xięża Wyszowieccy przenieśli te fundu
dobra Wołoszcza seu Korczathou D.D. Bekierskie hereditaria. dozór miał jeden
z Kanoników, Klerykow było mało. 2) Drugie Seminaryum było w Theatyńow. fund
tor Przybiszewski Biskup Wyżycki zapisał temuż 70000 złp. i kupił znaczny grunt na folwar
ogrod i stawy

Ołtarz Bucradkich nativitatis B.M.V. ac S. Stanislai w katedrze vatorzyła Anna
de Bucrac r. 1479 co Król Kazimierz potwierdził alboriem Altarysta miał 800
grzywien zapisanych r. 1495
Ołtarz S. Mikołaja w katedrze r. 1419 zbudowany erekcyi potwierdził 1519 Przybis
Kusz Bernardyn.

sufr. Hebr. marob

Nadliczbowe Kanonije przy Katedrze lwowskiej

1) ? 2) Krosnowskich 3) Głowińskich założona od Stanisława Głowińskiego r. 1670 na którą zapisał 426 złp. od summy 6000 złp. ~~4) Kurpatowy od Alexandra Kurpatowy Kanonika r. 1698 były zamieniana później w gremialną~~ 4) Kupińskiego. Bartłomiej Kupiński prebendarz kościoła S. Marka r. 1694 na tę kanonię zapisał 300 złp. prowentu od 5000 złp. jam był pierwszym Kanonikiem 5) Skarbka Jan na Michalcze i Ozrala Skarbek biskupo marocheńśki sufragan lwowski r. 1706 zapisał 5000 złp. na utrzymanie tej kanonij która połączył z prowostwem bractwa S. Trojcy. 6) Gomolińskiego r. 1752 Antoni Gomoliński pleban w Tolstku (+1752) zapisał 6000 złp. na fundacyję z domu Gomolińskich. 7) Hundorfa. R. 1733 Adam Hundorf na tę Kanonię zapisał 6000 złp. 7) Telefuzów. Katarzyna de Telefuzy Czotkańska zapisała na tę kanonię dla rodziny Telefuzów 8000 złp. r. 1729. 8) Kociurzyńskich. R. 1745 Jan Xawery Kociurzyński zapisał 6000 złp. na kanonię na Kanonię dla domu Kociurzyńskich, Urbańskich i Drzewieckich. 9) Zuchowiczów Michał Zuchowicz penitencyjarz Kościoła metropolitalnego r. 1747 zapisał na tę kanonię 6000 złp. 10) Wyżyckich Bd Arcybiskupa dla familij Wyżyckich na tę ~~parafię~~ kanonię r. 1749 zapisał 12000 złp. na dobrach swoich Łojnowie i Sokołowie.

Przy katedrze lwowskiej było więc 22 kanoników gremialnych oraz 10 kanonij nadliczbowych dla szlachty familiantow, sufragan biskupo zwykle nikopolski, marocheński lubheb roński r. 16 założony 10 wikaryi 3 manjonarzy. Bd r. 1738 należało do Kapituły infułackiej probostwo w Żółkwi Dystynktoryum kanonickiej (było na jednej stronie S. Trojca i Maryja depicta wsza a na drugiej stronie Orzeł polski na łańcuszku złotym lub fioletowej wstędze noszone.

(Rektorów do Kollegium papieskiego we Lwowie przysyłali z Włoch papieże)

Jeden z kanoników lwowskich od r. 1763 był biskupem Bakońskim przy czem trzymał probostwo Sniatyńskie do tegoż biskupstwa przyłączone. Na sądy trybunalskie do Lublina posyłała Kapituła lwowska co roku swych deputowanych.

Dystynktorium Archikapituły lwowskiej przez
bullę Klemensa XII r. 1741 za staraniem Samuela
Głowińskiego sufragana i Kustosza lwow. i
Antoniego Brzeziańskiego probostwa lwow.
potwierdzone: Krzyż złoty ośmiorogi biało
i błękitno szmelcowany z jednej strony: Wizeru-
nek Trojcy św. a pod nią N. Z. Maria Niepokalanie
poczęta stojąca nad lwem herbem Lwowa
- z drugiej strony Orzeł biały - nosiła
na łańcuchu złotym.

Herb S. Wojciech w jednej ręce Krzyż a w drugiej
2 dzidy trzymający

Granice lwowskiej łacińskiej Dyecezyi r. 1625 (podług Piaseckiego) – Od wschodu pogranicze od Miatyna Łokucie i części Rodola były pogranicznie parafie: Białobożnica, Kocubińce, Liszkowce – Od południa należał powiat Zydaczowski – Od zachodu granicą z dyecezyą przemyską; parafie pogranicznie: Ruda, Wisznia, Jaworow, Niemirow – Od północy dyecezye chełmska i lucka, pogranicznie Kosiuty: Kamionka Bużko i Białykamień. – R. 1631 było 7 dekanatów: Lwow, Gródek, Zydaczow, Uście, Rohatyn, Złoczow, Trembowla. – Granice przemyskiej dyecezyi od lwowskiej w XIV wieku: Od granic Lubaczowskiej i Grodeckiej aż do rzeki Ross czyli Russ odtąd aż do bagien Błozew i gdzie rzeka Błozew wpada do Dniestru dalej idąc Dniestrem aż do miejsca w którem Stryj wpada do Dniestru wraz z zamkami Fulstan (dziś wieś Urycz), Sambor, z powiatem Stryjskim, Drohobyckim należało do dyecezyi przemyskiej

w drugiej

Dyecezya lwowska

Jezuici: Liszkowce misya fund. 1728 Kawieccy
nastyonkowie.
Rozniatow misya czyli Rezydencya f.
1703 Jan Alexander Koniecpolski Ko.
nuszy w. Kor.
Nastasów misya f. 1728 Stanisław Lotocki
strażnik w. lit.

Missionarze: Mikuliñce f. 1780 Ludwika z
Mniszchów Lotocka wdowa po Józefie
Lotockim Kasztelanie Kraz.
Horodenka f. 1743 i 1771 Mikołaj Lo.
tocki wojewodzic bełzki starosta kanio

Dominikanie obserwanci: Przemyślany fund. 176
Elżbieta Wiktorya Lotocka wdowa po Ka.
zeju Lotockim wojewodzie bracław.

Franciszek Xawery duszkin urodz w Feinach
w Karyntyi d. 3 Grudn. 1781 ukończywszy
z dobrym postępem nauki na c.k. liceum
w Klagenfurcie, tamże d. 11 kwietn. 1803 otrzy-
mał tonzurę niższych stopni, d. 22 lipca 1804
subdyjakonat, d. 15 sierpn 1804 diakonat
a d. 26 sierp 1804 przez księcia biskupa kla-
genfurtskiego Franciszka Xaw. von Salm
święcenie kapłańskie; r. 1813 d. 19 sierpnia
w Gracu otrzymał stopień D^ra Teol. i prawa
kanonicznego; został dyrektorem szkół filo-
zoficznym w Gracu, r. 1816 rektorem liceum a
r. 1820 radcą gubernialnym w sprawach duchow-
nych. D. 12 listop. 1823 mianowany od Franciszka
I księciem biskupem Trydentu potwierdzony od
pap. Leona XII d. 24 maja 1824 wyświęcony
d. 30 Octobr. 1824 i instalowany 17 Octobr.
1824. – R. 1834 d. 10 lut. mianowany arcyb.
lwow. a d. 29 Octobr. 1834 prymasem galicyi.
d. 9 stycz. 1835 księciem arcybiskupem Go-
rycyi potwierdzony od Gregorza XVI d. 6 kwietn.
1835; otrzymał w Wiedniu 12 czerwca 1835 paliusz
arcybiskupi i d. 8 sept. 1835 instalowany

Cambyses

Biskupstwo sambijskie.

R. 1254 d. 11 Junii poleca Innocenty IV Piotrowi Caponio kardynałowi dyjakonowi tit. S. Georgii ad Velum aureum legatowi apostolskiego w Danii i na Pomorzu, aby na miejsce J. franciszkana biskupa sambijskiego przeniesionego na biskupstwo w Lubece, osadził na biskupstwie sambijskim Henryka ~~von Strateck~~ zakonnika kapłana który był dawniej biskupem warmijskim. Lecz poznicj (III Idus Junii Pontificatus a° XI) 1257 poleca Innocenty legatowi temuż - z powodu ponieważ nie wie czyli Henryk nominat sambijski żyje - obrał innego na biskupstwo sambijskie z zakonu Krzyżaków.

R. 1523 gdy Jerzy Polentz biskup przyjął luteranizm ustała i dyjecezyja. Dopiero r. 1618 kurfirszt Jan Zygmunt obejmując lennictwo Prusy od Polski, zobowiązał się w Królewcu dozwolić wzniesienia katolickiego kościoła, którego dozor powierzono biskupowi warmijskiemu. Przeto też pierwszy Stefan Wydzga biskup warmijski przybrał r. 1613 tytuł także biskupa warmijskiego przeciwko czemu Prusacy protestowali

Biskupi sambijscy pomezańscy (Samland)

Dietrich I 1252 – 1254 (1255)
Henryk I von Strittberg 1254 – 1274
Hermann I von Köln 1274 – 1276 + 1287
Krystian von Mühlhausen 1276 – 1295
Siegfried von Reinstein 1295 – 1318
Jan I Clare Vacat 1318 – 1320 (1320 – 1344)
Jakób von Culm 1344 – 1354 + 1358
Bartłomiej 1354 + 1378
Philo (Dietrich) von Marburg 1378 + 1386
Henryk Kuwat 1387 – 1395 zrezygnował
Henryk II von Seefeld 1395 + 1414.
Henryk III von Schauenburg 1415 + 1416
Jan II von Saalfeld 1416 + 1425
Michał Junge 1425 + 1442
Mikołaj I (Schlotterkopf) von Schöneck † 1442 + 1470 d. 2 Stycznia
Dietrich II von (Cuba) Culm 1470 – 1474 + 1477 + 1484
Jan II von Rehewinkel 1484 + 1497 d. 22 lutego
Paul [illegible]
Mikołaj II Kreuder 1497 + 1503 d. 2 lipca
Paul von Watt 1503 + 1505
Günther von Bünau 1505 + 1518 d. 14 lipca
Georg von Polentz 1518 + 1550 (r. 1523 zrzekł się) mając 72 lat
Vacat 1550 – 1568
Joachim Mörlin 1568 + 1571
Tilemann Heoshusius 1571 – 1577. zrezygnował 1578

(według Napierskiego)

pomezan: episcopi
Arnoldus † 1359 Theiner
Nicolaus ab a. 1360 Theiner

Erichshausen Beust von Preußen – Reffle von Richtenberg

Lithographische Anstalt
A. REISS & COMP.

Seit Jahren wiederholt für die Ausführung sogenannter Comptoir- und öffentlicher Gesellschaftsbücher in Anspruch genommen, ist es uns möglich gewesen, in unserem Institute unter Beihülfe der vervollkommten Maschinen dieselben solche Solidität in der Art zu liefern, dass die Buchhaltung der Fabrikanten, den verschiedensten Comptoir- und Landwirthschaftsbüchern nichts zu wünschen übrig liess. Ausser dem ist mit der Herstellung eines Fortbuchs, sowohl grosser Register als auch kleiner Hand- und Nebenbücher, auf diesen Etablissements, die eine besondere Bestellung in unserer Anstalt und manchmal eine Zeitersparniss ebenso wünschenswerth als nöthig machen, und deshalb oft genug eine vortheilhafte und schnellere Ausführung nehmen.

Die Erfahrung hat uns nun gelehrt, dass diese Nützlichkeit auf das Glücklichste vervollständigt wird, wenn man den gehefteten Einbänden Hefte Einschlagbücher, d. h. je 3 – 6 Register genommen, und einzelne

+ Wunsch der Besitzer, Fächer und mehrere

Sambienski episcopus miał zamek i stolicę Fischhausen oraz dobra Fischhausen
Thierenberg, Labtau, Powunden

Velau Klasztor Bernardynow(?) fund. Marcin Truchsess
Wolski wstęp – supr. Albert

Spirdingsee pol. Smarden

Bonnau monasterium S. Trinitatis f. Winryk Knipstede (Romowe)

Kwidzyn tum

Kam

Kat

Przed Henrykiem de Strittberg byli Ejus tytularni biskupi sambijscy Minoryta z Deyst[rada] radca i kapelan króla Wilhelma z Hollandyi, który r. 1254 został biskupem w Lubece (Voigt: Gesch. Preuss. 3, 93 Anmer. 2) Theodorich episcopus Sambiensis w dyplomatach 1252-1255 (Cod. dipl. Lubec. I. Nr 184 i 220) Hermannus quondam episcopus Sambiensis administrator in Spiritualibus Sigfridi archiepiscopi colocensis a. 1287 (Lacomblet: Urkund. der Niederrheins II Nr 950 not.)

Bulla: De salute animarum 16 Julii 1821 dawnych przyłączyła 5 dekanatów biskupstwa pomezańskiego, rzeckiego, proboszcz w Oliwie (dyecezyi włocławskiej) i dyecezyją sambijską - do dyecezyi warmińskiej

Biskupstwo sambijskie.

Z dawnego biskupstwa pruskiego utworzone r. 1243 przez legata Wilhelma biskupa Modeny rozgraniczone, zawierało się morzem bałtyckiem od zachodu i północy - rzeką Niemnem (Memel) od północy - rzeką Szeszupą od wschodu aż do jeziora Wisztynieckiego dalej rzeką Goldapą aż do jeziora Swiecańskiego od południa - rzeką Angerapą aż do ujścia jej w Pregołę od zachodu - rzeką Pregołą aż do ujścia w morze od południa. Biskupstwo to obejmowało dawną Krainę Sambijską (czyli północną część Prus ele-ktorskich. — Biskupi posiadali jako stołowe dobra 3 obwody oddzielne: Miasteczko Fischhausen z wsiami, zamek Kneedenow (Pun-dauern) z wsiami, zamek Georgenburg z Krupiszkami.

Katedra: Fischhausen (czyli Bischofshausen) (Schönewick) (S. Wojciecha) kollegiata

f. 1285 Christian biskup sambijski, przy niej 2 prałatów i 4 kanoników zakonu krzyżaków; przeniesione r. 1296 przez Konrada Feuchtwangen wielkiego mistrza do Królewca (S. Wojciecha) (w dzielnicy Kneiphof)

Georg Polentz biskup sambijski zostawszy lutrem, dobra stołowe biskupie 1525 oddał zięciu pruskiemu

Od r. 1613 jurysdykcyją mają tu biskupi warmińscy - (wrócono) który nosza tytuł i sambijskich

Pierwszym biskupem sambijskim był

I) Henryk von Strittberg zakonnik krzyżacki obrany 10 lutego 1255 przybył z Rzymu z morawy z królem Ottokarem do Prus. umarł w Królewcu.

II) Chrystian von Mühlhausen z Turyngii + 1284 w Mühlhausen w Turyngii, wielki kapituła do zakonu krzyżaków

Za Jagiełły r. 1414 katedra była w mieście Tranborg leżącym nad jeziorem Hab. (Dług)

III) Siegfried von Reinstein czyli Regenstein rodem z niemiec kanonik sambijski Krzyżak od 1295 + 1318. pochowany w Królewcu (Clare)

IV Jan I krzyżak od 1319 protestował r. 1321 przeciwko wyrokowi Komisarzy apostolskich wydanych na zakon krzyżacki za najazdy polskie za niego były już proboszcza w Rudowie, Nederow, Lobeten, Girmow (Grunau) Fischhausen; zapisał on kapitule bibliotekę swą r. 1327 zbudował katedrę na nowo (wówczas) (później zwany) Kneiphof (Knipabe) fundował szkoły + 1344

V) Jakob rodem z Chełmna kanonik sambijski, Krzyżak od 1345 + 1358 umarł w Lowinden pochowany w Królewcu

VI) Bartłomiej + 1378 d. 5 Sept. jadąc do Rzymu w kg prelatach w Montefiascone pochowany w Witebo - kanonik Królewiecki Krzyżak

VII Teodoryk czyli Tylo rodem z Saxonii dziekan w Nasburgu Krzyżak prokurator zakonu w Rzymie + 1386 w Królewcu

VIII) Henryk II Kubal czyli Kuwal wszystko wskazuje, że został sufraganem ryskim + 1393 w Królewcu.

Dominikanie: Królewiec fund 1300.

Karmelici trzewiczkowi
* ~~Karmelici~~ (Bullatenbrüder) 1. Królewiec (na przedmieściu Löbenicht) f. 1517 zniszczony 1524.

Bernardyni 1. Tylża (Tilsit) f. 1519 zniszczony 1524.

Jezuici: 1. Królewiec (Misja) f. Maria Ludowika Królowa polsk.

2. Tylża (Tilsit) (Misja) f. Stanisław Siemaszko Kanonik żmudzki

Benedyktynki 1. Królewiec (na przedmieściu Löbenicht 2. marzy) f. 1349 Henryk Dusemer von Arfberg (wielki mistrz krzyżacki) (pierwotnie dla cystersek) supr. 1531.

Bernardynki 1. Królewiec (na przedmieściu Sackheim)

Kościoły katolickie w Królewcu (przed reformacją).

1. S. Mikołaja (w Altstadt) (in antiqua civitate) (farny 2) S. Mikołaja (auf dem Steindamm) około 1260 3) S. Barbary (in monte Löbenicht) f. 1333 (fara.
4. S. Wojciecha (w Kneiphof) katedra 5. Kaplica w zamku
6. Kościół przy szpitalu S. Jerzego f. 1329. 7. Kościół przy klasztorze Benedyktynek (in monte Löbenicht) f. 13
8. Kościół S. Elżbiety przy klasztorze Bernardynek (na przedmieściu Sackheim) 9) Kościół Misyi jezuickiej f. 1612.

Smoleńskie

Mińskie

Tyraspolskie

Bakowskie

Bpstwo bakowskie f. około 1370 na prozbę Laukona wojew. moldaw. erygował Urban V bpstwo. Piotr wojewoda moldawski za wstawieniem się matki swej Małgorzaty przeniósł bpstwo do Seretu, skąd około 1403 przeniesiono do Bakowia administrowali dominikanie pod legatami arcybpstw. lwow. Od r. 1600 Królowie polscy zawarowali sobie przez układy przeznaczenie bpstwo bakowskich z zakonu franciszkańskiego i dominikańskiego

Franciszkanie: Adam Gosk. konsekr. 1618
" Franc. Dituski " 1681
Franc. Biegański exprowinc " 1699
Adam Stroński exprow + 1715 w Krak. przed Konsekracją
Józafat Laryszewicz exprow. bpt konsekr. 1717.
Franciszek Xawery Strolińki bpstwo darda. ruski. gwardyan. warszew koadjutor bpstwa kijowskiego konsekr 1765 postąpił na Kijow 1774
Piotr Kurowiecki prowinc bpt. 1782 ostatni bpstwa

Ex. 1. Piśmiennictwo polskie
w rzadzie 8 liter. 1845-2.)
Poznań (Nakład i druk.
N. Kamińskiego i Spółki)
1845. in-8.

Str. 12.

16
82
9
101
11
28
35
45
31
12
14
165
81
21
28
6
13
6

Wileńska Dyecezya r2. kat.

roku 1812.

Dekanaty: 1. Wileński miejski. 2. Wileński nad-niemeński. 3. Wileński ujazdowy czyli Ujazdowski. 3. Bobrujski. 4. Borysowski. 5. Dziśnieński. 6. Szumeński. 6. Mozyrski. 7. Piński. 8. Rzeczycki. 9. Stucki. 10. Wilejski. 11. Nad-Wilejski.

Po wcieleniu części dawnego W. X. Litewskiego w r. 1795 do Rossyi utworzono dyjecezyją mińską. Na organizacyją takowej zjechał r. 1798 legat papieski Stworzyniec margrabia Litta patrycyusz medyolański, arcybiskup tebański który aktem z d. 9 sierpnia 1795 określił granicę dyjecezyji, katedrę w Mińsku przy kościele pojezuickim pod wezwaniem Najśw. Imienia Maryi założył i przy niej 6 prałatów 6 kanoników i 6 wikarych czyli manzyonerzy ustanowił Cesarz Paweł I stanowiąc Kościół Katolicki w państwie rossyjskiem na 6 dyecezyj: 1) arcybiskupstwo mińskie w guberniach białoruskich i kijowskiej 2) bisk. wileńskie w gubern. litewskich i kurlandskiej 3) bisk. zmudzkie, 4) bisk. łuckie w gubern. wołyńskiej 5) bisk. kamienieckie w gub. podolskiej, 6) bisk. mińskie w gub. mińskiej ukazem d. 5 maja 1798 zarazem Jakóba Dederkę kanonika katedr. wileńsk. infułata Kollegiaty olyckiej kawal. ord. polsk. biskupem pierwszym mińskim mianował co Pius VI potwierdził. (Biskup Dederko oddalony z dyecezyji po r. 1812 zamieszkał przy infułactwie swem w Olyce gdzie umarł w lutym r. 1829.)

R. 1807 dzieliła się ta dyecezya na dekanaty: 1. mińskiego 2. borysowskiego 3. bobrujskiego 4. dziśnieńskiego 5. iłumeńskiego 6. mińskiego czyli dubrowskiego 7. mozyrskiego 8. pińskiego 9. Rzeczyckiego czyli ostrohladowickiego 10. łuckiego czyli mikołajewskiego 11. wileyskiego czyli chozowskiego 12. nadwileyskiego czyli duniłowickiego. —

Jan Chodźko zostawił w rękopiśmie: „Wiadomość o kościołach i klasztorach dyecezyi mińskiej 1845 w 2 obszernych tomach (Wyjęte drukowane w Pamiętniku religijno moralnym 1856 Nr. 7 i 10)

Kondratowicza: Monografia Mińska (w Tece wileńskiej 1857 Nr. 1 i 2) mieści także opisy kościołów mińskich.

R. 1849 odpadły dwa dekanaty: wileński i dziśnieński do dyecezyi wileńskiej a natomiast przyłączono dekanat czyli powiat nowogrodzki do dyecezyi mińskiej.

Kościoły w dyecezyi mińskiej były przed 1849 następne podług dat fundacyi:

Z Wieku XIV: 1.) Hlajno f. 1390 Władysław Jagiełło z Aleksandrem Witołdem W. X. Lit. z murow. 1381. 2) Mińsk z Kollegium jezuitow f. 1631 przez Pawła x. Sapiegę szkę syn. i Klasztorem Sióstr miłosierdza fund 1812 przez biskupa J. Dederkę. 3) Pińsk.

Z Wieku XV: 1. Stuck. 2. Kopyl. 3. Chotchla, 4. Kajdanów, 5. Radoszkowicze, 6. Kleck, 7. Dubrowy, 8. Miadziot. 9. Wołma, 10. Lebiedziów, 11 Pierszaje.

Z Wieku XVI: 1. Krasne-siolo. 2. Buda czyli Budsław. 3. Ikaźń, 4. Kamień, 5. Postawy, 6. Kurzeniec. 7. Chozów, 8. Niedzwiedzice, 9. Dziona, 10. Nieśwież z Kollegium jezuickiem fund. [redacted] 1585 przez Krzysztofa Radziwiłła Sierotkę f. 12. Swierzeń. 13. Pohost.

Z Wieku XVII: 1. Zadorože. 2. Lachowicze. 3. Korzeń (obok Niesw. Kościoł S. Michała) 4. Żwieniec. 5. Dokszyca f. 1608 6. Łohojsk f. 1609 wielki f. 1605 7. Bobrujsk. 8. Mozyr. 9. Zadziow. 10. Stolbce. 11. Wołkołata. 12. Zastaw. 13. Ostropiadowicze. 14. Głębokie. 15. Lahiszyn 16. Dzisza. 17. Petrykow. 18. Ziembin. 19 Mory. 20. Berezyna pod Borysowem. 21. Borysow f. 1642. 22. Udział. 23. Berezyna druga. 24. Druja. 25. Cimkowicze. 26. Dawidgródek. 27. Zamoście. 28. Mikołajewicze. 29. Kościeniewicze. 30. Horodyszcze. 31. Kiemieszowce f. 1675. 32. Larafianów. 33. Raków. 34. Stuck. 35. Uzda. 36. Chołajewicze 37. Labieszów. 38. Prozoroki Starzyce.

Z Wieku XVIII: 1. Cholopienicze. 2. Dołhinów. 3. Kimbarówka. 4. Olka. 5. Spas. 6. Zlia. 7. Łużki. 8. Zurewicze. 9. Łachwa. 10. Smiłowicze. 11. Mołodeczno. 12. Serafińsk. 13. Łuczaj. 14. Krzywicze. 15. Choromie. 16. Korolewczewicze. 17. Swiłosz. 18 Kopatkiewicze. 19. Bobownia. 20. Mrosarz, 21. Omniszew. f. 1795 22. Okołow. f. 1798 23. Katedra Mińska. 24. Dziedziłowicze, f. 1798 25. Zhumeń. 26. Rubieżewicze.

Z Wieku XIX: 1. Grodek. 2. Zhrozów, 3. Zhermanowicze, 4. Błoń.

Klasztory:

Benedyktyni: 1. Zhorodyszcze. 2. S. Krzyża pod Nieświeżem 3. Mińsk. (Opactwo:)

Benedyktynki: 1. Nieśwież. 2. Mińsk.

Cystersi: 1. Kimbarowka czyli Dolina czarna.

Cysterki: 1. Dolina anielska pod Kimbarówką.

Maltańskich kawalerów: 1. Stwołowicze (komandoria)

Trynitarze: 1. Mołodeczno. 2. Krzywicze (z legatu 6000 złp. który 1770 Andrzej Władysław Ukolski cześnik podkomorzy trocki z żoną Teresą Wojnianką zapisali, fund. 1773 Józef Borejko Chodzko prezes zienski oszmiański, Kościół wymurowany 1796, supryn. 1833)

Dominikanie: 1. [redacted] Stołbce. 2. Mińsk. 3. Rzeczyca. [Adam i Maria Sapiehowie wojewodzy smoleńsk.] 4. Ziembin f. 1629 5. Pińsk. 6. Nieśwież. 7. Zastaw. 8. Rakow. 9. Dunilowicze. 10. Kleck. 11. Chołajewicze f. 1758 supr. 1832 12. Cholopienicze f. 1803 z Marcin Dominik Chalecki starosta nowogrodzielski, supr. 1832. 13. Dnja.

Franciszkanie: 1. Pińsk. 2. Postawy 3. Dziona. 4. Udział 5. Prozoroki. 6. Zwieniec. 7. Serafińsk 8. Mińsk.

Bernardyni: 1. Buda czyli Budsław (f. 1433 Jagielloni) 2. Nieśwież (f. 1594 Mikoł. Krzyszt. Zenowit) 3. Mińsk (f. 1624 Andrzej Kiszka) 4. Mozyrz 5. Drysa (f. 1643 Leon Sapieha podkanclerz) 6. Słuck. 7. Słuck. 8. Berezyna (f. 1682 Konstanty Wład. Zaz) 9. Jurewicze. 10. Pińsk. (Karolin)

Bernardynki: 1. Mińsk.

Kapucyni: 1. Lubieszow

Karmelici bosi: 1. Głębokie. 2. Pińsk. 3. Miadziół (stary) 4. Mińsk.

Bonifratrzy: 1. Mińsk. 2. Rakow

Pijarzy: 1. Lubieszow. 2. Łuzki.

Missionarze: 1. Smiłowicze

Siostry miłosierdzia: 1. Mińsk.

Kommuniści: 1. Pińsk.

Maryawitki: 1. Pińsk. 2. Mozyrz, 3. Słuck. 4. Słuck. 5. Mińsk.

Rochia 1. Minsk.

Mińska Dyecezya r. Kat.

roku 1811.

A) Duchowieństwo świeckie:

Dekanaty: Katedra	Kościoły paraf. i filialne: i murow.	i drewn.	Kaplice: — murow.	— drewn.	Księży 8 Księży	Parafian 5,856 dusz
1. Bobrujski	1 "	1 "	— "	— "	5 "	2,349 "
2. Borysowski	4 "	6 "	— "	9 "	18 "	13,326 "
3. Dziśnieński	3 "	6 "	— "	4 "	17 "	33,241 "
4. Słuneński	3 "	3 "	— "	4 "	14 "	6,753 "
5. Mińśki	5 "	8 "	— "	5 "	20 "	31,104 "
6. Mozyrski	— "	6 "	— "	2 "	7 "	4,996 "
7. Pińśki	1 "	1 "	— "	— "	6 "	615 "
8. Rzeczycki	— "	1 "	— "	1 "	2 "	2,044 "
9. Słucki	4 "	5 "	— "	4 "	14 "	26,076 "
10. Wileyski	3 "	16 "	— "	3 "	23 "	39,030 "
Razem	25 "	54 "	— "	32 "	136 "	169,398 "

Biskup: Jakób Ignacy Dederko.

Kapituła mińska. Prałaci: 1) Proboszcz. 2) Archidyakon. 3) Dziekan. 4) Scholastyk. 5) Kustosz. 6) Kantor. — Kanoników katedralnych 6 i prócz tego: Kanonik teolog 1, Lenitencyarz 1, Kanclerz 1. — Kanoników aggregowanych 6.

Kościoły i Klasztory w dyecezyi mińskiej posiadały (przed zajęciem rządowem Kapitałów) 12,447 włók, 784,222 rubl. sr. Kapitałów i 37930 rub. sr. annaty.

B) Duchowieństwo zakonne:

	Kościoły paraf. i filialne		Kaplice		Zakonnych	Parafian
a) męzkie:	murow.	drewn.	murow.	drewn.		
Bernardyni	9	2	—	—	172 zakon.	5226 dusz
Benedyktyni	2	1	—	—	37	2165
Bracia miłosier.	1	—	—	—	4	—
Cystersi	1	—	—	—	9	885
Dominikanie	9	4	—	—	72	13,785
Franciszkanie	5	3	—	—	64	10,836
Karmelici	2	1	—	—	38	734
Kapucyni	1	—	—	—	5	—
Piarzy	2	—	—	—	34	649
Rochici	—	1	—	—	4	—
Trynitarze	1	1	—	—	9	2,053
b) żeńskie:						
Bernardynki	1	—	—	—	22	—
Benedyktynki	2	—	—	—	56	—
Cysterski	1	—	—	—	13	—
Mariawitki	—	—	—	—	17	—
Zakonn. Razem	37	13	—	—	556	36,333
Świeck „	25	54	—	32	136	169,390
W całej Dyecezyi	62	67	—	32	692	205,723

Duchowieństwo to posiadało: a) Świeckie kapitału 96004 Rubl. sr. i 6088 dusz poddanych. b) Zakonne kapitału 383921 Rubl. sr. i 9173 dusz poddanych.

Misyonarze: Smiłowicze
Bonifratrzy: Mińsk.

- - - Bereźnica, Słuck, Dryja, Mińsk, Mozyr, Pińsko-Karolin, Jurowice, Słuck, Nieśwież, Bucław
- - - - Mińsk, Kimbarówka, Horodyszcze, Nieśwież supr. 1863
- - - Mińsk s. 1831, Rakow supr. 1831, Nowogrodek.
- - - - Pińsk, Kimbarówka, Horodyszcze
- - - - Chołopienicze, Chołajewicze, Ziembin, Dryja, Mińsk, Rakow, Stołpiec, Zastaw, Pińsk, Bereźnica, Mielk, Nieśwież, Dunilowicze
- - - - Pińsk, Prozorok, Udziały, Postawy, Serafin, Mińsk, Świeniec, Pińsk, Dziśna, Nowogrodek
- - - Głębokie, Pińsk, Stary-Miadziol (boś) — Mińsk (Kam. boś) supr. 1831.
- - - - Lubieszów, Jurewicze supr. 1831
- - - Łuszecki, Lubieszów supr. 1831
- - - Mińsk s. 1831
- - - Krzywicze, Mołodeczno.

Komisarz: Pińsk s. 1831
Misionarze: Smiłowicze supr. 1831
Kawalerowie Maltańscy: Hłuboczowicze supr. 1831
- - - - Mińsk supr. por. 1863 na archiw i magazyn wojenny
- - - Mińsk, Nieśwież supr. 1863 por. 1863 na archiw i magazyn wojenny
- - - - Kimbarówka supr. por. 1863
- - - - Hłusk (Bobrujsk), Mińsk, Mozyr, Pińsk supr. 1831, Słuck supr. 1831

Dominikanki w Nowogrodku supr. 1863

Ecclesiae ritus latini dioeceseos Minscensis

A. 1850.

I. Minscensis decanatus in civitate: 1) Cathedralis (1 clas.) cum Capitulo et Vicariis. (Gund. 1710 Soc. Jes.) – Seminarium cum Capella. 2) Parochialis Frojecensis (3 cl.). 3) Ord. S. Francisci minor. de observ. 4) Ord. S. Benedicti monial. 5) Ord. S. Francisci monial. 6) Hospitalis Sororum Charitatis. 7) Calvaria filia (in coemeterio) 8) Annopol filia. 9) Krzyżogórka seu Cholaweszczyzna filia 10) Wołczkiewicze filia. (f. 1806) 11) Capellae: Łoszyca, Niepiarka, Horodyszcze, Złota Górka, (in coemeterio) Emilianow.

II. Minscensis decanatus in districtu: 1) Dubrowy (4 cl.). Capella in coemeterio. 2) Grodek (5 cl.). Capella Siemkow. 3) Zwieniec (capella) (3 cl.). Filiae: Starzynki, Dudka. – Capellae: Tupalszczyzna, Łokucie, Lalinki (Chotowa), et in coemeterio. 4) Kamień (cerkiew) (3 cl.). Filia: Chotow. – Capella Kul. 5) Pierszaje (5 cl.). Capella in coemeterio 6) Rakow (4 cl.). Capellae: Kijowiec et in coemeterio. 7) Wolma (capella) (4 cl.). Filiae Raborowszczyzna, Zaniewszczyzna. – Capella in coemeterio. 8) Zastaw (4 cl.). Capellae: Borzdyń et in coemeterio.

III Nadniemensis decanatus: 1) Kojdanow (f. 1439) (3 cl.). Filiae: Wiazyń, Nowosiołki. – Capellae: Stankow, Borejki (Narejki), Harbuzy, Skorodne (Korodna), Rubiłki, Nowosiołki (Wiazyń) et in coemeterio.

(Wiazyń)

2) Mikołajewszczyzna (4 cl.) – Filia: Prusinow. 3) Rubieżewicze (4 cl.) – Capella: Iuta (Syrla). – 4) Stołpce (5 cl.) – Capella in coemeterio. 5) Świerżeń (5 cl.) 6) Uzda (4 cl.) – Filia: Werkały. – Capellae: Knechaice (Kuchajce), Podradzkie, Tołkaczewicze et in coemeterio.

IV Borysoviensis decanatus: 1) Berezyna (5 cl.) – Filia: Małe-Dołce. 2) Borysow (2 cl.) – Capellae: Słoboda, Lubołowszczyzna, Łozin et in coemeterio. – 3) Cholopienicze (5 cl.) – Capellae: Sielce et in coemeterio. 4) Chołtajewicze (5 cl.) – 5) Dokszyce (5 cl.) – Filiae: Zamosze, Komajsk. – Capellae: Dziedzin, Hniezdziłow et in coemeterio. 6) Dziedziłowicze (5 cl.) – Filia Mościż. 7) Hajna (3 cl.) – Capella: Zajelniak. 8) Kiemieszowce (5 cl.) – Capella: Stare Zaponie. 9) Korzeń (4 cl.) – Capellae: Hanciewicze et Kociele. 10) Łohojsk (5 cl.) – Capellae: Tadulin et in coemeterio. 11) Okołow (4 cl.) – Filia: Zawiszyn. 12) Omniszew (capella) (4 cl.) – Capellae: Hrebienie et in coemeterio. – 13) Ziembin (5 cl.) – Filia: Kryczyn.

V. Rhumenensis decanatus: 1) Berezyna (3 cl.) – Filiae: Rewanicze (Rawanicze), Osmołowka (capella) – Capellae: Bohuszewicze, Brodziec. – 2) Błonie (5 cl.) – Filia: Leszno – Capella in coemeterio. 3) Rhumeń (5 cl.) – Capella: Reczki. – 4) Korroleszczewicze (5 cl.) – Capellae: Łoszyca, Laszkiewicze, Oszak (Obozak) in coemeterio. 5) Serafin (5 cl.) – Filia Drazna – Capellae: Sucin, Protasewicze, Hłorki (Horka). 6) Smiłowicze (capella) (3 cl.) – Capellae: Ubiel, Dworzec et in coemeterio. 7) Dukora (4 cl.)

z dyec wileń
z dekan. radoszkowski

dyec wileń.

VI. Bobruyscensis decanatus. 1) Bobrujsk (2 cl.) – Filia Szaciłki. – Capellae: Malinowy, Omelno, Janin, Jasny Las, Dumanowszczyzna, Łaniuszkiewicze, Jasion, Wołczyn, Piotrowicze, Horbacewicze, Kisielewicze, Dobosznia. 2) Choromiec (5 cl.) – Capellae: Xawerpol, Rudobiełka, Albrechtow. 3) Hłusk (5 cl.) – Capellae: Radułycze, Zawołoczyce, Dworzec, Borysowszczyzna, Usterchy et in coemeterio. 4) Świsłocz (5 cl.) – Filia: Chołuj.

VII Rzeczycensis decanatus. 1) Jurewicze (5 cl.) – 2) Ostrohladowicze (5 cl.) – Filia: Brahiń. – Filiae: Chojniłki, Wielkibór. – 3) Rzeczyca (4 cl.) – Filiae: Łojow, Zaspa, Berezówka, Chełmeż, Hliniszcze.

VIII Mozyrensis decanatus: 1) Kimbarówka Monast. Ord. Cister. – Capellae: Saniuki, Koczyszcze, Józefówka, Kuzmicze, Nowiki. – Ibidem Monast. Monial. ejusd. Ord. 2) Kopatkiewicze (5 cl.) – Capellae: Kopatkiewicze et in coemeterio. 3) Mozyrz (4 cl.) – Filia: Kurodycze. – Capellae: Skryhałow, Zamoszcze, Horbowicze, Peretrutowicze, Korzenie. 4) Petrykow (4 cl.) – Capellae: Grabow, Dziakowicze, Horodziatycze, Komarowicze, Nowosiołki et in coemeterio.

IX Pinscensis decanatus: 1) Dawidgrodek (5 cl.) – Capella: Turow. 2) Horodyszcze Monast. Ord. S. Bened. (Abbatia) – Filia: Pohost. – Filiae: Soszno, Bohdanowka, Łunin. – Capella: Łoskinie. 3) Karolin 4) Lubieszow Collegium Schol. Piar. – Filia ibidem. 5) Łahiszyn (4 clas.) – Capella: Stoszany. 6) Łachwa. – Capellae: Kozangrodek, Chworostow in coemeterio. 7) Pińsk: Monasterium Ord. S. Franc. Convent. – Filiae: Orsow, Bchow in coemeterio – Capellae: Zawidzicze, Żytnowicze, Miastkowicze, Chrystynow, Bizerewicze, Tyrnewicze, Gaj, Piaseczna, Berdury, Kaszewicze, Łohacie, Dubroja.

X. Slucensis decanatus. 1) Bobrownia (5 cl.) – Capella in coemeterio. 2) Cimkowicze (4 cl.) – Capella Wasilczyce. 3) Hrozow (5 cl.) – Capellae: Bastawce, Chrzanow. 4) Kleck (3 cl.) – Filia: Sołowje. – Capellae: Radziwiłłmonty, Janowicze, Lecieszyn, Piaskowicze, Zaostrowce, Jasienin, Dunajczyce, Hołynce. 5) Kopyl (4 cl.) – Capellae: Rymic, Doktorowicze. 6) Lachowicze (3 cl.) – Capellae: Mystobože, Peretresty in coemeterio. 7) Niedzwiedzice (4 cl.) – 8) Nieswież (1 cl.) – Ibidem Monast. ord. S. Benedicti ad S. Crucem (Abbatia) – Ibid. Monast. Monialium ord. S. Bened. – Ibid. Monast ord. Praedicat. – Ibid. Monast. Ord. S. Francis. de Observ. – Filiae: Połosna, Nowosiołki – Capella in porta Slucen. 9) Stuck (2 cl.) Altaria S. Annae – Gymnas. in Stuck – Filia: Urzecze – Capellae: Pohost, Bołoczycze, Bielewicze, Bielice, Wankowszczyzna, Rackiewicze et in Coemeterio. 10) Starczyce (5 cl.) – Capellae: Wieszawicze, Bożki. 11) Zamoście (5 cl.) – Capella: Wyniszcze.

XI. Novogrodensis decanatus. 1) Novogrodek (3 cl.) – Schola – Capellae: Nowogrodek, Wilkiewicze, Sulatycze. – Ibid Monast. Ord. Praedic. – Ibid. Monast. Monial. ejusd. Ord. – 2) Starojelna (4 cl.) – Capella: Karlica. 3) Mir (4 cl.) – Capellae: Horka, Horodziejow. – 4) Wsielub (4 cl.) – Capellae: Bienin, Wenskow, Cyzin. 5) Woronicza (5 cl.) – Capella: Serwecz. 6) Zuchnicewicze (5 cl.) – 6) Polonezka (5 cl.)

XII. Stwołovicensis decanatus. 1) Krzywoszyn (3 cl.) – Capella Horodyszcze. 2) Stwołowicze (4 cl.) – Capellae: Arabinowszczyzna, Haciszcze, Domaszewicze, Żelaznica. – 3) Darew (4 cl.) 4) Iwacz Kołdz (4 cl.) – Capellae: Uziance, Zausze, Rudawka, Studzianka. – 5) Kroszyn (4 cl.) – Capella: Stajki. – 6) Swojatycze (4 cl.) – 7) Nowamysz (5 cl.) – Capellae: Nowosady, Łohozwa. 8) Horodyszcz (5 cl.) – Capella: Burdykowszczyzna. – 9) Snów (5 cl.) – Capella: Lipa. 10) Zadwrej (5 cl.).

Januar. 1849.

Episcopus nominatus: Paulus Rawa – Ecclesia cathedralis Capitulum majus: Praepositus, Archidiaconus, Decanus, Custos, Cantor, Scholasticus. – Capitulum minus: Concionator, Vicecustos, Senior, Canonicus 1., Vicarii 4, Poenitentiarii 2 – Seminarium dioecesanum

Dyecezja Mińska 1827

Biskup
Bratci: Archidyakon, Dziekan, Scholastyk,
Kustosz, Kantor.
Kanoników 7 (między temi 1. Senior, 1 Leitenant, 1 Teolog, i Kanclerz.)
Bratci przybrani 2.
Kanonicy przybrani 2.
Dziekani: 1) w Mińsku 2) w powiatach mińskim Nad-Niemen. 3) Mińskim 4) Bobruyskim, 5) Borysowskim. 6) Dziśnieńskim 7) Słuneńskim. 8) Wozyrskim. 9) Pińskim. 10) Rzeczyckim 11) Wileyskim 12) Nadwileyskim 13) Słuckim.

Sufragan wileyski Nikodem Xięże infułat generalny
Duszpasterze
" trocki Tadeusz Kundzicz
" Kurlandzki Adam Kossakowski biskup liwieński.
" brzeski Adam Klokocki biskup sydneński

Relacya [illegible] pogrzebu ś. p.

Michała Wesfela [illegible]

go i Grafa [illegible]

Warszawa 17/

[illegible]. 2. 4.

Wiktor

Wiktor
Benedyktowicz
Elżbietow
Elżbiet Hymos
Ekonomos.

W pińsko turowskiej eparchii było r. 1420 cerkwi 255 56
i 40 monasterów; z tych 90 cerkwi i 9 monasterów
(Stucki, Grozowski, Mińscy, Petropawłowski, Pińsko-
Bohosławleńscy, Diatłowicki) pozostały przy prawo
sławiu, reszta przyjęła unią
R. 1795 zniesiono biskupstwo pińskie ruskie a 13 April
1794 otwarto Mińską prawosławną Eparchią której pierw-
szym biskupem był Wiktor Sadkowski od 1794–1796.

R. 1857 w dyecezyi mińskiej było 535 porachuj – a
prócz tego w r. 1885 było 600 cerkwi nieparochialnych a
roborych 16 = razem 1151 cerkwi prawosławnych
i 1,109,127 dusz – monasterów 6

Biskupstwo mińskie unickie r. 1793 zniesiono i uwięziono biskupa Joachima
Horbackiego – z biskupstwa pińsko-turowskiego zrobiono nowe mińsko
wołyńskie dyecezyckie a biskupem mianowany Wiktor Sadkowski archi-
mandryta Słucki episkop pereiasławski, miał on w mińskiem 11 monasterów
i 89 parachii – R. 1795 Rosia zawinęła w mińskiem za gubernatora Tyno
fieja Fatolina 100,000 dusz; pozostało 300,000 unitów. R. 1796 Sadkowski
zostaje arcibiskupem czerniehowskim; a episkopem mińskim Job Potemkin.

Dział	Przedmiot	Tłumacz (przerabiacz) (wydawca)
Umiejętności		
		od r. 1793 – 1812 ponim 1812 – 1816 Serafin Głogowski – od 1882 – 1834 od 1816 – 1832 Antoni Nakpmowicz Eugeniusz Bezenow, od 1834 – 1840 Nikanor Klestowski
		r. 1840 zmieniono na epartiz Antoni Zubko. + 1884 – ponim Michał Hołubowicz 1848 – 1868; Aleksander Dobrzyn 1868 – 1877 — Eugeniusz II 1877 – 1883; Wersaw 1883 – 1886.

R. 1832 było w Mińskiej guberni; 35 klasztorów z
których krajowego 22 – później 3 tak iż pozostało 10

Format	Autor	Ty
		godło, edycya, miejsce dru
4to	(Redaktor)	miejsce składu, ilość tomów
		rycin, mapp, tablic,

R. 1832 w gub: Witebskiej Wileńskiej
Kowieńskiej, Mińskiej, Mohilewskiej
Kijowskiej, Wołyńskiej, Grodzieńskiej,
Podolskiej było 304 klasztorów
z nich zniesiono r. 1832 klaszt. 191.

Nowogrod Kerpl Stuck, Lachowicze Brest.
mis. Kopyl
Stworowicz
Horodysz

Dyecezya Smolenska r. 1768 składała się
z parafij 1) Siebież 2) Wieliż 3) Oswiej
4) Newel.

Przed rozbiorem miała dyecezya Smoleńska parafialne kościoły:
1) Porzecz 2) Duchowszyna 3) Smoleńsk 4) Krasno. 5) Jedlna
6) Rostawl. 7) Oswiej.

Warmińskie

Dyecezya Smoleńska i biskupstwo utworzone r. 1610
przez Zygmunta III, lecz pierwszym biskupem został Piotr
1) Parczewski. Biskupi nie mieszkali nigdy w Smoleńsku, tylko
w Wilnie jako członkowie tamtejszej Kapituły albo w Warszawie.,
Cztery tylko kościoły składały tę dyecezyę. Lecz gdy Białoruś r. 1772
odpadła do Rossyi, dyecezya smoleńska pozostała bez kościołów.
Pozostały jednak tytularnie dyecezya i Kapituła. Ostatnim biskupem
był Tymoteusz Gorzeński po Naruszewiczu. — Seminarium smoleńskie
było połączone z inflantzkim w Krasławiu.

Mikołaj Dermont Sawicki archidyakon białoruski Kanonik wileń.
od Zygmunta III mianowany archidiakonem i pierwszym administra
torem biskupstwa smoleńskiego † 1630 w marcu w Wilnie mając
64 lat (za młodu był nauczycielem jego Alexander Gwagnin)

3) Hieronim Władysław Sanguszko Książe na Kowlu biskup metoneński, su-
fragan wileński, nominat Smoleński d. 2 Sierpnia 1654 (po śmierci
Franciszka Dołmata Zajkowskiego) potwierdzony przez Inno-
centego X. † 1657, wystawił Kollegium Jezuitom w Mińsku (syn
Szymona Samuela wojewody witebsk. i Anny Zenowiczanki)
Jerzy Białłozor nominat biskup Smoleń. Kanonik wileń. 1658

2) Franciszek Dołmat Zajkowski (syn Jana podkomorzego ozmiańsk.
pisarza skarbu W. X. L. i Anny Telatyckiej) proboszcz krakow.; infu-
lat generalski; proboszcz grodzieński i trocki; sekretarz W. X. L.; rządca
kancellaryi wielkiej, pisarz i referendarz W. X. L., od r. 1637 kustosz katedr. wileń.
po Zadzeyskim mianowany przez Jana Kazimierza drugim biskupem smoleń. † 1658
† [illegible] erygował kościół Św. Trójcy jezuitom.

Jerzy Białłozor
r. 1658 w czerwcu został biskupem smoleńskim, a r. 1661 biskupem wileńsk.

Jan Gotard Tyzenhauz syn Jana wojewody derpt. i Zuzanny Sapieżanki, kształcił się w uniwersytecie wileńsk. r. 1654 był proboszczem w Trabach, sufragan i kanonik wileński opat hebdowski, mianowany biskupem smoleńskim 2 mart d. 21 lipca 1669 przed otrzymaniem potwierdzenia z Rzymu. (Ob: Kojałowicz Kazimierz Wijuk S. J.: Kapłan Bogu wierny Gotard Jan Tyzenhauz biskup smol. Kazaniem pogrzebowem wystawiony. Wilno 1669. 4to)

Alexander Kotowicz scholastyk wileńsk. biskup smoleń. od. r. 1632 został 1685 biskupem wileńskim

Konstanty Kazimierz Brzostowski kanonik wileń. sekretarz W. X. Lit. biskup smoleński od r. 1685. został r. 1687 biskupem wileńskim.

Eustachy Kazimierz Kotowicz herbu Korczak kanonik wileń. pisarz trybunał 1663, sobolewski; referendarz W. X. L. mianowany 1688 biskupem smoleńskim i kijowskim. + 1700.

Zgierski Jan Mikołaj mianowany d. 5 Kwiet. 1705 biskup smoleńsk. – r. 1710 został biskup żmudzki

Alexander Mikołaj Horain od 1710 biskup smoleń. od 1716 biskup żmudzki.

Bginski Ludwik kanonik wileński nominat smoleński 1718, poświęcony d. 5 Czerwca 1718 przez Cyprjana Brzostowskiego biskup. wil. na biskupstwo. + 1719. Po nim był nominatem na biskupstwo smoleńskie Bogusław Korwin Gosiewski dziekan wileński, sufragan białoruski, biskup akanteński 1723.

Karol Lotr Lanczeyński kustosz wileński od r. 1713 sufragan białoruski i biskup hieropolitański; r. 1719 został biskupem smoleńskim, przeszedł r. 1724 na biskupstwo wileńskie.

14) Bogusław Korwin Gosiewski od r. 1724 biskup smoleński + 24 Czerwca 1744 pod starą trybunalotą bo się obawiano, aby ogromnego jego majątku nie rozdrapano. Przeżył lat 80

Ob: Lasseburg: Dissertatio de coenobiis Prussiae. Regiomonti 1740.

Biskupstwo warmijskie. Z dawnego biskupstwa pruskiego utworzone r. 1243 przez legata Wilhelma biskupa Modeny rozgraniczone zawierało się pomiędzy granicą biskupstwa pomezańskiego t.j. jeziorem Druzyńskiem (Drausensee) rzeką Lassalug (Weeske) jeziorem Morągskiem (Nargensee) rzeką Lasserg dalej jeziorami i rzeką Omulewem od zachodu; zatoką Habu (Frischer Haff) rzeką Pregel (czyli Lipcą) od północy (aż do Insterburga) rzeką Angerapp aż do jeziora Swięcańskiego czyli Swokiskiego (Mauersee) od wschodu — od jeziora Swięcańskiego rzeką Goldapp aż do Rospudowskiego jeziora w Litwie, od północy — rzeką Rospudą aż ku Rajgrodowi granicą litewską od wschodu — puszczami i borami mazowieckiemi aż do granicy litewskiej od południa. Rozległe to biskupstwo obejmowało dawne pruskie kraje Warmią, Natangią, Bartią, Galindią i część Pogezanii — czyli małą cząstkę województwa malborskiego, Księstwo biskupie warmijskie i większą część Prus elektorskich. — Biskupstwo to jedno z najbogatszych posiadało rozległe dobra które wraz z kapitulnemi połączone w jedną całość nosiły nazwę księstwa warmijskiego mianowicie miasta Frauenberg, Braunsberg, Wewa kapituły, Heilsberg, Rastenburg (Mekłock), Orneta kapituły (Wormditt) czyli Lecbark nad Alą Dobre miasto (Gutstadt) Biszttynek (Zichsenstein) Rössel, Biskupiec (Bischofsburg) Siborg (Annaburg) Wartenburg, Olsztynek (Allenstein) należały do posiadłości biskupów.

Lubo biskup miał podlegać metropolij ryskiej wszelako od najdawniejszych czasów niechciał uznawać żadnego metropolity twierdząc że tylko samemu papieżowi miał podlegać.

Biskup warmijski do którego dyecezyi po zniknieniu się ostatniego biskupa sambijskiego przyłączono przeszłe kapituły nosił odtąd tytuł warmijskiego prowincyi tu we Lauskiego i olsztyńskiego. protestował przy zawarciu traktatu elektor pruski

*) zdaje się że to był Henryk biskup chełmiński

Pierwszym biskupem warmijskim obrany został i wyświęcony r. 1248 Henryk* ksiądz świecki przez Albrechta arcybiskupa pruskiego i liwońskiego lubo Krzyżacy koniecznie starali się o osadzie na biskupstwie tym krzyżaka Henryka von Strateich. (Podług przywilejów; obacz: Beckmann: De primo episcopo Warmiae. Bruneßbergae 1854.) Biskup ten nosił najprzód nazwę natangskiego (episcopus Natangiae); warmijskiego; zdaje się iż go Krzyżacy nie uznawali. — Drugim biskupem był: Anzelm Krzyżak wyświęcony 1250 d. 28 sierp. w Valenciennes przez kardynała Piotra de Albano legata papieskiego, r. 1251 rozgraniczył dobra biskupie od krzyżackich, r. 1255 zaiadza kollegiata

Biskup Hermann von Lieberstein podzielił dobra kapituła dostała: Frauenburg, Lasenheim, Melzack i Allenstein (Olsztyn wielki) — biskupowi zostało Braunsberk, Wormdit, Gutstad, Heilsberg, Rezel, Wartenburg, Bartenstein, Schippenpil (Schonpopel — Tyszynskie)

Cesarz Karol IV nadał biskupowi tytuł Princeps romani imperii

Ob: Baczko: Verfassung des Bisthums Ermeland (w Beiträge zur Kunde Preussens 1820 III Bd. ft. 371–419) F in dem Zeitpunkte da es unter preussische Herrschaft kam.

Karte des Ermelandes von Enderlich 1755.

Voigt – Leo – Baczko – Kotzebue

Jacobson: Die Metropolitanverbindung Rigas mit den Bisthümern Preussens (w Allgem. Zeitschrift für histor. Theologie. Leipzig 1836 V Bd. 2 H.

Mülverstedt: Fromme Stiftungen in Preussen (o klasztorach w Neue Preuss. Prov. Bl. 1856. II Bd)

Ditki: notizen über das ehemalige Augustiner-kloster in Rössel (w Program des Progym-nasium zu Rössel 1841)

Jacobson: Beitrag zur Geschichte der preussischen Klöster (w Ledeburs Neues Archiv II Bd p. 38 – o klasztorach w biskup. chełmińskim)

Karte der Diöcese Ermeland herausgeg. von dem lithogr. Institut [illegible] von Rahnke in Elbing 1854.

Karte der Diöcese von Culm herausgeg. vom lithogr. Institut von A. Rahnke in Elbing, entworfen von Pawlowski 1848. fol. 4 Blät.

A. 1744 kościołów farnych 90.

Fr. 1264 reguły S. Augustyna w Kollegiacie zamienił na Knipawa:

Kollegiaty: a) Braunsberg m. (S. Andrzeja) *)
(Kollegiata) Katedra f. 1260 Anzelm biskup warmijski (dla kanoników reguły S. Augustyna przy niej 16 kanoników) F Było przy niej 4 prałatów i 16 kanoników świeckich (S. Marii i S. Jedności)

b) Frauenburg Katedra f. 1286 Henryk I biskup warmijski przeniósł tu tytuł z Braunsberga (Gutstadt (S. Salvatoris) Glotau) 2. Glotau (Glottau) (Kollegiata f. 1341 siedziba Herman (2 Tragi biskupa warmijskiego (Kollegiata 1355) we wsi Lettelkau pod Bonnsbergiem; r. 1343 przeniósł ją do wsi Glotawy (Glottau); r. 1400 1347 przeniósł biskup warmijski Henryk Sorrenbaum do Dobrego miasta (Gutstadt) zniesiony 1811 — (Primarius, Lectorius, 2 prałat. 3 kanonik. (razej 10 kanoników) Seminarium w Braunsberga Kapitulne i tamże alumnat papier. na 20 mło-dzieży fund. 1567 Visitat. dotoczat papier 1578 Herman Balk Fundusz fundac: w XVI fupr. r. 1542 – natarcz do prowincji polskiej

Dominikanie: 1. Elbląg f. 1238 (lektor) domus Teutonic in Prussia (w 1233) 2. Gerdauen f. 1477 f. w XVI w. fupr. r. 1542.

*) wskutek bulli De salute animarum z d. 16 lipca fupr. nowo-mianowani wpierw kie warmijskie prelatury, tylko prae: positurę i dekanią zostawiono.

Augustyanie (fratres mendicantes de ordine S. Augustini) oremici: 1. Rössel f. 1347 Herman biskup warmijski sprowadził zakonników z Bawaryi (za nich jezuici) (dawniej święte miasto) ustąpili około 1530
2. Heiligenbeil f. 1370 Winrich von Knipprode mistrz krzyżacki. Zniesiony za Reformacyi
3. Latollen (Gross-Waldeck) f. około 1360 Henryk Schinde-kopf marszałek zakonu krzyżaków; a podług innych w tymże czasie Piotr Nagel von Schr. Su: Brandenburg. za reformacyi 1536 – (fupr 1528)

F (klasztor S. Trojcy na miejscu dawnego Romowe) niedaleko Bartensteinu fund. prywatna r. 1370 Piotr Nagel von Schr.

Franciszkanie: 1. Braunsberg f. 1260 (prowincyi 1310)
2. Wartenberg f. 1364 biskup warmijski należał do prowincyi saskiej – a podług Voigta Wirnik Knipprode) – F
3. Welau f. 1350 Henryk Duzener wielki mistrz 1349 krzyżacki (Martynianie – Minorycy) zniesiony 1. (Martinianie) (czyli 2. Winryka Knipprode podług Voigta)

Bernardyni: 1. Welau f. 1500; fupr. za reformacyi (Kadyny) w Starostwie pokmickim.
Kadyny 2. Kadyn czyli Kadyni (Kadinen) f. 1685 Strabrajan Theodor Schlieben. supr. 1826 (to jasne co wyżej) 1632
bernard. 3. Wartenberg supr. 1831 (to jasne co wyżej)
bernard. 5. Springborn [illegible] supr. 1826 fund. Mikołaj Szyszkowski

fund. 1590

Z obrazem cudownym N. Marii

Królewiec (misja) f. 1650 Drengfurt (misja) f. 1702 (Drengfurt) fund. Stanisław Siemaszko kanonik żmudzki.
Drangowska-Tilsit (misja) f. 17[illegible] i Seminarium

Jezuici: 1. Brunsberg (Collegium) f. 1565 Stanisław Hozjusz kardynał. supr. 1772 ; r. 1811 zamienione w Gymnazjum
2. Reszel (Roessel) (Collegium) f. 1632 Stefan Iradurski (po Augustianach)
(wyl. 1624) sekretarz królewski [illegible] Jan Albert biśk. warm. i
3. Święta Lipka (Linda Mariana) (Misja) f. 16[illegible] Stefan ob: Clagius Linda
4. Schönberg (w Inflantach) misja (?) Iradurski sekretarz król. i Zygmunt III z cudownym obra-
5. Elbląg misja fund. Stan. Zelezius fund. 1339. zem P. Marji r. 1654 przez Warsław. Seperyfikiego za cudowny ogłoszony supr. 1772

Bryggitki 1. Elbląg f. 1458 Kazimierz Jagiellończyk król polski.
supr. w XVII wieku za reformacji r. 1521
(tu byli także Bryggitanie razem)

Antonianie (Monachi S. Antonii) 1. Frauenburg (Varmia) f. [illegible] 1510 (praeceptoria) przy szpitalu S. Ducha fund. Jan Kran
remitae
cymbalijski sufragan warmijski Krzyżak) i Łukasz Watzelrod biskup
r. 1519 supremował (przy biskupa Fabiana. — (prowadzeni (z Kirchen) tempzin w meklenburgii
Katarzynki (podobno te franciszkanie były (trudnili się pielęgnowaniem chorych — za Karn za założony r. 1218 w St. Didier
(Klasztory zakonnic w dyecezyi warmijskiej przed r. 1772: 1.) Braunsberg. 2) la motte Koło bienne)
Wormditt. 3) Heilsberg. 4) Rössel. które składały tylko votum
simplex lecz nie profesyi (wdowy ubogie) i miały matkę

Katarzynki 1) Braunsberg f. 1580 Regina Frohmann. istn. (są to tercyarki Jezuickie)
2) Wormditt fund 1586 istn. 3) Heilsberg fund. 1587 istn. 4) Rössel fund. 1593 istn.
Biskupstwo warmijskie pred r. 1820. (jedyne 4 Klasztory zeńskie dziś w dyecezyi warmijskiej istnieją) 5) Gutstadt f. 1643 Sebastian Moler kanonik (ten fundacya nie weszła w życie)

1) Dekanat Allenstein. 1.) Allenstein i Goetkendorf 2. Gros Bertung. 3. Braunswald. 4. Ditrichswald. 5. Diwitten 6. Gnesleenen. 7. Johnkendorf. 9 Neu-Kokendorf. 10. Schoenbrück. 11 Alt Schoenberg. 12 Wuttrinen.

2) " Braunsberg: 1) Braunsberg m. 2 Frauenburg m. (cum capella S. Annae) 3. Bludau. 4. Plaswich. 4 Lautenberg i Tiedmannsdorf 5. Schalmey i Lettelkau. 6. Tolksdorf. Tolkomitsko

3) " Elbląg: 1. Elbing m. 2. Tolkemit m. 3. Neukirch m.

4) " Guttstadt: 1. Guttstadt (Dobremiasto) m. 2. Arensdorf. 3. Benern. 4. Elditten. 5. Glottau i Münsterberg. 6. Heiligenthal 7. Kalkstein 8. Rossberg i Eschenau. 9. Peterswald. 10. Queetz i Rosengerth. 11. Schölitt. 12 Capella in Schoenwiese. 13. Wolfsdorf i Regertein.

5) " Heilsberg: 1. Heilsberg m. 2. Capella S. Crucis. 3. Frauendorf. 4. Kiwitten i Schulen. 5 Krekollen. 6. Reichenberg. 7. Reinerswald i Raunau. 8 Roggenhausen. 9. Siegfriedswalde i Blankensee. 10. Capella in Springborn. 11. Stolzenhagen. 12. Wernegitten. 13. Wuslauk

6) " Mehlsack: 1. Mehlsack m. 2. Orneta (Wormditt) m. i Oppen 3. Heinrikau. 4. Leyss i Sonnwald
(z krosten domu emigrantorum) 5. Langwald. 6. Lichtenau. 7. Migehnen. 8. Peterswald. 9. Plauten. 10 Wusen i Basien F

6) Roessel: 1. Roessel m. 2. Birchofstein (Brzezinek m.) 3. Glockstein et Schellen. 4. Koellen. 5. Legienen 6. Plauen 7. Santoppen. 8. Sturmhübel. 9. Saura Tilia (Święta Lipka)

7) Seeburg: 1. Seeburg (Siborg) et Lokau. 2. Bischofsberg (Biskupiec m. 3. Bessau. 4. Frankenau. 5. Freudenberg et Fleming. 6. Lautern. 7. Drositen.

8) Wartenburg: 1. Wartenburg. 2. Altwartenburg. 3. Klaukendorf. 4. Kleeberg. 5. Lemkendorf. 6. Purden. 7. Ramsau et Bartelsdorf 8. Quessenthal.

Archidiaconat. Sambiensis: 1. Drangow. 2. Königsberg m. 3. Memel m. (Kłajpeda) 4. Schillgallen.

Parafie w dyecezyi Warmijskiej za czasów Krzyżackich
(podług Leo: Historia Prussiae pag. 425.

I) Diakonat Elbląski: Elbląg: Altstadt i neustadt - Preußisch Mark - Pommer[sdorf] - Marienfelde - Mühlhausen - Lotschendorf (Luttkendorf ?) Leunk - Neuma[rk]

II) Dekanat Braunsbergski: Braunsberg - Grunau - Heiligenbeil - Pladiau - Lanke (?) - Rudiergersdo[rf] (?) - Friau - Eisenberg - Lindenau - Waltersdorf - Friedmansdorf.

III) Dekanat Frauenburgski: Frauenburg - Lentzen - Frunz - Ebersbach.

IV) Dekanat Kreutzburgski: Kreutzburg - Perssk (Pörschken) - Brandenburg - Haber[stro] (Hoffnung) - [illegible] Heiligenfeld (Neuhausen) - [illegible] (Neuhausen, Kluznufeld) - Vendorf (Neuendorf) - Herberke (Rein[bruk]) - Labenhan (Löwenhagen dawniej Löwenhayn) - Ottenhan (Ottenhagen dawniej, Ottenhagen) - Starkenberg - Pregelswald - Vochsberg (?) - Ludwigswalde - Lichtenhagen (dawniej Lichtenhayn) - Mansfeld - Pharau - Borchersdorf (dawniej Burkardisdorf Burchardsdorf) - (Wizyta z r. 1444 proszonych Kościołów w Pomezanii jeszcze Tiffentail (?) - Georgius postea Sanctae Gertrudis Sambiensem nunc Seligenfeld.

V) Dekanat Zławski: Zlau (Preußisch) - Dexen - Krücken - Döllstädt - Mühlhausen - Zesau - Stu[hm] (?) - Uderwangen - Abschwangen - Almenhausen - Domnau - Schmodit[ten]

VI) Dekanat Zorlacki: Melsack - Hohenfürst - Bellen (Pelnu) - Hermansdorf (Germansdorf) - Zinten - Eichholz.

VII) Dekanat Friedlandski: Friedland - Wilten (Deutsch-Wilten) - Schönbruch - Klingenberg - Lelluten (?) - Ge[rdauen] - Storkheim - Engelau - Laderswald (Karlswalde) - Welau - Allenburg (Allenau) - Ankitten (Pubilitten) - Schönwald - Friedenberg - Allnau - Kleinschonen (Klein Schönau)

VIII) Dekanat Orlecki: Wormditt (Orneta) - Reichau - Liebstadt - Herzogswalde - Hei[lsberg] - mansdorf (Hermansdorf) - Lobeten (Löbnau ? pewniej zas Lubitnu)

IX) Dekanat Gutstadzki (niewypisany - zawierał tylko kościoły dóbr stołowych biskupa)

X) Dekanat Seeburgski (niewypisany - " " " " " ")

XI) Dekanat Heilsbergski: Heilsberg - Landsberg (?) Eichhorn - Galinden - Barten[stein] - Albrechtsdorf - Redenau. (Lintrofsdorf)

XII) Dekanat Schippenbeilski: [illegible] Schippenbeil - Dietrichsdorf - Lindenau - Langa[ben] (Langgarben) - Momehnen - Lavenstein (Löwenstein) - Gerdauen - Moltheren - Nordenburg - Abraunen - Drengfurt - Marienthal - Bar[den] (Bartenu) - Freudenberg (Friedenberg) - Wolfsdorf - Laaris - Leunenburg - Schwansfeld - Falkenau - Schönau.

XIII) Dekanat Bischofsburgski: Bischofsburg - Sorquitten - Lensburg - Veiden (Awayten) - Rayg[rod] (Rhein ?) - Targowa (Thimmrich ?) - Ortelsburg - Lassenheim - Mentelsgut (Mentzgut) - Rössel - Gudenicke (Gudeniken) - Lankau (Lenkaynen) - Schönfliess - Tolksdorf - [illegible] garbe (Langgarben) - Wenden - Schwarzenstein - Rastenburg - Rosenthal - Rosengarten - Lilse[nhof] - Kranichslacken (Kranichlaken) - Seesten - Lötzen - Busse (Bossen) - Millus (Milucken) - Bi[schofs]-towa (Bischofsburg) - Orzesz (Orzesz-Brücke) - Brigali (Brigallen) - Biała - Komalsk[i] (Romilsken) - Johannisburg - Zuchi (Lucy) - Stradumi (Stradunen) - Lassowa (Lassowen) - Licka - Lind[enau]

Biskupi warmijscy.

1. Anselmus, poświęcony d. 28 Sierpnia 1250 w Kościele Katedralnym w Valenciennes w Belgii na biskupa warmijskiego przez papieskiego legata kardynała Piotra z Albano. Podług jednych był Franciszkanem i pochodził z Meissen; podług drugich zaś był dominikanem i pochodził ze Szląska (co sam potwierdza w swym Testamencie); najprzód był Kapelanem papieskim i legatem w Czechach i na Morawie. Zostawszy biskupem, przyjął regułę zakonu Krzyżackiego. Umarł około 1280.
2. Henricus I. Flemming od r. 1278 + 1300.
3. Eberhardus de Nyssa 1300 + 25 Maja 1326.
4. Jordanus 1326 + 26 Listopada 1328.
5. Henricus II de Wogenap (Wagenax) 1329 + 9 Kwietnia 1334.
6. Hermannus de Praga (de Liebenstein) 1338 + 31 Grudnia 1349.
7. Johannes I Belger de Meissen 1350 + 30 Lipca 1355.
8. Johannes II Stryprock (Streifrock) 1355 + 14 Września 1373.
9. Henricus III Soerbom (Sauerbaum) 1373 + 12 Stycznia 1401.
10. Henricus IV Heilsberg de Vogelsang 1401 + 4 Czerwca 1415.
11. Johannes III Abezier 1415 + 11 Lutego 1424.
12. Franciscus Kuhschmalz 1424 + 10 Czerwca 1457.
13. Aeneas Sylvius Piccolomini 1457 – 1458
14. Paulus Stange de Legendorf 1458 + 26 Lipca 1467 (rozdarł Polskę 1464)
15. Nicolaus de Tüngen 1467 + 14 Lutego 1489.
16. Lucas Watzelrode de Allen 1489 + 29 Marca 1512.
17. Fabianus Tetinger de Lossainen 1512 + 30 Stycznia 1523.
18. Mauritius Ferber 1523 + 1 Lipca 1537.
19. Johannes de Höfen (Flachsbinder-Dantiscus) 1537 + 27 Października 1548.
20. Tiedemannus Giese 1549 + 14 Października 1550.

21. Stanislaus Hose (Hosius) 1551 + 1579.
22. Martinus Kromer 1579 + 1589.
23. Andreas Bathory 1589 + 1599.
24. Petrus Tylicki 1600 – 1604 postąpił na Kujawskie.
25. Simon Rudnicki 1604 + 1621.
26. Johannes Albertus (królewicz polski) 1621 – 1633 postąpił na Krakowskie.
27. Mikołaj Szyszkowski 1633 + 1643
28. Johannes Carolus Konopacki 1644 + 1644.
29. Venceslaus Leszczyński 1644 – 1659 postąpił na gnieźnieńskie.
30. Johannes Stephanus Wydżga 1659 – 1679 postąpił
31. Michael Stephanus Radziejowski 1679 – 1688 postąpił
32. Johannes Stanislaus Sbąski 1688 + 1697.
33. Andreas Chrisostomus Załuski 1698 + 1711.
34. Theodorus Andreas Potocki 1711 – 1723.
35. Christophorus Andreas Johannes de Stupow Szembek 1724 – 1740
36. Adamus Stanislaus Grabowski 1741 + 15 Grudnia 1766.
37. Ignatius Krasicki 1766 – 1795
38. Carolus Comes de Hohenzollern – Hechingen 1795 – 1803 – Sechingen
39. Josephus Wilhelmus Fridericus Princeps de Hohenzollern 1808 – 1836. *)
40. Andreas Stanislaus de Hatten 1836 + 1841
41. Josephus Ambrosius Geritz 1841 – 1867.
42. Philippus Krementz obrany 22 Października 1867.

*) Ab a. 1803 – 1818 Administrator: Andreas Stanislaus de Hatten.

Po zaszczepieniu wiary chrześciańskiej w Prusiech, Stolica apostolska powierzyła zarząd kościelny w tym kraju r. 1210 Arcybiskupowi gnieźnieńskiemu. Dopiero r. 1215 mianowany został Christyan Cysters Klasztoru oliwskiego pierwszym biskupem pruskim. Po podziale Prus na 4 dyecezye przez legata apost. Wilhelma z Modeny r. 1243, zarządzał najprzód dyecezyą warmijską Christian biskup pruski a po jego śmierci, mianował papież byłego arcybiskupa armaceńskiego (Armagh) Alberta Sauerbeer (rodem z Kolonii) arcybiskupem metropolitą pruskim, bullą z d. 9 Stycznia 1246 r. któremu poddał jako sufraganów 4 biskupów pruskich oraz biskupów inflantskich i estońskich. Papież Innocenty IV polecił mu 6 października 1246 osadzić na biskupstwie pomezańskim czyli warmijskim Wernera dominikana. Później przychodzi w dyplomacie z d. 10 Stycznia 1249 Henryk jako biskup warmijski, który jak się zdaje nie otrzymał potwierdzenia apostolskiego, bo już d. 11 Lutego 1249 otrzymał arcybiskup Albert od papieża polecenie wprowadzić na biskupstwo warmijskie Henryka von Stratech Kapłana z zakonu Krzyżaków, którego jednak Albert, zyjąc w zatargach z Krzyżakami wyświęcić niechciał. Mimo tego jednak bullą z dnia 1251 w Rzymie, został arcybiskup ryzgski ogłoszony metropolitą któremu poddane zostały jako sufraganije biskupstwa: 1) ozylijskie (Oesel) 2) derptskie (Dorpat) 3) kurońskie (Kurland) 4) wironskie (Wirland) 5) chełmińskie (Kulm) 6) Pomezańskie (Marienburg) 7) warmijskie (Ermland) 8) sambijskie (Samland) 9) ruteńskie (Rudsland) 10) wersowskie (Wersovien). — Dopiero papież Innocenty VIII.

d. 4 Marca 1488 uwolnił biskupstwo warmijskie z pod zależności metropolitalnej arcybiskupa rygskiego i poddał pod bezpośrednią władzę Rzymu. (Ob: Jacobson: Die Metropolitanverbindung Rigas mit den Bisthümern Preussens. Leipzig 1836 i w Ilgen: Zeitschrift VI Band)

Directorium officii divini dioec. Varmien. Cracoviae 1571 (edidit Samsonde Worein – item 1608 Brunsbergae typ. G. Schönfels.

Missale secundum dioecesin Warmiensem. Impressum Argentinae per Fridericum Baumbach 1498. fol.

Breviarium Varmiense. Norimbergae 1494. 4to – item 1516 – item 1581 (curae Kromera) – item 1587.

Synody dyecezalne Warmijskie (ob. (Wald.) Constitutionum synodalium Warmiensium descriptis (Programma acad.). Regiomonti 1802. 4to – Thiel: De Synodo dioec. Henrici III (Lyceal program). Braunsberg 1861 – v. Buckholtz: Ueber die ermländischen Synodalkonstitutionen (in Bobrik's und Jakobson's Zeitschrift für Theorie und Praxis des preuss. Rechts. I. 169.) – Jakobson: Geschichte der Quellen des kath. Kirchen Rechts in Preussen und Posen. Königsberg 1837 pag. 106.)

Pierwotnie odbywały się Synody co 3 lata. – Pierwszy dotąd znany Synod warmijski biskupa Hermana z Pragi (odbyty w Frauenburgu 1 Julii 1343 – Synod biskupa Henryka III (Sorbom bez daty wydał Thiel 1861 (w programie liceal.) – Jan III Abezier biskup około r. 1418 odbył synod dyecezalny – Arcybiskup rygski odbył Synody prowincyonalne w Elblągu 1426, w Rydze 1428 i 1440 (druk. w Jakobson) – Franciszek Kuhschmalz biskup odbył synod dyecezalny w Heilsbergu 12 Maii 1448 (druk. w Jakobson) – Łukasz Watzelrode odbył Synod dyecezalny 20 Februarii 1497 w Heilsbergu. Synod dyecezalny Stanisława Hozjusza w Heilsbergu Augusti 1565; Synod (w zastępstwie Hozjusza) w Heilsbergu in Junio 1575; tegoż 1577 Synod; tegoż 1582 Synod; Szymona Rudnickiego Synod w Heilsbergu (Calendis Maii 1610 (razem zebrane: Constitutiones Synodales dioec. Varmien. Brunsbergae 1612. 4to – Oprócz tego wyszły Synody warmij. z r. 1623 i 1726. Jana Alberta królewicza biskup. warm. (druk. Brunsbergae 1623. – Mikołaja Szyszkowskiego z r. 1635 (podobno niedrukowany – Ob. Ermländ. Zeitsch. I. 506) – i Jana Andrzeja Szembeka z r. 1726 (druk. Brunsbergae 1726)

F druk. 1612

Biskupstwo warmijskie.

Bulla de salute animarum z d. 16 lipca 1821 rozdziela stosunki biskupstw w Prusach.

R. 1230 Konrad książe mazowiecki sprowadził zakon Krzyżaków niemieckich pod landmajstrem Henrykiem Balk dla obrony jego chrześciańskich prowincyj od napadów pogańskich Prusaków i rozszerzenia chrześciaństwa po między niemi. Krzyżacy posuwając swe zwycięztwa posuwali się coraz głębiej w kraj i działali na mieszkańców tak że coraz większa ich liczbę przyjmowała religia chrześciańska za żądaniem Wielkiego mistrza – lubo cały kraj nie był jeszcze podbity i zdobyty (bo zupełne podbicie nastąpiło dopiero 1283) zesłał Innocenty IV biskupa Wilhelma z Modeny który kraj cały na 4 dyecezye podzielił: na biskupstwo chełmińskie pomezańskie warmińskie i sambijskie. Dwie trzecie części posiadłości w tych krajach miały być własnością zakonu trzecia zaś biskupów co do nauczycieli duchownych zaś cały kraj im podlegał – Biskupstwa zaś należały jako sufragania pod arcybiskupa ryzyckiego.

Anzelm pierwszy biskup (+1262) zasiadł katedrę w Brunsbergu ustanowił Kapitułę której nadał prawo obierania biskupów. Temu oparł się Wielki mistrz przywłaszczając sobie prawo investytury. Z powodu wojny skończyło się tylko na protestacyi. Pogańscy Prusacy zostąpili ku Brunsbergowi gdzie wielkie zrobili szkody. Anzelm uciekł się do Elbląga gdzie + 1262.

Henryk I przeniósł stolicę biskupią do Frauenburga.

Jan I otrzymał przywilej od papieża na mocy którego biskupstwo warmińskie zamienu tylko Rzymowi podlegać miało – a nie W. Mistrzowi ani też arcybiskupowi w Rydze.

Henryk IV przez okupienie się Witoldowi: Polakom sprzyjał na siebie zawziętość Krzyżaków którzy go za zdrajcę poczytali uważali i prześladowali.

Franciszek Kuhschmalz podczas trzynastoletniej wielkiej wojny Prus Polski z zakonem wrócił z Kanonikami którzy się rozbiegli w różne strony udał się do Wrocławia gdzie + 1457. Po jego śmierci rozproszeni kanonicy w 3 miejscach obrali biskupów: Kanonicy bawiący w Tylogowie obrali biskupem kardynała Eneasza Sylwiusza, Kanonicy bawiący w Królewcu obrali Arnolda de Venrade, a bawiący w Gdańsku obrali Jana Dutka Kanclerza kor. – co uważano nawet za fikcyę. Pomimo iż się król Kazimierz obrońcy Eneasza sprzeciwiał otrzymał on potwierdzenie papieskie. Eneasz zostawszy papieżem mianował swym następcą bez obioru Pawła Legendorf.

Po pokoju w Chełmnie r. 1466 odstąpił W. Mistrz Krzyżacki swe prawo obsadzania biskupstw Królowi polskiemu. Przeto też r. 1467 obrał król na biskupstwo Wincentego Kiełbasę Kapituła zaś obrała innego biskupa Nikotaja Tungen którego papież potwierdził. Była to znowu fikcyja. Kiełbasa ustąpił dobrowolnie a król na jego miejsce obrał innego. Tungen niechcąc ustąpić zmuszony był prosić W. Mistrza o pomoc. R. 1479 poddał się Tungen sprzeciw Królowi którego potwierdził w Piotrkowie. Następił układ ostatek którego Kapituła miała obiecać personam regi gratam. – R. 1512 Fabian Luzynian biskup zrobił z Królem Zygmuntem I układ ostatek którego po śmierci biskupa Kapituła winna była postać Królowi dwóch Kanoników ten z nich obiecał 4 i przedstawiał Kapitule która z nich jednego na biskupa obierała

Wir erlauben uns Ew. in der Anlage die erste Nummer der

Allgemeinen österreichischen Bibliographie,

auf Veranlassung eines hohen Ministeriums des Innern

herausgegeben von

Dr. Constantin von Wurzbach,

zur geneigten Einsicht zu überreichen.

Ausser dem jährlich einmal im Jahre vom hohen Ministerium des Innern herausgegebenen amtlichen Berichte, welcher nur in vereinzelten Exemplaren ins Publicum kommt, existirt, nach dem Aufhören der seither der Wiener-Zeitung beigegebenen literarischen Uebersicht, kein bibliographisches Handbuch, keine periodische Schrift, welche dem Freunde der österreichischen Literatur, Kunst und Wissenschaft irgendwie zum Wegweiser dienen könnte. Das Bedürfniss nach einem solchen Nachschlagebuch, das nach Fächern geordnet, die Preise und Verlagsorte aller in den sämmtlichen Kronländern der österreichischen Monarchie erscheinenden Bücher in deutscher, italienischer, ungarischer, böhmischer, polnischer, slovenischer, armenischer und hebräischer Sprache enthält, ist nunmehr durch die obige Unternehmung befriedigt.

Die unterzeichnete Buchhandlung erlaubt sich Ew. darauf aufmerksam zu machen, dass dieselbe in der Lage ist, trotzdem der jährliche Abonnementspreis der österr. Bibliographie von der Verlagshandlung auf fl. 3 gestellt wurde,

Ihnen dieses jedem Bücherfreunde unentbehrliche Nachschlagebuch gegen die geringe Vergütung von fl. pr. Jahrgang überlassen zu können.

Es wurde dies durch eine besondere Uebereinkunft mit der Verlagshandlung, von welcher wir eine bedeutende Anzahl Exemplare beziehen, ermöglicht.

Indem wir Ew. zustimmenden Falles bitten uns den beiliegenden Abonnementsschein gefälligst baldigst, mit Ihrer werthen Unterschrift versehen, zusenden zu wollen, zeichnen

hochachtungsvoll

Anselm fundował kapitułę przy Kollegiacie warmijskiej która się miała składać z 24 kanoników, lecz tylko 16 kanonii uposażył - reszte 8 kanonii uposażył r. 1372 biskup Jan Streifrock.

I Anselm . R. 1255 Bruno biskup olomuniecki podczas krucjaty wybudował Braunsberk gdzie Anselm założył katedrę. Zburzył świętnicę Curkona na miejscu świętem miasto zwanem gdzie założono Heiligenbeil zburzył drugą świętnicę Lignetyn dąb święty bożka Patoll - Łotmierci Anselma kapituła na zlecenie obrała Henryka proboszcza warmijsk. którego arcybiskup ryzki nie chciał wyświęcić ale na biskupa ryzkiego wyświęcił - narzucające kapitule Jana proboszcza ryzkiego - założył miasto Frauenburg (Frauenberg) lecz na prośby mikołaja III w Rzymie r. 1279 wyświęcił Henryka na Łuckup. stwo warmijskie (Theiner Monum. Pol. I)

II) Henryk I Fleming czyli Flaming (tak w przywilejach) od 1278* r. 1278 + 1300 d. 15 lipca nazywa swój ród brat) drugi biskup warmijsk. (z Nysy) kanonik wrocławski dziekan (archidiakon) wpizor warmijski. Przeniósł katedrę i kapitułę do Frauenburga; pochowany w Frauenburgu. - R. 1280 założył miasto Braunsberg na prawie lubeckim.

III) Eberhard z Nysy kantor warmijski proboszcz w Braunsberg, kanclerz kapituły, wyświęcony (przed 1308) 1300 przez arcybiskupa w Rydze. Zarządzał miasta i wsie: Wormditt, Heilsberg (1308), Guttstadt (1325) i wiele wsi. W końcu przybrawszy sobie za koadjutora Johana proboszcza kapituły + 25 maja 1326 pochowany w Frauenburgu.

Eberhardus r. 1308 fundował Heilsberg miasto nad Alng; za niego było 5 prałat. i 4 kanon. nadał prawo lubeckie dla miasta Frauenburg 1318

IV) Jordan proboszcz kapituły; koadjutor; najprzód proboszczem w Christburgu od 1325 + 26 novembre 1328 pochowany w Frauenburgu

V) Henryk II de Wogenapo czyli raczej Wagenax (miał w herbie Oświozowy) proboszcz kapituły warm. srodem z Królewca gorliwy od 1329 + 9 April 1334 pochowany w Frauenburgu. Osiadał wsie - wymowny

r. 1330 nadał przywilej lokacyjny miastu Gutstadt

VI) Po śmierci jego przez 4 lat wakowało biskupstwo albowiem po śmierci jego wielki mistrz krzyżacki Werner von Orseln r. 1329 poleił krzyżaka Jakoba którego część kapituły promowowała druga zaś część kanoników obrała Dr. Michała Jureckiego (Draw.) co niejasne (bo podanie Tretera o tym jest mylne) tyle pewno że podczas wakującego biskupstwo był administratorem Magr. Nicolaus de Braunsberg.

Treter pisze iż po otruciu Michała Krzyżacy chcieli osadzić na biskupstwie Hermana, lecz daremnie

(po śmierci Jakóba otrucia przez Michała)

VII) Hermannus de Praga von Liebenstein (1338 - 1349) Dr. Decretor kanonicznego audytor roty rzymskiej - dziedzic Liebensteinu w Morawii - poseł i konsyliarz czeskiego króla Jana I który mu w Rzymie do biskupstwa dopomógł. Użony. Zdesztą wielkim miłował Jana Streifrock swym sufraganem + 31 grudnia 1349 w Heilsberg pochowany w Frauenburgu. On to podzielił dobra między biskupa i kapitułę - Odbył synod dyecezalny w Frauenburgu d. 1 lipca 1343

Dekretow kust. ofic. kolegiaty praskiej

Zbudował miasta Seeburg i Bischofstein (Biskupiec)

Miał w herbie lwa stojącego na murze

I. Belger

miał w herbie: Orła

VII) Johannes de Meissen (1350 – 1355) dziekan kapituły wyświęcony na biskupa przez Klemensa VI w Avignon 1350 zbudował zamek w Heilsbergu zamki w Rößel, Seeburg rozpoczął budowę katedry w Frauenburgu + 30 lipca 1355 pochowany w katedrze.

miał w herbie: Kurk: Kg z Krótkiemi rękawy (Serka)

VIII) Jan II Streifrock (1355 – 1373) Kustosz, (obrany przez kapitułę administrator biskupstwa wyświęcony od Innocentego VI w Avignon. Krzyżacki mistrz Winrych von Kniprode zajął mu znaczną część dóbr a gdy go biskup w Neuhausen pod Fraunburgiem d. 24 czerwca 1369 ziwawo o swe krzywdy upomniał, omal że go mistrz Krzyżacki nie pojmał. Biskup skarżył mistrza do papieża 1371 gdzie d. 1 Septembr. 1373 umarł w Avignon, tamże pochowany u Dominikanów otruty przez sługę swego Piotra Wargel na prawionego przez Krzyżaków.

R. 1373 pomnożył liczbę kanoników o 8 tak iż było już 20 oprócz tych, upośażył prebendy w kapitule, zaprowadził przy katedrze porządek nabożeństwa, oraz poprawił statuta kapituły przez Anzelma biskupa pierwotnie uchwalone. – Kapituła składała się ex praeposito, decano et 18 canonicis.

Proboszcz w Wolframskirch w Morawii

IX) Henryk III Sauerbaum (1373 – 1401) czyli Sorbom notarius cesarza Karola IV Kanonik warmijski wyświęcony w Avignon 1373. R. 1374 d. 29 lipca zakończył zgodę w Elblągu krótnie z Krzyżakami przez poprzednika swego opośredniczył tejże rozpoczęte + 12 stycznia 1401 w Heilsbergu, pochowany w Frauenburgu.

miejsce w Braunsberg przeciw niemu wzniosły i obległy, biskup ledwie śmiejąc się na strzelnicę z wieży uciekający

X) Henryk IV Heilsberg von Vogelsang (1401–1415)

D. Praw

miał w herbie głowę brodatą z wieńcem.

Henryk III lub IV (r. 1390 – 1415 odbył synod w Heilsbergu którego statuta druk. Thiel w Index lectionum Lyceei Hosiani Brunsbergensis 1861–1862 Semestr. hiemal.

proboszcz w Wartenburgu kanonik i oficjał biskupa warmijskiego obrany przez kapitułę wyświęcony d. 29 lipca 1401 w Heilsbergu. Po bitwie tannenbergskiej 1410 poddał się królowi polskiemu wraz z innemi biskupami. Za to ściągnęło na niego gniew nowego mistrza Henryka von Plauen który opanowawszy biskupstwo warmijskie wygonił biskupa i przez prokuratora swego w Rzymie chciał wyjednać aby na jego miejsce był obrany hrabia Henryk von Schwarzburg. Wszelako Władysław Jagiełło wstawił się w Rzymie za biskupem a papież polecił Wielkiemu mistrzowi aby biskupowi zabrane dobra wrócił. Jednak bał się biskup wrócić aż dopiero gdy wielki mistrz Henryk von Plauen jego nieprzyjaciel wadowy ustał powrócił biskup 1415 i umarł d. 4 czerwca 1415 w Heilsbergu – jak mówią otruty przez Krzyżaków – pochowany w katedrze w Frauenburgu.

XI) Jan III Abezier (1415 – 1424) rodem z Torunia, kano- miał w herbie
nik warmijski obrany przez Kapitułę Dr. Prawa Kanonicznego, au- Klęczącego starca
tytor Kurye rzymskiej był na koncylium w Konstancyi wraz z arcybi- w polu gwiazdystem
skupem ryzskim, wyświęcony d. 13 Kwietnia 1416 w Malborgu przez
Jana von Wallenrode arcybiskupa ryzskiego potwierdzony w
1417 przez papieża Marcina V. R. 1418 odprawił synod dyecezalny
przeciw Wiklefistom, wybierając się do Rzymu dla zaskarzenia zakonu
Krzyżackiego o nadużycia zmarł w Heilsbergu 11 lutego
1424 pochowany w Frauenburgu.

XII) Franciszek Kuhschmalz (1424 – 1458) urodzony w miał w herbie 3 orły
Rebel Dr. prawa Kanonicznego przez kapitułę wyświęcony w tym porządku ::
1424 w Heilsbergu; zbaty o swych poddanych; r. 1449 d. 12 maja
odbył w kościele farnym w Heilsbergu synod dyecezalny przeciw
Husytom (Ustawy tego synodu drukowane w Jacobson: Quellen
des preussischen Kirchenrechts Band I Theil I Nro LXII) A. 1432
wysłał na synod bazylejski posła swego Arnolda von Datteln pro-
bosza kollegiaty warmijskiej: Jam wreszcie r. 1433 wyjechał wraz Gdy zaraza była
z kanonikiem Augustynem Riegart na sobor do Bazylei gdzie wygubiło w dobrach
prawie rok bawił. Popierał prawy wielkiego Mistrza za Krzyżackiego biskup 1500 Kon-
w którego interesach w 1454 jeździł do cesarza Fryderyka II rozdał rolnikom
Ale mu się za to od wdzięczni Krzyżacy albowiem Wielki Mistrz Konrad
von Erlichshausen wyrobił sobie w Rzymie 1447 indult iż mu
pozwolono 2 kanonie warmijskie ofiarować. Sprzeciwił się temu biskupo
i wytoczył o to proces w Rzymie wskutek czego Mikołaj V ów
indult r. 1453 skasował. Mimo tego Krzyżacy łupili jego dobra. Biskup
jednak wierny Wielkiemu Mistrzowi, posłował od niego do cesarza
Fryderyka III. Podczas wojen Krzyżaków z Polską ustąpił się do Wro-
cławia na Szląsku (z skarbami) r. 1455, gdzie † 10 Czerwca 1458 pochow. w katedrze wrocławskiej

XIII) Eneasz Sylwiusz Piccolomini (1458 – 1458) właśnie miał herb: Krzyż
Polacy zajęwszy cześć Prus zajęli: Frauenburg. Kanonicy się roz- a w nim 5 muszli Księży
pierzchli po wsiach, 6 kanoników było w Szląsku, 3 kanoników cow.
w Gdańsku pod opieką Polski a 6 kanoników w Królewcu pod opie-
ką Krzyżaków. Kanonicy zebrani w Wielkim Głogowie na Szląsku
idąc za radą kanonika swego Dattelo mieja von Lieben wald obrali bi-
skupem warmijskim Kardynała Eneasza Sylwiusza Piccolomini † Sabiny biskupa
ufając w pomoc papieża i cesarza. – Kanonicy zostający w Gdańsku sienny

idąc za życzeniem Króla polskiego obrali biskupem Jana Lutko, dziekana Katedry gnieźnieńskiej i podkanclerza koronnego, Kanonicy bawiący w Krolewcu obrali biskupem kantora katedry warmijskiej Arnolda Coster von Venrade (rodem z dyecezyi Leodyjskiej). Papież Kalixt III potwierdził na biskupstwo Nereusza Sylviusza Piccolominii 1457 który wysłał do Prus jako swego jeneralnego wikaryusza Bartłomieja von Liebenwald. Wszelako ani Król polski ani Krzyżacy nie chcieli uznać Piccolominiego za biskupa który do tego nie siedział w dyecezyi tylko w Rzymie. Obranie Piccolominiego na papieztwo jako Piusa II po d. 3 Septembr. 1458 -po śmierci Kalixta III uwolniło dyecezyją z dalszej schizmy.

(niebyt w Prusiech)

XIV) Paweł Stange von Legendorf (1458-1463) notaryusza.

miał w herbie pień drzewa z 6 liśćmi ułożem leżący (jak Borkowna)

r. 1457 Paulus de Legendorf clericus Culmensis dioc. scriptor et familiaris papae Calixti III. zostaje kanonikiem dziekanem B. Mariae Glogoviae majoris vratisl. dioec. decanus vratislav. 1459 canonicus varmij

pięja Mikołaja V kanonik warmijski protonotaryusz apostolski obrany na biskupstwo warmijskie przez papieża Piusa II r. 1458 najprzod jako administrator w Rzymie wysłał do Prus jako swego jeneralnego wikarego kanonika Bartłomieja von Liebenwald. Krzyżacy jednak niechętni temu obieżowi pojmali owego jeneralnego wikaryusza w klajnicach i zamknąwszy w zamku Królewieckim chcieli zabić tak iż ledwie uciekł z więzienia. R. 1459 wybrał się do swej dyecezyi Jan Paweł von Legendorf w Rzymu i wyjednał sobie najprzod u Kazimierza Jagiellończyka Króla jako też i u Wielkiego Mistrza uznanie. R. 1463 podejmował u siebie w Hohelsbergu legata papieskiego arcybiskupa Thesonima z kretą który wysłany został dla zawarcia pokoju między Polakami a Krzyżakami. - Biskup Paweł wkrótce przeszedł na stronę Wielkiego mistrza Krzyżackiego - pomimo iż wierność Polsce przysiągł - wszelako pozniej widząc iż fortuna przechyliła się na stronę polską - biskup zawarł znów traktat w piątek przed niedzielą Judica (d. 23 marca) 1464 w Malborgu z polskim namiestnikiem w Prusach Siebor em Baranskim i innemi panami polskiemi wskutek którego uznał władzę Króla polskiego, który mu zaś obiecał opiekę. R. 1466 d. 19 Października podpisał wraz z swą kapitułą stanowy traktat w Toruniu mocą którego cała jedna Prusy a zatem i dyecezya warmińska z pod panowania Krzyżackiego przeszła pod panowanie polskie. Te swoje przywiązanie do Polski przypłacił śmiercią bo wskutek zadanej mu przez Krzyżaków trucizny umarł w Brunsbergu d. 26 lipca 1467 i pochowany w Brunsbergu w kościele farnym r. 1471 - Po śmierci Franciszka Kuchenmeister biskupa był administratorem biskupstwa był pisarzem apostolskim także Piusa II i w jego nieobecności zarządzał dyecezyją.

XV) Mikołaj von Tüngen (1467 – 1489) urodzony w Tün: miał w Lebie: rósł w ogniu
dziedzicznej
gen [illegible] do obwodu wormditskiego należącej w Warmii nota:
riusz papieski, mąż uczony i ulubiony właśnie w interesach [Kanonik warmijski notariusz apostol.
Kapituły bawiący w Rzymie, obrany przez Kapitułę d. 10 Augusta
1467 biskupem warmijskim [illegible]
Wszelako Król Kazimierz Jagiellończyk chcący sobie przywłaszczyć
prawo nominacyj biskupów nie uznał Mikołaja von Tün:
dawnemu
gen i na jego miejsce mianował biskupem warmijskim [Szafarzem Kapituły warm.
Wincentego Kielbassę [illegible] swego sekretarza
(którego już r. 1466 mianował biskupem chełmińskim, co
Paweł II d. 8 Kwietn. 1467 potwierdził a biskup Jan z
Brescii wyświęcił go d. 18 Kwiet. 1467 za biskupa) biskupa
chełmińskiego i o potwierdzenie do Pawła II posłał. Wszelako
papież Paweł II uznał obiór Mikołaja von Tünger przez
kapitułę za prawny i tegoż d. 4 Novembr 1468 potwierdził
poczém tenże biskup w Rzymie wyświęcony został. Wprawdzie zrobił to Król iż część Kapituły zgodziła się na nominacyą
Kielbassy później: wszelako papież pod karą excomuniki
nakazał ustąpić Kielbasie. Oparł się temu król Kazimierz i gwałtem na biskupstwie chciał utrzymać Kielbasę, ogłosił Mikołaja
von Tünger na sejmie piotrkowskim d. 9 Novembr. 1470 za nieprzyjaciela kraju którego gdyby z Rzymu do Warmij przyjechał
poznać zlecił. Tünger zamiast do Warmij zjechał do Inflant r.
1471 gdzie aż do r. 1472 bawił w Rydze dopokąd Kielbasa nie ustąpił i na biskupstwie chełmińskim nie zaprzestał, który † 12 Novembr. 1478 na zamku swém Löbau, surowy i ostry). Tünger
zjechał 1472 w zimie do Warmij. Wszelako i po ustąpieniu Kielbasy
Król niechciał uznać Tüngena i mianował na biskupstwo warmijskie Andrzeja Oporowskiego archidyakona gnieźnieńskiego (który
r. 1471 został obrany biskupem płockim bez potwierdzenia papież.

Kiego nie uzyskał) zaś Füngenowi radził aby się na
biskupstwo kamińskie przeniósł. Zaprotestowała kapituła
warmijska d. 3 Octobr. 1492 przeciw temu narzuceniu
a król wyjednał nawet w Rzymie potwierdzenie Oporowskie-
go i przeniesienie Füngena do Kamienia. Oporowski r. 1493
gwałtem opanował część dyecezyi warmijskiej; biskup Füngen
zaś chcąc się utrzymać prowadził jawną wojnę z Polską
połączywszy się i porozumiawszy z Krzyżakami: Maciejem Kor-
winem Królem węgierskim zdobył zamki Heilsberg, Seeburg.
Fynecrafem ustąpił Oporowski zostawszy 1494 biskupem prze-
myskim. Füngen prowadził otwartą wojnę z Królem polskim
i poddał się hołdując Królowi Węgierskiemu Maciejowi w
Gran d. 13 Febr. 1497. przez posłańca swego kustosza war-
mijskiego Tomasza Werner oraz z Krzyżakami prze-
ciw zakonowi się sprzysiągł. Gdy wszelako nie miał posiłków
z Węgier po kilkuletniej walce zmuszony był poddać dyecezyą
się Polsce i r. 1479 w Piotrkowie Króla przeprosił. Król
uznał Fungiena który w imieniu swej dyecezyi dał zaręczenie
iż każdy nowy biskup warmijski będzie hołdował Królowi polsk.
i że kapituła na biskupstwo tylko osobę miłą Królowi wy-
bierze. R. 1488 Innocenty VIII ogłosił iż kościół warmijski
tylko pod Rzym należy we względzie kościelnym. — Füngen
przed śmiercią mianował swym koadjutorem kanonika
Łukasza Watzelrode. — Umarł w Heilsbergu d. 14 lutego 1489
pochowany w katedrze w Frauenburgu.

XVI) Łukasz Watzelrode von allen (1489–1512) rodem z Torunia
od r. 1479 kanonik warmijski dr. praw kanonicznych obrany
biskupem przez kapitułę 1489 potwierdzony przez papieża Innorentego
VIII i wyświęcony w Rzymie 1489 gdy wszelako Król Kazimierz
przeciwił się temu obiorowi — dopiero jak Albert, Alexander i
Zygmunt I zlewali swe łaski na Łukasza Watzelrode którym
Watzelrode wiernie służył. Jan Albert wzywał go często do

miał w herbie głowę ptaka mającą 2 nogi zbrojne

rady, Król Alexander r. 1505 nadał biskupowi ~~dyf~~ dyf=
tryk Scharfau, a Zygmunt I r. 1508 dystrykt Folke=
nitt: wieś Krebsdorf (Arnsdorf) i Karschau i Neukirch.*) – Był to jeden
z najlepszych biskupów warmijsk. Wykształcony wspierał nauki
jemu to świat winien Kopernika (cf Watterich: De Lucae Wa=
tzelrode in Nicol. Copernicum meritis. Regiomonti 1856)
zamyślał nawet biskup o założeniu uniwersytetu w Elblągu.
Zygmunt I d. 10 lutego 1508 potwierdził wszelkie przywi=
leje Kapituła warmijskiego. Wyjazd w styczniu d. 1512 do Kra=
kowa na sejm: wesele Zygmunta I sprowadził mu chorobę
która d. 23 marca w Łęczycy się odezwała, tak iż biskup
d. 29 marca 1512 zmarł w Toruniu pochowany w Frauen=
burgu. Miał przeszło 7 lat. Wyświęcił on d. 28 Octobra 1509
Jana Konopackiego na biskupa chełmińskiego.

*) bez pozwolenia Sejmu dla tegoż r. 1509 na sejmie w Lublinie odeb: rako Folkmicko: zrobio: no starostwo z niego

swego sprzeciwienia

XVII) Fabian Tetinger von Lossainen (1512 – 1523) miał w herbie 2 szczeki rybie

(rodem z dzie:

z dziczej wioski Lusiejn(ie) czyli Lossainen koło Rösel.
(Lusigeyn) Dr. Prawa kanonicznego subdyjakon obrany przez Kapitułę (gdzie był on kreowany biskupa Pawła Legendorf – ojciec jego popierał dzielnie stronę Kazimierza jagiellończyka bronił zamku Rösel mężnie przeciw Krzyżakom przyczem majątek swój utracił: wie zrzenie ponosił) Tamtejszy Król Zygmunt I obiór Kapituły bez odniesienia się poprzedniego do Króla uzna: ze przyjął jednak bacząc na zasługi nowoobranego Fabiana sam się do Rzymu 1512 starał o potwierdzenie go na bisk: tupstwie. Wyświęcony w Heilsbergu. R. 1512 d. 3 grud: nia zawarł biskup Fabian w Piotrkowie z Królem traktat mocą którego dozwolone było Królowi polskiemu prawo nominować 4 kandydatów, z których kapituła jednego na biskupstwo obierała. Tym traktatem zakończono długo trwające rozterki o prawo nominacyi bisk warmijsk.
(Cf: Jurium Capituli Varmiens. Summarium)

wpierał Lutteranizm + przedstat niego stycznia 1523 w Heilsberg pochowany w Frauenburgu.

XVIII Maurycy Ferber syn rajcy gdańskiego, Dr Praw

herbie miał 3 głowy świńskie

w młodości trudnił się kupiectwem, w skutek nieszczęśliwej miłości niemogąc pozyskać ręki corki bogatego Kupca Filmanna w Gdańsku został w Rzymie Xiędzem, Kustoszem warmijskim Kanonikiem lubeckim, rewalskim, derptskim i probostwem w Gdańsku i Melsack. Obrany przez kapitułę biskupem 19 Octobr 1523 najprędzej bliskobo lat wyświęcony w Liotzkowie od Jana Laskiego arcyb. gnieźn. Za niego 1524 magistrat Brunsberski sprowadził pastora luterskiego z Gdańska Jana Babierer, lecz Komisja Królewska wyrokiem d. 18 Augusta 1526 w Brunsbergu; przedał bestbunt ten uśmierzyła. – Ferber sprzedał Gdańszczanom dystrykt Szaffau (Szczawę) za 15000 grywien – Ogłosił on Księgi dawniejsze statuta synodalne i prowincyonalne † 1 lipca 1537 pochowany w Frauenburgu.

Statut dla Kanoników Gutstadzkich

XIX Jan IV Dantiszek von Hoff-Flachsbinder nobilitowany od cesarza, z biskupa chełmińskiego r. 1537 zostaje warmijskim † 27 Octobr. 1548

miał w herbie Łabędź i miecz oraz strzały w łapie

XX Fidemann Gise od 1523 Kustosz warmijski Kanonik gdański † 14 Octobr. 1550.

miał w herbie lwa na 3 rzekach

XXI Stanisław Hosius

dalej brak aż do nru porządkowego XXXVI, zobacz folio 98

Ziemia pruska za czasów pogańskich podzielona była na następujące krainy: 1) Kraj chełmiński (Culmia, Terra culmensis, Ulmigeria, Kulmerland pomiędzy rzekami Wisłą, Drwęcą i Osą, zdobyty przez Polaków i przez Konrada xięcia mazowieckiego Krzyżakom około r. 1222 darowany z zamkami Colmen (Kulm) Grudzanz (Graudenz) Wabsko (Wąpez) Korpriwno (Rozwinno) Wilisas (Neuhof) Kolno (Rollinken) Ruch (Strasburg) Rysin czyli Radzin (Rheden) Glamboky (Glumbowenk) Turno (Thorn) Lin (Lissau) Lloth (?) Postolsko (?) Kowalewo (Schönsee) Belez (Lessenitz), Ostrovitto, Newir (Neuenburg) Bobrosky (Bobrowo) Wanzino (Swenzyn) Wyloszno (?) Orechovo (Brzinsowo) Slovenzo (Slowenz) Jablonowo, Bolemino (Bollinum) Ostromecz (Ostrometzko) Unislaw, Grobno, Carnowo (Schwarzwo) Lapowo, Lapowo (Lessno) a) Lubawski powiat (Lubovia, Löbau) wschodnia część kraju chełmińskiego granicząca z Polską pomiędzy rzekami Drwęcą (od zachodu) Branica (od południa i Wkrą (Ulrichsm) od wschodu z zamkiem Lubawa (Löbau) b) Saski powiat, - Soysim - Sassen) wschodnia część kraju chełmińskiego pomiędzy rzekami Wkrą (Ulrichsm) Neide i Skottau z miastem: Soldau, Pilgramsdorf (Neidenburg) Sassenpille (t.j Zajęcza góra - zwana w przywilejach także Grobisko. 2) Pomezania (Pomesania) na północ ziemi chełmińskiej aż do rzek Nogat i Sirgune (Sorge) z zamkami Alyen (Marienburg) Reysen (Resien - Riesenburg) Posolve (Posilym) Lyngniat (Linken) Loypicz (Lissitz) Komor (Kommau) Prezla (Preussisch Holland) Rudenz (Rauschnitz) Poburz czyli Poburze (Rönigsfen) Beria (Bürtigau) Bialochowo (Schlochau) Stum, Postelen (Stuhm)

Willenberg (Wilknuburg) Trampeinen (Trwzin) —
inwszy Quidin, Zantir[illegible]burg ujście Nogatu do W
3) Pogesania (od jeziora Drausen aż po Warmią
z zamkami Lansania (Lnuzun koło Elbląga) Pa
luk (Kunusisch-Zollowo) Zambroch (Krumwol)
Ocrek (nad jeziorem Drausem) Weclic (koło rek
Rogowa) Truso (Kunuschmunk) a) Powiat gór
(Hockerland) z zamkiem Tolkemit. 4) Warmi
(Ermeland) z zamkami: Brusebergue (Krun
burg) Balga, Lokarwen (Lokarwbnu) Jedun
(Gutrautnu) Junines (Krzyninunu) Bandadis (Kru
rittnu) Slinia (Kylingschunu) Wuntenowe (Gunta
nuw) Wormedit, Wewa czyli Malcekuke (Wal
prik) Glottovia (Glottuw) 5) Natangia z
grodami Sucwiert (Krudzyrutnu koło Preussisch
Eylau) Tumnone (Krunuw) Labegow (Labnschunu
Solidow (Kollow koło Kreutzburg) Sclumen
(Glownu) Beselede (Knibliniu) — Od północy
granicą była rzeka Pregel a od wschodu rzek
Alle 6) Sambia (Samland) kraj handlowy
nadmorski z grodami: Medenau, Rudau, Quec
nau, Waldau, Kaymen, Sugurbi (Krzinuw) Wa
gen, Schaaken, Lobethen, Rinau, Derne (Kön
burg) Lowunden, Labiau. a) Wittland (Wnschnu
7) Bartia (Barten) pomiędzy rzekami Alle
i Rovenis (Krownun, Rschownu) z grodami: Rös
Santoppen, Waistotepil (Krunz Krd Waistote) Wal
lewona (Gurlwunnu) Barten, Resau, Weplaaken.
a) Litku = Barta (t.j. Mała Barta zwana mylni
Plica Barta) b) Unsatrapis (Wohnsdorf) z grod
Auctolite (Wogusdorf, Krzyklittnu) Gundau (Gunduw) G
postetej. 8) Nadravia (Nadrauen) z grodami
Rethow (Kisnuw koło Wogsdow) Kattow (Rastnuw
koło Gumbinnen) Ptholichien, Kaminiowika (Kam-
Nerie

wika koło Gwoździubùwy) Wehlau, Laukisch-
ken, Romowe [illegible] (t.j. święty las; kilka podobnych
miejsc świętych było w Prusach i na Żmudzi) 9)
Skalovia (Scalovia, Schalauen) po obu stro-
nach rzeki Niemen z grodami: Ragnit, Sareka
(Szwarki dziś w Litwie nad rzeką Jurą) Sassau
(Kaszuziùnu) 10) Galindia (Galinden) grani-
cyła z Mazowszem, z grodami: Gunlauken:
[illegible] (Gwintubùwy) Wensowken, Krzywen, Krus-
sewen, Kumiłsko i z jeziorem Nevotin (Łoźzum-
fur) 11) Sudawia (Sudauen) sięgająca po rze-
kę Niemen (Memel) z grodami: Meruniosken (Mu-
rùszkem) Krzyssowa (Krzyżewkem koło Olecka)
Krasine (Krasnopol) Lokinen, Kinenau (Kamień
koło Kalwaryj) Selen (Pobiejzym czyli raczej Sejny
nad Selmentree) i grodziszczem Sunpilke (nad rzeką Szeszuppą) —
z Sudawią od południa graniczyło Polesie
czyli Kraj Jadzwingów (terra Jaćwingorum) pomię-
dzy rzekami: Bobrem Świsłoczą a Narwią 12) Kar-
sovia nad Niemnem rzeką od pół[illegible] i Sudawia i Jaćwią
od zachodu z grodami: Karsovia, Sawneiten,
Biberwatten — graniczyła zaś z litewskiemi
krajami Żmudzią (Samaite t.j. Niski Kraj
i Litwą (Auxatote t.j. Kraj wyższy. Auxtoten
z grodem świętym Romowe koło Kołtynian)

Zaprowadzenie Chrześciaństwa.

Pierwszy w tych stronach zaczął wiarę świętą
zaszczepiać S. Wojciech (arcybiskup gnieźnieński)
którego Bolesław chrobry r. 996 w towarzyst-
wie brata Gaudentego i xiędza Benedyktа i Chrystyna
na okręcie uzbrojonym w 30 zbrojnych mężów
wysłał ku Prusom. Utwierdziwszy najprzód
wiarę Chrystusową w miejscu zwanym Gida-
nie nad morzem, brzegami morza zwanemi
Nerzeją (Krsnùnu) doszedł do zatoki estnickiej

czyli Wabu gdzie statkiem dostać się do
Sambii krainy pruskiej. Tu opowiadając w
rę św. koło miejsca zwanego później Fisc
hausen podczas nabożeństwa d. 23 kwietn
997 przez Prusaków pogańskich którem
Siggon kapłan pogański dowodził obskocz
i ubity został. — Po nim Św. Bruno (na chrzc
św. zwany Bonifacy) hrabia z Kwerfurtu
benedyktyn i kanonik magdeburski r. 999 w
brał się na apostolstwo do Prus i powtór
nie z nowu r. 1005, gdzie d. 9 marca 1008 na
pograniczu Prus i Rusi poniósł od pogan
śmierć męczeńską. — Wprawdzie starali się
Książęta polscy już w XI i XII wieku podcza
wypraw wojennych utwierdzić wiarę Chrystu
w Prusach, lecz się to udać niemogło, bo ile
kroć wojsko polskie Prussy opuściło tyle
razy upornywe pogaństwo pruskie wyk
rzeniało niwę nową zasianą nauką chryst
ną. Z końcem XII wieku łotrowskie napady
Prusaków na rozdrobione i osłabione xięstwa
mazowieckie zbyt często się powtarzały, tak
iż Książęta o trwalszej obronie przemyśliwa
musieli

Pomiędzy dobrami które Konrad xięże mazowie
ki r. 1235 zakonowi niemieckich Krzyżaków
w ziemi dobrzyńskiej zapisał, przychodzi tak
że salina w Słońsku (może to Lichocinek?
(Ob. Cod. dipl. Pruss. I. nº 45)

Ziemia chełmińska należała po rzekę Ossę o
północy i wkrę od zachodu do xięstwa mazowi
ckiego, i do dyecezyji mazowieckiej czyli płockiej
darowana 1222 przez Konrada xięcia najprzód
biskupowi pruskiemu Christianowi, który j
r. 1230 Krzyżakom odstąpił.

Ziemia pruska za czasów Krzyżackich składała się 1/2 Wschodniego Pomorza (czyli Pomerelii późniejszej) sięgającego od rzeki Leby po Wisłę i podzielonego na xięstwa a) Gdańsk, b) Lubieszow c) Gniew d) Belgard (koło rzeki Leby) sięgające po jezioro Czarnowickie nad morzem od wschodu. Xięstwo Gdańskie obejmowało miasta Gdańsk wspomniany r. 997, Luck wieś przez Sambora I zamienioną w miasto 1271 i Kasztelanią Gorreczyn kasztelania 1241, Chmelno (koło Miechowa) kasztelania 1280 — Xięstwo Lubieszowskie obejmowało: Lubieszow kasztelania 1253, Tczew miasto 1198 założone na prawie niemieck. 1260, Gerdien zamek 1243, Schlanz zamek, Gnoona (Jungfrauenburg) 1258 zamek, Garczyn (Garzym) wieś koło Zblewa) Pissna (Dirschau) kasztelania 1284 — Xięstwo Gniewskie obejmowało kasztelanią Stargardt r. 1174, Rudno (Rhodau) kasztelania, Gniew (Mewe lub Wanoska) wieś, Thymau (pod Gniewem) wieś darowano rycerzom zakonu Kalatrawy r. 1224, Rheinenburg kasztelania z wsiami Milewo, Komorsk i Lubin, Swiec kasztelania 1198, Sartowice kasztelania 1242, Syrosk (Sierocki koło Szwekatowa) kasztelania 1284, Wissegrod*) (na południowej granicy) kasztelania 1112 (fordon). Granice tego xięstwa od zachodu tworzyła rzeka Braa (Brahe) od południa rzeka Notec (Netze) od wschodu Wisła. — Xięstwo Belgard sięgało od rzeki Leby aż po jezioro Czarnowickie obejmowało wsie Belgard 1283, Bohlschau, Lubino, Lomblewo. (Xięstwo Belgardskie graniczyło z Pomorzem niższym czyli xięstwem Słupskim - Stolpe - sięgającym od rzeki Łeby do rzeki Nestbach koło Koslina i obejmującym miasta Słupsko, Schlawe, Augenwalde, Polnow, Garde) Do Pomorza przytykała Kraina t. j obwod leżący pomiędzy rzekami Dobrzynko i Kamionką od

(Ob: Töppen: Historisch-comparative Geographie von Preußen.

*) zamek Wyssogrod pod Fordonem zburzony 1329 przez Krzyżaków

północy, Gtdą (Küstrin) od zachodu, Br
(Zwierzyn) od wschodu i Notecią (Netze) od południa, należał do Polski i do dyecezyi gnieźnieńskiej później utworzono z niego powiat nakielski. Leżały w nim miasta Złotow Flatow r. 1370 pod nazwą Vulchorum wspomniane otrzymało prawa 1642 od Zygmunta Grudzińskiego wojewody kaliskiego który w nim wiele dworów z dobrzeniu osadził) Kamień (wspomniany r. 1339 ma przywileje z r. 1370 i 1597) Sempolno (czyli Sempelburg nad rzeczką Sampolną kościół założony 1359) Więcborg (dawniej Wieczorbork, Arnoldsburg ma kościół założony 1403) Krajenka (dawniej Klein-Krone, Arnsvalde (Ob: Schmitt: Topographie des Kreises Flattow w piśmie Neue Preus. Provinz. Blat 1858 T. I ft. 43.)

Kasztelania wałecka należąca dawniej do województwa poznańskiego i do dyecezyi poznańskiej leżała pomiędzy rzekami Drawą (Zwirzyn) od zachodu, Notecią od południa, Gtdą (Küstrin) od wschodu, i granicą sublą od miasta Zastrowa rzeczką Lity aż do jeziora Starolaskiego (Pillnitzsee) i Drahimskiego (Drezdenkersee) od północy — należała w środku XIII wieku do Nowej-Marchii brandeburskiej r. 1400 sprzedany została przez Zygmunta króla węgierskiego i margrabię brandeburskiego Krzyżakom, r. 1405 król władysław Jagiełło (rościąc sobie prawo jakoby ta część na początku XII wieku przez Polaków zdobytą a później przez Margrabiów brandeburskich zajętą została) nabył ją od zakonu krzyżackiego. Tu leżały miasta Wałcz (Deutsch-Crone, Crone-Crone) założone r. 1303 przez margrabiów brandeburskich

Ottona, Konrada, Jana i Waldemara; Fryd-
lancik (Mürkisch-Friedland, Nmč-Frydlant)
założony 1314 przez braci Henryka i Jana
von Wedel; Tuczno (Tütz) założone 1314 przez
braci Stanisława i Krzysztofa von Wedel;
Jastrow z wsi r. 1603 od Zygmunta III w miast-
ko zamienione; Sztopa (Schlochau) otrzy-
mała przywilej miejski 1614.

Za czasów krzyżackich Prussy składały się
z 1/ Wschodniego Pomorza t.j. xięstw gdańskiego,
lubieszowskiego, gniewskiego, belgardzkiego
2/ z obwodu Bytowskiego 3/ z obwodu Lembor-
skiego (Lauenburg) 4/ z Krainy czyli powiatu
nakielskiego, 5/ z Kasztelanii wałeckiej. 6/ z
Prus górnych czyli Ziemi chełmińskiej, pome-
zańskiej 7/ z kraju Warmijskiego czyli Na-
tangii i 8/ z kraja Sambijskiego czyli Lit-
wy. — Wszystkie te posiadłości podzielo-
ne były na obwody zwane Komendami (Kom-
thurei) Za Wisłą posiadali w xięstwie
mazowieckiem przez czas niejaki: a) zie-
mię dobrzyńską i b) ziemię michałowską.
Po upadku Zakonu Krzyżackiego składały
się Prussy [illegible] z następujących części: 1)
Prussy elektorskie Księztwo brandeburskie czyli elek-
torskie podzielone na 3 obwody a) obwód gór-
ny (Oberländischer Kreis) tak zwane Prussy Hare
powiatów (Kreutzämter) utworzonych z daw-
nych komend krzyżackich z głównem miast-
tem w Królewcu (Königsberg) b) obwód
Natangen podzielony na 14 powiatów (Kreutz-
ämter) z głównem miastem w Brandenburgu.
c) Obwód Sambijski czyli litewski podzielony
na 9 powiatów (Kreutzämter) z główną stolicą
w Królewcu. — 2) z Księztwa Warmijskiego biskup-
iego podzielonego na 10 powiatów. 3) [illegible]

darowanej 1228 przez Konrada xięcia mazow (Dogiel IV n 6)

9) z posiadłości 4 biskupów: chełmińs-
kiego, pomezańskiego, warmijskiego,
i sambijskiego

darowany przez Konrada xięcia mazow. 1228 (Lesz
co) pomiędzy rzekami Wisłą, Kamienicą i Chełmnicą
oraz obwód Nieszawski darowany przez tegoż 1230 (Do
giel IV. № 13) zamek Drohiczyn nad Bugiem darowany
przez tegoż 1237

albo Prussy wschodnie.

F Taki był podział r. 1772; przedtem zaś dzielono województwo malborskie na 4 powiaty: 1. Malborg 2. Elbląg. 3. Sztum. 4. Kirszpork (Christburg) czyli Kryszbork

Spis parafii luterskich w Prusach elektoralnych znajduje się w Erläuterten Preußen IV Band.

Prusy elektoralne, jako Królewstwo podzielone były r. 1743 i przedtem na 3 obwody (Kreise) z których każdy miał powiaty (Hauptämter) jako to: Podział ten nastąpił r. 1525 przy sekularyzacyi
I) Obwód górny (Oberländischer Kreis): Powiaty: 1) Preuss. Holland. 2) Mohrungen u. Liebstadt. 3) Preuss. Mark, Liebemühl, Dollstädt. 4) Marienwerder, Riesenburg. 5) Schönberg. 6) Deutsch Eylau – przeważnie niemiecka ludność. – Zaś z przeważnie polską ludnością: 7) Osterode, Hohenstein. 8) Neidenburg, Soldau. 9) Willenburg, Ortelsburg. 10 Gilgenburg.
II) Obwód Natangen. – Przeważnie niemiecka ludność: 1) Brandenburg. 2) Balga. 3) Pr. Eylau, Bartenstein. 4) Gerdauen, Nordenburg. 5) Rastenburg, Schippenbeil. 6) Barten. – Przeważnie polska ludność: 7) Angerburg. 8) Lötzen. 9) Sehesten. 10) Rhein. 11) Johannisburg. 12) Oletzko. 13) Lyck. 14) Neuhof.
III) Obwód Samland. – Przeważnie niemiecka ludność: 1) Fischhausen. 2) Schaaken. 3) Tapiau. 4) Neuhausen, Labiau. – Przeważnie litewska ludność: 5) Insterburg. 6) Ragnit. 7) Silut. 8) Memel.
R. 1752 podzielono ten krajcaty mający 653, 54 mil □ na 10 cyrkułów landratowskich.
R. 1772 zajęli Prusacy biskupie Księstwo warmijskie mające 78, 12 mil □ które podzielono na 2 cyrkuły: 1) Braunsberg. 2) Heilsberg

województwa chełmińskiego. 3) Prusy Królewskie podzielone na województwa: a) Województwo malborskie z powiatami (Ämter) 1. Malborg 2. Sztumsk. b) Województwo chełmińskie z powiatami 1. Chełmno (Culm) 2. Radzyń (Rehden) 3. Toruń 4. Kowalewo (Pissa: sen) 5. Grudziądz. 6) Nowe miasto (Neumarck) 7. Czyrnia (Tzyczyn nad rzeką Welle) 8. Lipiec (Lipp) 9. Grodzizna nad rzeką Katlewką 9) Ziemia Michałowska. Taki był podział województwa r. 1772. Zaś wcześniej dzieliło się województwo na 8 powiaty: 1. Chełmno. 2. Toruń 3. Grudziądz. 4. Radzyń. 5. Kowalewo. 6) Ziemia Michałowska złożona z powiatów a) Brodnica (Strasburg) b) Nowe miasto (Neumarck)
Granice Krzyżackie przeciw Litwie. Krzyżacy dojeżdżali do rzeki Niemna posuwali się tą rzeką ku zachodowi do Żmudzi i Litwy aż do Kowna gdzie zdobyli zamki litewskie: Birsene 1283 i 1316, Kolayne 1290, Junigeda 1364, Wielona 1364, Listen 1364, Kowno 1362, Wilno 1390. Nie dotarli jednak Krzyżacy pod Litwę utrzymać pomimo iż od rzeki Niemna aż do Wilii w Litwie nad Niemnem następne zamki wystawili: Georgenburg (dziś Jurbork) Christmemel, Friedeburg (Wielona) i na przeciw za Niemnem Bajerburg, Marienburg na wyżynie Romagn (przy ujściu Dubissy do Niemna) Gottesswerder na wyżynie Wygalle (dziś Kuszaniszki przy ujściu Niewiaży do Niemna) czyli Nowe Kowno, Marienwerder (czyli Stare-Kowno) i naprzeciw Ritterswerder (Łonie). – Witold odstąpił część Żmudzi Krzyżakom od ujścia Niewiaży (nawesie) r. 1398 aż do jeziora Wigierskiego (dziś Władysławow, Gryszkabuda, Wierzbołow) lecz 1422 musieli Krzyżacy odstąpić Litwie ten kawał ziemi i odtąd miały Prusy granicę przeciw Litwie tak jak dziś istnieje.
Granice Krzyżackie ku Mazowszu aż do Wisły szły odnajdawniejszych czasów podobnie jak dziś idą.

Dyecezya warmijska miały pierwotnie 14 dekanatów, z tych r. 1526 przez przyjęcie luteranizmu, całkiem odpadło 4 jakoto: Schippenbeil, Preussisch Eilau, Kreuzburg, Friedland; — r. 1835 i 1841 zniesiono 2 dekanaty: Wormditt i Frauenburg; — r. 1841 urządzono nowy dekanat Elbląg; a r. 1852 nowy dekanat Königsberg (należący dawniej do biskupstwa sambijskiego), który r. 1869 podzielono na 2 dekanaty ~~Königsberg~~ sambijski i Litewsko-Tilsit. — R. 1873 biskupstwo warmijskie miało 14 dekanatów (tyle co pierwotnie)

W sambijskim i litewsko-tylżyckim dekanatach które r. 1800 tylko 3 kościoły miało, wystawiono nowe parafie: Heiligenbeil (1852), Lyck i Marggrabowa (1853), Leschienen (1855), Bilderweitschen (1857), Marienwerder (1858), Mühlhausen, Preussisch Holland (1859), Liebenberg 1861, Sensburg, Szibben (1862), Riedelsberg (1863), Liebstadt i Insterburg (1864), Riesenburg (1867), Hohenstein, Passenheim, Rosz Kojen (1868), Johannisburg (1869), Landsberg (1871)

Przez Bullę „De salute animarum" z d. 16 Lipca 1821 której jeszcze: krem był Biskup Hohenzollern, otrzymało biskupstwo warmijskie: dawne części biskupstwa Warmijskiego i Sambijskiego i nową część dyecezyi Pomezańskiej (która od r. 1603 wcielona była do chełmińskiej), tojest: Województwo Malborskie z dekanatami: Christburg, Fürstenwerder, Marienburg, Neuteich, Stuhm

Biskupstwo warmijskie r. 1883 miało 120 parafij, 12 kuratuj i 280000 dusz katolickich na przestrzeni 650 mil □ w 4/5 okręgach rejencyjnych Gumbinnen, Königsberg, Marienwerder i Gdańsk.

Dioecesis Varmiensis sub episcopo Mauritio Ferber divisa erat in sequentes archipresbyteratus

1) Elbingensis cum 8 presbyteris. 2) Brunsbergensis cum 10 presb. 3) Fraunburgensis cum 3 presb. 4) Kreutzbergensis cum 16 presb. 5) Galariensis cum 11 presb. 6) Melsacensis cum 5 presb. 7) Fridlandensis cum 15 presb. 8) Wormditensis cum 5 presb. 9) Guttstatensis sine aliis ducalibus. 10) Seburgensis, pastor. 11) Heilsbergensis cum 6 presb. 12) Spielbergensis cum 19 presb. 13) Bisburgensis cum 8 presb. 14) Rastenburgensis cum 27 presb. (Rastenburg, Johannisburg etc.)

(Leo III. 153. 160)

Bombe Ernest: De ablativi absoluti apud antiquissimos Romanorum scriptores usu - dissert. Gryphiswaldiae 1877. 8vo Nr. 2669

Mappa Warmii w Kształcie Barana.

Mitra Aries gaudet, se Varmia jactat utroque
Hoc mensis faciunt haec Tria juncta decus

herb
Gwiotek z chorągiewką

herb
Junoszа

J. L.

herb

Braunsberg	Tolckdorf	Plauten	Rosengarte
Frauenburg	Schalmei	Lichtnau	Crossa
Tolckmitt	Leyden	Sonnenwald	Open
Neukirch	Neelsack	Peterswald	Wormdit
Bludau	Petersdorf	Henrikau	Wolfsdorf
Petelkau	Langwald	Mingene	Kalkstein
Rautenb	Plaswig	Bereren	Elditten
Tidmanod.	Beisen	Gutstadt	Regetten
Wusen	Tingene	Glotau	Arensdorff
		Querz	Monsterberg
Jonkendorf	Heilsberg	Klakendorf	Ramsen
Heiligenthal	Rennerswald	Cleberg	Bartelsdorf
Schliff	~~Frauendorff~~	Allenstein	Bisburg
Schönberg	~~Lichtnau~~	Berting	Lemkend:
Kukendorff	Frauendorf	Butrinnen	Besau
Gödkendorf	Rauau (Grunau)	Lurden	Wyslack
Schönbruch	Lysenthal	Sturmhybel	Plausen
Ditrichswald	Eschenau fil.	Santope	Bostein
Grisling	Rosberg	Krekollen	Lauteren
Blenke	Braunsw.	Templuaeis	Kiwite
Wargitten	Dewitten	Rogatsen	Schulen
Reichenb	Altwartenb.	Heilsberg	Stiberwald
Fleming	Warlenburg	Stolbaukau	id Franckau
Resielium	Fredenburg	Leginen	C. S. Rochi
Linda	Seeburg		(Loko seeberg
	Glorkstein		
	Schellen f.		
	Kellen		

Granica od reke Lasarg
Schalmei, Tolsdorf, Lays, Lauthen, Römerswalde
Rogausen, Krekollen, Hurmhübel, Rosel, Heilige
Linde, Leginen, Kellen, Bischofsburg, Bartels
dorf, Lusden, Kuttainen, Greglenen, Petterswalde
Kokendorf, Elditten, Kalkstein, Jorghenen,
Wuhsen, Bludau, Neukirch, Tolkemit, Frau
burg, Braunsberg.

1) Kościoły luterskie w Prusach Książęcych które przed reformacyją były katolickie.

W dyecezyi Sambijskiej: 1. Angerburg. 2. Benkheim ~~3. Grabowen (Dobrzinsken) 4. Gudwallen (Schönjacken)~~ 78

a) Samländischer Kreis

I) Fischhausen Hauptamt: 1. Fischhausen m. – 2. Germau. 3. Heilige Kreutz. 4. Thiesen. (za zabytu J. Wojciech)
(Nowa niem.) berg. 5. Kumehnen. 6. Medenau. 7. Laptau. 8. Powunden. 9. Albrechtsdorff. 1422.
10. Pillau m. 11. Scheute

II) Schaaken " 1. Schaaken. 2. Postniken. 3. Kaymen. ~~4. Kunzen~~ 4. Kunzen (2
(m. niem) filią Insep drugą ~~Sarkau~~ Sarkau) 5. Rudau. 6. Lobethen. 7.
St. Lorenz. 8. Juditten. 9. Wergen. 10. Rositten.

III) Neuhausen " 1. Neuhausen 2. Quedenau. 3. Heiligenwalde. 4. Schönwalde. 5.
(m. niem) Arnau.

IV) Tapiau " 1. Wehlau m. 2. Allenburg m. 3. Tapiau m. 4. Alt-Wehlau (Taniewo) (2 filią Petersdorf) 5. Klein
(m. niem) Schönau (2 filią Gross-Engelau) 6. Böttchersdorf. 7. Paterswalde 8. Goldbach.
9. Grünheim (czyli Grünheide) ~~10. Kremitten~~ 10 Kremitten. 11. Plibischken. 12.
Kortmeden. ~~13. Starkenberg. 14. Puklitten (2 filią Schönwalde)~~
13. Starkenberg. 14. Puklitten (2 filią Schönwalde)
15. Puschdorf 16. Ottenhagen.

V) Labiau " 1. Labiau m. 2. Legitten. 3. Laukischken (czyli Friedrichsburg) 4. Lopelken.
(m. niem)

VI) Insterburg " 1. Georgenburg (Jurbark pruski) 2. Talau 3. Gross-Anluwöhnen. 4. Insterburg m. 5. Norkitten
(m. lit) 6. Gumbinnen m. 7. Kattenau. 8. Kussen. 9. Gawaiten (Nowa litewska)

VII) Ragnit " 1. Ragnit m. 2. Wilkischken. 3. Laszdehnen. 4. Wischwill (Nowa litewska)
(m. lit)

VIII) Tilsit " 1. Tilsit m. 2. Kaukehmen (czyli Kuckernese) 3. Drangow (czyli
(m. lit) Drangowski-Ihnieje) (Nowa litewska)

IX) Memel " 1. Memel m. 2. Werden (czyli Heydekrug) 3. Russ. 4. Pröckuls. (Nowa litewska)
(m. lit)

B) Natangia. (w dyecezyi warmińskiej) Kościoły katolickie których Leo nie wspomina: zamienione w luterskie.

I) Brandenburg Hauptamt: 1. ~~Brandenburg~~ ~~Gross-Schönau~~ Gros-Schönau
II) Balga (m. niem) " 1. Guttenfeld 2. Tiefensee. 3 Balga. (Balia pol.)
III) Preussisch Eylau (m. niem.) " 1. Petershagen. 2. Buchholz 3. Hanshagen, 4. Borcken.
IV) Gerdauen (m. niem) " 1. Dombrowken. 2. Trempen
V) Barten (m. niem) " 1. Barten. 2. ~~Laggarben~~ Laggarben. 3. Blaustein
VI) Rastenburg (m. niem) " —
VII Schesten (Jelno) — 1. Rieben (Nowa polska)
VIII Angerburg (m. pol.) " 1. Engestein 2. Döben (Nowa polska)
(m. pol.)

IX Lötzen Hauptamt — (mowa polska
X Rhein (Ryn) — (mowa polska)
XI Oletzko (Olezko) 1. Wielitzken 2. Kalinowen 3. Widminnen 4. Schwenteinen 5 Mierunsken (mowa polska)
XII Neuhof " — (mowa polska)
XIII Lyck. " 1. Grabenitken (mowa polska
XIV Johannisburg " 1. Rosinsko (mowa polska)

c) Preußischer Oberländischer Kreis.

I Preußisch Holland Hauptamt. 1. Preußisch Holland m. (wdyel. ponezar.) 2. ~~Mühlha~~ d. werg (M. niem) ~~von (Swarm) m.~~ 2. Rogehnen. 3. Schönberg i Münsterberg. 3. Schmauch ~~4. Herrendorf i Schlobitten.~~ 5 Lauck i Eberbach 6. Hermsdorf. 7 Goldbach. 8. Hirschfeld. 9. Thiebau ~~Wiquitaenen~~. 10. Schönau. 11. Döbern 12. Grünhagen: ~~Sankrodt~~

II Liebstadt. " 1. Reichertswalde. 2. Waltersdorf (m. niem)

III Mohrungen " 1. Mohrungen m. 2. Kalau. 3. Hagenau. 4. Eckersdorf. 5. Lock (M. niem) 6. Langgut

IV Preußisch Mark " 1. Preußisch Mark 2. Salfeld m. 3. Weinsdorf (Wiganisdorf) (M. niem) 4. Altchristburg. 5. Liebwalde. 6. Mispwalde. 7. Altstadt. 8. Arensdorf. 9. Wilmsdorf. ~~Hagenswalde~~

V Liebemühl: ~~Reb~~ " 1. Liebemühl 2. Blumenau i Heiligenwalde. 3. Sonnenborn (M. niem) Venedig. 4. Simau. 5 Jäschkendorf ~~bei~~ i Hanswalde. 6. Schnellwalde. ~~Plau~~ ~~Ober~~ 7. Ditterdorf. 8. Münsterberg. 10. Auer.

VI Marienwerder " 1. Marienwerder m. 2. Garnsee m. 3. Gross Krebs. 4. Nebro 5. Nie (M. niem) ~~der zähren~~.

VII Riesenburg " (Praburty) 1. Bischofswerder m i filia Petrowicz 2. Freistadt m. 3. Riesenburg m (M. niem) 4. Dakau 5. Riesenwalde. 6. Riesenkirch. 7. Leistenau (katolicki) 8. Gross Tronau 9. Klein Tronnau. 10. Plaute

VIII Schönberg: " 1. Rosenberg m. 2. Belschwitz i Jaute. 3. ~~Habersdorf (vgl. Finkenstein)~~ i A (m. niem) brechtau. 4 Langenau i Goldau. 5. Sonnenau i Peterkau.

IX Deutsch Eylau " 1. Grambten (Katolicki) 2. Schönfürst (Katolicki) 3. Deutsch Eylau. 4 Mondeu

X Gilgenburg " (M. niem) 1. Gilgenburg m. filia Eckersau 2. Marwalde (Marienwalde) 3. Rauschken i Usdau 4. Seipel. 5. Fröda (mowa polska) 7. Thurau (katolicki)

XI Osterode " 1. ~~Osterode~~ m. 2. Geierswalde i Reichenau. 3. Kraplau z Seibersdorf i Dörings. 4. Lei (mowa polska) i Marienfelde. 5. Ostenwein i Klein Gröben i Schildeck 6. Schmiegwalde z Peterswalde i Be tried. 1. Osterode m. 2 Klein Gröben i Schildeck ~~Liebwalde~~

X Hohenstein " 1. Hohenstein m. filia Kurken 2. Manchengut ~~3. Mühlen~~. 4. Letzdorf filia Kistendorf. 5 Sebe (mowa polska) 6. Waplitz.

2)

29

XI Soldau: Hauptamt 1. Biała (Kościół katolicki) (i podobno klasztor) 2. Lenko i Przełęk (Kościół katolicki 3. Soldau m/ 4. Borchersdorf. 5. Narzim. 6. Scharnau. 7. Heinrichsdorf z filią Koschlau.
(mowa polska)

XII Neidenburg (Nitburk) 1. Neidenburg m. 2. Willenburg m. i Opaleniec. 3. Jedwabno i Malga. 4. Saberau. 5. Kandien 6. Muschaken. 7. Lana i Janushau i Kunten. 8. Skottau 9. Gros-Schläfken. 10. Vielfürst.
(mowa polska)

XIII Ortelsburg (Szczytno) 1. Ortelsburg m. 2. Lafrenheim m. 3. Neuhof. 4 Schönlanken. 5. Kobulten. 6. Rheinswein. 7. Theerwisch. 8. (Targowo) 8.
(mowa polska)

aus dem Verlage von FIRMIN DIDOT FRÈRES IN PARIS, zur Ansicht zu übe

Datum

Unterschrift und Wohnung.

TITEL.	VERFASSER.	FORMAT.	ANZAHL DER BÄNDE.

(Spis ten niewcześniej drukowali: Leo, Arnold i Töppen)

Stan parafii w dyecezyi warmijskiej

(podług spisu w aktach wizyty biskupa Marcina Kromera z r. 1581 (Archipresbyterales sedes dioecesis Warmiensis cum suis mansis et lastis decimarum – druk w Scriptores rerum Warmiensium herausgegeben von C. P. Woelky und J. M. Saage. Braunsberg 1866. I. Band p. 384–444 z notami i późniejszemi dodatkami)

miejsca czarno podkreślone są tylko w Kromera Wizycie, nie podkreślone dodane przez wydawców.

miejsca czerwono podkreślone są dziś miejscowościami (Biskupieckie)

I) Dekanat Bischofsburg: 1) Bischofsburg miasto f. r. 1395, odbudowany 1505, poświęcony 1580 (jest tu i luterska parafia od r. 1792) – do tej parafii należała (podług. I. Jana Chrzciciela) kaplica w Labuch około r. 1650 przez dziekana Kapituły Przecława Szembo- rowskiego fundowana. 2) Sorquitten fund. 1379, dotowany r. 1470 przez wielkiego mistrza krzyż. Henryka Reffle von Richtenberg. 3) Sensburg (dawniej Seegensburg), I fund. około 1400 przez w. m. Konrada von Jungingen; dzisiejszy kościół katolicki zbudowany 1861. – W pobliżu była wieś Rybno (Ribbnu) mająca kościół katolicki odr. 1525. 4) Aweiden (dawniej Awe- den albo Weyden) w XVI w. 5) Rainsko (Rheinswein) istniał 1468. 6) Targowo (Thurmwisch) istniał 1498. 7) Ortelsburg, dawniej Ortolfsburg siedziba Pflegera krzyżackiego w zamku od r. 1366. 8) Passenheim fund. 1385 przez szpitalnika zakonu Sigfrida Walpot von Passenheim. 9) Menczelsgut, dawniej Ruszlewo, po polsku Sygrgut (dziś Wrnsdgut) istniał 1489. – Do tej parafii należała filia Wildenheim z kościołem, który r. 1531 zniszczał; dziś to miejsce nie istnieje.

(obejmował część obwodu Rössel, za: chodnią część obwodu Sensburg, obwód Ortelsburg i część obwodu Neidenburg po rzekę Omulew)

(Bischofsburg) (Sorkwity) (Kądzbork) (Rawiady) (Rainsk) (Szczytno) (Pasym) (Dźwierzuty)

Oprócz tego były w tym dekanacie czyli archipresbyteracie kościoły a) Schöndamerau z drewnianym kościołem fund. 1391, F b) Kowolten czyli Kobulten parafia odr. 1599. F z filią Jablonken c) Willenberg, dawniej Wildenberg, podniesione dopiero r. 1724 do rzędu miast, parafia od r. 1598 z filią Opaleniec leżącą za granicą dyecezyi. d) Frydrychowo czyli Rosoggen (dziś Friedrichshof) parafia fund. 1687. e) Klein Jerutten z

(Frelkowko) (Kobulty) (Jabłonka) fund. r. 1686 (Wielbark) (Rozogi) (Jeruty)

parafią fund. 1710. f) Fürstenwalde z kośc. paraf. fund. r. 1815. g) Gross-Leschienen z kośc. paraf. fund. 1851. h) Liebenberg z kośc. paraf. fund. 1861. i) Jedwabno z kośc. paraf. od 1579 do której należała filia Malga fund. 1721 leżąca za Omulewem, nie należąca dziś do dyecezyi. k) Kurcken była naprzód filią do parafii Hohenstein, a od r. 1712 do parafii Seelesen, od r. 1855 została parafią do której filią Gelguhn przyłączono.

(Leszny) (Klon) (Kurki)

(Reszel)

II) Dekanat Reszel (obejmował zachodnie strony obwodów Rössel i Sensburg; południowe strony obwodów Rastenburg i Angerburg; obwody Lötzen, Oletzko, Lyck i Johannisburg.): 1) Rössel erig. r. 1337, konsekrowany przez Kromera r. 1580, po pożarze r. 1806, odrestaurowany r. 1817 pod tyt. SS. Piotra i Pawła Apost. i S. Katarzyny poświęcony, farny – Prócz tego były w Rössel także kościoły a) S. Ducha szpitalny, poświęcony 1580, na nowo odbudowany 1694 i poświęcony 1702; w pożarze 1806 zniszczał zupełnie – b) S. Jerzego przy szpitalu dla trędowatych za miastem, istniał 1426 c) Kościół klasztorny Augustianów eremitów fund. 1347, po opuszczeniu zakonników był kapelanią polską pod tyt. S. Jana Chrzciciela; odbudowany 1580, później się spalił. R. 1624 fundował przy nim Stefan Szadurski sekret. król. Kollegium jezuickie, na nowo poświęcony 1673; po zniesieniu Jezuitów rozebrany r. 1798, a na jego miejscu postawiony nowy kościół gimnazyalny r. 1802 pod tyt. Podwyższenia Św. Krzyża. – Oprócz tego do parafii tutejszej należały kaplice w: α) Robaben czyli Rabawen fund. 1733 – i w filią do Rössel) β) Tollnik fund. około 1733. 2) Gudenicken (Gudwickn) naprzód farny, od r. 1528 filia do Langheim; od r. 1692 własna parafia; od r. 1736 filia do Langheim; od r. 1768 znowu własna parafia; od r. 1824 znowu filia do Langheim; 3) Kollen, dawniej Cölne i Alt-Kölne po polsku: Wielkie Kolno (Groß-Kellno) fund. 1359 dawniej pod tyt. S. Jakuba starszego, a od r. 1758 pod tyt. S. Trzech Króli.

4) Legien (Luzinum czyli Lodzynsum) fund. 1359 pod tyt. S. Maryi Magdaleny. 5) Santoppen (Villa S. Jodoci) fund. r. 1337 dziedzic Santop zwany pod tyt. S. Jodoka. 6) Glockstein dawniej Knogotin (Glockstein) fund. około 1333–1342 pod tyt. S. Jana Chrzc. – Do tej parafii należała filia a) Schellen (dawniej Schelden) f. około 1420 pod tyt. N. P. Maryi i SS. Piotra i Pawła Ap.; r. 1481 był Kościołem parafialnym; od r. 1565 znowu filialny do Glockstein, odbudowany r. 1706. 7) Sturmhübel fund. 1339 pod tyt. S. Mikołaja, poświęcony 1581, spalił się 1754, odbudowany 1779. 8) Lanckaim dawniej Lankau (Lunzsum) – Do tej parafii należały filie: a) Gudnicken dawniej Gudenicke od r. 1528 została farą r. 1692, lecz od r. 1824 znowu filią do Rössel. – b) Schwansfeld był filią od r. 1533–1538. 9) Schönefliess (Schönfliess) istniał 1480 10) Soleksdorf istniał 1485; od r. 1550 został filią do Schönfliess. 11) Langarbe (Lunzarbnu) 12) Wenden istn. 1493. 13) Schwartzenstein (Schwarzstein) istn. 1490 – Do tegoż należały filie a) Gross-Sturlack, dawniej Sturlawken fund. 1490 pod tyt. S. Jana Chrzc. r. 1590 odbudowany, został własną parafią r. 1598. b) Blaustein była własną parafią 1662–1739, później został filią, a r. 1765 zupełnie zniszczony. 14) Rastenburg miasto, erygowane 1359 pod tyt. S. Jerzego. – Oprócz tego były tu jeszcze Kościoły a) S. Ducha szpitalny fund. 1361. β) Kapelania S. Katarzyny przed miastem istn. 1484. – – Do tej parafii należały filie: a) Rosenthal (także Alt- lub Gross-Rosenthal, pierwotnie parafia r. 1490, na początku XVI wieku należała do r. 1726 jako filia do Rastenburga, potem kościół suprymowany. 15) Deregaten b) Wilkendorf fund. 1490 przez Bernita Wessen. – 16) Rosengarten fund. 1576 – z filią a) Doben fund. w XVII wieku.

16) Lilse, dawniej Liltzen (Lülty) istn. 1482, w XVI (filia do Lilse)
wieku supr. 17) Krauselaucken, właściwie dawniej
Bayselaucken, czyli Beyszlacken (Zwanzlauk) istn. 1480. Leo w swoym spisie ma: Kranichs-
laucken (Krunglauknu) dawniej 1480 zwane Cruckeu
czyli Krückelaucken (dziś Krunklauknu). 18) Seesten
dawniej Sehestein i Sehesten istn. 1480. 19) Leczen
(Lötzen) pierwotnie było wsią zwaną Neuendorf z kościołem
fund. 1475, przezwane już r. 1480 Lehtzen; r. 1573 zostało
miastem; kościół na nowo zmurowany 1633. 20) Busse
dawniej Posen (dziś Pusnub) istn. 1531, supryn. 1822.
21) Willus dawniej Milkis (Milkus) istn. 1480, proboś-
two od 1533. 22) Okartowo (Ukerstowo) istn. 1503. 23)
(filia do Orzesz)
Brzesze czyli Rosirch (dziś Arys, Orzyc) probostwo
od r. 1544, zostało miastem r. 1726. 24) Drigali dawniej
Drigelsdorf lub Trigal (dziś Trigallen) istn. 1480, pro-
bostwo od r. 1538. 25) Biała dawniej Beel, istn. 148, pro-
bostwo od r. 1539; zostało miastem r. 1722. 26) Komulsko
dawniej Komelsko (Kumilsko) istn. 1502. 27) Johanns-
burg (Johannisburg) fund. 1345 jako zamek, r. 1645 został
miastem. 28) Juchi (Juchy) eryg. 1487. 29) Stradtmi
(filia do Juchy)
(Strzdunen) probostwo od. 1554. 30) Lassowa dawniej
Lissowa czyli Lissewen (Lissowen) ist. 1480, kościół
spalił się r. 1803 a parafia przeniesiona do Borzymmen.
31) Lyck, r. 1390 zbudowano zamek, a około r. 1430 miasto
i kościół, na nowo zrestaurowany 1853. 32) Linde
(Swiliginlinn - Święta Lipka)

Oprócz tego były kościoły: a) Eichmedien (w obwodzie Jeas-
burg) probostwo istn. 1554. b) Nikolaiken dawniej Nikels-
dorf, Villa Sancti Nicolai (w obwodzie Jensburg) probo-
stwo istn. 1552; r. 1722 zostało miastem. c) Schimonken
probostwo eryg. 1566. (w obw. Jensburg). d) Alt-Ukta
(w obw. Jensburg) probostwo eryg. dopiero 1846. e) Angerburg
miasteczko, kościół fund. 1479, był już 1529 probostwem. f) Kurken
(w obwodzie Angerburg) probostwo od r. 1567. g) Widminnen (w obwodzie

Lötzen) wieś, proboszcz od r. 1558. k) Rhein założone r. 1373 jako zamek, zostało miastem 1726; proboszcz fund. 1553 przy dawnej kaplicy S. Wawrzyńca (w obwodzie Lötzen) dawniej Reyn. i) Seelken (Klusfof) (w obwodzie Lötzen) parafia od r. 1582. k) Orlowen parafia fundowana w ostatnich czasach (w obwodzie Lötzen) l) Mierunszken (w obwodzie Bletzko) proboszcz r. 1545. m) Wielitzken (w obwodzie Bletzko) proboszcz r. 1552. n) Bletzko (Margrabowo) miasto (w obw. Bletzko) założone z roku 1560, kościół na nowo fundowany 1853. o) Czichen (w obw. Bletzko) parafia fund. 1566. p) Schareyken (w obw. Bletzko) parafia fund. 1581. q) Schwentainen (w obw. Bletzko) proboszcz już 1588. r) Gonsken (w obw. Bletzko) fund. 1741. s) Kallinowen (w obw. Lyck) proboszcz r. 1500. t) Grabnicken (w obw. Lyck) proboszcz istn. 1482, kościół odbudowany 1565. u) Clausen (Clausula Mariana) (w obw. Lyck.) proboszcz od 1585. w) Rosinsko (w obw. Lyck) z początku filia do Drigallen, od r. 1590 proboszcz. x) Ostrocoln (w obw. Lyck) prob. eryg. 1938. y) Pissanitzen (w obw. Lyck) prob. eryg. 1565. z) Borzymmen (w obw. Lyck.) kościół eryg. 1815, dokąd parafią z Lassowy przeniesiono.

III) Dekanat Elblągski. 1) Elbląg (Elbing): a) kościół farny S. Mikołaja w starem mieście, istn. 1246 przy nim proboszcz, 27 wikarych i rektor altarystów. β) kościół farny Trzech Króli w nowem mieście, erygowany 1350, przy nim pleban. γ) kościół P. Maryi z klasztorem Dominikanów fund. 1246, suprym. dziś zbór luterski w starem mieście. δ) kaplica szpitalna Bożego Ciała istn. przed r. 1404. ε) kościół szpitalny S. Ducha fund. 1242. ζ) kościół szpitalny S. Jerzego fund. 1405 η) kaplica S. Anny zbudowany r. 1610 na miejscu kaplicy jerozolimskiej z materyjałów dawnego kościoła S. Jakuba. 2) Preuschenmarckt (Pruski-Market) istn. 1480. 3) Lomerendorf dawniej Lowmern (Pfaumendorf) istn. 1378, pożarem r. 1671, odbudowany.

(obejmował południowo-wschodnią część powiatu Elbląskiego odrzeki Elbing i północną część powiatu Preuskich-Holland do rzeki Passarge)

4) Marienfelde (Campus Mariae) istn. 1540. 5) Mühlhausen, dawniej Molhausen fund. 1338; nowo zbudowany 1857. – Do tej parafii należały: a) Schöneberg filia, od r. 1598 parafia, do której filia: α) Neu-Münsterberg 1620, później suprymow. b) Preussisch-Holland [illegible] 1859. [illegible] 6) Deutschendorf istn. 1480. 7) Laucke (Łuków) fund. 1376, [illegible] 8) Neumarkt parafia w XV w. dawniej Neuenmarckt – do której filia: a) Carwinden fund. 1636 jako probostwo, odr. 1710 filią.

Oprócz tego były kościoły: a) Baarden (Barwnin) r. 1530 parafia, suprym. około 1565. b) Herrendorf proboszcz r. 1329 do którego filia: α) Schlobitten fund. 1594.

IV) Dekanat Braunsbergski: 1) Braunsberg (Warmia): α) Kościół farny S. Katarzyny i Marii Magdaleny istn. 1251. β) Kościół Klasztoru Franciszkanów fund. 1260, suprym. na początku XVI wieku. R. 1565 d. 21 sierpnia osadził Hozyusz przy nim Jezuitów (Kollegium i Seminarium) supr. 1773; po zburzeniu dawnego kościoła r. 1861 założono tamże kościół gimnazyalny Niepokalanego poczęcia N. P. M. γ) Kościół S. Trojcy i Trzech Króli w nowem mieście, pierwotnie Kaplica fund. 1437, odbudowana 1584, restaurowana 1678 i poświęcona 1702. δ) Kościół S. Krzyża nad brzegiem Łasargi fund. 1636 przez Jezuitów, rozszerzony z drzewa 1668, zmurowany 1923 ε) Kaplica S. Jana cmentarna istn. 1480. ϛ) Kaplica szpitalna S. Ducha na przedmieściu κ) Kaplica S. Jerzego przy szpitalu trędowatych za miastem λ) Kaplica S. Rocha cmentarna. – Jest tu od 1830 i kościół katolicki.

(Obejmował północno wschodnią część obwodu Braunsberg i zachodnią część obwodu Heiligenbeil)

2) Grunau istn. 1480 – do której filią: a) Alt-Lassarge istn. 1583. 3) Heiligenbeil miasto istniało 1349, probostwo był tu jeszcze: α) Klasztor Augustynów eremitów fund. 1370 Wirych von Kniprode, spalony i suprymow. 1520 – filią: a) Heiligenbeiler-Dorf, zburzony 1462. β) Bladiau dawniej Bladia, istn. 1480. γ) Lancke, dawniej Lanck albo Plancken (Leruben) supr. w XVI wieku. δ) Rüdigersdorf (filia do Bladiau) [illegible] jako filia do Bladiau.

(Grzyb = Dörnersdorf) istn. 1480; w XVI wieku przyłączone jako filia do Bladiau. 7) Tiraw (Tuttyß = Thinrow) istn. 1571 – Filia: a) Hanswalde supr. w XVI wieku. 8) Eisenberg istn. 1550. 9) Lindenau istn. 1545. 10) Waltersdorf istn. 1480. 11) Schalmia (Kjurluni) wieś założona 1289, kościół parafialny S. Jerzego istn. 1343, z filią: 12) Pettelkau (Pöttelkau) istn. 1405. 13) Tidmansdorf (Tintmannsdorf) eryg. 1296, poświęcony 1597, odbudowany 1790, odr. 1597 jest filią do Rautenberg. 14) Rautenberg eryg. 1297 odbudowany 1597.

Oprócz tego był jeszcze kościół: a) Balga parafialny istn. 1550.

V) Dekanat Frauenburgski: 1) Frauenburg dawniej Frawenburg miasto założone 1310. Kościoły: a) farny S. Mikołaja istn. 1304, po wygorzeniu 1461, odbudowany 1507, poświęcony 1582 zasklepiony 1691. β) Katedralny tit. Mariae Assumptae et Andreae Apost. fund. 1278, murowany 1342. γ) Kaplica S. Anny przy Szpitalu S. Ducha. δ) Kaplica Szpitalna S. Jerzego dla trędowatych, znieniona. – Jest tu od r. 1835 zbór luterski. 2) Bettkendorf (filia do Frauenburga) parafia 1304, filia do Frauenburga od r. 1565. 3) Tolkemit miasto założ. 1299 Kościoły: a) farny S. Krzyża eryg. 1276, po spaleniu r. 1550 i 1767. β) Kaplica cmentarna Serca Jezusowego f. 1738. na miejscu dawnej Kaplicy S. Jana Padewskiego. – b) Kadienen (Kadyny) z Klasztorem Bernardynów, fund. 1683 przez Jana Teodora hrab. von Schlieben. 4) Neukirche zał. 1305 Kościół S. Mikołaja farny ist. 1480. 5) Bludau eryg. 1310, kość. Nawiedzenia P. Maryi odbud. 1703. – Do tego filia a) Heinrichsdorf eryg. zał. 1310 prob. tuo, odr. 1674 znów filia do Bludau. b) Ebersbach (filia do Bludau) eryg. 1329; w XVI wieku filia do Bludau, a później do Lawsk. 7) Truntz eryg. 1320 podtyt. S. Bartłomieja, Konsekr. 1389. 8) Lentz (Lautzny) (Lansania, Landesanum) eryg. 1299, kościół odbudow. 1746 – Do tego filia a) Dörbeck zał. 1347, w XVII w. wybudowano kościół filialny.

(Obejmował północno wschodnią część powiatu Elbląskiego i północno zachodnią część powiatu Braunsberg – wzdłuż Frischer Haff)

Przez nich fundowali r. 1507 Jan Kran z Tempowa (w Mecklenburgskiem) i Łukasz Watzelrode biskup warm. preceptorią zakonu Antonianów dla pielęgnowania chorych, lecz ci r. 1519 opuścili fundację.

(Obejmował południowo wschodnią część obwodu Friedland, prawie cały obwód Gerdauen i południową część obwodu Rastenburg)

VI) Dekanat Schippenbeil: 1) Schippenbeil miasto (dawniej Schiffenburg) er. 1351. 2) Dietrichsdorf (Dietrichsdorf) ist. 1480; od r. 1773 zostało filią do Laggarben. 3) Lindenau; od r. 1527 zostało filią do Gross-Schönau. 4) Langarben, dawniej Lawgarben (Langgarben) ist. 1506. 5) Momainen dawniej Momeyn (Momehnen) ist. 1480 6) Lawenstein dawniej Lebenstein (Löwenstein) ist. 1480; od r. 1773 został filią do Laggarben. 7) Girdauen miasto, dawniej (Gerdauen) tu stał zamek Pruskata Girdaw, który 1315 zajęli Krzyżacy i osadzili Zflegera. Miasto i Kościół eryg. 1398 - Był tu a) Kościół i Klasztor Dominikanów fund. 1477 supr. około 1520. 8) Molteynen dawniej Molteyn (Mottehnen) ist. 1480. 9) Nordenburg ist. 1480. 10) Ossawa (Osserau) ist. 1480. 11) Dringefart, dawniej Dringefarth (Dönnigfurt) miasto ist. 1450. 12) Marienthal, supr. w XVIII wieku. 13) Barden (Barthen) z zamkiem i Kaplicą 1493, probostwo od 1531. 14) Freudenburg (Friedrichsberg), dziś nie ma Kościoła. 15) Wolfsdorf (Gross-Wolfsdorf) ist. 1480. 16) Lariss (Lauris) ist. 1480. 17) Leunenburg, zamek zbudow. 1326, od 1489 miasteczko. 18) Schwanenfeld (Gross-Schwansfeld) ist. 1480. 19) Falkenau probostwo 1538. 20) Schönau (Gross = Schönau) ist. 1527.

Oprócz tego były w tym dekanacie: a) Muldzen najprzód Kaplica, od r. 1603 probostwo. b) Engelstein fund. 1405. c) Neuendorf ist. przed 1538. d) Neuhoff ist. 1721.

(Dobre miasto)

(Obejmował południową część obwodu Heilsberg i zachodnią obwodu Allenstein)

VII) Dekanat Gutstadt: 1) Gutstadt miasto eryg. 1329: α) Kollegiata WWSS. zbud. około 1400. β) Kaplica S. Mikołaja cmentarna za miastem odbud. 1597 i 1741. γ) Kaplica przy szpitalu S. Ducha. δ) Kaplica przy szpitalu S. Jerzego — Do parafii należy: a) Schönwiese z Kaplicą S. Krzyża fund. 1722. 2) Glottau miasto eryg. 1312 (od r. 1343–1400 była tu Kollegiata przeniesiona do Gutstadt) pod tyt. S. Andrzeja, odbud. 1722. miejsce sławne cudami od r. 1347. 3) Münsterberg (filia do Glottau) eryg. 1383 pod tyt. S. Katarzyny, odbudowana r. 1687 i r. 1857 (dziś jest filią do Glottau)

4) Quetcz (Quintz) eryg. 1372 pod tyt. S. Jakuba odbud. 1580 i 1693. – dawniej należały tu filie: a) Münsterberg. b) Rosengart fund. 1359 odbud. 1604 pod tyt. S. Macieja. c) Heiligenthal eryg. 1365 pod tyt. S. Kosmy i Damiana odbud. 1855. d) Schelitten (filia do Heiligenthal) Scoliten (Szólit) eryg. 1348 pod tyt S. Johannis ante portam latinam; r. 1622 proboszcz, odbud. 1709. f) Kuckendorf (Kuknuborf) eryg. 1380. (Kokendorf) 8) Janckendorf (Jouknuborf) eryg. 1345 pod tyt. S. Jana Chrzc. Konsekr. 1580, odbud. 1789. (Jonkowo) g) Schönenbrucke (Szönbrück) eryg. 1383 pod tyt. S. Mi- kołaja i Jana Ewang. Konsekr. 1500. (Szombruk) 10) Greszlingk (Grinszlinnu) eryg. 1358 pod tyt. S. Wawrzyńca, konsekr. 1580. (Gryźliny) 11) Bertingk, Bertingshausen, Deutsch-Bertling (Gross-Zertlingen) eryg. 1363 pod tyt. S. Jana ewang. odbud. 1682. (Wielki Bartąg) 12) Allenstein miasto eryg. 1353. Kościoły. (Olsztyn) a) Kościół farny S. Jakuba Starszego zbudow. 1415. β) Kaplica przy szpitalu S. Ducha istn. 1452, suprym. 1802. γ) Kaplica przy szpitalu trędowatych S. Jerzego δ) Kaplica Jerozolimska. ε) Kaplica zamkowa S. Anny 1455 (4) Kaplica S. Krzyża na przedmieściu fund. 1631. – Do tego należała filia: b) Götkendorf eryg. 1352 pod tyt. S. Wawrzyńca. 13) Klaukendorf eryg. 1352 pod tyt. S. Maryi Magdaleny (Klewki) Konsekr. 1581, odbud. 1720. 14) Rosberg eryg. 1362 pod tyt. Niepokal. Poczęcia P. Maryi, konsekr. 1580, odbud. 1716. 15) Eschenau (filia do Rosberg) istn. 1366 pod tyt. S. Trójcy, odbud. 1581 i 1583. 16) Ditrichswalde eryg. (Dietrzwałd) 1352 pod tyt. Narodzenia P. Maryi, konsekr. 1500 i 1580. 17) Buttrin (Schutterinnu) eryg. 1412 odbud. 1689, konsekr. (Wutrzyny) 1724 pod tyt. S. Jakuba Starszego. 18) Purden eryg. 1384 (Purda) odbud. 1583, konsekr. 1580 pod tyt. S. Krzyża. Kleberg (Gross-Klenbnnu) eryg. 1352, konsekr. 1581 pod tyt. Znalezienia S. Krzyża. 19) Dewitten (Diwittnu) eryg. 1366 pod tyt. S. Szymona i Judy (Diwity) 20) Braunswald (Brunowalde) eryg. 1337 konsekr. 1580 pod (Brunowałd) tyt. S. Katarzyny – Do tego należy: a) Buchwalde Kaplica. 21) Sussenthal istn. 1344, konsekr. 1581 pod tyt. S. Mikołaja. – Do tego należy: a) Gratken prywatna kaplica odr. 1743–1782. 22) Schönberg (Alt-Schönberg eryg. 1352, konsekr. 1500 pod tyt. S. Maryi Magdaleny (Szombark)

(Obejmował cały ob: wód Friedland.

VIII) Dekanat Preussisch Eylau: 1) Preussisch-Eylau istn. 1493. 2) Dechsen (Alnin-Drzewno) istn. 1503. 3) Krucken (Krücken) istn. 1528, po spaleniu 1535 znisz: czał. 4) Döllenstette (Dollstädt) istn. 1480. 5) Mühlhausen istn. 1468 pod tyt. S. Anny. 6) Gesau (Jesiny) istn. 1533. 7) Frunckaym (Frunkajmy) istn. w XVI w. 8) Uderwange (Uderwangen) istn. 1545. 8) Abswange (Abschwangen), parafia należała do klasztoru Augustianow w Latollen 1492. 9) Almenhausen, parafia należała do klasztoru Augustianow w Latollen r. 1492. 10) Domnau istn. 1480. 11) Schmeditten, dawniej Smoditten (Schmoditten) istn. 1493.
Oprócz tego były w tym dekanacie: a) Latollen (dziś Gross-Waldnik) Kościół pod tyt. S. Trojcy z klasztorem Augustynów Eremitów fund. około 1360 przez Henninga Schindekopf marszałka zakonu Krzyżackiego, supprym. 1528. b) Lautau (Lauth) Kościół farny 1491.

(Obejmował północną część obwodu Heilsberg, północno zachodnią część Preussisch Eylau, i część obwodu Königsberg, wchodził rozciągał się wzdłuż Haffu aż do rzeki Pregel)

IX) Dekanat Kreutzburg: 1) Kreuzburg, zamek 1253 Kościół erygowany 1315. parafialny i a) Kaplica S. Leonarda za miastem 1480 – Oprócz tego filia: a) Tiefenthal Kościół 1444. 2) Perske (Pürschken) istn. 1480. 3) Brandenburg, zamek zbudow. 1266, Kościół istn. 1480. 4) Haberstro (Zerstrau), r. 1340 jako kaplica, parafia 1363. (Wieś należała do klasztoru zakonnic w Löbenicht przy Królewcu fundowanego r. 1349 przez Ludwika von Erlichshausen.) 5) Seligenfeld (Seligenfeld) istn. 1515 należąc wprzód do dyecezyi sambijsk. 6) Neudorf (Neudorf) istn. 1505, należąc wprzód do dyecezyi sambijsk. od r. 1568 został filią do Steinbeck. 7) Steibercke (Steinbeck) istn. 1525 [illegible]. 8) Lebenhan (Löbenichen) 9) Ottenhain (Ottenhagen) 10) Starkenberg. 11) Pregelswald (Pregelswalde) 11) Vochsberg (Fuchsberg) istn. 1490. 12) Ludewichwalt (Ludwigswalde) istniał r. 1480. 13)

Lichtenhayn (Lichtenhayn) (wieś należąca do Klasztoru za: Konnic w Löbenicht) istn. 1480. 14) Mansfeld istn. 1456. 15) Thorau (Thorau) istn. 1583. 16) Burckersdorf (Burckersdorf) istn. 1480. – Do tego filia: a) Schönmohr. 1580.

Oprócz tego były w tym dekanacie: a) Lemetenberg dawniej Lemptenberg (Lauxnubarg bei Alnin = Lauxnubarg und Trauxnubarg) zamek i parafia zburzone 1260. b) Kaplica przy szpitalu S. Jerzego na Lyhem przedmieściu w Królewcu. c) Kaplica przy szpitalu S. Antoniego na przedniem przedmieściu w Królewcu. d) Kaplica cmentarna w Haberberg przy Królewcu fund. 1537. e) Gauleden probostwo przyłączone r. 1502 do Pregelswalde.

X) Dekanat Friedland: 1) Friedland eryg. 1324. 2) Wilten (Obejmował północ: (Deutsch-Wilten) istn. 1480. 3) Schönebruch (Schönbruch) istn. na części obwodu wiedw XIV wieku. 4) Klingenberg istn. 1514 – (Dziś filia do Deutsch- land i części obwodów Wilten) 5) Pelluten (Pelkitten lub Polkitten) istn. 1480. Wehlau, Gerdauen, In- 6) Georgenau dawniej Jorgenau (Georgenau) istn. 1684; z sterburg, Darkehmen, cudownym obrazem S. Marji, który przeniesiono do Pattollen Gumbinnen; rzegat (od r. 1775 filia do Deutsch-Wilten) 7) Stockheim (Stockheim) Angerapa) istn. 1512. 8) Engelau (Groß-Jugnlau) istn. 1480 (od r. od rzeki Pregel do rzek: 1807 filia do Klein-Schönau) 9) Loderswald (Lauterwald- in) istn. 1480. 10) Welau (Wehlau dawniej Bietawy) za- mek fund. 1255, miasto eryg. 1335: α) Kościół farny S. Ja- kuba zbud. 1380. β) Kaplica S. Jerzego przed miastem 1525. γ) Kościół z Klasztorem Franciszkanów fund. r. 1349 przez wielkiego mistrza Henryka Dusmer. δ) Kościół z Klasz- torem Bernardynów fund. 1490 przez wielkiego mistrza Jana von Tiefen; r. 1519 przeniesieni do Klasztoru Fran- ciszkanów którzy przyjęli regułę Bernardynów suprym. 1519. ε) Alt-Wehlau, kościół farny suprym. 1534 a fara przeniesiono do filii Petersdorf. (Kościoły te leżały w dyecezji sambijskiej.) 11) Allenburg eryg. 1400. 12) Auklitten (Auk- litten) ist. 1466. 13) Schonewalt (Schönwalde) istn. 1480, został później filią do Auglitten. 14) Friedenberg, dawniej Fredeberg istn. 1490. 15) Alnau (Allnau), później został filią do Böttchersdorf. 16) Kleine-Schönau (Alnin-Schönau) istn. 1512.

Oprócz tego były w tym dekanacie: a) Böttchersdorf (w obw. Friedland) probostwo 1505. b) Rohten (Ruciny) c) Cortmedien (pod Allenburgem) ruiny m. 1601. d) Puschdorf istn. 1780 (pod Królewcem) e) Insterburg odr. 1337 zamek Krzyżacki odr. 1572 miasto, probostwo 1537. f) Norkitten lub Norbekitten probostwo 1540 (w obw. Insterburg) g) Didlacken probostwo eryg. 1665 (w obw. Insterburg) h) Godlauken probostwo eryg. 1718 (w obw. Insterburg) i) Trempen probost. 1582 (w obwod. Darkehmen) k) Ballethen probostwo eryg. 1599 (w obw. Darkehmen) l) Dombrowken probostwo eryg. 1615 (w obw. Darkehmen) m) Darkehmen probostwo eryg. 1615. n) Gros-Karpowen probostwo eryg. 1857 (w obw. Darkehmen) o) Nemmersdorf probostwo eryg. 1589 (w obw. Gumbinnen) p) Grünheide probostwo eryg. w nowych czasach (w obw. Gumbinnen)

(Obejmował południową część obwodu Braunsberg i Heiligenbeil, i z obwodu Heilsberg parafię Frauendorf)

XI) Dekanat Mehlsack: 1) Mielsack (Mühlsack) eryg. 1312, konsekr. 1554 pod tyt. S. Piotra i Pawła a) Kościół parafialny b) Kościół przy szpitalu S. Jerzego na przedmieściu istn. 1359 g) Kaplica S. Jakuba za miastem istn. w XVI w. odbudow. 1620. 2) Laysa filia do Mehlsack (Leyden) eryg. 1304 pod tyt. S. Mikołaja probostwo; r. 1580 filia do Mehlsack; później parafia. 3) Henrichau (Heinrichau) eryg. 1326 pod tyt. S. Katarzyny. 4) Wusen eryg. 1288 pod tyt. S. Jakuba wiśkiego, konsekr. 1582, odbud. 1729 – Do tego filia: a) Stegmansdorf pod tyt. S. Krzyża eryg. 1728. 5) Langewald (Langwalden) eryg. 1318 pod tyt. Wniebowzięcia N. Panny ante portam latinam, konsekr. 1581. 6) Plaswig (Plaswich) eryg. 1305 pod tyt. S. Katarzyny 7) Tolksdorf eryg. 1300 pod tyt. S. Marcina, konsekr. 1581. 8) Hogefurstenau (Hohenfürst) istn. 1522. 9) Peterswald (Peterswalden) eryg. 1326 pod tyt. S. Andrzeja, odbud. 1589 i 1732 10) Bellien, filia do Peterswalde (Pellen) istn. 1489; później zostało filią do Hermsdorf. 11) Hermansdorf (Hermsdorf) istn. 1497. 12) Szinten (Zinten) eryg. 1341; miasto fund. 1352. prócz tego parafialnego kościoła były tu a) Kaplica S. Anny za miastem polska fund. 1485, zniszczała 1716. b) Kaplica S. Ducha przy szpitalu istn. 1420. 13) Eycholtz (Eichholz) istn. 1480. 14) Klauten eryg. 1326, konsekr. 1581

pod tyt. S. Wawrzyńca. 15) Sonnenwald (Brunwaldt) eryg. 1326, konsekr. 1583 pod tyt. S. Antoniego opata – później filia do Layss. 16) Mynnegeien (Wiznjunu) eryg. 1311 pod tyt. S. Wawrzyńca. 17) Frauendorf eryg. 1342 konsekr. 1518 pod tyt. S. Anny. 18) Lichtenau eryg. 1326, odbud 1702 pod tyt. S. Jana Chrzciciela.

~~XII) Dekanat Seeburg:~~

Oprócz tego były kościoły: a) Tieffensee (w obwod. Braunsberg) b) Hasselberg (koło Hohenfürst) c) Schönwalde koło Pellen d) Schönlinde koło Eisenberg (w obw. Braunbergskim ewangelickie; w XV wieku)

XII) Dekanat Seeburg: 1) Seburg (Izmbuńy) eryg. 1338 były tu a) Kościół parafialny S. Bartłomieja eryg. 1338. β) Kaplica szkolna S. Wojciecha polska konsekr. 1582. γ) Kaplica szpitalna S. Krzyża eryg. 1580. δ) Kaplica zamkowa zniesiona 1809. 2) Lokau filia do Seeburg eryg. 1318 pod tyt. S. Jana Chrzciciela, odr. 1565 filia do Seeburg. – Do tego należy a) Kościołek S. Rocha w lesie za miastem eryg. 1665, odbud. 1750. 3) Seifritswald także Siegfriedswalde (Zmbarthswalth) eryg. 1358 pod tyt. S. Johannis ante portam latinam odbud. 1806. 4) Kiwitten eryg. 1319 pod tyt. S. Piotra i Pawła – Do parafii należą. a) Schulen dawniej Heiligen Kreuz filia kaplica S. Krzyża eryg. 1335. b) Springborn kościół z klasztorem Bernardynów fund. 1639 przez biskupa Mikołaja Szyszkowskiego. 5) Wusselaucken, dawniej Frischenbach (Zbudziuk) eryg. 1357 pod tyt. S. Antoniego 6) Plausen eryg. 1355 pod tyt. P. Maryi. 7) Bischofstein, najprzód wieś zwana Schönfluss lub Strowangen eryg. 1346 z kościołem pod tyt. S. Marty. Zamieniona r. 1385 w miasto Bischofstein z kościołem paraf. pod tyt. S. Macieja, odbud. 1780. – Do tego należy a) Kościołek S. Marty eryg. 1612, konsekr. 1633. 8) Lautern czyli Lutern (Lautnau) eryg. 1375, konsekr. 1580 pod tyt. S. Maryi Magdaleny, odbud. 1863. 9) Bezau (Bessrů) eryg. 1354 konsekr. 1580 pod tyt. S. Mikołaja. – Do tego a) Sauerbaum filia eryg. 1379, zniszczała 1500. 10) Raussen (Rauszrů) eryg. 1379 pod tyt. S. Katarzyny, odbud. 1727. – Do tego: a) Bartelsdorf eryg. 1379 filia, konsekr. 1582 pod tyt. narodzenia P. Maryi, odbud. 1702. b) Lutkiewo Kaplica eryg. 1674. 11) Wartenburg eryg. 1364 pod tyt. S. Anny

(Obejmował zachodnią część obwodu Rössel i wschodnie części obwodów Hallstberg i Allenstein)

(Biskupiec)

(Biesowo)

(Ramsowo)

(Wartembork)

zamienione w miasto 1406. – Do tego a) Kościół z Klasztorem Bernardynów, pierwotnie fund. 1364 Jan II Streifrock bisk. warmij. czyli też Wielki mistrz Winryk Knipprode dla Franciszkanów, supr. około 1530. dopiero 1546 Kardynał Andrzej Batory osadził tu znowu Bernardynów 12) Alte-Wartenberg dawniej Aldenwartberg (Alt-Wartenburg) eryg. 1379, konsekr. 1582 pod tyt. S. Katarzyny, odbud. 1784. – Do tego należy a) Tollak dawniej zwane Breitenfeld eryg. 1369 zniszczał 1456, r. 1782 wystawiono tu małą kaplicę. 13) Freudenburg (Frauenburg) eryg. 1362 pod tyt. S. Jerzego – Do tego filia a) Fleming eryg. 1358 konsekr. 1580 pod tyt. S. Maryi Magdaleny. 14) Blankensee eryg. 1363 pod tyt. S. Michała, odr. 1565 należy jako filia do Siegfriedswalde.

Oprócz tego były Kościoły: a) Frankenau eryg. 1346 parafia, konsekr. 1581 pod tyt. Translationis S. Stanisłai, odbud. 1751. b) Prossitten dawniej Prassyten eryg. 1354 paraf. konsekr. 1608 pod tyt. Wniebowzięcia P. Maryi, odbud. 1842. c) Lemkendorf, najprzód pod tyt. Brunsdorf r. 1363 a od r. 1374 pod nazwą Lemkendorf eryg. odbud. 1575 pod tyt. P. Maryi, z murow. 1748

(Obejmował południowo zachodnią część obwodu Braunsberg, północno zachodnią część obwodu Heilsberg, i wschodnie części obwodów Preussisch-Holland i Mohrungen)

XIII) Dekanat Wormdit: 1) Wormdit eryg. 1359. Kościoły a) Kościół farny S. Jana Chrzcic. konsekr. 1379 starożytnej budowy. b) Kaplica szpitalna S. Ducha za miastem 1406 g) Kaplica przy szpitalu S. Jerzego trędowatych za miastem – Do tego należały: a) Open filia eryg. 1333, konsekr. 1400 pod tyt. S. Krzyża, odbud. 1802. b) Tüngen kaplica zbudow. 1595 przez Ottona Jordan pofarsc. 1626 pod tyt. S. Trojcy odbud. 1830. c) Krossen Kościół filawny odpustami z cudownym obrazem P. Maryi który był najprzód w małej starej kaplicy, tę dziedzic Jakob Bartsch z Braunsberga na nowo odbudował i powiększył opatrzywszy fundacyją d. 7 Maja 1600 we kutek której kapłani z Wormdit może tu miewali w święta. Do teraźniejszego Kościoła zbudowanego ze fundacyi za staraniem proboszcza Kaspra Simonis położono węgielny kamień d. 8 listop. 1715 a biskup Teodor Łoiocki d. 8 Septemb. konsekrował go pod tyt. B. Mariae visitantis et S. Josephi.

2) Arnsdorf (Arnoldsdorf) er. 1308 pod tyt. S. Katarzyny. – Do tego 3) Kaplica fund. 1617 przez Jana Meiera mieszczanina. 3) Benern, eryg. 1316, konsekr. 1580 pod tyt. S. Marji Magdaleny. odbud. 1797. 4) Peterswald (Petrowald) filia do Benern eryg. 1335, konsekr. 1580 pod tyt. S. Bartłomieja; odr. 1622 parafia. 5) Freimarkt filia do Benern, eryg. 1353 pod tyt. S. Miata, ruprym. 1597. 6) Wolfsdorf eryg. 1332, odbud. 1789 pod tyt. S. Jana Chrzc. 7) Rogetteln filia do Wolfsdorf (Ringmühle) eryg. 1297, konsekr. 1580 pod tyt. S. Małgorzaty (i dziś filia) 8) Elditten eryg. 1289 pod tyt. S. Marcina. 9) Kalkstein eryg. 1285, konsekr. 1580 pod tyt. S. Jędrzeja Apost. 10) Reichau istn. w XVI w. 11) Liebstadt istn. 1320. 12) Herzogswalde filia do Liebstadt (Herzogswalde), odr. 1539 parafia (ma jako filię Waltersdorf). 13) Hermannsdorf (Hermannsdorf) istn. 1480. 14) Döberen (Döbern) istn. 1491. 15) Baisen eryg. 1289, konsekr. 1517 pod tyt. S. Mikołaja.

Oprócz tego były kościoły. a) Schmauch istn. 1550, do tego d) Sommerfeld filialny, ruprym 1538. b) Reichwalde filialny do Liebstadt 1539. c) Waltersdorf filialny do Herzogswalde odr. 1539.

XIV) Dekanat Heilsberg. 1) Heilsberg eryg. z farą 1308 (Obejmował potem: na lewym obrzeżu Heilsberg i południowe części Preussisch-Eylau i Friedland)
a) Kościół farny, starożytna budowa z XIV wieku. b) Kaplica zamkowa c) Kościół szpitalny S. Ducha rupr. 1505. d) Kaplica S. Katarzyny przy szpitalu S. Jerzego istn. 1505. e) Kaplica Znalezienia S. Krzyża za miastem fund. 1709 biskup Załuski, zmurow. 1789. 2) Werengitten filia do Heilsberg (Wormditt) eryg. 1348 pod tyt. S. Małgorzaty; odr. 1577 probostwo. – Do tego a) Blumenau Kaplica S. Jakuba fund. 1612. 3) Roggenhausen eryg. 1338 pod tyt. S. Barbary. 4) Raunau eryg. 1349, konsekr. 1580 pod tyt. S. Szymona i Judy, od r. 1597 został filią do Reimerswalde, odbud. 1587. 5) Reymerswald filia do Raunau (Reimerswalde) eryg. 1359, konsekr. 1518 pod tyt. S. Jana ewang. odr. 1597 probostwo. 6) Landesburg (Landsberg) eryg. 1335. 7) Eichhorn istn. 1511.

8) Grossendorf eryg. 1364, zniszczony 1483. 9) Galinden (Galingnu) istn. 1372 do tego filia: a) Kraftshagen zniesiona około 1457. 10) Kerkollen (Arrkalnu) eryg. 1336, konsekr. 1582 pod tyt. S. Krzyża. 11) Reichenberg eryg. 1359 pod tyt. S. Elżbiety, pożarem 1657 odbudowany. 12) Süssenberg eryg. 1359 odbud. 1391 pod tyt. Narodzenia P. Marji. 13) Stoltzenhain (Stolznuforgnu) eryg. 1362 konsekr. 1580 pod tyt. Narodzenia P. Marji, odbudow. 1608. 14) Bartenstein (ob: Behnisch: Geschichte der Stadt Bartenstein): a) Kościół farny istn. w XV w. b) Kościół S. Ducha istn. 15) Boreken istn. 1532. 16) Albrechtsdorf ist. 1498. 17) Roddenau czyli Ruddenow (Rudnuru) istn. 1377. Oprócz tego były kościoły: a) Buchholz parafia od 1607. b) Kanditten parafia od 1657. c) Petershagen proboszcz od 1590. c) Guttenfeld proboszcz od 1590. d) Hanshagen proboszcz od 1568, zostało od r. 1615 filią do Gross-Peisten. e) Gross-Peisten proboszcz od 1615 z filią Hanshagen.

XV) Vicarii 4 extra oppidum Königsberg. Część miasta Królewca leżąca na lewym brzegu rzeki Pregel należała tylko do dyecezyi warmijskiej. W tej części miasta leżały kościoły: a) Kościół przy szpitalu S. Jerzego dla trędowatych założony przed r. 1327 przez wielkiego mistrza Wernera von Orseln, pożarem odbudow. 1520. b) Kaplica przy szpitalu S. Antoniego na przedmieściu fund. 1502 pożarem 1550 zburzyn. c) Kaplica cmentarna na Haberberg przy Królewcu fund. 1537, od r. 1601 została parafią, odbud. 1683 i 1753. (Vgl.: Faber: Die Haupt- und Residenzstadt Königsberg. 1840)

Parafie (kościoły) w Księstwie Warmijskim

(podług Mappy z r. 1755)

Kościoły r. 1772 ist-niejące pod Prusami

I) Dekanat Frauenburg: 1. Bludau. 2. Frauenburg miasto

II) „ Braunsberg: 1. Kreutzkirche. 2. Lettelkau
3. Gross Rautenberg. 4. Fiedmannsdorf.
5. Schalmei. 6. Braunsberg miasto (Branberk)

III) „ Melsack: 1. Legsen (Leisser Layss) 2. Peterswald. 3. Tolksdorf. 4. Plaswig. 5. Langwalde. 6. Wusen. 7. Stegmannsdorf. 8. Henrikau (Gnienwkau) 9. Sonnenwalde. 9. Lichtenau. 10. Plauten. 11. Frauendorf. 12. Melsack miasto (r. 1772 filia do Wusen)

IV) „ Wormditt: 1. Migehnen. 2. Krossen*) 3. Basien 4. Open. 5. Benern. 6. Arnsdorf. 7. Kalkstein. 8. Elditten. 9. Wolfsdorf. 10. Wormditt miasto

*) był ty dom emerytów dla dyecezyi 1892

V) „ Heilsberg 1. Heilsberg m. 2. Bischofstein m. 3. Reimers (Brunnwalde) 4. Launau (Launow) 5. Reichenberg. 6. Wargitten. 7. Stolzhagen. 8. Blankensee. 9. Rogsauren. 10. Krekollen. 11. Kwitten. 12. Schulen. 13. Wusslack. (Werneguitten alias Schonenfal)

do tego należała filia w Tungen i kaplica w Krossen z cudownym obrazem N. Marij

VI „ Guttstadt: 1. Peterswalde. 2. Regertken. 3. Glottau. 4. Quecz 5. Heiligenthal. 6. Schölitt (Schulten) 7. Rosengart. 8. Münsterberg. 9. Süssenthal. 10. Eschenau. 11. Rossberg. 12. Guttstadt miasto

VII) „ Allenstein: 1. Diwitten. 2. Braunswalde. 3. Neu-Kokendorf (alt-Kokendorf) 4. Jonkendorf. 5. Gettkendorf. 6. Schöneberg. 7. Dittersdorf (Dittrichswalden) 8. Schönbrück. 9. Gross Bertung. 10. Grislinen. 11. Wutrinen. 12. Gross-Purden 13. Klaukendorf. 14. Gross-Kleeberg. 15. Allenstein.

VIII „ Wartenburg: 1. Alt-Wartenburg. 2. Lemkendorf (Lamkowo) 3. Bartelsdorf. 4. Wartenburg miasto

IX „ Seeburg: 1. Seeburg m. (iasto) 2. Bischofsburg m. (iasto) 3. Ramsau. 4. Gross-Beeran (Dirsau) 5. Fleming. 6. Freydenberg. 7. Lorkau 8. Frankenau. 9. Siegfriedswalde (Seubertswalde) 10. Drossitten. 11. Lautern.

r. 1892: Klocken-dorf

X Powiat Rössel: 1. Leginen (dosyńsunu) 2. Groß-Kellen (Wielkie Kolno) 3. Schellen.
4. Glockstein. 5. Santoppen (Anegsting) 6. Plausen.
7. Sturmhübel. 8. Rössel miasto

Parafie biskupstwa warmijskiego

(r. 1809)

1) Dekanat Ornecki (Wormditt): 1. Orneta m. (Wormditt) 2 filiq (2. Open) Benern. 3. Elditten. 4. Kalkstein. 5. Wolfsdorf 2 filiq Regerteln

2) Dekanat Frauenburgski: 1. Frauenburg m. (cum capella S. Annae) 2. Bludau 3. Neukirch 4. Tolkemit (Tolkomitsko m.)

3) Dekanat Allenstein: 1. Allenstein 2 filiq Goetkendorf. 2. Gross-Bertung. 3. Braunswald. 4. Ditrichswald. 5. Diwitten. 6. Grieslienen. 7. Johnkendorf. 9 Neu-Kokendorf. 10. Schoenbrück. 11. Alt-Schoenberg. 12. Wuttrinen.

4) Dekanat Braunsberg 1. Braunsberg m. 2. Plastwich. 3. Rautenberg 2 filiq Tiedmannsdorf. 4. Schalmey 2 filiq Pettelkau. 5. Tolksdorf.

5) Dekanat Guttstadtski: 1. Guttstadt m. (Dobremiasto) 2. Arensdorf. 3. Glottau 2 filiq Münsterberg. 4. Heiligenthal. 5. Rossberg 2 filiq Eschenau. 6. Peterswald. 7. Queet2 2 filiq Rosengarth 8. Schölitt. 9. Kaplania w Schoenwiese (capella).

6) Dekanat Heilsbergski: 1. Heilsberg m. 2. Kapellania S. Krzyża (Capella S. Crucis). 3. Frauendorf. 4. Kiwittenz filią Schulen. 5. Krekollen 6. Reichenberg. 7. Reimerswald 2 filią Rauenau. 8. Roggenhausen. 9. Siegfriedswalde 2 filią Blankensee. 10. Kapellania Springborn (capella) 11. Stolzenhagen. 12. Werneggitten. 13. Wuslack.

7) Dekanat Melsacki: 1. Melsack m. 2. Heinrikau 3. Leyss 2 filią Sonnwald 4. Langwald. 5. Lichtenau. 6. Migehnen. 7. Peterswald. 8. Plauten 9. Wusen 2 filią Basien – oraz dom poprawy (domus deneritorum) Krossen.

8) Dekanat Reszelski: 1. Roessel m. 2. Bischofstein m. (Bisztynek) 3. Glocksten 2 filią Schellen. 4. Koellen. 5. Legienen 6. Plausen. 7. Santoppen. 8. Sturmhübel. 9. Heilige Linde (Święta Lipka – Sacra Tilia)

9) Dekanat Siborgski: 1. Seeburg m. (Siborg) 2 filią Lokau. 2. Bischofsburg (Biskupiec) m. 3. Bessau. 4. Frankenau. 5. Freudenberg 2 filią Fleming. 6. Lautern. 7. Prositten.

10) Dekanat Wartenburgski: 1. Wartenburg 2. Alt-Wartenburg. 3. Klaukendorf. 4. Kleeberg. 5. Lemkendorf. 6. Purden. 7. Ramsau 2 filią Bartelsdorf. 8. Suessenthal.

11) Archidyakonat Sambijski (Archidiaconatus sambiensis) w Prusiech wschodnich: 1. Drangow (Drangowski) 2. Königsberg (Krolewiec) m. 3. Memel m. (Kłajpeda) 4. Schillgallen.

Święta Lipka. Piękny tutejszy i wspaniały Kościół w stylu Barocco czyli Jezuickim sta: wiał & architekt wileński: Jerzy Ertly. Obrazy zaś malował Jakob Kolbert z Mechlaut r. 1670 jako też Bartłomiej Lens z Belgii i Marcin Altamonte z Wiednia. Ściany przyozdobił fres: kami Maciej Meyer z Heilsberga +1837.

Krossen Kościół ma zupełnie podobny do owego w świętej Lipce.

Sedes archipresbyterales dioeceseos Warmien-
sis (Spis parafii podług Wizyty Kromera
z r. 1581. str. 384_444. w
Monumenta historiae Warmiensis III Band
Scriptores rerum Warmiensium I Band.
Braunsberg 1866. 8° 3 Hist. pol.
569.
III

Przez Bullę „De Salute animarum" z d. 16 Julii 1821 dyecezya warmińska dostała z dawnej dyecezyi pomezańskiej (wielonej r. 1603 do chełmińskiej) województwo malborgskie z dekanatami: Christburg, Fürsten-werder, Marienburg, Neuteich, Stuhm

Wydziga Jo. Stephan. Monumenta ecclesiae Varmiensis Olivae 1681. 4°

— — — in deutsche Verse versetzet von Johan Albert Graf von Schlieben. Oliva 1684.

Synody dyecezalne warmijskie odbyli biskupi:

1610 Szymon Rudnicki
1623 Jan Albert – druk Braunsberger 1623.
1635 Mikołaj Szyszkowski (ob. Erml. Z. I. 506)
1726 Jan Andrzej Szembek – druk Braunsberger 26.

1418 Jan III Abezier

1449 d. 12 Maja w Heilsbergu Franciszek Kuhschmalz druk. w Jacobson p. 218–226.

1497 d. 20 Lutego w Heilsbergu Łukasz Watzelrode

1565 w Sierpniu w Heilsbergu (Stanisław Hozjusz – druk. 1612 druk. 1612.

1575 w Czerwcu w Heilsbergu Marcin Kromer administrator – druk 1612

1582 Marcin Kromer biskup – druk 1612

1610 d. 1 Maja w Heilsbergu Szymon Rudnicki – druk 1612

Synody prowincyalne inflanckie

R. 1571 wyszła pierwsza rubryczela (Directorium) warmijska.

1426 w Elblągu
1428 w Rydze
1440 w Rydze
} druk w Jacobson p. 16–78.

Mszały warmijskie wydali: 1587 Kromer, Simon Wannow, Andrzej Batory; – r. 1606 zaprowadził Szymon Rudnicki liturgię rzymską.

Brewiarz warmijski wyszedł 1494. 1516. 1581 (przy Kromerze)

Agenda 1587 – Mszale 1587 w nim trzymano się co do świąt liturgii kolońskiej zaprowadzonej w Prusiech przez arcybiskupa Alberta Sauerbeer. – dopiero r. 1683 zaprowadził Mikołaj Radziejowski rytuał rzymski.

Constitutiones Synodales Dioecesis Varmiensis. (herb Lis) Brunsbergae Apud Georgium Schönfels Anno 1612. 4to str. 350 i Kart 15.

Constitutiones Synodales Dn. Episcopi, quondam Lucae publicatae Lucae epi. R. 1497 die 20 Feb pag. 3–28. (in eccles. parochi. Heilsberg)

Constitutiones Synodales Stanislai S. Cardinal et Episcopi Varmienss pp. 29–88.
w przytomności Jana Fran. Commendonego Cardi. delegata (odbyte za Synodu w Heilsbergu, w Sierpniu 1565) zarazem po Sobrze Fryderykim w jeśc

Synodicae Constitutiones ecclesiae ac dioces. Varmiensis Praesidente Martino Cromero Coadutore et Episcopo designato, promulgatae 1575 mense Junii pag. 98–121. (in Sacello castri Heilbergensis)

Constitutiones Synodales publicatae Simonis Rudnicki ep. Varm. Heilsbergenses Calendis Maii 1612 pag.

Stanisław Hr. S. Cardynał presbyter Cardin ep. Varm. (Hosii)

Elbląg

Kościół farny S. Nicolai

filialny S. Jacobi 1256 fund.

filialny S. Annae ist. 1505

szpitalny S. Ducha ł. 1242.

Lektor Dominikanów ł. 1238 Hermann

Balk – supr. 1542 (należał do prowincji polskiej)

Lektor Beginek ist. około 1300

Lektor Brygittek i Brygitanów fund. 1458 d. 14 Sept. Kazimierz Jagiellończyk Król pol. (feria V ipso die Exaltationis S. Crucis 1458) (S. Birgittae) supr. 1521

Kościół farny Trium Regum (in der Neustadt

Lektorzy Beginek: Toruń ist. 1444

(czyli Klepek) Bartenstein

Breslau

Riga w XIII w.

Gruczniądz ist. 1382

Prusacy zajęli to biskupstwo 1772.

Biskupstwo warmijskie (wg Eichhorna)
Innocenty IV poleca arcybiskupowi Inflanckiemu, Prus: Estonii aby Wernera domini-
kana dworzanina Henryka króla rzymskiego wyświęcił na biskupa Warmii
dugdum II non. octobr. Pontif. a. 4to (1245) (Theiner Monum polon T. I p. 43 fo 87)

Wiarę chrześciańską w Prusach zaszczepiali S. Wojciech († 997) i S. Bruno († 1009 gum męczeńs.)
(r. 1210 powtórnie powierzony kościoły w Prusach arcybiskupowi gnieźn. a, r. 1215 Chrystianowi biskupowi (od r. 1209)) w końcu
Chrystian cysters klasztoru oliwskiego który pod latach nawracania został r.
1215 biskupem pruskim. Pomimo trudności i oporu jakie stawiało bałwochwal-
stwo, pałając gorliwością misjonarza Krystyna i zwycięzki orężą krzyżaków
ufzalily wiarę chrześciańską tamże. Wiara tak rozległe zrobiła postępy
iż Honoriusz III widząc że jeden papież nie może podołać obowiązkom tak rozległej
owczarni r. 1218 zamyślał kilka nowych biskupstw utworzyć w Prusach. —
Papież Grzegorz IX w r. 1234 wziął w swe posiadanie Prusy i krzyżakom w nich
nadał pewnej części lenne prawo pozostawiwszy sobie kościelne urządzenie i
opatrzenie części majątku dla biskupów. W tym celu przeznaczył tę czynność
r. 1236 legatowi swemu Wilhelmowi z Modeny który dopiero 1239 z jechał
do Prus. Wszelakiej nieobecności Krystiana († 1245) zwłekła ten podział. Dopiero r. 1243
ułożył plan podzielenia Prus na 4 dyecezyje w Anagni r. 1243 co papież d. 29
lipca 1243 bulla potwierdził. W tym celu (i biskupstwo pruskie sprzymierzonych) zjechał powtórnie Wilhelm z Modeny
legat do Toruńia gdzie d. 10 kwietnia 1244 (odbył zjazd w tym celu. Tym czasem
umarł Krystian 1245. Papież Innocenty IV mianował w Lionie 1246 Alberta Suerbeer z Kolonii
legatem i arcybiskupem pruskim nakazawszy mu (dominikanina) instalować biskupów pruskich
Ten mianował (r. 1245 najprzód biskupem chełmińskim Heidenreicha. Dopiero r. 1246
mianował Henryka księdza świeckiego biskupem warmijskim wszelakoż nie został
on potwierdzony bo się Krzyżacy temu sprzeciwili i tyle zrobili iż papież Innocenty
IV d. 11 lutego 1249 polecił księdza z zakonu Krzyżackiego Henryka de Strateich
wyświęcić na biskupstwo lecz niechciał go wyświęcić legat arcybiskup Albert dlate
żyjąc w zatargach z Krzyżakami i wolał r. 1250 w Lionie złożyć swój urząd legacki.
Pneto też ani Wernera, ani świeckiego Henryka ani krzyżackiego Henryka von
Strateich nie można poczytywać za biskupów warmijskich bo to byli tylko kandydaci
na biskupstwo warmijskie. Dopiero Anzelm księdz zakonu Krzyżaków został r. 1250 po-
święcony na pierwszego biskupa warmijskiego przez legata papieskiego Piotra z Albano
Kardynała biskupa [illegible]. Był ten Anzelm rodem z Niemiec; poświęcony na biskupa d. 28
Augusta 1250 w Valencienes. Zjechał on 1250 do Prus i gorliwie zajął się urządzeniem swej
dyecezyji. Utrzymawszy r. 1254 w podziale z krzyżakami swoją trzecią część kraju w dyecezyji
utworzył zaraz kapitułę złożoną z 4 prałatów i 24 kanoników d. 26 stycznia 1264 wyzna-
czywszy im dochody i prawo obierania z swego grodka biskupa. Gdy pogańscy Prusacy 1264 Brunsberg
Heilsberg i Wheilsberg zdobyli zburzył się Anzelm do Elbląga gdzie umarł 20 maja 1264 (jak widać z przy-
tłów) w podróży [illegible] ustanowił katedrę w Fromborku

Anzelm od r. 1262 bawił w Lichach: nie Elbląg

jako legat apostolski

Leży pochowany Anzelm dopiero Mikołaj III r. 1279 d. 21 Marca na biskupstwie warmijskim Henryka I potwierdził

W bulli papieża Innocentego IV z r. 1254 powiada papież z Henryka biskupa warmińskiego przenosi na biskupstwo Sambijskie

Innocenty IV (Lugduni III Idus Februarii Pontif. A° VII) 1249. poleca arcybiskupowi pruskiemu i inflantskiemu aby Fr. Henricum z zakonu Krzyżaków wyświęcił na biskupstwo warmijskie (Theiner)

Seit diesem wiederholt für die Ausführung sorgenden und öffentlichen Gesellschaftsbildern in Aussicht genommen, ist es in unserem Institute unsere Beispiele der verschiedensten Gebiete in der Art zu liefern, daß die Bürgerschaft den verschiedenen, Land- und Landschaftsgerichten Rechte zu Andere war es mit der Herstellung eines Fortschritts, sowohl als auch Lust- und Vorschriften, mit diesen Bildern Herstellung in unserer Anstalt und manche dieser Art ebenso wünschenswerth als nützlich erscheinen mußten und schließlich und in dankbarer Aufgabe genommen.

Die Forderung ist und war gerechtfertigt, daß diese Bilder Glücklichste vorgeführt wird, wenn sie den gesetzten Zwecke Gruppenbildern, d. h. je 3–6 Figuren gruppiert, charakteristisch sowohl individuell unterschieden und dargestellt wird, und diesen Maßstabe der Gesammtheit genommen zu stellen. Auf diese Forderung gestützt, wurden unsere Institute zur Ausführung solcher historischen Bilder eine gestaltungsfähigen Bedingungen zu machen, die ganz genügende Güte wurden jetzt überwiegt in der bei Gruppierung mehrerer Personen mit einem Blicke vollständig übersehen, der Zeitpunkt eines der auf ist nicht mehr entscheidend. Je größer die Gestaltungsfähigkeit desto vorzüglicher ist der für unseren Lehrzweck. Die Namen müssen möglichst genau und deutlich beigeschrieben, um sie über den Bilde gründlich zu haben; eine gelungene der Wappen schien. Ebenso wird es wünschenswerth sein, bei der Einordnung Figuren mehr in Vordergrunde stehen zu lassen,

+ Schluß der Gruppe, Gründ und mehrere Nebenfiguren

Warmijskie biskupstwo pod tytułem P. Maryi i S. Andrzeja Apostoła erygował wraz z pomezańskim i sambijskim legat apostolski Wilhelm biskup Modeny na synodzie w Toruniu r. 1243, przyczem biskupowi trzecią część obszaru dyjecezyi przyznano na własność. Biskupa mieli obierać kanonicy kapituły w Braunsbergu – wskutek traktatu zawartego z Krzyżakami w Toruniu d. 19 Octobr. 1466 dyjecezyja warmijska wraz z Prusami zachodniemi dostały się pod panowanie polskie. – Mikołaj von Tüngen biskup warmijski poddawszy się d. 17 lipca 1479 Polsce przyrzekł, iż kapituła ma obierać na biskupstwo osoby (personam gratam) dobrze zyczącą królowi, która temuż królowi ma złożyć homagium biskupiem gebirnen. Dopiero Zygmunt I zawarł z kapitułą warmijską traktat r. 1512 mocą którego król z kapituły warmijskiej wybierał 4 kandydatów krajowców, z których zaś kapituła jednego na biskupa mianowała. Dopiero za króla Michała i Jana III wybierano na biskupstwo także niekrajowców, byle Polaków. – Pierwszy Stefan Wydżga biskup warmijski, zaczął r. 1613 używać tytułu biskupa Sambijskiego. Biskupstwo warmijskie podług rozporządzenia papieża Aleksandra III podlegało arcybiskupowi w Rydze; lecz biskup Jan I Belger de Meissen około r. 1354 wyjednał sobie exemcyją iż tylko samemu papieżowi miał podlegać. – R. 1542 Arcybiskup gnieźnieński jako legatus natus chciał pod swą metropolitalną władzę policzyć i biskupstwo warmijskie, lecz sprzeciwiał się temu biskup Jan Dantyszek Flachsbinder. – Jurysdykcyja duchowna biskupa warmijskiego rozciągała się na całą Warmią (Ermland – gdzie niebyło żadnego protestanckiego zboru) wraz z posiadłościami kapituł, na starostwo tolkmickie, na obwód elbląski – i na kościoły katolickie w Królewcu wskutek traktatu Zygmunta III zawartego z elektorem Janem Zygmuntem

r. 1611 potwierdzonego w Wehlau 1619.

Biskup warmijski miał tytuł: biskupa warmijskiego i sambijskiego (od r. 1618), Księcia S. Romani Imperii (który to tytuł cesarz Karol IV r. 1358 nadał biskupowi Janowi II Streifrock biskupowi) i prezydenta krajów pruskich.

Księstwo warmijskie obejmujące dobra biskupie i kapitulne mieściło się w dzisiejszych obwodach (landräthlichen Kreisen) Allenstein, Braunsberg, Heilsberg, Rössel.

Biskup warmijski posiadał jako dobra stołowe miasta Bischofstein i Bischofsburg oraz Klucze czyli burgrabstwa: Braunsberg, Wormdit, Heilsberg, Schmolainen czyli Guttstadt, Wartenburg, Seeburg, Bischdorf czyli Rössel – oraz dochody sądowe – miast swoich Burgrabiów ~~Allenstein~~ d. 27 Stycznia (S. Andrzeja)

Kollegiaty: 1) warmijska (założona pierwotnie (r. 1264 przez biskupa Anselma przy katedrze w Braunsberg) o 5 prałatach (decan. cantor. scholast. custos. archidiac.) praepositus i 11 Kanonikach razem 16 Kanonikach. – R. 1286 biskup Henryk Flemink przeniósł tę Kollegiatę do Frauenburga. Kollegiata ta liczyła 4 prałatów i 16 kanoników. Prałat praepositus obcierany był przez Króla*) inni prałaci i kanonicy obcierani byli wskutek urządzenia papieskiego z r. 1447 w ten sposób iż na wakujące miejsca w styczniu, marcu, maju, lipcu, wrześniu i listopadzie obcierał papież, a w inne miesiące biskup warmijski. – Kapitułę tę uposażył bogatemi swoich posiadłości biskup r. 1288 odstąpiwszy jej trzecią część swoich posiadłości. Przed zaborem pruskim posiadała ta kapituła 3 miasta: Allenstein, Mehlsack i Frauenburg i 9 wsi: Lornwangen, Jerstenau (w dekanacie Seeburg), Santoppen, Heinrichsdorf (w dekan. Rössel) Albrechtsdorf, Kleinfeld (w dekan. Wormdit) Rautenberg, Vegitten, Curau (w dekan. Braunsberg).

*) Kapituła generalna warmijska odbywała się raz w roku w dzień Wszystkich Świętych.

Fundatia tej kapituły warmijskiej statutami potwierdzonemi przez Maurycego Ferbera biskupa warm. d. 19 Marca 1582, z dodatkami Stanisława Hozjusza z r. 1565 i Marcina Kromera (St. statuta exteriae cathedr. Varmien. Mspt. in 4° pag. 78. w bibl. Bpstwa Mspt. Nr. 624) – dawniejszy statut ustanowił biskup Henryk III Sorbom r. 1384, który nie zniósł dochody

2) Kollegiata w Guttstadt, założona pierwotnie 1341 we wsi Petelkau (de Liebenstein) r. 1343 przeniesiona do Glottawy, gdzie jej biskup Herman nadał statut – po 4 latach przeniesiona znów do Guttstadt. Kapituła składała się z 2 prałatów (praepositus. decan.) i 3 Kanoników. Kanoników wybierał biskup z podanych przez kapitułę kandydatów.

Kollegiata gutstadzka posiadała 15 wsi: Vierzighuben Sussenthal (nadane przez biskupa), Steinberg (nadane przez kollegiatę frauenburską), Liegnau, Lautenwald, Worlack, Buswald, Ajchnau, Leutken, Munsterberg, Domnau, Wormesberg, Flamming, Wielki i Maly Bessow,

Seminarium (dla dyecezyi szwedzkich, inflantzkich pruskich) w Brunsbergu przy Collegium Jezuitow r. 1578 założył Antoni Possevin Soc. Jes. zwane papieskie Seminaryum

XXXVI) Ludam Stanisław Grabowski urodzony w Wielkiej Polsce czyli raczej w Pomerelii, był najprzod proboszczem w Tiegenhagen, dalej Kanonikiem gnieznień. od r. 1733 sufragenem poznańsk. od r. 1738 biskupem chełmińsk. a dalej biskupem Kujawskim, człowiek uczony; wbrew układom (r. 1512) piotrkowskim zabezpieczającym Kapitule warmijskiej wolny wybor biskupa który powinien być kanonikiem warmijskim i Prusakiem, obrany 13 Kwietn. 1741 przez Kapitulę w Frauenburgu biskupem podług życzenia Króla; d. 18 Sept. 1741 otrzymał ~~Grabowski~~ mianowanie na biskupstwo warmijskie na które wyjechał d. 8 Oktobr. 1742. Papież Benedykt XIV d. 21 Kwietn. 1742 przyozdobił go pallinszem lubo był biskupem tylko; r. 1743 ~~1744~~ był prezydentem trybunału skarbowego w Radomiu, skąd się udał do Drezna do Króla r. 1743; na Sejmie grodzieńskim niedokończonym 1744 bronił praw Kościoła – R. 1747 był znowu na dworze w Dreznie. D. 1 Octobr. 1747 wyświęcił na biskupstwo chełmińskie Wojciecha Stanisława Leskiego Dbały o dobro poddanych. R. 1749 jako Komisarz Królewski ~~załatwił~~ załatwił w Gdańsku nieporozumienia między mieszczanami a ~~Radą~~ Radą miejską i był znowu w Dreznie. R. 1752 był w kąpielach w Aachen. Odrestaurował ołtarze w katedrze w Braunsberg. R. 1760 i 1761 gdy podczas siedmioletniej wojny Rossyjskie wojska stały w Warmii, wspierał poddanych. R. 1766 ogłosił ustawę krajową nowo rewidowaną dla Księstwa warmijskiego. R. 1766 mianował swym Koadjutorem Ignacego Krasickiego obranego w tym roku na Kanonią warmijską (który będąc kanonikiem przemyskim proboszczem Kapituły, od Klemensa XIII d. 1 Grudn. 1766 dostał biskupstwo Uranopolitańskie) Grabowski umarł w Heilsberg d. 15 Grudn. 1766 mając 69 lat pochowany w Frauenburgu, poważany ogólnie nawet od akatolików.

XXXVII) Ignacy Krasicki wyświęcony w Warszawie r. 1766 na Bo-
że narodzenie przez nuncjusza Visconti na biskupa. Z końcem maja
r. 1767 dopiero zjechał do swej dyecezyji; w czerwcu 1767 był na sejmie
warszawskim; dopiero d. 24 grudn. 1767 ~~[illegible]~~ instalowany uroczyście
w Katedrze heilsbergskiej. Od stycznia do kwietnia r. 1768 bawił znowu
w Warszawie. W marcu 1769 wyjechał do kąpiel zagranicznych, skąd
wrócił w październiku 1769. R. 1771 wypuścił w dzierżawę na 6 lat dobra
biskupstwa Ignacemu hr. Letnerowi wojewodzie bełzk. R. 1772 d. 13
Septembra zajęli Prusacy zachodnie Prusy Fi sekularyzowali biskupstwo
warmijskie. R. 1795 mianowany arcybiskp. gnieźn. + 14 marca
1801 w Berlinie.

F Warmią zajęli d. 9 Septembr. 1772 (port. Baczko) a dopiero d. 13 Septembr. przybyli pruscy komisarze do Heilsbergu.

XXXVIII) Jan Karol von Hohenzollern-Hechingen
1795-1803.

Sufragani warmijscy

1. Jan biskup symbalijski, proboszcz w Kwidzyniu 1499 + 17 grudn. 1532 mając 94 lat.
2. Michał Działyński biskup hipponeński 1624 – 1647 został biskupem kamienieckim (syn wojewody malborskiego, kształcił się w Rzymie, gdzie już r. 1612 kanonią warmijską otrzymał, był koadjutorem królewicza biskupa Jana Alberta.)
3. Wojciech Lichowicz Dr. Pr. Praw, protonotariusz apostol. sekretarz król. kanonik kamieniecko-podol. odr. 1647 kanonik warmijski, biskup hipponeński i sufragan 1648 + 1665 w Łyskowicach w Kurlandii.
4. Kazimierz Benedykt Leżeński opat cystersów w Wąchocach, biskup himeryjski 1695 + 1703 d. 25 paźdz. w Bartenstein mając 47 lat.
5. Stefan Wierzbowski biskup dardaneński 1711 – 1713 był zarazem officyałem warszawskim.
6. Jan Franciszek Kurdwanowski, kształcił się w Rzymie, był kanclerzem królowej Marji Kazimiry, z którą r. 1699 podróżował do Rzymu i został kanonikiem warmijskim, biskup marokański 1713 + 1729 d. 28 grudnia.
7. Michał Remigiusz Łaszewski, kształcił się w Łoziannie, Rzymie, kanonik warszaw. a odr. 1709 warmij. biskup makryjski 1730 + 1746 d. 2 październ.
8. Karol Fryderyk baron von Zehmen urodzony w Eichstädt, kształcił się w Rzymie, r. 1747 został kanonikiem warmijsk. biskup letejski 1765 + 1798 d. 13 grudnia.

9. Andrzej Stanisław von Hatten urodz. 31 sierpnia 1763 w Lemitten pod Wormditem w Warmii z rodziny szlacheckiej, kształcił się u jezuitów w Brunsbergu i u Misjonarzy w Warszawie, a r. 1783 w Rzymie, gdzie został Dr. Teol. r. 1786 wrócił, r. 1792 był dziekanem w Mehlsack, r. 1799 kanonikiem warmińsk. biskup dianeński 1800, biskup warmiński od 2 X pazdziern 1837 + 1841 d. 3 stycznia zamordowany. (Cf: Wierzbowski: Lebens- und Ermordungs-Geschichte des Bischofs von Ermland Dr. Andreas Stanislaus v. Hatten. Mohrungen und Braunsberg 1841. 8°)

10. Józef Ambroży Geritz urodz d. 3 Kwietn. 1783 w Seeburgu, kształcił się w Rössel i Brunsbergu r. 1806 został księdzem ~~[illegible]~~ 1813, kanonikiem 1822, biskup abderytański 1840, biskup warmiński d. 27 stycz. 1842

11. Franciszek Grossmann urodz. w Robawen koło Rössel d. 25 lut. 1783, wyświęcony 1806, kanonik 1839, biskup amyzoński 1844 + 1852 d. 5 maja.

12. Antoni Frenzel Szlązak, ur. 7 sierp 1790, wyświęcony 1818, profesor przy liceum brunsberskim, kanonik 1831, biskup areopolitański 1852.

Die Zahl der Klöster und geistlichen Stifter im polnischen Preussen stieg allmählich noch. Es waren im achtzehnten Jahrhundert folgende: 1) die Cistercienserklöster Oliva (aufgehoben 1831) und Pelplin (aufgehoben 1823); — 2) die Dominikanerklöster Danzig (bestand noch 1835), Dirschau (aufgehoben 1818), Culm (bestand noch 1835), Thorn (aufgehoben 1819); — 3) die Franziskanerklöster, und zwar a) conventuales minores zu Culm (im Februar 1806 aufgehoben) und zu Culmsee (unbekannten Ursprungs, schon vor 1806 aufgehoben); b) Reformaten, über deren allmähliche Ausbreitung in Preussen es uns an Nachrichten sehr fehlt, zu Lonk auf dem Gebiet der Stadt Neumark, von dem pommerschen Woiwoden Paul Dzialinski um 1640 gegründet[418]) (bestand noch 1835), Neustadt (aufgehoben 1834), Stolzenberg (seit 1813 verlassen), Christburg (aufgehoben 1832), Graudenz (aufgehoben 1802), Strassburg (ausgestorben 1831), Cadienen bei Tolkemit (aufgehoben 1826); c) Kapuziner zu Rehwalde (unbekannten Ursprungs, aufgehoben 1823); d) Bernhardiner zu Neuenburg (schon vor 1835 ausgestorben), Schwetz (unbekannten Ursprungs, aufgehoben 1816), Thorn (desgl. 1821), Löbau (desgl. 1820), Wartenburg (desgl. 1832), Springborn bei Heilsberg und Jacobsdorf bei Camin (beide unbekannten Ursprungs, ausgestorben 1826); — 4) das Karmeliterkloster zu Danzig (ausgestorben 1822); — 5) Augustinerklöster: a) canonici regulares Lateranenses zu Conitz (aufgehoben 1819); b) Brigitten (Büsserinnen) zu Danzig (bestand noch 1835); c) Prämonstratensernonnen zu Zuckau (bestand noch 1835); d) Barmherzige Brüder zu Alt-Schottland bei Danzig (unbekannten Ursprungs, aufgehoben 1806) und Barmherzige Schwestern zu Culm (unbekannten Ursprungs, noch 1835 vorhanden); — 6) das Karthäuserkloster Marien-Paradies zu Karthaus (aufgehoben 1823); — 7) die Benedictiner- (Reformaten-) Nonnenklöster zu Culm (mit der Filiale Bislawek, aufgehoben 1821), Graudenz (bestand noch 1835), Zernowitz (desgl.), Thorn (aufgehoben 1831); — 8) Paulinerkloster zu Topolno bei Schwetz (unbekannten Ur-

---

[418]) Hartknoch, A. u. N. Preussen, Addend. zu p. 440. Die Kirche zu „Launitz zwischen Bretchen und Neumarkt", und die Wallfahrten nach demselben erwähnt Hennenberger S. 251.

sprungs, ausgestorben 1810); — 9) Missionare zu St. Albrecht bei Danzig (aufgehoben 1818) und zu Culm (aufgehoben 1822), beide unbekannten Ursprungs[419]). Besonders erwähnenswerth ist die Ausbreitung der Jesuiten in der Zeit der polnischen Herrschaft, welche mehrere der älteren Klöster an sich brachten. Um die Mitte des achtzehnten Jahrhunderts gab es Jesuitencollegien zu Braunsberg und Rössel im Ermelande, Missionen zu Königsberg, Tilsit, Heilige-Linde und Schönberg — sämmtlich zu der Jesuiten-Provinz Lithauen gehörig. Im polnischen Preussen hatten sie Collegien zu Danzig, Thorn, Graudenz und Conitz, eine Residenz zu Marienburg, Missionen in Culm, Danzig, Cassubien (und Stargardt? — Szarogrodensis missio), sämmtlich zur Provinz Polen gerechnet[420]).

Vierter Abschnitt.

Die neuen Verwaltungsbezirke des achtzehnten Jahrhunderts in beiden Theilen Preussens und im Netzdistrikt.

1. Die Kriegs- und Domänenkammern, Domänenämter, landräthlichen und steuerräthlichen Kreise.

Die alte patriarchalische Regierung zu Königsberg und Eintheilung Preussens in Hauptämter verlor in demselben Maasse an Bedeutung, als die Regierung der brandenburgisch-preussischen Staaten an Einheit und innerer Kraft gewann. Die Organe der letztern waren seit der Einführung der stehenden Heere, der perpetuirlichen Steuern und der neueren Domänenwirthschaft eine Reihe neuer Behörden, an welche die Functionen der königsberger Regierung und der Schlosshauptleute allmählich übergingen, namentlich die Kriegs- und Domänenkammern,

[419]) Nach Jacobson, Zur Gesch. der Preuss. Klöster, in Ledeburs N. Archiv, Bd. 1, S. 47 ff. Vgl. Holsche, Westpreussen, S. 84, 85.

[420]) Catalogus provinciarum, domorum etc. societatis Jesu, Romae 1749, reimpress. Brunsbergae 1750, pag. 37—40. Statt der ehemaligen Jesuitencollegien wurden laut Reglement vom 1. Juni 1781 zwei Gymnasia academica zu Schottland (später eingegangen) und Braunsberg, sechs einfache Gymnasien zu Graudenz, Conitz, Bromberg, Marienburg (später eingegangen), Rössel (später Progymnasium) und Deutsch-Krone (später Progymnasium, seit Kurzem wieder Gymnasium) und ein geistliches Seminar zu Schottland gegründet. Vgl. Jacobson a. a. O. S. 54.

Dziś istnieją 4 klasztory żeńskie
w dyecezji warmijskiej między
innemi klasztor Katarzynek

Hosius przez przebiegłą gorliwość utracił katolików w 2 trzecich częściach swej dyecezji

græcæ linguæ, des *Du Cange, Glossarium med*
chischen Classiker mit lateinischer Uebersetzu
ke etc. zu besitzen. Der Preis dieser We
nd bisher auf einmal entrichtet werden musst
zu schwer.

haben mir nun für dergleichen grosse und th
sbedingungen eingeräumt, dass ich Ihnen
rch Abschlagszahlungen überlassen und mit
ewähren kann. Diese Vergünstigungen könne
grösseren Sammlungen, *mit einem Male und v*

1864

Warmińska dyecezja r. 1864, obszar 700 mil □
Katolików parafian 220,00 z tych 60,000 Polaków, 4000 Litwinów
reszta niemcy.

Dekanaty .. parafię

Olsztyński	11	przeważnie polski
Braunsberski	8	
Elblągski	4	
Gutsztadzki	13	
Heilsbergski	14	
Malborski	10	częściowo polski
Mielzacki	10	
Neuteich	10	
Reselski	10	częściowo polski
Sembijski	9	po niemiecku, litewsku, polsk.
Zeburski	9	częściowo polski
Sztumski	11	przeważnie polski, nabożeń. pol.
Wartenburski	9	cały polski, nabożeństwo polsko

13 dekanatów 126 paraf.

Biskup od r. 1841. Józef Ambroży Geritz mający 81 lat

W Olsztyńskim dek. parafie polskie: Barcz (Gr. Tinz: tinz), Braunswalde, Jetrzwałda (Jettmundwalde) Dywita (Dwieten), Grieslinen, Schonbrück, Altschöneberg, Wuttrinen, Olsztyn (Allenstein), Jonkowo (Jonkendorf)

Dekanat Wartenborski parafie polskie
Wartenbork (Alt-Wartenburg), Klonken
dorf, Gr. Kleeberg, Lamkowo (Gr. Lemkau
dorf), Leschienen, Wielka Lurda (Gr. Lau
den) Ramsau, Letal (Lissuthen)
Dekanat Sztumski parafie polskie
Sztum (Stuhm), Kiszporg (Schönsee), Sta
ryfarg (Altmark), Dąbrowo (Dt. Brunau),
Kalwe, Kwidzyna, Pasłolin (Preußisch), Pas
lie (Possilgen), Szgwiza (Schönwiese),
Tyfnowo (Tiefenau)
Dekanat Malborski parafie polskie: Mar
bork, Königsdorf, Kunzendorf,
Wernersdorf.
Dekanat Rybelski parafie polskie:
Święta Lipka (Heilige Linde), Jenoburg
Dekanat Sambijski: parafie litewskie
Tylża, Kłajpeda (Memel), Schillgallen
Bilderweitschen, Schiben, Riedelsberg
parafie polskie: Ełk (Lyck), Margra
bowo czyli Pleśko (Pleiske)
Dekanat Seeburski parafie polskie: Biskupiec, Biesow

Dyecezya Warmińska

r. 1887.

Frauenburg (Frombork) Kościół Katedralny Wniebowzięcia P. Maryi, fundowany r. 1278, wymurowany r. 1342; – przy nim:

Biskup: Andrzej Thiel Dr. Teol. ur. 28 Września 1826, wyświęcony 30 Wrzes. 1849, obrany od Kapituły 15 Grudnia 1885, prekonizowany 12 Lutego 1886, konsekrow. 9 Maja 1886.

Prałatów 2 (Praepositus - Decanus)

Kanoników zwyczajnych 7.
Kanoników honorowych 4
Wikaryuszów 6.

I. Dekanat Olsztyński (Allensteinensis) ludności przeważnie polska.

1) Allenstein (Olsztyn) S. Jakuba większ. Apost. zbud. 1415, pols. 6470 dusz
2) Hohenstein (Olsztynek) niemiec. 3) Gross-Bertung (Wielki-Bartąg) S. Jana ewang. eryg. 1363, polsk. 4) Braunswalde (Brunswałt) S. Katarzyny, er. 1337, polsk. 5) Dittrichswalde (Gietrzwałd) Narodzenia P. Maryi, er. 1352, polsk. 6) Diwitten (Dywity) abo Dywita S. Szymona i Judy Ap. er. 1366, polsk. 7) Goetkendorf (Gutkowo) S. Wawrzyńca er. 1352, niemiec. 8) Griesliinen (Gryźliny) S. Wawrzyńca er. 1358, polsk. 9) Jonkendorf (Jonkowo) S. Jana Chrzcic. er. 1345 polsk. 10) Neu-Kokendorf, S. Jana ante portam Lat. er. 1380 polsk. 11) Schoenbrueck (Szombruk) S. Mikołaja er. 1383, polsk. 12) Alt Schoeneberg (Szombark) S. Maryi Magdaleny er. 1352 polsk. 13) Wuttrienen (Wituny) S. Jakuba większ. er. 1412, polsk. 2405.

II. Dekanat Brunsbergski (Brunsbergensis) ludności niemiecka.

6861 dusz
2096 „

1) Braunsberg (Brunsberk albo Braniewo) S. Katarzyny istn. 1251, niemiec. 2) Frauenburg (Frombork) S. Mikołaja, istn. 1304, niemiec. 3) Heiligenbeil (Świętomiejsc albo Święta Siekierka) istn. 1349, niem. a) Korschellen kapellania, niem. 4) Mühlhausen (Młynary albo Mitusa) Niepokalanego Poczęcia N. M. niem. 5) Bludau Nawiedzenia N. P. M. er. 1310, niem. 6) Plaskwich S. Katarzyny, niem. 7) Gross-Lautenberg, Wszystkich Świętych er. 1293, niem. 8) Schalmey, S. Jerzego, istn. 1343, niem. a) Filia: Pettelkau, S. Małgorzaty, istn. 1405 niem. 9) Thiedmannsdorf, S. Trojcy, er. 1296, niem. 10) Tolksdorf, S. Marcina biśk., istn. 1485, niem.

III. Dekanat Elblągski (Elbingensis), ludności niemiecka.

4393 dusz.
2156 „

1) Elbing (Elbląg) S. Mikołaja, istn. 1246 niem. a) Langritz-Colonie, kapellania niem. 2) Preussisch-Holland (Pasłęk albo Pruski-Hołąd), S. Józefa, fund. 1859, niem. 3) Tolkemit (Tolkmicko) S. Jakuba większ. niem. 4) Neukirch, S. Mikołaja, niem.

IV. Dekanat Dobromiejski (Guttstadiensis) ludności niemiecka.

5077 „

1. Guttstadt (Dobremiasto) S. Salwatora i WWSS. zbud. 1400, niem. a) Kaplica: Schönwiese, S. Krzyża, fund. 1322, niem. 2) Liebstadt S. Krzyża, niem. 3) Arnsdorf, S. Katarzyny, er. 1308, niem. 4) Benern, S. Maryi Magdaleny, niem. 5) Elditten, S. Marcina, er. 1280, niem. 6) Glottau, S. Salwatora, er. 1312 niem. – Filia: a) Münsterberg, S. Katarzyny, er. 1389, niem. 7) Heiligenthal, S. Kosmy i Damiana, er. 1365, niem. 8) Kalkstein, S. Andrzeja, er. 1285, niem. 9) Rossberg, Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi er. 1362, niem. a) Filia: Eschenau, S. Marcina istn. 1866, niem. 10) Peterswalde, S. Bartłomieja, er. 1335, niem. 11) Queetz, S. Jakuba większ. er. 1372, niem. – Filia:

Rosengarth, S. Mateusza ewang. fund. 1359, niem. 12) Schoelitt, Narodzenia P. Marji, er. 1348, niem. 13) Wolfsdorf, S. Jana Chrzcic. er. 1332, niem.
a) Kapellania: Regerteln, S. Małgorzaty, er. 1297, niem.

V. Dekanat Heilsbergski (Heilsbergensis) ludność niemiecka.

1. Heilsberg (Lickark), S. Piotra i Pawła, er. 1308, niem. – Kaplica: 5920 duż.
a) Neuhof (za miastem Heilsberg) S. Krzyża fund. 1709. niem. (2) Landsberg, er. 1335, niem. 3) Blankensee, S. Michała, niem. 4) Frauendorf, S. Anny, niem. 5) Kiwitten, S. Piotra i Pawła, niem. – Filia: a) Schulen, S. Krzyża, niem. – Kaplica: a) Springborn, niem. b) Krekollen, S. Krzyża i S. Wawrzyńca, er. 1336, niem. 7) Reichenberg, S. Elżbiety, er. 1359, niem. 8) Reimerswalde, S. Jana ewang. er. 1359, niem. – Filia: a) Raunau (Rurowo), S. Szymona i Judy, er. 1349, niem. 9) Roggenhausen (Rogóź albo Rogozno), S. Barbary, er. 1338, niem. 10) Siegfriedswalde, S. Jana ante Portam Latinam, niem. 11) Stolzenhagen, S. Wawrzyńca, er. 1362, niem. 12) Wernegitten, S. Małgorzaty, er. 1348, niem. 13) Wuslack, S. Antoniego opat. niem.

VI. Dekanat Malborski (Marienburgensis) ludność częściowo polska.

1) Malborg (Marienburg), S. Jana ewang. polsk. 2) Fischau (Fiszewo), S. Jana Chrzcic. niem. 3) Grojau (Grojewo) S. Jana Chrzcic. niem. 4) Königsdorf, S. Mikołaja, polsk. 5) Kunzendorf (Kończewice), Wniebowzięcia P. Marji, polsk. 6) – Filia: a) Liessau (Lisewo) S. Mikołaja, polsk. b) Gross-Lesewitz (Lasowice czyli Leźwice), S. Andrzeja, niem. 7) Milenz, S. Michała, niem. – Filia: a) Alt-Münsterberg, S. Jerzego, niem. 8) Gross-Montau (Mątwy czyli Muntowy) S. Piotra i Pawła, niem. 9) Notzendorf, S. Barbary, niem. 10) Thiergart (Styrgart), S. Michała, niem. 11) Wernersdorf (Małgorzata-Wieś), S. Mikołaja, polsk. 3350 d.

VII. Dekanat Mazowiecki (Masoviensis) ludności niemiecka i w części polska.

1) Passenheim (Pasym) Serca Jezusowego, niem. 2) Lyck (Ełk albo Łek) S. Wojciecha, er. 1430, polsk. 3) Marggrabowa (Olecko albo Oleck), S. Krzyża, er. 1560, polsk. 4) Mensguth (Dźwierzuty), S. Trojcy, niem. 5) Ortelsburg (Szczytno) niem. – Filia: a) Johannisburg (Janosbork), niem. 6) Sensburg (Ządzbork), S. Wojciecha, er. 1400, niem. 7) Gross Leschienen (Leśiny), Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, er. 1398, niem. 8) Willenberg (Wielbark), S. Jana Jlepom, niem. – Kapellania: a) Opaleniec, S. Józefa, er. 1598, niem. 9) Liebenberg (Klon), Znalezienia S. Krzyża, fund. 1861. niem.

1088 d.

VIII. Dekanat Mehlsaccensis (Mehlsaccensis), ludność niemiecka.

1) Mehlsack, S. Piotra i Pawła, er. 1312, niem. 2) Wormditt (Orneta) S. Jana ewang. i S. Jana Chrzcic. er. 1379, niem. – Kapellania: a) Oppen Znalezienia S. Krzyża, er. 1333, niem. 3) Heinrikau (Jedrychowo) S. Katarzyny, niem. 4) Langwalde (Długi borek), S. Jana ante portam Latinam, niem. 5) Layss, S. Mikołaja, niem. – Filia: a) Sonnwalde, S. Antoniego opat. niem. 6) Lichtenau (Lichnowy), S. Jana Chrzcic. niem. 7) Migehnen, S. Wawrzyńca, niem. 8) Peterswalde (Pietrzwałd albo Pietrzwałd), S. Jana Chrzcic. istn. 1480, niem. 9) Plauten (Plawty) S. Wawrzyńca, er. 1326, niem. 10) Wusen, S. Jakuba większ. er. 1288, niem. – Filia: a) Stegmannsdorf, S. Krzyża, er. 1728, niem. – Kapellania: a) Basien, S. Mikołaja, niem.

3402 d.
4351 "

IX. Dekanat Neuticheński (Neuticheńsis) ludności niemiecka.

1. Neuteich (Nowy Dwór), S. Mateusza ewang. niem. 2) Barendt (Borzęty) S. Katarzyny, niem. 3) Fürstenwerder, Narodzenia P. Maryi, niem. – Filia: a) Baerwalde (Wysiadzina albo Bagniewo) S. Jakuba większ. niem.

1184 d.

4. Ladekopp, S. Elżbiety, niem. – Filia: a) Orloff (Orłowo), S. Barbary, niem. 5) Gross Lichtenau (Lichnowy), S. Urszuli, niem. 6) Marienau (Marynowy), S. Anny, niem. – Filia: a) Triege (Tuga) S. Jakuba większ., niem. 7) Neukirch (Nowa cerkiew), S. Marcina, niem. 8) Schöneberg, S. Jana Chrzcic., niem. – Filia: a) Schönsee S. Jerzego, niem. 9) Tannsee, S. Bartłomieja, niem. 10) Triegenhagen, S. Mikołaja, nien. + Kapellania: a) Triegenhof (Nowodwór) Przemienienia Pańskiego, niem.

X. Dekanat Reszelski (Roesseliensis) ludności niemiecka i w części polska.

1) Roessel (Reszel) S. Piotra i Pawła, er. 1337, niem. 2) Bischofstein (Bisztynek) S. Macieja, niem. 3) Glockstein, S. Jana Chrzcic., er. 1333, niem. – Filia: a) Schellen Narodzenia P. Maryi, niem. 4) Gross-Koellen (Wielkie Kolno) S. Trzech Króli fund. 1359, niem. 5) Legienen, S. Maryi Magdaleny, fund. 1359, niem. 6. Plausen, Narodzenia P. Maryi, niem. 7) Santoppen (Villa S. Jodoci), S. Jodoka, fund. 1337, niem. 8) Sturmhuebel, S. Mikołaja, niem. 9) Heiligelinde (S. Filia – Święta Lipka), Nawiedzenia P. Maryi, polsk. 10) Rastenburg (Rastenbork) S. Jerzego, er. 1359, niem. 4389 d. 1218 d.

XI. Dekanat Sambijski i Litewski (Sambiensis et Lituaniensis) ludności niemiecka, ~~polska~~ i litewska.

1) Koenigsberg (Królewiec) S. Jana Chrzcic. niem. 2) Memel (Kłajpeda) S. Trójcy, litew. 3) Insterburg (Wystruć czyli Instruć) S. Brunona niem. 4) Tilsit (Tylża), Wniebowzięcia N. P. Maryi, litew. 5) Robkojen, S. Jana Chrzcic. niemiec. 6) Schilgallen, S. Trójcy, litews. 7) Bilderweitschen, Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, litew. 8) Riedelberg, Przemienia Pańskiego, litews. 9) Szibben, S. Krzyża, litews 3383 d.

XII. Dekanat Jeziorański (Seeburgensis) ludność niemiecka i częściowo polska.

4265 d. 1) Seeburg (Jeziorany czyli Zybork) S. Bartłomieja, er. 1338, niem. – Filia: a) Lokau (Tłokowa) S. Jana Chrzc. er. 1318, niemiek.

6656 d. 2) Bischofsburg (Biskupiec), Narodzenia N. Marji P. i S. Jana Chrzc., polsk. 3) Gross-Boessau (Bieszów) S. Mikołaja, er. 1354, polsk. 4) Frankenau (Frankowo), S. Stanisława, er. 1346, niemiec. 5) Freudenberg, S. Jerzego er. 1362, niem. – Filia: a) Fleming, S. Marji Magdaleny, er. 1358, niemiec. 6) Lautern, S. Marji Magdaleny, niemiec. 7) Prossitten, Wniebowzięcia P. Marji, niemiec.

XIII. Dekanat Sztumski (Stuhmensis) ludność przeważnie polska.

2801 d. 1) Stuhm (Sztum) S. Anny, polsk. – Filia: a) Stuhmsdorf (Sztumska wieś), Podwyższenia S. Krzyża, polsk. – Kapellania: a) Boenhof (Benowo czyli Pszczoły dwór). 2) Christburg (Dzierzgoń czyli Kiszpork), S. Trójcy, polsk. – Filia: a) Baumgardt (Bogaty), S. Jana Chrzc. pols. 3) Marienwerder (Kwidzyn), S. Trójcy, polsk. 4) Riesenburg (Prabuty), S. Wojciecha, niem. 5) Altmark (Starygrod czyli Starytarg), S. Szymona i Judy, polsk. – Filia: a) Neumark (Nowytarg) Wszystkich Świętych, polsk. 6) Deutsch-Dameran (Dąbrowa niemiecka) S. Mikołaja, polsk. 7) Kalwe (Kalwa), S. Marji Magdaleny, niemiek. – Filia: a) Schroop (Szropy) S. Piotra i Pawła, niemiec. 8) Lichtfelde, S. Trójcy, niemiec. 9) Lestlin (Lostolin), S. Michała, polsk. – Filia: a) Peterswalde (Pietrzwałd), Narodzenia Pańskiego, polsk. 10) Posilge (Zutawka czyli Posylia), S. Jana Chrzcic. polsk. 11) Schönwiese (Krasnatąka czyli Szenwieza), S. Anny, polsk. 12) Tiefenau (Tychnowy), S. Jerzego, polsk. – Filia: a) Straszewo, S. Katarzyny, polsk.

XIV. Dekanat Wartemborgski (Wartenburgensis) ludności polska.

1) Wartenburg (Wartemborк), S. Anny, er. 1379, ~~polsk.~~ 64 niem. 2) Alt-Wartenburg (Stary Wartemborк), S. Wawrzyńca, er. 1379, polsk. 3) Gross-Bartelsdorf (Nowawieś czyli Bartołty), S. Jakuba większ., niem. 4) Klewkendorf (Klewki), S. Walentego, er. 1352, polsk. 5) Gross-Kleeberg (Klebark), Znalezienia S. Krzyża, polsk. 6) Gross-Lemkendorf (Lamkowo), S. Mikołaja, pols. 7) Gross-Lurden (Wielka-Purda), S. Michała, er. 1384, pols. 8) Gross-Ramsau (Ramsowo) S. Andrzeja, polsk. 9) Süssenthal (Sętal) (Suo sentai), S. Mikołaja, istn. 1344, polsk.

Klasztory:

Siostry Katarzynki (Sorores S. Catharinae V.) fundowane 1583 przez Marcina Kromera biskup. trudnią się wychowaniem dziewcząt i pielęgnowaniem chorych. Konwenty:

1. Brunsberg (sąsiedzi w szpitalach: Bischofsburg, Frauenburg, Guttstad — 69.
2. Heilsberg — 32.
3. Roessel — 31.
4. Wormditt — 34.

Siostry Miłosierdzia (S. Vincentii a Paula.)

1. Allenstein — 5.
2. Marienburg — 4.

Siostry Miłosierdzia (S. Caroli Borromaei)

1. Brunsberg — 5.

Siostry Miłosierdzia (Charitatis Sisseniun — Graue Schwestern).

1. Królewiec (S. Elżbiety) — 10.

Seminarium dyecezalne w Brunsbergu

Lyceum Hosianum

Dom emerytów w Krossen (z Kościołem Nawiedzenia P. Maryi)

Szpital S. Józefa w Heilsbergu.

Gymnasia: 1) Braunsberg. 2) Elbing. 3) Hohenstein. 4) Roessel.
5) Allenstein. 5) Rastenburg

Szkoła wydziałowa: Worndit

Seminarium pedagogiczne: Brunsberg.

Franciscus Hipler S. Theol. Dr. Regens Seminarii dioecesani,
Profesor in Lyceo Hosiano.

107

Walenstad

R. 1249 d. 11 Aprilis poleca Innocenty IV aby Hen:
ryka Dominikana, który nawrócił ziemię Jadźwingów
(Jatwieżonicae) wyświęcono na biskupa Jadźwingów.
(Theiner Monum Polon. I)

R. 1251 d. 17 Martii poleca tenże papież Innocenty IV Hei:
denrykowi biskupowi chełmińskiemu aby w kraju
ochrzczonego Mendoga (regis Lettoviae) utworzył biskup=
stwo. (Theiner Mon I) a r. 1253 d. 24 Junii nakazał
papież arcybiskupowi rygskiemu aby zdatną jaką
osobę na to biskupstwo wyświęcił. - Jednakże arcybiskup
rygski wyświęcił Christiana Krzyżaka inflantskiego
na biskupstwo litewskie i dyjecezyją jego pod swą
metropolitalną władzę zagarnął. Dopiero 20 Septembr.
1254 uwolnił tegoż Christiana biskupa papież Inno:
centy IV z pod władzy arcybisk. rygskiego i poddał
go bezpośrednio pod władzę papieża samego.

R. 1411 Witold W. Xże Litwy Mikołajowi biskupowi wileń. w zamian za dobra Wachatnica w powiecie wołkowyskim nadaje Wilejkowo, Moranikowice w powiecie krewskim i Błusowę w powiecie świsłockim – tenże Witold r. 1412 nadaje temuż biskupowi powiat Hubort

R. 1430 Witold W X. Lit. zapisuje Maciejowi biskupowi wileńsk. powiat Hłuszeń (Klucz) z obowiązkiem anniwersarzy za jego i jego żony

R. 1430 Władysław Jagiełło król potwierdza Maciejowi biskupowi wileń. i Kapitule dobra nadane przez Witolda: młyn w mieście Wilnie, klucze: Hubort, Hłuszeń i Kamieniec; wieś Lubor (zamieniona za Jaryniczę) Wilgenkowo, Błudzky (zamieniona za Wachotnie); wioski Woszyny, Hazien

R. 1434 Zygmunt W. x. Lit. nadaje Maciejowi biśk. wil. wioskę Korewicze w powiecie miedzick. i jezioro Lacoj w Jakubiszkach

R. 1436 tenże Zygmunt W.X. Lit nadał Kapitule wileńsk. dobra Wojniałgow.

R. 1542 Abraham Kulwa Litwin rozszerza w Wilnie kalwinizm

r. 1253 przez Sulkona arcybisk. gnieźn. Krak. w Kozłowie

Wit dominikan biskup litewsk. wyświęcony 1253 mało przebywał na Litwie; r. 1254 był na kanonizacyi S. Stanisława w Krakowie; r. 1262 pofundował chór w katedrze poznańskiej; r. 1267 nadał w Otmuchowie tamtejszemu klasztorowi dominikanów odpusty; r. 1264 był na Litwie + 1269 w Krakowie. Jest jego list pisany do papieża Innocentego IV (r. 1253?) o smutnym stanie chrześcian na Litwie.

R. 1257 pisał się Vitus episcopus quondam litovienſis de ordine fratr. praed.

R. 1257 d. 29 Września nadaje odpusty kaplicy Franciszkanów w Glatz (Cłaz) którą pofundował.

Geheftet. 1 Thlr. 6 Ngr.

Die Pistole ist Grundlage der Gold=

egen Courant nach 121 verschiedenen Coursen,
100,000 Thaler.
n Friedrichsd'or gegen Courant; $5 = 5^2/_3$.
Pistolen und Kronen in Courant, nach dem
n.
und Kronen von 1 Pf. bis zu 100,000 Thlr.
uf Pistolen von $^1/_{10000}$ bis zu 100,000 Kronen.
n Münze gegen fremde Vereins=Münzen, be=
Sächsische, Oesterreichische und Süddeutsche.
egen Gold, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thlr.
r Courant gegen die Preußische Vereins=Münze.
er Banco gegen die Preußische Vereins=Münze.
fennig bis zu 100,000 Thaler in allen vorkom=

ausländischer Münzen.

Lexicon=Octav. 1858. Geheftet. 1 Thlr. 6 Ngr.

I. Abtheilung.

A. Vergleichungs=Tabellen. Die Pistole ist Grundlage der Gold=Reduction.

1) Vergleichung des Goldes gegen Courant nach 121 verschiedenen Coursen, und von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thaler.
2) Vergleichung der Preußischen Friedrichsd'or gegen Courant; $5 = 5^2/_3$.
3) Uebersicht des Werthes der Pistolen und Kronen in Courant, nach dem Feingehalte und 121 Coursen.
4) Umrechnung der Pistolen auf Kronen von 1 Pf. bis zu 100,000 Thlr.
5) Umrechnung der Kronen auf Pistolen von $^1/_{3000}$ bis zu 100,000 Kronen.
6) Vergleichung der älteren Hannoverschen gegen die neuere, die Sächsische und Preußische Scheide=Münze.
7) Vergleichung der Hannoverschen und Sächsischen gegen die Oesterreichische und Süddeutsche Vereins=Münze.
8) Vergleichung von Courant gegen Gold, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thlr.
9) Vergleichung des Hamb. Courant gegen Hannoversche und Sächsische Münze.
10) Vergleichung des Hamb. Banco gegen Hannov. und Sächsisches Courant.

B. Zinsen=Tabellen, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thaler in allen vorkommenden Procent=Sätzen.

C. Werth=Angabe verschiedener ausländischer Münzen.

eilung ist ein in sich abgeschlossenes Ganze und wird einzeln abgegeben.

Cubic=Tabellen

stmänner, Bautechniker und Holzhändler.

Von

Heinrich Burckhardt,

Königlich Hannoverschem Forstdirector.

Groß Octav. Geh. 1 Thlr. 15 Ngr.

=Tabelle für Rundhölzer nach dem mittlern Durchmesser. Anhang: Kreisflächen=Tabelle für den Durchmesser. er nach dem mittleren Umfange. Anhang: Kreisflächen=Tabelle für den Umfang. III. Cubic=Tabelle für Nadel= Durchmesser. IV. Cubic=Tabelle für Nadelholz=Blöcke nach dem oberen Durchmesser. V. Cubic=Tabelle für Nadel= Cubic=Tabelle für Zimmerhölzer von 4 bis 9 Zoll Dicke. VII. Cubic=Tabelle für stärkere vierkantige Hölzer. chmessers zur Quadratseite beim scharf= und rundkantigen Quadratbeschlage. Anhang b: Grundflächen=Tabelle für ze Schnitt= und Spalthölzer. VIII. Ausbauchungsreihen der Fichten= und Kiefern=Baumschäfte unter mittleren l für stehende Bäume (Buche, Eiche, Fichte, Kiefer). X. Geld=Tabelle nach Stückzahl.

Taschenbuch

hemiker, Destillateure, Brennereibesitzer, Spiritushändler, Kaufleute, Wirthe.

ür das Königreich Hannover und sodann für die Zollvereinsstaaten herausgegeben

von

G. W. Peters,

Hofdestillateur in Hannover.

1859. Schmal 8. 88 S. Geheftet. 20 Ngr.

Druck von August Grimpe in Hannover.

Mendog (Myndowe) król litewski (rex Lettoviae) nawrócony przez Krzyżiana kapłana z zakonu krzyżaków niemieckich w Inflantach r. 1253, wyjednał to iż papież Innocenty IV bullą wydaną w Asyzie (XII Calend. Septembr. 12[5]4 pontificatus Anno XI°) pozwolił erygować nową katedrę [illegible] nakazując jej oraz Albertowi von Sauerbeer arcybiskupowi ryskiemu aby poświęconego przez Mendoga fr. Christianum de domo Theutonicorum in Livonia na biskupa wyświęcił. (Racyński Kodex Litwy pag. 3. Napierski: Codex dipl. Livon I) Temu to biskupowi Mendog zapisał pół dóbr Rosienie (Rosegene) pół Betagoły (Betegallen) i pół Dobkowe r. 1254. — Tenże Mendog zakonowi krzyżaków inflantskich r. 1254 zapisał znaczne dobra ziemie: Wangen, Carsowe i połowę Dainowe i Rassione. — Ten Christian pisząc się episcopus Lethovie wyświęcony przez arcybiskupa ryskiego (Racyński Kod. lit. p. 8) zrazu podlegał tegoż zwierzchnictwu, lecz papież Innocenty IV bullą nową r. 1254 wydaną w Anagnii (III Nonas Septembr. Pontificatus XII°) uwolnił go i z pod jurysdykcyi arcybisk. ryskiego i polecił aby podlegał [illegible] Tenże Mendog darował r. 1255 Krzyżakom inflanckim ziemię Selen z dobrami Medene, Pelone, Maleysine, Thoraxe (Racyń. Kod. l. p. 11) a r. 1257 połowę Ergalle, połowę Deynowe, połowę Pamemene, całe Kulene, Karsowe, Krage, Niderowe, Weyzze, Wanghe; jakoteż r. 1259 ziemie Dinowe, Jetwesen, Schalowen, Seymeyten (Żmudź?) — W dobrach tych litewskich zakonu krzyżackiego biskup Krzyżian r. 1254 darował zakonowi dziesięciny. Nawet r. 1260 obiecał Mendog całą swą ziemię litewską darować krzyżakom inflanckim skoro nie będzie miał potomstwa. — Na dworze tego Mendoga bawią r. 1260 Hieydenryk biskup chełmiński i dominikan z dominikanami i franciszkanami. — Ten to biskup [illegible] wschodnio-litewski Krzyżian pisze się episcopus Lettonie (może Lotewski?) nie ma jak się zdaje swej kapituły, lecz mieszka w Rydze; przychodzi tylko 1253–1254.

Równocześnie pokazuje się drugi biskup litewski (może litewsko-ruski) episcopus Lithwanensis: Vitus dominikan jak się zdaje przez Opatrzona opata mszańskiego nuncyusza w Polsce, r. 1253 na biskupa litewskiego w Krakowie wybrany i przez Fulkona arcyb-gnieźn. we wsi Kozłowie tr. wyświęcony (Długosz Tom I Lib VII pag. 733.)

przysłał mu koronę za sprawą krzyżaków którym Mendog za to znacznie dał dobra.

Deutsches Börsenbuch.

andbuch für Banquiers, Kaufleute, Landwirthe, Cassenbeamte ꝛc.

enthaltend

ausführliche Vergleichungs- und Zinsentabellen

von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thlr.

nach allen vorkommenden Coursen und Procenten

nd der Münz-Vereinbarung vom 24. Januar 1857 berechnet und herausgegeben

von **A. L. Charles.**

des ersten Bandes.
eich Preußen.
8. Geheftet. 1 Thlr. 6 Ngr.

Die Pistole ist Grundlage der Gold-

gegen Courant nach 121 verschiedenen Coursen,
100,000 Thaler.
n Friedrichsd'or gegen Courant; $5 = 5^2/_3$.
Pistolen und Kronen in Courant, nach dem
n.
und Kronen von 1 Pf. bis zu 100,000 Thlr.
f Pistolen von $^1/_{10000}$ bis zu 100,000 Kronen.
n Münze gegen fremde Vereins-Münzen, be-
Sächsische, Oesterreichische und Süddeutsche.
gegen Gold, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thlr.
er Courant gegen die Preußische Vereins-Münze.
ger Banco gegen die Preußische Vereins-Münze.
Pfennig bis zu 100,000 Thaler in allen vorkom-

ner ausländischer Münzen.

Inhalt des zweiten Bandes.

Königreich Hannover und Sachsen.

Lexicon-Octav. 1858. Geheftet. 1 Thlr. 6 Ngr.

I. Abtheilung.

A. Vergleichungs-Tabellen. Die Pistole ist Grundlage der Gold-Reduction.

1) Vergleichung des Goldes gegen Courant nach 121 verschiedenen Coursen, und von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thaler.
2) Vergleichung der Preußischen Friedrichsd'or gegen Courant; $5 = 5^2/_3$.
3) Uebersicht des Werthes der Pistolen und Kronen in Courant, nach dem Feingehalte und 121 Coursen.
4) Umrechnung der Pistolen auf Kronen von 1 Pf. bis zu 100,000 Thlr.
5) Umrechnung der Kronen auf Pistolen von $^1/_{3000}$ bis zu 100,000 Kronen.
6) Vergleichung der älteren Hannoverschen gegen die neuere, die Sächsische und Preußische Scheide-Münze.
7) Vergleichung der Hannoverschen und Sächsischen gegen die Oesterreichische und Süddeutsche Vereins-Münze.
8) Vergleichung von Courant gegen Gold, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thlr.
9) Vergleichung des Hamb. Courant gegen Hannoversche und Sächsische Münze.
10) Vergleichung des Hamb. Banco gegen Hannov. und Sächsisches Courant.

B. Zinsen-Tabellen, von 1 Pfennig bis zu 100,000 Thaler in allen vorkommenden Procent-Sätzen.

C. Werth-Angabe verschiedener ausländischer Münzen.

heilung ist ein in sich abgeschlossenes Ganze und wird einzeln abgegeben.

Cubic-Tabellen

rstmänner, Bautechniker und Holzhändler.

Von

Heinrich Burckhardt,

Königlich Hannoverschem Forstdirector.

Groß Octav. Geh. 1 Thlr. 15 Ngr.

r-Tabelle für Rundhölzer nach dem mittlern Durchmesser. Anhang: Kreisflächen-Tabelle für den Durchmesser. nach dem mittleren Umfange. Anhang: Kreisflächen-Tabelle für den Umfang. III. Cubic-Tabelle für Nadel- urchmesser. IV. Cubic-Tabelle für Nadelholz-Blöcke nach dem oberen Durchmesser. V. Cubic-Tabelle für Nadel- Cubic-Tabelle für Zimmerhölzer von 4 bis 9 Zoll Dicke. VII. Cubic-Tabelle für stärkere vierkantige Hölzer. hmessers zur Quadratseite beim scharf- und rundkantigen Quadratbeschlage. Anhang b: Grundflächen-Tabelle für e Schnitt- und Spalthölzer. VIII. Ausbauchungsreihen der Fichten- und Kiefern-Baumschäfte unter mittleren für stehende Bäume (Buche, Eiche, Fichte, Kiefer). X. Geld-Tabelle nach Stückzahl.

Taschenbuch

hemiker, Destillateure, Brennereibesitzer, Spiritushändler, Kaufleute, Wirthe.

das Königreich Hannover und sodann für die Zollvereinsstaaten herausgegeben

von

Dyecezyja obejmowała: z/ziemię wołyńską, województwa mazowieckiego małą część ziemi wiślickiej

nowa organizacyja dyecezyj polskich wskutek bulli: De salute animarum

R. 1744. Katedra wileńska 8 prałatów i 14 kanoników. dekanatów 26 kościołów farnych blisko 500.

f. 1387

Kollegiata przy katedrze w Wilnie (S. Stanisława) przy niej 6 prałatów ~~kanoników~~ wyższych (jako to biskup smoleński, sufragan białoruski, biskupo żmudzki) 2 prałatów niższych (kanclerz i archidyakon białoruski) 12 kanoników.

(N. P. Marji) na Piaskach

Franciszkanie 1. Wilno f. 1332 Piotr Gasztold wojewoda podol.

Postawy miasto

Dzisna miasto supr. kościół obrócony na parafią

Bernardyni 1. Wilno f. 1468 Kazimierz Jagiellończyk Król p. 2. Bucław z Biehica

(S. Ducha) w mieście

Dominikanie 1. Wilno f. 1501 Alexander Król pol.

2. Wilno (SS Filipa i Jakóba na przedmieściu Łukiszki) f. 1624 Jerzy Litawor Chrzep. towicz Kasztel. smoleńsk. (a pod. Chodzkiego tenże 1642 r.)

Duniłowicze miasteczko

Kanonicy regularni lateran. 1. Wilno (S. Piotra) na przedmieściu Antokol f. 1623 Eustachi Wołłowicz bisk. wileń.

Jezuici 1. Wilno (S. Jana w mieście) Collegium f. 1570 Walerian Protasowicz bisk. wil.

2. Wilno (S. Kazimierza w mieście) Domus professa f. 1604 Zygmunt III i Benedykt Woina bisk. wil.

3. Wilno (S. Ignacego) Domus novitiorum f. 1622 ze składek pobożnych mianowicie Adriana Wiezbickiego, Jędrzeja Boboli i Urszuli Regerin

3. Wilno (S. Rafała na przedmieściu Śnipiszki) f. 1709 Michał Kossyc pijarzeńczyk wileń.

Kościenicwicze (Missia) wieś fund. 1662 Paweł Lasskowski obywatel oszmiański – supr. 1774.

Łuczaj (Missia) f. 1766 Elżbieta z Bajnskich Puzyna Kasztelanowa mińska, supr. 1774.

Łodziszki Collegium f. Mikiewicz jezuita.

Brzostowski Cyprian bisk wil.

Wizytki 1. Wilno f. 1713 (August II

Franciszkanki ~~Dobre Trzeciorzeczki~~ (Klaryski)

1. Bernardynki ~~Bernardynki~~ 1. Wilno (Niepokal. Poczęcia P. Maryi na przedmieściu Zarzecze) f. 1508 Anna Olechnowiczowna (Sudymontowiczowa, wojewodzianka wileń.

~~Franciszkanki~~ (Klaryski - drugie Bernardynki)

2. Bernardynki 2. Wilno (S. Michała) f. 1594 Leo Sapieha nazwateuk. W.X. Lit

2. Białynicz f. tenże
3. Michałow f. tenże
4. Brześć litewski f. tenże

Dominikanki 1 Wilno f. 1678 Hilary Polubiński

Trynitarze: 1) Wilno (Trinopolis) fund 1695 supr. 1832. na Antokolu pisarz polny litew. Cyprian Brzostowski bisk. wil.

Karmelici trzew. 1) Pompiany

Karmelitów boscych

1) Miadziół stary miasteczko fund. Antoni Koszczyc starosta zarzycki, supr. 1833 a klasztor oddano Bazylianom z Mińska przeniesionym.

Karmelici ~~trzewiczkowi~~ bosi

1) Głębokie miasteczko fund. 1642 Józef Kossak wojewoda mścisławski.

Kameduli

1) Łozajsie (Monspanis) (w guberni Kowieńsk)
2) Wigry (koło Suwałk w guberni augustowsk.)

Marki

1) Wilno za Zarzeczu 2) Miedniki 3) Widzeńszki Praepositura 4) Skiemiany 5) Michaliszki 6) Kurkle 7) Juzynty 8) Zwereç 9) Miory 10) Łoniemuń 11) Kwietki

litew

Lienowym biskupem w Wilnie przed założeniem biskupstwa był Witul dominikan od Innocentego IV postawiony biskup. Konsekrowany od Henryka arcyb. pruskiego 1253 + 1269 d. 29 czerwca w Krakowie.

1322 Gedymin przenosi stolicę z Trok starych do Wilna - wybudowano pierwszy kościółek w Wilnie
1386 Jagiełło przyjmuje chrzest
1387 zakłada katedrę.

28. Ignacy Jakób Massalski koadjutor został biskupem 1762 d. 2 maja + 1794 d. 28 czerwca powieszony

29. Jan IV Nepomucen Kossakowski od 1798 d. 14 paźdz. + 1808 w Baden.

Jakubowicz Dyonizy Biskupi wileńscy (rozpoczęci) do naszych czasów. str. 130 - 138
Pamiętnik religijno-moralny Seria II Tom IV.
Rok XIX № 8 Rok 1859.

d an, dass einzelne derselben mit nicht weniger als 42 Farbtönen gedruckt werden.
wir den Preis nicht nur ausserordentlich niedrig — nämlich auf circa fl. 10½ Oest. W.
uf Leinwand und Blindrahmen gespannt) alle 14 Stationen zusammen für 150 fl.
dern räumen auch noch 4 Zahlungstermine (vide Prospect) ein.
ein solches Kunstwerk aussergewöhnlich niedrigen Pränumerations-Preise gewähren

Gegen baar 25%.

der: **Christus wird verurtheilt,**
Grablegung,
Kreuzigung,
Kreuzabnahme,

verden und nehmen wir gleichzeitig den Betrag für die erste Rate mit fl. 50 — ord.
ellung mehrerer Exemplare gewähren wir 3 Monate Zahlungsfrist.
also bei dem jetzigen so billig gestellten Preis nur mit einem Exemplar versehen, wobei
inste Handlung kein Risico ist, so können Sie dasselbe nach Eintreten des höhern Laden-
r Zeit

mit 40% Nutzen

Vertheilen an die Geistlichkeit etc. stehen gratis zu Diensten.

Hochachtungsvoll

Die Direction der typogr.-literar.-artist. Anstalt
(L. C. Zamarski & C. Dittmarsch).

L. C. Zamarski & C. Dittmarsch.

Skuminowicz Teodor biskup gracyanopolitański, kantor wileński, archidyakon białoruski, kanonik zmudzki, officyat wileński, proboszcz szkudzki, obolnicki i niemenczyński mąż uczony + 24 września 1668 w Lyntupach.

Wojsznarowicz Kazimierz Jan, kształcił się w akademii wileńsk. gdzie został Dr. Filoz. r. 1642; w Rzymie otrzymał doktoraty prawa i teologii, był scholastykiem piltyńskim, kanclerzem wileńsk., proboszczem w Ejszyszkach i Lohojsku, kanonikiem wileńsk., sekretarzem król. i regentem kancelaryi W. X. Lit. Umarł r. 1677; bibliotekę swą zapisał Akademii wileńsk. (Ob. Imago posthuma perill. Casimiri Wojsznarowicz I. V. D. Canonici Viln. ab Academia Vilnensi S. J. in eiusdem funere exposita. Vilnae typ. Acad. S. J. 1677.) Wojsznarowicz wydał: 1) Orator polityczny 1644 Część I. i Część II. 1648 w Krakowie w dr. Franc. Cezarego. fol. 2ga edyc. Kraków u Wojciecha Goreckiego 1672. Cz. I. i II. fol. 2) Marmur na którym jasny budynek pogrzebowy Zagnieszki Czernickiej Komarowej piorem odrysowany. Wilno w dr. Akad. 1645. fol. 3) Krwawa Chrystusa winnica albo Kazanie o błogosł. Józefacie miane w Żurowicach. Kraków w dr. Franc. Cezarego 1647. 4to str. 18. 4) Peregrynacya w Boże, Kazanie o Nawiedzeniu Matki Boskiej. Kraków 1647. 4to 5) Triumphale feretrum super quo Vladislaus IV Rex Pol. publica oratione exponitur. Romae 1648. 4to 6) Novus sol in coelo relucens B. Josaphat oratione Romae d. 12 Novembr. 1648 expositus. Caroviae ap. Franc. Caesari 1649. 4to 7) Laska żelazna w popiele skruszona albo Kazanie na pogrzebie Adama Kazanowskiego marszałka nadw. Kor. Lublin w druk. Jana Wiecporkowicza. 4to 8) Dom mądrości siedmią Kolumnami wsparty Kazania na uroczystości N. P. M. Antwerpia w druk Marcella Paris 1667 Części I. fol. str. 248. — Części II w Paryżu w dr. Ludwika Severta 1668 fol. str. 131. pod tytułem: Arsenał miłosierdzia P. Maryi. — 2ga edyc. Tomu I. Kraków 1670. fol.

1582 Synod dyecezyi wileńsk.
1587 d. 18 Wrzes. x. Andrzej Nidecki biskup wendeński wstępuje z prelatury archidiakonii wileńsk.
1592 d. 17 marca umiera x. Cyprian Dominikan suffragan i administrator dyecezyi wileńsk.
1634 fundacya Bonifratrów przy kościele S. Krzyża w Wilnie
1654 w pierwszą niedzielę po Trzech Królach Synod dyecez. wileń.
1666 Chodkiewicz Kanonik wileń. biskup wendeński
1685 (Aleksander) Kotowicz biskup wileński sprowadza Missionarzy do Wilna
1690 było w dyecezyi wileńskiej 1) Kanoników regularnych domów 10, opatów 3 – Jezuitów domów 18 – Dominikanów domów 32 – Stanisławitów 1 – Eremitów 2 – Kartuzów 1 – Franciszkanów 9 – Karmelitów trzewiczkowych 8 – Karmelitów bosych 3 – Missionarzy 1 – Kamedułów 2 – Bonifratrów 2 – Panien zakonnych 9.
1698 Kotowicz biskup smoleńsk.

Osiński Aloizy urodzony około r. 1770 w ziemi chełmskiej; wstąpił do Zgromadzenia Piarów w Drohiczynie r. 1784, otrzymał r. 1793 święcenia Kapłańskie, był przełożonym Piarów w Szczuczynie r. 1801 trudniąc się oraz do r. 1806 wychowaniem synów Radziwiłłowskiego szambelana dworu polsk. w Domaninku. R. 1806 został profesorem literatury polskiej i łacińskiej w liceum Krzemienieckiem. Uwolniony r. 1812 od ślubów zakonnych został [1817 scholastykiem i kanonikiem zytomier.] kanonikiem, a r. 1818 prałatem Katedry Łuckiej [1832 rektorem akademii duchownej w Wilnie. R. 1831 mianowany infułatem otyckim; r. 1833 officyałem łuckim, a r. 1839 biskupem sufraganem dyecezyi Łuckiej; umarł d. 10 Czerwca 1842 w Otyce.

[r. 1813 proboszczem w Krzemieńcu i plebanem w Dubnie

[r. 1824 kanonikiem wileńsk. i 1829 scholastykiem wileńsk. (r. 1824 przestał być profesorem w Krzemieńcu)

Wydał: 1) Kazanie na pogrzebie Krystyny Radziwiłłówny podczaszanki lubelskiej miane w Kiszkowie w kościele x. Karmelitów bosych. Warszawa 1803. 8° str. 4 i 16.

2) Przestroga albo nauka pani dla swej wychowanki. Lublin 8°

3) Kazanie przy otwarciu nauk w gimnazyum wołyńskiem, miane w Krzemieńcu 21 września 1808. 4° str. 12.

4) Mowa pogrzebowa po zgonie Aloizego Felińskiego miana 1820 w Krzemieńcu.

Zostawił w rękopismach: 1) Autorowie polscy. 2) Życia i pisma x. Jakóba Wujka 3) Historya Jezuitów 4) Słownik języka polsk. w 9 tomach 5) Opis monet polskich zaczynający się od numizmatów Stefana Batorego — te są w bibl. hr. Włodzimierza hr. Dzieduszyckiego i Wiktora hr. Baworowskiego.

6) Żywoty biskupów wileńskich. Wydał Hip. Skimborowicz. Wilno. Warszawa druk J. Orgelbranda 1856. 8er 3 Tomy (nienaszczone w obieg) — Tom I (Opis życia i prac ś.p. Aloizego Osińskiego nominata biskupa, przez H. Skimborowicza) str. I–LXXXIII — Przemówienie wydawcy, str I–II. — Ważniejsze błędy druku w Tomie I str I–IV. (Sign. 1–ii) — Żywoty biskupów wileńskich (od r. 1370 czyli od Wasila do r. 1649 czyli do Abrahama Woyny) str. 1–345 (Końca brak) — [redacted] czyli formy 1–43 (reszty brak) = Tom II od r. 1649 czyli od Jerzego Tyszkiewicza, do r. 1808 do Jana Nepom. Kossakowskiego, na którym skończył Osiński) str. 1–322. — Dopełnienia i sprostowania do Tomu I str. 1–6 (Końca brak) czyli formy 1–41. = Tom III (Dalsze żywoty biskupów wileńskich. p. Hippol. Skimborowicza: 30 Strzynowskiego, 31 Siestrzencewicza oraz Administratora Mikuckiego, 32 Kłągiewicza (str 1–112) — Dodatki objaśnienia i dopełnienia z akt kapituły i różnych źrodeł od r. 1501–1783 str. 113–296 (Końca brak) czyli formy 1–37. (Końca brak)

Dynaburg Kollegium Jezuitów fund. 1629 Gąsiewski

Lucyn (Lüdsen)

Krasław dawniej Kreslaw misyą Jezuitów fund. 1680 Jerzy Wolf jezuita przy Kościele farnym. – Konstanty Plater wojewoda mścisław. z żoną Augustą z Ogińskich wymurował 1755 wspaniały Kościół dla Katedry inflanckiej z seminarium dyecezalnym, do czego się Antoni Ostrowski bisk. inflant. i Hilzen bisk. smoleń. przyczynili. Fundacyją tę zatwierdziła Konstytucya r. 1768. – Sprowadzeni z Warszawy Misyonarze r. 1775 otworzyli seminarium, a papież naznaczył 180 dukatów dla utrzymania 5 alumnów z dyecezyi smoleńskiej i inflantskiej. – Nim tu stolicę biskupią przeniesiono prowincyata r. 1772 odpadła od Polski – Szpital fundy Miłosierdzia fund. 1789 Augusta z Ogińskich Platerowa – Seminarium r. 1842 przeniesiono do Mohylewa.

Likona Kościół farny r. 1770 wymurował Józafat Zyberg wojewoda inflant.

Kryżburg (Annzbürg) z Kościołem Katol.

Dreiza z Kościołem drewnianym paraf.

Inflanty polskie (część dawnych Inflant) dziś są częścią guberniu witebskiej – R. 1562 dawne Inflanty książe Wilhelm arcyb. ryjski i kermistrz Ketler przyłączyli do Polski – R. 1660 wskutek wojny po traktacie oliwskim większa połowa Inflant przeszła pod panowanie Szwecyi, a r. 1710 z Estonią do Rossyi. Przy Polsce

Ludność składają 1) Łotysze 2) Czuchońcy (Etty) 3) Litwini 4) Rossyanie (Raskolnicy) 5) Żydzi

południowe

zostały 3 powiaty: dynaburski, rzezycki i lucynski od r. 1660 jako Inflanty polskie (województwo inflanckie) wraz z Kurlandią i Semigallią. — Kurlandia r. 1726 wcielono do Polski. — R. 1772 zabrała Rossia przy podziale Inflanty polskie i nazwała Dwińską prowincyą z której r. 1802 do Gubernii Witebskiej wcielono.

Litwa

Solazniki wielkie (Trlsnikn) na kościół paraf. założony w XIV wieku.

Werenow Kollegium Piarow fund. 1738 Jan Sypio kasztt. wileń.

Żyrmuny Kościół paraf. fund. 1810 Radziwił.

Lida klasztor franciszkanów fund 1397 Andrzej bisk. wileń. który r. 1414 zamieniono w Kościół farny — Karmelitów trzewiczkowych fund. 1632 Adam Narbut wojski lidzki — Piarów fund. 1795 Sypio podstoli

Nowogródek — Dominikanki klasztor — Dominikanów klasztor fund. Kryształ Chodkiewicz — Bazylianów fund. 1632 Adam Chreptowicz — Kościół farny fund. Witold dziś filia

Jelna pod Bielicą dominikanów fund. Jan Sapieha, przy nim farа

Żołudek Karmelitów fund. Radziwiłłowski

Szczuczyn litewski Piarow i Siostry miłosierdzia fund Sypionowie

Grodno (Gorotnu): 1) klasztor bazylianow zwany Kolozа fund. Witold. 2) Bazylianek unick. 3) Kościół Wniebowzięcia N. Marzj fund. Witold, wymurował Alexander r. 1494 dziś sobor. 4) Bernardynów fund. drewnian. r. Alexander 1494 murował Zygmunt III r. 1595. F 5) Kościół Szpitalny S. Ducha fund. Bona 1550. 6) Bernardynki fund. 1621 Kazimierz Sapieha. 7) Dominikanie fund. Fryderyk i Krystyna z Loczjów Sapiehowie. 8) Boryszitki f. 1642 z Sobieskich Wiśniowieckich. 9) Franciszkanie f. 1635 Kurczowie 10) Jezuitow fund. ze składek r. 1663. 11) E

F dziś farа

E 11) Karmelitów fund. 1636 Kotowicz drzewiany, wymurow. 1738 Grothus.

Wileńska Dyecezya rz. k.
roku 1922.

Dekanaty: 1. Abelski. 2. Brastawski. 3. Brzeski. 4. Kowieński. 6. Kurlandzki. 7. Grodzieński. 8. Kobryński. 9. Kupiski. 10 Lidzki. 11 Nowogródecki. 12. Oszmiański. 13. Lobojski. 14 Pruzański. 15 Stolimski. 16. Semigalski. 17 Trocki. 18 Upitski. 19 Wileński. 20 Wołkowyski. 21 Wiszniewski. 22 Wiłkomierski. 23. Zawilejski.

Dyecezya wileńska r. 1828.

1) Kościół katedralny. 2) S. Jana Uniwersytecki parafialny, 3) S. Franciszka Bernardynów parafialny, 4) S. Anny Bernardynów parafialny dla Niemców, 5) S. Bartłomieja Kanoników regularnych od pokuty, na Zarzeczu. 6) SS. Piotra i Pawła Kanoników Lateran parafialny na Antokolu. 7) SS. Filipa i Jakóba Dominikanów parafialny na Łukiszkach. 8) Wszystkich Świętych, Karmelitów dawnej reguły, parafialny. 9) S. Ducha Dominikanów parafialny. 10) S. Michała Bernardynek Klasztor. 11) S. Kazimierza parafialny. 12) Bn Monte Salvatoris. (misyjonarzy) 13) S. Rafała na Snipiszkach. 14) XX Piarów Kollegium. 15) Karmelitów bosych w Ostrej Bramie. 16) Karmelitów bosych u S. Teressy za Wilią. 17) Franciszkanów na Piaskach. 18) S. Mikołaja Franciszkanów. 19) Augustyanów na Jawicz Ulicy. 20) Trynitarzów na Antokolu. 21) S. Stefana Maryawitek. 22) Karmelitanek bosych 23) Wizytek Klasztor. 24) Benedyktynek Klasztor. 25) Bernardynek Zarzecznych. 26) Sióstr Miłosierdzia szpital. 27) SS. Filipa i Jakóba Sióstr Miłosierdzia szpital. 28) Dziecińtka Jezus Sióstr Miłosierdzia dom. 29) Bonifratrów szpital.

W gubernii wileńskiej: 1) Dominikanów w Ostrowcu 2) Dominikanów w Szawsku 3) Kanoników regularnych od pokuty w Miednikach. 4) Karmelitów dawnej reguły w Taborzyszkach. 5) Missionarzów w Złakszcie, 6) Piarów w Wiłkomierzu. 7) Augustyanów

w Kownie parafialny. 8) Kamedułów w Łożajscu. 9) Fry=
nitarzów w Janowie

W guberni grodzieńskiej: 1) Franiszkanów w Świstoczy.

W guberni kurlandzkiej: dekanaty: 1) Abelski. 2) Semigalski.
3) Kurlandzki.

Dobra stołowe biskupa wileń.

1592 + Lierszaje, Wołczyn, Hordyńszczyzna, Szypiany, Starzynki
Niedźwiedzice, Dotkinicze
(Chumeń darował 1430 Witołd.
Sołok, Jeziorosy
(Ubort
(Saurogintę, Bodzie
(Dąbrowno, (Bakszty, (Lubor, (Hermaniszki
Gierwaty, (Bykupie
Szeszole, (Werki – Kiewkle (?)
+ Widze
Bołpaie (Milejkowo czyli Melejkowo
gony bobrowe
1630 Zrebork
Kukuciszki
Dąbrowa
1649 Lesnica
(Labonary
(Malaty

Strutewicze pod Grodnem nadał Alexander I Król pol. r. 1501 biskupom wileń. (w pow. mińsk.)

Olizarowice Kupił Wojciech Fabor-bisk. wil. r. 1503 od Katarzyny Sowiczowej.

Łosośnie nabył r. 1506 Wojciech Fabor od Elżbiety Wdowy.

Dobra stołowe biskupa wileńskiego r. 1665
składały się z 12 Klucsów czyli folwarków

Zhumen – –
Kukuciszki – –
Uborć –
Werki
Tauroginy – –
Bakszty – –
Gierwaty, –
Szeszole – –
Widze – –
Niedzwiedzice – –
Hermaniszki
Biskupice –
Pierszaje –
Dąbrowa czyli Dąbrowno – –
Lubor – –
Starzynki – –
Milejkowo – –
Sotok – –
Szypiany – –
Jeziorosy – –
Wralaty – –

Labonary – –

Dobra duchowne

Kamieńszczyzna 1695 –
Parafianow " –
Łomozewicze " –
Horwol " –
Strzeszyn " –
Lijany las " –
Hondrowice " –
Poniewież 1696 –
Zasiew 1695 –
Korkoziszki " –
Wozgieliszki " –
Bikoml " –
Leoy " –
Zadzieu " –
Remigoła "

Dyecezyja wileńska
obejmował dzisiejszą gubernią wileńską,
grodzieńską, mińską, mohylewską, witebską,
obwód białostocki części znaczną guberni
kowieńskiej i części kurlandskiej
Prowincye białoruskie przez ostatniego rozbiór:
gania rządzone r. 1773 odpadły do Rossyi;
r. 1793 odpadła gubernia mińska;
r. 1796 części znaczna do Prus odpadła;
r. 1815 części do Polski oddzielono

Bochwic Flor

Ex. 1. Zasady myśli i mezu
Glücksberga) 1842.

rezyja Wileńska 1845 ma 453 Kościołów, 323 parafii 137 kapłanów
i zakonników.

123

bei einem Umfange von
erleichtern soll.

Denjenigen geehr
Güte haben, ist die Verl
gewähren, und ist die u
angefügten gütigst auszu
exemplar zu verabf

ORT & DAT

Von der Verlagsbuch

1 Album p
in

biskup uzurpował sobie tytuł prymasa litewsk.

Do biskupstwa wileńskiego należały jako sufragane:
dyecezye: żmudzka, Trucka, Kijowska r. 1441.

Seminaria w Dyec. Wileń 1828.

1) Świeckie u S. Jerzego w Wilnie
2) u Misyonarzów in monte Salvatori w Wilnie – do niego wstępowano
3) Seminarium z Żytkowicz
4) Seminarium Brzeskie.

Głos Michała Wandalina Mniszcha

Warszawa

1791

— 4°

str. 15.

Wiktor

Bractwa pobożne

Bractwo Imienia Maryi przy Kościele Katedr. wileń. zaprowadził 1670 Mikołaj Stupski biskup gracyano politański Kanon. wil. (było to jużi 8me) (Bb. Fijałkowskiego prałata książeczka o tem Bractwie)

Bractwo Serca Jezusowego zaprow. w Wilnie 1719 u Wizytek

Uwiadomienie o statui P. Jezusa Nazarenskiego w Wilnie na Antokolu w Kościele xx. Trynitarzy. Wilno w druk. Bazylianów. 1800. 8vo z ryciną P. Jezusa Joan. Liber sculp.
(Statua zrobiona w Rzymie poświęcona przez Innocentego XII przywieziona do Wilna r. 1700 – r. 1716 d. 7 czerwca przez Cypriana Poroskowskiego bisk. wil. wprowadzona do Kościoła i w Wielkim ołtarzu umieszczona.)

Rochitów w Wilnie fund. 1741 Krzysztof Białozor Kanonik wileński pleban borysowski.

Poniewież Klasztor Dziarow f. około 1740 Krzysztof Białozor Kanonik wileń. z Dobskim pisarzem ziemskim upitskim.

Kapituła wileń (r. 1776 część znaczną dóbr kapitulnych zabrał rząd rosyjski

Złotki dobra (w woj. mińsk.) zapisał 1598 Mikołaj Koryzna Kanonik wileń.

Koładzie (w pow. mińsk.) zapisał Mikołaj Lac biskup Żmudzki

Hłoduciszki (w pow ofmiań) darował 1609 sc. Hła: niſtaw Kuſzka kanonik wileń. (1695 ſq)

Brasławicze i Sołkowo otrzymała Kapituła wileń. r. 1636 od Stanisława Wojciecha Radziwiłła w zamian za Tyrne i Czabele.

Sotoniszki w. r. 1523 przeszczyt Jan z W.X. Lit. dla ſzko: laſterji wileńſk. (zapisał jej r. 1429 Piotr cześ: Sen Ko Gedygoldowicz do Kapituły Katedry w Katedrze wileń.)

Duksznie w. darował 1435 Kapitule wileń. dla uposażenia archidyakona wileń. a Kazimierz W.X. L. 1444 wieś Lel: Kuſzki

Zhumień r. 1430 Witold jedną 1/3 część darował Kapitule a 2/3 dla biſkupa

Seminarium dyjeces. wileń.

Kotpienica (w pow: nowogrodzk.) r. 1631 zapisał Marcin Gradowski proboſzcz nowogrodzk.

Seminarium do r. 1652 zoſtawało pod dozorem Jezuitów r. 1739 oddano go pod zarząd Kommunistom ſpro. wadzonym

2 kapituły generalne: 1) in festo Purificat. B. Mariæ 2) In festo Translationis S. Stanislai in Autumno – ustanowiono r. 1502.

Kapituła wileńska.

a) Prałaci: Proboszcz f. 1388
Dziekan f. 1388
Archidyakon wileński f. 1435 Zygmunt W. Kf. Lit – nadawcy wsi Rukojnie – prezentę miał 1519 nadany biskup łucki
Kustosz (zwykle sufragan) już istniał 1501
Scholasticus f. 1522 Jan Książe lit. biskup
Kantor f. 1493 Alexander W. K. Lit. (później i sufragan Białej Rusi z tytułem graecopolitańskim; posiadał ten sufragan 1683 zadziewcie i mile)

1792 było prałatów (i sami) ich Kantor był oraz sufragan wileński.)

Kapituła Kanoników: r. 1388 utworzono Kapitułę z 2 prałatów i kanoników (r. 1501 było już 12 Kanoników)
r. 1717 było 14 (z tych jeden był kanclerzem kapituły a drugi archidyakonem biało-ruskim)
– r. 1743 było 16 Kanoników

Wikarych czyli Wiceprałatów r. 1717 było 8.
a r. 1743 było 12 wikarych
Według przywileju Zygmunta Aug. miało ich być 18.

Roku 1792 było 12 Wikarych katedralnych

Kanoników r. 1792 było 12 Kanoników prócz tego:
1 kanclerz i 1 archidiakonus Albae Russiae i
1 Wizytator generalny Dyecezyi Wileńskiej (razem 15 Kanoników) pomiędzy Kanonikami było 2 prałatury infułatów: generałowski i offycyski.

1631 Przy Katedrze wileńskiej: Seminaryści dyecezalni – Psałterzyści – Nosaliści czyli officyaliści S. Krzyża – Marjonarze czyli Altarzyści – Roratniści – Wikaryusze – Penitencyarze – Kaznodzieje – Kanonicy – Prałaci – Sufragan – Biskup.

R. 1651 uchwaliła Kapituła wileńska aby tyle było wikariuszów, ile Kanoników i prałatów & Wikary rządzili się Statutami uchwalonemi 6 Lutego 1653 przez Kapitułę

Marjonarzy 6 przy Katedrze wileńskiej fundował 1531 Zygmunt I.

Psałterystów przy Katedrze wileń. fund. Witold W. Xiąż Lit.

Preporyturę
Kollegiatę w Gierunonach tyt. ~~S. Jana Chrzc.~~ S. Mikołaja f. 1530 Wojciech Marcinowicz Gabrytol wojewoda wileń. przy Kościele parafialnym S. Jana Chrzc.

Proboszcza przywiązane do kanonij wileńskich
r. 1665.

Świr – Remigoła – Łobojsk – Prozorow –
Grodno – Stoklijszki – Białystok – Radobyckowice
– Brastaw – Niemencryn – Kowno – Troki.

Kanonika Kanclerza wileńsk. fund. 1629 Aleksander Kolecki zapisawszy na to wieś Czundzieniszki. pierwszym Kanclerzem został x. Bartłomiej Cieszyński proboszcz Kowieński.

Kanonika archidyakona białorusk. fund. 1623 Zygmunt III nadawszy na to probostwo obolickie (bywał nim biskup grayanopolitański)

Kapituła wileńska (według uchwały z r. 1502) odbywała co 2 roku zwyczajne posiedzenia (kapituły) w dzień Oczyszczenia N. Marii P. i w dzień Przemienienia Św. Stanisława w jesieni, prócz tego co 6 dni zwyczajne sesye

Kapituła wileńska ustanowiona bullą Urbana VI z r. 1388 miała 2 prałatów (proboszcza i dziekana) oraz 18 kanoników, r. 1435 Zygmunt W. X. Lit fundował prałata archidyakona wileń.; r. 14 fundowany prałat kustosz

Powiat Wilejski. a) Dekanat radoszkowicki.

1. Wołkołata kośc. par. drewn. III Kl. wyst. 1624 Jan Dotmat Trajkowski podkomorzy oszmiań. św. Jana Chrzc. – Istniał już w XV w. fundacyi Radziwiłłów. – Kaplic 2

2. Miadziol miasteczko kośc. par. drew. IV Klas wyst. 1452 Andrzej Jakowicz Kasztel. trocki. S. Stanisława, spalił się 1848 – Kaplic 3.

3. Zadziewie Kos. par. IV Klas. wyst. 1765, drewn. wyst. 1765 Tomasz Zienkowicz bisk. Przemienienia Pańskiego

4. Postawy Kośc. par. IV Klas. drewn. wyst. 1617 Stanisław i Anna Biegańscy Niepokal. Poca. N. M. P. – Kaplica

5. Łuczaj Kośc. par. IV Klas. mur. wyst. 1766 Elżbieta z Opińskich Puzynina Kasztelanowa mścisławs. S. Tadeusza Apost. – Kaplica

6. Dunilowicze Kośc. par. IV Klas. drewn. wyst. 1617 Jan Dotmat Trajkowski podkomorzy oszmiań., SS. Piotra i Pawła – Kaplic 5.

7. Dunilowicze Kos. par. murow. podominikańsk. wyst. 1683 Elżbieta z Trajkowskich Białozorowa sterolina upitzka, S. Trojcy.

8. Dziorkowszczyzna (Dziorkowicze) kośc. filialny murow. wyst. 1817 Leon Domejko marszałek powiatu wileisk. należy do parafii Dunilowicze – Wniebowstąpienia Pańsk.

9) Zarzecznow Kość. par. drewn. IV Klas. wyst. 167.
Mikołaj Stupski archidiakon wileńsk. bisk. grazgo-
nopolitański – N. P. Marzi – Z filialnym Kościołem

b) Dekanat Wiłkomirski:

1. Baturyn (Baturynowka) Kość. filialny należący do parafii Radą-
kowice, dawno zbudowany, na nowo wystawiony 184.
przez Brygitę Szumską

2. Brudzław Kość. paraf. z klasztorem Bernardynów
fundacji Króla Alexandra, wymurowany na nowo 175.

3. Dotkinow miast. Kość. par. drewn. zbud. 1709 Karol i
Ewa Księstwo Druck-Sokolińscy, po spaleniu od r.
1818 nabożeństwo w Szopie. IV klas. S. Stanisława

4. Zlija miast. Kość. paraf. fund. 1734 Józef Sawicki
drewn.

5. Kościeniewicze miast. Kość. paraf. drewn. wyst.
1662 Paweł Latkowski, wymurowany 1763 i przy
nim jezuici zaprowadzeni.

6. Krasnosioło Kość. paraf. drewn. fund. 1503 Król
Alexander, wymurowany nowy 1806 przy kanonika
Chorewicza proboszcza – IV Klas.

7. Kurzeniec miast. (pierwotny Kość. zbud. 1539 Jan i Michał
Michajłowicze, teraźniejszy drewniany wybudował 1810
Sulistrowski – Vej klasy.

8. Krzywicze miast. Kość. par. murow. 1887 Andrzej i Te-
resa Ugolscy – V klasy.

9. Lebiedziow Kość. paraf. pierwotny zbud. 1476 Kniaź Alexander Algimunt Holszański, dzisiejszy drewniany wyst. 1826 proboszcz x. Teleofor Gromakowski V klasy – R. 1704 był tu zbór Kalwiński

10. Wołodeczna

Dyecezya Wileńska. (Kościoły)

ma r. 1887 mieszkańców 4457 3 seminarya i publiczną bibliotekę, otwartą r. 1863 z wolnym wstępem.

Grodno miasto

1) Kościół farny. fund. 1551 Królowa Bona
zamieniony w Sofijski Sobor r. 1807

2) K. S. Ducha fund. 1553 szpitalny

3) K. i Klasztor Bernardynów fund. 1605 Król Zygmunt i Szlachta – podług innych fund. 1495

4) K. i Klasztor Bernardynek fund 1620 (a podług innych 1621) Kazimierz Sapieha hetman i wojewoda a podług innych Jan Wojski i jego brat Adam Sapieh – r. 1852 założono w nim męzki Borysohlebski monaster przeniesiony z Kolozy

5) K. i Klasztor Dominikanów fund. 1633 Krzysztof i Fryderyk podkomorzy witebsk. starosta ostryński Sapiehowie
fund. 1845 supr. 1832 1825
– zburzony kościół a Klasztor zamieniony w męzkie Gimnazyum.

6) K. i Klasztor Franciszkanów fund. 1635 Eustachi Kurcz podkomorzy pernawski wojewoda witebski – istnieje (na przedmieściu)

7) K. i Klasztor Brygitek fund. 1643 Krzysztof Wiesiołowski z żoną Aleksandrą

8) K. i Klasztor Jezuitów fund. 1616 wyk. 1667 Franciszek Dominik Szujkowski kasztelan smoleński – po supressyi przeniesiono tu farę

9) Kośc. i Klasztor Karmelitów bosych fund. 1650 Andrzej Kotowicz kasztelan wileński z żoną Barbarą supr. 1845, ruiny.

10) Kośc. i Klasztor Bonifratrów ufund. 1754

Cerkwie

1. Cerkiew i Borysso-Hlebski monaster Kotoźki (na Kołozy) z archimandrytą fund. około r. 1200. – r. 1839 zaprowadzono prawosławie monaster – r. 1882 przeniesiony do klasztoru Dermańskiego

2) Woskresenska Cerkiew istn. r. 1500

3) Cerkiew Sobornaja Preczystieńska fund. 1506 Michał Kniaź Głińsk – r. 1880 ženski monaster; fundow r. 1643 – r. 1843 zamieniony w prawosławny ženski

4) Cerkiew Troicka istn. 1511.

5) Cerkiew Czestno-Krestieńska czyli Krestowozdwyżeńska istn. w XVI w. – r. 1754 już nie istniała

6) Cerkiew S. Nikoły na Horodnicy istn. w XVI w. – r. 175 już nie istniała

7) Cerkiew Symeonowska istn. w XVI w. – nie istn.

8) Cerkiew Aleksandro-Newska prawosławna fund. 1870.

Kościoły paraf. w dyecezyi wileńsk.

Dziarew (dekan. słonim) kościół wystawiła 1598 Ks. Eufemia Wiśniowiecka wojewodzina wołyń.

Zadworzi (dekan. połock) fund. 1601 Piotr Orzechowski wojski połocki

Wieliż f. 1602 Zygmunt III

Sokolnia odbudował 1603 Samuel Sokoliński podkom. mozyrski królewicza.

Cerejа f. 1604 Lew Sapieha kasztelan kasztelan litew. tit. S. Michała

Starojielsk (dekan. orszań) fund. 1604 Lew Sapieha Kanclerz litew

Mohylow (dek. orszan) f. 1605 Zygmunt III

Lipsk (dekan. nowogrod.) f. 1605 Wojciech Mroczkowski rektor Kollegium mejwieyskiego

Lepel (dekan. połock.) f. 1606 Lew Sapieha Kanclerz lit. tit. S. Kazmierza.

Hodziaszki odbudował opustoszony r. 1608 x. Sta. nisław Stanisławowicz Kiszka kanon. wileń.

Dokszyce (w gubern. mińsk.) f. 1608 tenże x/Sta: nisław Kiszka

Lohojsk f. 1609 Alexander Tyszkiewicz wojewoda brzesk.

Rosienie (w pow. wołkowyskim) f. 1611 (Hieronim Chodkiewicz kasztelan wileń.

Wołożyn f. 1615 Alexander Stuszka wojewoda troc

Zhumeń f. 1615 Benedykt Wojna biskup wileń.

Bobrujsk f. 1615 Zygmunt III.

Kościoły paraf. w dyecezyi wileńsk.

Chodorowka
Białystok } f. 1613 Piotr Wiesiołowski marszałek w. lit

Smorgonie po Kalwinach oddał r. 1618 Mikoł. Taj Bogusław Zenowicz starosta mińsk.

Sobolniki (w dzierżawie upitsk.) fund. 1618 Hieronim Wołłowicz podkanclerzy lit.

Krysztyn f. 1620 Mikołaj Radziwił wojewoda wileń. kanclerz w. lit

Chołodeczno f. 1622 Aleksander Korwin Gosiewski referendarz litew. starosta pińsk.

Połonka f. 1623 Jan Rudomina Dusiatycki kasztelan nowogrodzki

Janowka (pow. grodzień.) f. 1623 Stanisław Rudomina Dusiatycki

Janiłowicze (w pow. oszmiańsk.) f. 1624 Jan Dmitrowicz Dołmat Zajkowski podkomorzy oszmiański

Krewny (w pow. lidzk.) f. 1624 Jan Zawisza wojewoda witebski

Horki (pow. oszmiań.) f. 1626 Lew Sapieha wojewoda wil.

Iwaszkowka f. 1626 Krzysztof Wiesiołowski marszałek w. lit.

Kościoły parafial. w dyecezyi wileńsk.

Olita w pow. trock. kośc. fund. 1524 Jan Zabrzezinski marszałek W. X. Lit wojewoda nowogrod. - powtornie odnowiła fundacyją 1589 Anna Krolowa polska.

Sienno kościół farny r. 1693 przerobiony z cerkwi

Mejszagoła f. 1484 Jaszko Wieszfortowicz

Łossokinie f. 1489 Wojciech Swaszkowicz.

Uszakow czyli Wojstom f. 1491 Stefan Andrzejkowicz Zatolgowicz Radziwił

Horodyszcze f. 1494 Mikołaj Wołodkowicz starosta bylicki oraz Jan Janowicki.

Odelsk f. 1494 Alexander W. X. Lit.

Horodziłow f. 1496 Stanisław z Porzezia

Łoswol f. 1497 Alexander W. X. Lit.

Niestaniszki f. 1497 Bohdan Andrzejowicz z Pecziszany.

Smorgonie f. 1503 Jerzy Zenowicz dziedzic

Darew f. 1510 Marcin Pieszkowic (stowarz.)

Dworzec f. 1516 Mikołaj Kiezgajłowicz dziedzic Dziewiat.

Postawy f. Jerzy Zenowicz fund. 1516

Dobrzyniew (pow. gonią dz.) f. 1519 Mikołaj Radziwił woje. woda wileń. Kanclerz w. lit.

Chozowa f. 1545 Paweł Książe Holszański biskup wileń.

Janowka f. 1555 Łukasz, Kasper i Jerzy Kurzeniecky.

Kościoły parafial. w dyec. Wileńskiej

Tołoczyn f. 1624 Lew Sapieha wojewoda wileński.

~~Jarzątycze~~ f. 1635 Alexander Jarszewicz Zwierz

Łajna f. Zygmunt I

Zaliboki f. 1636 Stanisław Radziwiłł starosta żmudzk.

~~Podbrodzie~~ f. 1637 Zygmunt Karol Radziwiłł

Narkow f. 1639 Aleksander Korwin Gosiewski wojewoda trocki.

Chołopienicze f. 1639 Mikołaj Mleszko podkomorzy orszański.

Berezyna czyli Lubosany f. 1641 Władysław IV. i 1646 Lew Sapieha podkanc. lit.

Wiejelub f. Wiesiołowicz - Stanisław Dowgird wojew. mark. - potym Kalwiński - r. 1642 oddany katol.

Borysow f. 1643 Władysław IV.

Zła (Ula?) f. 1643 Jerzy Karol Hlebowicz starosta żmudz

Bogusławice f. 1644 Maria Korybutowa Wiśniowiecka księżna Druck-Hlobska - S. Trojcy (pow. miński)

Brasławice f. 1647 Kapituła wileńs.

Kublicze f. 1647 Kublicki

Kościoły paraf. w dyecezyi wileńsk.

Żelna f. 1520 Mikołaj Kiezgajłowicz dziedzic Dzie: wiałtowski (w wileńsk. dyec)

Kamieniec f. 1522 Mikołaj Jurgiewicz Zabrzezińsk. marszałek Król.

Wołkołata f. 1527 Mikołaj Radziwił wojewoda wileń. Kanclerz W.X. Lit.

Kojdanow f. 1532 Zofia Księżna Wiśniowiecka żona Wojciecha Marcinowicza Gasztołda wojewody wileń. Kanclerza w.x. lit. (w dyec. mińsk.)

Żmujdzki (koło Szeszot) f. 1719 Jezuici dziedzice.

Krzyżew f. Maria Józefa Królowa polsk.

Parafialne Kościoły w dyecez. Wileńsk.

Obolec f. 1387 Władysław Jagiełło

Witkomierz
Mejszagoła } f. 1389 tenże.
Zwiedniki

Lida f. 1387 tenże

Kohołna f. 1408 Bartłomiej dziedzic

Wiśniow f. 1424 Szymon Gedygołdowicz Kasztelan wileń. dzierżawca Smoleński

Kolchta f. 1431 Michał Książe litew.

Tuck f. 1439 Michał Książe litew.

Obojsk f. 1441 Kazimierz w. x. lit.

Ochyn f. 1442 (wyd. 1452) Mikołaj Gojcewicz rodem Tatar.

Truszdow f. 1443 Jędrzej Jakowicz

Porodzitow f. 1443 Jan Ratowicz

Obrzez f. 1446 Aleksandra wdowa po Jerzym

Podbrzkowice f. 1447 Piotr Senko dziedzic Wiśniowa

Jakow (w ołsmiańsk.) f. 1448

Olck f. 1450 Teodor Jarosławowicz

Puck f. 1424 Prostołowicze Skindery

Niewiaszow f. 1444 Kiezgajłowie

Giedrojcie f. 1445 Giedrojcie

~~Krozyn~~ Krupa f. 144. Dowojnowicz

Dorniany f. 144. Sagajło

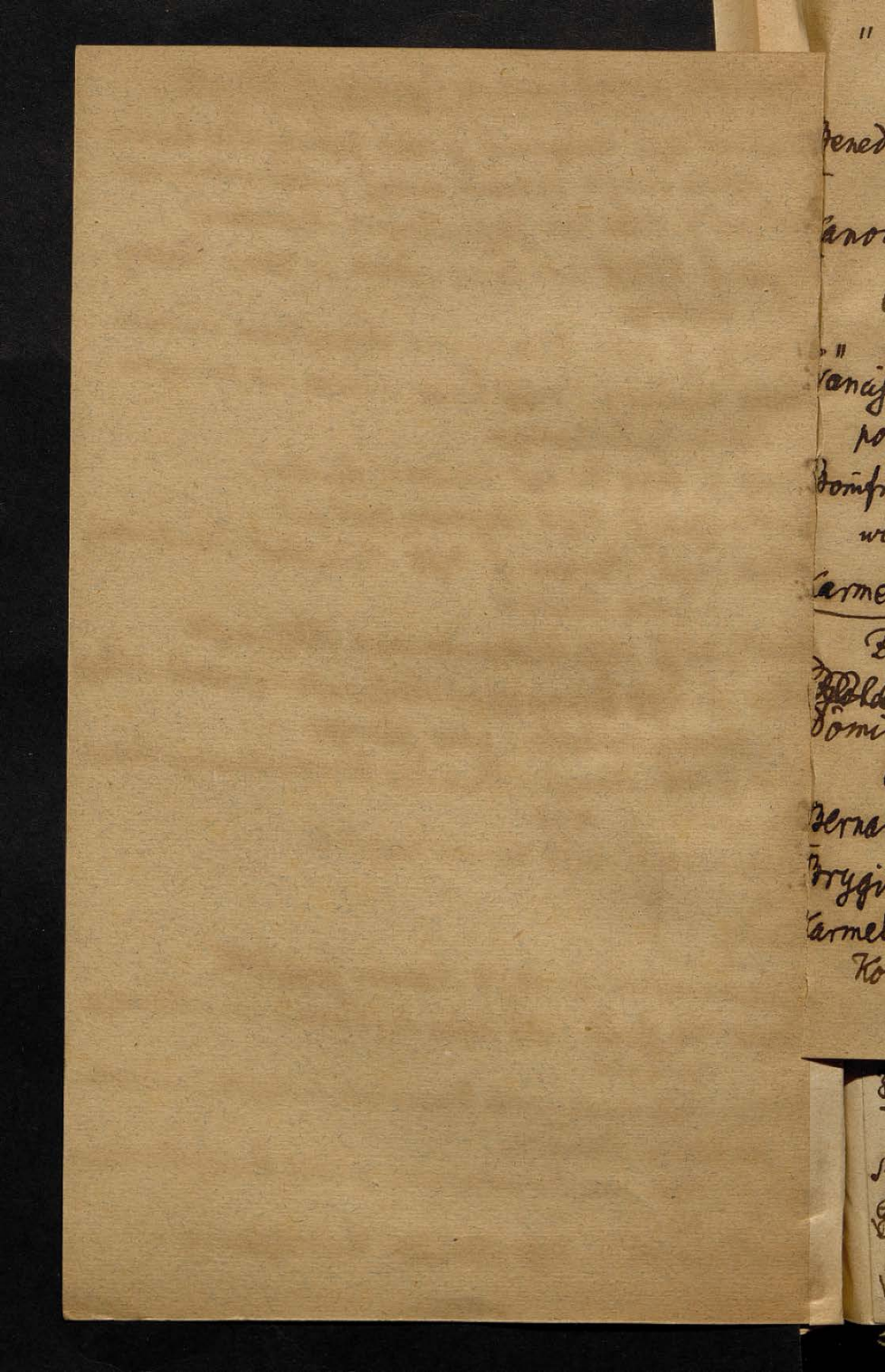
Ogrowa f. 1460

Kawy f. 1461 Stawski

Krozerow f. 1461.

Kościoły parafialne w dyecez. Wileńsk.

Wiadziot czyli Kobylniki f. 1462 Jędrzej Piechowicz
Książe Świrski Kanonik wileńs. probosz worniański.
Parizow f. 1460 Jan Jagcintowicz Rymowid
Krupa f. 1460 Anna wdowa po Janie Dowojnowiczu
Worniany f. 1462 Marianna Sągajłowa wdowa.
Krewo Kaplicę f. 1468 Anna wdowa po Jerzym Felixie Gołołtowiczu.
Zelwa f. 1470 Michał Nacowicz dziedzic
Dorsuniszki f. 1473 Kazimierz Król pol.
Wołma czyli Starzyny f. 1474 Stanisław Daukszewicz z żoną Barbarą.
Lebiedziew f. 1476 Alexander xiąże Holszański
Wołpa f. 1478 Alexy Xiąże Holszański wojewoda wileńsk. Kanclerz Królewski z żoną Jadwigą
Widze f. 1481 Hanusz i Chwiedko Dowgirdowicze bracia.
Bijuniszki f. 1478
Dawgieliszki f. 1474 Wojciech Gaszstołd
Sidra
Traby
Dziewieniszki f. 1474 Marcin Gaszstołd.
Wawierka fund. 1485 Zofia Sudkowna żona Alexego dziedzica
Łosk f. 1489 Anna (córka Chwiedora z Łoska) wdowa po Xięciu Janiszu
Swir f. 1490 Jan Romanowicz z żoną Anną Sienkowiczną.
Niestaniszki f. 1491 Bohdan Andrzejowicz.

Klasztory w dyecezyi wileńsk.

Dominikanów w Szkłowie f. 1623 Alexander Chodkiewicz wojewoda trocki

" w Ostrowcu f. 1618 Jan Mikołaj Korsak sędzia ziemski ozmiański

Benedyktynki w Wilnie fund. 1622 Mikołaj Hlebowicz z żoną Katarzyną – zakonnice sprowadz. z Mohylewa

Kanoników regularnych lateran w Wilnie na Antokolu f. 1625 Eustachy Wołłowicz biskup wil. przy Kościele S. Piotra – sprowadz. z Krakowa

" f. 1644 Jakób Alexander Tronciewicz zakonnik zgromadzenia wileńskiego

Kanonicze w Olszanach f. 1629 Paweł Sapieha podkanclerzy lit.

Bonifratrzy w Wilnie f. 1635 Abraham Wojna biskup wileń.

Karmelici w Czausach f. 1643 Michał Kazimierz Podbipięta sekret. król.

Dominikanie w Łoporciach f. 1649 Stanisław Bejnat Skarbny w. x. lit.

Bernardynki w Grodnie f. 1651.

Brygitki w Grodnie f. 1651

Karmelici w Głębokiem f. 1652 Józef Leonowicz Korsak wojewoda i starosta mścisławski

Klasztory w dyecezyi wileńsk.

Lida Klasztor Franciszkanów f. 1379 Andrzej Wasilo biśk. wileń.

Kolegiata i Klasztor Kanoników regul. de poenitentia probostwo i Prefektura plebania

Grodno Klasztor Kanoników regul. de poenitentia fund. 1391 Władysław Jagiełło. zrujnowani 1528.

Stare Troki Klasztor Benedyktynów f. 1405 Witold

Kowno, Klasztor Rochitów f. 1750 Zienkowicz biśkup wil. przy Kościele S. Gertrudy (zatrzymym jeszcze r. 1500)

Kowno Benedyktynki f. 1624 Jędrzej Kmitowski Kawaler maltański przy Kościele dawnym S. Michała.

Wilno Dominikanie f. 1501 Alexander W. X. Lit przy Kościele S. Ducha.

Chorosrzca. Dominikanie f. 1662 Mikołaj Stefan Pac wojewoda trocki (w dekanacie Kryszpińsk)

Wrotnica i Misjonarze Jezuici f. 1676

Werenez Jezuici f. 1676 Kazimierz Pac wojewoda wileń. hetman w. x. lit.

Dunilowicze Dominikanie f. 1683 Krzysztof Bratkowski starosta upitski z żoną Joanną Elżbietą z Zajączkowskich

Zuchwicz dom Zakonu Misyonarzy S. Michała f. 1688 Tobiasz Grochowski wojski Tukowski

Słonim Jezuici fund. 1717.

Grodno Bonifratrzy f. 1728 Karol Piotr Lancerzyński biśk. wileń.

Kowno Rochitów f. 1750 z. Piotr nowowiejski pleban wędziegolski.

Franciszkanie

Olzany
narwiliszki
Kolbyniany
Seino

Dominikanie

Ostrowiec
Bielica
Seyny
Wysoki
Lonorai
Derezyn
Bielica
Ostrowno
Szkłow

Malatycze
Rakow
Ziembin
Chotajewicze
Rzeżyca
Chorofrza

Kanonicy regul. later.

Wilno S. Piotra na Bartokoli
Kiernow
Krzemienica
Bychow
Stary Bychow

Misionarze

Rudnoskele

Bernardyni

Dąbrowna
Witebsk

Klasztory w Dyecezyi Wileńskiej (według Synodu Brzostowskiego 1797.)

Kanonicy BBMM. de provis.

Wilno kośc. S. Augustyna na Zarzeczu
Podbrzezie dec. extra Viln (nie było Klasztoru)
Miedniki
Skiemiany dec. pobojsc.
Bolniki ? filia klasztoru Widzieniszek
Widzieniszki praepos. infulat
Michaliszki
Kurkle
Poniewonie
Zuzynty
Poniemonie seu Zwerki
Miory
Zwerecz

Krzemienica Canon. Lat.

Trasz kuny Bernard
Pompiany Mościsław } Carmelit. ant.
Białynicki Janow.
Sroki
Liposzuny } Benedyktyn.
Swoatki Camald
Zahiszyn Jezuita

145

Wrocławskiego

Ecclesiae parochiales vacantes in dioecesi Wratislaviensi

a. 1218.

A) Archidiaconatus Wratislaviensis

1) Prozian (Protzow) 2) Milicz (Militsch) 3) Ecclesiae Crucíferorum cum rubea stella conventus S. Matthaei vratislaviensis: a) Krucemburg. b) Krutzendorf. 3) Bogendorf. 4) Widna. 5) Landeswoth. 6) Cheplowode (Zozzilwoth) 7) Swydnicz. 8) Nechowicz (Nitschwitz) 9) Berwald. 10) Swynar. 11) Recen prope Brigam. 12) Calcow. 13) Kamenitz. 14) Brus (Brunn) 15) Ryzen. 16) Sothkow. 17) Silavia. 18) Bungarth (Zaungarten) 19) Culendorf. 20) Lossina (Lissen) 21) Salzeborne 22) Zedlacowicz 23) Petriwicz. 24) Lucimannivilla 25) Crochemenich. 26) Nemil. 27) Krezew. 28) Bogwisciz prope Olesnicz 29) Cindal prope Bregam. 30) Rogow prope Sobotam. 31) Petirswalde. 32) Lonathowicz. 33) Arnoldivilla 34) Lucina circa Olesnicz, 35) Semelewicz. 36) Martinivilla 37) Ronzethal circa Lossow. 38) Tepilwode 39) Furstenow cum ecclesia filiali in Canth. 40) Novavilla. 41) Lolanowicz prope Wicinam.

B) Archidiaconatus Legnicensis

1) Kunicz. 2) Schionieyche (Schönnich) 3) Damiani villa 4) Gerardi villa. 5) Sudorf. 6) Tinecz (Groß-Tinz) 7) Rostock. 8) Odungivilla 9) Swyn. 10) Schildow prope Herzbergh. 11) Siffridivilla (Seifridsdorf) 12) Woldrami villa. 13) Kemerswalde. 14) Studinicz (Studnitz) circa Leginicz. 15) Capella in castro in Rechelicz. 16) Ecclesia S. Laurentii in castro lapideo in Legenicz. 17) Tezelino (Tzutschel) 18) Lobdow 19) Halwiciivilla 20) Smottiviesk. 21) Laschowicz. 22) Richtersdorf prope Zawor.

C) Archidiaconatus Oppoliensis:

1) Canonicatus Oppoliensis. 2) Cirla. 3) Zare. 3) Ratheborg. 4) Gliwicz 5) Stanicz 6) Lanzctuk. 7) Istbisco. 8) Crisdorf.

D) Archidiaconatus Glogoviensis:

1) Canonicatus Glogoviensis 2) Custodia Glogoviensis. 3) Cupra major (Groß-Rüssern) 4) Gwischanow. 5) Lubes. 6) Codla (Wittau). 7) Cosser. 8) Henricivilla 9) Ottendorf circa Lamberch. 10) Praepositura Lubucensis

=

(Theiner: Mon. Pol I p. 139–143 Nº 223)

Hamberger

Stan dyecezyi wrocławskiej

Kollegiaty: 1. Wrocław (S. Jana Chrzcic) Katedra f. ~~966~~ około r. 965 przez Mieczysława I w Smogorzowie (koło Kamyšłowa) pierwotnie; r. 1041 przez bisk. Kupa Leonarda przeniesiona do Gniezny a r. 1052 do Wrocławia przez Kazimierza Odnicha; – przy niej 7 prałatów, 23 kanoników, 9 wikaryów, 6 manzyonarzy

2. Wielki Głogów (P. Maryi) f. 1120 Bolesław III Krzywousty – przy niej 6 prałatów, 14 kanoników, 5 wikaryów

3. Wrocław (S. Krzyża) f. 1288 Henryk IV xiąże wrocław. – przy niej 5 prałatów, 12 kanoników, 6 wikaryów

4. Nissa (S. Jakuba) f. 1286 Nikolaus Wacław biskup wrocł. w Otmuchowie pierwotnie; r. 1430 przeniesiona do Nissy przez Rudolfa biskup. wrocł. – przy niej 3 prałatów, 8 kanoników, 4 wikaryów.

5. Opole (S. Krzyża) f. 1159 Bolesław IV x. polski – przy niej 4 prałatów 7 kanoników 5 wikaryów.

6. Racibórz f. 1287 Tomasz II Zaręba biskup wrocław. – przy niej 5 prałatów, 4 kanoników, 6 wikaryów

7. Głogówek (Groß Glogau) (Oberglogau) (S. Bartłomieja) f. 1379 Henryk x. niemodliński; – przy niej 3 prałatów, 2 kanoników, 4 wikaryów.

8. Lignica (Bożego Grobu) f. 1348 Wacław i Ludwik xiążęt ligniccy – przy niej 1 prałat-i 1 kanonik.

9. Wrocław (S. Idziego) f. 1111 Wiktor dziekan katedralny – przy niej 4 kanoników (tej kollegiaty brak w Felbigerze)

10. Brzeg (S. Jadwigi) f. 1369 Ludwik xiążę na Brzegu (brak w Felbigerze)

Seminaria 1. Wrocław (przy katedrze) f. 1592 Andrzej Jerin biskup wrocław.

2. Rzym (Collegium germanicum)

Benedyktyni 1. Dobre pole (Wahlstadt) pod Legnicą
ſ. 1703 Ottmar Zink opat brzewnowski z Czech.

2. Orłów (w Księstwie cieszyńskim)

3. Wrocław (S. Wincentego) na Elblągu ſ. 1139 Piotr Włoszcz Dunin ze Skrzynna – sprowadzeni z Tyńca – r. 1180 przeniesieni do wsi Kozioł pod Kaliszem.

4. Krzeszów ſ. 1242 Anna z. żona Henryka pobożnego sprowadzeni z Opatowca w Czechach.

5. Cieszyn ſ. 1210 Mieczysław x. opolski

Cystersi: 1. Rudy (Rauden) (opactwo) ſ. 1220 Władysław x. raciborski. (sprowadzeni z Jędrzychowa)

2. Henrykow (Heinrichau) (opactwo) ſ. 122[illegible] Mikołaj z Henrykowa Kanonik wrocław. i x. Henryk brodaty (sprowadzeni z Lubiąża)

3. Kamieniec (Kamenz) (Bella Vallis) (opactwo) ſ. 1239 przez (Kanonikow laterean.) Augustynowo wrocławskich (sprowadzeni z Lubiąża) pierwotnie 1207 fundował Henryk brodaty dla Kanoników laterań. i opata Winidego z 20 braci

4. Jemielnica (Himmelwitz) (opactwo) ſ. 1280 przez Bolesława x. Bytomskiego (sprowadzeni z Rud)

5. Krzesobor (Grüssau) (opactwo) ſ. 1292 Bolesław x. świdnicki (sprowadzeni z Jędrzychowa)

6. Hirschberg ſ. 1403 Gotsche Schaff.

7. Lubiąż (Leubus) opactwo [illegible] ſ. 1044 przez Kazimierza I Mnicha dla Benedyktynów, r. 1175 przez Bolesława wysokiego oddany Cystersom sprowadzony z Pforty koło Naumburga nad Salą.

Norbertanie (Wincentyni) 1. Wrocław (S. Wincentego) opactwo
Piotra włościa Dunina hrabiego na Skrzynnie pierwotnie we wsi Kościół pod Kaliszem ~~[illegible]~~; r. 1180 przeniesieni do Wrocławia (do S. Wincentego) a r. 1528 także do kościoła S. Jakuba.
2. Czarnowąs (Opactwo przy klasztorze za Komic)

Kanonicy lateraneńscy S. Augustyna: 1. Wrocław (opactwo)
(P. Marji) na Piasku ~~[illegible]~~ r. 1108 ~~[illegible]~~ Piotrek włościa Dunin ze Skrzynna pierwotnie w Sobótce (Zobtenberg) – sprowadzeni z Arrovaise – r. 1148 przeniesieni do Górki (Gorkau) a r. 1150 do Wrocławia.
4 Glatz (Kładzko):
2. Żegan (Sagan) (opactwo) (P. Marji) r. 1217 x. Henryk I pierwotnie w Naumburgu nad Bobrą; r. 1284 przez x. Przemysława x. głogowskiego i sprotawskiego do Żegania.
3. Olesno (Rosenberg) (przepozytura) (S. Michała) r. 1228 przeniesieni ze wsi Żarzysk.

Kanonicy regularni S. Ducha de Saxia. 1. Wrocław (Czerwona gwiazda) (S. Macieja Opactwo z Szpitalem)
r. 1230 Merbotho przeor pierwotnie w Kreutzburgu przeniesieni r. 1253 przez Annę żonę Henryka II do Wrocławia

Kanonicy regularni Bożogrobcy. 1. Nissa fund. 1190 (Szpital) (Przepozytura) (S. Petri et Pauli)
Bolesław I czyli właściwie r. 1239 Tomasz I bisk. wrocław. sprowadzeni z Miechowa.
2. Reichenbach (S. Barbara)
3. Razbor (S. Petri et Pauli.

Paulini 1. Leonik czyli Wiedrowice (Wiese) koło Głogówka (Oberglogau)
r. 1388 Władysław x. opolski (sprowadzeni z Częstochowy)

Bonifratrzy: 1. Wrocław (S. Trójcy) r. ~~1808~~ 1711 Cox de Oxle radca
4) Lichowitz r. 1808 Antoni hr. Węgierski.
2 (Neustadt) (nad wodny Źródnik) w Szl. Górnym r. 1764 Röder podprzeor
5) Frankenstein
6) Sulisława nad Odrą
3. Cieszyn (Kronik) r. 1694 baron Adam Borek de Vendrin et Rastropitz pierwotnie we wsi Wendrin, r. 1700 przeniesieni do Cieszyna.

Kartuzi: 1. Lignica r. 1348 Ludwik I x. na Brzegu, zniesieni 1548. (Domus passionis Christi)

Grotków ?
Wrocław ?

Augustyanie (discalceati): 1. Strzelin f. 1698 cesarz Leopold – ~~Stacja~~ Stacja – (po zakonnicach) 2. Wrocław f. 1357 Karol IV

Karmelici trzewiczkowi: 1. Strzegów f. 1383 Wacław II król czeski – wprowadzeni z Pragi 2. Strzegom (Striegau) f. 1636 pułkownik Adam baron v. Garnier 3. Wołowa (Wohlau) f. ~~1636~~ 1677 Adam baron v. Garnier 4. Kożuchów (Freistadt) f. 1685 ze składek. i f. – Krystian hr. Nostitz w miejscowości

Dominikanie: 1. Wrocław (S. Wojciech) f. 1223 lub 1226 bł. Czesław z Końskich h. Odrowąż (z grobem błog. Czesława nr. 1180 + 15 lipca 1242 czyli raczej 1257 beatyfik. 6 lipca 1714) 2. Bolesław (Buntzlau) f. 1234 Henryk brodaty x. śląski. 3. Cieszyn (Teschen) f. por. 1248 Eufemia żona Władysława Starego x. opolskiego. – repr. 1789. (niema w Selbigene) 4. Frankenstein (Ząbkowice) f. 1228 Bernard x. świdnicki. a podług innych Bolesław II x. zamkowy (münsterbergski) 5. Świdnica f. 1342 (a podług Hebera f. 1309 czyli 1291) Bolesław I x. świdnicki (niema w Selbigere) 6. Opole (SS. Adalbert et Georgii) f. przed. 1254; podług Hebera fr. 1307 Bolesław I x. opolski. czyli 1271 7. Wielki-Głogów f. 1269 Salomea żona Konrada II x. głogowskiego (SS. Petri et Pauli) 8. Racibórz f. 1290 9. Brzeg f. 1294 Henryk V x. legnicki (a podług innych f. 1335 Bolesław III x. legnicki. repr. 1527) (niema w Selbigene) 10. Legnica f. 1277 Bolesław III Rogatka x. legnicki. (po nich Benedyktynki) (niema) 11. Krosno (niema) 12. Löwen ? (niema) 13. Nysa rezydencja (niema)

Franciszkanie: (minorzy)
1. Wrocław (S. Doroty) f. 1240 najprzód u S. Jakuba; r. 1612 przeniesieni do klasztoru poaugustyańskiego S. Doroty.
2. Lwia góra (Löwenberg) f. 1248
3. Świdnica f. 1214 Stefan, Andrzej i Franciszek bracia hrabiowie z Wierzbna.
4. Opole f. 1309 czyli właściwie f. 1359 Bolesław II x. opolski.
5. Władysław (Loslau)
6. Kozle f. 1431 Konrad biały, Konrad czarny i Konrad młodszy zięciąta olesnickiego.
7. Głogówek (Ober-Glogau) f. w XVII w. Jerzy Oppersdorf
8. Nowytarg (Neumarkt) f. 1212 S. Jadwiga?
8a) Bytom
9. Kledzko (Glatz) f. w XIII w.
10. Złotoryja (Goldberg) f. 1212 S. Jadwiga przed 1428 przyjęli regułę bernardyńską.
11. Żegan (Sagan) f. 1294 Waldemar margrabia brandeburski.
12. Nissa f. w XIV wieku; odbudował 1434 Łukasz Koch mieszczanin
13. Przeg.
14. Namysłow f. przed 1471
15. Wielki Głogów?
16. Krosno.
17. Lignica f. 1475.

mieni w Felbigerze

Bernardyni. (Franciszkanie)
1. Złotoryja (Goldberg) f. około 1428 w klasztorze pofranciszkańskim.
2. Wrocław (S. Antonii de Padua) f. 1454 S. Jan Kapistran.
3. Wielki-Głogów (J. Kamiński) f. 1465 Małgorzata Cylejska wdowa po Władysławie x. cieszyńskim

* 4. Kładzko czyli Kledzko (Glatz) f. 1470 z. Henryk syn Jerzego Króla czeskiego (w ~~bezpośrednim~~ sąsiedztwie biskupstwie ?)

5. Lignica f. 1475.

6. Namysłow (Namslau) f. 1675 (czyli raczej przed 1471)

7. Jawor (Jauer) f. 1485 Jan Pannonius biskup waradzyński (a podł. Hebera f. 1492 Jan biskup olomuniecki)

8. Racibórz

12. Goldberg

* 9. Hlubczyce (Leobschütz) (niema)

10. Nysa f. 1474 (Cap

11. Gliwice f. 1612 rajcy miejscy (należał do prowincji polskiej) (niema)

fund. 1610 Anna Trach (Reformati) dziedziczka.

(Reformati) 12. Góra S. Anny (Annaberg) ~~1653 fertigmen~~ kościelnik w obwodzie wielkiego Strelińskim f. 1656 z Kalwaryą wybudowaną r. 1709 i obrazem cudownym ś. Anny — należał do prowincji polskiej) kr. Bardzkie

13. Kacerz (Ketzerdorf) f. 1492; rezyd. w w. XVI w. (niema) (ś. Jadwigi)

Kapucyni: 1. Wrocław f. 1669 Heister jenerał cesarski.

2. Świdnica f. ~~1600~~ 1636 hrabia Nostitz.

3. Nysa f. 1659 biskup wrocławski.

4. ~~Brzeg~~ Prudnik (~~Brzeg~~ Neustadt) f. 1654 Jan Baltazar Lisch sufragan wrocławski.

5. Brzeg (Brieg) (ś. Leopolda) f. 1682 cesarz Leopold.

Jezuici: 1. Wrocław (Collegium, i Akademia od 1702) f. 1638 (a podł. Hebera 1645) Henryk Hartmann

2. Nissa (Collegium) f. 1618 Karol biskup wrocł.; podług innych dopiero 1626.

3. Wielki-Głogów (Collegium) f. 1629 cesarz Ferdynand II

4. Żegan (Sagan) (Collegium) f. 1635 jenerał Wallenstein; (podł. Hebera f. 1629) (profanis)

5. Świdnica (Collegium) f. 1629 Ferdynand II cesarz. (pod. Hebera f. 1664)
6. Lignica (Collegium) f. 1698 baron Spirinzenstein (po franciszkanach)
7. Opole (Collegium) f. 1666
* 8. Kłodzko (Glatz) Collegium f. 1629 Ferdynand II cesarz. (niema w Felbigerze)
9. Brzeg (Rezydencya)
10. Hirschberg (Rezydencya)
11. Sycow niemiecki (Deutsch-Wartenberg) (Rezydencya)
* 12. Piekary niemieckie (Deutsch-Piekar) ~~Brzeg~~ (Missia) (w dyecezyi Krakowskiej) (niema w Felbigerze)
13. Harpersdorf (Missia) (niema w Felbigerze)

Liarzy * 1. Biała-Woda (Weisswasser) f. 1726 Jakub Ernest ... x. Lichtenstein biskup salcburski.

Rycerze maltańscy: (należeli do Wielkiego Przeorstwa czeskiego)

1. Wrocław (Bożego Ciała) (Komenda)
2. Reichenbach (Komenda)
3. Strzygow (Strzegau) (Komenda)
4. Lwia góra (Löwenberg) (Komenda)
5. Złotoryja (Goldberg) (Komenda)
6. Lossen (Komenda)
7. Wielki Tyniec (Grostinz) (Komenda)
8. Mała Błesnica (Klein Bels) (Komenda)
9. Grobnik (Gröbnig) (Komenda)

Rycerze niemieccy (Krzyżacy)

1. Namysłow (Namslau) (Komenda)
2. Swiebodzin (Schwiebus) Komenda

Templariusze

* 1. Przyna (Plesz) ?
2. Chudoba (koło Gliwic) ?

Kanoniczki lateraneńskie S. Augustyna (Augustianki)

1. Wrocław na Piasku f. 1299 (J. Jakobi)

Benedyktynki: 1. Liebenthal (Löwenthal) f. 1221 Juttha z Liebenthal (Judyta) (Opactwo)

2. Lignica (Opactwo) f. 1348 Francko von Trebelwitz

4. Wahlstadt (opactwo) 3. Strygow f. 1307 Borenna (Beatrix) wdowa po Bolesł. Tawie I x. Świdnickim. ze

Cysterski: 1. Trzebnica (Opactwo) f. 1203 Henryk I brodaty - sprowadzone z Bambergu (z grobem Św. Jadwigi)

2. Strzelin od r. 1298 - 1543 (potem Augustianie osiedli)

Norbertanki: 1. Czarnowąs (Boży dom) f. 1192 Ludmilla żona (Opactwo) mieszczława I księcia górnośląskiego pierwotnie w Rybniku; r. 1226 przeniesione do Czarnowąsu Kazimierz x. opolski.

Dominikanki: 1. Wrocław (pierwszej reguły Katarzynki) f. 1294 Henryk V x. Wrocławski

2. Raibor z f. 1253 Przemysław x. raciborski.

3. Lignica f. 1278 - oddany 1348 Benedyktynkom (niema w Selbigerz)

Franciszkanki (Klaryski) 1. Wrocław (Opactwo) f. 1257 Anna wdowa po x. Henryku II pobożnym.

2. Wielki Głogów f. (Grudz. Opactwo) x. Henryk III (przyjęty później regułę bernardynek)

3. Strzelin f. 1291 Bolesław I x. Świdnicki.

Bernardynki (Kolletki) 1. Jawor (Jauer) f. 1734 ze składek (czyli 1703 albo 1699)

Magdalenki 1. Sprotawa f. przed. 1315 (pierwotnie w Byłomiu nad Odrą; r. 1522 przeniesione do Sprotawy.

2. Braunburga nad Kwiczą (Queiss) f. 1383

3. Nissa f. 1710 (Józefinki) Franciszek Ludwik Falcgrabia Nenburski biskup wrocław.

Urszulanki: 1. Wrocław f. 1686 Józefa Nadasdy przełożona, sprowadzone z Preßburga w Węgrzech.

2. Świdnica f. 1700 hrabia Schafgotsch.

Elizabetki (Bernardynki trzeciej reguły) 1) 1. Wrocław (upowszechnione) f. 1736 Maria Anna Defin z domu Horenstein pierwotnie w Brzegu, przeniesione przez barona Kriegelheim 1737 do Wrocławia - sprowadzone z Pragi.

2. Cieszyn f. 1753 Maria Magdalena Glonitzki oraz Maria i Xawera Frank.

3) Ziębice (Münsterberg) fund. 1866.

Zakony żeńskie w dyecezyi wrocławskiej r. 1871

1) Urszulanki 5 klaszt. (z szkoły) i miejsc.
2) Elizabetynki 1 " (z szpital)
3) Frauen vom guten Hirten (z Angers) 2 Kl. (z szkoły)
4) Magdalenki pokutnice 2 Kl.
5) Arme Schulschwestern de Notre Dame (z szkoły) 29 klaszt.
6) Siostry Miłosierne S. Karola Boromeusza (z szpit.) 56 Kl.
" " " " 2 Trier (z szpit) 3 Kl.
7) " " S. Wincentego a Paulo (z szpit) 1 Kl.
8) " " trzeciego zakonu S. Franciszka z St. Mauriz koło Münster (z szpit.) 6 Kl.
9) Arme Dienstmägde Jesu Christi z Dörnbach w dyecezyi Limburg 2 klaszt.
10) Schwestern von der heil. Hedwig (z szkoły) 5 klaszt.
11) Graue Schwestern von der heil. Elisabeth (z szpit.) 35 klaszt.
12) Schwestern vom armen Kinde Jesu aus Raiken 1 klaszt.
13) Geringe Mägde Mariens aus Laszkow Erzdiöcese Posen 2 klaszt. (z szpit.)
14) Verein zur sittlichen Hebung weiblicher Dienstboten 1 klaszt.

Schematismus des Bisthums Breslau und seiner Delegatur-Bezirks für das Jahr 1871. Breslau (L. U. Aderholz Buchhandlung (G. Losch)) 8° pp. XXXII. 324.
pag III – XXIX. Reihenfolge der Bischöfe von Breslau.

Dekanat Beuthen OS. Schles.

Kosziety: (57, 195 katol.)

1. Antonienhütte (nowy)
2. Beuthen O.S. pars:
3. Bielschowitz (Antonienhütte)
4. Bro Kupitz (Borsigwerk)
5. Godullahütte (Morgenroth)
6. Kochlowitz (Swientochlowitz)
7. Michalkowitz (Laurahütte)
8. Mikultschütz (Zabrze)
9. Siemianowitz (Laurahütte)
10. Eintrachthütte (Swientochlowitz)

Dekanat Myslowitz

(61, 418 katol.)

1. Bogutschütz (Kattowitz)
2. Chorzow (Königshütte)
3. Dziedzkowitz (Brzezinka)
4. Kattowitz
5. Königshütte
6. Myslowitz
7. Rozdzien.

Hr Mortimer von Montbach Dr. Theol. et Utr. Jur. Protonotarius Apostolicus, Domherr des Dom-Kapitel an der Kathedralkirche in Breslau.

Dekanat Nikolai O.S.

(41, 743 katol.)

1. Berun
2. Boischow (Neu-Berun)
3. Lendzin (Alt-Berun)
4. Mokrau (Nikolai)
5. Gros-Chelm (Neu Berun)
6. Nikolai
7. Tichau
8. Woszczytz (Schrau)

Dekanat Pleß (23, 163 kath.)

1. Brzestz (Pleß)
2. Czwiklitz (Pleß)
3. Deutsch-Weichsel (Pleß)
4. Gorzalkowitz (Pleß)
5. Lonkau (Pleß)
6. Miedzna
7. Pleß
8. Russetz (Schrau)

Dekanat Tarnowitz

1. Alt-Repten (Tarnowitz)
2. Alt-Tarnowitz
3. Deutsch-Piekar (Scharley) Georgenberg (Proboszcz)
4. Gross-Zyglin (Georgenberg)
5. Kamien (Scharley)
6. Miechowitz
7. Radzionkau (Scharley)
8. Tarnowitz
9. Woirchnik.

Schematismus des exemten Bisthums Breslau für das Jahr 1857 herausgegeben von Dr. M(ortimer Johann) v. Montbach fürstbischöfl. Sekretär. Breslau in der fürstbischöflichen geheimen Kanzlei. 8°. K. ifft. 222. 66. (z datami erekcji i uwagami architektonicznemi co do kościołów)

Schematismus für 1867.

Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1871. Breslau G. P. Aderholz' Buchhandlung (G. Lorsch) Druck v. Robert Nischkowsky. 8° pp. XXXI (Reihenfolge der Bischöfe von Breslau). 324. 1.

Dyecezya wrocławska obejmuje 1255 kościołów parafialnych i filialnych (pomiędzy temi 204 filij) ludności katolickiej 1,546,812 w 90 dekanatach Szląsk austriacki wrachowany w powyższą liczbę sam przez się ma kościołów parafialnych i filialnych 105 (pomiędzy temi 18 filij) ludności katolickiej 213,676.

Dekanaty czysto polskie są następujące:

1. Beuthen (górn. Szląsk)	58.385	ludn. kat.	11	parafii
2. Bielsk (w austr.)	13.867	" "	11	"
3. Bodland (w Opolskim)	14.987	" "	9	"
4. Freistadt (w austr.)	15.631	" "	6	"
5. Gross-Dubenskowlau	18.572	" "	11	"
6. Gross-Strehlitz (w Opolskim)	30.318	" "	15	"
7. Jablunkau (w austr.)	14.119	" "	10	"
8. Karwin	23.801	" "	13	"
9. Klein Strehlitz (w Opolskim)	5.281	" "	11	"
10. Kostenthal (w Opolskim)	20.141	" "	13	"
11. Lohnau (w Ratiborskim)	30.919	" "	13	"
12. Loslau (w Ratiborskim)	20.689	" "	17	"
13. Lublinitz (w Opolskim)	35.463	" "	15	"
14. Mikultschütz (Nikolai) (w Opolskim)	34.054	" "	8	"
15. Peiskretscham	18.919	" "	12	"
16. Pszczyna (Pless) (w Pszczyńskim)	16.619	" "	9	"
17. Pogrzeben (w Opolskim)	17.931	" "	10	"
18. Proskau (w Opolskim)	14.211	" "	9	"
19. Reichthal (w Wrocławskim)	6.792	" "	12	"
20. Sagan (w Lignic.)	17.428	" "	23	"
21. Schwartzwasser	10.700	" "	5	"
22. Skotschau	10.608	" "	10	"
23. Johrau (w Ratiborskim)	21.613	" "	12	"
24. Tarnowitz (w Opolskim)	28.393	" "	10	"
25. Teschen	16.658	" "	8	"
26. Tost w Opolskim	16.668	" "	10	"
27. Ujest (w Opolskim)	30.142	" "	16	"
28. Rosenberg (w Opolskim)	32.129	" "	21	"
	594.062			

Kośc. Bielsk 1447, Stary Bielsk 1135 (fil) Zamnitz 1457 (fil) Czechowitz 1618, Ellgot 1806, Ernsdorf 1742, Heinzendorf 1784 (fil) Kurzwald 1522, Matzdorf (fil) Riegersdorf 1780, Zabrzeg 1883

Kośc: Deutschleuten 1400 Freistadt 1100 Oderberg 1264, Petrowitz 1654, Reichwaldau 1500 Seibersdorf 1300

Kośc: Jablunkau 1620, Istebna 1820, Konskau 1540 (fil) Mosty 1385, Roppitz 1624 (fil) Trzycież, Guttyi 1863 (fil) Wendrin, Oderberg 1595 (fil) Nidek 1576 (fil)

Kośc: Bludowitz 1526, Szumbarg 1530 (fil) Karwin 1736, Steinau (fil) Albersdorf (fil) Orlau 1466 Dombrau (fil) Peterswald, Poln. Ostrau 1229, Hermanitz (fil) Wrutzkau (fil) Rattimau. Rzepischt, Schönhof, Niederluchau, Hertzilizko 1446. Kostelatz (fil)
W tym dekanacie mówią częścią po morawsku.

Kośc: Gross Kunzendorf 1500 Wsolach 1500 (filia) Ochab (fil) Truchna 1663, Klein Kunzendorf (fil), Schwarzwasser 1482, Zarzitz

Kośc: Baumgarten 1400, Simoradz 1400 (fil), Brenna, Grodietz, Bielawitzko (fil) Gross Gurek (fil) Lipowetz (fil) Leskietz 1500 (fil) Skotschau 1200 Nierodzim 1489 (fil)

Kośc: Golleschau 1293, Ober Lischna, Lonkau (fil) Ogrodzon (fil) 1529, Kisielau (fil) Zogwizdau, Punzau 1513, Teschen 1211 26 filiami, Ustron, Weichsel 1444 (fil)

29. Myslowitz (Opol.) 6418 " 7 Kośc. paraf.

Dekanaty niemiecko-polskie mieszane

(więcej po polsku)	28. Brieg	9.842 ludn.	9 kośc. paraf.	
(więcej po niemiecku)	29. Falkenberg	22.506 "	14 "	"
(prawie wcale po polsku)	30. Gleiwitz	38.789 "	17 "	"
(więcej po polsku)	31. Militsch	9.637 "	7 "	"
(prawie wcale po polsku)	32. Namslau	9.851 "	13 "	"
(więcej po niemiecku)	33. Ober-Glogau	16.946 "	12 "	"
(prawie wcale po polsku)	34. Oppeln	36.152 "	11 "	"
(" " ")	35. Polnisch-Wartenberg	12.325 "	21 "	"
(" " ")	36. Ratibor	30.472 "	16 "	"
(więcej po polsku)	37. Zülz (w Ratibor)	20.726 "	11 "	"
(prawie wcale po pol.)	38. Schalkowitz (w Opol.)	26.371 "	12 "	"

233.408

Dekanaty morawskie

	38. Friedek	30.887	9 "	"

Dekanaty niemiecko-serabskie (wendyckie)

	39. Lauban	11.339	9 "	"
	40. Neuzelle	4.768	5 "	"
	41. Priebus	2.395	9 "	"

Kośc. Görlitz, Güntherdorf, Hennersdorf, Jauernick, Lauban, Markliwa, Pfaffendorf, Wittichenau, Steinkirch (filia)

Kośc: Cottbus, Crossen, Drossen, Landsberg nad Warta, Neuzelle, Pförten, Seitwann (wraz z wsiami)

Kośc: Bloischdorf, Gräfenhain, Nieder-Hartmannsdorf, Priebus, Sorau i filie: Muskau, Reichenau, Petersdorf, Leuthen

Oprócz Szląska pruskiego liczącego 33 dekanatów ma dyjecezyja wrocławska i delegaturę w Prusach do której należą kościoły w Berlinie Brandenburgu nad Hawelą, Köslinie, Frankfurcie nad Odrą, Fürstenwalde, Greifswald, Hoppenwalde, Luckenwalde, Neu Ruppin, Neustadt-Eberswalde, Potsdam, Prentzlau, Schwedt, Spandau, Stargard, Stettin, Stralsund, Wittenberge, Wriezen.

Szląsk austriacki liczy 213,616 katol. ludn. 105 kościołów parafialnych i 78 kaplic w 12 dekanatach: 1. Bielsk (m. polsk.) 2. Freistadt (m. pol.) 3. Freiwaldau (m. niem.) 4. Friedek (m. morav.) 5. Jablunkau (m. pol.) 6. Johannesberg (m. niem.) 7. Karwin (m. pol. i morav.) 8. Schwarzwasser (m. pol.) 9. Skotschau (m. pol.) 10. Liebisch (m. pol.) 12. Widenau (m. niem.) 12. [illegible] Zuckmantel (m. niem.)

Ignatz Ritter Dr. Kanonik wrocł. + 8 stycz. 1857 ma: lat 70 lat.

Klasztory istniejące na Szląsku:

A) Bonifratrów: 1. Wrocław. 2. Neustadt (w Górnym Szląsku) 3. Pilchowitz. 4. Frankenstein. 5. Cieszyn 6. Steinau a/O.

B. Urszulanki: 1. Wrocław. 2. Świdnica. 3. Liebenthal 4. Berlin. 5 Racibórz

C. Elizabetynki: 1. Wrocław. 2. Cieszyn

D. Benedyktynki: 1. Liebenthal (przeznaczone do supresyi) 2. Münsterberg fund. 1866

E. Magdalenki: 1. Lauban. 2. Czarnowanz.

F. Miłosierne Panny reguły S. Karola Boromeusza: 1. Berlin. 2. Neuland bei Löwenberg. 3. Neisse, 4. Münsterberg. 5. Ottmachau. 6. Paulinerwiese bei Ober Glogau (56 Kolonij)

G. Miłosierne panny reguły S. Wincentego a Paulo: 1. Bytom O/S. 2. Racibórz

H. Niemieckie siostry zakonne: 1. Lissek.

I. Szkolne siostry de Notre-Dame: 1. Berlin 2. Frankfurt nad Odrą. 3. Wrocław (29 Kolonij)

K. Tercyarki reguły S. Franciszka (w Żytnich): 1. Opole. 2. Warmbrunn. 3 Vogtsdorf, 4 Rosenberg O/S. 5 Neuden. 6. Rybnik.

W kościele w Zobten nad Bobrą jest duży dzwon z r. 1212.

L. Jezuici: 1. Nissa, 2. Świdnica 3. Ruda O/S.

M. Bernardyni czyli ścisłej Reformacji 1. Annaberg koło Leschnitz O/S. 2. Neustadt O/S.

N. Dominikanie: 1. Berlin (Moabit).

O. Franciszkanie tertii Ordinis 1. Berlin (Moabit)

P. Miłosierne Panny reguły S. Franciszka 1. Opole. 2 Vogtsdorf 3 Warmbrunn. 4 Rosenberg O/S. 5 Neuden. 6. Rybnik.

R. Siostry św. Jadwigi 1. Wrocław. 2 Steinseifersdorf 3. Wartha. 4. Bögendorf. 5 Warsen.

Dekanaty niemieckie katolickie (r. 1831)

153

1. Bohrau (w Wrocław.)	9995 dusz	9 kościołów	
2. Bolkenhain (Liegnitz)	5273	"	7 "
3. Breslau (Breslau)	67581	"	9 "
4. Buntzlau (Liegnitz)	2790	"	5 "
5. Camenz (Breslau)	13460	"	9 "
6. Canth (Bresl.)	15,096	"	12 "
7. Frankenstein (Bresl.)	22,249	"	10 "
8. Freystadt (Liegnitz)	5,495	"	8 "
9. Friedewalde (Oppeln)	13,364	"	8 "
10. Gross-Glogau (Liegnitz)	12,139	"	10 "
11. Gross-Strehlitz (Oppeln)	31,581	"	9 "
12. Grottkau (Oppeln)	20,395	"	10 "
13. Grünberg (Liegnitz)	9,655	"	7 "
15. Guhrau (Breslau)	6,495	"	7 "
16. Hirschberg (Liegnitz)	10,020	"	12 "
17. Hochkirch (Liegnitz)	6,659	"	9 "
18. Jauer (Liegnitz)	10,464	"	8 "
19. Koltschen (Breslau)	20,523	"	9 "
20. Lähn (Liegnitz)	7,984	"	7 "
21. Landeshut (")	23,633	"	10 "
22. Lauban (")	14206 (mieszany z wendyck.)	"	8 "
23. Liebenthal (")	10,346	"	7 "
24. Liegnitz (")	9,729	"	9 "
25. St. Mauritz (Breslau)	12,986	"	7 "
26. Münsterberg (")	22,872	"	13 "
27. Naumburg am Queis (Liegnitz)	6654	"	5 "
28. Neisse (Oppeln)	36,678	"	10 "
29. Neumarkt (Breslau)	10,116	"	11 "
30. Neustadt O/S. (Oppeln)	21,123	"	7 "
31. Neuzelle (Frankfurt a. Oder)	6,592	"	10 "
32. St. Nicolai Wilxen (Breslau)	8,200	"	7
33. Oels (Breslau)	16227	"	11 "
34. Ottmachau (Oppeln)	26,407	"	11 "
35. Patschkau (Oppeln)	20,513	"	11 "
36. Prauchau (Breslau)	5634	"	7 "

37. Priebus (Lignitz) 30123 dusz 5 kośc. paraf.
38. Reichenbach (Breslau) 20000 " 11 "
39. Sagan (Liegnitz) 8237 " 10 "
40. Schlawa (Liegnitz) 4415 " 6 "
41. Schwiebus (Frankfurt a. O.) 6241 " 7 "
42. Sprottau (Liegnitz) 4238 " 6 "
43. Striegau (Breslau) 20690 " 12 "
44. Trachenberg (Breslau) 11946 " 10 "
45. Waldenburg (Breslau) 18858 " 9 "
46. Wansen (Breslau) 14341 " 12 "
47. Wohlau (Breslau) 12,302 " 10 "
48. Ziegenhals (Oppeln) 25,264 " 10 "
49. Zirkwitz (Breslau) 8,163 " 8 "

Fürstbischöfliche Delegatur
für die Mark Brandenburg und Pommern.

Dekanaty (Archipresbyterate) niemieckie:

1. Berlin ... 51,000 katol. dusz 5 paraf. kośc.
2. Cöslin .. 1,800 " " 4 " "
3. Frankfurt a/O. 4,205 " " 6 " "
4. Potsdam .. 7,260 " " 6 " "
5. Stettin ... 4,332 " " 5 " "
6. Stralsund .. 2,240 " " 6 " "
7. Wittenberge 1,116 " " 5

R. 1871 w całej dyecezyi Wrocławskiej

1) Szlązk pruski 79 dekanat. 1,581265 katol. 896 kośc. paraf. 265 filij (442 kaplic 2 Krzyżow.)
2) Brandenburgia i Pomorze dekan. 76153 " 37 " " 12 " 35 kaplic
3) Szlązk austr. 12 " 253588 " 96 " 1) 31 — 34 "

Parafie w Szlązku Austriack. do dyecezyi wrocławskiej należą

Dekanaty:

1. Bilsko 19,294 dusz 5 kośc. paraf. pol.
2. Freistadt 18,916 " 7 " " "
3. Friedek 40,180 " 10 " " zost. [illegible] części
4. Jablunkow 14,381 " 5 " " polsk.
5. Karwin 36,039 " 9 " " polsk.
6. Schwarzwasser 12,780 " 5 " " polsk.
7. Skoczow 12,818 " 6 " " pol.
8. Cieszyn 18,136 " 6 " " pol.
9. Freiwaldau 20,878 " 6 " " niemie
10. Johannesberg 24,511 " 8 " " niemie
11. Weidenau 17,847 " 5 " " niemi
12. Zuckmantel 22,970 " 6 " " niemi

9. Szare Siostry S. Elżbiety 1. Nysa 2. Wrocław (75 kolonii)
R. Siostry Ubogiego Dzieciątka Jezus 1. Peterswaldau.
S. Służebniczki Maryi (założone w Lasku koło W. K. Poznań.) 1. Poremba.
T. Zakonnice Dobrego Pasterza 1. Wrocław. 2. Charlottenburg.

1281 w Wrocławiu legat papieski biskup Filip
(ob. Codex dipl polon II p. 100, 34)

Mikołaj biskup Ostyi następnie Benedykt
XI). Gentilis kardynał napisał dla
polski statuta na początku XIV wieku
(drukowane Gentilisa w Rajnaldzie)

Erghelbert Mikołaj zebrał i ułożył systematycznie
dawne statuta synodu.

Conradi synodalia statuta. Vratislaviae 1475.
Statuta episcoporum vratislav. Norimbergae 1512. 4°
(tejsamo:) Martini episc. cathedralis ecclesiae Vratislaviensis
statuta synodalia antiqua. Vrat. 1585. 4°
Statuta provincialia tuli provinciae gnesnensis posnaniensis
vratislaviensis Cracov. valentia. Cracoviae 1527. 4°
Martini episc. breves dioecesanae synod. Vratislav.
constitutiones. Nissae 1580. 4°
Acta et constitutiones synodi dioecesanae quae fuit celebrata
Vratislaviae in insula S. Johannis 1592. mens. Octob.
ab Andrea episc. vrat. Nissae 1595. 4°
Constitutiones synodi dioec. celebratae Vrat. 1699 mense Octobr.
od Vratisl. fol.
D'amalewicz: Vitae episcoporum Vrat. 1642. 4°
fragmenta rub. Ihre Geschichte Ihre Klöster und Stiftungen
Silesiaca Breslau 1811. 8. ff. 656. II Aufl
1821.

Abonnements-Einladung.

Jeschurun.

Ein Monatsblatt zur Förderung jüdischen Geistes und jüdischen Lebens,

in Haus, Gemeinde und Schule

herausgegeben von

Samson Raphael Hirsch,

Rabbiner der Israelitischen Gemeinde zu Frankfurt am Main.

Diese Zeitschrift, welche während der kurzen Zeit ihres Erscheinens bereits die Aufmerksamkeit aller Freunde jüdisch-religiöser Interessen in weiten Kreisen auf sich gezogen, ist der „Förderung des jüdischen Geistes und jüdischen Lebens" bestimmt.

Diesem ihrem Ziele gemäß sucht sie den geistigen Gehalt der jüdisch-religiösen Institutionen und deren Beziehungen zu der Aufgabe einer jeden Zeit darzulegen, durch Schilderungen und Originalcorrespondenzen die faktischen religiössittlichen Zustände der jüdischen Gegenwart zu veranschaulichen, und durch Würdigung dieser Zustände und der ihnen zu Grunde liegenden Ursachen, sowie der dadurch bedingten Mittel einer Bessergestaltung, den Weg zu einem gedeihlichen Fortschritt in den Verhältnissen des Hauses, der Gemeinde und Schule anzubahnen.

Der Preis des Jahrgangs dieser Monatsschrift nebst Beiblättern ist auf fl. 4 rhein. (Rthlr. 2. 9 Sgr.) festgestellt.

Die unterzeichnete Buchhandlung erbietet sich Abonnements auf diese Zeitschrift entgegenzu-

Joannis Longini (D'Lugosz) Canonici Cracoviensis: Chronicon episcoporum
vratislaviensium continuatione variorum auctum curante Josepho
Lipsi. Appendix Schematismi dioecesis vratislaviensis pro anno 1847
recusa impressa. Vratislaviae apud Ferdinandum Hirt 1847. 8°
K. 1 fl. 41. Reverendissimo: Rudolpho vratislav. episc. ~~episco~~ apostolicae sedis legato ... Joannes Longini

Rositzii Sigism. numerus episcoporum vratislaviensium (Sommersberg I p. 64-68)

Dlugosz: Vitae (Sommersb. II p. 158-172)

Fama posthuma virtutis et honoris episcoporum Vrat. 1665. Vratisl. fol.

Beitrag zu einer Geschichte der schlesischen Bischöfe (Zachaly Sammlung verschiedener Schriften Bd. II p. 117-196.

Paritius Christ Frieder. ur. 1795 +

notata quaedam de episcopatu vratislaviensi. Cracov. 1820. 8vo pp. 15.

Fragmente aus der Geschichte der Klöster und Stiftungen Schlesiens. Breslau 1811. 8vo IIte Auflage str. 656. (jest tu str. 450-582 Historia biskupow wroclawskich)

Schipp: Beschreibung des österr. Antheiles der Breslauer Diöcese.

Hieronim biskup relikwie S. Cantiana
Laon statut (a nie Lyon)
od 1039 z powodu napadu czes
Bretysława przenosi do Schmograu ba
ramplan potem do Ritschen
wrócił do Wrocławia 1057
29 maja mart
Cantiani

Wissenschaft, Kunst und Literatur.

Breslau. In der Sitzung des Vereins für Geschichte und Alterthümer Schlesiens, am 3. April, hielt Herr August Mosbach Vortrag „über das Ausscheiden des Breslauer Bisthums aus dem Metropolitan-Verbande des Erzbisthums Gnesen." Bekanntlich wurden im J. 1000 die neu errichteten polnischen Bisthümer Breslau, Krakau und Kolberg (in Pommern) dem in demselben Jahre gestifteten Erzbisthum Gnesen unterstellt. Die Erzbischöfe von Gnesen bestätigten als Metropoliten ihre Suffragane, letztere erschienen auf den von den Erzbischöfen von Gnesen berufenen Provinzial-Synoden zur Berathung über gemeinsame Angelegenheiten entweder in Person oder ließen sich im Verhinderungsfalle durch ihre Procuratoren vertreten. Peter Nowak († 1456) soll der letzte Bischof von Breslau gewesen sein, der seine Consecration von einem Erzbischof von Gnesen empfing. Der Vortragende führte alle polnischen Provinzial-Synoden an, auf denen die Breslauer Bischöfe oder deren Stellvertreter inmitten der übrigen zur Gnesener Kirchenprovinz gehörigen Bischöfe erschienen. So viel bis jetzt nachgewiesen werden kann, war es im Jahre 1561 das letzte Mal, daß der Vertreter des Bischofs von Breslau einer polnischen Provinzial-Synode, die damals in Warschau abgehalten wurde, beiwohnte, in dem Bischof Balthasar von Promnitz, der zugleich Ober-Landeshauptmann von Schlesien war, zufolge der vom Erzbischof von Gnesen und Primas von Polen, Johann Przerembski, an ihn ergangenen Aufforderung, den Breslauer Canonicus, Dom-Custos Dr. theol. Adam Montanus, als Legat in seinem, des Breslauer Dom-Capitels und der gesammten schlesischen Geistlichkeit Namen nach Warschau schickte. Zwar bemühte sich Kaiser Karl IV., den Papst Clemens VI. zu veranlassen, das Bisthum Breslau von Gnesen zu trennen und dem im Jahre 1341 errichteten Erzbisthum Prag zu untergeben. Doch nicht allein der König Kasimir von Polen durchkreuzte die Pläne Karls, sondern selbst das Breslauer Dom-Capitel widerstrebte dem Wunsche des Königs von Böhmen und Oberlehnsherrn Schlesiens. Zwei Jahrhunderte später, als Schlesien sich unter österreichischer Oberherrschaft befand, versuchte Kaiser Ferdinand I., im Anfange des Jahres 1562, bei Papst Pius IV. die Lostrennung der Diöcese Breslau von dem Gnesener Sprengel zu bewirken. Doch gelang es dem Könige Siegmund August von Polen, die Bestrebung seines Schwiegervaters zu vereiteln. Auch suchten sich mehrere Breslauer Bischöfe und ihre Capitel der geistlichen Oberhoheit ihrer Gnesener Metropolitane zu entwinden. Bischof Martin Gerstmann beschickte zwar nicht die Petrikauer Provinz-Synode vom Jahre 1578, doch nahm er und sein Capitel die vom Papste bestätigten Petrikauer Synodal-Statuten an, publicirte dieselben auf der Diöcesan-Synode, die am 1. September 1580 in Breslau eröffnet wurde, und sprach sich in seiner Eröffnungsrede dahin aus, man müsse sich nach der Gnesener Metropolitankirche richten (conformare) und schmiegen (componere). Obgleich nun auf den folgenden Gnesener Provinzial-Synoden von 1607, 1621, 1628 und 1634 weder die Breslauer Bischöfe noch deren Procuratoren erschienen, so waren die Erzbischöfe von Gnesen, besonders Gębicki und Wężyk, doch keineswegs gesinnt, auf ihre Oberhoheit über das Breslauer Bisthum zu verzichten und dasselbe aus ihrem Metropolitanverbande zu entlassen. Weder Bischof Karl, Erzherzog von Oesterreich, noch dessen Nachfolger, Karl Ferdinand, Prinz von Polen, in Uebereinstimmung mit dem Breslauer Capitel, leisteten den Aufforderungen der genannten beiden Erzbischöfe, auf den Provinzial-Synoden zu erscheinen, Folge. Doch war in den vom Cardinals-Collegium bestätigten Petrikauer (1621) und Warschauer (1634) Provinzial-Synodal-Statuten der Passus enthalten, daß das Breslauer Bisthum zur Gnesener Metropole gehöre. Selbst Papst Urban VIII. († 1644) nennt in seinem auf der Warschauer Synode von 1634 gelesenen Schreiben das Breslauer Bisthum eine Gnesener Suffragankirche. — Die politischen Verhältnisse seit der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts, sowie der Umstand, daß nach dem Tode des Prinzen Karl Ferdinand zwei österreichische Erzherzöge, Leopold Wilhelm (1655—62) und Karl Joseph (1663-64), auch Bischöfe von Breslau waren, begünstigte das Auflassen der internationalen Beziehungen zwischen Gnesen und Breslau. Doch existirt keine päpstliche Bulle, wodurch die Trennung der Breslauer Diöcese von dem Gnesener Metropolitanverbande ausgesprochen wird. Denn Papst Pius VII. erklärt in der Bulle de salute animarum vom 16. Juli 1821 nur, daß die Bisthümer Breslau und Ermeland dem päpstlichen Stuhl auf immer unterworfen sind und verbleiben sollen. Bekanntlich wurde das Bisthum Ermeland bereits in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts eximirt. Der erste eximirte Bischof von Breslau aber war Emanuel von Schimonsky, wie Domherr v. Montbach im Breslauer Bisthums-Schematismus von 1857 ganz richtig bemerkt.

voll mit mehreren derselben, namentlich mit dem Herzoge von Ratibo
und dem Grafen Eberhard zu Stolberg, worauf Se. Majestät si
in seine Gemächer zurückzog.

Der später vom Bahnhofe abgefahrene General v. Steinmet
welcher bereits heute früh hier nach Hohlstein durchgereist war, woselb
er an dem Diner, welches Se. k. Hoheit der Fürst von Hohenzollern
Hechingen dem König veranstaltete, theilgenommen hatte, wurde vo
der Bevölkerung ebenfalls auf das Freudigste begrüßt.

V Neumarkt, 28. Juni. [**Visitation. Unwetter.**] Gestern wurde d
am vorigen Sonnabend durch den königl. Superintendenten Biehler a
Canth begonnene Kirchen- und Schulen-Visitation durch eine Conferenz m
dem Revisor und den Lehrern der evangelischen Stadtschule beendet. — A
Mittwoch sammelten sich nördlich und östlich unseres Kreises in kurzer Z
zwei starke Gewitter, die in der Gegend zwischen Dyhernfurth und Auras z
sammentrafen und sich mit fürchterlicher Heftigkeit über einen Theil des Kre
ses in südlicher Richtung entluden. Der damit verbundene Sturm hat ei
Menge starker Bäume umgeknickt und entwurzelt und namentlich an Obstbä
men viel Schaden angerichtet. In Polnisch-Baudiß waren Maurer u
Zimmerleute grade mit dem Aufsetzen des Gebälkes bei einem neu erbaut
Arbeiterhause beschäftigt, als der Orcan das Sparrwerk zusammenwarf,
daß die Menschen sich mit genauer Noth retten konnten. Ein Zimmerma
erlitt durch das fallende Gebälk so schwere Verletzungen, daß er vor Abla
einer Stunde starb.

✠ **Auras**, 27. Juni. [**Sechstes Jahresfest des Wohlauer Zwei
Vereins der Gustav-Adolph-Stiftung.**] Zum Empfange der zahlreich v
Nah und Fern zu diesem Feste herbeieilenden Gäste hatten die evangelisch
Bewohner unserer Stadt Alles aufgeboten, um dasselbe in reichem Segen
begehen. Gestern, um 9 Uhr Vormittags, zogen vom Rathhause aus, du
ein von den Schulkindern der Parochie gebildetes Spalier, die mit de
Ephorus des Kreises anwesenden 8 Geistlichen, geleitet von dem Magistr
den Stadtverordneten, Lehrern und Gemeindegliedern, in das mit Fahne
Kränzen und grünen Zweigen geschmückte evangelische Bethaus. Zwar feh
das Glockengeläut, aber nicht die Posaunen-Begleitung zu dem die Herz
erhebenden „Allein Gott ꝛc." In der dicht gefüllten Kirche, wo Altar u
Kronleuchter von Kerzenglanz strahlten, wurde zuerst das Lied „Herr Je
Christ, Dich zu uns wend' ꝛc." gesungen, worauf der Pastor des Orts
Liturgie hielt. Nach dem von dem hiesigen Gesang-Vereine, unter Leitu
seines Dirigenten, Cantor Auras, trefflich ausgeführten Kleinschen Psal
„Der Herr ist Gott ꝛc.", stattete Diakonus Schütz aus Winzig den Festberi
ab. Derselbe enthielt nicht nur eine geschichtliche, sondern auch eine statistis
Darstellung des Wohlauer Zweig-Vereins. Seit Gründung desselben im Jah
1853 haben sich erfreulicher Weise in den letzten Jahren die Einnahmen v
Jahr zu Jahr gesteigert, so daß im letztverflossenen Jahre 88 Thlr. an d
Haupt-Verein abgeführt werden konnten. Nach dem Liede: „Ein' feste Bu
ist ꝛc.", bestieg Pastor Thiel aus Piscorsine die Kanzel und hielt die Fe
predigt über 1. Petri 4, 8—11. Eindringlich und verständlich wurde in d
Thema: „Die Aufgabe des Gustav-Adolph-Vereins in seiner Größe, sein
Lösung und in seinem Ergebniß" ausgeführt. Collecte, Gebet und Seg
von dem Superintendenten Hrn. Krebs schloß mit dem: „Nun danket Alle Gott
die erhebende kirchliche Feier. Eine halbe Stunde darauf begannen
Berathungen der Vereinsmitglieder unter dem Vorsitze des Ephorus
Diöcese Wohlau im Gotteshause. Nach einem Gebet stattete derselbe für
diesem Feste erwiesene Liebe und reiche Fürsorge dem Magistrat und den Stadtv
ordneten von Auras, sowie allen Festtheilnehmern im Namen des Vorstan
des Vereins den verbindlichsten Dank ab. Nachdem hierauf das Protokoll des letz
Jahresfestes vom 1. Septbr. 1864 verlesen worden, folgten die Mittheilungen u
Berathungen 1) über die Jahres-Rechnungen für 1864, 65 u. 66. Die E
nahmen betrugen zusammen 213 Thlr. 13 Sgr., die Ausgaben 169 Th
8 Sgr. 6 Pf., so daß ein baarer Bestand von 44 Thlr. 4 Sgr. 6 Pf., u
mit den in der Sparkasse bereits angelegten 300 Thlrn. dem Verein ein C
sammt-Vermögen Ende April 1867 von 344 Thlr. 19 Sgr. 11 Pf. verble
2) Wahl eines geistlichen Vorstandsmitgliedes in Stelle des ausgeschieden
Emeritus Pastor Schlegel zu Piscorsine. Pastor Riebel aus Dyhernfu
wurde mit absoluter Stimmenmehrheit gewählt und nahm sofort seinen S
im Vorstande ein. 3) Wahl eines weltlichen Vorstandsmitgliedes in St

Biskupstwo wrocławskie

Konrad xiąże oleśnicki biśk. wr. (1420–1447) hulaka
lubieżnik który zastawił majątek biskupi zastrzegł aby
tylko krajowcy mieli wstęp do prelatur i kanonii; przez
co chciał katedrę swą uwolnić od wpływu polskiego. Następ:
ca jego Piotr nowak wyświęcony od Wincentego arcyb. gnieźn.
przysiągł posłuszeństwo arcyb. gnieźn. jako metropolicie
obiecał bywać sam lub w zastępstwie na synodach prowin:
cyonalnych i co roku odwiedzać grób S. Wojciecha w Gnieźnie.
(Kloße: Breslau II. 80) – Karol Ferdynand zostawszy chłopię:
cem biskupem wrocł. 1625 a poprzednik jego Karol
arcyksiąże austr. jeszcze 1619 uznawał arcybiśk. Wawrzyń:
ca Zerbickiego za swego metropolitę
Już r. 1625 kapituła wrocławska niechciała uznawać władzy
metropolitalnej gnieźn.
1559 kapituła wrocławska uchwala wysłać na
synod prowincyonalny do Piotrkowa.
Kapituła wrocławska składała się w XVI wieku z 7 prała:
tów: (praepositus, decanus, archidiaconus, scholasticus, can:
tor, custos, cancellarius) prócz tego z 4 kanoników (vicede:
canus, succentor, 2 subcustodes) i 4 urzędników (rector scho:
lae, signator, subsignator, locatus)

Szereg biskupów wrocławskich poczyna Długosz (Johannis Longini Vitae episcoporum Vratislaviensium) z r. 966, wymieniając aż do r. 1051 sześciu biskupów wrocławskich: Gottfrieda, Urbana, Klemensa, Luciliusa, Leonarda, Tymoteusza. Istnienie jednakże tych biskupów niepewne i niczem nieposparte; aczkolwiek zkądinąd wiadomo, iż po wykrzczeniu się Mieczysława w r. 966 papież Jan XIII (r. 965-972) zesłał do Polski Missyonarzy z pomiędzy których Oldorini (w Dodatkach do Ciaconiusa Historyi Papieży) wymienia: Willibalda, Prochora, Jordana, Gottfrieda, Lucidusa, Angelotta, Oktawiana, Juliana; tych Długosz wymienia jako biskupów pojedynczych dyecezyi, lubo o jednym tylko Jordanie mamy pewność iż w r. 968-982 był pierwszym biskupem polskim z siedzibą w Poznaniu. – Zdaje się iż biskupstwo wrocławskie dopiero r. 1000 założone zostało, albowiem aż do r. 999 posiadali Czesi znaczniejszą część dyecezyi

wrocławskiej. Domyślają się niektórzy iż biskupstwo wrocławskie założył Cesarz Otto III r. 1000, na mocy pozwolenia ~~Otto III~~ Papieża Jana XIII z r. 968 udzielonego Ottonowi I i II do zakładania biskupstw w odpowiednich miejscach krajów słowiańskich (in convenientibus locis episcopatus); zresztą historyk Thietmar biskup Merseburgski († 1 Grudn. 1018) wspomina już pod r. 1000 biskupa wrocławskiego Jana. Że od r. 1000 aż do r. 1051 oprócz tego Jana było więcej biskupów wrocławskich, widać z dokumentu Henryka I Księcia Śląskiego z d. 10 Maja 1209 dla klasztoru kanoników regularnych S. Augustyna ~~[illegible]~~ w Wrocławiu na Piasku w którym Piotra biskupa wrocławskiego nazywa ostatnim. – Niektórzy pisarze śląscy mówią (na zasadzie podania w Chronica Principum Poloniae) iż pierwotna katedra na Śląsku była w Smogorzewie (Schmograu) a potem w Ryczynie (Ritschen nad Odrą między Brzegiem a Oławą), co także wspomina Annalista Silesiacus (piszący r. 1382) mówiąc iż jeszcze Jarosław pisał się episcopus in Sikesia i że dopiero Tomasz I episcopus in Slezia przeniósł katedrę do trzeciego miejsca w Wrocławiu. Długosz przypisuje to przeniesienie katedry do Wrocławia biskupowi Hieronimowi r. 1051 który tegoż roku katedralny kościół S. Jana Chrzciciela w Wrocławiu wystawił. Lecz tym podaniom sprzeciwia się to iż biskupi Walter r. 1155 (w dokumencie papieża Hadriana IV), Żyrosław r. 1175 (w dokumencie dla Lubiąża) i r. 1189 (w dokumencie dla kościoła

w Warcie), Cyprian r. 1202 (w dok. dla Lubiąża) i r. 1203 (w dok. Innocentego III dla Trzebnicy), Wawrzyniec i Tomasz I r. 1233 zowią się biskupami wrocławskiemi. Dla tego też trudno przypuścić aby była katedra w Smogorzewie lub Ryczynie pierwej niż w Wrocławiu, chyba tylko na chwilowy pobyt owych biskupów wrocławskich w Smogorzewie lub Ryczynie pozwolić można.
Nowsi historycy zdają się tego zdania, iż Otto III założywszy na mocy upoważnienia papieża Jana XIII biskupstwa w Wrocławiu i w Gnieźnie poddał takowe pod władzę arcybiskupa magdeburgskiego r. 1000 co Dytmar i Annalista Saski potwierdzają. Wszelakoż niepodpada wątpliwości iż Bolesław Chrobry około r. 1000 za potwierdzeniem papieskiem urządził podział biskupstw polskich, i poddał arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu inne biskupstwa polskie a między temi i wrocławskie, uwolniwszy Kościół polski od zależenia od Niemiec. W tym to celu wyjednał sobie bezpośrednie zależenie kościoła od stolicy papieskiej, i na znak tej bezpośredniej dependencyj od Rzymu zobowiązał się do płacenia rocznego czynszu stolicy apostolskiej, tak zwanego Świętopietrza, który już r. 1013 w Polsce, a jak z dokumentu Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z d. 17 stycznia 1285 widać, i z dyecezyi wrocławskiej pobierano. Wprawdzie Św. Norbert arcybiskup magdeburgski wyjednał sobie r. 1133 od papieża Innocentego II wyrok in contumaciam niestawiających na terminie biskupów polskich podług którego polskie biskupstwa w Gnieźnie, Poznaniu

i Wrocławiu miały jego podlegać władzy; lecz zdaje się iż biskupi polscy nie poddali się temu wyrokowi i owszem wyjednali sobie w Rzymie egzemcyją albowiem na synodzie prowincyonalnym w Łęczycy r. 1180 widzimy pomiędzy biskupami poddanymi metropolii gnieźnieńskiej także poznańskiego i wrocławskiego. Związek ten zależenia biskupa wrocławskiego od metropolii gnieźnieńskiej przetrwał wieki, aż do r. 1821, w którym ostatecznie przez bullę „De salute animarum" kanonicznie uchylony został, acz kolwiek poprzednio od połowy XVI w. związek ten w skutek politycznych stosunków starano się osłabić i uchylić.

Poczet biskupów wrocławskich podług źródeł historycznych.

Jan najdawniejszy biskup wrocławski r. 1000 (wspomniany od Dytmara). – Po nim brakuje pewnych wiadomości aż do r. 1051.

1) Hieronim Rzymianin 1051 + 1062. Podług najdawniejszego Henrychowskiego Spisu biskupów wrocł. (z drugiej połowy XIII wieku) poświęcony na biskupa r. 1056 + 1063. – Podług Annales Kamenzenses (z początku XIII w.) + 1067. – Podług Annales Capituli Crac (ap. Pertz Monum. XIX Germ Script. p. 581, 587) + 1065.

2) Jan I Polak 1063–1071. Podług Henrych. Spisu poświ. 1066 + 1072; podług Catal. w Chronica Principum Poloniae + 1072 (ob. Monumenta Lubensia p. 6)

3) Piotr Polak 1074 + 1111. Podł. Annal. Kamenz. poświęcony 1074; podług Ann. Capit. Cracov. poświęcony 1074 + 1110; podług Henrych. Spisu + 1102 (co mylne ob. Pertz XIX p. 581, 589) – W przywileju Henryka I Księcia Szląsk. dla Kanoników reguły S. Augustyna w Wrocławiu na Piasku z d. 10 Maja 1209 zwany jest ósmym biskupem wrocławsk.

4) Żyrosław I Polak 1111 + 1120. Podł. Henrych. Spisu i Chron. Pr. Pol. wyświęcony 1112.

5) Heymo czyli Ymislaus Polak 1120 + 1126. Podł. Annal. Cap. Crac. (ap. Pertz XIX. 589) + 1126. – R. 1120 zamienił kościół Zarny w Wielkim Głogowie w Kollegiatę.

6) Robert Polak herbu Korab 1127 – 1140. Podług Annal. Cap. Crac. (Pertz XIX. 589) wyświęcony 1126; (co potwierdza dokument z r. 1139 (ap. Klose I. 128. Stenzel Script I. 158; II. 135. – R. 1143 został biskupem krak. (podł. Annal. Cap. Kamenz. ap. Pertz XIX. 581), poświęcił w Krakowie katedrę S. Wacława i + 13 Kwiet. 1143. (Ann. Cap. Crac.; Ann. Crac. compil.; Ann. Crac. breves; Ann. Polonorum, ap. Pertz XIX, 590. 665. 626. 627) – Podług Archidiac. Gnesn. (ap. Sommersb. II. 82) + 1148 (co mylka). Po nim (Chron. Princ. Pol. i Długosz) kładą następcę: Magnus (Zaremba) 1140 – 1146, co mylnie: widocznie tu comes Magnus Wratislaviensis wzięty błędnie za biskupa. – Dłuższe wakowanie katedry spowodowały niepokoje, mianowicie wyrzucenie Władysława Kościelca.

7) Jan II czyli Janik Polak urodzony w Brzeznicy pod Jędrzejowem, 1147 – 1152. R. 1152 został arcybiskupem gnieźn. (Damalewicz Ser. archiep. Gnesn. 96) – a podług Długosza (Lib. benefic III. 361) został arcyb. gnieźn. 1154 (co wątpliwe).

8) Walter Polak herbu Zadora 1152 + 1169 d. 28 Stycznia. Podł. Henrych. Spisu poświęcony 1146 (?) – Za niego wymurowano kościół katedr. wrocław.

9) Żyroslaus II Polak (Rosen) 1170 + 1180 (?). – Podług Henrych. Spisu pośw. 1171 + 1198. – Podł. Chron. Princ. Pol. (p. 160) + 118 d. 3 Kwiet. – Podł. dokumentu z r. 1189 który wydał Johanniten na kościół w Warcie pod Frankenstein i podług dokumentu papieża Celestyna III z d. 3 Kwiet. 1193 który go żyjącego wspomina (Regesten zur schles. Gesch. p. 41, 48, 49) żył więc jeszcze 1189 i 1193. Podług Henrych. Spisu + 1198 (Lib. fund. dantfri in Henrichow p. XIV. 126. 135. 136)

10) Swanko czyli Franko (Franciscus), Szlązak herbu Prawdzic 1181 + 1198. W Spisie Henrych. opuszczony. – Jest w Spisie Lubuskim (Wattenbach: Monum. Lubens. 4. 10–16 B 3) + 19 Stycznia 1198.

11) Jarosław Książe Szląski i Opolski 1199 + 1201 d. 23 Stycz. (Chron. Princ. Pol. p. 160 – Monum. Lubens. p. 38). – Podług Crefko-Szląskiego nekrolog. (Zeitschrift für Gesch. schles. V. 111) + 22 Marca.

12) Cyprian, Norbertanin Polak, opat S. Wincentego w Wrocławiu, został r. 1198 biskupem lubuskim, poświęcony na biskupstwo wrocław. 1201 + 1206 lub 1207. Podług Rositz (Sommersberg I. 65) + 21 Listopada 1206. – Podania jakoby + 1207 w Novembrze lub Oktobrze, są niepewne. – Pochowany w Klasztorze Leubus Cystersów.

13) Wawrzyniec, Polak herbu Doliwa, poświęcony w lutym 1207 w Klasztorze Olobockim + 1232 d. 7 Czerwca w biskupiej wsi Preichau, pochowany w Leubus.

14) Tomasz I, Szlązak herbu Kozierogi 1232 d. 15 August. obrany [illegible] + 1268 d. 30 Grudnia, pochowany w Katedrze wrocław. (Lib. fund. Henrich. p. 126, 135; Annal Polonor. ap. Pertz XIX. 636) – był najprzód 1220 – 1230 proboszczem w Oleśnicy (Oels), a r. 1232 dziekanem kapituły wrocław., r. 1230 Kanclerzem Henryka I Księcia Szląsk. – Za niego były w Wrocławiu prowincyonalne synody legatów papieskich r. 1248 Jacobus Archidiaconus Leodiensis, i 1267 Kardynała Guidona, oraz Kanonizacyja S. Jadwigi 1267 (która + 15 Octobr. 1243), smierć Św. Ceslawa w Wrocławiu. Za niego r. 1241 Tatarzy zniszczyli Szląsk. Od r. 1256 w Oktobrze do 8 Kwietnia 1257 trzymał go w więzieniu Bolesław Książe Liegnicki; lubo się o uwolnienie jego arcybiskup gnieźn. i Aleksander IV papież starali grożąc klątwami i krucyjatą przeciw niemu. Odbudował chór kościoła Katedralnego w Wrocławiu. Założył r. 1239 kollegiatę w Opolu. Poważany dla cnot i rozumu był dobrym gospodarzem założył wiele wojtostw i wsi. Za jego staraniem przełożone zostało około r. 1250 na język Łaciński prawo saskie (jak się zdaje przez Jakóba z Skarszewa biegłego doktora prawa Bożonoń, dziekana Krak. scholastyka bamberg. kantora kujawsk. scholastyka wrocław. proboszcza gnieźnień, dziekana Krak. kapellana papieską. i Króla czesk. który + 1267 XI Cal. Maji w Wrocławiu. Ob. Annal. Capit. Crac. ap. Pertz XIX. 603)

Po śmierci biskupa Tomasza I Kapituła katedr. wrocł. obrała (postulowała) na biskupstwo Władysława Księcia Szląskiego wyświęconego d. 10 Novembr. 1265 na arcybiskupstwo salzburgskie, który za zezwoleniem papieża administrował biskupstwo aż do swej smierci w Salzburgu d. 27 (24) April. 1270.

15) Tomasz II Szlązak herbu Zaremba (którego wujem był Tomasz I) poświęcony w sierpniu 1270 + 15 marca 1292 (daty 14 Marca 1292 i 1291 są mylne). R. 1250 był Kanonikiem wrocławskim, 1252 proboszczem w Nisie. R. 1280 prowadził długi spór z Księciem Henrykiem IV de juribus et libertate ecclesiae, który się w końcu 1290 zrzeczeniem się Księcia zwierzchności nad obwodami biskupiemi w Nisy i Otmuchowa. — R. 1274 był na drugim soborze w Lionie. — Za niego r. 1289 odbył się w Budzie Synod narodowy dla Węgier i Polski w Budzie przez legata Filipa z Fermo.

16) Jan III Romka, Polak obrany 24 Kwiet. 1292 + 19 Novembr. 1301. R. 1267 był kapelanem biskupa Tomasza I. a r. 1268 Kanonikiem Katedr. wrocław.

17) Henryk I de Wirbna (Würben pod Świdnicą), Szlązak, obrany d. 2 Lutego 1302 + 1319 d. 23 Septembr. — Na pieczęciach pisany jest: Wratislav. ecclesiae episcopus XVII.

18) Wit Szlązak, herbu Habdank. Po śmierci Henryka części kapituły wrocław. d. 28 Grudn. 1319 obrała kanonika Wita, którego arcybiskup gnieźn. potwierdził i poświęcił; druga część zaś obrała biskupem Lutolda archidiakona głogowskiego. Toczył się o to spór w Awinionie przed papieżem który Wita potwierdził lecz ten zaraz tamże w Awinione w 8 dni zmarł + 1326 d. 27 Novembr. Z tego powodu Katalog biskupów Kapituły wrocław. i Chron. Princ. Pol. nie zamieszczają go w szeregu biskupów.

19) Hanker Szlązak herbu Oksza urodzony we wsi Kamień w Księstwie Opolskiem należącej do dyecezyi Krakow., odr. 1320 biskup krakow., odr. 1326 d. 1 Oktobr. przeniesiony na biskupstwo wrocławskie od papieża Jana XXII. + 1341 d. 10 Kwietnia w Nisie dokąd się schronił przed Janem Królem Czeskim. Pochowany w katedrze wrocław.

20) Przecław z Pogorzeli (Pogarell im Briegischen) Szlązak obrany w Nissie d. 5 Maja 1341 będąc wtedy w Bononii na naukach. Gdy go jednakże arcybiskup gnieźnieński za powodem Króla Kazimierza Wielkiego niechciał potwierdzić udał się na dwór papieski do Awinionu gdzie d. 19 Marca 1342 został na biskupa wyświęcony + 1376 d. 6 Kwietnia w Otmuchowie biskupim zamku, pochowany w katedrze wrocławskiej.

Po śmierci biskupa Przecława obrała kapituła d. 28 Kwietnia 1376 Teodoryka dziekana kapituły wrocław. rodem Czecha. Lecz potwierdzenie jego przez papieża zwlekło się. Teodoryk udał się do Awinionu i uzyskał od antypapieża Klemensa VII potwierdzenie oraz konsekrację, którą arcybiskup gnieźnieński i król czeski Wacław popierający stronnictwo papieża Urbana VI w Rzymie niechcieli uznać r. 1379. Przeto go dawniejsze Katalogi wrocławskie nie mieszczą w rzędzie biskupów. — Później postulowano na Katedrę wrocławską Jana z Neumarkt (rodem z Neumarkt w Szląsku) biskupa ołomunieckiego, lecz ten zmarł 20 Grudnia 1380. Administrowali przez ten czas biskupstwem: Nicolaus de Dunkou canonicus vratisl. 1379, Henryk Książę Legnicki dziekan Katedr. wrocław. 1379–1381 (później biskup Kujawsk. 1389–1394), Wacław Książę Legnicki biskup lubuski (brat Henryka) 1381; Joannes Brunonis proboszcz w Lebus, podkanclerzy Królestwa czeskiego, kanonik wrocław. 1382; Nicolaus de Resemburg proboszcz w Bonn dyecezyi Kolońsk. kanonik wrocław. 1382.

21) Wacław Książę Szląsko-Legnicki, d. 18 Kwietnia 1382 przeniesiony z biskupstwa lubuskiego na wrocławskie przez papieża Urbana VI który go chciał nawet kardynałem mianować, lecz nie przyjął. Zrezygnował dobrowolnie 1417 i † 30 Grudn. 1419 w Otmuchowie, pochowany pierwotnie w Kollegiacie w Otmuchowie, ciało jego później przeniesiono do Kollegiaty w Nissie. (Rositz i Katalog kładą śmierć jego 1420 mylnie)

22) Konrad Książę Szląsko-Oleśnicki obrany 20 Grudnia 1417, poświęcony d. 6 Czerwca 1418 na biskupstwo † 9 Augusta 1447.

23) Piotr II Słowak, Szlązak, obrany 1447, otrzymawszy potwierdzenie Wincentego arcyb. gnieźn. wyświęcony w Wrocławiu d. 22 Octobr. 1447 † 6 Febr. 1456 w Otmuchowie, pochowany w Wrocławiu w Katedrze.

24) Jodok de Rosenberg, Czech, z zakonu Johanitów obrany 8 marca 1456, wyświęcony na biskupstwo 11 grudn. 1456 przez biskupa nissk. Kaspra † 12 Grudn. 1467 w Nissie (Eschenloer II. 96; Henzel Script. III. 336) — Długosz i Klose podają mylnie że † 15 Grud. 1467. — Pochowany w Katedrze w Wrocławiu.

25) Rudolf de Rüdesheim (z nad Renu) biskup Lawantu legat apostolski w Czechach i Polsce), obrany biskupem wrocławskim od Kapituły 20 Stycznia 1468, potwierdzony i przeniesiony od papieża Pawła II d. 27 Kwietn. 1468. + 9 Stycznia 1482, pochowany w Katedrze wrocław.

26) Jan IV Roth z Wendingen w Szwabij, dziekan Kapituły wrocław. biskup lawancki i koadjutor wrocław. obrany d. 9 Stycznia 1482 podług życzenia papieża i Króla czeskiego Macieja + 21 Stycznia 1506 w Nysie, pochowany w Katedrze wrocławskiej.

27) Jan V Turzo de Bethlem falva, Węgier, odr. 1503 koadjutor, poświęcony d. 22 Maia 1506 w Wrocławiu na biskupstwo od brata swego Stanisława ~~xxx~~ biskupa olomuniec kiego + 2 August. 1520 w Nysie, pochowany w katedrze wrocław. R. 1505 - 1509 zbudował zamek Johannesberg na miejscu dawnego Jauernig. (Ob. Otto Carolus Dr: De Joanne V. Turzone episc. Wrat. commentatio. Vratislaviae 1865. 8°.)

28) Jakob de Salza z Schreibersdorf (przy Lauban w Luzacyi) ur. 1481, Dr Praw, r. 1510 starostą Księstwa Wielko-Głogowskiego, r. 1511 poswięcił się stanowi duchownemu, ja-ko scholastyk wrocławski obrany i Septemb. 1520 na biskupstwo uzyskawszy od Leona X. d. 7 lipca 1521 potwierdzenie, wyświęcony i Septembr. 1521 + 25 August. 1539 w Nysie, tamże pochowany w kościele farnym S. Jakuba.

29) Balthasar de Promnitz, Szlązak Utr. Jur. Licentiatus. proboszcz katedry wrocław. obrany biskupem 17 Septembr. 1539, wyświęcony 1541 + 20 Stycznia 1562 w Nysie, pochowany tamże w Kościele farnym S. Jakuba.

30) Caspar von Logau z Altenburga, Szlązak biskup w Neustadt w Austryi Kanonik katedr. wrocław. obrany na biskupstwo 1562 + 4 Czerwca 1574 w Nysie pochowany tamże.

31) Marcin Gerstmann, Szlązak z Bunzlau dziekan katedry wrocław. obrany na biskupstwo 1 Lipca 1574 wyświęcony w Wrocławiu przez Antoniego arcybisk. praskk. 1574 + 23 Maja 1585.

32) Andrzej Jerin z Reutlingen w Szwabij, z probostwa katedry wrocław. obrany 1585 na biskupstwo, wyświęcony w Nissie d. 9 Lutego 1586 przez biskupa Stanisława Pawłowskiego + 5 Novembr. 1596 w Nissie, pochowany w Katedrze wrocławskiej.

Po nim obrała Kapituła na biskupstwo d. 5 Grudn. 1596 Bonawenturę Jłan Szlązaka z Wielkiej Głogowy kanonika Wrocławsk. Dokt. Ob. Praw, lecz Klemens VIII przez Brewe z d. 18 Marca 1599 skasował ten wybor. Jłan + 29 Czerwca 1602 w Ołomuńcu.

33) Paulus Adalbert z Rudolphszell nad jeziorem Ueberlingen w Szwabij Dr. Teol. scholastyk katedr. obrany przez Kapitułę d. 5 Maja 1599, potwierdzony przez Klemensa VIII d. 2 Septembr. 1599, nie odebrawszy Konsekracyi + 6 Maja 1600 w Nissie, pochowany tamże.

34) Jan VI Sitsch z Stübendorf koło Nissy na Szląsku probostwu katedralny, obrany na biskupstwo d. 18 Lipca 1600, poświęcony w Lutym 1601 + 25 Kwietnia 1608 w Nissie, tamże pochowany.

35) Karol I Arcyksiążę Austriacki urodzony z August. 1590 w Gracu w Styryi, kanonik paszawski i Jalcburgski, wybrany 7 lipca 1608 na biskupstwo wrocławskie, potwierdzony przez papieża 14 grudn. 1608, r. 1613 otrzymał także biskupstwo Brixen, wyświęcony na Księdza 1615, odr. 1616 Wielki Mistrz Zakonu niemieckiego, r. 1621 poświęcony na biskupa. Posłany jako wice-rej do Portugalii + 28 Grudn. 1624 w Madrycie, pochowany w Klasztorze Eskurial. główny fautor Jezuitów którym fundował Kollegium w Nissie.

36) Karol II Ferdynand Krolewicz Polski i Szwedzki, d. 18 Maja 1624 otrzymał od Karola Arcyks. Austr. Kanonią i Koadjutorią wrocławską, d. 3 Maja 1625 obrany biskupem wrocławskim, potwierdził

-go papież Urban VIII w Oktobrze 1625 dając mu dyspensę co do wieku kanonicznie przepisanego i wyznaczywszy mu jako koadministratora sufragana i proboszcza wrocław. Jana Baltazara Liesch von Hornau biskupa hikopolitańskiego in part. Karol Ferdynand został też r. 1640 biskupem płockim + 9 maja 1655 w Wyżkowie mając 42 lat, pochowany w Warszawie. (2)

37) Leopold I Wilhelm Arcyksiąże Austryacki Wielki Mistrz Zakonu Niemieckiego biskup ołomuniecki, strasburski, passawski, halberstadzki obrany d. 20 August. 1655 biskupem wrocławskim, potwierdzony od Aleksandra VII d. 21 Stycznia 1666 + 27 listopada 1662 w Wiedniu. Zajmując się świeckiemi sprawami, administrował w jego niebytności dyecezyą sufragan Liesch.

38) Karol Józef Arcyksiąże Austryacki, Wielki Mistrz Zakonu Niemieckiego biskup ołomuniecki i passawski; obrany na biskupstwo wrocławskie 23 lutego 1663 + 1664 d. 28 stycz. w Wiedniu. Administrował za niego biskupstwem Sebastian Rostock archidiakon katedr.

39) Sebastian Rostock z Grotkowa Szlązak obrany na biskupstwo 21 Kwietn. 1664 + 9 Czerwca 1671. Jako proboszcz w Nysie dostał się do niewoli szwedzkiej.

40) Fryderyk Książę Landgrafa z Hessen-Darmstadt, Wielki Przeor zakonu Joanitów w Niemczech, Kardynał i biskup in part. jako dziekan kapituły wrocław. obrany biskupem 3 Septembr. 1671 + 19 Febr. 1682, pochowany w katedrze wrocław. — Po jego śmierci obrany na biskupstwo 1682 (Wolfgang Pfalzgraf zu Neuburg bei Rhein, który przed konsekracyją + 1683 czwartego czerwca. Po nim obrany jego brat młodszy

41) Franciszek Ludwik Pfalzgraf zu Neuburg bei Rhein (Comes Palatinus Neoburgensis Rheni) urodzony 16 lipca 1664 w Neuburg, obrany biskupem wrocławskim 30 Czerwca 1683, został prócz tego biskupem wormacyjskim, wielkim mistrzem zakonu niemieckiego, arcybiskupem kurfirsztem trewirskim, arcybiskupem

mogunckim + 18 Kwietn. 1732

42) Filip I (Ludwik) hrabia Sinzendorf od 17 Novembr. 1725 biskup w Qdab w Węgrzech, od 25 Novembr. 1727 Cardinalis Presbyter tit. S. Mariae supra Minervam, obrany biskupem wrocławskim 14 Julii 1732 + 28 Septembr. 1747

43) Filip II Gotthard hrabia v. Schaffgotsch Szlązak, urodzony 3 lipca 1716 w Wermbrunn, od r. 1744 jako kustosz był już koadjutorem, d. 3 Lutego 1748 obrany biskupem, potwierdzony 21 Marca 1748, poświęcony w Wrocławiu d. 1 Maja 1748 przez Franciszka Dominika hrab. Almesloe barona Tappe biskupa Kambysopolitańskiego sufrag. wrocław. Ogołocony r. 1764 przez Prusaków z dochodów biskupich musiał się wynieść z pruskiej części biskupstwa wrocławskiego do zamku Johannisburga, gdzie + 5 Stycznia 1795 pochowany w Warmbrunn. Pruską częścią dyecezyi wrocławskiej od r. 1766 administrował osobny wikary apostolski.

44) Józef Christian Książe z Hohenhohe-Waldenburg Bartenstein urodzony d. 6 Novembr. 1740 w Bartenstein, r. 1748 poświęcił się stanowi duchownemu, jako kanonik kolońskі, salcburgski i strasburski, otrzymał r. 1781 kanonię w Wrocławiu. Pius VI mianował go d. 2 lipca 1788 probostem katedr. wrocław. a d. 3 August. 1789 koadjutorem i biskupem z Leros in part. - Od d. 27 Augusta 1795 został biskupem wrocławskim + 21 Stycznia 1817 na zamku Johannisberg, pochowany na cmentarzu wsi Jauernig. R. 1810 sekularyzowano wszystkie Kollegiaty, Klasztory i odebrano mensam episcopalem.

45) Emmanuel de Schimoni-Schimonsky z Brzezniey pod Raciborzem ur. 23 lipca 1752, od 1796 scholastyk, od 1805 dziekan Kapituły wrocł. od 1795 jeneralny wikary, od 11 Febr. 1798 sufragan, obrany biskupem 16 Octobr. 1823, potwierdzony od Leona XII d. 3 Maja 1824, wyświęcony 26 August. 1824 + 27 Grudn. 1832 w Wrocławiu, pochowany w Katedrze.

46) Leopold hrabia Sedlnitzky z Gepperdorf, Szlązak jako proboszcz katedr. obrany biskupem 27 Octobr. 1835, potwierdzony 11 Lipca 1836, poświęcony 18 Septembr. 1836 przez arcyb. gnieźn. Marcina Dunina, zrezygnował 25 Grudn. 1840 – przeszedł na luteranizm. – umarł 1841.

47) Józef Knauer z Rothflössel w hrabstwie Glatz ur. 1 Grud. 1764, dziekan glacki praskiej dyecezyi, obrany bisk. wrocł. 27 Aug. 1841, prekonizowany 27 Januar. 1843, poświęcony 23 April 1843. + 16 Maja 1844 w Wrocławiu.

48) Melchior baron von Diepenbrock z Bocholt w Księstwie Salm-Salm w Westfalii urodz. 6 Stycz. 1798 jako dziekan kapituły regensburgskiej obrany biskupem wrocław. d. 15 Stycz. 1845, potwierdzony od papieża 21 April 1845, wyświęcony w Salcburgu 8 Juni 1845, wprowadzony 27 Juli 1845, mianowany Kardynałem d. 30 Septemb. 1850. + 20 Januar 1853 na zamku Johannesberg, pochowany w Katedrze wrocławskiej (Ob: Cardinal Fürstbischof Melchior von Diepenbrock. Ein Lebensbild von seinem Nachfolger auf dem bischöfl. Stuhle. Breslau 1859. 8r)

49) Henryk II Förster urodz. 24 Novembr. w Wielkim Głogowie, wyświęcony na kapłana 17 April 1825, kanonik wrocł. od 1838, obrany bisk. wrocł. 19 Maja 1853, prekonizowany 12 Septembr. 1853, wyświęcony 18 Octobr. 1853 przez Fryderyka xięcia Schwarzenberg arcyb. prask. – Dr. teol. Kawaler wielu orderow – Fürstbischof – Päbstlicher Hausprälat.

Dioecesis Vratislaviensis

A. 1335

(Ex Libro rationum decimae sexennalis per Clemen: tem V in Concilio viennensi impositae per Magis: trum Petrum de Alvernia a. 1325 in dioecesi vratis: laviensi collectae fol. 1-12) (Theiner: Mon. Pol I p. 367-374. Nº. 497)

=

Episcopus Vratislaviensis: Nankerus.

Capitulum in ecclesia cathedrali vratislaviensi S. Johannis Bapt: Dignitates: 1) Decanus. 2) Scolasti: cus 3) Cantor 4) Cancellarius 5) Custos. — b) Praebendae: 1) Magister Petrus Zila 2) Jeschozel (Jeschithe) 3) Simon de Marcow. 4) Cuntzco de Schalcow. 5) Jacobus de Posnania. 6) Stephanus de Wirbna 7) Stanislaus. 8) Johannes de Brunsberg. 9) Jacobus de Myssa. 10) Bogusalus 11) Albertus de Moglin = Altaristae in ecclesia S. Johannis: 1) Jacobus Augustini 2) Altaris: ta S. Mariae. 3) Altarista S. Martini. 4) Altarista S. Adalberti 5) Altarista S. Catherinae 6) Altarista Archidiaconi.

Capitulum in ecclesia S. Crucis: Dignitates et praeben: dae: 1) Conradus Archidiaconus. 2) Ottho de Dayn 3) Ni: colaus de Kosskirdorf 4) Conradus de Vlog. 5) Johannes Succentor. 6) Plebanus de Swidnitz 7) Johannes de Ladi: miria et 8) Vicarius ejus.

(niemasz pewności czy to parafie – lub miejsca należące do parafii)

Archidiaconatus Major (vratislaviensis)

I) Sedes (archipresbyteralis – Erkonat) Wratislavien-sis: 1) Altarista S. Catherinae. 2) Ecclesia de Olt-hazin (Elbing bei Breslau) 3) Villa Conradi 4) Gay 5) Bresna. 6) Capella S. Georgii in Ecclesia S. Elisabeth. 7) Vila Hermanni (Hermannsdorf bei Breslau) 8) Caninus campus (Hundsfeld) 9) Villa Wigandi 10) Lesna 11) Hospitale S. Mathaei. 12) Wilkenow (Wil-kow = Wilkau bei Breslau) 13) S. Mauritius. 14) Sobe-cicz. 15) Altaria Ecclesiae S. Mariae Magdalenae. 16) Abbatia S. Vincentii 17) Soravina. 18) Domus Lossoviensis (może norbertanów S. Wincentego wrocław. [illegible] – najprawdopodobniej: Lossau Komenda Szpi-tala S. Johannis Jerosol.) Olesniensis, Strigoviensis (Strigau Komenda Szpit. S. Jana Jeroz.), Goltbergensis, Sitiensis (Groß-Tinz Komenda Szpit. S. Jana Jeroz.) Le-vibergensis (Löwenberg, Komenda Szpit. S. Jana Jeroz.) 19) Domus Bregensis.

II) Sedes Swidnicensis: 1) Swidnitz 2) Wyrbna (Würbna) 3) Blona (Neugut-Old bei Nimptsch) 4) Gola (Gusau) 5) Ostefanzang (Arzfandsorn?) 6) Zemesselowicz. 7) Czobotha 8) Wirawina II 9) Claustrum Sanctimonialium cum capella ducis in Strigavio, 10) Gredes (Grädis-Grädnitz) 11) Goglow (Goglau) 12) Talezinbrun (Parlzbrunn) 13) Hospitale ibidem. 14) Wroburg (Fryburg, Firnibürg – Neudorf) 15) Las-tow 16) Weynsinrod (Weisenrode – Weinzmirodau) 17)

Villa Arnoldi (Arnsdorf) 18) Capella Leprosorum 19) Bela (Langbirlau) 20) Lassano (Lassan?) 21) Villa Martini 22) Russca. 23) Capella Crissoviensis 24) Petrowitz (Petznwitz) 25) Strelitz (Pranglitz) 26) Sistridow (Syfridow? Trifenbrün) 27) Naslowicz 28) Lutridus pons (Forellbrück) 29) Lisbirn villa (Fischersdorf) 30) Zibotendorf (Zitznerdorf) 31) Villa Gerardi (Zerzinnersdorf) 32) Villa Bertoldi (Barthelsdorf) 33) Villa Floriani 33) Tanhussin (Tannhausen) 34) Lussin (Lissen) 35) Siffridi villa (Trifenbrün)

III) Sedes Bregensis: 1) Blavia 2) Stinavia 3) Prandzin (?) 4) Snowow (?) 5) Svenkinfelt (Schwanenfeld) cum filiali 6) Laupicz (?) 7) Villa Bertoldi. (Barthelsdorf bei Münsterberg) 8) Rosynhar. 9) Heyda 10) Mallowitz altaria (Marschwitz) 11) Ludnow 12) Grunivik. 13) Brozen 14) Scepelnik 15) Umorowitz 16) Grotkow 17) Antiqvum Grotkow. 18) Ecclesia Boemorum. 19) Nichelow. 20) Lewin. 21) Sarnow. 22) Villa Alberti. 23) Bancow. 24) Cindetum

IV) Sedes Trebnicensis: 1) Alta ecclesia (Zyrkinsk) 2) Barchow 3) Prusnitz 4) Cirkwitz (Zirkwitz) 5) Mulitz. 6) Lastorowitz.

V) Sedes Nemptzensis: 1) Villa Henrici (Heinrichow-Alt-Zinnitzen) 2) Heynrichswald (Zinnitzwerlden) 3) Quedechindorf (Quicknendorf - Quickendorf) 4) Lilavia Superior (Ober-Pnilau) 5) Lilavia inferior 6) Frankinberg. (Frankenberg) 7) Villa Gerardi 8) Villa Lamberti (Lamzendorf) 9) Stoletz (Rolz) 10) Villa Rudolphi 11) Heyda. (Zedlitzmünsterberg-Frankenstein) 12) Villa Heydinrici. 13) Serutz 14) Villa Gerlaci (Girlachsdorf)

15) Villa Gulislai. 16) Zigrodowitz (Zingrow) 17) Czarcow 18) Dirsdorf 19) Panthenow (Pantzmow) 20) Lomerium (Braunguerthen) 21) Olesna 22) Kregnicz (Alnin-Krainguitz) 23) Gerusowalde (Zimrichswalde bei Freienhuffen-Gerungiswalde) 24) Villa Dithmari (Dithmarsdorf bei Freienhuffen-Dithmari villa) 25) Villa Mayfridi (Volkersfriedsdorf bei Freienhuffen) 26) Welwitz 27) Wilchow (Wilkow-Wilkow) (major)

VI) Sedes Noviforensis. 1) Novum forum (Neumarkt) 2) Lorsnicz. 3) Manow 5) Sathonicz 6) Czanovicz 7) Kosczelez 8) Tons 9) Regow 10) Pirchino (Pirschen) 11) Svanth. 12) Metzcow 13) Kemoltovicz 14) Latrovicz 15) Kedzicz. 16) Sorbcovitz 17) Lobricz. 18) Swidnitz 19) Monthwarin. 20) Sodgazovicz. 21) Minkina (Nimkow-Nymkina?). 22) Hospitale mulierum leprosarum.

VII) Sedes Bissensis: 1) Bela. 2) Kemutz 3) Karlowitz. 4) Calcow 5) Novavilla. 6) Kemnicz 7) Hospitalis procuratoria. 8) Kendewize 9) Villa Bertoldi. 10) Villa Lamberti 11) Villa Stephani. 12) Vila Rasmanni. 13) Waldow pro canonicatu Cpolienfi. 14) Latzcow (Putzkow) 15) Skinavia. 16) Keyserdorf. 17) Gezendorf 18) Vila Hermanni (Hermsdorf) 19) Copirnik 20) Kemutz 21) Villa Operti. 22) nowath 23) Capella advocatorum de Nyosa. 24) Petirheyde. 25) Lobdow. 26) Bisscostzonth 27) Jawornik 28) Sectum polonicale 29) Belicz 30) Brezin

VIII) Sedes Strelicensis: 1) Strelin (Strelno) 2) Crevorno (Crainbrow) 3) Beczin 4) Villa Alberti (Albrechtsdorf) 5) Cunorindorf. 6) Bezvald (Zirkwalde) 7) Villa Arnaldi 8) Cavelsdorf 9) Cirpicz (Zirzitz) 10) Villa Scriptoris

(Schreibendorf) 11) Jordansmal (Jordansmühl) 12) Glivicz (Glinitz) 12) Gay. 13) Eusmalcz 14) Orla 15) Pulcher Campus 16) Withovicz (Witzschütz) 17) Villa Emerici. 18) Brozicz (Brosnitz) 19) Hartha (Hartau) 20) Strigindorf 21) Castrow (Karschau-Karsow) 22) Gulow 23) Mazin 24) Villa Hermanni 25) Villa Rudgeri. 26) Libnow. 27) Boznow. 28) Moniales in Strelin. 29) Villa Frederici.

IX) Sedes (majoris) Glogoviensis 1) Monasterium S. Clarae. 2) Lodovicz 3) Grabeg (Grabig)

Dignitates et praebendae in eccles. Glogoviensi.

X) Sedes Boleslaviensis (Bunzlau): 1) Major Plona (Alt-Oels) 2) Lapidea eccles. (Steinkirch)

XI) Sedes Gornensis: 1) Czermina (Gross-Tschirnau-Czyrna)

XII) Sedes Stinaviensis: 1) Czedzlicz (Zedlitz-Czedlicz) 2) Villa Simonis (Simmendorf) 3) Hospitale S. Spiritus.

XIII) Sedes Legnicensis: 1) Sanctum Sepulchrum (Kirche zum H. Grabe in Liegnitz) 2) Renovitz (Brunowitz-Brenkowitz) 3) Lettendorf 4) Bruchazdorf (Bruchlitzdorf) 5) Frebnitz. 6) Cunitz (Kunitz) 7) Villa Henrici (Heinrichsdorf) 8) Heyda (Heidau) 9) Latzcovitz (Parschwitz Pforte) 10) Villa Sifridi (Seifersdorf) 11) Lobdow (Lobnitzau) 12) Ruffa eccles. (Rothskirch) 13) Crotzitz 14) Villa Emerici 15) Villa Conradi (Conradsdorf) 16) Wegsendorf. 17) Altaristae curiae episcopalis 18) Haynovia (Heinau Pforte) 19) Bertoldi villa (Bärndorf) 20) Costovicz (Reichwitz) 21) Elebanovicz 22) Jenczel 23) Vyastd (Yaxe) 24) Alta eccles. (Hochkirch) 25) Scriba (Arnsbau-Creiba) 26) Capella S. Laurentii de Lignitz.

XIV) Sedes Jaworensis: 1) Jawor (Jauer) 2) Slup. 3) Hermanni villa 4) Bertoldi villa, 5) Riberti villa. 6) Martini villa. 7) Heringswalth 8) Crenovitz 9) Lozin 10) Petrowicz. 11) Regosen. 12) Bergenkern. 13) Goberhardi villa. 14) Czimir 15) Prowin 16) Mertiz. 17) Hugsdorf. 18) Rostwog. 19) Simonis villa.

XV) Sedes Aurei Montis: 1) Lobasthaym 2) Nova ecclesia et Praebenda S. Crucis. 3) Peregrini villa (Pilgramsdorf) 4) Alberti villa 5) Adlongi villa. 6) Modlici villa. 7) Altina. 8) Keyserwald.

XVI) Sedes Noviforensis (minor) 1) Moyes (Schwerin) 2) Pithnowicz 3) Budischow. 4) Custin (Cossow - Koska?) 5) Ruga (Zorgu) 6) Lassowitz (Lessewitz) 7) Wangrodin (Wangetin - Wangatin) 8) Villa hospitalis (Zittelsdorf) 9) Korneyda 10) Stauthe. 11) Kepthovald. 12) Berdorf 13) Lilossowicz (Pleßewitz - Pleschewitz) 14) Pololoskowicz Jelissowitz

XVII) Sedes Hirsbergensis: 1) Hirsberg. 2) Cametzvalth.

XVIII) Sedes Haynensis: 1) Hayn. 2) Hermanni villa 3) Gotzwini villa. 4) Poym. 5) Richenow. 6) Siffridi villa 7) Rudolphi villa 8) Wolvendorf. 9) Grissow 10) Cuntzendorf. 11) Wernerdorf.

XIX) Sedes Levibergensis: 1) Claustrum de Libental 2) Finchenithen.

Archidiaconatus Opoliensis

Archidiaconus - Jacobus de Nissa - Sventopelcus - Conradus de Munsterberg - Rudolphus.

XX) Sedes Rosebergensis: 1) Psalo 2) Lippo (Lizzow)

XXI) Sedes Strelinensis: 1) Kamen (Groß-Ohm) 2) Dolna (Zollna) 3) Abbatia de Gemelwitz (Zümelwitz)

XXII) Sedes Tostensis: 1) Slusowitz (Groß-Plüschwitz) 2) Latzina (Latschin) 3) Magna villa (?)

XXIII) Sedes Ugastensis: 1) Lessnicz (Lessnitz Bork) 2) Halossi (Kalosch - Zales?) 3) Robecz (Lobitsch - Robitze?)

XXIV) Sedes Glivicensis: 1) Pilchovicz 2) Lambag (Lurbang + Laband) - 3) Prissovicz (Prisowitz) 4) Rincolovicz. 5) Gliwicz 6) Stanovicz (Stanitz)

XXV) Sedes Zarensis: 1) Goltmansdorf. 2) Villa Peregrini (Pilgramsdorf) 3) Gdow (Godow) 4) Ribnicz (Rybnik) 5) Boguslavicz (Bogutschowitz?) 6) Dambin (Dubnusko) 7) Birkindorf.

XXVI) Sedes Tessinensis: 1) Hankendorf (Hanckendorf) 2) Villa Rudgeri. (Rudgersdorf) 3) Villa Siffridi (Siffridsdorf) 4) Zimoracz (Zimowitz) 5) Lipovecz 6) Kuntzendorf. 7) Bemgard 8) Lezna (Lissau) 9) Villa Petri 10) Bluda (Bludowitz) 11) Abbatia de Orlovia

XXVII) Sedes Ratiboriensis: 1) Lodrazno (Trzycie - Ratz) 2) Lissek (Lissek) 3) Sanctus Nicolaus (Altendorf)

XXVIII) Sedes Coslensis: 1) Antiqua Cosla (Alte) 2) Villa Ditmari (Dittmarow - Ditmarau) 3) Milicz 4) Grudin (Grunden) 5) Constantin (Constantsel) 6) Thuardava (Twardawa) 7) Ostrozin (Ostrosnitz)

XXIX) Sedes (Superioris) Glogoviensis: 1) Lencovicz (Lautschnitz) 2) Villa Scriptoris (Schreibersdorf) 3) Krapicz 4) Walcz (Waltzm - Walecz) 5) Rogow (Crossen) 6) Stenow bei 7) Domus S. Spiritus. 8) Kepowa (Arzzen)

XXX) Sedes Bolensis: 1) Gastovia 2) Smolnad 3) Lascovitz. 4) Hurthlanth. 5) Lanomicz.

XXXI) Sedes Nemedlensis (Falkenburg): 1) Kirchberg. 2) Gorow 3) Magunsovitz 4) Villa Gotfridi (Gotzendorf) 5) Nutervovitz. 6) Holgotha (Felgut) 7) Dambrova (Trumbrau) 8) Creivitz.

Biskupstwo Żmudzkie

172

Topografia Kościelna dawnej Polski

—

XII

Dyecezya Żmudzka.

1–9
(ppg. 30. 20. 43, 4)

Biskupstwa żmudzkiego pierwotne granice zachodziły za Niemen t.j. od ujścia rzeki Nieviaży z tamtej strony Niemna do rzeki Szeszupy, dalej tą rzeką, na koniec suchą granicą zajmując siedzibi za Jurborg. Część ta r. 1796 odpadła do Prus a później do Królestwa Polskiego.

Kołłątaj Ignacy ksiądz żmudzki

Biskupstwo żmudzkie leżało w dawnem xięstwie żmudzkiem składającym się z 28 małych powiatów. Biskupstwo założone 1417 przez Witolda który pierwszym biskupem mianował Macieja proboszcza wileńskiego. Dyecezyją urządzili wtedy Krzyżacy żmudzcy Jan arcybiskup lwowski i Piotr biskup wileński. Katedra była w Worniach (czyli Miednikach) Kapituła składała 6 prałatów z kanoników. R. 1840 dyecezyja żmudzka otrzymała nazwę telszewskiej

Ten Maciej M. Gr. Teol. był niemiec rodem z Wilna, instalowany 1417

Seminarium założone pierwotnie w Krożach 1570 przeniesione r. 1741 do Worń było pod dozorem x.x. Misyonarzy

Klasztory: Wornie xx. Rochitów szpital sup. (miasteczko to równie jak miast. Newirze należało do biskupa żmudzk. Twery m. (tu był podobno klasztor Mar. Kow.?) Kretajcie m. szpital. klasztor Rochitów sup.

Kalwaria (Gordy) klasztor Dominikanów f. 1642 Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzk. (jest tu Kalwarya z stacyami) Szkudy (infułactwo fund. 1614 przez Jana Karola Chodkiewicza hetm.) Kretynga dawniej Karolstad klasztor Bernardynów f. 1602 Jan Karol Chodkiewicz wojewoda wileń. Telsze klasztor Bernardynów f. Zygmunt III oraz Paweł Sapieha podkanclerzy lit. z żoną Katarzyną Gosztawską r. 1624

Witold Alexander W.X. Lit. przywilejem danym w Krokach dominica proxima post fest. Undecim Millia Virginum (24 październ.) 1417 pragnąc obrządek katolicki w ziemi Żmudzkiej rozszerzyć, naznacza Magistrowi Maciejowi proboszczowi wileń. postulatowi nad biskupstwo miedzickie nowej fundacyi, i na uposażenie kościoła z własnego skarbu 30 grzywien szerokich groszy, 30 beczek (tunnas) żyta i 10 beczek miodu; dla kanoników zaś każdemu na rok 10 grzywien groszy i ochyst. Kim 10 beczek miodu i 60 beczek żyta, dopóki uposażenie dobrami nie nastąpi (allodia) (Voigt T. VII p. 315 Kapiejki Nr 805) — Już w r. 1401 Krzyżacy ochrzcili część Żmudzi — powtórnie za staraniem Witolda 1413 nawrócono duchowieństwo polskie Żmudzi i wtedy r. 1413 fundował Witold w nowo założonem mieście Miednikach katedrę biskupią pod tytułem S. Alexandra, Ewencyusza i Teodora, z 6 kanonikami — ustanowił też proboszcza w Ejragole, Krożach, Rosieniach, Widuklu, Wielonie, Kołtyniankach, Łuknikach i w 12 innych miejscach

Około r. 1420 Deputaci z Koncylium Konstanscyjskiego: Piotr biskup wileńsk. Jan Rzeszowski arcyb. lwow. urządzili dyjecezyją, przyczem biskup zmudzki dostał w dotacyj Wornie, a kanonicy ludzi w Wornach czyśc, i bo ludzi w powiecie Bottyńskim oraz jezioro Streva; przyczem nadano Kapitule za herb 3 Korony; Kanonikom pozwolono też trzymać beneficya. (Czerski: Opisanie zmujdzkiej dyecezyi. 1836)

R. 1421 pierwszy biskup ~~zmudzki~~ miednicki Maciej przeniesiony na katedrę wileńską, a na jego miejsce obrał Witold z zagiełły Mikołaja proboszcza kollegiaty trockiej męża dojrzałego wieku, nieskazonego życia umiejącego języki zmudzki lecz się potwierdzenie jego przez papieża przewlokło dla ubostwa biskupstwa. Ten Mikołaj Dzierzgowicz Polak był najprzód proboszczem w Nowych Trokach jeszcze r. 1422 pisał się ~~Elect~~ nominatem.

TITEL.	VERFASSER.	FORMAT.	ANZAHL DER BÄNDE.	PREIS.

Unterschrift und Wohnung.

Verlage von FIRMIN DIDOT FRÈRES IN PARIS, zur Ansicht zu übersenden.

Żmudzka Dyecezya rz. k.

r. 1812.

Biskup: Józef Arnolf Książe Giedrojć.

Kapituła katedralna: Prałaci: Archidyakon, Proboszcz (infułat szydłowski), Dziekan, Kustosz, Scholastyk, Kantor. — Kanoników gremialnych 7 — Kanoników honorowych 10.

Dekanaty: 1. Worniański. 2 Bołocki. 3 Szydłowski. 4 Wieloński. 5 Retowski. 6 Janiski. 7 Szadowski. 8 Krokowski. 9 Wiekszniański. 10 Olsiadzki, 11 Szkudzki.

Dyecezya Żmudzka 1827

Biskup Józef xżc Giedrojć – Koadjutor
Ignacy xżc Giedrojć bisk. Kasoryjski –
Suffragan: Szymon xżc Giedrojć bisk.
adramitański, infułat Szydłowski

Prałaci: Archidyakon – Proboszcz – Dziekan
Kustosz – Scholastyk – Kantor

Kanonicy 7 i 1 Kanclerz

Kanonicy honorowi 6.

Dziekani 1) Wornieński 2) Bołocki
3) Szydłowski 4) Wielonski 5) Retowski
6) Janski 7) Szadowski 8) Krokowski
9) Wiekszniański 10) Kroiedzki. 11)
Szkudzki.

Suffragan Łucki: Jan Xawy Bozyda
Podkoroden. bisk. Salemoński
1828

List odpowiedny Stanisława Trzęsnego
Potockiego do Zaleskiego
Warszawa
1790
— 4°
ar. 1—2

Spis parafii katolickich w dyecezyi zmudzkiej.

r. 1855.

A.) W gubernii kowieńskiej.

Dyecezya zmudzka
194. kośc. paraf.
113 " filij
89 " kaplic

1.) (w powiecie Telszewskim)

1. Wornie (miasteczko Wiedniki) f. 1421. katedra murow. i kościół paraf. drewn. 2. Ławkow (po. mur. f. 1623. Łojeziory (fil. drewn. (dawniej Kiewirze) 3. Powonden (paraf. f. 1620 drewn. 4. Janopol m. drew. 1763. par. 5. Swery m. par. 1614 drew. 6. [illegible] par. 1614 drew. 9. Zorany czyli Ławkołody m. par. 1626 drew. Medyngiany filia drew. 1765 Ławkoody m. filia drew. 1788. 7. Kontorocie miaſt. 1613 drew. Zlubiny miaſt. fil. drew. 1773. 8. Leptawki m. drew. 1628. F. 9. Plungiany m. drew. 1617. F (właściwie była dawniej filią dlo ostatniej) 10 Gloriady m. drew. 1476. Kerstajcie m. filia 1738 drewn. ii. (dawniej z Szpitalem Augustów) Gadynow m. drew. 1783. Deginie wieś kapl. drew. 12. Telsze (czyli Józefów) miasto drew. 1612.*) Wieszwiany wieś filia drew. Eigirdzie m. filia drew. 1795. 13. Kalwarya (dawniej Gorty) m. murow. 1642 (**) Giegrany m. drew. filia 1754. F 14. Siady m. drew. 1538. Grunscie w. kapl. drew. Liepiany miaſt. filia drew. 1776. Kiewrany miaſt. drew. filia 1602. Zajeziory w. kapl. drew. 15. Tyrkszle m. par. drew. 1612. Y 16. Żemelany m. par. murow 1752 Y (niektory dodają filią Kiewrany) Lelajcie wieś kapl. drew. Gejdzie wieś kapl. drew. Renow (Gawry) w. filia drew. 1780. 17. Likiele m. drew. 1636. 18. Żydyki m. murow. 1636. Ukrany m. drew. filia 1776. 19. Płoki m. drew. 1701. 20. Szkudy m. murow. 1587. (dawniej Johannesberg) Alexandrya m. filia drew 1778 21. Linkuny m. murow. 168. 22. Mastiady m. murow. 1551. 23. Ławkozemy m. drew. 1636. 24. Dobiany m. murow. 1602. 25. Tatanty m. drew. paraf. 1630. Gruszlawki m. drew. filia 1788. Katnele m. drew. filia 1773. Gorzdele kapl. murow. 26. Girkaliszki m. paraf. drew. (†) (dawniej miasteczko Borejkowo) 1783. 27. Plotele par. miasteczko drew. 1564. Berzora m. drew. filia 1746 Szatejki m. drew. filia 1700. 28. Kretynga (dawniej Kretyngen) m. murow. 1602 Jakubow m. drew. filia 29. Rossiany m. drew. Budry m. filia drew. 30 Kule m. drew. 1644. 31. Gorzdy m. drew 1597.

Paraf. 31.
Filij 19
Kapl. 6.

*) Klasztor Bernardynów w Telszach fund. Kość murow i 1624 Zygmunt III. Pawła Jarochę podkanclerz lit.

**) Klasztor Dominikanów f. 1642 przy tym kościele był 2murek

***) Klasztor Bernardynów w Kretyndze f. 1602 Jan Karol Chodkiewicz, wojew. wil. i żona jego Zofia Mielecka.

2. (powiat Szawelski),

1. Szawle miasto mur. par. f. 1445 | Rekijow wes filia drew. 1732 | 2. Kruki m. drew. 1752. | 3. Janiszki m. murow. 1592 | Górka w. kapl. drew. | Jawrzyskie w. kapl. drew. | Jakiszki w. drew. kapl. | 4. Loszwity m. murow. 1459. | Mejtajcie w. kapl. drew. | Gaszczuny w. kapl. drew. | 5. Ligumy m. drew. 1526 | Stuczuny filia drew. | Naruszajcie w. kapl. drew. | 6. Radziwiliszki m. drew. | Szniurajcie w. drew. kapl. | Pojeziory w. drew. kapl. | 7. Szawlany m. drew. 1612. | Szawkoty m. filia drew. 1773. | Dowcatow m. drew. filia. | Lokopie m. drew. filia 1780. | Kiewnary w. kapl. murow. | 8. Stare Zagory m. paraf. murow. 1523. | 9. Nowe Zagory m. paraf. murow. 1623. | Skaygiry m. murow. filia | 10. Szakinow m. murow. 1630. | Lotwele m. filia murow. | 11. Gruszdzie m. drew. 1623. | Szypile m. drew. filia 1625. | Kuze m. drew. filia 1654. | Rudzyszki m. filia drew. 1770. | Iwoszki w. kapl. drew. | 12. Meszkucie m. drew. 1677. 13. | Kurtowiany m. murow. 1525. | Gordy m. filia drew. | 14. Szawkiany m. drew. 1497. | Warpuciany w. filia drew. | 15. Wajgow. m. drew. | Lokiewie w. filia drew. | 16. Uzwenty m. drew. 1607. | 17. Chwatojnie m. murow. 1740. Korklany m. filia drew. 1763. | 18. Lajziew. m. drew. 1661. Purple w. kapl. drew. | 19. Laukow m. drew. | 20. Wiekszynie m. murow. Uzleknie w. kapl. drew. | 21. Okmiany m. drew. | Klikole m. filia drew. | Wegiery m. filia drew. | 22. Krupie m. paraf. drew. 1803. | 23. Lopielany m. drew. 1493. | Szawdynie filia drew. | 24. Tryszki m. drew. 1611. | Ubiszki w. filia murow. | 25. Rawdziany m. drew. 1550. | Kownatow w. filia drew. 1794. | 26. Kurszany m. drew. 1622. | Boniczajcie w. filia drew. Dyrwiany w. filia murow. | 27. Lukniki m. drew. 1416. | Upina m. filia drew. 1807. | 28. Bejsagola m. drew. 1539 | Lotany m. filia drew. 1786. Wodokty m. filia drew. 1797. | Pacunele m. filia drew. 1792.

Paraf. 28.
Filij 25
Kapl. 12

3. (powiat Rossieński),

1. Rossiejnie miasto murow. 1416. | 2. Andrzejow m. drew. | Wiezajcie m. filia drew. 1784. | 3. Wewirzany m. drew. 1639 | 4. Retow m. murow. 1606 Zwonizki m. kapl. drew. | 5. Chwejdany m. drew. 1569 | Lojusze m. filia drew. 1780. Liborty m. kapl. drew. Pudrany m. filia drew. 1780. | 6. Szwekszynie m. drew. 1507. | 7. Nowemiasto m. drew. | Degucie m. drew. filia 1825 Gordona m. drew. filia 1706.

8. Tenenie m. drew. 1782. Podskarbińszki w. filia 1790. 9. Żwingie m. drew. 1602. 10 Wojnuta m. drew. 1606. 11. Szyfele m. murow. 1533. Bolorie filia drew. 1700. Subiny w. filia murow. 12. Kołtyniany m. drew. 1416. Warsiady w. kapl. drew. Abelin w. kapl. drew. 13. Girdyszki m. drew. 1782. Upina m. filia murow. 1706 14. Pogromońcie m. drew. 1773 Dytkimie m. filia drew. 1796 Żygajcie m. filia drew. Sartyniki m. filia drew. 1781 15. Sawrogi m. drew. Łozurze m. filia drew. 16. Kielmy m. drew. 17. Krozie m. drew 18 Poszyte m. drew. 1783. 19. Lale m. drew. Pokrożeńcie m. murow. filia 20 Lytowiany m. murow. Sawdyniki m. filia drew. 21. Szydłów m. murow. Łoginie m. filia drew. 22. Lidowiany m. murow 23. Stulgie m. drew. 1798. 24. Niemokozły m. drew. 1636. Żołpie m. filia drew. 25. Widukle m. drew. Oleje w. kapl. drew. 26. Skawdwile m. drew. 1801. 27. Odachow w. 1803 drew 28. Bołoki m. drew. 1509 29. Erzwiłk m. drew. Wornoławkie m. filia drew. Łoszoltun m. drew. filia 1754. Wodzgiry m. filia drew. 30. Gawra m. drew. 1670. 31 Jurborg (Gruwajmiasto) drew. 1522. 32 Skurstymoń m. drew. 33. Girtokol m. drew. 1624. Kotnuje m. filia murow. 1808. Bilewicze w. drew. kapl. Wizbory w. kapl. drew.

Paraf. 33.
Filij. 21.
Kapl. 12.

4. (powiat Poniewieżski)

1. Poniewież miasto drew. 1781. Stary Poniewież wieś kapl. drew. 1530. Poiostrze w. kapl. drew. Korsakiszki m. filia drew. Łotawkie w. kapl. drew. 2. Konstantynow m. drew. 1754. Żejmele m. filia murow. Laukoodzie filia drew. 1728. 3. Salaty m. drew. 1514. 4. Linkow m. murow. 1503. 5. Birże m. drew. 1691. Radziwiliszki m. kapl. drew. Sołty w. kapl. murow. 6. Podbirże m. murow. 1647. Smilgie w. kapl. drew. 7. Brunowiszki m. drew. 1750 8. Kriniczyn m. drew. 1611. 9. Połwol. m. murow. 10. Johaniszkiele m. murow. 1792. 11. Pokroj m. drew. 1630 12. Klawany m. drew. 1624. 13. Rozalin m. drew. 1771 14. Szadów miasto murow 1540. Alkoniupie wieś kapl. drew. Dębow wieś filia murow. 15 Smilgie m. drew. 1661. 16. Połzołaty m. drew. 1639. 17. Pompiany m. murow Burkany w. kapl. murow. Dowiany w. kapl. drew. Krykliany w. kapl. drew.

18. Wobolniki m. murow. 1624. Dylów m. filia drew. Alojzów m. filia drew. Kupreliszki m. filia drew. Sołomieśi m. drewn. filia. Antoszew wieś filia 1792. 19. Nowemiasto m. drew. 1688. Upita m. filia drew. 1650. 20. Krakinow m. drew. 1416. 21. Remigoła m. drew. Barkiajnie w. Kapl. drew. Zerzygszki w. Kapl. drew. 1754. 22. Truskow m. drew. 23. Wysoki Dwór m. drew.

Paraf. 23.
Filij 9
Kapl. 12.

5. (Powiat Kowieński)

1. Kowno miasto. murow. Święty Krzyż wieś kapl. drew. 2. Rumszyszki m. drew. 3. Kownatów m. drew. 1521. Łopie w. filia drew. 1620. 4. Czerwony Dwór wieś murow. Zoroniszki: Kańce wieś kapl. drew. 5. Bobty m. drew. 1632. Poniewieżyk m. filia murow. 6. Jaswojnie m. drew. 1590 7. Kiejdany m. paraf. murow. i filia drew. 1709. 8. Opitoloki m. murow. 1635. Łanczunow w. kapl. drew. Orwidtow w. kapl. drew. 9. Łabunów m. drew. Nacany m. filia drew. 10. Wędziagoła m. drew. 1655. 11. Żejmy m. drew. 1500 Ponatery m. filia drew. 1447. Kutwa m. filia drew. 12. Skorute m. murow. Znow m. filia murow. 1791. 13. Surwiliszki m. drew. 1639. Łodbrzez wieś filia drew. Świętobroś m. filia drew. 14. Datnów m. murow. 1701. 15. Kroki m. drew. 1529. 16. Łoszuszwie m. murow. 1553. 17. Hrynkiszki m. drew. 1618. Wasiliszki m. drew. filia 1785. 18. Betygoła m. drew. Ugiany m. murow. filia 1650. Polepie m. drew. filia 19. Ejragoła m. drew. 1416. 20. Butkiszki m. drew. 1539. Leszcze m. drew. filia 1789. Pernarow w. drew. filia 1617. 21. Czekiszki m. murow. 1613. Kruwondy wieś kapl. drew. 22. Welona m. murow. 1416. Pomitow wieś filia drew. 23. Srzednik m. drew. 24. Wiłkia m. drew. 1542.

Paraf. 24.
Filij 15
Kapl. 5.

6. (powiat Nowo-Aleksandrowski)

1. Widze miasto paraf. drewn. 1481; Widze w. Kapl. drewn. Osaniszki w. Kapl. drew. 2. Zawierz (Słoboda) m. murow; Zawierz w. Kapl. mur. Bratuliszki w. Kapl. drew.; Plusa m. filia drewn. Kowaliszki w. Kapl. drew. Strunieszczyzna w. Kapl. drew. 3. Brasław m. murow. Belmont w. filia murow. 4. Pekiany m. drew; Opsa m. fil. drew. 1768

5. Dryswiaty m. drew.; Luszniew w. kapl. drew. Gajdy w. filia drew. Dymszany m. filia drew. Hryszkowszczyzna w. kapl. drew. 1800. 6. Smolwy m. drew. 7. Sołoki m. drew. 1397. Wojaszyszki m. drew. filia; Dukszty m. drew. filia; Ligumy w. kapl. drew. 8. Jaworginy m. drew. Bolcie w. kapl. drew. 9. Abele m. drew. 10 Aleksandrow m. drew. 1789. 11. Krewno m. drew. 1691. Rogiele m. filia drew. 12. Antuzów m. drew. 1791. 13. Nowoaleksandrowsk (Jeziorossy) m. drew. 1587. Imbrody m. kapl. drew. Bwile m. filia drew. 1817. 14. Dusiaty m. drew. 1619. Daugiele m. filia drew. 15. Juszynty m. 1705. Dokiszki w. kapl. drew. 16. Lopiel m. drew. 17. Kwietki m. drew. Suwejniszki m. filia drew. 18. Loniemunie m. drew. 1760. 19. Szadosy m. drew. 1758. 20. Hanuszyszki m. drew. Oknista m. drew. filia 21. Żabiszki m. drew. 1803. Lolepie wies drew. kapl. 22. Ponedel m. murow. 1666, Oposzcza w. kapl. drew. Kozliszki w. kapl. drew. 23. Skopiszki m. murow. 1550 24. Rakiszki m. drew. 25. Loniemunek m. drew. Szetekszna w. kapl. drew. 26. Komaje m. drew. 1637.

Paraf. 26.
Filij 12
Kapl. 16.

7. (Powiat Wilkomierski)

1. Wilkomierz miasto murow. 1387. 2. Lotawen m. murow. Krejwenie w. kapl. drew. 3. Kupiszki m. drew. Lotawen m. filia murow. 4. Suboez m. drew. 1590. Suboez w. kapl. drew. Streczna w. kapl. drew. Bigajle w. kapl. drew. 5. Wieszynty m. drew. Szymańce m. drew. filia Pelisze m. kapl. drew. Surdegie m. kapl. drew. 6. Rogow m. drew. 1630 Rogówka w. filia drew. 1794. Bolieżyszki w. kapl. drew. Szopow w. kapl. drew. 7. Straszkuny m. drew. 1696. 8. Troupie m. drew. 1730. Leoniszki w. kapl. drew. 9. Wodakle m. drew. 10. Logiry m. drew. 1626 Loabel w. kapl. drew. 11. Szaty m. murow. 1499. Zacuny w. kapl. drew. 12. Bukańce m. murow. 13. Siejiki m. murow. 1387. 14. Dziewaltow m. drew. Pintaszuny w. kapl. drew. 15. Wieprze m. drew. Upniki m. kapl. drew. Slizie w. dwie kaplice drew. 16. Lobojsk m. murow. 1544. Wojtkuszki m. filia murow. Domontyszki w. kapl. drew. Chrzcieniszki m. filia drew. Bolozejiszki w. kapl. drew. 17. Swiadosi m. drew. Swiadosi w. kapl. drew. Sołu w. filia drew. 18. Ulzpole m. drew. 19. Wiziuny m. murow. 20. Dobejiki m. drew. Zonańce w. kapl. drew. 21. Sudejiki m. murow. Saukiele w. kapl. drew. 22. Uciana m. drew. Jasany w. kapl. drew.

23. Onikszty m. murow. Androniszki m. filia drew. 24. Kowersk m. drew. 1538; Radziuny w. kapl. drew. Towiany m. filia drew. 25. Kurkle m. drew. Kurkle wieś kapl. drew. Powitrycie wieś kapl. murow. Skiemiany m. filia drew. 26. Leluny m. drew. Pokolnie m. kapl. drew. 26. Owanta m. murow. Pauzole w. kapl. drew. Suginty m. filia drew. 27. Zmujdki m. drew. 1591; Widziszki m. filia murow. 28. Bolniki m. drew. 29. Widoki m. murow. Pozelwa m. filia drew.

Paraf. 29.
Filij 12.
Kapl. 26.

Archidyakonat piltyński:

Parafii 17.
Filij 6.
Kaplic. 6.
(dawniej kościół jezuitki)

B.) W gubernii Kurlandzkiej

1. Mitawa miasto murow. 1644. 2. Liewenbersen w. drewn. 1684 3. Schönberg m. murow. 1695. – Bausk miasto filia drew. 4. Liwenhof w. murow. 1748

Pastoraty luterskie 1. Kenzhof w. pastorat i kircha 2. Zemalen past. Bershof w. kircha – Lankelhof w. kircha – Hofzumberg w. kir. Kuckern w. kir. – Grenhof w. kir. 3. Grünhof. w. past. i kircha. 4. Dalbing w. past. Dalbingen w. kirch. 5. Wurzau w. past. i kirch. Lasden w. kirch. 6. Gros Eckau w. past. i kir. Sallgaln w. kir. Berstelns w. kir. 7. Lejut Berg w. past. Brunnen w. kir. 8. Rabatten w. past. i kir. Lambertshof w. kir. 9. Barbern w. past. i kir.

Parafii 4
Filia 1.

2.

1. Jakobstadt miasto drew. – Friedrichsstadt miasto filia drew. Kurman w. filia drew. 2. Dweta m. drew. Lodunaj m. filia drew. 3. Stary Subat m. murow. 4. Stukszta mur. 1760 Schlossberg w. kapl. murow. 5. Smelin w. drew. 6. Kawkiesa w. drew. 7. Elerna w. murow. Ilgen w. kapl. drew. Warnowicze w. drew. filia.

Pastoraty luter. 1. Klein Birsgaln w. past. i kir. 2. Wasken w. past. Gros Wallhof w. kir. 3. Roberth w. past. Steinfeld w. kir. Skilien w. kir. Zratern w. kir. Wahlenhof w. kir. 4. Buschhof w. past. Gros Buschhof w. kir. Bulle w. kir. Lebmann w. kir. 5. Preeden w. past. Bersen w. kir. Salwen w. kir. Gros Salwen w. kir. Oding w. kir. 6. Sauecken w. past. i kirch. Kaskein w. kir. Ilgenhof w. kir.

9. Kalne w. paft. Weesen w. Kir Dubena w. kir. Schorstein w. kir. Garsen w. Kir. Steinsee w. Kir. 8. Kizewa w. paft. Berkenhagen w. Kir. Wilkamitt w. kir. 9. Engelhardshof w. paft. 10. Matuliszele w. paft. Kurlandka w. kir. Illawoni w. Kir. Poressowa w. Kir.

Paraf. 8.
Filij 4
Kapl. 2.

3.

1. Tuckum miasto Kapl. drew.

Paftoraty luter: 1. Loperwalew. w. paft. i kircha Sasmacken w. kir. Dorotheenhof w. kir. Margrawen w. kir. Aleaandershof w. kir. 2. Gros Stenden w. paft. i kir. Neuhof w. kir. Radzing w. kir. 3. Krenen w. paft. neuwacken w. kir. Sophienhof w. kir. Liewenhof w. kir. Senten w. kir. Angern w. kir. 4. Kabillen w. paftor. 5. Eckhof w. paft. kirch. 6. Trenzen w. paft. 7. Reberg w. paft. 8. Kaciven w. paft. Kahren w. kir. Bucken w. kir. Neuhof w. kir. 9. Neusahten w. paft. 10. Samilten w. paft. kirch. Dempten w. kir. Struttseln w. kir. Irmelau w. kir. 11. Lesten w. paft. kir. Elisenhof w. Kir. 12. Lokten w. paft. 13. Autz w. paft. Neu Autz w. kir. Gros Autz w. kir. Stickens w. Kir.

Kapl. 1.

4.

1. Goldynga miasto paraf. murow. 1640. Demenes nas w. (nad morzem) kapl. — (Piltyn miasto bez kościoła dziś) — Windawa m. Kapl. drew. 1815.

Paftoraty luter. i Kolken w. paft. i kir. 2. Irben w. paft. i kirch. 3. Angermünde w. paft. i kir. 4. Dondangen w. paft. i kirch. 5. Gipken w. paft. i kir. 6. Lopen w. paft. 7. Windau m. paft. 8. Lussen w. paft. i kir. 9. Landsen w. paft. i kir. Blasau w. kir. 10. Schleck w. paft. i kir. 11. Alt Goldingen w. paft. Erdwahlen w. dwie kirch. Gross Zwanden w. kir. 12. Lipaiken w. kir. Gros Salingen w. kir. 13. Wormen w. paft. Kalaten w. kir. 14. Berghof w. paft. i kir. 15. Muisesem w. paft. Caiken w. kir. 16. Franzhof w. paft. Auningen w. kir. Schrunden w. kir.

19. Grossen w. past. i kir. 18. Ringen w. past. Griwaiscken w. kir. 19. Kursiten w. past. Ackmendwin w. kir. Kerkklingen w. kir. Berghof w. kir.

Paraf. 1.
Kapl. 2.

5.

1. Libawa miasto murow 1346 (Grobin, miasto bez kościoła) 2. Polonga m. drew. 1597. 3. Altenburg w. mur. 1700. Hasenpoth miasto Kapl. 1732 drew. (dawn. klasztor) 4. Alschwang m. murow. 1634. Felixberg m. (nad morzem) filia drew. 5. Lehnen m. murow. 1750.

Pastoraty luter. 1. Schloshof w. past. i kir. 2. Appricken w. past. i kir. Salenen w. kir. Königsamcicken w. kir. 3. Groß Dserwen w. past. Gailen w. kir. Sarreiken w. kir. 4. Muften w. past. Kolner Kirche w. kir. Luhnen w. kir. Berfik w. kir. 5. Lubben w. pastor. Leiden w. kir. Catharinenhof w. durie tir. Wahneck w. kir. Meirirchken w. kir. 6. Preekuln w. past. i kir. Rossiten w. kir. 7. Bahten w. past. i kir. Niegranden w. kir.

Paraf. 5.
Filia 1.
Kapl. 1.

Dzisiejsze biskupstwo żmudzkie składa się a) z księstwa żmudzkiego czyli dawniejszej dyecezyi żmudzkiej; którą rzeki Święta Ła, Sartis, Kaletis, Grumie, Wodakszta, Niemenek oddzielały od północy od dawnego xięstwa Kurlandzkiego czyli dyecezyi piltyńskiej, od wschodu granicyło z dyecezyją piltyńską i wileńską, od południa oddzielała rzeka Niemen (granica rzeka Niewiaża) i Dźwina od xięstwa litewskiego: dyecezyi wileńskiej; od zachodu graniczyła lądem z Prusami (dyecezyją sambijsko-warmijską) i z Kurlandią (dyecezyją piltyńską). B) z księstwa Kurlandzkiego czyli dawnej dyecezyi piltyńskiej, którą później jako archidiakonat wcielono do biskup. żmudzkiego; granicyła ona przez rzekę Dźwinę z dyecezyją inflandzką i od południa z dyecezyją żmudzką – leżała zaś nad morzem.

Porucie, Szyrwinty, Siedrojcie, Mufanki, Glinciszki, Koltynia: wsi. Święciany, Swerecziaty w dyecezyji wileńskiej)

Opisanie powiatu telszewskiego w guberni kowieńskiej w dawnem xięstwie żmudzkiem położonego przez X. G. Wilno w drukarni Zienowicza. 1846. 8°. k. 2. ft. 186 i tabl. 1. drw. 1028.

Ob: Mappa dyecezyi żmudzkiej czyli telszewskiej granicami kowieńskiej i kurlandzkiej gubernii objętej. Ks. Wincenty Pruszynowicz (autor?) Petersburg 18[illegible] Rukopisy Alexandra Kraińskiego: kol. 2 artykuł

w XIX wieku

Diecezja wileńska

Sufragan: Wileński, Trocki, Kurlandzki, Brzeski.
Kanoników Prałatów 5 i Kanonicy
Kollegiata Kurlandzka 5 kanoników
Kollegiata brzeska: Proboszcz, Kanclerz i Kanonicy.

Diecezja żmudzka

Biskup Józef Giedrojć
Sufragan Szymon Giedrojć bisk. Adramiteńsk.
Prałatów: Archidyakon, Proboszcz, Dziekan, Kustosz, Scholastyk, Kantor
Kanoników 7 i Kanclerz
Kanoników honorowych 8.
Dekanaty: 1. Worniański. 2. Szydłowski. 3. Wiłkomirski. 4. Retowski. 5. Janiski. 6. Szadowski. 7. Krokowski. 8. Wiekszniaroki. 9. Kroiadzki. 10. Szkudzki.

(Dostatkiego niema)

Kowno

Rotnica za ich miejsce od 1825 Siostry miłosierne.

Franciszkanie (B. Maria V. (dosunięt) fund. 1409 Witold
Bernardyni S. Georgii gotycki
Dominikanie S. Casimiri
Jezuici Collegium
Franciszkanki Klaryski Bernardyni
Benedyktynki S. Nicolai
Praepositura S. Crucis za miastem dziś kaplica
Augustianie przeniesieni z Wilna r. 1807
S. Krzyża Karmelici dyscalceat. fund. 1716 Krzysztof Szczyt kasztelan
Karmeluki Pozajście Smolen.

Fwery
Kule
Płotele, Berzora

1853, 1853
30 | 6
1823 | 1847
53 | 53

Botoki odrestaur.
Łuoki Lutkinik odrest
Wajnuta od rest
+ Wiszniewiany
+ Wiszniewiany Jonaryby
+ Pogromcie

O Konstantynow
Medyniany
Zagory
O Pokrowskie
Kurkiany
Radziwiłłki
O Rozalin
Płotele
Szlwkoly

Niemokszty
+ Wajgow
Dziwiany
Ukrynki
Pelucio
Aleksandrya fil.
Jakubow

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

1725 [illegible] (Jana Kantego)

1713 [illegible]
[illegible]
[illegible] r. 1729 [illegible]

Jannar – Sausis
Februar – Wasaris – (po prusku Lusis)
Martius – Kowas – (po prusku Morcius)
Aprilis – Karwelis, Batundis, Wildwinis (po pr
Majus – Gegužie (po prusku Mojus) Liedu, Karwelo
Junius – Siejas (po prusku Kirmelu)
Julius – Szinpjutis. (po prusku Liepos Birželo
Augustus – Rugpjutis, Lumonies
September – Ruginsieis (po prusku Wirsin) Sz
October – Spalun menu, Septintinis, Spa
November – Lapkritis. (po prusku: Lapakri
December – Sijkis (po prusku Grudis)

Kiejdany ~~przedmieście~~ Januszowo
Kryjany wybud 1403 Kobus ~~s~~ S. Jerzego murowa
drewniany S. Józefa
. Mokrytojis - Kaszyce
Mokstaj, Lamokstaj - nauka
Lajkowy - Kazimierzeja

Do dyecezji Inowrocławskiej należały: Wierzbołow, Władysławowo czyli Nowemiasto, Błogosławieństwo, Kiduke, Giełgudyszki, Szaki: Gryszka Rudzie - Jansborg czyli Sudergi Syntowty, Wielona, Jurborek, Stowiki, Sapierzyszki Jasborg (Georgenburg) Wysoka Ruda, Wilkija, Łonie: Hryszkabudzie (Karmelit. trzeniczk.), Średnik, Skirstymoń, Dobrawola, Jadvgany. Randany,

5 Sa

10 Wielk...

11 Mało Dyrwiańskich 13 — 25 Lowende...

12 Bérżańskich 12 — 27 Korklańskich 10

13 Uźwętskich 20 — 28 Żorańskich 23

Złotelskich 25. star.

Z tych pierwsze 13 oprócz Wielkich i Małych Dyrwian należą do Sądów ziemskich i grodzkich Rosiejnskiego — reszta przedtem do Telszewskiego, potem do Szawelskiego

Sejmiki w Rosiejnach

Taurogi i Sereje należą do domu Brandeburg od r. 1657.

Kalwini opanowali kościoły zmudzkie tak iż tylko
8 parafii katolickich było

781

ärs,
noch
des
und

nung

sant

ens,

der

cht
ara

des

lein

noy,

paraf
Wierzbołow, (Kośc. murow. fund. 1643 Wszel.
Klica z altarią — i Klasztor Dominikanow
paraf.
Władysławow czyli nowe miasto, murow fund
1644 Cecylia Renata z Klasz Karmelit.
am filia Zbrysz kabudzie paraf. trew.
Judargi czyli Jansborg Kośc. drewn. fund. 1710
Kidule paraf. dziś nie ist. filia do Błogosł.
wieństwo
Siegudyszki paraf. Kośc murow (fund 1864)
Raudany paraf. dziś nie ist.
5 Sapieżyszki paraf. Kośc. murow. fund. 1588
am filia Wyszkalenda
2 Dobrawola paraf. dziś nie ist.
2 Jadoqany paraf dziś nie ist.
6 Błogosławieństwo Kośc paraf. Kośc drewn.
ist. 1750. am filia Kidule
7 Szaki paraf. Kośc drewn. fund. 1823.
Gryszkabudzie filia Władysławowa Klasz Karmel.
Kośc. drewn. fund. 1796 Ignacy Potocki.

8. Syntowty paraf. Kośc. drewn. fund. 178
um filia Łuksze.

9. Słowiki paraf. Kośc. drewn. fund. 18

10. Łoniewo Frentzla paraf. Kośc murow.
fund. 1859

Wysoka Ruda filia do Sapieżyszek
Kośc. drewn. fund 1817.

Kajnele filia do Błogosławieństwo
Kośc. drewn. fund. 1839

Łuksze paraf. filia ad Syntowty

Stgowo paraf. 1803.

1803 Dekanat Sapieżyszki i Wierzbołowo

Antoleptyy Karmelici bos.
~~Pompiany~~
Skopiszki domin Supr. 1832
+ Trakszkury ist. 1832. ist 1853-1857
+ Kowno August ist 1832 ist 1857

Pompiany Supr. Karmelici
+ Lotawen dominik ist 1857

Kowno Bernardyni
" Dominikanie supr fund 1678
" Karmelici supr fund 1685

Pozajście Kameduły
Kowno Rochici fund 1750?

Kowno Benedyktyni
Miłosierne Panny w Kownie fund 1824.
Kowno Bernardyni.

14-
16-
10
11-
12-
15-

78

14 11 10 17-
12 13 9- 9-
13 12 15 10
10 13 11- 8:
8 10 13 44

57- 59 58

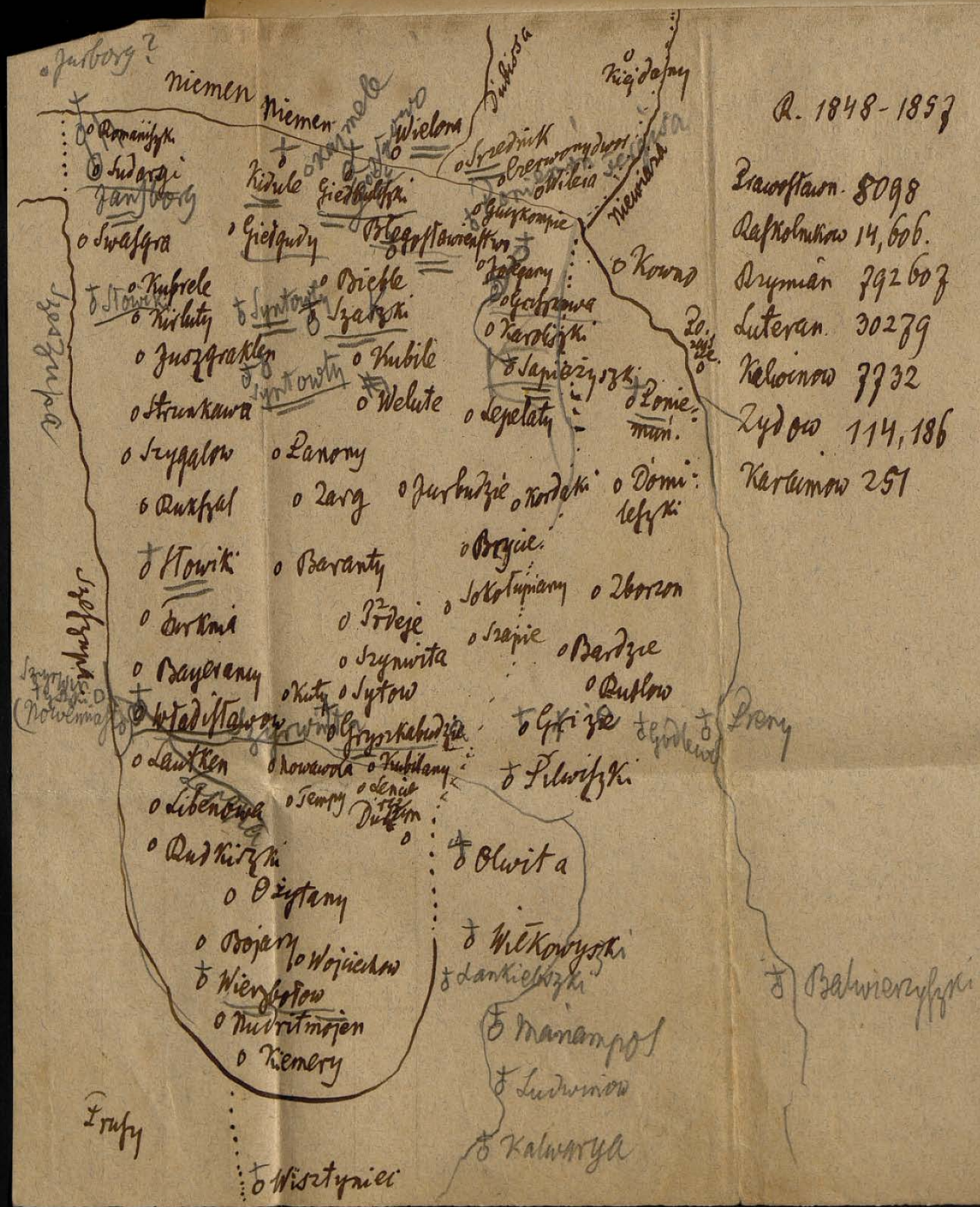
59-
58:
44

218

78
102

180
18

198

R. 1848-1857

Prawosław.	8098
Raskolników	14,606.
Rzymsk.	292607
Luteran.	30279
Kalwinow	7732
Żydow	114,186
Karaimow	251

Format	Autor	Tytuł	Liczba		
		godło, edycya, miejsce druku, rok, drukarz, nakładca, miejsce składu, ilość tomów, woluminów, stronnic, kart, rycin, mapp, tablic, planów. — Rytownik. Stan egzemplarza	w Katalogu		Szafy
8vo	(Redaktor)		Inwentarza	Materyi	

Bigel

Lit.

Tłumacz (przerabiacz) (wydawca)

Dział	Umiejętność	Przedmiot

Rodzaj oprawy	Otrzymano w roku 187	
	kupnem od	obowiązkowo
	zmianą z	darem

Wartość egzemplarza		za		Cena księgarska dzieła	
zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.

Biskupi żmudzcy. 1. Maciej kanonik wileńki. 2. Mikołaj Dzierzgowicz pleban w Nowych Trokach 5. Bartłomiej Mazur rodem z Pułtuska. 11. Mikołaj Kłoć Radziwił +1522 zaczął murować katedrę w Worniach. Bb: Żemajtiu Wiskupistė apraszo K. Motiejus Wołonczewskis. Wilniuj, spaustuvieje Juozapa Zawadzki 1848 8° S. I ff. VI. 337. Tom II ff. 274. po polsku przełożył Felix Rymgajło Wilno 1857 (Glückberg)

Auswahl

aus d

S. G. Lies

Fortwährend zu erhalten durch alle

Die Bekenntnisse des heiligen Augustinus. Aus dem Lateini übertragen von **Georg Rapp.** Dritte, durchgesehene Auflage. schwarze Leinwand gebunden fl. 1. 48 kr. — 1 Thlr. 2 Sgr.

Desselben Erbauliche Betrachtungen. Für evangelische Christen ü setzt von **Aug. Krohne.** Fein gebunden — 54 kr. — 16 Sgr.

Augustini, Sancti, Confessionum libri tredecim. Grundlage der Oxforder Edition herausgegeben und erläutert *Karl von Raumer.* Roy. 8. Geh. fl. 3. 12 kr. — 1 Thlr. 27

Enchiridion. Der kleine Catechismus Dr. Martini Lutheri die gemeinen Pfarrherrn und Prediger. Mit einem leitenden Vorwort von **Wilhelm Löhe.** **Kleine Prachtausg** Cartonirt mit Goldschnitt 36 kr. — 12 Sgr.

Engelhardt, M. von (in Dorpat), **Valentin Ernst Löscher nach se** Leben und Wirken. Ein geschichtlicher Beitrag zu den Streitfr über Orthodoxie, Pietismus und Union. **Zweiter Abdruck.** Mit Bildnisse Löscher's. Royal 8. Geh. fl. 2. 40 kr. — 1 Thlr. 20

Paulus Gerhardts geistliche Lieder, getreu nach der bei seinen zeiten erschienenen Ausgabe wieder abgedruckt. (Herausgegeben **Philipp Wackernagel.**) In zwei Ausgaben: Breit Octav- Taschen-Format. Geheftet und fein in Saffian gebunden. P von 45 kr. — 13 1/2 Sgr. bis fl. 2. 24 kr. — 1 Thlr. 12 Sg

Johann Heermanns geistliche Lieder, herausgegeben von Ph

189

Zatoka Rygoska

Morze Bałtyckie

Windawa
Dorsangen
Libau
Talsen
Liewenhof
Tukkum
Wenden
Schlock
Ryga
Liewenhof
Dźwina rz.
Friedrichstadt m.
Jakobstadt
Hasenpot
Goldyngen
Altenburg
Windawa rz.
Liewenbersen
Kalwaria
Gordy
Olgrady
Kretynga
Gerady
Wewyryany
Szwieksznie
Nowemiasto
Degucie
Sartyjiski
Kurtowiany
Zaniowski
Krzywicze
Linkow
Londis
Szyrwinty
Smilgie
Londeniuniek
Abele
Dyneburg
Smelin
Grossborn
Warniowicze
Dirwa
Sapiezyn
Swieta
Kurtkle
Uciana
Swiry
Jakobstadt
Kristkiony
Rubin
Munize
Petra
Wilkomirz
Wilno
Niemen rz.
(Szemel)
Królewiec
Wisztyniec
Wiżajny
Przerośl
Sakatarzewo
Suwałki
Augustow
Rajgrod
Niemen rz.

189

190

Obszar dawnej Polski

Litwa

XXIV.

Kowieńska Gubernia.

1 – 6

(PTJ. 2. 4. 41.)

Płyta ta zastawiony w Bibljotece Biskupstwa nie mogąc jej zwrócić wszystkich wszystkich wskazówek do dyf. Pawilonu (Gotyku) gdzie przechowywana jest do i podpis obecnie Biskupstwa Diecezjalnego — Kowieńskiego

Kowieńska gubernia składa się z 7 powiatów: 1) Kowieński 2) Telszewski 3) Wiłkomirski 4) Rossieński 5) Nowoalexandrowski 6) Szawelski 7) Poniewieżski. R. 1857 liczono 969369 mieszkańców pomiędzy temi 94264 katolików, 23593 żydów, 57 Karaimów. Co do narodowości było 96954 litwinów (to jest 53400 Żmudzinów, 39713 Litwinów) 3841 Łotyszów, 3131 Polaków, 126 Białorusinów, 5169 Rossian, 30 Cyganów, 3319 Niemców (Litwini mieszkają prawie w pow. wiłkomirsk. i nowoalexandrowsk. – a Żmudzini w telszew. szawelsk. rossien. i w części kowieńsk. poniewieżskiego aż po rzekę Niewiażę – Łotysze w poniewieżsk., szawelsk. i telszew. – Litwini zajmują więc wschodnią połowę gubernii kowieńskiej:) W gubernii tej jest kościołów paraf. łacińskich 186 a filialnych 92. – Karaimy mówią językiem tatarskim. –

Źródła mineralne: 1) Smerdońskie w parafii Łodzie w powiecie poniewiażskim koło Birż, rozbierane przez Hartunga, siarczano-wapienne z zakładem kąpielowym 2) Wiluny w poniewieżskim powiecie, siarczane z zakładem 3) Widze łowczyńskie, siarczane, z zakładem. Te wody mają + 6° R. (podobne są w Stokliszkach, Birsztanach [illegible] w gub. wileńsk. i w Druskienikach gubern. grodnień

Większa część powierzchni gubernii Kowieńskiej należy pod względem geologicznym do formacyi dewońskiej pokrytej piaskami i granitowemi eratycznemi skałami naniesionemi z Skandynawii. Wzdłuż rzeki Wenty czyli Windawy aż do Popielan od północy ciągnie się wąski pas formacyi jurajowej. Powierzchnia płaska kraju, ma tylko grunta urodzajne koło Janiszek, Szydłowa, Krokow, Wielony, a resztę przeważają piaski i torfowiska.

Główną rzeką jest Niemen do którego wpadają rzeki: Strawa, Wilija (Neris – połączona z Świętą i Szeszuwką), Niewiaża (połączona z Szoją, Laudą, Datnowką, Szuszwą), Dubissa połączona z Szawszą, Cytawką, Kutowką, Krożętą), Mitwa (połączona z Smstrąg, Okmena), Święta, Jura (połączona z Okmianą i Szeszuwą) – Minija (Minge) wpadająca do morza (połączona z Skinijąż Wewirzą ż Latantą) – Okmiana (Dange) wpadająca do morza pod Kretyngą – Święta (Heilige Aa) – Wenta czyli Windawa połączona z Dobikinią, Wodokstą, Wyrwitą, Szerkszną, Werdawą – rzeka Aa połączona z Szwetą, Muszą (do której wpada Lawena i Liwesa), Niemenkiem – W niemnie pływają łososie, Główniejsze jeziora w wschodniej części: Dryświaty, Drywiaty (do 25 sążni głębokie), Smudy, Strusty – w zachodniej części: Łuksztą, Birżule, Miastys – Nieziorze Plotelskim pływają mnóstwo sielaw. Lasy znacznie przetrzebione sosnowe i jodłowe i nieco dębowe, w nich napotyka się niedźwiedź większy (bartnik) i mniejszy (ścierwnik), wilk, ryś, borsuk, dziki, jelenie, sarny, łosie dosyć częste.

Bursztyn natrafia się w jeziorze Łuksztą i nad morzem koło Połągi. Len jest głównym przedmiotem uprawy na Żmudzi. – Konie żmudzkie (Żmudzinki) sławne były niegdyś i poszukiwane do ciągów. Ulubione potrawy Żmudzinów: Chołodnik czyli Chołodziec, Botwinka (barszcz zabielany), Wereszczaka (wieprowina tłusta z fasolą), Juszynik (zupa z krowiej głowy), Szupsienia (jęczmienna kasza z grochem, omaszczona) Pencak, Konoplanik (pierogi z jęczmiennej mąki i siemienia), Skabeputra (rodzaj olla potrida z kartofli, cebuli, kaszy i mleka), Kastynia (masło na pół zbite)

miasto = Miestas
miejscowość = Miestelis
Wieś = Soda, Kajsna, Wioska, Sodele.
Folwark = Dwaras,
Zaścianki = Okalicie.

Gubernia Kowieńska

Miasta

Kowno (Caunа), miasto gubernialne i powiatowe nad ujściem rzeki Wilii (Neria) do Niemna, ma 1209 domów (między temi 1069 drewnianych), 24632 mieszkańców (między temi 12905 Żydów i 247 Tatarów). Dzieli się na stare i nowe miasto i przedmieście Alexota. Kościoły katolickie 1) Farny S. Piotra i Pawła przy nim Klasztor Augustianów - pierwotnie kościół farny fund. około 1410 przez Witolda W. X. Lit, budowy gotyckiej murow. jeden z największych na Litwie, sklepienie sporuwa na 8 filarach, po pożarze r. 1732 odbudowany. Przy końcu XVIII wieku (za Niemnem w guberni Augustowskiej) osadzono tu Augustianów przeniesionych może z Wilna. 2) Kościół S. Jerzego z Klasztorem Bernardynów murow. f. r. 1468 przez jakiegoś Kupca, czyli raczej r. 1471 przez Stanisława Sandziwojewicza starostę grodzieńsk. marszałka nadworn. lit. uposażył król Stefan Batory. 3) Kościół S. Trojcy z Klasztorem Bernardynek murow. f. 1634 Alexander Massalski wojewoda mińsk. 4) S. Gertrudy pierwotnie filialny, istniał 1503, r. 1750 Piotr Kowomiejski proboszcz wendziagolski fundował przy nim klasztor i szpital Rochitów, po których supressyi oddano r. 1824 Siostrom miłosierdzia. 5) S. Mikołaja kościół murow. i klasztor Benedyktynek f. 1625 Andrzej Skorulski marszałek kowieński. 6) S. Kazimierza czyli Bożego Ciała kościół i klasztor Dominikanów f. 1641 Krzysztof Białozor marszałek upitski wymurował 1678 Norkiewicz mieszczanin kowieński, po supressyi mieści się w nim dziś szkoła gimnazyalna. 7) S. Krzyża (dawniej Praepositura S. Crucis) kościół i klasztor Karmelitów bosych (Residentia) f. 1707 Oziembłowski oraz Kazimierz Szczyt kasztelan smoleński z żoną Anną

Zawoiszanką, po supresyi zajęty na wojenny szpital. – Cerkwie prawosławne 1) Cerkiew soborna S. Aleksandra Newskiego. – pierwotnie kościół i Kollegium Jezuitów f. 1642 Albert Kazimierz i Piotr bracia Kojałowicze jezuici oraz Marcin Piadzewski podsędek kowieński. Andrzej Skorulski marszałek kowieński. i Piotr Szukszta sędzia ziem. zmudzk. – po supresyi r. 1824 zamieniony na Cerkiew (z murow. ~~1759~~ a. 1843 na koszt) r. 1759.) 2) Cerkiew S. Mikołaja – pierwotnie kościół i klasztor Franciszkanów f. 1400 Alexander Witołd W. X. Lit. po supresyi r. 1845 zamieniony na cerkiew (1854) – Zbór luterski murowany – Bóżnica murowana i 11 szkół żydowskich. – Ratusz budowy gotyckiej z wieżą murowany – i młyn parowy, fabryka cygar, 5 garbarń. – 2 szpitale, gimnazyum i siedziba władz. – Jeden jarmark doroczny dwuniedzielny d. 24 Czerwca. – i Kaplica drewniana za miastem S. Krzyża – Cerkiewka prawosławna na cmentarzu. = Stryjkowski i Kojałowicz przypisują założenie Kowna w XI wieku bajecznemu Księciu litewskiemu Kanasowi synowi Palemona; r. 1362 Winrych Knipprode Wielki Mistrz Krzyżacki zdobył Kowno, i drewniany zamek zburzył, po odbudowaniu znowu go r. 1383 Krzyżacy zburzyli i wymurowali przy ujściu Wilii obronny zamek zwany Ritterswerder, który r. 1384 zdobył Jagiełło i odtego czasu pozostały z niego tylko ruiny. Witołd potwierdził miastu przywilejem z r. 1408 dawne wolności. Jeszcze w XVI wieku były tu faktorye holenderska, angielska, pruska, szwedzka i wenecka. Po pożarze w r. 1731 upadło znacznie miasto.

Wiłkomierz (Wiłkamergie), miasto powiatowe nad rzeką Świętą, 620 domów (między temi 590 drewnianych), 6770 mieszkańców (pomiędzy któremi 4365 Żydów), kościół paraf. Katol. murowany fund. 1387 Władysław Jagiełło, Cerkiew prawosławna drewn. fund. 1842 i Synagoga murowana i 11 szkół żydowskich, browar, 3 cegielnie, kuśnierze i garbarze, 2 szpitale katolickie i i żydowski, i jarmark doroczny d. 29 czerwca i targi tygodniowe co czwartku – dawniej siedziba starostwa.

Nowo-Aleksandrowsk miasto powiatowe dawniej zwane Jeziorossy, dopiero r. 1836 otrzymało nową nazwę Nowo-Aleksandrowsk, nad jeziorami Ossoja i Ossidoja z którego wypływa rzeczka Broilka, 165 domów (między temi 8 murowanych), 3469 mieszkańców (między temi 909 Żydów), 14 ulic, i kościół paraf. Katol. ~~drewn.~~ murow. ~~fundacyi~~ Wniebowzięcia P. Maryi, dotowany r. 1530 przez Jana z Książąt litewskich biskupa wileńsk., odbudowany r. 1587, cerkiew prawosławna drewn., 4 bóżnice żydowskie drewn., szpital, szkoła dla dzieci żydowsk., 2 jarmarki doroczne 15 stycz. i 3 sierp. – Dawniej starostwo.

Poniewież (Paniewežis) miasteczko powiatowe, nad rzeką Niewiażą przy ujściu do niej strumienia Zagena, domów 486 (między temi 15 murowanych), mieszkańców 5908 (między temi 3566 Żydów i 47 Karaimów), dzieli się na Stare miasto (czyli Stary Poniewież wieś złożona z kilkunastu chat), Nowe miasto (właściwe miasto) i Mikołajów (połowa miasta, założone r. 1680 przez Mikołaja Tyszkiewicza Kanonika wileń. – Kościół Katol. paraf. drewn. (w ~~Nowem~~ Mikołajowie) f. 1680 Jerzy Białozor Kanonik wileń. z funduszu Mikołaja Tyszkiewicza Kanon. wileń., – Kaplica Katol. drewn. (w Starem mieście) f. 1626 Jerzy Tyszkiewicz biskup zmudzk. Probostwo z niej r. 1680 przeniesiono do Kościoła w Mikołajowie). – Cerkiew prawosławna mur. odr. 1849 (w Nowem mieście) pierwotnie Kościół i Klasztor Bernardynów f. 1728 Krzysztof Dąbski ~~fundacya bernardynów~~ pisarz ziemski upitski z żoną Konstancyją, suprym. 1832), – Kaplica luterska – i Synagoga murow. i 3 szkoł drewn. żydowskich – i Kuneesa (bóżnica) drewn. Karaimów. – Gimnazyum rządowe – fabryka pojazdów, 3 jarmarki doroczne (1 stycz., 1 maja i 1 czerwca), 2 targi tygodniowe w czwartki i niedziele. ist. 1554

Szawle (Szawlej) miasto powiatowe nad jeziorem Szawle i potokiem Rudawką, dawniej Królewskie Stołowe (Ekonomia Szawelska) dom. 467 (między temi murow. 33), mieszk. 6886 (między temi 3196 Żydów – Kościół paraf. Katol. murow. f. 1445 i Kaplica Katol. drewn. – Cerkiew prawosławna drewn. (mieści się w domie prywat.) – 2 Bóżnice Żydowsk. – 2 Szpitale – fabryka wyrobów wełnianych i jedwabnych – 5 jarmarków dorocznych i targi co poniedziałek i piątek. – gimnazyum – szkoła dla dzieci żydows.

Telsze (Telszej) miasto powiatowe na pięciu wzgórkach nad jeziorem Masłis, r. 1317 zwane od Krzyżaków Talsen, domów drewnianych 315 (z tych dwa tylko murowane) 2812, mieszkańców 5234 (między tymi 3209 Żydów) — Kościół katolicki parafialny drewniany fund. 1612 przez Zygmunta III rozebrany r. 1831, a parafię katolicką przeniesiono do kościoła i klasztoru Bernardynów fundowanego pierwotnie [illegible] pod tyt. S. Antoniego Padew. z drzewa r. 1624 przez Pawła Sapiehę podkancl. litew. starostę telszews. i jego żonę Katarzynę z Gostawskich, do którego r. 1640 Abraham Kazimierz Montrymowicz-Sekr. Król. kaplicę loretańską przybudował, po pożarze wymurowano 1761 nowy kościół klasztorny pod tyt. N. P. Loretańskiej i S. Antoniego — Cerkiew prawosławna mieści się w domie prywatnym — Kaplica drewniana katolicka na cmentarzu — Targi i jarmarki nadał August II d. 26 Maja 1721. Stanisław Aug. d. 6 Grudn. 1791 nadał prawo magdeburskie i w herbie S. Stanisława.

Rosienie (Kosznej) miasto powiatowe przez Krzyżaków zwane Rossigen albo Rassseyne, darowane r. 1257 przez Mendoga inflantskim rycerzom, nad rzeczką Rosienką — mieszkańców 8516 (między tymi 5000 Żydów, domostw 494 (między temi murowanych 42) — Kościół parafialny murowany stary założony został zaraz po zaprowadzeniu Chrześciaństwa — Kościół murowany z klasztorem Dominikanów fund. 1645 Mikołaj Stankiewicz pisarz W. X. Lit. — Zniesiono 19: Kościół i klasztor Karmelitów trzewiczkowych fundowany 1619 przez Michała Suchodolskiego i Karola Madalińskiego, suprym. 1832 i klasztor Piarów istn. 1755 supr. 1832. — Prawosławna cerkiew drewn. zbudow. 1842 — Zbór Kalwiński fund. 1601 zburzony 1770 — Zbór drewniany ewangielicki różnej zburzony — Szpital parafialny — Bóżnice murowane żydowskie 2 istn. niannych 2. — Władysław IV d. 31 Grudn. 1643 w Wilnie nadał targ co tydzień i 3 jarmarki Stanisław August d. 20 marca 1792 nadał prawo magdeburskie i w herbie rysia.

Szadów (Szadowa) miasteczko rządowe dawniej starostwo istniało 1554

Widze miasteczko rządowe

Połąga miasto nadmorskie nowszemi czasy do guberni liflandzkiej przyłączone. Władysław IV przywilejem danym w Wilnie d. 8 Kwietnia 1639 nadał co czwartek targi i 2 jarmarki na S. Jerzego i S. Jakuba. August III d. 21 maja 1742 pozwolił Żydom tu się osiedlić.

Kowieńska Gubernia.

I Powiat Kowieński.

1. Obwód Wilki.

Wilkija miast. 100 dom. 1181 mieszk. Tac. Kość. paraf. i bóżnica żydow. – nad Niemnem. – Targi — Stanisław August d. 20 marca 1792 nadał prawo magdeb.

Bruzie zaścianek. – nad rzeczk. Karkla

Podawgowo folwark – nad rz. Niewiażą.

Poczatowo, stacya pocztowa – nad rz. Niemnem

Gojziewo dwor – nad rz. Niemnem

Czerwony dwor (Raudonwaris) wieś, Tac. Kośc. paraf. nad Niewiażą

Słomianka (Sziaudinmiestis) wieś, 6 dom. 136 mieszk. nad Niewiażą

Bernatowicze folwark – nad Niewiażą.

Monuszkańce, dwor z Tac. Kośc. filialn. (do Czerwonydwór) nad Niewiażą

Srzedniki (Seredzius) miast. 42 dom. 544 mieszk. Tac. Kośc. paraf. z bóżnica zyd. – nad Niemnem i Dubissą. – Poczta

Podubis (Radubisis), dwor – nad rz. Dubissa.

Belweder, dwor – nad Niemnem

Wielona, miast. 160 dom. 393 mieszk. Tac. Kośc. gotyck. paraf. i szkoła zydow. nad Niemnem – slady zamku Friedeberg. — (do Krzyżaków Wiłin) nad Niemnem Zygmunt I d. 16 lipca 1507 nadał prawo magdeb. Król Stefan 1580 nadał Targi i jarmarki.

Wielona, dwor – nad Niemnem.

Pomitów, folwark – nad Wiłtwą

Parow, dwor – nad Niemnem.

Rawdany, dwor, w dawnym zamku (z basztami) cerkiew (domowa) Dyzunicka przez swiętnikowa Kajzarow nowozbudowana — nad Niemnem

Żwiry sioło, 16 dom. 80 mieszk., z kośc. luterśk. — nad Niemnem

Żwiry dwor, nad Niemnem.

Eleonorowo, dwor nad Niemnem

Bardze, pocztowa stacya nad Mitwą.

Podstoliszki, futor nad Mitwą.

Podawgow, wieś, 22 dom. 81 mieszk. nad Niewiażą (do paraf. Wilkia)

Kwesy, wieś 22 dom. 249 mieszk. nad Niewiażą (do paraf. Wilkia)

Szwędryszki, wieś 22 dom. 198 mieszk. nad Niemnem (do paraf. Skirstymon)

2. Obwód Ejragoła.

Władysław IV d. 26 maja 1640 nadał targi i jarmarki a Stanisław Aug. 20 Marca 1792 prawo magdeburs.

Ejragoła miast. 92 dom. 1152 mieszk. z kośc. paraf. i Kaplicą (z jarmarkami i targami) Tacińsk, kośc. luterśk. szkoła żydow., szpital — nad Dubissą.

Czechowo, dwor nad rzeką Dubissą.

Giałowo, dwor nad Dubissą. byli tu zbor Kalwińsk.

Podgaj, dwor nad Dubissą.

Pernarowo, wieś, 5 dom. 23 mieszk. kościoł filialny Tacin., szpital.

Jakonele, folwark, nad rzeczk. Jakona

Jodze, folwark

Leszcze, sioło, 3 dom. 9 mieszk. kośc. filialn. tac. i szpital

Butkiszki, miast. 5 dom. 81 mieszk. kośc. paraf. tac. i szpital — nad Dubissą (poduchowne) (rządowi)

Betygoła miast. 13. dom. 97 mieszk. kośc. paraf. tac. i szpital — nad rzczajem Wewirzą.

Ugiany miast. 8 dom. 52 mieszk z kośc. filialn. tacin. i Kaplicą w ktorej cudowny obraz N. Marzi P.

Pozwierzyniec, dwor — nad Dubissą.

Lichiany, dwor

Porzecz, dwor — nad Upitą

Rymgajły, wieś, 1 dom, 46 mieszk

Dzierżany, dwor, nad rzeczką Kiszyniawą.

Polepie miast. 2 domy, 10 mieszk. Kosciół i szpital — rządowe.

Wasilowszczyzna, dwór nad rzeką Dubissą.

Kroki (Krakias) miast. 15 dom. 125 mieszk. i kościół paraf. Tacin. i klasztor Katarzynek, 2 szkoły żydow. 2 szpitale – nad rzeczką Smigla – rządowe

Rozgie, dwor – nad rzeczką Szuszwą.

Skinderyszki, dwor nad rzeczką Szuszwą.

Hrynkiszki (Grinkiszkie), miast. 31 dom. 160 mieszk. i kościół paraf. tac. i szpital – nad rzeczk. Szuszwą.

Wasiliszki, miast. 9 dom. 28 mieszk. i kościół tac., i szpital.

Ożytany, wieś, 31 dom. 370 mieszk. bogatych, nad strugą Ożytka – rządowe.

Czekiszki, miast. 51 dom. 250 mieszk. i kość. paraf. Tac. i szkoła żydow. i szpital – nad rz. Dubissą.

Michniewo, folwark – nad strugą Loszyte.

Jabieliszki, folwark – nad rzeczką Łozdona.

Sewerynowo, dwór.

Paszkajcie, dwór.

Jurajcie, okolica różnych właścicieli, 7 dworów, 33 mieszk.

Poszuszwie, dwor nad rzeczk. Szuszwą

3. Obwód Kiejdany.

Kiejdany (Kedajne) miast. nad Dziewiażą 464 dom. 2589 mieszk. i kość. paraf. Tacin. i cerkiew dyzunicka dawniej drewniana, teraz przez dziedzica Czapskiego zmurowana, i zbór murow. luterск. i zbór. murow. kalwińsk. zbudowany przez hetmana Janusza Radziwiłła, gdzie w grobach leżą Krzysztof Radziwił z synem Januszem w trumnie metalowej, i synagoga żydowska, 3 szkoły czyli bożnice żydow. – gimnazyum – koszary i szpital żydow – targi co czwartek.

Kiejdany, dwor – nad Dziewiażą.

F. Jerzego murow. i kościołek drewniany ś. Józefa –

Zygmunt August nadał Kiszkom,

była tu r. 1650 drukarnia kalwińsko-litewska i sławna fabryka płócien.

F. przerobione z klasztoru karmelitów fund. 1710 przez Ludwikę z Radziwiłłów Xiężną Neuburską.

Witajnie, folwark - nad Niewiażą.
Petednogi, wieś, 30 dom. 395 mieszk. - nad Niewiażą.
Jodkiszki, dwór - nad rzeką Abela
Wołkajcie, dwór.
Labieliszki, dwór.
Nocuny, dwór.
Nocuny, sioło, 10 dom., 108 mieszk., Kościół
Orwiałowo (Arwiałowas) dwor - nad rzeką Malec
Orwiałowo sioło, 6 dom. 54 mieszk., katol. kaplica - nad rzeką Abela
Forsztat (Przedmieście) miasta Kiejdan - Janiszowo, 22 domów, 643 mieszk. (należy do parafii Jaswojnie)
Jaswojnie miast., 55 dom. 536 mieszk. kościół i paraf. Tatarsk. Kościół, Szkoła żydowska, nad rzeką Szuszwą (Joswaynian) - rządowe
Jaswojnie, dwor - nad rz. Szuszwą.
Polepie, dwor - nad rz. Szuszwą.
Koronowo czyli Jasna górka, dwor - nad rz. Szuszwą.
Pojany, folwark
Poniewieżyk, dwor - nad Niewiażą.
Poniewieżyk (Paniewieżielis), miast. 1 dom. 29 mieszk. kościół filialny - nad Niewiażą.
Lipluny, dwór.
Datnow, miast. 27 dom. 494 mieszk. kościół paraf. (sup. 1864) Tac i Klasztor bernardynow, (bożnica żydowsk. - nad Datnowką.
Datnow, dwor - nad Datnówką.
Ludwikowo czyli Szlapoberżis, dwor, nad rzeczką Krosta.
Iwiliszki, miast. 13 dom. 138 mieszk. kość. paraf. Tatar. - nad Niewiażą - rządowe.

Surysżki, dwór.
Wiegiany, dwór.
Opitołoki, miast., 5 dom. 43 mieszk. i kość. paraf. katol.
– nad Dziewiążą.
Opitołoki, dwor – nad rzeczką Alkupa.
Zawiszyn, dwór – nad Dziewiążą.
Swiętobrość (Szwętibrestis), miast. 3 dom. 26 mieszk.
kościół katolick. – nad Dziewiążą.
Zgnacogród, dwor – nad Dziewiążą
Kujany, dwór.
Łanczunow, dwor.
Łanczunow, miast. 3 dom. 37 mieszk. i kościół katolick.
Łabunow, miast. 8 dom. 60 mieszk. i kość. paraf. katol.,
szkoła żydowsk. – nad Dziewiążą i Barupą.
Łabunow, dwor – nad Barupą.
Wolyn Bojany – nad Dziewiążą.
Uzumiszki, dwór.
Bobty, miast. 35 dom. 300 mieszk. i kość. paraf.
katol., szkoła żydow. – nad Dziewiążą – rządowe.
Poginie, dwór – nad rzeką Ginia.

4. Obwod Janowo.

Janowo, miast., 280 dom. 1918 mieszk. 2 kościoł, żydow.
szkoła – nad Wilią (Wereś) Kościół paraf. fund. Józef Kossakowski biśk. inflant. z klasztorem Trynitarzy 1791, murow. konsekr. 1993
Janowo, dwór – nad Wilią
Skorule miast. 26 dom. 263 mieszcz. kościół paraf. – nad
rz. Lipka. Kościół paraf. fund 1522 Wacław i Grzegorz Andrzejowicze, oraz
Skorule, dwor, nad rzeką Lipka. Maciej Zielaszkowicz i Stanisław Bohdanowicz, murowat z cegły
1622 Andrzej Skorulski marszałek Kowien. –
z cudownym obrazem N. Marzyi P.
Borciany, dwór – nad Wilią
Barbaryszol, dwor – nad rz. Warpa.
Berże, dwór – nad strugą Bereżanka.

Wojewodziszki, dwór – nad Wilią.
Witejgany, dwór.
Skrebiny, dwor – nad Wilią.
Rymki, wieś Raskolników (z cerkwią Raskolników bezpopowców (Filipowów)
30 dom. 274 mieszk.
Kaplica, sioło, 6 dom. 60 mesz. z kośc. filialn. katol.
Żejmy, miast. 24 dom. 274 mieszk. kośc. paraf. łacin. szkoła żydow.
(u Krzyżaków Zajmen, Zymen)
Marwil, dwor – nad Holok. Prud.
Kulwa górna, dwór, kościół filialny łacin do parafii Skorule
z rodem Abraham z Kulwy
Marciniszki, dwór – nad rz. Lankesa.
Lolankesie, dwór. – nad rz. Lankesa.
Kormiałow, miast. 19 dom. 190 mieszk. z kośc. paraf. katol – rządowe – nad Wilią
Uzusole, dwor.
Mikance, folwark.
Łopie, sioło, 9 dom, 83 mieszk. z kośc filialn. katol. – nad Wilią.
Agropol, dwor – nad Wilią.
Mikuliszki, dwor – ~~nad Wilią~~
Szaty okrąg, różnych właścicieli, 10 dom. 152 mieszcz.
Wędziagoła, miast. 10 dom. 250 mieszk. i kośc. paraf. katol., szkoła żydow – nad rz. Gurka – jednodworcy właścic. (drobna szlachta)
Wędziagoła, dwór – nad rz. Gurka.
Rumszyszki, miast. 89 dom. 969 mieszk., i kośc paraf., szkoła żydow. – nad Niemnem – rządowe.
fund. 1662 Krzysztof Zygmunt Pac kanc. w. Lit.
Pożajście, ~~klasztor~~ dwór (może Łaug) klasztor dawniej Kamedułow dziś mo, nąster prawosławny – nad Niemnem – monasterskie.

II Powiat Wiłkomirski.

1. Obwód Pogiełoże.

Szaty, miast. 80 dom. 868 mieszk., i kościół paraf. katol. i szpital katol. Szkoła żydowska - jarmarki 2 nad rz. Abela - wszyscy rządowe, wieśni szlacheck.

Pogiry, miast. 43 dom. 174 mieszk. kośc. paraf. katol., szpital nad rz. Rudeką. w kościele cudowny obraz N. P. Marji sławnyjący 1650

Wodakle, miast. 10 dom. i kośc. paraf. katol., szpital - nad rz. Woda (tu był zbór kalwiński)

Upniki, miast. 4 domy, i kośc. paraf. katol., szpital - nad rz. Święta.

Wieprze, miast. 7 dom. i kośc. paraf. katol. - nad Prądem.

Pogiełoże (Pagiałożej) wieś, 11 dom. 140 mieszk. - nad rz. Giełoża.

Pogiełoże, pocztowa stacya - nad rz. Giełoża.

Słobodka (Słabada), wieś, 20 dom. 66 mieszk. - nad rz. Święta.

Zarzecze, wieś, 12 dom. 106 mieszk. - nad rz. Święta.

Pomłynie (Pomidnicżej), wieś, 9 dom. 91 mieszk. nad rz. Święta.

Sontoki, zaścianek, 2 dom. 10 mieszk. - nad rz. Święta.

Markuciszki, dwor - nad rz. Łokie

Dziewałtow (Deltuwas) miast. 31 dom. 320 mieszk. i kośc. paraf. katol. i Klasztor Reformatów, szpital - nad rz. Armona. (zbór kalwiński)

Sieśiki, miast. 13 dom. 337 mieszk. i kośc. paraf. katol., szpital - nad rz. Sieśiki - szlacheckie i poduchowne.

Bukańce, miast. 9 dom. 95 mieszk. i kośc. paraf., szpital

2. Obwód Rogowo

Rogów (Raguwa) miast. 112 dom. 465 mieszk. i kośc. paraf. katol. 2 szkoły żydow. i jarmark - nad Niewiażą - rządowe.

Rogówek (Raguwiele) (albo Rogowka) sioło, 3 dom. 30 mieszk., kościół katol. - nad rz. Josta.

Troupie, sioło, 6 dom. 63 mieszk. i kość. paraf. katol. szkoła żydow. – nad Niewiażą – różnej szlachty.

Leoniszki (Lewaniszkies), sioło, 14 dom. 108 mieszk. kościół katol. – nad Niewiażą.

Szyły, sioło, 3 dom. 30 mieszk. kościół katol. – nad jeziorem.

Traszkuny, miast. 50 dom. 321 mieszk. kościół katol., klasztor Bernardynów, supr. 1864, szkoła żydowsk. – nad rz. Josta.

Pojezierce, wieś, 11 dom. 39 mieszk. – zbór raskolników z cerkwią Kaplicą

Wieszynty, sioło, 28 dom. 137 mieszk. i kość. katol. szkoła żyd. – nad rz. Wieszynta.

Szczęśliwa, stacya pocztowa – rządow.

Malina, stacya pocztowa – rządow.

Subocz (Subaczius) miast. 45 dom. 393 mieszk. i kość. paraf. tacit. szpital, szkoła żydow. 2 jarmarki – nad rz. Wieszynta – rządowe.

Poławeń, dwor – nad rz. Ławena

Poławeń, miast. 10 dom. 84 mieszk. kościół katol. klasztor Dominikanów, supr. 1864, szpital – nad rz. Ławena.

Woszokiany, dwor.

Przemysław, dwór.

Wieziszki, wieś, 33 dom. 350 mieszk. kaplica katolick. – rządow.

Surdegi, miast. 4 dom. 40 mieszk. kaplica katol. monaster prawosław. – nad rz. Woszokia.

monasterja S. Diuka
Dawniej cerkiew unicka fund. 1636 Anna z Sta- wickich Billewiczowa (herbinkowa lit.) z ob- downym obrazem Marji

Lwowszczyzna, dwor – nad rz. Sosa.

Pupance, folwark – nad rz. Kupa – rządow.

Kupiszki, miast. 164 dom. 2173 mieszk. i kość. paraf. katol. szpital, 2 szkoły żydow. – nad rzek. Kupa i Ławena – rząd.

Mirabel, dwor – nad rz. Kupa.

3. Obwód Widziszki.

Widziszki, miast. 21 dom. 78 mieszk. kośc. paraf. łacińsk. szpital – nad rz. Święta.
Święłorzec, dwor – nad rz. Święta.
Szotkow, dwor.
Łomusze, dwor – nad rz. Musza.
Łowiany, sioło, 10 dom. 60 mieszk. – nad rz. Musza.
Łowiany, dwór, kośc. katol. – nad rz. Musza.
Bolele, folwark.
Wowiszki, dwor – nad jeziorem Wowiszki.
Kowarsk (Kawarskas), miast. 13 dom. 123 mieszk. kośc. paraf. łacin. synagoga i szkoła żyd. szpital – nad rz. Święta i Pienia. – fabryka skór.
Pieniany, dwor – nad rz. Pienia.
Kowarsk, dwor – nad rz Pienia.
Za Kubowo, dwór.
Rapszany, dwór.
Bolniki, miast. 19 dom. 237 mieszk. kośc. paraf. łacińsk. – nad jeziorami Bolniki i Łowsza – rządow.
Karoliszki, wieś, 6 dom. 50 mieszk. – kaplica Raskolników – nad jeziorem Karoliszki – rządow.
Bratnowo, dwor.
Kozliszki, dwór.
Żmujdki (Żiemajtkiemis), miast. 7 dom. 119 mieszk. i kośc. paraf. łacin. szpital – nad jeziorem Kirne – rządowe.
Żidoki czyli Lidoki, ~~Lidoki~~ (Lidokiej) miast. 10 dom. 40 mieszk. kośc. paraf. łacin., szpital
Żidoki, dwór
Pozelwa (Łaziełwa), miast. 30 dom. 300 mieszk. i kośc. paraf. łacin. Synagoga i szkoła żydow. Fabryka skór – nad rz. Szeszotka.
Skoczuny, dwór, nad rz. Szeszotka.

Staszkuniszki, stacya pocztowa.
Łobojsk, miast. 12 dom. 129 mieszk. i kość. katol. paraf. i kaplica – nad rz. Wiktorka – rządowe.
Wilewszczyzna, folwark
Chrzczeniszki, dwor, 36 mieszk. polskich, kość. katol.
Jordany, wieś, 7 dom. 108 mieszk. – nad rzeczajem Jordan i jeziorem Żyrnowo.
Wojzgieliszki, dwor – nad rzeką Cesarka.
Łoszylina czyli Barbarow, sioło, 5 dom. 55 mieszk. kość. katol.

4. Obwód Uciana.

Uciana (Utiena) miast. 26 dom. 882 mieszk. kość. paraf. katol., Synagoga i 2 szkoły żydow. 4 jarmarki – nad rzeką Wiesza i jeziorem Downiszki.
Nowosady (Naujaulicziai) wieś, 8 dom. 94 mieszk. – nad rz. Gribel
Jasany czyli Jasuny, sioło, 30 dom. 10 mieszk., kaplica katol.
Syrutany, dwor, kosciół katol.
Rzesza, folwark – żydowski.
Łokalnie, sioło, 16 dom. 122 mieszk. kość. katol.
Degule, dwór.
Wiżuny (Wizianas) miast. 66 dom, 685 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga żydow. – nad rz. Wiżuna.
Wiżuny, dwor
Wiżunki (Wizianetas), folwark
Dobrowola, folwark.
Lipsk (Lipszinis) folwark – nad jeziorem Onikszta.
Onikszta, dwor, kaplica katol. – nad jezior. Onikszta.
Dobejki (Dabiejiziej) miast. 10 dom. 110 mieszk. kość. paraf. katol. – nad jeziorą Onikszta.

Zonańce (Zanonej) dwor, kośc. katol.
Boborđze (Biebaridziej), dwór. - ~~nad jezior. Onikszta.~~
Surwiliszki, dwór - nad jezior. Onikszta.
Uszpol, miast. 132 dom. 914 mieszk. kośc. paraf. katol.
Synagoga żydow. - nad rzek. Święta - rządowe.
Sudejki, siolo, 22 dom. 226 mieszk. Kośc. Katol. - nad jeziorem Otowsza.
Owanta (Atanta), miast. 16 dom. 70 mieszk. kośc. katol. - nad rz. Wirynta.
Owanta, dwór, nad rz. Wirynta.
Klobinie, dwor - nad rz. Wirynta.
Suginty (Suginciej), dwor, kośc. katol.
Ostupy (Astupaj), dwór.
Girsztuciszki (Girsztajkiszkas), dwór, nad jeziorem
Szwabiszki, dwor, 177 mieszk. kosciol paraf. Kalwińśki (reform.)

5. Obiód Onikszty.

Onikszty (Anikszczej) miast. 289 dom. 1959 mieszk. kośc. paraf. katol. 2 szkoły żydow. 1 jarmark - nad rz. Święta - rządow.
Androniszki miast. 15 dom. 134 mieszk. kośc. filialn. - nad rz. Święta - rządow.
Szymańce, miast. 11 dom. 121 mieszk. kośc. katol. szkoła żyd - rządow.
Swiadość (Swiedasej), 64 dom. 828 mieszk. kośc. paraf. katol. szkoła żydow. - nad rz. Otowsza.
Skiemiany, miast. 23 dom. 206 mieszk. kośc. katol.
Lelumy, miast. 20 dom. 305 mieszk. kośc. katol.
Kurkle, miast. 35 dom. 338 mieszk. kośc. katol., szkoła żydow. - roznych wtajnicieli - nad rz. Kurkla. - tu był zbór Kalwiński
Kurkle, dwór - nad rz. Wirynta.
Łotowo, zaścianek, 2 dom. 3 mieszk. - nad rz. Łotawka - rządowe.
Sawiczuny, dwor.
Wirbaliszki, dwor - nad rz. Ławena - rządowe.

III Powiat Nowoaleksandrowski.

1. Obwod Sołoki.

Sołoki (Sałakas), miast. 75 dom. 750 mieszk. kość. farny katol. Synagoga żyd. – nad rz. Łodze.

Tauroginy (Tauraginej), miast. 30 dom. 303 mieszk. kość. farny katol. Synagoga żydow – nad jezior. Tauroginy.

Daugiele, miast. 20 dom. 200 mieszk. kość. paraf. katol.

Dusiały, miast. 50 dom. 450 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga żydow. – nad rz. Swięta i jezior. Sorty – rządow.

Owile, miast. 6 dom. 68 mieszk. kość. katol. – nad jezior. Owile

Antolepty (Antalepticj), miast. 13 dom. 36 mieszk. cerkiew prawosław., Kozary – nad rz. Swięta – rządowe.

Kozaczyzna, miast. 3 dom. 25 mieszk. cerkiew prawosław. ta był dawniej khowaster uroczysk. Heleanowszki fund. 1745 przez Jana i Helenę Butlerow, r. 1845 na prawosł. zamien.

Antuzow, miast. 5 dom. 30 mieszk. kość. paraf. katol. – nad jezior. Antezalwa.

Mincze, zaścianek, 2 dom. 30 mieszk. huty miedziane – nad rzeką.

Dukszty, miast. 3 dom. 24 mieszk. kość. katol. – nad jezior. Perswit

Imbrody, miast. 1 dom. 15 mieszk. kość. katol. – nad jezior. Owile.

Syrwidzie, dwor.

Bolce (Balcej), dwor – nad jezior. Bałtysk.

Tyltyszki, dwor – nad rz. Swięta – rządow.

Ligaj, zaścianek – nad strugą Ligaj – rządow.

Żagarynie, zaścianek – nad rz. Żagarynka.

Łodzie, dwor – nad jezior. Łodzie.

Wilejki, dwor – nad rz. Wilejka

Gornie, dwor

Szlinina, zaścianek

Sztadwil czyli Kowaliszki, dwor.

2. Obwod Widze

Widze, miasto zaszłatne, 249 dom. 903 mieszk. kość. paraf. katol. cerkiew prawosław. 3 Synagogi żydow. 4 jarmarki – nad rzeką i jeziorem Maruga – miejskie.

Widze Albrechtowskie, dwor – nad bagnem Locilta – rząd.
Widze Lowczyńskie, dwor – nad jeziorem Rauketa.
Widze, dwór – nad rz. Moruga.
Janowo czyli Rymszany, miast. 2 dom. 35 mieszk. kość. filialn. katol. – nad jezior Ilgie – rządow.
Gajdy, miast. 2 dom. 30 mieszk. kość. katol. – rządow.
Wojtkuszki, dwor – nad rz. Michaliszki.
Wejszty, dwór.
Góry, dwór.
Dryświaty (Drukszos), miast. 12 dom. 180 mieszk. kość. katol. szkoła żydow. – nad jezior. Dryświaty.
Kimborciszki zaścianek – nad jeziorem.
Dryświaty, dwór nad rzeką Dryświata.
Wesołowo, słoboda, 4 dom. 40 mieszk. cerkiew prawosł. dawny monaster Bazyliandow Unitow fund. 1789 przez Rafała Kwintę, r. 1845 na cerkiew prawosławną przerobiony. – nad jezior. Wesołowo.
Jampol, dwór
Smołwy, miast. 5 dom. 88 mieszk. kość. paraf. katol., Synagoga żydow. 2 jarmarki – nad jezior. Smołwy.

3. Obwód Brastaw.

Brastaw, miast. 60 dom. 220 mieszk. kość. farn. katol. cer. kiew prawosław. Synagoga żydow – nad jezior. Dryświaty i Dowiata – rządow. – był tu archimandryckі monaster unitow
Belmont, dwor, kość. filialn. katol. – nad jezior. Dryświaty.
Zarasz, wieś, 9 dom. 107 mieszk – nad rz. Rak.
Krasnogórka, wieś, 7 dom. 92 mieszk. – rządow.
Plusy, sioło, 2 dom. 15 mieszk. kość. katol. filialn. – nad jezior. Plusa – rządow.
Dubinowo Kolonia, 2 dom. 7 mieszk. żydzi, mają synagogę – nad jezior. Dubinowo.
Opsa, miast. 11 dom. 163 mieszk. kość. katol. – nad jezior. Opsa.
Opsa, dwor – nad jezior. Dumble.
Pelikany, miast. 1 dom. 14 mieszk. kość. paraf. katol. – nad jezior. Pelik.
Murmiszki zaścianek – nad rzeką Murmiszki.

Słobodka czyli Bychowka, miast. 23 dom. 274 mieszk. kość. paraf. katol. – nad jezior. Łocieckа.
Zawierz, dwór – nad jezior. Wiera.
Antonowo, dwór
Kirylino, wieś, 14 dom. 93 mieszk. Raskolników kaplica – rządow.
Okminica zaścianek, 2 dom. 12 mieszk. – nad rz. Strusianka.
Łoleś, dwor – nad rz. Łobiarze.
Złoto, dwor, 12 dom. 12 mieszk. – nad rz. Daublanka.
Glinówka, folwark

4. Obwód Rakiszki.

Rakiszki, miast. 46 dom. 460 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga żyd. i jarmark – nad rz. Lankupa.
Rakiszki, dwór.
Milunce, wieś, 7 dom. 60 mieszk. Raskolników kaplica
Łukszty, dwór
Onikszta (Anikšta), sioło, 26 dom. 234 mieszk. kość. katol. filialn. – nad rz. Sussej.
Poniemunek, miast. 14 dom. 20 mieszk. kość. paraf. katol. nad rz. Niemenek.
Bożydar, folwark – nad rz. Szatekszenia.
Żabiszki (Žobiškis), miast. 18 dom. 123 mieszk. kość. katol. – nad rz. Węgieryna.
Węgieryn, dwor – nad rz. Węgieryna.
Komaje, miast. 52 dom. 500 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga żydow. 3 jarmarki – nad rz. Szatekszenia.
Rogiele, sioło, 15 dom. 174 mieszk. ¤ kość. katol.
Dokiszki (Ulicia Dokiszkie), sioło, 4 dom. 65 mieszk. kość. katol. – nad jezior. Beduguis – rządow.
Juzynty, miast. 14 dom. 159 mieszk. kość paraf. katol. – nad jeziorem Juzynty.

Juzinty, dwor - nad rz. Swięta.
Abele, miast. 18 dom. 180 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga zydow. - nad rz. Lokrewna.
Abele, dwor - nad jezior. Abele.
Antonosz, dwór - nad jezior Antonosza.
Krewno, (Kriaunas) 11 dom. 131 mieszk. kość. paraf. katol. - nad rz. Krewna i jezior. Sorty.
Krewno, dwor - nad rz. Krewna.
Bobryszki, wieś, 5 dom. 50 mieszk. Raskolników dom modlitewny.
Alexandrowo (Nowoaleksandrowsk czyli Jeziorosy) miast. 1 dom, 35 mieszk. kość. paraf. katol. - między jeziorami i gorami. z cudownym obrazem N. P. Marji
Alexandrowo, dwor.

5. Powiat Ponedel.

Ponedele, miast. 43 dom. 430 mieszk. kość. paraf. katol. Szkoła zydow, targi - nad rz. Oposzcza.
Ponedele, dwor - nad rz. Oposzcza.
Wysoki dwór, dwor - nad rz. Niemenek.
Kroszty, dwór.
Rawiszki, dwor
Kwetki, miast. 8 dom. 29 mieszk. kość. paraf. katol. - nad rz. Niemenek.
Popiel, miast. 20 dom. 100 mieszk. kość. paraf. katol. - Kosciół paraf. Kalwinsk. (Superintendent) - nad rz. Roweja.
Popiel, dwór - nad rz. Roweja.
Poniemuń, miast. 18 dom. 221 mieszk. kość. paraf. katol. - nad rz. Niemenek.
Cradosy, miast. 8 dom. 118 mieszk. kość. paraf. katol.

Hanuszyszki (Oniszkis), miast. 16 dom. 95 mieszk., kość. paraf. katol. Szkoła żydow. Targi

Suwejniszki, miast. 14 dom. 53 mieszk. kość. katol. filialny, Szkoła żydow. – nad rz. Neretka.

Skopiszki, miast. 46 dom. 460 mieszk. 2 murow. kościoły katol. Szkoła żydow., Koszary – nad jezior. Witowo.

Wadwy, dwor (był tu Klasztor Dominikanow supr. 1832)

Łotawień, miast. kość. katol. – nad rz. Lawena. – (był tu klasztor Dominikanow supr. 1864)

Ratkuny, dwor – nad rz. Neretka.

IV Powiat Poniewieżski.

1. Obwód Nowemiasto.

Nowemiasto karaimskie (Miestas Naujamiestis Karaimu) miast. 31 dom. 687 mieszk. kość. paraf. katol. Synagoga Karaimow – nad rz. Niewiaża.

Szwojniki, dwor (właściwie część Poniewieża) – nad rz. Szoja.

Nowydwor (Dwaras Naudwaris), dwor

Wodokty Zawiszyne dwor, Kaplic. katol. – nad rz. Niewiaża.

Murmuły, folwark – nad rz. Niewiażą.

Spiraki, dwór.

Krakinow, miast. 60 dom. 755 mieszk. kość. paraf. katol. Szkoła żydow., Szpital. – nad rz. Niewiażą. (dawniej wójtostwo)

Wirżany, dwór.

Rady Szwojnickiego, dwór – nad rz. Niewiażą.

Rady Kordzikowskiego, dwór – nad rz. Niewiażą.

Wodokty Bytowta, dwor.

Linkowiec, dwor – nad rz. Niewiażą.

Podbrzeż, sioło, 2 dom. 26 mieszk. Kaplica katol. –

Żyborżany, dwor – nad rz. Lauda.

Podbirże, dwór

Truskow, miast., 11 dom. 326 mieszk. Kość. paraf. katol.
Szpital – nad rz. Linkowka.
Anciszki, miast. 4 dom. 28 mieszk. Kaplica katol. – nad rz.
Żyżmaj.
Remigoła, miast. 63 dom. 1116 mieszk. Kość. paraf. katol.
Szkoła żydow. Szpital – nad rz. Upita. – rzydow.
Gudele, dwór.
Białozorów, dwór – nad rz. Joda.
Barktajnie, dwor, kaplica katol.
Bystrampol, dwór
Upita, sioło, 2 dom. 14 mieszk. Kość. filialn. katol.
Paluniszki, dwór – nad rz. Ławena.
Winupie, dwór – nad rz. Niewiaża.
Łojoscie, dwor – nad rz. Josła.
Staniuny, folwark – nad rz. Żagiena.
Suknisżki, folwark. Kaplica katol. – nad rz. Ławena.
Maryanów, dwór – nad rz. Joda.
Mezyszki, dwor, kapl. katol. – nad rz. Niewiaża.

2. Obwod Kławany

Kławany, ~~Kłowa~~ (Kłowajniej) miast. 69 dom. 553 mieszk.
Kość. paraf. katol. Szpital – nad rz. Dawgiwena.
Rozalin, miast. 10 dom. 103 mieszk. Kość. paraf. katol. i
kaplica, Szpital – nad rz. Dawgiwena.
Żwirblany, folwark.
Łokroj, miast. 23 dom. 642 mieszk. Kość. paraf. katol.
bóżnica żydow – nad rz. Kroja.
Juszkany, dwor – nad jeziorem.
Linkow, miast. 112 dom. 434 mieszk., Kość. paraf. katol. i
szpital, Szkoła żydow. i szpital, Jarmark – rożni rzemieślnicy.
Włoki, dwor
Pomusz, dwor – nad rz. Musza.

Łodlinkow, dwór.
Żejmele, miast. 21 dom. 359 mieszk. Kość. Katol. Zbór paraf. luterski, Szkoła żydow. – nad rz. Berszupa.
Żejmele, dwór.
Glebow, dwór.
Łaukosodzie, dwor, Kość. katol. i Szpital – nad rz. Berszupa
Konstantynow, dwór – nad rz. Wirszyta.
Smilgi, miast. 12 dom. 180 mieszk. Kościół paraf. łacin. poczta.
Dębow, sioło, 2 dom. 28 mieszk. Kościół katol.
Mondejki, dwór.
Dapszany, sioło, 2 dom. 85 mieszk. Kościół katol. – nad rz. Julis.
Bejnarow, dwor – nad rz. Julis.
Szadow czyli Czerwonydwor (Szaduwa albo Rawdondwaris), dwór – nad prądem.
Rokany, dwor.
Szczodrobow, sioło, 3 dom. Kość. katol. i szpital.

3. Obwód Poswol.

Poswol (Paswalis), miast. 183 dom. 1699 mieszk. Kość. paraf katol. Kaplica i Szpital; Szkoła żydow, i jarmark – nad rz. Ławena i Swolka.
Wiekszany, dwór.
Gruże, dwór.
Dowiany, sioło (Sodzius Dowienej), 21 dom. 253 mieszk. Kość. katol. – nad rz. Oria.
Dowiogiry, dwór.
Żedejkany, dwor – rządowe.
Johaniszkiele (Joniszkielej), miast. 9 dom. 90 mieszk. Kość. paraf. katol. Synagoga żydow., Szpital – nad rz. Mazupa.

(Krinczinas) nad rzeką Jeszmionka

Kriniczyn, miast. 13 dom. 198 mieszk. Kość. katol., kaplica i szpital – nad rz. Jeszmionka – rządow.

Konstantynów, miast. 8 dom. 97 mieszk. Kość. paraf. katol. i szpital

Lukiany, dwór.

Montagaliszki, dwór.

Murowany Łoniemuń, dwor – nad rz. Niemenek.

Łodbirże czyli Rostowsk (Łodbirziej albo Rastauckinia), miast. 10 dom. 74 mieszk. kościół paraf. kaplica i szpital, i jarmark – nad rz. Sotoła i Jodupka – rząd.

Łoniemuń, dwór.

Łolepie, dwór.

Sałaty (Sołoczin), miast. 22 dom. 322 mieszk. Kość. katol. kaplica i szpital, bóżnica żydow. – nad rz. Musza. tu był zbór Kalwińśki

Sołoczkany, dwór.

Szymańce, dwór – rządow.

Szwabiszki, dwor, 28 dom. 171 mieszk. Zbór paraf. kalwińśki – nad rz. Musza – rządowe.

Szakarnie, dwor – nad rz. Musza.

Smordoń (Smardonis) zaścianek, 1 dom. 8 mieszk. źródło i kąpiele mineralne siarczane.

4. Obwód Wobolniki.

Wobolniki, miast. 22 dom. 1178 mieszk. Kość. paraf. katol. i kaplica, 2 synagogi żydow. 2 szpitale – nad rz. Wobola – rządow.

Dylów, miast. 1 dom. 5 mieszk. Kość. filialn. katol. – nad rz. Oprzeza.

Gielaże filia, 2 dom. 16 mieszk. Kość. katol.

Dejkiszki, wieś, 16 dom. 173 mieszk. Kaplica katol. – rządow.

Korsakiszki, sioło, 6 dom. 44 mieszk. Kość. katol. i szpital

Korsakiszki, folwark

Surkagoła (Unciszkej) wieś, 26 dom. 320 mieszk. Kaplica katol. – rządow.

Ogińcie okolica 41 dom. 284 mieszk. Kaplica katol. – nad rz. Liwesa – różnych posiadaczy
Łojeziory, dwór
Stumbryszki folwark – nad rz. Liwesa. – rządow.
Szukiany, wieś, 30 dom. 389 mieszk. Kaplica katol.
Alojzow, sioło, 4 dom. 55 mieszk. Kościół katol.
Antoszew, folwark. Kość. filialny katol. – nad rz. Liwesa.
Antoszew, miast. 40 dom. 30 mieszk – nad rz. Liwesa.
Zosnice, dwor.
Kupry, sioło, 9 dom. 118 mieszk. Kaplica katol
Kupreliszki, sioło, 11 dom. 88 mieszk. Kość. katol.
Solomieść, miast. 7 dom. 59 mieszk. Kość. filialn. katol. Szpital – nad rz. Raszna. – tu był zbór kalwiński
Baniany, dwór.
Gejżuny, dwór.
Istryca (Widziuny), dwór.
Waluny, dwór, zródło mineralne siarczana z kąpielami – nad rz. Liwesa.
Jurkany, dwór, Kaplica katol. – nad rz. Lawena.
Pompiany, miast. 30 dom. 393 mieszk. Kość. paraf. katol. Szkoła żydow, 2 Szpitale – nad rz. Istra – różnych własci.
Kaukle, folwark.
Potawień, dwór – nad rz. Lawena.
Puszotaty, miast. 10 dom. 278 mieszk. Kość. paraf. katol. Szkoła żydow. 2 Szpitale – nad rz. Ometa – rządow.
Taluny, dwor – nad rz. Lawena.
Birże, 30 dom. 1339 mieszk. Kość. paraf. katol. Zbór paraf. murow. luterski, zbór paraf. drewn. kalwinski, Kaplica katol. Synagoga żyd. 2 Szpitale – nad rz. Opaszcza i Jagłona.
Birże, dwór, 1 dwór, 397 mieszk, 3 jarmark. – nad rzeką Opaszcza i jeziorem Birże.
Ostrow, dwór – nad rz. Opaszcza.
Porawica, dwór – nad rz. Roweja.
Radziwiliszki, miast. 14 dom. 193 mieszk. Kość. katol., Zbór Kalwinsk. Szpital – nad rz. Niemenek.
Brunowiszki, miast. 8 dom. 24 mieszk. Kość. paraf. katol. – nad rzeką Niemenek.

(Birże) miasteczko, stolica Księstwa do którego należało 8 miasteczek i 34 wsi. W którym grób Krzysztofa Radziwiła † 1640
Chasydymowie czyli Skakunow –
Prawo magdeburs. nadał Zygmunt III targi i jarmark 7-9 Maia 1589.

Powiat Szawelski.

1. Obwód Kurtowiany.

Kurtowiany, miast. 24 dom. 137 mieszk. Kość. paraf. Katol. – nad Windawskim Kanałem.
Sodele, wieś, 5 dom. 53 mieszk. – nad rz. Kurtowka.
Gordy, dwór – nad rz. Szwentupa.
Gryszkiszki, dwór –
Bubie, dwór – nad rz. Dubissą.
Kiborty, folwark
Łodubiś czyli Bazyliany, miast. 5 dom. 46 mieszk. Cerkiew prawosławna – nad rz. Dubissą – rządow.
Łoszawsze, dwor – nad rz. Szawsza. – byłotu Kollegium Jezuitów.
Łokopie, sioło, 11 dom. 132 mieszk. Kość. Katol.
Kiewnary, dwor, Kapl. Katol.
Łoszymsze, dwór, nad rz. Szymsza.
Łodubiś, folwark, nad rz. Dubissą.
Szawkiany, miast. 13 dom. 40 mieszk. Kość. Katol., Synagoga i szkoła żydow. – nad rz. Szona.
Kartokle, wieś (Soda Kartoklej), 3 dom. 37 mieszk. – nad rz. Kartokle.
Berżany, dwor – kaplic. Katol. – nad rz. Wenta.
Słoboda, wieś, 8 dom, 75 mieszk. Poczta – nad rz. Wenta.
Warpuciany, dwór, Kość. Katol. – [nad] Strugą Warpuciany
Likszele, dwór – nad rz. Hańcza.
Judle, obręb – nad jeziorem Judliś – młyn
Łodumblupie, wieś, 4 dom. 15 mieszk – nad rz. Dumblupis.
Łokrozencie, folwark, nad rz. Krozienta.
Wajgowo, miasto (Wajgowa, 7 dom. 90 mieszk. Kość. paraf. Katol. – rządow.
Łokiewie, folwark, Kość. Katol. – nad jezior. Łokiewie
Ptompie, folwark.
Łoromasze, folwark – nad prądem.

Łdawniej Monaster. Bazyliano-unitów zburzow. 1753 roku przez tłum zbór Kalwiński

Uzwenty, miast. 25 dom. 236 mieszk. kość. paraf. katol.
Synagoga i szkoła żydow. – nad rz. Wenta.
Chwałojnie (Kwołajniaj miestelis) miast. 10 dom. 100
mieszk. kość. paraf. katol. Klasztor Karmelitów
– nad rz. Wenta.
Łuknicki, miast. 28 dom. 270 mieszk. kość. drewn. paraf.
katol., Synagoga i szkoła żydow. Poczta, Targi tygod.
– nad rzek. Wajdys i Łow Kupis. – ś Kalnagóry Szatrya ś Kerbowe
Ubiszki, miast. 5 dom. 48 mieszk. kość. filialn. katol.
– nad rz. Dalszupis – rządowe.
Birżyniany, dwór – nad rz. Wirwita.
Dyrwiany, wieś, 8 dom. 80 mieszk.
Kownatow, miast. 6 dom. 60 mieszk. kość. filialn. katol.
– nad rz. Upina.
Upina, miast, 4 dom. 40 mieszk. kość. filialn. katol.
– nad rz. Upina.
Gudyszki, folwark
Lewencie, dwór – nad rz. Wyrwita.
Matajcie, dwór – ~~nad rz. Wyrwita~~.
Powyrwicie, folwark – nad rz. Wyrwita

fund. 1423 przez Witolda W. X. Lit.

2. Obwód Popielany.

Popielany, miast. (Popyle), 2 dom. 247 mieszk, kość
paraf. katol. 2 bóżnice żydow. Szpital – nad rz. Wenta
– rządow. – tu był zbór Kalwińśki.
Szawdyny, ~~zaco~~ sioło. 12 dom. 120 mieszk. kość. katol.
Węgiery, dwór – nad rz. Węgiera.
Rudyki, dwór – nad rz. Wenta.
Kurszany, miast. 25 dom. 260 mieszk. kość. paraf. katol.
Szpital, 2 bóżnice żydow. 2 targi tygod. – nad rz. Wenta.
Kurszany, dwor – nad rz. Wenta.
Wilwidy, dwór – nad rz. Wenta.

Bacajcie, dwór – nad rz. Wenta.
Łapkosie, dwór.
Wiczajcie, okolica, 10 dom. 100 mieszk. kość. katol. – nad rz. Urdupis.
Stefaniszki, dwór – nad rzek. Wenta.
Ryngowiany, dwór – nad rz. Wenta.
Kolwiszki – nad rz. Łuksta.
Omole, dwór – nad rz. Omola.
Szczęsnow, dwór.
Radziany (Raudinaj), miast. 20 dom. 272 mieszk. kość. katol. paraf. Szpital – nad rz. Rawdza – rządow.
Dyrwiany, dwór, kość. katol. Szpital – nad jezior. Dyrwiany.
Kownatow, dwór – nad rz. Upina.
Dubiany, dwór.
Tryszki, miast. 30 dom. 468 mieszk. kość. paraf. katol. Szpital, szkoła żydow. Targi – nad rz. Wyrwita. Stanisław Aug. d. 15 Maja 1792 nadał prawo magdeb. i herb.
Tryszki, dwór – nad rz. Wyrwita.
Pobolwany (Gabalwe), dwór – nad jezior. Balnis.
Dyrmejki czyli Uziejny, dwór – nad rz. Żebera.
Balsie, dwór – nad rz. Wyrwita.
Kiewłoki, dwór – nad rz. Wyrwita.
Wekszne (Wekszrej), miast., i kość. paraf. katol., Szpital, Synagoga i szkoła żyd., 2 Targi – nad rz. Wenta – rządow. Stanisław August d. 15 maja 1792 nadał prawo magdeb. i za herb 3 gwiazdy z Koroną.
Wekszne, dwór – nad rz. Wenta – rządow.
Lackow, miast, 13 dom, 381 mieszk. kość. paraf. katol. Szkoła żydow. – nad rz. Wenta – rządow.
Kopiany, dwór.
Sontekle, dwor.
Okmiany (Akmeni) miast. 62 dom. 390 mieszk. kość. paraf. katol. Szpital, 2 bożnice żydow. – nad rz. Dobikinia – rządow. Zygmunt I przywil. w Krakowie d. 14 Septemb. 1531 pozwala Janowi Stan. Kiewiszowi z Brillewicz ciwunowi dyrociańskiemu, zatrzyć to miasteczko
Okmiany, dwor – nad rz. Okmianupa – rząd.

Węgiery, miast. 28 dom. 365 mieszk. kość. kalol. Szpital, 2 szkoły żydow. – rządow.
Sugińty, wieś, 21 dom. 294 mieszk. – rządow.
Klikóle, miast. 28 dom. 366 mieszk. kość. katol. szkoła żydow. – rządow.
Kiwile, dwór – rządow.
Łajżew, miast. 34 dom. 481 mieszk. kość. paraf. katol. Szpital, Szkoła żydow – nad Wodokstą – rządow.
Karlhof, dwór.
Miedemrot, dwór.
Ramucie, dwór.
Dobikinie, dwór – nad rz. Dobikinia. 18 mieszk.
Sobtawki, dwor, 12 dom. 239 mieszk.
Dobikinie, dwor – nad rz. Dobikinia. 57 mieszk.

3. Obwód Janiszki.

Janiszki (Joniszkiej) miast. 176 dom. 1072 mieszk. kość. paraf. katol. i szpital, kość. paraf. luterski, Synagoga żydow., Poczta, 4 Jarmarki – różnych własnośc.
Rudyszki filia 17 dom. 178 mieszk. kaplica katol.
Nowe Żagory (Naujoris Zagoris) miast. 300 ~~mieszk.~~ dom. 2923 mieszk. kość. paraf. katol. Kaplica i szpital, Synagoga żydow. – i jarmark i targ 2 razy w tydzień
Skajzgiry miast. 8 dom. 88 mieszk. kość. filial. katol.
Rukujże, wieś – nad rz. Szwetela. 25 dom. 259 mieszk.
Łobole, wieś – 4 dom. 20 mieszk. rządow.
Stare Żagory (Senos Zagarys) miast. nad rzeką Szwetą, 80 dom. 1262 mieszk. kość. paraf. katol. szpital – zbór luterski – bóżnia żydow. 2 szkoły.
Szakinowo (Szakina) miast. nad rzeką Szakinowka, 23 dom. 275 mieszk. Kość paraf. katol. i kaplica.

Krupie miast. 10 dom. 125 mieszk. Kość. paraf. Katol. szpital i Kaplica.

Rudowse dwor 1 dom. 13 mieszk. – nad rzeką Szwentupis

Gruzdź (u) miast. 29 dom. 299 mieszk., Kość. paraf. Katol. szpital – bóżnica zydow. – tu był zbór Kalwiński

Waldamy dwor 1 dom, 4 mieszk.

Szypile wieś, 19 dom. 233 mieszk. Kość. katol. – rządowe.

Meszkucie miast. nad jezior. Tawtynis i Wowergis, 12 dom. 141 mieszk. Kość. paraf. Katol., szpital., stacyja pocz.

Kajre (Kajriaj) wieś, 13 dom. 150 mieszk. Kościot Katol. i szpital.

Rekiow (Rikijans) dwor, nad jeziorem Karpewskim 1 dom 62 mieszk., Kościot Katol.

Auksztelkie dwor, 1 dom. 23 mieszk. Kościot Katol. i Kaplica.

Kuzy (Kuzej) miasto, 9 dom. 96 mieszk. Kościot paraf. Katol. i szpital. – rządowe.

Loszwityn miast. nad rzeką Szwinta, 19 dom. 248 mieszk. Kościot Katol. paraf., -szpital. – rządowe.

Kruki miast. 15 dom. 110 mieszk. – Kościot paraf. Katol. i szpital. – rządowe.

Skoki wieś. 4 dom. 31 mieszk.

4. Obwód Szadowo.

Szadowo miasto rządowe, nad rzeką Newdżwa, 284 dom. 2130 mieszk., Kościot paraf. Katol. i dekanat, szpital – bóżnica zydowska i szkoła. – ratusz – szkoły – stacyja pocz. – targi co tydzień i jarmarki. Król Jan Kazimierz d. 25 lipca 1654 na prośbę Królowej Marii Ludwiki nadał prawo magdeb. lecz

Lojeziory wieś, nad rzeką Jezierka, 28 dom. 224 mieszk. (dawniej wojtostwo)

Jajeziory (Uziażerej) wieś, 18 dom. 94 mieszk. Kościot Katol. (dawniej wojtostwo)

Wiśmonty wieś, 10 dom. 54 mieszk. – Kościot Katol.

Lowezge wieś nad rzeką Wezga (Wiazga) – 7 dom. 51 mieszk. (dawniej Lowiazga czyli Jaswitajcá)

Grażuny wieś, 16 dom. 104 mieszk.

Werdule dwor, 4 dom. 44 mieszk. – gorelnia.

Stanisław Aug. nadał 1791 prawo magdeb. targi i jar: marki

Bejsagoła miast. nad rzeką Kiszyn, 36 dom. 500 mieszk. Kościół katol. paraf., szpital – bóżnica żydow. – szkoła miejska paraf.

Bejsagoła dwór, nad rzeką Kiszyn, 1 dom, – gorzelnia, cegielnia.

Antoniż dwór, 1 dwor, gorzelnia

Szawlany miasteczko, nad rzeką Szuszwa, 20 dom. 224 mieszk. Kościół katol. paraf., szpital.

Połany (Połonis) miast. nad rzeką Polanka, 15 dom. 190 mieszk. Kościół katol. filial. – tu był zbór kalwiński

Łacunele, nad rzeką Gordowka, miast. – 10 dom. 80 mieszk. Kościół katol. filial.

Łaleki wieś, 12 dom. 90 mieszk.

Łaleke dwor, 1 dom. 27 mieszk. Kościół katol., szpital.

Łoltyny wieś, 6 dom. 50 mieszk.

Żmury dwor, 1 dom. 248 mieszk. – gorzelnia.

Dyktoryszki dwór, 1 dom. 131 mieszk. – gorzelnia.

Łoszuszwil miast. przy ujściu Żadyki do Szuszwy, 1 dwór 73 mieszk., Kościół paraf. katol., szpital.

Łoszuszwile dwór. nad rzeką Szuszwa, 1 dwor, 73 mieszk. gorzelnia.

Szawkoty miast. nad prądem Szawkoty rzeczki, 13 dom. 126 mieszk., Kościół filial. katol. szpital. – rządowe.

Radziwiliszki miast. 31 dom. 469 mieszk. – Kościół paraf. katol., szpital. – stacya pocztowa.

Łuczynowo dwor, 1 dom. 16 mieszk. – gorzelnia.

Łoabel miast. nad rzeką Abela – 12 dom. 95 mieszk

Ligumy miast. nad rzeką Kroja – 21 dom. 210 mieszk. Kościół paraf. katol., szpital.

Żmureliszki dwór., 1 dwor – gorzelnia.

Staczany wieś – 19 dom. 100 mieszk. Kościół katol.

Serejki, sioło nad rzeką Szyladze, 27 dom. 337 mieszk. Kościół kat. i szpital.

Szeksce (Szekszcze) wieś nad rzeką Kroją, 14 dom. 98 mieszk. gorzelnia.

Powiat Telszewski.

1. Obwód Siady.

Siady (Sedos) miasto rządowe nad rzeką Wardawa i jeziorem Sedule, 90 dom. 357 mieszk. Kościół paraf. (Katol. fundacyi 1508) szpital, szkoła paraf. – bóżnica żydow. – Jarmarki d. 6 Stycznia – rządowe. i Kościołek S. Jana drewn. Jan Kazimierz d. 15 maja 1655 nadał targ i jarmarki

Kalwaria miast. rządowe nad rzeką Wardawa, 35 dom. 357 mieszk. Kościół paraf. murow., szpital – Klasztor Dominikanów fund. 1642 Jerzy Tyszkiewicz biskup zmudzk. z Kaplicżkami dróg Chrystusowych – Jarmarki od 8 do 12 Lipca. (dawniej Gorzy)

Barszczyce (Barszyce czyli Zaginionoe) sioło, 27 dom. 278 mieszk. Kościół katol. drewn. filialny i szpital.

Giegrany sioło, 8 dom. 175 mieszk. Kościół katol. drewn. filialny.

Olsiady (Alsedey) miasteczko rządowe, nad rzeką Struja 26 dom. 565 mieszk. – Kościół paraf. Katolick. drewn. fund. 1471 – dwór biskupi drewniany – jarmarek roczny d. 24 Augusta (na S. Bartłomiej)

Leptawki miasteczko rządowe nad rzeką Luszyna – 13 dom. 146 mieszk. – Kościół paraf. katol. drewn. i szpital.

Wieszwiany miasteczko rządowe, nad rzeką Judra – 38 dom. 376 mieszk. – Kościół Katol. filialny

Ejgirdzie sioło, na rzeką Tawosota – 19 dom. 19 mieszk. – Kościół katol. filialny

Gadonow, miasteczko, nad rzeką Lubedis – 20 dom. 237 mieszk. – Kościół paraf. katol. drewniany.

Tyrkozle miasteczko rządowe, nad rzeką Stulpa – 25 dom. 396 mieszk. – Kościół paraf. katol. drewn. i szpital.

Dziewany (Pyjwieny) miasteczko rządowe – 14 dom. 186 mieszk. – Kościół filialny katol. drewn.

Żemelany miasteczko nad rzeką Żemelunis – 53 dom. 381 mieszk. – Kościół paraf. katol. murow.

Sotoki dwór, nad rzeką Warkija – 1 dwór.
Renowo czyli Rennów (Renawas) dwór, nad rzeką Wardawa, 1 dom, 32 mieszk., kojusiek drewn. dwór i park barona Rönne.
Kiełuny dwór, nad rzeką Szerkszna – 1 dom. 22 mieszk.
Zniewarany miasteczko nad rzeką Burbessus – 16 dom. 169 mieszk. – kościół katol.
Kęstajcie sioło rządowe, nad jeziorem Kurmis – 8 dom. 112 mieszk. kościół katol. dawniej Szpital Rochitów na 40 łóżek. – 1 jarmark na S. Bartłomieja
Pakowskie okolica czyli futor, nad rzeką Wyrwita – 1 dwór, 28 mieszk.
Daubory okolica, nad rzeką Wiszeta – 15 dom. 150 mieszk.
Letajcie okolica, nad rzeką Szerkszna – 6 dom. 58 mieszk.
Szerkszniany wieś, nad rzeką Szerkszną – 36 dom. 366 mieszk.
Szornele okolica, nad rzeką Wardawa – 13 dom. 108 mieszk.
Girkontyszki wieś nad prądem – 11 dom. 120 mieszk.

2. Obwód Szkudy.

Szkudy (Skouda) miasto rządowe nad rzekami Bartawa i Luba, 190 dom. (z tych 4 murow.) 2000 mieszk. – kościół paraf. katol. (infułactwo) fund. 1614 Jan Karol Chodkiewicz hetman, pożarem w r. 1835 na miejsce drewnian. wymurowany, dekanat – zbór luterski murow. fund. przez Sapiehow przedr. 1686 – synagoga i bóżnica żydowska – szkoła paraf. – targi co poniedziałek i czwartek – jarmarki dniowe 3 do roku – Herb miasta: brama o 3 wieżach i w niej głowa S. Jana. – Miasto to zwane dawniej Johannesberg, otrzymało przywilej na prawo magdeburgskie 17 maja 1572 od Jana Chodkiewicza, po niemiecku, który tu osadził Niemców – Było to nierwotnie starostwo Gruscieńskie i Gintyliskie które Zygmunt August 6 Sierpnia 1568 w drugach i za zasługi Janowi Chodkiewiczowi marszałkowi w. x. lit. starościńskiemu nadał. Corka jego Scholastyka zaślubiona Janowi Stanisławowi Sapiehowi marszałkowi

[potwierdził to prawo Władysław IV d. 18 Lutego 1645

nadw. W.X. Lit. r. 1622 krabstwo Szkudy, z dobrami Bychow Bystrycą, Kretyngą oraz Berzoną i Mojżami w Inflanciech wniosła w dom Sapiehów. R. 1831 skonfiskowane na rząd Księcia Eustachemu Sapiehowi. – targi 2 razy w tydzień.

Aleksandria sioło nad rzeką Gunteną, 12 dom. 138 mieszk. Kościół filialny Katol. drewn. r. 1728 Sapiecha i parafianie – rządowe.

Szarki wieś nad rzeką Szata – 18 dom. 96 mieszk.

Lużenhof wieś – 9 dom. 70 mieszk.

Lenkimy sioło (dawniej miasteczko) nad rzeką Świętą – 74 murow. r. 1780 fund. 1680 Sapieha dom. 365 mieszk. – Kościół paraf. Katol. z Kaplica – rządowe.

Masiady (Mosiedis) miasteczko nad rzeką Bartawa – 22 dom. 263 mieszk. – Kościół paraf. Katol. z 20 Kaplicami) fund. 1544 Zygmunt August na prośbę Wadawa Wierzbickiego biskupa żmudz.; r. 1785 wymurowany – synagoga żydowska z szkołą. – rządowe.

Żebraki i Szerkszne wieś, – 36 dom. 360 mieszk. – rządowe.

Szaty miasteczko nad rzeką Szata – 15 dom. 158 mieszk. Kościół Katol. filialny drewn. i Kaplica – rządowe.

Likszdy wieś, nad prądem – 18 dom. 186 mieszk. – rządowe.

Łukoszajcie wieś, nad rzeką Szata – 8 dom. 60 mieszk. – rządowe.

Płotele miasteczko nad jeziorem Płotele – 35 dom. 373 mieszk. – Kościół paraf. Katol. drewn. z. 1597 Zygmunt III – dawniej Starostwo miało zamek drewniany na wyspie jeziora Wiżkszta czyli Stanisław Aug. 24 Lutego 1792 nadał prawo magdeburskie.

Berzora sioło nad jeziorem Berzory – 14 dom. 147 mieszk. – Kościół Katol. filialny i 14 Kaplic. – rządowe.

Szatejki sioło, nad rzeką Szatejka – 15 dom. 173 mieszk. – Kościół Katol. filial.

Bobrungiany wieś nad rzeką Bobrunga – 16 dom. 164 mieszk.

Imbory (Soda Imbare) wieś nad rzeką Blendziawa – 18 dom. 130 mieszk.

Wikity, okolica – 7 dom. 86 mieszkańc.

Gintyliszki miasteczko nad rzeką Satanta – 43 dom. 489 mieszk.
Kościół Katol. paraf. drewn.

Naciany sioło nad rzeką Naciantka – 62 dom. 848 mieszk. –
Kościół katol. filial. i Kaplica.

Pikiele miasteczko Kapituły zmudzkiej – 19 dom. 193 mieszk.
Kościół katol. paraf. drewn. i Kaplica – synagoga i szkoła
Grieżta żydow.

Grauże (Grieżus) dwor – nad rzeką Wenta – i dwór. – tu był zbór
ludertki

Judejki większe (Didijey Judeyckia), dwor nad rzeką War-
dawa – 1 dom. 49 mieszk.

Nowy dwór (Naudwaris), dwor nad prądem – i dom, 38 mieszk.
– gorzelnia

Rytynie dwor nad prądem Rytynie – 1 dom. 29 mieszk., – gorzel-
nia.

Bukoncie, okolica – 23 dom. 237 mieszk.

Żydyki miasteczko pojezuickie – 15 dom. 155 mieszkanc.
Kościół paraf. Katol. murow. – synagoga i szkoła żydow.

Ukryny, okolica między rzekami Kwiśta i Wardawa – 9 dom.
109 mieszk. – Kościół Katol. filial. drewn.

Żłtoki, miasteczko nad rzeką Kulupem – 26 dom. 338 mieszk.
Kościół paraf. Katol. drewn. z 14 Kaplicami – żydowska
bożnica – targi co środa – rządowe (r. 1568 zwało się
to miasteczko Boorejkowo)

Kalcze, wieś nad jeziorem Kalcze – 7 dom. 65 mieszk. – rządow.

Judkajcie, dwór nad rzeką Sarce – i dom. 118 mieszk.

3. Obwod Satanty.

Satanty (Satunta) miasteczko nad rzeką Satanta – 133 dom. 1408
fund. 1630 Mikołaj Zabrzanowski
mieszk. – Kościół paraf. Katol. drewn. – Synagoga i szkoła
żydowsk.

Szalina, dwór nad rzeką Kulupata – 1 dom. 25 mieszk.

Kalnele, wieś nad rzekami Satanta i Kulupata – 2 dom. 24 mieszk.
Kościół Katol. filialny drewn. f. 1788 Ignacy Ogiński Ks.

Gruszławki (Soda Gruszławkis) sioło – 30 dom. 268 mieszk.
– Kościół Katol. filialny, drewn., szpital – 4 jarmarki.

Plungiany (Plungies), miasteczko nad rzeką Bobrunga – 132 dom. 3593 mieszk. – Kościół paraf. katol. drewn., szpital – synaga i szkoła żydow. – gorzelnia, browar, cegielnia – 2 jarmarki rozne i targi co poniedziałek i piątek.
† 1761 Gajinski
Stanisław August d. 13 Stycznia 1792 nadał prawo magdeb. i herb.

Widejki, dwór nad jeziorem – 18 dom. 179 mieszk.

Burbajcie, wieś nad rzeką Minia – 9 dom. 104 mieszk.

Prusele, wieś nad rzeką Lepupe – 14 dom. 160 mieszk.

Wojnajcie, wieś nad rzeką Sauzdrawa – 14 dom. 169 mieszk.

Warkole, wieś nad rzeką Struja – 9 dom. 79 mieszk.

Bukontyszki, wieś nad strugą – 2 dom. 20 mieszk.

Kule, miasteczko nad rzeką Klantka – 10 dom. 134 mieszk.
– Kościół paraf. katol. drewn., szpital.

Łoziwelcie (Łaziwelsis), wieś nad rzeką Żwelsa – 22 dom. 214. mieszk.

Korklany (Karklenaj), wieś nad rzekami Karklupis i Wisztowa – 33 dom. 330 mieszk.

Wisztowiany, wieś nad rzeką Wisztowa – 38 dom. 389 mieszk.

Żutowty wieś nad rzeką Korciańka, 18 dom. 233 mieszk.

Korciany, miasteczko (miestelis) nad rzeką Minia – 30 dom. 410 mieszk. – Kościół katol. paraf. drewn., szpital.
(Karčenas)
† 1634 Mikołaj Sajnicha

Korciany, dwór (dwars) nad rzeką Minija – 1 dom. 10 mieszk.

Puszkary czyli Aleksandrowo, dwor nad rzeką Minija, 1 dom. 33 mieszk. – gorzelnia, cegielnia.

Przystawy, wieś nad rzeką Minija – 15 dom. 123 mieszk.

Blidakie, wieś – 10 dom. 134 mieszk.

Wiszucie, dwór nad rzeką Minija – 1 dom. 53 mieszk., gorzelnia.

Kaczajcie, wieś nad rzeką Korciańka – 13 dom. 171 mieszk.

Jakubów, miasteczko – 16 dom. 77 mieszk. – Kościół filialny katol. drewn. (f. 1728 Jakub Hagubski) – szkoła żydowsk.

Budry, sioło nad rzeką Korciańka. – 10 dom. 130 mieszk. Kościół filialny katol. (f. 1361 parafialne) szpital. – rzędowe

Goździy (Garzdu), miasteczko nad rzeką Winija – 105 dom. 630 mieszk. – Kościół paraf. katol. drewn. i szpital – synagoga (murow.) i szkoła żydowska – tamożnia – targi co tydzień we czwartek i jarmarki doroczne nadane od Zygmunta III d. 8 Stycz. 1600 i Stanisława Aug. d. 5 Stycz. 1782.

Goździy, dwór nad rzeką Winija – 1 dwór, gorzelnia, browar, cegielnia i sad owocowy.

Dorbiany, miasteczko nad rzeką Dorba – 144 dom. 1026 mieszk. – Kościół paraf. katol. (fund. 1602 miasto nad rzeką Dorbą murow. niedawno), szpital, szkoła żydowsk. 5 jarmarków dorocznych.

Koszucie, okolica nad rzeką Okniana – 1 dom. 138 mieszk.

Ławkozemy, miasteczko (Ławziemis) nad rzeką Ławkupis – Kościół paraf. katol. drewn. (f. 1636 Henryk Mirbach), szpital – browar.

Kretynga (Kretingen) (dawniej Karolsztadt), miasteczko nad rzeką Okniana – 17 1 dom. 1616 mieszk. – Kościół z klasztorem Bernardynów (murow. fund. 1602 przez Jana Karola Chodkiewicza wojewodę wileń. i jego żonę Zofię Mielecką (Kościół wymurował Kasper Wojciechowicz budowniczy krak. 1603–1617), szpital murow., szkoły założone 1609 przez Jana Karola Chodkiewicza (w kościele groby Chodkiewiczów) – Kościół drewniany luterski – synagoga i szkoła żydowska – tamożnia – gorzelnia, browar, cegielnia – 6 dorocznych jarmarków i targi co poniedziałek i piątek.

4. Obwód Wornie.

Wornie dawniej Wiedniki (Warnej – Medininkaj) Miasteczko nad rzeczką Worniantka i 4 jeziorami – 120 domów, 736 mieszkańców – trzy kościoły katolickie, siedziba Kalick. biskupa Telszewskiego czyli żmudzkiego, konsystorz, seminarium, dekanat, szkoła parafialna – szkoła żydowska – garbarnia – akta rządów magdeburskich miejskich, poczynają się z r. 1320 – targi co tydzień i doroczny jarmarczek na S. Piotra i Pawła. – Nazwa miasta Wornie znaczy po litewsku Miedź (Wiedniki); dziś połowa miasteczka gdzie kościół parafialny farny drewniany przez Witolda W. X. L. fundowany, mający Archiprezbytera, i gdzie drugi mały Kościołek drewniany OO. Rochitów z szpitalem dziś zamkniętym zowie się Worniami; druga połowa zaś za rzeczką Worniantką gdzie kościół katedralny zowie się Wiednikami. – Biskupstwo katolickie żmudzkie fundował r. 1417 Alexander czyli Witold W. X. Lit. Kościół Katedr. murowany (w gruzach) zniesiony jest r. 1691, a po pożarze w r. 1817 na nowo odbudowany. Akta archiwum dyecezalnego aż do r. 1620 zniszczone pożarem. Dyecezya żmudzka Ukazem r. 1840 zamieniona została na dyecezyją Telszewską a stołowe dobra biskupie ziemskie mające około 1000 chat włościańskich na Żmudzi oraz z funduszami Kapituły przeszły pod zarząd Skarbowy. Kapituła składa się z 6 prałatów i 7 kanoników. Seminarium założone pierwotnie w Krożach r. 1570, przeniesione r. 1741 do Worń, było pod zarządem Jezuitów, potem (od 1744) Missionarzy a teraz Kapłanów świeckich. – Miasteczko Wiedniki znane było już w XIII wieku, dawniej biskupie, dziś rządowe, zamieszkałe głównie przez Żydów w domkach drewnianych częścią słomą krytych mieszkających.

F po Krzyżaku zwa: ne Medenicken, Med: wagen

Akta archiwum dyecezyi poczynają się z r. 1620

Wilnie Kiarow a od 1745 potem 1622 w Krożach

Księgarnia – 2 jarmarki doroczne.

Ławków (Ławkawas) miasteczko – 20 dom. 291 mieszk. Kościół paraf. Katol. drewn. – targi co poniedziałek nadane przez Stanisława Augusta 16 listop. 1778.

Twery, miasteczko rządowe nad rzeką Dytra, dawniej starostwo, – 30 dom. 336 mieszk., Kościół paraf. Katol. drewn. Stanisław August d. 11 Stycznia 1781 nadał tygodniowe targi co poniedziałek – dziś ich niema.

Żorany, miasteczko dziś szlacheckie, dawniej starostwo, nad rzeką Żarna – 23 dom. 238 mieszk. Kościół paraf. katol. drewn.

Wredyngiany, miasteczko nad rzeką Wilnija – 15 dom. 84 mieszk. – Kościół filialny katol. drewn.

Ławkosody, miasteczko rządowe na strugą Ławkosady – 9 dom. 30 mieszk. – Kościół filialny katol. drewn.

Kontowcie miasteczko – 19 dom. 118 mieszk., Kościół paraf. katol.

Janopol (Janapolis) dawniej Wewirże zwane, miasteczko niegdyś biskupa żmudzk. dziś rządowe – 17 dom. 90 mieszk. Kościół paraf. katol. drewn.

Lowonden, miasteczko nad rzeką Żwirzdis – 15 dom. 113 mieszk., Kościół katol. paraf. drewn.

Łojeziory, wieś rządowa nad jeziorem Larszeżeras – 3 domy 30 mieszk. – Kościół paraf. filialny

Żlubiny, wieś nad rzeką Sawzdrowa – 8 dom. 80 mieszk. – Kościół katol. filial. drewn.

Miastaliszki, wieś – 5 dom. 53 mieszk.

Bordzie, dwor nad rzeką Kurszupis – 1 dom, 15 mieszkań.

Krupajnie, wieś rządowa, nad strugą – 6 dom. 60 mieszkań.

Łabunowo dolne (Łabunawa żemaje), zaścianek nad prądem – 1 dom. 15 mieszk.

Powiat Rossieński

211

1. Obwód Kroże.

Kroże (Krażej) miasteczko nad rzeką Krożęta – 126 dom. 1450 mieszk. Kościół paraf. katol. (ś. Michała wymurow. 1475) – Klasztor Benedyktynek, Szpital – synagoga żydowska – fabryka płócienna. – Okolica ta znana już w historyi r. 1252, r. 1568 otrzymali Radziwiłłowie na dziedzictwo. – Kościół paraf. katol. ś. Michała fund. około 1416 Władysław Jagiełło z Witoldem, po zgorzeniu r. 1475, odbudował go proboszcz Jakub Gedrojć z drzewa, a Jan Kiezgajłowicz starosta żmudzki wojewoda wileński fundował przy nim r. 1495 altaryą. – Radziwił czarny wojewoda wileń. wymurował tu r. 1565 zamek, w którym 1613 Jan Karol Chodkiewicz starosta żmudzki i Mikołaj Krzysztof Radziwił wojewoda wileński fundowali Kollegium Jezuitów i r. 1620 Kościół wymurowali tu. P. Maryi, a Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki seminarium duchowne przy nim założył; po kasacie Jezuitów od r. 1793 utrzymywali tu Karmelici szkołę; r. 1817 przeniesiono Karmelitów do Chwałowic, a gimnazyum r. 1842 do Kowna, Kościół zaś pojezuicki w ruinach r. 1836 sprzedano prywatnym. – Kościół i Klasztor Benedyktynek fund. 1639 Chrzostom Wołodkiewicz podczaszy żmudzki, wymurowany 1757. – Był tu też klasztor drewniany z kaplicą Wniebowzięcia fund. 1756 x. Dominika Mańkowskiego proboszcza krożkiego, lecz w krótce został opuszczony. – Stanisław August d. 13 Czerwca 1780 nadał miastu 3 jarmarki doroczne i dwa targi co tydzień. (Ob.: Kroże, ich przeszłość i stan obecny skreślił J. B. (Surzyński). Wilno dr. Józefa Zawadzkiego 1872. 8° str. 101 z 2 ryc. litogr. 3 zł. p. 10 gr.)

Pluszcze (Płuszej), dwór nad rzeką Pluszcze – 1 dom. 6 mieszk.

Pokrzęcie, miasteczko nad rzeką Krożęta – 5 dom. 50 mieszk. – Kościół filialny katol.

Linkowiec (Linkaitis), dwór nad rzeką Krożęta – 1 dom. 13 mieszk.

Kielmy, miasteczko nad rzeką Krożęta – 122 dom. 1303 mieszk. – Kościół paraf. katol., szpital – zbór Kalwiński – synagoga żydow.

Carycyn, Stacya) – 1 dom. 19 mieszk. – Pocztowa stacya.

Powerpiany, dwór – 1 dom. 19 mieszk. – blech.
Goryszy, dwór nad strugą – 1 dom. 36 mieszk.
Leonow, dwór nad rzeką Upinka – 1 dom. 24 mieszk.
Puzy, dwor nad rzeką Bolii – 1 dom. 32 mieszk.
Kołtyniany (Kałtyniena), miasteczko rządowe nad zród:
liskami – 28 dom. 202 mieszk. – kościół paraf. Katol.
i Kaplica, szpital, szkoła paraf.
Kiaukale, dwór nad rzeką Okmiana – 1 dom. 12 mieszk.
Monkiszki, dwór – 1 dom. (był tu zbór Kalwiński fundacyi Gorskich w XVII w.)
Wabały, zaścianek za rzeką Wabalas – 1 dom. 13 mieszk.
Grigule (Kalicye Grigule), okolica nad rzeką Okmiana – 5 dom.
59 mieszk.
Leonardpol, dwor nad strugą – 1 dom. 31 mieszk.
Poszyle, miasteczko nad strugą – 5 dom. 36 mieszk. – Kościół
paraf. katol., szpital.
Korklany, miasteczko nad rzeką Skwerblis – 9 dom. 81 mieszk.
– Kościół filialn. katol., szpital.
Korklany, dwór nad jeziorem Korklany – 1 dom. 23 mieszk.
Bukontyszki, dwor nad rzeką Liszupis – 1 dom. 19 mieszk.
Ziemokszty (Zramakszcie), miasteczko – 63 dom. 520 mieszk.
– Kościół paraf. katol., szpital – synagoga żydowska.

2. Obwód Szydłow.

Szydłow (Szydłowas), miasteczko rządowe – 35 dom. 521
mieszk., Kościół paraf. katol. – synagoga żydowsk. –
targi co poniedziałek i jarmark doroczny od 8 do 16 Septemb.
[W nim obraz cudowny N. P. Marji koronowany d. 8 Augustr. 1786
Poszokornie, dwór – 1 dom. 30 mieszk. gorzelnia.
Plekajcie, zaścianek – 2 dom. 60 mieszk.
Szawkoty, dwór – 1 dom. 25 mieszk.
Rudupie, zaścianek – 1 dom. 6 mieszk.
Rogiajcie, zaścianek nad strugą – 1 dom. 93 mieszk.

Żoginie (Żagginia), miasteczko nad strugą – 45 dom. 485 mieszk.
kościół filialn. katol., gorzelnia.
Szawkoty dwór – 1 dom. 10 mieszk.
Wysoki Dwór (Aukształwara), dwór – 1 dom. 24 mieszk, gorzelnia.
Łosandrow, wieś i dwor nad rzeką Sandrowa – 8 dom. 80 mieszk.,
gorzelnia.
Kolnuje, sioło – 10 dom. 111 mieszk., kościół filial. katol. i
szpital.
Oleje, wieś rządowa – 12 dom. 80 mieszk. Kościołek katol.
Lidowiany, miasteczko rządowe nad rzeką Dubisa – 22 dom. 178
mieszk., kościół paraf. katol., szpital.
Lidowiany, folwark rządowy nad rzeką Dubisa – 1 dom.
Welpesie, dwor nad rzeką Dubisa – 1 dom. 15 mieszk.
Sawdyniki, sioło nad rzeką Sauda – 23 dom. 205 mieszk.
kościół filial. katol., gorzelnia.
Floryaniszki folwark – 1 dom.
Girtakol (Girtkalnis), miasteczko rządowe nad rzeką
Apusin – 9 dom. 289 mieszk. – kościół paraf.
katol. siedziba dekanatu wielonskiego.
Zwaloszajcie, wieś – 12 dom. 80 mieszk., Kościół filial. katol.
Lale (Lolej), miasteczko nad rzeką Łokis – 9 dom. 246 mieszk.
kościół paraf. katol.
Lale, dwór nad rzeką Łokis – 1 dom. 18 mieszk., gorzelnia
Szymajcie, dwor – 1 dom. 70 mieszk.
Boldeqi, folwark – 1 dom. 78 mieszk.
Gawrile, wieś rządowa – 6 dom. 70 mieszk.
Druwiszki (Drupiszkie), dwór nad rzeką Dratwina – 1 dom.
20 mieszk.
Widukle, miasteczko rządowe nad rzeką Kroklis – 25 dom. 321 mieszk.
kościół paraf. katol. – był tu ~~Kolegium~~ zbór Kalwiński.

F Klasztor Bernardynów f. 1614 Andrzej Wołłowicz.

Cytowiany (Titawienaj), miasteczko nad rzeką Cytowka – 29 dom. 655 mieszk., Kościół paraf. katol., targi co środy. F

Gryżowo karczma – 1 dom.

Pogryżowo (Pagrizuviis), dwór nad rzeką Gryżowa – 1 dom. 30 mieszk.

3. Obwód Jurborg.

Zygmunt III d. 4 Lis: 1 Października 1611 nadał prawo magdeburs. i za herb 3 lilje, oraz jarmarki. Stefan Batory d. 4 Lutego 1570 nadał 2 jarmarki.

Jurborg (Jurbarkas), Georgenburg, miasto majorat nad rzekami Niemen, Imstra i Mitwa – 250 dom. 2599 mieszk. – Kościół paraf. katol. – Kaplica luterska – synagoga żydowska – tamożnia, komisarzat pogranizny – cegielnie, garbarnie.

Skirstymoń, miasteczko rządowe nad rzeką Niemen – 55 dom. 498 mieszk., Kościół paraf. katol., szkoła paraf.

Pogromoncie, miasteczko nad rzeką Okmiana – 7 dom. 109 mieszk. z Kościołem paraf.

Pojurze (Kajina Pajuris), sioło rządowe nad rzeką Jura – 13 dom. 60 mieszk., Kościół paraf. katol.

Gawory, miasteczko nad rzeką Szeszuwa – 6 dom. 80 mieszk. Kościół paraf. katol.

Batoki (Batakiay), miasteczko rządowe nad rzeką Ancza – 26 dom. 265 mieszk., Kościół paraf. katol.

Taurogi (Taurages-Turvyzym), miasteczko majorat nad rzeką Jura – 270 dom. 3000 mieszk., Kościół paraf. katol., szkoła paraf., zbór luterski – synagoga i 5 szkół żydowsk., tamożnia, kantor pocztowy pogranicny, cegielnia.

Poszwencie (Paszwętis), wieś nad rzeką Swentucha – 4 dom. 10 mieszk.

Erziwilk, miasteczko rządowe nad rzeką Szattona – 7 dom. 19 mieszk. Kościół paraf. katol.

Poszottunie, miasteczko nad rzeką Szattona – 9 dom. 90 mieszk. Kościół katol.

Wadzigiry miasteczko nad strugą – 14 dom. 140 mieszk., Kościół filial (do Erziwilk paraf.) katol.

4. Obwód Szylele.

Szylele (Szylale), miasteczko nad rzeką Rozutis – 110 dom. 1110 mieszk., Kościół katol. paraf. – zbór luterск. – synagoga żydow.

Abelin (Soda Abelina), wieś rządowa – 15 dom. 150 mieszk. Kaplica katol.

Bołoże ~~miasteczko~~ (inaczej Pomusze) miasteczko rządowe nad rzeką Rozutis – 10 dom. 70 mieszk., Kościół katol. – tu był zbór Kalwiński

Tubiny (Tubynes), miasteczko rządowe nad rzeką Erubina – 8 dom. 84 mieszk., Kościół katol.

Newojcie, wieś rządowa – 8 dom. 96 mieszk.

Żwingie, miasteczko rządowe nad rzeką Jura – 9 dom. 97 mieszk., Kościół paraf. katol.

Żygajcie, ~~sioło~~ sioło nad rzeką Jezeruna – 24 dom. 245 mieszk. Kościół katol. filiał.

Dytkimie, sioło nad rzeką Jura – 10 dom. 119 mieszk. Kościół filiał. katol.

Pojurże, miasteczko nad rzeką Jura – 16 dom. 107 mieszk. Kościół filiał. katol.

Wajdyty, dwór nad rzeką Jura – 1 dom. 16 mieszk.

Pojurże, dwor nad rzeką Jura – 1 dom.

Wojnuta (Wajnutas), miasteczko rządowe nad rzeką Szyszа – 41 dom. 353 mieszk. Kościół paraf. katol. szkotka paraf. – synagoga żydow.

Sartyniki, miasteczko rządowe – 9 dom. 94 mieszk., kościół katol.

Girdyszki, miasteczko nad rzeką Czoka – 8 dom. 80 mieszk., kościół paraf. katol.

Upina, sioło rządowe nad strugą – 30 dom. 300 mieszk., Kościół katol., szkoła żydow.

Antyniki, dwor nad strugą – 1 dom. 4 mieszk.

Bolonkajcie, dwor – 1 dom.

Stulgie, miasteczko – 2 dom. 34 mieszk., kościół paraf. katol.
Wojdotany, dwór nad strugą – 1 dom. 13 mieszk.
Gudele, dwór – 1 dom. 33 mieszk.
Balcze, dwór – 1 dom. 15 mieszk.
Pokaduszе, dwór nad rzeką Aneza – 1 dom. 40 mieszk.
Skaudwille, miasteczko nad rzeką Aneza – 50 dom. 500 mieszk., Kościół paraf. katol. – zbór luterski – synagoga żydow., stacyja pocztowa., siedziba dziekana botockiego.
Neskuczna, stacyja pocztowa rządowa nad rzeką Aneza – 1 dom.
Skaudwille (Dwars Skaudwyles), dwór nad rzeką Aneza – 1 dom. 20 mieszk.
Sastawki (Soustowkis), dwor – 1 dom. 65 mieszk.
Dèble, wieś rządowa – 9 dom. 90 mieszk.
Odachowo (Adachaus), dwor nad rzeką Szuszwis – 1 dom. 33 mieszk. Kościół paraf. katol.

5. Obwód. Retowo.

Retowo (Retawas, Marianow), miasteczko nad rzeką Jura – 46 dom. 984 mieszk., Kościół paraf. katol., dekanat, szpital, szkoła żydowsk. – ogielnica – pałac dwupiętrowy z parkiem

Fhrab. Ireneusza, Michajłowicza Ogiń. Kiego. Zygmunt III d. 12 Grudnia 1590 nadał targi; Stanisław August d. 20 Marca 1792 nadał prawo magdeburs. i herb.

Żadwojnie, wieś nad rzeką Jura – 12 dom. 130 mieszk.
Lale, folwark – 1 dom.
Andrzejow (Andrejaus), miasteczko nad jeziorem Andrzejew – 25 dom. 257 mieszk., Kościół paraf. katol.
Wewirżany (Wowirzena), miasteczko nad rzeką Wewirża – 32 dom. 315 mieszk., Kościół paraf. katol., szkoła żydow.
Wieżajcie, sioło nad rzeką Skinija – 24 dom. 250 mieszk., Kościół katol. filialny
Żwoniszki, sioło – 4 dom. 44 mieszk., Kościół katol. (kaplica)
Pojeziory, sioło nad jeziorem Kupsis, 4 dom. 43 mieszk., kościół katol.

Jenenie, miasteczko nad rzeką Jeneni, — 10 dom. 102 mieszk., kościół paraf. Katol.

Chwejdany (Kwiedajna) miasteczko rządowe nad rzeką Genotala — 14 dom. 209 mieszk. — kościół paraf. Katol. — synagoga żydow.

Drabukszty (Drobukszty), wieś rządowa nad rzeką Skurbina — 16 dom. 203 mieszk.

Łojurze (Łojuralis), sioło nad rzeką Aszwa — 3 dom. 106 mieszk. kościół filial. katol.

Łodskarbiszki, sioło — 3 dom. 13 mieszk., kościół katol.

Judrany, sioło nad rzeką Krusza — 15 dom. 159 mieszk., kościół katol. filial.

Judrany, dwór — 1 dom.

Swekszne, miasteczko nad rzeką Szwekszneła — 16 dom. 1018 mieszk., kościół paraf. katol. — zbor luterski — żydowska bóżnica.

Swekszne, dwór nad rzeką Szwekszneła — 1 dom., gorzelnia

Wilkiany (Wilkiena), dwór nad rzeką Szwekszneła — 1 dom. 7 mieszk.

Sznipszte, folwark nad strugą Growmeńską — 1 dom., 6 mieszk.

Stemple, dwór nad rzeką Aszwa — 1 dom., 24 mieszk., gorzelnia.

Jenenie, dwór nad rzeką Jeneni, — 1 dom., 19 mieszk., gorzelnia.

Łojeziory, dwór nad jeziorem Kupsis — 1 dom, 14 mieszk., gorzelnia

Jedminajcie (Jedmynate), dwór nad rzeką Judra — 1 dom., 26 mieszk., gorzelnia.

Nowe miasto (Naumiestis), miasteczko rządowe nad rzekami Szusis, Finowsa, Wanagis — 165 dom. 1600 mieszk., kościół paraf. katol., — zbór kalwiński luterski — synagoga i szkoła żydow. — szkoła paraf. — tamożnia — sady.

Gordoma (Gardams), miasteczko rządowe nad rzeką Jenenis — 8 dom. 84 mieszk., kościół filial. katol.

Degucie, sioło rządowe — 5 dom. 59 mieszk., kościół filialny katol.

6

Biskupstwa ruskie. 215

Biskupstwo Łuckie łacińskie.

Pierwotni biskupi zwali się włodzimierskiemi. Szereg ich podług Bullariusza dominikańskiego był następujący:

1. Piotr mianowany 1358 d. 2 Maja (*)
2. Hlinko " 1371 d. 5 Maja (*)
3. Mikołaj przeniesiony na biskupstwo salubryjskie r. 1400 (*)
4. Gregorius de Butzkow dominikan, mianowany 1400 d. 18 Lutego 1424
5. Jędrzej z Spławki Spławski h. Lubicz przeniósł r. 1436 Katedrę do Łucka.

(*) zamiast Piotra, Hlinka i Mikołaja podaje Niesiecki I str. 46 następujący szereg: 1. Przydor 1375 + 1380. – 2. Ruzgian + 1400. – 3. Grzegorz (de Butzkow) 1424.

5364

Biskupstwo Chełmskie ruskie unickie. Papież Leon XII r. 1824 przez Breve do Ferdynanda Piechanowskiego biskupa chełm. ustanowił Kapitułę w Chełmie złożoną z 6 Prałatów (Archiprezbiter dziekan, Archidyakon, Scholastyk, Ekleziarch, Kustosz, Kanclerz), 6 Kanoników katedralnych i 2 Kanoników honorowych. — Przepisał im oraz Distinctorium: Krzyż gwiazdowy veledynowy z promieniami na złotym łańcuchu; w środku krzyża z jednej strony Matka Boska patronka cerkwi katedralnej, w polu czerwonem; z drugiej strony Orzeł polski biały z literą A (Alexandra I cesarza założyciela)

Seminarium w Chełmie założył biskup Maksymilian Rytło r. 1780.

Biskupi chełmscy unici:

Terlecki Metody +1649

Phurs Bielecki Atanazy Zachariasz nominat przez 5 miesięcy +w Białopolu; pochodził z Bielca na Białej Rusi.

Szusza Jakób +1685 — jego przeciwnik: Czerkaski ihumen z Jabłecznej, dyzunita.

Łodziata Aleksander Augustyn +1691.

Małachowski Jan, w przód episkop przemyski +1693.

Wojna-Orański Gedeon +1709.

Lewicki Józef +1730 w Poczajowie.

Wołodkowicz Feliçyan Filip — został metropolitą kijowskim

Rytło Maksymilian od 1756-1779 został biskupem przemyskim +1794

Angettowicz administrator od 1779-1784 został biskupem przemysk.

Rostocki Teodozy 1784–1793 został metropolitą Kijowskim
+ 1804 w Petersburgu.

Marbek-Ważyński Porfiry 1791 + d. 9 Marca 1804 w Chełmie,
ur. 1730, wprzód jenerał Bazylianów po śmierci Mor-
gulca 1787.

Ciechanowski Ferdynand Dąbrowa od 1810 + 7 Kwietn. 1828
w Chełmie, ur. 17 Październ. 1759 w Ciechanowcu.

Szumborski Filip Feliyan od 1828 + 19 Stycznia 1851, ur. 15 Paź-
dziernika w Ostrogu.

Terlaszkiewicz Jan ur. 5 Maja 1793 w Krzęzpolu, od 1842
sufragan biskup bełzki, r. 1863 nominat biskup chełmski
+ 18 Marca 1863.

Kaliński Jan Mikołaj ur. 1799 w Radzyniu, r. 1863 najprzód
sufragan biskup bełzki, i wkrótce biskup chełmski, r. 1866
wywieziony do Wiatki, gdzie zmarł

Kuziemski 1871 wyjechał do Lwowa.

Arcybiskupi połoccy-unici. (Archidyecezya ta poczęwszy od granic Kurlandyi i Inflant, obejmowała województwa połockie, witebskie z powiatami witebskim i orszańskim, oraz mścisławskie). Szereg tako- wych od r. 1595 do r. 1838 następujący:

1) Gryzogorij Iwanowicz (Herman) Zagorski, od r. 1595. + 1600.

2) Gedeon Brolnicki, od 6 Marca 1601 + 1618.

3) Jozafat Kuncewicz, od 12 listopada 1617, zabity w Witebsku d. 12 listopada 1623.

4) Antoni Sielawa, od 9 grudnia 1623, został r. 1642 metropolitą + 1655.

5) Gabryel Kolenda, syn wileńskiego pisarza Jana Kolendy archimandryta berezweski, od 1656 arcybiskup połocki, od 1664 metropolita + 18 lutego 1674 w Połocku.

6) Cyprjan Zochowski, archimandryta dermanski, dubieński i leszczyński, od r. 1670 episkop witebski, od 1674 arcybiskup połocki, został metropolitą + 2 paździer. 1693, pochowany w Połocku.

7) Marcyan Białozor, archimandryta wileński i Jaworyszewski, od 1666 episkop pińsk; od 27 września 1696 arcybiskup połocki + 1707.

8) Sylwester Łada-Sieszkiewicz, od 12 marca 1710 + 1719.

9) Florjan Hrebnicki ur. w województwie połockiem, Dr. Teol. w Uniwersytecie wileńskim, nauczyciel filozofii w Żyrowicach, od 11 Marca 1716 arcybiskup połocki, od 1748 d. 5 stycznia metropolitą, + 1762 w Strunii pod Połockiem.

10) Jazon Junosza-Smogorzewski, urodzony r. 1714 w Mazowszu, kształcił się w Rzymie, od 1762 arcybiskup połocki, od 1780 metropolita + 1 listopada 1788 w Radomyślu (Kijowsk. gubern.).

11) Heraklius Lisowski ur. w powiecie lepelskim, od 16 stycznia 1784 arcybiskup połocki, r. 1795 był w Jerozolimie, od 1805 metropolita + 30 sierpnia 1809, pochowany w Strunii.

12) Jan Krasowski syn kapłana ruskiego, kształcił się w Wilnie od 1806 arcybiskup połocki, oskarżony przez Barylianów r. 1830 złożony + 1837 w sierpniu w Łucku.

Arcybiskupstwo mińskie, izasławskie i brastawskie utworzone r. 1793 d. 13 Kwietnia (prawosławne): Szereg: 1) Wiktor Sadkowski rodem z Kijowa gdzie nauki pobierał, zostawszy ucznem, był prefektem seminaryum w Mohylowie, od 1776 kapelan poselstwa rosyj. w Warszawie, od 1783 archimandryta słucki, od r. 1785 episkop perejasławski i borysopolski, d. 18 Kwiet. 1789 uwięziony w nieświeżu i Warszawie, 1792 skazany na wygnanie do Soteey w Łyskowie, lecz za staraniem posła Britka konia d. 22 Lipca uwolniony, od 1793 pierwszy arcybiskup mińskiego, zgasł ze zawrzenia na Kwietniu, którzył 70000 na prawosławie zamiast. r. 1796 został Czernigowskim arcybiskupem gdzie + 11 Listopada 1800. 2) Jozef Zolotnikow 1796-1812. 3) Serafim Chłapowski. lewski episkop smoleńsk, 1812-1816 został metropolitą petersburskim. 4) Antoni Makrymowicz episkop połtawski, 1816-1832 został episkopem symbirskim. 5) Jewgenij Bażanow 1832-1837. 6) Nikanor Klementiewicz 1837-1840. 7) Antoni Zubko episkop brastawski 1840-1848. 8) Michał Gołubowicz 1848-1868. 9) Aleksander Dobrynin 1868-1877. 10) Jewgenij episkop konierski 1877-1880, 11) Werlaam 1880-1884. 12) Symeon 1884.

13) Jakob Adam Okietto-Martusewicz, ~~xxxxxx~~ biskup łucki, został r. 1822 arcybiskupem połockim † 1833, syn kapłana ruskiego, wychowanek jezuitów, nienawidzący prawosławie.

14) Jozafat Bulhak episkop brzeski, od r. 1817 metropolita unicki, od 1833 arcybiskup połocki † 1838 w Petersburgu.

15) Bazyli Łużyński ur. 1788 na Białej-Ruси, syn proboszcza Starorudniańskiej cerkwi (w powiecie Rohaczewskim, Gubernii Mohilewskiej), kształcił się w Seminaryum Uniwersytetu Wileńskiego, r. 1819 wyświęcony na kapłana, od 28 Stycznia 1834 episkop orszański, jako sufragan od r. 1838 zarządzał eparchią białoruską, r. 1841 został arcybiskupem, złożywszy tę godność 27 marca 1866 był członkiem św. Synodu † 21 Stycznia 1879 w Petersburgu, pochowany w Lubaszkowiczach koło Witebska. Jeden z głównejszych czynników zniesienia Unii w r. 1839.

Unija Kościoła ruskiego. — Dopiero r. 1054 odłączył się Kościół Wschodni od Zachodniego i rozpoczęła się tak zwana Schizma kościelna. — R. 1274 za papieża Grzegorza X. na czternastym oekumenicznym Soborze czyli jeneralnem Koncylium w Lionie ~~xxxxxx~~ byzantyński cesarz Michał Palaeologus wraz z patryarchą greckim Janem Vekkus zgodzili się na przyjęcie symbolu wiary „i od syna" (filioque) oraz Unii z Kościołem rzymskim, która jednakże niedługo trwała, bo ją zniósł cesarz Andronik II. r. 1283 wygnawszy patryarchę Jana. — R. 1439 za papieża Eugeniusza IV na jeneralnem Koncylium w Florencyi cesarz bizantyński ~~xxxxxx~~ Palaeologus przyjął Unią Kościoła greckiego z Rzymem i publicznie takową w cerkwi św. Zofii d. 12 Grudnia 1452 ~~xxxxxx~~ syn jego cesarz Konstantyn Palaeologus ogłosił. Oparł się jednak takowej sam jeden z greckich biskupów Marek efezski; na Litwie popierał unią Witold, przeciwnikami takowej zaś na Rusi byli Świdrygiełło Książe litewski i Wasyli Wasylewicz wielki Książe moskiewski. Patryarcha carogrodzki Grzegorz Mammas przyjąwszy r. 1452 unią florencką uszedł do Rzymu. Na Rusi podzielone były zapatrywania się na Unią. Jedni byli za takową i nawet r. 1474 wysłali poselstwo do Rzymu, sam metropolita kijowski Misael pisał w tym celu list do papieża; jednakże następcy jego metropolici Jona II i Makary II. byli przeciwnikami ogólnego zaprowadzenia Unii.

Pojawienie się Jezuitów w Polsce rozdmuchało gwałtownie myśl przeprowadzenia Unii Kościelnej. Jezuici gorliwie pracowali nad nawróceniem wielu rzeszy szlacheckich rodzin z prawosławia na obrządek łaciński i poddali myśl Stefanowi Batoremu, iż wydał rozkaz przyjęcia nowego gregoryańskiego Kalendarza nawet w 9 prawosławnych eparchiach ruskich należących do Polski i Litwy (r. 1582) przem głównie pobudzył umysły Rusinów mogących ten krok za naruszenie ich wiary. Jezuita Piotr Skarga już r. 1577 ogłosił dzieło: „O jedności Kościoła Bożego. Wilno 1577. 8vo" i powtórnie: „O rządzie i jedności Kościoła Bożego. Kraków 1590. 8vo" w których dowodził konieczną potrzebę zaprowadzenia Unii. Skutkiem tych starań r. 1591 Gedeon Balaban biskup lwowski (mający złość na prawosławie wskutek zatargów z lwowskim Bractwem stawropigialnem), Dyonizy Zbirujski biskup chełmski, Leonty Pelczycki biskup piński, Cyryl Terlecki biskup łucki podali królowi swój zamiar przyjęcia Unii przyłączył się także do nich Adam Potej mianowany r. 1593 biskupem brzeskim i włodzimierskim, oraz metropolita Michał Rahoza i biskup potocki Grzegorz Hermam Zagorski. Biskupi ci złożyli d. 2 Grudnia 1594 [redacted] Synod, na którym uchwalili, oderwać się od prawosławia i poddać się papieżowi rzymskiemu, do którego wysłali jako posłów Potieja i Terleckiego. Po przyjęciu ich propozycyj w Rzymie przez papieża Klemensa VIII, zebrał się w Brześciu litewskim Sobór d. 6-9 października 1596 r. na którym ogłoszono przyjęcie Unii, pomimo sprzeciwiania się Gedeona Balabana i Michała Kopystyńskiego. Wskutek tego przyszło nawet do gwałtownych rozruchów w Witebsku gdzie d. 12 listopada 1623 za podnoszeniem pisarza Hurki oraz miejskich radców Naumia Wołka, Semena Ryesza i Hustlinceva, zamordowano Jozafata Kuncewicza arcybiskupa potockiego, na którego katedrę czyhał prawosławny Meletyusz Herasymowicz Smotrycki. — Po zaborze Białej Rusi przez Rossyą r. 1772. prawował tamże gorliwie nad wytępieniem Unii prawosławny (episkop mohilewski Jerzy Koniecki). Po drugim i trzecim rozbiorze Polski wydał arcybiskup mińsk Wiktor Sadkowski rozporządzenie aby unici w Zachodniej Rossyi przyjęli prawosławie (w Maju 1794 r.) Wskutek takowego w r. 1794-1795 przyjęło przeszło półtora miliona dusz prawosławie, a w tej liczbie w 2 guberniach: potockiej i mohilewskiej około 110000 (str. 118 — 86. Gr. D. A. Tołstago: Rymski Katolicyzm w Rossii II. 90 — Pl. O. Kojałowicza: Istorija wozsojedynenija Uniatow str. 364). — Unicki arcybiskup potocki Heraklijusz Lisowski (r. 1764 + 1809) gorliwy zwolennik prawosławia, rozpoczął walkę z jezuitami i Bazylianami, zaczął rugować z unickich cerkwi naleciałości

kościoła Tainskiego; toż samo czynił jego następca Jan Krasowski (r. 1806–1820). – Głównemi autorami jednakże zniesienia Unii byli: Józef Siemaszko, Wasyli Łużyński i Antoni Zubko. – Za staraniem prawosławnego episkopa połockiego i wileńskiego Smaragda Krzyżanowskiego w 3 latach 1833–1835 w samej połockiej eparchii nawrócono na prawosławie 1814 katolików, 122416 unitów, odebrano Uniatom cerkwi 94 parafialnych i 9 filialnych. – R. 1839 d. 12 lutego podpisało w Połocku za staraniem Siemaszki, Łużyńskiego i Zubki, 1305 świaszczenników i mnichów unickich prośbę o przyjęcie do prawosławia, którą to prośbę Siemaszko na ręce synodalnego ober-prokuratora hr. Protasowa przestał Carowi Mikołajowi I, który d. 25 Marca 1839 napisał własnoręcznie na tej prośbie: „Błagodarju Boga i przyjmaju." – Tym sposobem dokonał się akt wyrzeczenia Unii, tak iż na całej Białej-Rusi i Litwie nie pozostał ani jeden Unita. Na pamiątkę wybito medal na którego jednej stronie twarz Chrystusa na chuście (Weronika) i dokoła napis słowiańskiemi cerkiewnemi literami: „Jakowa imamy pierwosświaszczennika. Jewr. VIII. 1", u dołu literami rosyjskiemi: „Otторgnutije nasilijem – (1596) wozstojedinenny Lubowiju – (1839)" = Na stronie drugiej: Krzyż sześcioramienny wśród promieni; dokoła napis literami rossyjskiemi: „Torżestwo Prawosławija. 25 Marta 1839." (str. 139 drzeworyt).

Karamzyn nazywa historyka Długosza, bajczarzem (skazoczník).

R. 1793 d. 27 marca nastąpił zabór przez Rossyą województw mińskiego, wołyńskiego i bracławskiego oraz reszty połockiego. Manifest zaborczy ogłosił jenerał Michał Krzczanowski w Lotowem (Nowogródzie wołyńskim) d. 27 Marca 1793; z zabranego kraju utworzono 3 gubernie: Mińską, Wołyńską (Wołpińską) i Bracławską, których pierwszym gubernatorem był Michał Krzczanowski (1793+gmaja 1793 w międzyrzeczu wołyńskim) – po nim 2) Tymotej Iwanowicz Tutolmin (1793–1796+1809) 3) Iwan Nikołajewicz Heplujew +1823. = Gubernatorowie wileńscy: 1) Tymotej Iwanowicz Tutolmin 2) Nikołaj Andrejewicz Dołgorukow (1831–1840) 3) Teodor Jakowlewicz Miłkowicz 1840–1858) 4) Ilja Gawrylowicz Bibikow (1850–1855) 5) Władymir Iwanowicz Nazimow (1855–1861) 6) graf Michał Nikołajewicz Murawiew (1863–1865) 7) Konstantyn Petrowicz von Kaufmann (1865–1867) 8) Eduard Trofimowicz Baranow (1867–1868) 9) Aleksander Iwanowicz Potapow (1868–1869) = R. 1869 wyłączono gubernię Mińską z pod władzy wileńskich generał-gubernatorów.

Ludność Mińskiej gubernii w r. 1897. = 1830445 dusz; z tych 1239537 prawosławnych, 11839 starowierców, 474028 katolików, 3540 protestantów, 346332 Żydów, 5174 mahometan.

Hierarchia ruska za czasów Józefa Tukal. Skiego Bisk Kijow. 1669 Metropolity

Dyzunicy

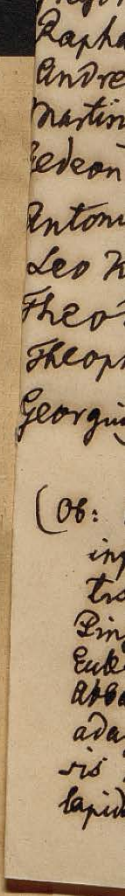
Metropolita Kijowski

Władyka: Tucki: ostrogski.
" przemyski Antoni Winnicki
" lwowski, Kamieniecki Józef Szumlanski
" białoruski
" Czernichowski: Lazarz Baranowicz

Archimandryci Kijowski
Leszczyński
Słucki
Uniowski
Mielecki
Bronicki
Derazneński
Wileński

Unicy

Arcybisk. połocki: Gabriel Kolenda
Władyka: Włodzimierski i brzeski: Gliński
Arcyb. Smoleński: Pałkowski
Władyka Litwski: Arsenjusz (?)
" Chełmski: Suoza
Archimandryci: Wileński: J. Trojcy
Zydyczyński.
Supraślski.
Skolenski.
Ławaryski.
Grodzieński.
Dubneński: Dermański
Dorohobużski (?)

Episkopi Pińscy i Turowscy.

1. Joachim r. 1145.
2. Euthymius Okuszko 1399.
3. Leontius (Woletius) Petrzycki 1592.
4. Jonas (Joannes) Wohol. 1596.
5. Gregorius Michałowicz h. Lis 1624
6. Raphael Korsak h. Kotwica 1632.
Andreas Złoty Kwasnicki h. Dzieża
Martinus (Martianus) Białozor h. Wieniawa 1640.
Gedeon Drańki h. Kościesza
Antonius Zotkiewicz h. Lubicz 1700.
Leo Kulczycki.
Theodatus Ciechanowicz h. Nałęcz
Theophilus Godebski h. Godziemba 1720
Georgius Buthak h. Syrokomla 1739. ✝ Unita

(Ob: Czarkowski Michael: Zodiacus infulatus duodecim Principum Antistitum Georgio Buthak episcopo Pinscensi ac Turovicensi Romano-Unitae Ecclesiae, Supraslicnsi et Leszczynensi Abbati in avito Buthakano Syrokomla adapertus. Typis Abbatiae Supraslien: sis 1739. fol. Karty 31. (wierszem i płyt. lapidar.) Nr. 7994.

Wileńskie Biskupstwo metropolitalne grecko-katolickie unickie roku 1811.

A) Duchowieństwo świeckie:

Dekanaty:	Cerkwi paraf. i filialnych	Kaplic	Księży	Parafian
1. Oszmiański	1 murow. 31 drewn.	1 murow. 38 drewn.	33 Księży	31,072 dusz
2. Wileński	— „ 41 „	— „ 37 „	41 „	38,222 „
3. Bobrujski	— „ 26 „	— „ 28 „	26 „	25,860 „
4. Wilejski	1 „ 44 „	— „ 55 „	45 „	40,153 „
5. Borysowski	— „ 59 „	— „ 112 „	59 „	66,344 „
6. Dziśnieński	2 „ 40 „	1 „ 37 „	42 „	47,569 „
7. Zhumeński	— „ 48 „	— „ 90 „	48 „	57,115 „
8. Kurlandzki	— „ 8 „	— „ 2 „	8 „	2,575 „
Razem	4 „ 297 „	2 „ 400 „	302 „	308,152 „

Duchowieństwo to posiadało: kapitałów 8745 Rubli sr. 60 kop. i 524 dusz poddanych.

B) Duchowieństwo zakonne (Bazylianie):

a) Monastery męzkie:

	Cerkwie:				
Boruny	i murow. —	drewn.	15 zakonn.	—	dusz Łacinn.
Brastaw (Opatwo)	— "	1 "	5 "	— "	
Berezwecz	1 "	— "	13 "	1004 "	(bogaty)
Helianow	— "	1 "	5 "	— "	
Hłuksta	— "	— "	2 "	744 "	
Jakubostad	1 "	— "	4 "	513 "	
Kassuta	— "	1 "	4 "	543 "	
Kazimierzow	— "	1 "	3 "	341 "	
Lada	1 "	— "	9 "	532 "	(bogaty)
Lohojsk	— "	1 "	3 "	— "	
Postawy	— "	1 "	3 "	3366 "	
Podubisie	— "	1 "	6 "	— "	
Rakow	1 "	— "	5 "	1320 "	
Swierzeń	1 "	— "	13 "	796 "	
Sutkow	1 "	— "	4 "	268 "	
Troki (Opatwo)	— "	— "	1 "	— "	
Wilno ...	1 "	— "	23 "	— "	(bogaty)

b) Monastery żeńskie Bazylianek

Wilno	1 "	— "	13 "	— "	(bogaty)
Minsk	1 "	— "	23 "	— "	(bogaty)
Razem	10 "	7 "	154 "	8431 "	

Monastery te posiadały Kapitałów 119053 Rubl. sr. 64 Kop.
i 2548 dusz poddanych.

Brzeskie Biskupstwo
grecko-katolickie unickie
roku 1811.

a) Duchowieństwo świeckie:

Dekanaty:	Cerkwi paraf. i filialnych:	Kaplic	Księży:	Parafian
1. Brzeski	3 murow. 78 drewn.	— murow. — drewn.	98 Księży	65268 dusz
2. Kobryński	3 „ 63 „	— „ — „	82 „	61,546 „
3. Grodzieński	1 „ 22 „	— „ — „	27 „	36,180 „
4. Wołkowyski	6 „ 26 „	— „ — „	33 „	28,117 „
5. Słonimski	7 „ 46 „	— „ — „	62 „	56,161 „
6. Nowogrodecki	1 „ 56 „	— „ — „	63 „	70,198 „
7. Prużański	2 „ 27 „	— „ — „	34 „	43,710 „
8. Lidzki	1 „ 17 „	— „ — „	19 „	16,981 „
9. Piński	2 „ 59 „	— „ — „	72 „	32,387 „
10. Słucki	1 „ 38 „	— „ — „	45 „	34,199 „
11. Mozyrski	— „ 19 „	— „ — „	23 „	11,628 „
12. Rzeczycki	— „ 7 „	— „ — „	8 „	5,238 „
13. Białostocki	1 „ 11 „	— „ — „	16 „	7,131 „
14. Bielski	— „ 28 „	— „ — „	36 „	35,833 „
15. Drohicki	— „ 10 „	— „ — „	11 „	7,081 „
16 Sokolski (Sokolka)	— „ 7 „	— „ — „	8 „	5,452 „
Razem	28 „ 514 „	— „ — „	653 „	517,100 „

Duchowieństwo to posiadało Kapitałów 8155 Rubl. sr. 4½ Kop.
i 1186 dusz poddanych.
Kapitułę składał: Biskup, i Sufragan, 12 Kanoników
Seminaryum duchowne było w Monasterze Ławryszewskim i miało
20 Alumnów.

B) Duchowieństwo zakonne (Bazyliane)

a) Monastery męzkie:

Antopol	— mur.	1 drew.	5 zakon.	1606 dusz Parafian	
Brześć	1 "	— "	7 "	— "	
Byteń	1 "	— "	23 "	2371 "	(bogaty)
Cepersk	— "	1 "	5 "	1048 "	
Czerlonsk	— "	1 "	5 "	1470 "	
Chomsk	— "	1 "	5 "	2993 "	
Darowisk	— "	1 "	4 "	1392 "	
Grodno (Opactwo) (Darowisk)	1 "	— "	5 "	— "	(Bogaty)
Hłusniany	— "	1 "	5 "	— "	
Kobryń (Opact.)	1 "	— "	5 "	1525 "	(bogaty)
Leszczynsk (Opat.)	— "	1 "	6 "	6458 "	
Ławryszew	— "	1 "	4 "	595 "	
Łyskow	— "	1 "	5 "	2133 "	
Mir	— "	1 "	3 "	2828 "	
Nowogrodek	1 "	— "	4 "	— "	
Nowosielsk	— "	1 "	4 "	— "	
Rożana	1 "	— "	4 "	3040 "	
Suchowice	— "	1 "	4 "	418 "	
Sielec	— "	1 "	4 "	303 "	
Torokany	1 "	— "	21 "	— "	(bogaty)
Wolwiany	1 "	— "	10 "	1193 "	
Żyrowice	1 "	— "	39 "	4356 "	(bogaty)
Supraśl	1 "	— "	14 "	460 "	
Kuznice	— "	1 "	1 "	761 "	
Drohiczk	1 "	— "	2 "	— "	

b) Monastery żeńskie Bazylianek —

Pińsk	— "	1 "	7 "	— "	(bogaty)
Grodno	1 "	— "	4 "	— "	
Nowogródek	— "	1 "	6 "	— "	
Razem	12 "	16 "	211 "	32354 "	

Monastery te posiadały Kapitałów 166914 Rubl. sr. 5 Kop. i 3715 dusz poddanych.

R. 1791 d. 15 Czerwca odbyła się w Pińsku w Cerkwi Bo-
hojawienia Pańskiego Kongregacya Duchowieństwa Re-
ligii prawosławnej obrządku Grecko-oryentalnego w Król.
Polsk. i W. X. Lit. w obec delegowanych z Sejmu koronnego
Komisarzy Michała Korwina Zochanowskiego i Pawła z
Konopnicy Grabowskiego posłow, pod prezydencyą Tryarcha
Bataniowskiego archimandryty motreniisko-czehryńskiego,
dla urządzenia Hierarchii tegoż wyznania. Uchwalono iż
takowa ma się składać stosownie do Praw Kanonicznych i
Ustaw czyli Kanonów z Synodów, z jednego Arcybiskupa i 3
Biskupiow którzy tworzyć będą Synod podlegający władzy Pa-
triarchy Carogrodzkiego w sprawach dogmatycznych. Każda
dyecezya ma być podzielona na Dekanaty czyli Protopopie;
w każdej protopopii ma być i protopop i jego namiestnik.
Tymczasowo za nim biskupi nominowani będą, ma być tylko
jeden Konsystorz Bratawsko-Żytomirski. Dozor nad klasz-
torami mają mieć Archimandryci (Opaci), którym podlegają
Zhumeni (przeorowie) i Przełożone męzkich i żeńskich mo-
nasterow. Ukończono tę organizacyją w Pińsku d. 2 Lipca
1791. (Obacz: Dzieła Kongregacyi generalnej obrządku
starożytnego grecko-oryentalnego z mocy prawa na Sejmie
1791 agitującego się zapadłego... w mieście... Pińsku r. 1791
d. 15 m. Czerwca odbytej, Porządek cerkiewny dla monas-
terow i cerkwi, oraz Członkow tegoż obrządku przepisujące.
Warszawa, w druk. Michała Gröllа. 8vo Str. 104.)

Do obrządku prawosławnego grecko-orjentalnego w Polsce należały wtedy następujące Monastery (r. 1791)

1. Monaster Św. Trojcy (Troicki) Motrenińsko-Czechryńsko w województwie kijowsk. (Archimandrya) w lesie Motrenińskim, istn. w XII wieku.
2. Monaster Św. Onufrejski Pustyno-Żabotyńsko męzki w wojew. kijow. nadrzeczką Żabotianką
3. Monaster Św. Trojcy (Troicki) w Czechrynie w XVII w. męzki, a w XVIII w. panieńsko, w wojew. kijowsk.
4. Monaster Św. Wozneseński Moszenogorski czyli Moszeńsko męzki,
5. Monaster S. Jerzego (Georgijewski) Żebedyńsko (w wojew. bracławsk. powiecie winogrodzk. państw. Smilańskim), męzki, koło rzeki Turyi.
6. Monaster Św. Onufrejski Korsuńsko i Ulanieckí w Korsuniu (wojew. kijow.) męzk.
7. Monaster Św. Uspeński Winohradzki, Smilańsko-Winogrodzki (w Smile), męzki nadrzeką Irdyniem - istn. 1656
8. Monaster Św. Mikuliński (przy Dozdeństwa Pokrowskiej) Bohusławski, w mieście Bohusławiu wojew. kijow., męzki. fund. Samuel Samuś potkowicz. w XVIII w. - dawniej unicki.
9. Monaster Św. Przeobrażeński (lub Przyczczewski) Ryszczewski w wojew. kijow. męzki
10. Monaster Św. pustynno Mikołajewski Miedwedowski w wojew. kijowsk. męzki. nadrzeką Jasminem, 3 milod Czechryna.
11. Monaster Bielsko-Podlaski w Bielsku męzki.
13. Monaster Św. Troicki nagórny Drohicki pierwszy w wojew. podlask. męzki
14. Monaster Św. Przeobrażeński czyli Spaski Zabudzki Drohicki drugi.
15. Monaster Św. Trojcki Wileński (Archimandrya)
16. Monaster Wozneseński Wileński (Archimandrya)

17. Monaster św. Błahowieszczeński Dryjski męski
18. Monaster Zmartwychwstania Pańskiego Dziśnieński Woskreseński w mieście Dziśnie w wojew. połock. (męski)
19. Monaster św. Przeobrażeński Dziśnodowicki męski.
20. Monaster św. Uspeński Zabłudowski w powiecie grodzieńskim męski.
21. Monaster św. Onufrejski Zabłocki, męski.
22. Monaster św. Symeonowski Brzeski w mieście Brześciu-Litewskim męski.
23. Monaster Święto-Jański Mirozowski (koło Pińska)
24. Monaster męski Narodzenia N. Panny w Słucku (Archimandrya) męski; z szkołami
25. Monaster w Pińsku (męski)
26. Monaster S. Eliasza w Słucku żeński.
27. Monaster Kroński.

R. 1791 wymienione są następne w Polsce greckoorzentalne prawosławne protopopie (dekanaty): Smilańska (w wojew. brzesk.), Kuniowska, Bohusławska, Korsuńska, Czerkaska, Błozańska, Czechryńska, – Rzeczycka, Włodzimierska, Petrykowska, Dawidgrodzka, Pińska

Cerkwie w Bieszenkowicach (w wojew. połock.), Turowie (S. Mikołaja), Stucku (Narodzenia N. Panny i S. Barbary), Kopylu, – Szpole, Złotopolu, Iłłuszku, Rucińciewiczach, Lachowicach, Piaseczynie, Wujwicku, Welenicach.

Kapelanie w Warszawie, Poznaniu, Lublinie, Opatowie, Kaliszu, Piotrkowie.

1640 Kościoły katolickie w Kijowie. 1) Katedralny

2) Dominikanów na Rynku

3) Bernardynów pod górą

4) Jezuici nowy Kościół między Bernardynami a Dnieprem Dźwiną

Cienowy Kościół S. Jacka stał nad Dnieprem gdzie była dawna cerkiew Bohorodycka, którą oddano S. Jackowi na Kościół; po zburzeniu konwentu przez Tatarów, Dominikanie przenieśli się do miasta pod zamek (na Bytwicę) Zytwicę targowicę gdzie wybudowali Kościół S. Mikołaja. Kościół i Konwent wymurował około r. 1640 Stefan Olszak w Kościele tym pochowany Roman Książe Rożyński

880 r. Oskolda mogiła na górze zwaną Uhorskoje tam postawił Olm cerkiew S. Mikołaja — mogiła Dira była za cerkwią św. Ireny.

„898 Idosza Ugre mimo Kijewa horoju, jeże sie zowet nynie Uhorskoje, i przyszedsze k Dniepru, stasza wezami." (Ipat. 14)

945 Cerkiew św. Ilii nad ruczajem

983 cerkiew Bohorodycy

988 cerkiew św. Bazylego (gdzie stał Perun) zbudowana.

991 Włodzimierz wielki stawia cerkiew św. Bohorodycy (dziesiątyna)

996 Włodzimierz stawia cerkiew Przeobrażenia w Wasilkowie.

1008 Metropolita Jan stawia cerkiew S. Piotra i Pawła

1037 Jarosław Książe funduje cerkiew Św. Sofii – i cerkiew Bohorodycy Błahowiszczenie, monaster S. Georgia i św. Ireny.

1051 Antoni zakłada Peczerski Monaster.

1071 założona cerkiew św. Michała w monasterze Wsiewołodowa na Wydubiczy.

1073 Światosław Książe (cerkiew pieczarna) buduje (Światosław Jarosławicz Książe) i hegumen Teodozy – konsekrowana 1089 przez Jana metropolitę

1086 Wsiewołod funduje monaster św. Andrzeja w którym została zakonnicą córka jego Janka. (Janczyn monaster)

1108 Światopełk Książ funduje cerkiew św. Michała Złotowerchaja.

1109 umarła Eupraxia córka Wsiewołoda d. 9 Julia i pochowana w Pieczarskim monasterze.

1111 d. 7 Oktobra umarła żona Księcia Wsiewołoda.

1112 d. 3 Nowembra umarła Janka córka Wsiewołoda a siostra Włodzimierza pochowana w cerkwi S. Undrzeja gdzie była zakonnicą.

1113 Monaster Lazarew żeński.

1121 założona cerkiew św. Jana na Kopyrewym Końcu.

1129 Mścisław zakłada cerkiew S. Teodora

1131 Mścisław funduje cerkiew św. Bohorodycy Ziroholskiej.

1158 monaster św. Spasa na Berestowie

1179 umarła Księżna Maria żona Wsiewołoda (córka Kazimierza Mnicha, pochowana w Kijowie w cerkwi św. Cyryla którą zbudowała zostawszy tetyarką (schimnicą) 3 pat. let. 414.

1183 Światosław Wsiewołodicz funduje cerkiew św. Bazylego na wetyciem dworze.

1231 Monastery w Kijowie: Peczerski, Wydubicki, Spaski, Andrzejewski, Wasilewski, Wsiemiłowski, Kirillowski, Fedorowski.

Klasztory obrządku wschodniego na Bukowinie.

1. Balkoutz
2. Bereżyca (skitski)
3. Czerniowce. Mon. Św. Jana Suczawskiego nowozbudowany.
4. Drahomirna (Dragomirna) fund. 16ii Atanazy Krymka metropolita mołdawski
5. Homora (Humora)
6. Horecza (Horeuze). Piękna cerkiew klasztorna zbudowana przed r. 1775. kosztem Katarzyny II Carowej, supr. za Józefa II
7. Św. Ilijoki.
8. Iliszestie.
9. Krestiatyk.
10. Moldawica.
11. Ostra (skitski).
12. Petroutz (dziewiczy)
13. Proskoutz.
14. Putna fund. w XV. w. Stefan wielki (syn Bogdana) hospodar mołdawski. Jest tu jego nagrobek (+1492) mając 47 lat, jego żony Maryi i synów Piotra i Bogdana (+1517)
15. Radautz (Radowce). Są tu stare nagrobki przodków hospodara Stefana wielkiego z XVi wieku. Klasztor supr. 1786, a biskupa przeniesiono do Czerniowiec.

16. Rareul (Skitski).

17. Solka.

18. Suczawa.

i. 19. Suczawica. Mon. Św. Wostkreseński. – Po r. 1785 przeniesieni zakonnicy z Skitu-Mamiowskiego w Galicyi. – Jest tu nagrobek Jeremiasza Mohiły hospodara (+1603) i bogata haftowana płaszczenica oraz różańce Mohiłów na czerwonym aksamicie haftowane.

20. Szadowa (Sadowa, czyli Żadowa)

21. Wołowiec.

22. Woronec.

23. Zamostie (Skitski).

Klasztory Bazylianów na Węgrzech w dyecezyach ruskich Preszowskiej i Munkaczewskiej.

1. Barsanow (Bartzan-falva w komitacie marmaros.) Monaster założył r. 1711 miejscowy kapłan Joan Stefan; zniesiony r. 1788. (wołoski) (S. Nicolai)
2. Bedywlany czyli Bedewla (Bedö wieś w komit. marmaros.) Monaster założył r. 1719 Teodor Dubanowicz nauczyciel tutejszy, który zostawszy mnichem przyjął imię Teofilakta. Istniał do r. 1747. (Krzyżotek tej wsi zowie się Manasterec, gdzie stał ów monaster) Suprym. r. 1788 (S. Michaelis)
3. Berezna mała (Kis-Berezna, wieś w Komit. ungwarsk.) — Mon. św. Mikołajewski. Przy kaplicy cmentarnej pod którą dziedzic hr. Homonay grunt darował, gdy tu ciała niezepsute jednej dziewicy dawno pochowane znaleziono, osiadł jeden z czernców z Galicyi i założył drewniany monasterek. Dopiero około r. 1742 ihumen Gedeon Łazin wymurował monaster, a ihumen Gerwazy Kamiński cerkiew. (Żyje tu 5 zakonników)
4. Boroniawa (Hosszth-Baranya, wieś w Komit. marmaros.) Św. Matka Boża Pocieszenia Monaster założył r. 1716 Jan Kozak parocha z Seliszcza (Szelistie), który zostawszy mnichem pod imieniem Józefa, kupił od mieszczan hustańskich grunt, na którym zbudował monaster drewniany. Monaster Boroniawski zniesiony r. 1788. (Annuntiationis B. V. M.)
5. Bukowa-Horka (Bukocz, wieś w komit. saros.) — Mon. św. Wozdwyżeński fund. 1742 hr. Tomasz Szirmay, wymurowawszy cerkiew i monaster na miejscu kaplicy gdzie się działy cuda i przy której żył eremita Arseni Bosak. Pierwszym ihumenem był

Trinarch Zasielski z Galicyi. Dziś żyje tu 2 mnichów.

6. Bulchow (Buly, wieś w Komit szabolcs.) — Monaster Bulchowski założył Jan Zubrycki wprzód kapłan świecki później mnich pod imieniem Dozytheja, w końcu biskup munkaczowski. Zniesiony r. 1788. (S. Petri et Pauli)

i. 7. Byczkow (Bikszád, wieś w Komit. szathmarsk.) — Archimandrya Mon. Sw. Petro-Pawłowski z cerkwią zbudował r. 1719 Jeremiasz Dziudij. R. 1788 supprymowany — lecz później na nowo otwarty. Żyje w nim 3 zakonników. (wołoski)

8. Biela-Cerkow (Fejéregyháza, wieś w Komit. marmaros.) Monaster założył Dragomir z siostrą swą Uica. Skasowany r. 1788. (Ascensionis Domini) (wołoski)

9. Drahow czyli Drahowo (Köveslighéth, wieś w komit. marmaros.) Monaster zbudowany r. 1705 za staraniem włościanina Iwana Raszkowa; supr. r. 1788 (S. Nicolai)

10. Dziulin — Mon. Sw. Michajłowski założył r. 1692 pop miejscowy Lupul. Skasowany r. 1788.

11. Ewdin. — Monaster Ewdijanski założyła familia szlachecka zwana Bala, r. 1709. Skasowany r. 1788.

12. Hruszow (Körtvélyes, wieś w Komit. maramoros.) istniał 1391 Mon. Sw. Michajłowski, niegdyś Archimandrya (zburzony przez Tatarów, odbudowali Dragomestr i Balicyusz. W XVIIIo. miała tu istnieć drukarnia ruska. Skasowany r. 1788. (Ob. Naukowy Sbornik hal. rusk. Mat. 1865 str. 172 — Balanski: Istor. cerk. Wienna 1851 T. II. str. 206.) — rumuński

Huszt — Boroniawa — Ob. Boroniawa.

i. 13. Krasnobrod (Kraszni-Brod, wieś w Komit. zemplińsk.) — Mon. Sw. Ducha Krasnobrodzki stojący na ustroniu między wsiami Krasnybrod i Habin istniał od dawnych czasów. R. 1720 odnowił monaster i mnichów zaprowadził Genadiusz Bizanczy episkop munkaczowski. Późniejszemi dobrodziejami byli hrabiowie

[właściwie rumuńska w której wydrukowano po wołosku cerkiewnemi literami: Nowy Testament (wydał Symeon Stefan Symoniez arcbiepiskop metropolita bielogrodzki-Albajulia); Zenti: Kostarion, Bukwar, Motytwo: stow 1696 (po rumuńsku)

[założony w XIV w. przez Teodora Korjatowicza. R. 1600 Walezy Drugeth hrabia zemplińsk. spalił klasztor drewniany.

Vandernat i Csaky. R. 1752 wymurowano cerkiew, (Są tu stare odpusty (prazniki) na zielone Świątki i Pokrowę)
którą postawił Manuel Olszewski episkop munkacz-
owski. Monaster wymurował r. 1759 protoihumen
Makary Suhajda przy pomocy Maryi Teresy hrabiny
Vandernat i jej siostry Anny wdowy po Franciszku
hr. Csaky. — Teraz żyje tu 8 zakonników. — Jest tu
także oddzielna kaplica Św. Pokrowska z cudownym
14. Krowzowo czyli Krzyżowo (Kricsfalva, wieś w komit. obrazem Bogarodzicy i znakiem, przy którym ślepy wzrok uzyskał)
marmarosk.). — Monaster Krowzowski założył r.
1696 Piotr Stojko który po śmierci swej żony został
zakonnikiem w monasterze Uholskim i przyjął imie
Partenius. Do postawienia monasteru przyczynili się
włościanie z wsi: Krowzowo, Czumalewo (Csomány-
falva) i Kołodno (Darva). — Zniesiony r. 1788.
15. Smotyczowo (Misticze, wieś w komit. bereghs.) — Mon.
Św. Michajłowski na wysokiej górze nad wsią, ist-
niał już r. 1661, a wtedy mieszkał w nim Joannicki
Zekanij episkop munkaczowski (†1686) Zdano wtedy ten
monaster Mołyczowo. — (Assumptionis B. M. V.)
(Ob. Świet. Ungvar 1887. №13)
i. 16. Mojsejewo (Moiszen, wieś w komit. marmarosk.) —
Mon. Św. Błohowiszczeński (Manastira Mojséjului)
z cerkwią drewnianą założył r. 1682 parob miejscowej;
po którego śmierci syn jego zostawszy mnichem za pozwo-
leniem episkopa Dosytheja, był tu później Archiman-
dryta. Skasowany r. 1788, około r. 1860 odnowiony
podlega jurysdykcji rumuńskiego episkopa w Samosz-
Ujvar.
17. Monastyrec (Monostor) przysiołek parafialnej wsi Horzyńcze (He-
rincse (w komit. marmaros.) z cerkwią drewnianą Św. Michała.
Nazwa wskazuje że tu był monaster.

i. 18. Munkacz (Munkaczowo, miasto w Komitacie Bereg.) — Mon. Św. Nikołajewski na Czerneczoj Hori (Mons Csernek) niedaleko Munkacza (właściwie we wsi parafialnej Rosvigowo-Oroszvég) fundował Teodor Lubartowicz Książe litewski, nadawszy przywilejem danym w Munkaczu d. 8 Marca 1360 temu klasztorowi na utrzymanie wsie: Bobowiszcze i Ławka oraz dziesięciny winne z góry Lelechowski i snopowe z pola Oroszvig (Zierwiona cerkiew drewniana, dopiero r. 1661 Konstanty wojewoda multański z żoną Nedelą, za staraniem Joannicyusza Zekanyi episkopa munkaczowskiego wymurował. Dzisiejszy Klasztorne zabudowania zbudował Dymitr Racz komisarz dóbr hrab. Karoly. — Dziś żyje tu 15 zakonników i 24 nowicyuszów. (Ob. Basilovits Innocentius: Brevis Notitia fundationis Theodori Koriatovits olim Ducis de Munkacs pro Religiosis Ruthenis Ord. S. Basilii M. in Monte Csernek ad Munkacs a. 1360 factae. Cassoviae 1799. 4to. — O monasterach zniesionych r. 1788 na Węgrzech artykuł baryliana Anatola Kralickiego w Halyczanin lit. Sbornik 1863 izd. B. A. Diedickim. Lwów Kniha I. Wyp. III. IV str. 181. — Wiestnik Ros. 1867 dla Ruskich Uhorskoj Krainy. Uzhorod. str. 49.).

i. 19. Łowcza czyli Maria-Łowcz (Maria-Lócs, miasteczko w Komit. szabolcz[illegible]kim) — Monaster Św. Michajłowski. Przy cerkwi z cudownym obrazem N. P. Marji, którą rozpoczął budować (1731) Episkop Genadyj Bizanczy a Manuel Olszawski episkop munkaczowski r. 1749 dokończył, fundował r. 1753 tenże Olszawski monaster przy pomocy Dymitra Racza Komisarza dóbr hr. Karolyi Franciszka. Pierwszym ihumenem monasteru Łowczańskiego był Joanniki Skrypka. — Cudotworny obraz N. P. Marji Łowczańskiej wstawił się od r. 1696 jako trzy rowiący za czasów dziedzictwa wtedy Rakoczych. To spowodowało Rząd Austryacki iż kazał z tąd zabrać obraz cudotworny i takowy w Kościele Św. Szczepana w Wiedniu umieścić. Nim jednakże

wydano obraz, zrobiono z niego dokładną kopią, która rów-
nież r. 1715 d. 1.2. i 5 sierpnia łzy roniła i od tego czasu cuda-
mi się wsławia. — Są tu stałe odpusty na Narodzenie i
Uspenie P. Maryi, które liczne tłumy ludu z dalekich oko-
lic zwiedzają. — Dziś żyje tu 17 zakonników.

20. Uhol (Uglya, wieś w ~~[illegible]~~ w Komitacie marmaros.) —
Mon. Św. Wozneseński, zwany także Uhol albo Zanew czyli Zanow
albo Połoniński monaster, niewiadomo w kiedy założony.
Dawniej przebywało w nim przeszło 300 mnichów. Skasowany
r. 1788. (Ob. Nauk. Sborn. hal. rusk. Mat. 1865. I. str. 53. —
II. str. 113. — Cerkowaja Gazeta. Budyn 1856 str. 95.)

21. Wyszawsko wyżne (Visso-alsó, wieś w Komit. marma-
ros.) — Monaster tutejszy założył r. 1719 Genadyj Grad
zakonnik z monasteru Mojsiejowskiego. — Skasowany r. 1788.
(S. Nicolai) (wołoski)

Zanew — Obacz: Uhol.

—

Solima (Szolyma — przysiołek do wsi Ripinnoje czyli
Ripinye w Komit. marmaros) — Monaster Bazyliánow
w polu Głotkow zwanym nad rzeką Nagy-Ág został w ze-
tym wieku przez zbojów galicyjskich podpalony i zniszczony.
— Cerkiew drewniana Św. Bazylego poświęcona 1798 r.

Legnawa (Lagno, wieś w ~~[illegible]~~ saroskim Komit.). Monaster
na wzgórzu za wsią Św. Mikołajewski istniał tu dawniej.
Dziś została tylko cerkiewka r. 1760 przez hrabiów
Szyrmaj restaurowana.

Monastery w Bessarabii

1) Kipriana wieś (w kiszenewskim obwodzie) – Św. Uspieński Kiprijanowski mon. męski fund. 1545 Piotr wojewoda multański r. 1698 Jo Antioch Konstantyn poddał go monast. Zografo Kiemn na górze Athos. – odbudow. 1820.

2) Kondrycki Skit (w kiszenewskim obwodzie) – Św. Nikołajewski istn. 1813 – poddany Zografo kiemn monast.

3) Hinkulski monaster (w kiszenew. obw.) – Św. Parafkewii f. 1638 wielki stolnik Michał Hinkul we wsi Sakarey – dla kobiet, od r. 1808 męski (multański)

4) Soruczany w. (w kiszenew obw.) – Skit Św. Georgijewski fund. 1785 Litar Sorucza (multański)

5) Warzarescty w. (w kiszenew obw.) – Skit Św. Dimitrewski żeński istniał przed r. 1420, do r. 1815 był męski

6) rzeczka
Chirów (wieś w obw. Orgiejskim) – Św. Mikołaja
Tajemski żeński skit Chirowski; męski wprzód
zyorzał r. 1803 od 1805 żeński.

7) Buzeszty (w obw. Orgiejskim) – Św. Rozdestwa
Bohorodycy Kurkowski mon. f. 1773
Jordaki Kurki marzł moldawski

8) Tabor (w obw. Orgiej.) – Św. Uspenski Taborski
skit żeński fund. r. 1775 pierwotnie dla mężczyzn
przez Dawidza Karp – r. 1815 zostat żeński.

9) Cyganeszty (w obw. Orgiej.) – Św. Uspenski
fund. 1741 Łup Djeuka dla kobiet, teraz
męski skit.

10) Brawiczy (w obw. Orgiej.) – Św. Uspenski Tru-
mozerski mon. męski f. 1808 Efrem; Jordaki
Jurko.

11) Reczula (w obw. orgiej.) – Św. Rozdestwa Boho-
rodycy Reczulski skit mon. f. 1797 Andrzej; Jan Rotzki
ksiądz z Łazkan. męski – od r. 1811 żeński skit

12) Herbowiec (w obw. orgiej.) – Św. Uspenski fund.
1730 Konstanty Karpuz męski. (z Cudownym obrazem
M. B. Marzji Herbowieckiej)

I

Archiepiskopia i Metropolia Kijowska

metropolia sięgała od Podlasia do Województwa Połockiego

Według podania kronikarzy już w roku 40 po Chrystusie apostołował Św. Jędrzej Apostoł nad Dnem i w okolicach Kijowa. Około r. 866 lub 867 posłał konstantynopolitański cesarz Bazyliusz Macedończyk na Ruś pierwszego od Ignacego patriarchy carogrodzkiego biskupa wyświęconego. Około r. 900 wspominają już pisarze bizantyjscy o arcybiskupstwie ruskiem. Dopiero po ochrzczeniu Olgi wdowy po wielkim Księciu Igorze, która r. 955 imię Heleny w Konstantynopolu otrzymała rozszerzyła się wiara chrześciańska na Ruśi. Wielki Książe Włodzimierz zaprowadza r. 988 (przyjąwszy w Chersonesie Korsuniu-chrzest) arcybiskupa z Kopcą i z metropolią w Kijowie. (i zaprowadza chrześciaństwo jako panującą religią) Po śmierci Teognosta metropolity 1253 podzielono metropolią ruśko-Kijowską na 2 części: w części podległej Książętom litewskim był metropolitą litewskim Roman 1353 + 1362 a w części ruskiej Alexy z Wołynia metropolitą ruskim 1355 + 1378. Stolicą metropolii ruskiej po zawojowaniu Kijowa przez Tatarów (r. 1240) przeniósł metropolita Maxym do Włodzimierza, a r. 1325 metropolita Piotr przeniósł znów metropolią do Moskwy (po zawojowaniu Kijowa przez Gedymina W. X. Lit.) Z tąd też poszło iż r. 1388 było (już) 2 metropolitów na Ruśi: Cyprian w Kijowie a Pimen w Moskwie. — Albowiem Zwiększył (chirotonizował patriarcha carogrodzki; biskupow metropolita; Księży biskup. nad monachami zakonu S. Bazylego przełożeni byli hegumeni (przeorowie) i archimandryci (opaci)

R. 1353 podzielono metropolią ruską na 2 części: a) na metropolią kijowską czyli litewską z stolicą w Kijowie i b) na metropolią ruską czyli moskiewską z stolicą w Moskwie. Wszelako aż do r. 1461 uzurpowali sobie metropolici moskiewscy zwierzchnictwo nad metropolią Kijowską. Po przyjęciu unij r. 1620 pozostało w Kijowie 2 metropolitów: (unicki z stolicą w Kijowie który przetrwał aż do ostatnich czasów i unicki (zwykle nim był arcybiskup połocki)

Ruś przyjęła wiarę za czasów upii z Bizancem t.j. po śmierci Focyusza patriarchy + 891 i przed ostąpieniem na patriarchat Michała I Cerulariusza który r. 1053 schizmę wprowadził. Patriarcha Mikołaj II Chrysobergesz 982 + 995 był unitą.

W IX wieku apostołowali w Wielkiej Morawii, Bułgarii Cyryll i Metod apostołowie Słowian którzy alfabet słowiański (Kyrylica) i ritus grekosłowiański wynaleźli

R. 1205 posłał Innocenty III legatów do Romana Księcia halickt. aby przyjął unią

R. 1255 za Innocentego IV Daniel król halicki przyjąwszy unią został koronowany na króla.

Jarosław Włodzimierzowicz W. Xiąże ruśk. wystawił w Kijowie rezydencyją i katedrę (sobor) dla metropolity przy niej Kapitułę (Krylos) t.j. sobor) i zaprowadza Kodex duchowny (Kormczaja Kniga czyli nomokanon). metropolitę

Za papieża Benedykta XIV liczono jeszcze w archidyecezyi kijowskiej cerkwi unickich 1925. – Stołowemi dobrami metropolity unickiego były dobra Radomyśl, które Katarzyna II zabrała. (Obacz Stebelski Dodatek str. 181. Kulczyński: Specimen i t. p.)

Maksym II patriarcha konstantynopolitański r. 1481 (czyli 6989) d. 14 Czerwca nadał przywilej stauropigialnej uwalniający z pod władzy biskupów a poddający samemu patriarchatowi carogrodzkiemu monaster Pieczarski w Kijowie z filiami (Kaplicami – przedjęły) monasterami Łukianowskim, Nikolskim w Kijowie i innemi 3 monasterami: Czernigowskim, Branskim i Nowogrodka-Siewierskiego w Siewierskiej ziemi.

R. 1570 metropolita kijowski miał tytuł „metropolita kijowski, halicki i wszej Rusi."

R. 1593 dochodami głównemi metropolii kijowskiej były dr: chimandrya Pieczarska w Kijowie do której należały miasto Wasylów nad rzeką Stuhną z zamkiem z 27 wsiami, miasteczko Radomyśl z zamkiem i 43 wsi i posiadłości w województwie kijowskiem, w powiecie łuckiem i pińskiem, w województwie nowogrodzkiem, na Polesiu, w powiatach mozyrskim i orszańskim

Władysław Warneńczyk (Budae fer. 6a ante Dominic. Oculi 1443) po dokonanej unii nadał duchowieństwu greckiemu i ruskiemu tej same prawa jakie miało duchowieństwo łacińskie, potwierdził im wszelkie posiadłości i uwolnił od jurysdykcyi ojcowskiej – Przywilej ten potwierdził na sejmie piotrkowskim (fer. 4a ante Dom. Oculi) 1504 król Alexander

Synod Rahozy w Brześciu litewskim d. 24 Czerwca 1594

Monastery Korecki, Marcinkowski: Mohylowski fundował Kozacy

xięgi z XVI wieku

Monaster św. Trzeczystej w Dorohobuzu fundował Konstanty x. Ostrogski wojewoda Kijowski przed r. 1593. (pod Lucken)

W każdej kapitule (soborze) oprócz Kanoników (Krytoszan) był jeden protopop (dziekan kapituły)

Zygmunt III w Krakowie d. 24 września 1595 oznajmia wszystkim o dokonanej unii religijnej w Brześciu.

Przeciwnicy Unij 1596 d. 9 Października w Brześciu litewskim złożyli synod, na którym protestowali przeciw Unij: Gedeon Bała: ban episkop łucki, michał Kopystyński episkop przemyski Hilarion Mafalski archimandryta supraślski, nieżor Sur archimandryta Kijowsko-pieczarski, Eliseusz archimandryta pińsk, Bazyliszk kegumen monasteru św. Spasa w Dubnie, Dziekani pińsk, dubieński, Konstanty x. Ostrogski, Szymon Tyszkiewicz, Damian Hulewicz, Andrzej Bohowityn stolnik wołyński, Jan Hrynicki podsędek łucki, Teodor Uszacki-Rudecki cześnik wołyński, Damian Sawłowicz sędzia grodzki wołyński włodzimierski, Iwan Wołyniec horodniczy łucki, Leoncie sędzia ziemski łucki, Andrzej Wilczek, Bazyli Adamowicz Narowolski, Mikołaj Jarmoliński, Gabriel Hojski, Alexander Podhorodeński, Dionizy Hobodzki, Maciej Rogozińsk, Ostafi Mikszynowicz Borowik, Kaja Wilenka Szczymetowicz, Dymitr Jetowicki, popi wojewodzcy i pijatnicki ze dwora inni popi. Oraz bractwa cerkiewne wileńskie

1595 d. 4 marca Bulla Klemensa VIII która przyłącza dochody Kijowskiej Pieczarskiej Ławry do metropolii Kijowskiej; lecz przez breve z d. 19 lipca 1603 znosi papież Klemens VIII tę ustawę i dozwolił obierać osobnego archimandrytę

Pierwszy zamysł unij rzucił Michał Rahoza metropolita na soborze w Brześciu 1590 w Czerwcu

Uchwalony papieżowi w Rzymie stradali Łuc[ki] i Terlecki 23 Grudnia 1595

Władysław IV wstąpiwszy na tron d. 1 novembr. 1632 dał zapewnienie iż na biskupstwa lwowskie, łuckie, przemyskie (oraz na archimandrie pieczarską i unijowską tylko dyzunia wybierani będą powrócono więc to dyzunitom; przeciwko temu protestowało duchowieństwo katolickie do Rzymu do Urbana VIII.

z części biskupstwa przemyskiego utworzono biskupstwo jamborskie unickie 1632

Jan Kazimierz wskutek traktatu zborowskiego d. 12 stycznia 1650 oddał władyctwa łuckie, chełmskie, mścisławskie czyli witebskie oraz archimandrye dyzyczyńską, monaster Leszy, Kupiatycze monastery S. Spasa, S. Onufrego z wsią Rawczówką, monaster Ławrá z wsią Ławrowem, monaster Smolnica w dyecezyi przemyskiej oddane dyzunitom, połowę dóbr archiepiskopii połockiej każąc Król dać władyce mścisławskiemu, oraz następne cerkwie S. Borysa i Chleba w Smoleńsku, Cerkiew S. Abrahama w Smoleńsku, Cerkiew S. Spasa w Mohilowie, monaster pod Grodnem, monaster Zmartwychwstania i cerkwie S. Jana i S. Jerzego w Wilnie, cerkiew w Trokach, cerkwie w Grodnie, Mińsku, Połocku (narodzenia Panskiego) Mścisławiu, Kobrynie, Witebsku, Nowogródku, Lidzie Zhumenin, Bobrujsku, Łobiszynie w Lublinie, Krasnymstawie, Bełzie, Hrubieszowie, Stojanowie, Krzemieńcu, Horodku, Moszczach, Brześciu, Horodle, Kowlu, Ratnie, Lińsku, Mozyrzu oddane dyzunitom

Jan Kazimierz po bitwie pod Beresteczkiem odniosłszy zwycięstwo wbrew traktatowi zborowskiemu oddał d. 29 Julii 1651 biskupstwo chełmskie unitom mianując władyką Jakuba Suszę to samo biskupstwo dyzunickie przemyskie (lecz się dyzunici utrzymali)

I

Metropolia Kijowska.

Założona w Kijowie r. 988 przez Włodzimierza Wielkiego za patryarchy carogrodzk. Mikołaja II Chryzoberges. — Po zdobyciu Kijowa r. 1240 przez Tatarów, przeniesiona stolica metropolii do Włodzimierza nad Klazmą r. 1299. nad Klazmą, a r. 1325 do Moskwy — R. 1798 d. 28 Kwietnia Pabia przywrócona metropolią unicką Kijowsko-litewską, osadzenie ostatniego metropolitę Rostockiego na penzyi i dobra metropolity Radomyśl zajęła, zatomiast zaprowadziła prezesów w Komisyi unickiej w Petersburgu r. 1806 na nowego Hilarego Rostockiego mianowany metropolity, zerakt Lizowski już nie Kijowskim (bo ostatnim był Rostocki) ale unickim

1. † Michał Greczyn rodem z Syryi przysłany r. 988 od patryarchy carogrodzkiego do Kijowa z innemi biskupami; założył cerkiew metropolitalną S. Michała † 992 Zwłoki jego leżą w Pieczarskiej Ławrze przeniesione z Dziesięcinnej cerkwi. (Stebelski Przydat. str. 181 kładzie go od r. 990) 30 lat
2. † Leonty czyli Leontias Greczyn od r. 992 † 1008 (podług Stebelskiego od r. 1020 przez 12 lat siedział.) od 1020-1032 lat 12
3. † Jan I czyli Jonas 1008 † 1035 tego Stebelski wypuścił) od 1032-1037 lat 4
4. † Theopempt czyli Teofantus Greczyn 1038 † 1049. lat 15
5. † Hilarion Ruśin pustelnik pieczarski (odnosił się do Rzymu od 1051 † 1072 (obrany synodalnie bez wpływu patryarchy carogrod.) od 1052 - 1069 lat 17 — probierz cerkwi obereftowskiej
6. † Jerzy Greczyn (a podług Stebelskiego Ruśin) 1072 † 1079 (podług innych wrócił 1079 do Grecyi.) od 1069-1079 lat 10
7. † Jan II Greczyn a podług innych Ruśin 1080 † 1089 od 1079-1090 lat 11.
8. † Jan III zwany Skopiec (tj. Rzezaniec) czyli Merkuriec Greczyn 1089 † 1099 od 1090-1093 lat 3.
9. † Efrem zwany Skopiec Greczyn 1091 † 1096 zaprowadził
10. † Mikołaj Greczyn 1102 † 1106. od 1101-1104 lat 3. Święto translacyi relikwii z S. Mikołaja z Lycyi do Bari. (unita) od 1093-1101 lat 7.
11. † Nicefor Greczyn 1106 † 1121. od 1104-1123 lat 18.

12. † Nicetas Grecizyn 1122 + d. 1 Sierpnia (czyli 9 Marca) 1126 (podł. Stebelskiego siedział od r. 1126)

13. Michał II Grecizyn 1130 + 1147 (podług Stebelskiego od r. 1127) (rozgniewał metropolią i wrócił do Grecyi – mieszany z Zwierzchowicz z Świętobluwy)

14. Klemens Smolatycz Ruśin (mnich wyświęcony 1147, zasiadzony 1156, umarł w Włodzimierzu na Wołyniu.

15 Konstantyn Grecizyn 1157 + 1159 w Czernigowie na wygnaniu (podług Stebelskiego siedział od 1160)

16 Teodor Grecizyn 1160 + 1163 (podług Stebelskiego od 1170)

17. Jan IV Grecizyn 1164 + 1166 a podług innych + 1170 (podług Stebelskiego siedział od r. 1176)

18. Konstantyn II Grecizyn 1167 + 1174 (Tego Stebelski wypuścił)

19. Nicefor II Grecizyn od r. 1175 (a podług innych od r. 1185) + 1197 (Podług niektórych był po nim metropolitą Gabriel od r. 1200 – 1207)

20. Matfej (Maciej – Mathias) Grecizyn 1201 + 1221 (a podług niektórych + 1211 – Stebelski zowie go Mateusz od r. 1206)

Cyryl I Grecizyn (podług innych Ruśin 1225 + 1233

Cyryl II Grecizyn (podług Stebelskiego Ruśin) 1230 + 1236

Józef Grecizyn z Nicei 1236 + 1240 zabity od Tatarów którzy pod Batym-Chanem zdobyli Kijow 1240. (podług Stebelskiego od r. 1237)

Cyryl III Ruśin od 1250 mieszka najczęściej w Włodzimierzu + 1280 w Perejasławiu Zaleskim a podług innych w Suzdalu, pochowany w Kijowie

F. Włodzimierza nad Klazmą r. 1299

Maksym Grecizyn 1283 (przeniósł stolicę metropolii do ~~Kijowa~~ podług niektórych) + 1305 d. 6. Grudnia, pochowany w Włodzimierzu (podług Stebelskiego + 1307.) Po jego

(zarządzieć po nazymie przytacza Cyprjana metropolitę Kijow 1296)

śmierci uzurpował sobie r. 1305 opat Geronacyusz tytuł metropolity; lecz nie został wyświęcony.

(syn Teodora) **Piotr** Święty z Wołynia hegumen monasteru w Werkh raief malarz 1308; przenosi r. 1325 stolicę metropolii do Moskwy po zajęciu Kijowa przez Gedymina W.X. Lit. + 1326 w Moskwie d. 20 Grudnia

(Dworce czyli F (w dzisiejszej wsi Spaskie nad Rata)

Theognost Greczyn 1328 + 1353 d. 11 marca w Moskwie. Po jego śmierci podzielono metropolią Kijowską na 2 części a) na metropolię Kijowską i Włodzimierza dla krajów zostających pod panowaniem Książąt ruskich – z stolicą w Moskwie b) na metropolię Litwy i Wołynia, dla krajów zostających pod panowaniem W. Xiążąt Litewskich – z stolicą w Kijowie. F – Patriarcha carogrodzki Filoteusz wyświęcił więc r. 1354 (czyli jak niektórzy twierdzą 1359) dwuch metropolitów: Alexego z stolicą w Moskwie – i Romana z stolicą w Kijowie.

F i c) na metropolię halicką od r. 1371 dla krajów pod panowaniem polskim

Metropolici Kijowa i Włodzimierza
(z stolicą w Moskwie)

Alexy Święty Pleszczejew urodzony na Wołyniu r. 1293 biskup włodzimierski od r. 1352, wyświęcony na metropolitę r. 1354 + 1378 w Moskwie (podług Kroniki Gustyńskiej + 1374 – podług Stebelskiego siedział od r. 1364) + dnia 12 lutego.

Metropolici Litwy i Wołynia
(z stolicą w Kijowie) z sufraganiami w Połocku, Turowie, Nowogródku

Roman 1354 + 1362 metropolita litewski i krajów należących do Litwy

R. 1371 Kazimierz Wielki ustanowił trzecią metropolię halicką z sufraganiami: Chełm, Turów, Przemyśl, Włodzimierz.

Antoni metropolita 1371

Metropolici Kijowscy w Moskwie.

Po śmierci Alexego wybrany na metropolitę Michał (Mitaj) r. 1378 jadąc po potwierdzenia do Carogrodu umarł w drodze 1379 – po nim obrany Pimen archimandryta peregiastawski otrzymał wprawdzie potwierdzenie od patriarchy Filusa r. 1379, lecz nie został uznany przez Książąt ruskich ale nawet wypędzony 1381, którzy Książęta wezwali do Moskwy aby był metropolitą kijowskim metropol. litew.

archimandryta Symeonowski

Cyprian Święty 1381 w Moskwie – lecz r. 1382 znowu wydalony z Moskwy a na jego miejsce znowu Pimen przywrócony – znowu po zrzuceniu go obrano r. 1385 (1384) nowego metropolita Dionizy (Grek) arcybiskup Kijowo suzdalski F (+1386). Po nim znowu usunięt Pimen +1389; po którego śmierci znowu – r. 1390

F + 1385 w Kijowie w Więzieniu Włodzimierza Olgierdowicza Księcia Kijow.

Cyprian Święty metropolitą litewskim i Kijowskim w Moskwie +1406 w Moskwie.

Metropolici litewscy w Kijowie.

Cyprian Święty rodem z Serbii, metropolitą od r. 1376 litewskim; od r. 1381 metropolitą litewskim i Kijowskim w Moskwie – skąd wydalony r. 1381 metropolitą tylko litewskim – r. 1390 znowu metropolitą litew. Kijowskim w Moskwie – był na soborze w Konstantynopolu r. 1393 – pisze żywot Św. Piotra z Wołynia metropolity Kijowskiego i stepennyja Knigi (Księgi rodowodowe Książąt ruskich – Bawi w Kijowie 1396 – R. 1405 jest na zjeździe Witolda i Jagiełły w miasteczku Wilubin w południowej Rusi + 20 Września 1406 w Moskwie. (Niektórzy mianowicie Stebelski zowią go Rusinem).

Metropolici Kijowscy w Moskwie
(północno-ruscy) (provincia ruthenica superior)

Po śmierci Cypriana wyniesiony został w Carogrodzie Focyusz zakonnik Greczyn z Morei r. 1408 (czyli jak niektórzy chcą 1409) uznany przez książąt ruskich został przez Witolda r. 1411 z prowincyi ruskich wydalony a nawet r. 1415 d. 25 listopada na fundzie w Nowogrodku dla prowincyj litewskich z urzędu złożony: gdzie osobną metropolią dla prowincyj litewskich ogłoszono. Focyusz + 8 lipca (czerwca?) 1431 w Moskwie (de moscovia)

Jonasz de Rosciscenia biskup rezański obrany metropolitą 1432 (?) lecz po powrocie usunięty; a na jego miejsce przybywa do Moskwy Izydor metropolita litewski r. 1437, pojmany w Moskwie 1440 wraca do do Carogrodu. Na jego miejsce powraca Jonasz r. 1440; pierwszy metropolita rosyjski w Moskwie (Dymitr) + 1461.

Metropolici litewscy (południowo-ruscy) w Kijowie.
(provincia ruthenica inferior)

Grzegorz Samblak (Camblak, Zamblak, Simblak, Cemiolak) urodzony w Bułgarzy był najprzód mnichem na świętej górze Athos potem hegumenem w monasterze serbskim w Deczanach i w monasterze Pantokratora w Multanach. R. 1414 (czyli 1415) obrany od Książąt litewskich metropolitą* i wyświęcony r. 1416 od władyków litewskich na metropolią. Jeździł do Carogrodu po potwierdzenie R. 1418 był w Rzymie i na koncylium w Konstancyi. Pisał się metropolitą kijowskim (unita) + w Kijowie 1419. (unita)

*) lecz go patryarcha i cesarz w Carogrodzie uznać nie chcieli

Gerazim arcybiskup smoleński r. 1433 zostaje metropolitą litewskim; spalony od Swidrygiełły w Witebsku 1435 d. 26 lipca (unita)

Izydor (Swidr) zwany Bołgaryn (podług innych Greczyn z Dalmacyj) metropolita litewski, kijowski i moskiewski od r. 1437; zostaje kardynałem rzymskim 1438 d. 18 grudn. przyjmuje unię florencką r. 1439; wyjeżdża do Rzymu i Carogrodu r. 1443 (1463 w Rzymie) (skład przysiąg unicki 1434)

Izydor po zrzeczeniu metropolii kijowskiej r. 1458 wrócił Carogrodu i po złożeniu znów metropolii kijowskiej r. 1462 został biskupem w Rzymie; r. 1463 d. 27 Kwietnia mianowany patryarchą carogrodzkim przez papieża Piusa II. (Szyfr jego z tego czasu)

Zrzeczenie metropolii Kijowskiej r. 1458

r. 1437 wyświęcony w Carogrodzie od patryarchy carogrodzkiego

1463 w Rzymie jako biskup Sabiny, kardynał

Metropolici Kijowscy uniaci w Kijowie

+ Grzegorz II z Bułgaryi metropolita Kijowski zes-
łany od papieża r. 1457 (czyli 1458) bawi najwięcej
w Halicza do r. 1470. (unita) +1473 w Nowogródku

+ Misael z rodu Książąt Druckich - Babiców Soko-
linskich od 1474; pisał r. 1476 list do papieża na
sobor florencki z gotowością przystąpienia do
unii. (Stebelski zowie go mylnie Łotocki)

Spirydon z Serbii uzurpator metropolii Kijowskiej 1476 poznany od Kazimierza Króla pol. +1488 w Sołowieckim monastyrze (dyzunita)

+ Simeon od 1477 + 1488 (wprzód arcybiskup połocki)

+ Jonas II Hlezna Święty od r. 1482 (wprzód arcybiskup połocki) (Semion)

+ Makary I archimandryta Św. Trojcy w Wilnie, od
r. 1495 metropolitą Kijowskim (a podług Stebel-
skiego od r. 1490) + 1498 zabity od Tatarów w Kijowie

zabity 1497 w poniedziałek 6tej niedzieli po Wielkanocy

Józef Soltan (biskup smoleński; od r. 1497 metro-
polita + 1512 w Wilnie (unita) był marszałkiem litewskim
na którym było 6 epis kopów

r. 1509 odprawił Sobor w Wilnie

Jonas III Protasowicz - Ostrowski archimandryta
miński, metropolita od r. 1520 (dyzunita) sławny

Józef III Bułgarynowicz od 1526 (dyzunita) wprzód arcybiskup po-
łocki. był już metropolitą Kijowsk. 1522. 1530

Makary II (Tuczapski ?) nadworny pop Królowej Hele-
ny, obrany metropolitą 1535 (dyzunita.) wyświęcony 1538

zwołał Sobor do Wilna na pierwszą Niedzielę wielkiego Postu 1558 (Archeograficzeski Sbornik dokumentow Siewiero zapadn. Rusi. Wilno 1870. Tom IX str. 55 Nr 21)

Sylwester (Stefan) Bielkiewicz podskarbi w. litew.
archimandryta wileński metropolita od r. 1550 -
1568 (dyzunita)

Jonas IV Protasowicz - Ostrowski (od 1568 + 1576 (dyzunita.) był
wprzód żonaty; od r. 1539 biskup piński (Podług Stebel-
skiego żyjący + 1577)

Ilia (Eliasz) Jakimowicz Kuiza od r. 1577 (dyzunita)

Onesyfor Petrowicz Dziewoczka od r. 1578, złożony r. 1588 (dyzunita) tytularyusz 1589

+ Michał Wasylewicz Rahoza odr. 1589 – przyjął unią r. 1595 + 1599 w Nowogrodku

+ Hipacy Pociej (wprzód Adam Pociej) Kasztelan brzeski r. 1589 złożył archimandrytą mińskim – zostałmetropolitą 1588 poświęcony w Wilnie przez Jeremiasza patriarchę Konstant. r. 1595 d. 23 grudnia przez posłuszeństwo złożenia obedyencyą Grzegorza VIII.

r. 1590 Jeremiasz patryarcha Konstan. tymcz. bawi w Supraślu.

od r. 1593 biskup włodzimierski od r. 1599 metropolita kijowski + 1613 d. 8 lipca. mianowany d. 5 lut. 1600 od Klemensa VIII metropolity kijowskim zepsiskopa włodzimier. (Theiner)

Metropolici kijowscy unicccy (w Wilnie (archimandryta św. Trojcy wileńskiej)

+ Józef Welamin Rutski (rodem z Rusi w województwie nowogrodzkim) 1613 + 1635 – r. 1629 chciał odprawić Synod we Lwowie Unitów i nieunitów

+ Hafat Korsak biskup piński, metropolita 1636 + 1641 w maja w Rzymie

+ Antoni Sielawa herbu Brzeniawa 2° Litwin, arcybisk. połocki, metropolita od r. 1642 + 1655 w Tykocinie. pochowany w Supraślu.

+ Gabriel Kolenda Litwin, arcybisk. połocki, metropolita odr. 1668 (a podł. Hrebelskiego odr. 1666) + 1674 (w Supraślu). Opat Supraślski, Berezweccki i Sefrycyński + 18 febr. 1674 w Połocku.

Metropolici kijowscy dyzunickiey. (w Kijowie przy cerkwi S. Zofii) bez wiedzy króla z woli Kozaków za; porokuh

Jow Borecki od 1620 wyniesiony przez Teofana patryarchę jerozolimskiego metropolitę kijowskiego + 1631 d. 2 marca. pochow. w Kijowie w cerkwi Złotowierzchiej S. Michała. F Koadjutora Lofromitza

Izaiasz Kopiński 1631 + 1634 z ihumena Mezyhorskiego monastera r. 1620 przez Teofana patryarchę jerozolim. wyświęconym na bisk. przemyśk. lecz wprzód wstąpił do zakonu Jezuitów – r. 1628 przyjął rzymskiego archimandrytstwa i nieruchomościami.

Piotr Mohyła hospodarewicz wołoski 1635 + 1647 d. 31 grudnia. r. 1625 wstąpił do zakonu w Kijowie w lawrze pieczarskiej. d. 25 archimandryta. (syn Symeona Mohyły wojewody – brata Jeremiasza hospodara) kształcił się w Krakowie, służył w wojsku polskim, otrzymał list królewski (pod Kalimem) z d. 2 marca 1633 na metropolię kijowską. (mołdawskie czyli)

Sylwester Kossow biskup mościsławski, od r. 1647 metropolita + 1657 d. 13 Kwietnia

Dyonizy Balaban biskup łucki, od 1657 + 1663 w Korsuniu.

Józef Nielubowicz Tukalski biskup mościsławski, odr. 1661, d. 3 sierpn. + 1676 d. 26 czerwca w Pieczarach u Piotra Doroszenki. hetman Paweł Tetera zaskarżył go iż buntował Kozaków od poddania się Carowi w kulesze przez 3 lata siedział w Malborku osadzony z jerym Chmielnickim.

Metropolici Kijowscy:

Unicy:

+ Cyprian Żochowski II 1636 + 1694 d. 2 paz: dziennika — archiep. połocki

(tytularni metropolici) + Leo (Załęski I Szlubicz) z Wołynia biskup włodzimierski administrator archibiskupstwa połockiego, metropolita Kijowski + 1708 d. 21 lipca.

+ Jerzy (Winnicki II biskup przemyski, metropolita + 1713 herbu Sas.

+ Leon (Kiszka II + archimandryta supraślski biskup włodzimierski + 1728 d. 19 listopada — metropolita. (Synod w Zamościu 1720)

+ Atanazy Szeptycki biskup lwowski, metropolita + 1745 d. 11 Grudnia

+ Florjan Hrebnicki archibiskup połocki metropolita + 1762 d. 18 lipca.

+ Filip Feliczan Wołodkowicz biskup włodzimierski metropolita + 1778 d. 2 lutego (chciał od Dyzunitów odebrać dobra Archimandryi Kijowskiej za pieczętką i prowadził to proces z Jerzym Konińskim.)

2. Leon Ludwik Szeptycki biskup lwowski metropolita + 1779 d. 24 maja w Radomyślu

3. Jason Junosza Smogorzewski archibiskup połocki, metropolita + 1788

4. Teodozy Rostocki biskup chełmski metropolita + 1795 d. 25 Marca w Petersburgu F.

F. R. 1781 w/g panu Załęski pełniący konsystorz. mianuje Pawskiego metropolitą Kamienicą podlask. i Exarchą całej Rusi (Petersburg Gazety, str. 511 r. 81)

Ignacy

P.) Józafat Butkak mnich biskup brzeski metropolita unicko ruski od r. 1811 (sufragan Leo Jaworowski biskup włodzimirski opat supraśl: ski) + 1838 Luk 1829 jako unita. + 23 mar. (ostatni) za 1837

5.) Herakli Odrowąż Lisowski archibisk. połocki metropolita + 1809 metropolita unicko-

6.) ruski od 1806 + 1809 Grzegorz Kochanowicz biskup Turski 1811 + 1814 sufragan kor: sak opat supraśl: P

F. 25 Styczn. nowy Styl. maj: 80 lat

Dyzunici:

* Antoni Winnicki biskup przemyski (administrator metropolita dyzunicki w części polskiej odr. 1664 - 1670 (współcześnie z Tukalskim) Latinor: cha carogrodzki zakazał mu mianować się metropolitą 1670.

* Józef Szumlański biskup lwowski; r. 1633 od Jana III mianowany metropolitą wszyst polskiej dla dyzunitów. — został unitą r. 1633 F

Gedeon Światopełk zdążę Czetwertyński biskup łucki; metropolita od 1686 + 1690 d. 6 kwiet: nia

Barlaam Jasiński metropolita 1690 + 1707 d. 22 Sierpnia

Józafat (Krokowski ostatni metropolita 1707 + 1718 w Twerze

Barlaam Ranatowicz 1722 - 1730 + 1751 w Tychwinie.

2. Rafał Zaborowski biskup pskowski odr. 1721 biskup kijowski, od 1743 arcybiskup + 1743 d. 22 Października

3. Tymoteusz Szczerbacki 1743 - 1757 + 1767 jako metropolita moskiewski.

4. Arseniusz Mogilański 1757 + 1770

5. Gabriel Kremeński 1770 + 1783 (Białozor)

6. Samuel Mysłowski 1783 + 1796 (drugi rosyski)

7. Ignacy Massalski 1796 + 1799

Reorganizacja metropolii 1720

R. 1720 po utworzeniu Świętej Synody zniesiono metropolię, a w Kijowie ustanowiono archibiskupstwo dyzunickie

1. Barlaam Ranatowicz 1722 - 1730 + 1751 w Tychwinie.

2. Rafał Zaborowski biskup pskowski odr. 1721 biskup kijowski, od 1743 arcybiskup + 1743 d. 22 Października

3. Tymoteusz Szczerbacki 1743 - 1757 + 1767 jako metropolita moskiewski.

4. Arseniusz Mogilański 1757 + 1770

5. Gabriel Kremeński 1770 + 1783 (Białozor)

6. Samuel Mysłowski 1783 + 1796 (drugi rosyski)

7. Ignacy Massalski 1796 + 1799

II.

Archiepiskopia połocka

sięgała od granic Kurlandyi i Liwonii obejmując województwa połockie, witebskie, mścisławskie

Fundacyją katedry połockiej przypisują niektórzy Włodzimierzowi wielkiemu księciu kijowskiemu po r. 1000; inni (a między temi Sgr. Stebelski Dodat: st. 205) rok założenia dopiero 1100 stanowią; niektórzy znów (Strahl: Beyträge zur russ. Kirchengeschichte I. 125) r. 1113 naznaczają. Arcybiskupi połoccy, którzy drugie po metropolicie kijowskim w hierarchii ruśko-polskiej zajmowali miejsce pisali się z tej władyki witebskimi, mścisławskimi i podlegali metropolicie kijowskiemu. Obszerna ich dyecezyja zajmowała kraje całej Białorusi, województwa połockie, witebskie, mścisławskie powiaty orszańskie i mohylowskie: nawet cerkwie w Inflanciech w Rydze należały do ich jurysdykcji. Po zawojowaniu Połocka przez Moskwę car Iwan IV Wasylewicz potwierdził na synodzie w Moskwie d. 4 kwietnia 1563 arcybiskupstwo połockie któremu także tytuł wielkołuckiego nadał, podwładzę metropolity moskiewskiego poddał i nowym arcybiskupem obsadził. Część jednakże arcybiskupstwa połockiego z katedrą w Witebsku, została przy Polsce dla której to części polscy królowie równocześnie obierali arcybiskupów połockich. R. 1539 po odebraniu Połocka przez Polaków znowu obie części arcybiskupstwa połączone zostały. R. 17.

Pisarze rosyjscy, fundacyją biskupstwa połockiego pod r. 1104 kładą.

W początkach byli tu tylko biskupi, aż do r. 1415 w którym Witold wielki xięcia litewski nadał biskupom połockim godność arcybiskupią.

Witebskiemu Bohorodzyckiemu monasterowi r. 1406 darował Hrydko Druzytowicz wieś.

1. * Mina r. 1105 przez metropolitę kijowskiego Nicefora wyświęcony na władykę połockiego (Latopis. Nikon. II. 38) + 20 lipca 1116 (Nestor 138. Nikon II. 52)
3. Kozma wyświęc. r. 1143 – 1156 (Kluczycki) (Stebel.) rodem Grek (Latop. Ipat.)
2. Eliasz około 1128 r. – r. 1146 (wspomniany w Żywocie Św. Eufrozyny Księżniczki połockiej drukowanym w Minei wielkim Makarego metrop. mosk.)
4. Dyonizy r. 1150 + 1183 (Żywot Św. Eufrozyny – Stebelski) (Latop. Ipat.)
5. * Mikołaj r. 1182 (Strahl + Latopis Ipat. 126) rodem Grecczyn. Zgrzeszył od 1182 – r. 1202 przeniesiony na arcybisk. Nowogrodu (Przegląd pozn.)

6. * Włodzimierz r. 1218 przywiózł z Carogrodu dla wielkiego Księcia Konstantyna Wszewołodowicza relikwie Krzyża św. św. Longina i Maryi Magdaleny (Nikon II. 33ʒ)

7. * Aleksy r. 1231 d. 6 kwietnia był przy wyświęceniu Cyryllа II na władyctwo rostowskie. (Nikon II. 363)

8. Symeon Nowohorodec r. 1274 był na soborze w Włodzimierzu zwołanym przez Cyryla II metropolitę Kijowskiego (Kulczyński Appendix. 3ʒ) wspomniany też w Żywocie S. Barlaama. (Stebelski Dziat. 206 mylnie go pod r. 1230 wspomina)

9. Jakób około 1300 wspomniany w dyplomatach. Greczyn r. 1392 obrany (Nikon. IV. 262)

10. Grigorij około 1310 (Nowogrod. 1ª Letopis)

11. Teodozy mianowany od Witolda wielkiego xięcia litewskiego pierwszym archiepiskopem połockim; r. 1415 prezydował był na soborze w Nowogródku przez Witolda zwołanym (Kulczyński Append. 5ʒ – Akty istoryz. I. 33. Nº 24)

Grzegorz od 1432 (ob. Platon i Przegląd pozn.) lat 16

Michał od 1452 lat 14 (ob. Przegląd pozn.)

Jozafat od 1465 lat 22 (ob. Przegląd pozn.)

12. * Symeon stary 1456 (Akty istor. I 35ʒ. Nº 209)

13. * Kalist 1457 – 1459 któremu Jan Jurjewicz Książe Mścisławski nadał wioskę pomiędzy rzeczkami Maryniec i Obol. (Akty istor. I. 7ʒ. Nº 62)

14. * Symeon wtory (Akty istor. I. 35ʒ. Nº 209) został podobno metropolitą Kijowskim r. 1487 + 1488.

15. * Jonasz Hlezna obrany metropolitą Kijowskim r. 1482 (czyli podług niektórych dopiero r. 1488)

16. * Łukasz r. 1495 – 1503 (Akty istor. I. 198 Nº 174 – I. 356 Nº 209.) Rozwiodłszy się z żoną z którą miał dzieci, został za Konnikiem i władyką połockim i witebskim (Akty istor. I. 197. Nº 173)

Archiepiskopi władzcy połoccy witebscy i mścisławscy jest to tylko sam tytuł. Ihumen Bokszkowicz Boski o którym Niesiecki S. I. mylnie pisze że żył około 1543. Susza Phoenix 1684 str. mówi iż jest zapisany w Pomianniku chełmskim wspólnie z Wassianem biskupem łodzimirskim, który żył 1509 – Stebelski Dziat. str. 206 idąc za Niesieckim mylnie go pod r. 1543 kładzie.

17. Eutymi (Jewfimij Okuszkowicz-Boski) 1506 r. 1509 był na litewsko-ruskim soborze w Wilnie. R. 1511 d. 5 lipca przyznał mu Król Zygmunt I tytuł arcybiskupa i pierwszeństwo przed biskupem wołodzimierskim, które mu Józef Sołtan metropolita kijowski zaprzeczał (Akty istor. I. 84 Nº 67 – II. 85 Nº 68) żył do r. 1524.

19.* Natanael 1524 – 1539 (Akty istor. II 158. Nº 131.)

(Rusin) 1525.

18. Józef ; 1526 został metropolitą Kijowskim (Kulczyński Specim. III p. 218. Stebelski Przydatek ff. 206 – Dubowicz Księg IV rozdz. II – Niesiecki T. I.)

20.* Mizael (wprzód archimandryta (połocko-ostrowski)) (monastyru S. Jana Chrzc. na Kiwanskim ostrowie w Połocku) 1534 – 1535 (Akty istor. II. 326. Nº 134)

Eutymi Chaszkowicz – Boski 1543. – (Stebelski Przydatek 207 – Susza Feniks I roz. IV s. 3 pag. 57 – Niesiecki I ff. 92) Joachim od 1538 lat 5 (ob. Przegląd powsz.)

21.* Symeon (Semion) 1540 – 1545 był na synodzie ruskо-litewskim w Nowogródku (Akty istor. II. 365 Nº 201) R. 1541 metropolita Kijowski Makary II zaprzeczył mu godności arcybiskupiej, którą mu jednakże Król Zygmunt I przysądził (Akty istor. II 375 Nº 212). R. 1544 skarżyła się na niego szlachta przed Królem iż różne krzywdy wyrządza i grabieży się dopuszcza wskutek czego Król Zygmunt I przez zesłanych Komisarzy kazał rozpoznać tę sprawę i arcybiskupa w sądzie metropolitalnym zaskarzyć. (Akty istor. II. 402 Nº 234) Za niego cerkiew w Rydze należała jeszcze do arcybiskupstwa połockiego.

22.* (Herman German) Chreptowicz 1543 1553 + 1558 (Akty istor. III. 16 Nº 12. – III. 95 Nº 20.) herbu Odrowąż

23.* Gerazym (Hleb) Iwanowicz Korsak 1558 d. 28 marca będąc jeszcze świecką osobą dostał od Króla Zygmunta Augusta mianowanie na arcybiskupstwo. Wstąpiwszy zaraz do zakonu imię swe świeckie Hleb zamienił na Gerazyma (Akty istor. III. 95. Nº 20) Po śmierci jego dochody arcybiskupstwa puścił Król w dożywocie Hryhoremu Markowiczowi Wołłowiczowi, który jednakże już r. 1562 umarł. (Akty ist. III. 115 Nº 30)

24 * Arseni Szyszka zakonnik monasteru połocko-ostrowskiego r. 1562 d. 22 pazdz. obrany na arcybiskupstwo i przez króla potwierdzony (Akty istor. III 115. Nº 30) Zdaje się iż wkrótce zrezygnował z arcybiskupstwa. Po zdobyciu r. 1563 Połocka wzięty w niewolę i odesłany do Moskwy, gdzie w Spaso-Kamiennym monasterze życie zakończył r. 1576.

Anicet (Nicetas) Hlaraburda r. 1563 przy zdobyciu Połocka przez Moskwę wzięty w niewolę. (Stryjkowski ks XXV. Roz. I st. 759. – Niesiecki T. I i II – Stebelski: Przydatek st. 207. (Przegląd pozn. zowie go Andrzej Hlaraburda)

arcybiskupi połoccy i wielkolutscy:

29 * Watsonofij Wołach obrany 1563 arcybiskupem połockim przez króla polskiego + 1576 (Akty istor. III. 200 Nº 35)

25 * Tryfon Stupiszyn (wprzód archimandryta monasteru szy= neonowskiego i władyka suzdalski) r. 1563 od d. 4 kwietnia 1563 od cara Iwana IV Wasylewicza mianowany arcybiskupem połockim. (Strahl Kirchengesch. I. 628.) + 1566

26 * Atanazy Zniaz Jatecki (wprzód hegumen wielkiego kirylłowskiego monasteru i władyka suzdalski) r. 1566 d. 11 sierpnia od cara moskiewskiego mianowany arcybiskupem połockim. (Strahl Kirchengesch. I. 630) + 1568 w Kirylło Bielozerskim monasterze.

od zarazy morowej

30. Teofan Bogdan Rpiński czyli Rypiński szlachcic z powiatu ostrowieckiego * Flintone wyniesiony r. 1572 w Maju na metropolię mos= kowską + 1581 w lutym w Twerze. (Strahl. Kirch. I. 630)

27 (wprzód protopop mar= kowski) r. 1576 d. 15 grud= nia od króla Stefana Ba= tor. mianowany arcybis= kupem połockim (Akty istor III. 200 Nº 35) 1578 1581. 1585 + 1588. (Stebelski Przyd. st 207 mylnie oznacza r. 1570 za obranie na arcybiskupstwo Teofana Rpińskiego)

28 Cyprian r. 1579 (przy zdobyciu Połocka wzięty w niewolę przez Polaków i z godności wyzuty. (Stryjkowski Ks. XXV. Rozd. IV. st. 773 – Niesiecki Tom I – Stebelski Przyt. 207)

d. 11 sierpnia

31 * Atanazy Terlecki wprzódanhim archimandryta pińskiego ber= eseńskiego monasteru obrany i potwierdzony d. 22 wrześ= nia 1588 arcybiskupem od króla Zygmunta III (Akty istor. IV. 8. Nº 7) W zakonie świeckie swe imię Andrzej zmienił na Atanazego + 1592.

32 Natanael Sielicki (Sielicki) mianowany r. 1592 d. 16 lutego wołkowyskim i miał świeckie imię Bohusz arcy= biskupem; był wprzód rotmistrzem (Akty istor. IV. 91. Nº 64) + 1595. w wrześniu

(r. 1592 Jan Bohusz Sielicki arcybiskup połocki, witebski, mścisławski – nazwisk.)

33 Grzegorz Bogdan Zahorski unit; r. 1594 d. 2 grud= (r. 1595 d. 8 Maja dostał od króla expektatywę na arcybiskupstwo (Akty istor. IV. 91 Nº 64) i został koadjutorem

Hermann Grzegorz (German) Iwanowicz jako sufragan podpisał się na unię na soborze w Brześciu litewskim i król zagniewany na niego długo zwlekał jego potwierdzenie i aż dopie= ro 22 września 1595 potwierdził go. (Akty istor. IV. 118 Nº 86) + 1600.

II

210

Tego to Grzegorza Zahorskiego Stebelski: (Przydatek st. 207) przytacza najprzod mylnie pod r. 1582 jako arcybiskupa połockiego, zowiąc go Germen Zahorski; po nim kładzie r. 1590 Natanaela Sielickiego (lubo ten dopiero od r. 1592 zasiadł arcybiskupstwo) a po nim r. 1596 Grzegorza Iwanowicza Herman, którego Kulesza Hermogenem zowie. — Niesiecki zowiego Hermogen i kładzie pod r. 1596. — unita

Gedeon Brolnicki wprzód archimandryta Ławryszowski mianowany od Króla d. 6 marca 1601 arcybiskupem połockim; unit + 1618 (Stebelski: Przydat. ff. 209 — Niesiecki T. I) — unita

Jozafat Kuncewicz herbu Roża (Joasaf Kuncewicz) ~~x~~ ~~xxx~~ mianow. 1618 R. 1629 zaprowadzona unija w całem biskupstwie połockiem. (akty istor. III. sob. nº 218) zabity przez dyzunitów w Witebsku d. 12 listopada 1632. beatyfikowany patron polski (urodzony w Włodzimierzu)

34. d. Meletij Haraszinowicz Smotrzycki (dyzunita) hieromonach Klasztoru Świętego Ducha w Wilnie (gdzie zwał się Maxym na Meletego zamienił) bez zezwolenia Królewskiego r. 1620 (a podług Stebelskiego r. 1621) przez Teofana Kodżiejtza patryarchę jerozolimskiego (w Kijowie wyświęcony na arcybiskupstwo połockie (na którym wtedy Jozafat Kuncewicz siedział) bez objęcia władzy duchownej zmuszony był schronić się na Wschód i w końcu z tytułu swego zrezygnować. R. 1627 d. 23 lutego przyjął unią którą uroczyście d. 7 lipca 1627 za przysiągł. Papież Urban VIII r. 1629 d. 23 lutego nadał mu godność arcybiskupa hieropolitańskiego w Frygii. Umarł Smotrzycki jako archimandryta w Klasztorze dermańskim 1633 d. 17 grudnia. (Susza: Saulus et Paulus — Stebelski Przydat: ff. 209)

Lew Sapieha Kanclerz Lit. Sekw. z Brześcia Lit. d. 9 Lutego 1621 pisze list do metropolity Ilarjona Kijowskiego w którym surowo gani oftke obchodzenie się Jozafata Kuncewicza z dyzunitami (Druk w Archeograficzeskij Sbornik dokumentow Wilno 1867 Tom II str. 30 nº 29)

Sofroniusza

1621

[illegible] herbu Trzeniawa 2º Litwin

Antoni Sielawa (1624 (unita) gołtat oraz r. 1642 metropolitą Kijowskim + 1655 (Kulczyński: Specim III p. 228 — Stebelski: Przydatek ff. 210.) unita.

Przekocenie

r. 1621 był przy Królu mianowany arcybiskupem połock. witebsk. mścisław.

Kaliст Dorothejewicz Rytorajski dyzunita hegumen monastyru Mar. Kons. Kijowo-Mohylowskiego w Witebsku. R. 1652 po zajęciu Połocka przez Moskwę mianowany episkopem połockim zyl do r. 1661

*Mikołaj Sliczor Kossowski biskup witebski unita 1648 (podobno sufragan Antoniego Sielawy?)

R. 1632 d. 1 listopada król Władysław IV dogadzając życzeniom szlachty ruskiej utworzył nową dyecezyję (eparchię) dyzunicką Mścisławską także orszańską lub mohylowską albo białoruską zwaną z katedrą w Mohylowie do której połowę cerkwi arcybiskupstwa połockiego przyłączył. Z tego to biskupstwa Sylwester Kossow episkop mścisławski (od r. 1635) dyzunita zostawszy metropolitą kijowskim r. 1647 zaczął się tytułować arcybiskupem połockim +13 kwietnia 1657 (Kulesza II §. 62 punkt 43 – Stebelski Przydatek ft 211)

Józef Horbacki episk. witebsk. mścisław. orszań. mohyl. (białoruski) 1650+1652

Gabryel Kolenda (unita) po śmierci Antoniego Sielawy (Litwin) r. 1658 był już arcybiskupem najprzód administrował arcybiskupstwem połockim; r. 1668 d. 29 sierpnia w Warszawie otrzymał przywilej królewski na metropolię unicką kijowską +1674 w Supraślu. (Kulesza Art. II §. 62 punkt 110 – Kulczyński Specimen III pp. 230 – Stebelski Przydat. ft 211) – unita

Kaliat Żyłomirski rodem z Pożahowa, wyświęcony w Moskwie na władykę połockiego, zyl r. 1662 w Połocku na zamku (Pamiat. nicki izdan. orem. Komis. Kijewsk. Tom IV. 1859 Kijew. Otd. III str. 203)

R. 1655 zajęła Moskwa Połock i mianowała arcybiskupem dyzunitę, który tę godność około 1657 śmiercią przypłacił w Połocku (Kulesza Art. II §. 62. pag. 60. 105) Kalixta Byszkę powieszonego za zdr.

Cyprian Zochowski (unita) archimandryta dermański; arcybiskup połocki 1674; został r. 1676 metropolitą kijowskim, starał się r. 1680 przewieść resztę biskupów polsko-ruskich na Unię +1693 d. 2 października w Supraślu (Stebelski Przyd: ft: 212) zaprowadził nowe godności protoarchimandrytów (prowincjałów)

Mitrofan Druzki Sokolinski archimandryta grodzieński, (unita) arcybiskup Smoleński 1675 (Archeograf. Sbornik wdan. 1870 tom IX str. 442) + około 1688.

Michał-Marcyan Białłozor (unita) biskup pińsko witebski, mścisławski, orszański, mohylowski i całej Rusi r. 1692 arcybiskup połocki + 1707 d. 18 czerwca. (Stebelski Przyd. ft. 213)

Sylwester Łada-Pieszkiewicz (unita) 1709 + 1719 d. 8 października. (Stebelski: Przyd. ft. 213) – unita

Florjan Hrebnicki (unita) h. Ostoja 1719; od r. 1746 metropolita kijowski + 1762 d. 18 lipca (Stebelski: Przydat ft. 213.)

Jazon Junosza Smogorzewski (unita) (wydał Brewjarz w Supraślu 1756) 1762 został metropolitą kijowskim 1779 + 1788

Leon Duchnowski od r. 1794 lat 3 (Ob. Przegląd poznań.) (nie przychodzi w spisach)

* Heraklii Lisowski herbu Odrowąż (unita), 1788; mianowany 1806 metropolitą uniacko-ruskim + 1809 (tego opuścił Przegląd poznań.)
* Grzegorz Kochanowicz (unita) wprzód biskup łucki. od 1809 (jeszcze?) Rosja utworzyła dyzunicką eparchię witebską
* Jan Damazen Krassowski 1820 nie był arcybiskupem połockim, tylko od 1809 metropolitą + 1814 sufraganem był Adrian Hołownia biskup orszański
* Jakub Rutkowski 1826 (unita) arcybiskup połocki od 1809 (unita) przeniesiony do Łucka r. 1827 + 1827 unita
* Józafat Bulhak biskup brzesko-litewski (unita) od 1818 metropol
* Leon Dubowicz Prob. biskup łucki + 1832. 20 stycznia – unita
* Józafat Bulhak biskup brzesko-litewski (unita) od 1818 metropol
uczeń Propagandy rymskiej + 23 marca 1837 r.
r. 1826 został metrolitą uniacko-ruskim a później
arcybiskupem połockim r. 1834 przeszedł na dyzunię. + około 1838 jako unita.
(Sufraganem jego był Adryan Hołownia biskup orszański i opat bracławski) (Unita) +
Sufraganem biskupem połockim: Bazyli Łozyński sufragan połocki biskup orszański
r. 1840 przeszedł na dyzunię 1839
Sufragan litewski Antoni Żupko biskup brzeski przeszedł na dyzunię 1840 1839. biskup brzeski
Sufragan litewski: Józef Siemaszko od 1828 biskup litewski
przeszedł na dyzunię 1839 (urodz. 1798 w Zawłocie syn Tymoteusza parocha
wyświęcony 1821 mianowany 1839 archiepiskopem litewskim dyzunickim (kiego

R. 1839 utworzył rząd dyzunicką eparchię połocką której arcybiskup ma tytuł połockiego i witebs.
(Ob: Stebelski: Przydatek str. 205 – 213)

Po śmierci Heraklusza Lisowskiego r. 1809 administrował interesami metropolii w Petersburgu Grzegorz Kochanowicz biskup łucki, przyjął r. 1811 dostał tytuł metropolity. (R. 1809 utworzono biskupstwo litewskie jako sufraganią metropolii; którego pierwszym biskupem mianowany Adrian Hołownia opat bracławski; drugim sufraganem metropolii mianowano Leona Jaworskiego opata supraślskiego)

Arcy-Biskupi połoccy po Lisowskim

Jan Damazen Krassowski od r. 1809 nominat

242

Karaszewicz Platon (Szkic historii prawosławnej cerkwi na Wołyniu. Sankt-peterburg 1855. 8.) str. 17 twierdzi że biskupstwo włodzimierskie na Wołyniu założone r. 992.

III

Biskupstwo włodzimierskie.

Zajmowało w Polsce część ziemi chełmskiej, województwo wołyńskie pinskowickie powiaty włodzimierski i krzemieniecki; województwo brzesko-litewsk. podlaskie powiaty bialski, bielski, mielnicki, drohicki – przeszło 1000 parafii

Założenie katedry w mieście Włodzimierzu na Wołyniu (Ob. Stebelski: Przydatek str. 214–221) odnoszą niektórzy do czasów Włodzimierza wielkiego księcia kijowskiego około r. 1000, w którym Leonty metropolita kijowski miał na biskupstwie włodzimierskim osadzić dwóch Greków najprzód Tomasza a po nim Stefana I. Inni pisarze (mianowicie Ign. Stebelski Dodat. str. 214) czas założenia dopiero około r. 1100 naznaczają: latopisiec zas Nikonowski pomiędzy r. 1054–1090. – W najdawniejszych czasach zowią się biskupami włodzimiersko-wołyńskiemi (dla różnicy od włodzimiersko-suzdalskich biskupów mających katedrę w Włodzimierzu nad Klazmą) mieli także tytuł biskupów brzeskich (bereskiej) i prototronich (sufraganów) metropolii kijowskiej. Dyecezya rozciągała się na województwa wołyńskie, brzeskie i podlaskie. Katedra była w Włodzimierzu. Odr. 1594 zaprowadzona tu została unija. – R. 1795 zniesiono biskupstwo włodzimierskie a utworzono brzeskie z konsystorzem w Żyrowicach a rezydencyą w Supraślu.

monaster S. Spasa w Włodzimierzu 1563 istniał

monaster Częstnoho Krzyża w powiecie włodzimierskim 1580 fundacyi Czartoryjskich

Z rękopism Leona Kiszki z XVIII wieku (druk. w Kaliszu) historyczeski Sbornik I str. 145 w następującym porządku biskupów włodzimierskich wymienia:

*1. Jan
*2. Antoni
*3. Anicthi (Nicetas?)
*4. Cedrius (?)
*5. Eliasz
*6. Stefan
*7. Symeon (ob. 1123 r. 1132)
8. Teodor (1136–1146)

* Tomasz Grek r. 1000 (Ambrozyj: Historia rossijsk. hierarch. str. 161. 220)
* Stefan I Grek r. 1002 (Ambrozyj. Hist.) † 992
* Stefan II hegumen kijowskiego pieczarskiego monasteru, obrany biskupem 1091; był r. 1093 przy przeniesieniu kości św. Teodozego w Kijowie; † 27 Kwietn. 1094 (Nestor 139. Latop. Nikon. I. 194. II g.)
* Anfilochij, poświęcony 1105 † 1122 (Lat. Nikon II. 38) † 1119

(Rękop. Leon. Kiszki)

*9. * Laurenty
*10. Prokop
*11. Antoni
12. Asaf (1229)
13. Wasyli.
14. Nicefor.
15. Kozma.
16. Jan.
17. Filip.
18. Grzegory
19. Jan
20. Dymitry
21. Daniel
22. Nicefor
23. Porfiry
24. Damian
25. Wasyli
26. Jonasz
27. Wasyli
28. Genady
29. Łazarz
30. Jonasz
31. Grzegorz
32. Teodozy (1566
33. Melecjusz Chrestowicz
34. Hipacy Pociej
35. Joachim Morochowski
36. Józef Bakowiecki
37. Jan Michał Pociej
38. Benedykt Gliński
40. Leo Zatzki
41. Leo Kiszka

Pomiannik Dubeńskí wspomina episkopów:
Wasylia
Arsenia
Wasyana
Jonu
Łazarza

* Symeon święty hegumen Kijowskiego pieczarskiego monasteru, poświęcony r. 1123 przez Nikitę metropolitę Kijowskiego, na biskupa. (Nestor. 179). Niektórzy mylnie mianują go biskupem w Włodzimierzu nad Klazmą. + 1136 – (Rękopis Leona Kiszki) poświęcony r. 1136 od metropolity Michała II. (Ipat. Lietop. 9 – Nikon. Lietop. II. 54)

Teodor Skopiec (eunuch) r. 1146; był w następnym roku przy obiorze metropolity Kijowskiego Klemensa. (Nikon II. 72 – Niesiecki I. 91 – Kulczyński Specim. III. 199. – Stebelski Dodat. 215.) (Rękopis Leona Kiszki) (Latop. Ipatiew. 30) r. 1137.

~~[illegible]~~

* Asaf (Józafat) (uboższe Józaf) Grek z góry Athos był wprzód biskupem w Uhrowsku (może tam tylko miał Katedrę wprzód?) został metropolitą Kijowskim r. 1237 (Latop. Ipatiew. st. 163) Pisarze mianują go Grekiem z Nicei – będzie to ten sam Józafat którego r. 1229 Kroniki zowią biskupem wołyńskim (z Katedrą w Uhrowsku) (Rękop. Leona Kiszki) (Strahl: Gesch: I 232) (1223 – 1229) Ipat. Liet. 163 – Nowgor. Liet. 45)

* Wasyli Grek z Góry Athos (następca Asapha) (Latop Ipat. st. 163) – (Rękopis L. Kiszki)

* Nicefor zwany Stanilo, wprzód dworzanin księcia Wasylka Romanowicza (Latop. Ipat. st. 163 – Rękopis Leona Kiszki) 214-216. 220-222 i Nowgor. Liet. 75.)

* Kozma Krótki (Latop. Ipat. st. 163. – Rękopis L. Kiszki)

* Jan wprzód kanonik (Kryłoszanin) cerkwi włodzimierskiej; mianowany od księcia Daniela Romanowicza biskupem (Latop Ipat. st. 163 – Rękopis L. Kiszki)

Stebelski (Prydat. st. 216 pod r. 1260 wspomina Serapiona biskupa włodzimierskiego który w tym roku był na synodzie w Kijowie – lecz był to właściwie biskup suzdalsko-włodzimirski a nie wołyńsko-włodzimirski wyświęcony dopiero r. 1274 na biskupa (Bb: Nikon. Latop.)

* Mark 1271 – 1287. (Ipat. Liet. 214.)

* Eusebi (Euśtgenij) celebrował na pogrzebie Kościa Włodzimierza Wasylkowicza r. 1288. (Latop. Ipat. ff 220) 216

* Teodor biskup włodzimierski na Wołyniu, r. 1330 przez metropolitę Kijowskiego na biskupstwo twerskie przesadzony + 1342 Latop. Nikon. III. 213. IV. 284 - Strahl Geschichte I st. 315.)

* Atanazy biskup wołyński był r. 1353 na pogrzebie Teognosta metropolity Kijowskiego w Moskwie (Latop Nikon III. 201. Strahl Gesch. I. 331) R. 1355 podczas bytności metropolity Alexego w Carogrodzie zarządzał metropolią (Latop. Nikon III. 208) około 1331 (Ipat. Lat. 220-222) + 1363 w Kostromie (Ipat. Lat. 163, 213-216.

* Alexy Pleszczejew rodem z Pleszczejewa, biskup włodzimierski, postał r. 1355 metropolitą Kijowskim + 1378

* Jonasz biskup wołyński był r. 1389 z metropolitą Kijowskim Cyprianem w Carogrodzie (Latop. Troicki - Strahl Geschichte I st. 401)

* Atanazy 1391 (Karaszewicz Lat. Czerk. istorii ff. 69)

* Joan Jogol r. 1405 przez metropolitę Kijowskiego Cypryjana wyświęcony na biskupa wołyńsko-włodzimierskiego (Latop. Nikon IV. 313)

Gerazym biskup włodzimierski był na soborze w Nowogródku r. 1415 przez Witolda zwołanym (Akty istor. I st. 33. № 24 - Kulczyński Append. ff. 75 - Stebelski Przydat. st. 216. Nik. Lat. IV. 171. 219. 313. V. 151)

* Daniel biskup włodzimierski; jest jego rękopis w którym Dzydora metropolitę Kijowskiego ogłasza heretykiem, pisany 1452 d. 28 października w Bibliotece Katedralnej w Nowogrodzie

(Wespazian) Przydat. st. 216. Nik. Lat. IV. 171. 219. 313. V. 151)

Wasyan (Wespazian) czyli Sadyan biskup włodzimierski około r. 1489 był administratorem metropolii Kijowskiej (dyzun.) 1492 - 1495 (był na litewskim soborze w Wilnie 1509 + 1511 (Akty istor. II 208. 209. st. 93. № 72 - Stebelski Przyd. ff. 216 mylnie go pod r. 1546 kładzie)

(Ist. Akt. I. 525 - Nikon. Lat. VI. 3.)

żył jeszcze 1512 d. 24 grudn. (dyz.)

* Daniel biskup włodzimierski jest jego rękopis w którym Dzydora metropolitę Kijowskiego ogłasza heretykiem, pisany 1452 d. 28 października w Bibliotece Katedralnej w Nowogrodzie

wyświęcony r. 1487 przez Symeona metropolitę Kijow. na biskupstwo włodzimierskie.

* Jonasz biskup włodzim. r. 1523. (Akty istor. II ff. 154 № 124) 1513

* Łaźnicy, r. 1526 postąpił na biskupstwo Łuckie (Akty istor. II. 178 № 146.)

* Genadyj r. 1540 d. 22 lutego był na ruśko-litewskim soborze w Nowogródku (Akty istor. II ff. 365 № 201) III ff 375 № 212)

żył 1545.

* Jozyf + 1565

Iwan Jakowicz Borzobohaty Kraseński otrzymał r. 1562 przywilej na biskupstwo włodzimierskie od króla – jednak r. 1565 odebrał mu to biskupstwo Teodozy Łazowski władyka chełmski (przywilej otrzymał od króla r. 1580 przywilej na biskupstwo włodzimierskie Stanisław Łotkiewski [illegible] r. 1590 [illegible] R. 1795 część dyecezji włodzimiersko-brzeskiej dostała się pod panowanie pruskie, utworzono biskupstwo ruskie w Supraślu za pozwoleniem papieża jednym biskupem od r. 1799 był Teodor Wistocki

R. 1809 cesarz rosyjski podzielił te dyecezyę włodzimierską na 2 biskupstwa 1) brzeską [illegible] 2) włodzimierską której biskupem został Leon Jaworowski od 1809

Dawniej utworzył Aleksander dyecezyę litewską czyli wileńską unicką której pierwszym biskupem Adrian Kotowicz – i metropolię białoruską której pierwszym metropolitą Józafat Buthak

1830

Józef Siemaszko 1834 bisk. włodzim. (Unit.) zostaje 1840 dyzunitą

* Józef Buthak 1843 bisk. włodzim. (Unit.)

Iwan (Jan) przyw: Iwan

Borzobohaty-Kraseński 1548; w r. 1566 postąpił na biskupstwo łuckie; był wprzódy popem swieckim i miał dwoch synów

Teodozy Łazowski wprzód biskup chełmski; w r. 1566 został włodzimierskim; żył jeszcze 1572 i 1577. + 1589 (Akty Zap. Ros. II Nr. 124, 146, 20. 1568–1572 (Kwartalnik V, str. 311)

Daniel Litworowicz – III. 13)

Melenty (Meleguesz) Chreptowicz-Bohatyński (od niektórych zwany Burzyński) archimandryta Kijowsko-pieczarski, prototroni metropolity 1590 + por. 1591 (Stebelski. Przydat. ff. 214 mylnie datę wstąpienia na biskupstwo 1570 i smierci jego 1590 kładzie) był 1590 na synodzie w Brześciu lit.

Hipacyusz Pociej był wprzód kasztelanem brzeskim i miał imie Adam które wstąpiwszy do zakonu zmienił; r. 1593 d. 20 marca mianowany od króla biskupem włodzimierskim; r. 1594 przyjął unię, jeździł do Rzymu 1594, został r. 1599 metropolitą kijowskim + 8 lipca 1613.

Joachim Mlorochowski (unita) 1613 + 1631 w lutym (unita) dworzanin król. kurcgarizal 162

(R. 1620 Sefan patrianha jerozolimski wyświęcił na biskupa dyonizyte Ejeskiela

Józef Mokosiej Bakowiecki herbu Thury 1632 + 1635 + 1650 (BB: Dopisy do tiesieckiego Tom III.) (unita) dworzanin król.

Jan Michał Pociej syn Piotra Pocieja z Zofii Kazanowskiej sędzianki łuckowskiej; wstąpiwszy do zakonu zmienił swe swieckie imie Adam na Jana, został biskupem włodzimierskim 1655 + d. 15 września 1666 (Unita)

Benedykt Gliński 1667 + 1678 (Unita)

Leon Zaleski 1679, został metropolitą kijowskim przyczem administrował od r. 1693 arcybiskupstwo połockie + 21 lipca 1708 (Unita)

Leon Kiszka prototarchimandryta bazyliański; 1711, został oraz metropolitą kijowskim 1714 + 19 listopada 1728 (Unita)

Korneli Stołpowicki Dębiecki 1729 w grudniu został biskupem w 42 dni po wyswięceniu umarł + 22 stycznia 1730 (Unita)

Teofil Godebski herbu Gozdawa wprzód biskup piński, od 1730 włodzimierski + 1756 (Unita)

Filip Feliksan Wołodkowicz archimandryta kijowsko-pieczarski dermańwski wprzód biskup chełmski, od 1756 włodzimierski, od 1762 metropolita kijowski + w Rumaniu d. 2 lutego 1778, pochowany w włodzimierzu (Unit)

Antonin Młodowski, wprzód koadjutor bisk. włodzim. od r. 1769 biskup włodzimierski + 1778 pochowany w włodzimierzu. (Unita) [illegible] i dobra zabrano

[illegible] Młocki od 1778 – 1794 r. 1796 zniesiono biskupstwo 1826

Stefan Symeon koadjutor Arseni Głowniewski 1794. biskup bielski + 1798

* Józafat Buthak wprzód biskup piński, r. 1798 włodzimierski, [illegible] metropolita ruśko-unicki 1826 (Unit)

* utrzegan Leon Jaworowski 1816 + unita [illegible] Supraślski

Biskupi włodzimierscy

Wassyan episkopo włodzimierski przychodzi jako świadek d. 24 Grudnia 1512 w Łucku na przywileju Janusza Mikajłowicza Sanguszkowicza dla monastyru Dermańskiego. (Zamiatnin Komiss. Kijow. 1859. Tom IV Oddz. I str 32)

Józef +1565.

Iwan Jackowicz Borzobohaty-Krasenski (Krasiński) herbu Korwin
pop r. 1569 otrzymał od Zygmunta Augusta archimandrią żydyczyńską z której go 1580 Konstanty Konstantynowicz Ostrogski wojewoda Kijowski gwałtem wyrugował osadziwszy na archimandrii Teofana Greka władykę negkleńskiego
świecki żonaty dostał r. 1566 od Króla nominacyją na biskupstwo włodzimierskie; lecz tegoż r. 1565 d. 12 septembra Teodozy Łazowski biskup chełmski opanował gwałtem biskupstwo włodzimierskie. (Borzobohaty Iwan miał syna Wasyla Piotra sekretarza Król. był tylko nominatem; mianowany biskupem Łuckim r. 1567 otrzymał dopiero święcenie 1570 i umiera żony.

Teodozy Łazowski od r. 1566 biskup włodzimierski, r. 1579 przyjął za suffragana Melecyusza Chreptowicza; + 1588. Z dochodów biskupich odnowił sobotną cerkiew w Włodzimierzu, fundował przy niej szkołę i dwanaście Kanonikatów (Prebend) czyli Melenty Kaznodzieją (propowiednikow). D. 15 Januar 1580 wezwał biskupstwo na rzecz Chreptowicza.

Melecyusz Chreptowicz-Bohuryński, za Zygmunta Augusta służył wojskowo; r. 1574 został archimandrytą kijowsko-pieczarskiej Ławry; biskupem włodzimierskim mianowany za życia Łazowskiego d. 23 grudnia 1579 (Kupił on r. 1580 od Stanisława Żołkiewskiego Surrogatora bełzkiego prawo do biskupstwa włodzimierskiego jakie tenże miał od Króla Stefana. Przyjął unią + 1593 d. 13 stycznia w Horodku. (Brat jego Semen Chreptowicz Bohuryński dworzanin Książąt Koreckich 1580)

Hipacyusz Pociej

Leontij Karpowicz dyzunit. 1616

Jozyf (Jezekiel) Kurcewicz.

Grodobno syn Piotra na Bohuryniu i Anastazyi Księżniżki Czartoryskiej) herbu Odrowąż.

Razziej syn Iwana Chreptowicza Bohuryńskiego (dworzanina Bohusza Książąt Korzeckiego wojewody wołyń.) + przed 1580

Monaster (męski) Werbski S. Trojcy dekanatu kowels-
kiego dyecezyji włodzimierskiej pod Kowlem miastecz-
kiem nad rzeką Turyją (drewnianej cerkwi pochowany
Kniaz Andrzej Michajłowicz Kurbski) we wsi Werbka (już r. 1723 nie był monasterem)

Monaster Zimenski pod miastem włodzimierzem Wołyń-
kim

Teodozy Łazowski biskup włodzimierski r. 1588 przeznaczył
dochody z wsi stołu biskupiego Biskupicze, Bojanka, Ku-
pczewo, Sołotwina, Suszyłno, miasteczka Ozerany i wsi
Bielaszow na naprawę cerkwi murowanej soborney i pała-
cu biskupiego w włodzimierzu; prytem zrobił fundusz
na 2 djaków, 2 djaków, śpiewaków, 2 kaznodzieii i 2 nau-
czycieli wszystkie przy tejże cerkwi na co zapisał wsie bisku-
pie Hrusłowę, Łotupanszczyznę, Horodok, Suszybaby, a
na założenie szpitala wieś Petykorow na 3 lata — ro-
ku 1588.

Monaster męski Mielecki (S. Mikołaja) (in milce) murowany w dyece-
zyji włodzimierskiej nad rzeką Turyją we wsi Mielcy fun-
dacyi Sanguszków. (gdzie pochowany Roman książe
Sanguszko wojewoda Bracław. † 1571) fundował Teodor
Andrzejewicz Sanguszko starosta włodzimierski r. 1542.

Monaster w Niskiniczach fundacyi Kisielow

Monaster Zlinski (św. Eliasza) w Zlinie fundacyi Zało-
buskich pod włodzimierzem

R. 1593 należały do biskupstwa włodzimierskiego a) Cerkiew murowana wielka Uspenia Przeczystoi Bohorodycy soborna w mieście Włodzimierzu i zameczek biskupi z kilkoma dworami – miasteczko Kwasow z 16 wsiami w powiecie Łuckim i włodzimierskim – Klucz Kupczowski mający w sobie miasteczko Ozerany i 11 wsi – ~~[illegible]~~ ostrow na rzece Luhu zwany Wołostaw z monasterem S. Onufrego w gaju – i 11 jezior rybnych.
b) Cerkiew murowana wielka soborna S. Mikołaja w mieście Brześciu litewskim i z dworem nad rzeką Muchawcem

Przegląd poznański 1865 Tom 38 str. 80 następny szereg episkopów włodzimierskich przytacza:

Roku 1110 Atanazy + 1137 (Platon 2 hyp.)
" 1138 Teodor - lat 8.
" 1147 Teodor II - lat 12 (niejasny)
" 1160 Symeon - lat 14.
" 1175 Gabryel - lat 21
" 1196 Polikarp (Długosz Lib VI p. 595 - Stryjkowski Cap. VI p. 203) - lat 17.
" 1213 Tomasz I - lat 16.
" 1230 Mikołaj - lat 8
" 1239 Justyn - lat 10
" 1249 Stefan - lat 9
" 1260 Serapion + 1281 (Kuliszyński Appendix p. 57)
" 1282 Nikita (moje w Wielkim Włodzimierzu)
" 1306 Piotr lat 20.
" 1386 Jona - lat 19
" 1405 Piotr Mohol - lat 8
" 1413 Gerazym + 1433.
" 1546 Barsyan
" 1570 Melecyusz Chreptowicz
" 1590 Hipacyusz Pociej

12

Włodzimierscy.

władzcy w Włodzimierzu wołyńskim

Stefan 992
Stefan II + 1090
Emilochij 1105 - 1122
Symeon 1123 - 1136
Izodor 1136 - 1147
Rozaf 1223 - 1229
Wasyli
Nikifor
Rosna 1229 - 1271
Marek 1271 - 1287
Wsygnij 1290
~~Athanazij 1331. + 1363 w Kostromie~~

Athanazij 1391
Joan Gogol 1405
Hierachym 1413
Wespazjan 1465
Jona 1513.
Łazarz 1525
Genadyj 1540
Jona Korzobohaty
Krasnopski 1548-1566
Teodozij 1566-1568
Daniel 1568-1577
Izakij Gorbatycki
Atanazy Lubecki 1634

Włodzimierzu wołyńskiem cerkiew
Uspenia Bożyj Matery katedralna
kamienna zbud. Włodzimierz W.
inne wieś (4 wiorst od Włodzimierza
cerk. mur. Włodzimierza car.
wiecz cerkiew J. Wasylia zbud. Włodzimier

Kamieniec cerk. Błagowieszenia
Lubomi cerk. S. Georg.
Brześć cerk S. Piotr
Włodzimierz monaster S. Apostołów
Trzyborski monaster (o kilka wiorst od Żyt
mierza)

Bp Władymir Kijowski

Teodor 1338-42
Ewfimij
Alexy w XIVw.
Joan 1398-1401
Sawwa 1401-1412
Dyonisij † 1413
Martinian w połowie XVw.
Nikifor 1490
Kiryl 1495-1509
Łaurentij 1526
Makary 1528
Arseni 1540-47
Teodozy 1548-58
Zofij 1558-1566
Jona Borzobohaty Krasieński 1566-1569
Joan 1569

Kamieniec
1.2.
Brześć
Włodzimierz
Ezechiel Kurujewicz

IV.

Biskupi łuccy

mieli także tytuł władyków ostrogskich i exarchów metropolii kijowskiej, halickiej i całej Rusi. Stebelski (Przydatek str. 222) odnosi początek tego biskupstwa do r. 1100 R. 1595 zaprowadzono w całej dyjecezyi unią, która znów 1632 zniesiono i w końcu 1702 przywrócono.

* Teodozy r. 1326 był na pogrzebie Piotra metropolity Kijowskiego w Moskwie (Latop. nikon III. 101)

* Jan r. 1398 starał się u króla Władysława Jagiełły o metropolią halicką (Akty istor. I ff. 23 № 12)

Dyonizy był na soborze w Nowogródku r. 1415 przez Witolda zwołanym w celu złożenia Fotyusza z metropolij (Kulczyński Append str. 35. Akty istor. I. ff. 33. № 24.)

* Aleksy r. 1429 (Akty istor. I. ff. 47 № 34) podług wszelkiego prawdopodobieństwa tenże sam biskup witał Zygmunta króla rzymskiego i węgierskiego, Władysława Jagiełłę króla pol. i Witolda (Alexandra) W. X. Lit. na zjeździe w Łucku (Długosz Lib XI p. 514)

Demetry r. 1500 (Stebelski Przydatek str. 223 - Iusza tenże Cz. I Rozd. IV §. 3. ff. 57 bez wyrażenia roku.)
(data tego biskupa zdaje się być mylną)

* Paźmucy wprzód biskup włodzimierski; r. 1526 d. 8 września za wstawieniem się Księcia Konstantego Iwanowicza Ostrogskiego i jerzego Mikołajewicza Radziwiła mianowany od Króla Zygmunta I biskupem łuckim jeszcze za życia śmiertelnie chorego władyki Cyryla (Akty istor. ff. 178. № 146)

* Makary około 1528 żyjący jeszcze 1530.

Latriarsze bractwo Stauropigii przy cerkwi S. Krzyża założone 1620 w Łucku

W Łucku przy cerkwi Przeobrażeńskiej był już 1620 monaster Czernezicki czyli Czernicki męski. Fa odr. 1852 żeński.

Greko-łatyno-słowieńską szkołę założono w Łucku 1624 przy cerkwi Stauropigialnej przy której drukarnię założył Sławiański Ławel Kowicz Wlanca hegumen monasteru onemu skiego, która istniała 1628 założona przez Zasła Zniesione to biskupstwo 1828 Domzewa-Lutkowicza

Klient władyka łucki i ostrogski r. 1322 na przywilej Lubarta Gedyminowicza dla cerkwi soborniej w Łucku

* Teodor r. 1397 pojechał z metropolitą Cyprianem do Moskwy (Karamzyn V przyp. 254) * Arseni władyka łucki (zwiadek około r. 1366 na przywileju Kmita Lubarta wielkiego Księcia Lit. zatwierdzającym przywileje Gedymina Olgierda i Kiejstuta dla Kijowa)

* Sabbe rodem grek biskup łucki r. 1401 złożony z katedry na soborze moskiewskim przez metropolitę Cypriana (Latop. nikon IV. 301)

Teodozy biskup łucki przychodzi 1459 za: Kowiadek na przywileju Świdrygiełła Olgierdowicza ku rzeci dla monast. łuckich (data przywileju mylna)

* Jonasz biskup łucki + 1495. (datopisiel Kijowski)

* Nikifor władyka łucki w przywileju 1490 d. 18 Ja. na (Bb. Zamiatnicki za rządu Kijow. 1845. tom I. odd. 583. (wprzód archimandryta) II ff.)

* Cyryl od 1495 wspominany w dyplomatach (Akty istor. I. ff. 350 № 201.) Został biskupem łuckim r. 1495 (Supraśl. Lietop. ff. 141) był na ruskim litewskim soborze w Wilnie 1509 r. za Zygmunta I. za metropolity Jozefa r. 1508 d. 7 września Teodor Januszewicz starosta włodzimierski zeznał biskupom łuckim wsie Kołodzieży i Żabcze, (ze niego Bb. Akty istor. II. ff. 38. № 33) + 1526.

Zyt Cyryl. 1512 (Bb. Zamiatnicki Kijow. 1859 Dom IV. odd. I. str. 32.

Katedrę była cerkiew soborna murowana Św. Joana Bohosłowa w zamku łuckim wyższem - i druga ka: tedra cerkiew murowana soborna Św. Bohojawienia na zamku w Ostrogu

Fundacyi Lubarta przy jego grób

1564 d. 18 Junia Nikifor władyka Łucki. (Archeograficzesk. Sbornik wilensk. Tom VII. 1870 nr 16 str. 28)

[Hulewicz (ur. r. 1540 podług Żyzn Kurbskiego)

Podł. Żyzn Kurbskiego II. 244 do r. 1561, po nim marek Zorawnicki nominat, po nim Krasieński, jonz wprzód władyka włodzimierski.

R. 1561 do 1567 zarządzał dochodami bisk. Łuckiego Marko Zorawnicki mając nominacyją królewską; lecz był świeckim i tylko nominatem (priv.) + 1567 Po jego śmierci otrzymał od Króla nominacyją świecki pop żonaty Iwan Jackowicz Borzobohaty Krasieński r. 1567 (wprzód nominat biskup włodzimierski) wyświęcony dopiero r. 1571 od metropolity Kijow. na biskupstwo łuckie otrzymał nazwę Jonas. (Syn jego Wasyli był sekretarzem król. a córka za Alexandrem Zorawnickim starostą łuckim.) Za napad i zabór monasteru Żydyczyńskiego został od Króla 1585 ogłoszony bannitą + 1585 Po śmierci żony familija jego rozdrapała dobra biskupie i rzeczy kościelne. Cyryl Terlecki użył wszelkiej, aby przywrócić do porządku biskupstwo r. 1589 na zborze w Brześciu lit. mianowany egzarchą

Izak Borysthowicz episkop łucki i ostrogski 1631 dyzunicki (priv.) Izak Czerniejowski dysunita r. 1620 wyświęcony na biskupa przez Teofana patriarchę jerozolimskiego (lecz się nie utrzymał) – tytułował się nim 1636, jeszcze był przeświecenia Piotra Mohyły na metropolitę r. 1633 we Lwowie.

*Arseni r. 1540 d. 22 lutego był na ruś-ko-litewskim synodzie w Nowogródku (Akty istor. II. str. 365. nr 201) 1547

*Teodozy Hulewicz 1548 d. 22 lutego (Akty istor. III str. 49. nr 7) podlegał metropolicie Kijowskiemu. – 1558.

*Józef 1558 – 1566 (Litewsk. metryk. Akta istor. III Primiecz. str. 4)

(Jan) Jackowicz Krasieński

*Jonasz Borzobohaty (wprzód biskup włodzimierski) 1566. R. 1569 d. 26 Grudnia nadał mu Król Zygmunt August archimandryą żydyczyńską (Akty istor. III. str. 149. nr 47) Podług aktów wołyńskich był on wprzód popem świeckim i miał dwóch synów za nim postąpił na biskupstwo włodzimierskie. + 1585 (Akty zap. Rus. II nr 32, 146, 151, 201-III nr 7 i Noty do nr 7. nr 47)

Cyryl Semenowicz Terlecki (wprzód protopop cerkwi dmytrowskiej przy zamku pińskim; o r. 1576 biskup piński) mianowany 1585, r. 1594 d. 2 grudnia na soborze w Brześciu litewskim przyjęciu i r. 1594 z Hipacyuszem Pociejem jeździł w tym celu do Rzymu do Klemensa VIII

Jeremiasz Poczapowski (r. 1621 obrany biskupem łuckim, w stanie świeckim nosił imię Hieronim; był najpierwej archimandrytą żydyczyńskim r. 1626, + 15 października tegoż dnia w Archimandryi Żydyczyńskiej. Za niego Król Władysław IV na sejmie koronacyjnym r. 1633 oddał dyzunitom dyjecezyją i katedrę łucką z wyjątkiem 100 cerkwi parafialnych i z monasterowniczkich które się przy Poczapowskim zostały.

Unita d. 1 listopada r. 1632

+ oraz dyecezye przemyską, lwowską.

(Alexander) Książ Kozielska
Atanazy Puzyna 1632 dyzunita. — 1649
mianowany od króla 1633 bp. tuckim dyzunita
Józef Czaplic Zahorowski archimandryta
wyprzed
miński, 165[illegible] + 1694, dyzunita.

Dyonizy Bataban, 1657 został metropolitą nieunickim kijowskim + 1663 w Korsuniu, dyzunita.

Gedeon Światopełk Korsze Czetwertyński (1661; został r. 1686 metropolitą nieunickim kijowskim + d. 6 kwietnia 1690. dyzunita
za Zachariasza

Atanazy Szumlański r. 1690 dyzunita
+ 1694 w Septembrze
po nim był administratorem brata jego Józef Szumlański biskup lwowski dyzunita 1690

Dyonizy Żabokrzycki (r. 1700; przyjął unją z całą dyjecezyją r. 1702; poj-
na Żabokrzykach nominat 1695)
many od Piotra wielkiego cara moskiewskiego r. 1709 i zaprowadzony do Moskwy, gdzie w więzieniu + 1714 (a podług Stebelskiego Przydat. ff. 225 umarł dopiero 1715)

Józef Wyhowski archimandryta owrucki (1716 był na synodzie
z Wyhowa
unickim w Zamościu 1720 + 1730; unita.

Teodozy Rudnicki 1730, był r. 1743 na kapitule jeneralnej bazyliańskiej w Dubnie [illegible] 1751 unita.

Sylwester Rudnicki 1752; był r. 1772 na kapitule w Brześciu; r. 1773 d. 19 września koronował cudowny obraz P. Maryi w Pozrzajowie, + 1778.

Administratorowie unickiej części dyjecezyji łuckiej od r. 1636 było:

1) Nicefor (Mikołaj) Lostowski arcybiskup połocki 1637 - 1648.
2) Prokop Chmielowski biskup przemyski 1660 + 1664 (trzymał z biskupstwa)
(unita)
3) Gabryel Kolenda arcybiskup połocki metropolita unicki kijowski, mianowany d. 29 sierpnia administratorem łuckim, lwowskim i przemyskim + 1674 w Supraślu.
4) Cyprjan Żochowski arcybiskup połocki 1674 + d. 2 października 1693.
5) Leon Załęski metropolita unicki kijowski + 1703.

(łuckiego i włodzimierskiego)
a 1711 poświęcono na dyzunickiego biskupa Cyryllа III Szumlańskiego
(wygnany (gdy unijaci odebrali po synodzie zamojskim episkopie) umarł w Perejasławiu jako biskup pere-
jasławski.
Żabokrzycki był wprzód pisarzem ziemskim łuckim, rozwiodłszy się z żoną zostałmni-
chem i d. 12 maja 1695 otrzymał potwierdze-
nie Królewskie na biskupstwo włodzimier-
skie, w którym zwał się Dymitr. wyświęcony
1696 d. 5 Septembr. przez Józefa Stojki
ekzarchę patryarchy moskiewskiego, w Białym
stoku — pojmany przez Moskwę po batalii
putawskiej jako partyzant Mazepy
umarł w monastyrze Solowieckim

Cyprian Stecki 1778 – 1787 un
ta + około 1794
(był wprzód kładzem łuckim)

* Michał Stadnicki 1792 – 1794 uni
ta zostawszy metropolitą Mogilewskiego
zajęty 1799 –

* Stefan Lewiński 1807 (już r. 179
+ w Zorajowie
był koadjutorem biskupstwa); unit
poczym administratorem Korsak opat żydyczyński

* Grzegorz Kochanowicz od 1806 (od 18
metropolita Połocki Tekstowa
pit na połockie arcybiskupst
unita. od 1809. + 1814 jako biskup łucki i metr

* Józef Oktiett
* Jakub Maksiewicz 1826 (od 1818 –
ta + przeniesiony 1827 do Połocka na metropol
* sufragan: Cyryl Sierociński biskup pińsk
+ 1832 r. 6 marca.
* Józef Siemaszko 1833 przysł
dyzunicą 1840

Biskupstwo łuckie skasowano 1828
a na tomiast utworzono dyzunickie biskup
stwo wołyńskie z rezydencyją od 1832 w
Zorajowie

Do r. 1772 odpadły do dyecezyi kijowsk. dekanaty:
łuski, brodzki, olefki, podkamieniecki, zatoczeski,
zbarazki.

R.
Monaster w Pereszpinicy męski (fund. Czartoryskich w XVw.
Monaster Dubiński istniał 1328
" Dorohobuż fund. przed 1593
przez x. Ostrogskich.
" w Pereszpinicy (w powiecie łuckim)
męski fund. xiążąt Czartoryskich
przed r. 1595. (św. Preczystej) w XVI wieku
" Krasnostawski (św. Spasa) w XVI wieku
" w Łucku na Górze świętej w XVII w.
" Żydyczyn (archimandrya)
" Dubno
" Dermań

(Ob. Hebelski: Przydatek str. 222 – 229)

Przegląd Poznańsk. r. 1865 Tom 38 pag 83 na
stępuj. podaje szereg episkopów łuckich;

R. 1320 Teodozy + w Moskwie 1343
" 1347 Efrem mieszkał w Wilnie – lat 25
" 1373 Jabba był w Moskwie koadjutorem metr
polity – lat 20.
" 1394 Dyonizy – lat 34
" 1427 Bartheniusz – lat 20
" 1500 Demetr Zabiełski.
" 1586 Cyryl Zerlecki.

a) Cerkiew soborna Św. Jana Bohosłowa (Ewang.) w zamku Łuc-
kim w której pochowany Książe Lubart.

b) Cerkiew soborna w mieście Ostrogu.

c) Cerkiew św. Włodzimierza w mieście Włodzimierzu.

Episkopia Łucka posiadała w XVI w. 4 miasteczka i 34 wsie w
powiatach Łuckim i włodzimierskim. 2 tych miasteczek: Chorłup
darowane przez Wielkiego Księcia Świdrygiełłę miało zamek;
miasteczko Żabcze miało zamek. – Miasteczko Chorłup (w pow. łuck.)
biskup Jonasz Krasenski r. 1585 z Radziwiłłami za dobra Falimicze.

Cyryl Terlecki biskup r. 1589 od patryarchy Konstantynopolitańskiego Jere-
miasza dostał tytuł Exarchy (t. j. Kardynała)

Zygmunt I r. 1539 ustanowił episkopią we Lwowie.

V

(Stebelski Przydat. ff 229–235)

Biskupi łacko-lwowscy

R. 1632 Władysław IV postanowił aby dygnitarze obrządku ormiańskiego we Lwowie, Przemyślu, Łucku

nieli także tytuł halickich i kamienieckich
(Kamieniec podolski)

Podług Nestorowskiego postanowienia metropolicy najprzód
sufragana około 1540 przy cerkwi S. Jerzego we Lwowie
założonej r. 1268 przez Jerzego xięcia ruskiego
Sufraganici czyli namiestnicy byli za Zygmunta I. Baryli
Pleszewski, Joachim Gdaszycki, Macary Tuczapski
biskupi Batatowicz

Makary Tuczapski 1539–1549 (Stebelski zowie go Tuczampski)
Arseni Bataban 1549–1565
Jan Ostatowski 1569 + 1576 (Stebelski zowie go Arseni Łopotka)
Gedeon Bataban 1566 biskup halicki od 1576 lwowski, przyjął 1594
unią lecz się oderwał 1596 + 1607 (na Florencie ustanowiony) trzymał r. 1586 od króla archi-
mandrię dydyńską, którą potem oddał
Jeremiasz Tyssarowski 1607 + 1641. 1589 (znadarł ... Grecką ...)
trzymał nominacyą J. Króla ... 1607
(podług ... za niego Rafał Korsak biskup halicki 1629–1632 postąpił
8 własnych na pińskie był koadjutorem metropolity) Tyssarowski + 12 Marca 1641 w Zołoczowie.

Arseni Żeliborski 1641 + 1658 (podług Stebelskiego + 1650)
Atanazy Żeliborski 1658 + 1663
Jeremiasz Świstelnicki 1668 + 1676
Józef Szumlański od 1668 biskup halicki, od 1676 biskup
lwowski; r. 1673 d. 10 marca na Bracławiu od Jana III
mianowany metropolitą kijowskim. od r. 1684 d. 17
Lipca administrator biskupstwa Łuckiego i powtore 1694 d. 22 lipca
złożył r. 1633 najprzód na piśmie Królowi przysłanym do Rzymu
a r. 1700 publicznie na synodzie przed Janem Antonim D'aurig
nuncyuszem przyjął d. 15 Genoca 1700 + 1708 (podług Stebelskiego
trienty 1709 (R. 1681 zakratyzował Cyrillus wyświęcony ... pa-
triarchą Konstantynopolitańskim ... metropolitą halickim ... 1710 + 1715 d. 14 Marca
Barlaam Szeptycki archimandryta uniowski 1710 + 1715
Atanazy Szeptycki 1715 ... był na synodzie zamojskim 1720;
r. 1728 został metropolitą kijow. + d. 11 grudn. 1745 (Cecer)

(Ludwik)

Leon Szeptycki 1749 został metropolitą 1778 + d. 24 maja 1779. w Radomyślu

Piotr Bielański 1780 z Klemensiewicza + 1798 d. 29 maja.

+ Mikołaj Skorodyński 1798 + 1805 d. 23 maja poświęcony przez Piotra Bielańskiego. Rok 1805 utworzoną na nowo metropolią halicką z katedrą we Lwowie.

+ Antoni Angelowicz od 1796 biskup. przemyski od 1806 metropolita halicki + 1814

+ Michał Lewicki ur. 1774 od 1813 biskup. przemyski, od 1815 metropolita halicki – kardynał r. 1856 + 14 stycz. 1858

Grzegorz Jachimowicz + 29 kwiet. 1863 – Spiridion Litwinowicz w Kniowie

Soborną cerkiew w Krylosie spalili Tatarzy 1594

Skit Maniawski (dyzunicki)

A. 1850 d. 8 maja Cesarz utworzył grecko katolicką diecezyę Stanisławowską mającą cyrkuły Stanisławowski, Kołomyjski, Rohatyński, Bukowiński – co papież 1850 września potwierdził.

Gedeon Bratabar lubo zrazu skłaniał się do zawarcia unii jednak r. 1594 d. 9 Augusta protestował przeciw Synodowi czyli Soborowi który w Brześciu 1594 odprawił Michał Rahoza metropolita – do czego go głównie Konstanty x. Ostrogski wojewoda Kijow. namawiał

Opactwo w Uniowie. – A. 1539 Zygmunt I monaster w Uniowie (Uspenia Bohorodycy) przyłączył do episkopii lwowsk. (narodzenia Chrystusa)

Opactwo Żołkiewskie. – monaster w Żołkwi r. 1532 d. 25 grudnia odbudowany przez Stanisława Stadnickiego, wojewodę cerkiew w której Jan III złożony kości ś. Jana Sarepskiego; przy tej cerkwi Józef Rumlanski biskup ustanowił bazyliano. r. 1751 Radzi: wił dzieje i wydawał zeń opactwo przy temże monasterze.

Eparchia lwowska obejmowała powiaty: lwowski, halicki, kamieniecki, sniatyński, trębowelski.

około r. 1783 odpadły do dyecezyi przemyskiej dekanaty horodzański, kuliczkowski, żółkiewski: natomiast dostała dyecezyja lwowska dekanaty stryjski, skole, gródek z dyec. przem. dek. chołojowski z dyec. chełmskiej, dek. bucki, brodzki, olesko, podkamieniecki, złoczowski, zbaraski z dyec. tarn.

Metropolici halliccy

(od r. 1371 miasta przydzielone sobie biskupstwa chełmsk. turowsk. przemysk. i włodzimiersk.

Katedra założona za czasów Włodzimierza Wielkiego w X wieku. Z daje się iż do r. 1300 byli tylko biskupi, po przeniesieniu metropolii z Kijowa do Włodzimierza nad Klazmą książęta wołyńscy około 1300 dla wygody odległości chcieli utworzyć tu osobną metropolią halicką.

Kozma ziosw. 1156; r. 1165 towarzyszył cesarzowi greck. Andronikowi gdy zwiedzał Halicz (Karamz. T. II roz. XVI hot. 384) (Spat. Letop.)

episkop halicki tylko

Halacteon 1203 (jako świadek na przywileju Romana xięcia halick. którym nadaje ziemię Zabudecką do Ławry pieczarskiej)

Artem 1235–1241 (Latop Spat. (Karamzyn T. IV Roz. I hot. 20) episkop halicki.

Nifont metropolita halicki (wspomniany Nestorem wielkim równie jak nasz przy

Piotr arcybiskup 1224 pisał librum de origine gentis tartaricae (cf. Matthaeus Parisiensis)

Piotr

Józef metropolita (na przywileju Lwa dla Ławrowa 1295

Gabriel

Grzegorz metropolita (na przywileju Lwa dla Halicza) 1301

Teodor 1331–1334 (Karamzin T. IV hot. 236. 290) episkop halicki + około 1338

Nikodem Tarnowski arcyb. 1345 znaleziony w trumnie ołowianej w Haliczu (Dkolski.)

Teodoret wyświęcony 1351 od patriarchy bułgarskiego (metropolita kiiew.)

Teodor

Roman wyświęcony 1354 od patriarchy konstantynopol. + 1362 (Dantowicz kronika nes. 182) (+ 174)

Antoni od 1371 metropolita

(właściwie metropolita kiiewski.)

1375

po śmierci Antoniego kandydaci: metropolita jerozalimski

Symeon Jeromonach

Jan Episkop Tucki (1398)

Herman (1371 nominat metropolita kalicki (Karamzyn T. IV. p. 237. Tom V p. 54. 8

Cyprian 1376 zostat metropolitą Kijow. (metropolita kij -litewski)

Piotr arcybiśk. 1398-1406 (Paprocki Herby p. 120)

Dorotheus 1450 nominat

Jan 1414 był na Synodzie ruśko-litewskim w Nowogrodku (fałsz - niemasz w dokumencie)

Kościół i seminarium S. Barbary w Wiedniu dla unitów f. 177. Maria Teresa.

Georgius Codinus Curopalates w XVw. pomiędzy metropolitami ruskiemi wspomina Metropolitę w Halyczu (któremu podlegały biskupstwa włodzimierskie nad Bugiem, przemyskie, łuckie, turowskie i chełmskie

Wzelako r. 1389 metropolita kijowski miał tytuł i Halickiego i całej Rusi.

Później rządzili dyecezyją Namiestnicy (vicarii) w Halyczu i Lwowie - dopiero Zygmunt I (Cracovię fer. 5ta post festu Undecim Millium Virg. d. 22 Octobr. 1539) utworzył władyctwo lwowskie i pierwszym władyką Makarego Gruzapskiego mianował. R. 1549 tenże Makary utworzył kapitułę (Krzyżowe) we Lwowie

Kapituły w Lwowie r. 1544 w Halyczu r. 1548 erygował władyka Makary, a w Przemyślu r. 1681 Innocenty Winnicki.

Zygmunt I nadał władykom lwowsk. opactwo w Uniowie r. 153

VI

(Ob. Stebelski: Przydatek ff. 235-241)

Archiepiskopia smoleńska

(miał przeszło 600 parafii, zajmował siedlisko pierwiastkowe

Arcybiskupi smoleńscy mieli także tytuł czer-
nichowskich. – O początkach tej katedry różne
istnieją zdania: niektórzy odnoszą aż do czasów
Włodzimierza wielkiego Księcia około r. 1000 (Ste-
belski Przydat. ff. 236) inni przypisują założenie
wielkiemu Księciu Włodzimierzowi Monomacho-
wi r. 1113 (Stepennyje knigi); znów inni twierdzą
że biskupstwo smoleńskie założył wielki xiąże
Mścisław r. 1128 (Platon: Historia Kościelna rosyjska
I. 76 – Ambroży: Dzieje ros: Kość: I. 160) czyli
r. 1128 (Latopis Kijowski) – Tytuł arcybiskupstwa
nadano dopiero około r. 1470. – Roku 1514 zosta-
łość to biskupstwo zajęte wraz z miastem przez
Moskwę i do r. 1611 trzymane w którym to
czasie rządcy tu dyecezyi biskupi miano-
wani od r. 1589 arcybiskupami. – R. 1611 znowu
dyecezyja wróciła pod panowanie polskie; za-
prowadzone w niej unitą – lecz r. 1654 zajęta
przez Moskwę wiecej pod panowanie polskie
nie wróciła. Od r. 1654 aż do ostatnich cza-
sów byli w Polsce tylko tytularni unickcy arcybis-
kupi smoleńscy.

* Ignacy 1128 biskup smoleński (Platon
Ambroży)

* Łazarz wyświęcony od metropolity Michała
w Krolie porzucił biskupstwo (Platon – Ambroży)

Manuel Grecczyn Skopiec (eunuch) wyświę-
cony od metropolity Michała II r. 1137 d.
26 kwietn. (Latop. Kijow) Stebelski (Przydat.
ff. 236) wspomina go pod r. 1146 (cytując Kul-
czyńskiego Specimen III pag. 199) – Latopis
Nikonowski zowie tego arcybiskupa
Michałem Skopcem (II. 72)

R. 1147 bytna synodzie przy obiorze na
metropolię Kijowską Klimenta Smola-
tycza (Latop. ipat. ff. 30)

* Hilarion 1160 wyświęcony od metropolity
Teodora, podpisał cerkiew soborną w Smoleńsku 1160.

* Michał (Strahl Kirchengesch. I. 179)

*) Branskiemi i dorohobuzkiemi zwali
się biskupi smoleńscy od r. 1592
za panowania moskiewskiego. W Czernichowie
było biskupstwo około r. 1000 założone które
po wiek XV istniało. W Braniewku nad
Desną istniało oddzielne biskupstwo w
XIV i XV wieku – poźniej oba te bis-
kupstwa do smoleńskiego przyłączono.
Branskie biskupstwo utworzone r. 1354
z biskupstwa czernihowskiego. Pierwszym
biskupem branskim był Dekarzy.

Lazarz r. 1682–1722 metropolitami
smoleńskiemi, potem znów biskupami

R. 1625 arcybiskupstwo smoleńskie duszni-
kie po zawojowaniu oddał Zygmunt III unitom

* Symeon wyświęcony od metropolity Niceforа II; celebrował r. 1198 na pogrzebie Dawida Rościsławicza Szczerbatow II. 421)

* Merkury święty pochowany w pieczarach Kijowskich

* Teofilakt czyli Teoktyst wyświęcony r. 1356

[illegible]

* Daniel; popadłszy w niełaskę Witolda wielkiego Księcia litew. opuścił Katedrę i udał się do Moskwy, gdzie † 1397 (Latop Nikon)

* Michał wyświęcony 1382 od moskiewskiego metropolity Pimena w Kostromie (Latop. Nikon. IV. 140) któremu r. 1389 towarzyszył w podróży do Kijowa [illegible] z sadzony z godności. † 1402 w Ławrze troickiej

* Jazon, r. 1396 od Witolda na Katedrę wyniesiony, wyświęcony od metropolity Cyprjana w Smoleńsku (Latop. Nikon IV. 268)

Sebastian r. 1415 d. 15 listopada był na zjeździe ruśko-litewskim w Nowogrodku (Akty istor. I — Kulczyński Append 75. — Stebelski Przydat. str. 236)

* Gerazym; r. 1419 obrany metropolitą Kijowskim lecz nie otrzymał poświęcenia, opalony r. 1435 w Witebsku przez Księcia Świdrygiełłę za zdradę. (dyzunita)

* Symeon † 1445 (w aktach metryki litewskiej)

Misael [illegible] (Michał) zięć Dirucki Babicz-Sokoliński, r. 1474 postąpił na metropolią kijowską † 1477 (Stebelski zgodnego z Przydatkami str. 236 mylnie Księciem Potruckim czyli Potruckim) unita

* Filemon
* Parteni
* Mikołaj
* Sergiusz następcy po Danielu I przed Michałem wspomnieni tylko od Ambrozja w Historyi Kościelnej ruskiej

Izaak władyka branski 1409

R. 1450 Michał władyka Smoleński sprowadził na powrót cudowny obraz Bogarodzicy do Smoleńska.

* Joachim 1475 – 1493 (akta metryki litewskiej)

Józef Soltan, wyswięcony r. 1493 od patryarchy carogrodzkiego neofita; r. 1497 zostat metropolitą Kijowskim + 1517 w Wilnie (Unita) (Stebelski Rocznik ff. 237)

* Warsonofi r. 1511; Za jego biskupstwa r. 1514 Moskwa przez zdradę Glińskiego zajęta Smoleńsk. Gdy Warsonofi sprzyjał Polakom uwięziony zostat po bitwie pod Orszą (d. 8. września 1514) i do Moskwy zawieziony, gdzie mu godność biskupią odebrano. (Karamzyn VII. 50)

* Józef archimandryta monasteru czudowskiego, r. 1515 d. 15 lutego wyswięcony na biskupa przez metropolitę moskiewskiego Barlaama + 1532 w lipcu. Nieprzyjaciel unij nawracał katolików na schizmę (dyzunita)

* Sabba Sleputzkin hieromonach [illegible] monasteru wołokolamskiego S. Józefa, wyswięcony w Moskwie 1536 na biskupa. (dyzunita)

* Uryasz Zabołocki archimandryta monasteru Symeonowskiego, wyswięcony w Moskwie 1539 na biskupa. R. 1555 zrzekł się biskupstwa i powrócił do monasteru. (dyzunita)

* Symeon hegumen [illegible] monasteru bielozerowskiego S. Cyrylla, wyswięcony w Moskwie d. 13 marca 1556 na biskupa (dyzunita)

* Teofil. 1569 (dyzunita.)

* Sylwester, r. 1570 wyswięcony na biskupa w Moskwie. Roku 1589 mianowany arcybiskupem.

Sergiusz dyzunita. R. 1611 przy zdobyciu zamku smoleńskiego przez Polaków wzięty w niewolę. (Kobierzycki)

Leon Kreuza Rzewuski wprzód archimandryta; r. 1625 biskup smoleński; autor dzieła: Obrona jedności. + 1639 (Stebelski Rocznik ff. 238) (Unita.) dopiero 1626 po wzięciu Smoleńska objął dyecezyą.

R. 1507 po d. 8 lipca dostaje Józef władyka smoleński od króla Zygmunta I dobra Kapustyńskie (Akty ister. II. p. 27. № 24)
rozszerzał unią 1499

Jona władyka brzeski 1499

Michał episkop smoleński (dyzunita) nominat metropolita kijowski d. 15 czerwca [illegible] unita wilnie 1470

Awraam episkop smoleński dyzunita r. 1626 był we Lwowie przy pogrzebie Piotra Mohiły na metropolis

Izaiasz Kopiński z bisk. przemyśk. zostat 1628 arcybiskupem smoleńskim i czernihowskim; od r. 1631 metropolitą kijowskim. (dyzunita)

R. 1796 zniesiono metropolię oraz dyjecezyje włodymierską Turską i Kamieniecką, a na to miast utworzono dyecezyję Turską (na gubernie wołyńską, podolską i kijowską) siedzibą u Żydyczynie pierwszym biskupem Turskim był Stefan Lewiński

Andrzej Kwaśniński Złoty arcybiskup smoleński 1640 unita. Za niego r. 1654 zajęła Moskwa Smoleńsk i od tego czasu swoje mi dyzunickiemi biskupami aż do ostatnich czasów obsadzała nadawszy im r. 17[illegible] tytuł godności arcybiskupów (Takiemi byli dyzunickiemi: biskupo Larjeniusz Sopkowski od 1761 + 1796 mianowany od moskwy arcybiskupem) – Przy Polsce zostało się tylko tytuł arcybiskupstwa unickiego smoleńskiego Andrzej Złoty Kwaśniński przeniesiony został na biskupstwo pińskie 1694 + 166[illegible] (Stebelski: Przydat. ff. 239) (Unita)

Barlaam Kozinski archimandryta mińsk. pustyńsko mościawski 1666 + 1666 tylko nominat. (Stebelski ff. 240) (Unit)

Michał Paszkowski archimandryta Zawryszawski, 1666 + 1670 (Unita) (Stebelski ff. 240)

Metrofan Drucki Sokoliński 1671 + 169[illegible] Unita (Stebelski ff. 240) archimandryta [illegible] ski i [illegible]

Jerzy Maljewski 1690 + 1696 (Stebelski ff. 24[illegible] Unita.

Jozafat Zbitorowicz 1698 + 1702 (Stebelski ff. 241) Unita.

archimandryta mińsk. pustyńsk. i [illegible] ki

Gedeon Szumlański 1703 + 1715 (Stebelski ff. 241) Unita.

Michał Grotusz Tarnawski 1715 + 1718 o. 18 lutego (Stebelski ff. 241) Unita.

Laurenty Drucki Sokoliński 1719; był na synodzie zamojskim + 1727 d. 15 maja (Stebelski ff. 241) P Unita archimandryta [illegible] ski

P Do nim r. 1735 otrzymał Ignacy Kulczyński protoarchimandryta Bazyljanów wielkie nominacyą na arcybiskupstwo, lecz ustąpił tą łaskę Tomiłowiczowi

Antonin Tomiłowicz protoarchimandryta bazyljański 1736 + 1745 d. 23 kwietn. (Stebelski ff. 241) Unita.

archimandryta hlebo-borycki

Gedeon biskup smoleński i dorohobuski dyzunitski 1748

Polikarp Mihuniewicz protoarchimandryta bazyljański 1747 + nominatem (Stebelski ff. 24[illegible] Unita.

Irenej Falkowski biskup smoleński dyzunicki 1812.

Cezary Stebnowski [illegible] 1756 + 1762 (Stebelski ff. 241) Unita

Herakli Lisański 1763 + 1771 d. 14 marca (Stebelski ff. 241) Unita.

Józef Zebkowski 1771 + 1778 Unita (Stebelski ff. 241)

VII.

Biskupi chełmscy

zajmowała województwo bełskie, ziemię chełmską

mieli także tytuł władyków bełskich; dyjecezyjami zajmowała ziemię chełmską, województwo bełskie i część Podlasia. Początek tego biskupstwa odnosi Susza (Fenia Księg I Rozd. II §. 1) a za nim Niesiecki i Stebelski do czasów Włodzimierza wielkiego Księcia około r. 1000. Przy pierwszem podziale 1772 odpadła część dyecezyi do Galicyi a dekanaty stanowiące cyrkuł zamojski wcielono do dyecezyi przemyskiej, zaś dekanat chołmski do dyecezyji lwowsk. — R. 1630 liczono w tej dyecezyi 650 cerkwi

(Stebelski Przydatek ff. 242–253)

Jerzy Danilowicz książ chełmski r. 1376 zapisał biskupom wsie Stryjowo, Slepcze Kosmowo, Cucnowo po obu stronach Bugu leżące (dziś Slipcze, Łuczniow, Kosmow koło Hrubieszowa nad Bugiem) Przywilej druk. w Wostokow Opis Ruk. muzeum Rumiancow. p. 174 : Harasie. wiz Annales ecclesiae ruthen. p. 13.

Monastery w dyec. chełmsk.: 1) Lubelski f. 1588.

* Jan biskup chełmski r. 1071 był w Kijowie przy kanonizacyi SS. Borysa i Hleba (Latop. Nikon. I st. 165.)

Nestor Książe Olgimuntowicz pomiędzy r. 1300 a 1400 (Susza, Niesiecki, Stebelski) (podług Przeglądu pozn. wyst r. 1362 ?)

Sylwester Książe Kobryński pomiędzy r. 1300 a 1400 (Susza, Niesiecki, Stebelski)

Charyton + 1400 biskup chełmski był na litewsko-ruskim soborze w Nowogródku r. 1415 przez Witolda zwołanym (Kulczyński – Stebelski – Akty istor. I st. 33 n. 24)

Szereg biskupów chełmskich (podług Kalendarza chełmskiego na r. 1885.)

Jan I. r. 1250–1280

Jan II. 1330– r. 1340 był na poświęceniu arcybiskupa nowogrodzk. (Platon – Przegląd pozn.)

Kaleist episkop chełmski 1376 (w przywileju dla biskupstwa chełmskiego przez jezego Danilowicza Księcia chełmsk.

Stefan Schymnik
Nestor Kniaź Olgimuntowicz
Sylwestr Kniaź Kobryński
Charyton r. 1415–1425
Grigorij r. 1444–1467
Sylwest czyli Sawwa 1468
Gerasym r. 1476–1488
Filaret 1502–1544
Jona Iwaszko Sosnowski r. 1545.

(tego opuszcza Kalendarz)* Jerzy biskup chełmski r. 1456

(tego opuszcza Kalendarz) Alexy ksiądz Zbaraski biskup chełmski około r. 1504, na którego prośbę (jak się domyśla Stebelski Przydat. st 244) Król Alexander na sejmie Piotrkowskim Rusinom prawa potwierdził

Jonasz Sosnowski biskup chełmski ~~[illegible]~~ r. ~~[illegible]~~ 1540 (Akty istor. II. 201) wspominany takie pod r. 1543 od Suszy (Fenix Cz. I Rozd. IV §. 2 st. 58. (Stebelski Przydat. st. 244) Pod r. 1543 przychodzi Iwan Sosnowski władyka chełmski (może ten sam) (unita)

Wereszczyński Józef w dziele Wizerunek na kształt kazania o względzie śmierci Kraków 1585 pisze: iż ięż ten biskup nazywał Iwan Sofnowski z Sofnowicy herbu Nałęcz około 1529 (był zaś pisarzem ziemi ruskiej i żonatym; mianowany r. 1504 od Króla Alexandra na biskupstwo, wziął rozwod z żoną i wyświęcony został przez Józefa Sotana metropolitę 1504.

Susza (Foenix Części I Rozd. IV §. 2. st. 58) wspomina i drugiego Dyonizego Sosnowskiego, który miał ~~[illegible]~~ być biskupem chełmskim a potem metropolitą Kijowskim (lecz podobno niebyło takiego metropolity)

Bazyli (Wassian) Baka r. 1546 – 1548 (Susza Phoenix Cz I Roz. IV st. 57 – Stebelski: Przydatek st. 246)

Jarowski 1557–1565.

*Teodozyj; r. 1566 został biskupem włodzimierskim.

Zacharyasz; r. 1566 potwierdził u Zygmunta Augusta przywilej dany Rusinom przez Władysława Warneńczyka r. 1443 w Budzie. (Susza Phoenix – Stebelski: Przydat. st. 246) 1567 (unita) – 1585

* Cyryl Semenowicz Terlecki (tego opuszcza Kalendarz)
przed r. 1584; potem biskup
pińsk a w końcu Łucki (w Kijowie
ob. Akty istor.) był już 1583

* Leonty Zenowiewicz Leszczycki, r. 1585
przeniesiony na biskupstwo pińskie?

Dyonizy Zbirujski r. 1586; przyjął unię
r. 1596 + 1604 (Ob: Stebelski Przydat:
st. 247) (unita) (1586-1596?-1605)

Arseni Andrzejowski 1605 + 1619 (w Lipcu) (Tusza
Phoenix cz I Roz. IV §. 5. ff. 61 – Niesiec-
ki – Stebelski: Przydatek ff. 248) (unita)

Atanazy Łakosta archimandryta mińskí; R. 1620 Teofan patriarcha jerozolimski wy-
1620 + 1625 (Stebelski Przydat. ff. 248) (unita). święcił ich na biskupstwo dysunitę Zaizego Hypo-
litowicza – lecz daremnie – był utrwa-
z archimandryty wileńsk. się nim jezuita 1636

Teodor Zwilaszkiewicz 1626. Umarł w Zaizy Czernowski episkop chełmski
samdzień poświęcenia swego 1626 (Ste- ibefsk. (naczelnik monastern w
belski: Przydatek ff. 248) (unita) (Meteszko) Jabłecznie wprzód) 1624 (dyzunicki)
umarł w Jabłecznej.

Izrael Terlecki 1626 + 1649 d. 7 czerwca (unita) Kształcił się w Wiedniu
Tusza Phoenix ff. 24. 25. 49. 154. (Stebelski
Przydat. ff. 248) – Po śmierci Terleckiego
mianowany r. 1649 biskupem chełmskim x. Atanazy Zaharzaps Kurcz (Kleszczyński) umarł
wprzód nim został wyświęcony (Stebelski
Przydatek st. 248)

odbudował archiw Katedralny w Chełmie.

Zaizy Mitecki archimandryta r. 1633
– był potem bisk. chełmsk. (dyzunick)
(tego nie ma Kalendarz)

Izrael Bieleckin od miasteczka Bielan
na Białej Rusi unita nominowany od Króla
1649 umarł 1650 w Biadopolu paraliżem tknię-
ty był tylko 5 miesięcy nominatem (Koadjutor
Terleckiego)

Sylwester Kossow 1649 – 1650 (dyzunita)

Dyonizy Bałaban 1650 (dyzunita)

R. 1649 d. 18 sierpnia dał Król Jan Kazimierz pod
Zborowem przywilej Rusinom obsadzenia katedr
dyzunitami, co uchwała sejmowa 1650 potwierdzono
lecz mocy tego przywileju zajął 1650 Sylwester
Kossow metropolita dyzunicki kijowski katedrę
chełmską i administratorem Dyonizego Bałabana
ustanowił; lecz ten przywilej zniósł Król znowu r. 1651.

archimandryta zyd yczyński
Jakub Susza mianowany najprzod od Króla r. 1651 na Sejmie administratorem a r. 1652 biskupem, potem archimandryta bazyliański + 1685 d. 4 marca. Autor dzieł Phoenix (Cz. I Rozdz. III. §. 5 ff 130. 141) i Saulus (Stebelski Prydat. ff. 250) Unita.

Alexander Augustyn Łodziata 1685 + 1691 (Niesiecki - Stebelski Prydat. ff. 251) Unita. Po nim mianuje Niesiecki biskupem Matachowskiego (może Jana biskupa przemyskiego 1680 + 1692 + 1692) lecz Stebelski (Prydat. ff. 251) powątpiewa o tem

Gedeon Wojna - Brański archimandryta zydyczyński 1692 + 1709 (Niesiecki - Stebelski Prydat. ff. 252) Unita.

Józef Lewicki (1709 + [illegible]) 1730 d. 15 lipca w Poczajowie apoplexią rażony. Bytna na synodzie ruskim w Zamościu (Stebelski: Prydat. ff. 252) Unita.

Filip Felicyan Wołodkowicz archimandryta dermański (Lubieński) 1731 - 1756 w którym na biskupstwo włodzimierskie przeniesiony; r. 1762 został metropolitą kijowskim + 1778 (Stebelski Prydat. ff. 253) opat dermański;

Maxymilian Rytło herbu Wieniawa (1756 od r. 1779 administrował dyecezyą przemyską; r. 1785 został biskupem przemyskim + 1794.

(fundował wtenczas seminarium)

Od r. 1779 - 1784 biskupstwo wakowało z powodu zaboru przez Austryą, a biskupstwem administrował 1779 - 1784 Angelowicz biskup przemyski.

F. rozdał Exercitationes. Vilnae (Basil. typ.) 3 vol. - Żywoty Świątych Pańskich (z włoskiego) 12 tom. - mowa na pogrzebie Mikoł. Potockiego w Łowiczu 1782.

* Teodozy Rostocki 1785 - 1791 został metropolitą + 1804 w Petersburgu.

* Porfiry Skarbek - Ważyński 1791 + 1804 d. 9 m. opat zydyczyński. k. Jabłonek w. 1730 prefekt szkoły Buczackiej

* Ferdynand Liechanowski herbu Dąbrowa Zangellowicza d. 6 grudnia 1828 d. 6 grudnia od 1810 wyrwiczony we Lwowie (+ 1828) d. 6 grudnia

* Filip Felicyan Szumborski ur. 1769 na Wołyniu, od r. 1828 administrator; od 1836 biskup chełmski + 1851 d. 19 ft. Unita.

za niego zyt x. Paweł Szymański prałat dziekan, prof. miwers. warsz. autor pism wielu o Unii + 6 grud. 1852 w Dobratyczach, ur. 15 sierpn. 1782 w Brzóżku

sufragan Jan Teraszkiewicz biskup betoski administrator 1857. Unita. + 1863 nominatem. w Chełmnie Kaliński 1863.

Spis parafij grecko-unickich
w Dyecezyi Chełmskiej.
od r. 1830 – 1866.

I) Dekanat Augustowski (r. 1830 zwany Tykocińskim):
1) Augustów miasto (supr. 1867) 2) Bala wielka czyli kościelna, wieś. 3) Hodyszewo w. (z cudownym obrazem Boga-rodzicy). 4) Hołynka (z Kaplicą na cmentarzu) w. (niegdyś miasteczko). 5) Lipsk (z Kaplicą w Pudanowce) miasteczko. 6) Łabno w. 7) Perstuń w. 8) Rygałówka w. 9) Sopockin czyli Sopockinie (z Kaplicą na cmentarzu w Kanarskiem) miasteczko. 10) Wysokie mazowieckie (od r. 1869 zwane Mazowiecki) miasteczko. – 11) Tykocin miasto (supr. po r. 1830)
R. 1830 dusz 8031, kość. 11. – R. 1866 dusz 9482, kość. 9. – R. 1847 cerkwi paraf. 10, Kaplic 2.

II) Dekanat Bialski: 1) Biała radziwiłłowska miasto powiatowe z cerkwią (z Klasztorem Bazylianów (supr. mowanym r. 1864) z Kaplicą na cmentarzu). W cerkwi pod wielkim ołtarzem w mensie leżało ciało św. Jozafata Kuncewicza, które r. 1864 przez Rossyan wydobyte i w grobie pod cerkwią pochowane zostało, obraz zaś św. Jozafata malowany przez Simlera do Petersburga zabrano. 2) Cycibor w. 3) Dokudów w. 4) Horbów w. 5) Hrud w. 6) Kijowiec w. 7) Klonownica w. (supr. 1867). 8) Kościeniewicze w. 9) Koszoły w. 10) Łomazy (z Kaplicą na cmentarzu) miasteczko. 11) Orlel Królewski (z Kaplicą w Rozoosu) czyli Rządowy w. 12) Orlel Książęcy w. 13) Rokitno w. (supr. 1867). 14) Woskrzenice w. 15) Terebela w. (supr. po r. 1826)
R. 1830 dusz 10.929, kość. 15. – R. 1866 dusz 11883, kość. 14. – R. 1847 cerkwi paraf. 15, Kaplic 2.

III) Dekanat Chełmski: 1) Berdyszcze w. 2) Chełm miasto (Chełm): a) Cerkiew soborna (katedralna) Prze-
wia-
tyja Dziewy Maryi założona pierwotnie około r. 1001 przez Księcia Włodzimierza Wielkiego, odbudowana około r. 1223 przez Daniela Króla halickiego, przebudowana r. 1640 przez Me-
todiusza Terlec'kiego biskupa chełmsk. odnowiona r. 1735 przez Filipa Wołodkiewicza biskk. chełmsk. Jest tu cudowny Obraz Bogarodzicy, według podania przez S. Łukasza malowany który podług jednych podarowała Teodora siostra króla Daniela, przywiozłszy takowy z Teodorowskiego monasteru z Kijowa; podług drugich zaś ma pochodzić z Dorusza na Wołyniu. Ob-
raz ten za dekretem papieskim koronowany d. 15 Września 1765 przez Heraklinusza Lisańskiego arcybiskupa smoleńskiego Podług Suszy darował ten obraz do Chełma Włodzimierz Wielki, z Dorusza. U wielkiego ołtarza srebrne antepedium 4 łokcie sze-
rokie a 1½ łokcia wysokie z wykutą w płaskorzeźbie bitwą pod Berestecznem, darowane r. 1651 przez Króla Jana Kazimierza. Na cmentarzu stoi pusta cerkiewka S. Wasylija przy której niegdyś miały być zakonnice. – b) Cerkiew parafjalna S. Mi-
kołaja – przy niej był monaster Bazylianów przeniesionych około r. 1223 z Uhruska, zuprymowany r. 1858; było tu też Seminarium dyecezalne. c) Cerkiew greko-unickiej wyższej szkoły żeńskiej, r. 1866 przerobiona z zuprymowanego Klasz-
toru Reformatów. – Prócz tego d) Kaplica na dawnym cmen-
tarzu w Chełmie. β) Kaplica w Łokrówce czyli raczej cerkiew filialna żydow. r. 1815 przez Ferdynanda Ciechanowskiego biskupa chełmskiego. – Prócz tego wspominają Latopisy iż Daniel Król halicki zbudował w Chełmie jeszcze 3 cerkwie: Przew. Trojey, Św. Joanna Złatoustaho, Św. Kosmy i Damiana bezsrebrenników, z których żadnego śladu nie pozostało w czasach dzisiejszych.

3) Chutize w. 4) Czułczyce*) w. 5) Hruszyne, w. 6) Kamień w. 7) Kolemczyce w. (należała do monasteru Bazylianów w Chełmie). z Kaplicą na cmentarzu. 8) Łowcza w. 9) Łokówek w. 10) Pławanice w. 11) Ruda w. 12) Sawin miasteczko. 13) Serebryszcze w. z Kaplicą na cmentarzu. 14) Spas w. (należała do monasteru Bazylianów w Chełmie), z Kaplicą na cmentarzu. 15) Świerze w.

*) był tu także Kościół paraf. Łaciński, supr. r. 1869.

R. 1830 dusz 9359, Kość. paraf. 15 — R. 1866 dusz 8489, Kość. 15. — R. 1847, cerkiew soborna 1, cerkwi paraf. 15, Kaplic 5, cerkiew monaster. 1.

IV. Dekanat Dubienicki. 1) Buono w. (niegdyś rezydencya biskupów chełmskich, z filią w Lutnowicach w., z Kaplicą w Kurmanowie w. 2) Czerniejów w. 3) Dubienka miasteczko (Zygmunt III ze wsi Dębno wyniósł na miasteczko) 4) Kleszczów w. 5) Krasne w. (cerkiew suprymowana po r. 1847) 6) Leszczany w. 7) Łobołowice w. 8) Roztoka w. 9) Sielec w. 10) Strzelce w. 11) Turowiec w. 12) Wojsławice miasteczko, z filią na przedmieściu. 13) Żmudz w.

R. 1830 dusz 6007, Kość. paraf. 13 — R. 1866 dusz 6747, Kość. 12. — R. 1847 cerkwi paraf. 13, cerkwi filial. 2, Kaplica 1.

V. Dekanat Grabowiecki. 1) Bereźce w. z filią w Taborach w. 2) Bończa w. 3) Dub wieś z filią w Zubowicach w. 4) Grabowiec miasteczko, z Kaplicą. 5) Horyszów ruski w. z filią w Koniuchach w. 6) Peresopa w. 7) Swidniki w. 8) Tuczempy w. 9) Uchanie miasteczko, z filią w Jarosławcu w. 10) Wakijów w. z filią w Honiatyczach.

R. 1830 dusz 6627, Kość. paraf. 10. — R. 1866 dusz 6093, Kość. 10. — R. 1847 cerkwi paraf. 13, cerkwi filial. 5, Kaplica 1.

VI. Dekanat Horodelski. 1) Dyakonów w. z filią w Szpikołosach w. z Kaplicą na cmentarzu. 2) Horodło miasteczko. 3) Kopytów w. z Kaplicą w Koble w. 4) Kułakowice w. (cerkiew suprymow. po r. 1847)

z filią w Ubrodowicach (w. z parafią zamieniony po r. 1847). 5) Łużków w. z filią w Hrebennem. 6) Matcze w. 7) Moniatycze w. z filią w Czortowicach. 8) Strzyżów w. z filią w Hrusynnem. 9) Teratyn w. 10) Ubrodowice w. (przedr. 1846 filia do Kułakowice. R. 1830 dusz 6550, Kość. paraf. 9. — R. 1866 dusz 6813, Kość. 9 — R. 1847 cerkwi paraf. 9, cerkwi filiał. 5, Kaplica 1.

VII. Dekanat Hrubieszowski. 1) Chyżowice w. 2) Czernięczyn w. z filią w Masłomęczu w. 3) Gródek nadbużny w. 4) Hołubie w. 5) Hostynne w. 6) Hrubieszów miasto powiatowe z Kaplią w Bohorodycy w. (Hrubieszów miasto z wsiami Szpikołosy, Dyakonow, Czernięczyn, Masłomęcze tworzą tak zwane Towarzystwo rolnicze hrubieszowskie założone r. 1822 przez Staszica.) 7) Krylów miasteczko z filią w Prehorylu w. 8) Miłkie w. z Kaplicą w Laskowie w. 9) Modryń w. 10) Mołodiatycze w. 11) Nieledew w. 12) Pawłowice w. 13) Peresołowice w. z 2 filiami w Bohutyczach i Gdeszynie. 14) Podhorce nad Hrusową w. z filią w Gozdowie. 15) Slipsze w. z 2 filiami w Czumowie w. i Mieniarach w. 16) Szychowice w. z filią w Matkowie w. 17) Terebiń w. 18) Werbkowice w.
R. 1830 dusz 15193, Kość. paraf. 18. — R. 1866 dusz 16739, Kość. 18. — R. 1847 cerkwi paraf. 18, cerkwi filialn. 8, Kaplic 2.

VIII Dekanat Kodeński. 1) Choroszczynka w. 2) Dobratycze w. 3) Dobryń w. 4) Kobylany w. 5) Kodeń miasto, z filią w Kodniu. 6) Kopytów w. 7) Koroszczyn w. 8) Kostomłoty w. 9) Krzyczew w. 10) Lebiedziow w. (po r. 1847 zniesiono tu parafią, a cerkiew jako filią przyłączono do parafii Dobratycz) (W Lebiedziowie jest także mazet tatarski z mołną czyli duchownym tatarskim). 11) Neple w. 12) Piszczacz miasteczko z Kaplicą na cmentarzu. 13) Połoski w. 14) Pratulin w. 15) Terespol miasteczko (pod samą Fortecą Brzeską Litewskiego). 16) Zabłoć w.
R. 1830 dusz 16364, Kość. paraf. 16. — R. 1866 dusz 15359, Kość. 15. — R. 1847 cerkwi paraf. 16, cerkwi filialn. 1, kapl. 1.

IX. Dekanat Krasnostawski. 1) Dyspultyce w. z kaplicą na cmentarzu. 2) Krośniczyn w. 3) Krupe w. (z ruinami zamku) 4) Łopiennik w. 5) Orłów w. 6) Pawłów miasteczko. 7) Rakołupy w. 8) Rejowiec miasteczko. 9) Stężyca w. z filią w Krasnymstawie mieście. 10) Żdżarne w. 11) Żulin w.
R. 1830 dusz 5354, Kość. paraf. 11. — R. 1866 dusz 7030, Kość. 11. — R. 1847 cerkwi paraf. 11, cerk. filial. 1, kapl. 1.

X. Dekanat Lubelski. 1) Bezek w. z kaplicą w Bezku i filią w Świdniku w. 2) Bysowno w. 3) Cyców w. 4) Chojeniec w. (parafia suprymowana po r. 1847). 5) Dratów w. 6) Kanie w. 7) Kulik w. 8) Lublin miasto parafia (przy Klasztorze Bazylianów fundowanym r. 1588 przez Zygmunta III suprymowanym r. 1864). 9) Łęczna miasteczko (parafia suprymowana po r. 1864). 10) Milejów w. (parafia suprymowana po r. 1847) 11) Mogielnica, z kaplicą w Dobromyślu w. 12) Olchowiec w. (parafia suprym. po r. 1864). 13) Pniowno w. 14) Siedliszcze w. 15) Świerszczów w. 16) Syczyn w. 17) Tarnów w. — 18) Kraków miasto stołeczne (parafia po r. 1847 odpada do Przemyskiej ruskiej dyecezyi).
R. 1830 dusz 6348, Kość. paraf. 18. — R. 1866 dusz 7846, Kość. 19 — R. 1847 cerkwi paraf. 18, cerk. filial. 1, kapl. 2.

XI. Dekanat Łosicki. 1) Bubel w. 2) Bukowice w. (suprym. po r. 1847) 3) Chłopków w. 4) Chołyczce w. z kaplicą w Cuchlebach w. 5) Gnojno w. 6) Janów (miasto podlaskie) z filią w Pawłowie w. (Janów zwał się r. 1423 Porchów; dopiero Jan Łosowicz biskup Łucki kanclerz r. 1465 nazwał Janowem; Kościół dominikański r. 1864 zamieniono na cerkiew paraf. unicką) 7) Konstantynów miasteczko, z kaplicą na cmentarzu. 8) Korzenica w. z kaplicą na cmentarzu. 9) Łosice miasto (powiatowe) z filią w Łosicach, 10) Rossów w. 11) Witulin w.
R. 1830 dusz 11013, Kość. paraf. 13. — R. 1866 dusz 11602, Kość. 10. — R. 1847 cerkwi paraf. 11, cerk. filial. 2, kapl. 2.

r. 1830 był parafialnym. supr. na filią

r. 1830 był parafialnym (S. Michała) supr. na filią

XII. Dekanat Międzyrzecki. 1) Dołha w. 2) Drelów w. z kaplicą w Wsorodku w. 3) Łukowce w. 4) Makarówka w. 5) Międzyrzec stary miasto z kaplicą w Łukowisku w. 6) Międzyrzec nowy (przedmieście), z kaplicą w Żabiczu w. 7) Mostowo w. 8) Mozarna w. 9) Prochenki w. 10) Radzyn miasto

(r. 1468 zwał się Kozi rynek). 11) Ruska wola w. 12) Swory w. 13) Sycyna w. (suprym. po r. 1867). 14) Szóstka w. 15) Witoroż w. R. 1830 dusz 13128, kość. paraf. 15. — R. 1866 dusz 13649, kość. 14. — R. 1847 cerkwi paraf. 15, kaplic 3.

XIII. Dekanat Parczewski. — 1) Andrzejow w. (supr. po r. 1847). 2) Kolechowice w. 3) Lejno w. 4) Ostrów miasteczko, z kaplicą tamże. 5) Parczew miasteczko. 6) Sosnowica miasteczko. 7) Uścinów miasteczko. 8) Wereszczyn w. 9) Wereszczyńska Wola w. z kaplicą na cmentarzu. 10) Wołoska wola w. z filią w Porusie w. 11) Wytyczno w.

[Porus w. r. 1830 była parafią.

R. 1830 dusz 8804, kość. paraf. 12. — R. 1866 dusz 8893, kość. 10. — R. 1847 cerkwi paraf. 11, cerkwi filialn. 1, kapl. 2.

XIV. Dekanat Sokołowski. — 1) Czekanów w. 2) Czołomyje w. 3) Gródek w. 4) Grodzisko w. 5) Hołubla w. 6) Łazów w. 7) Łysów w. 8) Mordy miasteczko (r. 1563 był tu zjazd Kalwinów). 9) Rogów w. 10) Sawice w. 11) Serocyn w. 12) Szkopy. 13) Sokołow miasto. 14) Warszawa miasto stołeczne, parafia przy klasztorze Bazylianów (fundowanym r. 1731 - kościół wystawiony r. 1780 przez Jana Jurosza Smogorzewskiego arcybisk. Kijowsk. metropolitę.)

R. 1830 dusz 10325, kość. paraf. 14. — R. 1866 dusz 4786, kość. 14. — R. 1847 cerkwi paraf. 14.

XV. Dekanat Szczebrzeski. 1) Bilgoraj miasto. 2) Branew w. 3) Kossobudy w. (por. 1830 utworzona) 4) Lipsko wieś. (kość. 1830 utworzona) 5) Otrocz w. z filią w Tarnawie w. 6) Potoczek w. z filią w Szewni. 7) Siedliska w. z filią w Borkatyczach. 8) Sol w. z filią w Majdanie Księżpolskim (po r. 1847 z parafii erygowaną) 9) Suchawola w. z filią w Krasnobrodzie w. (gdzie jeszcze r. 1830 była parafia.) 10) Szczebrzeszyn miasto. 11) Tereszpol w. 12) Topolcza wieś. 13) Majdan Xiążpolski w. parafia po r. 1847 zamieniona w filią. 14) Zwierzyniec w. 15) Krasnobród w. (po r. 1830 zamienione w filią.) 16) Tarnowola w. (po r. 1830 zamienione w filią). 17) Wieprzec w. (suprym. po r. 1830). 18) Zawnów w. (suprym. po r. 1830)

J R. 1830 dusz 10480 Kość. 16. – R. 1866 dusz 9466, Kość. 13. – R. 1847 cerkwi paraf. 14, cerkwi filialn. 4.

XVI. Dekanat Tarnogrodzki. 1) Babice w. (r. 1842 przeszła na prawosławie). 2) Biszcza w. 3) Chmielek w. 4) Korchów w. 5) Krzeszów miasto. 6) Księżpol w. z filią w Ptusach w. 7) Kulna w. 8) Lipiny w. 9) Obsza w. 10) Potok górny w. (r. 1842 przeszła na prawosławie). 11) Rajanie w. (parafia erygowana po r. 1830) 12) Tarnogród m. (r. 1842 zbudowano tu oraz cerkiew prawosławną) 13) Zamch w.

R. 1830 dusz 14135, Kość. paraf. 12. – R. 1866 dusz 14601, Kość. 11 – R. 1847 cerkwi paraf. 11, cerk. filiał. 1.

XVII. Dekanat Tomaszowski. 1) Chodywańce w. z 2 filiami w Jarczowie w. i w Jurowie w. 2) Łosiniec w. z 2 filiami w Mazitach w. i w Szarejwoli w. 3) Przeorsk w. z filią w Korchyninie w. 4) Sopot w. z filią w Cigtuszy w. 5) Szlatyn w. z filią w Werszycy w. 6) Tarnawatka w. *) (parafia [illegible] po r. 1830) z filią w Pańkowie w. i Kaplicą w Krynicach. 7) Tomaszów miasto z filią w Wieprzowym jeziorze w. 8) Typin w. z 2 filiami w Niedzowie w. i w Podkorcach w.

*) należała r. 1830 – 1847 do dekanatu Zamojskiego

R. 1830 dusz 4628, Kość. 7. – R. 1866 dusz 6737, Kość. 8. – R. 1847 cerkwi paraf. 7, cerkwi filiał. 10, Kaplica 1.

XVIII. Dekanat Tyszowiecki. 1) Czartowiec wielki w. z filią w Motycynie w. i Kaplicą w Czartowcu w. 2) Dołhobyczów w. z 2 filiami w Korroszczach w. i w Oszczowie w. 3) Grodysławice w. z 2 filiami w Rachaniach w. i w Werechaniach w. i Kaplicą w Michałowie. 4) Klątwy w. z filią w Mikulinie w. 5) Łaszczów miasteczko. 6) Nabróż w. z filią w Łykoszynie w. 7) Nowosiółki w. z 2 filiami w Suszowie w. i w Wasylowie w. z Kaplicą na cmentarzu w Nowosiółkach w. 8) Pieniany w. z 2 filiami w Hobkiem w. i w Podłodowie w. 9) Posadów w. z filią w Rzeplinie w. 10) Potoczyn w. z 2 filiami w Witkowie w. i w Zaborczu czyli Zaleziu i Kaplicą w Kadłubiskach w. 11) Sahryń w. z 2 filiami w Miętkiem w. i w Tustowicach w. 12) Starawieś w. 13) Telatyn w. z 2 filiami w Dutrowie i w Radkowie w. 14) Tyszowce miasto z 2 filiami w Dębinie w. i w Zamłyniu w. 15) Wiszniów w. z 2 filiami w Radostowie w. i w Horeszynce w. 16) Żerniki w. z 2 filiami w Ratajowie w. i w Zimnie w. 17) Żulice w. z 2 filiami w Kmiczynie w. i w Stemiatynie w.

R. 1830 dusz 15021, Kość. 17. – R. 1866 dusz 15270, Kość. 17. – R. 1842 cerkwi paraf. 17 cerkw. filiał. 26, Kapl. 4.

XIX. Dekanat Włocławski. 1) Bezwola w. 2) Gęś w. 3) Włorodyszcze w. z 2 Kaplicami: na cmentarzu w Włorodyszczu i w Dołubiczach w. 4) Jabłoń w. z filią w Laszerkach. 5) Kolembrod w. z Kaplicą w Romaszkach w. 6) Korczówka w. 7) Przegaliny w. 8) Radcze w. 9) Rudno w. 10) Włocławice miasteczko z Kaplicą na cmentarzu. 11) Włohyń miasteczko. 12) Żeszczynka w.

R. 1830 dusz 13705, Kość. 12. — R. 1866 dusz 15154, Kość 12. — R. 1847 cerkwi paraf. 12, Kapl. 3.

XX. Dekanat Włodawski. 1) ~~[illegible]~~ 2) Dołhobrody w. z Kaplicą w Ładzkiem w. 2) Dołholiska w. 3) Hanna w. z Kaplicą na cmentarzu. 4) Hańsk w. z Kaplicą w Zdzarcie w. 5) Hola w. z Kaplicą na cmentarzu. 6) Holeszów w. 7) Hołowno w. 8) Horostyta w. ~~[illegible]~~ 9) Zabłocizna (Zabłoczna) w. (jest tu monaster prawosławny) 10) Kodeniec w. 11) Kossyń w. 12) Lubień w. z Kaplicą w Kaplonosach w. i z Kaplicą w Wyrykach w. 13) Włutwica w. 14) Opole w. z Kaplicą na cmentarzu. 15) Orchowek w. 16) Rozwadówka w. z Kaplicą na cmentarzu. 17) Rożanka w. 18) Stawatycze miasteczko. 19) Sobibor w. 21) Uhrusk w. (Tu miał być monaster i stolica biskupstwa chełmskiego). 22) Włodawa miasto, z Kaplicą na cmentarzu i z Kaplicą w Korolówce w. 23) Zbereże w.

w. supr. po r. 1830. —

R. 1830 dusz 26253, Kość. 23. — R. 1866 dusz 23314, Kość. 22. — R. 1847 cerkwi paraf. 22, ~~[illegible]~~ Kaplic 10.

XXI. Dekanat Zamojski. 1) Cześniki w. z filią w Niewierkowie w. 2) Horyszów polski w. 3) Komarów miasteczko z filią w Dzierążni w. 4) Miączyn w. z filią w Zawałowie w. 5) Sitno w. 6) Skierbieszów w. z filią w Łaziskach w. 7) Sniatycze w. 8) Sulmice w. 9) Zamość miasto powiatowe, parafia przy Klasztorze Bazylianów. (Cerkiew S. Mikołaja fund. 1589 przy niej Klasztor 1606 przez Kupców greckich fundowany, 1564 suppr.) z filią w Labuńkach w., z Kaplicą w Majdanie w. — *) Tarnawatka parafia z filią w Tarnowie i Kaplicą w Krypicach przeniesiona przed 1847 do dekanatu Tomaszowskiego.

R. 1830 dusz 7037, Kość. 10. — R. 1866 dusz 6743, Kość. 9. — R. 1847 cerkwi paraf. 10, cerkwi filialn. 6, Kaplic 1. —

Monastery Bazylianów: 1) Biała. 2) Chełm. 3) Lublin. 4) Warszawa. 5) Zamość.

R. 1863 było w Dyecezyi Chełmskiej greko-unick. Dekanatów 21, Cerkwi paraf. 220, cerkwi filialnych 75, Kaplic publicznych 51, Kapłanów świeckich 204, Zakonników 20, Dusz 221999.

Chojnackago A. Sk. Zapadno-russkaja cerkownaja Unija w jeja bogosłużenii i obriadach. Kijew 1871. (i w Chołm. Miesiacosł. 1873 i 1874) W tychże Kalendarzach jest wiele artykułów do historyi Unii

Kuziemski Michał urodz 8 Novembr. 1809 we wsi Szybalnie koło Brzezan, r. 1833 pojął za żonę Marią Sieczyńską i został parochem w Załoscach. Gdy mu po 2 latach żona umarła, przeniósł się do Lwowa, gdzie r. 1836 był sekretarzem Konsystorza, a r. 1842 prałatem Scholarchem, r. 1856 Kustoszem a 1865 Archidyakonem. R. 1861 wydał: Die ruthenische Sprach-und Schriftfrage in Galizien. Lemberg 1861. 8vo str LXV. 362. — R. 1868 d. 28 maja wezwany Ukazem carskim na episkopa chełmskiego, prekonizowany d. 22 Czerwca 1868 od Piusa IX; d. 11 Sierpnia wyświęcony — r. 1871 d. 20 Stycznia podał prośbę o uwolnienie — a na jego miejscu d. 16 Marca 1871 mianowany administratorem Marcelli Popiel urodz. 1825 z ojca Ormiańskiego we wsi Medrucha w brzezańskiem, wyświęcony 1850, od r. 1851 katechetą gimnazyalnym w Buczaczu (Tarnopolu) — r. 1866 udał się do Chełmu z 2 synami bo żona jego Klementyna Teodorowna Jełowicka umarła r. 1864. Popiel wydał: 1) Nrawoutwennoje bohoslowije Lwow 1857. 2) Sokraszczennaja Liturgika. (wyd. Halick. ruskk. Matycy) Lwów 1862. 3) Liturgika (obszerna). Lwów 1863. 4) Sto obrazków iz przyrody dla czytenija junoszestwa. Lwów 1865. 6) Redagował 1864-1865 pismo „Niedjela" R. 1875 przeszedł na schizmę.

Chełmskie biskupstwo ruskie było najprzód w Uhrowsku, przeniesione r. 1223 przez Daniela Romanowicz do Chełmu, gdzie pierwszym biskupem był Cyryll r. 1242 (późniejszy metropolita ruski). W Uhrowsku był przed tem biskupem Asaf.

Об: Cholmski greko-uniatski Mjesiacoslow 186 – 1874.

Petruszewicz A. S. Cholmskaja eparchija i swiatiteli jeja po 1866 god. Lwow 1867 (odbitka z Naukowyj Sbornik 1866-1867. Odrukowane w Cholmskij gr. un. Mjesiacoslow 1871–1874

Pierwszy Possewin wysłany na Ruś od Klemensa VIII starał się zaszczepić Unijo, przy pomocy Skargi. Papież zalecał do Unij Księcia Ostrogskiego (Об.: „Missionerskaja djejatelnost jezuita Possewina w Rossii w XVI wiekie i pierwyj projekt Unii" – w Cholm. Mjesiacosł. za 1873. str. 133–148.)

Łotockij: Istoria warszawskoj prawosławnoj eparchii

O ikonie Cholmskoj Bożiej Matery (w Cholm. miesiacosł. za 1867 str. 87-99.)

Antonija (Zubko?) (warszaw.) Archiepiskopa: O greko-uniatskoj cerkwi w zapadnom Kraje. (w Russkom Wjestnikie za 1864 № IX str. 299-342 i w Cholm. Miesiac. za 1865 str. 1-65.

O cholmskich uniatach M. Kojałowicza (w pismie Den 1864 № 48)

Tyńki Jerzy wnuk Daniela niechcąc uznać Gerontija wyświęconego w Carogrodzie za metropolitę zamierzył biskupstwo halickie zamienić w metropolią (Karamzyn IV nota 243) i wysłał w tym celu hegumena Piotra do carogrodzkiego patryarchy, który go r. 1308 na metropolitę kijowskiego wyświęcił. — R. 1354 wyświęcono w Carogrodzie osobnego metropolitę dla Litwy i Wołynia: Romana (Nikon Latop. IV. 3. Protokoł (13) konstant. patriarch.)

Drukarnie ruskie:

w Czetwertni u kościoła Grzegorza Czetwertyńskiego założona przez zakonników wołyńskiego zahorowskiego monasteru Pawła Lutkowicza i Sylwestra (ob. „Knižnaja staryna jużnorusskaja" w piśmie: Wremennik 1849 — Sacharowa: Obozrenie starianorusskoj Bibliografii:) przeniesiona do Łucka przy bractwie stauropigialnym r. 1635

w Ostrogu — w Lwowie —

w Dermańskim Trockim monasterze kosztem ucia Konstantyna Ostrogskiego założył prezbiter Damian

w miasteczku Rochmanowie 1619 odrukował Kiryl Frankwilon Stawrowecki

w Krzemieńcu 1638 — w Poczajowie 1618 założona przez Ann Hojską, odnowiona 1730 —

w Stratynie założył Gedeon Bałaban.

Podług niektórych zaczął wiarę świętą na Rusi zaszczepiać morawski arcybiskup Metody, albowiem podług najdawniejszego dyplomatu arcybiskupstwa praskiego sięgały granice tej dyecezyi do rzeki Boh i Styr. – Lecz najpewniej dopiero Włodzimierz Wielki w X wieku zaszczepił Chrześciaństwo na Rusi, jak powiada Nestor: „i nacza stawity po gradom „cerkwi i popy, i ludy na kreszczenie prywodyty „po wsim gradom i setom." (Bukonowsk. Liet. Cz I str. 94). Zdaje się iż biskupstwa na Rusi ustanowiono r. 992 i wtedy to założono biskupstwo włodzimierskie, do którego należały z początku także obwody stanowiące później biskupstwa halickie, truckie, chełmskie i przemyskie. – Z końcem XI czyli na początku XII wieku utworzono biskupstwo uhrowskie, r. 1223 do Chełma przeniesione (Krat. Latop. 163) dało początek biskupstwa chełmskiemu. Między r. 1156–1165 utworzono biskupstwo halickie – w XIII wieku: przemyskie i truckie. – I powodu przeniesienia stolicy metropolitalnej przez metropolitę Maksyma z Kijowa do Włodzimierza nad Klazmą, rządzili w Kijowie tylko namiestnicy – wskutek czego po śmierci Maksyma Kniaź wo-

Dyecezyja chełmska grecko-unicka

R. 1633 liczono 650 cerkwi.

	1826	1830	1866	1869
Dekanatów . .	21	21	21	12
Kościołów . .	287	287	267	261
Monasterów	5	5	5 (zapr. 1869)	—
Ludności	239555	220255	227375	240584
Kościołów filialnych . .			75	
Kapłan publicznych . .			51	
Kapłanów świeckich . . .			209	
Zakonników			20	

1864 supryzow 1866 Monasteny: Chełm, Bracia, Zamość, Kolemiyce Lublin

Kapt. Warszawa

(Kolemczyce wieś w dekanacie chełmskim nad Bugiem Koło Dubienki.)

KRA
KRAK

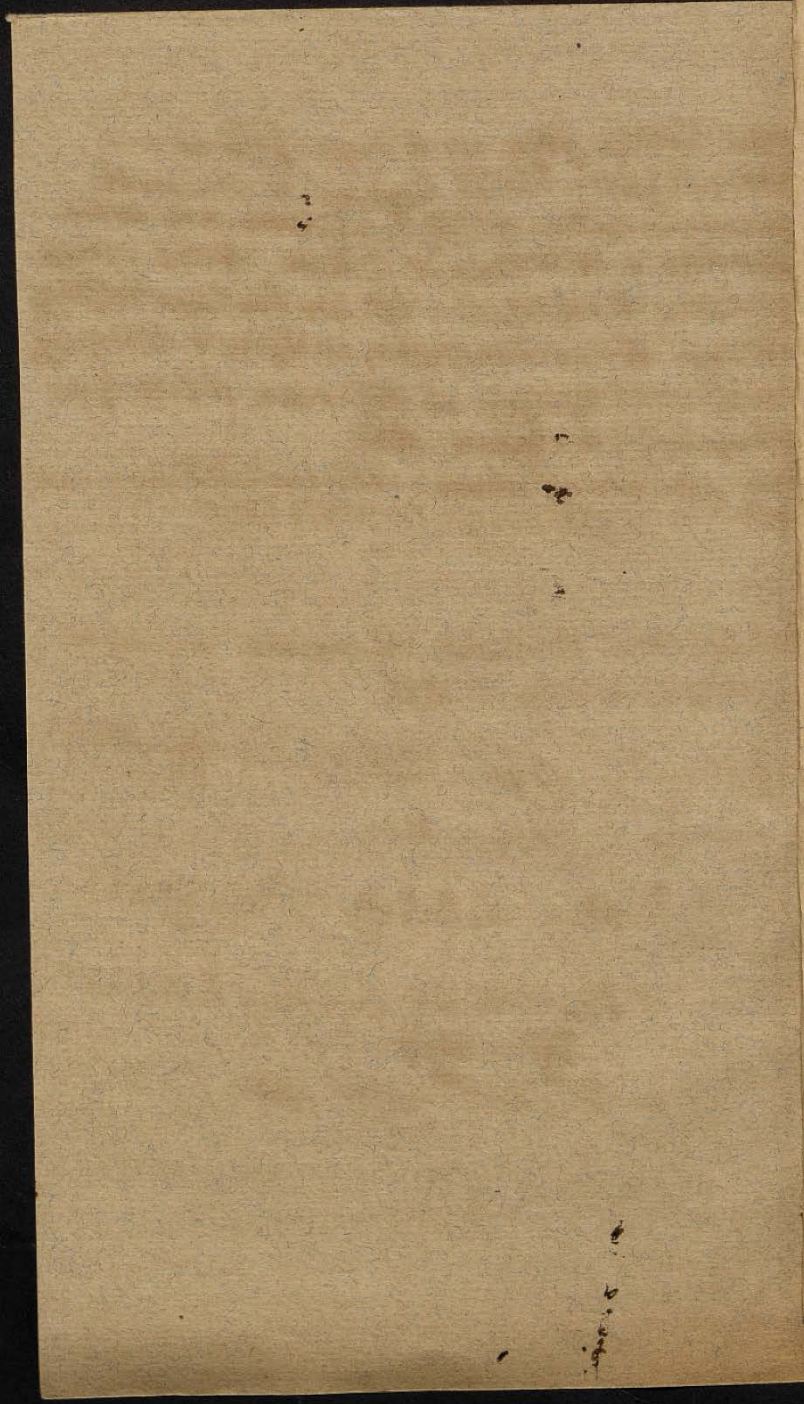
Teraszkiewicz Jan ur. 8 maja 1793 we wsi Koźzpol gubern. lubelsk. Kształcił się we Lwowie wyświęcony na kapłana 1826, był profesorem seminarium chełmskiego, r. 1830 kanonik chełmski, 1843 d. 21 maja wyświęcony na sufragana z tytułem biskupa belskiego, d. 16 marca 1863 prekonizowany na biskupa chełmskiego (administrował dyecezyją od 1851 śmierci Filipa Szumborskiego bisk.) † 1 marca 1863.
Po nim został administratorem r. 1863 Szokalski Stefan archidyakon, za nim został biskupem Jan Mikołaj Kaliński.

Archiepiskopi Chełmsko-Warszawscy po zaprowadzeniu schizmy r. 1875.

1. Joanikij 1875–1876 † 12 marca 1877 w Odessie.
2. Leontij 1876–1884.

Episkopi Lubelscy (Wikariusze)

1. Markell Lipiel episkop lubliński 1875–1878
2. Modest 1879–1884.

Po zaborze większej części dyecezyi ruskо-chełmskiej przy pierwszym podziale Polski był biskupem chełmskim Maxymilian Rylło herbu Wieniawa dawniej opat dermański; a gdy tenże r. 1779 na biskupstwo przemyskie posunięty został, administrował zarazem i dyecezyą chełmską, a po nim Angelowicz (poźniejszy biskup przemyski). R. 1784 mianowany na biskupstwo chełmskie Teodozy Rostocki, posunięty r. 1790 na metropolitę Kijowskiego. Porfiry Skarbek-Ważyński herbu Abdank urodzony r. 1730, wykształciwszy się w Rzymie, Padwie i Bolonii, został Bazylianem, był najprzód prefektem szkół w Buczaczu, następnie rektorem Kollegium w Włodzimierzu, r. 1782 obrany generałem zakonu Bazylianów, a r. 1782 opatem żydyczyńskim, i r. 1787 powtórnie generałem Bazylianów; r. 1790 d. 4 Stycznia mianowany biskupem chełmskim po Rostockim. Popierał on Rząd narodowy w r. 1794. Po ostatnim podziale kraju, zabrał rząd austryacki dobra biskupstwa chełmskiego, a biskupowi skromną pensyą r. 1797 wyznaczył. Umarł Ważyński w Chełmie d. 9 Marca 1804. Po jego śmierci nie mianowano biskupa, aż dopiero po utworzeniu Księstwa warszawskiego (w skutek pokoju zawartego w Tylży r. 1807), za poleceniem Węgleńskich w Warszawie d. 24 lutego 1810 otrzymał nominacyą na biskupstwo chełmskie Ferdynand Ciechanowski herbu Dąbrowa, urodzony d. 18 października 1759 w Ciechanowcu, wykształcony w szkołach piarskich w Siemiatyczach, wstąpił do zakonu Bazylianów, był nauczycielem domowym u Węgleńskich, a następnie prowincyałem Bazylianów. Pominięcie duchowieństwo święckie na to biskupstwo x. Bartłomieja Glazarewicza przedstawiało, utrzymał się jednak Ciechanowski i d. 8 Października 1809 we Lwowie od metropolity Angelowicza na biskupa wyświęconym został.

Ciechanowski umarł w Chełmie d. 7 Kwietnia 1828. Zaprowadził on nowe porządki, wyjednał ustanowienie stałego sufragana z tytułem biskupa betyckiego (pierwszym był ofiarat Błazarewicz a po nim Wincenty Śledlicki), urządził Seminaryum na wzór Teiniotki i Kapitułę, powołał do konsystorza i na profesorów księży świeckich, i wydał: Porządek nabożeństwa cerkiewnego na dyecezyę chełmską obrządku grecko-katolickiego przepisany. Warszawa, dr. Piarów, 1815. 8vo. Za niego papież Leon XII przez Breve r. 1824 potwierdził urządzenie Kapituły unickiej w Chełmie, która się składać miała z 6 prałatów (Archiprezbiter dziekan, Archidyakon, Scholastyk, Eklezyarch, Kustosz, Kanclerz), 6 kanoników katedralnych i 2 kanoników honorowych; oraz dystynktoryum: Krzyż gwiaździsty seledynowy z promieniami, na złotym łańcuchu, w środku emailowane z jednej strony w polu czerwonem Bogarodzica Chełmska patronka, a z drugiej strony Orzeł biały z literą A na piersiach.

Filip Felicyan Szumborski (następca Ciechanowskiego) urodził się d. 15 Października 1771 w Ostrogu na Wołyniu, wstąpił do Bazyljanów tamże, kształcił się w Collegium Wileńskim w Brunsberga (Brunświe), wyświęcony na kapłana 1795, był najprzód nauczycielem prywatnym, a od r. 1814 sekretarzem biskupa Ciechanowskiego, który go poselskiem kularyzacyi mianował archidyakonem r. 1824, a następnie wikaryuszem generalnym. D. 10 grudnia 1828 został biskupem, konsekrowany w Chełmie d. 16 Marca 1830. R. 1840 wezwany do Petersburga, pomimo presyi do dyzunii (który r. 1839 na Litwie siemaszko przeprowadził) za protekcyą Księżny Olgi (późniejszej Królowej wirtembergskiej) pozwolono mu wrócić do Chełmu przyczem nań włożono obowiązek oczyszczenia Kościoła z nałecialości i unickich obrzędów. W skutek tego wydał Szumborski d. 14/26 Sierpnia 1841 list pasterski nakazujący zmiany obrzędowe; jednakże wskutek napomnienia papieskiego wydał drugi list d. 4/16 Marca 1844 w którym błąd swój odwołał, zachowując dawne obrzędy z zaprowadzeniem tylko wrót carskich. W szeleści Albertow gubernator lubelski, x. Jan Poniej asesor Komisyi rządowej, x. Hrynkiewicz oficyał konsystorza, x. Bielewicz prowincyał Bazyljanów, x. Kalinowski prefekt szkół bialskich i x. Jan Zypowski proboszcz krzyczewski, na własną rękę rozpoczęli dzieło oczyszczenia

przyczem nieobeszło się bez prześladowań i uwięzień. Szumborski umarł w Chełmie d. 19 Stycznia 1851. Następcą jego został:

Jan Teraszkiewicz urodzony d. 5 Maja 1793 w Koźjopolu w lubelskiem, kształcił się w szkołach zamojskich i w uniwersytecie lwowskim; zostawszy profesorem w seminaryum chełmskiem r. 1819, wyświęcony 1825, mianowany koadjutorem ~~[illegible]~~ a sufraganem biskupem betyckim r. 1841, prekonizowany w Rzymie 1842, wyświęcony w Chełmie d. 21 Maja 1843; od r. 1851 był administratorem biskupstwa. Mianowany 1862 biskupem chełmskim, prekonizowany w Rzymie d. 16 Marca 1863, zmarł przed konsekracyą w Chełmie d. 1 Marca 1863 r. Uległy rządowi, niemógł poradzić intrygom x. Jana Łopiela (autora wykletych dzieł: O dziesięcinach i O pierwszem chrześciaństwie) który mu narzucony został na rektora seminaryum († 26 Czerwca / 8 Lipca 1858 ur. 1800)

Jan Mikołaj Kaliński nominat biskup chełmski urodził się w Radzyniu 1799, kształcił się w Łukowie, Chełmie i w seminaryum w Wilnie, wyświęcony na kapłana 1822, był proboszczem w Konstantynowie. R. 1863 d. 16 Marca prekonizowany na biskupa betzkiego sufragana z prawem następstwa. Po śmierci Teraszkiewicza nominowany przez cesarza biskupem chełmskim oraz prekonizowany w Rzymie (lubo był wdowcem i miał 7 synów oraz 6 córek). Zadenuncyowany tajnie przez x. Józefa Wojcickiego kanonika, że sprzyjał powstaniu, został d. 21 września 1866 uwięziony i do Wiatki wysłany, gdzie d. 19 Lutego 1866 zmarł nie otrzymawszy za życia sukcesyi. Za niego, namiestnik Berg, Chrzciciel Czerkaski, Fedorski zarządzający sprawami grecko-unickiemi nalegali o zaprowadzenie Kazań w językuruskim, o wyrzucenie organów, oczyszczenie obrzędów, uwolnienie z Konsystorza i seminarium gorliwych unitów, zniesiono r. 1864 klasztory bazyliańskie (w Zamościu fund. 1589 przez kupców greckich, Chełmie, Białej, Lublinie – i później w Warszawie) ~~[illegible]~~, na posady nauczycieli sprowadzono Rossyan z Galicyan, r. 1866 odjęto kolatorom prawo prezenty, zabrano majątki duchowne, wyrzucono duchowieństwo z kraju. Z Galicyi przybyli pierwsi (Marcel Łopiel, Dionizy Kawiczak, Hippolit Krzyżecki, Lubyk i Jan Zaworski, Cyrill Diagan)

Michał Kuziemski urodzony d. 8 Listopada 1809 we wsi Szybalnie koło Brzeżan, r. 1833 paroch w Załoszach, po śmierci żony r. 1836 osiadł we Lwowie gdzie był sekretarzem Konsystorza, od 1842 prałatem Scholarchem, r. 1856 Kustoszem a 1865 Archidyakonem i officyałem. Po śmierci Kalińskiego administrował dyecezyją Józef Wojcicki archiprezbyter gorliwy zwolennik prawosławia, który polecił powyrzucać w cerkwiach organy, zakazał kazań polskich, zniósł koronki, różańce, szkaplerze monstrancye, boczne ołtarze, śpiewanie godzinek, Koronek, gorzkich żalów, krzyżu nakazał stawiać ikonostasy z carskiemi drzwiami i t. p. jak nazywał rzymskie naleciałości. – Ukazem carskim z d. 28 Maja 1868 mianowany został Michał Kuziemski biskupem chełmskim, prekonizowany od Papieża Piusa IX d. 22 Czerwca 1868, konsekrowany we Lwowie d. 11 Sierpnia 1868, przybył do Chełma w wrześniu 1868. Zniósł on święto Bożego Ciała W nadziei zostania biskupem przemyskim podał d. 20 Stycznia 1871 prośbę o uwolnienie i wyjechał do Lwowa. – Po wyjeździe Kuziemskiego z powodu jak twierdził choroby, bez zezwolenia papieskiego został 1871 przez rząd mianowany administratorem dyecezyi Marcelli ks Popiel prałat scholastyk urodzony 1825 we wsi Medyka w Brzeżańskiem, wyświęcony r. 1851, po śmierci żony Klementyny z Jełowickich (+1864) udał się r. 1866 do Chełmu – gdzie r. 1875 przeszedł na prawosławie d. 18 lutego 1875 v. s. – Synod prawosławny w Petersburgu d. 11 Maja 1875 v. s. zniósł unię w całem biskupstwie chełmskim, zniósł zarazem biskupstwo przyłączywszy takowe do archiepiskopii Chełmsko-warszawskiej, a Marcella Popiela mianował sufraganem episkopem lubelskim.

R. 1863 liczono w dyecezyi chełmskiej kościołów parafialnych 270 filialnych 75, kaplic publicznych 51 – dekanatów 21 – klasztorów bazyliańskich 5 (w Białej, Chełmie, Lublinie, Warszawie, Zamościu) – duchowieństwa świeckiego (białego) 209 – zakonników 20 – ludności dusz 222 999.

VIII.

Biskupi przemyscy.

Atanazy (Alexander) Krupecki szlachcic, pisarz ziemski ruski, za Zygmunta III regent kancellarii wielkiej Koron. pedagog Królewicza Władysława, r. 1610 po śmierci Kopystyńskiego, na przedstawienie metropolity Rutskiego mianowany biskupem przemyskim, samborskim i sanockim unita miał zatargi z dyzunickiemi biskupami: Hulewiczem i Wirmickim. Umarł r. 1651. Dostał Koadjutorów: a) Paweł Ostrowski (Owtorymski) unicki archimandryta (Kobryński, r. 1645 Koadjutor przemyski, episkop samborski + 11 stycznia 1649. [2) Prokop Chmielowski archimandryta dubneński; od r. 1649 Koadjutor przemyski, a od r. 1651 biskup przemyski, wyświęcony w Połocku r. 1651 przez Antoniego Sielawę - przybrał sobie za koadjutora r. 1662 Antoniego Terleckiego, sam zaś zdawszy się do swej archimandryi dermańskiej tam zmarł 22 Lutego 1664. [(niebyt biskupem przemysk.)

R. 1620 byli następujący biskupi

Unii	Dysunii r. 1620 przez Teofana patriarchę jeruzalim. wyświęceni	Dysunicy r. 1641.
Metropolita Kijowski: Józef Welamin Rutski . .	Job Borecki	
Bisk. włodzimierzk. Joachim Morochowski	Ezechiel Józef Kurcewicz	
Archyb. połocki: Jozafat Kuncewicz	Zmelecyusz Smotrycki	
Bisk. Łucki: .	Izaiasz Czerczycki	Atanazy Puzyna
Bisk. przemyśk. Athanazy Krupecki (Janbotski) (Jan) Szyszka	Izaiasz Kopiński (igumen monastera Mizdzygorskiego)	Sylwester Wojutyński Kulewicz
Bisk. chełmski: Athanazy Łakosta . . .	Laizyusz Hippolitowicz Czernowski	
Bisk. pińskii: Laizy Onikiewicz (Stachowskii) . . .	Ar. biskup piński	
Bisk. lwowsk.		

X. Eparchia czernichowska (dyzunicka)

Zozyma Prokopowicz episk. Czernichowsk. 1650.

Antoni Winnicki 1650 został metropol.
kijow 1664–1670 (a podług Stebelskiego r. 1639) + 1679 dyzunita
Jerzy Hoffowski 1668–1670. Dyzunita
Innocenty Winnicki 1680 przyjął unię
1692 + 1700
(+ d. 11 Januar 1649 (?) archimandryta Kobryński)
Paweł Dołęczyński (1651 Unita (koadjutor
Krupeckiego umarł r. 1649) † 1620 archimandryta uniowski
Prokop Chmielowski 1661 + 1664 w lutym
archimandryta dubneński unita
Antoni Terlecki 1664 + 1669 w grudniu
Unita
Jan Natachowski 1680 + 1692 Unita
Innocenty Winnicki 1692 + 1700 Unita
Jerzy Winnicki 1700–1708 + 1713 d. 22 wrześ.
Unit
Hieronim Ustrzycki 1714 był na Synodzie
zamojskim + 1746 unit
Onufry Szumlański 1746 + 1762 d. 20 kwiet. Unit
Atanazy Szeptycki 1762 + 1779 Unit
Maxymilian Rylło od 1785.

Unterzeichneter bestellt hiermit zur Ansicht bei

die Monatsschrift für Deutsches Städte- und Gemeindewesen. Jahrgang 1

(Ort und Datum.) (Unterschrift.)

Biskupstwo przeszło aż do Sądeza i do Węgier i dopiero r. 1786 odpadły do biskupstwa muka-czowskiego wsie z cerkwiami Jarembina, Jakubiany, Kamionka, Litmanowa, Solin (Szulin) z przyległym Krempy

Do r. 1332 odpadły do Dyec. Lwow. dekanaty Stryjski, Skolski, Grodecki.

Nonaglien v. Opaja [illegible] [illegible] [illegible]

Michał (Maciej) Kopystyński władyka przemyski † 1610 po którego śmierci d. 20 Czerwca 1610 w Brześciu Hipacy Pociej metropolita zadał władyctwo przemyskie Atanazemu (roman. ritus) Krupeckiemu (na świecie Alexandrowi) unicie z dittyn. lecz Adam Stadnicki kasztel. kaliski, starosta przemyski. niedopuścił go, chcąc osadzić na biskupstwie Jana Chłopeckiego zwanego Szyszka, lecz gdy ten w drodze zmarł 1633, obrano Lopiela dyzunitę r. 1633 – Krzysztofowie przemyscy zbuntowali się przeciw Krupeckiemu i niedopuścili go do Przemyśla – R. 1637 Lubomirski starosta sandomir. i żmudzki zmusił Rusinów na Śpiżu, iż musieli słuchać unity & biskupa Krupeckiego

R. 1621 d. 15 Maja pisał się władyką przemyskim dyzunita Izaiasz (między polski) przez Teofana (1620) (Mgr. Leona Kijski p. 669)

R. 1629 był na Synodzie Unitów we Lwowie między innemi Jan Szyszka biskup przemyski unita. już r. 1620 pisał się biskupem przemyskim

R. 1632 Władysław IV biskupstwo przemyskie z monasterem Spas. Św. Onufry (Zawarski) i Smolnica przysądził dyzunitom; jednak pozostawił unitę Atanazego Krupeckiego do śmierci z pensją 2000 zł. i przywilejem

VIII (Stebelsk. str. 253–263) 268

Biskupi przemyscy mieli tytuł i sanockich

* Antoni 1218–1225 biskup nowogrodzki wrócił znów do Nowogrodu 1225 † 1232
* Abraham 1244 biskup przemyski (w przywil. Lwa r. 1254 był biskupem Jamborskim
* Hilarion biskup przemyski (w Przywil. Lwa) 1254
Abraham 1271 i. t. d.

(Maciej) Michał Kopystyński 1591 † (1612) † 1610
Atanazy Krupecki 1612 † 1650 (czyli 1652 ?) unita
R. 1633 Król Władysław IV oddał biskupstwo nieunitom Szaecuyh Borysłowicz r. 1621 wyświęcony w Kijowie bez pozwolenia Królew. był na Synodzie w Kijowie 1640 + 1641.
Dyzunita (na świecie Symeon) Sylwester Stuteowicz (Stebelsk. str. 257–258) wyświęcony od Mohity 1641 Dyzunita 1651 żył. Za niego Jan Kazimierz potwierdził dyzunitom Katedrę przemyską 1649 i na Sejmie 1650

269

ILLUSTRISSIMUS

AC

REVERENDISSIMUS

DOMINUS DOMINUS

JOANNES SNIGURSKI

DIVINA MISERATIONE EPISCOPUS

PREMISLIENSIS, SAMBORIENSIS

et

SANOCENSIS,

Doctor S. Theologiae, Emeritus Decanus Facultatis Theolog. Viennensis, Director C. R. Instituti Philosophici Premisliensis, Praeses Commissionis Instituti Pauperum etc. etc.

VIII

EPISCOPI PREMISLIENSES

RITUS GRAECI.

o Antonius Premisliensis ab Anno 1218 ad 1225 † 1252. (a)
o Abraham Premisliensis ab Anno 1244. (b)
o Abraham Samboriensis circa Ann. 1254.
o Hilarion Premisliensis Anno 1254.
Abraham dtto „ 1271.

(a) *Tempus erectionis Episcopatus Premisliensis propter defectum Documentorum ignotum; procul dubio erectus circa Annum XIi* 1037 *a Jaroslao magno, qui multos Episcopatus in Russia fundavit Vide Nestor in Chron. p.* 106 — 108. *Sub Voladaro Duce Premisliensi Episcopatus Premisliensis jam persistebat, hic enim Princeps circa Annum* 1090 *et* 1100 *factus independens cum suo Ducatu Premisliensi a magno Duce Kijoviae, sepultus exstitit post mortem suam penes persistentem jam Ecclesiam Cathedralem Premisliensem in Arce Premisliensi positam. Vide Dlugosii Hist. Pol. Edit. Lips. IV. p.* 125. *Lib.* 2 *p.* 324. *Hist. Rus. per Karamsin. Edit.* 2. *p.* 154. *Naruszewicz Hist. Pol. III. p.* 277. *Anno* 1218. *Episcopatus Premisliensis vacaverat, et ea propter a Metropolita Kijoviensi et totius Russiae missus erat Antonius Archiepiscopus Magnae Nowogrodiae per Incolas hujus Urbis de Sede sua post revocationem prioris Archiepiscopi Metrophani deturbatus — ad Cathedram Premisliensem jam antea fundatam, seditque in Throno Episcopali Premisliensi Antonius ad Annum* 1225. *quo a Nowogrodensibus ad primitivam Sedem suam occupandam, post mortem Metrophani vacuam, iterum revocatus, ibidem mortuus est* 1252. *Antonius ergo Episcopus non erat primus Episcopus Premisliensis, sed habuit antecedaneos Nobis nondum notos ob deperdita Monumenta*

(b) *De Abraham Episcopo Premisliensi fit mentio in Diplomate Leonis de Anno mundi* 6752 *seu Christi* 1244 *quo ad tenorem per Regem Poloniae Au-*

	Jeremias Premisliensis	Anno 1281.
*	Sergius dtto	„ 1285 — 1287.
	Memnon dtto	„ 1288.
	Antonius Samboriensis	„ 1292. (c)
*	Euphemius dtto	„ 1292.
	Hilarion Premisliensis	„ 1292 — 1301.
	Gregorius dtto	„ 1315.
	Marcus dtto	„ 1331.
*	Cyrillus Wołoszyn	„ 1333.
*	Hilarion Premisliensis	„ 1387.
	Athanasius dtto	„ 1407.
	Gelasius dtto (Galasej)	„ 1415.
*	Elias Premisliensis et Samboriensis	1422 (d).

gustum tertium die 30 Xbis 1748 confirmato. Probabile ille Abraham sedit jam Anno 1241. in Historia enim Russiae per Karamsin ad hunc Annum fit mentio de Episcopo Premisliensi absque apposito nomine. Apposito Anno 1244 Episcopatus Samboriensis vel nondum ut separatus a Premisliensi extiterat vel vacaverat cum penes Episcopum Abraham Premisliensem de Samboriensi Episcopo in Documento adlato altum silentium, et primum in Documento Leonis de 1254. penes Abraham Episcopum Samboriensem adfertur Hilarion Episcopus Premisliensis. Hinc Abraham de 1254. erat alia persona ab Abraham de 1244 seu hic ultimus erat Episcopus Premisliensis et ille prior Episcopus Samboriensis.

(c) Episcopus Antonius post spontaneam abdicationem Episcopatus circa 1292 habuit condonatum sibi a Principe Leone Anno 1292. vel juxta alios 1295. Monasterium Ławrow in Circulo Samboriensi, et in locum ejus positus Euphemius Episcopus Samboriensis Anno 1292. et eodem hoc tempore sedit Premisliae Episcopus Hilarion, ut ex Diplomate Leonis alio patet, atque ille Hilarion vixit adhuc 1301.

(d) Incorporatio Episcopatus Samboriensis cum Episcopatu Premisliensi non videtur prima sub Elia Epi-

* Athanas. Drohojewski Stem. Korczak 1440 — 1443.
o Antonius Premisl. et Sambor. 1449.
o Joannicius dto dto 1451.
* Joannes Birecki (Borecki) Stem. Gozdowa 1457 — 1467.
o Joannicius (Iwonka) 1469.
* Joannicius 1491.
Antonius 1499 — 1509.
o Joachimus 1509.
o Antonius Onyki 1512 — 1520.
* Joachimus 1520 — 1528.
* Laurentius (Alexander Olechno) Terlecki 1528 — 1535 † 1549. (e)
Jacobus (Jacko Hiacynthus) Radyłowski Coadjutor prioris Episcopi 1537.
o Genadius 1539.
o Arsenius 1540 — 1549.
o * Antonius (Stecko) Radyłowski 1549 — 1581 † 1586. (f)
o Arsenius Terlecki, Stem. Sas. Coadjutor 1560.
o Joannes Radyłowski, Coadjutor 1578.
* Arsenius (Stephanus) Bryliński Stem. Sas. 1581 † 1590.
Michael Hopystyński Stem. Leliwa 1591 † 1612 (g)

---

scopo fuisse, sed jam Anno 1501. *haec contigit sub Hilarione post mortem Euphemii Episcopi Samboriensis; ast illa non videtur longo tempore durasse, donec plena Anno* 1422. *sub Elia Episcopo perficeretur.*

(e) *Laurentius Terlecki probabiliter Anno* 1535. *Episcopatum abdicavit, vel permansit quidem Episcopus absque functione muneris ob senectutem vel morbum et in hacce eum Coadjutor supplevit.*

(f) *Antonius Radyłowski procul dubio abdicavit Episcopatum Anno* 1581. *et primum* 1586. *mortuus.*

(g) *Michael Hopystyński fuit praesens in Synodo Brestensi celebrata* 1596.

R. 1632 Władysław IV biskupstwo przemyskie oddał dyzunitom

271

(z stolicą w klasztorze S. Spasa unitów)

o Jesaias Kopiński 1620 (h)

o Joannes Romanowicz Popiel 1633.

* Sylvester Hulewicz Wojutyński Stem. Nowina 1636 † 1645.

* Antonius (Alexander) Winnicki Stem. Sas. Episcopus Premisliensis Sanocensis et Samboriensis 1650 Evasit Metropolita Kijoviae et totius Russiae 1664. ad Annum 1670 quo Metropolita ex jussu Patriarchae Constantinopolitani nominari desierat † 1679.

Georgius Hoszowski Stem. Sas 1668 — 1670.

Unici

* Athanasius Krupecki 1610 † 1651. (i)

Paulus Owłuczyński 1651.

Procopius Chmielowski 1661 † 1664.

Antonius Terlecki 1664. † 1669.

o Antonius Witwicki Stm. Sas 1669 — 1679.

Joannes Małachowski Stem. Prus 1680 † 1692.

* Innocentius (Joannes) Winnicki Stem. Sas (1670?) ab Anno 1692. erat unitus † 1700. *)

* Georgius Winnicki Stem. Sas 1700 Episcopus Premisliensis Samboriensis et Sanocen. 1708. Metropolita Kijovien. Halicien. et totius Russiae † 1713.

* Hieronymus de Unichow Ustrzycki Stem. Przestrzał 1714 † 1746.

* Onuphrius Szumlański Stem. Korczak 1746 † 1762.

(h) *Jesaias Kopiński ad Sedem suam non pervenit, quia absque speciali Privilegio Regis Poloniae consecratus in Episcopum Premisliensem Kijoviae a Theophane Patriarcha Hierosolimitano. Evasit Anno 1628. Archieppus Smolenscensis et tandem Anno 1631. electus Metropolita Kijoviensis in locum Jobi Borecki atque mortuus 1632.*

(i) *Athanasius (Joannes Szyszka) Krupecki administra*

*) R. 1698 został administratorem przemyskim Antoni Żołkiewski archimandryta dermański, dyzunita † 1702

* Athanasius Szeptycki Stem. Szept. 1702 † 1770.

* Maximilianus Ryłło Stem. Wieniawa erat Episcopus Chełmensis et Bełzensis ab Anno 1757, ut talis administravit Dioecesim Premisliensem ab Anno 1779. Anno 1785. evasit actualis Eppus Premisliensis † 1794.

* Antonius Angełłowicz ab Anno 1796. Evasit Anno 1808 primus Metropolita restauratae Metropoliae Haliciensis nec non Archieppus Leopoliensis et Episcopus Kamenecensis † 1814.

* Michael Lewicki 1815. Anno 1818 Metropolita Haliciensis Archieppus Leopoliensis Episcopus Kamenecensis.

Joannes Snigurski 1818. † 1847

Grzegorz Jachimowicz od 1849–1860 + 29 kwiet 1860.

Tomasz Zolański od 1860.

---

vit etiam Dioecesim Munkaczoviensem et ibidem Unionem vel introduxit vel restauravit.

Nota. *Titulus Jaroslaviensis ad Episcopum Premisliensem Samboriensem et Sanocensem accessit circa* 1750. *cum in exhibita Hierarchia ruthena sub Regibus Poloniae de hoc Anno Episcopatus Premisliensis loco sexto sequenti modo adfertur: Biskup Przemyski Samborski Sanocki i Jarosławski Vide Epistolae familiares Załuski Tom. II. p.* 1221.

Nota 2. *Praeposita Stellula Episcopo designat, quod imago hujus Episcopi reperiatur in collectione imaginum Episcoporum, quae est Premisliae et Crux adposita Episcopo annum ejus mortis.*

F poświęcony przez Piotra Bielańskiego bisk. lwow. z skutek polecenia metropolity Teodozjusza Rostockiego.

IX.

Biskupi pińscy

mieli oraz tytuł władyków turowskich (Ob: Stebelski & Przydatek ff. 263–273)

Katedra założona pierwotnie za czasów Włodzimierza wielkiego około r. 1000 w Turowie nad rzeką Przypecią w powiecie mozyrskim (koło Mińska) albowiem Żywot S. Dymitra w Menologii (Minei) mówiąc o podniesieniu kości SS. Borysa i Hleba i o cudzie zdziałanym w przytomności synów wielkiego xięcia Jarosława około r. 1054 wspomina kucharza który służył u biskupów turowskich Symeona, Ignacego, Joachima i Jerzego. — Dopiero w XVI wieku jak się zdaje przybrali tytuł biskupów pińskich. Unija w tej dyecezyji zaprowadzona r. 1595. — Biskupstwo supprymowane 28 kwietn. 1798 za ostatniego biskupa Józafata Bułhaka który pojechał na perzją. — Cerkiew soborna w Pińsku Rożdestwa Bohomatery (r. 1554) — Cerkiew soborna w Turowie Uspenia Przeczystoi (1563)

* Symeon biskup turowski

* Ignacy biskup turowski

* Joachim biskup turowski

* Jerzy biskup turowski

* Cyryl I biskup turowski wyświęcony 1114
†1120 (Latopis Nikon II. 44)

Joachim (Jan) biskup turowski wyświęcony 1144 Latopis Ipatiew. zowie go Akim i wspomina pod r. 1146 o jego zatargach z księżętami ruskiemi.
był r. 1147 przy podniesieniu metropolity Klemensa którego obrońcą się przeciwiał będąc stronnikiem władyki Nifona. (Niesiecki I. I – Stebelski Przydatek ff. 263)

Przegląd poznański (1865 Tom XXVIII p. 89) następny kładzie szereg biskupów pińskich:

R. 1146 Joachim.
" 1391 Antoni lat 25.
" 1417 Eustymiusz lat 15.
" 1432 Jonasz Protasiewicz lat 30.
" 1462 Klemens lat 27.
" 1490 Andrzej lat 6.
" 1497 Xenofont lat 24.
" 1521 Herasym Drucztowski lat 19.
" 1543 Jakób Zebrzydowski lat 18.
" 1561 Jan Protasiewicz lat 7.
" 1569 Cyryl Terlecki lat 17.
/: Lecz cały ten szereg mylny :/

* Cyryl II święty (rodem z Turowa † około r. 1182 sławny kaznodzieja zostawił wiele pism teologicznych (Pisma jego wydał K. Kalajdowicz w Moskwie 1822) Pamiątkę jego święcą d. 28 Kwietnia wszystkie ruskim. biskup turowski
* Laurenty biskup turowski 1182 (wprzód zakonnik Klasztoru Kijowo-pieczarskiego gdzie też pochowany leży. Kościół ruski poczytuje go za świętego i pamiątkę jego d. 29 stycznia święci. (Spat. Lietopis)
* Antoni biskup turowski (od 1391) r. 1404 na zgodzie Witolda złożony przez metropolitę Cypriana z biskupstwa na synodzie w Moskwie i po dziesięciu biskupa Kłobuka osadzony w Klasztorze Symonowskim.
* Eustymi biskup turowski, był r. 1415 na soborze w Nowogrodku litewskim (Akty istor. I) (Stebelski Przydat. ff. 263. zowie go (mylnie) Eustymiusz Okuszko jednem go może z (biskupem potockim tegoż imienia który żył 1509 pomieszał) (Eufimi)
* Wasyan biskup piński 1508; do r. 1509. (Akty istor.) - 1495 bisk. turowski
* Arseni biskup piński 1509 był na soborze wileńskim żył 1518 (Akty istor.) i 1520 d. 5 marca (Akty istor. II, № 405)
* Jonasz biskup piński 1522 (Akty istor. 1513 Archeolog. Wiadomik. Wilen. Tom VI 2 (285) 1539.
* Wasyan biskup piński i turowski (1540 (Akty istor. deszczyński) 1550 + 1552
* Makaryusz biskup piński † 1558 (Akty istor. 1562

Andrzej Iwanowicz Rusin-Bereściecki podstarości tucki dziedzic połowy Bereścia: ka otrzymał nominacyją na biskupstwo-pińs: kie r. 1569 nosił tytuł nominata (nareszcie władyka piński) † (1569) w Bureńcu w grudniu + 1596

Jonasz (Joan) Protasowicz-Ostrowski (był wprzód żeniatym) biskup piński, 1566 zostat 1568 metropolitą Kijowskim + 1588 (Stebelski Przydat. ff. 264. - Akty istoryczne.) R. 1569 otrzymał przywilej od Króla na biskupstwo pińskie Andrzej Iwanowicz Rusin-Bereściecki podstarości tucki † 1596 jako żwiecki nie dostąpiwszy biskupstwa

* Makary II Jewłaszewski biskup piń. Kij. d. 22 kwietn. 1558 od Króla dostał expektatywę na biskupstwo pińskie, był poprzednio sufragarem władyki Makarego I. † 1586 (Akty istor.) wyświęcony na biskupa pińs. d. 8 stycznia 33. + Jewłaszewski d. 9 marca 157 Sumart w Kijowie (był wprzód rzeźbiarz)

Cyryl [redacted] Semenowicz – Terlecki szlachcic piński
wprzód protopop cerkwi dmytrowskiej
przy zamku pińskim, biskupem pińs-
kim mianowany od króla 1576 d. 8 lipca
potym pod 1585 na biskupstwo łuckie,
przyjąwszy unią 1594. (Stebelski Prydat.
ff. 264 mylnie pisze iż r. 1587 dopiero został
biskupem łuckim – Akty istor.) Unita.

Leonty [redacted] Zenowiewicz Letiszycki wprzód biskup chełmski;
archimandryta leszczeński
biskupem pińskim mianowany 1585,
przyjąwszy unią r. 1594 + w wrześniu
1595 (Stebelski Prydat. ff. 264) Unita. Hłohol)

Jonasz Bohuszewicz – [redacted], z początku
dworzanin królewski, r. 1586 zostawszy
zakonnikiem i zmieniwszy swe świeckie
imię Iwan na Jonasza, mianowany archi-
mandrytą Kobryńskim, [redacted]
[redacted] r. 1594 jeszcze za żywota Let-
szyckiego dostał od króla expektatywę
na biskupstwo pińskie, a d. 22 września
1595 i samo biskupstwo pińskie; przy-
jąwszy unią 1594 + 1602 (Stebelski Pry-
datek ff. 265 – Akty istor. IV) Unita

Paizy Onikiewicz – Sachowski wprzód archi- (Sachowski w przywilejach)
unit. mandryta miński, r. 1603 d. 20 lutego w Rożanie
od metropolity Hipacyusza Pocieja otrzymał archimandrią kobryńską
inwestyturę na biskupstwo pińskie. [redacted]
[redacted] Złożony ciężką chorobą d. 1620 Teofan patryarcha jerozalimski wy-
12 września 1623 za rozkazem królewskim święcał dyzunitę N. na biskupa łuckiego
puścił administracyją dyjecezyi Józefowi
Welaminowi Butskiemu. + 13 maja
1626, pochowany w Kobryniu (Stebelski Prydat. ff. 266) Unita.

Hryhory Michałowski (niektórzy piszą Mi- lub Michałowicz
chajłowski a nawet Michałowicz) już (Michajłowicz (w przywilejach)
r. 1624 mianowany koadjutorem biskupa piń- (właściwie tak się pisał)
skiego, r. 1626 został biskupem pińskim + 1632 (archimandrytą Kobryńskim
(Stebelski Prydat. ff. 263) Unita.

Abrahem episkop Stahoński władyka tu-
roński 1631. - 1632 dysunita (priv)

Rafał Korsak proto archimandryta zakonu
bazyliańskiego, biskup tytularny (nomi-
nat) halicki, był r. 1629 na synodzie nie-
kim we Lwowie, mianowany 19 kwietn. 1632
biskupem pińskim i turowskim (Akty istor.
IV ff. 529 № 234). Koadjutor metropolii kijows-
kiej został r. 1636 metropolitą kijowskim uni-
kim. Wysłany od Zygmunta III do Rzymu w
sprawie kanonizacyi błog. Jozafata Kunce-
wicza + w Rzymie 1641 w maju (mense qui-
lili) pochowany w ruskim kościele Mad-
na del Palcrolo (S. S. Sergiusza i Bacha
(Stebelski: Prydat. ff. 268) Unita

Łachomi Wojna - Brański proto archimandry-
zakonu bazyliańskiego r. 1637 został biskup
pem pińskim + d. 23 czerwca 1653. Wydał
Zwierciadło przeciw Perspektywie Jakowic
(Stebelski: Prydat. ff. 269.) Unita.

(Podczas wojny Kozackiej chciał Tukalski metro-
polita dyzunicki zająć biskupstwo pińskie wypędziwszy
z Pińska Andrzeja Złotego - kwaśnickiego - lecz w krótce od-
dał naradsoborn. aktem w Pińsku temuż Złotemu)

† Gedeon Horbacki biskup pińoski
od 1769; koadjutor metropolii kijowskiej
1784 Unita

Andrzej Złoty - Kwaśnicki wprzód arcybiskup
smoleński; po wzięciu Smoleńska przez Mosk
r. 1654 przeniósł się na biskupstwo pińskie
+ 1665. (Stebelski: Prydat. ff. 269) Unita
(trzymał 2 stolice)

Dzierżkowicz
* Joachim Horbacki biskup pińoski
1787 - †1798 Unita biskup pińoski i tu-
roński Kawaler ord. S. Stanisł. 1804.

Michał Białłozor wprzód archimandryta g
dzieński, wileński koadjutor biskupstwa pińs
kiego; od r. 1666 biskup pińoski, został r. 169
arcybiskupem połockim + 1707 d. 18 czerwca (Ste
ski Prydat. ff. 269) Unita

Marcyan

Antonin Żołkiewski archimandryta Ławryszo
został biskupem pińskim 1697 + d. 3 lutego 1702 (
belski Prydat. ff. 270) Unita

*† Jozafat Buthak; r. 1794 koadjutor bis-
stwa pińskiego z tytułem biskupa
turowskiego - został później bis-
kupem pińskim od r. 179... r. 1798 bis
kupem włodzimierskim od r. 1826 metro-
politą ruśko-unickim + 23 marca 1837.

Porfiry Kulczycki archimandryta leszczyński bis
pińoski od r. 1703 + wczesnocu 1716 (Stebelski: Prydat
ff. 271) Unita

Joachim Ciechanowiecki biskup pińoski
od 1716 + d. 4 kwiet. 1719 w Pińsku, pochowany w Żyro
cach (Stebelski Prydat. ff. 271. Niesiecki zowie go myl
Ciechanowiec.) Unita

* Józef Buthak biskup turowski (1840?)

Teofil Godebski herbu Godziemba od 1719 biskup piń
r. 1730 został biskupem włodzimierskim + 1756 Stebelski
Prydat. ff. 272) Unita

Jerzy Buthak archimandryta turowski od r. 1730 biskup piń
+ 1769 pochowany w Poczajowie (Stebelski Prydat. ff. 27
Unita.

F

Biskupi mohilewscy (białoruscy.)

Część kraju, zawojowana r. 1395 przez księcia litew. Aleksandra Witolda Kiejstuciewicza, w której leżała późniejsza eparchia białoruska, należała pierwotnie do ruskiej dyecezyi połockiej, i zamieszkała była liczną ludnością, która się silnie zaprowadzeniu unii przyjętej przez Jermana Zahorskiego archiepiskopa połockiego w r. 1594, sprzeciwiała. Dopiero na sejmie Koronacyjnym warszawskim d. 1 listopada 1632 r. godząc spory religijne Rusinów, utworzono z części arcybiskupstwa połockiego, nową Dyecezyją prawosławną Białoruską której dano tytuł Mohilewska, Mścisławska i Orszańska, na której to katedrze aż do rozbioru Polski siedzieli Biskupi nieunici. Władysław IV wyznaczył biskupowi r. 1632 rocznej pensyi 2000 złp., a Jan Kazmierz oddał mu r. 1650 połowę dóbr arcybiskupstwa połockiego. — Cerkwie soborne (Kollegiaty) w tej dyecezyi były: 1) w Mohilowie Cerkiew Św. Spaska soborna, do której biskup dojeżdżał, przemieszkiwając we wsi Leczersk; Cerkiew ta założona r. 1442 przez Kazmierza Jagiellończyka W. X. Lit. już r. 1569 była soborną i przy niej monaster fundowany około r. 1569 przez Warsonofia Wołocha władykę połockiego. 2) w Mścisławiu Cerkiew soborna Św. Trójcy w zamku fundowana r. 1463 przez Iwana Jurjewicza Księcia Mścisławskiego jego żonę Juliannę. 3) w Orszy Cerkiew soborna S. Jura fund. 1447 przez Kazmierza W. X. Lit. — Dobra episkopii białoruskiej były Leczersk, Borsuki, Ćwirkow (koło Mohilewa)

[Cerkiew ta r. 1780 na pamiątkę odwiedzin cesarza Józefa II przerobiona została Józefińską.

Józef Bobrykowicz rektor (ihumen) monasteru bracki-
go Św. Ducha w Wilnie, mianowany od Króla d. 14 Marca
1633 władyką mścisławskim. Posłował od Króla do Kozaków
zbuntowanych, + 9 Kwietnia 1635 w Wilnie.

Sylwester Kossow rodem Litwin z Witebskiego województwa,
prefekt Akademii w Kijowie, mianowany r. 1635 władyką
mścisławskim i mohilewskim; r. 1647 został metropolitą
kijowskim, + 13 Kwietnia 1657. Wydał po polsku: Patery-
kon czyli Żywoty Ojców S. Kijowskich 1635; Exegesis
o szkołach kijowskich i winnickich. Kijów 1635.

Ignacy Oksentowicz Staruszyc, rektor Akademii Kijows-
kiej, wyświęcony w prawdzie r. 1650 na władykę,
lecz w krótce umarł, nim nadeszło potwierdzenie królews-
kie (jako nominata nie piszą go w Katalogach biskupów).

Józef Kononowicz Horbacki, rektor Akademii kijowskiej
i ihumen Złoto-werchago-Michajłowskiego monastera
w Kijowie, jeszcze za żywota Sylwestra Kossowa wyświę-
cony r. 1644 na władykę koadjutora mohylewskiego, po-
twierdzony od Króla d. 2 Maja 1650. + 1653. On pierwszy
zaczął się tytułować także witebskim władyką.

Metodyj Felicjanowicz wyświęcony na biskupa 1653, po śmierci metropolity
kijowsk. Dyonizego Balabana administrował 1663 metropolią.
Był w Moskwie na Soborze zwołanym przeciw patryarsze Ni-
konowi. [illegible] r. 1664–1668 administrował [illegible] mohilewską.

Joakim Diakonowicz, został [illegible] władyką mohilewskim
r. 1654 w czasie zajęcia Mohilewa przez Cara rossyjs. Alexe-
go Michałowicza (od 1654–1661). Był równocześnie z władyką
Metodym na Soborze w Moskwie.

6.

Józef Nielubowicz-Tukalski archimandryta leszczeński mianowany od Króla d. 3 Sierpnia 1661 władyką mohilewskim, r. 1663 przeniesiony na metropolią kijowską. Oskarżony przed Królem przez Hetmana Pawła Teterę, jakoby buntował Kozaków do poddania się Carowi rossyjsk., przez 3 lata, od r. 1664-1667 przesiedział wraz z Jerzym Chmielnickim w więzieniu w zamku Malborgu. Paweł Tetera oddał tymczasem administracyą metropolii kijowskiej Antoniemu Winnickiemu władyce przemyskiemu. Uwolniony z więzienia Tukalski udał się już do swego przyjaciela hetmana Piotra Doroszenki w Czechrynie, gdzie od patryarchy konstantynopolitańskiego Metodiusza r. 1668 otrzymał poświęcany Sakkos i tytuł exarchy patriarchatu Carogrodzkiego. Tukalski umarł d. 26 Lipca 1676 w Czechrynie w monasterze Troickim, pochowany w miasteczku Lubniach.

Metodyj Filimonowicz powtórnie władyka mohilewski od r. 1662; za buntowanie Kozaków zaporoskich przeciw hetmanowi Brzuchowieckiemu, jako partyzant polski pojmany na Ukrainie przez generalnego Assawuła Mnohohryznego i odesłany do Doroszenki. Metropolita Tukalski odebrał mu godność władyki i posłał jako więźnia do Czechryna, a z tamtąd do monastera w Humaniu. Metody przekupiwszy mnichów zuciekł tajnie do Kijowa, gdzie go jednak schwytano i postawiono przed Piotrowi Wasylewiczowi Szeremetejewowi, który go posłał do Moskwy; tam osadzony w Nowo-Spaskim monasterze życie zakończył.

6. Teodozy Wasilewicz archimandryta słucki, wyświęcony na biskupa r. 1669, otrzymał d. 20 Kwietnia 1672 potwierdzenie na władykę mścisławskiego, orszańskiego i mohilewskiego. Król Jan III r. 1675 nadał mu tytuł władyki białoruskiego. Umarł na Zolesiu w Lubomlu d. 11 Marca 1678 pochowany w Piatłowiczach (Dzięcioł)

Po śmierci Teodozego mianował król Jan III w Grodnie 1679 na władyctwo mohilewskie Klemensa Fryzę hegumena monastera wileńskiego; lecz gdy to nie doszło do skutku, administrował biskupstwem r. 1690 Gedeon Lewicki namiestnik episkopii białoruskiej, hegumen monastera mohilewskiego.

Serapion Połchowski archimandryta słucki, obrany 1691, mianowany d. 30 września 1697 episkopem białoruskim +1704 w lutym w Pezerstku, pochowany w Mohilewie.

Sylwester Książe Światopełk-Czetwertyński (syn Jerzego Czetwertyńskiego, zwał się w świeckim stanie Bazyli) obrany władyką białoruskim i mohilewskim, r. 1708; dopiero d. 2 Grudnia 1713 otrzymał potwierdzenie od króla Augusta II +1728 w Mohilewie (a podług eródeł polskich +1735 ?) + d. 18 Lutego 1728.

Arseni Berło przedstawiony przez Piotra II Cara rossyjsk. d. 13 Maja 1729 na episkopią białoruską, nie otrzymał potwierdzenia króla polskiego Augusta III. Po trzechletniem administrowaniu eparchią, wyjechał r. 1733 do Perejasławia małoruskiego, gdzie umarł d. 6 Czerwca 1744.

Józef Wołczański archimandryta Pustynno-Nikołajewskiego monastera w Kijowie, wyświęcony r. 1734 na władykę, otrzymał d. 30 Grudnia 1735 potwierdzenie Augusta III; r. 1742 d. 1 września mianowany archiepiskopem moskiewskim +10 Czerwca 1745 w Moskwie, pochowany w monasterze Cudowie.

Hieronim Wołczański (brat Józefa), hegumen monastera wileńskiego, wyświęcony na biskupa w Moskwie, d 2 października 1744 otrzymał potwierdzenie króla Augusta III. +14 października 1754 w Mohilowie.

Jerzy Konisski urodzony w Nieświeżu, archimandryta Brackiego Bohojawleńskiego Monastera w Kijowie i rektor Akademii tamże, wyświęcony na biskupa w Kijowie d. 20 Sierpnia 1753, otrzymał potwierdzenie Królewskie d. 23 Maja 1755. Nieprzyjaciel Polaków i gorliwy obrońca dyzunii, po rozbiorze kraju i zaborze r. 1772 d. 14 Grudnia od Cesarzowej Katarzyny II ~~otrzymał~~ potwierdzony r. 1782 tytuł archiepiskopa mohilewskiego. Umarł w Mohilewie d. 13 Lutego 1795 mając 78 lat.

d. 20 listop. 1717, wstąpił do zakonu 1744

Członka Św. Synodu.

Jaworski: Melchisedech Znaczko-Jaworski herbu Kościesza urodz. 1716 w Lubnach z ojca Karpa Złicza archimandryty Lubeńskiego późn. - hegumen monasteru do którego wstąpił 1745. - poszlakowany o wzbudzenie rzezi humańskiej - przeniesiony do perejasławskiego monasteru + 2 Czerwca 1809 jako Archimandryta głuchowskiego petropawłowskiego mo: nastera - aresztowany od metropolity unic: kiego za podburzenie do buntów r. 1766.

(Obacz: Materiały dla istorii prawosławija w Zapadnoj Ukrainie: Archimandryt Melchisedek Znaczko-Jaworskij - wydał Ch. Lebedincew - obejmuje żywot Jaworskiego, oraz 329 aktów od r. 1759-1770 stanowi część Zbioru: archiwy jugo-zapadnoj Rossii izdawajemyj Wremennoju Komissijeju dla razbora drewnych Aktow uczrezdennoju przy Kijewskom General-Gubernatorie. Kijew 1864 8° Czast I Tom I Str. CCXIII. 683. Tom II Str. 907.)

Joachim Dra Konowicz zostat
cara Alexieja Mitrajtowic
Methodii mistrza Kuno Mobi[illegible]

X.

Eparchia białoruska.

(Władycy mohilewscy)

R. 1632 d. 1 listopada na sejmie koronacyjnym godzą Ruś w sporach religijnych utworzyć z części arcybiskupstwa połockiego, nową dyecezyą białoruską także mścisławską, orszańską i mohylowską zwaną dla Nieunitów z katedrą w Mohylowie; na której to katedrze aż do rozbiorów polscy siedzieli biskupi nieunici. Katedra była w monasterze S. Spasa w Mohilowie. Biskupowi wyznaczył władysław IV r. 1632 roczney pensyi 2000 zł. a Jan Kazimierz 1650 oddał mu połowę dóbr arcybiskupstwa połockiego. — Katedra była w Mohilewie przy monasterze S. Spasa

Eparchia unicka metropolii (Welamin Rutski) także dysunicka metropolia w Kijowie (Mohila od 1633) i

Kollegiata (Sobrane artykuł): 1) w Mścisławiu S. Trojey fund. 1463 książ. Iwan Jurjewicz Mścisławski

* Józef Dobrykowicz rektor monasteru brackiego świętego Ducha w Wilnie, nuncyuszowy potwierdzony od Króla 1633 d. 14 marca władyką mścisławskim + 1635 d. 9 Kwietnia w Wilnie

(Protestował od Króla do Kozakowzbuntowanych)

* Sylwester Kossow prefekt kijowskiej akademii, od r. 1635 biskup mścisławski; od r. 1647 metropolita kijowski nieunicki + 13 Kwietnia 1657. Wydał po polsku Zaterykon Żywoty Ojców S. Kijowskich 1635. — Exegeris o Szkotach Kijowsk. cwiruiłk. Kijów 1635.

* Józef Koronowicz — Dworbacki episkop białoruski 1644 + 1661 + 1653 witebski

Nieunita — pisał się r. 1650 episkop witebsk. mścisław. orszań. mohyl.

* Józef Nielubowicz — Sukalski archimandryta leszczeński, r. 1661 d. 3 Jezpn mianowany od Króla episkopem mścisławskim, został metropolitą kijowskim nieunickim r. 1664 + 26 Grudnia 1676 w Czechrynie.

Ihumen mychałowski. Kijowski

siedział od 1674-1677 w Melborgu w więzieniu zagrożenie się z Dorosz.

Metodyj powtórnie administruje 1664

* Teodozy Wasilewicz archimandryta słucki, r. 1672 d. 20 Kwietnia mianowany od Króla Michała episkopem mścisławskim + 1678. + około 1690. Biskupstwem administrował r. 1690 Gedeon Sawicki namiestnik episkopii białoruskiej ihumen monasteru mohylowskiego. Jan III w Grodnie 1679 mianuje na biskupstwo Klemensa Fryzę hegumena wileńskiego, lecz to niedoszło. (lubo pisał się jeszcze kommatem r. 1682.)

* Dorotey episkop orszański i mścisławski 1679-1690. Felimonowicz

Joachim Dia Koronowicz zostaw biskupem mohilewskim r. 1654 w czasie zajścia Mohilewa przez Carewicza Aleksego Michajłowicza (1654-1661) Metod. powtórnie administruje 1664 Teodozy Wasilewicz mianowany z Korelakami w więzieniu w Grodnie 1679 Carewicz Aleksy Michajłowicz 29 stycznia w Mohilewie w Monastyrze S. Spasa umarł.

* Serafion Połchowski archimandryta słucki, mianowany od Augusta II episkopem białoruskim d. 30 września 1697. (+1708.) + w styczniu 1700 (obrany 1691)

* Sylwester Świątopełk kanonik kijowski Krzyże Czetwertyński 1708 potwierdzony od króla d. 2 grudnia 1713 na episkopią białoruską +1735. Był synem Jerzego i na świecie zwał się Arseni Berło po wyjeździe Barzyli.

* Józef Wołczański r. 1735 d. 30 Grudnia mianowany od króla Augusta III episkopem białoruskim; r. 1744 wyniesiony na arcybiskupstwo mohylowskie

mianowany r. 1729 d. 13 maja zajął biskupstwo Mohylowskie protegowany od Cara Piotra II nieotrzymawszy potwierdzenia króla polsk. r. 1733 wyjechał do Petersburga gdzie umarł.

* Hieronim Wołczański (brat Józefa) r. 1744 d. 2 października od Augusta III mianowany episkopem białoruskim +1755.

* Jerzy Konisski urodz. w Nizynie 20 listopada 1717 wstąpił 1744 do bazylianów, archimandryta monasteru brackiego w Kijowie; od Augusta III d. 23 maja 1755 mianowany episkopem białoruskim; po rozbiorze Polski r. 1783 od Moskwy mianowany arcybiskupem i członkiem S. Synodu. +13 lutego 1795 w Mohylowie. Wielki obrońca dyzunii wydał bezimiennie: Prawa i wolności dyssydentom w Korunie Polskiej stanowione. 1767. 4to (też po francuzku, niemiecku i rossyjsku)

r. 1772 Rossyja zajmuje Białą-Ruś.

* Florian episkop Nowogrodzko-Siewierski, mianowany 1797 mianowanym po 3 miesiącach zrezygnował i osiadł w Nowogrodku Siewierskim w monasterze

* Athanazy Wołchowski od r. 1796 episkop białoruski; r. 1797 zrezygnował i osiadł w monasterze Zabłudowskim w powiecie [illegible] guberni

* Anastazy Bratanowski od 1797 – 1806 miał tytuł połockiego i mohylowskiego

* Barlaam Rzączki biskup wołyńsko-żytomirski 1806, arcybiskup, zdegradowany 1812

Bb. Status causae Jerzego Konisskiego episkopa białoruskiego przeciwko Feliksanowi Wołodkowiczowi metropolicie pozwanemu o dobra Bohuki i Owiatków 1766. fol. k. 31.

Jerzy Konisski: Wiadomości o biskupstwie mohylowskim w Baemeister Russische Bibliothek № 384. III Theil St. 490)

Białoruś. – Po zajęciu w r. 1772 prowincji białoruskich przez Rossyją utworzono r. 1778 dwa namiestnictwa: Mohilewskie i Połockie, których gubernatorem został r. 1782 Piotr Bogdanowicz Passek senator rossyjski jenerał en chef. Ustanowił też nowy podział hierarchiczny: utworzono Arcybiskupstwo łacińskie Mohilewskie (z powstałku biskupstwa) którem zarządzał Stanisław Bohusz Siestrzencewicz a po nim administratorowie: Mazieniewski, Bykowski, Grobowski, Szczyt, Walerian Kamionka; podlegały temuż arcybiskupstwu dyecezye: Wileńska, Żmudzka, Łucka, Kamienieccka i Mińska. – Dyecezye ruskounickie zostawiono: Połocką, Łucką i Brzeską. – Z dyecezyi dyzunickich zostawiono tylko Mohilewską do której należały powiaty: Mohilewski, Mościławski, Orszański, Rohaczewski r. 1772; powiaty zaś Połocki, Witebski i Dziwiński wcielono do eparchii Połockiej. Później utworzono 2 gubernie: Mohilewską i Witebską. – Po trzecim rozbiorze Polski r. 1795 utworzyła Rossyja 2 biskupstwa dyzunickie w zabranych krajach. I) Eparchią mińską, izasławską i bracławską której arcybiskupem został: Wiktor Sadkowski archimandryta słucki, koadjutor metropolii kijowskiej uwięziony r. 1791 w Warszawie za bunty ukraińskie, mianowany r. 1795 archiepiskopem mińskim. II) Eparchią mohilewską i połocką, której biskupem po śmierci Jerzego Konisskiego został r. 1795 (5 Marca) Atanazy Wołchowski. Szereg biskupów mohilewskich dyzunickich był odtąd następujący.

Atanazy Wołchowski episkopo staroruski, wikary eparchii nowogrodzkiej, mianowany d. 5 marca 1795 od Katarzyny II episkopem mohilewskim i połockim, kawaler orderu Św. Aleksandra Newskiego. jenerał-adjutant, Kawaler orderów ross. † 1804

R. 1797 cesarz Paweł I połączył całą Białoruś w 1 gubernią witebską, a Aleksander I r. 1801 rozdzielił na mohilewską i witebską gubernie.

Atanazy Wołchowski zrezygnował z biskupstwa 1797 i osiadł w monasterze w Łubniach (guberni połtawskiej) Umarł w Połtawie d. 1 stycznia 1801.

Archiepiskopi białoruscy i mohilewscy:

Hilarion Kondratowski episkop nowogrodzko-siewierski, mianowany d. 16 września 1797 episkopem mohilewskim; lecz dla słabego zdrowia po dwóch miesiącach zrezygnował i osiadł w monasterze Spaskim w Nowogrodku siewierskim, gdzie umarł d. 12 stycz. 1799.

Anastazy Bratanowski archimandryta stauropigialnego Nowospaskiego monastyra, członek Św. Synodu, mianowany d. 24 października 1797 episkopem białoruskim i mohilewskim i Kawalerem orderu Św. Anny. R. 1801 dostał tytuł Arcybiskupa Mohilewskiego i Witebskiego, r. 1806 został archiepiskopem astrachańskim i kaukazkim. Umarł d. 9 Grudnia 1806 w Astrachanie. Autor Kazań (Propowiedej) wydanych r. 1799

Archiepiskopi mohilewscy i witebscy:

Barlaam Szyszacki episkop wołyński i żytomirski mianowany d. 20 grudnia 1805 episkopem mohilewskim, r. 1807 otrzymał tytuł archiepiskopa mohilewskiego i witebskiego oraz order Św. Anny. Za złożenie przysięgi wierności Napoleonowi cesarzowi francusk. r. 1812; r. 1813 d. 1 maja został przez Rząd rossyjski uwięziony, i w Czernigowie na prostego mnicha zdegradowany i do Spaskiego Monastera w Nowogrodku siewierskim odesłany. gdzie † 1821 w wrześniu.

Daniel Hattok (Michajłowski) episkop wołyński i żytomirski, mianowany d. 28 lipca arcybiskupem mohilewskim i witebskim, kawalerem orderu S. Anny. Umarł d. 31 Maja 1821 w Mohilewie. (Zwany też Mirdamski)

młodu w Litwie, był hegumenem w Wilnie, od 1795 biskup wołyński)

Joazaf Krzyżanowski wprzód archimandryta Kolazina Mo-
nastera, rektor seminarij w Twerze, od r. 1810 episkop
starorusski i wikary Nowogrodzkiej metropolii, od r.
1813 episkop smoleński i dorohobuzki, mianowany
d. 16 lipca 1821 archiepiskopem mohilewskim i witebs-
kim. Umarł d. 1 Marca 1827 w arcybiskupim dworze w
Borszukach, pochowany w Mohilewie

Paweł (Borow) episkop wiatski, mianowany w maju 1827
episkopem mohilewskim i witebskim, przeniesiony
d. 3 października 1831 na arcybiskupstwo w Tobolsku
gdzie umarł 18 grudnia 1831.

Gabriel Gorodkow kawaler orderu S. Anny, episkop kaługski, mianowany d. 26 sierpnia 1831
episkopem mohilewskim, r. 1834 dostał tytuł archiepiskopa;
r. 1837 został archiepiskopem riazańskim. Za rządów epis-
kopa Gabriela eparchia mohilewska przez r. 1833 zostata moh-
lewską i [illegible] mścisławską, albowiem utworzono nową
eparchią połocko-wileńską r. 1833 której biskupem został
Smaragd, rektor akademii kijowskiej r. 1834 utworzono znów eparchią warszawską,
której pierwszym episkopem został Antoni Rafalski rodem
z Wołynia. Za staraniem episkopa Gabriela odebrano też
uniatom wiele cerkwi i 2 męskie monastery, oraz latinni:
kom 5 rzymsko-katolickich kościołów.

Smaragd Kryżanowski najprzód rektor akademii kijows-
kiej, dalej episkop rewelski, od r. 1833 pierwszy episkop
połocki, r. 1837 mianowany archiepiskopem
mohilewskim, kawalerem orderu S. Anny i S. Włodzimierza;
r. 1840 przeniesiony na arcybiskupstwo w Charkowie, r. 1842
na arcybiskupstwo astrachańskie, a r. 1844 na arcybiskupstwo
orłowskie. — R. 1839 d. 25 Marca ukończono nawracanie uniatów

na prawosławie, rozpoczęte w r. 1873.

Izydor Nikolski rektor Seminarium w Moskwie, biskup połocki, został d. 23 maja 1840 arcybiskupem mohilewskim i witebskim r. 1844 posunięty na arcybiskupstwo Kartalińskie i Kachetyńskie, z tytułem exarchy Gruzyi, później na metropolią petersburską.

Anatoli Martynowski, wikary wołyńskiej eparchii został d. 12 listopada 1844 biskupem mohilewskim.
(tego opuszczają Rossyanie)

Biskupi połoccy i witebscy dyzunniccy od r. 1840.

Wasyli Lużyński biskup orszańscy unicki, został r. 1840 d. 3 lipca biskupem połockim dyzunnickim; r. 1841 witebskim d. 5 kwietnia mianowany arcybiskupem połockim, zrezygnował d. 23 marca 1866.

Sawwa Tychomirow został 16 czerwca 1866 biskupem połock. – r. 1874 d. 3 grudnia przeniesiony na biskupstwo charkowskie, a potem na arcybiskupstwo twerskie.

Wiktoryn Lubinow został 7 grudnia 1874 biskupem połock. – d. 6 marca 1882 przeniesiony na podolskie biskupstwo, umarł 20 sierpnia 1882.

Markel Popiel z biskupii kamieniecko-podolskiej, został biskupem witebskim 6 marca 1882.

Obacz: Strojew: Spisky jerarchow i nastojatelej Ross. Cerkwi

Stan Kościoła grecko-unickiego w Rossyi r. 1816.

I) Dyecezya metropolitalna wileńska. (gub. wileń. i mińsk.) R. 1802 Dyecezya Wileńska i Dyecezya bryg. Katowickiej jedno Biskupstwo Brzeskie

Metropolita vacat. – Suffragan: Adryan Hołownia biskup orszański opat brasławski.

Konsystorz: Officiał, Surrogat, Assessorowie, Sekretarze

Dziekani: a) w Gubernii wileńskiej 1) ~~Dziekan~~ Oszmiański i Zawilejski. b) w Gubernii mińskiej: 1) ~~Dziekan~~ Mińskiego 2) Iłumeńskiego 3) Wilejskiego 4) Bobrujskiego 5) Borysowskiego 6) Dziśnieńskiego. – c) Gubernii Kurlandzkiej 1) Kurlandzki

Opactwa: 1) Brasławskie 2) Frockie.

Monastery Bazylianów: 1) Berezweckі 2) Boruński 3) Helijanowski 4) Jakubszтacki 5) Iłukszтański 6) Kassucki 7) Kazimierzowski 8) Ladzieński 9) Lohojski 10) Postawski 11) Podubiski 12) Rakowski 13) Swirzeński (z Seminaryum) 14) Sutkowski 15) Wileński.

Monastery Bazylianek 1) Mińskі 2) Wileński.

Te klasztory należały do Prowincyi litewskiej Zakonu S. Bazylego W.

II) Archidyecezya połocka

Archibiskup: Jan Krasowski.

Kapituła: 2 Prałatów (Archiprezbiter i Ekklezyarcha), 9 Kanoników, 1 Protodyakon – Konsystorz

Dziekani (Protoprezbiterowie): 1) Łotocki 2) Witebski 3) Rohaczewski 4) Orszański 5) Mościsławski. 6) Siebieski 7) Czerejski 8) Sieniński 9) Kopyski 10) Bobynicki.

Prowincya Białoruska Zakonu S. Bazylego W.

Opactwa: 1) Zofiecko-Łotockie 2) Boryso-Hlebskie-Łotockie 3) Witebskie

Klasztory Bazylianow i Bazylianek

III) Dyecezja Łucka

Biskup nominat Jakub (Adam) Kiełło Martusewicz S. Th. D. (na gubernie wołyńską, kijowską i podolską)

r. 1812 Grzegorz Kochanowicz metropolita

Kapituła: 6 Prałatow (Archiprezbiter, Archidyakon, Ekklezyarcha czyli Kustosz, Kanclerz, Scholastyk, Kantor) 8 Kanonikow i Konsystorz

Dziekani (Protopresbyterowie) a) w Gubernii Wołyńskiej: 1) Żytomirski 2) Owrucki – Dziekani: 3) Nowogrodowołyński, 4) Ostrogski 5) Zasławski 6) Starokonstantynowski 7) Krzemieniecki 8) Dubieński 9) Kowelski 10) Kamieniecko Kołzyrski 11) Kazogrodzki 12) Rateńsko-Kozacki 13) Dąbrowicki 14) Koziński. – b) w Gubernii Kijowskiej: Protoprezbiterowie: 1) Radomyślski 2) Lipowiecki – Dziekani: 3) Kijowski 4) Czerkaski i Czehryński 5) Umański 6) Zwinogrodzki 7) Taraszczański – 8) Skwirski 9) Machnowski. c) w Gubernii Podolskiej: 1) Zampolski (Protoffigot) 2) Kamieniecki 3) Winnicki 4) Olchopolski 5) Mohilewski 6) Latyczewski 7) Uszycki 8) Proskurowski, 9) Lityński 10) Bracławski 11) Hajsyński 12) Batycki

r. 1812 w Kraju tarnopolskim Dziekani: 1) Tarnopolski. 2) Trębowelski 3) Zbaraski. 4) Podwołoczyski: 5) Skałatycki 6) Przemyślski. 7) Husiatyński. 8) Zenowski. 10) Załoziecki. 11) Zarwanicki. 13) Czerkonogrodzki 14) Bilczecki. 15) Skałki. 16) Korolowski. 17) Zagielnicki. 18) Czortkowski.

Prowincya Ruska Zakonu S. Bazylego W.

Opactwa: 1) Dermańskie 2) Dubińskie 3) Kaniowskie 4) Mieleckie 5) Owruckie 6) Dorohobuskie.

IV) Dyecezya Brzeska

Bijkup: Ignacy Jozafat Buthak

Kapituła 6 Prałatów (Archiprezbyter, Archidiakon, Scholastyk, Kustosz, Kantor, Kanclerz) 9 Kanoników — Konsystorz.

Dziekani: a) w Gubernii Grodzieńskiej: 1) Grodzieński 2) Lidzki 3) Słonimski 4) Wołkowyski 5) Nowogrodzki 6) Cyrzyński 7) Brzeski 8) Kamieniecki 9) Kobryński 10) Pruzjański 11) Poleski 12) Lubieszowski 13) Janowski 14) Drohiczyński

R. 1807 oprócz tych jeszcze: 15) Bezdzieski 16) Oszmiański.

b) w Obwodzie Białostockim: 1) Białostocki 2) Bielski 3) Drohicki 4) Nowodworski. (czyli Sokolski) (r. 1807 tych nie było)

c) w Gubernii Mińskiej: 1) Słucki 2) Liński 3) Rzeczycki 4) Mozyrski

Opactwa: 1) Grodzieńskie na Kolozy 2) Leszczyńskie 3) Kobryńskie 5) Bruzejski. 6) Orlawski 7) Sroki. 8) Chleb-Borski. 9) Czerejski. 10) Zydyczynski 11) Supraslski

Monastery Bazylianów (należące do Prowincyi litewskiej):

1) Antopolski 2) Brzeski 3) Byteński 4) Cepelski 5) Chomski 6) Czerlonski 7) Dareuski 8) [illegible] 9) Hłuszniański 9) Ławryszowski 10) Lysokoski 11) Mirski 12) Nowosielski 13) Nowogrodzki 14) Rozanski 15) Sielecki 16) Suchowicki 17) Sorokański 18) Wolnianski 20) Żyrowicki.

Monastery Bazylianek: 1) Liński.

R. 1812 były 3 prowincye Bazylianów unitów w Rossyi. 1) Litewska. 2) Ruska 3) Białoruska.

R. 1807. Kościół katolicko unicki w Rosyi był podzielony

I) Archidyecezyja połocka (Arcybiskup metropolita Herakliusz odrowąż Lisowski: arcybiskup połocki, biskup witebski, orszański, mohilowski, mścisławski.)

II) Dyecezyja łucka (Biskup Stefan Lewiński: biskup łucki, ostrogski.)

III) Dyecezyja brzeska (Biskup Józafat Butkak (poźniej podzielona na 2 dyecezyje: Wileńską metropolitalną i Brzeską)

Bazyljanów prowincye: 1) Białoruska (w dyecezyi połockiej) 2) Ruska (w dyecezyi łuckiej) 3) Litewska (w dyecezyi brzeskiej)

Kota Bazyliańska zamykająca zasady
dla dobrego wychowania Nowiciuszów i
Professow Z. S. Bazylego W. przez Jmci
X. Piotra Nerinckx z włoskim językiem
wydana na polski zaś język przetłuma-
czona miejscami według Ustaw w Jarosł:
roku dla Kongregacji Ruskiey stosu-
jących się dopełniona. Wilno w druk.
XX. Bazylianow 1764. 4° K. 2 ftr. 367.

Zniesienie Unii.

Na pamiątkę zniesienia rzymsko-katolickiej unii w państwie rossyjskiem bito r. 1843 na rozkaz ówczesnego rządu medal w Petersburgu. Z jednej strony znajduje się na takowym (na chustce twarz Zbawiciela (Veronica) z napisem rossyjskim do koła: takowa imamy pierwosviaszczennika (t. j: takiego mamy arcykapłana. Ebr. VIII. 1) (Jewr. VIII. 1.) a u dołu: otstorgnutyje nas (t. j oderwani przemocą (1596)) wozsoedinenny (jedyne) lubowiju (1839) (t. j przywróceni miłością (1839)). Na drugiej stronie krzyż (grecki) w promieniach z napisem po bokach: toržestwo prawosławija (t. j tryjumf prawowiernej religii) a u dołu: 25 marta 1839. dzień w którym święty synod rossyjski ogłosił wcielenie unitów do wschodniego dyzunickiego kościoła. Przez to zniesienie unij pozyskał kościół dyzunicko-rossyjski w krainach do dawnej Polski należących czyli w dziewięciu gubernijach dwie eparchije (dawniej) grecko-unijackie z 32 monasterami, 1200 parafij z przeszło 2000 cerkwi i więcej niż 4000 duchownymi osobami i dwa milijony ludności unijackiej.

(Otecestwennyja Zapiski 1843 N:o 6)

W całej Rossyji dnia 23 Maja obchodzone bywa kościelne święto: Wozsojedynenije Uniatow s Prawosławnoju Cerkowju (czyli raczej we Czwartek w pierwszą niedzielę po Piatydesiątnicy.)

Autorem głównym przyłączenia Unitów do Prawosławia w prowincjach litewskich zapadno-rossyjskich*), był Józef Siemaszko biskup mścisławski, który wciągnąwszy do spółki biskupów Antoniego Zubkę brzeskiego i Bazylego Łużyńskiego obrzańskiego, biskupa witebskiego, zwoławszy po śmierci metropolity Józefata Bułhaka (+1838), duchowieństwo z krajów litewskich (Białej Rusi) arcybiskupa połockiego na Sobór do Połocka, d. 7 Lutego 1839, przedłożył akt przyłączenia do Prawosławia. Akt ten podpisało (3 biskupów, 24 kanoników i dziekanów oraz 938 kapłanów. (Odmówiło zaś podpisu 603 duchownych unickich); wyrażono w nim, iż powraca na łono Prawosławnej cerkwi półtora miliona prawych dziatek oderwanych od niej „gwałtem i podstępem." — D. 25 Marca 1839 zostało przyłączenie to zatwierdzone przez Św. Synod w Petersburgu.

*) W prowincjach zachodnio-południowych r. 1794 zaprowadziła Carowa Katarzyna prawosławie.

Siemaszko Józef syn parocha unickiego ur. 1798 w Pawłowicach powiecie lipowieckim, gubernii Kijowskiej, wykształcony w szkołach niemirowskich i w Seminarium wileńskiem, wyświęcony 1821 w żydyczynie na kapłana, od r. 1822 prawował w Kollegium rzymsko-katolickiem w Petersburgu. R. 1829 został unickim biskupem mścisławskim, następnie mińskim, r. 1839 arcybiskupem prawosławnym litewskim, stolicą od r. 1845 w Wilnie, gdzie otrzymawszy r. 1852 tytuł metropolity, zmarł r. 1868. d. 23 Listopada.)

Łużyński Bazyli od r. 1834 biskup białorucki, sufragan, od 1840 arcybiskup połocki +1875. z jego wydane: Słowa, rzeczy i archipast. postanowienia. S. Peterburg 1866.

Zubko Antoni syn parocha unickiego ur. 1793 we wsi Biele w lepelskim powiecie gubernii witebskiej. Wykształciwszy się w szkołach jezuickich połockich i w Seminarium wileńskiem, wyświęcony na kapłana, był najprzód profesorem w Seminarium połockiem, od r. 1828 rektorem Seminarium w Żyrowicach, gdzie zapuścił brodę i chodził w rossyjskiej rasie. Będąc oraz assessorem Kollegium rzymsko-katolickiego w Petersburgu, został r. 1834 d. 4 Lutego biskupem unickim brzeskim. R. 1840 mianowany arcybiskupem mińskim (z rezygnowawszy*) r. 1847 osiadł w wiosce Sołodyłowicze wobwodzie borysowskim, którą kupił dla swej matki Maryi Zubko. Od r. 1864 osiadł w monasterze (prokameduł.) w Pożajściu, gdzie zmarł 15 Lutego 1884 pochowany w klasztornym kościele. Wydał: 1) O greko-unickiej cerkwi w Rossyi 1864. 2) Schodstwo i raznica w uczeniii rzymskoj i prawosławnoj cerkwej 1864; 3) Pamiętniki (w rękopisie).

*) Po nim został episkopem mińskim Michał Hołubowicz (także odstępca).

[w Zapadnom kraje (Russk. vjestn. 1864 III sentiabr.)

Po zajęciu Białej-Rusi przez Rosyą r. 1772 arcybiskup połocki-unicki Jarosz Smogorzewski pozostał w Polsce, gdzie został metropolitą. Kościołem unickim na Białej-Rusi rządził Konsystorz połocki. Dopiero r. 1784 cesarzowa Katarzyna mianowała arcybiskupem połockim Heraklusza Lisowskiego (pomimo iż był Smogorzewski). R. 1795 przeszło 1½ miliona unitów na Wołyniu Podolu, Litwie i Białej Rusi, zmuszono na prawosławie; zmniejszono liczbę dyecezyj: metropolita biskup chełmski Teodozy Rostocki, biskup łucki Stefan Lewiński, piński Joachim Horbacki, i brzeski Stefan Młocki r. 1796 otrzymali pensyje dożywotne (metropolita 6000 rubli, biskupi po 3000 rubli) z warunkiem aby metropolita mieszkał w Rzymie (gdzie się kształcił) albo w Petersburgu; biskupom pozwolono wyjechać za granicę albo pozostać w Rosyi; dobra zaś zabrano na skarb. R. 1800 przywrócono biskupstwo brzeskie dla Litwy, i łuckie dla Wołynia; metropolitą zaś został biskup łucki Grzegorz Kochanowicz (+14 Marca 1814, a po nim Jozafat Bułhak bazylian biskup brzeski

Arcybiskupem połockim po śmierci Lisowskiego (+1809) został arcybiskupem połockim Jan Damascen Krassowski: z powodu nadużyć i pijaństwa wezwany do Petersburga i oddany pod sąd biskupów: metropolitą Jozafata Bułhaka, biskupów Jaworskiego Leona, Wołowni Adryana, Karnilla Józefa Niemanzki (późniejszego metropolity prawosławnego) za mijów biskupa

Tuckiego, i Kanonika Markiewicza na miejsce biskupa litewskiego. Ci usunęli Krasowskiego od rządu dyecezyi połockiej, którą w administracyją oddano opatowi Szulakiewiczowi. Potrzeci cesarz Mikołaj mianował Krasowskiego arcybiskupem Tuckim r. 1827 + 1828.

Około r. 1820 było w Rossyi 94 monasterów unickich (84 męskich 10 żeńskich), które posiadały 20,000 dusz poddanych i 200,000 rubli r. kapitału. Bazylianie których liczono do 700 utrzymywali 14 szkół publicznych. Świeckiego duchowieństwa było przeszło 2000. R. 1831 uchwalono Statut litewski dotąd na Białej Rusi obowiązujący. R. 1839 d. 23 marca odbył się w Połocku sobor, na którym Józef Siemaszko litewski, Bazyli Łużyński orszański i Antoni Zubko brzeski biskupi podali prośbę do Synodu o wcielenie do prawosławia. D. 10 Maja 1839 odbyła się w Witebsku uroczystość połączenia na której celebrował Filaret metropolita kijowski. Cesarz kazał wybić na pamiątkę wielki srebrny medal z wyobrażeniem Zbawiciela z napisem u góry: „Jako jest najwyższego Kapłana (ad Hebr. VIII. 1.)" a u dołu: „Odnowieni przemocą (1596), przysługami miłości (1839)." Na drugiej stronie Krzyż w promieniach: dokoła napis: „Tryumf prawosławia 25 Marca 1839."

R. 1839 przed zaprowadzeniem prawosławia było unickich cerkwi i monasterów przez eparchii litewskiej: a) w eparchii białoruskiej 532 b) w gubernii Chersońskiej 4. c) w guberniach kijowskiej i wołyńskiej 45. Zniesiono unickich monasterów r. 1839 w gubernii wołyńskiej 1, w Kijowskiej 3.

Monastery prawosławne w Połocku a) Bratski Bohojawleński fund. około 16
2) Borysso-Hlebski istn. 1396–1667. 3) Woznesenski 1553. 4) Troicki 1509. – 5) Zo
na Preobrażeński na Ekimańskim ostrowie 1509. 6) Petropolski 1509. 7) Bohoriczeński
1697. 8) Piatnicki 1553. 9) Michajłowsko-Hłorodecki Połocki 1509.
w Newlu: 1) Preobrażeński 1638. 2) Troicki 1674. 3) Ostrowieszeński 1696
w Dzisnie 1) r. 1682. [illegible] w Druji 1649 — w Jazulenie 1849.

Stan hierarchii Obrządku greckiego oryentalnego nieunickiego (prawosławnej religii obrządku cerkwi wschodniej) w Królestwie Polskiem i W. X. Lit. w r. 1791.

1) Monaster Motroniński (Archimandrya Motronińsko-Czechryńska) w województwie Kijowsk. (Troicki istn. w XIII w. reztaur. 1568)
2) Monaster Żabotyński (Św. Onufrejski Łustynno-Żabotyński) w wojew. Kijowsk. (między rzekami Jasminem i Żabotynką)
3) M. Woszeński (Woszno-górski) (Koło Czerkas) w woj. Kijow. (Woznesieński istn. 1671
4) M. Łebedyński (S. Jerzego w Łebedynie) w woj. bracław. powiecie zwinogrodzk., w włości Smilańskiej. Koło rzeki Twrzi
5) M. Korsuński (S. Onufrejski Korsuński i Ulanicki) (fund. 16.. ? Hryhory Hulanicki) w woj. Kijow. (Smilański)
6) M. Winohradzki (w woj. bracław. w włości Smilańskiej.
7) M. Św. Mikuliński-Bohusławski, w mieście Bohusła-wiu wojew. Kijow.
8) M. Rzyszczewski czyli Przyszczewski; w woj. Kijow. (Koło Kaniowa) (Preobrażeński istn. 1678)
9) M. Św. Mikołajewski-Miedwedowski; w woj. Kijow. (nad rzeką Jasminą 6 mil od Czehryna)
10) M. Bielsko-Podlaski.
11) Monastery dwa Drohickie w wojew. podlask.
12) Monaster Wileński i Miński (Archimandrya Wileńska).
13) M. Kroński.
14) M. Drujski

15) M. Zmartwychwstania Pańskiego Dziśnieński w mieście Dziśna w woj. połock.

16) M. Dzięciołowski.

17) M. Jabłudowski w powiecie grodzieńsk.

18.) M. Jabłoczyński.

19) M. Brzeski w mieście Brześć-Litewski.

20) M. Św. Jański Hrozowski (pod Stuckiem)

21) M. Stucki (Archimandrya)

22) M. Piński

23) M. Bohusławski (Rozdenia Bohorodycy) nad rzeką Rosią fund. Samuel Samuś pułkownik na początku XVIII w. – w Kijowsk wojewód.

2 a) Monaster panieński Czehryński S. Frojey w Czechrynie w województwie Kijowsk. (przy cerkwi fund. przez hetmana Iwana Wykowskiego 1653)

b) Monaster panieński S. Eliasza w Stucku mieście.

(Ob: Dzieła Kongregacyi generalnej obrządku starożytnego greckiego oryentalnego, z mocy Prawa na Sejmie w r. 1791 zapadłego, w mieście Pińsku 1791 d. 15 m. Czerwca odbytej; Porządek cerkiewny dla Monasterow i Cerkwi oraz Cłonków tegoż obrządku przepisujące. Warszawa, w druk. Mikata Grölla (b. r.) (1791) 8vo str. 104) / na tej Kongregacyi utworzono Konsystorz prawosławny /

(Duszpiński 286

kumen (Hegumen)

chimandryta (Abbas)

Protosyngelie

rotopopie (Dekanaty)

mocznicki.

Kanowski, bohusławski i korsuński (w woj. brasł.)

Kijow), czerkaski, olszański (w woj. brasł.)

czechrzyński, Rzeczycki, Mozyrski, Letrykowski

dawidgrodzki, pińsk, turowski, czybryński, słucki

rkwie: w Bieszenkowicach, Rze

ielkopolski (Poznań, Kalisz, Płock)

Stucku 2 cerkwie: Narodzenia i S. Barbary

Matej Polsce: Lublin Krakow, Lublin

1796. Pięć milionów Unitów przeszło na schizmę.

1825 Utworzenie Kollegii duchownej dla spraw grecko unickich – Supreźia biskup. stwa Tuckiego, pośrzeda tytularnego.

1828 Utworzenie seminarium dla Księży Unickich w Petersburgu.

1831 Zastąpienie mszał. Butkała innym mszałem

1832 Utworzenie 2 unickich eparchii w Rossyi: litewskiej i białoruskiej

1832 Supreźia zawiciała zakonu Bazyljanów.

1832 i 1833 Ukazy o mieszanych małżeństwach

1832 Supreźia prowincyałów bazyljańskich

1832 Fundacya Akademii duchownej w Wilnie

1833. Zniesienie unitów Bazyljanów w Połocczyźnie i utworzenie biskupstwa schizmatyckiego tamże.

1835 Supreźia monasterów bazyljańskich gdzie nie było dostatecznej liczby mnichów.

1839 Połączenie w jedno dwóch sekcyi synodu dla wyznania prawosławnego i unickiego.

1839 Zakaz Księżom katolickim krzcić dzieci z małżeństw mieszanych

1840 Konfiskata dóbr Rossyanom którzy porzucili schizmę.

1840 Organizacja diecezji dethmskiej nakształt eparchii rossyjskich.

1843 Kary dla nawracających z Schizmy na obrzęd katolicki.

1843 Fundacja biskupstwa Schizmatyckiego w Połocku.

Dyecezya grecko-katolicka Stanisławowska.

Biskup ruski lwowski Antoni Angelłowicz, z powodu rozległości swej dyecezyi, liczącej 1200 probostw, upraszał już d. 24 Grudnia 1806 cesarza austryjackiego Franciszka I o dodanie mu suffragana. Gdy prośba ta żadnego skutku nieodniesła, powtorzył metropolita Michał Lewicki wraz z biskupem przemyskim Grzegorzem Jachimowiczem d. 18 Marca 1850 prośbę do cesarza Franciszka Józefa, o utworzenie nowej dyecezyi w Stanisławowie, któraby 440 mil □ obejmowała (zostawiwszy 411 mil □ dla archidyecezyi lwowskiej. - Cesarz Franciszek Józef rozporządzeniem z d. 8 Maja 1850 uchwalił fundacyją biskupstwa w Stanisławowie, które miało obejmować 20 dekanatów: na co w Rzymie kurya papieska r. 1850 przystała. Dopiero papież Leon XIII. bullą „De universo Dominico grege" (Romae, VII Calendas Aprilis 1885 t.j. d. 26 Marca) zatwierdził kanonicznie utworzenie dyecezyi grecko-katolickiej w Stanisławowie z 20 dekanatów z archidyecezyi lwowskiej oderwanych, z cerkwią katedralną Woskresenija przy której kapituła składać się ma z 6 kanoników (pomiędzy którymi 3 prałatów). Dekretem cesarskim z d. 29 Stycznia 1884 ustanowione zostały pensyje z funduszu religijnego.: Dla biskupa 7000 złr., dla prałata proboszcza (archiprezbitera) 1200 złr., dla prałata dziekana (archidyakona) 1155 złr., dla prałata kustosza 1050 złr. i dla każdego z 3 kanoników gremialnych 840 złr.

Prócz tego ustanowił cesarz 6 Kanoników (Krytoszanów) honorowych i 3 wikarych. Przez brewe z d. 25 Grudnia 1886 pozwolił papież dla Kapituły osobne distinctorium w kształcie krzyża gwiazdistego mającego z jednej strony obraz Zmartwychwstania Chrystusa a nad nim tyarę papieską z napisem „Leo Papa XIII"; z drugiej strony obraz Łaskawej Przeswiatej Bohorodycy, patronki dyecezalnej a nad nim Koronę cesarską z napisem „Franciscus Josephus I Imperator Austriae". Pierwszym biskupem został mianowany Julian Pelesz Dr. Teol. (urodz. 3 Stycz. 1843, wyswięcony d. 20 Grudzień 1867 prałat dziekan Kapituły lwowskiej, mianowany biskupem d. 12 Lutego 1885, prekonizowany d. 23 Marca 1885, konsekrowany d. 1 Listopada 1885, introniżowany d. 10 Stycznia 1886).

Dyecezyja grecko katolicka Stanisławowska obejmuje 440 mil □ (z których 260 na Galicyę, a 180 na Bukowinę wypadających); liczy 20 dekanatów: 1) Bohorodczany. 2) Bukowina. 3) Buczacz. 4) Czortkow. 5) Halicz. 6) Horodenka. 7) Hwiatyn. 8) Kołomyja. 9) Kossow. 10) Kudryńce. 11) Nadworna. 12) Listytyń. 13) Skała. 14) Śniatyn. 15) Stanisławow. 16) Stumacz. 17) Tysmienica. 18) Uście zielone. 19) Zaleszczyki. 20) Żukow (położonych w 15 powiatach politycznych: bohorodczańskim, borszczowskim, buczackim, horodeńskim, hwiatyńskim, zaleszczyckim, kołomyjskim, kossowskim, trembowelskim, tłumackim, czortkowskim i w Księstwie Bukowiny.)

A. 1888 liczyła dyecezya stanisławowska: 433 cerkwi parafialnych, 280 cerkwi filialnych, 30 Kaplic, 523 Księży, *) 780937 dusz i 3 monastery (w Buczaczu, Pohoni, Ułaszkowcach) z 10 Bazylianami.

*) między temi 398 żonatych.

|: Z tej liczby odpada na Księstwo Bukowiny 15 cerkwi parafialnych 7 Kaplic, 19 Księży, 22,048 dusz. :|

R. 1885 liczyła archidyecezya grecko-katolicka 2216 w 29 deka-natach 746 cerkwi parafialnych, 472 cerkwi filialnych, 16 Kap-lic, 825 Księży, 907937 dusz i 5 monasterów (w Lwowie, Hoszo-wie, Krasnopuszczy, Podhorcach, Złoczowie) z 13 Bazylianami-oraz i monaster zakonnic Bazylianek (w Stowicie) z 15 zakonnicami.

Dekanaty: 1) Brzeżany. 2) Bóbrka. 3) Bolechow. 4) Brody. 5) Busk 6) Grodek. 7) Żurawno. 8) Załoście. 9) Zbaraż. 10) Zborow. 11) Złoczow. 12) Kałusz. 13) Lwów miasto. 14) Lwów zamiejski. 15) Narajow. 16) Olesko. 17) Perehińsko. 18) Podhajce. 19) Rohatyn. 20) Rozdol. 21) Skalat. 22) Skole. 23) Stryj. 24) Tarnopol. 25) Trem-bowla. 26) Unjow. 27) Chodorów. 28) Hołojow. 29) Szczyrzec.

R. 1887 liczyła dyecezya greko-katolicka przemyska w 39 dekanatach 715 cerkwi parafialnych, 658 cerkwi filialnych, z 38 księży (między tymi 578 żonatych), 996825 dusz i 6 monasterów (w Dobromilu Ławrowie, Drohobyczu, Żołkwi, Krechowie, Krystynopolu) z 25 Bazylianami i 37 nowicyuszami, oraz i monaster zakonnic Bazyliánek (w Jaworowie) z 7 zakonnicami. Dekanaty: 1) Baligród. 2) Bełz. 3) Bircza. 4) Bircza. 5) Werpi. 6) Wysocko. 7) Horożana. 8) Dobromil. 9) Drohobycz. 10) Dukla. 11) Żołkiew. 12) Żukotyn. 13) Zatwarnica. 14) Kamiuga. 15) Komarno, 16) Krasna, 17) Kulików, 18) Lisko. 19) Lubaczow. 20) Mokrzany. 21) Mościska, 22) Muszyna. 23) Nizankowice. 24) Oleszyce. 25) Olchowce. 26) Przemysl. 27) Przichnik. 28) Potyliez. 29) Sambor nowy. 30) Sokal. 31) Sambor stary. 32) Starasol. 33) Sądowa Wisznia. 34) Senok. 35) Uchnów. 36) Ustrzyki. 37) Jaworow. 38) Jarosław. 39) Jasliska. (w 28 powiatach politycznych zbito, a w 18 powiatach politycznych rozrzucen.

Biskupstwo przemyskie — podług jednych założył po r. 988 Włodzimierz wielki w X wieku; — podług drugich Hilarion metropolita kijowski w połowie XI wieku — a podług innych około r. 1087 Ruryk i Wołodar Rostysławicze książęta przemyscy. Unią przyjął biskup Innocenty, Winnicki r. 1691. Kapitułę katedralną sobór składający się z 6 prałatów i 6 kanoników, potwierdził Jan III d. 5 Maja 1689; — dopiero cesarz Franciszek I (w Paryżu d. 26 Sierpnia 1815) ustanowił pensye dla Kapituły składającej się z 3 prałatów (archiprezbitera, archidyakona i kustosza) oraz 3 kanoników (sobornych Krzyżowian). — Obecnie składa się Kapituła z 5 prałatów, 3 kanoników gremialnych i 6 kanoników honorowych.

Biskupstwo Samborskie fundowane przed r. 1244 z katedrą w monasterze Św. Spasa niedaleko Sambora. Biskupami byli: Abram 1254, Efthymij 1292, Ratoni 1293 dopiero r. 1722 połączony biskupstwo Samborskie z przemyskim. Antoni Winnicki biskup. przem. od r. 1668–1685 miał katedrę w Sanoku, prałat przybrał tytuł Sanockiego epi kopa.

Dyktynktorium: w połowie S. Jan chrzciciel z napisem S. Jezusa — w drugiej połowie cyfra J. pod koroną. II

Podlesna, Tomaszowka, Łysohorka, Harapiszewek nadpolny, Harapiszegów. — 4) Zabłocie w. kościół paraf. (zbudow. r. 1698 Zaleski, drewn.). Wsie: Zielince, Balina miasteczko, Słobodka balińska, Słupince, Szaława, Michałowka, Świstowka, Błyszczanowka, Czeczelnik, Błyszczanowica, Błyszczanowa. — 5) Kitajgród miast. Kościół paraf. (wymurowany r. 1735 przez Dominika Krokowskiego Kasztel.) Wsie: Wychwatniów, Dębrzyn, Wroblewce, Kruszanowka, czyli Kruszeniowce, Nejedowce, Przewrocie, Jackowce, Wukszakulczejowce, Derewiany, Kniaże, Studenica, Rozuchna, Suboss, Terenice, Latrynie, Budaszewka, Słobodka obie, Bachawica, Furmanpole. — 6) Uszyca miasto. Kościoła paraf. niema, dopiero miał być zbudowany (Parafia ta należała dawniej do Kitajgrodu). Wsie: Konotowka, Durniachowce, Gorejowka, Łyżowka, Bakota, Łojowce, Gruszka, Łyszkowce, Czabanowka, Kositowce, Habatów, Czuchoń, Waskowce, Krzywczany, Rakotupince, Dziurdziowka, Iwankowce. — 7) Sokolec miasto, Kościół paraf. z klasztorem Dominikanów (fund. 1646 Humiecczy; z cudownym wizerunkiem P. Jezusa) Wsie: Buczaja, Pesiec, Waskowce, Ciwkowce, Brakitowka, Borysznowce, Szeleściany, Kurylowce, Zahorzany, Tymkow, Głęboczek, Ostrokoł, Iwanczyk, Kositowce, Łysiec, Szeputyńce, Rongoszów, Hreptyów. — 8) Dunajgród czyli Dunajowce miasto, Kościół paraf. (konsekrowany r. 1639 — przez fundatora Korzeniowskiego, drugi Kościół przez tego był w tu Klasztor Kapucynów fund. przed r. 1690 przez Stanisława Potockiego wojew. poznan.) Wsie: Łobujna wielka i mała, Siewowochy, Czaszkow, Iwankowce, Mostkotynce, Łanaszowka, Worobyowka, Siczynce, Krasiłowce, Horodyszcze, Hołozubince, Raszynce, Krzyż, Rachniówka, Demiankowce, Nienkowce miasteczk

290

Monastery

ruskie

291

Georges
Georgius Jarkovits
nom 2/10 1820
† 16/I 1841

Joseph Gaganek
nom 30/I 1843
†
Jahl

Dzieło p. t. .....

.....

egzemplarz jest czysty .....

tomów zeszytów 2

pożyczyłem z Biblioteki
godni
dzenia lub dopiski.

Kraków dnia

Ulica

Godność **Imie**

618 Konstantyn Bogdanowicz Dołmat Ceperski z żoną Anną Jutkowską we wsi Ceperze w powiecie kowogrodzkim fundują prawosławny monaster Ceperski przy cerkwi Podwyższenia S. Krzyża zbudowanej przez ojca jego Bohdana Matfejewicza Dołmata Ceperskiego.

629 Regina Hryhoriewna Wołowiczowna Ogińska podkomorzyna trocka we wsi Kroniu w powiecie kowieńskim dotuje monaster Krośki Św. Trojcy który jej mąż nieboszczyk Bogdan Ogiński podkomorzy trocki fundował.

1636 Anna Stawecka skarbnikowa W.X.L. fundowała we wsi Surdegi

6 Anna Stawecka Kazimierzowa Worodzyska funduje we wsi Surdegi (koło Suboża) monaster: ter prawosławny S. Ducha Surdecki

Monastery w Rossyi 1822.

Ryżsko - Błuksztanski
Mohylewski (gub. mohil.)
Mohylewo - bratski
Kijewska Ławra
Dermanski (wołyń)
Poczajow
Kleno (S. Duchowski)
Poczajski
Słuck (mińsk)
Kamieniecki
Szarogrodzki
Witebski (markow)
Mielatki (Wołyń)
Pińsci (Mińsk)
Kijewo - Michajłowski
Kijewo - bratski

Wołyńska gub: Poczajowska Ławra i 2 mon.
Mohilewska " 5 mon.
Podolska " 2 " zenski.
Mińska " 3 mon. (Wolmiański i Pińsci
Wileńsk. " 10 " (Grodno)
Połocka " 3 mon. Połock([illegible]-Spaso-Eufrozynski)
Kijew " 2 mon. zenskie

Supraśl monaster bazyliánow fundował
1510 ~~xxx~~ igumen Łapnucy w puszczy
Alexandra Chodkiewicza na rzece Supraśl.
właściwie fund. Alexander Iwanowicz
Chodkiewicz 1510 – drukarnia istn 1720.

Berylianie unici przyjęli od Rusinów 1624, mają osobną kongregację od r. 1720 zgnoili ruskiego 295
a od r. 1739 podzielili na 2 prowincje litewską i. zrobili i ruską Połockiej l. Bo:
horodzkiej; r. 1743 znowu w jedną prowincją złączeni
Dissertatio nec historico - critica de ritu sacro antiquis coratu metropolitano Kijoviensi
et Halicensi, ritu olim distincto nec non de episcopatu Sebastiensi ritus graeco unito a L. Clemente
Chodykiewicz Ord. Bas. ex tabulis documentis illustrata A. D. 1770. 12° K. 4. Tabl. geneal. : K. 55. (duow)
K. K. III. 25.

W eparchii chełmskiej były dawniej (klasztory: Lublin, Zamość, Biała, Chełm, w Jabłoczynie (dyzunicki), w Drohiczynie za Bugiem Święto-Troicki a potem tronie Bogu Preobrażeński, w Warszawie.

2. 1827 cerkwie dyzunickie w Polsce przyłączono do eparchii wołyńskiej
3. 1834 utworzono nową katedrę biskupią w Warszawie (jako wikaryjat wołyński) biskupi Warszawscy: 1) Antoni (Grigorij) Rafałoski ur. 1789 w Dubnie na Wołyniu - od 1834 biskup - zostat 1843 metropolitą Nowogrodzkim. 2) Nikanor archiepiskop wołyński zostat r. 1843 archiepiskopem warszawskim - zostat 1848 metropolitą nowogrodzkim a potem petersburskim.

Monaster Święto-Onufrejoski dyzunicki we wsi Jabłoczyn w guberni lubelsk. obwodzie radzyńsk. koło Kodnia fund. w XVII w. Bogusz

01457.

Lelewel Joachim

We względzie dziejów polskich narodowych

Ustawy rządu duchownego in ritu Graeco-unito Diecezyi Przemyskiej na Kongregacyi Zborowej uchwalone. Craiovis typ. Nicolai Alex. Schedel 1694. fol. złr. 20.

Codex constitutionum ordinis S. Bazilii M. ex senatis antiquiorum Capitulorum et Congregationis Rutenorum et Decretorum Sanctae Sedis collectorum, ad textum Regulae S. Patris nostri exactus et confirmatus. Leczajoviae typ. monast O.S.B.M. 1891. fol. złr. 262.

Ustawy godziei uwagi i nauki duchowne przez ś. p. JX. Józefa Welamina Ruckiego Metropolitę całej Rusi zebrane i klasztorowi Niżkiemu tegoż zakonu podane. Drzym, druk. Propagandy 1854. 8° złr. 1.78 (z portr. Katarzyny Sapieżanki) i Tal.

S. Bazyliusz wielki życia zakonnego w Cerkwi Sw. Wschodniej patriarcha i fundator przedtym w prawach zakonnych greckim, łacińsk. i ostowiańskim a teraz polskim jęz. ryckiem pokazany (B.m.) 1686 fol. k. 2 złr. 109. 9.– 147. 1. (Ustawy św. mnicha Teofila Rutka Soc. Jes. – – 2ª ed. Kalisz, druk. Soc. Jes. (B.r.) 4° złr. 4. 147. 1–109. 9.

Summariusz reguł S.O. naszego, Bazylego Wielkiego z Regut obszerniejszych i krótszych, z Konstytucyi mnisich i nauk jego zakonnych w krótce zebrany. Lwowa w druk. OO Bazyliánów 1751. 12º str. 3. 173. 4.

Prawiła Czyna Św. Wasilia Welykaho w Uhorszczyne, po nastawleniju switłaho osnowatela i zakonodawca S. Wasilia wo kratcie spisannaja i apostolskim posjeszczatelem, Metropolitom Archiepiskopom Ostrochotmoskim, Kardynałom Joannom Scitowskim od Welykaho Kirka potwerżdennaja. Lwow typom instituta Stawropigiańskago. 1858. 8º str. 160. 4.
Ułożył Józef Gagarec episkop Priasżowski komisarz papieski, potwierdził Szczytowski kardynał w Ostrochotmie d. 30 Beresnia 1857.
Dla 8-g monasterow dyecezyi Mukaczewskiej i Preszewskiej w Uhorszczyznie uchwalone na soborze prowincyonalnym w cerkwi św. Mikołaja na gorze Czer d. 18-27 Septembra 1856.

Zakonnicy na Rusi polskiej aż do r. 1617 niemieli prowincyj; każdy klasztor był rządzony przez Igumena lub archimandrytę podług reguł Antoniego św. lub Zachomiusza lub Bazylego św. ulegał dyecezalnego biskupa jurysdykcyi. Dopiero 1617 Józef Welamin Rutski wprowadził jedne dla wszystkich reguły S. Bazylego, odmienił habit, przeniósł prowincyę Kapituły generalne bazyliańskie (od czasu unij) z Polski i wziął ją z pod władzy biskupów, zaprowadził jedną prowincyą zwaną litewską S. Trojey, której prowincyał zwał się Protoarchimandrytą – Atanazy Szeptycki r. 1739 utworzył 2 prowincyje z 22 prowincyałami archimandrytami: 1) litewską S. Trojey; 2) Ruską z Poczajowy n. P. Maryi (do której należały dyecezyje włodzimierska, łucka, chełmska, lwowska, przemyska) – obie prowincye dostały r. 1743 jednego generała (Protoarchimandrytę) i r. 1744 poddane zostały pod jurysdykcyją biskupów.

1617 Nowogrodowicka
1621 Lauryszowska I
162 Lutska
162 Lauryszowska II
1629 Żyrowicka I
1636 Wileńska I
1650 Wileńska II
1652 Mińska I
1656 Torokańska
1657 Bytieńska I
1659 Żyrowicka II
1661 Supraślska I – Wileńska i Żyrowicka III
1665 Supraślska II
1666 Brzeska I
1667 Wileńska III
1671 Nowogrodzka I
1675 Żyrowicka IV
1679 Żyrowicka V
1686 Nowogrodzka II
1690 Mińska II
1694 Żyrowicka VI
1698 Bytieńska II
1703 Nowogrodzka III
1709 Bialska
1713 Wileńska IV
1719 Nowogrodzka IV
1730 Nowogrodzka V
1736 Bytieńska III
1739 Lwowska. Szeptycki urządził Koronnych bazyliano w osobną prowincyą lecz papiery poddał je d. 1 Maja 1742 pod rządjednego proto-archimandrytę (generała) z litewskimi. Zjednoczono prowincyą Koronną z litewską
1743 Dubieńska (Podzielono na prowincyą polską i litewską pod imieniem jednej Kongregacyi)
1747 Brzeska I
1752 Brzeska II
1759 Brzeska III
1772 Brzeska IV
1780 Torokańska
1788 Zydyczyńska
1796 zniesiono generała i kapituły

2. 1780 na kapitule generalnej w Torokaniu podzielono na 4 prowincyje: 1) litewska S. Trojey; 2) Białorusska S. Mikołaja; 3) Polska Poczajowy S. Bogarodzicy; 4) Halicka św. Jozafata. (Przedtem były tylko 2 prowincye)

1682 Klasztor bazylianów w Witebsku fund. Adam Franciszek z Brzostowa Kisiel podkomorzy witebski (przy cerkwi zbudowanej przez niefrazan przed r. 1620)

Protoarchimandryci (generałowie) bazyliańscy Kongregacyi ruskiej.

1613 Józef Welamin Rutski metropolita
1621 Leon Krewza Rzewuski archimandr. wileń.
1626 Rafał Korsak archimandr. wileń.
1636 Pachomi Wojna Oraiński archimandr. żydyczyń. i wileń.
1652 Antoni Sielawa aregb. połock.
1661 Jakub Susza biskt. chełm.
1666 Gabriel Kolenda aregb. połock.
1675 Pachomi Chilewicz exprow.
1679 Stefan Marlyszkiewicz Buwiński starszy wileń.
1682 Symeon Okierewicz
1684 Joachim Kuszelicz
1704 Leon Kiszka biskt. włodzim
1713 Bazyli Procewicz starsz. wileń.
1719 Antoni Zawadzki
1728 Korneli Stolpowicki Lebecki
1730 Antonin Tomiłowicz aregb. smoleń.
1739 Bazyli Połatyło
1743 Polikarp Mihuniewicz starszy bialski
1743 Hipacyusz Pohiński
1752 Heraklii Lisański exprowinc.
1759 Hipacyusz Pohiński powtórnie
1772 Porfiry Skarbek Ważyński rektor włodzimier. opat zydyczyński.
1780 Józef Morgulec opat mileck.
1788 Porfiry Skarbek-Ważyński powtórnie
1796 zniesiono generała – utworzono osobną prowincyą białoruską
1802 na ostatniej kapitule Łorokańskiej znowu przywrócono do litewskiej
1804 zniesiono kapitułę ostatnią

Cerkiew SS. Sergiusza i Bacha w Rzymie oddał Rufinom Urban VIII

Przed ostatnim promotorem (uniackim) w Rzymie przyczyniło SS. Sergiusza i Bacha było od 1788 Jordan Mickiewicz rektor szkół w Szarogrodzie, prefekt owrucki umarł w Rzymie. Po nim Wilczyński 2 lata zastępował promotorstwo zyt Jordan Mickiewicz jako prokurator w Rzymie 1805 (gdzie tłomaczył dzieło Guetty) + 1826 po nim ostatnim prokuratorem Anatolius Wilczyński + 1829 - poczęł rząd rosyjski powierzył Cerkiew Propaganda fide.

Kasata monasterów była 1726 – druga r. 1829 w niej zniesiono 40 klasztorów męskich – ostatnia Kasata 1832

Ob. Szematyzm prowincii Św. Spasytela Czyna Św. Wasilija Welikoho w Halicii utożenyj po kapituli otbuwszejsia w monastyri Św. Onufrejiskom wodwowi dnia 24 i 25 Lipca 1866 i Korotkij pohlad na monastyrij i monaszestwo ruskie ot zawedenia na Rusi wiery Chrystowoj aż po nynisznoje wremia. Lwow w typ. Inst. Stauropig. 1867. 8°. str. 352. 2. (2 f 80 vl.)

Monastery w Starostwie Łuckim i Zytomirskim Kolacyi Krókowskiej r. 1545.

1) Peresopnica (świątoje Preczystoje) nadał Zygmunt I r. 1526 Fedorowi Michajłowiczowi Czartoryskiemu Starostie Łuckiemu (w powiecie Łuckim nad rz. Stubla)

2) Dorohobuż (św. Spasa) nadany Władyce Łuckiemu

3) Dubiszcze (Uwiedenia Preczystoje) Władyki Łuckiego

Monaster w Czechrynie (S. Trojcy) fund. 1653 Jan Wyhowski pisarz wojska zaporosk. - dla nieunitów.

Łoczajowski monaster założyła Anna (córka Tychona Kozińskiego) żona Hieroteusza Hłojskiego Łuckiego ziemskiego Łuckiego przy murowanej cerkwi Uspenia Bohomatery z dawna we wsi Łoczajowie istniejącej zapisawszy dla 8 ojców i 2 djaków do tegoż przez nią zbudowanego monasteru dla nieunitów spodanych we wsi Łoczajowie z dworyszczami i gruntami wynoszącemi 10 włók oraz las i sianożęcie oraz co roku po 30 kop groszy litewskich z dóbr Orla oraz dziesięcinę zbożową z dóbr Łoczajowskich. Aktum: dawszy spisane w Łoczajowie d. 14 Novembra 1597 oblatowany w grodzie krzemienieckim d. 14 Novembr. 1597. Fundacyję tę na prośbę Nikodema Łozickiego ihumena monasteru poczajowskiego Wniebowzięcia N. Panny potwierdził August II w Warszawie d. 26 Czerwca 1700 z tą kondycyją aby ihumena nie świeckie osoby lecz sami zakonnicy obierali, zakazując aby Unijaci nie prześladowali klasztoru tego dyzunickiego.

(Irena?)

Monaster Zahajecki fundowała Regina (corka Mikołaja z Kozierad Bohowityna) wdowa po Konstantym na Jarmolińcach Jarmolińskim przy zamku Zaleckim we wsi Zahajcach monaster męski Św. Jana miłosiwego dla dyzunitow (w powiecie krzemienieckim 40 wiorst od Loczajowa) z Kijszy i Idyjakona. D. 3 Septembr. 1637.

A. 1659 Monastery zostające w rzędzie unitow (s. mikołaja) niedaleko Łuka
1) Żydyczyńska archimandria (w bisk. chełmsk.) 2) Derманska archimandrya (w dyec. łuck.) 3) Dubieńska archimandrya (w dyec. łuck.) 4) Dorohobuzki monaster (w dyec. łuck.) 5) Lubelski monast. (w dyec. chełmsk.)
6) w Litwie (w dyecezyi połock. smoleńsk. i pińsk.)
6) Supraśl archimandrya fund. Chodkiewiczow. 7) Zyrowicki monaster fund. Sołtanow. 8) Bytenski monaster fund. Tryznow. 9) Postyńska archimandrya pod Mścisławiem 10) Kotoza archimandrya podgrodnem. 11) Chrościejska archimandria pod Mścisławiem (w dyec. pińsk.) 11) Borzychlebski monaster w Połocku. 12) Świętohorski monaster w Połocku 13) Bychowski monaster 14) Czerejski monaster 15) Ławryszow monaster w województ. nowogrodzkim 16) Berezwiecka archimandrya fundacyi Korsakow 17) monaster S. Ducha w Mińsku 18) Kobryńska archimandria.
19) Monaster S. Trojcy w Wilnie

Monaster Mielecki (S. Mikołaja) fundował we wsi Milcach nad rzeką Turyą r. [illegible] 1942 Teodor Andrzejowicz Sanguszko starosta włodzimier. marszałek ziemi wołyńsk.

Biskupstwa ruskie nieunickie r. 1767.

I) Smoleńskie z miastami: Smoleńsk, Dorohobuż, Bielaja Rostawl (w guberni Smoleńskiej) Wielkie Łuki, Toropiec (w gub. nowogrodzkiej) — 342 cerkwi, monasterów męskich 7, żeńskich 2.

II) Kijowskie z miastami: Kijow, Niezyn, Prylutki, Łubny, Hadziacz, Mirgorod, Połtawa, Ukraina nad Dnieprem i Sicz zaporoska. = 1163 cerkwi, 40 monasterów

III Czernichowskie z miastami Czernigow, Starodub. cerkwi 540, monasterow 17.

Monastery: w biskupstwie I) Smoleńskim męskie: 1. Rwaniew Uczyliziny, 2 (Toropecki) Troicki Nebin 3. Toropecki Nikołajewski 4. Toropecki Kudin. 5 Troicki Smolenski. 6 Troicki Boldin 7 Spaski Rosłowski. — żeńskie: 1 Rozdestwenski. 2. Smoleńskie Wozneseńskie.

II) Kijowskim 1. Kijewo-Złotowercho-Michajłowski, 2 Bogojawleński Uczyliziny (Bracki), 3 Michajłowski (w Nieżynie) 4. Błagowieszczeński (nazaretyński) Niezyński, 5) Chramcowski (Gamalicwski) Tampiewski, 6) Petro-Pawłowski (Krajowa), 7) Preobrażeński, 8) Troicki, 9) Nikołajewski Pustynny, 10) Kijewo-Chrystowski, 11) Kijewo-Petro-Pawłowski 12) Kijewo Greczeski (Grzegorza Cyryatyna na Podolu przedmieście) 13) Georgiewski Kozelecki (w Kozielcu) 14) Preobrażeński (w Lubmiu) 15) (Krzyżowski) Nikołajewski (w Baturynie) 16) Światło-Uspeński 17) Światło-Michajłowski. 18) Krestowozdwiżeński 19) Prebrażeński Pustynno-Skemski (Skelski) 20) Kijewo

**) Gustyńsko-Troicki

Michajłowski
Wydubicki (21) Światogórski Nikołajewski Godjacki (Hadjacki) 22) Worowski Onufryjewski 23) Sadeński Nikołajewski. 24) Trech Światytelej. 25) Onufryjewski. 26) Troicko-Kozielski. 27) Sokolski. 28) Balachoński. 29) Alchański. 30) Nowogorodycki. 31) Pustynno Krasnohorski. 32) Światogórsko-Rożdestwieński. 33) Sieporodzki. 34) Deimanowski. 35) Preobrażeński. 36) Kijewo-Peczerski (Ławra stauropigialna w której 23 cerkwi i następne klasztory: Warbyzski, Smiejewski, Sininski, Troicko-Bostyński), 37) Kichtyńskaja Pustynia. 38) Gołosiejewskaja Pustynia. 39) Nowo-Peczerskaja Swinskaja. 40) Nowo-Peczerskaja Czoliskaja. *) Nazaret Bogorodyczny w Nieżynie

III) Czernigowskim: 1) Troicko-Ilińki (2) Uspeńsko Jeleckí (3) Spasko-Nowogorodzki. 4) Antoniewskoi (5) Domnicko-Rożdestwenski. 6) Troicko-Kostiantski. 7) Nikołajewsko-Mackoprzyński. 8) Nikołajewsko-Rylowski (do którego należy Ruwinososnickaja Pustynia) 9) Spasko-Kluszowski (10) Uspeńsko-Kameński. 11) Nikołajewsko-Kataszyński. 12) Uspeńsko Rjapcowski. 13) [illegible] Troicko-Andronikowski. 14) Błagowieszczeński. 15) Suraziski. 16) Jarytowickaja Pustynia. 17) Kijewo-Nieżyhorski.

Monastery żeńskie w I) Biskupstwie Kijowskiem 1) Kijewo-
woznesenski Florowski 2) Kijewo-Bogoslowski 3)
Kijewo-Jordanski-Nikolajewski. 4) Uspienski w
Gluchowie. 5) Welikobudyszczki-Preobrażenski.
6) Lodyżki-Pokrowski 7) Puszkarsko-Woznesenski.
8) Nowomłyński Uspieński 9) Bogoslowski w
Kozielcu 10) Uspieński w Mutynie. *) Wodeński w Niezynie

w II) Biskupstwie Czernigowskiem: 1) Piatnicki.
2) Pokrowski-Makoszyński 3) Uspienski-Pet-
szerski 4) Pokrowski Szumurowski. 5) Bogo-
rowskaja Mironowskaja Pustynia. 6)

Do Kijowskiego biskupstwa należy miasto Kijow z Podolem z przedmieściem
m. Kozielec, m. Niezyn, wieś Wertiewka, wieś Oli-
szewka, wieś Wołodkowaja Dziewica, wieś Saltykowaja
Dziewica, wieś Rosowka, m. Borszna, wieś Nowyja
Mtyny, w. Korop m. Konotop, m. Krolewiec, m. Wo-
ronież, m. Gluchow, m. Nizgorod m. Prylutka, w. Worwa,
w. Srebnoje, m. Ircza, m. Lubny, m. Piriatyn, w.
Lochwica, m. Romen, m. Sorocyńce, w. Ostapy, m. Hla-
dziacz, m. Opoznoje, w Zinków, w. Kuźmin, w.
Kotelwa, m. Połtawa, w Zamarczyk (Stary Kudak
zaporoski), w. Reszetyłowka, m. Kobelak, w Sokotka,
w. Kiszenka, w. Keleberda = R. 1775 w całem bis-
kupstwie było 1249 parafialnych cerkwi

Do Czernigowskiego biskupstwa należały: miasto Czernigow,
wieś Sednew, w. Bereźnoje, w. Sosnica, m. Nowogrodek
Siewierski, w. Symeonowka, w. Maszew, m. Starodub,
m. Pogar, m. Powsep, m. Mglin, w. Mryn, w. Swirska
wołost, w. Ulanow, w. Uszenko = R. 1775 w całem bis-
kupstwie 521 parafialnych cerkwi.

Monastery w Kijowskiej Eparchii r. 1756. dyzunickie:

1) Kijow: Sofijski katedralny. 2) Kijow Treichswiatytelski. 3) Kijow: Pustynno-Nikolajewski 4) Kijow. Zlatowercho michajłowski 5) Kijow: Bratski Bohojawleńskí 6) Kijow Wydubicki Michajłowski 7) Kijow Kirylłowski Troicki. 8) Kijow: Greczeski (podlega dal) 9) Kijow Petro Pawłowski (podlega do nr. 10) Borowski Onufrijewski (podlega do nr. 11) Zadesenski Nikolajewski (podlega do nr. 12) Lisobradyc: ki Nikolajewski (podlega do nr. 13) Krasnohorski Czernuski (podlega do nr. 14) Lipiański Skit: Onufrijewski. 15) Kozelecki Swiatogiorgiewski. 16) Kozeleckij w Skitku Troicki (podlega do nr. 15) Niezyński Błahowieszczeń: ski 18) Wotchorozdestwieński (podlega do nr. 17) 19) Nakszakowski Preobra: zeński, 20) Baturyński Nikolajewski 21) Hamaljewski Chartampijewski 22) Cyuchowski Petropawłowski. 23) Lubeński Mharski 24) Sleporodski Onufrijewski w Skitku (podlega do nr. 23) (25) Pustynski Troicki. 26) Dejmanowski w Skitku (podlega do nr. 25) 27) Sorocyński Michajłowski 28) Nechworoszczyński Uspeński. 29) Sokolski w Skitku (podlega do nr. 28) 30) Lotawski Krasnowoz: dwiżeński 31) Botenowski w Skitku (podlega do nr. 30) 32) Pustynnoskelski Preobrażeński. 33) Krasnohorski Hładiatki. 34) Preobra: zeński w Skitku (podlega do nr. 33)

Monastery dziewicze zeńskie:

1) Kijow: Florowski 2) Kijow Bohosłowski. 3) Kijow. Jordanski. 4) Kozelecki Bohosłowski 5) Niezyński Wwedeński 6) Nowomłyń: ski Uspeński 7) Pustynnomutyński. 8) Cyuchowski Uspeński: 9) Ladyński Pokrowski 10) Welykobu[illegible]yński Preobrażeński. 11) Puszkarowski Pokrowski. 12) Pyszczyński Woznesenski.

Monastery niepodległe eparchialnej władzy:

1) Kijewopieczerskaja Ławra. 2) Mezyhorski Spaski Stawropigialny (skasowany r. 1786) odległy 18 wiorst od Kijowa.

Monastery w Kijowie r. 1784.

1) Kijewo Pieczerskaja Ławra Uspenija Preswiatyja Bohorodycy (Archimandryja) w przedmieściu Pieczary, ćwierć mili od miasta, murowana fund. około r. 1062 przez błogosł. Teodozego – z cudownym obrazem Bogarodzicy – w niej nagrobek marmurowy Konstantyna Książąt Ostrogskiego wojewody kijowskiego, hetmana w. lit. † 1535. – Dwie pieczary z ciałami świętych i błogosławionych: jedna bliższa Prepodobnego Antoniego; druga dalsza Prepodobnego Teodozego. – Opis tego monasteru, cuda, oraz 2 plany pieczar są w Kalwojojskiego Atanazego: Teraturgima lubo cuda, które były tak w samym świętobliwym monasteru Pieczarskim jako i obudwu Świętych Pieczarach. Kijow 1638. 4to. – Przy tem monasterze Szpital dla chorych mnichów, z cerkiewką Życzonaczalnyja Trojey, murowany fund. r. 1106 przez Mikołaja Światoszę Księcia czernichowskiego.
Do tego monastery należały dwa pomniejsze monastery:
a) Mołczejowskaja Pustynia z cerkwią św. Jana Suzawskiego męczennika, którego tu są relikwie, fund. 1631 Piotr Mohiła archimandryta pieczarski – 7 wiorst od Kijowa.
b) Kitajewskaja Pustynia z cerkwią św. Serginsza Radoneżskiego, fund. 1716 Kniaź Dymitr Michajłowicz Golicyn – 10 wiorst od Kijowa. (Kitajewka) wieś.

2) Kijewo Sofijski Katedralny Monaster św. Sofii Premudrości Bożija fund. przed r. 1018–1037 Jarosław Włodymirowicz wielki książe † 1054 czyli 1053, gdzie ma nagrobek z białego marmuru – W tej cerkwi ciekawe mozaiki starodawne.

3) Kijewo-Złotowercho-Michajłowski Monaster św. Archistratiga Michaiła fund. 1108 Michał Światopołk Izasławicz Książę Kijowski.

4) Kijewo - Pustynno - Nikołajewski Monaster Św. Nikołaja fund. 1690 hetman Iwan Mazepa (na miejscu Oskoł: dowej Mogiły - gdzie już dawniej był monaster)

5) Kijewo - Wydubicki Monaster Św. Archistratiga Michała fund. 1070 r. Wsewołod Jarosławicz wielki Książe

6) Kijewo - Bratskij - Uczyliszczennyj Monaster Bohojawłenia Hospodnia, fund. między r. 1588-1620, z cudownym obrazem Bogarodzicy, od r. 1662 wotawionym.

7) Kijewo - Petropawłowski Monaster Św. Apostołow Petra i Pawła nowszej fundacyi

8) Kijewo - Jekatarynski - Hreczeski Monaster Św. Wielkomuczennicy Jekateryny fund. 1741 na przedstawienie Kijowskiego metropolity Rafała Zaborowskiego.

9) Kijewo - Florowskij - Dziewiczej - Monaster Woznesenia Hospodnia fund. 1566 Jakub Hułkiewicz z synem Jakubem pierwotnie na cześć SS. Flora i Ławra dla zakonnic.

10) Kijewo - ~~Jerozolimski~~ Bohojawłowski - Dziewiczej Monaster Św. Joanna Bohosłowa - dawniej zwany Swiato-Sofijskim Monasterem, fund. pierwotnie w Starém górném mieście przez carowną Sofią Alekszejewnę - r. 1711 w dzisiejsze miejsce przeniesiony - drewniany dla zakonnic.

11) Kijewo - Jordanski - Dziewiczej Monaster Św. Nikołaja Swiatytela, fund. r. 1650 dla zakonnic, drewniany.

12) Kijewo - Kiryłłowski Monaster Swiatyja Żywonaczalnyja Trojicy, fund. 1146 Wsewołod Olgowicz Książe - męski.

Razem monasterów murowanych 13
drewnianych 25
Cerkwi murow. 15
Dzwon ... 9

Prócz tego było 31 cerkwi mających własne dotacyje, pomiędzy któremi najstarsza Prefwiatyja Bohorodycy Desiatynnaja - Prócz tego mnóstwo Kaplic czyli cerkiewek. —

Świątohorski Monaster w Charkowskiej guberniи w Izjumskim ujeździe, 30 wiorst od miasta Izjuma na wysokiej kredowej górze nad rzeką Doncem. Cerkiew monasteru pod tyt. Uspenia Przesw. Bohorodzicy wystawiona r. 1693, po supresji monasteru obrócona na cerkiew parafialną S. Mikołaja. W górze tej pod cerkwią są starożytne pieczary wykopane w tym czasie co i kijowskie. Tworzą one chodnik do 200 sążni długi wiodący w górę do cerkwi S. Mikołaja. Chodnik ten zamknięty żelaznemi drzwiami idzie najprzód prosto, a potem kręto, wysoki do 3 sążni, szeroki na 1 arszyn i 12 wierszków. W chodniku jest kaplica S. Mikołaja. Miejscami przeciąg powietrza. Monaster ten istniał już r. 1624.

Charkow miasto. – Monaster Łotkowski fund. 1226 [illegible]; r. 1799 supprymowany i na Katedralną cerkiew zamieniony.

Starocharkowski Przeobrażeński Monaster, 8 wiorst od miasta Charkowa fund. 1633 Hrehory Jerofiejewicz Zacharzewski stolnik i podkomorzy charkowski.

Choroszew wieś 15 wiorst od miasta Charkowa jest tu monasterzeński zwany: Charkowski Wozneseński, który istniał już w XVII wieku.

Perejasław miasto w połtawskiej guberniи. – Monaster Wozneseński założony w XI wieku pod imieniem Michajłowskiego.

Budyj wielki (miasto w połtawskiej guberniи) – Monaster Przeobrażeński, fund. 1672 Jan Samujłowicz hetman Kozaków

Puszkarowka (wieś 3 wiorst od Połtawy). — Monaster Wozneseński żeński, fundował pierwotnie w mieście Połtawie Łazarz Baranowicz arcybiskup czernichowski; r. 1721 Iwan Czerniak pułkownik połtawski przeniósł ten monaster do swej wsi Puszkarowki.

Łydynia (wieś w gubernii połtawskiej w powiecie prylucklim) — (właściwie Ładyń) — Monaster Pokrowski żeński fund. 1619 Hfijo: na Irena Michajłowna Wiśniowiecka.

Monastery ukraińskie w XVIII w. dyzunickie:

a) w Czechryńskim ujeździe: (został)

1) Czechryńscy (Trójcki) (w XVII w. męscy – w XVIII w. żeńskim

2) Borodwedowscy, Pustynno Mikołajewski nadrz. Tasmina (3 mil od Czechryna)

3) Motreninscy – Trójcki zburzony przez Batego, odbudowany 1568 (w lesie Motreninskim

4) Zabotyńscy – Onufrijewski nad Tasmina

5) Lebedyńscy – Georgijewski, który rzeki: Suri – w XVIII w. żeńskim został.

b) w Czerkaskim ujeździe:

1) Moroszno horscy czyli Moroszeńscy = Woznesieńscy

2) Trzyńscy (czyli Winohradzki) = Uspeńscy (dy) nad rzeką Trzyń

c) w Kaniewskim ujeździe:

1) Korsuńscy = Onufriewscy (Korsuń miasto istn. 1169)

2) Bohuslawscy = Rozdestwa Bohorodycy, nad rzeką Rosią.

3) Trechtymirowscy = Uspeńscy – Suprymow.

4) Kaniewscy = Uspeńscy w XVIIw. – suprymow.

d) Kijowskim ujeździe

1) Ryszczewscy = Preobrażeńscy – w XIXw. żeńskim został.

e) w Zwinogrodzkim ujeździe

2) Lisianscy = Trójcki – suprymow.

w) w Humańskim ujeździe

3) Mańkowscy = Trójcki – suprymow. (r. 1768 unicki) we wsi Mańkowka.

Monaster Stare-Zbarazie 1700

~~Sołoniecki~~

~~Sielec (w wojew. mozyr.)~~ 1752

~~Markowski~~ 1754

Lisianka - monaster (roicki ist. z XVII i na poczatku XVIII wieku. (w Kijowskiem)

Podubis obrok na cerkiew prawosł.

~~Kiejdany~~
~~misyjonarz~~ (w. Ducha) -
Inwegi w Wielkomiejskie powiecie istnieje (dziś w dyec. jaw
nowa cerkiew postawiona 1636 Anna Sawicka zona Aleksandrskiego-Billewicza
Kalonicza lit. z ofiarem cudownym z. Marji
Miory Nowoaleksandrow powiecie

Wejetow monaster Bazylianow f. 1789
Zafat Kwinta, r. 1845 na cerkiew prawosławną

Kozaczyzna w. Ju był monaster zwany
Heliarowski fund 1745 przez Helenę Boutlerowną i jej męża Jana Boutlera - ztąd Helijanowski monast
- r. 1845 obrócony na cerkiew prawosławną.

Сказанія о нахожд
Любомирска Тарло

Bazylianie prowincya białoruska

dyec. połocka:

Połock: 1) Zofijsk. (opactwo)

2) Borysso-Hlebsk. opat

Witebsk opactwo

Witebsk (klasztor kobiet) Połock (S. Spasę) (klasztor kobiet)

dyec. łucka

Prowincye łucka

Mielec opactwo
Dermań opactwo
Drohobuż opactwo
Dubno opactwo
Buruch Opactwo
Kaniow opactwo
Uman.
Bar
Włodzimierz

W dyecezyi włodzimierzko-brzeskiej
Supraśl monaster fund 1553 metropolita
Joiet Sołtan.

1807.?

Dyecezya brzeska
prowincya brzeska

Grodno (opactwo) Leszczyn (opactwo)
Brastaw (opactw) Kobryn (opactwo)
Troki (opactwo)

Klasztory

Antopol – Berezwica – Boruny
Brześć – Bystień – Lepery – Chomsk
Czerlona – Darew – Hrelijanow
Kluczyn (czyli Krupniany) – Jakubszlad – Jłukszyn
Kossuty – Kazimierzow –
Laden (czyli Lady) – Lawryszow – Łohojsk
– Łyskow – Mir – Nowosielce (czyli nowosiołki).
Nowogrodek – Podubisk (czyli Podubiany) – Połt
– Rakow – Rojana – Sielec (czyli Sielce) – Sutk
Świeżnie (czyli Świerzeń) – Suchowicz – Sutkow
– Torokań – Wilno – Wolniany –
Zyrowice. F. t. Alexand. Jagiellonka mark
ut około 1780.

Baryliańki

Mińsk (J Troicy) – Pińsk – Wilno – Nowogrod
Grodno. – Wolna.

Borkowski - Wojewodzki zeń pri
monastyr w gub. mohilew. pow. Starobyc
howski za prawym brzegu Dniepra przy
rzece Dichwa fund 1623 Bogdan Het-
kiewicz na urocyszku Borok z cudownym
obrazem N. Marji darowanym tu r. 1659
przez Xiazia Pozarskiego

u ł , rok, drukarz, nakładca, woluminów, stronnic, kart, anów. — Rytownik. za	Liczba		
	w Katalogu		Szafy
	Inwentarza	*Materyi*	
la Pologne.		Hist.	1391.

Mińsk (monaster Wozneseńsk.) f. 1502 żona Króla Alexandra

" (monaster narodzenia P. Maryi) fund 1612 mieszczanie dla dyzunitów

" (Monaster SS. Piotra i Pawła) fund. 1613 Bok: danowa Sterkiewiczowa dla dyzunitów
r. 1633 miał przywilej król. na założenie drukarni

(monaster S. Mikołaja) f. przed 1630

(monaster S. Ducha) f. przed 1653

~~Unia~~ na Podlesiu

Bazyliankі

Mińsk f. 1618 Anna Wilhelmowa Sterkiewiczowa dla dyzunitek

(S. Ducha) f. 1645 Antoni Sielawa metropolita dla unijatek

Bülow-Cummerow.

1. Die europäischen Staaten nach ihren innern und äussern politischen Verhältnissen. Altona 1845. iii-8°.

Dfs.

onastery w eparchii włodzimiersko-brzes
kiej

Hora czyli Zahorowski Rozdestwienski
recki Woskresenski f. około 1450
odzimierski S. Spasa przed 1500
" S. Kresta
nfirza Michajłowski
rohiczynski Trojicki przed 1563
Zabłudowski. Uspienski f. 1367 Chodkiewicz
Brest Symonowski
Pohiczynski Preobrazenski
Pasachorodski Trojicki

Eparchii łucko-ostrogskiej

rasnopolski Spaski ist. 1429
Dymitr: Nikołajewski przed 1429 1480
rmanski Trojicki 1538 Ławra
ubenski Kresty
" Preobrazenski 1517
Perespnicki Bogorodzicy przed 1490
Zasławski: Trojicki żeński przed 1551
Łucki Przenyszej Dziewy
Owrucki Bohorodzicy przed 1493

W Chełmskiej
Chełmski katedralny S. Spasa
Czerwieński (10 wiorst od Chełma)

Dermański i Klinecki pomiarnyz
w Majak 1844 № 23

W Lwowskiej

Uspieński Dianitow, Georgiew 13
Werkratski (wzorkow.)
Synezwodski
Onufrijew
Kotowczyński Preobrazenski przed 155

monasteri
Stepań cerkew S. Michała ist. 15
fund. Xżat Ostrogskich

Ukraiński imienia Jozef. 1835

Monastery

Mińsk. monaster unicki zeńsk. fund. 1834
Miadzioły klasztor Karmelitów obrocono
na monaster zeńsk. 1834.

Kroże
Surdegi (w Wilkomierzk.)
Miory
Orańczyce
Kiejdany
Kronie
Kelmy
Troki (Rozdestwa Zresz. Bohorodycy)
Krajski monaster w wileńsk. powiecie.
Hołdowski " " lidzkiem "
Nowodworski " " sokolskim "
Bielsk (mon. Nikolski)
Pińczyn (Preobrażeński
" Troicki)
Porzecz (" Symeonowski)
Zabłocyn Onufrjewski
Grodno (Borysso-Chlebski)
Kobryń (Spaski)
Lepiesowski (koło Kobrynia)
Diaklowicki "
Tykocin Klasztor Bazyljanski unicki fund. 1835

Sprawozdanie

Sprawozdanie

za rok 18 [illegible]

Konferencya _____ w _____
należąca do Dyecezyi _____
założona _____ zbierać się,
na posiedzenia raz w _____ każdego
_____ o godzinie _____
przy ulicy _____ w mieszkaniu _____
i zajmować się: 1° Odwiedzaniem ubogich w ich mieszkaniach
2° _____
3° _____
4° _____
5° _____
6° _____

Skład konferencyi

Prezes _____ (adres) _____

Wiceprezes { _____ (adres) _____
_____ (adres) _____

Sekretarz { _____ (adres) _____
_____ (adres) _____

Jałmużnicy { _____ (adres) _____
_____ (adres) _____

1. Czechryn – mon. Św. Trojcy, fund. 1653 Jan Wyhowski pisarz wojska zaporosk. dla nieumitow.

2. Grodno – obacz: Kolozа.

3. Wolica Zahorowska – mon. fund. 1567 Piotr Zahorowski, z cudownym obrazem N. Maryi P. – ~~obacz~~ na Wołyniu. – obacz Zahorow.

4. Łohojsk – mon. fund. 1752 Antoni Tyszkiewicz biskup zmudzk.; dotował r. 1765 Stanisław Tyszkiewicz kasztelan zmudzk. – w powiecie borysow.

5. Ładeński monaster – w pow. borysowsk. – obacz: Ładyń.

6. Łuck – mon. Św. Przeczystej, na Świętej Górze, ziemski, fund. Mściesław Włodzimierzowicz Monomachowicz Książe. – ~~ist~~. 1583.

7. Łuck – mon. Św. Wasyla, na przedmieściu, męzki, fund. Wasylko Romanowicz Książe; dotował r. 1459 Książe Świdrygieło Olgierdowicz.

8. Wierzbołow – mon. unit. fund. 1624 Józef Korsak wojewoda mścisław.

9. Bobownia – mon. unit. fund. 1790 Michał Bernowicz sędzia ziemski nowogrodzk. – w województw. nowogrodzk. (Aprobata w Konstytuc. 1790 r.)

10. Hermanowicze. — Mon. fund. 1790 Ignacy Szyryn komisarz brasław. z żoną Marianną z Jakubowskich. — w powiecie brasławsk. — Aprobowany Konstytucją r. 1790.

11. Studzienica — Na górze Monasterzyska przy miasteczku Studzienica nad Dniestrem w gubernii podolskiej istniał dawniej Monaster a w nim cudotworny obraz Matki Boskiej, który później przeniesiono do cerkwi św. Miajłowskiej w Studzienicy. Na drugiej górze zwanej Biała jest pieczara wielka dzieląca się rozwnątrz na kilka części. (Ob. Marczyński Opis Podola I. str 230)

12. Ładawa — We wsi Ładawie gubern. podolsk. powiecie mohilowsk. są w skale nad samym Dniestrem wykute cerkiew i 3cele w których niegdyś mieszkali czerncy. (Ob. Marczyński Opis Podola II str. 250)

13. Łotowne na Wołyniu. — Mon. św. Uspeński fund. r. 1611 istniał r. 1662. (ob: Nowicki Fort. Wołyń 1870, str. 21

15. Bogdanowo (w dyec. połock. — Mon. fund. Bogdan Sienionowicz Sapieha wojewoda mińsk.

16. Czorniaja (wieś nad Horyniem - na Wołyniu) — Monaster Czorneńcki fund. 1631 Adam i Andrzej Ursul - Rudelki (prawosławny) (właściwie Czerczyce czyli Czerniyce nad Styrem koło Łucka)

Szumsk archimandryta r. 1639.

Łoczajów fund. 1597 Anna Hlojska.

Lida: Spaski monast. unit. r. 1650 oddany dyzunitom.

Kurnenski monast. narodz. P. Marji 1650.

Łohiszyn (Łohojsk) Spaski monaster. 1650.

Snitowie za Międzybożem koło Dubna monaster fundacyi Szaj=
Kiewiczów istn. 1654.

przyjściu rzeki Lichwy

d. ist. Borkołabow (miasteczko w powiecie orszańskim nad Dnieprem dzie= dyec. mścisław.
zeńsk dzictwo w XVI w. Borkołabów-Korsaków) monaster Soszestwia Św.
Ducha (męski) fund. 1626 Kniaź Bogdan Bogdanowicz Solome= r. 1652 zniesiono
recki - dyzunicki - Plac z Bujnicze. - r. 1652 zamieniony w żeński dzono cgerniow. a osa=
otrzymał tytuł Wzniesienia Chrystowa - z cudownym obrazem N. Maryi Panny darowanym z Kutejeńskiego
(w r. 1650 przez Kniazia Kozarskiego) monasteru tu prze=
181. Tupiczewszczyzna wieś w województwie mścisławskiem pod Miasz= niesione
tem Mścisławiem nad rzeką Wechrą - monaster Św. Ducha
Tupiczewski fund. 1641 Filon, Samuel i Marcyan Mo=
wicze szlachta (był filią Kutejńskiego) - ob. Mścisław - dyzunick.

Mohilew miasto. - Monaster Św. Nikołajewski żeński fund. dyec. mścisław.
1636 mieszczanie - dyzunicki. - r. 1664 zakonnice przeniosły się do no=
wego monasteru Św. Anny w Mohilewie za Dnieprem w Chotmach. - supryzow. 1796. (dyzunicki)

d. ist. Bujnicze (wieś w powiecie orszańsk.) 1 mile od Mohilewa - monaster Św. Ducha fund.
Helena z Książąt Sołomereckich z mężem swym Bogdanem
Stetkiewiczem ~~xxxx~~ pod Komorzym mścisławsk. r. 1641 (Julia (dyec. mohil.)
Kutejńskiego) przy dawnej cerkwi - dziś żeński dyzunicki.

Rakow monaster Bazylianow prowincyi litewskiej, unicki
(na Białej-Rusi) 1753. Przeobrażeński

Makosakowski monaster (Bazylianow dyzunicki na Bia=
łej-Rusi 1725. (w Czernigowskiej gubernii)

Troki - drugi monaster Św. Jerzego przy zamkach na jeziorze
fundowali Sapiehowie w XVI w. właściwie Jan Bohdanowicz
Sapieha - r. 1702 był w ruinach.

Szklow monaster dziewiczy dyzunicki (w eparchii mohilewskiej)
supryzowany 1796.

Orsza - monaster Pokrowski dyzunicki istn. 1844

d. istn. Kutejnica – monaster żeński Bohojawleński, dysunicki istn. 1844

Fundowany przez Mi-chała Semenowicza Kria-zja Horodeńskiego, Bilskiego i Kobryńskiego z żoną Wassią: Bielsk – podlaski (w guberni grodzieńsk.) Św. Mikołajewski monaster dyzunicki istn. 1793 F

Zabłudów, (monaster dyzunicki, istn. 1793 (na Podlasiu) Św. Uspeński

Żabcze – monaster na Wołyniu fund. Cyryl Terlecki biskup. Łucki.

d. istn. żeński Grodno – Rozdestwo-Bohorodyczny monaster żeński na ulicy Łodzianie, fund. 1633. R. 1720 Lew Kiszka metropolita wyruszował cerkiew i Klasztor, unick.

Jarow miast. – Wozneseński męski monaster fund. 1534 Teodor Książ Massalski marszałek powiatu grodzieńsk. (leżał w eparchii brzeskiej) Jarów miasteczko w grodzieńskiej guberni

Kuźnice w powiecie Grodzieńskim – monaster Bazylianów fund. 1743 Kazimierz Ludwik z Wahanowa Wiktata starosta rymilijski, z żoną Ludwiką z Chrzanowskich – filia archimandryi Supraskiej

Łodubiś bazyliańskie na Żmudzi w Guberni Kowieńskiej. – Cerkiew i monaster dla 6 Bazylianów unitów fund. 1749 r. Antoni Bejna-rowicz. Bazylianie mieli tu od r. 1782 szkoły. Suprymowani r. 1832, a cerkiew obrócono na prawosławną.

Kozaczyzna (w wojewodz. trockiem – dziś w guberni kowieńsk. powiat rosieńsk.) – Monaster Helianowski Rozdestwa Bohorodyczna fund. 1745 Jan i Helena (stąd nazwa Helianów) Butlerowie, unicki r. 1845 oddany dysunitom, (drewniana cerkiew dziś bez monasteru)

Bazyliańskie klasztory r. 1773.

Monasteria: Barense, Białostocense, Bielskense (z Grzy. Dobr. bisk.) Bil-
ense cum Lanowce, Bilinense, Bilyłowiense, Camenecense, Eremenecense, Ernelavierse
Exort Kowiense, Derazyńense cum Letnia? Derevianense cum Wolica Derevniana, Hopin, Dobromilense
Dobranense, Domasłowiense (tu frater Joachimus Borysiewicz ann. aetat 61. pictor) Hołow-
czyńense, Horodyscense, Ploszowiense, Hoscense, Hugnanense, Jazienicense, Kolo-
dezneńse (koło Połonnego) Korzovense, Krasnopuszczeńse, Krechovense, Krylossense
Krystynopolense, Laurowiense, Leopolense S. Georgii, Leopolense S. Onuphrii, Leopo-
liense S. Joannis, Liszniańense, Lubarense, Lublinense, Lucovense, Lukense, Male-
jowiense, Mielense, Milozense, Niżkinicense, Orucense, Lacy Kowiense, Pocajowiense
Podlembense, Podhorcense, Pohonense, Pohuicense, Satanowiense, Monasterium
S. S. Salvatoris (?) Lokalcense, Straktowiense, Strusowiense, Swaryczowiense, Szarogro-
dense, Szczeplotense, Topolnicense, Trembowlierse, Tryhuzense, Tumiense cum
Cretwertnia, Vasilovense, Verchratense cum Zamnica, Uhernicense, Ustaszkowiense
Uniowiense, Vicipresse, Zadarowiense, Zahayense, Zahorowiense, Zamoscense,
Zawałowiense, Zbarazense, Zimnense, Złoczowiense cum Buczyna, Złotkiewiense

sacerdotes 392 fratres 128.

Monastery w Galicyi: Buczacz (Bezorth.) Drohobycz (c. Lamber.). Studzienica wdzięc. kamienice
z obrazem cudownym N. P. M.

*) Tryhuszy f. 1613 Michał Worończ (na Wołyniu)

Bazylianki: Chełm, Wilno, Mińsk, Łaszczów d. chełm. Biała na Podlasiu

Bazylianów klasztor Pochinski (czyli Łochinkach) dyec. chełm f. 1372 Teofila Wilżyna

Święto Św. Łaskawej Zernowskiej ustanowił dla Rusi na dzień 14 Października metropolita Grzegorz Camblak.

Metropolia suczawska

Założona około r. 1456 w Suczawie – metropolita pisał się arcybiskupem suczawskim i całej Mołdawii, i exarchą plagińeńskim oraz namiestnikiem Sebastyi

Pozajście Kozerska rzeczna cerkiew
od r. 1864
Rafna obrza w Cerkiew 1865

Zawadzki Casimirus

Serenissimo Joanni III
vere repraesentans Fi
capitibus imperii Sa
Varsaviae, 1716. 4

Kościoły i ~~klasztory~~ monastery Unitów w Rossyi 1804 r.

	archi dyec. połock.	dyec. łuck.	dyec. brzesk.
Cerkwie	445	141	802
Monastery Bazylianow	19	28	36
" Bazylianek	3	3	5.

św. Parafkewija rodem z Serbij – [illegible]
ofiji za panowania Jana Asena cara
bułgarskiego i serbskiego przeniesione do
miasta Tyrnowy – w. XVII Wszyli Lupul woje
woda przeniósł je do Jass

Fereja monaster S. Jan Iwanowicz Sapieha
wojewoda podlaski starosta drohicki † 1580.

Ex. 1. Obrazy z ż
pańskiego

Obraz cudowny Bogarodzicy w Czernihowie
niegdy w monasterze Swiato-Troickiem
Ilińskim Czernigowskim ptakat r. 1662
da opisane w dziele Runo

Obraz cudotwornej Bogarodzicy Rudeńskiej przeniesiony
1690 z Rudna ~~zalicz~~ do monastyru Łanieńskiego Kijewo-
Pieczarskiego do krowy

Józef Hojka archiepiskop mariamoroski

Śmierci Łazarza Baranowicza który † 1690 obrany
archiepiskopem czernihowskim archimandryta Czerniho-
wski Mateusz Maksymowicz 1696 który potem umarł metropolitą Kijowskim
Literat.

W archiepiskopii Czernihowskiej r. 1696 należał monaster
Trojcy Zlińskiej w Czernihowie – monaster męski Andro-
niewski – monaster męski Kluczowski – monaster męski
Elijaski – Katedralna cerkiew w Czernihowie – oraz proto-
pii Czernihowski, Nowohrodski, Starodubski, Bereziński,
Chaski, Mjenski.

Metropolia Kijowska sięgała po Słuz rzekę

Urban VIII nadał Ruśinom w Brynie kościół S. Sergiusza i Bacha którego rządcą był prokurator jeneralny Bazylianów ruskich. R. 1718 nazwano ten kościół madona del Lasolo (n. L. Zyrowicka)

Do historyi Unitów: Baronius: De Ruthenis ad communionem sedis apostolicae (w Rocznikach)

(kardin: Vizzardelli:) Dissertatio de origine christianae religionis in Rusia. Romae 1826. 8.

Kulczyński Ignacy: Specimen calepiae ruthenicae Romae 1733 i Lwowie. 1759

" " Menologium basyliańskie

Stebelski Ignacy: Dwa wielkie światła na horyzoncie potockim, żywoty SS. Lanien i matek Ewfrozyny i Barsanofiusza Wilno 1781

Porej Filippowicz: Synopsis

Zochowski Cyprian: Colloquium lubelskie 1680

Susza Jakob: Phoenix tertiato redivivus Zamość 1684

Pisma Jana Dubowicza, Krewzy Żewuskiego Leona, Melet. Smotryckiego, Chrystazego Sielawy, Kasyana Jakowicza, Jana Olesiewskiego Mohiły (Zimina) Lithos, Joannicego Galatowskiego, Kalnofojskiego, Kossowa

(Theiner Auguste:) Vicissitudes de l'eglise catholique des deux rites en Pologne et en Russie (z przedmową hr. Montalembert) 1843. 2 Tomy

(Theiner Augustin): L'église schismatique russe, d'après les relations recentes du prétendu saint synode (trad. par Luquet.) Paris (Gaume) 1846

d'Horrer: Souffrances et persécutions de l'église catholique en Russie 1842.

153. Sprawozdanie obiorcze Arcybractwa Miłosierdzia 4°
z r. 1841. ~~1842~~ 1844 (2 ex.) 1850 (2 ex.)

154. Zdanie sprawy obejmujące cyrkuł wyszłych
Kapitułach Krakowa. z r. 1845. 1847. 1848
~~1849~~ 1850. 4°

155. Dziennik rządowy z r. 1850. 4° f. 1.

156. Dziennik rządowy m. Krakowa i jego okręgu
z r. 1851. f. 1.

157. Dziennik rządowy z r. 1852. 4° f. 1.

158. Kalendarze Krakowskie. 4° Z r. 1817. 1833. 1835.
1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842.
1843. 1848. 1850. 1851. 1852.

159. Programata Szkoły Lechniczej Krakowskiej
z r. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840.
1841. 1842. 1843. 1844. 1845. (gr. 2

160. Lwowianin. Kalendarz Lwowski z r. 185

× 161. Przegląd. pismo demokratyczne. z r. 1848. f.
№ 1–17. f. 2. oprawne.

162. Zbiór nauk Ekumenicznych Synod Katolickich i p.
Nov. Leszno i Gniezno 1844. 8°. gr. 115.

Wiara na Rusi chrześciańska przyjęta została przez Włodzimierza Wielkiego r. 988, upowszechniona zaś została r. 1017 pod wielkim Księciem Jarosławem i jego następcami. Główną ustawą czyli prawem kanonicznem na Rusi był Nomokanon (t.j Prawny Kodex) ułożony przez Focjusza patriarchę z rozporządzeń SS. świętych, kanonów soborowych oekumenicznych (powszechnych) i rozporządzeń imperatorskich wydanych w materiach cerkiewnych. Ustawy te zwano na Rusi Prawił (czyli Prawił świątych Otec Kniga, albo Zakonoprawilnik) lub też Kormiza. Nomokanon ów został z rozkazu Jakuba Światosława despoty bułgarskiego (?) przez Jana Dragosława r. 1270 po słowiańsku przepisany r. 1270 i w darze Cyrylemu III metropolicie Kijowskiemu przysłany. Nomokanon dla Rusi według podania przez Księcia Jarosława Włodzimierzowicza około r. 1051 podług źródeł greckich ułożony potwierdzony został przez Witolda w. x. lit. przez Kazimierza Jagiellończyka i Alexandra w. x. lit. w Wilnie d. 20 marca 1499 na prośbę Józefa Sołtana metropolity Kijow. i przez Zygmunta I w Przesiu litewskim d. 2 lipca 1511. przez Stefana Batorego d. 25 lut. 1585 przez Zygmunta III d. 22 lutego 1605 (na prośbę Focjusza), Jana Kazimierza d. 29 sierpnia 1658 (na prośbę kolendy) Michała Korybuta d. 19 październ. 1669, Jana III d. 3 marca 1676 (na prośbę Cyryl. Zochalowskiego) i Stanisława Augusta d. 16 paźdz. 1765. Oprócz tego potwierdzili prawa Kościoła ruskiego Władysław IV

d. 14 marca 1635 (na prośbę Józefa Rutskiego metropolity) August II d. 15 czerwca 1700 (na prośbę Józefa Szumlańskiego) August III d. 30 lipca 1736 na prośbę Atanazego Szeptyckiego) – Sam „Nomokanon ryrzecz Zakonoprawilnik" wyszedł pierwszy raz z druku w Kijowie 1624 in 4° ogłoszony za drukiem przez Zachariasza Kopystyńskiego. – Podług tych ustaw kościelnych obierany był metropolita poświęcany od patriarchy carogrodzkiego, on naczał granice dyecezyj, potwierdzał i święcił biskupów, karał przestępnych i wyzuwał z dostojeństwa.

R. 1418 Grzegorz Cemiwłach (Semiwłach) metrop. kijow. jedzie do Konstantynopola dla unii

R. 1437 Izydor metrop. kijow. unitą przyjmuje 1439 unię w Florencyi

R. 1476 Misael metropolita kijow. posyła legatyą do papieża w celu unii

R. 1581 Possewin jezuita starał się Konstantego Ostrogskiego przeciągnąć na unię

Po śmierci Włodzimierza W. podzieliła się Ruś na różne księstwa: nowogrodzkie, Połockie, Smoleńskie, Turowskie, Włodzimierskie w których osobne były biskupstwa. – Gdy w XIII wieku Xięstwo połockie przez Litwinów zabrane zostało utworzył r. 1415 Witold z biskupstwa arcybiskupstwo połockie; a po zawojowaniu Rusi przez Tatarów powstała metropolia w Halyczu.

R. 1415 Witold w. x. Lit. niemogąc znieść zdzierstw metropolity Focyusza Greka w Moskwie przesiadującego upraszał patriarchę o innego metropolitę, którego gdy patriarcha Euthymiusz III przysłać niechciał zjechało się duchowieństwo z prowincyj litewskich na Synod do Nowogrodka litewskiego r. 1415 gdzie Teodozy nowo mianowany arcybiskup połocki, Gerazym biskup włodzimier. Dionizy biskup Łucki, Sebastian arcyb. Smoleńsk. Chariton biskup chełmski Eutymi biskup turowski i biskup nowogrodzki wyzpowiedzieli posłuszeństwo Focyuszowi metropolicie kijowskiemu siedzącemu w Moskwie i Grzegorza Cemiwołaka na metropolitę kijowsko-litewskiego obrali d. 25 listop. 1415 oderwawszy się od Kościoła ruskiego i utworzywszy oddzielną potudniowo ruską czyli litewsko kijowską metropolią.

Papież Kalixt III (XII Calend. Augusti Pontificatus A° 4) podzielił Ruś na 2 części Provincia Ruthena Superior Schismatica pod rządem Xięcia moskiewskich i Provincia Ruthena inferior catholica pod rządem Króla polsk. do której należało arcybiskupstwo kijowskie biskupstwa: brzeskie, smoleńskie, połockie, turowskie, łuckie, włodzimierskie, przemyskie, chełmskie i halickie.

R. 1589 za staraniem cara Teodora Iwanowicza z porady Borysa Hłodunowa, za pozwoleniem patryarchy Jeremiasza II zamieniła się metropolia moskiewska w patriarchat. To dało powód Zygmuntowi III do zamiaru utworzenia patriarchatu w prowincyach polskich. Pierwszy Piotr Skarga wydanem w Wilnie pismem r. 1583 okazał potrzebę porozumienia się Greków i Rusinów z Kościołem łacińskim i skłonił Cyryla Terleckiego bisk. łuck. Petrzyckiego bisk. turow. Batabana bisk. Lwow. Zbirujskiego bisk. chełmsk. do przyjęcia Unij. Sam Konstanty x. Ostrogski listem z Lublina d. 21 czerwca 1593 do Hipacego Doncja pisanym zalecał mu odnowienie Unij z Rzymem i swą pomoc w tem przyrzekł. R. 1595 przyszła Unia do skutku za staraniem Skargi, którą Klemens VIII bullą „Magnus Dominus" światu ogłosił, pozostawiwszy Rusinom w całości przyszłych dogmatach i obrządkach. — Odtąd sami biskupi ruscy unii swojéj swego metropolitę.

metropolii w Moskwie od r. 1440 pierwszy Jonasz który był biskupem rezańskim, ostatnim Dyonizy + 1590, po nim nastali Patryarchowie w Moskwie, pierwszy Job od r. 1590, ostatni Stefan Jaworski 1703, po którego śmierci Piotr Wielki utworzył Synod duchowny.
Za patryarchy Nikona 1652 z powodu poprawy ksiąg cerkiewnych nastąpiło rozdwojenie cerkwi (Starowiercy)

R. 1793 po pierwszym Rozdziale Polski biskupstwa lwowskie, przemyskie dostały się pod panowanie austriackie — jednak odnosiły się jeszcze do metropolity Jazona Smogorzewskiego aż do r. 1806 w którem oddzielną metropolią halicką utworzono z sufraganiami bisk. przemyskim i chełmskim.

R. 1795 nastąpił zabór prowincyj polskich przez Rossyą. Cesarzowa Katarzyna II d. 6 września 1795 zabrawszy dobra metropolicie Rostockiemu i biskupowi pińskiemu Jozafatowi Butkakowi wyznaczyła im pensyą. — Ukazem z d. 28 kwietn. 1798 zniesiono metropolią unicką Kijowsko-litewską arcybiskupstwo smoleńskie i czernichowskie, biskupstwo pińskie i turowskie (osadziwszy metropolitę Teodozego Rostockiego i biskupa pińskiego Jozafata Butkaka na pensyi bez czynności) utrzymano tylko Heraklidza Lisowskiego arcybisk. połock. i biskupstwo wołodzimierskie zniesiono a rządy biskupstwa oddano Leonidowi Głowniewskiemu biskupowi sufraganowi brzeskiemu. Biskupstwo łuckie powierzono

Stefanowi Lewińskiemu byłemu sufraganowi i administratorowi. Przez tę nową organizacyją zostały w Rosyji utworzone unickie: 1) Arcybiskupstwo połockie 2) biskupstwo łuckie 3) biskupstwo brzeskie — i przy tego 4) biskupstwo chełmskie w Polsce i Galicyi 6) biskupstwo lwowskie 6) biskupstwo przemyskie.
Zarządzał nad hierarchią w Rosyji powierzono arcybiskupowi połockiemu Heraklinszowi Lisowskiemu przyjmującemu w rzymsko-katolickiej Kollegii II departamentu w Petersburgu, który po śmierci ostatniego metropolity kijowskiego (Teodozego Rostockiego + 25 stycz. n. styli 1805 w Petersburgu) mianowany został od cesarza Aleksandra w Petersburgu d. 24 lipca 1806 „metropolitą unickich cerkwi w Rosyji."

F biskupstwa brzeskiego: pińskiego

R. 1799 Rząd pruski w części swej ruskiej F utworzył nowe biskupstwo supraślskie na które to biskupstwo Jan Albertrandy biskup zenopolitański z rozkazu (rzymskiego) rządu wyświęcał 2 biskupów Teodozego Wistockiego i Mikołaja Duchnowskiego który umarł nominatem w krótce. R. 1807 wróciło biskupstwo supraślskie do Rosyji

(utworzone 1809 biskupstwo 4 z metropolitą) 1825 Stan hierarchii unicko-ruskiej w Rosyji 1) Biskupstwo litewsko-wileńskie z tytułem metropolii utworzone 1809 którego pierwszym biskupem metropolitą Adrian Hołowania opat-bratawski a pierwszym metropolitą Józafat Bułhak biskup brzeski od r. 1818. Dyecezyja ta zajmowała województwa kijowskie i bracławskie. Cerkwi parafialnych 304 dusz 284,292, monasterów męskich 7 monachów 129 monasterów żeńskich 2 zakonnic 27. Popów święckich 350.

F popów święcek 675 dusz 542,614 klasztorów żeńskich 3 zakonnic 17, męski monaster Ławryszów

2) Arcybiskupstwo Połockie którego arcybiskup Jan Damasen Krasowski Cerkwi parochialnych 463 popów święckich 500 dusz 489075, monasterów męskich 118 monachów 114, klasztorów żeńskich 2 zakonnic 22.

R. 1828 zmieniono hierarchią utworzono 2 biskupstwa 1) białoruskie w Połocku 2) litewskie w Żyrowicach — R. 1839 zniesiono unią i monastery jemina-rium w Połocku. Biskupem litewskim od r. 1828 był Józef Sienkiewicz

3) Biskupstwo Łuckie biskup Jakub Martuszewicz zajmuje gubernią podolską wołyńską, kijowską czyli dawne biskupstwa Łuckie, włodzimierskie i kamieniecke (w których 5000 cerkwi dyfunkcii zabrał.). Unickich cerkwi paraf. 160 popów święck. 460, dusz 111598 monasterów męskich 22 monachów 266 klasztorów żeńskich 3 zakonnic 14 — Rezydencya biskupa Łuckiego w Żydyczynskim monasterze.

4) Biskupstwo Brzeskie którego biskupa Józafat Bułhak metropolita — składa się z dawnego biskupstwa pińskiego i włodzimierskiego. Cerkwi paraf. unick. 549,

I) Patriarchat carogrodzki. (12,000,000 dusz)

1) Arcybiskupstwo (metropolia) Adrianopolis*) – Biskup:*) (bisk. r. 330 – aryb. 452)
stwa (sufraganije): a) Agathopolis (w XVI w.) b) Trabizya
(około r. 890)
2) Arc. Mesembria (r. 680 bisk. – r. 879 aryb.)
3) " Anchialo (w II wieku bisk. – r. 1166 aryb.)
4) " Philippopolis (w IV w. b. – r. 451 aryb. ma tytuł: exarcha Europy
i Dragobitiyi.)
5) " Eskiyagra
6) " Lihitza (r. 1351)
7) " Sozopolis (bisk. r. 431 pod metropolią Adrianopolis – aryb. 1358)
8) " Heraklea (Erekli) (bisk. r. 325. – aryb r. 431 – Exarcha Thracyi i Macedonii)
Biskupstwa: a) Gallipoli (r. 431) b) Rhaedes-
tum (Rodosto – bisk. r. 383 – metropolita dziś). c) Tzyrollos (Tzor-
lu – b. r. 383) d) Metra (r. 383) e) Myryophytum (r. 1372)
9) Aryb. Selymbria (Silivri – bisk. r. 451 – arc. r. 879)
10) " Media (Midieh – bisk. r. 886 – arc. r. 1357)
11) " Bizya (Wisa – bisk. r. 431 – arc. r. 869)
11) " Ganus i Khora (Ganus aryb. 1347 – w XVI w. przyłączono Khora)
12) " Perkus (Perkai, wyspa na Czarnem morzu – bisk. 383 – aryb. 879 r.) i
Panium (Kila – bisk. 536) złączone – (Exarcha Bosforu thracyjskiego)
13) " Trajanopolis (bisk r. 340 – aryb r. 400) i Maronea (aryb. r. 1564)
14) " Aenos (Enos bisk. 340 – arc. r. 1084)

15) Aryb. Xanthia (bisk. r. 879–aryb. r. 1580) i Peritheorium (połącz. 1580)
17) " Dimolika (Didymotichus – bisk. r. 879 – aryb. w XIII w.)
18) " Marcianopolis (Schumla – r. 235 bisk. – r. 431 aryb.)
19) " Nikopolis (bisk. w V w. – aryb. w XV w.)
20) " Rhussium (Ruszczuk – Toperus – bisk. r. 431 – aryb. 1084)
21) " Dorostolum (Silistria – bisk. 431 – arc. r. 1143.)
22) " Odyssus (Bare czyli Lenano – bisk. w V w.)
23) " Warna (arc. 1343 – Exarcha Czarnego morza)
24) " Tirnowa (r. 1204 papież Innocenty III erygował tu metropolię i prymasostwo Bułgaryi; lecz metropolita Germanij + 1245 przyłączył się do patryarchatu carogrodzk. i do r. 1463 zostawał niepodległym) – metropolita Bułgarii.
25) " Gothia (bisk. r. 325 Ulfilas – w IX w. aryb. przeniesione do Kafy w XVIII w) i Kapha.
26) " Sardika (Sophia – bisk. r. 325 – aryb. r. 431) – Biskupstwa: a) Lophitzus (w XVI w. należało do metropolii w Tirnowa) b) Samokowo (w XVIII w. arcybisk. należące do metropolii Ipek.)
27) " Ochrida (Okhri – bisk. r. 343. – Papież Hadrian II około 870 wyniósł na arcybiskupstwo – w krótce odewało się od Rzymu – od XI w. było niepodległe – w XVIII w. przyłączone do patryarchatu carogrod.) – Arcybiskupi z Prima-Justiniana, Ochrydy i całej Bułgaryi.
28) " Castorea (arc. r. 1564) – Prototroni Bułgaryi.
29) " Pelagonia (Heraklea-Sintika – bisk. 343) czyli Bitolia (Monastir)
30) " Edessa (Bodena – Widdin bisk. 692 – aryb. 1642)
31) " Corytza i Selasphor (w XVIII w. należało pod Ochrida)
32) " Grebeno (bisk. w XII w.) – Biskupstwa: a) Sisannio (r. 1576) b) Mogleni (w XIV w.) i Moleschi (przyłączone do Mogleni w XVIII w.) c) Prespes i Debri (bisk. r. 343) d) Citraba (w XVIII w.) e) Cora i Macra (w XVIII w.)

33) Arcyb. Prisren (r. 1218 biskupstwo pod metropolią Ipek – w XVIII w. arcyb.)

34) " Sarajewo (Bosna Serai) (w XV w. biskupstwo pod metropolią Ipek – w XVIII w. arcyb.) (Biskup Bosnii)

35) " Belgrad (Berat – arcyb. w XVIII w. należał pod prymasa w Ochrydzie) – Biskupstwa: a) Mostar b) Klissura.

36) " Joannina (bisk. r. 879 – arcyb. w XVI w.) – Biskupstwa: a) Photice (Bella – bisk. r. 451) b) Butrinto (bisk. 450) c) Chimara (w IX w.) d) Drynopolis (Argyro-Castro – r. 459) e) Delvino (w XVIII w.) f) Paramithia (w XIX w.) g) Kawaja (Kawalia)

37) " Dyrrachium (Durazzo – bisk. r. 431 – arcyb. r. 451) – Biskupstwo: a) Aulona (w V w.)

38) " Arta (bisk. r. 1156 – W XVI w. przeniesiono tu metropolią z Naupactus czyli Lepanto) – Biskupstwa: a) Aetus (r. 1230) – b) Achelous (w IX w.)

39) " Larissa (bisk. r. 347 – arcyb. r. 431) – Biskupstwa: a) Demetrias (Dimitriato – r. 431) b) Zetunium (Zeituni † r. 869) – c) Stagae (Stagon – w IX w.) – d) Thaumacus (Taumako – r. 1564) – e) Litza (w IX w.) – f) Elasson (r. 879) – g) Trikala (w IX w.) – h) Nikopolis (La Prevesa – r. 347)

40) " Pharsalus (bisk. r. 431 – arcyb. r. w IX w.)

41) " Thessalonika (Saloniki – r. 325 arcyb. – Exarcha Thessalii) – Biskupstwa: a) Citros (r. 869) b) Serbia (w IX w.) – c) Campania (w IX w.) – d) [redacted] Petra (w IX w.) – e) Ardamerium (w IX w.) – f) Hierissus (Rizvoro – w IX w. – matytut: Biskup Św. Góry Athos) g) Poliana (w IX w.) h) Platamon (w XVII w.)

42) " Philippi (arcyb. r. 879) i Drama (arcyb. 1438 – Potężne w XVIII w.)

43) " Berrhaea (bisk. 347 – metr. 1274)

44) Arcyb. Cassandria (bisk. r. 449 - arcyb r. 1639)
45) " Serrae (bisk. r. 449 - arcyb. w IX w.)
46) " Pogoiana (Poiana - w XVI w.)
47) " Zychnae (r. 1500)
48) " Melenikus (r. 1274)
49) " Uskub (bisk. r. 343 - arcyb. r. 492) - Biskupstwo: a) Rhendina i Aribli (Lete - w IX w. - w XVI w. było metropolią)

β) w Małej Azyi.

50) " Caesarea (Kesarieh w Kappadocyi - w IV w.)
51) " Iconium (Koniah - bisk w III w. - arcyb. r. 451)
52) " Nyssa (Nisi w Kappadocyi - bisk. r. 376 - arcyb. w XVII w.)
53) " Ancyra (Angori - bisk. r. 325 - arcyb. r. 533)
54) " Juliopolis (Heliopolis, Sarilar albo Basileion (bisk. r. 314 - arcyb r. 1080)
54) " Nova Caesarea (Niksar - bisk. r. 264 - arcyb. 533.)
55) " Trapezunt (Tarabosan) (bisk. r. 325 - r. 783 przeniesiono tu metropolią z Rhasis prowincyi Lazika)
56) " Amasia (bisk. r. 264 - arcyb. r. 458)
57) " Sinope (Sinob - bisk. r. 347)
58) " Myra, Lisidia (Antiochia - bisk. r. 314 - arcyb r. 536) Attalia i Side (połączone w XVI w. - metropolita siedzi w Carogrodzie)
59) " Nikomedia (Izmitkmid - bisk. w II w. - arcyb. r. 451)
60) " Chalcedon (Kadi-Kioy - bisk. w II w. - arcyb. r. 451)
61) " Bursa (Brussa - bisk. r. 325 - arcyb. r. 1232)
62) " Nicaea (Izmik - bisk. r. 325 - arcyb. r. 451)
63) " Ephesus (bisk. w I w. - katedra w Magnesia - metropolita siedzi w Carogrodzie: Exarcha dyjecezyi Azyi) - Biskupstwa: a) Heliopolis (Aidene) b) Chiosne (Isches. me - fund r. 1818)
64) " Smyrna (bisk. w II w. - arcyb r. 869)

65) Aryb. Cyzicus (Artaki – bisk. r. 325 – aryb. r. 431)
66) " Proconnesus (Marmora – bisk. r. 431 – aryb. r. 879)
67) " Philadelphia (Allahshehr – bisk. r. 325 – aryb. w IX w.)

8) Na Wyspach:

68) " Gortyna (Creta, Candia, Metropoli) (bisk. w I w. – aryb. r. 451 – ma tytuł: Prymas Europy) – Biskupstwa: a) Arkadia (r. 787) b) Hierapetra (Girapetro – r. 451) c) Mirabello. d) Lampe (Haghio Vasili – bisk. r. 431) e) Rhithymne. f) Cydonia (r. 692) g) Aulopotamos.
69) " Rhodos (bisk. r. 325 – aryb. r. 452)
70) " Samos (bisk. r. 692) i Nikaria (wyspa – w XVIII w. połączone – stolica w Chora)
71) " Chios (Skio – bisk. r. 451 – aryb. r. 1575)
72) " Kos (Stanchio – bisk. r. 325 – aryb. r. 1721)
73) " Carpathus (Skarpanto – bisk. r. 431 – aryb. w XVIII w.) i Casus (Kaxo)
74) " Imbro (r. 1575)
75) " Lemnos (bisk. r. 325 – aryb. r. 1054)
76) " Methymne (Molivo na wyspie Lesbos – bisk. r. 520 – aryb. r. 869.)
77) " Mitylene (Metelino na wyspie Lesbos – bisk. r. 359 – aryb. r. 860 – Katedra w Castro.) – Biskupstwo:
a) Lero (wyspa – r. 553)

II) Patriarchat Alexandryjski. (5 000 dusz)

1) Arcybiskupstwo: Aethiopia (tytularne)
2) " Memphis (Kairo – bisk. r. 325)
3) " Pelusium (Damietta, Damiat – bisk. r. 325)
4) " Metelis (Rosette, Reschid – bisk. r. 325)

(Ci arcybiskupi mieszkają w Alexandryi i tworzą Synod Patryjarchy.)

III) Patriarchat Antyjochijski (150000 dusz)
(od XVI wieku rezyduje w Damaszku.)

1.) Arcybisk. Antiochia (Antakia – bisk. w I w. – aryb. w XVI w.)
2) " Berrhoea (Aleppo w Syryi – bisk. r. 325 – aryb. w XVII w.)
3) " Laodicea (Ladikiyeh – bisk. w III w. – aryb. r. 553.)
4) " Tyrus (Sur – bisk. w II w. aryb r. 431) i Sidon (Saida – bisk. r. 325 – w XVI w. połączone – katedra w Hasbeiya.)
5) " Arcadia (Arkai w Fenicyi, Akkar – bisk. r. 363.)
6) " Berytus (Beirut – bisk. r. 314 – aryb. w XVII w. – ma tytuł: Biskup Fenicyi nad brzegami.)
7) " Tripolis (Tarabulus – bisk. r. 325)
8) " Emesa (Hems, Homs – bisk. w IV w. – aryb. w IX w.)
9) " Heliopolis (Baalbek – bisk. r. 306) i Laodicea Libani (Góra Libanon – bisk. r. 431 – połączone w XVIII w.)
10) " Adana (bisk. r. 325 podlegało metropolii Tarsus)
11) " Seleucia (Seleskich w Izaurji – bisk. r. 325 – aryb. r. 431)
12) Arcybiskupstwo od r. 431 exymowane i samodzielne: Salamis (Constantia, bisk. r. 325 – potem w Hamochostos czyli Famagusta w VIII w. – dziś w Nikosia na wyspie Cyprus) – Biskupstwa: Curium (Episcopia – r. 431) – b) Paphus (Baffo r. 325) – c) Neapolis w VII w.) d) Amathus (Lemissus, Nemosia, Limasol bisk. r. 451 – r. 1190 przeniesione do Neapolis.) – e) Ledra (Nikosia – w III w.)

IV) Patriarchat Jerozolimski (od V wieku) (150 000 dusz)

1) Arcybisk. Caesarea (Kaisarieh – bisk. r. 198 – Protothronos)
2) " Scythopolis (Bethsan – bisk. r. 318 – aryb. r. 457)
3) " Petra (Kerak w Arabii – bisk. r. 347 – aryb. r. 457)
4) " Ptolemais (Akka – bisk. r. 198 – aryb. r. 1672. – Exarcha)
5) " Bethlehem (bisk. r. 1169 – aryb r. 1646)
6) " Nazareth (w XII w.)
7) " Lydda (Diospolis – bisk. r. 319 – aryb. w XII w.)
8) " Gaza (bisk. w IV w. – aryb. w XII w.)
9) " Pharan (Sinai – bisk. r. 457 – aryb. w XII w. – miejsca w Carogrodzie)
10) " Joppe (Jaffa – bisk. r. 419 – aryb. w XII w.)

11) Aryb. Neapolis (Nabulus, Sichem-bisk. 314 - aryb. w XII w. - przyłącz w XVII w. do Sebaste)
12) " Sebaste (Samaria-bisk r. 325 - aryb. w XII w.)
13) " Góra Tabor (r. 1151)
14) " Philadelphia (Rabbath=Amman w Arabii; Es=Salt) (bisk. r. 325 - aryb. r. 451)

B) W Królestwie Greckiem

1) Biskup Korynth i Argolis.
2) " " Patras, Achaja i Elis.
3) " " Kyparissia i Messenia.
4) " " Mantinea i Arkadia.
5) " " Stara-Mistra i Lakonija.
6) " " Missolunghi, Akarnania i Aetolia.
7) " " Amphissa, Phokis i Lokris.
8) " " Athény, Attika i Beotia
9) " " Chalkis i Euboea
10) " " Hermopolis (na wyspie Syros)

C) Na Wyspach Jońskich:

1) Aryb: Korfu - ma sufraganią: Paxos
2) " " Kephalonia - ma sufrag: Ithaka
3) " " Zanthe
4) " " St. Maura
5) " " Cerigo

D) W Multanach i na Wołoszczyznie

1) Aryb: Bukarest: - Biskupstwa: a) Rymnik (Nowy-Severin) - b) Buseo - c) Argisch.
2) Aryb. Jassy - Biskupstwa: a) Roman - b) Hirsch.

E) W Serbii.

1) Arcyb: Serbski w Belgradzie (r. 1351 założył car Stefan Duszan patriarchat w Ipeku w Albanii, zniesiony 1765) – Biskupi: a) Szabac. – b) Czaczak (wprzód arcybiskupstwo w Użycy) – c) Timok (wprzód biskupstwa Niż i Nowy-Bazar = Prizren.)

F.) Na Czarnej-Gorze

1) Biskup Władyka w Cetyni (Zetta) ma tytuł metropolity Skadarskiego i Pomorskiego.

G.) W Austryi:

1) Arcybisk: Karlowicki – Biskupi: a) Temeszwar – b) Werszec. – c) Nowy Sad. – d) Arad. – e) Buda (Ofen) – f) Zakrac – g) Karlstadt. – h) Hermannstadt. – i) Czerniowce – k) Sebenico

Rozkol (Kościoła ruskiego)

Rozkolników liczą w Rosyi do 9.000,000. Początek schizmy (starowierstwo) sięga r. 1667, gdzie na wielkim Soborze w Moskwie ogłosił się Rozkol – lubo już w XIII wieku przychodzą sekty Martynowców i Strygolników. Od r. 1682 dzielą się Rozkolnicy na 2 oddziały a) Popowcy i b) Bezpopowcy którzy nie modlą się za Cara, powtornie krzczą przechodzących przyjmują tylko 2 Sakramenta: krztu i spowiedzi, odrzucają małżeństwa, i żywo się palą. Rodzaje i sekty Bezpopowców są:

1) Kapitonowie, założeni przez czernca Kapitona, żyją chlebem i owocami – podczas nabożeństwa ich przynosi dziewica na głowie suche winogrona, które rozdaje – są po większej części samobójcy.

2) Bezpopowcy syberyjscy założeni przez czernca Awakuma sami się palą żywcem.

3) Pomorianie czyli Danielici założeni przez Daniela Wikulicz między jeziorami Onega i Wyg oraz morzem białym – modlą się za Cara – odrzucają małżeństwo

4) Teodozyjanie założeni przez dyjakona Teodozego (+ 1711) który gminy swe utworzył koło Dorpatu i w Lolfie. najwięcej koło Kazanu.

5) Filipowcy (Filiponie) zwani też Sożygatele – sami się palą – nad rzeką Wyg.

6) Strannicki (pielgrzymi) lub Skitalcy (błędnicy) w lasach i pustyniach żyjący założeni przez Efima dzielą się na α) Skitalcy i β) Stranno-przyjmcy (gościnni) – nieznają małżeństwa, żyją wstrzemięźliwie.

7) Dietoubójcy zabijają dzieci.

8) Adamici założeni przez Andrzeja Denisow – nie przyjmują rubli z wyobrażeniem S. Jerzego i niechodzą po gościńcach bitych.

9) Nietowszczyki czyli Spassowo Sogłasie (Bractwo) mają tylko chrzest.

10) Browozeni przyjmują małżeństwo
11) Samokreszczeńcy, krzczą się 3 razy
12) Akulinowszczyzna założeni przez Akilinę dozwalają wolne spółkowanie jako świętą miłość chrześciańską.
13) Basini czyli Anissowszczyzna zbierają się w Wielki czwartek
14) Subotniki - rodzaj żydów.
15) Skoptani odrzucają małżeństwo
16) Strkateli Chrysta ciągle podróżują
17) Duszilszyki, czyli Tuchalszczyki sami się duszą.
18) Skopcy założeni przez Selisanowa - sami się trzebią
19) Chlisty czyli Swiątasie bożych ludzi założeni przez Daniela Filipowicza
20) Napoleonowszczyzna uważają Napoleona I za wcielonego Chrystusa
21) Skakuny skaczą przy nabożeństwie - w Finlandyj
22) Duchoborcy - rodzaj kwakrów czyli illuminantow
23) Mołokany - żyją mlekiem i w poście.
24) Obszczie - wszystko u nich wspólne.
25) Nemoliaki - nie modlą się
26) Wuginowszczyzna
27) Pawłowszczyzna
28) Kowilicy
29) Kiślowczyzna
30) Babuszkino Swiątasie
31) Krzyżtowszczyzna.
32) Kondratjewcy.
33) Ignatowszczyzna.
34) Anisimowszczyzna
35) Łazarewszczyzna
36) Faryzei
37) Mastowcy

(Sb. Sbornik prawitelstwen rzjedenij o raskolnikach. Londor 1861 Tom I. II Każdy tom 8 Szylingow.

B) Popowcy osiedli we wsi Wjetka nad Dnieprem w gubernii mohilowskiej w Polsce w dobrach Chaleckiego r. 1695 przez popa Teodozego, gdzie ich zwano Starowjercy – stąd się rozeszli i podzieli na rozne sekty:
1) Zbogtasie Wetrokoje
2) Zbogtasie Diakonowskoje.
3) " Epifanowskoje w Starodubie r. 1764
4) " Czernobolcow w Polsce w Czernobylu – czerą tylko krzyż na którym Chrystus.
5) " Sustowo – w Jaratowskiem.
6) Peremazancy – drugi raz mażą dzieci olejem św. – w Moskwie

W Prusiech mają Filipponi w obwodzie Lenzburg i o Kolonii nad rzeczką Alt-Veta – (należą do bezpopowców No 5)

W Austryi na Bukowinie mają wioski: Fontina alba (Białokrenica) gdzie mają cerkiew Soborną, klasztor i biskupa – Sokolicy (byli tu już przed r. 1775), Michorda – i Klimowcy (gdzie jest 30 familii bezpopowców) – zwią ich Lipowaner.

W Multanach są popowcy 20,000 głowne ich siedziby: Manuiłowka, Jassy

Na Wołoszczyznie 3000 w okolicach Braiłowa, popowcy.

W Turcyznie: w Tulczy, Dobruczy 10,000 – popowcy.

W golfie Enos – bezpopowcy (Skopcy i Chlysty)

W Azyi mniejszej – wieś Mandrora – (popowcy) 11,000

R. 1841 Ambrozy wypędzony władyka w Bośnii zostaje starowierca osiadł w Fontina alba i r. 1843 uzyskał pozwolenie utworzenia dyecezyi na Bukowinie pod warunkiem jeżli od parafian będzie miał zabezpieczonych 12000 złm. rocznego dochodu – gdy te pieniądze złożono w Rossyi, mianowicie w Moskwie r. 1846 d. 25 Octobra Ambrozy został intronizowany i wprowadzony na biskupa do Bieła-krynicy – R. 1848 zabiegi dyplomatyczne Rossyi wyjednały skasowanie biskupstwa i interowanie Ambrozego do Laibachu – mimo to rządzi jego koadjutor biskup Cyryl

Études sur l'avenir de la Russie. septième étude: La tolérance et le schisme religieux en Russie par D. X. Schédo-Ferroti. Berlin (Behr) 1863.

(Bg Hr)

Das Schisma der russischen Kirche (Baltische Monatsschrift 1859)

Klimowcy (w czernigowsk gubernii)

Makaryj: Istoria ruskago raskoła

Nadjezdin

Szczapow: Ruskij raskoł

Le Raskol, Essai historique et critique sur les sectes religieuses en Russie. Paris (A. Frank) 1859. 8° pp. 239 (polityczne)

Haxhausen

Sobranije postanowlenij po czasti Raskoła. Tom I (Postanowlenija ministerstwa wnutrennych djel) Wypuśk I. London (Trübner) 1863. 8° str. 264 (rozporządzenia od r. 1834 do r. 1840 - przedruk z edycyi petersburgskiej 1858) 3 Thlr. - Wypuśk II 1863.

(Menowski Kaliot Humen monasteru Swięto Troickiego Hlińskiego Czernichows: kiego:) Modlitwy dzienne i nocne według zdania SS. O. O. Za Hogosta... Lazarza Baranowicza z łaski bożej Prawosław. Archiep. Czern. Nowh. Etc. w Typ. monast. S. Troj. Hlińsk. Czer. wydane R. 1689. 8vo min K. niel. 3. str. 1-224 i K. 17 (Hlimnologion albo Dziennik t. j Kalendarz.)
(Zocher III str. 248) Test. Nr. 5868

Cerkiew soborna czyli katedralna murowana S. Jana Bohosłowa w zamku wyższym Łuckim na zapis od Lubarta Gedyminowicza Księcia Łuckiego i włodzimierskiego dany w wielkim Łucku roku od Stworzenia świata 6830 (1322) indykta VII miesiąca Decembra 8 nadający do tejże cerkwi soborney i Klimentowi władyce Łuckiemu i ostrogskiemu dobra Rozysze, Teremice pod Łuckiem, Buresze (pod Ostrogiem) Muzoz, Budorar, Liwcze, Torzewiki. (List ten fundacyjny biskupstwa Łuckiego i ostrogskiego drukow. w Archiw jugo-zapadnoj Rossii. Kijew 1859. 8° Czast I Tom I str. 206-208) Lubart był fundatorem cerkwi i biskupstwa. Xiążę Swidrygiełło Olgierdowicz nadał biskupom wieś Chorłupy. Lubart leży w tejże cerkwi.

R. 1398 Iwan władyka z Łucka (nieznany) obiecuje władysławo. wi Jagiełle za dostąpienie metropolii halickiej dać 200 grywien ruskich i 30 koni.

Władycy Łuccy: Teodor około 1338-42 (Istor. ros. ierar. I. 226) — Ewfimij — Alexyj w XIV w. (Opis rukop. Rumianc. Muzea 178) — Joan 1398-1401 (Akty zap. Ros. I nr 12) Sawwa 1401-1412 (Ist. ros. ierar. I. 227) Dionizy I. 1413 (Nikon. Lat. V. 51) Martinian w połowie XV w. (Akty zap. ros. I nr 34 — Akty ist. I. 503).

*) Biskup około 1490 (Zamiat. Kiewsk. Krimis. T. I. 888. I.) Kirtyk 1395-1509

dochodów

Do (władyctwa Łuckiego należały: Cerkiew soborna S. Joana (w Łucku zbudowana przez W.X. Lubarta Gedyminowicza z grobami książąt ruskich, Cerkiew soborna w Ostrogu, cerkiew S. Włodzimierza w Włodzimierzu wołyńskim, 4 miasta i 34 wsie w powiatach łuckim i włodzimierskim

Bapt.(?)

F (między temi miasta Chorłup i Żabcze ufortyfikowane)

Po przystąpieniu [illegible] Hipacego Ławrija biskupa włodzimierskiego do unii r. 1599 - Konstanty Konstantynowicz Xiążę Ostrogski pobudzany przez Zoe Heluszа Legas (Ligę) patriarchę aleksandryjskiego, który r. 1594 zarządzał patriarchatem konstantynopolskim, utrzymywał na Wołyniu w monasterze Stepańiu przez 3 lat od r. 1599 Łukę metropolitę bielgradzkiego dysunitę przeciwnika unij dla zarządzania biskupstwem włodzimierskim - po nim r. 1603 Jeremiasza metropolitę pelagońskiego - po nim r. 1606 władykę mikaczewskiego - R. 1616 pisał się episkopem władymirskim i brzeskim (dyzunickim) Leonty Karpowicz zarządca szkół ostrogskich, archimandryta wileńsk. monasteru S. Ducha +1620 (Ob. Nowy pogrzebowy Melecyusza Smotryckiego. Wilno 1620) - Jego następcą w biskupstwie dyzunickim włodzimierskim był Jezekiil Kurcewicz r. 1620 posłowat r. 1622 od metropolity na sejm - dalej niebyło już dyzunickiego biskupa włodzimierskiego.

R. 1620 Teofan patriarcha jerozolimski wracając z Moskwy, na prośbę hetmana Sahajdacznego wyświęcił w Kijowie na biskupów prawosławnych dyzunickich: przemyskiego Izaia Kopińskiego hegumena monasteru mężyhorskiego - chełmskiego Paisyja Politowicza przełożonego monasteru meleckiego - łuckiego Izakija Czerncczyckiego hegumena monasteru czerncczyckiego (lecz nie uznawano tych biskupów jako intruzów)

Żelezo Jow jeszcze w młodym wieku powołany z [illegible] galicyjskiego uhorskiego monasteru przez Xięcia Ostrogskiego do monasteru S. Krzyża w Dubnie gdzie zostawał 20 lat, potem został hegumenem w Poczajowie + 18 Oktobr. 1651 mając 100 lat. Dionizy Balaban metropolita Kijowski ogłosił go za błogosławionego (Ob: Żytije prepod. otca naszego Jowa Żeleza, spisannoje uczenikom jeho jero: monachom Dosytheiem. Poczajow (b.r.) (Ma: jak 1845 Tom XXIII. Zbt. ros. Jerarch. V. 359)

R. 1794 d. [illegible] 13 Kwietnia Rząd rossyjski zniosłszy w części unią ustanowił w Mińsku Archi: episkopa mińskiego, tytułem także izasławskiego (w gubern. wołyń.) i brackawskiego (w podolsk. gubern.) – i już 4 Czerwca r. 1795 liczono do 2500 cerkwi dyzunickich (w mińskiej, izasławskiej czyli wołyńskiej i brackawskiej czyli podolskiej guberniii). R. 1795 utworzono katedrę w Żytomierzu dla wikaryusza mińskiego (archijerej żytomiński, mińskiego, episkop żytomiński utworzony ze siedzibą w Ostrogu. – R. 1799 d. 16 Oktobra utworzono wo: łyńską eparchią w Żytomierzu (Biskupi: Warlaam 1799–1805, Daniel 1805–1813, Stefan 1813–1829, Amwrozij 1829–1832, Innokentyj 1832–1840, Nikanor 1840–1848, Arsen 1848–1856.) utworzono Seminarium w Annopolu które przeniesiono 1836 do Krzemieńca – R. 1833 Poczajow mianowano Ławrą i przeniesiono 1841 tu katedrę z Żytomierza – R. 1834 utworzono episkopa wikaryusza wereszczyńskiego podległego wołyńsko-żytomierskiemu. W wołyńskiej eparchii 1800 cerkwi, 2 męsk. 2 żeńsk. monasterów

Skopizyzna po ruskku zwało się Mesznе (Mesznè)

1602. O obraziech, o krestie, o chwale Bozijej i o molytwie Swiatych i o innych artykułach wiery, jedynoje prawdywoje Cerkwe Chrystowy. Wilno 1602. 12° około 100 kart. (Petruszewicz Letopis p. 301)

1614 Knihy Nikona Czernohorca. Ostrog 1614. fol. Kart 96 (bez końca – niedokończona ostatnia ruska Księga z drukarni w Ostrogu)

1609. Zie w swiatych otca naszeho Joanna Złatoustaho Besida izbrannaja o wospytanii żzad. W Lwowie w drukarni bratskoj, Lita od rozdestwa Chrystowa 1609 Indikticna 7, Joulija 29. 8vo kart 4 i 40. Na karcie tytułowej drzeworyt SS. Piotra i Pawła Apost. na odwrotnej stronie herb miasta Lwowa i Stauropigii lwowskiej z wierszami – Na drugiej karcie: Na Złatousta: ho i Do Czytelnikow (wiersze ruskie) – (Jedyny exemplarz tej książki w bibliotece u Św. Jura we Lwowie pod Nr. 3041. Opis szczegółowy przez Petruszewicza w piśmie: Słowo. Lwów 1873.)

1630

Gdy Karol wielki zwyciężywszy Awarów, podbił Pannonią, powierzył zarząd kościelny nad tą prowincyją arcybiskupstwu Salcburgskiemu; a suffragan tegoż arcybiskupstwa Rinhar czyli Reginar biskup pasawski już r. 818 apostołował przetoż i udzielał chrzest święty w Morawij, co też po nim biskup Urolf czynił, dla którego papież Eugeniusz II r. 824–826 oddzielne biskupstwo Laureackie (Lorch) utworzył. Książe Morawski Mojmir już około r. 818–846 należał do wyznawców Chrześciaństwa które w Morawij swój początek od końca VIII wieku datuje. Bądź jednak nawrócenie w tych stronach przywiedli do skutku dopiero apostołowie Sławian: Cyryll (Konstanty, Orcha) i Method (Strachota).

Cyryll i Method synowie patrycyusza Leona w Solunium (Tessalonich) stolicy Macedonii, którą to krainę cesarstwu wschodniemu podległą po większej części Sławianie rzeczpu bułgarskiego na ówczas zamieszkiwali. Method z tych braci Konstanty już od pierwszej młodości okazywał wielką bystrość umysłu, zdatność w uczeniu się obcych języków i obrał sobie żywot pobożny i w samego siebie zwrócony (Kontemplacyjny) co mu też nazwę filozofa czyli uczonego i światłego pomiędzy współobywatelami zjednało. Starszy Method więcej ku światowości zwrócony dopiero w wieku dojrzałszem zupełnie stanowi duchownemu się poświęcił; pierwotnie albowiem pełnił urzęd rządcy czyli stratega w Słowiańszczyźnie przez Sławian zamieszkałym, co mu nastręczyło sposobności wydoskonalenia się w mowie sławiańskiej

Obaj bracia wiodąc żywot bogobojny wstąpili do klasztoru greckiego, z którego rozpoczęli apostolską pielgrzymkę do Chazarji, kraju w dzisiejszej południowej Rosyj leżącego i wgłębokim jeszcze pogaństwie pogrążonego. Natchniona wymowa Konstantego zjednała tamże religii chrześciańskiej wielu zwolenników; apostołowie gorliwem staraniem swem wyjednali tamże wolność znacznej liczbie niewolników chrześciańskich i zczecią wydobywszy święte zwłoki św. papieża Klemensa około r. 102 w Taurydzkiem Chersonesie za wiarę umęczonego takowe do Grecyj sprowadzili. Historycy mieszają tu często nawrócenie bułgarskiego cara Bogorysa przez Methodego za pomocą obrazu przedstawiającego Sąd ostateczny; lecz nawrócenie to pryncipiat inny Method do skutku który był mnichem i pryatem malarzem.

R. 863 Książe wielkomorawski Rościsław a może i jego pokrewny Świętopełk rządzący nad oddzielnym obwodem w okolicach dzisiejszej Słubry położonym chcąc zaprzyjaźnić się z greckim cesarzem Michałem, wysłał poselstwo do Carogrodu z prośbą o przysłanie słowiańsko-chrześciańskich kapłanów, poszli aby w państwie swem gdzie dotąd różnej narodowości Księża nawracali mianowicie niemieckiego, włoscy a nawet i greccy, zaprowadzić jednostajność liturgii, poszli ~~poszczęli~~ dla pozyskania służby bożej w języku słowiańskim której kościół wschodni łacińskiej a niżeli kościół rzymski gdzie już ustalony była w języku łacińskim forma nabożeństwa. Grecki cesarz Michał wysłał obu braci do Panonij. Tutaj to według kościelnej legendy, po długich postach i gorliwej modlitwie spuścił Duch święty na Konstantego ~~swój~~ dar swej łaski i dozwolił mu wynaleźć alfabet słowiański. Właściwie zaś nie trzeba Cyryllа i Methoda uważać, jako apostołów którzy przybyli do Słowian krzcić pogańskie narody, lecz raczej

jako nauczyciele których zadaniem było utwierdzić zaszcze-
pione już chrześcijaństwo, zaprowadzić stałą formę liturgii,
objaśnić pisma święte przez ustne i piśmienne wytłoma-
czenie na język krajowy. Zajęli się więc swoją opowiadacze
wytłomaczeniem ewangelii i mszy świętej, poświęcaniem
kościołów jak n.p. kościoła katedralnego w Ołomuncu około
r. 863 czyli 864 ~~zaczęzaniem hierarchii~~ przez Rościsława
i Świętopełka uposażonego i urządzaniem hierarchii kościel-
nej w różnych stronach. Są ślady ich prac apostolskich na-
wet i nad Wisłą; kościół gnieźnieński albowiem od najdaw-
niejszych czasów Cyryla i Methoda policzył w poczet pa-
tronów narodowych tradycyjnie. Blisko 3-4 lat zeszło tym
apostołom na apostołowaniu w wielko-morawskiem państwie
mianowicie w zachodnio południowej części dzisiejszych Węgier
która sięgając ku południowi aż do Dunaju ku zachodowi
aż do rzeki Morawy (March) a ku wschodowi aż do rzeku
Hronu (Gran) właśnie co dopiero przez Świętopełka podbitą
i urządzoną została. Apostołowanie to i chętne lgnienie kra-
jowców do nowej słowiańskiej liturgii, wzbudziły zawiść w
bawarskich biskupach którzy chcieli prawo swe dyjecezalne
jako ostatni na wschodzie mieszkający biskupi chcieli jak
najdalej posunąć: zaskarżyli więc owych apostołów przed
stolicą rzymską o nieprawowierność i fałszywość nauki w
dogmatach religijnych. Wezwani od papieża Mikołaja I dla
wytłomaczenia się, pospieszyli Cyryl i Method do Rzymu
wziąwszy z sobą ~~zwłoki~~ zwłoki świętego Klemensa i wytłoma-
czoną przez siebie liturgię ten najdawniejszy pomnik piśmien-
nictwa starosłowiańskiego. Następca Mikołaja I który tym
czasem umarł, papież Hadrian II przyjął w Rzymie słowiańskich
apostołów z uroczystym obchodem i z procesyą już to przez poza-
rowanie dla świętych zwłoków do miasta wprowadził. Tu przed
stolicą papieską zdali Cyryl i Method rachunek z swych prac

i z swego słowiańskiego tłomaczenia ksiąg liturgicznych które się papieżowi a nawet i przeciwnemu duchowieństwu rzymskiemu tak spodobało, iż takowe papież Hadrian II urzędownie ~~poświęcił~~ potwierdził i Konstantego na biskupa, Methoda z trzema innymi ~~uczniami~~ na kapłanów a dwóch innych znowu na lektorów czyli dyjakonów wyświęcić kazał. Konstantyn jednakże złożył zaraz godność biskupa i wstąpił ~~do~~ w Rzymie do klasztoru przyjąwszy imię zakonne Cyryllа. Rozchorowawszy się w klasztorze umarł d. 14 lutego r. 868 czyli 869 pochowany w kościele św. Klemensa. Wkrótce po śmierci brata wysłany został Method od papieża do słowiańskich książąt Rościsława i Kocela w Panonii; który to ostatni książę pozniewszy świętych apostołów jeszcze r. 867 prosił papieża usilnie o przysłanie takowych. Method korzystając z pozwolenia papieskiego zaszczepił w krajach panońskich zamieszkiwanych przez Słowian, nieznaną jeszcze w kościele rzymskim i greckim liturgią słowiańską, której dotąd jeszcze połowa Słowian z obrządkiem kościoła greckiego używa. R. 870 wrócił Methody znowu z zleceniem Kocela do Rzymu gdzie od papieża na arcybiskupa panońskiego i morawskiego wyświęcony został. Wojna zacięta książąt morawskich prowadzona z wschodniemi frankońskimi władcami od r. 870 aż do 874 stanęła na przeszkodzie niemało rozszerzeniu się liturgii słowiańskiej ku północy, za to zaś większe ku południowi uczyniła pole bo aż w głąb Grecyi pomiędzy Bułgarami i Serbami. Dotąd jeszcze z pewnością niewyśledzono, gdzie właściwie była stolica owego słowiańsko-panońskiego arcybiskupstwa; najprawdopodobniej jednak w mieście Szalavar (Mosburg) przy ujściu rzeki Szala do jeziora blatońskiego (Plattensee) gdzie książe Kocel także dwór swój utrzymywał; podług niektórych badaczy zaś w Welehradzie pod Ołomuńcem.

Nabożeństwo w słowiańskim języku więcej dla ludu zro-
zumialszym a niżeli w łacińskim lub greckim, zjednało no-
wemu obrządkowi wiele zwolenników, mianowicie w niższej
Panonii tak iż wikariusz apostolski w owych stronach
obrządku łacińskiego Richbald utraciwszy wszystkich niemal
swoich parafian którzy się do Methoda garnęli, na powrót
do Salcburga wynieść się musiał, gdzie przed salcburgskim
Adalwinem jako przed właściwą kościelną władzą (już r. 869
albowiem cesarz Karol wielki po zwyciężeniu Awarów powierzył
zarząd kościelny w Panonii arcybiskupom salcburskim) zaskar-
żył Methoda o niewłaściwe wdzieranie się w obcą dyecezyją.
Jeszcze w jesieni tegoż samego roku rozbierało zebrane na sy-
nodzie bawarskie duchowieństwo w przytomności cesarza Lud-
wika pytanie, azali Methodowi przystało ~~[illegible]~~ wykonywać duchow-
ne rządy w dyjecezyji wbrew prawa i słuszności (jak niemieccy ka-
płani twierdzili) przez papieża jemu oddanej. Udał się Me-
thod wezwany przed sąd duchowny do Niemiec, niemając żad-
nej opieki, ani od Świętopełka zajętego obroną własnych kra-
jów na ówczas, ani od Kościoła podległego jako lennik cesarzo-
wi Ludwikowi, trzymany był przez półtrzecia roku w Niem-
czech jak niektórzy sądzą w więzieniu dopóki nowy papież
Jan VIII który skarcił postępowanie owego synodu, nieprzyja-
ciołom Methoda klątwą kościelną zagroził i dla uwolnienia
więzionego apostoła legata swego biskupa Pawła z Ankony
do cesarza Ludwika umyślnie wysłał. Method odzyskaw-
szy na wiosnę r. 874 wolność udał się najprzód na dwór Księcia
Kocela a po śmierci tegoż r. 874 do Morawy gdzie tegoż sa-
mego roku przebywając na dworze Świętopełka wychrzcił
Borzywoja Księcia czeskiego. Wierzyli nieprzyjaciele ~~[illegible]~~ Me-

thoda rozgłoszeni tem bardziej gdy Świętopełk obawiając się zdrady zupełnie przechylił się na stronę liturgii sławiańskiej i wszystkich łacińsko-niemieckich kapłanów z państwa swego wydalił. Uczenili więc Methoda przed papieżem Janem VIII i zaskarżyli powtórnie o używanie języka sławiańskiego przy nabożeństwie jako niewłaściwego i zarzucili mu różnowierstwo w dogmacie pochodzenia ducha świętego od Ojca i syna. Pozwany r. 880 do Rzymu, udowodnił Method przed papieżem zupełnie swą niewinność, tak iż tenże publicznie uznał prawowierność Methoda który bynajmniej od koncyliów nie zboczył, używanie języka sławiańskiego przy nabożeństwie pochwalił i dozwolił i Methoda na arcybiskupstwie morawskiem zatwierdził i władzy jego duchowieństwo rzymskiego i sławiańskiego obrządku w Wielko-morawskiem państwie Świętopełka poddał. Względy polityczne zmusiły później Świętopełka przychylić się później na stronę obrządku łacińskiego; w którym to celu nawet niemieckiemu kapłanowi Wichingowi oddał pod zarząd biskupstwo nitrzańskie podległe arcybiskupstwu morawskiemu. Niepryjazny żywioł niemiecki podniecony względami Świętopełka, któremu się ostra i ascetyczna surowość Methoda ~~sprzeciwiała~~ sprzykrzyła, podniósł nową walkę przeciw narodowości sławiańskiej: wystąpił otwarcie Wiching przeciwko Methodowi, posądzając go o kacerstwo r. 881 i rozszerzanie nieprawowiernych nauk mianowicie o postach i na nowo sprawę w Rzymie wytoczył. Lecz i tą razą niepomogło oszczerstwo nieprzyjaciołom; Method usprawiedliwszy się wyklął niepoczciwego i nieprzyjaznego niemieckiego biskupa a nawet Świętopełkowi dającemu Wichingowi opiekę klątwą zagroził r. 885. Wśród tych niesnasek zaskoczyła śmierć d. 5 kwietnia r. 885 pobożnego arcybiskupa Methoda. Po śmierci Methoda rozpoczął Wiching dotego stopnia prześladowanie swoje przeciwko obrządkowi sławiańskiemu iż się prawie wszyscy uczniowie Methoda mianowicie Gorazd i Klemens późniejszy arcybiskup bułgarski około r. 894 do Bułgarii wynieśli.

Lwzbraniającego wielożeństwa Księciu

Świętopełków syn i następca Mojmir jeszcze za r. 899 zkta-
niał do obrządku sławiańskiego pomimo niepryjaznych głosów
Kapłanów niemieckich, i usiłował przywrócić takowy w państwie
wielkomorawskiem osadziwszy nawet za zezwoleniem papieża Jana IX
morawskiego arcybiskupa Jana i dwóch biskupów Benedykta i
Daniela przeciwko czemu nawet niemieccy duchowni do Rzymu
zanosili skargę; lecz burza polityczna która przez domowe niezgody
i nieprzyjacielski napad Węgrów wielkomorawskie państwo zniszczyła, przyczyniła się także do zagłady sławiańskiego obrządku
a nawet i religii chrześciańskiej w owych stronach; po przegranej
bitwie albowiem pod Brzetysławą (Presburgiem) r. 907 stała się wielka
za czasu na Morawii tupem dzikich Madziarów których cesarz
Arnulf wezwał dla poskromienia niesfornych i zwarzących się
pomiędzy sobą synów Świętopełkowych Mojmira i Świętopełka;
ci zniszczyli chrześciańskie Kościoły i pozabijali Księży, przez
co na niejakiś czas Kraj znowu ciemności pogaństwa otkryła,
którą dopiero później czescki Książe Wratysław II i Król węgier-
ski Stefan w owych stronach rozpraszać na nowo poczęli.

R. 1553 cesarz Karol V chcąc zapobiedz Polsce starał się Iwana Wasyl: kowicza wielkiego Księcia moskiew. nakłonić do unii a papieża Juliusza II aby mu dał koronę – lecz się to rozbiło

R. 1589 wyjechał patriarcha konstantynopolitański Jeremiasz II na Ruś dla poprawy hierarchii. Bawił w Moskwie, gdzie na soborze uchwalono, aby był jeden patriarcha ruski, 4 metropolitów, 6 arcybiskupów i 8 biskupów. Z powrotem bawił w Wilnie, wizytując za przyzwoleniem Zygmunta III cerkwie, był w Kijowie i odprawił w czerwcu 1590 synod (sobór) w Brześciu litewskim, na którym uchwalono aby częściej metropolita odbywał synody. Z synodu tego na którym byli Michał Rahoza arcybiskup metropolita Kijowski, Melenty Litawarowicz Chreptowicz Bohuryński biskup włodzimierski, protoarchimandryta Kijowsko-pieczarski, Cyryl Terlecki biskup łucki exarcha, Leonty Pełczycki biskup piński, Dyonizy Zbirujski biskup chełmski, Gedeon Bałaban biskup lwowski, wysłano Cyryla Terleckiego jednego z najzdolniejszych i najświatlejszych duchownych do króla Zygmunta III z prośbą o potwierdzenie praw kościołowi ruskiemu. Tutaj to na dworze przechylili Jezuici idąc za planem Possewina Cyryla Terleckiego na stronę rzymską. Na następnym dorocznym Synodzie w Brześciu 1590 1591 przedstawił Terlecki myśl połączenia się z Rzymem, na co zrazu przystali: Pełczycki, Bałaban i Zbirujski i podpisane przez się oświadczenie przesłali Zygmuntowi III który obiecał im wszelką opiekę. d. 18 marca 1592 w Krakowie. Przeciągnął [1593] też na swą stronę Terlecki Hippacego Policja nowoobranego biskupa włodzimierskiego, [illegible] i oba przystali na [illegible] zamiar udania się do Rzymu dla złożenia posłuszeństwa papieżowi, który to zamiar nastręczył

na synodzie tym w Brześciu d. 24 Junii 1590 uchwalili: Terlecki biskup łucki, Pełczycki biskup piński, Bałaban biskup lwowski, Zbirujski biskup chełmski poddać się papieżowi pod warunkiem aby porządek cerkiewny był nienaruszony (akt w Zochowskiego Collegium Lubelskie p. 32)

† który starał się i Konstantego Ostrogskiego na swą stronę przeciągnąć który się zrazu skłaniał do unii pod warunkiem jeżeli ją patriarcha przyjmie

in dicor Zygmunta III. Na Synodzie w Brześciu [illegible] d. 24 Czerwca [illegible] 1594 [illegible] chciano [illegible] przyjąć unię. Lecz mimo poparcia Poleja synod ten nie przyszedł do skutku dla wyjazdu Króla do Szwecyj. – D. 2 Grudnia 1594 na zjeździe prywatnym† podpisali akt przystąpienia do unii: Michał Rahoza metropolita Kijowski, Hipacy Połej prototroni i biskup włodzimierski, Cyryl Terlecki exarcha metropolii biskup Łucki, Grzegorz Zahorski arcybiskup połocki, Leonty Pelczycki biskup pińskі, Dionizy Zbirujski biskup chełmski, Jonasz Hohol archimandryta kobryński [illegible] i [illegible] koadjutor piński. [illegible]

† który poprzedził wyjazd Terleckiego do Rzymu

D. 12 Junii 1595 podpisali na synodzie w Brześciu Rahoza metrop. Polej biskup włodzimier. Terlecki biskup Łuck. Zahorski arcyb. połock. Kopetyński biskup pińs. Dionizy Zbirujski biskup chełm. Pelczycki biskup piński i Jonasz Hohol sufragan i koadjutor piński akt do unii i poddanie do papieża

[illegible] Dyonizy [illegible] Batabana biskupa lwowsk. dnia 28 Stycznia 1595 we Lwowie złożył [illegible] synod [illegible] na którym tenże Batabar biskup Lwowski, Łukasz metropolita białogrodzki, Paizy episkop Sarajewski z Skarasow, Nicefor Tur archimandryta kijowski, Hilarion Mazalski archimandryta supraślski, Atanazy archimandryta klasztoru Synopetra a Petra na górze Athos, Genady archimandryta dermański, Wasyli hegumen Dubieński, Sergiusz Elnuch hegumen Smolnicki oraz protopopi skalscki, ratenski, Łuccki i inni popi podpisali [illegible] zaręczenie iż przyjmą unię z papieżem rzymskim na zasadach [illegible] Concilium florenckiego i papieża za głowę uznają. (Akty Zapadn. Rossi. T. IV). – Z końcem Roku 1595 Polej i Terlecki wyjechali do Rzymu z Krakowa wybrali się d. 16 Listopada. D. 23 Grudnia 1595 Ksiądz Eustach Wołowicz Kanonik unijski czytał po rusku list duchowieństwa, Polej czytał po łacinie a Terlecki po rusku akt unii poczem wykonali przysięgę przed papieżem.†

† Papież Clemens VIII wydał X Calend. Januarii 1595 bullę unii „Magnus Dominus."

Wszelakoj Konstanty Książe Ostrogski wojewoda Kijowski i Książ Jerzy Drucki-Horski poseł województwa Kijowskiego wnieśli protest d. 5 i 6 maja 1596 na sejmie w Warszawie przeciw Unij twierdząc iż ta unija zawarta bezprawnie albowiem do prawnego zawarcia potrzebny jest Sobor (Concilium) ogolny (wselenski) całego duchowieństwa i wyznawców wiary wschodniej – Król nakazał Rahozie złożyć Sobor i Jan Król wydał manifest d. 29 maja 1596 potwierdzający unię. – Nadszedł rozpisany Sobor w Brześciu 1596 d. 6 Octobr. na którym unia miała być przyjęta odbywszy tak; Lecz przytomni tamże Gedeon Batabar biskup lwowski, Michał Kopysteński biskup Polenski, Nicefor Tur archimandryta pieczarski, Hilarion Mazalski

archimandryta pinsk., oraz Grek Nicefor protosyngel zaste[pca] patriarchy Konstantynopolitanskiego zestany z Grecyi, Konstanty x. Ostrogski wojewoda kijowski, Alexander x. Lotubinski kasztel. nowogrodzki, Teodor Ursul-Rudecki cze[sn]ik wolynsk. i inni ze strony dyzunitow — Rahoza metropolita, Lorcij biskp. wlodzim. Terlecki biskp. Tucki, Zachorski arcy: biskp. polock. Zbirujski biskp. chelmski, Hohol biskp. pinski Sulikowski arcybiskp. lwowsk. Maciejowski biskp. Tucki, Gomolinski biskp. chelmski, Krzysztof Radziwil wojew. trocki, Lew Sapieha kanclerz lit. Dymitr Chalecki podskarbi lit. i Piotr Skarga jezuita. Dyzunici zadali aby Porcija i Terleckiego zwalono z biskupstw, aby zniesiono unwaltę co do unii jako przeciwną dogmatom religij; i aby nieprzyjęto nowego Kalendarza — przyjęto osobne koło w osobnem domu d. 6 Oktobra w Brescu 1596 uczynili i oświadczyli iż wtedy przystąpią do unij jeżeli caly wschodni Kościół na to zezwoli — przytem co do swych osób przyrzekli nieuznawać Porcija i Terleckiego. — Przeciwnie Rahoza odprawił swój sobor unicki w cerkwi S. Mikołaja d. 9 Oktobra, na którem wyklęto ostatnich Bazabana i Konopstynskiego — (Ob Rychcicki Piotr Skarga i jego wiek. — Skarga: Obrona soboru brzeskiego — Baronius Annales ecclesiast. — Ewgenij: Opisanie kijewo-sofijskiego soboru — Bantysz Kamenski: Historia — Dionizy Zubrzycki — O początku unij w czasach wołkowskiego obszczestwa Istoryczeskoje Drewnosti 1847 № 3. — Archiw jugozapadnoj Rossyi. Kiew 1859 Czast I Tom I. — Wisniewski: Historia literatury — Gresta. Historia Kościoła — Apokryfy — Antychrysci

† Synod ten ogłosił Zygmunt III w Warszawie d. 15 Decembr. 1596 i potwierdził

Kościół unicki w Polsce a mianowicie dyecezyja chelmska. Poznań (druk Kamińskiego) 8° str. 44.

O unij na Koncylium w Florencyj. (Ob. Łętkowski. Sobor Florencki.)

Istoriczeskoje izwiestije o wozniknowenij w Polszcze unii Nikołajem Bantyszem Kamenskim sobrannoje. Moskwa 1805

O professyi 1476 Hanow dwa razy do Sixta IV na którego wtedy był Józef Sołtan podskarbi lit. (rodzaj metropolita) wysłano na owe potwierdzenie unij florenckiej (Ob. Lorcij Professya Hanow litewskich 1605)

Synod w Zamościu 1720 zarzucił niektóre ceremonie greckie

Amfilochij biskup mukacki dysputa 1595

Litowskaja cerkownaja unija. Izsliedowanija M. Kojałowicza. S. Peterburg 1859. Tom I i II (trzeci nie wyszedł jeszcze.)

R. 1831 na rozkaz Siemaszki Josefa biskupa litew. skasowano księgi liturgiczne unitów a zaprowadzono dyzunickie drukowane w Moskwie, skasowano ikonostasy (zmieniono formę ich?), zabronio dzwonków, mszy cichej, litanii, różańców, procesyi w dzień Bożego Ciała, kazań, zmieniono kielichy, cyboria (ruskie) i sfery kościelny podług greckiego ritus. — R. 1838 Josef Siemaszko biskup litewski, Barzyli Łużyński biskup orszański (sufragan białoruski czyli połocki), Antoni Żupko biskup brzeski sufragan litewski) przyjęli dyzunią, gdy zaś Jozafat Bułhak arcybiskup białoruski czyli połocki i metropolita nie chciał jej przyjąć. Po śmierci Bułhaka rząd r. 1839 wbitym zaprowadził dyzunią.

Die ruthenische Sprach- und Schriftfrage in Galizien. Lemberg 1861.

R. 1795 narzucano unią w Rossyi przeszło wtedy przeszło 1000,000 dusz na dyzunią

Die ruthenische Frage in Galizien beleuchtet von einem Russen. Lemberg 1850 (przeszło 150 stron)

Die Kirchen- und Staatssatzungen bezüglich des gr. kath. Ritus der Ruthenen in Galizien dargestellt vom Michael Ritter von Malinowski. Lemberg Druckerei des Stauropigianischen Instituts 1861. (przeszło 100 str.)

1848 Hipolit Terlecki misionarz apostolski podał plan do konfessyonału ruskiego w Przemyślu, aby 1) Utworzono kościół grecko-katolicki pod patriarchą osobnym; 2) Aby zasiadał prymasowi i kardynał Grecko-katolicki; 3) Aby w Rzymie utworzono osobną Kongregacyą ritum grecko-katolicką; 5) Aby zaprowadzono stare zwyczaje zewnętrzne obrządowe nie należące do wiary (n. p. dolewanie wody gorącej do wina w kielichu, zmywanie gąbką patery); 6) Aby się kościół zwał „Grecko-Słowiańsko katolicki 6) Aby nawet w Kościołach łacińskich zaprowadzono święto SS. Cyryla i Metoda.

zawiera gorzkie wyrzuty przeciw Polsce p. I. 73.

159. p. 1169 narzeka unią magnatom martyrem Wielkomuczenica Unija.

Annales ecclesiae ruthenae gratiam et communionem cum S. Sede Romana habentis, ritumque Graeco-Slavicum observantis, cum singulari respectu ad dioeceses ruthenas Leopoliensem Premisliensem et Chelmensem auctore Michaele Harasiewicz Lib. Barone de Heufler, Doctore S. Theol. Archipresbytero et praepósito Capituli metropolitani ruthen. Leopol. commendatore c. r. ordinis Leopoldi. Leopoli typis instituti Stauropigiani 1862. (xięgarnia stawropigijska) 8° str. XXVIII. 1184. 5 tom. (pf.)

(Herb Stauropigii

(wydał z dodatkami Michał de Malinowski kanonik gremialny kapituły ruskiej metropolitalnej lwowsk. proboszcz archikatedralny. — Harasiewicz † 29 April 1836 — Malinowski dopełnił tę pracę.) (grecki katol. Gymnasialdirektor, Ritterstand, Ritter des Franz Josef- und des Leopold-Ordens, Ehrenbürger der Stadt Lemberg, Ritter des St. Georg) (Malinowski

Po przyjęciu unii 1595 monastery: Wileński, Połocki, Mińsk, Nowogrodecki, Supraśski, Żerejski, Brzastawski, Mohilewski, Pustyński, Mścisławski, Smoleński, Czernichowski, Trocki, Grodneński, Czerlonejski, Wołyński, Zabrzyński, Leszczyński, Żyrowicki, Bytejski, Żydyczyński, Dubneński S. Spasa i drugi S. Krzyża, Dermański, Dorohobuzki, Szumski, Stojecki, Dobrotworski opanowali unici — Również i monastery żeńskie Wileński, Połocki, nowogrodecki, Grodneński, Pińsk, Mińskie dwa, Orszański. — 2 tych męskich klasztorów opanowała Moskwa: Szumski, Smoleński, Czernichowski, Pultyński, Mścisławski, Mohilowski, Leszczyński, Dobrotworski. — Schizmatycy zaś pod Księciem Ostrogskiem opanowali Rozumieński i Dubieński

Kozacy mianowicie Konaszewicz Sahajdaczny głowni antagoniści unii

Władysław IV r. 1632 utworzył nowe biskupstwo dysunickie mścisławskie czyli mohylowskie oraz (metropolię Kijowską) przemyskie, lwowskie, łuckie dysunitom przyszłych. władyctwa

Jan Kazimierz komisyą kadziańską d. 16 Septembr. 1658 metropolią Kijowską, władyctwa łuckie, lwowskie, przemyskie, chełmskie, mścisławskie dla dysunitów zachował.

Roku 1620 Józef Welamin Rutski metropolita odprawił we Lwowie synod z 7 biskupami unickiemi: Jan Suszka bisk. przemyśk. unita Smotrycki arcyb. połocki; Leo Kreuza bisk. smoleńsk. Nowakowski bisk. włodzimier. Jerem. Poczapowski bisk. łuck. Greg. Mikołowicz bisk. jurjew.) wcelu przeprowadzenia wszczętej unii — lecz daremnie

R. 1680 d. 24 Januarii podług polecenia Jana III odbyła się konwokacya w Lublinie (Colloquium) które miało na celu uspokojenie Rusinów, aby albo przyjęli wszyscy unią, albo żeby uszyniono dysmembracyją władyctw. Na tej konwokacyi byli Cyprian Żochowski metropol. Załęski bisk. włodzim. Susza bisk. chełmsk. Bielozor bisk. pińsk, Małachowski bisk. przemyśk. Proponowano dysputę, którą nuncyusz zakazał — wreszcie Król odroczył sprawę i zjazd

R. 1720 odbył się synod unicki w Zamościu za metropolity Kiszki: na którym uregulowano kościelne stosunki.

W Galicyi otrzymali unici kościoły prawa z Tajnikami przez Leopolda II d. 8 Julii 1790.

R. 1803 wyjechał Hilarjonowicz do Wiednia starając się o metropolią (za Skorodyńskiego) popierał w Rzymie sprawę Jordan Mickiewicz prokurator bazyljanów 1805

D. XVII Kal. Aprilis 1807 wydał papież Pius bullę: In universalis ecclesiae merito (ponieważ jak przed — Jan XIII. d. V. Calend. Septembr. 1410 pozwolił na utworzenie metropolii pod tytułem N. P. Maryi i przeniesienie jej z Halicza do Lwowa) którą utworzył czyli wskrzesił metropolią we Lwowie

W Galicyi od r. 1792 zostało tylko 12 klasztorów bazyljańskich

Jan Bochenski episcopus Rosensis suffraganeus metropoliae halicien. † 25 Januar. 1853.

Spiridion Litwinowicz a. 1853 consecratus in Episcopum Canathensem et suffraganeum — administrował dyecezyją po śmierci Lewickiego

Gregoryusz baron Jachimowicz od 1848 bisk. przemyśl. rezygnat. a od 5 Septembr. 1859 metrop. lwowski. † 1863

Michał Lewicki mianowany kardynałem na konsystorzu w Rzymie d. 16 Junii 1856

Olej święty (Św. Miro) w skład jego wchodzą w Kościele ruskim: Elej, Styrax, Ładany (rostoj, prostoj, bielyj i czernyj), Mastyka, Sandarak, Rozowyje cwiety, Bazylika i inne pachnące materyjały. W skład wchodzi wogóle 30 materyjałów. W całej Rossyj robią tylko Olej św. (Myrowarenie) w Moskwie i w Kijowie. Obrządek uroczysty gotowania Oleju św. odbywa się w Wielki tydzień. W Wielki poniedziałek Metropolita o gtej rano z całem duchowieństwem święci wodę uroczyście i kropi takową przygotowane materyjje potem wlewa w srebrne kotły oliwę (masło) z poświęconemi ingredyencyami i pierwszy podpala ogień pod kotłem. Podczas gotowania Oleju Św. które trwa do Wielkiej Środy w wieczór czytają ciągle ewangelie a dyjakoni mieszają wiosłami gotujący się olej w kotłach. W Wielki czwartek wnoszą naczynia (alabastr) z świeżym olejem św. do Soborniej cerkwi, stawiają na ołtarzu, a Metropolita święci takowe podczas uroczystej liturgii.

(Об. О Myrowarenii. Moskwa 1875)

ob. 1854

Winnicki Jerzy herbu Sas służył za młodu woj:
kowo; r. 1700 wstąpił do monasteru w Ławrowie
dzie imie świeckie Gabriel zamienił na Jerzy
o śmierci brata Jt arszego episkopa przemyskiego
olskim, na to biskupstwo za pozwoleniem
d króla d. 6 maja 1700 w Warszawie pijanym obrany
6 czerwca 1700, zbudował seminarium przemyskie
probił libertacyą dóbr biskupich od ciężarów dany
nez króla w Sandomierzu d. 2 czerwca 1704. R.
08 obrany metropolitą kijowskim i archiman-
rytą dubeńskim i dermańskim. R. 1711 po wzięciu
mowolę władyki łuckiego Meletyusza Załoktrzyc-
iego sprzeciwił się administrowaniu tejże dyecezyi
rzez Jezuitę Cyrylla Szumlańskiego tak iż tenże
a biskupstwo perejasławskie ustąpić musiał. R.
13 prezydował kapitule bazylianów w Wilnie. Umarł
2 Września 1713 w Strażewicach pochowany w
ławrowie.

Hieronim Ustrzycki z Unichowa herbu Prze: monaster w Szeptotach koło Jawo-
brzeż (z której to rodziny matki Ustrzycki Je: rowa
zia Jenerał Jezuitów Dobra Ustrzyki górne zamie:
nił w II połowie XVII wieku za
ości królewskie Jasień i Ustrzyki dolne). Hie:
ronim ur. 1658 (zwał się na świecie Jerzy) ojca miał
erzego a matkę Litwinkę, młodości przędził w zakonie
azylianów we Lwowie; d. 13 grudnia 1715 po:
więcony na biskupstwo przemyskie. R. 1720 był na
ynodzie w Zamościu (gdzie z eparchij włodzimierskiej
uckiej, chełmskiej lwowskiej i przemyskiej utworzono
rotoarchimandryą. R. 1739 Onufrego Szumlańskiego
rzyjął za sufragana. R. 1740 odbył synod (Kongrega:
ya soborna całej dyecezyi przemyskiej łacińskiej
arborskiej z nawiernikow ritus graeci unitii odprawio:
a 1740. Umarł w Ławrowie 12 Października 1748. (Ojciec jego
zwał się Bogusław)

podatki kościelne ruskie kunice
misalia, antemisalia, soborne
Łunna tu r. 1714 Leon Kiszka władyka
włodzimierski cerkiew erygował i
poświęcił
ołtarze od pszczół

Onufry Szumlański herbu Korczak z
[illegible] na świecie Józef. wstąpiwszy do bazyliano
r. 1739 został sufraganem władyki przem
kiego, r. 1746 obrany władyką przemyskim
R. 1761 był na synodzie w Nowogrodku pod
laską Floriana Hrebnickiego metropolity
† 1762 d. 20 kwiet n.

Stan diecezyi przemyślienśi 1761
Diecezyja przemyska dawniej składała się z 3
przemyskiej, sanockiej, samborskiej dopiero
1691 razem połączone
W Przemyślu było 8 cerkwi wtedy
Spaj tu było biskupstwo samborskie które ma początek
Lew. (1292?) zapisał Wołkowice, Dusowice
Strażewice, Sozan.
W dyjecezyji przemyskiej [illegible] w sta
łwie [illegible] r. 1761 było 1200 cerkwi
we wsi Rozhorze był monaster Bazylia
r. 1761.
Przemyślianin miesiącosłow na god 185
izd Jakowom Welickom. Przemyśl 185
19[illegible].

R. 1761 było według sprawozdania
z przywileje Leona w katedrze

W nowym samborze cerkiew erygow.
1556 r. 1761 dla cudownego [illegible] samje
obraz Bogarodzicy Elias Komarnicki

Biskup preszowski Józef Gaganiec 80letni starzec ur. w Galicji 10 kwiet. 1792 + 24 grud.

Biskup mukaczowski Simeon Lankowicz od r. 1863.

ruskie

ano
nem
skim
nod
ity

bro 1. Cerkiew SS. Trojcy i monaster
Bazyljanow fund. Maria xiężni-
ka twerska żona Olgerda W. X. lit.

345

Lingenthal Zacher

Geschichte der bulgar
Kirche Petersb. 1864

Memoires del'Acad v. VIII. No 3

4°

Krüger-Velthusen, Maria. . . . . .

Oosterzee, Zwei Predigten. . . . . .

Roffhack, Blätter aus Davids Leben.

Sack, Lieder in d. hist. Büchern d. A.

Wirz, Zeugnisse u. Eröffn. 2. Bd.

Krüger-Belthusen, Maria. ..... Dorferzee, Zwei Predigten. .....

Michael Lewicki J.C.R. Mthis intim Consiliar. ord S. Leopold. magnae Crucis eques, Primas Galiciae J.Th. Dr. Nebrum Societ. agronom. galic. natus 1774 ord. 1798 Canonic. 1808 episcop. premisl 1813. Galic. 1818.

1. Cosmas 1156 consecr. – 1165. 2. Hilarion 1203.
3. Artim 1239. 1241. 4) Petrus 1224 (Sequien) 5. Joseph 1292 (Lew) 6. Antoni Lew (1295) 6. Gregorius 1301. (Lew) 7. Theodor 1331 (Karamsin) 8. Nicoden Taranowski 1345 (Okolski I 35) 9. Theodoretus 1351. 10. Roman. 1362 11. Hermen. 1371. 12. Cyprian 1396 13. Petrus Saprowski Heleny 120) 1398 – 1406. 14. Dorotheus 1450. 15. Joannes 1414.

Michael metropolita kijowski 1476
ma synod (sobor) z którego posłano
do papieża Sixta IV Sołtana Alexan:
dra podskarbiego lit. z uznaniem wła:
dzy papieskiej i unii florenckiej
Na tym synodzie był też Jan Chodkiewicz
hetman w. lit. z bratem swym Paw:
łem. (Kojałowicz Hist Litv. II. 245)
W Rzymie w bibliotece propagandy jest
rękopis cerkiewno słowiański: Posłelst:
wo do papeżii rymskaho Sikfta czie:
twertaho ot duchowenstwa i kniazat
i panow ruskich z Wilny Roku
1476 (6984) miesiaca Marta 14 (24) dnia
Przez posłow w tomże liście niże imenowa:
nych. (fol. k. 33 w 2 kolumny jedna po łacinie
druga po ruski)

Sobor ten w Wilnie roku 6784 od stworzenia świata a 1476 po Chryst. podpisali ci co wtedy przyjęli unią:
Michał episkop smoleński elekt na metropolią kijowską. Jan archimandryta Ławry pecerskiej. Makary archimandryta wileński S. Trojcy. Kniaz Michał bratanic krewny Kazimierza król polsk. Kniaz Teodor Bielski brat kniazia Andreja. Kniaz Dymitr Wiazemski syn kniazia Konstantyna z Białej Rusi. Jan Chodkiewicz namiestnik wileński marszałek w. x. lit. hetman w. lit z bratem swym Pawłem namiestnikiem kamienieckim — Eustachi Wasylewicz z Połocka bojarzyn. Roman z Kijowa starosta pastyński. Jan z Kiewa stroitel gradski Jakub rajwyższy pisarz litew. Michał Alexandrowicz z Zakorowia z Wołynia.

Ruscy biskupi Turski, włodzimierski, pińscy 1721 348
Archimandryci: Supraśl, Dermań, Bytień, Kobryń, Mielec, Poczajów

yta

Kie

v, x,

Krechow f. Zoit Schimnik w XVI wieku n Stanisława Kond
Zotkiewskiego wyprosił fundacyę za bisk. lwow Jeremia.
ja Tyszkowskiego, Konstantynopolski patriarcha
Cyryll r. 1628 nadał mu stauropigię oraz carowie
Alexy Iwan i Piotr Alexiewicz. murow.
Zotkiew f. 1691 Jan III od dawny cerkiew bazyliano
Motdawij z archimandrytą Dorotkiejem. R. 1784
Xże Michał radziwiłł utworzył przy niej Opactwo (Ar
chimandrycja)
Drohobycz Spalił się z cerkwią 1825 oddano im wieś pokar.
Nicki Klasztor
Lawrow zał. od ruskiego xięcia Lawra, a od Lwa 1292
uposażony Zygmuntaugust 1550 potwierdził
i odbudowany a Dona 1593 nadała fundusze
Sobromil fund Jan Felix Herburt 1613 za Legumeństwo
Cmentarzego było to cerkiew S. Mikołaja i przy niej
druga S. Elij obie zrujnowane r. 1784 wymurowano
cerkiew: monaster S. Onufrego odbudowała
Białogłowska.

Indem die Verlagshandlung schliesslich an diejenigen Schul
jetzt der Revüe fern gestanden haben, die Bitte richtet, dem Kreise
anschliessen zu wollen, empfiehlt sich dieselbe

Berlin, im December 1856.

hoch

Renge

Der Unterzeichnete subscribirt hiermit bei

auf Exempl. **Mager's** Pädagogische Re
von **W. Langbein.** Jahrg.

und erwartet regelmässige Zusendung.

Ort: N

Druck von C. Striese & Comp. in

Sławowicz Zagórski.
Grzegorz Zahiepiński biskup połocki i witebski i cerko suffragan
r. 1594 d. 2 grudnia podpisał się na unię na soborze w Brześciu lit.
król zagniewany na niego z powodu wiadomych rozruchów
potwierdził go dopiero w Jeziorach 1595. akt ksiąg IV 118 nr 86

350

AGRICULTURAL MACHINES. [11

CLAYTON, SHUTTLEWORTH, & CO.'S

NINE HORSE POWER DOUBLE CYLINDER

STEAM ENGINE,

found to answer admirably well, and a little surplus power being at all times desirable, and when not working to their full power, will only consume fuel in proportion to the work done. C. S. & Co. have sold these engines for farm purposes in Scotland. (See letter from Mr. Dudgeon, of Almond Hill, near Edinburgh, inserted at the end of this catalogue.) A very

Die Kirchen-und Staats-Satzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien dargestellt vom Michael Ritter von Malinowski gr. kath. Gremialdomherrn, Konsistorialrathe und Dompfarrer zu St. Georg. Lemberg, Druckerei des Stauropigianischen Instituts 1861 (na okładce: 1864) 8° str. 890. 5 tbl.

Die Dąbczański'sch-ruthenische Frage in Galizien beleuchtet von einem Russinen. Lemberg 1850

Synodus dioecesana chelmensis a Paulo Piasecki ep. chelm. d. 12 Aprilis 1644 habita.

R. 1725 Skaryst kler ~~[illegible]~~ łaciński polski do Rzymu iż Rusini wenerują ciała pogrzebione z krajów ryzmatyckich, jakoto Jana (z Novi) z Wołoszyzny w Żołkwi, Zelizo w Łoczajowie dyec. luck.

Conventus generalis episcoporum et monachorum Basilianorum Byterensis d. 21 Junii 1657 celebratus

1752 Woźniewski episkop smoleński dyzunita

Seminaria ruskie 1) w Wilnie 2) w Mińsku fund. 1620. 3) w Świerzu fundacyi Radziwiłłow. 4) w Chełmie

Wiara chrześciańska na Rusi około r. 990 zaszczepiona. R. 1146 na synodzie kijowskim obrany metropolitą Klemens unita – r. 1176 Jan III metropolita kijow. pisał z obedyencyą do Alexandra III – R. 1232 obrany metropolitą Józef I wyjednał poselstwo do soboru w Lugdunie – Cyryl III obrany metropolitą 1250 uzyskał od Innocentego IV potwierdzenie odbywania nabożeństwa w słowiańskim języku – Grzegorz obrany r. 1415 metropolitą wyjednał do Konsyliuum Konstancyjskiego – Izydor metropolita r. 1443 ogłosił unią florencką w Chełmie

Kollegiata (Krylos) z kanonikami (krylaszanie) fund. 1544 przez makarego Tuczapskiego we Lwowie odnow. (2) w Kalwaryi przez 1732

Leona Księcia r. 1301 odnowiona 1548 i 1800

Cerkwie katedralne (Soborne) 1) we Lwowie św. Jerzego 2) w Halyczu w Krytosie Wniebowzięcia N. P. Marij. 3) w Kamieńcu podolskim S. Trojcy

Archikatedrę w Radomyślu r. 1386 fundował Stanisław Szczerny Połocki wojew. ruski.

Kapitułę ruską w przemyślu fund. 1687 Innocenty Winnicki
" " " w Włodzimierzu z. 1598 Hipacius Pocej

Metropolici w Moskwie

1. S. Piotr wyświęcony 1308, miał stolicę w Włodzimierzu nad Klazmą; r. 1325 przeniósł do Moskwy, gdzie + 21 grud. 1326
2. S. Theognost 1328 – 1353 Grecyzm
3. S. Alexy 1354 + 1378
4. S. Cyprian 1380 + 1385
5. Piotr 1385 + 1390 archimandryta perejasławski
6. Cyprian powtórnie 1390 + 1407
7. S. Focius 1408 + 1431 Grecyzm
8. Izydor 1437 – 1441 kardynał
8. S. Jonasz 1449 + 1461 biskup razański
9. Theodozy 1461 + 1465 arcybiskup rostowski
10. Filip I 1465 + 1473 biskup suzdalski
11 Geronius 1473 + 1489
12 Zozimus 1491 – 1494 biskup kołomny-złożony
13 Simeon 1496 + 1511
14 Barlaam 1511 – 1522 złożył –
15 Daniel 1522 – 1539 zsadzony
16 Joasaf (Krutnicyn) (1539 – 1543 hegumen troicki – zsadzony
17. Makary 1543 + 1564 (z arcybiskupa nowogrodzkiego)
18 Atanazy 1564 – 1566 (potem do klasztoru)
19. S. Filip 1566 – 1569 hegumen sołowieckiego monasteru, osadzony 1569 w klasztorze twerskim
20 Cyryll 1570 + 1577 archimandryta sergiewski
21 Centoni 1577 + 1580 arcybiskup połocki
22 Dionizy 1581 – 1586 osadzony w nowogrodzkim chutyńskim monast.

Patriarchowie w Moskwie utworzeni na żądanie tsarstwa przez Jeremiasza II patriarchę carogrodzkiego w Moskwie

1. Job od 1586 – 1589 metropolita Ruzi; od 26 stycznia 1589 do 1605 Patriarcha Moskwy i Rusi (arcybiskup rostowski) – osadzony w Czudowskim klasztorze
– Ignacy usurpator fałszywy patriarcha obrany przez Dymitra Samozwańca 1605 nie otrzymawszy święcenia – uciekł do Rzymu 1606 (biskup razański) – unita
2. Hermogenes 1606 – 1612. arcybiskup kazański; umarł w Czudowskim klasztorze r. 1613

Od r. 1612 – 1619 ad-
ministruje patriarchat Jonas
metropolita krutycki (krutycz
3. Filaret Nikitycz Romanow
1619 + 1633.
4. Joasaf I 1634 + 1641 arabijski
Mikołajczuk
5. Józef 1642 + 1652
archimandryta tymonowski
6. Nikon 1652 – 1658 wstępuje
do nowo-Jerozolimskiego mo-
nastem (metropolita nowogrod
Od r. 1658 – 1667 administruje
patriarchatem Pitrym metro
polita krutycki
7. Joasaf II 1667 – 1672 archim
Zarzyta tobolskij i tiumeńskij
8. Pitrim 1672 + 1673
9. Joakim 1674 + 1690
metropolita nowogrodzki
10 Adrian 1690 + 1700
metropolita Kazański
Od r. 1700 – 1721 administru-
je patriarchatem Stefan
Jaworski metropolita
rezański (+ 1722)
1721 utworzenie świętego
Synodu rządzącego, d. 25 stycz

Zbory

Wyznania ewangielicko-reformowanego (Kalwińskiego) w Polsce i Litwie r. 1754.

(O zborach luterskich w Polsce i Litwie pp. Thomas Christ. Siegm. Altes und Neues vom Zustande der evang. lutherischen Kirchen im Königreiche Polen. Zweite Auflage 1754. 8. pp. 144)

a) w Wielkiej-Polsce. (powstały z Braci r. 1548)

Wszystkich — (10 zborów, 11 pastorów)

1) Leszno (Lissa) zbór murowany, nabożeństwo po niemiecku i po polsku a dawniej i po czesku — przy nim i gimnazyum. (3 pastorów) — (osobny zbór luterski)

2) Toruń (Thorn) zbór w domu prywatnym, nabożeństwo po niemiecku i cztery razy do roku po polsku. i pastor

3) Skoki (Wyrzkny) zbór drewniany, nabożeństwo po polsku. i pastor — (osobny zbór luterski)

4) Orzeszkowo, zbór w domu pastora, nabożeństwo po polsku (3 mil od Birnbaum = Międzychodu, wieś) i pastor

5) Zychlin (pod Kaliszem) zbór drewniany, nabożeństwo po polsku. i pastor

6) Wola (mila od Kozmina) zbór drewniany, nabożeństwo po polsku 4 razy do roku. (właściwie zbór filialny do Zychlina)

7) Waschke (Weszkowa) (wieś 2 mil od Leszna, i mila od Bojanowa) zbór murowany, nabożeństwo po niemiecku i czasami po polsku. Luteranie także w tym zborze odbywają nabożeństwo (Concordien = Kirche). i pastor

8) Laszwitz (wieś pół mili od Leszna), zbór w domu drewnianym, nabożeństwo po niemiecku. i pastor

9) Meyersdorf (Andrzychowice górne, wieś milę od Wschowy), zbór murowany, nabożeństwo po niemiecku i 4 razy do roku po polsku (dawniej był i drugi zbór w przyległej wiosce Kafel)

10) Crocau (w Prusiech polskich, 8 mil od Gdańska zbór murowany, nabożeństwo po polsku i po niemiecku i pastor.
Prócz tego posiadał Kościół ewangielicko-reformowany czyli helwecki albo Braci czeskich w prowincyi (Unitas) Wielkopolskiej, (która powstała z Braci czeskich mających jednakie prawie wyznanie) przed r. 1750 jeszcze zbory w Cherbrowie i Schwartau, które upadły.

b) w Małej-Polsce (pierwsi pastorzy z Helwecyi r. 1555 połączyli się z Braćmi Czeskimi a r. 1570 z Luteranami - z zborów i 7 pastorów)

11) Wiatowice (wieś w Krakowskiem) zbór - r. 1750 pastorem był Samuel Wilecki Senior Związku (Unitas) Małej-Polski. - i pastor

12) Piaski (3 mile od Lublina, miasteczko), zbór drewniany, i pastor (bywa tu i nabożeństwo dla Luteran) (Simultan Dimitr.)

13) Tursko (wieś), zbór mały drewniany. i pastor

14) Bełzyce (miasto), zbór mały drewniany. i pastor

15) Sieczkow (wieś), zbór mały murowany. i pastor

16) Wielkanoc (wieś 3 mile od Krakowa), zbór duży i piękny murowany (w którym czasami odbywa pastor ewangielicko-luterski przyjezdny nabożeństwo dla Luteranow z Krakowa) - r. 1750 był pastorem Bogusław Aram. i pastor (Simultan-Dimitr.)

17) Sielec (wieś), zbór mały drewniany. - i pastor

18) Łapszyna wola (wieś), zbór zdezelowany i upadkiem grożący, w którym się już nabożeństwo nie odbywa.

c) na Litwie (6 senioratów czyli dystryktów 30 zborów i 30 pastorów)

I) Dystrykt Wileński.

19) Wilno (na przedmieściu) zbór mały drewniany, nabożeństwo po polsku i po niemiecku. 3 pastorów – i zbór luterski.
20) Sereje (wieś w powiecie trockim), zbór dobrze wystawiony. 2 pastor.
21) Zuprany (wieś), zbór dobry. 2 pastorów
22) Lebiedziew (wieś), zbór murowany, nabożeństwo tylko 4 razy do roku.

II) Dystrykt Nowogrodzki.

23) Stucko (miasto), zbór dobry; przy nim gimnazyum. 2 pastorów – i zbór luterski.
24) Kopyl (miasteczko), zbór drewniany. 1 pastor
25) Ostaszyn (wieś), zbór murowany. 1 pastor
26) Bielice (miasteczko), zbor mały drewniany. 1 pastor
27) Orłow (wieś), zbor mały drewniany. 1 pastor
28) Lubcz (miasteczko), zboru niema, nabożeństwo odbywa się w domu prywatnym. 1 pastor
29) Zarov, zbór w małej kaplicze. (właściwie filialny do Lubcza)

III) Dystrykt Podlaski.

30) Zabłudow (miasteczko), zbór w dobrym stanie. 2 pastor.
31) Sydra (miasteczko), zbor mały. 1 pastor
32) Wengrow (miasto), zbór drewniany (w którym Kalwini z Warszawy odbywają nabożeństwo) 1 pastor, nabożeństwo także luterskie, (simultaneum)
33) Jamna (wieś), zbor mały w złym stanie, do którego należą 2 małe filialne zbory: 1 pastor
α) Burzec.
β) Niepokojczyce.

IV) Dystrykt Białej-Ruś.

34) Kojdanów (miasteczko), zbór w dobrym stanie.
z gminami filialnemi: Oznarowicze i Siemianowicze – 3 pastorów
35) Dziarzec, zbór mały, dziś przyłączony do Siemianowicze
36) Oznarowicze, zbór mały, dziś przyłączony do zboru w Jaszuny jako filialna gmina.
37) Kopyś (miasteczko) zbór w dobrym stanie. 2 pastorów

V) Dystrykt Żmudzi

38) Kiejdany (Cajodunum - miasto) ma zbór największy na Litwie (polski) – przy nim gimnazyum i drugi kościół Kalwiński. (litewski) – 2 pastorów – i zbór luterski
39) Kielmy (wieś) zbór mały, do którego należą gminy filialne: Rosienie, Szydłow, Grieże i Krasnogoliszki. – i pastor
40) Dziewałtów (wieś), zbór niewielki. – i pastor

VI) Dystrykt Zawilejski.

41) Birże (miasto), zbór w którym nabożeństwo po litewsku. 3 pastorów – i zbór luterski.
42) Popiel (wieś), zbór w którym nabożeństwo po litewsku. 2 pastorów
43) Radziwiliszki (wieś) zbór mały. i pastor
44) Nowe miasto (miasteczko) zbór mały i pastor
45) Szwabiszki (wieś), zbór mały, do którego też należą gminy filialne Bolorie i Ploniany. i pastor
46) Solomieszki (wieś) zbór mały, do którego też należy gmina filialna Swiadoń. i pastor
47) Królewiec (miasto w Prusiech Książęcych) zbór mały. (Clones) i pastor

(Haur: Bogislaus Ignatius V. D. M.: Polonia reformata. Berolini 1754. 8° – Nachricht von den evangelisch-reformirten Kirchen, Gemeinden und Lehrern, so heute zu Tage in dem Königreich Polen und Großherzogthum Litthauen befindlich sind. (= Acta historico ecclesiastica oder Gesammelte Nachrichten von den neuesten Kirchen-Geschichten

F. Weimar 1753/60 XVII Band 1ste Theil pp. 618-684.)

Zbory Kalwińskie które istniały w Diecezyi wileńskiej

Balwierzyszki
Birże
Brześć litewski
Chlebow
Czabiszki
Czadosy
Druskieniki
Dubinki
Dziewałtow
Giełwany
Holszany
Kniaziyce
Kondraciszki
Kopciewicze
Kopyl
Kopys
Kowalowszyzna
Kojdanow
Lintupy
Lubcz
Łuków
Maciszki
Mińsk
Mozulna
Muśniki
Nieśwież
Bielica
Błotne
Bychow nowy
Derewna
Dobromyśl
Dorotow
Dory
Głębokie
Hołowczyn
Horodyśk
Jezdno
Iszkania
Iszkoti
Iwie (Jewie)
Iwieniec
Kopaczewice
Kazangrodek
Kleck
Korzyści
Kojdaniewicze
Kozarow
Kuhcice
Lebiedziow
Niedzwiedzk
Nielewicze
Nieswiezyce

Nowogródek
Odwa
Orniany
Orsza
Orzmiana
Owanta
Promień
Ponatyry
Popiel
Rakow
Rykonty
Sereję
Smorgonie
Sołomieści
Suwiek
Swiadość
Swiętejeziory
Swirany
Szaty
Szylany
Upniki
Uszkole
Wenusow
Wilno
Wizuny
Zuprany
Jozniny
Pomoze
Zejmele
Ponatery.

Zejmy.

Ojnarowicze
Ortow
Ostaszyn
Pohoft
Podzwinie
Połock
Połoczany
Rohaczow
Serwecz
Sielubin
Stowicz
Stuck
Siemionowice
Smycz
Sokolin
Szack
Szklow
Tajmanow (Tajman
Uzdzie
Usile
Witebsk
zabtudow
Zarcy
Zastaw

Thomas Christ. Sieg[illegible]m.: Alter und Neues vom Zustande der Evangelisch-Lutherischen Kirchen im Königreiche Polen. IIe Aufl. 1754. 8o ftr. 131.–134.

bory w Małej Polsce:
Wielkanoc własnością Kalwińską [simult
Piaski pod Lublinem Lutherskie
Stawatycze za Bugiem fund. 1613 Rafał Leszczyński wojew. bełzk. (+ Lubieszów)
Węgrów na Podlasiu własnością Kalwińską [simult

bory na Litwie
Wilno (pastor Maciej Dambrowski 1578)
Kowno (pastor Paweł Oderborn 1585)
Kiejdany (pastor Mich. Sartorius 1719)
Birże (pastor Wessel 1702)
Struck fund. 1663 przez Bogusł. Radziwiłła.

Poszyszwie/kiszek nadnieka Szafrow koło Czekiszek : Hrsp.

Grezie

Bolcie czyli Pomuszcie nad Muszą koło Widziszek

Satatu, dekan. Janiski

Nestorowi poniewieski powiat

Rekst-insi

Następująca część kodeksu stanowiła oddzielny, osobno zwinięty plik, za końcem II go tomu № 5364 zaimi być opraviony. Pozostawiono ten sam porządek

grudzień 1902 J. Konczyn

Statystyczny Wykaz

Kościołów i Duchowieństwa Katolickiego w Krajach dawną Polskę obejmujących

r. 1857.

A. W Cesarstwie Rossyjskiem.

Dyecezye	Kościoły			Klasztory				Przestrzeń w milach kwadratowych	Ludność Katolicka
				Męzkie		Żeńskie			
	parafialne	filialne	Kaplice	stałe	nadzwyczajne	stałe	nadzwyczajne		
1. Archidyecezya Mohylewska . .	164	24	405	5	1	—	2	293657	350732
2. Dyecezya Wileńska	289	67	272	10	6	5	4	1467	830516
3. " Telszewska czyli Żmudzka	213	133	176	9	—	4	—	1241	870412
4. " Łucko-Żytomierska . .	159	36	362	6	3	1	1	2236	268237
5. " Kamieniecka	99	1	9	2	—	—	1	739	219621
6. " Mińska	81	37	157	6	—	4	—	1426	200865
7. " Tyraspolska	91	18	16	—	—	—	—	21206	124306
	1096	316	1397	38	10	14	8	321932	2874709

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

Statystyczny Wykaz

Kościołów i Duchowieństwa Katolickiego

w krajach dawną Polskę obejmujących,

r. 1860.

A. W Cesarstwie Rossyjskiem.

Dyecezye	Kościoły					Klasztory				Duchowieństwo			Ludność katolicka obój. płci
						męskie		żeńskie					
	parafialne	bez parafii	filialne	Kaplice	Bractwa	etatowe	nad etatowe	etatowe	nad etatowe	Świeckie	Zakonny	Zakonnice	
1. Archidyecezya Mohylewska	164	—	11	338	4	3	—	—	3	382	84	50	333386
2. Dyecezya Wileńska	300	18	70	386	—	10	5	5	3	724	276	167	861826
3. " Telszewska czyli Żmudzka	214	7	105	128	6	9	—	4	—	728	184	73	839731
4. " Lucko-Żytomirska	166	—	16	440	—	7	1	1	1	328	125	20	242245
5. " Kamienieckа	99	2	2	64	2	1	1	—	1	200	20	8	204472
" " ormiańsko-katolickie	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	309
6. " Mińska	81	10	47	160	18	6	—	4	—	237	134	63	179961
7. " Tyraspolska	54	—	22	30	—	—	—	—	—	125	—	—	119285
" " ormiańsko-katolickie	35	—	7	—	—	—	—	—	—	53	—	—	13534
	1117	37	280	1546	30	36	7	14	8	2779	793	381	2834749

Wiadomości ogólne
o Archidyecezyi Mohylewskiej.

Gdy przy pierwszym podziale Polski w r. 1772 cała tak zwana Białorus i polskie Inflanty, czyli kraj obejmujący dawne Województwa: Połockie, Mścisławskie, Witebskie i Inflantskie, dostały się pod panowanie Rossyi, wynikła też potrzeba ustanowienia w nich osobnej dyecezyi katolickiej. Pod względem kościelnym należały te ziemie do następnych dyecezyi: a) do dyecezyi wileńskiej tak zwany Archidyakonat białoruski, składający się z 3 dekanatów: Połockiego z 10 parafiami, Witebskiego z 8 parafiami, i Orszańskiego z 17 parafiami. – b) do dyecezyi smoleńskiej 3 parafie (z 1 kościół nieparafialny (np. w Wiecz, Siebież, Orwiej, Newel) stanowiące całą dyecezyją smoleńską. – c) do dyecezyi inflantskiej południową część tak zwane Inflanty polskie stanowiące 4 dekanaty: dyneburski, lucyński, rzezycki, lepelski. (Północną część dyecezyi inflantskiej czyli tak zwana Kurlandya i Semigallia wcielono r. 1795 najprzód do żmudzkiej, a r. 1798 d. 8 Sierpnia do wileńskiej dyecezyi; a r. 1847 też sufraganią Kurlandzką na powrót do żmudzkiej dyecezyi przydzielono.) Osobnego archidyakona białoruskiego w Kapitule wileńskiej fundował na początku XVII. wieku Eustachy Wołłowicz biskup wileński, któremu na fundusz przeznaczył probostwo w Oboleu.

Pierwszym archidyakonem białoruskim został x. Mikołaj Siwicki. Biskup Jerzy Tyszkiewicz utworzył takie pierwszego sufragana białoruskiego Teodora Skuminowicza biskupa gratianopolitańskiego. Ostatnim był r. 1772 Felix Towiański Franciszkan biskup tomasieński, który nie chciał wyjechać do prowincyj zabranych. Biskup wileński Massalski obrał więc dla prowincyj zajętych przez Rossię, za sufragana kanonika wileńskiego Stanisława Bohusza Siestrzencewicza, który w Wilnie d. 1 października 1773 został Konsekrowany jako biskup malleński i sufragan białoruski. Wyjechał tenże do Mohilewa gdzie przy Kościele farnym urządził dla siebie rezydencyją; prócz tego był on dziekanem Kapituły wileńskiej i posiadał probostwa w Bobrujsku i Homlu.

R. 1774 d. 12 Maja Rząd rossyjski z Archidiakonatu i Sufraganii Mohylewskiej, składającej się wtedy z 21 kościołów parafialnych i 24 klasztorów, utworzył (bez wiedzy Rzymu) oddzielną dyecezyą białoruską i biskupem tegoż Siestrzencewicza mianował z pensyą 10,000 rubli srebrnych. Siestrzencewicz (wyjechał w Wilnie d. 13 Sierp. 1778 do miejsca przeznaczenia, Mohylewa ustanowił zaraz osob: nego sufragana zadzwińskiego, na którego wyświęcił x. Towiańskiego z tytułem biskupa alalieńskiego. R. 1778 otworzył także Seminaryum dyecezalne w Mohylewie na 20 alumnów pod zarządem xx. Misyonarzy, oraz drukarnię.

R. 1782 d. 17 Stycznia został Siestrzencewicz mianowany arcybiskupem Mohylewskim przez Rząd rossyjski, z prawem obsadzania wszystkich probostw i władzą nad wszystkiemi klasztorami, prócz Jezuitów, których Katarzyna II cesarzowa (pomimo bulli Kassacyjnej papieża Klemensa XIV z d. 21 Lipca 1773, ogłoszonej w Rzymie d. 16 Sierpnia 1773) wzięła w szczególniejszą swą opiekę. Przytém zabroniono arcybiskupowi i duchowieństwu znosić się z Rzymem. Nowo utworzone arcybiskupstwo mohylewskie miało obejmować nietylko obie gubernie

(czyli namiestnictwa: mohilewskie i połockie)
białoruskie, ale także kościoły w całem państwie rosyjskim.
Arcybiskupo chalcedoński Archetti (Jan Andrzej) przybyły do Petersburga, kon-
sekrował tamże siostrzeńcewicza na arcybiskupa mohylews-
kiego d. 15 Stycznia 1784, włożył na niego pallium, a eo ipso
Jana Beniasławskiego proboszcza dynaburskiego i kanonika
mohylewskiego (który po potwierdzeniu nowego arcybiskupstwa jeździł do Rzymu)
wyświęcił na koadjutora z tytułem biskupa
gadareńskiego. R. 1784 nastąpiła kanoniczna erekcya arcybis-
kupstwa, a sam Archetti zajął się dysmembracyją dyecezyi i urzą-
dzeniem Kapituły katedralnej. Na dotacyją kapituły katedralnej prze-
naczono 8 bogatszych probostw, których dochody miały być później
dzielone między kanoników i proboszczów. Utworzono więc 4 pra-
taty: 1) Proboszcza (Cyprjana) Odyńca proboszcza mohylewskiego; 2) Archidyakona Adama
Wyszomirskiego proboszcza (Józefa) Ossińskiego; 3) Scholastyka (Jerzego) Lowsto-
wskiego biskupa proboszcza Lucyńskiego; 4) Kustosza (Kazimierza) Sutockiego pro-
boszcza Benewelskiego*) — 3 kanoników gremialnych (mestrmonialnych) 1) Beniasław-
skiego biskupa koadjutora; 2) (jerzego) Lowstowskiego biskupa razem i pra-
ta scholastyka; 3) (Franciszka) Żukowskiego proboszcza siebieżskiego — 4 ka-
noników honorowych bez głosu w kapitule. — Kościół (n. Marji P.) Karmelitów
dawnej reguły w Mohylewie przeznaczono (d. 8 Grudn. 1783) na katedrę, a klasz-
tor na Seminarium dyecezalne. Prócz tego ustanowiono 6 wikarya-
szów katedralnych. Cesarzowa Katarzyna II robiła r. 1785 w Rzymie
starania, aby siostrzeńcewicz został kardynałem, lecz sprzeciwiły się
temu dwory francuzki i hiszpański.

*) Później utworzono piątego prałata Archidyakona białoruskiego

Po podbiciu nowej-Rosyi przybyły do dyecezyi mohylewskiej
kościoły w guberni taurydzkiej czyli chersońskiej oraz w koloniach
niemieckich saratowskich.
Gdy przy drugim podziale Polski w r. 1793 pod panowanie
rosyjskie dostały się województwa kijowskie i bracławskie,
część województwa podolskiego, większa część województwa wo-
łyńskiego, reszta województwa połockiego i mińskiego, część woje-

województw nowogrodzkiego, brzeskiego i wileńskiego, czyli Wołyń, Podole i Litwa wcielono dyecezyą kijowską jako archidyakonat kijowski (z 5 dekanatami: a) kijowsko-wasilkowskim, b) radomyślskim, c) skwirsko-taraszczańskim, d) lipowiecko-machnowskim, e) zwinogrodzkim) do archidyecezyi mohylewskiej. (R. 1848 cały archidyakonat kijowski oderwano od archidyecezyi mohylewskiej i wcielono do dyecezyi kamienieckiej.) Kościoły zaś w województwie bracławskim (Oficyalat bracławski) z dawnej dyecezyi łuckiej przyłączono do dyecezyi kamienieckiej.

R. 1795 przy trzecim podziale Polski otrzymała Rossyja resztę województwa wołyńskiego, części województwa bełzkiego, ziemi chełmskiej, resztę województwa brzeskiego i nowogrodzkiego części województw wileńskiego, trockiego i księstwa żmudzkiego oraz Kurlandyją i Semigallią. Lubo archidyecezya mohylewska wtedy nie została powiększoną, miała jednakże 200 kościołów parafialnych i około 300 kapłanów licząc w to wewnętrzne gubernie i kolonie saratowskie. Ukazem cesarzowej Katarzyny II z d. 17 Września 1795 utworzono w prowincyach zabranych przez 3 podział następujące nowe dyecezye: 1) [redacted] Inflantską, z dawnej dyecezyi wileńskiej do której przyłączono [redacted] Kurlandyją i Semigallią, z katedrą w Wilnie. 2) Piińską z dawnych łuckiej i kijowskiej, z przyłączeniem do niej kościołów gubernii mińskiej, (Piińskim biskupem nominowany został Kasper Cieciszewski po śmierci Adama Naruszewicza biskupa łuckiego i brzeskiego) z katedrą w Łucku. 3) Latyczowską utworzoną na miejsce zniesionej tegoż roku dyecezyi kamienieckiej. Po śmierci cesarzowej Katarzyny (1796) utworzył cesarz Paweł I r. 1797 na wniosek siostrzeńcewicza w Kollegium justycyi w Petersburgu osobny departament dla spraw rzymsko-katolickiego wyznania, na sposób konsystorzów czyli synodów luterskich, w którym połowa członków była duchownych, a druga połowa świeckich. Prezydentem był baron Heyking.

[Latyczowskim biskupem mianowany Michał Roman Sierakowski proboszcz łuczeński)

(za Ukazem Pawła I. z d. 5 Maja 1798)

R. 1798 nastąpił nowy podział dyecezyj w Cesarstwie Rossyjskim. Ustanowiono wtedy: 1) Archidyecezyę Mohylewską, do której należą: Ta Białoruś, Gubernia Kijowska z tytułem archidyakonatu Kijowskiego, wszystkie Kościoły wielko- i mało-rossyjskie, oraz nowo-rossyjskie, na Kaukazie, Syberyi, w Finlandyi i guberniach nadbałtyckich (ostrejskich); z przyczem Sufraganią mohylewską z prepozytury przy tymże kościele utworzono. 2) Dyecezyę Wileńską dla guberni wileńskiej, grodzieńskiej, Kurlandyi, z biskupem Janem Nepom. Kossakowskim przedtem z sufraganem inflantskim. 3) Dyecezyę Żmudzką dla właściwej Żmudzi, z biskupem xięciem Stefanem Józefem Giedrojciem dawnym. 4) Dyecezyę Lucko-Żytomirską dla gubernii wołyńskiej z biskupem Kasprem-Cieciszewskim dawnym. 5) Dyecezyę Kamieniecką dla guberni podolskiej, z biskupem Janem (w miejsce łatyczowskiej) Kupem Dębowskim dawniej sufraganem, (od r. 1795 kapitularzem biskupem drazewskim) a potem Sierakowskim. 6) Dyecezyę Mińską dla guberni mińskiej z biskupem Dederko dawniej prałatem wileńskim. Dla każdej dyecezyi naznaczono jednego sufragana, a dla mohylewskiej 3: mohylewskiego, połockiego i kijowskiego. Biskupowi Łuckiemu (2346 dusz) i biskupowi Żmudzkiemu (4489 dusz) zostawiono ich majątki; biskupom zaś kamienieckiemu i mińskiemu przeznaczono pensyj po 6000 rubl. — Nowy ten podział potwierdził w Petersburgu r. 1798 (d. 12 sierpnia stawrzyniec) br. Litta arcybiskup tebański, legat, który wyjednał dla dyecezyi wileńskiej 4 sufraganów: wileńskiego, kurlandzkiego, trockiego i brzeskiego, i owe 5 dyecezyi poddał podwładzę arcybiskupa mohylowskiego uchyliwszy dyecezyję wileńską, łucką i żmudzką z pod władzy arcybiskupa gnieznień. a dyecezyę kamieniecką z pod władzy arcybiskupa lwowsk. Ten nowy podział zatwierdził Pius VI bullą: „Maximis undique pressi doloribus ...." d. 15 Grudnia 1798. — W krótce potem zatwierdzeniu kazał cesarz Paweł I legatowi br. Litta wyjechać z Petersburga. — R. 1798 oddzielono Departament spraw rzymsko-katolickich jako właściwą osobną Instancyję od Kollegium Justycyi.

R. 1798 [redacted] Siestrzencewicz arcybiskup przyskat największe względy cesarza Pawła I od którego otrzymał ordery S. Aleksandra Newskiego, S. Andrzeja i Komandorji wielkiego krzyża zakonu S. Jana Jerozolimskiego (maltańskiego) przytem dostał tytuł Metropolity wszystkich w Rossyi Kościołów i prawo noszenia purpury wyrobione w Rzymie dla arcybiskupów mohylewskich. Chytre zabiegi Jezuitów mianowicie Gabryela Grubera (ur. w Austryi d. 6 Maja 1740, jezuity od r. 1755, słynnego matematyka, mechanika, historyka, linguisty malarza i muzyka który + 26 Marca 1805 jako jenerał zakonu w Petersburgu) zdołały podkopać powagę Siestrzencewicza u dworu, którego ukazem z d. 14 listopada 1800 usunięto od rządów Kościoła i na mieszkanie najprzód do Bujnicz (pod Mohylewem) a potem do majątku własnego Malatyc pod ścisły dozor policyjny odesłano. W miejsce jego powierzono rządy archidyecezyi biskupowi Kossakowskiemu Janowi Benisławskiemu. Jezuici otrzymali d. 18 Lutego 1800 Kościół S. Katarzyny w Petersburgu przy którym założyli Kollegium, zwrócono im majątki zabrane, a cesarz Paweł I wyjednał dla nich bullę Piusa VII z d. 7 Marca 1801 przywracającą zakon Jezuitów tylko w granicach Rossyi. Jezuici poostrzeżali swe Regulacje w Nowo Rossyi, Odessie, Rydze, obrali własnego jenerała zakonu Franciszka Careu (ur. 10 Grud. 1731, jezuitę od r. 1754 + 30 Lipca 1802) i nawet r. 1800 robili starania o odebranie Uniwersytetu wileńskiego z rąk świeckich. Po śmierci Pawła I (+ d. 23 Marca 1801), cesarz Alexander I przywołał Siestrzencewicza z wygnania i przywrócił mu dawną władzę. Ukazem z d. 13 Listopada 1801 Departament spraw rzymsko-katolickich zamieniono w Kollegium rzymsko-katolickie duchowne pod prezydencyą metropolity, złożone z 1 biskupa, 1 prałata infułata i 1 kanonika z każdej z sześciu dyecezyi. R. 1805 d. 5 Lipca podzielono tez Kollegium na 2 departamenta pierwszy dla obrządku łacińskiego, drugi dla unitów (pod prezydencyą Lisowskiego drugiego biskupa unickiego).

R. 1803 przybył do Petersburga poseł papieski Arezzo arcybiskup Seleucyi dla utrwalenia stosunków dyplomatycznych, lecz nic nie wskórawszy odjechał r. 1804 albowiem Dwór rosyjski zerwał stosunki z Rzymem z powodu wydania przez papieża Francuzom r. 1804 Kawalera Vernegues członka ambasady rosyjskiej. – R. 1803 założono główne Seminarium dla katolickiego duchowieństwa w Rosyi (które d. 11 lutego 1834 zamieniono w Akademią rzymsko-katolicką duchowną, r. 1842 do Petersburga z Wilna przeniesioną).

R. 1810 utworzono nowe biskupstwo ormiańsko-katolickie w Mohilowie nad Dniestrem, złożone z Biskupa Krzysztofowicza (+ 1816) i 2 Kanoników, mające dwadzieścia kilka kościołów.

Po traktacie tylzyckim (z lipca 1807) gdy Rosya zajęty przez Prussy Obwod białostocki otrzymała, wcielono kościoły tej krainy mającej przeszło 100,000 ludności, należące dawniej do dyecezyi wileńskiej, teraz pod tytułem Archidyakonatu białostockiego do Archidyecezyi mohilewskiej. Archidyakonat białostocki składał się z 6 dekanatów: Białostockiego, Bielskiego, Brańskiego, Drohiczyńskiego, Knyszyńskiego, Sokolskiego; liczył 50 kościołów parafialnych, 5 Klasztorów męzkich (Reformatów w Bockach, Franciszkanów w Drohiczynie, Dominikanów w Różanymstoku, Choroszczy, Klimówce), Domy (Piarów w Drohiczynie, Misyonarzy w Białymstoku i w Siemiatyczach), Klasztór Sióstr miłosierdzia w Białymstoku (i w Liechanowcu), Klasztor Benedyktynek w Drohiczynie. (Archidyakonat Białostocki po Konkordacie zawartym w Rzymie r. 1847 d. 15 Stycznia, powrócił znowu do dyecezyi wileńskiej.)

R. 1809 odstąpiony został Rosyi przez Austryę Obwod tarnopolski (w Galicyi) z 29 Kościołami parafialnemi i 4 Klasztorami. Kościoły te pod nazwą archidyecezyi lwowskiej dekanatu mikulinieckiego wcielono do archidyecezyi mohylewskiej i pod dozór x. Raguć proboszcza w Mikulińcach oddano (lecz r. 1814 po przyłączeniu Obwodu tarnopolskiego, kościoły te znowu do archidyecezyi

lwowskiej powróciły, jakoto: 1. Bawarów, 2. Czernielów, 3. Grzymałów, 4. Janów, 5. Kaczanówka, 6. Mikulińce, 7. Nastasów, 8. Przytłowce, 9. Skałat, 10. Strusów, 11. Tarnopol, 12. Toki, 13. Touste, 14. Trembowla, 15. Wiśniowczyk, 16. Zbaraż, 17. Złotniki, 18. Tarnoruda, 19. Budzanów, 20. Husiatyn, 21. Kopyczyńce, 22. Letiłkowce, 23 Liczkowce.)

R. 1812 Rossya otrzymała na mocy traktatu bukareskiego Besarabią; Katolicy takowej należeli także odtąd do archidyecezyi mohylewskiej, lecz później (r. 1814) do dyecezyi kamienieckiej przyłączeni.

Frainowice 4 parafie: Belce, Kiszyniew, Krasne, Chocim, które r. 1849 do dyecezyi tyraspolskiej wcielono.)

R. 1810 d. 15 Marca utworzono w Mohylewie tak zwaną mniejszą Kapitułę, złożoną z 10 honorowych kanoników Kijowskich.

R. 1815 po śmierci Strojnowskiego biskupa wileńskiego objął Siestrzencewicz także i administracyą dyecezyi wileńskiej której rządy powierzył biskupowi sufraganowi wileńskiemu Łuszynie. Było wtedy zamiarem Rządu przenieść stolicę metropolii do Wilna, na Mohilew zaś mianować osobnego biskupa, lecz rozpoczęte w tym względzie z Rzymem negocyacye r. 1815 przez posła rossyjskiego barona de Tuyll nie przyszły do skutku: Siestrzencewicz aż do swej śmierci († 1 Grudnia 1826 mając 96 lat) pozostał metropolitą mohylowskim i administratorem dyecezyi wileńskiej.

Głównie za wpływem Siestrzencewicza, Ukazem d. 16 Grudnia 1815, z powodu prozelityzmu wydalono Jezuitów z Petersburga, a r. 1820 d. 13 Marca z całej Rossyi. — R. 1816 biskup miński Dederko exjezuita, za skazany w r. 1812 za tryotyzm usunięty został od zarządu dyecezyi i osiadł w Ołyce na Wołyniu jako tamtejszy infułat; administracyą dyecezyi mińskiej (poruczono zaś prałatowi Łoziakowi. Po śmierci Dederki został biskupem mińskim Wincenty Lipski exbazylian, proboszcz Kapituły mohylewskiej. — R. 1817 departament wyznań przyłączony został do Ministerium oświecenia pod kierunkiem Xięcia Golicyna, którego to departamentu drugi wydział przeznaczony był dla spraw rzymsko-katolickiego wyznania.

R. 1826 d. 1 Grudnia (w rok po śmierci cesarza Alexandra I † 1 Grudnia 1825 w Tagarogu) umarł w Petersburgu metropolita Siestrzencewicz mając 96 lat.

Stan archidyecezyi mohylewskiej r. 1826 był następujący. Prócz Arcybiskupa było 3 sufraganów: Mohilewski, Kijowski i Połocki. – Kapituła większa składała się z 5 prałatów: Proboszcza (z funduszem dóbr Zaprudzie), Archidyakona katedralnego (z funduszem dóbr Jezierniki), Kustosza (z fund. dóbr Gagryn), Scholastyka (z fund. dóbr Stygłow), Archidyakona białoruskiego (z fund. dóbr. Kozłowo) i 10 Kanoników. – Kapituła mniejsza mohylewska złożona była z 12 Kanoników Kijowskich. – Konsystorz składał się z Officyała, Wiceofficyała, 3 Assessorów i Urzędników. – Wikaryi katedralnych 6. – Kollegiata Kijowska miała 4 Kanoników. – Seminaryów w archidyecezyi było 4: 1) w Mohylewie fundowane r. 1788 z majątkiem Płoskoje, na 8 alumnów. 2) w Krasławiu fundowane r. 1755 kosztem biskupów inflanckich Ostrowskiego i Hilzena, na 16 alumnów pod zarządem Misjonarzy. 3) w Żwinogródku (w Kijowskiej gubernii) na które r. 1803 Sołtykowa starościna Kijowska 15,000 rubli zapisała, r. 1820 z Żytomierza do Żwinogródka przeniesione, na 6 alumnow. 4) w Tymstoku przez Ludwika Kruszewskiego jeszcze za biskupstwa wileńskiego fundowane, na 8 alumnow, pod zarządem Misjonarzy. Dekanaty były następujące: I) W Archidyakonacie białoruskim: 1) Mohilewski (w gubern. mohilow. i witebsk.) 7 parafii. 2) Bychowsko-Rohaczewski 6 par. 3) Mścisławsko-Czausowsko-Czerykowsko-Smoleński 11 par. 4) Klimowicki za rzeką Soż 5 par. 5) [illegible] Sienneński 5 par. 6) Orszansko-Kopyski 11 par. 7) Bielicki 7 par. 8) Witebsko-Babinowicki 7 par. 9) Newelsko-Wieliżski 4 par. 10) Połocki 4 par. 11) Dryzeński 5 par. 12) Siebieżski 6 par. – II) W Inflantach polskich (w gubernii witebskiej): 13) Dynebursko-wyższy (Krasławski) 14 par. 14) Dynebursko-niższy (Dyneburski) 14 par. 15) Lucyński 18 par. (podzielony około r. 1832 na 2 dekanaty Przedlucyński i Zalucyński). 16) Rzeżycki 13 par. (podzielony około r. 1832 na 2 dekanaty: Rzeżycko-nadrzeniński i Rzeżycko-nadtubeński) 17) Lepelski 11 paraf.

III) W Archidyakonacie Kijowskim (z guberni kijowsk.) (r. 1848 odpadłym do dyecezyi łuckiej): 18) Kijowsko-Wasilkowski 9 par. 19) Radomyślski 9 par. 20) Skwirsko-Taraszczański 11 par. 21) Lipowiecko-Machnowkowski 12 par. 22) Iwinogrodzki 7 par.

IV) W Archidyakonacie Białostockim (r. 1848 odpadłym do dyecezyi wileńskiej): 23) Białostocki 10 par. 24) Bielski 8 par. 25) Brański 7 par. 26) Drohiczyński 10 par. 27) Kryszyński 11 paraf. 28) Sokolski 12 parafii.

V) W Rossyi: 29) Petersburski 5 par. 30) Mohylewski 2 par. 31) Chersoński czyli Nowo-rossyjski 14 paraf. czyli Kościołów i kaplic 25. 32) Saratowski, 13 paraf. czyli Kościołów 15 i kilka filij. 33) Różnych miast rossyjskich, 6 parafii (Dekanaty chersoński i saratowski odpadły r. 1848 do dyecezyi tyraspolskiej.) – Prócz tego, było jeszcze Kościołów ormiańsko-katolickich w Krainie zakaukazkiej 29 i 1 kościół chaldejski pod górą Ararat.

Z początkiem XIX wieku było w państwie rossyjskiem więcej Księży zakonników aniżeli świeckich. R. 1822 było w mohylewskiej dyecezyi zakonników 422, świeckich Księży zaś 281; w mińskiej dyecezyi zaś było zakonników 489, a świeckich 164 Księży. – R. 1803 Benedyktyni i Cystersi połączyli się w jedną Kongregacyją i co 3 lata obierali raz z tego, drugi raz z drugiego zakonu prezydenta; r. 1816 przyłączyli się także do nich Kamedili z jedynego Klasztoru w Polszczu. – Dominikanie, Franciszkanie, Bernardyni i Karmelici dzielili się na 2 prowincye: litewską i ruską; r. 1816 połączyli się dopiero Karmelici w jedną prowincyą litewską, co w następnych 4 latach także Bernardyni i Franciszkanie uczynili. – Zakony utrzymywali także szkoły z obowiązku wczęści własnego, wczęści przez Komisyą edukacyjną lub przez Uniwersytet wileński nałożonego. Jezuici mieli kilka szkół wydziałowych i podwydziałowych; Piarzy mieli szkół 12 t. j. Licum w Połocku, Gimnazyum w Międzyrzeczu Koreckim, gimnazya niższe w Szczuczynie i Lubieszowie,

reszta szkoły powiatowe o 6 klasach. – Dominikanie mieli 9 szkół, między temi Gimnazyum w Zabiałach; Szkoły powiatowe utrzymywali Franciszkanie 2, Trynitarze 2, Bernardyni 5, Karmelici 3 (jedno gimnazyum w Chwałojniach), Kanonicy regularni 4, Augustyanie 1, Misjonarze S. W dyecezyjach Łuckiej i Kamienieckiej były prawie przy każdym klasztorze szkoły. – Wizytki i Bernardynki w Wilnie utrzymywały wyższe pensye, a Maryawitki w 17 klasztorach i Siostry miłosierdzia w 17 również domach utrzymywały szkoły niższe dla dziewcząt.

R. 1832 uległo kasacie w Cesarstwie Rossyjskiem 189 klasztorów; r. 1842 dobra ziemskie klasztorne i kapitały przeszły na własność rządu. Skasowano prowincyałów, a na ich miejsce w każdej dyecezyi ustanowiono wizytatorów. Klasztory podzielono na etatowe i nadetatowe; pierwsze brały od 3000 do 1200 rubli srebr. rocznej pensyi i miały wydzieloną pewną ilość ziemi; w drugich brat każdy zakonnik po 40 rubl. sr. rocznej pensyi i mieli po 33 dziesięciny ziemi wyznaczone; przyszłe nowicyaty były zamknięte. R. 1864 uległa także znaczna część klasztorów kasacie, tak iż bardzo kilka dziś pozostało.

R. 1843 zabrano na skarb także wszelkie kapitały i majątki duchowieństwa świeckiego. Kościoły parafialne podzielono na 5 klas z których pierwsza pobierała 600 rubli sr., druga 500 rub., trzecia 400 rub., czwarta 275 rub., piąta 230 rubli.

W skutek konkordatu zawartego w Rzymie d. 15 sierpnia (w/st. styl.) bulli Piusa IX z d. 3 Lipca 1848 cyrkumskrypcyjnej czyli rozgraniczającej dyecezye w Cesarstwie rossyjskiem, zaczynającej się: „Universalis Ecclesiae cura"... utworzono nową siódmą dyecezyę rzymsko-katolicką zwaną najprzód Chersońską, potem Tyraspolską, do której (od r. 1811 do dyecezyi Kamienieckiej należącą) oraz kościoły w guberniach chersońskiej, ekatarynosławskiej saratowskiej, astrachańskiej, Krymie i krajach Kaukazkich (które dotąd do dyecezyi mohylowskiej należały i 2 dekanaty chersońskie i saratowski stanowiły). Przez ten nowy podział utraciła archidyecezya mohylewska: Archidyakonat kijowski (z 6 dekanatami)

wcielony do dyecezyi łuckiej, dalej Archidyakonat białostocki (z 6 dekanatami) wcielony do dyecezyi wileńskiej, oraz 2 dekanaty: chersońki i saratowski wcielone do dyecezyi tyraspolskiej. Dyecezya zmudzka zmieniła wtedy nazwę na telszewską i stolicę jej przeniesiono do miasta Telsz, oraz przyłączono do niej [illegible] 5 dekanatów (Abelski, Kowieński, Wiłkomierski, Kurlandzki i Semigalski). — Mińska dyecezya otrzymała 2 dekanaty: Nowogródecki i Słowiański oderwane od dyecezyi wileńskiej.

R. 1864 uległo w archidyecezyi mohylewskiej kilka klasztorów nowej supresyi.

R. 1866 (d. 15 Grudnia) skassowano dyecezyą Kamieniecką którą przyłączono do dyecezyi łucko-żytomierskiej. Ten sam los spotkał r. 1869 dyecezyą mińską, którą wcielono do wileńskiej.

Obecnie 1877 r. liczy się w Archidyecezyi mohylewskiej kościołów parafialnych 136, filij i kaplic 291, duchowieństwa świeckiego i zakonnego 346, katolickiej ludności 434,170. — R. 1823 liczono zaś kościołów parafialnych świeckich 231, filialnych i klasztornych 70, kapłanów świeckich 281, kleryków w seminaryach 43, zakonników 376, zakonnic 60, parafian 343382. — Klasztory r. 1823 były: Kanoników regularnych prepozytów 4, Piarów kollegiów 2; Klasztorów Dominikanów prowincyi ruskiej 8, litewskiej 13; Franciszkanów 8, Bernardynów 9, Kapucynów 2, Reformatów 1, Karmelitów bosych 6, Trynitarzy 4, Benedyktynek 1, Maryjanitek domów 6; Sióstr miłosierdzia 2.

(Obacz: Wiadomości statystyczne o archidyecezyi mohilewskiej rzymsko-katolickiego wyznania. Mohilew 1823. fol. przedruk. w Dzieje dobroczynności. Wilno Rok 1823 Tom III str. 45-51 i 169-178. — Szaniawy: Zbiór wiadomości o Kościele i religii katolickiej w Cesarstwie Rossyjskiem. Poznań 1843. 8° — Tolstoy Dmitry, le Comte: de Catholicisme romain en Russie. Paris 1864. 8° 2 Vol. — Bez-Kornilowicz: Istoriczeskia swiedenia o prinieswatelnieyszych mieszkach w Białorussyi. Peterburg 1865 — Sementowski A. M. Witebsk i uyezdnyie goroda Witebskoj gubernii. Peterburg 1864 — Directorium officii divini pro archidiecesi Mohylowensi in A. 1866.)

Mappa rzymsko-katolickich dyecezyj w Rossyi (wydał) Dr. P. Gierszlowski Uczonych towarzystwo Członek. 1857 f. St. Peterburg. fol. max. Kolorowo. Litograf. (w litografii wojenno topograf. Depo) (na jednym arkuszu złepiona z dwóch części)

Poczet arcybiskupów mohylewskich

1) Stanisław Bohusz Siestrzeńcewicz urodzony d. 3 Września 1731 we wsi Zanki w województwie nowogrodzkiem powiecie wołkowyskim z ojca Jana Kalwina i matki Kornelii Odyńcówny Katoliczki, kształcił się najprzód w Kalwińskiej szkole Fryckiej, potém w Berlinie i Frankfurcie nad Odrą. R. 1745 stanął w wojsku pruskiem i w bitwie pod Kasseldorf został raniony. W Berlinie za radą dominikana Amanda został katolikiem. Wróciwszy do kraju r. 1753 był oficerem dragonii, potem kapitanem i guwernerem przy synach Radziwiłła krajczego litewsk. R. 1763 wstąpił w Warszawie do seminaryum, wyświęcony r. 1764 na kapłana, został wkrótce r. 1767 kanonikiem wileńskim. R. 1773 d. 1 Października konsekrowany na biskupa nalleńskiego w Wilnie, wezwany przez gubernatora Czernyszewa objął rządy nowoutworzonego biskupstwa białoruskiego. D. 19 Stycznia 1782 mianowany arcybiskupem mohylewskim, konsekrowany dopiero 15 Stycznia 1784 w Petersburgu otrzymał pallusz i r. 1798 tytuł metropolity. Umarł w Petersburgu d. 1 Grudnia v. s. 1826 mając 96 lat. Był on prezydentem Kollegium rzymsko-katolickiego, administratorem dyecezyi wileńskiej od r. 1815, posiadał z bogate probostwa bobrujskie i homelskie oraz prelaturę dziekańską w Kapitule wileńskiej. Kawaler orderów polskich i rosyjskich, członek kilku uczonych towarzystw, znany w literaturze z kilku wydanych dzieł, niebył szczerze przywiązanym do kościoła rzymsko-katolickiego, który, będąc owiany duchem Kalwinizmu, chciał oderwać od Rzymu i zostać patryarchą; lecz mu w tém Jezuici przeszkadzali, tak iż popadł w niełaskę Pawła I cesarza rossyjskiego. Wybudował za życia Kościół S. Stanisława w Petersburgu i w małatyczach, potrzymiawszy Wawrz. Gucewicza — zostawił do 7 milionów złp. majątku. Bb: Parczewski Stanisł.: Mowa nad grobem Stanisława Siestrzencewicza Bohusza metropolity (przekład z włoskiego) Wilno drukiem K. Marcinowskiego 1822 z. 8° str. 54 i 2 tyt. — Leszczewicz Jan Sch. Piar.: Mowa na pogrzebie Stanisława Bohusza Siestrzencewicza metropolity. Połock, w druk. Zaraw 1822. 8° str. 29. — Stachowski: Żywot Siestrzencewicza w Rocz. tow. nauk. krak. 1839 t. IV.

2) Kasper Kazimierz Kolumna Cieciszewski (od r. 1785 biskup Koadjutor, r. 1785 biskup kijowski, r. 1795 mianowany biskupem pińskim od Rossyi, r. 1796 biskupem łucko-żytomirskim; r. 1822 został arcybiskupem mohylewskim. Umarł w Łucku d. 28 Kwietnia 1831. — Po nim (objął tę katedrę d. 26 września 1798)

byli administratorami arcybiskupstwa Jan Chrzciciel Szczytt kustosz mohylewski do r. 1834 i Walerian Henryk Kamionko herbu Jasieńczyk biskup abderytański, sufragan kijowski, scholastyk mohilewski (exdominikan) od r. 1835.

3) Ignacy Ludwik Korwin Pawłowski (biskup megarońs- ski, sufragan kamieniecki, został arcybiskupem mohylewskim r. 1841. Kawaler ord. S. Alexandra Newsk. Białego Orła, S. Anny i S. Włodzimierza, umarł w Petersburgu d. 20 Czerwca 1842 mając lat 67. Lubo nie posiadał wyższej nauki, był jednak biegłym teologiem i kanonistą. — Po nim administrował Marian Łaski, OP. teol. wr. 1775

4) Kazmierz Łoboś Dmochowski (biskup milteński, sufragan kurlandski, został arcybiskupem d. 28 Listopada 1848. Umarł w Petersburgu d. 11 Stycznia 1851, mając 72 lat. Pasterz świątobliwy i niezrównanej dobroci. wr. 1772

5) Ignacy Hołowiński (biskup karysteński, sufragan mohylewski, został arcybiskupem d. 11 Listopada 1851 Umarł w Petersburgu d. 7 Października 1855. Znany w literaturze polskiej jako pisarz znakomity; lubiał i protegował młodych tylko duchownych. wr. 1803

6) Wacław Żyliński (herbu Janina) (biskup wileński, od r. 1849 został d. 9 Grudnia 1856 arcybiskupem mohylewskim. Umarł w Petersburgu d. 23 Kwietnia 1863. Gorliwy i czynny. — Administrował po nim Józef Maxymilian Stanisławski sufragan mohylewski, były przeor dominikanów w Petersburgu. urodzony d. 20 maja 1795 w Rosieniach na Żmudzi, r. 1811 został dominikanem w Poporciach, r. 1859 konsekrowany jako biskup platejski na sufragana. Umarł 20 Grudnia 1870. wr. 1803

7) Antoni Fiałkowski (biskup kamieniecki, od r. 1860 został arcybiskupem d. 11 Lutego 1872, był najprzód profesorem Uniwersytetu wileńskiego i rektorem akademii duchownej. Mąż światły i uczony. Umarł w Petersburgu d. 30 Stycz. 1883. wr. 1797

8) Aleksander Kazimierz Dziewałtowski (jintowt wr. 1821, wyświęcony 1845, biskup elens: połtawski od 1872, biskup płocki 1872, arcybiskup mohylewski od 3 Marca 1883.

Sieszrzencewicz Stanisław Bohusz metropolita arcybiskup mohylowski popierał r. 1816 głównie cele angielskiego Towarzystwa biblijnego; wskutek czego Pius VII bullą z Rzymu d. 3 Września 1816 do niego pisaną ostro to postępowanie jego skarcił. Również znalazł Sieszrzencewicz przeciwnika w Filipie Neryuszu Golańskim który z tego powodu wydał przekład z Fenelona: „Czy wolno czytać Pismo św. Wilno 1818. 8vo" i w języku Pohl misyonarzu który napisał rozprawkę „O szkodliwej wolności czytania Pisma św." – Sieszrzencewicz głównie wpłynął na wydalenie Jezuitów z Petersburga r. 1815 i z Rossyi r. 1820, mszcząc się za ich intrygi przeciw niemu w Rzymie. – Jako człowiek wysokiej nauki i erudycyi wydał: 1) Sztuka utrzymywania zdrowia i onej historya, przełożona z Jakuba Mackenzie. Wilno 1765. 8t. i 2a ed. Wilno u xx. Piarów 1769. 8t. 2) Mowa po szturmowaniu Kijowa przez Konfederatów miana d. 13 Listop. 1771. Wilno 1771. 2a ed. Warszawa w druk. Korpusu Kadetów 1771 – Tłomaczenie niemieckie: Predigt am Tage des h. Stanislaus Kostka 1771 in der Kathedralkirche zu Wilna gehalten, übersetzt von J. J. fol. 1ark. 3) Providentiae divinae evidens argumentum: consideratio historico-philosophica de summo regis periculo 1771 d. 3 Novembris. Vilnae (może Konarskiego?) 4) Najprawosławniejszej Imperatorowej Katarzyny II Ustawy na gubernia państwa całorossyjskiego, z narodowego na polski język przełożone. Mohylew, w druk. nadworney biskupa 1777. 4to str. 198. – 2a ed. w Grodnie. 5) List pasterski (dozwalający Jezuitom zakładać nowicyaty) w Mohylowie 1779 (z Bullą papieską 15 Sierpnia 1778 umacniającą do tego biskupa). 6) Wiersz do Najjaśn. Katarzyny II przy oddaniu dzieła pod tytułem: Taurika czyli wiadomości starożytne i późniejsze o mieszkańcach Krymu do naszych czasów, w Kijowie ofiarowany. 1787. 8vo str. 4. (może Naruszewicza?) 7) Mowa do zgromadzonych obywateli zebranych na wybory w Kościele katedr. mohylewskim 1786.

herb Sieszrzencewicza

8) Greeya w Taurydzie, tragedya w 5 akt. wierszem. Mohylow 1783. 9) Sermo die natali Augustissimae Catharinae II Rossianum Imperatricis, in aede parochiali Resitensi dictus d. 21 Aprily 1794. Mohilow 1794. 10) Kazania i mowy w polskim i tatarskim języku miewane. Mohylow 1794. 11) Histoire de la Tauride. Brunswick 1800. 8° 2 Vol. – 2e ed. 1812 – 3e ed. Histoire do royaume de la Chersonese Taurique. Petersburg 1824. 4to 12) Recherches historiques sur l'origine des Sarmates. Petersburg 1812. 8° 2 Vol. 13) Izsledowanie o proischodzeniu ruskaho naroda. Petersburg 1818. 14) Précis des recherches historiques sur l'origine des Slaves. Petersburg 1824. 4to 15) Ora, tragedia w 5 aktach w czasie oktawy narodzenia N. Katarzyny II Imperatorowej, odzien iniem Stanisława Augusta Króla pol. przedstawiona w Mohylewie 1788. 8° str. 52 i K. 2 (wierszem) – Prócz tego pozostawił w rękopisie poezye polskie. – Był to filozof encyklopedysta; niewiele przywiązywał wagi do episkopatu rzymskiego, i mało się oglądał na przepisy kanoniczne. Doradzał r. 1806 rządowi aby Katolickie duchowieństwo urządzono na wzór prawosławnego, i postawało pod rządem samego arcybiskupa metropolity, a Rzymowi wcale nie podlegało; jednakże przeszkodził temu x. Ignacy Giedrojć ix. Stanisław Szantyr Kanonicy.

[z pominięciem praw kanonicznych]

R. 1785 wychodziło: Directorium divini Officii Missarum pro ecclesiis Romano-Catholicis Archi-diecaesis Mohil. per universum Imperium totius Rossiae iuxta Computum Veteris Calendarii Romani concedente Sacra Sede Apostolica Auctoritat. et mandato .... Stanislai Siestrzencewicz a Bohusz Dei et Apost. Sed. gratia Archiepiscopi Mohilevien sis .... dispositum in Annum ... 1785. Mohilevia, in typogr. Archiep. 12mo Kart 62.

Kościoły

w Archidyecezyi Mohylewskiej.

I Dekanat Mohylewski

Mohylew miasto. Kościół katedralny Wniebowzięcia P. Maryi - pierwotnie kościół i klasztor Karmelitów dawnej reguły (trzewiczkowych), założony w XVII wieku ze składek, dotowany r. 1692 przez króla Jana III., posiadał wioski Kniaźyce, Zabłocie i Leczersk; po supprefsyi klasztoru w r. 1774, przeznaczono klasztor na Seminarium dyecezalne; w kościele zaś Stanisław Bohusz Siestrzencewicz arcybiskup założył katedrę r. 1784 za potwierdzeniem nuncyusza Archetti arcybiskupa chalcedońskiego. Kościół murowany, został restaurowany około r. 1860 za staraniem arcybiskupa Wacława Żylińskiego, ma 5 ołtarzy. W wielkim ołtarzu 2 duże obrazy: Św. Stanisława biskupa i Wniebowzięcia P. Maryi pędzla Władysława Majeranowskiego z Krakowa. Przy katedrze (I. Klasy) jest 6 prałatów, 3 kanoników, 5 wikarych, arcybiskup i sufragan.

1. Mohylew miasto. Kościół parafialny S. Kazimierza fund. r. 1604 Król Zygmunt III i r. 1610 dotował. Murowany z owalną Kopułą. Do parafii należy 6 dworów obywatelskich i 14 wsi. konsekr. 1614 Wojna biskup. wil.

Kaplica na cmentarzu miejskim parafialnym drewniana.

Kaplica S. Józefa murowana, z altarią fund. 1684 Hieronim Sworowski dla Jezuitów.

Kaplica z Klasztorem Maryawitek, zbudow. po r. 1832. Sprowadzone na początku XIX wieku do Mohylewa, aż do r. 1832 przemieszkiwały w Klasztorze Bernardynów.

2. Mohylew miasto. Kościół parafialny zadnieprski S. Antoniego Ladowsk. z Klasztorem Bernardynow fund. 1687 Teodor Rzewuski Towarzy rzeczycki, który też 1698 Kościół wystawił. Konsekrował go Karol Lancerzyński biskup hieropolitański. Po supressyi Klasztoru d. 9 Grudn. 1864 Kościół pozostał parafialnym. Murowany ma 5 ołtarzy i nad chórem zakonnym cudowny obraz Św. Antoniego.

Kościół filialny w Chaćkowiczach (dziś nie istnieje)

Kaplice: 1) Żyle. 2) Zarecie. 3) Lubuż. 4) Moszki.

W mieście Mohylewie istniały dawniej jeszcze Klasztory:

a) Jezuitów Rezydencya z Kościołem S. Franciszka Xawerego, fund. 1678 Jan Zdanowicz Kanonik smoleński, proboszcz mohylewski z Maciejem Boeckelmannem podczaszym inflantsk. R. 1722 było tu już Kollegium z szkołami. Po supressyi Jezuitów w r. 1820, Kościół w r. 1832 przerobiono na cerkiew prawosławną.

b) Missionarzy Klasztor, istniał r. 1704.

3. Faszczówka. Kościół paraf. Zmienia Najśw. Panny. Pierwotnie fund. r. 1637 przez Zawiszów Rezydencya dla Jezuitów, od r. 1774 zamieniony w farny. Kościół był r. 1637 z drzewa wystawiony; r. 1754 kosztem Jezuitów z muru wzniesiony, przez Felixa Towiańskiego sufragana białoruskiego konsekrowany, ma 4 fasaty, 2 wieże frontowe i 7 ołtarzy. W głównym ołtarzu cudowny obraz Matki Boskiej, a w jednym z bocznych ołtarzy relikwie S. Symplicyusza w trumnie miedzianej za szkłem.

Kaplice: 1) Uhły. 2) Kordziejowo. 3) Łukańce.

4. Kniaźyce miasteczko. Kościół paraf. Nat. N. Maryi Rozańcowej, pierwotnie z drzewa wraz z Rezydencyją dla Dominikanów fund. 1681 Konstanty Pac chorąży w. x. lit. który r. 1693 dwie wsie: Butuźyce i Żobiszcze tymże zapisał. R. 1744 Pac kasztelanic połocki wystawił tu klasztor. Kościół jako parafialny konsekrował r. 1780 bisk. Siestrzencewicz. R. 1801 na miejsce starego postawiono nowy drewniany kościół na podmurowaniu. Ma 5 ołtarzy. Po kasacie Dominikanów r. 1832, pozostaje parafialnym.

Kaplice: 1) Rubowoczyzna. 2) Łozice.

a) Kościół S. Trojcy z klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi w Kniaźycach fund. 1632 d. 2 maja, Mikołaj Sapieha starosta wileński, z matką swoją Anną zapisawszy 2 wsie: Zabołocie i Górna. (Podług Chodynickiego fund. 1632 Anna z Książąt Wołowiczyńskich, żona Krzysztofa Stefana Sapiehy wojewody mścisławsk. Kościół drewniany na podmurowaniu, z klasztorem skasowany 1832.

5. Białynicze miasteczko. Kościół paraf. Wniebowzięcia N. Panny i S. Leona z klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi fund. 1622 Lew Sapieha wojewoda wileń., który r. 1623 wymurował duży klasztor i d. 1 Marca 1624 takowemu 3 wsie: Ciechim, Przemysłów i Zerong zapisał. Kościół

początkowo drewniany, r. 1760 kosztem Radziwiłłów, Sapiehów i Ogińskich wymurowany a r. 1765 przez Tomasza Zienkowicza biskupa arcipolitańskiego konsekrowany. Karmelici mieli tu już r. 1652 drukarnię, szkoły i parafię. Supprymowani r. 1832 a kościół pozostał parafialnym. Front kościoła ozdobiony korynckią kolumnadą z galerią i figurami drewnianemi; wewnątrz posadzka marmurowa i 9 ołtarzy. W wielkim ołtarzu który syn fundatora Kazimierz Lew Sapieha drogiemi kamieniami i srebrem ozdobił, jest cudowny obraz N. Panny Marji na drzewie malowany, tutaj r. 1624 przez Sapiehę oddany, koronowany d. 20 Września 1761 przez Jerzego Hilzena biskupa smoleńsk. kosztem Ignacego i Heleny Ogińskich marszałków W. X. Lit. Korony na obrazie złote sadzone brylantami i szafiami, suknie srebrne, grubo wyszywane. Tabernakulum bogate w piękne aparaty i srebro. Najsławniejsze odpusty bywają tu na N. P. Maryją Szkaplerzną i Narodzenie P. Maryi. Zgromadzenie Klasztorna z 20 osob złożona, posiada kompozycye kościelne Wojewskiego, Zwierkiewicza, Siengalskiego, Władysławskiego, Kamieńskiego, Herbiewicza, Ławrynowicza, Jaglińskiego, Haraburdy, oraz symfonie Dąbrowskiego i kwartety Lubomirskiego. — R. 1859 prawie całe miasteczko spaliło się wraz z kościołem, z którego tylko obraz N. P. Maryi uratowano. Proboszcz miejscowy kanonik Lucyan Godlewski kościół na nowo zrestaurował.

Kaplica: 1) Wysockie (mająca 3 ołtarze).

a) Hołowczyn. Kościół S. Trojey z klasztorem Dominikanów fund. 1681 Andrzej Łotocki wojewoda krak. z żoną Anną, nadawszy folwark Staresioło. Kościół i klasztor drewniany spalili Szwedzi r. 1706, odbudowany, znowu pogorzał, r. 1788 wymurowali Dominikanie klasztor, a r. 1806 kościół mający 5 ołtarzy malowanych na murze. Biskup Sestrzencewicz r. 1876 utworzył tu parafię, którą ponieważ i 300 dusz nie liczyła, po skasowaniu klasztoru (należącego do prowincyi ruskiej) w r. 1932, parafię wcielono do Białynicz.

II. Dekanat Mohylewsko - Kopyski.

1. Szklow miasteczko (stawna stolica żydowska). – Kościół parafialny wil.
SS. Piotra i Pawła założony w XV. wieku, był później w posiadaniu Kalwinów, odebrał go Alexander Chodkiewicz wojewoda trocki i za=
pisawszy d. 30 Czerwca 1592 oddał go Katolikom. Eustachy Wołłowicz biskup wileński r. 1624 wcielił tę farę do Klasztoru dominikańskiego, arcybiskup Siestrzencewicz oddał ją znowu swieckiemu duchowieństwu. Kościół przebudowany w ośmiograń r. 1784 ma 3 ołtarze; r. 1849 odbudowany na nowo.

Kościół filialny w mieście Kopyś, Św. Trójcy, drewniany na podmurowaniu, fundacyi Książąt Radziwiłłów dziedziców hrabstwa Kopyskiego, ma 5 ołtarzy. Parafian do tej filii należy 106. Dawniej była tu parafia połączona z klasztorem Dominikanów w Szklowie.

Kaplice: 1) Stary Szklów miasteczko na cmentarzu. 2) Zahoranki. 3) Ryżkowska.

a) Kościół S. Tomasza z Akwinu z klasztorem Dominikanów w miasteczku Szklowie fund. 1619 Alexander Chodkiewicz wojewoda trocki, który r. 1621 d. 2 Maja akt fundacyjny spisał darowawszy do klasztoru dwa folwarki zwane: Zawrosze i Trosna. Kościół murowany wewnątrz malowany ma 8 ołtarzy, piękne organy i na wieży dzwon ważący 40 cetnarów. W prezbiterium wisi olejny portret fundatora. Klasztor ten należący do prowincyi ruskiej supprymowany r. 1832.

2. Bobry. – Kościół paraf. Zmienia P. Maryi fund. 1760 Ignacy i Helena Bginscy marszałkowie w. lit. Parafią utworzył r. 1740 Michał Zienkowicz biskup wileński. Kościół ten drewniany.

Kaplice: 1) Trościanka. 2) Zobrebiszcze. 3) Słuszkowo.

a) Kościół i klasztor Dominikanów we wsi Didaskowicze fund. 1701 Ciechanowieccy i Alexander Obuchowski sędzia ziemski orszański. Kościół drewniany na podmurowaniu, restaurowany r. 1822

o 3 ołtarzach. Była przy nim parafia, przed r. 1825 zniesiona. Klasztor uległ supresyi r. 1832 należał do prowincyi ruskiej. – W parafii był szpital i 4 kaplice drewniane: 1) Zahorantki, 2) Babczyn, 3) Ramoszyn, 4) Skłopow czyli Ślepow.

3. Tołoczyn miasteczko, własności Sapiehów, później Szemiotów. – Kościół paraf. Narodzenia Najśw. Panny fund. 1604 Lew Sapieha Kanclerz w. lit., drewniany spalony został r. 1812 przez wojska nieprzyjacielskie. Odbudował po r. 1848 z muru proboszczowski Ks. Julian Wasilkowski kanonik przy pomocy dziedzica Stanisława Żyrowińskiego; konsekrowany d. 6 lipca 1854 przez Wacława Żylińskiego biskup. wileń. Ołtarzy przy kościele fundowali r. 1727 Mikołaj Szemiot Kasztelan połocki z żoną Teresą z Korsaków. – Szpital na 4 ubogich przy kościele.

Kaplice: 1) Kipiacze czyli Kipiatycze wieś, z 3 ołtarzami wystawił x. Daniel Wilczyński proboszcz tołoczyński r. 1804. 2) Sochaczewo. 3) Zarowo (Do parafii należy miasteczko Druck)

4. Starosiele miasteczko nad rzeką Berezyną, własności Sapiehów, później Ogińskich. – Kościół paraf. S. Trojcy fund. 1604 d. 6 Sierp. Lew Sapieha, fundusz ponowił r. 1640 Kazimierz Sapieha. Dzwonniejszy kościół, po spaleniu starego drewnianego wymurował r. 1819 pleban x. Lew Sankowski; ma 3 ołtarze malowane na murze. – Szpital i szkółka parafialna.

Kaplice drewniane: 1) Dymowo. 2) Rakowo. 3) Litewskie (zniesiona). 4) Rzeczki (zniesiona)

5. Smolany miasteczko darowane przez Zygmunta Aug. wraz z Obolami Księciu Andrzejowi Kurbskiemu, który je z Sanguszkami za Kowel (na Wołyniu) zamienił. Koło kościoła Smolańskiego są ruiny dawnego zamku. – Kościół paraf. Zwiastowania N. P. Marji i S. Hieronima, wraz z klasztorem Dominikanów fund. 1680 Wie-

ronim Sanguszko z żoną Konstancyą Teodorą Sapieżanką, którzy zapisali 3 wioski: Spaska, Stakowo i Florzanów (później Parszniami zwany). Pomnożyli fundusz r. 1684 Stefan Bohusz z Barbarą Sapieżanką. Kościół z drzewa odbudował r. 1729 Paweł Książe Sanguszko. Dominikanie później wyprowadzili klasztor i kościół który ma 6 ołtarzy. Klasztor supprymowany r. 1832 należał do prowincyi ruskiej.

Klasztor Reformatów fund. 1639 Michał de Hlabot. feld Haberman — supr. 1864

Kaplice: 1) Wichrowo drewniana z 3 ołtarzami. 2) Purtew murow. z 3 ołtarzami. 3) Witkulin (zniesiona)

6. Obolce wieś. — Kościół paraf. Zmienia się P. Maryi czyli Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1387 Władysław Jagiełło król pols.; Zygmunt III. darował wieś Obolce. Biskupowie wileńscy Wołłowicz mianował proboszcza: Archidiakonem białorutskim; pierwszym archidiakonem był proboszcz Mikołaj Świecki. Kościół drewniany stary zbudowany r. 1709 ma 5 ołtarzy: — Zbudowany r. 1809.

Kaplice: 1) Janowo. 2) Teklin.

III. Dekanat Rohaczewsko-Bychowski.

1. Bychow stary, miasto przy ujściu rzeczki Sapieżanki do Dniepru. — Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, z klasztorem Kanoników regularnych fund. 1619 Jan Karol Chodkiewicz hetman. Po spaleniu dawnego drewnianego, wymurowali nowy r. 1762 Sapiehowie, konsekrował go d. 2 Maja 1768 Felix Sowiański sufragan białoruski. R. 1825 na nowo restaurowany, ma dzwonnicę z zegarem i dużym dzwonem ważącym 102 pudów. — Szpital na 6 ubogich i szkółka parafialna. Klasztor supprymowany po r. 1834.

Kaplice: 1) Bychow na cmentarzu. 2) Hłucki, na cmentarzu. 3) Zapołocze. (W Bychowie od r. 1610 aż do 1802 była forteca)

2. Ozieriany wieś z folwarkiem Kanoników later. bychows-
kich. – Kościół paraf. S. Antoniego i Kazimierza fund.
1732 wraz klasztorem Kanoników regularnych later.
x. Józef Pawlikowski przełożony bychowski, r. 1784
utworzono przy nim parafią, a kościół konsekrował r.
1788 Felix Towiański biskup karpazyański sufragan biało-
ruski. Kościół drewniany z 2 wieżami i 3 ołtarzami, muro-
wać zaczął go r. 1825 Henryk Behler przełożony. – Szkółka
parafialna. – Klasztor suprymow. po r. 1834. – Szpital na 7
ubogich.
Kaplice: 1) Tichinicze (suprym. 1865). 2) Bortniki.

3. Żurowice miasteczko. – Kościół paraf. Wniebowzięcia P.
Maryi wraz z klasztorem Kanoników regularnych la-
teran. fund. 1654 Mikołaj Judycki Kawaler maltański
jenerał artyleryi litewsk. Kościół na podmurowaniu drewniany
wystawił r. 1720 Kazimierz Judycki, konsekrował go 1768
Felix Towiański sufragan białoruski; ma wieżę i 6 ołtarzy.
Klasztor czyli raczej plebania drewniana. Probostwo zamie-
nione w swieckie przed r. 1777; było w nim dawniej 11 kaplic.
Kaplice: 1) Eustazyn (supr. 1865). 2) Strumień na cmen-
tarzu. 3) Strybow, na cmentarzu. 4) Kryształopol. 5) Syzmany.

4. Rohaczew miasto powiatowe, przy ujściu Druci do Dniepru.
Kościół paraf. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi z klasz-
torem Bernardynow fundowali r. Chodkiewiczowie. Kos-
ciół zbudowali r. 1783 Bernardyni, konsekrowany d. 26 Paździer.
1783, ma 3 ołtarze. Klasztor drewniany suprym. 1832.
Kaplice: 1) Rohaczew, na cmentarzu. 2) Wytków na cmentarzu.

5. Świerzeń. – Kościół paraf. S. Trojcy, drewniany fund. 1783
Maria Sulistrowska, która r. 1808 uczyniła dotacyją. Ma 4 mało-
wane ołtarze.

6. Dworzecko – Antuszew. – Kościół paraf. Wniebowzięcia P. Marzi, pierwotnie z drzewa zbudowany przez Kapitułę wileńską, był filią Klasztoru Ozierańskiego kanoników regularnych lateranen. Później przeniesiono tu parafią z Karpiłówki i r. 1843 nowy kościół parafialny drewniany wystawiono, przy którym r. 1822 plebanię zbudowano.

Kaplice publiczne: 1) Antuszew na cmentarzu. 2) Żłobin.

IV. Dekanat Bielicki.

1. Homel miasto niegdyś Książąt Mozajskich. – Kościół paraf. Wniebowzięcia P. Marzi fund. 1631 Zygmunt III. Dzisiejszy kościół wymurowany r. 1822 kosztem dziedzica Mikołaja tr. Rumianowa kamlerza, z okrągłą kopułą, z wieżami (na fronc) pokryty blachą ma 6 ołtarzy, w nich 2 piękne obrazy Wniebowzięcia P. Marzi i S. Katarzyny (S. Zofia) darowane przez Rumianowa. Przy kościele muzyka złożona z 16 osób, plebania murowana duża i szkółka parafialna.

Kaplice publiczne drewniane mające po 3 ołtarze: 1) Bielica (murowany Klasztor Dominikanów). 2) Barszczówka. 3) Grabówka. 4) Antonówka. 5) Borchow. 6) Tychnicze. 7) Cieresz Kowice. 8) Durowicze. 9) Zasow. 10) Kościochówka.

2. Radocha (dawniej Chalez). – Kościół (w Radosze) paraf. Wniebowzięcia P. Maryi, z Missią Jezuitów (w Chalezu) fund. 1732 Kazmierz Chalecki starosta rzeczycki w majątku swém (Chalezu) Chalezu. Missia ta zwana Missio Chalecciana należała do Rezydencyi w Mościsławiu i do prowincyi Mazowieckiej. Pomnożył fundacyą r. 1742 drugi brat Antoni Chalecki podkomorzy rzeczycki. Po spaleniu kościoła r. 1827 wymurowano r. 1831 nowy kosztem parafian.

Kaplice publiczne: 1) Akozynka. 2) Rudnia – Sztagin. 3) Niemkowicze (wszystkie drewniane). 4) Uchow (czyli Ocosa) murowana.

N. 1825 było jedno probostwo w Chalezu (pojezuitach) i drugie w Radosze.

3. Luszew. – Kościół paraf. Narodzenia N. Panny, drewn. erygowany z końcem XVIII wieku, poświęcony r. 1800, na 3 ołtarze, oraz dotacyja Brygitty Zdanowiczowny z r. 1823. Zbudowany kosztem parafian. Kaplice publiczne: 1) Wiktoryn. 2) Lenczyn.

4) Czeczersk miasteczko przy ujściu rzeki Czeczory do Soży. – Kościół paraf. S. Trojcy, murowany r. 1784 kosztem dziedzica Zachariasza hr. Czerniszew, na 3 ołtarze. R. 1784-1820 była tu misyja Jezuitów. Kaplice publiczne drewniane: 1) Onoszki. 2) Osowie. 3) Zieszinkowska-Rudnia. 4) Bartłomiejowska-Rudnia. 5) Berdysz. 6) Lopatawy. 7) Szepietowicze. 8) Małynicze.

5) Gross-Werder czyli Białomież, kolonia niemiecka w gubernii Czernichowskiej, powiecie Borzniańskim. – Kościół paraf. Matki Boskiej Różańcowej zbudow. 1796 z drzewa, kosztem parafian, za staraniem x. Wilemek, kurata, odrestaurowany r. 1827 kosztem x. Kingereca, na 3 ołtarze.

6) Nieżyn miasto w gubern. Czernichowskiej, powiatowe. – Kościół paraf. SS. Piotra i Pawła, zbudowany kosztem parafian. – Przed r. 1633 był tu klasztor Dominikanów fundowany przez Zygmunta III, czyli jak niektórzy piszą dopiero r. 1635 założony, zburzony r. 1648. – Drugi klasztor Kapucynów istniał tu jeszcze r. 1748, później zniesiony. – Miejsce to leżało w dawnej dyecezyi Kijowskiej.

a) Kościół Zwiastowania N. P. Maryi z klasztorem Dominikanów w mieście Bielica fund. 1669 Anna Barbara z Kopciów Sapieżyna wojewodzina wileńska z synem Benedyktem Pawłem Sapiehą stolnikiem liten. Kościół drewniany na 3 ołtarzy i obraz cudowny N. P. Maryi. Była tu parafia, i szkoła parafialna. R. 1832 zniesiono klasztor, a parafią do Homla wcielono.

V. Dekanat Klimowicko-Mościławski.

1. Szumiacz (w powiecie Klimowickim.) – Kościół parafialny Św. Michała wymurował r. 1808 Michał Hołyński marszałek i przy nim Klasztor Bernardynów (właściwie rezydencyą na 3 zakonników) fundował z drzewa na podmurowaniu, zapisawszy na ten cel 15,000 rubli asygn. Poprawili dotacyją Wincenty i Michalina Hołyńscy. Kościół poświęcił x. Józef Hołyński Kanonik i officyał r. 1808; ma 3 ołtarze. – Klasztor suprymowany r. 1832. – Dawniej r. 1825 należały tu filialne kościoły: Chocimsk i Zabiałyszyn.

2. Kościukowicze. – Kościół paraf. SS. Piotra i Pawła drewniany na podmurowaniu, erygowany wraz z parafią r. 1809 – R. 1825 bracia Ignacy i Jan Cichanowiecey zapisali muroty ją; odreparowany r. 1857 kosztem Komara; ma 3 ołtarze. Jest tu i szkółka parafialna.
Kościoły filialne: 1) Kanicze. 2) Hajdukowska duży murowany, jeszcze r. 1825 stanowił osobną parafią.
Kaplice: 1) Sieliszcze. 2) Supiczyn. 3) Zachody. 4) Buda. 5) Pieczary.

3. Łozowica (czyli Łohow). – Kościół paraf. S. Trojcy wraz z Missyą Jezuitów fundow. 1752 Jan Kirkor podkomorzy z żoną Joanną. Kościół drewniany z 2 wieżami, ma 5 ołtarzy i cudowny obraz S. Tadeusza w jednym z ołtarzy. Missya ta stała pod Kollegium Nieświeskim w prowincyi Mazowieckiej. Po suprefacyi Jezuitów w r. 1820, oddano tę Missyą r. 1826 na Rezydencyą Bernardynom, lecz wkrótce pozostała tylko parafia świecka, z Szpitalem. – Była tu dawniej szkółka parafialna.
Kaplice: 1) Chocimsk fund. 1805 Józef Hołyński, murowana, odr. 1828 – 1866 siedzieli przy niej Bernardyni. 2) Zabiałyszyn, drewniana fund. 1792 Kazimierz Żukowski. 3) Swirele 4) Janowo, murowana. 5) Kornacze drewniana.

wil

4. Mościsław miasto (stolica Książąt Mościsławskich pochodzących od Szymona czyli Lingwena Olgierdowicza; ostatnia Księżniczka tego rodu poszła za Michała Księcia Zasławskiego który przyjął nazwisko i tytuł Księcia Mościsławskiego, po którego śmierci Księstwo zamieniono w starostwo a od r. 1569 w województwo mościsławskie.). — Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi wraz z klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi fund. r. 1620 Jakub Karol Wadaliński wojski mościsławski z drzewa; parafią erygował przy nim r. 1623 Eustachy Wołłowicz biskup. wileński. Kościół wymurowany przed r. 1654, czyli raczej dopiero r. 1732 kosztem Karmelitów, sklepiony na malowidła freskowe, pomiędzy któremi Zdobycie Mościsławia przez Księcia Trubeckiego r. 1654; ołtarzy w nim 6. — Po supressyi Karmelitów w r. 1832 pozostał parafialnym.

Kaplice: 1) Mościsław na cmentarzu parafialnym. 2) Buda. 3) Rajówka. 4) Szamowszczyzna. 5) Saprynowicze. 6) Pietrawicze (suprymow. w 1865).

a) Kościół S. Michała z Rezydencyą Jezuitów w Mościsławiu fundował Zygmunt III. Do budowy Kościoła przyczynił się Piotr Pac starosta mościsławski. Do dotacyi przyczynił się najwięcej Abrahamowicz i r. 1753 biskup Horain który wieś Bżuńki zapisał. Byli tu szkoły. Po skasowaniu Jezuitów r. 1820 a w r. 1785 Kollegium obrócono Kościół na cerkiew prawosławną. (Rezydencyja Mościsławska należała do prowincyi Mazowieckiej.)

b) Kościół N. P. Maryi Anielskiej z Klasztorem Bernardynów w Mościsławiu fund. 1728 Jan Hurko chorąży witebski z żoną Krystyną. Kościół wymurowali Bernardyni r. 1820. Miał on 7 ołtarzy, był też przy nim Szpital fundowany przez Ignacego Hołyńskiego marszałka. Po supressyi klasztoru r. 1832, kościół pozostał ruiną.

c) Kościół z Klasztorem Dominikanów w Mościsławiu fund. 1676 Włodzimierz Dadzibóg Kamieński podkomorzy mościsławski — suprymowany z Końcem XVIII wieku.

d) Klasztor Maryawitek (w Mościsławiu) zbudowany r. 1825 ze składek, bez Kościoła.

e) Kościół i Klasztor Dominikanów w miasteczku Lachkow czyli Samuelpol (albo Samuelow w powiecie mościsławskim) fund. 1676 Kazmierz Ciechanowiecki podkomorzy mościsław. który r. 1685 już jako wojewoda smoleński zapisał temuż Klasztorowi 2 wioski. Kościół wymurowany r. 1699, zrestaurowany r. 1810 przez Stanisława Ciechanowieckiego marszałka czausowskiego, poświęcony r. 1826 był parafialnym. Suprymowany r. 1832 wraz z parafią. Był tu i Szpital na 7 ubogich. Do parafii należały 2 kaplice: 1) Karmanow. 2) Wyszowo.

f) Kościół S. Trojcy z Klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi w miasteczku Mazykin (w powiecie mościsławskim) fund. 1714 Michał Bogusław Kociell starosta mościsławski. Kościół zrestaurowany r. 1814 miał 3 ołtarze; była przy nim parafia licząca 500 dusz. – R. 1832 suprymowano Klasztor (drewniany) wraz z Kościołem parafialnym. Do parafii należały Kaplice: 1) Choroszkowo. 2) Aleksandrówka. 3) Kapuścin. 4) Hutka. 5) Maryolia – które potem do parafii Mościsławskiej wcielono.

5. Smoleńsk, miasto gubernialne. – (odz. 1514 – i 1611 oraz od 1654 dotąd w posiadaniu Moskwy) Kościół parafialny Narodzenia P. Maryi. Po spaleniu w r. 1812 dawnego Kościoła wymurowano kosztem rządowym nowy, który r. 1838 odrestaurowano. Ma 5 ołtarzy.

Kaplica: 1) Stołbow przy dworze Księżny Galicyn.

a) Kościół (z Klasztorem Dominikanów w Smoleńsku (S. Antoniego ?) fundowany przez króla Zygmunta III. Z cudownym obrazem N. P. Maryi. Około r. 1650 zburzony przez Moskw. – Dziś w nim, a ora mieszk. monaster prawosławny męski.

b) Kościół z Kollegium Jezuitów w Smoleńsku fundowany r. 1610 przez Alexandra Gosiewskiego. Około r. 1650 zniszczony przez Moskw. Dziś mieści szpital Wozniesenski prawosławny monaster żeński.

c) Kościół z Klasztorem Bernardynów w Smoleńsku S. Antoniego fund. Zygmunt III. R. 1654 obrócony na Monaster prawosławny Trójcki. R. 1820 na nowo Bernardynów osadzono w Smoleńsku

VI. Dekanat Czerykowsko-Czausowski.

1. Czerykow miasto powiatowe. – Kościół parafialny Zmienia Z. P. Marji czyli Różańcowej, istniał przed r. 1984, zbudował go (drzewa) Sołotowicz starosta jezierski, a poświęcił r. 1790 x. Mołotowicz Kurat czerykowski; ma 3 ołtarze. R. 1826 zarządzali tą parafją Karmelici Zakonni. R. 1864 na miejscu drewnianego wymurowany za starania ks. proboszcza Pawła Podgórskiego.
Kaplica: 1) Hory.

2. Worodzkow. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Marji fundowali r. 1669 bracia i siostra Poniatowscy jako to: x. Alexy Karmelita bosy, x. Alexander Kanonik wendeński i Barbara Poniatowscy, którzy na dotacyją zapisali 2 wioski Słobódkę i Zabołocie. Wybudowany z drzewa z 3 ołtarzami, odrestaurowany r. 1832 kosztem parafian i wymurowany. Przy nim szpital na 6 ubogich.
Kościół filialny: 1) Luszczionki, w majątku Czudowskich.
Kaplice: 1) Zabołocie. 2) Uszpol.

3. Krzyczew miasteczko (dawniej starostwo) darowane przez Katarzynę II Potemkinowi. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia P. Marji, fundowała królowa Bona, odbudowany następnie r. 1610 i r. 1754 kosztem Marji Józefy Królowej polskiej. R. 1824 Wincenty Hołyński radca stanu fundował przy nim Rezydencyą dla 2 Dominikanów i zrobił zapis na nabożeństwo za duszę codziennie za Jana, Barbarę, Wincentego i Charytę Hołyńskich, co miesiąc za Michała Hołyńskiego i co rok za Jana i Barbarę Hołyńskich. Tenże Wincenty Hołyński r. 1825 odbudował z drzewa nowy kościół, a r. 1835 Stefan Hołyński z muru postawił. Ma 5 ołtarzy i nagrobne tablice z białego marmuru z napisami poświęcone pamięci przodków przez Wincentego Hołyńskiego. – Dominikanów supprymowano r. 1832.
Kaplica: 1) Jizki.

4. Iwaniec. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Marji i S. Kazimierza fundował r. 1800 Ignacy Żukowski szambelan dworu polskiego z żoną Petronellą z Hołyńskich, konsekrował go r. 1817 Maciej Rozdrażewski sufragan mohylowski. Drewniany z 6 ołtarzami. Obok kościoła wymurowali fundatorowie kaplicę S. Jana Nepom. z ołtarzem. R. 1849 na nowo odbudował kościół Ignacy Hołyński, poświęc. Dmochowski metropol.
Kaplice: 1) Bludzin. 2) Antonowka. 3) Oborowa.

5. Czausy. – Kościół paraf. N. P. Marji Szkaplerznej i Klasztor Karmelitów dawnej obserwancji fund. 1648 d. 3 marca Wichat i Jan Łotupiętowie. Następnie sami Karmelici r. 1741–1747 Kościół wymurowali, konsekrowany r. 1771 przez biskupa Aleksandra Horaina. Kościół z 2 natemi wieżami ma 5 ołtarzy. R. 1832 supryzmowano Karmelitów.
Kaplice: 1) Lachowszczyzna. 2) Hołowieńczyce. 3) Leciahy. 4) Horodec.

6. Rosna czyli Rasna. – Kościół parafialny S. Kazmierza z Missią Jezuitów fundował r. 1751 Michał Łoniej z drzewa. Po pożarze w r. 1804, wymurował go r. 1819 Leon Łaszewski szambelan. Ma 3 ołtarze, pomiędzy któremi w wielkim ołtarzu piękny obraz N. Jezusa płaczącego. – Jezuitów skasowano r. 1820.
Kaplica: 1) Zabołoć.

7. Radoml. – Kościół parafialny Narodzenia N. P. Marji z Klasztorem Karmelitów dawnej obserwancji fund. r. 1619 Michał Suchodolski i Karol Nadaliński, z drzewa. Po pożarze w r. 1734 odbudowano nowy z drzewa r. 1800 kosztem Jana Suchodolskiego podkomorzego mościsławskiego. R. 1838 wymurowany kosztem Suchodolskiego Aleksandra Kiewicza i parafjan. Ma 5 ołtarzy; w wielkim ołtarzu cudowny obraz N. P. Marji Szkaplerznej. Karmelitów supryzmowano r. 1832.
Kaplica: 1) Hirowce.

a) Kościół i klasztor Dominikanów we wsi Malatyńce fund. r. 1636 Włodzimierz Kamieński podkomorzy mościsławski. Stanisław Sierstrzencewicz arcybiskup mohylewski r. 1780 na miejscu starego kościoła wystawił nowy piękny pod wezwaniem SS. Piotra i Pawła podług wzoru Watykanu rzymskiego, z 5 kopułami spoczywającemi na 10 kolumnach. Cały kościół na 6 sążni długi, a 5 sążni szeroki. Wśrodku kościoła pod kopułą umieszczona chrzcielnica wystawiana pod baldachinem na 4 kolumnach. W kościele nie ma ławek ani konfesionałów, tylko 2 taborety i 2 krzesła. Była tu także parafja. — R. 1832 skasowano Dominikanów, kościół zajęto na cerkiew prawosławną, a miejscu parafji przyłączono częścią do Worodzkowa, częścią do Krzyczewa. Do parafji należały dawniej kaplice: 1) Bliżki. 2) Uszpol. 3) Mu... piki. 4) Stabuty. — Był tu i szpital na 6 ubogich.

VII. Dekanat Orszański.

1. Orsza, miasto powiatowe, istniało już r. 1066. — Kościół Aniołów Stróżów dawniej, dziś S. Józefa, z klasztorem Dominikanów fund. 1649 Hieronim Książe Drucki-Sokoliński. Klasztor i kościół były drewniane. Dopiero r. 1819 Dominikanie wymurowali mały kościół, do którego r. 1820 przyłączono parafję (po Jezuitach). — Dominikanów suprymowano 1832.

Kościoły filialne: 1) Orsza. 2) Łohoście czyli Łohość, fundowany przez Jezuitów którzy tu jakiś czas mieli Missję.

Kaplice: 1) Zasieklo. 2) Moszkow, w majętności Buczyńskich (supr.) 3) Woskresenie majętność podkomorzego Sarbiewskiego (supr.)

a) Kościół Wniebowzięcia N. Marji, z klasztorem Franciszkanów w Orszy fund. 1680 Stanisław Kotoroski podstoli rzeczycki. Kościół konsekrował d. 16 sierp. 1768 Felix Towiański sufragan białoruski. Dotacyi przyczynił Jan Lepkowski. — Suprymowany klasztor (w którym było 22 zakonników) po r. 1842.

b) Kościół S. Michała z Kolegium Jezuitów (w Orszy)
fund. r. 1610 Zygmunt III; pierwotny drewniany kościół zbudował Lew Sapieha kanclerz, który folwark Faszczówkę darował. Kościół i Kollegium wymurował Jan III. Kościół konsekrował biskup Towiański. Kościół wewnątrz malowany fresko, ma 5 ołtarzy mozaikowanych z piękni obrazami; na jednym z ołtarzy piękna statua Matki Boskiej. W Kościele wiszą portrety Zygmunta III i Władysława IV, a na korytarzach Kollegium portrety dobrodziejów: Stanisława Laca, Kiernozyckiego i inne. Do czasów supressyi Jezuitów w r. 1820 byłą tu Szkoła i parafia. Od r. 1820 do 1832 byli tu Dominikanie (mający wtedy 2 klasztory w Orszy) (dziś filialny kościół szpital)

c) Kościół P. Jezusa Nazareńskiego z Klasztorem Bernardynów w Orszy fund. 1636 (a podług niektórych 1630) Andrzej Młocki starosta orszański z żoną Krystyną. Kościół murowany odrestaurowany r. 1817 ma 3 ołtarze i pod Kościołem w Krypcie i ołtarz z cudowną statuą P. Jezusa Nazareńskiego. – Suprymowani r. 1832.

d) Kościół S. Trojcy z Klasztorem Trynitarzy w Orszy fund. 1714 Adam i Kazimierz Władysław Sakowiczowie. Kościół murowany konsekrował biskup Antoni Tyszkiewicz, miał 6 ołtarzy. – Suprymowani 1832

e) Klasztor Maryawitek w Orszy założyły w domu drewnianym dwie Maryawitki Eleonora Worotyńska i Teofila Burdziłowska. Zakonnic było 5, chodziły na nabożeństwo do Kościoła pojezuickiego. Supr.

2. Dubrowna czyli Dąbrowna miasto. – Kościół parafialny Św. Jerzego, z Klasztorem Bernardynów fund. 1630 (a podług innych 1624) Mikołaj Hlebowicz kasztelan wil

wileński; był pierwotnie z drzewa. Książe Potemkin kupiwszy Dubrowno od Sapiehów, w zeszłym wieku zniósł Bernardynów, a na ich miejsce za zezwoleniem arcybiskupa Siestrzencewicza (r. 1786) osadził Piarów z Witebska, którzy tu szkoły otworzyli. Gdy następnie Potemkin zamienił z Księciem Krawczym Lubomirskim jenerałem Dubrowno za dobra Smilańskie, spalił się Kościół i klasztor Piarów w Dubrownie, a Piarzy (r. 1796) wrócili do Witebska. Kościół z 4 ołtarzami wymurowali w Dubrownie r. 1809 Książęta Lubomirscy którzy go kapitule mohylewskiej oddali. R. 1924 utworzono tu parafią rzymską i Szkołę parafialną. Metryki sięgają od r. 1693.

Kościół filialny: 1) Bachówka, czyli Bachowo.

Kaplice: 1) Annopol (murowana) 2) Zakazówka. 3) Borysenowo.

3. Hory - Horki. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Panny fund. 1626 Leo Sapieha kanclerz litew. z drzewa z 3 ołtarzami, konsekrował go w XVIII wieku Felix Towiański sufragan białoruski. — Jest tu Szpital paraf. — R. 1839 odbudowano Kościół na nowo.

Kościół filialny: 1) Hory miasteczko. Kościół drewniany fund. Natalia z Daryszkinow jenerałowa Sołtykowa; ma 5 ołtarzy.

Kaplice: 1) Romanowo. 2) Kadin.

4. Mikulino - Rudnia. — Kościół parafialny S. Antoniego wystawili przed r. 1843 parafianie 1320. marzan. dzisiński kasztelan witebski, klasztor Bernardynów fund. suprymowany r. 1832.

Kaplice: 1) Zielone. 2) Unóka.

5. Babinowicze miasteczko nad rzeczką Luczesą. — Kościół parafialny S. Trójcy z klasztorem Trynitarzy, fundowali r. 1782 Trynitarze klasztoru Brzańskiego, z 3 ołtarzami. W wielkim ołtarzu figura P. Jezusa Nazareńskiego (Kopia z kościoła w

Brahiłowie; w bocznym prawym ołtarzu piękny obraz Niepokalanego Poczęcia P. Marzj. – R. 1832 zaprzymowano tu Trynitarzy. – Parafja rozległa, lecz biedna.

Kościół filialny: 1) Widreja fund. obywatel Dziro.

Kaplice: 1) Krotowsze. 2) Makarówka. 3) Smihiry. 4) Wiszniak.

VIII. Dekanat Sieński.

1. Sienna czyli Sienno miasteczko. – Kościół parafjalny S. Trójcy z klasztorem Franciszkanów fund. 1609 Eustachy Kurcz (podkomorzy parnaw. potem) starosta upitski z żoną Reginą Wołłowiczówną, (których portrety w kościele) pierwotnie z drzewa. Dzisiejszy kościół wymurował Tadeusz Ogiński wojewoda trocki z żoną Jadwigą Zasłucką r. 1722; ma wieżę z zegarem i 8 ołtarzy: Na jednym spoczywają relikwie S. Fortunata w trumience drewnianej zamknięte. – Klasztor Franciszkański murowany, zaprzymowano po r. 1842. [Konwikt. Towiański sufrag. białoruski.

Kaplica: 1) Sienna na cmentarzu miejskim czyli mogiłkach.

2. Wiadziec wieś należąca dawniej do archidyakona białoruskiego. – Kościół parafjalny Wniebowzięcia P. Marzji zbudowany z drzewa r. 1792 był naprzód Kaplicą, przy której r. 1802 utworzono parafją. Po spaleniu kościoła przez Francuzów r. 1812, wybudowano nowy z drzewa r. 1813, szerszy, słomą pokryty.

3. Łukoml miasto istniejące już r. 1078, gniazdo Xiążąt Łukomskich, z zamkiem obronnym, który r. 1563 Moskwa spaliła. – Kościół parafjalny Narodzenia N. P. Marzji fundowali r. 1539 Xiążęta Łukomscy, z drzewa. R. 1817 rozebrany jako spróchniały a parafja przeniesiono do kościoła Franciszkanów na drugiej stronie rzeki Łukomli. –

Kaplica: 1) Kotki.

a) Kościół S. Antoniego Padewskiego z Klasztorem Franciszkanów w Łukomlu fund. 1636 d. 10 Stycznia (a podług innych r. 1634) Bazyli Łukomlski sędzia ziemski orszański z żoną Zofią z Judyckich, na który to cel już poprzednio r. 1630 Jan Łukomski przeznaczył dany zbór Kalwiński, czyli Kościół S. Ducha. Gdy Kościół i Klasztor drewniany r. 1810 pogorzał, wystawili r. 1816 Franciszkanie nowy z drzewa; do którego r. 1817 parafią z miasta przeniesiono. – Franciszkanów suprymowano r. 1832.

4. Czereja miasteczko, gniazdo Książąt Lestruchów czyli Lotruckich, z których ostatnia Księżniczka Marya wniosła Czereję jako posag Bogdanowi Sapieże. – Kościół parafialny S. Michała fund. r. 1604 d. 6 Sierpnia Lew Sapieha zapisawszy wieś Konstantynowo, co Zygmunt III r. 1606 potwierdził. Benedykt Sapieha podskarbi w. lit. r. 1682 zapisał wieś Ławki. R. 1756 Jan Radzikowski proboszcz czerejski kanonik inflantski fundował Altarią. Po spaleniu pierwotnego drewnianego Kościoła w r. 1793, r. 1829 wymurowano nowy, który r. 1859 odrestaurowano kosztem fundusza duchownego. Jest tu Bractwo S. Michała zaprowadzone r. 1731 i Szkoła parafialna.

Kaplice: 1) Bohaty murowana przy dworze. 2) Obrzucha.
3) Wieleszkowicze w dworze (Oratorium).

5. Ostrowno miasteczko nad Dźwiną. – Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi fund. Zygmunt August Król na pamiątkę zwycięztwa. R. 1620 (czyli 1621) Alexander Sapieha wojewoda mścisławski starosta orszański fundował przy tym Kościele, który z drzewa odbudował Klasztor Dominikanów; Kościół zrestaurował następnie Michał Zoiej, a r. 1830 wymurował Walerian Kamionko biskup abderytański. Jest tu cudowny obraz Matki Boskiej przez Zygmunta Augusta bogato przyozdobiony Koroną. – Klasztor suprymowany r. 1832.

IX. Dekanat Witebski.

1. Witebsk, miasto istniejące już r. 1021. – Kościół parafialny S. Antoniego, istniał już w XV wieku. Zygmunt Kiejstutowicz W. X. Lit. r. 1439 nadał mu wieś Stary Lepel; polepszył dotacyją Król Alexander kilkoma wsiami. W XVI wieku Kościół ten zupełnie upadł. Dopiero r. 1676 Jan Chrapowicki wojewoda witebsk. fund. dował tutaj Klasztor Bernardynów, i r. 1685 Kościół S. Antoniego przy nim wystawił. W XVIII. wieku odrestaurowany Kościół kosztem Kazmierza i Tekli Sakowiczów, poświęcony r. 1748 przez Felixa Towiańskiego sufragana białoruskiego. – R. 1832 supprymowano Bernardynów. – (Od r. 1820 farny)
Kościół filialny S. Michała w Witebsku (dawniej Dominikanów Klasztor).
Kaplice 1) Horodnia. 2) Cechówka. 3) Łuzyn. 4) Chomiel. 5) Leontowo. 6) Skuratowo. 7) Ledce.

2. Witebsk miasto. – Drugi Kościół parafialny S. Barbary na przedmieściu Pod-Witebsk za rzeką Dźwiną, wymurowany Kosztem Antoniego Kossowa, odnowiony około r. 1862 Kosztem proboszcza miejscowego Juliana Gojzewskiego.
Kaplice 1) Witebsk, murowana na cmentarzu miejskim. 2) Dołża 3) Horodek.
Kaplica z Klasztorem Mariawitek
Kościoły zniesione w Witebsku:
a) Kościół i Kollegium Jezuitów w Witebsku fund. r. 1637 (czyli podług innych r. 1640) Alexander Gosiewski wojewoda smoleński, z muru, i znaczną dotacyją opatrzył. (Była tu fara do r. 1820) Odrestaurował Kościół za Augusta II Marcyan Ogiński wojewoda witebski i Kaplicę S. Józefa przybudował. Po supressyi

Jezuitów w r. 1820, Kościół ich obrócono na Cerkiew soborną prawosławną S. Mikołaja.

b) Kościół i Klasztor Dominikanów w Witebsku pod wezwaniem S. Michała fund. 1642 szlachta Andrzej Rumsza, Michał Adamkowicz i Bazyli Szapko Chotoloski, którzy zapisy dotacyjne poczynili. Pierwotnie był Kościół z drzewa, dopiero po spaleniu w r. 1752 wymurowany. Po supressyi Dominikanów w r. 1832 Kościół obrócono na filialny.

c) Kościół i Klasztor Trynitarzy w Witebsku, fund. r. 1758 Reutt, supryzowany 1832.

d) Kościół N. P. Maryi Szkaplerznej i Kollegium Piarów w Witebsku fund. 1754 Andrzej Swierszczewski z żoną Anną z Lappów, którzy Kościół wymurowali z 3 ołtarzami, konsekrowany r. 1780 przez biskupa Sierszewicza. R. 1785 na żądanie Księcia Potemkina przenieśli się Piarzy do Dubrowny, zostawiwszy w Witebsku tylko 2 Piarów; lecz r. 1799 nazad powrócili i w Witebsku szkoły z konwiktem szlacheckim znowu otworzyli. R. 1821 Piarzy opuścili zupełnie Witebsk i przenieśli się do Połocka.

3. Nieporoty wieś. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi, z drzewa fund. r. 1735 Michał Wilkiewicz marszałek witebski, z synami Szymonem i Bartłomiejem; r. 1845 odrestaurowany.

Kaplice: 1) Pligówka, zbudowana 1799 kosztem Teresy Kossowej. 2) Mikołajew czyli Mikołajowo, zbudow. r. 1818 przez Jakuba Zabłockiego. 3) Łodzieziory czyli Łodzieziereck, zbudow. 1750 przez Jana i Dorotę Rekściów

4. Stankowo. — Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi z Klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi fundowali około r. 1720 Łukomscy; przyczynili mu dotacyi Lubomirscy.

R. 1832 suprymowano w Starkowie Karmelitów.
Kaplice drewniane: 1) Łopacka, fund. 1862 Stanisław Korbut. 2) Tołoczyńska, fund. 1778 Józef Styrkowicz. 3) Morkowszczyńska, fund. r. 1813. 4) Staryetka, fund. 1750 Ksawery Sturko.

X. Dekanat Wieliżsko-Newelski.

1. Wieliż, miasto powiatowe. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi fundowany i wymurowany r. 1754 ze składek zbieranych przez obywatela Bazylego Darkiewicza, konsekrowany r. 1755 przez biskupa Hilzena. Po spaleniu ostatniemi czasy, gdy stał pusto, zajęty został na Cerkiew soborną prawosławną. Parafię zaś przeniesiono do Kaplicy na cmentarzu (na mogiłkach) za miastem wymurowanej r. 1799 kosztem Koronowskiego. Kaplicę tę r. 1864 rozszerzył i odrestaurował Józef Steckiewicz proboszcz miejscowy. Malowana olejno na 3 nowogotyckie ołtarze z obrazami malarza petersburskiego Worawskiego. W wielkim ołtarzu obraz Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi. Dziś ta kaplica jest oraz Kościołem parafialnym. – Do probostwa w Wieliżu nadał Gosiewski hetman wieś Płoskoje.
Kaplice: 1) Remniew czyli Romnik. 2) Bajewo. 3) Kurkino.

2. Newel miasto powiatowe. – Kościół parafialny S. Jerzego fundowali i dotowali dziedzice Radziwiłłowie. R. 1885 proboszcz miejscowy prałat Kazimierz Sutocki wymurował kościół, który po pożarze w r. 1865, odrestaurowano.
Kaplice: 1) Stradlica na cmentarzu (suprym. r. 1865). 2) Łuckowo, na cmentarzu. 3) Gagryńsk. 4) Rowno. 5) Bliny. 6) Karasno.

3. Sokolnikowo. – Kościół parafialny imienia N. P. Maryi fundowali Janusz i Konstanty Książęta Sokolińscy, którzy d. 31 Maja 1595 zapi-

sali 4 wioski do probostwa. Gdy z czasem to probostwo podupadło, r. 1718 Floryan Sipajło skarbnik orszański z żoną Anną z Odachowskich na miejscu kaplicy wystawili kościół do którego darowali obraz Matki Boskiej łaskami słynący. R. 1729 Łukasz Dawidowski kanonik smoleński proboszcz newelski fundował przy tym kościele Missyą Jezuitów (z Połocka) zapisawszy kilka wiosek; pomnożyli zapis nową dotacyją Alexander Sipajło i Trojan Lassowski. Gdy jednakże Jezuici obowiązkow parafialnych czynić niechcieli i Missyą opuścili, fundował r. 1771 Kazmierz Sutocki oficyał smoleński i proboszcz newelski Klasztor Franciszkanów, przy którym (r. 1794 rował piękny kościół. Pomnożyli dotacyją Benedykt Sipajło z żoną Konstancyją Oskierkówną, Joanna Bohomolcowa i Brygita Chrzanowska. Kościół ma 2 wieże, 3 ołtarze i piękne organy. Bryta tu i szkoła. – Franciszkanów zniesiono r. 1832; a r. 1865 i parafią.

Kaplice: 1) Bajowo. 2) Anatowo. 3) Korepcowo. 4) Andrejpol. 5) Ignacpol. 6) Studzieniec.

XI. Dekanat Połocki.

1. Połock miasto, jedno z najdawniejszych na Rusi, istniało już r. 862 i było później stolicą udzielnego Księstwa Połockiego. Kościół parafialny N. P. Maryi Różańcowej z klasztorem Dominikanów fundował r. 1671 (a podług innych r. 1670) Tomasz Giński prałat kantor katedry wileńskiej; pierwotnie z drzewa pod wezwaniem S. Dominika. Po spaleniu odbudowany, znowu pogorzał r. 1754. Dopiero r. 1801 Dominikanie wymurowali kościół do którego r. 1838 przeniesiono probostwo (którem do r. 1820 Jezuici, a do r. 1830 Piarzy zawiadywali) oraz śmiertelne szczątki błog. Andrzeja Boboli, z kościoła pojezuickiego. Dominikanów zniesiono r. 1865 a kościół obrócono na parafialny pod wezwaniem N. P. M. Różańcowej.

Kościół filialny: 1) Szacitow, zbudowany r. 1898 przez Marcina Rypińskiego (uległ supresyi r. 1869)

Kaplice 1) Połock, w gmachu Korpusu Kadetów. 2) Połock, na cmentarzu parafialnym. 3) Arciejkowicze. 4) Sokoliszcze. 5) Zalesie. 6) Sośniany. 7) Koziany czyli Kozmiany (Oratorium)

Kościoły dawniej istniejące w Połocku, zniesione.

a) Kościół Nawiedzenia P. Maryi z Kollegium Jezuitów w Połocku fund. 1579 król Stefan Batory, uposażony hojnie w 1583 roku 20 wsiami, i następnie znowu 1589 r. 18 wsiami, do których później Zygmunt III, Radziwiłłowie, Sapiehowie i Chodkiewiczowie znaczne dodali zapisy. – R. 1653 po zajęciu Połocka przez Moskwę, zniszczono Kościół i Kollegium. Około r. 1669 powrócili znowu Jezuici do Połocka i następnie r. 1745 wspaniale odbudowali Kościół, który d. 5 Stycznia 1745 Alexander Horain biskup heroneński, sufragan smoleński Konsekrował. Po kasacyi Jezuitów d. 16 Sierpnia 1773, pozostali Jezuici w Połocku za pozwoleniem cesarzowej Katarzyny II otworzywszy nowicyat i konwikt szlachecki, oraz r. 1800 drukarnię. Gdy r. 1801 d. 7 Marca bullą Piusa VII zakon Jezuitów w Rossyi i Królestwie Neapolitańskiem przywrócony został, wyjednali sobie Jezuici d. 12 Stycznia 1812 pozwolenie carskie na erekcyą Akademii w Połocku. Pomimo bulli Piusa VII z d. 7 Sierpnia 1814 przywracającej zakon Jezuitów na całem świecie, Ukazem z d. 16 Grudnia 1815 usunięci zostali Jezuici z Petersburga i Moskwy, a Ukazem z d. 13 Marca 1820 z całej Rossyi i z Połocka wydaleni. (320 jezuitów wyjechało wtedy z Rossyi, a 23 pozostało w Rossyi porzuciwszy zakon.) R. 1822 oddano kościół jezuicki wraz z Kollegium w Połocku Piarom którzy się tutaj z Witebska przenieśli i gimnazyum z konwiktem szlacheckim otworzyli. R. 1830 d. 21 Lutego zniesiono także Piarów w Połocku. Gmachy zajęto na Instytut kadetów; bibliotekę odesłano do Uniwersytetu Wileńskiego a drukarnię do Kijowa. Parafią którą najprzód Jezuici, a od r. 1820 Piarzy zawiadywali przeniesiono do kościoła Dominikanów w Połocku, wraz

z ciałem błog. Andrzeja Boboli. Kościół pod wezwaniem Nawie-
dzenia N. P. Maryi wspaniały, z kopułą, kaplicami po bokach,
z [redacted] wieżami, pokryty był blachą; wewnątrz malowany z gip-
saturami, miał duże organy, posadzkę marmurową i kamien-
ną oraz 11 ołtarzy, w których były obrazy poczęści pędzla Czer-
chowicza. Po prawej stronie od wejścia w sklepie pod ołtarzem
N. P. Maryi spoczywało zamknięte w dębowej trumnie ciało błog.
Andrzeja Boboli, r. 1808 sprowadzone z Pińska. W Kościele
były 3 bractwa: Opatrzności boskiej, Serca Jezusowego i Nie-
pokalanego Poczęcia N. Maryi. Kościół był długi 66, a szeroki
z kaplicami 36 arszynów. Przy kościele mieściło się Kollegium
trzypiętrowe z 98 celami, oraz zabudowania w których były
szkoły, Muzea, Biblioteka, Drukarnia, Teatr, Apteka z
szpitalem, Konwikt, Bursa dla muzyki kościelnej złożonej
z 27 osób, oficyny, browar, warsztaty i t. d. R. 1817 mieszkało tu
117 Jezuitów, pomiędzy któremi 50 kapłanów i jenerał zakonu.
R. 1820 posiadało Kollegium 11,856 dusz, chat przeszło 3000, włók
ornych po folwarkach 2402, łąk włók 2550, dochodu rocznego
najmniej 174,418 rubli asygn. (Do historyi tego Kollegium obacz:
Informacya o fundacyi Kollegium połockiego S. J. i o dobrach
onego. (Wilno 1699) fol. Kart 10. — Demonstracya niektórych wywodów
z strony funduszu Collegium połockiego S. J. (Wilno, b. r.) fol. kart 4.
Objawienie o Konwikcie połockim i t. d.)

Do tego Kościoła Jezuitów należały: Kościoły filialne. 1) SS.
Piotra i Pawła w mieście Połocku, pierwotnie cerkiew zamkowa
którą komendant zamku Franciszek Żuk r. 1587 oddał Je-
zuitom. 2) [redacted] (zniesiony po r. 1834).
zniesiony po r. 1834.
3) Grobu Chrystusowego, w Połocku (zniesiony po r. 1825). 4)
S. Zbawiciela czyli Spasa [redacted] (Salvatoris) za miastem w fol-
warku Spas, pierwotnie cerkiew r. 1160 od S. Eufrozyny Księ-
niczki połockiej wystawiona, starożytnej budowy, z dawnemi
i ciekawemi malowaniami na ścianach. W wielkim ołtarzu był
starożytny i piękny obraz Przemienienia Pańskiego, r. 1812 zabra-
ny przez Francuzów. (zniesiony po r. 1825). 5) Jurewicze (znie-

rony po r. 1835) 6) S. Xawerego za miastem Połockiem (zniesiony przed r. 1825). 7) Trodziewicze czyli raczej Zbrodowicze (zniesiony po r. 1842). 8) Szacitow, Kościół murowany r. 1798 przez Marcina Rypińskiego, konsekrowany d. 15 Grudnia 1803 przez Cypriana Odyńca biskupa sufragana połockiego. Do r. 1865 w którym uległ supresyi utrzymywali tu obywatele Wędniecccy osobnego kapelana. — Kaplice: 1) Sosna. 2) Zbrodowicze. 3) Ankudow.

b) Kościół S. Antoniego z Klasztorem Franciszkanów w mieście Połocku fundował Teofil Chrapowicki wojski połocki z żoną Krystyną z Druckich-Sokolińskich, pierwotnie z drzewa. R. 1732 Józef Metanowicz gwardian wymurował ze składek klasztor i kościół, który Felix Towiański biskup Karpazyjski konsekrował. Miał 2 wieże i 7 ołtarzy. Suprymowany r. 1832.

c) Kościół i Klasztor Bernardynów w Połocku mieście w dzielnicy zwanej Zadzwinie fundował pierwotnie r. 1498 Król Alexander Jagiellończyk. Po zupełnem zniszczeniu wymurował na nowo r. 1696 Alexander Słuszka wojewoda połocki. Przyczynili fundacyi Ciechanowieccy, Oskierkowie i Bujnicey. Suprymowany r. 1832.

d) Kościołek czyli Kaplica Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, z Klasztorem Maryawitek, w Połocku, fund. 1775 Floryan Rypiński. Dotowała carzowa Katarzyna II klasztor folwarkiem Klimowszczyzna. Klasztor drewniany. Suprymow. 1865.

2. Ekimano-Druczany. — Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela drewniany, zbudowany ze składek r. 1841. Parafię zniesiono r. 1864, a kościół zabrany na cerkiew r. 1866. (Zwane dawniej Jakimana, miasteczko, lub Ekimania.)

3. Rukszenica. — Kościół parafialny Opieki Matki boskiej z drzewa zbudowany przez Stefana Leonowicza, proboszcza r. 1801, poświęcony 1804.

R. 1845 odrestaurowany z drzewa ma 3 ołtarze; w wielkim ołta
łatua P. Jezusa Antokolskiego. Kościół ma 2 wieże; metryki
od r. 1833. – (R. 1834 należały do tej parafii Kaplice: 1) Szkir
łow, 2) Furowol, 3) Janowo.)

4. Horbaczewo-Obytoki. – Kościół parafialny S. Józefa Ob
lubieńca był pierwotnie Kaplicą drewnianą, postawioną r. 1800
przez Dominikanów połockich, do których ta wieś należała.
Po r. 1842 zaprowadzono parafię. Nowy Kościół wymurował x.
Kawecki proboszcz. Piękny Kościół o 2 wieżach na wysokiej górze
otoczonej jeziorem w Horbaczewie.
Kaplice: 1) Dymitrow-most, drewn. 2) Antonowo, drewn.
(suprymow. 1865) 3) Krasnopole drewn. 4) Prychaby drewn. 5) Lorze-
cze drewn. 6) Łaszkow czyli Loszkow, murow. 7) Kazimirów.
8) Obytoki suprymow.

XII. Dekanat Lepelski.

1. Lepel (Lepel-Zawadzicki) miasto powiatowe; r. 1439 Kaź
że Michał syn Zygmunta Kiejstutowicza W. X. Lit. wieś ową stary
Lepel darował Kościołowi Witebskiemu, a Kapituła Wileńska
sprzedała ją Sapiehom. Lew Sapieha kanclerz lit. urządziwszy
tu 2 miasteczka wybudował tu r. 1604 Kościół parafialny
S. Kazmierza, miasteczko to z 3 wsiami zapisał Bernardyn:
kom z S. Michała w Wilnie. Gdy ten pierwotny Kościół upadł,
wybudował r. 1760 Stefan Ungier proboszcz lepelski nowy
Kościół; lecz gdy i ten zgorzał, proboszcz miejscowy Antoni Do
milanowicz kanonik inflantski wystawił nowy Kościół
okazały S. Krzyża i S. Kazmierza z 4 ołtarzami. Po ostatnim
pożarze w r. 1833, wystawiono r. 1853 z plebanii niewielki Kos:
ciół parafialny; przy którym jest także Szpital na 6 ubogich.
Kaplice: 1) Woron. 2) Lyszne. 3) Zawadzice. 4) Luciszcze.

2. Czaszniki miasteczko nadrzeczne Ulanką. – Kościół para:
fialny Przemienienia Pańskiego z Klasztorem Dominikanów

(prowincyi ruskiej) fundował r. 1674 (Zygmunt Adam Stuszka chorąży W. X. Lit. z drzewa. Przyczynili się do fundacyi r. 1681 Dominik Stuszka starosta rzeczycki, Cyprzyan Żochowski arcybiskup metropolita Kijowski unicki. Nowy kościół wybudował r. 1779 x. Wnuciński przeor, pod który to kościół r. 1769 Samuel Łopot plac darował, a później (zięciec Michał Łopot obozny W. Lit. dotacyją pomnożył. Kościół wykończony, konsekrował d. 6 Sierp. 1804 Cyprian Odyniec sufragan połocki. Murowany i sklepiony miał 2 wieże, 2 kaplice i 7 ołtarzy. W wielkim ołtarzu cudowna statua z drzewa P. Jezusa. Była tu i szkoła parafialna oraz Szpital na 7 ubogich. — R. 1832 suprymowano Dominikanów.

Kościoły filialne. 1) Czapin wieś, kościół murowany fundacyi Kazmiery Stuszkowej, konsekrował r. 1819 metropolita Siestrzencewicz (po r. 1834 suprymowany). 2) Iwańsk

Kaplice: 1) Mieżdźyce czyli Mieżwiedzice. 2) Poule.

3. Sieliszcze. — Kościół parafialny z S. Weroniki z Klasztorem Bernardynów fund. 1728 (czyli podług innych r. 1726) Józafat Sielawa podkomorzy połocki z żoną Eleonorą wymurowawszy kościół mający 7 ołtarzy. Karol Lancerzyński biskup wileński utworzył przy nim parafią, wydzieliwszy część parafii Kublickiej. Pomnożyli fundacyą Jan Józef Pahoza podczaszy połocki, r. 1741 Teodora Czapińska i później Michał Sielicki regent litewski z żoną Eleonorą Bujnicką. — Bernardynow (4 księży i 2 braci zakonnych) suprymowano r. 1832.

4. Zaskórki. — Kościół parafialny S. Trójcy wymurowany r. 1792 kosztem Trojana Korsaka łowczego połockiego i jego żony Antoniny, po utworzeniu parafii przez Massalskiego biskupa wileńskiego. Kościół z 2 wieżami i 3 ołtarzami konsekrował r. 1792 Cyprian Odyniec sufragan połocki. Jest tu i szpital drewniany na 5 ubogich.

Kaplice: Krasny-róg. 2) Woronice. 3) Wieliżówka.

5. Ułła. — Kościół parafialny S. Ducha z Klasztorem Dominikanów

fund. r. 1669 Samuel Eustachy Łukomski sekretarz król. i Bronisław Przysiecki wojski wiłkomirski, z drzewa. Gdy Dominikanie r. 1782 dla braku funduszów miejsce to opuścili, oddał r. 1800 metropolita Siestrzencewicz Kościół świeckiemu duchowieństwu i parafią przy nim utworzył.

Kaplice: 1) Mikołajów czyli Nikołajów. 2) Biszholów 3) Teklinwil. 4) Obol. 5) Podjezierze czyli Łotjezier (suprymowana po r. 1835).

6. Kublicze miasteczko. — Kościół parafialny (Wniebowzięcia) P. Maryi fund. 1642 Józef Klonowski pisarz litewski, później wojewoda brzeski, z żoną Alexandrą; wymurowany za koszt Książąt Sanguszków, konsekrował d. 21 Września Hieronim Kamionko biskup aberytański. Duży kościół blachą kryty z piękną facyatą, ma 9 ołtarzy. W wielkim ołtarzu jest cudowny obraz Zwiastowania N. P. Maryi (czyli Zwiastowania) odwodna słynący. Przy Kościele są 3 altarie: Kijanowska fund. 1810 przez Stanisława i Rozalią Kijanowskich; Kuleszowska fund. 1842 przez Marcjeja i Annę Kuleszow; Korsakowska fund. 1859 przez Ignacego i Eleonorę Korsakow. — Bywają tu sławne odpusty na N. P. Gromniczną, na SS. Piotra i Pawła i na N. P. Rożańcową.

7. Paludowicze wieś. — Kościół parafialny Opieki N. Józefa zbudowany r. 1725 z drzewa, przez Jezuitów połockich; parafią przy nim utworzono r. 1734. Ma 3 ołtarze; w wielkim ołtarzu piękny obraz Matki Boskiej.

Kościół filialny. 1) Bezdziadowicze.

Kaplice: 1) Swaraczyzna. 2) Stołyżyn. 3) Nacza (zniesiona prymow. r. 1865) 4) Folściakowszczyzna czyli Folściakowszyzna.

8. Uszacz miasteczko. — Kościół parafialny Św. Hieronima z Klasztorem Dominikanów (prowincyi litewskiej), fundował r. 1716 z drzewa, dziedzic Hieronim Kościesza Żaba podwojewodzi

połocki, z żoną Katarzyną Hołyłowiczówną, syn jego Jan Żaba wojewoda mińśki zapisał dotacyją r. 1740. Kościół wymurowali 1796 Dominikanie ze składek; malowany wewnątrz ma 7 ołtarzy i 2 wieże. – Do r. 1820 mieli tu Jezuici szkołę powiatową, potem Dominikanie, których suprymowano r. 1832.

Kościół filialny 1) Krupniki, czyli Krupnicze, wystawił r. 1805 Sipajłło, (suprymow. r. 1865) miał 3 ołtarze.

Kaplice: 1) Jadulin. 2) Suszyn czyli Susza, 3) Woroń. 4) Brzechowo (Oratorium).

9. Zahacie wieś. – Kościół parafialny S. Trojcy drewniany fundowali [illegible] przed r. 1773 Jezuici, którzy tu mieli Missyą. Ma 3 ołtarze.

Kaplica: 1) Hlacza, przy dworze, z tytułem Filii (supr. 1865)

10. Kamienno-Hlubin, właściwie Hlubin wieś. – Kościół parafialny Narodzenia P. Maryi, [illegible] z Klasztorem Franciszkanów w Hlubinie fundował d. 22 Laździernika dziedzic Jan Łakosz stolnik połocki, konsekrował r. 1718 Konstanty Brzostowski biskup wileń. Murowany miał 2 wieże i 7 ołtarzy. – Franciszkanie suprymowani r. 1832.

Kościoły filialne: 1) Kamień, z Kościołem S. Kaźmierza [illegible] Drewniany, fund. 1796 Jan Łakosz, r. 1796 utworzono parafią, którą [illegible] r. 1831 z Hlubinem połączono. Józef Łakosz dziedzic r. 1822 wymurował Kościół, ma 3 ołtarze. 2) Obiaź.

Kaplice: 1) Schwitok czyli Iwanok, na cmentarzu. 2) Susza. 3) Brzechowo (Oratorium – wcielone później do parafii Uszacz).

11. Bieszenkowicze, miasteczko nad Dźwiną, należało do Sapiehów, Ogińskich, dziś do Chreptowiczów. – Kościół parafialny S. Kaźmierza, fund. 1630 Kaźmierz Sapieha podkanclerzy, z drzewa. A. 1785 wystawiony na nowo z drzewa kosztem proboszcza Jacinta Laskowskiego. Nowy Kościół ma murować dziedzic hr. Chreptowicz; wystawił z drzewa 1876 proboszcz Kiersnowski.

Kaplice: 1) Wodopoje. 2) Bezdziałowicze czyli Bezdziadowicze (przyłączone do Paludowicz) 3) Swaraczyzna z murowanym Kościołem Opatrzności boskiej (przyłączone do Paludowicz) 3) Stołyżyn czyli Stołyżynik z Kościołem S. Antoniego (przyłączone do Paludowicz)

XIII. Dekanat Siebieżko-Dryzieński.

1. Siebież miasto powiatowe, darowane przez króla Jana Kazimierza Januszowi Radziwiłłowi. – Kościół parafialny S. Trójcy fundował d. 20 Marca 1625 Zygmunt III, murowany, r. 1629 Hieronim Radziwił. odrestaurowany nowszemi czasy przez proboszcza x. Marcina Kamieńskiego, ma 3 ołtarze.

Kaplice: 1) Rykowo. 2) Horodek. 3) Głęboczna. 4) Hłusiowo. 5) Zatosin. 6) Bubnowo czyli raczej Bobrowo. 7) Glinki, na cmentarzu. 8) Siodłowo. 9) Czernieje. 10) Ostrowno. 11) Osyn (czyli Osuń r. 1825 jezuickie probostwo).

2. Oświej, miasteczko, w XVI wieku Kiszków, potem Jezuitów potem Kuh którzy go sprzedali Sapiehom, następnie Hilzenów, dziś Szadurskich. – Kościół parafialny S. Trójcy z Missią Jezuitów założył Hilzen Jan późniejszy wojewoda mińsk. przed r. 1749; przytem także Szkołę i Konwikt. Gdy Jezuici Oświej opuścili i Konwikt do Witebska przenieśli, założono tu Klasztor X.X. Missyonarzy, którym r. 1782 August Hilzen z żoną Konstancyą Platerówną dzisiejszy Kościół wymurowali z 3 ołtarzami zdobnemi Kolumnadą i gipsaturą. – Kościół ten za rządów polskich należał do dyecezyi Smoleńskiej. – Missionarzy sekularyzowano r. 1832.

Kościół (Kaplica) w Oświeju fundowała r. 1759 Konstancya z Platerów Hilzenowa – Zakład ten po r. 1862 zniesiony – dziś Szpital dla 30 chorych. Klasztor Sióstr Miłosierdzia wraz z Szpitalem

Kaplice: 1) Swołna na cmentarzu. 2) Kochanowicze. 3) Oświej, Kaplica w pałacu (Oratorium).

3. Zamosze. – Kościół parafialny Podwyższenia S. Krzyża, zbudowany r. 1779 (czyli 1780) kosztem Hilzena wojewody, z drzewa. – wymurowany.

Kaplice: 1) Berestnie. 2) Pustynki czyli Pustelniki – obie supryzmowane po r. 1842.

4. Pustyń, czyli Pustynki. – Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego fundowany z drzewa przed rokiem 1834 przez hr. Ludwika Platera. (Nowa parafia). Ma 3 ołtarze.

Kaplica: Temiomujza.

5. Rosica. – Kościół parafialny S. Trojcy, zbudowany około połowy zeszłego wieku kosztem Mikołaja Łopacińskiego wojewody brzeskiego; konsekrowany d. 2 września 1792 przez Józefa Łopacińskiego biskupa trypolitańskiego. Fundusz zapisał Tomasz Łopaciński podkomorzy r. 1779. Z drzewa, z 2 wieżami, malowany wewnątrz i zewnątrz, ma piękne organy i 3 ołtarze. W środku kościoła są tablice marmurowe nagrobkowe rodziny Łopacińskich z herbami. Cmentarz Kościoła opasany murem z 4 wieżami porogach, w których się mieszczą Kaplice. Jest przy kościele Szpital na 12 ubogich.

Kościół filialny 1) Saria wymurowany r. 1796 kosztem Łopacińskich; r. 1865 suprymowany. 2) Balin, suprym. 1865.

Kaplice: 1) Bignosowo. 2) Newolany. 3) Czurylowo, zbudowana r. 1831 kosztem Szadurskich, suprymow. 1865.

6. Przydrujsk część miasta Drui na prawym brzegu Dźwiny. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi fundował r. 1633 Leon Sapieha wojewoda wileński hetman w. lit. murowany, na bogate probostwo.

Kaplice: 1) Przydrujsk, na cmentarza. 2) Balbinowo. 3) Wojciechowo. 4) Śniotkowo.

a) Kościół S. Trojcy Klasztor Bernardynow w mieście Drui czyli Sapieżynie fundował r. 1643 Kazmierz Leon Sapieha marszałek patronowy litew. – Suprymowany przed r. 1834. Była tu dawniej parafia.

7. Leszczydłowo. – Kościół parafialny S. Trojcy zbudowany r. 1796 przez dziedzica Mirskiego, z 3 ołtarzami. Parafia dopiero przez arcybiskupa Siestrzencewicza utworzona.

Kaplice: 1) Julianowo. 2) Wiktoryanowo. 3) Kazulin 4) Dzierrowicze, Kościół parafialny, (na cerkiew prawosławną) suprymowany (po r. 1842, dziś niema nawet kaplicy.

8. Zabiały. – Kościół parafialny S. Jerzego z Klasztorem Dominikanów fundow. 1716 d. 24 Czerwca Jerzy Szczyt Starosta Lubski z żoną Anną Hlas'kówną pierwotnie z drzewa. Kościół wymurowany później przez przeora Remigiusza Żabińskiego Konsekrował r. 1756 Hilzen biskup smoleński. Klasztor duży i bogato uposażony (prowincyi litewskiej) suprymowany dopiero po r. 1862. Było tu ginazyum. Kościół filialny Narodzenia N. P. Maryi w mieście powiatowem Drysa czyli Dryza (r. 1825 był parafialnym). Kaplice: 1) Hromoszcze. 2) Kniaziyce. 3) Ziabki. 4) Klimowszczyzna. 5) Tobolki. 6) Połzin. 7) Szczerbinkowo na cmentarzu. 8) Swołna. 9) Justynianow. 10) Wołyńce miasteczko (jeszcze r. 1825 miało Kościół parafialny – suprymowany) należące do Dominikanów zabialskich.

a) Kościół Nawiedzenia Najśw. P. Maryi z Klasztorem Dominikanów w mieście Drui czyli Sapieżynie, fund. d. 4 Kwietnia 1697 Piotr Kazmierz Kazanowski podczaszy brasławski, pierwotnie z drzewa, później wymurowany Konsekrował Felix Towiański sufragan białoruski, – suprymowany r. 1832.

XIV. Dekanat Wyższego Dyneburga.

(w Inflantach polskich.)

(Dynaburkę, Totew.) 1. Dyneburg miasto stołeczne województwa inflantskiego, założone r. 1277 przez Komtura Krzyżackiego Ernesta von Rosebug który tu także zamek wystawił – Kościół parafialny S. Piotra w okowach, na przedmieściu fundował r. 1678 Król Jan III, pierwotnie z drzewa, August II nadał mu Jolwark Nidermujża r. 1727.

F. z Kościołem zajętym przez Luteranów.

P. Towiański mian. biskup obrócił go r. 1889 na Katedralny z rezydencją.

Dzisiejszy Kościół wymurowany r. 1848 kosztem proboszcza x. Antoniego Nagiewicza kanonika i parafian; konsekr. 1857 Żyliński metrop.

a) Dawny Kościół i Rezydencya Jezuitów w tak zwanym nowem Dyneburgu fundował r. 1631 (a podług innych r. 1629) Alexander Korwin Gosiewski wojewoda smoleński. Kościół i gmachy wymurował ze składek Piotr Kulesza superiór r. 1641. Lacki starosta dyneburski zapisał Jezuitom wieś Uziwałdy. R. 1646 wymurowali tu Jezuici gmachy pod Kollegium. ~~Domu Profesckiego~~ R. 1810 zniesiono tu Jezuitów, którzy się do Połocka i Krasławia ~~przenieśli~~ i Uziwałdu; gmachy zajęto pod budowę fortecy, a Kościół obrócono na cerkiew prawosławną soborną.

2. Józefów wieś. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła, fundował r. 1782 dziedzic Stanisław Szadurski; z drzewa, z 2 wieżami i 3 ołtarzami. (Józefowa, Łotew.)

3. Wyszki miasteczko. – Kościół parafialny Zwiastowania N. P. Maryi fundowany r. 1621 za miastem kosztem ~~Elżbiety~~ arendarza Mohl. R. 1715 zbudował w samém miasteczku nowy drewniany Kościół dziedzic Hieronim Mohl z żoną Katarzyną. Ma 3 ołtarze. (Wyszkos, Łotew.)

4. Birżagoła (Birżagel) wieś rządowa. – Kościół parafialny Opatrzności boskiej oraz SS. Wawrzyńca i Szczepana, zbudowany z drzewa kosztem Sokołowskiego, konsekrowanego r. 1751 Dominik z Kozielska Puzyna sufragan inflantski. Kościół filialny 1) we wsi Okra, S. Hieronima zbudowany r. 1819 kosztem Konstancyi Orkiszowny. (Birżagola, Łotew.)

5. Uziwałda, ~~czyli Uziwało~~ wieś rządowa. – Kościół parafialny S. Michała Archanioła z Misyą Jezuitów fund. r. 1701 kosztem Lackiego i Jezuitów dyneburskich, z drzewa, konsekrowany 1755 przez Antoniego Ostrowskiego biskupa inflant. R. 1820 po ustąpieniu Jezuitów oddany świeckiemu duchowieństwu. – R. 1810 otworzyli tu Jezuici Kollegium przeniesione z Dyneburga. (Uziwałda, Łotew.)

(Krostowa, Łotew.)

6. Krasław, miasteczko przy ujściu rzeki Krasławki do Dźwiny, własności Plumperów, Wolffów, Kossów, Czapskich, Zamojskich, Platerów, którzy tu mają okazały pałac z pięknym ogrodem. – Kościół parafialny S. Ludwika króla, przy którym r. 1680 Jerzy Wolff jezuita fundował Missią Jezuitów, którą r. 1757 opuścili Jezuici osiadłszy przy Kościele parafialnym w Indrzycy. Kościół parafialny drewniany po Jezuitach oddano Missionarzom. R. 1755 Konstanty Ludwik (Dionizy) Plater wojewoda mścisławski z żoną Augustą z Ogińskich wymurowali nowy wspaniały Kościół przeznaczony na Katedrę inflancką i przy nim Seminarium dla dyecezyi inflanckiej i smoleńskiej; które r. 1757 Missionarze przybyli z Warszawy, otworzyli. Wymurowany Kościół konsekrował r. 1777 Siestrzencewicz arcybiskup mohylewski. – Kościół zbudowany w stylu jońskim, malowany wewnątrz fresko przez Gastoldiego, ma 7 ołtarzy, pomiędzy któremi jeden z pięknym obrazem N. P. Marji Częstochowskiej pędzla Józefa Peszki z Krakowa. W Kaplicy są relikwie S. Donata, z Rzymu r. 1736 sprowadzone. Były tu i Szkoły. R. 1842 supprymowano Missionarzy, a Seminarium do Dźwińska przeniesiono.

Kaplice: 1) Kaplica z Klasztorem Sióstr Miłosierdzia i Szpitalem w Krasławiu fund. 1789 Konstancya Augusta z Ogińskich Platerowa – Suprym. po r. 1862. 2) Kaplica w pałacu hr. Platerów w Krasławiu. (Jerozolimska) (r. 1776) 3) Kombul wieś z Kościołem S. Józefa r. 1822 wymurowanym. 4) Borówka miasteczko z Kościołem św. Wacława kosztem hr. Wacława Kazimiery Platerów (r. 1811) wymurowanym. 5) Skajście czyli Skajstele z Kościołem drewnianym (2. marca) r. 1778 przez Żebrowskiego zbudowanym.

(Kombula, Łotew.)

(Borowkas, Łotew.)

(Skajstas, Łotew.)

(Indrica, Łotew.)

7. Indrzyca wielka, wieś. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1695 Andrzej Plater dziedzic, z drzewa; konsekrowat r. 1798 Mikołaj Zapłatowski sufragan inflancki.

8. Aula, wieś rządowa (dawniej Jezuitów dynaburskich). – Kość: (Kulja, Łotew.)
ciół parafialny S. Maryi Magdaleny wybudował r. 1626
Alexander Gosiewski wojewoda smoleński; po spaleniu w r. 1675,
wystawili z muru r. 1790 Jezuici.
Kościół filialny: 1) Rogel wieś, drewniany (Ragiele).

9. Dagda miasteczko. – Kościół parafialny S. Trojcy z (Łot.)
Misyą Jezuitów fund. 1742 Jan August Hilzen kasz:
telan inflancki; murowany w stylu weneckim. – Jezuici wypędzeni r. 1820
Kaplice: 1) Nowomyśl, fund. (murow.) 1814 Jan Kolb. 2) Bereśnia
r. 1805 przez Józefa Targońskiego postawiona, drewniana.

10. Osuni wieś rządowa (dawniej starostwo). – Kościół para: (Osunie, Łotew.)
fialny podwyższenia S. Krzyża fundowany r. 1685; Konse: (odbudowany 1816 kosztem prałata Wyszomirskiego i Kuprewicza.
krowat go 1830 Walerjan Kamionko sufragan białoruski; po
wymurowaniu nowego w r. 1816 przez prałata Wyszomirskiego
i proboszcza Karola Kuprewicza Kanonika.

XV. Dekanat Niższego Dyneburga.
(w Inflantach polskich.)

1. Lixna, miasteczko. – Kościół parafialny pod wezwaniem (Leykona, Łotew.)
Jezus, Maria, Józef, wymurował r. 1750 Józef Zyberg woje:
woda inflant., odrestaurowany 1798, konsekrował Walerian Ka:
mionko Walerian Henryk Kamionko biskup abderytański r. 1819.
Z 2 wieżami, ozdobną fasatą, ma 3 ołtarze; w wielkim ołtarzu ładny
obraz Zaślubienia P. Maryi pędzla Franciszka Smuglewicza. Obok
babińca kaplica przeznaczona na groby dziedziców, ma z białego mar:
muru nagrobek fundatora i żony jego. Kościół wewnątrz malowany
ma 6 kolumn. – Przy kościele Szpital murowany na 12 nbo:
gich i Szkółka parafialna. – W Lixnie był r. 1825 proboszczem
Józef Akielewicz ur. 1768 zmarły po r. 1842 autor Gramatyki Łotew:
kiej drukowanej w Wilnie. W Lixnie parafia dawna, w XIV wieku
mieszkali tu Kawalerowie inflantscy. – Pałac wspaniały. – W Lixnie
przed r. 1750 była Misya Jezuitów (stojąca pod Kollegium w Dyn: Kościele)

Kaplice: 1) Lixna przy pałacu. 2) Latmal. 3) Rudzgal (niejdrgalli, łotew.) wieś.
W Lixnie była r. 1749 Missya Jezuitów.

(łotew.) 2. Livenmujża (Livenhof) wieś. – Kościół parafialny S. Michała fund. 1670 Leonard Łowiej sędzia ziemski brzes-ki, konsekrowany r. 1788 przez Benisławskiego biskupa. Odbudowany r. 1860 z drzewa przez parafian, ma wieżę, ko-pułę i 3 ołtarze.
Kościół filialny: 1) Larogrod wieś, S. Maryi Magdaleny.
Kaplice: 1) Kryżborg (Kreutzburg) wieś barona Korffa, kaplica murowana.

(łotew. Joszmujża) 3. Jasmujża wieś. – Kościół parafialny Podwyższenia Św. Krzyża wymurował r. 1819 (czyli 1815) dziedzic Xawery Szaburski, poświęcony r. 1819. – W tej parafii leżą miasteczka: Glazmanka (Trentelberg) i Trepumujża (Treppenhof) nieposiadające kościołów.

(Nidrumujża, łotew.) 4. Nidermujża wieś (dawniej starostwo dynenburskiego). – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła postawiony r. 1748 kosztem proboszcza dynenburskiego, z drzewa, z początku filialny, odr. 1789 został parafialnym (Warszauka, łotew.)
Kaplice: 1) Dubno. 2) Górnojaśka.

(Prejlus, łotew.) 5. Prele miasteczko (hr. Borchów). – Kościół parafialny Niepo-kalanego Poczęcia N. P. Maryi postawiony r. 1771 z drzewa kosz-tem Józefa hr. Borcha, ma 3 ołtarze.
Kościół filialny: 1) Lieniany.
Kaplice: 1) Prele piękna kaplica murowana przy dworze.
2) Eleonorwill (Lonorwils) wieś.

(Warkowa, łotew.) 6. Warkow (Warkhof) wieś. – Kościół parafialny S. Trójcy, drew-niany z 2 wieżami i 3 ołtarzami, otrzymał r. 1804 dotacyją od hr. Józefa Borcha, odrestaurowany r. 1826.

7. Ruszona wieś prywatna. — Kościół parafialny Ś. Michała (Łotew.) z Klasztorem Dominikanów fundowała r. 1766 Ewa z Felkerzambów Sielicka sędzina inflantska, pierwotnie drewniany, r. 1807 wymurowany i 1816 wykończony (należał do prowincyi ruskiej). Był tu oraz Szpital na 3 ubogich i Szkółka parafialna. R. 1832 suprymowano Dominikanów.

Kaplice: 1) Kamieniec, w dworze. 2) Laudaniszki. 3) Wyszkow r. 1825 parafia - r. suprymowane po r. 1834.

8. Kołtup, wieś. — Kościół parafialny Św. Michała i Św. Sakramentu, wystawiony z drzewa r. 1785 Kosztem Józefa Zyberga (Kołtupie, Łotew.) podkomorzego inflantskiego, konsekrowany r. 1803, był pierwotnie filią parafii w Dixnie, dopiero r. 1860 został parafialnym, odrestaurował go hr. Stanisław Zyberg-Plater i proboszcz Sylwester Bejnarowicz r. 1861-1866 wymurowany, ma 10 ołtarz. — Wieś tę zowią też Kołupie.

Kaplica: 1) Randolka (Arendol) wieś prywatna.

9. Aglona (Autinia), wieś funduszu religijnego. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi, z Klasztorem Dominikanów (prowincyi litews. (Łotew.) kiej) fundowała d. 8 Kwietnia 1700 Ewa z Sielickich żona Deodata Szostowickiego podskarbiego (skarbnika) witebskiego zapisawszy dwie wsie [illegible] Putany i Kundziniszki. Kościół pierwotnie drewniany, wymurowany r. 1780 przez Dominikanów, konsekrował r. 1800 Jan Benisławski biskup gadareński. Kościół (Basilica Minor) krzyżowy z 6 wewnątrz filarami na 2 wieże i ozdobną fasatę, w środku 6 ołtarzy. Wjednym z nich Obraz cudowny N. Maryi (Kopia obrazu koronowanego r. 1716 w Frokach nowych). Klasztor murowany, dotąd istnieje, przy nim Szpital ubogich i Szkółka parafialna. Wogrodzie klasztornym jest studnia cudowna (źródło mineralne) lecznie przez chorych zwiedzana.

Kaplice: 1) Ambenmujża (Ambenhof), wieś prywatna.
2) Putany (dawniej z rezydencyą Dominikanów) suprymow. por. 1842.

XVI. Dekanat Rzeżycko-nadrasnieński.

(w Inflantach polskich.)

(Rejzieknie, łotew.) 1. Rzeżyca (Resiten) czyli Rositen miasto powiatowe, (po łotewsku Rejzeknie) zbudowane r. 1285 przez Rycerzy Inflantskich, którzy tu kościół wymurowali, lecz takowy z zamkiem podupadł. — 1682 Kościół parafialny dzisiejszy Serca Jezusowego, wybudował z drzewa Franciszek Bieliński; konsekrował go r. 1685 Mikołaj Zopławski biskup inflantski. Na nowo odbudowany r. 1740 przez x. Szostakowskiego proboszcza rzeżyckiego i ofiarowany inflantskiego i poświęcony r. 1785, z drzewa ma 4 ołtarze. Przy kościele Szpital.

(Stalerowa, łotew.) 2. Stolarów, wieś. — Kościół parafialny S. Trojcy wystawiony r. 1770 kosztem Ignacego Sokołowskiego obywatela, odnowiony r. 1855 przez Kazmierza Skokowskiego plebana, ma 3 ołtarze. Za. 1834 był filią do Rzeżycy.
Kaplica: 1) Rosenmuiza, wieś.

(Sarkonos, łotew.) 3. Sarkany, wieś. — Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. Panny, fundowany w XVIw. przed r. 1834 był filią do Rzeżycy, dopiero x. Antoni Latkowski nabywszy tę wieś, r. 1830 wymurował kościół dzisiejszy i wyjednał godność parafii.
Kaplica: 1) Pokumin.

(Ciskodus, łotew.) 4. Ciskady wieś. — Kościół parafialny Opieki Matki Boskiej zbudowany z drzewa r. 1751 kosztem Franciszka Sokołowskiego, ~~drzewa~~ ma 3 ołtarze liche.

(Uzutmuiza, łotew.) 5. Uzutmuiza wieś. — Kościół parafialny S. Piotra i Pawła i imienia P. Marji, wymurowali r. 1820 dziedzice Józef Zyberg podkomorzy inflantski z żoną Marzg. W stylu nowogotyckim, ma sufit drewniany i 3 ołtarze.

(Dukształgała-Czechowicza albo Czarna, łotew.) 6. Dukształgal Słobodziński czyli Słobodzki albo Czechowiczowski wieś. — Kościół parafialny S. Trojcy, drewniany zbudował r. 1764 Wereszczyński sędzia ziemski inflantski, z drzewa liche, ma 3 ołtarze, odbudowany r. 1827.
Kaplice 1) Dukształgal, we dworze. 2) Tosna. — 3) Czarna (1870)

7. Drycany wieś. – Kościół parafialny SS. Szymona i Judy po upadku swym wymurowała na nowo r. 1859 Katarzyna Ulanowska i baronowa Manteifelson z domu Rykowna. Parafia powstała dopiero po r. 1825. (Drycanus, Łotew.)

Kaplice: 1) Drycany, w dworze u dziedzica Ryka. 2) Lilcyn.

8. Bykow wieś. – Kościół parafialny Serca Jezusowego, po upadku dawnego drewnianego, wymurowała r. 1828 czyli 1825 dziedziczka Stanisława Benisławska szambelanowa. Ma 3 ołtarze. (Bykowa, Łotew.)

Kaplice murowane: 1) Bykow, w dworze. 2) Starydwór.

9. Wielona. – Kościół parafialny S. Michała z klasztorem Bernardynów fund. 1775 Michał Ryk stolnik inflantski, a biskup białoruski siostrzeniec tegoż roku przyłączył do niego parafią. Jan Ryk dziedzic r. 1816 przyczynił fundacyi, i r. 1810 Feliyan Ryk. Klasztor suprymowany r. 1832, był murowany z kościołem. [illegible] (Wilonus, Łotew.)

Kaplice: 1) Radopol 2) Gajgałowo.

10. Rykow wieś. – Kościół parafialny S. Antoniego Padewsk. wymurowany r. 1829 kosztem Alexandra Ryka, był pierwotnie filią plebanii w Wielonie. Przed r. 1862 ogłoszony parafialnym, [illegible] (Rykowa, Łotew.)

11. Kownata czyli Kownaty. – Kościół parafialny Imienia Maryi z Missią Jezuitów był pierwotnie z drzewa. R. 1743 dziedzic Idzi Hilzen starosta brastawski wymurował nowy kościół z 2 wieżami, który nieurządzony i niepoświęcony stał pustką i nakoniec poszedł w gruzy. Dopiero r. 1850 kosztem Zuzanny Druwe stanął nowy kościół parafialny murowany. (Łotew.)

XVII. Dekanat Rzeżycko-nadłubański.

(w Inflantach polskich.)

(Fejmanus, łotew.) 1. Fejmany. — Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela zbudowany 1759 (czyli 1751) Kazmierz Kozminski proboszcz miejscowy, przy pomocy dziedzica Jana Berga (Karola) stolnika inflantskiego z żoną Domicellą z Jodków, którzy zapisali dotacyją. Kościół konsekrowany r. 1760 Jana (Kazmiera) Zawiszę Dowgiałłę sufragana inflantsk., z drzewa ma 3 ołtarze. Szpital dla ubogich i Szkoła parafialna przy Kościele.
Kaplice dwie jedna przy Kościele parafialnym, druga na cmentarzu, zmurowana 1803.

2. Dusza. — Kościół parafialny S. Trojcy, z drzewa wystawiony r. 1743 kosztem Jana Antoniego Szadurskiego czesnika inflantskiego, przy którym r. 1744 utworzono parafija, ma 3 ołtarze. Szpital na 6 ubogich. Od r. 1780–1820 była (tu misyja jezuitów.)
Kaplica: 1) Dusza.

(Łotew.) 3. Andrepno czyli Andrepna. — (Andrepna łotewsk.) Kościół parafialny N. P. Marji Szkaplerznej wystawiony r. 1849 kosztem Ignacego Szadurskiego, który i fundusz zapisał. Parafija istniała już r. 1825.

(Anzelmujża, łotew.) 4. Anzelmujża. — Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela wystawiony z drzewa r. 1782 kosztem Jana Weisenhoffa.

(Bukmujża, łotew.) 5. Bukmujża. — Kościół parafialny S. Ludwika króla Jundowat r. 1785 z drzewa Idzi Hilzen; r. 1829 kosztem Sobańskiego (Ignacego) murowany.
Kaplica: 1) Przemyśl.

(Duksztygała-Szadurski, łotew.) 6. Dukszygal-szadurski. — Kościół parafialny Narodzenia P. Maryi drewniany, zbudował r. 1775 Józef Szadurski. Ma 3 ołtarze ubogie.

7. Rozentow czyli Rozentowo. – Kościół parafialny Podwyższenia S. Krzyża fundował na początku XIX wieku Antoni Felkerzamb podkomorzy. Drewniany, słomą kryty, ma jeden ołtarz. (Rezentowa, Łotew.)

8. Prezma. – Kościół parafialny S. Tadeusza Apost. wystawiony z drzewa, kosztem Sołtanów dziedziców, był słomą kryty. Dopiero r. 1859 ci Sołtanowie (Władysław i Oktawia) wymurowali Kościół z 3 ołtarzami. (Prezma, Łotew.)

Kaplice: 1) Prezma. 2) Malta.

9. Rybiniszki miasteczko. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła wystawił z drzewa r. 1781 dziedzic Michał Wejsenhof. (Rybiniszkos, Łotew.)

10. Galany. – Kościół parafialny S. Ducha wystawił 1794 dziedzic Julian Borch wojewoda (?), z drzewa. (Galanus, Łotew.)

11. Warklany. – Kościół parafialny św. P. Maryi boles-nej istniał już dawno. Nowy Kościół murowany rozpiniały zaczął stawiać r. 1805 hr. Michał Borch dziedzic, ukończyła r. 1814 Eleonora hr. Borch, i Karol hr. Borch syn Michała., konsekrował r. 1858 Wacław Żyliński arcybiskup mohylewski. Kościół obszerny, wspaniały z gankiem, i grobami Borchów, ma 3 ołtarze; w jednym w mahonio-wej trumience relikwie S. Wiktora męczennika darowane przez papieża Piusa VII hr. Michałowi Borchowi. – Przy Kościele Lazaret dla chorych. – R. 1749 była tu Missia Jezuitów. (Warklonus, Łotew.)

12. Borchow. – Kościół parafialny S. Michała, Drewniany zbudowany r. 1793 Kosztem Michała Borcha wojewody (?) ma 2 ołtarze: otoczony lipami. Przy nim Szkółka parafialna. (Borchowa, Łotew.)

13. Sterniany. – Kościół parafialny S. Wawrzyńca z drzewa wystawił r. 1767 Jan Borch, dotowany przez Michała hr. Borcha. ma 3 ołtarze. (Sternianos, Łot.)

Kaplica: 1) Attaszyn czyli Antoszyn (Ataszanos, Łotewsk.)

XVIII. Dekanat Przed-Lucyński.

(w Inflantach polskich.)

(Ludzys, Łotew.) 1. Lucyn (Ludsen) miasto powiatowe, z ruinami zamku przez Kawalerów mieczowych w XIII wieku postawionego. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi fundował r. 1683 Szczęsny Potocki wojewoda krak. starosta lucyński, którą fundacyją Jan III zatwierdził. Po pogorzeli kościoła, wystawił r. 1742 Kanonik inflancki Obrycki pleban lucyński nowy kościół z drzewa, konsekrowany r. 1742 przez Józefa Dzierzę biskupa inflant. ma 2 wieże, 5 ołtarzy i piękną ambonę z rzeźbami. Przy kościele Bractwo Szkaplerza św. zaprowadzone r. 1720, Szpital na 12 ubogich i Szkółka parafialna.

Kaplice: 1) Lucyn na cmentarzu przy kościele parafialnym fundacyi Karnickich, suprymow. 1865. 2) Lucyn na cmentarzu za miastem. 3) Wenecya, w folwarku plebana. 4) Po Kumin. 5) Żeleźniki. 6) Cyrma

(Łotew.) 2. Ewersmuyża. — Kościół parafialny S. Andrzeja Apost. r. 1777 kosztem Mikołaja Karnickiego z drzewa zbudowany; przedtem należał jako filia do Lucynia. ma 3 ołtarze.

Kaplice: 1) Stalonia. 2) Kurjanowo, na cmentarzu. 3) Ewersmuyża, na cmentarzu.

(Słobodzinces, Łotew.) 3. Słobodzińce. — Kościół parafialny S. Józefa Oblubieńca murowany r. 1818 dziedzic Józef Wereszczyński, konsekrowany r. 1819, odrestaurowany r. 1826. ma jeden ołtarz malowany na ścianie.

4. Prygi. — Kościół parafialny S. Trójcy pierwotnie filialny parafii posińskiej, dopiero r. 1694 mianowany parafialnym przez Mikołaja Popławskiego biskupa inflanck. drewniany r. 1800 kosztem Ryka proboszcza brygowskiego, ma 3 ołtarze drewniane.

5. Łosiń miasteczko. – Kościół parafialny S. Dominika i Św. (Łassini, Łoteu.)
Józefa Oblubieńca, z Klasztorem Dominikanow fundowat
r. 1691 Szczęsny Kaźmierz Łotocki wojewoda krak. staro-
sta lucyński, przy kościele filialnym należącym do paraf.
lucyńskiej, nadawszy wsie Ławsin i Czerechowo, co Jan III
r. 1694 potwierdził. Gdy Kościół drewniany z Klasztorem r. 1753
pogorzał, zaczął r. 1761 przeor Żekałowski murować nowy
Kościół, który r. 1773 ukończony, konsekrowat r. 1779
Siestrzencewicz biskup białoruski. Kościół w stylu łotkańs-
kim, pokryty blachą żelazną, ma 2 wieże z zegarem, żołtarzy
i 4 kaplice. R. 1815 uszkodzony od pioruna odrestaurowano
r. 1828. Przy Klasztorze Szpital na 8 ubogich. Klasztor należący
najprzód do prowincyi ruskiej, a przy końcu zeszłego wieku
do litewskiej przyłączony, zuprymowano r. 1832.
Kaplice: 1) Łosiń. 2) Koniecpol czyli Kontupil. 3) Sle-
dziowo czyli Słodziewo albo Sładzie lub Słodzie większe
i mniejsze. 4) Istra. 5) Ławzyn czyli Lawzyn zuprym. po
r. 1842. 6) Czerychow zuprym. po r. 1842.

6. Rajpol. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela z drzewa (Rajpola, Łoteu.)
postawiony r. 1779 Kosztem hrabiny Borchowej, otrzymał
dotacyją r. 1812

7. Landskrona, wieś Karnickich. – Kościół parafialny Św. (Landskrunie, Łoteu.)
Trójcy wymurował r. 1828 we wsi Paliszczyzna, Marcin
Karnicki marszałek, na miejscu dawnego drewnianego, ma
2 ołtarze.

8. Rundany. – Kościół parafialny Podwyższenia S. Krzyża (Rundanis Łoteu.)
był do r. 1794 filią parafii w Łosiniu. Nowy Kościół wymuro-
wał r. 1820 obywatel Andrzej Szachno. Ma 1 ołtarz, bez organow.
Jest tu Szkotka parafialna.
Kaplice: 1) Rundany. 2) Bezlesie. 3) Bismujża zuprym. por. 1835.

9. Łytola. – Kościół Parafialny P. Jezusa ukrzyżowanego fundowali (Łoteu.)
r. 1765 z drzewa, Stylizowane. Do r. 1822 był filią parafii w Łosi-
niu. – ma 3 ołtarze.

(Brodajszus, Totew.) 10. Brodajże czyli Brodaje. – Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego, był z początku filią parafii w Dosinicz dopiero przy końcu zeszłego wieku został parafialnym. W miejscu małego drewnianego Kościółka wymurował r. 1813 Dominik Kazimierz Kibort podkomorzy lucyński, nowy kościół mający 3 ołtarze.

Kaplice: 1) Brodajże. 2) Rogajże czyli Rogajśk. 3) Skrzypułowo czyli Sorykutowo, supr. po r. 1835.

XIX. Dekanat 12-Lucyński.

(w polskich Inflantach.)

(Matnowys aba Korsowa, Totew.) 1. Matnow. – Kościół parafialny Nl. P. Maryi Różańcowej fundował r. 1741 Franciszek Szadurski podstoli inflancki z drzewa przy nowo założonej parafii. R. 1763 odrestaurowany z drzewa i obwiedziony murem mającym po rogach 4 kaplice. Ma 2 wieże, sufit malowany i 3 ołtarze. W wielkim ołtarzu pięknie rzeźbiona figura w framudze akasytem karmazynowym wyłożonej. Przy kościele który r. 1778 Jan Szadurski lepiej uposażył, dwa Bractwa Serca Jezusowego i Różańcowe. Szpital na 12 ubogich.

Kaplica: 1) Matnow, w dworze. 2) Korsowa (1820)

(Poszmuciowa, Totew.) 2. Poszmuciow. – Kościół parafialny Zwiastowania Nl. Panny Maryi, postawił Ksawery Szadurski r. 1789 w nowo założonej parafii, drewniany, słomą pokryty, z jednym ołtarzem, odrestaurowany i wymurowany przed r. 1852 kosztem Dominika Parako i parafian.

(Stygtava, Totew.) 3. Stygłow, wieś należąca do Archidyakona Mohylewskiego. – Kościół parafialny S. Jerzego i Podwyższenia Krzyża Św. postawiony z drzewa r. 1739 (czyli 1769) Jerzy Pawłowski biskup. Parafia założona dawniej otrzymała w dotacyi od Jana III wieś Exerniki starostwa lucyńskiego. Ołtarzy 5 lichych. Szpital na 5 ubogich parafian.

4. Neuteranу. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczę= (Neuteranu aba Rogonka, Totew.)
cia N. P. Maryi wystawił r. 1799 własnym kosztem Mikoł= Kaplica: Rogowka.
taj Paulin; ma 5 ołtarzy. –

5. Birże, czyli Birża, wieś Beniſławskich. – Kościół parafialny Ser= (Bierzus, Totew.)
ca Jezusowego i Narodzenia N. P. Maryi zbudowali z drzewa Piotr, Józef i Marcin
r. 1755 Beniſławscy, konsekrował go r. 1784 biskup Koad= z murowanej
jutor Beniſławski; odrestaurowany r. 1852 kosztem Teo=
fila Beniſławskiego, nosi dziś tytuł S. Anny. Kościół z drze=
wa ma 3 ołtarze, w jednym z nich pobożnym oczom jest cudowna
Statua Kamienna N. P. Maryi łaskami słynąca. Organy dwie.
Szpital na 3 ubogich.
Kościoły filialne: 1) Zasoły fundacyi Piotra Beniſławs=
kiego, który tu także i Szpital na 6 ubogich założył.
2) Augustowo.
Kaplice: 1) Beniſław, w dworze Beniſławskich. 2) Ludwi
now. 3) Łotjanowo. 4) Jaxmale. 5) Domopol wieś
Oskierków, suprymow. po r. 1843. 6) Birże, na cmentarzu.

6. Struziany. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczę= (Struzianos, Totew.)
cia N. P. Maryi (właściwie Zwiastowania) fundowali r.
1780 Dyonizy i Dominik Rykowie. Drewniany, słomą
pokryty, ma 3 ołtarze.

7. Bołowsk. – Kościół parafialny S. Trojey, fundowany (Bołowus, Totew.)
r. 1769 przez Konstancyą z Platerów Hilzenową staros=
cinę marienhauzką, na miejsce małego drewnianego do
r. 1769 filialnego Kościołka. R. 1804 proboszcz miejsco=
wy Marcin Szymanowski wymurował nowy Kościół
z kopułą 2 wieżami i 3 ołtarzami. – Wieś ta należa= [Konsekr. Jan Beniſ=
ła do starostwa marienhauzkiego. [ławski Koadjut.

8. Marienhaus miasteczko, dawniej starostwo darowane (Marienauza, Totew.)
przez Katarzynę II cesarzową Zetaginowi, którytakowe

odprzedał Hlorożeńskim. – Kościół parafialny S. Mateusza Apost. (S. Matthaei Ap.) fundował właściwie r. 1678 Król Jan III który wydzielił dla probostwa z starostwa marienhauskiego folwark Ostrały z wsiami: Lelow, Swilkowa, Kiejszy, Pokszowa. Kościół drewniany postawił r. 1748 Mateusz Januszewicz Kanonik i proboszcz miejscowy, konsekrował go r. 1755 biskup Ostrowski, odrestaurowany na nowo poświęcił r. 1805 biskup Jan Benisławski. Drewniany, ma 2 wieże i 3 ołtarze. Szpital na 7 ubogich.

Kościół filialny: 1) Lipno czyli Lipinsk.

Kaplice: 1) Kulesp. 2) Jerzestaw, zuprym. po r. 1835.

(Baltinowa, totem.) 9. Baltynow wieś (dawniej starostwa marienhauskiego) – Kościół parafialny Zwiastowania Bł. B. Maryi fundowała r. 1769 Konstancya z Platerów Hilzenowa. Drewniany, ma 3 ołtarze.

(Bierzgali, totem.) 10. Berzygal czyli Berzagol. – Kościół parafialny S. Anny, wymurował r. 1780 niejaki Soj własnym kosztem.

XX. Dekanat Petersburgski.

1. Petersburg miasto. — Kościół parafialny S. Katarzyny z Klasztorem Dominikanów. — Najpierwszą kaplicę wznieśli katolicy r. 1710 w Petersburgu przy ulicy Milionnaj (gdzie dziś dom Księżny Radziwiłłowej) i wtedy był przy niej Kuratem x. Wolfgang Heidinger benedyktyn, a od r. 1719 x. Bleer dominikan; r. 1720 utworzono przy niej Missyą Kapucynów włoskich, a później po nich Bernardynów niemieckich (6 Kapłanów). Dopiero r. 1734 darowała plac katolikom pod Kościół dzisiejszy, na którym zbudowano najprzód kaplicę, a roku 1763 zaczęto murować dzisiejszy Kościół S. Katarzyny, który ukończono r. 1780 ze składek. Konsekrował go d. 7 Października 1783 nuncyusz apost. Archetti arcybiskup chalcedoński. Wymurowany w formie krzyża w stylu renesansowym z kopułą. Sklepienie malowane spoczywa na 20 kolumnach i 12 pilastrach. Między kolumnami 8 pięknych figur alabastrowych Apostołów. Ołtarzy 4 marmurowych; w wielkim ołtarzu obraz S. Katarzyny darowany przez cesarzową Katarzynę II; w drugich ołtarzach obrazy N. P. Marji Różańcowej pędzla Francolego, P. Jezusa na krzyżu pędzla Goreckiego, Zwiastowania P. Marji pędzla Salvatora Rosa. W ścienych niszach figury gipsowe świętych; a pomiędzy obrazami na płótnach obraz Ofiarowania P. Jezusa pędzla Van-Dycka. Na fasadzie 4 figury z białego marmuru Ewangielistów. Kościoła na 3 Kuratów: polskiego, francuskiego i niemieckiego, a dawniej i włoskiego. Katarzyna II wydała r. 1769 osobny regulamin dla Kościołów Katolickich w Petersburgu i Moskwie, mocą której dozór powierzono syndykom. R. 1780 ustąpili Bernardyni, a rząd Kościoła objęli Reformaci z Niemiec, a od r. 1784 świeccy Księża. D. 18 Października 1800 oddano Kościół Jezuitom którzy przy nim otwarli Kollegium; po ich wydaleniu w r. 1815 otwarli tu Klasztor Dominikanie, przy nim parafią i Szkoły. Przy wejściu do zakrystyi z Kościoła jest kamień z napisem wyżartym: „D. O. M. Hic iacet in ecclesia parochiali romano-„catholica Petropolitana, Serenissimus Magnus Dominus Stanislaus „Rex Poloniae, Princeps Poniatowski. Natus anno 1732 Volyniae, „electus Rex anno 1764 Varsaviae, mortuus anno 1798 Petropoli."

Do trumny króla Stanisława Augusta włożono r. 1857 część kości króla Stanisława Leszczyńskiego zabranych r. 1832 ze zbiorów Towarzystwa przyjaciół nauk w Warszawie, i przechowywanych w Cesarskiej publicznej bibliotece petersburskiej. W Kościele S. Katarzyny jest także tablica nagrobkowa jenerała Moreau ur. 1763 w Morlaix + 1813 w Lauen.

2. Petersburg. — Kościół parafialny S. Stanisława biskt. fundowany i zbudowany r. 1821 przez Stanisława Siestrzencewicza archibiskt. mohylewsk., w dzielnicy Miasta Kolomna, konsekrowany d. 8 Maja 1825 przez Siestrzencewicza. Dotował ten kościół Siestrzencewicz funduszem 20000 rubli. R. 1829 powierzono probostwo i szkołę przy nim Jezuitom, którzy tu byli do r. 1863, w którym rządy oddano świeckiemu duchowieństwu. Kościół odnowił r. 1867 proboszcz x. Franciszek Dobrowolski ze składek. Tu był pierwszym proboszczem x. Parczewski Krewny Siestrzencewicza, zmarły 1831 w Rzymie. W wielkim ołtarzu jest obraz S. Stanisława pędzla Smuglewicza, ciborium wyłożone 240 srebrnemi pamiątkowemi medalami. Kaplic 4 w kościele w których ołtarze z obrazami P. Jezusa i Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi pędzla Oleszkiewicza. Pod kościołem spoczywają zwłoki Siestrzencewicza z następującym nagrobkiem: „Hac clauditur urna Stanislaus Siestrzencewicz Bohusz „Metropolitanus Eules. Rom. Cath. pertotam Rossiam, Archiepisc. „Mohyl. Praeses Colleg. Rom. Cathol. Administrator dioec. „Viln. Eques et Commend. Ordinum Ros. et Polon. nec non „magnae Cruc. S. Joannis Hierosolymitani; membrum hon. „5 Univers. et 6 doctarum Societatum. Natus in Litv. Anno „Salutis 1731. 3 Septem., arma gessit sub Augusto III, Clericatum suscepit 1763, Episcopus factus 1773, Archiep. pallio „indutus 1784, Metropolitanus creatus 1798. Obiit in Domino „ao 1826. 1 Decembris, sepultus 15 die eiusdem mensis, penes „ecclesiam propriae fundation. 96 aetatis." — Do parafii, która liczy 5100 dusz, należą części Petersburga: Czwarta Admiralitejska i Narwska. — Przy parafii szkoła fundacyi Siestrzencewicza.

Kaplice w Petersburgu: 1) Kaplica Maltańska czyli Kościół S. Jana Jerozolimskiego, zwany priorialnym, fundowany r. 1799 przez cesarza Pawła I., który r. 1797 na prośbę Wielkiego Mistrza maltańskiego Rohana zaniesioną przez Juliusza hr. Litta kontr-admirała rosyjsk. (brata nuncyusza) ustanowił w Rosyi Wielkie przeorstwo maltańskie z 10 komandorstwami (na miejsce dawnego przeorstwa polskiego czyli ostrogskiego). Po zdobyciu wyspy Malty przez Francuzów, wybrany został cesarz Paweł I d. 24 listopada 1798 Wielkim Mistrzem i utworzyło przeorstwa: grecko-rosyjskie i rzymsko-katolickie i wtedy to przy ulicy Sadowej przez architekta Jakuba Guarenghi, kazał wybudować wspaniały kościół, r. 1800 przez siostrzeńca arcybisk. mohylew. konsekrowany. R. 1833 odnowiony, ma sklepienie spoczywające na kolumnach malowania i ozdobną gipsaturę, obraz S. Jana Chrzciciela pędzla Charlemagne i piękne organy. R. 1859 przybudowano do tego kościoła kaplicę w stylu nowogotyckim, w której spoczywają zwłoki Księcia Leuchtenbergskiego pod wspaniałym marmurowym nagrobkiem; w kaplicy tej obraz N. Panny pędzla Nefa i okno malowane na szkle wypalanym. Kościół ogrzewany, nabożeństwo odbywa się codziennie przez 3 kapelanów

2) Kaplica Trzech Świętych N. P. Marzyi na Cmentarzu (na Mogiłkach) wystawiony r. 1856 na placu darowanym przez cesarza Mikołaja, ze składek za staraniem x. Dominika Łukaszewicza, konsekrowany r. 1859. Kościół w stylu romańskim podług planu architekta Mikołaja Benois wymurowany, ma katakumby i 10 ołtarzy z obrazami pędzla Rzepińskiego, Postępskiego i Francolego. Nabożeństwo odbywa się codziennie. (Należy do Kościoła paraf. S. Katarzyny.

3) Kaplica S. Jana Kantego w Rzymsko-Katolickiej duchownej Akademii. Akademia ta otwartą została najprzód w Wilnie d. 11 lutego 1834 (po skasowaniu Uniwersytetu wileńskiego r. 1832) gdzie jej pierwszym rektorem był prałat Tuski Aliozy Boiński ex piar. R. 1842 przeniesiono Akademią tę do Petersburga, gdzie był pierwszym rektorem x. Ignacy Hołowiński. Kaplicę obszerną konsekrował r. 1844 biskup Dmochowski. Ma ona organy i 3 ołtarze z

obrazami Rotbeka. Akademia posiada Bibliotekę z przeszło 20,00
tomów (po Jezuitach połockich). Wychowuje się w akademii 45 alum
nów. (Jest filią kościoła paraf. S. Katarzyny)

4) Kaplica Podwyższenia S. Krzyża w Kollegium Krzyżow
Katolickiem (najwyższym konsystorzu) ustanowionem d. 13 Lis:
topada r. 1801. (Należy do kościoła paraf. S. Katarzyny)

5) Kaplica Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi w Katolic:
kiej Ochronce dla biednych sierot" na 14tej linii Wasilewskie:
go Ostrowu, założona r. 1857 przez x. Feliksa Felińskiego
(późniejszego Arcybiskupa warszaws.). W tej ochronce wychowu:
je się 100 dziewcząt sierot, 20 podrzutków i kilkana ście sta:
rusżek. Dozór mają Siostry szarytki. (Należy do paraf. S. Katarzyny)

Kaplice pomniejsze w Petersburgu: 1) W pierwszym Kor:
pusie Kadetów. 2) W drugim Korpusie Kadetów. 3) W Kon:
stantynowskim Korpusie Kadetów. 4) W Instytucie Szlachet:
nych Dziewic zwanym Smolny Monastyr. 5) W Ekaterynin
skim Instytucie rządowym Szlachetnych Dziewic. 6) W Szpi:
talu położniczym (Bohodielnia). 7) W Sergijewskiej willi.
8) W Ochronce francuskiej przy Kołokolnej ulicy. 9) W
Ochronce „Dobrego Pasterza" dla dziewcząt wracających na
drogę cnoty (na Wasilewskim Ostrowie).

3. Carskie – Sioło, miasto powiatowe. – Kościół parafialny S. Ja:
na Chrzciciela fundowany r. 1825 kosztem cesarskim (na miejsca
dawnej kaplicy przez Jezuitów na początku XIX wieku wznie:
sionej), konsekrowany r. 1826 przez Mateusza Lipskiego
biskupa mińskiego. Murowany z kopułą drewnianą z 2 ołtarza:
mi. W katakumbach tego kościoła leży pochowana Joanna
z Grudzińskich Księżna Łowicka małżonka M. Księcia Konstan:
tego, która zapisała na ten kościół 1000 dukatów i 20,000 rubli assygnat.

Kaplice: 1) Gatczyna miasto, przy Zakładzie sierot. 2) Kołpi:
no wieś. 3) Druźnosiełło wieś, kaplica grobowa Książąt Witgen:
sztejnów.

4. Kronsztad, miasto portowe. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła,
wymurowany r. 1837 ze składek (na miejscu kaplicy r. 1800 przez Jezui:
tów otwartej), konsekrowany r. 1849 przez biskupa Mołowińskiego.

Podczas mszy czytaną tu bywa ewangelia po polsku, polite:
ku i po niemiecku.

5. Jamburg miasto powiatowe. — Kościół parafialny S. Jana Nepomucena fundowany r. 1816 przez rząd (na miejsce Kaplicy otworzonej r. 1801) mieści się w sali domu pocztowego, na drugiem piętrze. Ołtarz i ołtarz. Jest tu i szkoła parafialna. Do parafii należą: Jamburg, Narwa, oraz kolonie: Porchowo, Frankfurt, Lutzk.

6. Wyborg, miasto gubernialne Wielkiego Xięstwa Finlandzkiego. — Kościół parafialny S. Jacka fundowany r. 1399 przez Pawła I cesarza i oddany Dominikanom, na prawo wielkiego ołtarza 2 kaplice z ołtarzami.

7. Helsingfors, miasto stołeczne Finlandyi. — Kościół wojskowo-parafialny, wystawiony w nowogotyckim stylu po r. 1847 kosztem rządu za staraniem hrabiny Berg katolickiej żony gubernatora Finlandyi ma 3 ołtarze, w głównym figura P. Jezusa na krzyżu. Jest tu i szkoła parafialna. Parafia składa się z 2500 katolików samych wojskowych w całej Finlandyi.
Kaplica: 1) Sweaborg fundowana r. 1866.

8. Rewel, miasto w gubernii estońskiej — Kościół parafialny S. Piotra i Pawła fundował pierwotnie Waldemar II król duński, i przy takowym klasztor Cystersów zbudował, który w XVI wieku Luteranie zajęli. R. 1399 na rozkaz cesarza Pawła I zrobiono kościół dzisiejszy z dawnego refektarza i oddano takowy Dominikanom. Ma 3 ołtarze, ambonę i organy. Kościół ten mający 32 łokci długości a 20 szerokości, na sufit sporządzający na filarach. Parafia liczy 1200 katolików. Do parafii należą: Rewel, Baltekport, Hapsal, Weissenburg, Wepenstein.

9. Ryga, miasto w gubernii Inflantskiej. — Kościół parafialny N. P. Maryi Bolesnej fundowany r. 1764 na rozkaz cesarzowej Katarzyny II., konsekrowany r. 1783 przez Beniława Kiegobiskupa i oddany Bernardynom. Około r. 1800 objęli kościół Jezuici, którzy tu mieli rezydencyją. Po supresyi takowych, oddano r. 1820 kościół Dominikanom, którzy tu mieli do r. 1862 klasztor. Kościół murowany

ma 2 wieże, 5 ołtarzy. – Aż do XVI wieku była tu Katedra arcybiskupa, liczne Kościoły i Klasztory przez reformację zniszczone. Król Stefan Batory r. 1581 osadził tu Jezuitów przy kościele odebranym Luteranom. Jezuici otworzyli tu r. 1581 Kollegium, które r. 1621 ustało po zawojowaniu Inflant przez Szwedów. R. 1750 była tu jeszcze Misya Jezuitów. – jest tu przy parafii Szkoła.

Kaplica 1) Ryga, na cmentarzu z 1 ołtarzem.

10. Dorpat (Derpt) miasto. – Kościół parafialny S. Jana Ewangelisty fundowany r. 1863 z ofiar i zapomogi rządowej

11. Pskow, miasto stołeczne gubernii. – Kościół parafialny S. Trojcy fundowany około r. 1800 kosztem rządowym, odbudowany później staraniem Justyna Witkowskiego kurata, konserkrowat r. 1857 Wacław Żyliński arcybiskup mohylewski. Ma 3 ołtarze.

12. Nowgorod, miasto stolica gubernii. – Kościół parafialny Modlitwy Pańskiej w Ogrojcu erygowany około r. 1824 mieści się w najętym prywatnym domu. Ma 1 ołtarz.

XXI. Dekanat Moskiewski.

1. Moskwa, miasto gubernialne. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła dla Polaków, Niemców, Ormian w dzielnicy miasta zwanej Lefortowską. Pierwszą kaplicę założyli r. 1684 Jezuici z Czech bawiący przy poselstwie Lerowskiego posła cesarskiego niemieckiego. Kaplica ta była w dzielnicy Niemiecka Słoboda na gruncie Kupca Glasconi; lecz za staraniem patryarchy Joachima Jezuici owi z powodu propagandy wydaleni zostali. Dopiero r. 1692 za staraniem posła cesarskiego Kurcyja i Jenerała Gordona zbudował dominikan Ble... dzisiejszy Kościół S. Piotra i Pawła, który znowu Jezuici później osiedli. Po wydaleniu Jezuitów z Moskwy r. 1719, osiedli przy tymże Kościele Kapucyni z Włoch, którzy odbywali misye aż do Syberyi. Po Kapucynach od r. 1813 – 1815 osiedli znowu Jezuici, a po ich

ustąpieniu w r. 1815, świeccy Księża. Kościół duży, murowany, blachą kryty, ma 26 obrazów oraz nagrobek pochowanego tu jenerała Leopolda Gordona † 29 listop. 1699. Po zrujnowaniu r. 1812 kościół odrestaurowany. Przy Kościele Szkoła.

Kaplice w Moskwie: 1) Na cmentarzu, S. Emilii. 2) W pierwszym Korpusie Kadetów, S. Mikołaja.

2. Moskwa, miasto. — Kościół parafialny S. Ludwika Króla dla Francuzów, w części miasta zwanej Miasnicką, zbudował r. 1790 x. Surugue Doktor Sorbony, Kanonik honorowy brzeski, założyciel Towarzystwa dobroczynności S. Dárzi w Moskwie. Przy Kościele Szpital na 9 ubogich Kobiet.

Kaplica w Moskwie: 1) Na cmentarzu, S. Maryi Magdaleny.

3. Twer, miasto gubernialne. — Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego, fundowany r. 1860 ze składek. Drewniany, mały, na 3 ołtarze.

4. Niżny Nowogorod, miasto gubernialne. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi fundował r. 1861 Agapit Etarow Ormianin Katolik. Murowany w nowogotyckim stylu na 3 ołtarze.

XXII. Kościoły w różnych miejscach Cesarstwa Ross.

1. Archangielsk, miasto gubernialne. — Kościół parafialny S. Piotra i Pawła założony około r. 1834 ze składek, przerobiony z szpitala wojskowego, na 3 ołtarze. — Parafian 1057.

Kaplice: 1) Petrozawodzk, istniała już 1842–1862. 2) Wołogda miasto, Kaplicę fundował w domu prywatnym gubernator jenerał Chomiński około r. 1862, na 1 ołtarz i organy. Parafian Katolików 600.

2. Charkow miasto gubernialne. — Kościół parafialny N. P. Maryi Różańcowej wymurowany r. 1831 ze składek za staraniem kurata x. Geminiana Czaplińskiego; na 4 ołtarze, z jednym z nich obraz P. Jezusa na Krzyżu pędzla Henryka Siemiradzkiego. — Parafian 2380.

3. Czernichów miasto. — Kościół parafialny czyli właściwie Kaplicę Wniebowzięcia N. P. Maryi (czyli SS. Piotra, Pawła i Jana) wymurowano ze składek za staraniem x. Sykstusa Bobana dominikana i Maryana Mielewskiego urzędnika r. 1857, konsekrowałgo r. 1858 prałat Brynk proboszcz Kijowski: ma 3 ołtarze a w nich obrazy pędzla Stankiewicza. — W Czernichowie był Kościół S. Katarzyny z Klasztorem Dominikanów, założony pierwotnie r. 1228 przez S. Jacka Odrowąża. Po zniszczeniu przez nieprzyjaciół fundował na nowo ten klasztor i kościół r. 1628 król Władysław IV, oddawszy na ten cel cerkiew SS. Bohoba i Borysa. [redacted] Poświęcał go kazimirski biskup Kijowski. Klasztor ten zniszczony r. 1649 przez Kozaków i Tatarów. — Jest tu około 600 parafian.

4. Irkuck, miasto gubernialne na Syberyi. — Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi fundowany pierwotnie przez Jezuitów r. 1800 którzy tu otwarli misyą. R. 1827 wystawiono ze składek nowy kościół, odrestaurowany r. 1856 za staraniem majora Kuckiel, odrestaurowano kościół ten z drzewa. — Parafian 1334.

5. Nerczyńsk, na Syberyi. — Kościół parafialny S. Piotra i Pawła, z drzewa fundowany r. 1842 za staraniem Cyryaka Filipowicza Bernardyna. Parafia tutejsza rozciąga się na 185 mil (1300 wiorst) wzdłuż, i na 57 mil (400 wiorst) w szer; sięga aż do Chin. R. 1850 było 395 parafian (między temi 21 kobiet) — r. 1862 zaś był 1290 parafian.

6. Kazań miasto. — Kościół parafialny P. Jezusa ukrzyżowanego, mały, murowany o 2 ołtarzach fundowany r. 1833 za staraniem x. Bohdana Galimowskiego kapelana wojskowego, ze składek. Parafian 18,419.

Kaplica: 1) Symbirsk miasto

7. Krasnojarsk, miasto w guberni jenisejskiej. — Kościół parafialny Opatrzności boskiej drewniany, fundowany około r. 18[illegible] (1854) kosztem metropolity Mohylowskiego i biskupa Siedlkowskiego za staraniem x. Wincentego Bielskiego Kurata. Parafian 2000.

8. Astrachań, miasto. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi dla Ormian Katolickich zbudował przed r. 1673 x. Piotr zakonnik S. Antoniego pustelnika, ormiański, z drzewa. R. 1673 osiadł przy nim x. Romuald de Rinto Kapucyn, po nim Kapucyni i ormiańscy zakonnicy S. Antoniego zarządzali parafją; od r. 1790 do 1820 mieli tu Jezuici Missią, w końcu świeccy Księża. Kościół murowany ma 3 ołtarze. – Kaplica na cmentarzu. – Parafian 957.

Parafja ta należy do dyecezyi tyraspolskiej.

9. Orenburg, miasto gubernialne. – Kościół parafialny N. P. Maryi Loretańskiej postawiony r. [illegible] około r. 1840, odnowiony przed r. 1860 proboszcz miejscowy x. Kandyd Zielonko dominikan. – Parafian 1903. – Kaplica 1) Ufa

10. Złotoustow, w guberni orenburgskiej, zakłady górnicze broni. – Kościół parafialny S. Trojej założył r. 1817 Fuhrmen dyrektor fabryki broni. – Jest to właściwie Kaplica drewniana. – Parafian 120.

11. Łotfewa, miasto gubernialne. – Kościół parafialny S. Zofji fundował pierwotnie r. 1843 hr. Lambert; r. 1859 zastąpiony razem x. Bonifacego Golickiego wymurowano kościół parafjalny pod tytułem Znalezienia Św. Krzyża; ma 3 ołtarze. Parafian 2000.

12. Tobolsk, miasto gubernialne w Syberyji. – Kościół parafjalny Opatrzności Boskiej (dziś S. Antoniego i S. Stanisława bisk.) był pierwotnie tylko Kaplicą r. 1847 ze składek zbudowaną, od r. 1852 jest przy nim parafja. Drewniany, blachą żelazną pokryty, ma 2 ołtarze. – Parafian 7000.

13. Tomsk, miasto gubernialne na Syberyji. – Kościół parafjalny N. P. Maryi Różańcowej z Missią Jezuitów fundowany został r. 1810. Po usunięciu r. 1820 Jezuitów osiedli tu Bernardyni. R. 1831 x. Remigjusz Opanasewicz bernardyn wymurował dzisiejszy kościół ze składek. Dziś są tu Księża świeccy. – Parafian 6104.
Kaplica: 1) Tomsk na cmentarzu zbudowana 1866 przez Józefa Engelhardta proboszcza.

14. Omsk, w gubernii Tobolskiej na Syberyi. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, wystawiony r. 1863 za staraniem jenerał-gubernatora Duhamel, kosztem Alfonsa Poklewskiego Koziełła obywatela gubernii witebsk. i jego żony Anieli z Rymszów (którzy na budowę do 40000 rubl. srebr. wydali) Urządzenie do niego sprawiła z hr. Bobrzyńskich hrabina Platero; wa z Poznańskiego. Kościół murowany w nowogotyckim stylu z 12 wieżyczkami, ma 3 ołtarze, pokryty blachą. Poświęcony r. 1865 przez Walerianа Gromadzkiego kurata. Parafian 4000.

15. Woroneż, miasto gubernialne. – Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego założony r. 1838 mieści się w domu prywatnym najętym, ma jeden ołtarz z obrazem N. P. Maryi Niepokalanego Poczęcia. Parafian 2454.

16. Perm, miasto gubernialne. – Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi powstał r. 1864 za staraniem x. Antoniego Szostakowskiego, wymurowany r. 1873 ze składek w nowogotyckim stylu, z 3 ołtarzami, pokryty blachą, ogrzewany. Parafian 1035. – Kaplica: Je Katarynburg.

17. Orel, (Orzeł) miasto gubernialne. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi powstał po r. 1850. – Parafian ~~[illegible]~~ 1429.

18. Kursk, miasto gubernialne. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, jest od r. 1866 w domie dwupiętrowym kupionym ze składek, ma ołtarz. Parafian do 600.

19. Tula, miasto.

~~[illegible]~~

20 Nikołajewsk, w Amurskim kraju.

21. Kaluga miasto Kościół paraf.

Kościoły w Archidyecezyi Mohylewskiej.

roku 1885.

I. Dekanat Mohilewsko-Horecki.

1. Mohilew m. p. Wniebowzięcia P. M. (1 Kl.) (23000 dusz) 2. Mohilew m. p. S. Kazmierza (11790.) (3 Kl.) mur. Kaplice: a) Mohilew na cmentarzu. b) Mohilew w dworze byłego gubernatora Beklemiszewa. c) Zaresicze. d) Lachowszczyzna. e) Hołowiencze. — Klasztor Sióstr Mariawitek z Kaplicą. — 3. Szklow. mur. (3 Kl.) Kaplice: a) Szklow na cment. b) Zahorawki drewn. na cment. c) Zarowice. d) Babczyn, oratorium. — 4. Faszczowka mur. (1 Kl.). Kaplice: 1) Uhły. 2) Kordziejowo.

II. Dekanat Rohaczewsko-Bychowski.

1. Bychow mur. (4 Kl.). Kaplica: a) Bychow na cmentarzu. 2. Zurowice drewn. (4 Kl.). Kaplice: a) Hrybow na cment. b) Krzyształopol. c) Chomczynka na cmet. d) Syczmany na cment. — 3. Rohaczew (3 Kl.).

III. Dekanat Homelski czyli Bielicki.

1. Homel mur. (3 Kl.) Kaplice: a) Homel na cmentarzu. b) Barszczowka. c) Grabówka. d) Antonówka. e) Borchow. f) Cichnicze. g) Zasowie. h) Dirowicze. i) Kościołkówka. k) Michałki. — 2. Czeczersk mur. (3 Kl.). Kaplice: a) Snoszki. b) Popławy. c) Osowie. d) Bartłomiejowska-Rudnia. e) Rudnia-Sztagin. f) Uchow. g) Akszynka. h) Niemkowicze. — 3. Luszew Kośc. filialny Narodzenia P. Maryi. Filia: Wiktoryn. — 4. Antuszew (4 Kl.) Wniebowzięcia P. M. Kaplice: a) Żłobin. b) Dworzec. — 5) Gross-Werder P. Maryi Rożańcowej, zbud. r. 1866. Kaplice: a) Chreszczatyk (w połtawsk. gubern. powiecie rom.) — 6. Niezyn.

IV. Dekanat Klimowicko-Mścisławski:

1. Łozowica drewn. (4 Kl.). Kaplica: a) Buda. — 2. Mścisław (3 Kl.). Kaplice: a) Mścisław na cmentarzu. — 3. Smoleńsk. Kaplice: a) Zeleno.

V. Dekanat Czerykowo-Czanowski.

1. Czerykow murow. (3 Kl.). – 2. Worodźków Kościół filialny murow. Kaplice: a) Zabłocie. b) Uszpol. – 3. Krzyczew Kościół filialny murow. – 4. Iwanowdar paraf. (5 Kl.). Filia: Złajdukowka. Kaplice: a) Błudzin. b) Skalin. – 5. Dasna. – Kaplice: a) Zabołoć. – b) Radowil paraf. (5 Kl.)

VI. Dekanat Orszański.

1. Orsza paraf. (3 Kl.) murow. P. Marji, pódominikański. Kaplice: a) Orsza. b) Zasiekta. – 2. Smolany Kość. filialny. Kaplica: a) Michnowo. – 3. Skorosiele (4 K.). Kaplice: a) Dymowo. b) Racew czyli Rakowo. – 4. Babirowicze (5 K.). Filia: Widreja. – Kaplice: a) Krotowsze. b) Zazernica. – 5. Tołoczyn paraf. (4 Kl.) – Kaplica: a) Tołoczyn na cmentarzu. – 6. Obolce Kościół filialny Zmienia P. Marji. Kaplice: a) Obolce na cmentarzu. b) Teklin. c) Zeleno. d) Uńska. e) Krotow. – 7) Dubrowno paraf. 5 Kl. S. Jerzego, odbudowany 1809 przez Lubomirskich.

VII. Dekanat Sienneński.

1. Sienno paraf. (3 Kl.). Kaplica: a) Sienno na cmentarzu. b) Lurplewo. – 2. Wiadziec Kościół filialny P. Marji. – 3. Czereja Kość. par. (2 Kl.) Kaplice: a) Bohatyr. b) Koltki. c) Obczuha. d) Wieleszkowicze, oratorium. – 4. Bobr. Kość. paraf. (2 Kl.). Kaplica: a) Bobr na cmentarzu.

VIII. Dekanat Witebski.

(3561 d.) 1. Witebsk paraf. (3 Kl.) S. Antoniego f. 1685 Kazmierz i Tekla Sakowicze. Kaplice: a) Horodnia. b) Lechówka. c) Luzyn. d) Chocimi. e) Skuratowf) Sedce. – 2. Witebsk Kość. paraf. (4 Kl.) S. Barbary. Kaplice: a) Horodek na cmentarzu. b) Dołzina. – 3) Zieporoty paraf. (3 Kl.) Wniebowzięcia P. M. Kaplice: a) Pligówka. b) Mikołajew. c) Podjezierze. – 4. Stankowo Kość. paraf. (4 Klas.). Kaplice: a) Łopacka. – 5. Wieliż paraf. (3 Kl.) murowanej Kaplicy na cmentarzu. Kaplice: a) Rewnie. b) Bajewo. c) Kurkino. – 6. Newel paraf. (4 Kl.). Kaplice: a) Luckowo na cmentarzu. b) Jagryńsk. c) Bajewo. d) Korepowo. e) Ignapol. f) Bliny.

(1511 d.) [c) Witebsk Kaplica z Klasztorem Marianitek istniejącym.

IX. Dekanat Połocki.

(5028 d.) 1. Połock paraf. (3 Klas.) murow. 1801 Dominikanie. Kaplice: a) Sokoliszcze. b) Greiejkowicze na cmentarzu. c) Zalesie. d) Szukow. e) Kozmiany, oratorium.

2. Rukszenica paraf. (5 klas.) Opieki P. Maryi, drewn. — 3. Horbaczewo-Obytoki paraf. (3 klas.) drewn. Kaplice: a) Dymitrowo-most. na cmentarzu, b) Łaszkow na cmentarzu. c) Kazimirów.

X. Dekanat Lepelski.

1. Lepel-Zawadzicki paraf. (3 klas.) po pożarze r. 1833, wymurow. 1836 Małoczewski. Kaplice: a) Woroń murow. b) Pyszno. c) Zawadzicze. d) Łuciszcze. e) Niedźwice. f) Paule. — 2. Sieliszcze paraf. (4 kl.) mur. Kaplice: a) Sieliszcze na cmentarzu drewn. b) Uchwicko drewn. — 3. Zaskórki paraf. 4 kl. murow. Kaplice: a) Krasny-róg. b) Weronice. c) Wieliżówka. — 4. Ulla paraf. (4 klas.). Kaplice: a) Połjezioro wymurow. 1880. b) Niziałow. c) Tsklinwil na cmentarzu. d) Obol. e) Lachowo dr. 1863. — 5. Zahacze paraf. (4 klas.) drewn. Kaplice: a) Hacza. b) Bezdzedowicze. c) Swaratczyzna murow. Bożej Opatrzności. d) Stołyżnik drewn. S. Antoniego. — 6. Kamienno-Głubin paraf. 5 klas. Filie: a) Kamień. b) Białe. Kaplice: a) Sławińsk. b) Suoza. c) Brzechowo, oratorium. — 7. Brzeziankowicze paraf. (3 klas.). Kaplice: a) Wodopoje. b) Boczejkowo, oratorium.

XI. Dryssa-Siebieżski Dekanat.

1. Siebież paraf. (3 klas.) murow. Kaplica: a) Glinki. — 2. Oświej paraf. (4 klas.). Kaplice: a) Swolna na cmentarzu. b) Kochanowicze. c) Oświej oratorium w dworze. — 3. Zamosze paraf. (5 klas.) mur. — 4. Pustyń paraf. (5 klas.) zbud. 1789. Kaplica: a) Temiomujza. — 5. Rossica paraf. (4 klas.). Kaplice: a) Balin. b) Bigusowo. c) Newlany. — 6. Przydrujsk paraf. (4 klas.). Kaplice: a) Przydrujsk na cmentarzu. b) Sniokowo. c) Balbinowo. d) Wojciechowo. — 7. Dryssa Kościół filialny. Kaplice: a) Wiktoryanowo. b) Kazulin. — 8. Zabiały paraf. (2 klas.). Kaplice: a) Justyanowo. b) Pstromoszcze. c) Kniaziyce. d) Ziabki. e) Klinowszczyzna. f) Polzin. g) Szczerbinkowo na cmentarzu. h) Swolna.

XII. Dekanat Wyższo-Dynaburgski.

1. Dynaburg paraf. (2 klas.) (4564). — 2. Krastaw paraf. (3 klas.) z mansyonarią. (8756). Filial: z kościołem Skajsta czyli Skajscie N. P. Maryi. 2) Borowka. 3) Kombul. Kaplice: a) Krastaw w dworze Platerów, Serca Jezusowego fund. 1775. — 3. Dsisuń paraf. (3 klas.) — 4. Indryca paraf. (4 klas.) — 5. Dagda paraf. (4 klas.). Filia: Nowomyśl murow. fund. 1815 Jan Kolb. Kaplice: a) Bereśnia. — 6. Wyszki paraf. (4 klas.). — 7. Zozelow paraf. (4 klas.) —

8. Uzwalda par. (5 Klas.) M. Michała. 9. Aula par. (5 Klas.). Filia: Rogel drew.
9. Likona par. (3 Klas.) murow. Kaplice: a) Nidzgal. b) Patmal. c) Likona. — 10. Liwenmujża kość. par.
(3 Klas.) murow. 1808 Józef Zyberg biskup konsekr. Benisławski sufrag., odnowiony r. 1862 Mikołaj hr. Borch. Filia: Cafegrod.

XIII. Dekan. Niższo-Dynaburgski.

1. Jasmujża par. (5 Klas.) mur. — 2. Nidermujża par. (5 Klas.) Kaplice: a) Dubno drew. b) Górnojasza. — 3. Prele, par. (3 klas.). Filie: a) Prele. b) Pieniany. c) Eleonorwil fund. 1815 Kosztem Józefa hr. Borch. Kaplice: a) Prele. — 4. Warkow par. (4 Klas.) murow 1880 Kosztem parafian i proboszcza. Kaplica: a) Wonoga na cmentarzu zbud. 1882 proboszcz x. Andrzej Czegis. — 5. Ruszona par. (4 Klas.) mur. Kaplica: Kamieniec. — 6. Kołupe par. (5 Klas.). Kaplica: a) Arendol. — 7. Pirżagoła paraf. (4 Klas.) Opatrzności Bożej Św. Wawrzyńca i Szczepana drewn. wystawił Sokołowski. Konsekr. 1751 Józef Dominik z Kozielska Łuzyna sufrag. inflants. Filia: Okra, Św. Hieronima, drewn. wyst. 1819 Konstanty Oskierko. — 8. Agłona paraf. (2 Klas.) murow. Wniebowzięcia N. Marji, wystaw. 1780 Dominikanie, konsekr. 1800 sufrag. Jan Benisławski. Przy tem Klasztor Dominikanów istniejący. Kaplice: a) Ambenmujża. b) Landaniszki.

XIV. Dekanat Rzeżycko-Rasnieński.

1. Rzeżyca, paraf. (3 Klas.). — 2. Stolarów par. (4 Klas.). Kaplica: a) Rosenmujża. — 3. Sarkany par. (5 Klas.) murow. Kaplica: Pokumin. — 4. Lusza par. (5 Klas.) drewn. — 5. Dukszt-ygał-słobodzki par. (5 Klas.) Kaplica: a) Zosno. — 6. Andrejpna par. (5 Klas.) N. Marji z kaplerzowską zbud. 1749 Ignacy Szadurski. — 7. Andzelmujża par. (5 Klas.) — 8. Bukmujża par. (5 Klas.). Kaplica: a) Przewyśl. — 9. Dukszt-ygał-Szadurski par. (5 Klas.). — 10. Rozentow par. (5 Klas.) drewn. — 11. Kownata par. (4 Klas.)

XV. Dekanat Rzeżycko-Nadlubański.

1. Fejmany par. (4 Klas.) drewn. Kaplica: a) Fejmany, murow. — 2. Uzulmujża par. (5 Klas.) — 3. Drycany, par. (5 Klas.) mur. Filia: Pitcew drewn. S. Antoniego. Kaplice: a) Drycany, drewn. Niepokalanego Poczęcia N. M. P. — 4. Bykow par. (5 Klas.) mur. Kaplica: a) Bykow, Opatrzności Bożej wystaw. Stanisława Benisławska. — 5. Ciotkady par. (4 Klas.) drewn. — 6. Wielona kość. par. (4 Klas.) mur. 1882 fundował Ryk. — 7. Rykow, par. (5 Klas.) mur. — 8. Prezma par. (5 Klas.) mur. — 9. Rybiniszki paraf. (5 Klas.) drewn. — 10. Galany par. (5 Klas.) drew. wyst. 1843 Joanna Borch. — 11. Warklany

par.(4 klas.) mur. Wniebowzięcia P. M. zbud. 1852 Eleonora Borch. † 12. Borchow, par.(5 klas.), drewn. fund. Michał Borch, wymur. 1882 parafianie. — 13. Sterniany, par.(5. klas.) drew. Filia: Attaszyn drewn. S. Karola Borom. zbud. 1804.

XVI. Dekanat Przed-Lucyńoki.

1. Lucyn par.(3 klas.) Kaplice: a) Lucyn na cmentarzu. b) Cyrma. c) Żeleźniki. d) Cylwinze na cmentarzu. — 2. Ewersmujza par.(5 klas.) fund. 1881. Kaplice: a) Stalónia. b) Kurjanowo na cmentarzu. c) Ewersmujza na cmentarzu. — 3. Posin par. 4 klas. mur. Kaplice: a) Koniecpol. b) Posiń. c) Istra. d) Slodziewo 2 kaplice drewniana i murowana. e) Czerechowo. — 4. Landskorona par.(4 klas.) mur. zbud. 1828 Michał Karnicki. — 5. Rundany par.(5 klas.) mur. Kaplice: a) Rundany. b) Bezlesie. — 6. Pytda par.(5 klas.) — 7. Brodajże par.(5 klas.) mur. Kaplice: a) Brodajże. b) Rogajże.

XVII. Dekanat Za-Lucyńoki.

1. Matnow par.(5 klas.) drewn. fund. 1762. Kaplica a) Matnow. — 2. Loszmuciow par.(4 klas.) drewn. od 1852 murow. — 3. Stygtow, par.(5 klas.) — 4. Neutekrany, par.(5 klas.) drewn. — 5. Birże par.(4 klas.) mur. Kaplice: a) Ludwikow. b) Benistaw. c) Augustow. d) Zasoły. e) Sakomale. f) Lotjanowo. — 6. Bolowsk par.(4 klas.), murow. 1804. — 7. Marienhaus par.(4 klas.). — 8. Baltynow paraf.(3 klas.) ~~[illegible]~~ 1696 Hilzen, drewn. Zwiastowania P. Maryi. — 9. Berzygal par.(5 klas.) S. Anny, murow. fund. 1770 baron Manteifel-Sej.

XVIII. Dekanat Peterjburgoki.

1. Petersburg Kościół metropolitalny Wniebowzięcia P. Maryi, wymurow. 1873 kosztem rządu, poswięc. 12 Kwiet. 1873 Fiałkowski metropolita - przy nim 3 wikarych. — 2. Petersburg Kośc. paraf. S. Katarzyny 2 klasz. (24182 dusz) torem Dominikanów, murow. f. 1783. — 3. Petersburg Kośc. paraf. S. Sta. (5100 dusz) nistawa, murow. f. 1825. — 4. Petersburg Kaplica Maltańska S. Jana Chrzic. murow. f. 1899. — 5. Petersburg Kaplica P. Maryi na cmentarzu Wyborskim fund. 1857 za staraniem Dominika Łukaszewicza dominikana, konsekr. 1859 metropolita Wacław Żyliński. — 6. Petersburg Kaplica Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, w Ochronce Katolick. — 7. Petersburg Kaplica Podwyższenia S. Krzyża

w Kollegium rzymsko-katol. – 8. Petersburg Kaplica Przemienienia Pańskiego w Akademii rzymsko-katol. – 9. ~~Petersburg~~ Petersburg Kaplica Niepokal. Poczęcia P. Maryi w Seminarium arcybiskup. rzymsko-katol. – Pomniejsze Kaplice w Petersburgu: a) w Instytucie Szlachetnych Dziewic w Smolnym Monasterze. b) W Jekaterynińskim Instytucie Szlachetnych Dziewic. c) W Szpitalu położniczym. d) W Ochronce Francuskiej. e) W Ochronce Dobrego Pasterza. f) W Peterhofie w willi Sergijewskiej. – 10. Carskie-Sioło, Kośc. paraf. S. Jana Chrzciciela, murow. fund. 1824 kosztem cesarza Alexandra I. Kaplice: a) Gatczyna, Kapl. P. Maryi. (1369 d.) b) Dworzno-sioło. c) Kołpino. (1727 d.) – 11. Kronsztadt Kośc. paraf. – 12. Jamburg Kośc. paraf. S. Jana Nepom. murow. f. 1816. Kaplica: a) Narwa Niepokal. Pocz. P. Maryi. – 13. Wyborg (w Finlandyi) Kośc. par. murow. – 14. Helsingfors Kośc. paraf. – 15. Rewel (w Estonii) Kośc. par. zbudow. Kaplica: a) Swaborgu (6100 d.) 1842. Kaplica: a) Rewel na cmentarzu. – 16. Ryga Kośc. paraf. zbud. 1745. – 17. Dorpat (Derpt) Kośc. paraf. – 18. Prkow Kośc. paraf. S. Trójcy, murow. 1855. Kaplice: a) Prkow na cmentarzu i w proginnazyum wojskowem. – 19. Nowgorod Kośc. paraf. Kaplica: a) Nikołajew.

XIX. Dekanat Moskiewski.

(12,445 d.) 1. Moskwa Kośc. paraf. murow. Kaplice a) W Gimnazyum wojskowem, S. Nikołaja. b) Na cmentarzu S. Emilii. – 2. Moskwa Kośc. paraf. S. Ludwika dla Francuzow. Kaplica: a) Na cmentarzu S. Magdaleny. – 3. Twer Kośc. paraf. – 4. Niżni Nowgorod Kośc. paraf. murow.

Kościoły przyłączone z Dyecezyi Wileńskiej (dawnej dyecezyi Mińskiej) w Gubernii Mińskiej.

XX. Dekanat Miński w mieście.

(10,676 d.) 1. Mińsk, Kośc. paraf. (1 Klas.) murow. P. Maryi, zbudow. 1710 Jezuici, poprzedzie odnowił 1796 bisk. Dederko. Filie: a) Mińsk na cmentarzu Kalwaryjskim murow. 2) Wołożkiewicze, Narodzenia P. Maryi, drewn. zbudow. 1806 Marcelli Sawanowski. Kaplice: a) Mińsk Towarzystwa Dobroczynności. b) Piotrowicze. c) Siemd) Horodyszcze. e) Dworzyszcze. f) Szabury. g) Brzytuki, domowa Kapl. h) Annopol.

2. Mińsk. Kość. paraf. (3 klas.) murow. P. Maryi i S. Rocha, fund. 1861 ze składek. Kaplica: a) Mińsk na Złotej górce.

XXI Dekanat Mińsk-Powiecie.

1. Kamień Kość. par. (3 klas.) drewn. SS. Piotra i Pawła, zbud. 1679 Elżbieta Białozorowa. Filia: Dutka. Kaplice: a) Zwieniec na cmentarzu. b) Potkucie. c) Haborowszczyzna. d) Kul na cmentarzu. — 2. Rakow Kość. par. (4 klas.) S. Ducha, drewn. zbudow. 1824 Bractwo różańcowe. Kaplice: a) Rakow na cmentarzu. b) Kijowiec. c) Bordzyń. d) Tupalszczyzna. e) Zaniewszczyzna. f) Wołma na cmentarzu. — 3. Pierszaje Kość. par. (5 klas.) drewn. S. Jerzego wystaw. Benedykt hr. Tyszkiewicz. Kaplice: a) Miata czyli Białska na cmentarzu.

XXII. Dekanat Radnieneński.

1. Kojdanow Kość. par. (3 klas.) drewn. P. Maryi, fund. 1439 Księżna Radziwiłłowa. Filia: Wiazyń. Kaplice: a) Stankow. b) Harbuzy. c) Norejki. d) Rubiłki. e) Skorodno na cmentarzu. — 2. Uzda Kość. par. (4 klas.) drewn. Znalezienia S. Krzyża, zbudow. 1684 Zawisza. Kaplice: a) Tołkaczewice. b) Kuchcice. c) Uzda na cmentarzu. d) Rabinowicze. e) Harzyny na cmentarzu. — 3. Świerzeń Kość. par. (5 klas.) drewn. S. Anny i Pawła, zbudow. Mikołaj Krzysztof Radziwiłł. Filia: Prusinow. Kaplica: a) Horodec.

XXIII. Dekanat Borysowski.

1. Borysow Kość. paraf. (2 klas.) mur. Wniebowzięcia P. Maryi wybud. na miejscu drewnianego, 1806 prałat Onufry Gzowski. Kaplice: a) Kalwarya. b) Lubatowszczyzna. c) Łozin na cmentarzu. — 2. Korzeń Kość. par. 4 klas. drewn. Wniebowzięcia P. M. zbud. 1605 Kapituła Wileńska. Filia: Hłaniewicze. Kaplica: a) Kociele. — 3. Okołow Kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Michała, zbud. 1798 Wołłowicz. Kaplica: a) Omniszew. — 4. Dziedziłowicze Kość. par. (5 klas.) drew. Serca Jezusowego, zbud. 1798 Rafał Słizień. Kaplice: a) Mościż. b) Chołajewicze. — 5. Łohojsk Kość. par. (5 klas.) murow. S. Kazimierza, fund. 1605 z drewna, wymurow. 1796 Benedykt hr. Tyszkiewicz. Kaplice: a) Tadulin. b) Łohojsk na cmentarzu. c) Emilianow na cmentarzu. — 6. Kiemieszowice Kość. paraf. (5 klas.) [illegible] drewn. Przemienienia Pańskiego, zbudow. 1675 Martkiewicz. Kaplice: a) Stare Zaponie b) Hrebeń. — 7. Chołopienicze Kość. par. (5 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, zbudow. 1703 Chaleccki, wymurow. 1844 a. Jacewicz. Kaplice: a) Chołopienicze na cmentarzu. b) Dobrowody na cmentarzu. — 8. Ziembin Kość. par. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Maryi, fund. 1640 Sakowicz wojewoda, wymurow. 1790 Chyliński dominikan. — 9. Berezyna borysowska Kość. par. (5 klas.) drewn. S. Trojcy, zbud. 1692 Konstanty Pac. — 10. Dokszyce Kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Trojcy fund. 1608 Stanisław Kiszka Kanonik. Kaplica: a) Dokszyce. b) Zamosze. c) Zaszczesłany na cmentarzu.

XXIV. Dekanat Zhumeński.

1. Berezyna Kość. paraf. (3 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. M. zbud. 1641 Kazimierz Lew Sapieha. Filia: Rawanicze. Kaplice: a) Borodziec. b) Gierzgajtow. — 2. Zhumeń Kość. par. (5 klas.) drewn. Podwyższenia S. Krzyża, zbud. 1799. Kaplice a) Smiłowicze. b) Ubiel. — 3. Błoń Kość. par. (5 klas.) drewn. S. Jana Chrzcic. zbud. 1848. Kaplice: 1) Wezdurieicze. — 4. Serafin, Kość. par. (5 klas.) drewn. S. Antoniego zbud. 1672 Kazimierz Janiszewski. Kaplica: a) Swir. — 5. Koroliszczewicze Kość. paraf. (5 klas.) drewn. P. Marji zbud. 1789 Pruszyński. — Kaplice: a) Loszyca. b) Obrzak. c) Zajamczne. d) Dworzec.

XXV. Dekanat Bobrujski.

1. Bobrujsk Kość. par. (2 klas.) mur. S. Piotra i Pawła, zbud. 1615 Piotr Fryzna starosta. Filia: Szaicki, drewn. Podwyższenia S. Krzyża zbud. 1818 parafianie Kaplice: a) Bobrujsk na cmentarzu. b) Malinowy. c) Zamuszkiewicze. d) Wołczyn. e) Piotrowicze. f) Horbacewicze. g) Kisielewicze. — 2. Htłusk Kość. par. (5 klas.) mur. S. Anny, zbud. 1687 Połubiński marszałek lit. Kaplica: a) Htłusk na cmentarzu. — 3. Switocz Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Jana Chrzcic. zbudow. 1786 Barbara Zabiełłowa generałowa. Filia: Chołuj, zbud. 1898 Jezuici. — 4. Choromce Kość. paraf. (5 klas.) drew. P. Marji i S. Michała, zbud. 1845 parafianie. Kaplice: a) Rudobiałka. b) Albrechtow.

XXVI. Dekanat Mozyrsko-Rzeczycki.

1. Mozyr Kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Marji, zbudow. 1615 Strawiński starosta. Cudownym obrazem P. Jezusa. Kaplice: a) Berbarow. b) Bakowola. c) Hołowczyce. d) Nowiki. e) Litowsko. f) Kuźmicze. — 2) Kimbarowka Kość. (2 klas.) S. Michała, murow. z klasztorem istniejącym Cystersek, wystaw. 1744 ze składek. — 3. Petrykow Kość paraf. (4 klas.) drewn. Zwiastowania P. Marji, zbudow. 1638 Chodkiewicz. Kaplice: a) Doroszewicze. b) Petrykow na cmentarzu. — 4. Kopatkiewicze, Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Augustyna, zbudow. 1796 Zeleński. Kaplice: a) Komarowicze. b) Horodziatycze. c) Dziakowicze. — 5. Rzeczyca, Kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Trójcy, zbudow. 1636 Stuska, pogorzał 1802, zaczęto nowy murować. Filia: Łojów. Kaplice: a) Rzeczyca na cmentarzu. b) Łojów, dwie Kaplice. — 6. Ostrohladowicze Kość. paraf. (5 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Marji, zbudow. 1626 Charliński. Kaplica: a) Ostrohladowicze na cmentarzu.

XXVII. Dekanat Pińsk.

1. Dawidgródek Kość. paraf. (5 klas.) drewn. Bożego Ciała fund. 1623 Jan Ks. Radziwił. Filia: Turow, drewn. zbudow. 1804. Kaplice: a) Kozangródek b) Lichow. — 2. Lubieszow Kość. paraf. (zaszłatn.) murow. S. Jana Ewang. fund. drewn. 1693 Kniaź Dolski, wymurowali 1746 Ciarzy. Filia: Lubieszow murow. przy byłym Klasztorze Kapucynow, zbudow. 1761 Jan Czarnecki Kasztelan. — 3. Pińsk, Kość. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Marji, fund. drewn. 1396 Książe Zygmunt Kiejstutowicz, wymurow. 1510 Król Zygmunt I. Filie: 1) Pińsk, S. Karola Borom., po Komunistach, murow. fund. 1595 Kniaź Dolski. 2) Łunin murow. fund. 1694 Książe Druckí-Lubecki. 3) Osow drewn. fund. 1748 Karpowiczowie. 4) Telechany murow. zbudow. 1817 Pustowski. Kaplice: a) Zawidczyce. b) Żytnowice. c) Stoszany. d) Pińsk na cmentarzu.

XXVIII. Dekanat Stucki.

1. Stuck Kość. paraf. (2 klas.) murow. S. Antoniego, wystaw. 1820 ze składek. Kaplice: a) Stuck na cmentarzu. b) Wołczyn. c) Winnica. Filia: Urzecz do której należą Kaplice: a) Czabusy. b) Pieklicze. c) Jurkiewicze. — 2. Nieśwież Kość. par. (2 klas.) murow. Bożego Ciała, wystawił 1600 Książe Mikołaj Radziwił. Kaplice: a) Nieśwież na Nowém mieście. b) Nieśwież na Stuckiej bramie. c) Połosna. — 3. Kleck Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Trójcy, wystaw. 1450 Andrzej Mostyłowski, dokończyła Królowa Bona. Filia: Sołowie. Kaplice: a) Janowicze. b) Piaskowicze. c) Dunajczyce. d) Zaostrowce. e) Jesienin. f) Leszczyn. g) Radziwiłłmonty. — 4. Linkowicze Kość. par. (4 klas.) drewn. S. Michała fund. 1647 Leo Sapieha. Kaplica: a) Wasilczyce. — 5. Kopyl Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Piotra i Pawła, wystaw. 1859 parafianie. Kaplice: a) Kopyl, Św. Rocha na cmentarzu. b) Ussow. — 6. Niedźwiedzica, Kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Piotra i Pawła, zbudow. 1645 biskup Ks. Radziwił. — 7. Starczyce Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Trójcy, wystaw. 1816 Karol Ks. Radziwił z żoną hrab. Rzewuską. Kaplice: a) Miacewicze. b) Borki. c) Lutowicze.

XXIX Dekanat Nowogródecki.

1. Nowogródek Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Michała, zbudow. 1625 Krzysztof Chodkiewicz Koniuszy Lit. Filia: Nowogródek (dawna fara). Kaplice: a) Nowogródek na cmentarzu. b) Milkiewicze. c) Starojelnia. d) Iworoltycze. e) Horodek.

f) Niehniewicze. g) Chroleszyce. — 2. Wielub Kość. paraf. (4 Klas.) murow. S. Kazmierza, zbudow. 1642. Kaplice: a) Wielub na cmentarzu. b) Wereskow. c) Bienin. — 3. Kroszyn kość. paraf. (4 Klas.) drewn. Bożego Ciała, zbud. 18[illegible] x. Matuszewicz. Kaplice: a) Kroszyn na cmentarzu. b) Żelaźnica. c) Hlaiszce. d) Grabinowszczyzna. — 4. Dárew Kość. paraf. (4 Klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Mar. zbudow. 1841 x. Bernard Misiewicz. Kaplica: a) Swojatycze na cmentarzu. — 5. Worończa Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Anny, zbudow. 1781 J. Niesiołowski Kasztel. i w. koniuszy. Kaplice: a) Worończa na cmentarzu. b) Turanowicze. c) Kozłowice. d) Serwecz. — 6. Połoneczka Kość. paraf. (5 Klas.) drewn. S. Jerzego, zbudow. 1751 Załkowski biskup sufragan. Kaplice: a) Mir, dwie Kaplice. b) Proście. c) Horodzieje. d) Zausze. e) Obryń. f) Połoneczka, oratorium. — 7. Nowa-Mysz Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, zbudow. 1829 Ksiądz Sapieha. Kaplice: a) Nowa-Mysz na cmentarzu. b) Lechodzwa. c) Piotrowicze. d) Nowosady.

Kościoły i Kaplice w różnych miejscach Cesarstwa Rossyjsk.

1. Archangielsk Kość. paraf. (365 dusz). — 2. Wołogda Kaplica (483 d.). — 3. Charkow Kość. par. (4401 dusz) — 4. Kazań Kość. par. (1941 g d.) — 5. Symbi[illegible] Kaplica (900 d.) — 6. Orenburg Kość. par. (1115 d.). Kaplica: Ufa. — 7. Połtawa Kość. par. Znalezienia S. Krzyża. (1270 d.) — 8. Czernihow Kaplica Wniebowzięcia P. Maryi i S. Jana Chrzcic. murow. 1838 (3291 d.). — 9. Woroneż Kość. par. (1500 d. 10. Orel Kość. paraf. (2300 d.) — 11. Perm Kość. par. Niepokal. Poczęcia P. M. wymurow. 1875 ze składek. (1328 d.) — 12. Kursk Kość. paraf. (2913 d.) — 13. [illegible]ga Kość. paraf. (1894 d.). — 14. Krasnojarsk Kość. paraf. drewniany na podmurowaniu (4188 d.). — 15. Irkutsk Kość. paraf. murow. (3139 d.) — 16. Bereżyns[illegible] Kość. paraf. (1283 d.). — 17. Złotoustow Kość. par. zbudow. 1869. (1200 d.). — 18. Tomsk Kość. paraf. (6834 d.) z Kaplicą na cmentarzu. — 19. Tobolsk Ko[illegible] paraf. (9521 d.). — 20. Omsk Kość. filialny Niepokalanego Poczęcia P. M. murow. zbudow. 1862 Kosztem Alfonsa Poklewskiego Kozietła (2660 d.). — 21. Nikołajewsk w Amurskim kraju (541 dusz.)

R. 1885 liczono w całej Archidyecezyi Mohilowskiej (której katedra w Petersburgu) 629,037 dusz.

Actus ad Ecclesiam metropolitanam Mohilevien̄sem aliasque catholicas Cathedrales Ecclesias latini ritus in Imperio Rossiaco spectantes ab ill. excel. rev. d. Laurentio Litta archiepiscopo Thebarum (Legato apostolico) ser... Paulum I. imperatorem et autocratorem totius Rossiae etc. signati et ill... d. Stanislao Siestrzencewicz de Bohusz Metropolitano unico Ecclesiae catholicae in Rossia, Legato nato Sedis Apostolicae, Archiepiscopo Mohilevien̄si... nec non ill.... d. Episcopis Vilnen̄si, Samogitien̄si, Luceorien̄si, Camenecen̄si et Minscen̄si exhibiti Petropoli Anno 1798. Typis privil. a Sua Imp. Majes. typog. Coll. Bloc. Soc. Jesu impressi Anno eodem. 4to K. 1 (tytuł) i str. 99.

1) 1798 d. $\frac{27 \text{ Julii.}}{7 \text{ Augusti.}}$ Laurentius ex Marchionibus Litta, patritius Mediolanen̄sis, Archiepiscopus Thebarum, Du. VI Papae ad Paulum I. Imperatorem Orator, donosi iż lubo byłeprzódy Nuncyuszem apostolskim w Warszawie, teraz od Piusa VI wysłany został jako poseł na powinszowanie koronacyi cesarza Pawła I do Moskwy a ztamtąd do Petersburga dla urządzenia hierarchii Kościołów Łacińsko-katolickich w Rossyi.

a) Arcybiskupstwo metropolitalne Mohilowskie, które już r. 1783 przez Jana Andrzeja Archetti arcybiskupa chalcedońskiego erygowane zostało i na które Stanisława Siestrzencewicza biskupa malleńskiego wybrano, ma siedzibę w Mohilewie przy Kościele P. Maryi z prawem używania pallii: sza i Krzyża; podlegać mu mają biskupstwa: wileńskie, łuckie i zmudzkie (które dotąd gnieznieńskiemu arcybiskupowi podlegały) oraz kamienieckie (które podlegało arcybiskupowi lwowskiemu) i mińskie nowoutworzone. Do archidyecezyi mohilewskiej należeć mają prowincye Kościołów tworzących archidyecezyą, także kościoły w gubernii kijowskiej dawnej dyecezyi kijowskiej, i kościoły na Białej Rusi należące dawniej do dyecezyi wileńskiej. Sufraganem mohilewskim będzie probostwo (praepositus) kapituły mohilewskiej.

b) Biskupstwo żmudzkie pozostaje w stanie dawnym i obecnym.

c) Biskupstwo wileńskie przywraca się na powrót; albowiem gdy przed 4 laty zmarł Ignacy Kozłowski Massalski biskup wileński, wielona została dyecezya wileńska do inflantskiej, która niegdyś miała przeszło 40 parafii, kilka klasztorów i katedrę, później tak zmalała, iż pozostało tylko 7 parafii w Kurlandyi (Curonia) i ostatni biskup inflantski (livoniensis) Jan Kossakowski nie mając własnej katedry, zmuszony był przebywać w obcych dyecezyach: przeto też wakujące biskupstwo wileńskie wcielono do inflantskiego. Obecnie ustanawia się na nowo dyecezya wileńska która z wyjątkiem Żmudzi mającej własnego biskupa, z wyjątkiem części Litwy za Niemnem która się dostała pod panowanie pruskie, i z wyjątkiem gubernii Mińskiej w której urządzono nowe biskupstwo. Dyecezya wileńska obejmować będzie Kurlandyją i gubernią litewską z siedzibą w Wilnie. Biskupem wileńskim mianuje się Jan Kossakowski były biskup inflantski który będzie miał 4 sufraganów: Wileńskiego, Kuronskiego, Trockiego i Brzeskiego. (d. $\frac{28\ \text{Julii}}{8\ \text{Augusti}}$ 1798).

d) Biskupstwo łuckie (Luceoriensis) prócz części odpadłych pod panowanie austryackie i pruskie obejmować ma całą gubernię Wołyńską oraz część gubernii Kijowskiej z katedrą, kapitułą, Seminarium w Żytomierzu i dobrami Faszczów (Druga część gubernii Kijowskiej należeć ma do dyecezyi Mohilewskiej). Biskupem Łucko-żytomierskim (po śmierci Adama Narusze wicza zmarłego w r. 1796) mianuje się Kasper Cieciszowski dotychczasowy biskup Kijowski (Która to dyecezya Kijowska ustaje), będzie miał i sufragana już dawniej fundowanego (d. $\frac{28\ \text{Julii}}{8\ \text{Augusti}}$ 1798).

e) Biskupstwo Kamienieckie rozciągać się ma na całą dyecezyę podolską z katedrą, kapitułą i Seminaryum w Kamieńcu podolskim. Po zrezygnowaniu w r. 1795 Adama Krasińskiego ostatniego biskupa, mianuje się biskupem kamienieckim Jan Dembowski biskup dreseński in partibus i od r. 1795 koadjutor Adama Krasińskiego. Mieć będzie i sufragena. (d. 28 Julii / 8 Augusti 1798)

f) Biskupstwo mińskie świeżo utworzone z parafij w Gubernii Mińskiej, które dawniej do dyecezyi Wileńskiej należały. Katedra mieścić się będzie w Kościele dawniej Jezuitów pod tytułem Zmienia N. Maryi P. Kościołów parafialnych około 150 które dawniej należały do dyjecezyj wileńskiej i łuckiej. Na mieszkanie biskupa przeznacza się Klasztor Dominikanów; dla biskiej pomocy utworzono sufragana. Kapitułę składać będą prałat i kanonicy dotowani nastepującemi probostwami: A) Prałat (Praepositus - proboszcz probostwo słuckie), Archidyakon (prob. Borysowskie), Dziekan (prob. Nieświeżskie), Scholastyk (prob. Radoszkowickie), Kustosz (prob. Skarmiańskie), Kantor (prob. Mińskie) — B) Kanoników 6 (z dotacyją dla Kościelnego probostwem: Zwieniec, Dokszyce, Lipnikowicze, Lachowicze, Niedzwiedzia, Kleck); pomiędzy temi kanonikami był jeden Canonicus Theologus który wykładał Pismo Św. i Canonicus Poenitentiarius, który słuchał spowiedzi w Katedrze. Prócz tego ustanawia się 6 Manzyonarzy czyli Wikaryuszów dotowanych dochodami z probostw: Iłłaryna, Kamień, Berezina, Zadorcze, Miadziol, Wołkołata, Bobrujsk, Dunitrowicze i Chorowarści. Wikaryusze mieszkają do gremium Kapituły. Biskupem mianowany został Jakób Dederko kanonik katedr. wileń, proboszcz infułat Kollegiaty Olyckiej Kawaler orderu Krzyża białego i S. Stanisława. (Kanonik Rządy i prałat musiał być szlachcicem, wyjąwszy Teologa i Penitencyaryusza) Kapituła miała co roku 2 jeneralne sesyje: zaraz po św. Szczepanie i znowu po święcie Bożego Ciała. Patronem dyecezyi był S. Michał Archanioł. (Erekcya biskupstwa mińskiego przez Listę d. 29 Julii / 9 Augusti 1798)

Statuta Kapituły mińskiej potwierdził Listą d. 31 Julii / 11 Augusti 1798)

Wiadomości ogólne

o Dyecezyi Mińskiej.

Dyecezya Mińska utworzoną została za ukazem cesarza Rossyjskiego Pawła I d. 28 Kwietn. v.s. r. 1798 i potwierdzona kanonicznie Bullą: „Maximis undique pressi doloribus..." Piusa VI z d. 15 Grudnia 1798. Urządzeniem dyecezyi zajął się legat papieski Wawrzyniec Litta arcybiskup tebański. Utworzono zaś tobiskup-stwo z części dawnej dyecezyi Wileńskiej z dekanatów odenwanych mianowicie: Mińskiego, Radoszkowskiego, Bobrujskiego. — Podzielono nową dyecezyę mińską na następujące dekanaty: 1 Mińsk miejski. 2 Mińsk zamiejski. 3 Borysowski. 4. Bobrujski. 5 Dziśnieński. 6 Iłumeński. 7 Mozyrski. 8 Piński. 9 Rzeczycki. 10 Słucki. 11 Wilejski. 12 Nad-Wilejski. Kapitułę katedralną ustanowiono z 6 prałatów (proboszcz, archidyakon, dziekan, scholastyk, kustosz, kantor), 4 Kanoników gremialnych, i podkustosza i 6 wikarych. Pierwszym biskupem mińskim ustanowiony został Ignacy Jakub Dederko infułat olycki, prałat Kapituły wileńskiej Kawaler orderów, któremu na katedrę przeznaczono kościół pojezuicki w Mińsku. Nowe biskupstwo mińskie rozciągające się na całą gubernią mińską (liczącą wtedy 10 powiatów: mińsk, iłumeński, bobrujski, rzeczycki, mozyrski, piński słucki, wilejski, dziśnieński, borysowski) miało w r. 1800 w sobie: 162 Kościołów, 57 Klasztorów i 199597 parafian. Klasztory

preconizowany d. 15 Lis. tegoż roku 1798

na mieszkanie Klasztor Dominikanów, a za Jezuitów Klasztor Franciszkanów.

z j. 48 męskich 10 żeńskich Klasztorów 205 Księży świeckich, 425 zakonników, 77 zakonnic,

były następujące: Dominikanów (Cholopienicze, Chołojewicze, Ziembin, Rakow, Stołpce, Zastaw, Pińsk, Rzeczyca, Kleck, Nieśwież – oddane r. 1848 do dyec. wileń: Dryja, Dziśnieńskie), Franciszkanów (Pińsk, Prozoroki, Uździały, Serafin, Mińsk, Iwieniec – i oddały r. 1848 do dyec. wileń. Postawy), Bernardynów (Bereźyna, Słuck, Mińsk, Mozyr, Pińsko-Karolin, Jurewicze, Słuck, Nieśwież – i oddane r. 1848 do dyecezyi wileńsk. Dryja, Bucław), Karmelitów dawnej reguły (Pińsk), Karmelitów bosych (oddane r. 1848 do dyec. wileń.: Głębokie, Stary Miadziół), Kapucynów (Lubieszow), Trynitarzy (oddane do dyec. wileń. r. 1848 Krzywicze, Mołodeczna), Kanonicy regularni (Mińsk, supprymowani 1774 – oddał r. 1848 do dyec. wileńsk.), Benedyktyni (Mińsk, Pińsk, Horodyszcze, Nieśwież), Cystersi (Kimbarówka), Piarzy (Łuzki, Lubieszow), Missionarze (Smilowicze), Bonifratrzy (Mińsk), Rochii (Mińsk). – Klasztory zakonnic: Benedyktynki (Mińsk, Nieśwież), Cysterski (Kimbarówka), Bernardynki (Mińsk) Maryawitki (Mińsk, Słuck; Mozyr, Pińsk)

Ostatnie potwierdzenie otrzymała dyecezya mińska od Piusa VI bullą z d. 29 Kwietnia 1804.

R. 1806 Kapituła mińska składała się z 6 prałatów, 9 kanoników gremialnych i 6 Kanoników honorowych. – Wtedy to biskup Dederko zajął klasztor Franciszkanów [redacted] w Mińsku na Seminarium, a Franciszkanom oddał [redacted] Kościół i Klasztor po skasowanych [redacted] Karmelitach w Mińsku.

Biskup Dederko za okazany r. 1812 patryotyzm (mianowicie za ogłoszenie Konfederacyi mińskiej w d. 19 lipca 1812.) został r. 1816 odrządów dyecezyi usunięty i osiadł w Ołyce na Wołyniu gdzie umarł. Po nim został biskupem mińskim Mateusz Lipski exbazylian.

R. 1832 z 35 istniejących klasztorów supprymowano 22 i później 3 tak iż tylko 10 pozostało.

Wskutek Konkordatu zawartego w Rzymie 1847 i bulli Piusa IX „Universalis Ecclesiae cura" z d. 3 lipca 1848 otrzymała dyecezya mińska nową organizacyją: 3 dekanaty: Dziśnieński (z 13 parafiami), Wileyski (z 14 paraf.) i Nadwileyski (z 8 parafiami) przydzielono do dyecezyi wileńskiej albowiem powiaty: Dziśnieński i Wileyski połączono z Gubernią Wileńską.

Natomiast r. 1848 dostała dyecezya mińska 2 dekanaty z dyecezyi wileńskiej: Nowogrodecki (26 parafiami) i Stwołowicki (z 10 parafiami) które leżały w powiecie nowogrodeckim również od Guberni Grodzieńskiej oderwanym i do Wileńskiej przyłączonym.

Roku 1860 liczyła dyecezya mińska 81 parafialnych Kościołów, 10 Kościołów bez parafii, 47 filialnych kościołów, 160 Kaplic, 18 oratoriów, 10 Klasztorów (6 męskich, 4 żeńskich), 237 duchowieństwa świeckiego, 134 zakonników, 63 zakonnic, 1799 61 parafian.

R. 1869 wcielono dyecezyję mińską do wileńskiej.

(86: Executorium decretum de limitibus dioecesis Minscensis latum ab ill. d. Metropolitano Ignatio Hołowińsk: Minsci 1855. 8vo.)

R. 1893 liczyła dyecezya mińska: 12 dekanatów, 80 parafii, 21 filii na prawach parafij, 19 filii zwykłych, 152 Kaplic, 6 Klasztorów męskich 6 Klasztorów żeńskich, 201 księży świeckich, 80 zakonników, 72 zakonnic.

Do r. 1839 w którymunijej zniesiono było w dyecezyi mińskiej

cerkwi parafialnych unickich 322, dusz 310,373
" " prawosławnych 213 " 262,024

535 cerkwi, które dziś wszystkie prawosławne.

Poczet biskupów mińskich.

1) Jakob Ignacy Dederko urodz. na Litwie w powiecie Wiłkomierskim z ojca Karola skarbnika drohick. i Klary Mirowieckiej około r. 1751, kształcił się w akademii wileńsk. (1763 i został Jezuitą; po zniesieniu zakonu wyświęcony r. 1776 na świeckiego kapłana, od r. 1781 kanonik katedry wileń., był kilka razy deputatem trybunału litewsk., r. 1790 został Dr. Prawa w akad. wileń., a r. 1789 infułatem kolegiaty ołyckiej i kanonikiem łuckim (R. 1798 d. 10 sierp. mianowany pierwszym biskupem mińskim. Kawaler ord. S. Stanisława, Orła biał. S. Anny i S. Włodzimierza, za okazany w r. 1812 polski patryotyzm popadł w niełaskę dworu, r. 1816 usunięty od rządów diecezyi, osiadł w Płocku, gdzie umarł 24 Grud. 1829 mając 78 lat.

(gdzie otrzymał stopień Doktora praw (r. 1790),

(od r. 1792 Koadjutorem Łuckim

2) [illegible] Stefan
Po nim rządzili dyecezyą jako administratorowie (Łoż-
niak od 1816–1825, Józef Kamiński 1825–1827 i Ma-
teusz Lipski biskup auxiliarius exbarylan, 1827–183[illegible]

2) Mateusz Lipski (drugi biskup od 1830 + 1841; właściwie ur. 1771
ur. 25 Lutego 1831 czyli + 1839.
Po jego śmierci został administratorem i nominatem
Paweł Rawa mianowany d. 5 Stycznia 1849 nominatem biskupem mińskim, administrował do r. 1853

3) Adam Wojtkiewicz od r. 1853 – urodzony w Wilnie 1796, wyświęcony 1819, Konsekrowany w Petersburgu 1853 + 4 Stycznia 1870 w Wilnie.
Od r. 1831–1839 z 58 Klasztorów, supprymowano 46 – a z 635 xięży, wysłano 236 w głąb Rossyi
R. 1842 nastąpiła kassata majątków Kościelnych (parafialnych i Klasztornych
R. 1845 zmiana granic dyecezyi: 2 dekanaty, Brzeskie i Mińskie odpadły do guberni i dyecezyi wileńskiej, a natomiast przyłączono do guberni mińskiej powiat Nowogrodzki, z 2 dekanatami: Nowogrodzkim i Stworowickim do dyecezyi mińskiej.
R. 1869 d. 15 Lipca zniesiono biskupstwo mińskie i przyłączono do wileńskiego, a dekanat Stworowicki wcielono do Nowogrodzkiego.

Kościoły dyecezyi Tac. Mińskiej.

podług Wizyty r. 1844.

Dekanat mińki

Mińsk miasto, Kościół Katedralny i parafialny pojezuicki, murowany, fund. 1631 Paweł Sanguszko dokończony 1635, konsekrowany przez Konstantego Brzostowskiego bisk. wileń., Po utworzeniu dyecezyi mińskiej (za ukazem Pawła I d. 28 Kwiet. v.s. 1798) kardynał Litta wyniósł ten kościół na katedralny, reftaurował go i ozdobił pierwszy biskup miński Ignacy Jakób Dederko infułat olycki, prałat kapituły wileń. kawaler orderów. Kościół ten miał 2 wsie Zaklwin i Upiorowicze w województ. mińsk. przez fundatora nadane. – W kościele relikwie S. Felicyana męczennika w oklanej trumnie w srebro oprawnej. – dusz 10849 – klasy 1ej.

Kościoły filialne: 1) Kalwaria na cmentarzu parafialnym mińskim, 2½ wiorst od Mińska, na miejscu starego drewnianego, r. 1839 kosztem Michała Pawlikowskiego wymurowany, poświęcony 1842

2) Cholewszczyzna (Kościół zwany Krzyżogórski) drewniany zbudowany staraniem biskupa Dederko na miejscu starego spalonego – jest tu cudowny obraz N. P. Marii Karmiącej malowany na blasze miedziany wiersztków 5½ wysoki, 4¾ szeroki. Obrazek podczas inkursyi szwedzkiej zjawił się na tem samem miejscu w lesie na sosnie Krzyżowemu Szlachcicowi Łukaszowi Cholewie który zbudował tu kaplicę, później w kościołek drewn. zamieniony – dusz 1404

3) Woterkiewicze wieś, drewn. fund. Marianna Zawa-nowska Starościna, poświęc. 1810 biskup Dederko – Lit. Nativitatis B. Mariæ – dusz 1551.

Kaplica 1) Horodyszcze wieś. Kaplica drewniana w dworze fund. 1803 do r. 1839 była filią.

4) Arnopol filia fund. Xięcia Radziwiłłowie – dusz 1119.

supr. 1863

1833

Dubrowy miasteczko, Kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. murowany fund. w XVI wieku Hlebowiczów starosta zmudzk. – odbudował i zmurował r. 1805 Adam Chmara wojewoda mińsk. (3ej klas.) – dusz 2326, klasy 4ej

supr. 1863.

Grodek wieś, kościół paraf. tit. Nativitatis B. Mariae V. eryg. i fundow. wraz z parafią r. 1802 d. 17 Grud. Adam Chmara wojewoda mińsk – murow. – dusz 2435, mieszk. 422.

supr. 1863.

Kaplice: 1) Siemkow, w sali pałacu
2) Zacień Folwark, Kaplica drewn. tit. S. Barbarae, z cmentarzem.

Iwieniec miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Trinitatis fund. 1606 Zygmunt III., restaurował 1745 dziedzic Jan de Wojna Sołtohub podskarbi W. X. Lit. – murow. – dusz 4721 – klas. 3ej

supr. 1863

Kościołek filialny 1) Starzyńki wieś – drewniany.

Starzyny, Kościół fund. 1588 Kardynał Jerzy Radziwiłł bisk. wileń.

Kamień miasteczko, Kościół paraf. tit. SS. Petri et Pauli Apost. eryg. 1522 Mikołaj Karol Zabrzezińoki, restaur. 1639 Elżbieta z Dołmatów Szajkowskich Białozorowa – drewn. – dusz 3028 – 3ej klassy. – Bractwa: Niepokal. Poczęcia i S. Anny. – Altaria fund. 1522

Kaplica: 1) Kamień, na cmentarzu

Kościołek filialny: 1) Chołow wieś, fund. około 1828 Łęski prezydent dziedzic.

Kojdanow miasteczko, Kościół paraf. tit. B. Mariae in festo S. Simonis et Judae V. fund. 1439 Michał Kiązę Litewski, nowy Kościół drewn. zbudowała Aniela z Miączyńskich 1o voto Księżna Radziwiłłowa Chorążyna W. X. Lit. 2o voto Woronecka podkomorzyna – Cudowny Krucyfix – Bractwo S. Anny – dusz 9859 – 3ej Klassy. – Księgi metryczne od r. 1660.

Kaplice: 1) Kojdanow na cmentarzu drewn.
2) Harbuzy zaścianek, na cmentarzu fund. Jakób Harbuza ziemianin Kojdanowski
3) Korejki zaścianek, drewn. kapl.

Kościołek filialny: 1) Nowosiołki fund. 1667 Łomżyńoki i Oświadowski – wieś.

Mikołajewszczyzna miasteczko, kościół paraf. tit. rupr. 1863
S. Joannis Bapt. fund. i dotow. 1652 Alexander Ludwik
książe Radziwiłł Marszałek W. X. Lit. – dusz 2197 – 4ej
klassy.

Kaplica 1) Prusinow wieś fund. 18.. Maszewski.

Mińsk miasto, kościół paraf. na Górze Trojeckiej (przedmieściu) eryg. Władysław Jagiełło król, odbudowat z drzewa 1720 Lancerzyński probosz, późniejszy biskup wileń., po spaleniu r. 1809, przeniesiono parafią r. 1833 do sfasowanego właśnie kościoła klasztornego przy nim Kaplicy fundacyi Zabrzezińskich tit. S. Thomae de Aquino xx. Dominikanow – dusz 3499 – 3ej klassy – Altaria fund. 1695 Jan Kerowski. – Bractwo Szczęśliwej śmierci zaprowadził 1709 probosz Lancerzyński.

(pierwotny kościół parafialny leżał w tak zwanym Wysokim Ogrodzie r. 1848 zamieniony na schizmatycki)

Kaplica 1) Mińsk za miastem na cmentarzu zwanym Złotagórka, drewniana dawno zbudow. poświęcona nowo 1843

Lierszaje miasteczko nadane r. 1493 Biskupom wileńskim przez Alexandra W. X. Lit., kościół paraf. tit. S. Georgii fund. 1588 Kardynał Jerzy Radziwiłł biskup fund. w XVI w. Biskupi wileń., drewniany – Bractwo N. P. M. wileń. Szkaplerza – dusz 2614 – 5ej klassy.

Kaplica: 1) Lierszaje na cmentarzu drewn. tit. Transfiguracionis, zbudow. 1808.

Rubieżewicze wieś, kościół paraf. tit. Nominis B. Mariae rupr. 1863
fund. 1799 d. 10 novembr. Dominik Radziwiłł, poświęcany d. 2 Lutego 1800, drewn. (na placu przy ulicy Nowogrodzkiej w miasteczku Świerznie – dusz 4196 – 4ej klassy.

Świerzeń miasteczko, kościół paraf. tit. SS. Petri et Pauli, eryg. 1588 d. 16 paździer. Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Kasztelan trocki, murowany z cegły, dachowką kryty – Altaria przy tym Kościele fund. 1792 z zapisu x. Antoniego Bujnowskiego kanonika smoleńsk. plebana niedźwiedzkiego – dusz 2404 – 5ej klassy.

Uzda miasteczko, kościół paraf. tit. Inventionis S. Crucis fund. 1684 Krzysztof Kawieczyński, kościół drewn. zbud. 1798 Kazmierz Zawisza generał wojsk ross. – dusz 3278 – 4ej klassy.

Kaplice: 1) Kuchcice wieś w dworze murowana, dawniej zbór Kalwiński, r. 1684 przez Krzysztofa Kawieczyńskiego oddana Katolikom.

2) Podsadziec zaścianek drewniana.

3) Tot Kawiewicze wieś, w dworze.

4) Zhorkały.

Wołma miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. erygow. 1474 d. 10 Sierpnia Stanisław i Barbara Dowkszewiczowie – pożarem, r. 1751 nowy kościół drewniany wybudowany, – dusz 6000 – 4ej klassy.

Zastaw, miasteczko, kościół paraf. tit. Nativitatis B. Mariae V. fund. 1625 d. 14 Września Mikołaj Hlebowicz kasztelan wileńsk. – staroświecki murowany z cegieł, wyższe dachowką kryty – w zakrystyi portret Kolatorki Katarzyny z Ogińskich Przezdzieckiej – dusz 2904 – 4ej klassy – w bibliotece kościelnej 94 tomów a między temi 15 rękopisów.

Kaplica 1) Zastaw miasteczko, na cmentarzu drewniana, wystaw. r. 1800.

Dekanat Mińsk liczy dusz rzymsko-katol. 65054.

Powiat Wileyski
Dekanaty Wileyski i Nadwileyski.

1. Cholchla wieś, kościół paraf. tit. Nominis B. Mariae V. fund. 1434 Michał Książe litewski, drewniany. W wielkim ołtarzu cudowny obraz P. Maryi dzieciątko Jezus trzymającej, malowany na desce, z srebrną suknią. Bractwo Imienia Maryi zaprowadzone 1744 – dusz 1069 – 5ej klassy.

2. Chożów wieś, Kościół paraf. tit. S. Antonii Paduani, d. wileń.
eryg. w XV wieku, zigzięta 26 czerwca, Kościół drewn. wybudował 1622 pleban x.
Wincenty Zawadzki; zreflaurowany 1733 i 1821. Altarią
fund. 1528 Anna Trzeszeninowa (może Tęczyńska?) – Bractwo
Szkaplerza śś. – dusz 880 – 5ej klassy.

3. Dołhinów miasteczko Kościół paraf. eryg. 1704 d. 15 d. wileń
Maia Karol i Ewa Druccy Sokolińscy dziedzice, po spa-
leniu wystawiła tymczasowy drewniany Kościół Barbara
z Bogusłowów Kamieńska dziedziczka (zmurowany r. 1853).
Bractwo S. Anny. – dusz 3600 – 4ej klassy.

Kaplice: 1) Karolin wieś, we dworze drewniana zbud.
Kamieńscy dziedzice.
2) Żary wieś w dworze, drewniana, zbudow.
przez Wazgirda.
3) Wardamicze wieś, z drzewa słomą pokryta.

4. Dunilowicze, miasteczko, Kościół paraf. tit. Nativi- d. wileń
tatis B. Mariae V. eryg. 1624 d. 4 Grudzień. Jan Dimitrowicz
Dotmat Szajkowski pisarz skarbu W.X. Lit. Kluczn. ik
wileński, po spaleniu wystawiła z drzewa r. 1690 Elżbieta z Dotmatów
Szajkowskich żona Krzysztofa Białozora chorążego W.X.
Lit., konsekrow. 1693 Konstanty Brzostowski biskup wileń. Bractwo
Szkaplerza śś. zaprowadzone 1770 – dusz 3454 – klassy 4ej. –
W obrębie miasteczka Klasztor Dominikanów i xx. Rochici (od 1786 przez Mabratskiego
biskupa wil. wprowadzeni)

Kaplice: 1) Dunilowicze miasteczko, w domu mieszkalnym Janiszews-
kiego.
2) Krasniany wieś Marcina Janiszewskiego
3) Zasieniewicze wieś tegoż.
4) Darew wieś Szyszki obywatela.

5. Dzierkowszczyzna wieś, kościół paraf. erygował i zmu-
rował [illegible] r. 1822 dziedzic Leon Domejko sędzia powiatu
wilejskiego, poświęcony 1825. Bractwo S. Różańca – dusz 952
– r. 1844 zamieniony w filią kościoła Duniłowickiego.

6. Ilia miasteczko, kościół paraf. tit. S. Michaelis,
fund. [illegible] 1726 Michał Sawicki, odbudowany 1728
i poświęcony 1729. Wielki ołtarz staroniemieckiej architektu-
ry z rzeźbą, drewniany – dusz 2296 – 5ej klassy.
Kaplica: 1) Wiazyn, wieś, własność Giecewicza, drewniana.

7. Kościeniewicze wieś, kościół paraf. tit. Immaculatae
Conceptionis B. Mariae V. fund. r. 1662 d. 8 Października
z drzewa z klasztorem przez Pawła Laskowskiego
obywatela oszmiańskiego dla Jezuitów na Misyą. Jezuici
r. 1763 wymurowali kościół, który po [illegible] suppressyi
zakonu przeznaczono na kościół parafialny. Bractwa:
Niepokalanego Poczęcia P. Marji zaprowadzone 1729
i Opatrzności Boskiej zaprowadzone 1751. – dusz 2709,
4ej klassy.
Filia: 1) Serwecz wieś, kościół drewniany, oderwany od parafii Spas

8. Krasne siolo miasteczko starostwa w powiecie
oszmiańskim, kościół paraf. erygował 1500 d. 1 Sierpnia
Alexander Jagiellończyk Król polski drewniany za miastem
, pleban x. Kazimierz Charewicz przed r. 1800 wymurowawszy
zakrystią przystawił do niej drewniany kościół i do niego
nabożeństwo przeniósł bliżej plebanii. W wielkim ołtarzu
cudowna statua P. Jezusa. Bractwo Bożego Ciała zapro-
wadzone r. 1693 – dusz 2188 – 4ej klassy.

d. 1 Czerwca

9. Kurzeniec miasteczko, Kościół paraf. fund. 1539 dzie-
dzic Jan Iwachno Michajłowicz, po spaleniu wystawił
r. 1809 dziedzic Kazimierz Sulistrowski gubernator mińsk.
Kościół drewniany tymczasowy. – dusz 3259 – 5ej klassy.
granicy z dyecezyą wileńską.
Kaplica 1) Horodyszcze wieś, przy folwarku drewniana.
na cmentarzu.

10. Lebiedziewo miasteczko, Kościół paraf. tit. Nativitatis
B. Mariae V. fund. 1436 d. 19 Lipca Alexander Algimunt
Książe Olszański, po spaleniu w r. 1809, wystawił nowy kościół
z drzewa pleban x. Teleśfor Hromakowski. Na ścianie
w kościele portret fundatora Alexandra Książęcia Olszańskiego
– jest tu Krzyż i Kopiec cudowny – dusz 803 – 5ej klassy.
Filia: 1) Markowszczyzna (dawniej parafia)

11. Łuczaj wieś kościelna Kościół paraf. tit. S. Thadaei Apost.
fund. 1766 Elżbieta z Ogińskich Łuzyniná Kasztelanowa
mińska na Misyą dla Jezuitów, murowany, poświęcony r.
1774, kościół wewnątrz optycznie malowany przez Antoszews-
kiego malarza mińskiego. Po supressyi Jezuitów r. 1774
przeznaczony na parafialny – dusz 4359 – 4ej klassy.

12. Markowo wieś starostwo, Kościół paraf. tit. S. Michaelis
nia Władysław IV Król. pol., wystawili na nowo z drzewa r. 1740
Jan i Barbara z Chomińskich Szczytowie Kasztelanowie in-
flantscy, starostowie markowscy – dusz 127 – zamienionow
Kościół filialny do parafii Lebiedziewa.

13. Miadziół skarbowy czyli nowy miasteczko, starościńskie
w powiecie oszmiańskim nad jeziorem Miastro, Kościół paraf.
tit. S. Stanislai epi. fund. 1454 Andrzej Jakowicz Kasztelan
trocki, drewniany. W wielkim ołtarzu obraz cudowny P. Jezusa na Krzyżu
na płótnie malowany. Bractwo S. Anny – dusz 4200 – 4ej klassy.

d. wil

14. Za przeciwnym wybrzeża jeziora Miadzioł stary miasteczku obywatelskim ~~[illegible]~~ Miadzioł stary zwanym fundowały r. 1543 Helena i Anna Księżniczki Radziwiłłowny blisko dworu Kaplicę i przy nim Altarzystę. Późniejszy dziedzic Antoni Koszczyc starosta zarzycki z kaplicy tej wymurował piękny kościół w kształcie rotundy i przy nim Klasztor gdzie Karmelitów bosych osadził. R. 1833 po suppressyi osadzono tu Bazylianki z Mińska przeniesione, a altarzą przyłączono do parafii Miadzioł nowy. Tu były relikwie św. Justyna męczennika

Kaplice: 1) Miadzioł z Karbowy na cmentarzu drewniana
2) Lachowicze wieś obywatela Sadowskiego.
3) Przegrodzie wieś kaplica tyt. S. Eliasza, blisko folwarku
Sieniakow wieś przy folwarku Kaplica drewniana
obrządku greckiego wcielona do cerkwi Mańkowickiej.

d. wil 15. Olkowicze wieś Kościół paraf. tit. Nativitatis B. Mariae
V. fund. 1322 Alexander Horain biskup hirononeński, sufragan
żmudzki, referendarz W. X. Lit. w magistrości swej Czarnorucza
przywiózł Olkowicze, dotacyją uczynił 1760 brat biskupa Michał Ho-
rain wojski wileński, drewniany, restaurowany 1825 – dusz 3403.
4ej klassy.

d. wil 16. Parafianow wieś, Kościół paraf. tit. Nominis B. Mariae
V. fund. 1675 Mikołaj Słupski biskup gracyonopolitański
arkidiakon wileński (w dobrach Arkidiakonii wileń.), drewniany.
Bractwo Rożańca św. – dusz 3100 – 4ej klassy.

d. wil 17. Postawy miasto, Kościół paraf. tit. Immaculatae Conceptionis
B. Mariae V. fund. 1516 w sobotę po Nawróceniu S. Pawła Jerzy ojciec
z synami Mikołajem, Michałem, Jerzym i Janem Zenowicze, który
go r. 1522 dotowali i po pożarze nowy drewniany wystawiony 1760 – Bracto
Kapelan św. – dusz 2588 – klassy 4ej. – Fundusze ma ten kościół od Kazi-
mierza Biegańskiego marszałka bracławsk. i jego żony Apolonii z Zenowiczów,
od Heleny z Pacow Zenowiczowej marszałkowej oszmiańsk., od Krzysztyny z Kirko-
rów 1ej voto Kiechtyanej 2de voto Sulistrowskiej starościny.
Za rzeką kościół i klasztor Franciszkanów. (niedaleko rzeki Miadzielica i
granicy z dyecezyą wileńską Dziewica)

18. R
19. S
20. W
21. Za

18. Radoszkowicze miasto skarbowe, kościół paraf. tit. S. Trinitatis fund. 1447 Piotr Giedygiełdowicz Sędzia dzie- dzic Wiszniewa i żona jego Mitochna, dotował lepiej brat fundatora Szymon Giedygiełdowicz kasztelan wileński na- miestnik smoleński, zatwierdził fundacyją 1503 król Ale- xander Jagiellończyk; drewniany wystawiony 1734, kon- sekrowany 1741 – dusz 3309 – 3ej klassy.

19. Spas wieś należąca do dóbr Dołhinów kościół D. wiel. raf. tit. Transfiguratio Domin. fund. 1816 na upadku dawnego na nowo Józef Kamieński podczaszy lidzki, drewniany – dusz 785 – 5ej = pierwotny kościół drewn. filialny do Dołhinowa) wystawił x. Fryderyk Kamieński proboszcz dołhinowski r. 1786 – dr. 1818 paraf. klassy.

Filia: 1) Serwecz wieś dawniej kościół parafialny, drew- niany, później przyłączony do parafii: Kościeniewicze

20. Wołkołata miasteczko, kościół paraf. tit. S. Joannis D. wil Bapt. fund. 1624 Jan Dymitrowicz Dołmat Trajkowski podkomorzy oszmiański, drewniany, konsekrowany 1633. Bractwo Opatrzności Bożkiej zaprowadzone 1724 – dusz 5697 – 3ej klassy.

21. Zadziewo wieś sufragani wileńskiej – kościół paraf. D. wil tit. Transfiguratio Dominicae, eryg. 1620 Abraham Wojna biskup metoneński sufragan wileński, wystawił na nowo z drzewa 1765 Tomasz Zienkowicz biskup arcopolitański sufrag. wileńsk. konsekrowany 1765. Bractwo Trojej Przenajśw. zaprowadz. 1765 – dusz 4654 – 4ej klassy

W dekanacie Wileyskim Dusz rzym. kat. 58320.

Dekanat Dziśnieński.

1. Dziśna miasto Królewskie powiatowe, kościół paraf. tit. Immaculatae Conceptionis fund. 1583 d. 10 lis: topada Stefan Batory Król. zatwierdził Zygmunt III 1605 drewniany, odbudował 1819 pleban x. Racewicz Kanonik miński – dusz 4013 – 3ej klassy. – Później przeniesiono parafią do supryzowanego kościoła murowanego Franciszkanów, a kościół parafialny drewniany oddany na cerkiew grecko-rossyjską. + Gra: ziny z mohylowsk. dzięcz.

Kaplice: 1) po majętności obywatela Warzgirda, na nowo restaurowana 1812 poświęcona na filią. Poniżej

2) Kołowicze wieś, kosztem obywatela Łozel: kiego, poświęcona 1808.

2. Głębokie miasteczko w województwie połockiem, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, fund. 1642 Józef Korsak wojewoda mścisławski, zmurow. 1768 pleban x. Jaszczołd, konsekr. 1783; Altarie 2, jedna fund. 1782 x. Michał Fiodorowicz pleban zadrowski, druga fund. 1790 x. Kazimierz Snarski kanonik inflant.; Bractwo Trojcy Św. zaprow. 1789 – dusz 5455 – 3ej klassy. – granicy z dzec. mohylowsk.

Kaplica: Głębokie miasteczko drewniana.

Kościół i Klasztor Karmelitów bosych fund. 1642 Józef Korsak wojewoda mścisławsk.

3. Hermanowicze wieś, kościół paraf. tit. Transfigura: tionis Dom. fund. 1810 Józef, Antoni, Justyn i Wincenty bracia Szyrynowie, murow.; Bractwo Przemienienia Pańsk.

Kościół filialny: 1) Hermanowicze wieś, na cmentarzu murow. przez Józef Szyrynę r. 1826.

Kaplice: 1) Balnow wieś

2) Dreiszki folwark plebański; z drzewa.

4. Ikaźń miasteczko, kośc. paraf. tit. Corporis Christi, fund. 1509 d. 5 Listop. Jan Sapieha marszałek W. X. Lit. dotował lepiej (Lew Sapieha kanclerz W. X. Lit. co potwierdził Zygmunt III r. 1596 d. 28 maja, poprzednie r. 1800 wystawiony z drzewa; Bractwo Różańcowe – dusz 8700 – 3ej klassy.
Kaplice: 1) Nowotock wieś fund. 1800 przez Adama z Klarę Kłotów małżonków, dziedziców, z osobnym kapelanem.
2) Ihnatacie wieś z Karbowa.
3) Podziawy folwark.

5. Miory miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. fund. 1641 Sebastian Światopełk Mirski; drewniany, przy którym r. 1693 odbudował Michał Światopełk Mirski z braćmi Władysławem i Kazimierzem, lepiej dotował i przy nim 3 zakonników reguły S. Augustyna (kanoników regul.?) osadził którym nadał folwark Leszczyłów. Po pierwszym rozbiorze Kraju zakonników wypędzono, pozostał tylko parafialny kościół drewniany odbudow. 1781;
Bractwo Różańca św. – dusz 3410 – 4ej klasy
Kaplice: 1) Kamienny ol
2) Święta woda
3) Kocioł ow
4) Szczotno
5) Miory

6. Mosarz miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. fund. 1792 Robert Brzostowski kasztelan połocki z żoną Anną z Platerów, murowany, z gipsaturami i statuami, relikwie św. Justyna męczenika przeniesione tu z kościoła Miadziolskiego – dusz 4936 – 3ej klassy.

7. Pohost wieś, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, fund. 1593 d. 16 lipca Leo Sapieha Kanclerz W. X. Lit. jako filią do kościoła paraf. w Skazni, r. 1766 przez biskupa wileń. odłączona i jako osobna parafia ustanowiona; drewniany duszy 3907 – 4ej klassy.

8. Zadorože wieś, Kościół paraf. B. Maria V. de Gratiis. fund. Zygmunt III król 1601 d. 10 marca, odbudow. 1733 drewniany – duszy 3884 – 3ej klassy.

Kaplice: 1) Łuziki wieś tit. S. Michaelis, murow.
w dworze fund. 1744 Walerian Żaba.
2) Ulin okolica szlachecka, drewniana.
3) Balnow wieś Balewiczów

W dekanacie Dziśnieńskim dusz 49724.

Dekanat Borysowski.

1642 F. Adam Kazanowski starosta borysow. co potwierdził

1. Borysow miasto starościńskie, Kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. eryg. Władysław IV król 1642 d. 13 Września z murow. r. 1806 – duszy 2953 – 2ej Klassy

Kaplice: 1) Borysow na cmentarzu Kalwaria z wałami kościołek drewniany, z 12 Kaplicz kami.
2) Bojary wieś xięst Radziwiłłow, kaplica filialna.
3) Słobodka wieś, drewniana fund. Ciundziewicki,
4) Nowosiołki wieś tit. S. Petri et Pauli, drew. niana, zbudował Babicki.
5) Lubatowszczyzna wieś, zbudowana przez Korybutkich.
6) Łozin zaścianek.

2. Dokszyce miasteczko dawniej Kapituły żmudzkiej, Kościół paraf. tit. S. Trinitatis erygo. 1608 d. 27 Grudn. Stanisław Kiszka kanonik (scholastyk) wileń. Jekretarz W.X. lit. [illegible], po zburzeniu (r. 1803) przez Szwedów odbudowany z drzewa 1745 kosztem Kapituły wileńs.; konsekr. 1754; altaria fundacyi Kapituły żmudzk. r. 1785 – dusz 1945 – 5ej klassy. – Bractwo S. Trojcy zapow. 1781

Kościół filialny: 1) W Dziedzinie wsi, [illegible], tit. S. Michaelis fund. 1746 Hrebnicki metropolita, jako parafialny osobny, drewniany odnowiła 1802 z Kopczyców Hrebnicka hrodnicznya połocka; w wielkim ołtarzu trumna szklana w srebro oprawna z relikwiami św. Justyny męczenniczki – przyłączony jako filia.

2) Dokszyce miasteczko, na cmentarzu, tit. S. Michaelis.

3) Zamosze wieś Zenowiczów.

Kaplice: 1) Olborowicze wieś. (4) Komajsk

2) Hniezdziłow wieś.

3) Furki folwark.

3. Dziedziłowicze wieś, Kościół paraf. tit. Cordis Jesu, fund. 1798 (23 maja) Rafał Sliżień inftygator W.X. Lit., drewniany, w nim piękny pomnik dla Michała Sliżnia wyftawiony przez syna Józefa Sliżnia marszałka borysowsk. – dusz 1037 – 5ej klassy.

Kaplice: 1) Dziedziłowicze wieś, w dworze fund. Rafał Sliżień inftygator

2) Mościż wieś, fund. 1801 Józef Sliżień marszałek borysowski.

4. Hajno miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae eryg. około 1380 r. Władysław Jagiełło król pol. Alexander Witold Wielki Xiąże Lit. nadał folwark, pomnożył fundacyją Zygmunt I r. 1514. Pierwotnie z drzewa wystawiony, wymurowany 1781 staraniem x. Michała Cyzdzika, konsekrowany 1788. Sam kościół długi 57 łokci, szeroki 26 łok. wysoki 21 łok. z 2 wieżami na przodzie i zakątą; dach po zrzuceniu r. 1819 dachówki gontem pokryty. Wchód przez krużganek sklepiony; wnętrze sporysa na 4 filarach oddzielających kaplice od nawy. Ołtarz wielki malowany nad murze, nad cyborium rzeźbą robotą, jest obrazek mały N. Panny Marji w ramach wyrzynanych. Nad obrazkiem tym zawieszony napierśnik rycerski miedziany, blachą srebrną powlekany z bogatą litewską wyrzynaną (?), ołtarzy 5 nowych; pod kościołem groby. Do parafii należy 2 miasteczka, 18 dworów obywatelskich, 16 folwarków, 54 wsi, z okolic szlacheckich, 21 zaścianków w tych wszystkich dymów zaludnionych 523 — dusz 3095 — 3ej klassy.

Kościół filialny: 1) Łukowiec majętności obywatelki Szumskiej, tit. Nativitatis B. Mariae

Kaplice: 1) Krzemieniec wieś, tit. Opieki Marji P. na cmentarzu wybud. obywatelka Szumska.
2) w majętności obywateli Walickich tit. Opatrzności Bożkiej.

5. Kiemieszowie czyli Dyrmontow kościół paraf. tit. Transfiguracionis Dom., kościół zbudował 1675 Matkiewicz dziedzic, r. 1793 odrestaurowany przez Siwickiego i oddzielnej parafii przy nim ustanowiono, drewniany — dusz 1355 — 5ej klassy.

Kaplice: 1) Szklańce wieś obywatela Lyszkiewicza, drewniana z cudowną figurą Ukrzyżowanego Chrystusa.
2) Hrebienice majętność obyw. Wołka.
3) Zaponie majętność Fiedorowiczów.

6. Kornajsk wieś, kościół paraf. tit. S. Joannis Bapt erzg. 1793 Jan Mackiewicz starosta bytkowski z żoną Józefą z Siwieckich, r. 1810 ogłoszony za parafialny, drewniany – dusz 250. – Około r. 1842 zniesiona parafia a kościół jako filia przyłączony do Dokszyc. d. mińsk 413

7. Korzeń wielki miasteczko, Kościół paraf. tit. Kapituły wileńs. d. mińsk
Assumptionis B. Mariae V. erzg. 1605 Kapituła wileńska drewniany – dusz 1144 – 4ej klassy.
Kościołek filialny: 1) Hłaniewicze wieś, drewniany.
Kaplica: 1) Kociele wieś.

8) Łohojsk miasteczko, kościół paraf. tit. S. Casimiri fund. 1609 Alexander na Łohojsku Tyszkiewicz wojewoda brzeski 1609 d. 28 Września z drzewa, zgorzał 1654 wymurow. 1793 Wincenty Tyszkiewicz referendarz W. X. Lit. ma zapisy od Zuzanny z Młodzkich Tyszkiewiczowej r. 1700 i od braci Michała starosty Strzałkowskiego, Antoniego Kanonika wileńsk. Kazimierza szambelana Król. Teodora podstolego brzeskiego Tyszkiewiczów na Łohojsku. Bractwo Serca Jezusowego zaprow. 1747. – dusz 1425 – 5ej klassy. d. mińsk

9. Okołów wieś, kościół paraf. tit. S. Michaelis erzg. 1793 Michał Wołłowicz pisarz skarbu W. X. Lit. z żoną Petronellą z Święcickich, konsekr. 1804 drewniany. W wielkim ołtarzu obraz Matki Boskiej cudowny. Bractwo Boskiej Opatrzności zaprowadz. 1805 – dusz 2730 – 4ej klassy. Kościół filialny 1) Zawiszyn wieś tit. S. Antonii f. 1330 Michał Wołłowicz, obraz cudowny S. Antoniego, drewniany. d. mińsk

10. Omniszew wieś, kościół paraf. S. Trinitatis fund. 1795 Aniela z Okuszków Korsakowa z synem Józefem, od r. 1804 parafialny, drewniany – dusz 1615 – 5ej klassy.
Kaplica: 1) Omniszew wieś, na cmentarzu, drewniany.

Dekanat Słuneński.

1. Berezyna miasteczko starościńskie, kość. paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. fund. 1641 Kazmierz Lew Sapieha marszałek nadworny lit., restaur. 1803 drewn. – dusz 2795 – 3ej Klas. (własność Anny 1ej voł. hr. Potockiej 2ej voł. Wąsowiczowej) – (dziś Eustachego Maurycowicza hr. Potockiego)
Kaplice: 1) Rowaniczki majętność obyw. Słotwińskiego drewn.
2) Osmołówka majętność obyw. Rogowskiego drewn.

2. Błoń czyli Błonie lub Baka Kościół paraf. tit. S. Joannis Regis fund. 1745 Józef Baka Jezuita na missyą Jezuitów, po Kassacie pierwszej (przemieniony w parafią r. 1775) odnowiony r. 1806 drewn. – dusz 1583 – sej Klassy.
Kaplice: 1) Bogudziszki drewniana
2) Antopol przy dworze, r. 1813 zamknięta.

3. Słuneń miasto powiatowe Kościół paraf. tit. Exaltationis S. Crucis, fund. 1799 d. 23 Kwietnia jakofilia do Smiłowicz przez xx. Missyonarzy Smiłowickich, poświęcony 1800, drewn. – od 1842 parafia – dusz 904 – sej Klassy.

4. Koroleszczewicze miasteczko Kościół paraf. tit. B. Mariae V. (Opieki p. P. Maryi) fund. 1785 Stanisław Proszyno Kiszenski adjutant Król., drewn. – dusz 2234 – sej Klassy.
Kaplice: 1) Łoszyca wieś, murow.
2) Opaczek wieś, drewn.

5. Serafinek czyli Serafin, wieś, Kościół paraf. tit. S. Antonii Paduan. fund. z klasztorem dla Franciszkanów 1762 d. 11 Lutego Kazmierz Janiszewski podstoli owruck. z żoną Berezdyką z Windarskich, po supres. r. 1833 parafia, drewn. – dusz 1500 – sej Klassy.

Kościół filialny: 1) Drazna wieś, tit. Transfigurationis Christi, drewn. fundacyi Radziwiłłów.

Kaplice: 1) Sucin okolica szlachecka.
2) Horki majętność Sołtanów.
3) Zamoszce majętność Szyszków.
4) Protasewicze majętność Radziwiłłów.

6. Smilowicze miasteczko kościół paraf. tit. S. Trinitatis, d. miast.
fund. 1742 Marcybella z Ogińskich Zawiszyna marszałkowa nadworna litew. z klasztorem dla xx Missyonarzy Wincentego a Paulo najprzód drewniany, kościół i klasztor wymurowali Missyonarze r. 1781, Konsekr. 1789, w stylu rzymskim, posadzka marmurowa, ołtarze nadane 1786 z Bractwem - biblioteka Klasztorna ma dzieł 307, po Sapressyi r. 1833 utworzono parafią z filią Zhumeń. - dusz 4751 - 3ej klassy - po r. 1845 przeniesiono parafią do Zhumenia, a kościół w Smilowiczach na filialny obrócono.

Kościoły filialne: 1) Zhumeń miasto
2) Dukora wieś, murowany z 2 wieżami przez Ostrowskiego Komandora.
3) Turéń wieś, drewn. fundacyi Monuszki.

Kaplice: 1) Smilowicze miasteczko na starym cmentarzu tit. S. Michaelis, drewn.
2) Zajameczno okolica szlachecka, drewn.
3) Ubiel majętność Monuszki.

Dekanat Bobrujski.

1. Bobrujsk miasto, kościół paraf. tit. SS. Petri et Pauli Ap. d. miast.
fund. 1615 Piotr Tryzna wojewoda parnawski. starosta bobrujsk. murowany wewnątrz fortecy, murowany o 3 ołtarzach. W wielkim ołtarzu obraz Niepokalanego Poczęcia starożytny malowany na desce na zdaniach portrety Zygmunta III, Piotra Tryzny fundatora i Sieftrzenicewicza metropolity. 2 ołtarze, pierwsza P. Marii Szkaplerznej fund. x. Józef Krzyżki; druga S. Antoniego fund. 1759 Teofila Strybutowa - dusz 2993 - 2ej klassy.

Kościół filialny: 1) Szacki wieś, tit. Exaltationis S. Crucis fund. 1818 drewn.

Kaplice: 1) Bobrujok na przedmieściu Kościół szkolny.
2) Dubosznia wieś obywat. Butkaka.
3) Horbacewicze wieś obywat. Hryniewicza.
4) Malimony wieś obywat. Druszanowskiego.
5) Królewska Słoboda wieś obyw. Druszanowskiego.
6) Omelno wieś Karbowa.
7) Kieselewicze wieś obyw. Wańkowicza.
8) Pamiuszkiewicze wieś duchowna.
9) Janin wieś obyw. Kiełczewskiego.
10) Wołczyn wieś obyw. Orzeszkowskiego.
11) Jasień wieś obyw. Wojdzbuna.
12) Jasny las wieś obyw. Wołka.
13) Domanowszczyzna wieś obyw. Zakrzewskiej.
14) Piotrowicze wieś obyw. Michniewiczowej.
15) Ostrowszyce wieś obyw. Wężtawowicza.

2. Choromiec wieś, Kościół paraf. tit. S. Mariae Magdal. et S. Michaelis fund. 1773 Kazimierz Wołodźko starosta Krzyworzycki i Kazimierz Wężtawowicz pisarz rzeczycki po spaleniu 1831, odbudow. drewn. 1832 – dusz 913 – 5ej klasy.

Kaplice: 1) Albrychtow wieś obyw. Antoniego Wańkowicza.
2) Laskowicze małe wieś obyw. Wołodźków.
3) Rudobielka wieś obyw. Łappy.
4) Xawerpol wieś obyw. Kiełczewskiego.

3. Świsłocz miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Joannis Bapt. fund. 1786 Barbara z Zawiszów Zabiełłowa Kasztelanowa mińska, drewn. – dusz 1022 – 5ej klasy. Do parafii należy 3 miasteczka, 9 wsi, 2 okolice, 3 zaścianki, 15 dworów, 11 folwarków.
Kościół filialny: 1) Chotiuniec wieś obyw. Zawiszy, kość. filialny tit. Exaltationis fund. 1799 Jezuitów na Missią należąca do Rezydencji Bobrujskiej, r. 1798 przerobiony na filialny.

4. Iłłuszk miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Annae d. miast.
fund. 1677 Połubiński marszałek W. X. Lit. wraz z klasztorem Bernardynów, murow. – po kasacie 1833 przeznaczony na parafialny – dusz 1330 – 5ej klasy.

Dekanat Mozyrski i Rzeczycki.

1. Dawidgródek miasteczko Ordynacyi Kleckiej Ks. Radziwiłłow, Kościół paraf. tit. Corporis Christi, erzg. 1624 d. 26 Sierpn. Jan Albrecht Książe Radziwiłł w testamencie lecz kościół wystawił dopiero 1649 Krzysztof Radziwiłł wojewoda trocki, po spaleniu odbud. 1811 Józef Radziwiłł wojewoda trocki, drewn. – dusz 1096 – 5ej klasy. d. miast.

Kościół filialny: 1) Turów miasteczko Sottohubów, dawniej Missya Jezuitów, po spaleniu odbudow. 1804, drewn.

2. Kopatkiewicze miasteczko, kościół paraf. tit. S. Augustini fund. 1786 Konstanty Ludwik Jeleński podkomorz. mozyrski, starosta rachowicki, od 1796 parafialny, drewn. – dusz 405 – 5ej klasy. d. miast.

3. Łachwa miasteczko, kościół paraf. fund. 1746 Michał Radziwiłł wojewoda wileń. drewniany, wymurował go 1788 Karol Ks. Radziwiłł wojewoda wileń. – dusz 941 – 5ej klasy. tit. S. Trinitatis d. miast.

4. Mozyr miasto powiatowe, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. fund. 1616 Baltazar Stravińki starosta mozyrski, dotował 1616 d. 15 Maja Zygmunt III, po spaleniu 1757 na nowo odbudowali obywatele mozyrscy, konsekr. 1768 Towiański biskup sufragan białoruski, drewniany. W bocznem ołtarzu cudowna statua P. Jezusa Nazareńskiego nader pięknego dłota. – dusz 2033 – 4ej klasy.

Kaplice: 1) Kurodycze folwark plebańśki.
2) Sielec wieś starościńska.

d. miast 5. Petrykow miasteczko, kościół paraf. tit. Annuntiatio ns B. Mariae V. fund. 1638 Krzysztof Chodkiewicz z żoną Zofią z Horskich, po spaleniu w r. 1808, odbudow. r. 1825, drewn. – dusz 1489 – 4ej klasy.

Kaplice: 1) Nowosiółki folwark plebanski, tit. S. Georgii.
2) Petrykow miasteczko, na cmentarzu, tit S. Crucis.
3) Komarowicze wieś, we dworze.
4) Białe jezioro na cmentarzu
5) Hrabow we dworze.

Dekanat Rzeczycki.

d. miast 1. Ostrohladowicze miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. fund. 1626 dziedzic Mikołaj Charliński z żoną Heleną z Odrowążów, odbudow. 1805 Józef Korsak pleban – dusz 2593 – 5 klasy. (Ostrohladowicze posiadają dziś Drozdowie po Szujskich.)

d. miast 2. Jurewicze (po Bernadynach)

d. miast 3) Rzeczyca miasto, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, fund. 1629 Alexander Stuszka Kasztelan mińśki starosta rzeczycki, dla Dominikanów z Klasztorem, po pożarze odbud. r. 1756 drewn. – po kasacie 1833 oddany na parafią.

Kościół filialny: 1) Łojow

Dekanat Pińoki.

1. Łahiszyn miasteczko skarbowe, dawniej Xięzat Lubec: d. mińsk
kich, kościół paraf. tit. Visitationis Mariae, fund. 1634
z zapisu Albrychta Stanisława Radziwiłła kanclerza W.X.
lit. starosty pińskiego, drewn. – dusz 3961 – 4ej klassy.
Kościół filialny: 1) Krahlewicze wieś, przy dworze
fund. 1700 Darewski pułkownik wojsk pol., drewn.
Kaplica: 1) Telechany wieś, w domu murowanym Pus:
towskich, fund. 1817 Wojciech Pustowski, murow.

2. Lubieszow (czyli Nowy Dołsk) miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Joannis d. mińsk
Evangel. fund. 1693 Jan Karol Dołski marszałek W.X. lit.
z klasztorem dla Piarów drewn., wymurow. 1746 Piarzy
– po rozpr. 186. parafialny – dusz 413 – 5ej klassy.
Kościół filialny 1) Lubieszow miasteczko tit. S. Franciśa
fund. 1756 Jan Czarnecki Kasztelan bracławsk., zmu:
rowo 1761 – po rozpr. 1832 filialny.

3. Pińsk miasto, kościół paraf. tit. Assumptionis d. mińsk
B. Mariae V. fund. 1396 Zygmunt Kiejstutowicz
Książe pińsk, Starodubowski i Turowski, z klaszto:
rem dla Franciszkanów, Kościół zmurował Zygmunt
I Król 1510., po rozpr. 186... farny – dusz 5512 – 5ej klassy.

4. Horodyszcze (benedyktyńsk) paraf. fund. 1659 Karol d. mińsk
Kopeć wojewoda trocki sprowadziwszy Benedyktynów
z Monte Cassino, Kościół przy opactwie tyt. S. Anny rozpr. 1864.

Dekanat Stucki.

1. Bobownia wieś, kościół paraf. tit. S. Michaelis, fund. 1791 d. 1 Lutego Michał Bernowicz podkomorzy powiatu stuck., drewn. – dusz 3182 – 5ej klassy.

2. Cimkowicze miasteczko kościół paraf. tit. S. Michaelis fund. 1643 Lew Sapieha podkomorzy W. X. Lit., drewn., Bractwo Skaplerza św. – dusz 2021 – 4ej klassy.

Cimkowicze, kościół fund. Jan Szymon Jurjewicz Olelkowicz Książe Stucki około r. 1588.

3. Jłrozow wieś, kościół paraf. tit. Depositionis Christi de cruce, fund. 1802 d. 16 Kwietn. Michał Bernowicz radca stanu dziedzic, murow., Bractwo Rożańca św. – dusz 1148 – 5ej klassy.

4. Kleck miasto ordynacyi Kleckiej Radziwiłłow, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, fund. 1450 Andrzej Mościwoski obywatel nowogrodzki, ukończyła Królowa Bona, dotow. 1652 d. 3 Kwietn. Michał Karol Radziwiłł, murow. zgorzał 1810, reftaurował Józef Xiąże Radziwiłł wojewoda trocki, 7 ołtarzy, w ołtarzu pobocznem cudowny obraz P. Maryi z szatą srebrną – dusz 3445 – 3ej klasy. Kościół filialny: 1) Sołowie wieś, drewn. dotow. Kajetan i Agnieszka Jacynicze.

5. Kopyl miasteczko ordynacyi nieswieżskiej, kościół paraf. tit. SS. Petri et Pauli, fundacyi Radziwiłłow, drewn. z ołtarzy fundacyi biskupa Riołkura. – dusz 2845 – 4ej klasy. Zawsze filia do Stuka. Kaplice: Romanowska, Doktorowicka, Kielska (Kiel) Skabińska.

6. Lachowicze miasteczko kościół paraf. fund. 1602 d. 12 Maja tit. B. Mariae V. Jan Karol Chodkiewicz hetman W. X. Lit. po pożarze zrow: rował Michał Massalski hetman lit., argenteria ruta z pamiątkami, ołtarze marmurowe, Altaria – dusz 3923 – 3ej klassy.

7. Niedźwiedzice miasteczko, Kościół paraf. tit. SS. Petri starościńskie
et Pauli, fund. w XV wieku, zburzony przez Tatarów, r. 1545 w
sobotę przed św. Jakuba Apost. Paweł Xięże Olozański bis Kup
wileń. z kapitułą na nowo fund., odbudowany 1645, drewn., Bractwo
Rożańca św. – dusz 2452 – 4ej klasy.

8. Nieśwież miasto, kościół paraf. tit. Corporis Christi
fund. 1584 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł wojewoda wileński,
dla Jezuitów na Collegium, Konsekr. 1601 d. 1 Października.
Klaudiusz Rangoni biskup regineński nuncyusz, murow.
wspaniały z kopułą miedzią krytą, posadzka marmurowa,
nagrobki Radziwiłłów z marmuru lub gipsu, kościół malowany,
ołtarzy 2 bogatą gipsaturą, obicia i apparata bogate – dusz
5619 – 2ej klassy.
Kościół filialny: 1) Nieśwież, na przedmieściu Nowe miasto
tit. S. Isidori, murow. pokryty dachówką.
Kaplice: 1) Nieśwież, na Stuckiej bramie.
2) Nieśwież, w ramku w kształcie kościoła muro=
wany.
3) Nowosiółki folwark pod Nieświeżem, murowana.

9. Stuck miasto, kościół paraf. tit. S. Michaelis et Georgii.
tak zwana Jama Stucka, zbudowana 1419, r. 1439 dotował
Michał Zygmuntowicz Xięże Litewski, dodał dotacyi r.
1452 Alexander Włodzimierzowicz Olelko Xięże Kijowski,
zatwierdziła fundacyją r. 1600 Zofia Olelkowna Księżna
Stucka żona Janusza Radziwiłła, Konsekrował około 1439 Ma=
ciej biskup wileński; staroźytny drewn. z modrzewia, ma
5 ołtarzy; w zakrystyi serce Stefana Zbigniewa Radziwiłła w
srebrnej oprawie. Arcybractwo S. Anny fund. 1603, ołtarz pierwsza S. Anny
fund. 1736 Antoni Michał z Dołmy Krukowiecki z Józefem Łaza=
rewiczem, druga Altarya S. Maryi Magdaleny fund 1689 Jan
Kazimierz Stońki cześnik witebski – dusz 2958 – 2ej klassy.
Kościoły filialne: 1) Stuck tit. S. Spiritus oddany Siostrom Marya=
witkom. Klasztor mazowiecki ... Kanonik ... w Lwowie, Radziwiłł generał major i pół=
2) Urzecze, wieś, drewniany, reftaur. 1827 Torczyńscy
i Stępkowski intendenci Jabłońskiego szlacheckiej urzeckiej.

1842
wpis 3
d. miasta
417
d. miasta
d. miasta

Kaplice: 1) Stuck szpitalna 2) Stuck Studeńska. 3) Bolo czy-
ce obywatela Niepokojczyckiego. 3) Wiśniewicze obyw. Korsaka.
4) Winiszcze. 5) Lohost. 6) Łeklicz ku (wieś) Kolica na cmentarzu.
7) Romanow. 8) Zaczero folwarki (wieś). 9) Kiele folwark.
10) Czabuty (wieś) folwark. 11) Skabin wieś Dominikanow Nie-
świeżuh. 12) Wankowszczyzna. 13) Pokroże wieś. 14)
Borcze (Kie). 15) Bielewicze ob. Dowarów. 16) Jurkiewicze
ob. Szantty. 17) Wankowszczyzna. 18) Bielicze

10. Starczyce wieś, kościół paraf. tit. S. Trinitatis,
fund. 1716 Karol Radziwiłł z fiołtrą swą Rzewuską, drewn.
-dusz 745 – 5ej klasy. – Dawniej filia do Stucka.
Kaplice: 1) Borki: 2) Wicewicze 3) Wyzno. 4) Starczyn.

11). Zamoście wieś, kościół paraf. dawniej cerkiew
unicka fundowana 1649 kosztem Andrzeja Samuela Win-
ki Ratomskiego, którego zwłoki nienaruszone, lecznie
przez pielgrzymów odwiedzane, tu w sklepieniu spoczy-
wają, później zamieniona w filią do Stucka, a odr. 1822
w parafią staraniem hrab. Gunthera dziedzica, murow.
w wielkim ołtarzu obraz Ukrzyżowanego Chrystusa pędzla
Czechowicza – dusz iiii – 5ej klassy.
Kaplice: 1) Zamoście.
2) Winiszcze.
3) Pokroszew.

Wiadziot stary w dyec. wileń

1) Kościół paraf. f. 1454 Andrzej Sakowicz Kasztelan trocki – drewniany r. 1858 odbudowany.

2) Kościół i klasztor Karmelitów f. 1754 Antoni Kossuyc Starosta zarzecki z relikwiami S. Justyna – supr. – dziś kaplica

Wiadziot nowy

1) Kościół paraf. fund 1400 Książęta Świdrscy – od r. 1846 obrócony na cerkiew prawosławną

Kościoły w dyecezyi Mińskiej.

I. Dekanat Miński w mieście.

1. Minsk miasto, miał następujące kościoły.

1) Kościół farny dawny fundacyi Władysława Zagiełły (z) pierwotnie drewniany, w tak zwanym Wysokim Rynku – r. 1598 przez Książąt Druckich-Horskich wymurowany i uposażony. Na początku XIX wieku zamknięty i r. na Sobór prawosławny przemieniony.

a) Kościół i Klasztor Dominikanów S. Tomasza z Akwinu fund. 1600 Zofia z Zawiszów wdowa po Krzysztofie Słuźce wojewodzie inflant. Po supressyi por. 1831, odr. 1840 przeznaczony na Seminaryum biskupie – później na cerkiew prawosławną i koszary.

b) Kościół i Klasztor Bernardynów fund. 1628 bracia Jan i Jędrzej Kęsowscy (a nie r. 1724 jak na mappie klasztorów bernardyńskich ryptowanej około r. 1775 w Nieświeżu przez Ithiza Lejbowicza) – supr. 1868 i obrócony na archiwum gubernialne. Józefa / fund. 1624 Andrzej Kęsowski

c) Kościół i Klasztor Benedyktynek fund. 1633 x. Wojciech Sielawa proboszcz dereviensk i i nieświeski, pierwotnie z drzewa, r. 1690 wymurowany – supr. 1856 obrócony na cerkiew i monaster czernic. cerkiew i monaster

d) Kościół i Klasztor Bernardynek fund. 1642 Alexander Słuszka wojewoda trocki supr. 1866 obrócony na cerkiew i monaster czerniców.

e) Kościół i Klasztor (Collegium) Jezuitów pod tyt. Ofiarow. Panny, P. Jezusa i S. Barbary, fund. 1656 Hieronim Sanguszko biskup smoleński, wymurowany r. 1709, konsekrowany r. 1710 d. 16 marca przez Konstantego (i ośm.)

Brzostowskiego biskup wileń. — supr. 1773 i obrócony na parafialny — r. 1798 obrócony na katedralny mińskі — od r. 1869 jest kościołem parafialnym. — W Kościele tym są 4 obrazy Czechowicza, a w kaplicy S. Trójcy fundowanej r. 1700 przez Cypriana Pawła Brzostowskiego wojewodę trockiego mieścił się Obraz cudowny N. P. Marji w złotej perłami wysadzanej sukience darowany Jezuitom przez tegoż Brzostowskiego. Obraz ten r. 1835 przeniesiono do jednej z cerkwi w Mińsku.

c) Kościół i Klasztor Franciszkanów fund. wymurował 1636 Teodor Waniukowicz (starosta podnowiacki) dla zakonników dawniej tu osadzonych. R. 1798 Jakub Dederko biskup przeniósł Franciszkanów do Klasztoru po Karmelitańskiego których usprzątnował. R. 1798 Kościół i Klasztor Franciszkanów zajął Dederko na Seminarium duchowne. Po r. 1869 t. j. r. 1870 obrócony na Więzienie.

d) Kościół i Klasztor Benedyktynów fund. 1700 Anna Stiekiewiczowa chorążyna mińska — supr. 1832 i sprzedany na materiał do rozebrania.

g) Kościół i Klasztor Karmelitów fund. 1703 Teodor Waniukowicz starosta podnowiacki, wymurował go zaś 1763 Michał Wołodkowicz (przy ulicy Kojdanowskiej) — supr. 1832 i sprzedany na materiał do rozebrania.

ta) Kościół i Klasztor z Szpitalem Bonifratrów fund. 1709 Teodor Waniukowicz — supr. 1843 i przerobiony na szpital gubernialny (Antoniewicz)

i) Kościół i Klasztor Kochitów z szpitalem fund. 1752 Tomasz Stacewicz (rentarz) oraz Jerzy Bazyli, Teodor i Michał Szyszkowie — supr. 1824 r. 1864 sprzedany na materiał do rozebrania.

12) Kościół i Klasztor Maryawitek fund. (przed 1771) 1740) Kunegunda Duszczycowa (z Matuszewiczów) starościna parnawska — supr. 1850 i rozebrany.

istn. 13) Kościół P. Marji (na Górze Trojeckiej (w Archi) zwanej Złotogórką parafialny fund. 1861 ze składek parafjan (Tu stał pierwotny Klasztor Franciszkanów przez Jagiełłę założony.)

14) Kościół filialny na cmentarzu Kalwaryjskim wymurowany 1805 przez obywatela Jana Pawlikowskiego – zob. razem Jana Damela. istn. kaplica 3

420

15) Kaplica Zakładu starców i sierot (Towarzystwa Dobroczynności) fund. 1810 Jakób Dederko biskup mińsk przy której 1812 osadził Józefy Miłosierdzia sprowadzone z Wilna. (Dom Towarzystwa Dobroczynności.) istn.

16) Kaplica na Złotej Górce fund. 1864 ze składek, należy do parafii N. Panny i S. Rocha. istn.

a) Cerkiew i monaster Bazylianów unitów Wniebowstąpienia Pańskiego fund. 1500 Helena żona Alexandra Zagiellończyka, R. 1579 Król Stefan Batory oddał go Michałowi Rahozie archimandrycie mińskiemu; od r. 1590–1839 należał do Unitów.

b) Cerkiew S. Ducha z monasterem Bazylianek na Górze Trojeckiej f. 1645 Antoni Sielava metropolita unicki; pierwszą przełożoną była Katarzyna Sapieżanka, która zapis zrobiła. R. 1843 za Mikołaja Mierzyńskiej suprym. i przemieniony na szpital miejski.

2. Annopol, kościół modrzewiowy (parafialny Bożego Ciała) fund 1580 Andrzej Chalecki Kasztelan – rupr. 1883 i zamieniony na cerkiew. W kościele są groby Radziwiłłów linii Annopolskiej, których ostatnia Joanna z Szafnagłów wdowa po Alexandrze Radziwille. – Jest tu piękny pałac Radziwiłłów z pamiątkami.

3. Cholaszczyzna, kościół filialny (Krzyżowski) murowany erygowany 1715 przez Jezuitów mińskich – r. 1880 obrócony na cerkiew. (15 wiorst od Mińska)

4. Wołczkiewicze wieś, kościół drewniany filialny (z cudownym obrazem N. Marii P.) fund 1806 Marceli Iwanowski – od r. 1870 zamknięty

Kaplice w tym dekanacie.

istn. 1. Horodyszcze Kapl. murowana f. 1765 Michał Piszczata.

istn. 2. Dworzyszcze Kapl. mur. f. 1785 Stanisław Ziemorszański sędzia grodzki.

3. Emilianow Kapl. drewn. f. 1846.

4. Łoszyca wielka Kapl. mur. f. 1815 Niemorszańscy.

istn. 5. Przytuki Kaplica domowa.

istn. 6. Szabuny.

istn. 7. Siernica.

istn. 8. Piotrowicze.

II. Dekanat Mińsk w powiecie.

1. Korzeniec miasteczko (30 wiorst od Mińska) Kościół paraf. murow. fund. 1539 dziedzic Iwachno Michałowicz – r. 1845 zamieniony na cerkiew.

2. Kamień miasteczko. Kościół farny (murow. fund. 1522 Jan ist. Zabrzeziński, z altarią. R. 1679 po spaleniu ponownie wystawiła z drzewa Elżbieta z Dotmatów Szajkowskich Białozorowa – istnieje.

   a) Chotow wieś, Kościół filialny murowany fund. 1535 Jan Zabrzeziński – R. 1876 zamieniony na cerkiew.

   b) Kul wieś, Kaplica drewniana na cmentarzu fund. Brzozowskich dziedziców (grobowa) ist.

3. Świeniec miasteczko, Kościół paraf. modrzewiowy fund. 1606 Jan Dowojna podskarbi w. lit. – po r. 1868 obrócony na cerkiew.

   a) Kaplica z drzewa na cmentarzu, katolicka, istnieje. ist.

   b) Klasztor i Kościół (S. Antoniego z Padwy) Franciszkanów fund. 1702 Teodor Wańkowicz (podczaszy mińsky) (Starosta podniwiacki – (r. 1845 zupr. 1832 na cerkiew i Koszary.

   c) Dutka wieś Kościół modrzewiowy filialny, fund. 1610 Jan Sotchub Kasztelan – zamknięty od kilku lat.

   d) Starzynki wieś – Kościół modrzewiowy filialny fund. 1679 Hieronim Sanguszko, r. 1856 odnowiony przez x. Wincentego Minialgo proboszcza świeniackiego – r. 1868 przeznaczony na cerkiew.

   e) Tupalszczyzna Kaplica. (dziś do paraf. Rakow) ist.

   f) Łokuńe Kaplica. ist.

4. Dubrowy miasteczko, Kościół paraf. fund. 1512 Jan Radziwiłł kasztelan trocki, marszałek lit.; fundowany 1799 Adam Chmara wojewoda mińsk. (+1805) – r. 1868 zamieniono na cerkiew, a Dubrowy przyłączono do parafii Rakow.

Fundowany Hlebowicz starosta zmudzki;

5) Zastaw (mińsk.) miasteczko, Kościół paraf. fund. 1420 Zygmunt Kiejstutowicz w Książe lit., odbudowany 1628 Mikołaj Hlebowicz Kasztelan wileńsk.; r. 1784 Antoni Przezdziecki referendarz lit. wymurował Kościół paraf. – r. 1868 zamieniono na cerkiew. – Sąsiedztwo ruiny zamku. Miasto założył xiążę Zastaw Włodzimierzowicz r. 986; potem z tytułu Zastawskich, dostało się w XVI w. Hlebowiczom z których ostatnia Krzystyna córka Jerzego Karola, r. 1678 wniosła te dobra w posagu mężowi Kazimierzowi Sapieże wojewodzie wil. R. 1755 Antoni Przezdziecki kupił hrabstwo Zastawskie.

a) Kościół i Klasztor Dominikanów fund. 1636 Kazimierz Sapieha wojewoda wileń. (Kościół był gotycki) – supr. i zamieniono na monaster prawosławny.

b) Kaplica na cmentarzu parafial. w Zastawiu.

istn. c) Borzdyń wieś, Kaplica. (dziś do parafii Rakow)

6) Grodek Siemkowski czyli Solomerecki, wieś, Kościół paraf. okazały fund. 1391 Adam Chmara wojewoda mińsk – r. 1866 zamieniono na cerkiew prawosławną.

7) Wołma czyli Starzyny, miasteczko, Kościół paraf. fund. 1483 Stanisław Dankszewicz z żoną Barbarą, zburzony przez Kalwinów, odbudował z modrzewiu 1587 Jerzy Radziwiłł biskup wileń.; r. 1860 wymurowany na nowo, r. 1866 zamieniono na cerkiew prawosławną.

istn. a) Raborowszczyzna, Kościół drewniany filialny modrzewiowy fund. 1680 Elżbieta z Dołmatów Zajączkowskich Białozorowa – r. 1880 jako Kaplica wcielony do parafii Kamień.

istn. b) Zaniewszczyzna Kościół drewn. filialny fund. Barbara Wieżabitowska – r. 1880 jako Kaplica wcielony do parafii Rakow.

istn. c) Wołma Kaplica na cmentarzu Katolika istnieje. (do parafii Rakow)

8. Rakow miasteczko, Kościół paraf. S. Ducha wraz z Klasztorem Dominika-
now przy nim fund. 1679 Hieronim i Konstantyn z Sapiehów San-
guszkowie, po supresyi został parafialnym, r. 1824 na nowo z drze-
wa odbudowany

a) Klasztor i Szpital Bonifratrów w Rakowie fund. 1658 ist.
Hieronim Sanguszko biskup sufragan wileń. – supr. 1864.

b) Kaplica cmentarna w Rakowie.

c) Kijowiec wieś, Kaplica modrzewiowa r. 1715 przez Domin: ist.
Karow rakowskich – zniesiona.

d) Zaniewszczyzna Kaplica od r. 1880 przydzielona

e) Tupalszczyzna Kaplica przydzielona.

f) Borzdyń Kaplica przydzielona.

g) Wołma, Kaplica cmentarna przydzielona.

9. Pierszaje wieś, Kościół paraf. mod rzewiowy fund. 1588 Jerzy ist.
Radziwiłł biskup wileń.; r. 1864 Kościół na nowo wymurował Bene-
dykt hr. Tyszkiewicz (ojciec)

a) Kaplica na cmentarzu.

10) Nowy Dwór wieś, Kościół paraf. murowany fund. 1992 Pruszyńscy
1872 zamieniony w cerkiew prawosławną

(W całym dekanacie Mińskim powiatowym są dziś tylko 3 parafie: Rakow,
Kamień, Pierszaje.)

III. Dekanat Wiński-Nadniemeński.

1. Kojdanow miasto, Kościół parafialny modrzewiowy fund. istn.
w 1439 Mihat Zygmuntowicz Książe litewsk., a podług innych Książe-
na Radziwiłłowa.

a) Kaplica cmentarna w Kojdanowie.

b) Nowosiółki Kościół filialny modrzewiowy fund. 1681
Elżbieta z Dołmatów Białozorowa, odnowili r. 1860 Kos-
trowicey; r. 1870 zamieniony na cerkiew prawosławną.

c) Wiazyń Kościół filialny modrzewiowy fund. 1693 Karol istn.
Stanisław Radziwiłł.

d) Stankow, Kościół filialny, dziś Kaplica. istn.

e) Nårejki Kaplica. istn.

f) Warbuzy Kaplica. istn.

g) Skorodno Kaplica. istn.

h) Rubiłki Kaplica. istn.

2. Świerzeń miasteczko, Kościół paraf. murowany fund. 1588
Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Kasztelan trocki.

a) Prusinow Kościół filialny r. 1885.

b) Horodec Kaplica 1885.

3) Uzda miasteczko, Kościół paraf. drewniany fund. 1684 Elż-
bieta Zawiszyna

a) Kaplia na cmentarzu w Uździe.

b) Tołkaczewice Kaplica.

c) Kuchcice Kaplica.

d) Starzyny Kaplica

e) Podsadka Kaplica – zniesiona.

4) Mikołajewszczyzna wieś, Kościół paraf. murowany fund. 1652
Alexander Ludwik Radziwiłł – r. 1868 zabrany na cerkiew prawosławną
a parafia przyłączono do Uzdy.

5) Rubieżewicze miasteczko, kościół paraf. murowany fund. 1798 Dominik Radziwiłł – r. 1868 zabrany na cerkiew, a parafia wcielona do Kojdanowa.

6) Stołpce miasteczko, Kościół parafjalny o Kazały murowany z klasztorem Dominikanów fund. 1621 Alexander Stuszka woj. jewoda nowogrodzki (+1651) – r. 1835 supprymowano Dominikanów i przekształcono w parafję świecką, Którą r. 1867 zniesiono.

a) Kaplica na cmentarzu – zniesiono.

(W całym dekanacie radzieneńskim pozostało 3 parafje w Kojdanowie, Uździe, Świerznie.)

IV. Dekanat Borysowski.

1. Borysow miasto, Kościół paraf. z drzewa fund. 1642 Adam Kazanowski marszałek nadworny Kor. starosta borysow, wymurowany r. 1806–1823 przez x. Onufrego Gzowskiego proboszcza miejscowego. R. 1643 był tu proboszczem x. Szymon Czartoryjski Kanonik smoleński.

   a) Słoboda w. z kaplicą.
   b) Lubatowszczyzna w. z kaplicą.
   c) Kalwarya z kaplicą.
   d) Łozin zaścianek z kaplicą na cmentarzu.

2. Korzeń wieś, kościół paraf. drewniany fund. r. 1805 Kapituła katedr. wileńsk. Wieś ta od 1843–1877 należała do obywatela Czudowskiego.

   a) Hłaniewicze wieś, z kościołkiem filialnym drewn. f. 1755 Michał Slizień. – Wieś tę z dawna posiadali Czudowscy, r. 1877 przedali Hłastingom.
   b) Kocioły wieś niegdyś Kapituły wileńskiej z daru Witolda, z kaplicą.

3. Okołów wieś, kościół paraf. drewniany fund. 1798 Michał Wołłowicz pisarz W. Ks. Lit.

   a) Zawiszyn wieś kościół filialny modrzewiowy fund. 1670 Michał Zawisza podkomorzy, wymurował 1858 Teodor Zawisza – r. 1877 obrócony na cerkiew.

4. Dziedziłowicze wieś, kościół paraf. drewniany fund. 1798 Rafał Slizień instygator W. X. Lit. – Mogiłki pod Kościołem oprzywają dziedzice Slizniowie od r. 1709. – R. 1884 przyłączono do tej parafii: Chotajewicze.

   a) Mosiż wieś, z Kościołem filialnym drewnianym fund. 1760 Joachim Litawor Chreptowicz podkanclerzy lit. – r. 1880 zamieniony w kaplicę. Był tu pałac, zwierzyniec, park, biblioteka, [illegible] do Chreptowiczów, zbiór numizmatyczny do 2000 sztuk, galerya obrazów i rzeźb, [illegible] Kor. 1776. [illegible] po r. 1856.

5. Łohojsk miasteczko z Kościołem paraf. pierwotnie z drzewa fund. 1609 Alexander Tyszkiewicz, po spaleniu w r. 1700 Antoni Tyszkiewicz jenerał wojsk lit. r. 1787 zaczął murować nowy kościół, który syn jego Wincenty referendarz W.X.Lit. 1793 dokończył a biskup wileński Massalski 20 Listopada 1791 poświęcił.

a) Łohojsk Kaplica na cmentarzu.
b) Tadulin Kaplica na cmentarzu.
c) Emilianowska na cmentarzu.
d) Łohojsk oratorium w pałacu – zniesione.
d) Cerkiew i monaster Bazyljanów unitów w Łohojsku na okopach zamkowych fund. 1752 Antoni Tyszkiewicz biskup zmudzki, pod tyt. Bohojawienia – supryn. 1834.

Pałac w Łohojsku miał bibliotekę do 6000 dzieł, zbiór numizmatyczny do 1500 sztuk, zbiór obrazów, rzeźb, rycin starożytności.

6. Kiemieszowce w. kościół paraf. z drzewa fund. 1695 Jan Mackiewicz obozny

a) Zaporze w. z kaplicą.

7) Chotopienicze miasteczko kościół paraf. i przy nim Klasztor Dominikanów fund. 1703 z drzewa Marcin Dominik Chalecki starosta nowosielski – supr. 1832. Gdy Kościół r. 1844 zgorzał, r. 1854 x. Jaczewicz proboszcz miejscowy wymurował nowy kościół pod tyt. Exaltationis S. Crucis (z cudownym Krzyżem)

8) Ziembin miasteczko kościół paraf. Wniebowzięcia N. P. Maryi i przy nim a) klasztor Marjawitek, supr. 1774.
Klasztor Dominikanów fund. 1609 z drzewa Adam Jakowiczowie podkomorzy wojewódz. smoleńsk. Po pogorzeli Kościoła, wymurował nowy r. 1788 przez Chylińskiego, konsekr. 1790 – supr. 1832 i zamieniony na parafialny.

a) Krzeczyn, kościół filialny fund. 1617 Jerzy Hołowczyc chorąży, z żoną Reginą Kawczyńską – r. 1877 zamieniony na cerkiew.

425

9) Berezyna borysowska wieś, Kościół paraf. S. Trojcy fund. 1682 Konstanty Władysław Pac chorąży W.X. Lit., a podług innych r. 1737. Bernardynow Klasztor przy Kościele fund. 1692 wyliczającej 1682 – supr. 1832, pozostał Kościołem parafialnym..

a) Małe Dołce Kościół filialny – r. 1877 zabrany na cerkiew.

10) Dokszyce miasteczko, kościół paraf. drewniany fund. 1608 Stanisław Kiszka scholastyk wileński, sekretarz W.X. Lit.; po zniszczeniu w r. 1708, odbudował na nowo z drzewa r. 1745 x. Michał Fiodorowicz pleban, konsekr. 1753 Alexander Hbrain sufragan zmudzki.

a) Dokszyce Kaplica na cmentarzu.
b) Zaszczesłany Kaplica.
c) Zamosze Kaplica.

11) Hajna wieś, Kościół paraf. drewniany Wniebowzięcia N. P. Maryi fund. 1386–1390 Władysław Jagiełło, najstarszy kościół w dyecezyi mińskiej, należało do niego 28 zaścianków szlacheckich, 54 wsie, 16 folwarków, 18 dworow szlacheckich, 2 miasteczka (razem 523 osad) – wymurował r. 1789 x. Cyprik proboszcz, konsekr. 1788 Tadeusz Bukaty sufragan zmudzki – r. 1877 obrócony na cerkiew.

a) Łukowiec Kaplica – przyłączona do biskupstwa wileńsk. do parafii Radoszkowickiej.
b) Krzemieniec Kaplica – przyłączona do dyecezyi wileńsk. do parafii Radoszkowickiej.
c) Zajelniak Kaplica – zniesiona 1877.

12) Komajsk wieś, Kościół paraf. drewniany S. Jana Chrzcic. fund. 1809 Jan Mackiewicz z żoną Teresią – r. 1865 obrócony na cerkiew.

13) Chotajewicze wieś, Kościół parafialny S. Ducha drewniany, przy nim Klasztor Dominikanów fund. około r. 1758, a podług innych r. 1803 – supr. 1832 i zamieniono na parafialny, który r. 1884 na cerkiew obrócono. (Klasztor Dominikanów fund. 1681 Barbara Konstancya z Kawieczynskich Druck-Horska wojtowa mińska.)

14) Omniszew wieś, Kościół paraf. ś. Trójcy drewniany, fund. 1795 Józef i Amela Korsakowie – r. 1867 obrócony na cerkiew

(Dekanat Borysowski miał 14 parafij; z tych zniesiono 4, pozostało 10)

V. Dekanat Zhumeński

1) Berezyna miasteczko, Kościół paraf. drewniany fund. 1641 Kazmierz Lew Sapieha hetman.

a) Rawanicze Kościół filialny, fund. Słotwińscy, murowany
b) Kuchcice Kaplica murowana.
c) Gierzgajłow Kaplica.
d) Brodziec Kaplica.
e) Osmołowka Kaplica – r. 1867 obrócona na cerkiew.
f) Bołtuszewicze, Kaplica murowana fund. Świętorzeckich – r. 1875 obrócona na cerkiew.

2) Zhumeń miasto, które z całym powiatem r. 1430 Witold darował biskupom wileńsk.; Kościół paraf. drewn. fund. 1799 przez parafian – R. 1795 Carowa Katarzyna darowała Zhumeń jeneratowi Szewicz.

a) Smitowicze Kaplica na cmentarzu.
b) Ubiel, Kaplica.

3) Błonie wieś, Kościół paraf. S. Jana Chrzciciela drewniany fund. 1748 Józef Baka jezuita i darował wieś Jezuitom którzy tu założyli Rezydencyją Bakanowską, po supres. zakonu 1775 został parafialnym.

4) Serafin miasteczko, Kościół paraf. drewniany S. Antoniego Padewskiego z Klasztorem Franciszkanów fund. 1672 Kazmierz Zaniszewski – po supressyi zakonu r. 1832 został parafialnym.

a) Drażnia Kościół filialny – zniesiony po r. 1855, fundacyi Zaniszewskiego.
b) Sucin Kaplica.
c) Horki Kaplica.
d) Protasewicze Kaplica.

5) Koroliszczewicze wieś, Kościół paraf. drewn. fund. 1785 Stanisław Pruszyński.

a) Łoszyca Kaplica.
b) Paszkiewicze Kaplica.
c) Obczak Kaplica.

6. Smiłowicze miasteczko, Kościół paraf. murowany ś. Trójcy i przy nim Klasztor Missyonarzy Fund. 1747 Marcybella Załuski Kalinowski Zawistyna marszałkowa – po supresyi zakonników, r. 1845 zostat parafialnym, potem filialnym – r. 1868 obrócono na cerkiew. ×1832

a) Ubiel Kaplica.
b) Dworzec Kaplica.

7) Dukora miasteczko, Kościół paraf. murowany Fund. 1794 Stanisław Słoniuszko rządca dóbr hetmana Ogińskiego; r. 1855 zostat filialnym – r. 1868 obrócony na cerkiew.

(w Dukorze jest piękny pałac zbudowany około r. 1800 przez Franciszka Osztorpa z biblioteką, zbiorem ryin i numizmatów – odr. 1852 przeszedł na własność Hertinga.)

(W dekanacie Zhumeńskim pozostało 5 parafij, i filia i 11 Kaplic – zniesiono 2 parafie.)

VI. Dekanat Bobrujski

1. Bobrujsk miasto, kościół parafialny murowany fund. 1628 16/5 Piotr Fryzna wojewoda parnawski osadziwszy przy nim Jezuitów (Residenta) — po supresyi zakonu 1773 został parafią świecką; spalił się r. 1886.
Przy tu klasztor Marjawitek istn. 1784.
a) Szaciłki Kościół filialny murowany fund. 1650 Jezuici, gdy się spalił r. 1812, parafianie wystawili drewniany r. 1818
Kaplice istniejące: b) Malinowy. c) Paniuszkiewicze. d) Woterzyn. e) Piotrowicze. f) Horbacewicze. g) Kisielewicze.
Kaplice supprymowane i na cerkwie po r. 1868 zajęte: a) Omelno. b) Janin. c) Jasny las. d) Domanowszczyzna. e) Dobosnia (jest tu wielki pałac rodziny Syrokomla-Bułhaków, z biblioteką, archiwum i różnemi zbiorami).

2) Choromce wieś, z Kościołem paraf. murow. fund. 1760 Kazimierz Sołtan — po spaleniu w r. 1843, wystawiono 1845 nowy z drzewa.
a) Rudobiałka Kaplica.
b) Albrechtow Kaplica.
c) Ksawerpol Kaplica — r. 1867 zajęta na cerkiew.

3) Hłusk wieś, kościół murowany paraf. S. Anny z klasztorem Bernardynów fund. 1662 Aleksander Połubinski mar. szałek W. X. Lit. — Po supressyi zakonników r. 1832 — został parafialnym. (z cudownym obrazem P. Marji)
a) Kaplica na cmentarzu w Hłusku.
Kaplice na cerkwie zajęte r. 1868: a) Radutycze. b) Zawołoczyce. c) Dworzec. d) Borysowszczyzna. e) Ustersky.
Klasztor Marjawitek w Hłusku fund. 1736 (Albrycht Korjże Radziwił — suprym. 1850. ujęcie 1784

4) Świsłocz miasteczko, kościół paraf. drewniany fund. 1786 Barbara z Niezabitowskich Zabiełłowa generałowa.

a) Chołuj kościół filialny drewniany P. Jezusa ukrzyżowanego fund. 1793 Jezuici, przy nim była Misya.

VII. Dekanat Mozyrsko-Rzeczycki.

1) Mozyrz miasto, Kościół paraf. drewniany fund. 1615 Baltazar Stawiński starosta mozyrski – z cudownym wizerunkiem Zbawiciela.

Kościół S. Michała archan. z Klasztorem Bernardynów Których tu 1643 prowadził Stefan Łoszka pułkownik mozyrski, którym r. 1648 wymurowano Kościół i Klasztor – supr. 1832 i na cerkiew obrócony.

Kościół i Klasztor Maryawitek fund. 1752 Gedeon Jeleński Kasztelan nowogrodzki – supr. 1856.

Kościół i Klasztor (misyi) Jezuitów którzy tu r. 1750 Szkoły otworzyli – supr. r. 1773.

a) Kurodyńce, Kościół filialny fund. 1622 Jan Stawiński starosta mozyrski – r. 1870 zajęty na cerkiew.

Kaplice istniejące (które do r. 1863 należały do parafji w Kimbarówce): a) Barbarow. b) Jarowla. c) Hołowczyce. d) Kuzimicze. e) Nowiki.

Kaplice po r. 1868 zabrane na cerkwie: a) Skryhałow. b) Zamoszcze czyli Zamoście. c) Horbowicze. d) Leśniewiczy. e) Korzenie.

2) Petryków miasteczko, Kościół paraf. drewn. fund. 1638 Krzysztof Chodkiewicz Kasztelan wileński

a) Doroszewicze Kaplica, odr. 1879 zamknięta.

Kaplice po r. 1863 zabrane na cerkwie: a) Grabow. b) Działkowicze. c) Horodyszcze. d) Komorowice. e) Nowosiółki.

3) Kopatkiewicze miasteczko, Kościół paraf. drewniany fund. 1796 Rafał Jeleński:

a) Komarowicze Kaplica. b) Horodziatycze Kaplica. c) Działkowicze Kaplica.

4) Rzeczyca miasto powiatowe, Kościół paraf. drewniany z Klasztorem Dominikanów fund. 1634 Alexander Stuszka wojewoda miński – Po kasacie Klasztoru w r. 1835, parafia, kościół zgorzał 1862.

a) Łojów Kościół filialny fund. Michał Stanisław Judycki.

b) Berezówka Kościół filialny, zabrany na cerkiew.

c) Sołtanow Kościół filialny, zabrany na cerkiew.

d) Zaspa Kościół filialny, zabrany na cerkiew.

5) Żurawiczе (Residencja) miasteczko, Kościół paraf. murowany z Klasztorem Jezuitów fund. 1726 Jezuici, po których kasacie r. 1773 objęli Klasztor Bernardyni, (supr. 1832) a po nich Kapucyni supr. r. 1832. Potem (1836) utworzono Kościół parafialny, który r. 1866 obrócono na cerkiew.

F. r. 1638 Marcin Szyrawski jezuita zeskrobek, pierwotnie drewniany (z obrazem cudownym P. Marji, od r. 1673.) wymurowali potem

a) Hliniсze Kaplica – r. 1863 zabrana na cerkiew.

6) Kimbarówka wieś czyli Ciemna Dolina (Vallis umbrosa) albo Sambor; Kościół paraf. murowany z Klasztorem Cystersów fund. 1711 Zygmunt Szukszta podczaszy Kijowski z żoną Zofią Komorowską, od r. 1730 przyłączono parafię. – Opactwo skasowano 1842, a Klasztor 1864 przerobiono na monaster prawosławny.

a) Kimbarówka czyli Dolina Anielska (Vallis angelica), Kościół S. Michała archanioła z Klasztorem Cystersek fund. 1744 x. Benedykt Rozański opat Kimbarowiecki; (supr. 1885, a Klasztor przerobiono na monaster czerkic prawosławnych.) istniał jeszcze 1885.

7) Ostrohladowicze miasteczko, Kościół paraf. Wniebowzięcia N. P. Marji fund. 1626 Mikołaj Charliński z żoną Heleną z Odrowążów, odbudował z drzewa 1803 Józef Korsak pleban.

a) Brahin miasteczko, Kościół filialny – supr. po r. 1856.

b) Chojniki miasteczko, Kościół filialny – supr. po r. 1856.

c) Wielki Bór wieś z kaplicą – supr. po r. 1856.

429

VIII. Dekanat Piński.

1. Pińsk miasto, kościół paraf. murowany, z klasztorem Franciszkanów fund. 1396 Zygmunt Kiejstutowicz Książe piński. Kościół ten pierwotnie drewniany, wymurował 1510 Zygmunt I. – R. 1835 skasowani Franciszkanie i utworzona parafia świecka. (86. Monografia Pińska, przez x. A. Moszyńskiego w Ateneum 1844 Tom III.) – Właściwie kościół wymurowany 1712–1730 po pogorzeli drewnianego

Kościół i Klasztor Jezuitów w Pińsku fund. 1635 roku 1632 Albrycht Stanisław Radziwiłł Kanclerz lit., konsekrował 1647 Krasicki sufragan Łucki. Po kassacie Jezuitów r. 1772, przerobiono 1836 Kościół na cerkiew. Tu spoczywało ciało bł. Andrzeja Boboli od r. 1812–1927 w którym zabrane zostało do Połocka.

Kościół i Klasztor Dominikanów w Pińsku fund 1678 Ludwika Maria z margrabiów Strozzi Kapciowa wojewodzina połocka – po supressyi w r. zamieniono w cerkiew Katedralna.

a) Kościół i Klasztor Komunistów w Pińsku fund. 1693 Jan Karol Dołski marszałek w. lit. pierwotnie z drzewa pod tytułem S. Karola Boromeusza, r. 1776 wymurowany, w części miasta zwanej Karolin. – Po supressyi zakonników pozostał kościół filialnym.

Kościół i Klasztor Bernardynów w Pińsku pod tyt. S. Michała fund. 1705 Michał Wiśniowiecki hetman W. X. Lit. z żoną Katarzyną Dołską pierwotnie z drzewa, r. 1786 wymurowany, na przedmieściu Karolinie. – Po Kassacie r. 1835 przerobiony na cerkiew.

Kościół i Klasztor Karmelitów bosych w Pińsku pod tyt. S. Kazimierza Królewicza fund. 1734 pierwotnie z drzewa Szymon Ossowski landwójt piński; r. 1791 wymurowany – po supressyi r. 1832 sprzedany r. 1857 żydowi który go przerobił na młyn parowy.

Kościół i Klasztor Maryawitek w Pińsku fund. 1856 Stefan Turczynowicz Kanonik pilikpiński pleban wileński – supryn. 1856, a gmach przerobiono na urzęda.

b) Ochow Kościół filialny murowany fund. 1710 Jan Godebski rektor Jezuitów pińskich – r. 1870 zajęty na archiw.

c) Osow Kościół filialny drewniany fund. 1348 Kars powicz – supr.

Kaplice istniejące: a) Zawidczyce. b) Żylnikowicze.

Kaplice zabrane na cerkwie prawosławne: 1) Miastkowicze. 2) Krystynow. 3) Bizerewicze. 4) Tyrnowicze. 5) Gaj. 6) Piaseczno. 7) Koszewicze. 8) Krasiejew. 9) Bezdany. 10) Podłac. 11) Dubroj. 12) Krotow.

(Obecnie przyłączono filią w Łuninie, filią w Telechanach. i Kaplicę w Stoszanach.)

2) Dawidgrodek miasteczko, Kościół paraf. drewniany Bożego Ciała fund. 1623 Jan Radziwił ordynat Kleck. a podług innych miasteczko w r. 1649 Krzysztof Radziwił wojewoda trocki.

a) Turow Kościół filialny drewniany fund. 1414 Witold; na nowo wzniesiony z drzewa 1804 przez Jezuitów pińskich na ruinach zamku Książęcego były tu Rezydencya Jezuitów supr. 1772.

b) Kazangrodek Kaplica (przyłączona po zniesieniu parafii w Łachwie)

c) Lichow Kaplica.

3) Lubieszow czyli Dołsk miasteczko, Kościół paraf. I. Jan ewang. z drzewa z Klasztorem Piarow fund. 1693 Jan Karol Dołski marszałek W.X. lit. z żoną Anną Chodorowską F – po supres. 1834. zostat parafialnym.

Fwymurowany 1783, Konsekr. 1796 Krzysztof Kazikowski supra. Jan Ruski

1756 bud. 1786

a) Kościół i Klasztor Kapucynów murowany fund. Jan Czarnecki Kasztelan brastaw. supr. 1832, a Kościół zamieniony w filialny.

4) Łahiszyn miasteczko, Kościół paraf. Nawiedzenia N. P. Maryi, murowany, fund. 1634, Stanisław Albrecht Radziwiłł Kanclerz litew. – z cudownym obrazem N. P. Maryi, stojącym od r. 1665. – r. 1865 zamieniony w cerkiew, a parafią przyłączono do Pińska. Rezydencya Jezuitów upr. 1772.

a) Selelechany wieś z kaplicą – suprym.

b) Stoszany wieś z kaplicą – suprym.

c) Krahlewicze wieś z kaplicą drewn. przy dworze fund. 1760 Darewski potkownik – suprym.

5) Łachwa miasteczko, Kościół paraf. murowany S. Trojcy fund. 1586 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka – r. 1865 zamieniony na cerkiew. (Dobra te dostały się 1825 Piotrowi Księciu Witgenstein za żoną Stefanią córką Dominika Radziwiłła – Witgenstein sprzedał dobra Biała Radziwiłłowska i Naliboki Księciu Hohenlohe-Schillingfürst.) – przyłączona do parafii Dawidgródek (podł. Tyszkiewicza fund. 1746 Michał Radziwiłł hetman w. lit.

a) Kożangródek miasteczko, kaplica murowana (dawniej Kościół filialny) fund. 1780 Michał Szyszł. – po r. 1856 przyłączona do parafii Dawidgródek.

b) Chworostow, kaplica na cmentarzu – suprym. po r. 1856.

6) Horodyszcze pińskie wieś, Kościół paraf. drewniany S. Anny, z klasztorem Benedyktynów i opactwem fund. 1659 Karol Kopeć wojewoda trocki, sprowadziwszy zakonników z Monte-Cassino. R. 1774 Stanisław Kieszkowski opat Kościół i klasztor wymurował – suprym. 1864 a Kościół i klasztor sprzedano p. De la Garde prezesowi izby skarbowej mińskiej.

a) Pohost miasteczko, z Kościołem filialnym – suprym. na cerkiew.

b) Łunin wieś z Kościołem filialnym murowanym fund. 1694 Książęta Lubeccy dziedzice – supr. 1864, a wieś przyłączono do parafii w Pińsku

c) Soszno wieś z Kościołem filialnym – supr. po r. 1864 na cerkiew.

d) Bohdanowka wieś, z Kościołem filialnym – supr. po r. 1864 na cerkiew.

e) Płoskinie kaplica – supr. 1864 na cerkiew.

(W tej parafii była cerkiew w Kupiatyczach, z cudownym obrazem N. Maryi P. przeniesionym do Kijowa)

431

IX. Dekanat Stucki.

1) **Stuck** miasto powiatowe (ma 7 cerkwi i 1 monaster), Kościół S. Antoniego z Padwy z klasztorem Bernardynów fund. 1671 Samuel Oskierko sędzia ziemski mozyrski. (Podług Tyszkiewicza w Tece wileń. IV str. 122, miał r. 1661 fundować Bogusław Radziwiłł Komiszy litew. Kalwin, co mylne. — podł. innych fund. 1739 Ludwik Oskierko starosta mozyrski) — po pogorzeli w r. 1812, odbudowany r. 1820 — po supressyi Klasztoru w r. 1842 zajęto Klasztor na koszary a Kościół r. 1865 mianowano parafialnym, po zniesieniu Starej fary.

a) Stara fara w Stucku, Kościół parafialny modrzewiowy fund. 1419 Zygmunt Kiejstutowicz Konsekr. 1439 Maciej z Trok biskup wileń. zniesiony r. 1865, a parafia przeniesiono do kościoła pobernardyńskiego.

b) Stuck Kościół i Klasztor Maryawitek fund. 1784 Albrecht Radziwiłł generał-major wojsk lit. — supr. r. 1856. F. 1745 Kunegunda Radziwiłłowa starościna mozyrska; dokończ. 1784 starosta mozyrski; po supressyi zamieniono w cerkiew. (Collegium)

c) Stuck, Kościół S. Ducha drewniany z Klasztorem Jezuitów fund. 1709 Kiersnin Kijkowski — po supressyi Jezuitów zamieniony na cerkiew.

Kaplice istniejące: a) Stuck na cmentarzu. b) Wołoty czyli Wołożyn. c) Winnica.

Kaplice zamknięte po r. 1864: a) Lohost miasteczko. b) Bołoteryce. c) Wańkowszczyzna, d) Raszkiewicze.

2. **Urzecz** wieś z Kościołem filialnym istniejącym. (w powiecie bobrujsk.)

Kaplice do tej filii istniejące: a) Szabusy w. b) Lieklicze. c) Jurkiewicze.

2. **Nieśwież** miasto, Kościół paraf. S. Ducha fund. 1510 Piotr Jan Kiszka; r. 1554 oddał go Kalwinom Mikołaj Radziwiłł Czarny; r. 1584 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka oddał go katolikom i Collegium Jezuitów przy nim osadził, r. 1589 zaczął budować na tem miejscu wspaniały Kościół farny Bożego Ciała, który skończono 1593. Parafia pozostała przy tym Kościele i po supressyi Jezuitów.

Kaplice istniejące: a) Nowomieyska (na nowem mieście) w Nieświeżu. b) S. Szydora fund. 1626 Albrecht Władysław Radziwiłł kasztel. wileń. przy nim szpital (Dawniej Jezuicka zawiadywała tą kaplicą.) za Bramą Stucką w Nieświeżu. c) Połosna wieś, Kościół filialny, zamieniony w Kaplicę istniejącą.

Nowosiołki, Kościół filialny zamieniony na cerkiew.

Kościoły zniesione w Nieświeżu:

a) Kościół S. Eufemii i Klasztor Benedyktynek w Nieświeżu

fund. 1596 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka z żoną Eufemią Wiśniowiecką — supr. 1866 na cerkiew.

b) Kościół S. Katarzyny z Klasztorem Bernardynów w Nieświeżu fund 1598 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka wojewoda wileńsk. — supr. 1864 na cerkiew.

c) Kościół i Klasztor Dominikanów w Nieświeżu fund. 1672 Bazyli Szarapa Bakanowski podstoli smoleński, z drzewa, wymurowany 1690 — supr. 1868 na cerkiew. Jest tu cudowny obraz N. P. Marji (Matki Boskiej Ostrobramskiej) w ołtarzu Różańcowej P. Marji który Szyrejowa wśród rupieci na zamku Nieświeskim znalazła i odnowiony tu darowała; pozostawiono go dziś w cerkwi.

d) Kościół S. Krzyża w Nieświeżu za miastem (pół mili w śród lasu) z Klasztorem Benedyktynów, fund. 1673 Michał Kazimierz Radziwiłł hetman w. lit. — supr. 1866 stoi pustkowiem. Było tu Bractwo.

e) Kościół S. Michała w Nieświeżu za miastem, (pół mili) (Domus Certae Poenitentiae) z Klasztorem Jezuitów fund. 1660 Michał Kazimierz Radziwiłł hetman w. lit, wymurował r. 1736 wnuk Michał Kazimierz Radziwiłł Rybeńko, Konsekr. 1738 Michał Zienkowicz biskup wileń. — po Kasacie r. 1772 stał pustkami i po r. 1832 obrócony na skład prochu.

Kaplice dwie na zamku w Nieświeżu:
a) Pierwsza zbudowana wraz z zamkiem 1585 przez Księcia Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotkę.
b) Druga zbudowana 1758 przez Michała Kazimierza Radziwiłła Rybeńkę dla cudownego obrazu P. Marji po Sołtysku — obecnie odnowiona ma w ołtarzu obraz P. Marji Loretańskiej (Obraz cudowny P. Marji Loretańskiej z napisem Vincas Zoanes znalezione pod Wiedniem 1684 oddany przez hetmana Jana Sobieskiego Jarosławowi III który go miał w Willanowie Po śmierci króla wywiozła Marya Kazimira 1696 do Rzymu, oddziedziczył go Królewicz Jakób i darował siostrze Katarzynie Radziwiłłowej — dziś jest w Berlinie.) W kaplicy na wmurowanej tablicy wypisana historya tego obrazu. Kaplicę tę pobłogosławił 1758 Antoni Tyszkiewicz biskup smoleńsk.

3. **Kleck** miasteczko, Kościół parafialny starożytny murowany 1555 fund. 1450 Andrzej Mostowitowski. Mikołaj Radziwiłł Czarny nadał go Kalwinom, a Stanisław Albert Radziwiłł r. 1585 powrócił go Katolikom. — Z cudownym obrazem N. P. Marji.

a) Sołowie wieś, Kościół filialny drewniany fund. Kajetan i Agnieszka Zacznicze.

b) Kaplice istniejące: 1) Radziwiliszki. 2) Janowicze. 3) Leuczyn. 4) Piaskowicze. 5) Zaostrowce. 6) Jasienin. 7) Dunajczyce.

c) Kaplica supryzowana w r. 1864: Hołtynce.

Klasztor Dominikanów w Klecku fund. 1683 Stanisław Radziwiłł marszałek w. lit. — supr. 1832.

4. Cimkowicze miasteczko, kościół paraf. drewniany ś. Michała fund. 1647 Leo Sapieha podkomorzy lit. (na miejscu dawnego kościoła drewnianego który fundował 1560 Jan Szymon Jurjewicz Olelkowicz Książe Słucki a konsekrował Kardynał Jerzy Radziwiłł biśk. wileń.)

a) Wasilczyce, kaplica istn.

5. Niedźwiedzica miasteczko, kościół paraf. drewniany ŚŚ. Piotra i Pawła, fund. w XV wieku, zburzony przez Tatarów, r. 1545 odbudował na nowo Paweł xiążę Holszański biśk. wileń., wreszcie odbudowali znowu 1645 Radziwiłłowie z drzewa (właściwie Alexander Ludwik Radziwiłł.)

a) Sowiejki wieś, kaplica.

6) Kopyl miasteczko, kościół paraf. ŚŚ. Piotra i Pawła, drewniany. fund. 1439 Michał syn Zygmunta Kiejstutowicza wielkorządca Litwy, uposażył Alexander (Olelko) Olgierdowicz Książe Słucki r. 1441; po pogorzeli w r. 1856 wymurowali parafianie 1859 r.

Kaplice istniejące: a) Kopyl, na cmentarzu ś. Rocha. b) Uszowo.

Kaplice zuprymowane: a) Rymie. b) Doktorowicze zabrana na cerkiew.

7) Staroycе wieś, kościół paraf. ś. Trójcy modrzewiowy fund. 1685 (1762) Stanisław Karol Radziwiłł; po pogorzeli wystawił nowy r. 1816 Karol Radziwiłł z żoną Rzewuską.

Kaplice istniejące: a) Miacewicze fund. Bonifacego Krupskiego. b) Borki. c) Lutowicze fund. Rdułtowskich r. 1822.

Kościoły zuprymowane:

8) Lachowicze miasteczko, kościół paraf. (N. P. Maryi murowany fund. 1602 Jan Karol Chodkiewicz hetman w. lit.; po spaleniu wymurowali na nowo 1750 Michał Xiążę Massalski hetman w. lit. – r. 1775 nabyta fortaleca na starostwo – r. 1820 zajęty na cerkiew. – Tu pochowany Tadeusz Rejtan r. 1780.

Kaplice zuprymowane: a) Lachowicze na cmentarzu. b) Peretresty. c) Mysłobóże.

9) Bobownia miasteczko, Kościół paraf. (drewn.) (S. Michała fund. 1636 Stanisław Albrycht Radziwił Kanclerz lit. – r. 1865 zajęty na cerkiew.

10) Hrozów wieś, Kościół paraf. murowany Zdjęcia Chrystusa z krzyża fund. 1802 Michał Berezwicz radca stanu dziedzic; odrestaurował 1813 Jan Mierzejewski – Po r. 1863 przemieniony na cerkiew.

Kościoły filialne: a) Bastawce, zabrany na cerkiew.
b) Chrzanow, zabrany na cerkiew.
Był tu od dawna monaster prawosławny w Hrozowie.

11) Zamosć wieś, Kościół paraf. fund. 1697 Karol Stanisław Radziwił, odnowiony r. 1861 – Po r. 1863 zabrany na cerkiew.

Kaplica: a) Winiszcze czyli Wojniszcze, ruprzymow:

X. Dekanat Nowogródzko-Stwołowicki.

1. Nowogródek miasto powiatowe, Kościół paraf. S. Michała murow. z Klasztorem Dominikanów fund. 1624 Krzysztof Chodkiewicz Koniuszy Lit. pierwotnie z drzewa, po pożarach r. 1751 i 1831, odbudowany z muru; — po Kasacie zakonu 1857 został parafialny.

a) Kościół filialny w Nowogrodku był do r. 1857 parafialnym, w którym to roku proboszcz przeniesiono do Kościoła podominikańskiego. Pierwotny Kościół farny z drzewa fund. 1395 Witold W. X. L.; r. 1712 wymurował go x. Maciej Ancuta sufragan wileń. Jest tu w Kaplicy pomnik dla poległych pod Chocimem postawiony przez Jana Rudomina Kaszt. nowogrodzk.

c) Kościół i Klasztor OO. pod tyt. N. P. Maryi, Dominikanek fund. 1654 Michał Dombrowski Kawaler maltań. — po supresyi w r. 1864, przerobiony na cerkiew wojskową r. 1865

d) Kościół i Klasztor (S. Antoniego z Padwy) Franciszkanów fund. 1435 Helena Radziwiłłowa — supr. 1839 i zabrany na cerkiew soborną. — Klasztor na nowo fund. 1714 Tomasz Wojniłowicz podstoli nowogrodzk.

e) Kościół i Klasztor (Collegium) Jezuitów; po supresyi r. 1772, przerobiono na ratusz r. 1815. — fund. 1621 Marcin Gradowski

f) Cerkiew unicka z monasterem Bazylianów w Nowogrodku zajęta r. 1866 na cerkiew prawosławną.

g) Kościół i Klasztor Bonifratrów r. 1649 Kazimierz Leon Sapieha podKanc. Lit.

h) Klasztor Marjawitek supr. 1774.

Kaplice istniejące: a) w Nowogrodku na cmentarzu. b) Milkiewicze. c) Starojelnia (do r. 1863 parafialny). d) Swerotycze. e) Horodek. f) Niehniewicze (do r. 1864 parafia). g) Chroleyce.

2) Wsielub Kościół paraf. S. [illegible] Andrzeja fund. Andrzej Niemirowicz w XV w.; Stanisław Dowojna (wzięty w jasyr) r. 1543 erygował 2 altarie; Mikołaj Radziwiłł wojewoda wileński Kościół oddał Kalwinom; r. 1642 Abraham Dowojna biskup wileń. powrócił Katolikom i nadał tytuł S. Kazimierza.

Kaplice istniejące: a) Wsielub na cmentarzu b) Bienin c) Werestkow

3. Kroszyn, kościół parafialny Bożego Ciała, (i S. Jerzego) z drzewa fund. 1452 Jerzy Gojczowicz, konsekr. 1453 Mikołaj Dzierzgowicz biskup. wileń.; r. 1818 wystawił nowy z drzewa x. Matuszewicz proboszcz, konsekr. 1833 Benedykt Kłągiewicz biskup. wileń. – Q. 1865 przyłączono tu parafię w Stwołowiczach.

Kaplice istniejące: a) Kroszyn na cmentarzu. b) Hacisze. c) Żelaznica. d) Drabinowszczyzna.

4) Dárew kościół P. Maryi parafialny drewniany fund. 1440 Piotr Montygerdowicz namiestnik nowogrodzki; r. 1841 Bernard Misiewicz proboszcz wystawił nowy drewniany.

Kaplica cmentarna w Swojatyczach (do r. 1864 kościół parafialny)

5. Worończa, kościół paraf. murowany S. Anny fund. 1881 Józef Kiersiłowski Kasztelan nowogrodz. (+1814 wojewoda nowogrodzk.); konsekr. Ignacy Massalski biskup. wileń.

Kaplice istniejące: a) Serwecz. b) Tuchanowicze.

6. Łotoneczka, kościół paraf. drewniany S. Jerzego fund. 1751 Antoni Józef Żołkowski sufragan wileń. na miejscu dawnego modrzewiowego, który fundował r. 1437 Zygmunt Kiejstutowicz

Kaplice istniejące: a) Mir, dwie Kaplice (do r. 1864 była tu osobna parafia). 2) Proście. 3) Horodzieje. 4) Zawsze. 5) Obrzyń.

7. Nowa-Mysz kościół paraf. drewniany Przemienienia Pańskiego fund. 1641 Kazimierz Lew Sapieha, po pogorzeli, nowy kościół paraf. wymurował 1825 Leon Książe Sapieha

Kaplice istniejące: a) Nowa-Mysz na cmentarzu. 2) Lehodzwa czyli Lohozwa. 3) Piotrowicze. 4) Nowosady.

Klasztor Jezuitów (Collegium) w Starej-Myszy fund. 1640 Mikołaj Judycki Władysław. Kasztelan nowogrodzk. – supr.

Kościoły suprymowane:

8. Mir Kościół gotycki murowany fund. 1594 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka, r. 1856 odrestaurowany – z cudownym obrazem S. Antoniego z Padwy. – R. 1864 zabrany na cerkiew, a parafia wcielono do Połonczki.
Kaplica zniesiona: a) Horka b) Mordziejów.

9. Starojelnia wieś, Kościół paraf. modrzewiowy fund. 1650 Leo Sapieha podkanclerzy lit. – r. 1864 zniesiono probostwo które wcielono do Nowogródka, a kościół paraf. przeznaczono na Kaplicę.
Kaplice w Swerotwiu i Korzyłach (sic) należą dziś do parafii w Nowogródku.

10. Niehniewicze, kościół modrzewiowy paraf. fund. 1636 Stanisław Albrecht Radziwiłł kanc. lit., wymurował r. 1856 Wojciech Sawicki pleban. – R. 1862 zniesiono parafię a kościół przeznaczono na Kaplicę grobową.

11. Krzywoszyn miasteczko, Kościół paraf. modrzewiowy fund. 1545 Anna z Niemirowa żona Łukasza Dowojny, z synem Łukaszem Dowojną, – r. 1864 obrócono na cerkiew. – Posiada Rezydencyą Jezuitów, supr. 1772.

12) Stwołowicze miasteczko, Kościół parafialny drewniany, przy którym r. 1616 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka założył Komandorią Maltańską dla trzeciego syna Zygmunta Karola Radziwiłła (który r. 1609 wstąpił do Kawalerów Maltańskich) zapisawszy na ten cel dobra Stwołowicze (kupione) i Łoziejki. Zygmunt Karol Radziwiłł Komandor Stwołowicki r. 1636 zapisał Kościołowi wieś Berezowiec i fundował r. 1639 przy Kościele Kaplicę wspaniałą tak zwany Domek Loretański z cudownym obrazem N. P. Marzi. Na miejscu starego Kościoła wystawił r. 1669 Mikołaj Judycki Komandor nowy drewniany. Ostatni raz wspaniały Kościół wymurował r. 1810 ostatni Komandor Ludwik Rajgrod Radziwiłł odznaczony Kluczami. – Komandorią suprymowano 1835, a Kościół r. 1864 obrócono na cerkiew; parafią z Kaplicami przyłączono do parafii Krzywoszyn.

Komandorowie w Stwołowiczach: Zygmunt Karol Radziwił 1616 +1642 w Rzymie jako wojewoda nowogrodzki; – Tomasz i Mikołaj Władysław Zyberscy bracia 1643–1671; – Kazimierz Michał Pac 1688–1719; – Michał Dąbrowski 1728–1740; – Jerzy de Saxe (syn Augusta II i Urszuli Katarzyny z Bokumow Francizkowej Lubomirskiej) 1740–1764; – Mikołaj Stecki + ; Ludwik Radziwił ordynat Klecki + 1830, ostatni Komandor.

13) Swojatycze wieś, Kościół parafj. modrzewiowy fund. 1635 Alexander Jaroszewicz Zwierz; – a podług drugich fund. 1735 Michał Dąbrowski Komandor stwołowicki; odnowił 1859 x. Józef Bertowicz proboszcz – r. 1864 obrocono na cerkiew, a parafja włączono do Darew.

14) Horodyszcze czyli Horodyszcz miasteczko, Kościół parafj. drewniany Wniebowzięcia P. Maryi, fund. 1494 Jerzy Wołodkowicz; r. 1640 Jan Kamieński obszerny Kościół wymurował – r. 1859 zabrany na cerkiew; 4 mile od Nowogródka; w tej parafji o mile we wsi Zaosie urodził się 1798 Adam Mickiewicz poeta; a we wsi Niedźwiadka r. 1798 Ignacy Domejko geolog.

Kaplica: Burdykowszczyzna wieś, supr.

15) Srow miasteczko, Kościół parafj. modrzewiowy fund. 1638 Alexander Ludwik Radziwił; – r. 1868 zajęty na cerkiew

Kaplica: Lipa wieś, – supr.

16) Zadwieje czyli Zadwieja wieś, Kościół parafj. modrzewiowy fund. 1617 Jerzy Hołownia chorąży – r. 1867 zamieniony w cerkiew.

17) Iskołdz parafj. kościół – supr. po r. 1856.

Kaplice suprymowane: a) Uzianice, b) Zausze. c) Rudawka d) Hudzianka

Spis Kościołów w dyecezyi Mińskiej.
(mających Dotacyje)

Annopol parafia 3.
Bastawce filia 28.
*Berezowka fil. (bez dotacyi) 20
Berezyna Borysowska w. par. z Klasztorem Bernardynów 13.
" Zhumenska m. par. 15.
Błonie par. z Klasz. Jezuitów 15
Bobrujsk m. par. Klasz. Jezuitów 17. (rezydencya), Klasz. Marjawitek.
Bohdanowka w. fil. 23.
Bobownia m. par. 28
Bohuszewicze fil. 15.
Borysow m. par. 11.
Brahin m. fil. 20.
Chojniki m. fil. 20
Cholaowszyzna fil. 3. (z cudow. obrazem N. P. Marji karmiącej dziecię)
Cholopienicze m. par. z Klasz. Dominikanów 12. Klasz. Marjawitek.
Chotuj fil. 18.
Choromce w. par. 17.
Chotajewicze w. par. z Klasz. Dominikanow 13.
Chotow fil. 5
Chrystynów fil. (Krystynow) 22.
Chrzanow fil. 28.
Cinkowicze m. par. 27
Darew par. 30
Domanowszyzna Kaplica.
Doktorowicze fil.
Domaszewicze Kapl.
Dawidgrodek m. paraf. 22
Dokszyce m. par. 13.
Dolce małe fil. 13.
Drazna fil. 15
Dubrowy par. 6.
Dukora m. par. 16
Dutka fil 5.
Driedritowicze par. 11.
Gródek par. 6.

* [redacted] Hasiewicze w. fil. 11 (bez dotacyi)
Hajna w. par. 13.
Hłusk w. par. 2 Klaszt. Bernardynów 17. z cud. obraz. P. Marji
" - Klaszt. Maryawitek 17.
Horodyszcze Słowogrodzkie par. 32.
" Pińskie w. par. Klaszt. Benedyktynów 23.
Hrozow w. par. 28
Zhumeń par. 15
Zszkołdz par. 30
Zwieniec m. par. 5 [redacted]
" Klasztor Franciszkanów 5.
Zurewicze par. Klaszt. Kapucynów 20 i Bernardynów 20.
Kamień m. par. 5 i jezuitów, z cudown. obraz. P. Marji.
Korolewszczewicze par. 15.
Kiemieszowce w. par. 12
Kimbarowka par. Klaszt. Cystersów 20
" Klaszt. Cysterseк 20
Kleck m. par. 26. (z cudownym obrazem P. marji)
" Klaszt. Dominikanów 26.
Kojdanów par. 9.
Komajsk w. par. 13.
Kopatkiewicze par. 19.
Kopyl par. 27.
Korzeń par. 11.
Korzenieci m. par. 5
Kozangródek par. Kapl. 22. 23.
Kroszyn par. 30
Krotow fil. 22.
Krzyżyn fil. 12
Krzywoszyn par. 31. z rezyden. Jezuitów
Kurodyszcze fil. 19.
Lachowicze m. par. 27.
Lubieszow m. par. Klaszt. Piarow 22.
" Klaszt. Kapucynów 22.
Łachwa m. par. 23.
Łahiszyn m. par. 23. (z cudownym obrazem P. Marji) rezident. Jezuitów.
Łohojsk m. par. 12.
Łuniń m. fil. 20
Łojow fil. 20

Miastkowicze fil.
Mikołajewszczyzna par. 9.
Mińsk m. Klaszt. Bernardynów 1.
" Klaszt. Franciszkanów 2.
" Klaszt. Dominikanów 1.
" Klaszt. Benedyktynów 2
" Klaszt. Karmelitów 2
" Klaszt. Bonifratrów 2
" Klaszt. Rochitów 2
" Klaszt. Mariawitek 2
" Klaszt. Bernardynek 1
" Klaszt. sióstr miłosierdzia 3.
Klaszt. Benedyktynek 1.
" Katedra, Klaszt. Jezuitów 1.
" Żera dawna 1.
" Filia 3. (bezdotacyj)
" Kapl. Towarzystwa Dobroczynności, Klaszt. Sióstr Miłos. 3.
Mir m. paraf. (z cudownym obrazem S. Antoniego Pad.) 31.
Mozyrz par. 19.
" Klaszt. Bernardynów 19.
" Klaszt. Mariawitek 19.
" Klaszt. Jezuitów 19. (bezdotacyj)
Mozir fil. 11.
Naborowszczyzna fil. 6.
Niedzwiedzica par. 27
Nichniewicze par. 31
Nieswież m. par. i Klaszt. Jezuitów 25.
" Klaszt. Benedyktynek 25
" Klaszt. Bernardynów 26
" Klaszt. Dominikanów 26 (z cudownym obrazem N. Panny)
" Klaszt Benedyktynów 26.
Nowogrodek m. paraf. i Klaszt. Dominikanów 29.
" Klaszt. Franciszkanów 29
" Klaszt. Dominikanek 29
" Klaszt. Jezuitów 29. (bezdotacyj)
" Filia 29 (bezdotacyj)
" Klaszt. Bonifratrów 29.
Nowa-Wilejsz par. 31 Klaszt. Marjawitek. 29.
Nowosiołki (pod Stuckiem) fil. 25.
Nowosiołki (pod Mińskiem) fil. 9.
Nowydwór par. 7. (bezdotacyj)

*Omniszew w. par. (bez dotacyi) 14.
Ochow fil. 22
Okołów par. 11
Osow fil. 22
Ostrohladowicze par. 20
Peretretowicze fil.
Petrykow m. par. 19.
Peretresty w. kapl. 27.
Pietrzaje par. 7
Pinsk m. par. Klaszt. Franciszkanów 21
* " Klaszt. Jezuitów 21 (bez dotacyi)
" Klaszt. Dominikanow 21
" Klaszt. Komunistów 21
* " Klaszt. Bernardynów 21 (bez dotac.)
" Klaszt. Karmelitów 21 (boryk)
" Klaszt. Maryawitek 22
Pohost m. fil. 23.
Połoneczka par. 30
Rakow par. Klaszt. Dominikanów 7.
" Klaszt. Bonifratrów. 7.
Rubieżewicze par. 10.
Rzeczyca m. par. Klaszt. Dominikanów 20.
Serafin m. par. Klaszt. Franciszkanów 15
Serwecz 30. Stuck m. par. Klaszt. Bernardynow 25
" Klaszt. Maryawitek 25
* " Klaszt. Jezuitów 25 (bez dotacyi)
" stara fara 25
Smiłowicze m. par. Klaszt. Misyonarzy 16
Snow paraf. 32.
Sołowje w. fil. 26
Sołtanow fil 20.
Starczyce w. par. 27.
Starzynki fil. 5
Stara-Myss Klaszt. Jezuitów 30 Starojelnia w. par. 31.
Stołpce par. klaszt. Dominikanów 10
Stwołowicze par. Komandorya Maltańska 31. (z cudown. obr. Matki)
Swierzeń par. 9.
Swiślocz m. par. 18.
Swojatycze par. 32.
Szaułki fil. 17.
Turow m. fil. 22. rezyd. Jezuitów
Urzecze w. fil. 25.
Uzda par. 8.
Wolma par. 6.
Wołczkowicze fil. 3.
(NSZW) 150 Wołoczka par. 30
Wielub par. 29.
Zadwiej par. 32.
Zamość w. par. 28.
Zaniewszczyzna fil. 6.
Zastawniński m. par. 6.
" Klaszt. Dominikanów 6.
Zaspa fil. 20
Zawiszyn fil. 11.
Ziembin m. par. Klaszt. Dominikanów 12
159.
(166)

Dyecezya inflantska po upadku arcybiskupstwa rygskiego r. 1582 Stefan Batory utworzył biskupstwo wendeńskie które następnie 1633 przemieniono na inflantskie. Wyliczenie i opis kościołów tej dyecezyi dokonał Jan Tecnon Dr. praw archidyakon wendeński wraz z sekretarzem swym x. Erdmannem r. 1613 w rękopisie niemieckiem: „Visitatio livonicarum ecclesiarum facta a. 1613." znajdującem się w rygskim archiwie. Większa część kościołów katolickich wraz z częścią Inflant odpadły do Szwecyi 1625. Pozostały przy Polsce tylko tak zwane polskie Inflanty składające się z 4 powiatów: dyneburgskiego, rzeżyckiego (Rositten) lucyńskiego (Ludsen) i marynauskiego (Marienhauzen) w których ostatniemi czasy następujące istniały kościoły parafialne:

I) Dekanat Wyższy Dyneburg: 1. Osuń nowej fundacyi. 2. Indryca (stary). 3. Krasław (przy którym klasztor Misyonarzy i Seminarium założone r. 1755 przez Konstantego Ludwika Platera kasztelana połockiego który tutaj też klasztor Sióstr Miłosierdzia założył) z trzema filialnemi kościołami a) Skajście b) Kombul c) Borówka. 4. Uzwałd przy którym Łaski starosta Dyneburski około 1626 osadził Jezuitów przeniesionych z Dyneburga, a suprym. 1820) 5. Rudzisza z filią a) Ragele. 6. Bierzagola. 7. Andrejpno. 8. Bakmujza (nowy) 9. Dagda z filią a) Nowa mysł. 10. Jenismujza.

II) Dekanat: Niższy Dyneburg: 1. Dyneburg (przy którym Alexander Gosiewski wojewoda smoleński r. 1631 Jezuitów osadził, suprym. 1820) 2. Liwenmujza z filią a) Krzyżburg (Kreitzberg) b) Carogrod. 3. Lixno z filiami a) Ziegal b) Kokup c) Arendol. d) Grejgaliszki e) Bajniszki. 4) Józefow. 5. Wyszki. 6. Jasmujza. 7. Nidermujza z filią a) Dubno. 8 Prele 9. Rudzena (przy któ[illegible]

katedra biskupstwa w Krasławiu od r. 1755 stała

R. 1757 otworzono Seminarium duchowne w Krasławiu — Józef Dominik Łuzyna biskup inflantski przeznaczył na sufragana inflantsk. 30000 tynfów. — jednakże biskupi nie mieszkali w Krasławiu.

Sielicka rzędzina inflancka Dominikanow osadzita supr. 1832) 10. Agłona (przy którym r. 1700 Ewa Justyna z Sielickich Szostowicka skarbnikowa witebska dominikanów osadziła) z filiami a) Lutany b) Abenmujza. 11. Warkow.

III Dekanat: Rzeżycko-nadarzniewski: 1. Rzeżyca 2. Sarkania. 3. Ciokady. 4. Dukszt̄ygata. 5. Uzutmujza. 6. Bykow. 7. Kownata. 8. Dryczany. 9. Stalarowczyzna. 10 Dukszt̄ygata Czechowiczow z filią: a) Zosna. 11. Wielony (przy którym Ryckowie fundowali Bernardynow, supprym.) 11. Rykow

IV Dekanat: Rzeżycko-nadlubański: 1. Fejmany. 2. Pusza 3. Rezentow. 4. Prezna. 5. Rybiniszki. 6. Galeny. 7. Styrniany. 8. Borchow. 9. Warklany

V Dekanat Przed-lucyński 1. Lucyn. 2. Ewersmujza. 3. Słobudzińce. 4. Lanckorona. 5. Rundany. 6. Brodajsze. 7. Rajpol. 8. Pytla. 9. Matnow. 10. Posinie (przy którym Mikołaj Popławski biskup inflancki 1691 Dominikanow osadził supr. 1832) z filią: a) Bryzi. 11. Istalona.

VI Dekanat Za-lucyński: 1. Poszmuciow. 2. Stygtow. 3. Berzygata. 4. Rejterany. 5. Birże. 6. Bołowsk. 7. Marynhauz. 8. Baltynow.

Kościoły katolickie w dyecezyi Wendeńskiej
r. 1613 – 1618

(podług Wizyty Jana Tecnon Dra Praw, Archidyakona Wendeńskiego i x. Erdmanna Tolgdorf Kanonika Gutsztadzkiego, z polecenia Ottona Schenking biskupa wendeńskiego.)

1) Roderpojs, kościół przy zamku Kanoników wendeńskich.
2) Allosmujże w powiecie Segewoldskim, przy kościele pastor luterski (na północ od Rygi)
3) Walepil czyli Lemburg (koło Nitawy, zamek), kościół murowany opustoszały.
4) Wenda stara koło Arrasch, kościół.
5) Ronneburg, kościół parafialny założony przez króla Stefana Batorego.
6) Trykat Kościół.
7) Smilten k. paraf.
8) Adzel, kościół w zamku Krzyżackim, spalony przez Szwedów.
9) Święciki (2 mile od Adzel) k.
10) Karolo, kościół murowany okazały wystawiony przez żeglarzy, (w ekonomii dorpatskiej) – W przyległych dobrach Rutzen 4 kaplice opustoszałe
11) Miasto (Urbs) milę od Karolo, kościół murowany
12) Kambi (3 mile od Dorpatu), kościół murowany. – W dobrach Kaster kaplica.
13) Lungrois (dziś Zagnic lub Leal i Lelks) kość. S. Andrzeja.
14) Ajmuże (4 mil od Dorpatu), kość. murow. S. Jakóba.

15) Kaulichten (Kawelecht) 5 mil od Dorpatu, Kościół murow.

16) Rauden, 3 mil od Dorpatu, Kość. S. Maryna murowany.

17) Dorpat miasto, miało dawniej 11 Kościołów Katolickich, teraz jeden Kościół (prepozytura) na górze, niegdyś Katedralny. Inne Kościoły: a) Najśw. Panny xx. Jezuitów. – Zniszczone zaś: a) S. Jana Chrzciciela (luterski), b) S. Mikołaja zburzony przez Szwedów. c) S. Katarzyny z Kollegium. d) S. Jakuba (dawniej Franciszkanów. e) dwa Kościoły w zamku. f) trzy Kościoły za miastem: S. Jerzego i S. Antoniego.

18) Szpital dla wojskowych Katolików w zamku dorpatskim fundował Zygmunt III.

19) Pelwa w powiecie Kyrempskim, Kościół murowany fundowany przez Tyzenhauza. – Dawniej był w Kiempach Kościół parafialny w zamku.

20) Nowogrodek (Neuhausen) 5 mil od Randen, Kość. paraf. w zamku.

21) Renden (Renda) Kość. paraf. murowany.

22) Marienburg, Kościół w zamku.

23) Szwanenburg, Kościół w zamku.

24) Helmet w zamku dwa murowane Kościoły: estońki i nie-
25) miecki.

26) Lucerna, 2 mil od Felinu, wspaniały Kościół P. Maryi na górze murowany.

27) Taurus (dziś Tarwast) Kościół murowany. – Między Felinem a Weissensteinem drugi Kościół S. Jakóba – i dalej trzeci.

28) Felin miasto miało dawniej 5 Kościołów: S. Jana, S. Katarzyny, klasztorny, zamkowy, na przedmieściu i szpitalny. Król Stefan Batory przy Kościele poklasztornym fundował prepozyturę.

29) Parnawa miasto, Kościół murowany z prepozyturą.

30) Stara Parnawa, Kościół murowany opuszczony. Wokoliy były Kościoły a) Fitkel Kościół murowany; b) kaplica S. Maryna nad morzem drewniana
parę mil od Parnawy; c) Kościół w dobrach probostwa parnawskiego (6 mil od Parnawy)

f) Kościół N. Panny nad morzem (3 mil od Parnawy); g) Kościół św. Wawrzyńca drewniany przy folwarku Kokenka (6 mil od Parnawy). Officyalstwo parnawskie miało pod sobą katolickie parafial: ne kościoły: Karkus, Felin, Taurus, Lucerna, Helmet, Ermes, Rujen, Perckel, Jalis, Warzel, Lemzal z swemi filiami, Gonija.

30) Kościół św. Katarzyny (dziś okrąg kirchowy Zaara) 3 mil od Parnawy, w dobrach Farensbacha, niegdyś głośny cudami, pusty.

31) Karkus probostwo.

32) Oberpalen z zamkiem, kościół pusty.

33) Rujen, kościół parafialny, murowany, spustoszały dotowany przez króla Stefana.

34) Burtnik, kościół murowany opustoszały.

35) Holmar, kościół murowany, probostwo.

36) Werda, kościół katedralny, przy nim parafia.

37) Warzel (Waizel) z Unburg, dwa zamki oddzielne miały 2 kościoły, stanowiące jedną parafią. Kościół w Unburg zbudował niedawno Kas. Diawitj zwane Ubekorn kościół r. 1400 stawny był z cudów.

38) Lemzal zamek z kościołem parafialnym, do którego należał kościół filialny w Leder (Lodiger).

39) Trejden, kościół drewniany zburzony, pozostała tylko kaplica w zamku.

40) Kremon, kościół parafialny był pół mili od zamku.

41) Sygwold przy zamku kościół parafialny drewniany.

42) Zitaue, w zamku kościół drewniany zbudowali parafianie.

43) Jaunpil (Georgenburg) kościół drewniany (dziś w guberni kowieńskiej).

44) Kościół S. Maryi Magdaleny w dobrach Seweryna Tańskiego (dziś Ziesegal) zbudowany przez panne Magdalenę Ungerównę przy nim pastor luterski.

45) Kockenhausen kościół przy murze miejskim zbudowany — prepozytura.

46) Rothered, kościół drewniany odbudowany przez Kazanowskiego.

47) Lenenwarden, na miejscu murowanego zburzonego kościoła zbudował r. 1613 Kazanowski kościół drewniany.

48) Ikskul (Ixkul) kościół z 3 ołtarzami.

49) Kircholm kościół S. Jerzego (filia do Ikskul) zbudował r. 1613 Karol Chodkiewicz hetman na pamiątkę zwycięstwa nad Szwedami w r. 1605. — Na przyległej wyspie był murowany kościół S. Marcina jeden najpierwszy w Inflantach wzniesiony przed 400 laty przez Meinharda biskupa, ten przy końcu XVI wieku zabrali Luteranie z Rygi.

50) Lebal (Lebalg) kościół, niemiał proboszcza.

51) Sztenen (Stenin) kościół, niemiał proboszcza.

52) Orla, kościół, niemiał proboszcza.

53) Berzon, zamek Karola Chodkiewicza, kościół niemiał proboszcza.

54) Laudon, zamek Chodkiewicza, kościół niemiał proboszcza.

55) Rzerzyca (Rositen), zamek pograniczny, z kościołem.

56) Lucyn (Ludsen) zamek pograniczny, z kościołem.

57) Marienhausen zamek pograniczny, z kościołem.

W tych 57 kościołach (parafjalnych) było tylko 13 proboszczów; same kościoły ubogie, brak apparatów, kielichy zwykle cynowe.

Podzielona zaś była dyecezja wendeńska na 4 dekanaty: 1) wendeński, 2) parnawski, 3) dorpacki 4) felińcki.

(Ob: Visitatio Livonicarum ecclesiarum facta A. 1613 a die Transfigurationis Domini usque ad 11 Octobris per rev. d. Archidiaconum Vendensem et rev. Episcopi Livoniae Vicarium — drukowane w Archiv für die Geschichte Liv- Esth- und Curlands. Dorpat 1842. Tom I pag. 24-77.)

Kościoły w dyecezyi inflantskiej r. 1715.

A) Officialatus Curoniensis et Semigallensis (Piltinensis).

1. Mitawa Kość. paraf. murow. przy nim xx. Jezuici, f. 1643.
2. Goldynga Kość. paraf. murow. f. 1640 Książe Jakob Kettler.
3. Alschwangen Kość. paraf. murow. f. 1623 Jan Ulrych hr. Schwerin z filią Felixberg (nad morzem)
4. Laukiesa Kość. paraf. drewn. fund. Teodor Wolf sufragan.
5. Schönberg Kość. paraf. murow. przy nim Collegium Jezuitów fund. 1692 — z filią: Ozelmujża, drewn.
6. Illuksta Kość. paraf. przy nim Collegium Jezuitów.

a) Suboez (w Semigalii) rezydencya xx. Jezuitów.
b) Baucsk rezydencya xx. Jezuitów.
c) Libawa, Kaplica swiecka.

Kościołki xx. Bazylianow-Unitów: 1) Illuksta (monasterek). 2) Jakobstadt (nad Dźwiną) monasterek fundowany r. 1670 przez Jana Werpichowskiego, objęty r. 1813 przez Bazylian (Oba należały do Połockiej archidyecezyi unickiej)

B) Officialatus Livoniensis.

1. Dynneburg, Kość. Katedr. i paraf. drewniany, z filią Aula.
2. Lucyn (Ludsen) Kość. paraf. drewn.
3. Rzeczyca (Rositen) Kość. paraf. drewn. f. 1685.
4. Liwenmujża (Livenhof) Kość paraf. f. 1685 Leonard Louej.
5. Ossuń, Kość. paraf. drewn. f. 1685

Capellaniae privatae:

1) Indryca Kość. drewn. f. 1695 Andrzej Slater.
2) Krastaw Kość. drewn. f. 1680 Jerzy Wolff jezuita.
3) Dagda Kość. drewn. f. Hilzen potkownik.
4) Fejmany Kość. drewn. f. Korf.
5) Ruszona Kość. drewn. f. Sokołowski.
6) Prele Kość drewn. f. Borch
7) Rulmujza (Aula) filia parafii dyneborgskiej f. 1626 Alexander Gosiewski.
8) Uzwalda missia xx. Jezuitów, f. 1701 Lacki.
9) Kownata, Kość drewn. fund. Sołtan chorąży litew., missia xx. Dominikanów.

Capellae sive oratoria.

Monasteria:

1) Dyneburg Collegium xx. Jezuitów.
2) Posin z Klasztorem xx. Dominikanów, f. 1691 Felix Kazimierz Potocki.
3) Wyszkow czyli Jagłona (Agłona) z Klasztorem xx. Dominikanów, f. 1700 Ewa z Sielickich Szostowicka.

Missia:

Petersburg w Rossyi.

(Ob: Relatio de statu Episcopatus Livoniae Anno 1715 per Christophorum Szembek episc. Livoniae Clementi XI. Papae porrecta. Mspt in fol. zark.)

Kościoły dawnej Dyecezyi Inflantskiej.

A) Suffragania Inflantska

(w Archidyecezyi Mohylewskiej).

Dekanat Wyższego Dyneburga.

1. Dyneburg (Dynaborka łotewsk.) miasto. Pierwotny kościół katolicki wraz zamkiem wystawił tu r. 1222 Ernest von Rossburg Kontur Krzyżacki. Gdy ten kościół w XVI wieku zajęty przez Luteranów zniszczał, fundował r. 1678 Król Jan III w środku miasta kościół parafialny drewniany. R. 1683 Mikołaj Popławski biskup inflantski ustanowił przy tym kościele katedrę biskupią pod tytułem S. Józefa oblubieńca; a król Jan III. r. 1683 uposażył ten kościół wsią jezuicką Aula czyli Almujża, a August II nadał folwark Zidermujża r. 1727. Gdy ten kościół na początku XIX wieku zgorzał, wystawili parafianie nowy mały kościół parafialny z drzewa pod tytułem S. Trojcy r. 1812 na cmentarzu między starem i nowem przedmieściem, z 2 ołtarzami, który r. 1850 rozebrano. Dzisiejszy nowy kościół parafialny pod tytułem S. Piotra w okowach wymurowano na nowem przedmieściu r. 1848 kosztem proboszcza Antoniego Hagiewicza, konsekrował go r. 1857 Wacław Żyliński metropolita.

Kościół Jezuitów w Nowym Dyneburgu fundował 1629 Aleksander Korwin Gosiewski wojewoda smoleń. na pamiątkę zwycięztwa nad Szwedami i nadał wieś Aula zwaną. Piotr Kulesza superiór r. 1641 ze składek wymurował kościół i gmachy, a Lacki starosta dyneburski zapisał wieś Uziwałdę. Nowy kościół stanął

r. 1737 kosztem Jana Ludwika Platera, a przy nim r. 1746 Kollegium jezuickie i Dom probacyj. R. 1810 przeniesiono z Jezuitów do Uziwałdy, gmachy zajęto na fortecę a kościół na cerkiew soborną prawosławną.

Aula wieś z Misją Jezuitów i kościołem filialnym r. 1715, który później zniesiono i na to miast parafią utworzono.

2. Krastaw (Krostowa łotew.) miasteczko. Pierwotny kościół drewniany z Misją Jezuitów fundował r. 1680 Jerzy Wolff jezuita, była przy nim Kapellania. Gdy się z tąd r. 1757 Jezuici do Indryży przenieśli, zajęli ich miejsce xx. Misjonarze z Warszawy. Kościół dzisiejszy parafialny Św. Ludwika króla, wspaniały wymurował r. 1755 Konstanty Ludwik Borel-Plater wojewoda mścisławski z żoną Augustą z Oginskich przeznaczywszy go na katedrę inflantską i Seminarium dyecezyi inflantskiej i smoleńskiej, które r. 1757 Misjonarze objęli (r. 1842 suprymowani a Seminarium do Mińska przeniesione). Dzisiejszy kościół wybudowany (1755-1776) poświęcił r. 1787 d. 25 Września Stanisław Bohusz-Siestrzencewicz biskup malleński. Po lewej stronie kościoła przybudowana jest Kaplica Św. Donata, z wchodem od prezbiterium; w niej sprowadzają w trumnie oszklonej relikwie Św. Donata, wydobyte w Rzymie z katakumb cmentarza Św. Wawrzyńca w Rzymie i tu wraz z naczyniem krwi tegoż męczennika. Dawny drewniany parafialny kościół przed r. 1755 miał 3 ołtarze, w wielkim ołtarzu średnim mieścił się cudowny obraz N. P. Marji z dzieciątkiem Jezus.

Kopytow. Kościół filialny drewniany Św. Jerzego istniał 1725-1761, obecnie zniesiony.

Skajście (Skajstas łotew.) kościół filialny drewniany N. P. Marji, fundacji Żebrowskiego r. 1778; istnieje.

Borowka (Borowkas łotew.) kościół filialny murowany Św. Wacława r. 1811 kosztem Wacława Platera; istnieje.

Kombul (Kombula łotew.) kościół filialny murowany r. 1822 Św. Józefa; istnieje.

Kaplica Serca Jezusowego w pałacu hr. Platerów w Krasławiu, fund. r. 1775; istnieje.

Kaplica Św. Rocha w Krasławiu z klasztorem Sióstr Miłosierdzia i Szpitalem fund. 1789 przez Konstancyję Augustę z Ogińskich hr. Platerową; zniszczona r. 1862.

3. Dagda miasteczko; Kościół parafialny Św. Trójcy istniał tu już w XVII wieku, [illegible] i należał jako filia do parafii w Ossunie. R. 1742 Jan August Hilzen kasztelan inflancki wymurował dzisiejszy Kościół parafialny, przy którym Misyą xx. Jezuitów fundował.

Nowomyśl Kościołek filialny murowany fund. 1814 Jan Kotb; istniejący.

Kaplica drewniana drewniana [illegible] w Bereśni fund. 1805 Józefa Targonskiego.

4. Ossuń (Osunie łotew.) wieś, Kościół parafialny drewniany Przemienienia Pańskiego fundacyi Królewskiej r. 1680, konsekrowany r. 1690 d. 6 maja przez Mikołaja Popławskiego biskupa inflant. Kościół ten odnowiony r. 1811 kosztem Wyszomirskiego prałata i Kuprewicza (Karola) Kanonika konsekrował na nowo r. 1830 pod tytułem Podwyższenia Św. Krzyża. Walerian Kamiński sufragan białoruski.

5. Uziwałol (Uziwałda łotew.) wieś, Kościół parafialny Św. Michała archan. z misyą Jezuitów fund. 1701 Łacki starosta dyneburski, konsekrowany r. 1755 przez Antoniego Ostrowskiego biskupa inflant. R. 1811 przenieśli tu Jezuici Kollegium z Dyneburga, które do r. 1820 istniało.

6. Aula (Aulja łotew.) Pierwotny Kościół parafialny drewniany istniał tu już przed r. 1530. Po zniszczeniu takowego przez Lutrauów, wybudował r. 1626 Alexander Gosiewski, arcybiskup smoleński, nowy Kościół, przy którym Jezuitów osadził, nadawszy im wioskę Aula. Po spaleniu tego Kościoła, wymurowano nowy w r. 1675, który później biskup Popławski konsekrował jako parafialny.

R. 1790 wymurowali Jezuici nowy Kościół parafialny pod tyt. Tow. S. Marji Magdaleny, konsekrowany tegoż roku przez Jana Beniosławskiego sufragana mohylowskiego. R. 1810 opuścili Jezuici Rulę która przeszła pod zarząd duchowieństwa świec.kiego.

Rogel (Ragiele Totew.) wieś z Kościołem filialnym drewnianym.

7. Indryca (Indrica Totew.), Kościół parafialny istniał tu już za czasów krzyżackich, do którego Krastaw jako filia należał. Dzisiejszy Kościół parafialny drewniany S. Jana Chrzciciela fundował 1695 Jan Andrzej Plater dziedzic tej wsi, konsekrował go Mikołaj Słupski biskup grazyonopolitański kustosz wileński sufragan białoruski.

W tej parafji istniał drugi parafjalny Kościół w Tyniszmujża r. 1780; którą to parafją 1826 zniesiono, jedna część takowej do Indryży, a drugą do Krastawia wieloso, trzecią zaś część z Tyniszmujża do parafji Dusiyń przyłączono.

8. Birżagoła (Birżagola Totew.), wieś; dzisiejszy Kościół drewniany, parafjalny pod tytułem SS. Szczepana i Wawrzyńca, na miejscu starożytnego drewnianego wystawiony kosztem obywatela Sokołowskiego, x. Stefana Mickiewicza prałata wileńsk. Hieronima Oskierki, konsekrowany r. 1751 d. 6 Września przez Józefa Puzyny biskupa inflant.

Okra wieś z Kościołem filialnym św. Hieronima zbudowanym r. 1819 kosztem Konstancyi Oskierczyny.

9. Wyszki (Wyszkos Totew.) miasteczko; Kościół parafialny Zwiastowa P. Maryi fundowany r. 1621 przez Elżbietę Mohlową za miastem. R. 1715 przeniósł ten drewniany Kościół na wyspę w mieście Hieronim Mohl z żoną Katarzyną.

10. Józefow (Józefowa Totew.) wieś; pierwotny Kościół parafialny istniał już r. 1685; dzisiejszy pod tytułem S. Piotra i Pawła, z drzewa zbudował 1782 Stanisław Szaduński.

W całym dekanacie: 10 parafji, 6 filij, 2 kaplice, 18 Kapłanów, 41786 dusz katol.

Dekanat Niższego Dyneburga.

1. Liksna (Leyksna łotew.) miasteczko; pierwotny Kościół z Misyą Jezuitów istniał już r. 1749 i był do r. 1780 filią parafii Dyneburgskiej. Dzisiejszy Kościół parafialny murowany pod tytułem Najśw. Imienia Jezus Maryi i S. Józefa wzniósł 1770 Józafat Tyberg wojewoda inflant., poświęcił 1798, konsekrował go 1819 Walerian Kamieńko biskup abderyteński.

   Kaplice: a) Liksna przy pałacu. b) Latmal.

2. Prele (Prēļus łotew.) miasteczko; Kościół drewniany z Misyą Jezuitów, fundacyi Borchów istniał tu r. 1714–1780. Dzisiejszy Kościół parafialny Ś. P. Maryi wystawił r. 1771 Józef Borch.

   Prele drugi Kościół lecz filialny.

   Pelany Kościół filialny.

   Eleonorwil (Lonorwils łotew.) Kościół filialny.

   Kaplica murowana w Prelach przy pałacu.

3. Warkow (Warkhof — Warkowa łotew.) Pierwotny Kościół w tej wsi, był jeszcze r. 1780 filialnym Misyi Jezuitów Prelach. Dzisiejszy Kościół parafialny S. Trojcy, z drzewa dotował r. 1804 Józef hr. Borch, odbudowany r. 1826.

4. Liwenhofja (Livenhof) wieś; Kościół parafialny fund. r. 1670 przez Leonarda Loiecja sędziego ziemsk. brzesk. pod tytułem S. Michała archan. drewniany, w skutek układu Mikołaja Popławskiego biskupa inflant. którego r. 1685 konsekrował, oddany w kolatorstwo Mikołajowi Korffowi Kasztelanowi brzeskiemu w kolatorstwo; r. 1788 wymurowany i tegoż roku przez Jana Benisławskiego biskupa na nowo konsekrowany; r. 1862 kosztem Mikołaja hr. Korffa przerobiony

   Serogród wieś z Kościołem filialnym S. Maryi Magdaleny.

5. Agłona (Agłounia łotew.) wieś; kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi P. i przy nim klasztor xx. Dominikanów fundowała przez zapis w trybunale litewskim d. 25 Maja 1800 Ewa Justyn z Borchów Szostowicka dziedziczka tego miejsca. Kościół pierwotnie drewniany konsekrował d. 10 Września 1751 Józef Łuzyna bisk. inflants. Po pożarze r. 1768 wymurowali Dominikanie dzisiejszy kościół, który r. 1800 Jan Benisławski biskup gadareński konsekrował. Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi (kopia obrazu trockiego koronowanego roku 1716). (Ob. Chodźko Dominik: Wiadomość o Agłonie w Pamiętn. relig. moraln. warszaw. 1856 Nr 8)

Kaplice: Ambenmujża (Ambenhof) i Łutany (Łaudaniszki?)

6. Kołupe (Kołupie łotew.) wieś z kościołem parafialnym drewnianym Przenajśw. Sakramentu, fundowanym r. 1785 przez Józefa Tyberga podkomorzego inflant. i odnowionym r. 1861 przez hrab. Stanisława Plater-Tyberg

Kaplica: Arendol (Randolka).

7. Ruszona wieś. Na miejscu dawnego drewnianego kościółka istniejącego już r. 1710, konsekrowanego 1751 przez biskupa Łuzyna fundowała r. 1766 kościół parafialny drewniany S. Michała wraz z klasztorkiem Dominikanów, Ewa z Felkierzambów Sielicka szlachcianka inflant.; r. 1807 wymurowany; — a klasztor supryzowany r. 1832.

Kaplica: Kamieniec.

8. Jasmujża (Joszmujża łotew.) wieś z kościołem parafialnym Podwyższenia S. Krzyża, fundowanym z muru r. 1815 kosztem Xawerego Szadurskiego; konsekrowany r. 1819.

9. Widermujża (Widrumujża łotew.) z kościołem parafialnym drewnianym SS. Piotra i Pawła, fundowanym przed r. 1748.

Kaplice: Dubno (Warszawka łotew.) i Górnojarza (Wurnojsza).

W całym dekanacie: 9 parafij, 4 filije, 10 kaplic, 28 kapłanów, 38703 dusz katol.

Dekanat Rzeżycko-Rasnieński.

1. Rzeżyca (Resiten czyli Rositen - Rejzieknie łotew.) miasto, w którym zamek i kościół wzniósł r. 1285 wojt krzyżacki Wilhelm Schauerburg. Po zniszczeniu tego kościoła przez wojny, wystawił parafialny kościół Serca Jezusowego r. 1682 Franciszek Bieliński, konsekrował go 17 Września 1685 Mikołaj Popławski bisk. inflant.; odrestaurowany konsekrował r. 1751 bisk. Józef Puzyna - z drzewa, w bocznym ołtarzu był cudowny obraz N. P. Maryi z 3 srebrnemi wotami r. 1725.
2. Bukmuiża, z kościołem parafialnym drewnianym S. Ludwika króla fund. 1785 przez Idziego Hilzena; r. 1829 wymurowany kosztem Sobańskich.

Kaplica: Przemyśl.

3. Lusza z kościołem parafialnym Przenajśw. Trójcy, z drzewa przez Jana Antoniego Szadurskiego czesnika inflant. r. 1743 wzniesionym, przy którym pierwotnie byli Jezuici.
4. Rezentow (Rezentowa łotew.) z kościołem parafialnym drewnianym Podwyższenia S. Krzyża około r. 1800 przez Antoniego Felkerzamba fundowanym.
5. Andrejpol (Andrejpna łotew.), z kościołem parafialnym N. P. Maryi Szkaplerznej, zbudowanym r. 1849 przez Ignacego Szadurskiego.
6. Sarkanie (czyli Sarkany - Sarkonios łotew.) z kościołem parafialnym który już istniał przy końcu XVI wieku. Dzisiejszy kościół murowany Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi powstał ze składek parafian r. 1860 a głównie z daru Ludwiki Rodziewiczowej podkomorzyny. Słynie w nim cudowny obraz Matki Boskiej przeszło od dwóch wieków.

Kaplica: Łokumin.

7. Kowonata czyli Kowonaty; kościół parafialny Imienia P. Maryi fundacyi Sztanów z drzewa istniał już r. 1715; dzisiejszy murowany r. 1850 kosztem Zuzanny Druve.

8. Stolarowo (Stalerowa Totew.) z kościołem parafialnym Przenajśw. Trójcy fund. 1770 kosztem Ignacego Sokołowskiego.

9. Dukosztygał Szadurski (Dukosztygała Szadurskus Totew.) z kościołem parafialnym drewnianym Narodzenia Bl. Marji P. fund. 1775 kosztem Józefa Szadurskiego.

10. Dukosztygał Słobodzki czyli Czechowiczowski (Dukosztygała Czechowicza alba Czarna Totew.) z kościołem parafialnym Przenajśw. Trójcy który już istniał z końcem XVII wieku; zbudowany z drzewa r. 1764 kosztem Wereszczyńskiego sędziego ziemskiego inflant.; odrestaurowany r. 1827. Słynie z cudownego wizerunku Matki Boskiej.

Kaplica: Zosna.

11. Andzelmujża (Anzelmmujża Totew.) z kościołem parafialnym S. Jana Chrzciciela wystawionym r. 1782 kosztem Jana Weissenhoffa.

W całym dekanacie 11 parafij, 5 kaplic, 12 kapłanów, 20085 dusz katol.

Dekanat Rzeżycko-Nadtubański.

1. Warklany (Warklonus Totew.) z kościołem parafialnym Bl. P. Marji Bolesnej, który już przed stu laty istniał (dziś na Kaplicę obrócony). Nowy kościół parafialny murowany zaczął budować r. 1805 dziedzic Michał hr. Borch, ukończyła r. 1814 żona Eleonora z synem Karolem hr. Borch, konsekrował r. 1858 Wacław Żyliński arcybiskup mohylewski. W bocznym ołtarzu są w trumience relikwie S. Wiktora męczennika, darowane przez Piusa VII Michałowi hr. Borch. R. 1749 była tu misyja Jezuitów.

Kaplica: Warklany, drewniana, obszerna (dawniejszy kościół parafialny).

2. Wielona (Wilanus Totew.) miasteczko, w którym kościół parafialny S. Michała Archan. wraz z Klasztorem Bernardynów fundował r. 1753 Michał Ryk stolnik inflant., konsekrował Stanisław Siestrzencewicz. Klasztor suprymowany 1832 r.

3. Ciokady (Cyskodus Totew.) wieś z kościołem parafialnym drewnianym Opieki Matki Boskiej, który r. 1751 Franciszek Sokołowski fundował.

4. Sterniany (Sternianos Totew.) z kościołem parafialnym Św. Krzyża r. 1767 przez Jana Borcha wystawionym z drzewa.

5. Galany (Galanus Totew.) z kościołem parafialnym S. Ducha z drzewa r. 1759 nakładem Borchów wzniesionym.

6. Drycany (Drycanus Totew.) z kościołem parafialnym SS. Szymona i Judy z drzewa r. 1779 wzniesionym. R. 1859 wymurowany kosztem Katarzyny Ulanowskiej i Maryi z Ryków baronowej Manteiffel.

Pilony kościół filialny S. Antoniego.

Kaplica w Drycanach N. P. Maryi Anielskiej, we dworze.

7. Fejmany (Fejmanus Totew.). Kościół parafialny przy końcu XVII wieku przez Luteranów za dziedzictwa Korffów posiadany, od r. 1715 przez dziedzica Berg-Karmel katolikom oddany, odbudowany został na nowo r. 1751–1759 pod tytułem S. Jana Chrzciciela przez proboszcza miejscowego Kazimierza Kozmińskiego przy pomocy Jana Berg-Karmel stolnika inflant. i jego żony Domicelli z Jodków, z drzewa, konsekrowany r. 1760 przez Kazimierza Dowgiałłę sufragana inflant.

Kaplica w Fejmanach na cmentarzu grzebalnym.

8. Bykowo (Bykowa Totew.) wieś. Na miejscu dawnego kościoła parafialnego z drzewa, wymurowała r. 1825 pod tytułem Serca Jezusowego nowy parafialny kościół Stanisława Beniskawska.

Kaplica w Bykowie w dworze Opatrzności Boskiej wystawiona przez Stanisławę Beniskawską.

9. Borchów (Borchowa totew.) z kościołem parafialnym drewnianym S. Michała archan. zbudowanym r. 1893 przez Michała Borcha.

10. Presna. Pierwotny kościół parafialny założył 1781 Franciszek Sokołowski. R. 1856-1859 Oktawia Sołtanowa wymurowała nowy kościół parafialny SS. Szymona i Judy.

11. Uzutmujża (Uzotmujża totew.) wieś, z kościołem parafialnym SS. Piotra i Pawła, wymurowanym r. 1829 kosztem hrabiów Lybergów.

12. Rybiniszki (Rybiniszkos totew.) miasteczko, z kościołem parafialnym SS. Piotra i Pawła, r. 1781 z drzewa przez Michała Weissehoffa dziedzica wystawionym.

13. Rykowo (Rykowa totew.) wieś z kościołem parafialnym S. Antoniego Padewskiego, r. 1829 kosztem Alexandra Ryka dziedzica wymurowanym.

W całym dekanacie 13 parafij, 1 filia, 6 Kaplic, 15 Kapłanow, 40024 dusz katol.

Dekanat Przed-Lucyński.

1. Lucyn (Ludsen - Ludzys totew.) miasto powiatowe z ruinami zamku r. 1399 przez wojta Krzyżackiego Wannemar Brüningh wystawionego. Kościół parafialny pierwotny r. 1682 przez Szczasnego Potockiego wojewodę krak. starostę lucyńskiego zbudowany i r. 1685 przez Mikołaja Popławskiego biskupa inflant. konsekrowany, miał podług wizyty z r. 1725 w bocznym ołtarzu cudowny obraz Matki Boskiej z wotami. Gdy kościół ten r. 1734 pogorzał, wystawił r. 1747 x. Obrycki proboszcz i officyał inflant. nowy kościół parafialny Wniebowzięcia N. P. Maryi, r. 1751 przez Józefa Puzynę biskupa inflant. konsekrowany.

Kaplice: Lucyn na cmentarzu. - Cyrma. - Żeleźniaki - Cylinderze na cmentarzu.

2. Lanckorona (Landskrona – Landskrunie łotew.) wieś z kościołem parafialnym Przenajśw. Trojcy, murowanym r. 1828 przez Marcina Karnickiego marszałka, odrestaurowanym r. 1859 przez Jana Karnickiego senatora.

3. Posin (Passini łotew.) miasteczko. Kościół parafialny S. Dominika i Św. Józefa Oblubieńca wraz z klasztorem Dominikanów fundował r. 1694 Mikołaj Popławski biskup inflant. wraz z Szczęsnym Kazimierzem Potockim wojewodą krakow. starostą lucyńskim. Gdy ten kościół drewniany r. 1753 pogorzał odbudowali r. 1761 z muru na nowo Dominikanie; konsekrowany 1777 r. przez Stanisława Siestrzencewicza biskupa białoruskiego. Klasztor zuprzymowany w r. 1832.

Kaplice: Posin. – Konieciepol czyli Kontupil. – Istra. – Sladziewo czyli Sladzie albo Słodzie większe i małe z 2 kaplicami: murowaną i drewnianą.

W tej okolicy we wsi Brygi był kościół parafialny S. Trojcy r. 1694 przez Mikołaja Popławskiego założony, a r. 1800 przez miejscowego proboszcza Rytka na nowo odbudowany, po r. 1808 zniesiony.

4. Ewersmujza, z kościołem parafialnym S. Andrzeja Apost. r. 1771 przez Mikołaja Karnickiego z drzewa wybudowany.

Kaplice: Ewersmujza na cmentarzu grzebalnym. – Istalśnia. – Kurjanowo na cmentarzu.

5. Pytda z kościołem parafialnym drewnianym P. Jezusa ukrzyżowanego, zbudowanym r. 1765 przez Konstancyą Hilzenową wojewodzinę mińską.

6. Porodajsze czyli Porodaje (Porodajszus łotew.) z kościołem parafialnym Przemienienia Pańskiego, wymurowanym r. 1813 kosztem Kazimierza Kiborta podkomorzego lucyńskiego na miejscu dawnego drewnianego.

Kaplice: Brodajsze. – Rogajsze. – Skrypułowo.

7. Rundany (Rundanus Totew.) z kościołem parafialnym Podwyższenia S. Krzyża, wymurowanym r. 1820 na miejsce dawnego, kosztem Andrzeja Szachno.

Kaplice: Rundany. – Bezlesie.

W całym dekanacie: 7 parafij, 15 kaplic, 11 kapłanów, 25928 dusz katol.

Dekanat Łoza – Lucyńoki.

1. Neuteany (Neuteranu aba Rogonka Totew.) z kościołem parafialnym Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. wystawionym r. 1799 kosztem Mikołaja Paulina.

2. Bitze (Bierzius Totew.) wieś. Pierwotny kościół parafialny Serca Jezusowego i Narodzenia N. P. Maryi wystawili r. 1755 Piotr, Józef i Marcin Beniostawscy, konsekrował go r. 1784 Jan Beniostawski koadjutor biskup. Dzisiejszy kościół parafialny S. Anny, na miejsce dawnego zbudowany r. 1852 ze składek parafian i Teofila Beniostawskiego, ma cudowną statuę kamienną N. P. Maryi.

Kaplice: Ludwinowo. – Beniostaw. – Augustowo. – Zosoły. – Sakomole. – Potjanowo.

3. Maryjenhaus (Marienauza Totew.) miasteczko, z ruinami zamku i kościoła na wyspie jeziora, który r. 1293 Jan Fechten arcybiskup ryzski wystawił. R. 1715 stał tu już drewniany kościół parafialny S. Mateusza Apost. fundowany r. 1678 przez Króla Jana III. Dzisiejszy kościół parafialny drewniany, wystawiony r. 1748 za staraniem proboszcza Mateusza Jamuszewicza; konsekrował go r. 1805 Jan Beniostawski biskup.

4. Baltynowo (Baltinowa łotew.) wieś, z kościołem parafial-
nym Zwiastowania N. P. Maryi, wystawionym z drzewa r.
1796 przez Konstancyą z Platerów Hilzenową.

5. Matnow (Matnowys aba Korsowa łotew.) z kościołem
parafialnym drewnianym N. Maryi P. Różańcowej r. 1741
przez Franciszka Szadurskiego podstolego inflant. z budowa-
nym; r. 1762 odrestaurowany.

Kaplica: Matnow w dworze.

6. Berżygal czyli Berżagol (Bierzgali łotew.) z kościołem
parafialnym S. Anny, r. 1788 przez Mikołaja barona Man-
teuffel szambelana, który z protestanta został katolikiem,
i dziedzica, fundowanym.

7. Stygłowo (Stygłowa łotew.) wieś z kościołem parafialnym S. Jerze-
go i Podwyższenia S. Krzyża, który król Jan III uposażył,
a r. 1769 biskup Jerzy Korwin Pawłowski na nowo z drzewa
odbudował.

8. Bołowsk (Bołowus łotew.); pierwotny kościół parafialny
z drzewa, na miejscu dawnego filialnego wystawiła 1769 Kon-
stancya z Platerów Hilzenowa starościna maryenhauska.
R. 1804 ze składek wymurowany i pod tytułem Przenajśw.
Trójcy r. 1805 przez biskupa Jana Benisławskiego konsekrowany.

9. Poszmucowo czyli Poszmuciow (Poszmucowa łotew.) z
kościołem parafialnym drewnianym Zwiastowania N. P. Ma-
ryi r. 1789 przez Ksawerego Szadurskiego zbudowanym. Odres-
taurował go r. 1852 Dominik Zarako.

W całym dekanacie: 9 parafij; 7 kaplic, 14 kapłanów,
36074 dusz katol.

W 6 dekanatach inflantskich 59 parafij; 11 filij; 45 kaplic,
97 kapłanów, 202600 dusz katol.
(podług Directorium Archidiec. Mohylovien. 1873)

B) Suffragania Kurlandska

(w Dyecezyi Żmudzkiej)

Dekanat Kurlandski. (Zama Kurzimie) (język łotewski)

1. Mitawa dawniej Mitawa (Mitau – Jelgawa łotew.) miasto stołeczne Księstwa Kurlandskiego, w którem zamek z kościołem założył r. 1266 kermistrz krzyżacki Konrad Mandern czyli Meden (dziś ten kościół zamieniony w protestancką kirchę łotewską). Dzisiejszy kościół parafialny murowany S. Jerzego (zamienione) fundował 1643 r. Jakób Kettler Książe Kurlandski, przy którym zaraz osiadła Missia xx. Jezuitów, którzy r. 1684 wystawili rezydencyą. Po supressyi Jezuitów r. 1774 oddany został kościół duchowieństwu świeckiemu. – Kościół odrestaurowany r. 1864.

Franciszka Dorle holandyzka i Jerzego Sitega offiyała inflant.

Kaplica w Mitawie na cmentarzu grzebalnym.

2. Alschwangen (Alszangè łotew.) miasto w którem był zamek krzyżacki wystawiony r. 1373. Na założenie kościoła katolickiego dał przywilej r. 1634 Jakób Kettler Książe Kurlandski. Dzisiejszy kościół parafialny Św. Michała Archanioła fundował i uposażył r. 1676 Jan Ulryk Schwerin hrabia zostawszy katolikiem i nawróciwszy na ten cel swiątynię luterską; którą to fundacyę król Jan III. r. 1678 potwierdził. Konsekrował kościół r. 1751 Józef Puzyna biskup inflant.

Filia: Felixberg m. nad morzem; kościół filialny S. Józefa, z drzewa, powstał około r. 1743, odbudowany r. 1862 kosztem parafian.

3. Schönberg miasteczko; pierwotny kościół drewniany wraz z rezydencyą xx. Jezuitów fundował r. 1666 Władysław Franciszek Catznel-Berg. Dzisiejszy kościół parafialny murowany Wniebowzięcia Matki Boskiej wystawił r. 1691 x. Ernest Sturm Jezuita; konsekrował zaś r. 1751 Józef Puzyna biskup inflant. Po supressyi Jezuitów r. 1773, oddano ten kościół duchowieństwu świeckiemu, które tu urządziło Kollegiatę piłtyńską, krótki czas istniejącą.

Filie: a) Bowsk (Bauск) miasto, kościołek filialny drewniany Przenajśw. Sakramentu, przy którym r. 1759 była Misya Jezuitów; dzisiejszy Kościół odbudowany kosztem parafian. – W pobliżu leżał r. 1187 zamek Selburg (dawniej Katedra Semigalska)

b) Kurmen wieś, Kościół filialny S. Piotra r. 1820 przez Piotra hrab. Komorowskiego wzniesiony.

Kaplice: Friedrichstadt miasto z kaplicą drewnianą Św. Ignacego, która po zburzeniu dawnej mieści się w domie zakupionym r. 1850. Dawniej zwane Nowa-Ryszka czyli Nowogrodek (Neustädtchen – Jauna Jelgawa, Jelgawina, Jauna Righe łotew.)

Ozol (Ohsal – Ozole, Ozelmuiza łotew.) wieś z kaplicą S. Ignacego drewnianą r. 1715, w nowszemi czasy wymurowaną kosztem parafian.

4. Guldyngа (Goldingen – Goldinge, Kuldiga łotew.) miasto, z kościołem parafialnym murowanym Św. Trójcy fund. r. 1640 Jakob Kettler Książe Kurlandzki, konsekrowany r. 1751 przez Józefa Łuszyna biskupa inflant. Był tu zamek Krzyżacki od r. 1244.

Filia: Windawa (Windau) miasto, Kościół filialny drewniany, zbudowany r. 1815. Był tu zamek Krzyżacki Wetta zwany, zbudowany r. 1340. (Wentes pils łotew.)

5. Lehny (Lehnen – Lenen łotew.) miasto kupione r. 1715 od Krzysztofa Szembeka biskupa inflant. dla swych narzędzi. Kościół parafialny S. Trójcy i S. Antoniego wystawił z muru r. 1748 Józef Łuszyna biskup inflant.; konsekrowany d. 3 Lutego 1756 przez Antoniego Ostrowskiego biskupa inflant.

6. Altenburg wieś, z kościołem z kościołem parafialnym Św. Wawrzyńca murowanym fundowanym r. 1726 przez dziedzica Ottona Ernesta Rappen.

Filia: Hasenpot (Aispute łotew.) miasto, z kościołem filialnym drewnianym Matki Boskiej, wzniesionym r. 1732 przez parafian.

W parafji tej był dawniej Kościół filialny w Ilmagen założony r. 1726 przez dziedzica Ottona Ernesta Rappen ale ten już r. 1763 był w gruzach.

9. Liwen-Bersen (Lieven-Bersen; - Liwesberze łotews.) wieś: Kościół parafjalny drewniany fund. 1733 Wilhelm Henryk Lieven major wojsk francuskich, który Kościół luterski oddał Katolikom.

8. Libawa czyli Lipawa (Libau - Leepaja łotews.) miasto; Kościół parafjalny murowany był przed r. 1566 katolickim, r. 1566 objęli Luteranie. Dzisiejszy Kościół parafjalny Św. Jozefa, murowany fundowany został r. 1746 Kosztem Ernesta Otrona Księcia Kurlandskiego.

W parafji tej w mieście Grobin (Grohbine łotews.) był Kościół katolicki, który r. 1560 Luteranie zajęli.

10. Liewenhoff (Liwesmujza łotews.) wieś; Kościół parafjalny S. Jerzego murowany fundował r. 1748 Wilhelm Henryk Lieven major wojsk francuskich.

W parafji tej we wsi Darsuppen była r. 1780 Kaplica katolicka, później zniesiona.

W parafji Altenburg w mieście Piltyn (Piltene łotews.) które już r. 1195 istniało, i w którem Waldemar II król duński r. 1220 założył zamek, był Kościół katolicki r. 1219 przez Ernenoda z Lund na katedrę biskupstwa Kurońskiego przeznaczony, która to katedra przed r. 1220 do Selburga przeniesioną została.

– Połęga (Polangen) miasteczko niegdyś Księstwa Zmudzkiego, należało do dyecezyi Zmudzkiej; Kościół parafjalny drewniany Wniebowzięcia N. P. Maryi fundowała r. 1554 Anna Zagiellonka Królewna polska. (Restaurowany 1717) Przez przyłączenie Połęgi do Kurlandyi już po r. 1862 parafja ta wydzielona została z dekanatu szkudzkiego i do Kurlandskiego przyłączona.

W całym dekanacie: 10 parafji; 5 filij; 2 Kaplice, 13 Kapłanów, 20756 dusz Katol.

Dekanat Semigalski (język łotewski) (Ziemgale).

1. Jłłukszta (Jłłukst, Ilyuksta łotew.) miasteczko; pierwotny kościół parafialny odebrał r. 1636 dziedzic Jan Jerzy Zyberg luteranom i osadził przy nim jezuitów, którzy tu Kollegium otworzyli; konsekrował go zaś r. 1698 d. 8 Września Jłłukszta Popławski biskup inflant. Dzisiejszy wielki i wspaniały kościół imienia Jezusa i Marji wymurował Józafat Zyberg wojewoda brzeski (?) r. 1760, a konsekrował go 1783 d. 23 Listopada Józef Kazimierz Kossakowski biskup inflant. Po ustąpieniu Jezuitów r. 1787 objęło ten kościół duchowieństwo świeckie. Przed r. 1780 należały do tej parafji jako filialne kościoły: Bebra, Dweta, Łaukiesa, Podunaj, Rubin, Suboca, Swentmujża.

   Filie: a) Swentmujża, kościół filialny S. Trojcy istniał tu już r. 1780; dzisiejszy odbudował r. 1800 Kazimierz hr. Zyberg. – r. 17[illegible] była tu missja jezuitów.

   b) Stelmujża (Steinsee – Stalmujża łotew.), kościół filialny Chrystusa Zbawiciela, wystawił r. 1650 baron Felkerzamb.

   Kaplice: Schlossberg wieś z kaplicą murowaną N. P. Marji wystawioną r. 1692 przez Zybergów.

   Czamany z kaplicą r. 1825 przez Czamana zbudowaną.

2. Elerna (Elernia łotew.) wieś, kościół parafialny Wniebowstąpienia Pańskiego wystawił r. 1650 Henryk Tyzenhauz; lecz go później luteranie zajęli, aż dopiero r. 1761 dziedzic Krzysztof Wilhelm von Witten jenerał wojsk rossyjskich oddał go na powrót katolikom.

   Filie: a) Warnowiczel (Woronowice) wieś, z kościołem filialnym (drewnianym) Matki Boskiej, zbudowanym (fundowanym r. 1772) an na nowo r. 1828 przez Łapkowskiego obywatela miejscowego.

   b) Neuborn wieś z kościołem filialnym S. Krzyża r. 1859 przez dziedzica Juljana Siwickiego wzniesionym.

W tej parafji były jeszcze r. 1862 kaplica 2: w Matuliszkach i we wsi Ilgen drewniana.

3. Łaukiesa (Łaukiesia) wieś, z Kościołem parafjalnym drewnianym S. Piotra i Pawła Apost. fundowanym r. 1710 przez Teodora Wolffa biskupa inflant. Do r. 1774 zawiadowali nim Jezuici.

4. Dweta (Dwita łotew.) miasteczko, z kościołem parafjalnym drewnianym S. Stanisława, fundowanym przed r. 1780 przez Kazimierza Zyberga jenerała wojsk litews.; r. 1864 wymurował go Michał hr. Plater-Zyberg.

Filia: Łodunaj (Łodunaja łotew.) miasteczko, z kościołem filialnym drewnianym S. Józefa fundowanym r. 1787 przez Jana Zyberga.

5. Bebrz z kościołem parafjalnym Św. Jana Chrzciciela który już r. 1780 istniał z drzewa; wymurował go r. 1797 Jan Zyberg jenerał. – Była tu misja Jezuitów, po nich r. 1808 Ziarny.

Filia: Rubiń z kościołem filialnym S. Piotra i Pawła Apost. r. 1759 przez Jana Zyberga jenerała wystawionym.

6. Subocz (Stary Subat, Subbath, Subocza łotew.) miasteczko z kościołem parafjalnym S. Michała, który pierwotnie drewniany przez dziedzica Kaspra Zyberga r. 1677 od Luteranów odzyskany został. R. 1831 Michał hr. Plater-Zyberg wymurował kościół nowy. – Była tu misja Jezuitów, po nich r. 1808 Ziarny.

7. Smelin (Smelina łotew.) wieś, z kościołem parafjalnym SS. Joachima i Anny, który już r. 1780 istniał, a który r. 1854 za staraniem x. Porzezdowskiego proboszcza, ze składek odnowiono.

8. Jakobsstadt (Jekkaba-Meests łotew.) z kościołem parafjalnym drewnianym Św. Jerzego męczen. r. 1856 pierwotnie z drzewa, a r. 1868 z muru za staraniem x. Justyna Bogdanowicza proboszcza ze składek wystawiono.

W całym dekanacie 8 parafji, 4 filje, 2 kaplice, 13 kapłanów, 35727 dusz katol.

Poczet Biskupów Wileńskich.

1) Andrzej Wasilo herbu Jastrzębiec, pierwszy biskup wileński urodził się w ziemi sandomierskiej (gdzie jeszcze r. 1398 miał 2 żyjące siostry, Beatę i Krystynę oraz siostrzeńca Stanisława Niemotę). Lasocki i Wiesiecki wspominają, że brat jego Maciej posiadał Zborów, a x. Jerzy Pastorius S. J. (Kazanie na pogrzebie Konstantyna Brzostowskiego biskupa wil. 1722) wspomina, że się zwał Moszczyńskim. Za młodu wstąpił do zakonu Franciszkanów, był jakiś czas w Klasztorze Krakowskim; pełnił też obowiązki spowiednika przy Elżbiecie królowej polskiej i węgierskiej. R. 1370, (IX Calend. Augusti) mianował go papież Urban V. pierwszym biskupem cereteńskim na Wołoszczyźnie (gdzie gozowie: Andreas de Cracovia Ord. Frat. Minor. Professor) i przez arcybiskupa praskiego, oraz biskupów wrocławskiego i krakowskiego wyświęcił kapłanem. Jako biskup cereteński podległy władzy arcybiskupa lwowskiego był r. 1376 d. 7 września na Synodzie prowincjonalnym w Uniejowie, r. 1380 posłował od duchowieństwa polskiego do króla Ludwika, i r. 1382 do Ziemowita Księcia mazowieckiego. Po przyjęciu chrztu św. d. 14 Lutego 1386 przez Władysława Jagiełłę, następnie po ochrzczeniu Litwy r. 1387, zbudował tenże Władysław Jagiełło w wileńskim zamku Kościół Katedralny Św. Stanisława i Władysława i przywilejem w Wilnie d. 17 Lutego (dominica proxima ante Carnis privium) 1387 wydanym (Bb. Zbiór dyplomatów wyd. przez Komisyą archeol. wil. 1858 Cz. I str. 1) na utrzymanie przyszłego biskupa wileńskiego przeznaczył dobra: Tauroginy z wsiami Łabonary, Moletany (dziś: Malaty), Trebuna i Kłodno (w powiecie brzeskim), Wasylowo, Jarzynicze (w powiecie drohick.) Wechatnica (w powiecie dubińskim), Hermanin (dziś Hermaniszki), Biskupice (z dziesięciną miodową zwaną Ustawne Tuckno), Dubrowno (Dąbrowa) Werki, Bakszty wraz z gruntami w Wilnie. Równocześnie wysłał poselstwo do papieża, prosząc o erekcyję biskupstwa wileńskiego. Papież Urban VI

bullą wydaną w Lerusium d. 12 Marca (IV Idus Martii) 1388 polecił bawiącemu w Rzymie posłowi Królewskiemu Dobrogostowi Nowodworskiemu biskupowi poznań. aby przywiódł do skutku exekucyją Kościoła katedralnego i biskupstwa w Wilnie i aby na tem biskupstwie Andrzeja biskupa cereteńskiego osadził. – Na mocy tej bulli Dobrogost biskup poznański r. 1388 ustanowił biskupstwo wileńskie z kościołem Katedralnym, przy takowym 2 prałatów: proboszcza i dziekana, oraz 10 kanoników; pierwszego biskupa wileńskiego Andrzeja Wasilo (wprzód biskupa cereteńskiego) potwierdził. R. 1390 Władysław Jagiełło nadał jeszcze kapitule wileńskiej wieś Ponary, a r. 1391 dobra Strzeszyn, Aleksander Witołd wielki Książe zaś woie Korzeń, Hłaniewicze i Wołczę. – Biskup Andrzej Wasilo r. 1392 koronował na Wielkiego Księcia lit. Alexandra Witołda z żoną Annę. R. 1397 tenże biskup ustąpił swej kapitule z dóbr stołowych wioski Lubino i Wasilowo oraz dziesięciny z 12 woi. R. 1398 wspomniany jest już Mikołaj sufragan wileński. Pobożny biskup Andrzej zrobiwszy w Wilcu Św. Szymona i Judy 1398 testament, w którym srebra swe i aparaty biskupie zapisał swej katedrze, umarł d. 14 Listopada 1398, pochowany w katedrze wileńskiej w kaplicy Bożego Ciała, którą za życia swym kosztem wystawił.

2) Jakób Plichta herbu Znin (czy Zaria), z zakonu Franciszkanów, lektor Konwentu krakowskiego, wikariusz generalny na Litwie, wybrany został biskupem przez kapitułę wileńską d. 14 Listopada 1398 i objął rządy biskupstwa d. 4 Grudnia. Zatwierdził on statuta, ustawy kapitulne i porządek nabożeństwa, któreym za wzor służyły te których kapituła krakowska używała. R. 1399 w marcu zniszczył pożar kościół katedralny z częścią miasta. R. 1406 d. 7 Sierpnia rozbójnicy pod dowództwem jezerego Światosława: wicza Księcia smoleńskiego napadli na Klasztor Franciszkanów w Wilnie, takowy zrabowali i 6 Franciszkanów męcząc ubili. Umarł ten biskup r. 1407 (Oriński kładzie mylnie śmierć jego d. 28 Grudnia 1407 r.). (Niektórzy mylnie za następcę w biskupstwie dają mu Jana Plichtę.)

3) Mikołaj z Gorzkowa Gorzkowski herbu Geralt, kształcił się za młodu w uniwersytecie pragskim w Czechach, gdzie r. 1397 był dziekanem wydziału filozoficznego. Będąc Doktorem Praw r. 1400 powołany został na Professora Prawa w uniwersytecie Krakow. Kanonik Kollegiat sandomirskiej i Św. Floriana na Kleparzu obrany został r. 1402 Rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego; na tymże piastował w Krakowie godność Kanonika i officyata Katedralnego krak. R. 1407 za zostawieniem się Wielkiego Księcia Witolda i Króla Władysława Jagiełły obrany na biskupstwo wileńskie. R. 1407 nadał Witold biskupowi wileńskiemu Dobra Lubar z rybołowstwem w rzece Bystrzycy w zamian za wieś Jarzynicze (w powiecie drohiczyńskim, r. 1411 dobra Milejkowo, Morokomykonicze (w powiecie krewsk.) i Bluszcze (nad Świsłoczą) w zamian za wieś Wechatnica, i w końcu darował cały powiat Uborć (koło Dniepru) r. 1412. – R. 1413 był Mikołaj z Gorzkowa na sejmie horodelskim. Umarł ten światły biskup r. 1414. Za rządów tego biskupa, r. 1410 uposażył Witold proboszcza katedralnego wileńs. wsią Drogominiszki (nad rzeką Żyzmą).

4) Piotr z Kuślynia herbu Szreniawa czyli litera S (podług Naramowskiego z krzyżem) urodzony w dyecezyi krakow. został r. 1414 biskupem wileńskim. Dr. Teologii r. 1418 niechciał dać ślubu Witoldowi z drugą żoną Julianną z powodu jej pokrewieństwa z pierwszą żoną Anną. – R. 1417 wspólnie z Janem Rzeszowskim erzybiskupem lwows. ustanowił nową dyecezyą żmudzką i pierwszego biskupa Macieja herbu Żnin w Worniach na katedrę wprowadził. Umarł r. 1421.

5) Maciej z Trok (czyli podług niektórych, z Wilna (a podług niektórych herbu Odyniec)) herbu Żnin, pochodzący z niemieckiej rodziny, Magister nauk wyzwolonych, Doktor Teologii, został r. 1417 pierwszym biskupem żmudzkim; r. 1421 przeniesiony na biskupstwo wileńskie*). Papież uwolnił go bullą daną w Bazylei d. 17 Sierpnia 1435 od obowiązku pielgrzymki do Rzymu. Zako Litwin sprzeciwiał się wcieleniu Litwy do Polski. Umarł d. 29 Lipca (a podług niektórych d. 9 maja) 1453 przeżywszy lat 80, nie bez podejrzenia otrucia. Za rządów tego biskupa zapisał Witold r. 1430 wieś Żhumen biskupom wileń., a Zygmunt w. ks. lit. 1434 (wieś Krzeszczyce, oraz pola i jezioro w powiecie miedzickim. – Sam Zygmunt fundował r. 1436 archidyakonią wileńską, zapisawszy na to wieś Dukojnie, i r. 1436 wieś Wojniatgów Kapitule litewskiej dawnat.

*) Sprzeciwiał się temu przeniesieniu Witold W. X. Lit i d. 20 Stycz. 1421 pisał do papieża, aby zamiast swego Macieja mianował Mikołaja proboszcza trockiego na biskupstwo wileńskie.

6) Mikołaj Dzierzgowicz herbu Wieniawa, syn Derslawa z Solecznik, podług jednych Polak z urodzenia, a podług niektórych Litwin (Czerski pisze nawet, że go zwano Tatarzynem.) Jako pleban w Nowych Trokach, d. 20 Stycznia 1421 obrany przez Kapitułę żmudzką na biskupstwo miednickie, bawiąc przy boku Witolda, który go jeszcze r. 1421 chciał osadzić na biskupstwie wileńskiem. Dopiero r. 1424 pojechał na Żmudź i jako nominat biskup żmudzki rządził dyecezyją do r. 1432. Gdy niemiał lat kanonicznych, postarał się po śmierci Witolda Bolesław Świdrygiełło Wielki X. Lit. iż Eugeniusz IV papież wyświęcił Piotra kapelana tegoż Księcia na biskupa żmudzkiego, a Mikołaj Dzierzgowicz musiał ustąpić, i dopiero gdy Zygmunt objął rządy Litwy, r. 1436 do swego biskupstwa powrócił. Nie bawił jednak długo na Żmudzi, bo r. 1442 udał się na nauki do Uniwersytetu krakowskiego, gdzie r. 1444 otrzymał stopień Bakałarza, a r. 1447 Magistra nauk wyzwolonych. R. 1453 za staraniem króla Kazimierza Jagiellończyka przeniesiony na biskupstwo wileńskie, otrzymał potwierdzenie papieskie. Starał on się szczególniej utrzymywać przyjazne stosunki Litwy z Polską. Umarł r. 1462. Po jego śmierci ~~[illegible]~~ administrował Jan kanonik wileński aż do r. 1470.

7) Jan Łosowicz herbu Rozmiar (a podług Kojałowicza herbu Syrokomla) rodem z Wilna, został r. 1462 biskupem Tackim, potwierdzony przez Piusa II (Romae pridie Idus Januarii 1462) z dokładem aby podlegał władzy metropolitalnej arcybiskupa lwowskiego. R. 1468 przeniesiony na biskupstwo wileńskie, otrzymał od Pawła II (Romae IV Nonas Julii 1468) potwierdzenie. Charakteru łagodnego i dobroczynny dla poddanych, odnowił katedrę wileńską i kaplicę ~~biskupią~~ w niej przybudował. Umarł r. 1481.

8) Andrzej Szeliga herbu Szeliga, rodem z Wilna, kanonik wileński, Doktor Teologii, później prałat archidyakon wileński, obrany r. 1481 biskupem wileńskim, otrzymał d. 27 Sierpnia 1481 potwierdzenie od papieża Sykstusa IV. Biskup ten pochował w katedralnym Kościele wileńskim ciało Kazimierza Królewicza polsk. zmarłego w Wilnie d. 4 Marca 1484 w 26 roku życia, który z powodu życia swego pobożnego, od Leona X r. 1521 w poczet świętych policzony został. R. 1484 w czasie niebytności biskupa (który wtedy bawił może w Rzymie) zarządzał dyecezyją Wojciech Tabor

kanonik wileński, który także po śmierci biskupa zarządzał dyecezyją. Umarł ten biskup stawny z swego dowozu r. 1491; przykupił on wieś Gołozuny r. 1485 od Jerzego Gołołtowicza do dóbr stołowych biskupich. R. 1486 miała kapituła wileńska już 4 prelatury: dziekana, archidyakona i kustosza – oraz proboszcza.

9) Wojciech Tabor czyli Taborowicz herbu Łoś Kozic Litwin rodu szlacheckiego, zostawszy kapłanem był najprzód proboszczem w Oszmianie, dalej kanonikiem wileńskim, prałatem i administratorem dyecezyi r. 1481 i 1484. Król Kazmierz Jagiellończyk jeszcze przed swą śmiercią przedstawił Tabora na wakujące biskupstwo wileńskie, na które po dokonanym obiorze kapituły potwierdzony został przez Aleksandra VI. r. 1492. Tegoż roku przyczynił się znacznie Tabor do obioru królewicza Aleksandra na Wielkiego Księcia litew. i sam go mitrą książęcą uroczyście w katedrze przyozdobił. Wojciech Tabor jako mąż niepospolitego rozumu i gorliwy o dobro kraju był jednym z głowniejszych doradców Wielkiego Księcia Aleksandra, który wdzięczny za okazaną mu życzliwość, zaraz r. 1492 (we wtorek po św. Bartłomieju) wszystkie dobra biskupie i kapitulne uwolnił z pod władzy świeckiej i od ciężarów. R. 1495 za pozwoleniem papieża dawał Tabor w Wilnie ślub W. Ks. Aleksandrowi z Heleną córką Jana Bazylewicza W. Ks. Moskiewskiego z pozostawieniem jej przy prawosławiu. Poprzednio jeszcze potwierdził W. Ks. Aleksander r. 1493 i 1494 biskupom wileńskim posiadanie dóbr Widze, Perszaje, Bliżarowice które Jakób Hanuszewicz dzierżawca ejszyski, marszałek W. Księcia r. 1492 uniewając biskupowi Taborowi zapisał. Tenże Wielki Książe r. 1493 zapisał kantoryi katedralnej wileńskiej 2 kopy szerokich groszy rocznego czynszu. Jako biskup dbały o pomnożenie nabożeństwa w kościele katedralnym wileńskim zrobił Tabor fundacyją na 8 manszyonarzy, na których utrzymanie r. 1495 (w dzień S. Maryi Magdaleny) przekazał majątek Szyszany (w powiecie borysowskim) darowany mu od W. Ks. Aleksandra. Po śmierci króla Jana Olbrachta r. 1501 pojechał Tabor na sejm do Piotrkowa, gdzie przeważnie wpłynął na ugodę Litwy z Polską i na wybór Alexandra na króla polskiego. Na prozbę biskupa Tabora nadał papież Aleksander VI kościołowi katedralnemu wileńskiemu r. 1501 różne łaski jako to odpusty, pozwolenie odprawiania śpiewanych prymaryi przed rorate podczas adwentu i odbywania lata miłościwego; król Alexander zaś ustąpił

r. 1501 (w Sobotę po Podwyższeniu Krzyża) w Mielniku biskupowi prawa swego podawania proboszczów w 29 parafiach i 4 prebend w Katedrze wileńskiej. Pomimo przywiązania jakie miał ten biskup do familii Jagiellonów, niewahał się on na sejmie radomskim 1505 Królowi Aleksandrowi zrobić gorzkich wymówek, iż na zgubę Krain słucha szkodliwych podszeptów zdradzieckich zausznikow, mia- nowicie Michała Książia Glińskiego. Tabor przygotował także na drogę do wieczności umierającego Alexandra w Lidzie r. 1506 i zmarłego uroczyście pogrzebł w Katedrze wileńskiej. Umarł też sam dobrze Krajowi i Kościołowi biskup Wojciech Tabor r. 1507, pochowany w Katedrze wileńskiej. Sprowadził on zakon Dominikanów na Litwę, i za jego staraniem r. 1497 miasto Wilno murami obwarowane zostało.

Synod dyecez. w Wilnie 1502 (Fabisz)

herbu Trąby.

10) Wojciech Radziwiłł syn Mikołaja Radziwiła zwanego Starym Kanclerza Litew. i Zofii Anny Monowidowny 1° voto wdowy po Jerzym Pacu) urodz. r. 1478, w krótce po wyświęceniu się na Kapłaństwo został r. 1500 biskupem Łuckim, z którego po 8 latach r. 1507 za staraniem króla Zygmunta I przeniesiony na biskupstwo wileńskie. — R. 1515 na posiedzeniu Kapituły wileń. w dzień Przeniesienia S. Stanisława nakazał zebrać wszelkie Statuta Kapituły wileń. których potwierdzenie od papieża wyjednał. Będąc biskupem Łuckim, zwie- dził za Juliusza II papieża Rzym i popowrocie zaraz otrzymał biskupstwo wileńskie. Umarł ten biskup dla swej łagodności i dobroczynności zwany Jałmużnikiem, w Werkach d. 5 Lipca r. 1519. Za tego biskupa był sufraganem wileńskim x. Jakób z Mikowa Michowski herbu Lis z zakonu Cystersów opat jędrzejowski biskup Kaffeński od Leona X mianowany (+ 1531) — również Kościół S. Jana w Wilnie od Leona X (w Rzy- mie d. 12 Kwietnia 1518 otrzymał tytuł archipresbiteryalnego.

R. 1518 w Lipcu odbył się Synod dyecezalny wileński w Miedniłkach na którym zasiadał jerzy Albinus Dr. Decret. Kanonik wileń. delegowany od Jana Łaskiego arcyb. gnieźn.

11) Jan z Książąt Litewskich syn przyrodzony Króla Zygmunta I. gdy był Księciem Szląskim i Katarzyny Telniczanki, urodzony d. 8 Stycznia r. 1498. Pomimo młodego wieku mianował go Erazm Ciołek biskup płocki Kanonikiem płockim, a Zygmunt I już r. 1515 za życia jeszcze Wojciecha Radziwiłła przeznaczył go na biskupstwo wileńskie, dla tego też Jan już r. 1516 zaczął się pisać: electus confirmatus electus episcopus. Zaraz po śmierci Wojciecha Radziwiłła r. 1519 Król Zygmunt I. przedstawił papieżowi Leonowi X. młodego Jana, zaledwie 21 lat liczącego obranego biskupa wileń.

do potwierdzenia. Po otrzymaniu bulli konfirmacyjnej zajął się Jan biskup zaraz urządzeniem kapituły i kazawszy spisać wszelkie statuta i uchwały kapituły wileńskiej podał takowe r. 1520 bawiącemu dla załatwienia świątobliwego życia zmarłego Królewicza Kazimierza, w Wilnie legatowi papieskiemu Zachariaszowi Ferreriaszowi biskupowi gargadyeńskiemu do potwierdzenia, który to legat równocześnie [biskupa krakowskiego i tuckiego na konserwatorów biskupstwa wileńskiego wyznaczył. Król Zygmunt I. oddał w dożywotne dziedzictwo biskupowi Janowi swemu synowi dobra Szawle i Zodziszki. Wtedy biskup zajął się zaraz gorliwie odrestaurowaniem Kościoła katedralnego, ustanowił porządek nabożeństwa, wyjednał u Zygmunta I dochód 100 kóp groszy z plebanii witebskiej na utrzymanie wikaryuszów katedralnych; r. 1522 ustanowił w Kapitule dwie nowe prelatury: scholastyka i Kantora; scholastykowi przeznaczył wieś Sołociszki (zapisaną r. 1425 przez Piotra Sienka Bedygowicza (Idor.) na altaryą Wszystkich Świętych) i mianował pierwszym scholastykiem Jakóba Staszkowskiego kanonika krak. i sandomir.; Kantorowi zaś przeznaczył plebanią w mieście Sołoku (i pierwszym Kantorem mianował Jerzego Chwaluzewskiego proboszcza w Giedrojciach (prob. S. Jana w Wilnie) późniejszego biskupa kijowsk. i tuckiego +1544). R. 1526 odprawił synod dyecezalny w Wilnie i uchwały takowego drukiem ogłosił (Statuta Vilnensis dioc: sis sinodaliter per illustrys: Principem Joannem ex ducibus Lithuaniæ episc. Vilnen. cum suo Capitulo de totius cleri eiusdem diocesis pro sinodo diocesana congregati consensu edita b. m. a. 1526 Kart 14 – gdzie się jeszcze pisze: electus, confirmatusque Vilnensis). – R. 1528 upoważnił biskup Jan statego sufragana wileńskiego nadawszy mu probostwo w Bystrzycy i plebanią w Miednikach z wsiami Wile i Zadziewo, odebrane po sekularyzacyi Augustyńskim białym czyli kanonikom od pokuty (fundowanym tamże jeszcze r. 1391 przez Władysława Jagiełłę); wyjednał potwierdzenie tej fundacyi od Zygmunta I w Wilnie w piątek po Św. Michale 1528, w Rzymie zaś dla sufraganów tychże biskupów metropolitańskich. R. 1529 tenże biskup Jan sprowadzał wreszcie na godność Wielkiego Księcia Litwy, młodego Zygmunta Augusta. Po pożarze katedry wileńskiej i pałacu biskupiego d. 2 Marca 1530, zajął się Jan gorliwie odrestaurowaniem takowych, sprowadziwszy z Włoch architekta i robotników. W pobliżu Krzemieńca, który Zygmunt I. synowi swemu Janowi biskupowi oddał w dożywocie, nabył r. 1535 tenże biskup dobra Horodyszcze Tychomelskie na Wołyniu od Sieniutów i założył tamże miasto Januszpol (dziś Janpol). Mianowany od Zygmunta I biskupem poznańskim, złożył Jan d. 19 Maja 1536

rządy dyecezyi wileńskiej; i d. 24 Marca 1537 objął osobiście biskupstwo poznańskie, na którym niedługo siedział, albowiem zmarł w Poznaniu d. 18 Lutego 1538 mając 42 lat, pochowany w Wilnie.

12) Paweł Algimuntowicz Książe Holszański herbu Hippocentaurus, syn Aleksego czyli Aleksandra Kasztelana wileńsk. starosty grodzień. i pierwszej jego żony Zofii; kształcił się za młodu r. 1507 w Akademii Krak. a potem we Włoszech, gdzie r. 1512 był na soborze lateraneńskim w Rzymie. Z proboszcza płockiego i szkalmierskiego został kustoszem, dalej archidiakonem wileńskim, a od r. 1530 biskupem Tuckim. Posunięty przez Króla Zygmunta I na biskupstwo wileńskie, r. 1536 [illegible], potwierdzony przez Papieża Pawła III, r. 1536 d. 6 Czer: ca przez pełnomocnika swego Jana z Domaniowa Domaniewskiego pro: boszcza katedralnego wileńsk. objął rządy dyecezyi. Biskup Paweł jako pan zamożny (posiadał bowiem prócz 12 klucząw czyli wsi sto: łowych biskupich, jeszcze rodzinne swe dobra: Wołpę, Lebiedziów, Daniłowicze, Chozowę, Stankow i Żyuin) żył wystawnie i dworno, prowadził dalej restauracyję Katedry wileńskiej; a jako gorliwy pasterz, zabrał się do wytępienia powstających na Litwie reforma: torów kościoła. Stąk Abrahama Kulwę Księdza litewskiego, który r. 1542 zaczął w Wilnie na Kazaniach rozszerzać Kalwinizm, kazał pojmać, tak iż Kulwa uciecką się ratował do Królewca (gdzie zmarł r. 1542); nawet samego Króla Zygmunta Augusta, gdy pewnej niedzieli r. 1553 konno wybrał się do zboru Kalwińskiego, wstrzymał przed kościołem od zamierzonego przedsięwzięcia. R. 1551 d. 14 Stycznia wyniósł na su: fraganią wileńską Pierzego Albinusa biskupstwo inetońskie Dra Pisma św. kantora Katedr. wileń. po śmierci Feliksa sufragana biskupa Kaffeńskiego. R. 1555 d. 1 Lutego zwołał synod dyecezalny do Wilna, na którym prezydował Wawrzyniec Wierzbicki biskup żmudzki, kanonik wileński, zastępując chorobą złożonego biskupa Pawła, który zmarł d. 4 Września 1555. Po nim objął administra: cyją dyecezyi x. Jan Domaniewski proboszcz Katedr. wileń. Za: wet Książe Holszański biskup wileński pochował uroczyście w Wilnie r. 1550 zmarłą Królowę Barbarę Radziwiłłównę.

13) Waleryan Protaszewicz Szuszkowski z Szuszkowa, herbu Drzewica, urodził się r. 1505 w Krajsku w województwie mińskiem. Spędziwszy młodość na dworze Króla Zygmunta Augusta, już r. 1533 był Kanonikiem zmudzkim, proboszczem w Krożach i Kłecku; d. 4 Sierpnia 1537 został Kanonikiem wileńskim. R. 1540 był już prałatem dziekanem wileńsk. oraz pisarzem W.X. Lit. przyczem także pełnił urząd pisarza przy królowej Bonie. R. 1549 był nominatem na biskupstwo tuckie; r. 1556 posunięty przez Króla Zygmunta Augusta na biskupstwo wileńskie, otrzymawszy potwierdzenie papieża Pawła IV, objął d. 26 Czerwca 1556 rządy dyecezyi przez pełnomocnika swego Jana Rzeczyckiego archidyakona tuckiego. sam zaś osobiście wjechał na biskupstwo d. 17 Lipca 1556, mając przytem probostwo w Krokach. Za rządów tego biskupa coraz bardziej zaczął się kalwinizm rozrastać na Litwie. Biskup Waleryan r. 1559 zapisał swe dobra Pohorzdzieże z 5 wioskami koło Kobrynia (które nabył) Kapitule wileńskiej, aby z dochodu takowych utrzymywano kaznodzieję katedralnego. Zawiesił on r. 1550 poszlakowanego o herezyą sufragana biskupa nowogrodzkiego Jerzego Albinusa († 1570 potem został sufraganem Cypryan) i później także Mikołaja Paca dziekana wileńskiego nominata biskupa kijowskiego. Biskup Waleryan Protaszewicz dawał r. 1562 w Wilnie ślub Janowi Księciu Finlandzkiemu z Katarzyną Jagiellonką; r. 1563 postował na sejm warszawski; a r. 1569 na sejmie lubelskim wyznaczony był także do poprawy Statutu Litewskiego i jako komisarz do rozgraniczenia Księstwa Kurlandzkiego od Litwy. R. 1569 osadził Jezuitów w Wilnie i na fundacyją Kollegium dla nich przeznaczył z dóbr stołowych biskupich: Miedniki czyli Kamienny Tug, Bienance, Roskowicze, Cykozuny i Mereczczyli Komonoñce. R. 1574 mianował d. 17 maja swym Koadjutorem Jerzego Księcia Radziwiła, co papież d. 23 Grudnia 1574 w Rzymie potwierdził. R. 1579 d. 10 Kwietnia biskup Protaszewicz zapisał 3 kamienice na bursę [illegible] w Wilnie dla

kształcącej się szlacheckiej ubogiej młodzieży. Umarł r. 1580 w Lutym; administracyją [illegible] dyecezyi po jego śmierci dla nieobecności w kraju Jerzego Radziwiłła objął Wawrzyniec Wołłk Kustosz wileński. – Za życia biskupa Waleryana Protaszewicza fundował król Stefan Batory r. 1578 Akademią wileńską.

14) Jerzy Książe Radziwiłł urodz. d. 31 Marca 1556 w Łukiszkach
ojca Mikołaja zwanego Czarnym wojewody wileń. i Elżbiety
Szydłowieckiej. Urodzony w błędach sekty Kalwińskiej, mając
lat 12 po śmierci ojca kształcił się najprzód w Lipsku. Wra-
cając do ojczyzny r. 1572 w Poznaniu przez Piotra Skargę i
Stanisława Warszewickiego, na łono Kościoła Katolickiego
przywrócony został. R. 1574 d. 17 Maja przybrany został
przez biskupa wileńs. Waleryana Protasewicza Sierakowskiego
na koadjutora. Poświęciwszy się więc stanowi duchownemu
wyjechał r. 1575 do Rzymu, gdzie przez półpiąta roku kształ-
cił się w seminarium, zwiedziwszy zarazem r. 1578 grób św.
Jakóba apostoła w Kompostelli. Po śmierci biskupa Waleriana
[illegible] 30 Grudnia 1579 otrzymawszy stopień subdiakona, wezwany przez Kapitułę wileńską, mając oraz nominacyą
przez Króla Stefana Batorego, którego nawet w prośbie z d. 15
czerwca 1580 papieżowi Grzegorzowi XIII zalecał na kardynalstwo,
potwierdzony przez papieża, objął d. 29 Czerwca 1580 przez
prokuratora swego Hieronima Wolskiego kustosza kanonika i oficyała
wileńskiego, biskupstwo; sam zaś otrzymawszy kardynalstwo
dopiero d. 2 Sierpnia 1581 zjechał do Wilna. Pierwszą czynnością
jego było założenie Seminaryum dyecezalnego w Wilnie na 12 kle-
ryków, które d. 12 Stycznia 1582 wioską swą ojczystą Ważgieliszki (w powiecie wileńsk.) oraz folwarkami: Korkozyszki, Kołpienica,
Łuki, Ostrowita, Postawy z dóbr stołowych biskupich, jakoteż pro-
bostwem w Nowogródku uposażył. Zarząd tegoż Seminarium po-

wierzył Jezuitom. Równocześnie fundował papież Grzegorz XIII drugie seminarium papieskie w Wilnie. R. 1582 zwołał Radziwiłł synod dyecezalny w Wilnie, na którym odsądził od prelatury Mikołaja Lacza nominata biskupa Kijowsk. za to iż zostawszy Luteraninem i pojąwszy żonę, książki przeciw wierze katolickiej pisywał. Stefan Batory ceniąc wysoko młodego Radziwiłła biskupa, mianował go r. 1582 swym namiestnikiem czyli gubernatorem Inflant, gdzie za jego staraniem kościół S. Jakóba w Rydze katolikom powrócony został. W tymże Kościele w Rydze wyświęcony został Jerzy Radziwiłł d. 26 Marca 1583 na subdiakona przez Cypryana biskupa metonenskiego sufragana wileńsk. następnie d. 26 tegoż mca na djakona, a d. 3 Kwietnia 1583 na kapłana przez Melchiora Giedrojcia biskupa żmudzk. Papież Grzegorz XIII. d. 12 Grudnia 1583 mianował go kardynałem tit. S. Sixti. Wróciwszy do Wilna otrzymał d. 28 Stycznia 1584 od Wojciecha Bolognetti biskupa massaneńskiego nuncyusza papieskiego, święcenia na biskupa wileńskiego. R. 1586 jeździł Radziwiłł do Rzymu na Konklawe i był przy obiorze Innocentego IX i Klemensa VIII. R. 1591 otrzymał Radziwiłł od Zygmunta III biskupstwo krakowskie, przyczem także że i wileńskie trzymał aż do swej śmierci. R. 1599 wyjechał Kardynał Radziwiłł z Krakowa na jubileusz do Rzymu, gdzie też zmarł d. 21 Stycznia r. 1600. – Jerzy Radziwiłł wyjeżdżając r. 1591 do Krakowa, mianował d. 8 Marca 1591 x. Benedykta Wojnę kustosza wileńsk. officyała, sekretarza król. proboszcza trockiego administratorem dyecezyi wileń.; lecz Kapituła obrała d. 1 lipca 1592 administratorem x. Cypriana biskupa metonenśk. sufragana i kanonika wileńsk., po którego śmierci dopiero, d. 18 Marca 1594 na kapitułę Wojna potwierdzony został na administratorstwo. – R. 1593 Bernard Maciejowski biskup Tucki robił zabiegi u Zygmunta III. o otrzymanie biskupstwa wileńsk., sprzeciwiali się temu Litwini i Kapituła a Klemens VIII papież polecił zbadanie tej sprawy i wizytacyją dyecezyi wileńskiej r. 1593 postawi swemu Aleksandrowi Comuleus

opatowi nowoświeckiemu. R. 1597 otrzymał Bernard Maciejowski od króla prezentę na biskupstwo wileńskie, lecz Kapituła wileńska d. 17 Czerwca 1597 sprzeciwiła się wręcz tej nominacyi, oświadczając iż Maciejowskiego jako inowierca za biskupa przyjąć nie może i przeciw tej nominacyi sprzeciwiającej się prawom W. X. Lit. wysłała do Klemensa VIII d. 10 Kwietnia 1598 z protestacyją Ambrozego Bejnarta kanonika.

15) Benedykt Wojna herbu Trąby syn Macieja kasztelana mościsławskiego, kustosz i officyał wileński proboszcz trocki, otrzymawszy na sejmie warszawskim w Kwietniu 1600 od Zygmunta III nominacyją na biskupstwo wileńskie, potwierdzony w Rzymie d. 31 Listopada 1600 przez Klemensa VIII, objął d. 22 Listopada 1600 przez pełnomocników swych rządy dyecezyi. Jako kapłan wielkich cnót i gorliwy w nawracaniu kacerzy, r. 1601 probostwo Odelskie z kościołami Kryńskim i Kuźmickim przyłączył na stół xx. wikaryuszom katedry wileńskiej. Odbywszy 3 synody dyecezalne w Wilnie r. 1604, 1607 i 1613, wyjechał w Marcu 1615 dla poratowania zdrowia do wód we włoszech, gdzie zmarł d. 22 Października 1615 w Padwie. (Cf: Synodus dioecesana episcopatus Vilnensis celebrata Vilnae per Benedictum Wojnam ep. Vilnen. 3 Martii 1602. Vilnae in off. Typ. Vilnen. soc. Jes. 1602. 4to k. 8) — Constitutiones Synodorum dioecesis Vilnensis diversis temporibus celebratarum, jussu Abrah. Wojna episc. vilnen. editae. Vilnae 1633. 4to ark. 2½ Są tu Synody Benedykta i Abrahama Wojny)

16) Eustachy Wołłowicz herbu Pogorzyła urodz. 1572, od r. 1592 kanonik wileń. proboszcz odelski, r. 1593 wyjechał na nauki do Rzymu, z którego powróciwszy został najprzód kantorem wileń. opatem lubińskim, referendarzem W. X. Lit., a r. 1600 kustoszem wileń. proboszczem trockim; r. 1604 wyjechał do wód szwajcarskich w Pfeffers, zwiedził przytem Loret i Rzym. Będąc podkanclerzem litew. mianowany przez kapitułę wileń. d. 3 Grudnia 1615 administratorem biskupstwa, w skutek prezenty królewskiej obrany d. 9 Marca 1616 przez kapitułę biskupem wileńsk. otrzymał w Rzymie d. 15 Czerwca 1616 od Pawła V. potwierdzenie, d. 5 Listopada 1616 objął biskupstwo osobiście, zatrzymawszy przytem opactwo lubińskie. R. 1625 fundował w Wilnie dom dla księży zdjętych chorobą i starością. Około r. 1628 odprawił synod dyecezalny. Umarł w Wilnie d. 10 Stycznia 1630; administracyją objął Antoni Zabłocki kanonik.

17) Abraham Wojna herbu Trąby, syn Sieniona Kasztelana mścisławskiego wychowany za młodu pod okiem stryja swego Benedykta Wojny biskupa wileńsk. Będąc jeszcze Klerykiem, otrzymał r. 1599 kanonię wileńską, a r. 1611 sufraganią wileńską z tytułem biskupa metoneńskiego. R. 1627 został biskupem zmudzkim, a r. 1630 d. 11 Kwietnia otrzymał od Zygmunta III prezentę na biskupstwo wileńskie, obrany d. 14 Maja 1630 przez kapitułę wileńską, objął osobiście d. 14 Października katedrę w Wilnie, otrzymawszy we Wrześniu potwierdzenie papieskie. Wyjednał on u Urbana VIII. d. 14 Lutego 1635 dekret nakazujący obchodzić święto Św. Kazimierza z oktawą ritus duplicis. R. 1613 odprawił Synod dyecezalny w Wilnie (Synodus dioecesana Vilnensis sub Abrahamo Wojna ep. vil. celebrata, Vilnae 1613. 4to), i r. 1632 ogłosił drukiem zbiór dawniejszych synodów (Constitutiones Synodorum dioecesis Vilnensis diversis temporibus celebratarum, jussu Abrah. Wojna ep. viln. Vilnae 1632. 4to). R. 1638 obrał na sufraganią wileńską Marcyana Fryzeusza, który d. 28 Lutego 1638 otrzymał tytuł biskupa malleńskiego (zamiast metoneńskiego*). R. 1645 d. 4 Lutego 1645 pozwolił Innocenty X. prałatom (ces tworzyk) i Kanonikom wileńskim używać mantoletów, rochet i kap (rzym: skich. Umarł Abraham Wojna biskup w Wilnie d. 14 Kwietnia 1649

*) Hieronim Władysław Sanguszko sufragan i dziekan wileń. r. 1646 miał znowu tytuł biskupa metoneńskiego.

18) Jerzy Tyszkiewicz herbu Leliwa, syn Jana Eustachego wojewody brzeskiego i Zofii Książniczki Wiśniowieckiej kasztelanki kijowsk., kształcał się w akademii krakow. R. 1623 był już Kanonikiem krakowsk.; r. 1626 d. 30 maja kustoszem wileńsk., r. 1627 proboszczem grodzieńskim, a r. 1628 sufraganem wileńskim i biskupem metoneńskim, następnie 16 stycznia 1632 archidyakonem wileńskim. R. 1633 został biskupem zmudzkim, i od króla Władysława IV postował do Urbana VIII r. 1638–1641. Król Władysław IV w Warszawie d. 1 Maja 1649 dał mu nominacyją na biskupstwo wileńskie, obrany przez kapitułę d. 26 Maja 1649, potwierdzony przez papieża Innocentego X. d. 15 Grudn. 1649, objął osobiście biskupstwo d. 1 Maja 1650. —

Rozpisał Tyszkiewicz synod dyecezalny wileński na niedzielę pierwszą po Trzech Królach r. 1654, który jak się zdaje nie przyszedł do skutku. Pod czas wojny 1655 schronił się Jerzy Tyszkiewicz do Królewca, gdzie zmarł d. 17 Stycznia 1656

19) Jan (Karol) Dowgiałło Zawisza herbu Zadora ur. 1608 z ojca Kaspra Janowicza i matki Krasowskiej; kształcił się w Akademii wileńskiej; dalej na dworze Benedykta Woyny biskupa wil., wreszcie w obcych krajach, z kąd wróciwszy został rejentem kancelarii większej litew. Będąc Doktorem Praw, protonotariuszem apost., Kommendarzem trockim, został r. 1635 Kanonikiem Katedr. wileń. i tegoż roku towarzyszył w podróży za granicę Książętom Radziwiłłom z Klecka. R. 1639 d. 2 paździer. otrzymał Kanonią wileńsk. R. 1649 był już pisarzem i referendarzem w. Ks. lit.; postował na sejmy 1649 i 1656. Jako archidyakon wileński, proboszcz trocki, otrzymał od Króla Jana Kazimierza we dworze d. 21 Kwietn. 1656 nominacyją na biskupstwo wileńskie, w którem był administratorem Hieronim Władysław Książe Sanguszko biskup metoneński, sufragan wileń. nominat smoleński. R. 1657 w drugą niedzielę postu otrzymał Zawisza w Częstochowie święcenie na biskupa wileńsk. Umarł w Bezdrzieży d. 9 marca 1661 (koło Rożany). Po nim został administratorem Mikołaj Stupski Kanonik wileń. (w Ingolstadzie, Bononii)

20) Jerzy Białłozor herbu Wieniawa (syn Krzysztofa marszałka upitsk. starosty abelsk. i Jadwigi Giedrojciówny) za młodu był dworzaninem królew., r. 1649 został proboszczem kapliczy S. Kazimierza. R. 1649 d. 18 listop. mianowany Kanonikiem wileń. a r. 1652 Kustoszem Katedr. wileń., postował na sejmy 1653 i 1654. R. 1658 w Czerwcu został biskupem smoleńsk. — R. 1661 d. 23 lipca w Warszawie wyniesiony na biskupa wileńskiego przez Jana Kazimierza Króla, obrany d. 10 Września t. r. przez Kapitułę wileń. Gdy po objęciu biskupstwa zaczął się tytułować także Prymasem W. X. Lit. zapozwany o to przez Króla, zrzekł się d. 28 Grudnia 1663 w Warszawie tego tytułu przed arcybiskupem gnieznien. Akt uroczystego wstąpienia na katedrę odprawił dopiero d. 15 Czerwca 1664 w Wilnie w przytomności Króla. R. 1662 fundował klasztor Dominikanów przy

którym r. 1664 zaczął budować kaplice stacyj Kalwaryjskich. Umarł w Białce d. 17 Maja 1665. Po nim objął administracyją dyecezyi Jan Gotard Tyzenhauz biskup metoneński sufragan wileń.

21) Aleksander Sapieha na Maciejowie herbu Lis, urodz. 1624 z ojca Fryderyka podkomorzego włodzimiersk. i Ewy Krzyżanowskiej, kształcił się w Rzymie, gdzie wyświęcony na kapłaństwo, r. 1650 otrzymał prelaturę probostwa katedr. wileń. i postował r. 1654 na sejm warszawski. R. 1657 został biskupem metoneńskim, sufraganem wileńsk. i referendarzem W. X. Lit., a r. 1659 biskupem żmudzkim. Obrany przez króla w Warszawie d. 4 maja 1666 na biskupstwo wileńskie, i d. 28 maja t. r. przez kapitułę, potwierdzony w Rzymie d. 18 sierpnia 1667 przez Klemensa IX. odbył d. 26 sierpnia 1668 wjazd uroczysty do Wilna. R. 1669 d. 11 marca odprawił synod dyjecezalny w Wilnie (druk: Acta Synodi dioecesis Vilnensis praesidente Alexandro in Maciejow Sapieha episcopo Viln. A. D. 1669 d. 11. 12. 13 m. Martii celebratae. Vilnae, typis Academic. 1669. 4to k. 38 + 2 z pismem parafij i listem pasterskim Bernarda Maciejowskiego - wydał Jan Wornowicz mistrz ceremonii katedr. wileń.); liczono wtedy w dyecezyi wileńskiej w 26 dekanatach 411 kościołów prócz klasztornych. Umarł ten łagodny i pobożny biskup w Wilnie d. 22 maja 1671 mając lat. 47. Po jego śmierci administrował dyecezyą Mikołaj Słupski biskup gracyanopolitański, kustosz i official wileński.

22) Mikołaj Stefan Pac, herbu Gozdawa hrabia na Rożance, syn Stefana i referendarza litewsk. i Anny Rudomianki, urodził się 1624, kształcił się za młodu w akademiach wileńskiej i ingolsztadzkiej, był najprzód wojewodą trockim, marszałkiem trybunału litewsk. r. 1666, potém kasztelanem wileńsk. starostą krzyczewskim. Rozwiodłszy się z żoną Teodorą Fryzianką, która wstąpiła do zakonu Benedyktynek w Wilnie, mając już blisko lat 50 obrał sobie stan duchowny po złożeniu godności świeckich. R. 1671 mając już niższe święcenia, otrzymał od króla Michała w Warszawie d. 10 Czerwca 1671 prezentę na biskupstwo wileńskie. Kapituła wileńska mianowała go d. 23 Lipca 1671 kanonikiem najprzód, a potém d. 2 Października 1671 wybrała go na biskupa.

Pac udał się do Rzymu, gdzie otrzymał święcenia kapłańskie i potwierdzenie na biskupstwo wileńsk., z którowróciwszy r. 1673, objął rządy biskupstwa, nie będąc jeszcze konsekrowanym biskupem, z czego między nim a Kapitułą wszczęły się kilkoletnie zatargi; dopiero r. 1682 d. 25 Lipca w Warszawie otrzymał od Palavicinego nuncyusza apost. konsekrację na biskupa i w tym roku d. 3 Września odprawił uroczysty wjazd do Wilna. Był on zarazem prałatem domowym papieskim, hrabią pałacu Lateraneńskiego i kawalerem złotej ostrogi. Umarł ten biskup w Rudowlanach czyli Rudawie d. 8 Maja 1684, pochowany u Karmelitów bosych w Wilnie. Po nim administrował mi: kotaj Stupski archidyakon wileń. biskup ereyanopolitański.

23) Aleksander Michał Kotowicz herbu Korczak, syn Jana, kształcił się w akademii wileńsk. gdzie 1644 został Dr Filozofii. Zostawszy kapłanem w Rzymie, był najprzód kanonikiem smoleńskim, r. 1657 został kanonikiem wileńsk., następnie r. 1661 prałatem scholastykiem wileń. i jako taki postował na sejm warszawski r. 1664 i 1666 i 1668, był oraz proboszczem w Rozienie, Mosiakowie i Stoklishkach i rejentem kancelaryi większej lit., sekretarzem król. R. 1672 mianował go Jan III biskupem smoleńskim, a następnie 1685 biskupem wileńskim (przedtem r. 1675 1635 został dziekanem wileńskim). Po uroczystym wjeździe do Wilna d. 29 Września 1685, odprawił synod dyecezalny w Wilnie, który się rozpoczął d. 1 Października 1685 i trwał 3 dni, i na którym uchwalono obszer każdej parafii w mieście Wilnie. Umarł d. 10 Grudnia 1686 (Grodno, zostawiwszy znaczny zapis na fundacyją Missionarzy w Wilnie. (Synod Kotowicza drukowany ma tytuł: Acta, constitutiones et decreta Synodi dioecesis Vilnensis, praesidente Alexandro Michaele Kotowicz ep. Viln. Vilnae typis Academ. 1685. 4to str. 54)

24) Konstanty Kazimierz Brzostowski herbu Strzemię urodził się d. 16 Lipca 1644 w Słobódce z ojca Cypriana Pawła wojewody trockiego i Racheli Duninowny Rajeckiej, poświęciwszy się stanowi duchownemu, otrzymał mniejsze święcenia r. 1660 w Brześciu, i r. 1661 kanonikiem wileńską. Wyjechawszy do Rzymu r. 1665 dla dokończenia swych nauk w Kollegium Klementyńskiem, r. 1668 otrzymał święcenia kapłańskie w Rzymie. Wróciwszy do kraju, jako kanonik wileński, proboszcz w Frokach, Rukojniach i Parafianowie oraz sekretarz W.X. Lit. r. 1683 dostał biskupstwo smoleńskie (poprzednio jeszcze r. 1679 wyjechał na 2 lata do Francyi)

Otrzymawszy od króla Jana III d. 28 Lutego 1687 prezentę na biskupstwo wileńskie, obrany przez kapitułę i potwierdzony przez papieża Innocentego XI, dopiero d. 10 Października 1688 odprawił uroczysty wjazd do Wilna. Postraszając nadużycia wojskowych, którzy uciążliwemi leżami w dobrach biskupich, przyczyniali się do niszczenie takowych, popadł biskup Brzostowski w zatargi z Kazimierzem Janem Sapiehą wojewodą wileń. hetmanem w. lit., którego, gdy napomnienia nie u Kuthowały, d. 18 Kwietnia 1694 wyklął i interdykt na kościoły wydał d. 2 Czerwca 1694. To dało powód do niemałych rozruchów na sejmie i pieniactw w Rzymie, albowiem prymas Radziejowski brat wobronę Sapiehy: sam nawet Brzostowski wyjechał w tej sprawie r. 1696 w Października do Rzymu. Po nastąpionej ugodzie z Sapiehą r. 1697, zostat r. 1706 mianowany hrabią państwa Kościelnego a r. 1710 opatem mogilskim (Clarae Tumbae). Zapowiedział wprawdzie biskup Brzostowski synod dyecezalny w Wilnie na d. 12 Października 1716, lecz ten dla rozruchów wojennych odbył się dopiero d. 13 Lutego 1717. (Decreta, sanctiones et universa Acta Synodi dioecesanae ab ill. Constantino Casimiro Brzostowski episc. Viln. A. 1717 diebus 3. 4 et 5 m. Februarii in sua cathedrali ecclesia Vilnae celebrata, per Alexandrum Joannem Zebrowski S. Theol. et Jur. Dr. Synodi secretarium connotata. Vilnae, typ. Acad. Soc. Jes. 4to = K. 4, str. 157 i K. 4 jest tu też Catalogus universi Cleri dioec. Viln.). Umarł Brzostowski w Dąbrowie d. 27 Października 1722 mając 78 lat, z których 36 lat przepędził na biskupstwie wileńsk. (O nim pisali: Bartsz Jerzy Soc. Jes. Kazanie na jego pogrzebie 1722. 4to — Rodkiewicz Silv. Concessus: Opus miserentis Dei sive Historia de origine, meritis et sanctitate Pontificii ord. Canon. Regul. S. Mariae Demetrii de Urbe de poenitentia B. M. V. Cui praefixa est panegyris Constantini Brzostowski Ep. Viln. Vilnae 1699. 4to — Marianus a S. Stanislao: Hypomnema ordinis fol. pag. 621-623 żywot.). Brzostowski fundował r. 1695 klasztor Trynitarzy na Antokolu pod Wilnem (Trinopolis), r. 1717 sprowadził zakon Wizytek do Wilna; r. 1718 d. 4 Września koronował obraz N. P. Marji w Trokach; wybudował wspaniały zamek dla biskupów wileńskich w Werkach. Był to mąż wielkich zasług w kraju i w kościele.

25) Maciej Józef Ancuta herbu własnego, najprzód proboszcz w Szatach, Wilkomierzu, Nalibokach, kanonik inflancki i smoleński, został r. 1695 kanonikiem wileńskim. Protegowany przez biskupa Brzostowskiego, mianowany r. 1706 referendarzem W.X.L. został oraz kustoszem wileńskim i oficyałem, a r. 1710 sufraganem wileńskim oraz i biskupem missionopolitańskim, przyczem także r. 1714 dostał i probostwo w Nowogródku. Król August II. mianował go r. 1715 koadjutorem biskupstwa wileńskiego, na którą to godność po potwierdzeniu z Rzymu, d. 30 Października 1717 uroczyście wprowadzonym został. Po śmierci Brzostowskiego r. 1722 obrała go kapituła na biskupstwo wileńskie. Złożywszy w Warszawie Augustowi II przysięgę na wierność, wracając podczas bierzmowania ludu w parafii juchnowieckiej, tknięty apopleksyą tegoż samego dnia 18 Stycznia 1723 życie zakończył (jako nominat zanim nadeszła bulla potwierdzająca z Rzymu, (ob: Barszcz Jerzy S.J. Kazanie na pogrzebie tego biskupa. Wilno, w druk. Akad. S.J. 1725. 4to), pochowany d. 6 Lutego 1723 w katedrze wileńskiej. Po nim objął administracyą biskupstwa wileń. Bogusław Korwin Gosiewski dziekan wileński, sufragan białoruski, biskup a Kanteńoki, nominat smoleński. – Bratem biskupa Macieja był Jerzy Kazimierz Ancuta od r. 1708 kanonik wileńs. później sufragan wileński, biskup antipatreński.

26) Karol Piotr Lancerzyński herbu Trzaska, syn Jerzego z Ziegoszewa Lancerzyńskiego podkomorzika król. i Słońskiej, kształcił się za młodu w akademii wileńsk. Zostawszy księdzem, był proboszczem w Mińsku, plebanem w Krożach, a od r. 1696 kanonikiem wileńskim, następnie referendarzem W.X.L. i kustoszem wileńsk.; r. 1713 mianowany sufraganem białoruskim i biskupem hieropolitańskim. R. 1719 został biskupem smoleńskim, z którego przez Augusta II. za protekcyą Radziwiłłów d. 24 Marca 1724 posunięty na biskupstwo wileńskie, potwierdzony przez Benedykta XIII w Rzymie d. 11 Września 1724, dopiero po Nowym Roku 1725 odbył uroczysty wjazd do Wilna. Założył on r. 1728 szpital Bonifratrów w Grodnie i wyznaczył fundusz dla domu starych i niedołężnych kapłanów. Umarł d. 19 Lutego 1729 w majątku swoim Karolinie czyli Serebryszczach. Po nim administrował dyecezyą Jerzy Kazimierz Ancuta scholastyk i sufragan wileński biskup antypatreński.

27) Michał Jan Zienkowicz herbu Siekierz urodzony r. 1671 z ojca Alexandra i Łotubińskiej koło Drohiczyna, wykształcony w akademii wileńskiej, był najprzód proboszczem borysowskim, a od r. 1699 kanonikiem wileńskim, następnie referendarzem W. X. L. archidyakonem żmudzkim [illegible]. Biskup żmudzki Alexander Horain mianował go d. 19 Kwietnia 1717 sufraganem żmudzkim, przyczem d. 16 Grudnia 1718 konsekrowany został na biskupa juliopolitańskiego. R. 1726 otrzymał probostwo w Krożach. Po śmierci biskupa wileń. Lancerzyńskiego, król August II r. 1730 obrał go na biskupstwo wileńskie, z pominięciem dwóch innych kandydatów: Bogusława Gosciewskiego biskupa smoleńsk. i Feliciana Szaniawskiego biskupa chełmskiego. Potwierdzony przez Klemensa XII w Rzymie d. 2 Października 1730, odprawił tegoż roku d. 2 Grudnia uroczysty wjazd na biskupstwo wileńskie, i zaraz w następnym r. rozpoczął wizytę swej dyecezyi. Zako partyzant Leszczyńskiego Stanisława zmuszony był r. 1734 schronić się do Prus, z kąd wróciwszy dopiero r. 1736 mianował sufraganem wileńsk. i koadjutorem biskupstwa Józefa hrab. Sapiehę referendarza W. X. Lit. (+10 Grudn. 1759 w Wilnie) który zarazem tytularne biskupstwo dyecezareńskie otrzymał. R. 1739 zajął się przywiedzeniem do skutku fundacyi domu w Wilnie dla księży wystużonych, zwątlonych chorobą i potrzebujących poprawy (na którą to fundacyję biskup Karol Lancerzyński znaczny kapitał zapisał, Alexander Żebrowski kanonik i officyał wileński scholastyk i officyał wileński budynek wystawił, a biskup Michał Zienkowicz znacznym dochodem opatrzył). — R. 1742 wyjednał u Benedykta XIV pozwolenie dla kanoników i prałatów wileńskich noszenia dystynktorium na złotym łańcuchu (krzyż czerwono emaliowany otoczony promieniami złotemi na których 4 lilie białe, w środku z jednej strony obraz Św. Kazimierza Królewicza w polu białem, na drugiej stronie litery S. i C. pod mitrą) R. 1743 odprawił biskup Zienkowicz wizytę kościoła katedralnego przy którym było wtedy 6 prałatów (1. Proboszcz, [illegible] zarazem koadjutor biśk. i sufragan wileński. 2. Dziekan oraz biskup smoleński i sufragan białoruski. 3. Archidiakon oraz sufragan żmudzki. 4. Kustosz oraz officyał wileński. 5. Scholastyk oraz biskup inflantski. 6. Kantor), 16 kanoników (między temi 4½ oraz biskupo żmudzki, 14½ kanclerz dyecezyi wileń. oraz archidyakon białoruski, 16½ pisarz kapituły) i 12 wikaryuszów katedralnych

Na prośbę biskupa Zienkowicza wydał Benedykt XIV w Rzymie d. 13 Marca 1743 breve pozwalające, z powodu prac rolniczych w polu przez lud, przenieść następujące święta na niedziele: Nawiedzenia N. P. M. na 1 niedzielę w Lipcu, S. Maryi Magdaleny na 2gą niedzielę w Lipcu, S. Jakóba Apost. na 3cią niedzielę w Lipcu, S. Anny na 4tą niedzielę w Lipcu, Ss. Wawrzyńca na 10tą niedziele po Zielonych świątkach w Sierpniu. — D. 10 Lutego 1744 odprawił tenże biskup w kościele katedralnym w Wilnie Synod dyecezalny (Synodus dioecesana Vilnensis ab ill. Michaele Joanne Zienkowicz ep. Viln. in ecclesia cathedrali sua d. 1744 diebus 10. 11. 12 m. Febr. celebrata. Vilnae typ. Acad. Soc. Jes. 4to K. 3 i str. 194 jest tu obszerny spis parafji z należącemi do nich wsiami) — D. 8 Września 1750 koronował cudowny obraz N. P. Maryi w kościele S. Michała Bernardynek w Wilnie. Umarł biskup Zienkowicz d. 24 Stycznia 1762 w Wilnie, pochowany d. 2 Lutego 1762. Po nim objął administrację dyecezji synowiec jego Tomasz Ignacy Zienkowicz kustosz wileński, sufragan białoruski biskup aryopolitański.

28) Ignacy Jakób Książe Massalski urodził się d. 25 Lipca 1729 z ojca Michała kasztelana wileńsk. hetmana polnego W. X. Lit. i Franciszki Ogińskiej kasztelanki trockiej. Mając zaledwie lat otrzymał już d. 9 Maja 1744 kanonicę wileńską; wysłany przez ojca do Rzymu na studia teologiczne, bawił tamże lat półczwarta i otrzymał r. 1755 doktorat prawa. Wróciwszy do kraju otrzymał najprzód probostwo rozańskie, kanonicę warszawską, dalej probostwo katedralne wileńskie i żmudzkie, przyczem był pisarzem wielkim a potem referendarzem W. X. Lit. Gdy Antoni Tyszkiewicz biskup żmudzki mający nominacyą królewską na biskupstwo wileńskie zmarł d. 30 Stycznia 1762, otrzymał Massalski przez zabiegi ojca d. 15 Lutego 1762 nominacyą króla Augusta III na biskupstwo wileńskie, obrany d. 16 Marca t. r. przez kapitułę, potwierdzony d. 27 Kwietnia 1762 przez Klemensa XIII. w Wilnie. R. 1767 d. 26 Kwietnia zamianł jednego dotychczas istniejącego wileńskiego, ustanowił z konsystorze [illegible] z trzema officyałami, jako to: Wileński, do którego przydzielił 13 dekanatów (wileński, pobojski, oszmiański, rosiński, radunski, wiłkomierski, kupiski, brastawski, trocki, kowieński, nowogródzki, słonimski, lidzki), Białoruski, którego

officyałem był sufragan białoruski z 6 dekanatami (połocki, witebski, orszański, mińsk, radoszkowski, bobrujski), Podlaski w Białymstoku z 7 dekanatami (grodzieński, knyszyński, augustowski, wołkowyski, siemieński, oliwitski, rozański). Gdy się wieża kościoła katedralnego wileńskiego d. 3 września 1769 zawaliła i 5 wikarych oraz 1 kleryka zabiła, postanowił Massalski odbudować kościół katedralny, której budowę r. 1777 powierzył zdolnemu architektowi Wawrzyńcowi Gucewiczowi, wykonanie zaś ozdób i rzeźb Righi'emu i prowadzonemu z Rzymu rzeźbiarzowi. Tenże biskup odbudował także letni pałac biskupi w Werkach. R. 1770 d. 4 Lutego publikował Massalski w swojej dyecezyi pozwolenie Klemensa XIV używania w postach potraw nabiałych, wyjednane dla całej Polski i Litwy przez króla Stanisława Augusta. R. 1775 d. 30 Sierpnia publikował znowu tenże biskup bullę papieża Piusa VI z d. 20 Maja 1775, pozwalającą wskutek prośby króla i sejmujących stanów na redukcyją świąt, oraz zabraniającą dyspensowania i ubierania się w kapy, jako też nielegitymowania osobom obojej płci na odpusty. Gdy wskutek podziału pierwszego Polski archidyakonat białoruski z sufraganią (w znaczniejszej części) odpadł od dyecezyi wileńskiej *) osobne biskupstwo białoruskie czyli mohylowskie bez wiedzy papiesk. Kiej utworzone zostało: utworzył Massalski d. 26 Czerwca 1775 nową sufraganią trocką z konsystorzem w Kownie, do którego przyłączył 6 dekanatów (trocki, oliwitski, kowieński, siemieński, wiłkomierski, kupiski) i pierwszym sufraganem mianował Józefa Kazimierza Kossakowskiego biskupa cyrneńskiego, kustosza wileńskiego, proboszcza wołpiańskiego i sztuckiego, pisarza W. X. Lit., którego też sobie przybrał za koadjutora wileńskiego. — R. 1775 zasiadał Massalski jako prezes w Komisyi edukacyjnej; jednak wżył na swoje potrzeby 600000 złp. z funduszów edukacyjnych, wskutek tego za naleganiem Jędrzeja Zamojskiego komisarza Izby edukacyjnych odebrała biskupowi Massalskiemu resztunek funduszów edukacyjnych. R. 1776 d. zagroził klątwom wszystkim którzyby na redukcyą świąt szemrali. R. 1789 z końcem Października wyjechał Massalski za granicę do wód, z kąd dopiero w Styczniu r. 1792 powrócił. W czasie nieobecności jego administrował dyecezyą sufragan Piotr Tomaszewski biskup bellineński, kantor wileński. Massalski jako człowiek światowy i wykształcony prowadził życie wystawne i otwarte, kreując ciągle

*) t. j. znaczniejsza część Kościołów dekanatów witebskiego i orszańskiego i połockiego

koło Dworu w Warszawie; gdy na to fundusze biskupstwa nie wystarczały i gdy nawet swe dobra dziedziczne sprzedał, zmuszonym będąc za przedać swe usługi Rossyi. R. 1792 przystąpił do konfederacyi targowickiej i podczas sejmu grodzieńskiego wyprawił d. 12 Grudnia ztąd fetę na cześć imienin carowej Katarzyny. Ponieważ przy pierwszym rozbiorze Polski Kapituła i biskupstwo wileńskie znaczniejszą część dóbr stołowych i dotacyjnych utraciły, wyjednał jej u rządu polskiego roczną pensyją 100000 złp. wyznaczył. Po wybuchu rewolucyi polskiej d. 17 Kwietnia 1794 uwięziono najprzód jego koadjutora Jana Józefa Kazimierza Kossakowskiego biskupa inflantskiego, którego oskarżonego za zdradę kraju powieszono. Uwięziono też i Ignacego Massalskiego biskupa wileńsk. którego też gmin rozsiekany, odbywszy więzienie d. 28 Czerwca 1794 w Warszawie powiesił. Zwłoki jego dopiero 1795 sprowadzono do Wilna i w katedrze w mahoniowej trumnie pochowano. Po nim administrował dyecezyją Dawid Pilchowski Dr. Teol. i Prawa Kościelnego, dziekan katedralny wileń. sufragan wileński, biskup ethinedzki.

29) Jan Nepomucen Korwin Kossakowski herbu Slepororon, urodzony d. 16 Maja 1753 w Krakowskiem z ojca Antoniego podstolego nowogrodzkiego i Konstancyi Krosnowskiej stolnikowny opoczyńskiej, kształcił się w Piotrkowie, później w Seminaryum w Warszawie, gdzie r. 1787 wyświęcony na kapłana. Otrzymał najprzód godność kustosza wileńskiego za protekcyją Józefa Kazimierza Kossakowskiego biskupa inflantskiego, który go swym koadjutorem mianował. Po ostatnim rozbiorze, r. 1795 rząd rossyjski skasował tytuł dyecezyi wileńskiej; i pozostałe dekanaty przyłączył do dyecezyi inflantskiej, której administratorem mianował Jana Nepomucena Kossakowskiego z tytułem biskupa [illegible] loryneńskiego sufragana inflantskiego. R. 1798 zniósł rząd rossyjski biskupstwo inflantskie i utworzył na nowo dyecezyę wileńską do której przyłączył 2 dekanaty: kurlandzki i semigalski (pozostałe z dyecezyi inflantskiej); oderwał zaś dekanaty mińskі, radoszkowski i bobrujski do nowo utworzonej dyecezyi mińskiej.

d. 6 Septembr. v. s. 1795

Również odpadły wtedy dekanaty augustowski, kryszyński, olwitski, semeński i część grodzieńskiego do nowo utworzonej przez rząd pruski dyecezyi wigierskiej. Biskupem nowej tej obwiętej dyecezyi wileńskiej mianowany został Jan Krzepmucen Kossakowski i d. 14 Października 1798 uroczyście wstąpił na katedrę. Miał on wtedy pod sobą sufraganów: wileńskiego (Dawida Pilchowskiego biskupa echineńskiego, dziekana wileńs.) i trockiego (Józefa Antoniego Łotubińskiego biskupa lorymeńskiego, archidyakona wileńsk.) oraz kurlandzkiego (Adama Kossakowskiego biskupa liwskiego, kanonika wileńskiego). Zostawszy na zdrowiu i dotknięty chorobą oczu wyjechał r. 1802 do wód karlsbadzkich, z których powróciwszy w Kwietniu 1803, założył w Wilnie r. 1807 Towarzystwo dobroczynności. D. 27 Czerwca 1807 wyjechał powtórnie do wód za granicę, umarł d. 26 Września 1808 w Baden pod Wiedniem. Wymowny i uczony, był także Kawalerem rosyjsk. orderu S. Alexandra Newskiego. Po nim administrował dyecezyą jakoby sufragan i kanonik wileński, infułat zieranowski.

30) Hieronim Strojnowski herbu Strzemie, urodził się d. 20 Września 1752 we wsi Chodaczkowie na Wołyniu z ojca Benedykta i Marianny Strojnowskich. Kształcił się najprzód u Piarów w Złoczowie, i w Sierpniu 1766 wstąpił do Zgromadzenia Piarów w Podolińcu, podczas którem Hieronima a S. Bernardo wyświęcony na kapłana w Warszawie r. 1776, był nauczycielem w Konwikcie Piarów warszawskich, poczem mianowany przez Komissyą edukacyjną professorem prawa natury w Akademii wileńskiej w r. 1780, został 1781 Doktorem Praw i Teologii w Akademii Krakowskiej. R. 1788 wyjechał do Włoch, gdzie otrzymał uwolnienie od ślubów zakonnych. Po powrocie do kraju pełnił jeszcze do r. 1794 obowiązki professora w Akademii wileńskiej; posiadając przytem probostwo w Korcu. R. 1791 wezwany był od Sejmu do układu procedury sądowej. R. 1794 wszedł do Kapituły wileńskiej jako koadjutor scholasteryi. R. 1797 mianowany plebanem kościoła S. Jana w Wilnie; r. 1799 obrany rektorem Akademii wileńskiej; r. 1806 został koadjutorem biskupstwa tutejszego i scholastykiem wileńskim oraz biskupem lamberytańskim i kawalerem orderu S. Anny. Z końcem r. 1808 mianowany administratorem biskupstwa wileńskiego, sam siedząc w Petersburgu, zastępowany był przez Tadeusza Kundzicza

sufragana trockiego. R. 1814 mianowany biskupem wileńskim, potwierdzony w Rzymie 1815, gdy się gotował odprawić uroczysty wstęp na katedrę, zmarł d. 5 sierpnia 1815 w folwarku Ełnokumpie pod Wilnem pochowany w Horochowie na Wołyniu. Zostawił ten światły biskup po sobie kilka prac literackich. (Ob. Rudomina Jan Gwalbert: Żywot Hieronima Strojnowskiego. Wilno 1839. 8vo str. 42) Po nim administrował biskupstwem wileńskim Stanisław Bohusz Siestrzencewicz metropolita arcybiskup mohylowski, zmarły w Petersburgu d. 1 Grudnia v. s. 1826. Po nim został administratorem Wincenty Mu-cki urodzony 1762, wyświęcony na kapłana 1785, od r. 1813 kanclerz kapituły wileń., administrator od r. 1826 do r. 1828 jako officyał wileński; został w końcu kustoszem następnie archidyakonem wileńskim, i umarł d. 1 Marca 1853.

31) Jędrzej Benedykt Klągiewicz urodzony d. 1 Stycznia 1767 w Pfukszcie na Żmudzi z ojca Michała drobnego posiadacza wieśkiego i Joanny Kuczyńskiej. R. 1828 mianowany administratorem, suffraganem wileńskim i biskupem chryzopolitańskim

Admnistr: Stanisław Bohusz Sejstrzeniewicz † 1829
Andrzej Benedykt Kłągiewicz admin od 1828 —
biskup Chryzopolitański, sufragan wileński
ur. 1 Stycznia 1767 w Wilkszcie — wstąpił
na katedrę wil 29 czerwca 1841
† 23 Grud. 1841
Jan Cywiński sufragan trocki administr
† 13 Listop 1846
Wacław Zyliński postrzyc d. 5 Grud. 1848
wstąpił na katedrę 9 Stycz. 1849.

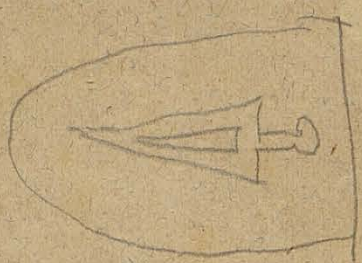
$\frac{16}{32}$ 1

18 3
4

72
8 3
2

88

Ordo et numerus ecclesiarum dioecesis Vilnensis a. 1669. (iuxta Synodum a. 1669).

Ecclesia cathedralis Vilnensis.

I) Vilnensis Decanatus. – Ecclesiae: 1) Ecclesia S. Joannis, parochialis Vilnensis. 2) Ecclesia parochialis Antokolensis. 3) Ecclesia praepositalis S. Stephani, Vilnensis 4) Ecclesia praepositalis S. Trinitatis Vilnensis. 5) Ecclesia praepositalis S. Magdalenae Vilnensis. 6) Ecclesia praepositalis SS. Nicodemi et Josephi Vilnensis. 7) Zawarzyszki. 8) Zietuchow. 9) Rudomina filia Vilnen. Parochialis eccles. 10) Turgiel alias Mereez minor. 11) Niemencayn. 12) Moyszagola. 13) Kietnow. 14) Podbrzezie. 15) Miednitki. 16) Cuszieniszki.

II) Poboyscensis Decanatus: 1) Poboysko. 2) Szyrwinty. 3) Szezsole. 4) . Nidoki. 5) Zmoydki. 6) Owanta. 7) Skiemiany. 8) Bolniki. 9) Widzieniszki. 10) Malaty. 11) Szturki et Slowino. 12) Dubinki. 13) Giedroycie. 14) Muśniki. 15) Uprzki.

III) Oszmianensis Decanatus: 1) Oszmiana. 2) Zuprany. 3) Soly. 4) Ostrowiec. 5) Worniany. 6) Gierwiaty. 7) Smorgonie et Cicin. 8) Olszany. 9) Krewo. 10) Losk. 11) Traby. 12) Surwiliszki. 13) Narviliszki. 14) Grawrzyszki.

IV) Swirensis Decanatus: 1) Swir. 2) Miadziol. 3) Postawy. 4) Zadziwcz. 5) Komaje. 6) Lyntupy. 7) Swirianki. 8) Bystrzyca. 9) Michaliszki. 10) Zodziszki. 11) Danuszow. 12) Wojstom. 13) Kurzeniec. 14) Kobylnik. 15) Rabun. 16) Serweez. 17) Kosciencicze. 18) Nioki.

V) Lidensis Decanatus: 1) Lida. 2) Bialohrud. 3) Wawiorka. 4) Dilewo. 5) Wasiliszki. 6) Szczolna. 7) Zoludek. 8) Rozanka.

9) Kamionka. 10) Laukie et Zatwiecie. 11) Dworzec. 12) Zabłocie. 13) Zyrmony. 14) Horodna.

VI) Radunensis Decanatus: 1) Radun. 2) Eyszyszki. 3) Bubicze et Hlacza. 4) Solecznicki. 5) Bieniakonie. 6) Hermaniszki. 7) Błotna. 8) Frokiele. 9) Dworzyszcze. 10) Gierunony. 11) Sobolniki. 12) Zygmuniszki. 13) Lipniszki. 14) Dudy. 15) Swie.

VII) Witkomirensis Decanatus: 1) Witkomirz cum Altariis Jovis: nyet altera. 2) Dziewałtow. 3) Kiepsze. 4) Sieśiki. 5) Pogiry. 6) Szaty. 7) Ziezmy. 8) Kiejdany. 9) Opitołoki. 10) Remigoła. 11) Pompiany alias Poławenie. 12) Poniewież. 13) Wieżyszki Capella. 14) Poniewież nowy Capella. 15) Towpie. 16) Rogow. 17) Bnikszty. 18) Kowarsk. 19) Kurkle Capella. 20) Capella in Curia Kowarscensi. 21) Widziszki.

VIII) Kupiscensis Decanatus: 1) Swiadość. 2) Szymance Capella. 3) Kupiszki. 4) Suboez alias Kompienica. 5) Wobolniki. 6) Poswol. 7) Krzyniczyn. 8) Podbirze. 9) Birze locus ubi fuit ecclesia. 10) Ponedele. 11) Sieworuki Capella. 12) Poniemonie. 13) Rawiszki Capella. 14) Rakiszki. 15) Abele. 16) Krewno Capella. 17) Dusiaty. 18) Zwirynty Capella. 18) Uciana et Uszpole. 19) Wiżuny. 20) Komajki 21) Skopiszki Capella.

IX) Brastawiensis Decanatus: 1) Hoduciszki. 2) Szwinciany cum duabus Altariis. 3) Wilie Capella. 4) Dazgieliszki. 5) Sieniszki Capella. 6) Rymszany Capella. 7) Koltyniany. 8) Lyngmiany. 9) Labonary. 10) Kukuciszki. 11) Suginty Capella. 12) Tawroginy. 13) Solok. 14) Dukszty Capella. 15) Jeziorosa. 16) Smolwy Capella. 17) Dryświat. 18) Pelikany Capella. 19) Brastaw. 20) Opsa Capella. 21) Ladźwinie alias Druja, alias Sapiezyn. 22) Sohost. 23) Skazn. 24) Widze cum Altaria. 25) Tworerz.

X) Frocensis Decanatus: 1) Olkiniki. 2) Froki nowe. 3) Frokiszkare. 4) Anuszyszki. 5) Lawoszuny. 6) Lunie. 7) Olita. 8) Dangi et Przetaje. 9) Niemonojcie. 10) Lyszkow. 11) Merecz.

XI) Siemnensis Decanatus: 1) Urdomina. 2) Lozdzieje. 3) Siemno. 4) Balwierzyszka. 5) Udrya. 6) Mietele. 7) Szreje. 8) Swiętejezioro. 9) Lejpury. 10) Wiejsieje. 11) Borzniki. 12) Sejny. 13) Puniszk.

XII) Grodnensis Decanatus: 1) Grodno. 2) Przewałka. 3) Oża. 4) Jeziora filia Grodnensis Ecclesiae. 5) Kopaszowka. 6) Ejsmonty. 7) Porzeczowica mała. 8) Krynki. 9) Sidziatowo. 10) Bielsk. 11) Sadyba. 12) Kuśnica. 13) Kondzyn. 14) Sokołka. 15) Sokolany. 16) Dubrowka. 17) Zaleśie. 18) Korzenowi et Altaria. 19) Krasnobor. 20) Lipsk. 21) Rozany Stok.

XIII) Cauensis Decanatus: 1) Kowno. 2) Proboszcz S. Krzyża. 3) Jezno. 4) Stokliszki. 5) Wysokidwor. 6) Sunciliszki. 7) Zyżmory. 8) Zoole. 9) Poporcie. 10) Kormiałowo. 11) Łopie. 12) Giegużyn. 13) Skorule. 14) Wądziogoła. 15) Rumszyszki. 16) Uzugosie filia Eulesiae Stokliscensis. 18) Dorszuniszki. 18) Preny. 19) Berżtany filia Prenensis.

XIV) Blitensis seu Loszyrvintensis Decanatus: 1) Blwita alias Loszyrwinty. 2) Grazyszki. 3) Wiżajny. 4) Żarkieliszki. 5) Łojewonie filia Blitensis Eulesiae. 6) Bartniki. 7) Kiszłyniec. 8) Przerosl. 9) Filipow. 10) Bakałarzowo. 11) Raczki. 12) Janowka. 13) Wilkowiszki.

XV) Polocensis Decanatus: 1) Dołhynow. 2) Buda. 3) Dokszyce. 4) Łajanow Vacat. 5) Głębokie. 6) Leple. 7) Kublicze Vacat. 8) Wołkołata. 9) Dunilowicze. 10) Zadorozi. 11) Dzisna. 12) Połock. 13) Udziat. 14) Berezyna Vacat. 15) Wołborowicze Vacat.

XVI) Novogrodensis Decanatus: 1) Nieśwież. 2) Kleck. 3) Niedźwiedzice. 4) Lipsk. 5) Kroszyn. 6) Sienno. 7) Nowogrodek. 8) Swociatycze. 9) Szkołdź. 10) Snowia, Vacat. 11) Mir. 12) Swierzno. 13) Mikołajewszyzna.

XVII) Slonimensis Decanatus: 1) Słonim. 2) Dziewo. 3) Połonka Vacat. 4) Mysz. 5) Lachowicze. 6) Stwołowicze. 7) Zadzwieje. 8) Horodyszcze. 9) Jelna. 10) Wsielub. 11) Zdzięciol. 12) Dworzec. 13) Rohotna. 14) Wołczadz.

XVIII) Rożanensis Decanatus: 1) Rożana. 2) Łukonica. 3) Łyszkow. 4) Lorozow. 5) Strubnica. 6) Zelwia. 7) Mosty. 8) Dereczyn. 9) Miedzirzyc. 10) Kossow. 11) Olszewo. 12) Łahiszyn. 13) Janow alias Castrum Cassinum.

XIX) Wołkowiscensis Decanatus: 1) Wołkowisk. 2) Hnieżno. 3) Swistocz. 4) Jatowka Vacat. 5) Brzostowica major. 6) Szydłowiec. 7) Kepla. 8) Wołpa. 9) Łunna. 10) Rość. 11) Krzemienica. 12) Pietuchow Vacat.

XX) Witepscensis Decanatus: 1) Witepsk. 2) Bereżyna alias Lubosżany. 3) Borysow. 4) Sanguszkowo alias Krupka. 5) Bobr Vacat. 6) Czereja. 7) Łukoml. 8) Rudnosiele. 9) Chotopienicze. 10) Bescenkowicze. 11) Sienno. 12) Bielica. 13) Ostrowno. 14) Sorzyca.

XXI) Orszanensis Decanatus: 1) Orsza Vacat. 2) Dąbrowa. 3) Horki. 4) Hory. 5) Mścisław. 6) Czausy. 7) Czerekow. 8) Ukty. 9) Szklow Vacat. 10) Mohilow. 11) Bychow. 12) Tajmanow alias Nowy Bychow Vacat.

13) Białynicze. 14) Starosiele Vacat. 15) Połoczyn. 16) Sokolnia Vacat. 17) Obolce. 18) Smolany.

XXII) Minscensis Decanatus: 1) Minsk. 2) Iwieniec. 3) Wolma. 4) Chochta. 5) Nalibocki. 6) Derewnia. 7) Kamień Vacat. 8) Pierszaje. 9) Wiśniewo. 10) Zabrzezie. 11) Rakow. 12) Kojdanow. 13) Stolpce.

XXIII) Radoszkowiczensis Decanatus: 1) Radoszkowicze. 2) Dubrowo. 3) Zastaw. 4) Łohojsk. 5) Hajna. 6) Korzeń. 7) Zięmbin. 8) Chotajewicze. 9) Hlia. 10) Mołodeczno. 11) Lebiedziow. 12) Markow. 13) Horodziłow. 14) Hruzdow. 15) Hozow. 16) Krasnesiolo Vacat. 17) Bienica. 18) Połoczany.

XXIV) Bobrojscensis Decanatus. 1) Bobrojsk. 2) Hłusk. 3) Strzeszyn Vacat. 4) Rzeczyca. 5) Homel. 6) Mozyr Vacat. 7) Letrykowicze. 8) Dawidgrodek. 9) Sluck. 10) Cimkowicze. 11) Kopyl. 12) Chumienno. 13) Bohuszewicze. 14) Chotwie Vacat.

XXV) Augustovienensis Decanatus: 1) Augustow. 2) Grabowo. 3) Barglow. 4) Rajgrod. 5) Goniądz. 6) Proboszcz Szpitalne Goniądzkie. 7) Trzciana. 8) Tykocin. 9) Dobrzyniewo. 10) Jesionowka. 11) Brzozowa major. 12) Doliatow. 13) Brzozowa minor.

XXVI) Knyszynensis Decanatus: 1) Kalinowka. 2) Knyszyn et Krypno. 3) Choroszcza. 4) Niewodnica. 5) Turośnia. 6) Juchnowiec. 7) Zabłudow. 8) Białystok. 9) Wasilkow. 10) Korycin. 11) Choderowka.

Decanatus 26; Ecclesiae 403.

Spis

Kościołów parafialnych w Dyecezyi wileńskiej

r. 1669.

Wilno r. 1717

I. Dekanat Wileński.

A) W mieście samém: Kościół katedralny. — Kościoły: 1) S. Jana paraf. 2) S. Piotra na Antokolu paraf. 3) S. Szczepana probostwo (prepozyturalny) 4) S. Trójcy. (maiores) 5) S. Maryi Magdaleny prepozytur. 6) S. Nikodema i Józefa prepozytur.

B) Za miastem: 1. Zawaryszki — 2. Pietuchow. — 3. Rudomina, filia należąca do S. Jana w mieście. — 4. Turgiele czyli Wereiczenaty (minor) — 5. Niemenczyn. — 6. Majszagoła. — 7. Kiernow. — 8. Podbrzezie. — 9. Miedniki. — 10. Ludzieniszki.

II. Dekanat Pobojski.

1. Pobojsko. — 2. Szyrwinty. — 3. Szeszole. — 4. Nidoki. — 5. Znojdki. — 6. Owanta. — 7. Skiemiany. — 8. Bolniki. — 9. Widzieniszki. — 10. Malaty. — 11. Inturki z filią Stowino. — 12. Dubinki. — 13. Giedrojcie. — 14. Musniki. — 15. Upniki.

III. Dekanat Oszmiański.

1. Oszmiana. — 2. Zuprany. — 3. Soły. — 4. Ostrowiec. — 5. Worniany. — 6. Gierwiaty. — 7. Smorgonie z filią Licin. — 8. Olszany. — 9. Krewo. — 10. Losk. — 11. Graby. — 12. Kurwiliszki. — 13. Narwiliszki. — 14 Grawiszki.

Dekanat Świrski.

1. Świr. – 2. Wiadziot. – 3. Postawy. – 4. Zadziewież. – 5. Komaje. – 6. Łyntupy. – 7. Świrzanki. – 8. Byszty. – 9. Michaliszki. – 10. Łodziszki. – 11. Dariuszow. – 12. Wojstom. – 13. Kurzeniec. – 14. Kobylnik. – 15. Rabun. – 16. Serwecz. – 17. Kościeniewicze. – 18. Nidoki. (recte Nidoki)

Dekanat Lidzki.

1. Lida. – 2. Białohrud. – 3. Wawiorka. – 4. Dylewo. – 5. Wasiliszki. – 6. Iszczołna. – 7. Żołudek. – 8. Rożanka. – 9. Kamionka. – 10. Łackie z filią Zatwieście. – 11. Dworzec (poprzednio Nowogwor) (Dworzyszcze). – 12. Zabłocie. – 13. Żyrmony. – 14. Horodna.

Dekanat Raduńoki.

1. Raduń. – 2. Ejszyszki. – 3. Dubicze z filią Naiza. – 4. Soleczniki. – 5. Bieniakonie. – 6. Hermaniszki. – 7. Błotnia. – 8. Trokiele. – 9. Dworzyszcze. – 10. Gierany. – 11. Sobotniki. – 12. Zygmuniszki. – 13. Lipniszki. – 14. Dudy. – 15. Iwie.

Dekanat Witkomierski.

1. Witkomierz z Zowiany z inne altariami. – 2. Dziewiałtow. – 3. Wieprze. – 4. Sieriki. – 5. Pogiry. – 6. Szaty. – 7. Hejmy. – 8. Kiejdany. – 9. Opitołoki. – 10. Remigoła. – 11. [redacted] Pompiany czyli Połażenie. – 12. Poniewież. – 13. Mieżyszki Kaplica. – 14. Poniewież nowy Kaplica. – 15. Krakopie. – 16. Rogow. – 17. Onikszty. – 18. Kowarsk. – 19. Kurkle Kaplica. – Do Widziszki. z Kaplicą w Skwirze Kowarskim

VIII. Dekanat Kupiski.

1. Swiadość. – 2. Szymańce Kaplica. – 3. Subocz inaczej Kompienica. – 4. Wobolniki. – 5. Poswol. – 6. Krzniczyn. – 7. Lodbirże. – 8. Birże miejsce gdzie był Kościół. – 9. Lonedele. – 10. Sieworuki Kaplica. – 11. Loniemonie. – 12. Rawiszki Kaplica. – 13. Abele. – 14. Krewno Kaplica. – 15. Dusiaty. – 16. Jużynty Kaplica. – 17. Uciana z filią Uszpole. – 18. Wiżuny. – 19. Komajki. – 20. Skopiszki Kaplica. – … (Kupiszki.)

IX. Dekanat Brastawski.

1. Hoduciszki. – 2. Kwiściany z n 2 altariami. – 3. Mile Kaplica. – 4. Daugieliszki. – 5. Sieniszki Kaplica. – 6. Rymszany Kaplica. – 7. Koltyniany. – 8. Lyngmiany. – 9. Labonary. – 10. Kukuciszki. – 11. Suginty Kaplica. – 12. Tajsroginy. – 13. Solok. – 14. Dukszty Kaplica. – 15. Jeziorosa. – 16. Smolwy Kaplica. – 17. Suwiek Kaplica. – 18. Dryswiaty. – 19. Pelikany Kaplica. – 20. Brastaw. – 21. Opsa Kaplica. – 22 Zadzwinie czyli Druja albo Sapiezyn. – 23. Lohost. – 24 Skaisn. – 25. Widze 2 altaria. – 26. Swerecz.

X. Dekanat Trocki.

1. Olkieniki. – 2. Troki nowe. – 3. Troki stare. – 4. Anuszyszki. – 5. Piwoszuny. – 6. Punie. – 7. Olita. – 8. Daugi z filią Przetaje. – 9. Ziemonojcie. – 10. Lyszkow. – 11. Merecz.

XI. Dekanat Siemieński.

1. Urdomina (Rudomina?). – 2. Łozdzieje. – 3. Siemno. – 4. Balwierzyszki. – 5. Udrya. – 6. Wietele. – 7. Sejreje. – 8. Święte Jezioro. – 9. Lejpuny. – 10. Wiejsieje. – 11. Berzniki. – 12. Sejny. – 13. Puńsk.

XII. Dekanat Grodzieński.

1. Grodno. – 2. Przewałka. – 3. Oża (Hoża). – 4. Jeziora. (filia do Grodna) – 5. Kwasówka. – 6. Eiśmonty. – 7. Brzostowica mała. – 8. Krynki. – 9. Ludziałowo. – 10. Odelsk. – 11. Indura. – 12. Kuźnica. – 13. Kondzyń. – 14. Sokółka. – 15. Sokolany. (2 altary.) – 16. Dąbrówka. – 17. Zalesie. – 18. Nowydwór – 19. Krasnobór. – 20. Lipsk. – 21. Różany Stok.

XIII. Dekanat Kowieński.

1. Kowno i probostwo S. Krzyża. – 2. Jezno. – 3. Stokliszki. – 4. Wysoki dwór. – 5. Sunciliszki. – 6. Tyzmory – 7. Żosle. – 8. Poporcie. – 9. Kormiałowo. – 10. Łopie. – 11. Giegużyn. – 12. Skorule. – 13. Wądziągoła. – 14. Rumszyszki. – 15. Uiżgozie (filia do Stokliszki) – 16. Dotsuniszki. – 17. Preny. – 18. Berżtany filia do Preny.

XIV. Dekanat Olwitski czyli Poszyrwintski.

1. Olwita czyli Poszyrwinty. – 2. Graziyszki. – 3. Wiżajny. – 4. Łankieliszki. – 5. Pojewonie (filia do Olity) – 6. Bartniki. – 7. Wiszty niec. – 8. Przerośl. – 9. Filipów. – 10. Bakałarzów. – 11. Raiżki. – 12. Janówka. – 13. Wilkowiszki.

XV. Dekanat Połocki.

1. Dołhynów. – 2. Buda. – 3. Dokszyce. – 4. Parafianow. – 5. Głębokie. – 6. Leple. – 7. Kublicze. – 8. Wołkołata. – 9. Dunitowicze. – 10. Zadorož. – 11. Dzisna. – 12. Połock. – 13. Udział. – 14. Berezyna. – 15. Wołborowicze.

XVI. Dekanat Nowogrodzki.

1. Nieśwież. – 2. Kleck. – 3. Niedźwiedzice. – 4. Lipsk. – 5. Kroszyn. – 6. Sienno. – 7. Nowogródek. – 8. Swojatycze. – 9. Iszkołdź. – 10. Snowia. – 11. Mir. – 12. Świerzno. – 13. Mikołajewszczyzna.

XVII. Dekanat Słonimski.

1. Słonim. – 2. Darewo. – 3. Połonka. – 4. Mysz. – 5. Lachowicze. – 6. Stwołowicze. – 7. Zadzwieje. – 8. Horodyszcze. – 9. Zelwa. – 10. Wielub. – 11. Izdzięcioł. – 12. Dworzec. – 13. Rohotna. – 14. Motczadź.

XVIII. Dekanat Rożański.

1. Rożana. – 2. Łukonica. – 3. Łyszkow. – 4. Porozow. – 5. Strubnica. – 6. Zelwia. – 7. Mosty. – 8. Derecżyn. – 9. Międzyrzecz. – 10. Kossow. – 11. Olszewo. – 12. Łahiszyn. – 13. Janow, alias Castrum Cassinum.

XIX. Dekanat Wołkowyski.

1. Wołkowysk. – 2. Mnieżno. – 3. Świsłocz. – 4. Jatówka. – 5. Brzostowica wielka. – 6. Szydłowiec. – 7. Repla. – 8. Wołpa. – 9. Łunna. – 10. Roś. – 11. Krzemienica. – 12. Lietuchow.

XX. Dekanat Witebski.

do mobil

1. Witebsk. – 2. Berezyna czyli Luboszany. – 3. Borysow. – 4. Sanguszkow czyli Krupka. – 5. Bobr. – 6. Czereja. – 7. Łukoml. – 8. Rudnosiele. – 9. Chołopienicze. – 10. Biesienkowicze. – 11. Sienno. – 12. Bielica. – 13. Ostrowno. – 14. Sorzyca.

XXI. Dekanat Orszański.

do mobil

1. Orsza. – 2. Dąbrowna. – 3. Horki – 4. Hory. – 5. Mścisław. – 6. Czausy. – 7. Czerekow. – 8. Ukły. – 9. Szklów. – 10. Mohilów. – 11. Bychów. – 12. Tajmanow czyli Nowy Bychow. – 13. Białynicze. – 14. Starosiele. – 15. Tołoczyn. – 16. Sokolnia. – 17. Obolce. – 18. Smolany.

XXII. Dekanat Mińśki.

1. Mińsk. – 2. Świeniec. – 3. Wołma. – 4. Chochła. – 5. Haliboki. – 6. Derewnia. – 7. Kamień. – 8. Pierszaje. – 9. Wiśniewo. – 10. Zabrzezie (Zadwieje?) – 11. Rakow. – 12. Kojdanow. – 13. Stołpce.

XXIII. Dekanat Radoszkowski.

1. Radoszkowicze. – 2. Dubrowo. – 3. Zastaw. – 4. Lohojsk. – 5. Hajna. – 6. Korzeń. – 7. Zigmin. – 8. Chotajewicze. – 9. Plia. – 10. Mołodeczno. – 11. Lebiedziow. – 12. Markow. – 13. Horodziłów. – 14. Hruzdow. – 15. Hoziow. – 16. Krasnosioło. – 17. Bienica. – 18. Połoczany.

XXIV. Dekanat Bobrujski.

1. Bobrujsk. – 2. Hłusk. – 3. Strzeszyn. – 4. Rzeczyca. – 5. Homel. – 6. Mozyr. – 7. Petrykowicze. – 8. Dawidgrodek. – 9. Stuck. – 10. Cimkowicze. – 11. Kopyl. – 12. Słumienno. – 13. Bohuszewicze. – 14. Chotowie.

XXV. Dekanat Augustowski.

1. Augustow. – 2. Grabowo. – 3. Bargłow. – 4. Rajgród. – 5. Goniądz. – 6. Prob. szpitalne Goniądzkie. – 7. Trzciana. – 8. Tykocin. – 9. Dobrzyniewo. – 10. Jasionówka. – 11. Brzozowa wielka. – 12. Doliștów. – 13. Brzozowa mała.

XXVI. Dekanat Knyszyński.

1. Kalinowka. – 2. Knyszyn z filią Krypno. – 3. Choroszcza. – 4. Niewodnica. – 5. Turośnia. – 6. Juchnowiec. – 7. Zabłudów. – 8. Białystok. – 9. Wasilkow. – 10. Korycin. – 11. Chodorowka.

411 Kościołów.

Dyecezya Wileńska

r. 1717.

Kapituła: Prałatów 8 (6) (Praepositus, Decanus, Archidiaconus, Custos, Scholasticus, Cantor i Sufragan Białej Rusi, zarazem) – r. 1743 było 6.

Kanoników: 14 (między temi: Cancellarius diecesji i Archidiaconus Albae Ruthenae) – roku 1743 było 14.

Wikarych 9 (między temi: Vicecustos, Concionator, Vicedecanus i Vicecantor.) – Roku 1743 było 12

Spis
kościołów parafialnych w dyecezyi wileńskiej
r. 1717.

Ecclesia Cathedralis penes quam: Episcopus, 6 Praelati: Praepositus – Decanus – Archidiaconus (Episcopus Samogitiae) – Custos (Mathias Ancuta episcopus Mirinopolitanus, Suffraganeus, Referendarius M. D. L.) – Scholasticus – Cantor (Suffraganeus Albae Russiae, Notarius M. D. L. – 14 Canonici (inter hos praeter Episcopum Smolenscensem: 13 Cancellarius Dioecesis – 14. Archidiaconus Albae Russiae) – 10 Vicarii et Viepraelati.

I Dekanat Wileński.

A) W mieście: 1) S. Joannis parochialis. 2) S. Petri in Antokole praepositalis (Can. reg. Later.). 3) S. Stephani praepositalis. 4) S. Augustini in Zarzecze parochialis (Can. reg. BB. MM. de poenit.). 5) S. Trinitatis praepositalis. 6) S. Nicodemi et Josephi praepositalis. 7) S. Mariae Magdalenae praepositalis.

B) Za miastem: 1) Ławaryszki. – 2) Rudomina filia ecclesiae S. Joannis. – 3) Turgiele. – 4) Nieniewszyn (episcopus Samogitiae). – 5) Mejszagoła. 6) Altaria. – 7) Kiernow (Canon. reg.) – 8) Altaria. – 9) Podbrzezie (Can. reg. BB. MM. de poenit.) – 10) Miedniki (Canon. reg. BB. MM. de poenit.) – 11) Rukoniê. – 12) Ludzieniszki.

II. Dekanat Lobojski.

1. Lobojsk. – 2. Szczole. – 3. Nidoki. – 4. Zwojdki. – 5. Owanta. – 6. Altaria (ibid). – 7. Skiemiany (Can. reg. BB. M. M. de poenit.). – 8. Bolniki. – 9. Widzieniszki (Tres positura infulat Can. reg. BB. MM. de poenit.) – 10. Wałałaty. – 11. Jaturki. – 12. Dubinki. – 13. Szyrwinty. – 14. Giedrojcie. – 15. Upnitki.

III. Dekanat Oszmiański.

1. Oszmiana

Spis kościołów farnych w Dyecezyi wileńskiej r. 1717.

I. Dekanat Wileński

a) w Wilnie mieście (Collegio Academico Soc. Jes.) incorporata)

1) Parochialis S. Joannis (2) praepositalis S. Petri in Antokole (Canonic regul. Lateran.) 3) praepositalis S. Stephani*) 4) parochialis S. Augustini in Zarzecze (Canonic. regul. B.B. M.M. de poenit.) 5. praepositalis S. Trinitatis 6. praepositalis S. Nicodemi et Josephi. 7. praepositalis S. Mariae Magdalenae.

*) r. 1744 był tu praepositus Stephanus Turczynowicz

Synod r. 1718. wspomina: Domus Vilnensis Congregationis Missionis.

b) za miastem Wilnem

8) Zawaryszki. (a) Rudomina (filia ecclesiae S. Joannis) (Proboszcz Biskupa Żmudzkiego.) 9) Turgiele. 10) Niemenczyn (11) Meyszagola. (b) Altaria ibidem. 12) Kiernow. (Canon. reg. Lat.) c) Altaria ibidem. 13) Lodbrzezie (Canon. BB. MM. de poenit.) 14) Wiedniki (Canon. BB. MM. de poenit.) 15) Rukonie. 16) Cudzieniszki.

17) Kor Kozyszki (parafia dodana r. 1744)

18) Szumsk (z klasztorem Dominikanow - parafia utworzona 1744)

19) Werki (z klasztorem Dominikanow parafia utworz. 1744.

20) Rudniki filia eccles. S. Stephani Viln. cum jure parochiae 1744)

II. Dekanat Łobojski.

1) Łobojsk. 2) Szeszole. 3) Nidoki. 4) Zmojdki. 5) Owanta. a) Altaria ibidem. b) Skiemiany (Can. BB. MM. de poenit.) 7) Bolniki. 8) Widzieniszki (Canon. regul. BB. MM. de poenit.) 9) Malaty. 10) Zaturki 11) Dubinki. 12) Szyrwinty. 13) Giedroycie. 14) Musniki. 15) Upniki.

Praepozyt. in pulat.

16) Gielwany (z klasztorem Franciszkanow filia Łobojscen. cum jure parochiae 1744)

III. Dekanat Oszmiański.

1) Oszmiana. 2) Zuprany. 3) Soły. 4) Ostrowiec (Ord. Praedicat.) 5) Worniany. 6) Gierwiaty. 7) Smorgonie. a) Licin, filia Smorgonensis. 8) Olszany (Ord. S. Francisc. Min. Convent.) 9) Krewo. b) Altariae duae ibidem. 10) Losk. 11) Traby. (b) Altaria ibidem. 12) Surwiliszki. 13) Starwiliszki (PP. Franciscani) 14) Granizyski.

15) Daniuszow (filia Solensis cum jure parochiali 1744)

IV. Dekanat Świrski.

(Sufragan. Vilnens.)

1) Świr. a) Altariae duae ibidem. 2) Miadziot. b) Altaria ibidem. 3) Postawy. 4) Zadźwie. 5) Komaje. 6) Łyntupy. c) Altaria ibidem. 7) Świranki. 8) Byszyca*). 9) Michaliszki (Canon. regul. BB. MM. de poenit.) 10) Łodziszki 11) Danuszow, filia ecclesiae Solensis. 11) Wojstom. 12) Kurzeniec. 13) Kobylnik. 14) Kościeniewicze. 15) Zwestaniszki.

*) Klaszt. Kanon. regul. de poenit. fund. 1460 Michał Gr. Drucie - supr. 1528 Zygmunt I.

Daniuszow (opustoszały 1744)

16) Stary Miadziot (Altaria ad Miadziot 1744)

V. Dekanat Lidzki.

1) Lida. (fundow. 1383 Władysław Jagiełło) 2) Białohrud. 3) Warwiorka. 4) Dylewo. 5) Wasiliszki. 6) Szczołna. 7) Bielica (Ord. Praedicator.) 8) Zołudek. 9) Rozanka. 10) Karmionka (Baccalaureus Strutyński) 11) Lackie. 12) Nowydwor. 13) Zabłocie. 14) Żyrmony. 15) Horodna. 16) Niecieczа.

17) Krupa (filia Lidensis 1744)
18) Jatwiesk (filia Lacensis 1744) Izewki
19) Szczuczyn (nat. afia utworzona 1744 z klaszt. Piarow)

VI. Dekanat Raduński.

1) Radun. a) Altaria ibidem. 2) Łyszyszki b) Dubicze, filia Radunensis. 3) Iłłacza. 4) Sołeczniki (wielkie) c) Altaria ibidem. 5) Bienia Konie. 6) Hermaniszki. d) Błotno*) filia Hermanicensis. 7) Trokiele. e) Dworzysocze filia Trokielensis. 8) Gietanony (praepositura infulat. proboszcz biskupa zmudzkiego) 9) Subotniki. 10) Zygmuncizki. 11) Lipniszki. 12) Zwie. f) Dudy filia Zwiensis.

*) Błotno
**) Ben. Werenow (parafia z klaszt. Piarow 1744)
14) Dziewieniszki (paraf. 1744)
15) Sołeczniki małe (filia ad Sołeczniki 1744)
16) Łazduny (filia Sobotnicensis 1744)

VII. Dekanat Wiłkomirski.

1) Wiłkomirz 2) Alt. Towiany. 3) Dziewiałtow. 4) Sieśiki 5) Pogiry. 6) Szaty. 7) Zeymy. 8) Kiewdany. 9) Opitoloki. 10) Remigoła. a) Altaria ibidem. 11) Łonieweież. 12) Troupie. 13) Rogow. 14) Zheostadium. 15) Onikszty b) Altaria ibidem. 16) Kowarsk. 17) Kurkle (Canon. regul. BB. MM. de poenit.) 18) Widziszki, filia Wiłkomirienſis. 19) Traszkuny (Ord. S. Francisci min. de observant.) 20) Lompiany (Ord. Carmelit. antiq. observ.)

21) Kaplice (filia Sieśiscensis 1744)
22) Uziwiłkie (filia Opitoloscensis 1744)

VIII. Dekanat Kupiski.

1) Swiadość. 2) Szymance. 3) Kupiszki 4) Suboicz. 5) Wobolniki. 6) Lohwol. 7) Krymiczyn. 8) Lodbirże. 9) Birże. 10) Poniemonie (Canon. reg. BB. MM. de poenit.) 11) Rakiszki. 12) Abele. 13) Krewno. 14) Dusiaty. a) Sieuruki, Capella. 15) Zuzynty (Can. reg. BB. MM. de poenit.) 16) Skopiszki. 17) Uciana. b) Uszpole, filia Ucianensis. 18) Wizuny. 19) Komayki. 20) Lonedele. 21) Wenusow. c) Hanuszyszki, filia Abelensis. 22) Poniemonie seu Kwetki. (Can. regul. BB. MM. de poenit.) (filia Poniemunensis) 1744) 23) Popiele (filia Birzensis 1744) 24) Radkuny (filia Poniemunensis 1744) Antolepty (capella 1744)

IX. Dekanat Bractawski.

1) Hoducziszki. 2) Swinciany. a) Altaria ibidem. 3) Dawgieliszki. 4) Lymgmiany. 5) Koltyniany (Ord. S. Franc. Conventual.) 6) Kukuciszki. b) Labonary, filia Kukuciscensis. 7) Tauroginy. 8) Solok. 9) Jezierosa. 10) Dryswiaty. 11) Bractaw. 12) Druja. 13) Ikazn. c) Lohost, filia Ikaznensis. 14) Widze. 15) Twerecz (Can. reg. BB. MM. de poen. 16) Miory (Canon. reg. BB. MM. de poenit.) d) Sieniszki, Capella, e) Rymszany, Capella. f) Suginty, Capella. g) Dukszty, Capella. h) Smolwy, Capella. i) Suwiek, Capella. k) Opsa, Capella. l) Mile, Capella.

X. Dekanat Trocki.

1) Olkieniki. 2) Troki, praepositura 3) Troki Abbatia Stare (Ord. S. Benedicti). 3) Anuszyszki. 4) Liwoszany (Ord. S. Benedicti) 5) Lunie 6) Olita. 7) Daugi. a) Przetaje, filia Daugiensis. 8) Niemonycie. 9) Dietowiszki. 10) Lyszkow. 11) Merecz. b) Altaria ibidem (cum eulogia S. Petri 1744) 12) Rumbowicze (paroch. 1744) 13) Miroslaw seu Sloboda paroch 1744)

Ia. 1819 Carolus Myslinski Abbas.

XI. Dekanat Semneński.

1) Urdomina. 2) Łozdzieje. 3) Siemno. 4) Balwierzysz-
ki. 5) Udrya. 6) Metele. 7) Sereje 8) Swięte Jeziora. 9)
Wiegsieje. a) Leypuny, Capella. 10) Berzniki 11) Seyny
(Ord. Praedicat.) 12) Lunsk.

(dodyec. augustow)

13) Dauksze (filia Ud-
ryensis 1744)
14) Kopciowsk sine
cura animar. 1744
(Wigry - Klasht. Kamedul.)

XII. Dekanat Grodnienski.

1) Grodno. a) Altariae duae ibidem. b) Praeceptura
Xenodochii S. Spiritus ibidem. 2) Ozia. 3) Jeziora. 4) Kwasowka.
5) Eysmonty. 6) Brzostowica minor. 7) Krynki. 8) Odelsk.
9) Kuźnica. 10) Sokołka. 11) Szudziałowo. 12) Sokolany.
13) Indura. 14) Kondzyn. 15) Dąbrowka. c) Altaria
ibidem. 16) Nowydwor. d) Altariae duae ibidem.
17) Krasnobor. 18) Lipsk. 19) Zalesie. 20) Sidra.

w czesci do dyec. augustow

20) Grodno (parochia
z Klasztorem fran-
ciszkanow 1744.)
21) Łoniemuń (filia
Kwasowiensis 1744)
22) Sopockinie (alta
ria 1744)

XIII. Dekanat Kowieński (Cauensis)

1) Kowno. a) Praepositura S. Crucis extra civitatem.
2) Jezno. 3) Stoklišzki. 4) Wysoki (dwor. Ord. Praedicat.)
5) Sumiliszki. 6) Zyzmory. 7) Zofle. 8) Poporcie
(Ord. Praedicat.) 9) Kormiałowo. b) Łopie Filia
ejusdem Ecclesiae. 10) Gieguzyn. 11) Skorule. 12) Wadzia-
gola. 13) Rumszyszki. 14) Uzugoscie. 15) Dorsuniszki. 16) Preny. c) Berszty, filia ejusdem.

17) Kiekuriszki (pa-
roch. 1744)
18) Kozakiszki filia
Poporcensis 1744)
19) Boksty (parochia
1744)
Pozajscie (monast. Camed.
sub parochia Kowno)

XIV. Dekanat Olwicki.

1) Olwita. 2) Grażyszki a) Kalwarya, filia Grazyscensis.
3) Wiżajny. 4) Lankieliszki. b) Łoiewonie, filia Olwiten-
sis. c) Bartniki, filia Olvitensis. 5) Wisztyniec (Voc. jes.) b) Filipowo.
6) Przerośl. 7) Bakałarzow. 8) Raczki. 9) Janowka. 10) Wilko-
wiszki. d) Lilwiszki, filia Wilkowiscensis. e) Suwałki, Capella
(Patrum Camaldulens. Eremit.)

do dyec. augustow.

12) Lubowo (filia Wiża-
nensis 1744)
13) Ludwinow (paroch.
1744

XV. Dekanat Połocki.

1) Dołhynow. 2) Dokszyce. 3) Larafianow. 4) Głębokie. 5) Leple. 6) Kublicze. a) Altaria ibidem. 7) Wołkołata. b) Altaria ibidem. 8) Dziśnowicze. 9) Zadorozi. 10) Dzisna. 11) Połock (PP. Soc. Jes.) 12) Bieszeńkowicze (tej parafiniema 1744) 13) Serwecz.

Capella: Zamosze (1744)

+ XVI. Dekanat Nowogrodzki.

1) Zdzięcioł. a) Altariae quatuor ibidem. 2) Kleck. 3) Niedźwiedzica. 4) Lipsk. (niema 1744) 5) Kroszyn. (niema 1744) 6) Sienno. 7) Nowogrodek. b) Altariae duo ibidem. 8) Swoiatycze. 9) Iskołdz. 10) Snowsk. 11) Mir. c) Altaria ibidem. 12) Swierzno. 13) Mikołajewszczyzna. 14) Bliehniewicze. 15) Wsielub (paraf 1744) 16) Lachowicze (paraf 1744) 17) Lipa (paraf 1744)

Capella: Serwecz (1744)

+ XVII. Dekanat Słonimski.

1) Słonim. 2) Dziewo. 3) Mysz. 4) Lachowicze. a) Altaria ibidem. 5) Stwołowicze. b) Altaria ibidem. 6) Zadzwieje. 7) Horodyszcze. 8) Staro-Zelna. 9) Wsielub. (niema 1744) 10) Zdzięcioł. 11) Dworzec. 12) Rohotna. 13) Motczadz.

15) Kroszyn (paraf. 1744) 16) Lipsk (paraf. 1744) 17) Połonka (paraf 1744) 18) Korcze (paraf 1744)

Capella: Szczorowo (1744)

XVIII. Dekanat Rozański.

1) Rozana. 2) Łukonica. 3) Łysków. 4) Lorozowo. 5) Zelwa. 6) Mosty. 7) Dereczyn (PP. Ord. Praedicat.) 8) Międzyrzecz. 9) Kosowo. 10) Blszewo. 11) Zahiszyn (PP. Soc. Jesu) 12) Janow (PP. Benedictini)

Wytnay Filialis ad Janowskie Horodyszcze 1720. Połock Capella publica 1720.

+ XIX. Dekanat Wołkowyski.

1) Wołkowysk. 2) Hnieżno. 3) Swisłocz. 4) Zalowka. 5) Brzostowica major. a) Altaria ibidem. 6) Szydłowce. 7) Reple. 8) Wołpa. b) Altaria ibidem. c) Lunna, filia Wolpensis. 9) Ros. 10) Krzemienica (Canon. regul. lateran.) 11) Mścibow. 12) Strubnica.

Praepost.

XX. Dekanat Witebski.

witebsk - połock wojew

1) Witepsk. 2) Boryssow. 3) Czereja. 4) Lukoml. a) (J. Franc. convent.) (Franciszkanie 1744)
Altaria Rudnosiele (RR. Missionarii) 5) Sienno. 6)
Bielica (Ord. Praedicat.) 7) Ostrowno (Ord. Praedicat.)
c) Sorzyca, Capella in bonis Capituli Vilnensis.

8) Bierienkowicze (paroch. 1744)
9) Nieporota (paraf. 1744)
10) Mikulin (paraf. Bernardyni 1744)
11) Bobr (paraf. 1744)

XXI. Dekanat Orszański.

wój witebsk

1) Orsza. 2) Hory et Horki. 3) Mościsław (PP. Carmelitae ant. observ.) 4) Czausy (Carmelit. ant. observ.) 5) Szklow (Ord. Praedicat. Provinciae Ruthenae) 6) Mohylow. a) Altariae duo ibidem. 7) Bychow (Canonici reg. lateran.) 8) Stary Bychow (Canon. reg. later.) 9) Bia-
tynicze (Carmelit. ant. observ.) 10) Starosiele. 11) To-
loczyn. 12) Obolce. 13) Smolany (Ord. Praedic.) 14)
Dąbrowna (Ord. S. Franc. minor. de observ.) 15) Kadzyn.
16) Worockow. 17) Malatycze (Ord. Praedicat.)

Mohyl

Mińsk

18) Fastsowka (filia Orszanens. Soc. Jes. 1744)
19) Maryki (filia Mścisław-Carmelit. ant. observ. 1744)
20) Packow (filia Mścisław-Carmelit. ant. observ. 1744)
21) Kniazice (paraf. Dominikanow 1744)
Capellae: Krzyżew, Hołowczyn, Iłuki (1744)

XXII. Dekanat Mińsk.

wi

1) Mińsk. a) Altariae duo ibidem. 2) Iwieniec. 3)
Wołma. 4) Chołchła. 5) Kaliboki. 6) Derewnia 7)
Kamień. a) Altaria ibidem. 8) Pierszaje. b)
Altaria ibidem. 9) Wiszniew. 10) Zabrzezie. 11) Ra-
kow (Ord. Praedicat.) 12) Koydanow. 13) Uzda. 14)
Stołpce (Ord. Praedicat.) 15) Puchowicze.

Capellae: Zanieuszczyzna, Chołowa czarna, Kochcice (1744)

XXIII Dekanat Radoszkowski.

1) Radoszkowicze. 2) Zastaw. 3) Łokojsk. 4) Hayno. 5) Korzeń. 6) Ziembin (Ord. Praedicat.) 7) Chotajewicze (Ord. Praedic.) 8) Illa. 9) Lebiedziow. a) Altaria ibidem. 10) Horodziłow. 11) Hruzdow. 12) Chozowa. 13) Krasnewioło. 14) Marskow (paraf. 1744)

Capella: Olkowicze (1744)

XXIV Dekanat Bobrujski

1) Bobrujsk. 2) Hłusk (Ord. S. Francisc. min. de observ.) a) Strzeszyn, Capella Capituli Cathedr. Vilnen. 3) Rzeczyca (Ord. Praedicat.) 4) Homel. 5) Mozyr. 6) Letrykow. 7) Dawidgrodek. 8) Linkowicze. 9) Stuck. b) Altariae duo ibidem. 10) Kopyl c) Altariae duo ibidem 11) Bohuszewicze. 12) Berezyna. 13) Karpiłowka (paraf. 1744) 14) Żurowice (paraf. Canon. reg. lateran. 1744) 15) Babicze (filia Mozyrensis 1744)

Capellae: Kaiangrodek, Hoborowicze, Łojow, Hrozow.

XXV Dekanat Augustowski

1) Augustow. 2) Grabowo. 3) Barglow. 4) Raygrod. 5) Goniądz. a) Praepositura hospitalis ibidem. 6) Trzciana. 7) Dobrzyniewo. 8) Jasionowka. 9) Brzozowa major. 10) Brzozowa minor. 11) Dolistow. b) Altaria ibidem. 12) Neta (filia Barglowiensis 1744) 13) Karpowicze (paraf. 1744)

XXVI Dekanat Knyszyński

1) Kalinowka. 2) Knyszyn a) Altaria ibidem. 3) Chorosza (Ord. Praedicat.) 4) Niewodnica. 5) Turosnia. 6) Zuchnowiec. 7) Jabłudow. 8) Białystok. 9) Wasilkow. 10) Korycin. 11) Chodorowka. 12) Krypno (filia Knyszyn. 1744) 13) Janow (paraf. 1744)

Capella: Suchodolna (1744)

Stan dyecezyi wileńskiej

podług spisu 1744 r.

I) Dekanat Wileński

a) Kościoły parafialne w mieście Wilnie.

Kościół katedralny tit. SS. Stanislai episc. et Ladislai Jor. M.
(przy nim 6 prałatów, 12 kanoników, 13 wikaryi)

1. Kościół parafial. tit. S. Joannis (r. 1571 Collegio Academico Soc. Jes. incorporat.) do niego należało całe miasto Wilno w obrębie murów od Bramy Zamkowej do Bramy Rudnickiej i do Ostrej Bramy, od Bramy Trockiej do Bramy Wileńskiej, Tatarskiej, Spaskiej i Bramy Subocz; - za murami miejskiemi domy z prawej strony Bramy Trockiej; domy i ulice około Kościoła S. Jerzego aż do mostu gdzie Wileńka wpada do Wilii; domy około Kościoła S. Filipa i Jakóba Apost. i na Łukiszkach z tej strony Wilii, aż do aż do części Łukiszek należącej do Collegium Academ. Soc. Jes.
Kościoły leżące w tej parafii
a) S. Georgii M. (templum)
b) SS. Philippi et Jacobi Apost. na Łukiszkach Kościół Dominikanów
c) S. Raphaelis na Snipiszkach za Wilią Kościół Jezuitów i Domus tertiae probationis.
Zbór Kalwiński za Bramą Wileńską.

2 Kościół Praeposital. S. Petri (na Antokolu) Canonicorum lateran. regular. Praepositus - 2 wsiami: Rakanciszki, Wilkuciany, Florany, Szacieniki, Kiroiszki, Zhajdany, Szkojstery, Mackany, Kojrany, Gutderki, Antowile, Wiszupy, przedmieście Antokol i wieś Snipiszki za rzeką Wilią.

Kościoły leżące w tej parafii:

a) S. Salvatoris na Antokolu (Antecollensis) Trynitarzy z klasztorem.

3. Kościół prepositat. S. Stephani za murami miejskiemi (na przedmieściu Rudnickiem) do niego należały domy leżące w ulicy od Bramy Rudnickiej aż do kościoła, od drogi dzielącej przedmieście i ulicę Ostrej Bramy obok drogi wiodącej do Wigier przez kanały miejskie aż do Bramy Trockiej – oraz wsie: Ponary, Leśniki, Rowianty, Zaścionki, Wałka biała, Popowszczyzna, Nowosiołki, Zoźzuny.

4. Kościół prepositat. S. Trinitatis.

Kościoły leżącej w tej parafii.

a) S. Spiritus, Dominikanów z klasztorem.

b) S. Ignatii, Jezuitów i Domus probationis czyli Novitiorum.

c) S. Catharinae, Benedyktynek z klasztorem

d) S. Mariae in Arenis (na Piaskach) Franciszkanów z klasztorem.

e) S. Nicolai sub regimine Franciszkanów.

f) Omnium Sanctorum, Karmelitów trzewiczkowych antiquae observantiae

g) S. Josephi, Karmelitanki bose (discalceat.) z klasztorem.

h) S. Theresiae, Karmelitów bosych, z klasztorem

i) S. Casimiri, Jezuitów i Domus professa.

k) B. Mariae (Poniesenia) Augustianów z klasztorem.

l) S. Michaelis Archang. Bernardynek z Klasztorem.

m) S. Francisci Seraph. Bernardynów (de observantia) z Klasztorem.

Cerkiew z monasterem Bazyljanów grekо-unickich.

5) Kościół praepositat. S. Nicodemi et Josephi de Arimathia, cum hospitali – do niego należały domy w ulicy począwszy od Ostrej Bramy i przedmieście Ostre aż do rzeki Wileńki, Popławy oraz Góry Bona z przyległemi wsiami.

Kościoły leżące w tej parafii

a) Ascensionis Domini (Mons Salvatoris) Missyonarzy (Wincentynów) (istniał już r. 1717)

b) Visitationis B. Mariae V. Wizytek z Klasztorem.

6) Kościół praepositat. S. Mariae Magdalenae cum hospitali

Kościoły leżące w tej parafii

a) Capella S. Rochi cum hospitali, Rochitów (Fratres de Misericordia vulgo Rochiti) w ulicy Zamkowej przy moście fundowani przez Krzysztofa Białłozora kanonika wileń., ~~[illegible]~~ przez Konstant. Brzostowskiego ~~[illegible]~~ biskupa wil. przed r. 1717, potwierdzeni przez Michała Zienkowicza biskup. wil r. 1744. Byli to tu tertyarze (tertii ordinis eremitarum (?) S. Francisci), zgromadzenie ich miało za przełożonego (Praepositus) jednego z Księży Bartoszków (Clerici in communi viventes)

Collegium diecesanum emeritorum et invalidorum sacerdotum, fundowane około r. 1740 przez Jana Żebrowskiego scholastyka wileńsk.

b) S. Crucis, Bonifratrów (Fratres ordinis S. Joannis de Deo) fund. 1635 Abraham Wojna biskup wileń., z klasztorem.

Cerkwie grecko-unickie:

α) Piacionka w Kamienicy Bazylianów.

β) S. Mikołaja

γ) Zmartwychwstania (Wos Kreseńska)

δ) Spasa cerkiew (Salvatoris)

Cerkiew dyzunicka.

Zbór luterski w Ulicy niemieckiej.

Bóżnica żydowska.

7) Kościół paroch. S. Augustini, na Zarzeczu przedmieściu z klasztorem Marków (Ord. S. Augustini BB. MM. de poenitentia) fund. 1647 Jakób Łroniewski Tatamaj z żoną. Do tej parafii należały domy za murami mieszkemi począwszy od Bramy Spaskiej na przedmieściu Zarzecze aż do drogi Połockiej, z drugiej strony rzeki Wileńki.

b) Kościoły parafialne za miastem Wilnem.

Kościół fund. 1387 Władysław Jagiełło – odbudował z drzewa 1680 proboszcz Cherubin Jankiewicz – r. 1818 wymurował proboszcz Antoni Kitkiewicz

8) Niemenczyn miasteczko (grobóstwo to posiadał zwykle biskupo żmudzki) – wsie: Akawiczki, Aziutowki, Beniszki, Bekiepury, Bezdany, Bilkiszki, Bityny, Borunele, Botwiniszki, Bratanischi, Błużniance, Balince, Czapkowoszczyzna, Czakiszki, Czerwony Dwor, Daniliszki, Dauksze, Dejlidany, Dubiniszki, Gawksztany, Giliany, Girnakale, Gryciuny, Gedrojtele, Grzybiany, Jęczmieniszki, Jauciawary, Kabiszki, Karweliszki, Kuna, Kurka, Kielnobrydzie, Krejwaraty, Kunciszki, Lubow, Łapejkie, Łakie, Łuciszki, Miszkinie, Martyszuny, Majkuny, Mielany, Minkiele, Maciuny, Magierkiszki, Miszkince, Nauzasiedzie,

Ponasy, Paszkajcie, Panele, Pitakolnie, Posedniki, Podziuny, Pojuny, Podkrzyże, Purnuszki, Punzany, Papunzany, Pokrajczyzna, Paszanagaty, Pagury, Rezy, Rudowsie, Rykałowszczyzna, Stragielina, Sakiszki, Szklaryszki, Sudenie, Strypuny, Świątniki, Sobolewskie, Smagury, Suziany, Czarkiszki, Stagale, Stakinie, Sklaruny, Szakaliszki, Tatejkie, Tatarance, Traszkuny, Tarajkance, Tuszczawiszki, Wilniszki, Udziaciszki, Waszkance, Waposzki, Waszkiszki, Wojwodziszki, Wejna, Zatosa, Zukance, Zwieniany, Zardynie, Zygmunty.

9) Korkoziszki wieś — wsie i zaścianki: Milejkajcy, Berzy, Skirlany, Kasperyszki, Botosza, Preny, Magury, Lujziany, Czerany, Nasilancy, Pryjzy, Drwizyli, Wejzeli, Kloczany, Kiegszany, Muraszki, Kocielniki, Guzy, Merancy, Zutow z wsią Aszkrojście, Milciany, Obolany, Lowiewiorka, Bojerele, Podbrodzie, Mieczancy, Jasina, Bliżneli, Podubinki, Worniany, Wytkomuszy, Trebacia.

10) Ławaryszki miasteczko — wsie: Wickuny, Dziedaniszki, Słobodka, Ławaryszki (wieś), Jazow (dwa folwarki), Szylniki, Sacharki, Dubniczki, Rubienka, Dziekaniszki, Pontuzy, Łabince, Cyrele, Puścienicze, Rubno, Nowosiołki, Szeryszki, Podjeziorki, Koniuchy.

11) Rukonie (lub Rykonie) wieś — wsie i zaścianki: Rukonie, Zakience, Kiena, Arklany, Montusaczka, Zadworce, Kisielewszczyzna, Swierany, Kuke, Zadorosce, Junkszany, Sawiszuny, Trybity, Czupunniszki, Wojcany, Zbrozkowszczyzna, Kiena zakonnie, Zepance, Pulbeszki, Kijany, Czarna, Wierzbuszki, Lipki.

12) Wiedniki (Canonic. reg. SS. Trin. de poenit.) – wsie: Ancule, Grygi, Skuje, Lopsen, Biena, Bigirdy, Słoboda, Kowale, Tumasy, Wołkagole, Zemły, Zemejtele, Wołkorabiszki, Zyburtany, Zadorosty, Kule, Sawiczuny, Gudzie, Siwidy, Swirany, Słoboszka OO. Bazylianów, Hupie, Kamienny Łoh Olechnowski, Chowrytance, Golginiszki, Naskańce, Waraburdziszki (Soc. Jes.)

13) Szumsk miasteczko (Ord. Praedicatorum) parafia utworzona r. 1744 – dwór Polany, z wsiami: Miżniuny, Polanki, Giejbele, Działuny, Szule, Kosina mała i wielka. –

14) Cudzieniszki wieś – z dworami: Wiedniki z wsiami Windziuny, Barwaniszki, Kieniany, Rymuny, Rukszany, Naramowszczyzna, Łoosza; dwór: Dejnow z wsiami Bajkany, Bezlepy, Szarki; dwór: Polany z wsiami Kiekiduny, Dańnisze, Ramiejki, Wołkrzyskie, Brydziszki, Polany, Grodzie czyli Dziadowszczyzna, Radziuny, Suchodoły, Cielezyszki, Słoboda; dwór Równe pole z wsiami Wisztoki, Wiesciejcie, Pieśtewszczyzna, Jurszany, Buchowszczyzna, Pogiry, Klimance, Zlenkance; dwór Kamienny Łog z wsiami Bieniany, Hawniew, Kulpiny, Raczki.

15) Turgiele miasteczko – z wsiami: Aziewicze, Anczorowszczyzna, Rutkowszczyzna, Stara Wieś, Jacuny, Mereca, Kiwance, Juszki, Podstawki, Taboryszki, Widrance, Giedziejowce, Turowszczyzna, Zodow, Nartuny, Kurmelany, Jankuny, Niegibuny, Sciurciszki, Bahdzule, Zottuny, Puzyryszki, Pomieruczanie, Konwaliszki, Szostaki, Bojary, Krosza, Wołokiniki, Kunigiszki, Czynumszczyzna, Kamionka, Złowkty, Durnie, Pujki, Nowosiołki, Jaszuny, Złotyski, Zacharyszki, Tołokańce, Rutkańce, Swirance, Mereca (dwa folwarki), Wiśniczany, Barkuszki, Zemojtuki, Wojcieszuny, Williszki, Karole, Golembszczyzna.

16) Rudomina miasteczko, parafia, filia kościoła paraf. S. Joannis w Wilnie — z dworami: Niemieża z wsiami Niemieża, Ogrodniki, Jezierszczyzna; dwór Petesza z wsiami Czekany, Kotki, Niedźwiedzie, Dołobiany, Tatarka, Cuindzie, Dowbiny; dwór Korzyść z wsiami: Zarzeczany, Piktakieny, Stepa Korzyść, Wołkowszczyzna, Okmianiszki, Wajdukajcie; dwór Szkodziszki z wsią i karczmami; dwór Tataryszki z wsiami Czerniekiejdzie, Mirozy, Tereszyszki, Równepole z wsią Halina; Porudomienie miasteczko z kościołem (kaplicą), Halina, Kowale, Prudziszcze, Prydany, Szkodziszki, Wikuciszki, folwark Bernardyński; Dusieniaty z wsiami Popowszczyzna, Jarmoliszki, Wikuciszki, Borejkowszczyzna, Jodziszki, Cuindzie, Zyburtany, Miguny, Skibiszki, Zesciuny, Dukiele, Okołoty, Tatary, Mereszany.

17) Rudniki miasteczko, kościół filia ecclesiae S. Stephani w Wilnie z prawem proboszcza — wsie: Łopiszki, Mikaszuny, Rudnia, Macele, folwark Sokołow, folwark Rudniki.

18) Kiernow miasteczko (Kościół paraf. i altaria) — wsie: Siemieniszki, Kiernowka, Grabiały, Wolaniszki, Dyrżany, Aleksandryszki, Mitkiszki, Szeszany, Nawryszki, Maszeliszki, Kmity, Lemuciany, Tarwoniszki, Krapiliszki, Luliszki, Kunigiszki, Kawkiszki, Wiciuny, Wierszuliszki, Łosperze, Derkuszki, Plikiszki, Mejtuny, Drawcze, Szylina, Łojódzie, Zotoruny, Czyrki, Piworuny, Sutkuszki, Łokoliszki, Giejszyszki, Mołduniszki, Balcuniszki, Maluny, Dukszty, Bujwidy, Purwy, Wierkszany, Łonary, Oryany, Olejuny, Europa, Komorowszczyzna. Kościół fund. 1387 Władysław Jagiełło, fundacja: ygzemowit 1512, Zygmunt I, kościół drewn.

18) Łodbrzezie wieś — wsie Kataniszki, Wikktuszki, Wingis, Pomusze małe i wielkie, Porejście, Łynkańce, Okniana, Wisotowka, Warniszki, Daściance, Gruszele, Radziuki, Pieleniaki, Piekieliszki.

19) Mejszagoła wś miasteczko ~~xxxxx~~ kościół parafialny i Altarya – wsie: Gryczuny, Wieszluki, Pacuny, Domusie, Jaceniuny, Lawaserele, Antoniuny, Ejczuny, Szaule, Gaje, Kostkoze, Stepary, Wiegucie, Uliczela, Musa S. J., Antokole Wołłowiczów, Pacunele, Łaukiele, Wiedzuki, Kubyliszki, Lewoniszki, Barskuny, Zybany, Białkuny, Kramiszki, Skruzdany, Korwie, Ławrynajcie, Pietrowszczyzna, Uzdelce, Krywie, Masiance, Powidakumie, Łuzyniszki, Wabalce, Gładkiszki, Razumyszki, Brzezewszczyszki, Paszkiewicze, Brynkiszki, Bosakiszki, Lawidance, Jurkiszki, Szepetyszki, Antakole, Dukszty, Sauliszki, Gienie, Bydliszki, Trzeciaki, Kaczergiszki, Kiemiele, Zytance.

20) Werki w probostwo utworzone r. 1344 przy Klasztorze Dominikanów, wieś – należą wsie: Bołtupie, Werki, Jerusalem, Oszkinie, Gulbiny, Szukosztule, Krekieliszki, Babiny, Rzesza, Bednary, Ejtminy, Giedroidzie, Pustołowki, Litkuciszki, Gieneyciszki, Poszyle, Giegłowce, Bujwidziszki, Sołdenie, Grykienie, Rwizenie, Malinowcy, Łonaryszki, Worowiotko, Zameczek, Wydawiszki, Burgule, Suderwa, Szylany, Pelikany Łodziekaniszki, Białuny, Krawczuny, Zuiany, Łojcie, Rosteniany, Kapliznicki, Syllerance, Legato, Lipejki, Podworze, Pukiance.

Kalwarya fund r. 1664 pierwotnie z drzewa, wymurowana r. 1755

Capellae: Porudominie, Korzyść, Szylany, Miskuny, Swiany, Glinciszki, Kiena, Dukszty, Onzodow, Wołkorabiszki, Bryany.

II) Dekanat Łobojski

1) Łobojsk wieś (f. 1441 Zygmunt Kiejstutowicz w. x. lit.) 80 loca. między temi: Dziewiałtow, Dowmoniszki, Giełwany, Bis=pingiszki, Skopiszki, Szaule)

2) Szeszole miasteczko biskupów wileń. (f. 1572 Walerian Protaso=wicz bisk. wil., odbud. 1760 Zienkowicz bisk.) 42 loca, między temi Szeszole z kaplicą, Łomiany, Kiewkle, Woiszniuny.

3) Żidoki miasteczko paraf. – 24 loca.

4) Zmujdki miasteczko własn. Collegii Acad. Viln Soc. Jes. kościół paraf. (f. Garsias Alabinus rektor Colleg. Viln. Soc. Jes.) – 9 loca.

5) Owanta miasteczko kościół paraf. (f. 1504 Jakob Urba=nowicz Osik wojew. mścisław.) – 45 loca między temi: Jodkiszki, Koniuchy, Szwabiszki, Giejgoły, Bolniki.

6) Skiemiany wieś kościół paraf. Canonic. regul. BB. MM. de poenit. – 45 loca między temi: Żodziszki, Kurkle, Bry=widy, Gudele. (Żodziszki Colleg. Jezuit. – Kurkle, Bryjwidy filie Can. reg. de poenit.)

7) Bolniki miasteczko, starostwo, kościół paraf. oddany ad tempus curae Praepositi Widzenisciensis Ord. Can. Reg. BB. MM. de poenit.; Zyberk stolnik inflant. starosta bolnicki r. 1744 obiecał probostwo uposażyć – 27 loca.

8) Widziniszki wieś, kościół paraf. (S. Wawrzyńca Gwym=rował 1618 Marian Księże Giedrojć) Praepositi infulat. Ord. Canonicorum reg. BB. M. M. de poenit. – 67 loca, między temi: Białydwor, Dauboryszki, Worniszki, Kozliszki, Lo=piszki, Lelekance, Szylniki

9) Małaty wieś Kościół paraf. (SS. Piotra i Pawła, Kość. drewn. zbud. 1700 Konst. Brzostowski bisk. wil.) – 84 loca; między temi: Skoduciszki (ecclesia filialis), Suginty (Capella) Stymie (duo Capellae), Liliszki (Capella), Bebrusy, La=tujcie, Giełbany, Janiszki (Capella), Wolinducie, Purweny, Smilgie, Borejkie, Ejsiuie, Lelunce, Lele, Zajezierce.

wil 10) Inturki (dawniej Antorki) wieś nad rzeczką Serbeta i jeziorami Cesarka i Łokaję kościół paraf. (Assumptionis B. Mariae f. 1555 Bona Królowa – drewn.) 8 loca, między temi: Kukuciszki (culeria filialis), Łobonary, Czejdy, Ormiany nad rzeką Zejmianą.

wil 11) Dubinki miasteczko, kościół paraf. (f. w XV. wieku – drewn.) 68 loca, między temi: Wimuncie, Intrance, Tatejkie, Giedrejtele, Barzduny, Bijuciszki, Daubary, Kiejdanele, Kreywe, Trumpakoje, Tomkiewicze, Kreywiszki, Giedrowie

wil 12) Giedrojcie wieś kościół paraf. (S. Bartholomei f. 1445 zajęta Giedrojcowie – murow.) 18 loca, między temi: Łuśnia, Gojdele, Szudegie, Wejkucie, Szlagieryszki, Okmiana, Łoszyle, Kupryszki.

wil 13) Szyrwinty wieś kościół paraf. (S. Michaelis f. 1435 Katerzyna Agnieszka Bogdanna Osikowna Jurjewiczewna – murow) 29 loca, między temi: Karaliszki, Szeszole Szumskich (Capella), Szyrwinty nowe (Capella), Wiegucie, Barzdzie, Witejkiszki, Gietupy czyli Piktalis, Bredance, Wiessy, Gumbele.

wil 14) Wiuśniki miasteczko, kościół paraf. (fund. w XVI w. – od: bud. 1614 Stanisław Kiszka wojew. witebsk. – drewn.) 50 loca między temi: Koziliszki, Domuze, Łukiszki, Czabiszki, Lreny, Poszyrwincie, Borejkiszki, Bortkuszki, Kajminy, Dowborzyszki.

wil 15) Gietwany miasteczko kościół filia Lobojscensis, r. 1744, ma zadany curam animarum przy klasztorze Franciszkanów (f. 1686 Kazmierz Doumant Sieścicki kuchmistrz w. x. lit) 21 loca, między temi: Szczoryszki, Szarkajcie, Katakiemce, Lasylgiszki, Lreny, Niewierance, Maurygoła, Pipie.

wil 16) Upnicki wieś, kościół paraf – 31 loca między temi: Wołkowszczyzna, Ratorety, Kiejzany, Kiernowiszki, Padejgi, Solenniki, Dogielany, Gudance, Łapszy, Jurkance, Laszyłej, Daugielance.

Capellae: Nowa Szyrwinta, Suginty, Liliszki, Jurginie, Rudesa, Janiszki, Stymie, item Stymie, Szeszole.

III Dekanat Oszmiański

1) Oszmiana miasto powiatowe, kościół paraf. (Praepositura – S. Michaelis f. 1434 Zygmunt Kiejstutowicz w. x. lit. + murow.) (i klasztor drugi Franciszkanów f. 1405 Alexander Witold W. X. Lit – i klasztor Dominikanów S. Trinitatis f. 1667 Jędrzej Pozobut z żoną Dorotą Oborską) starostwo – 55 loca, między temi: Oszmianka (Oszmiana murowana Dorohostajskich), Oszmianka Naruszewiczowska, Bołdubie, Polany, Jagiełowszczyzna, Olany, Mostwiliszki, Olkiewicze, Bohuszki, Bortele, Pikuny, Szwaby, Golgieniszki, Dauszyszki, Jenkancy, Hryncy, Kołotuny. wil
2) Żuprany wieś kościół paraf. (S. Petri et Pauli – odbudował około r. 1660 Paweł Kleszkowski Kanon. wileń. probosz żuprański – drewn.) – 33 loca między temi: Gudzieniętа, Chodzkuny, Latowicze, Gajdzie, Łuciszki, Kuszlany, Dokutniszki, Kitkliszki, Skilondziszki, Ankudy, Szumiliszki, Kuciewicze. wil
3) Soły miasteczko kościół paraf. (B. Mariae V. SS. Rosarii – drewn.) – 37 loca między temi: Kropiono, Łopocie, Rudziszki, Kuszlany, Dorgiszki, Narbutowszczyzna, Bordzobohaciszki, Dokutniszki, Wiżany, Dowoszyszki, Prokiele, Zajezierze, Raczuny, Wilejkowicy, Miedryki wil Gudohaje
4) Daniuszow wieś, kościół filia Solensis (S. Trinitatis – drewn.)
5) Ostrowiec miasteczko kościół paraf. (przy klasztorze Dominikanów (S. Cosmae et Damiani f. 1618 Jan Mikołaj Korsak z żoną Heleną Gnoińską – drewn.) 49 loca, między temi: Lipniszki, Kompiany, Olginiany, Dauksziszki, Proniuny, Dziaginiow, Wilkszany, Trajgi, Intrupie, Truchaniszki, Bobany, Szuneliaki, Kępkowszczyzna, Gudohaje, Gudele, Wieszkucie, Łorokicie, Szmigle, Wowerany, Lipniszki, Hermaniszki, Dubniczki, Lulewszczyzna. wil Gudohaje

6) Worniany miasteczko Kościół paraf. (S. Georgii f. około 1460 Marianna Sągajłowa, odbudowali Xiążęta Świrscy) 32 loca, między temi: Dzirmuny, Zieborowszczyzna, Kiernowicze, Wysoki dwór, Zabieliszki, Gieluny, Bolniki, Gosza, Symonele, Worona (cum Capella), Kuliszki, Dubniki, Szyliński, Jurczuny, Chroły.

7) Gierwiaty miasteczko Kościół paraf. (S. Trinitatis f. 1536 Jan Xiążę Lit. biskup wileń.) 24 loca między temi: Gojgole, Łopiszki, Czerniszki, Bobrowniki, Waszkuny, Czechi, Szejlany, Jacyny, Szaterniki, Gudziniki, Łuchowicze, Gieluny, Rymdziuny, Giry, Jakintany, Sawiczuny, Goleziuny, Sokołajcie (cum Capella publica).

8) Smorgonie miasteczko Kościół paraf. (S. Nicolai f. 1497 Jerzy Zienowicz) 44 loca między temi: Gawrucewicze, Żarołty, Łotuberczki, Szołudzki, Karawaje, Wyssa, Lewkow, Zalesie, Hlinno, Łuckow, Stymonie, Krasno, Sazony, Wasłowiewięta, Łatyhol, Waciułany, Hordziejewicze. Sukniewicze

9) Licin wieś Kościół filia Smorgonensis.

10) Olszany (Holszany) miasteczko Kościół paraf. przy Klasztorze Franciszkanów (S. Joannis Bapt. f. 1618 Zawoł Sapieha podkancl. litew. – murow.) 68 loca, między temi: Wołowiki, Wojsznaryszki, Bołhowszczyzna, Zorszty, Łozowszczyzna, Zrowesiady, Koraby, Zwieszkuciszki, Sakowszczyzna, Batwaniszki, Dorgiszki, Łoklewie, Bukaty, Dziarniki, Bohdanow, Dziesiętniki, Sieliszcze, Rymowicze, Greszkowszczyzna, Zaruszowce, Zarciuki, Limochy, Ligi, Giejsztuny, Biwiciszki, Boruny miasteczko (monaster Bazylianów)

11) Krewo miasteczko, Kościół paraf. (S. Joannis Bapt. f. 1408 Władysław Jagiełło król p. – 2 Altariae ibidem f. a 1468 Gasztołdowie) multa loca.

12) Łosk miasteczko, kościół paraf. (f. 1493 Anna Księżna Łoska wdowa po Januszu) 15 loca między temi: Zaprudzie, Krzywosk wielki i mały, Koszczelicze, Sokolniki, Horodce, Horodeczno, Hankiewicze, Jurewszczyzna.

13) Traby miasteczko, kościół paraf. (Nativitatis B. Mariae V. – Praepositura f. 1534 Wojciech Gasztołd wojewoda wileń. – drewn. – Altaria ibidem f. 1538) 14 loca między temi: Bokszyszki, Jałostyszki, Dowgidziszki, Baksztyty, Czartowy Stupień, Ciemiuszczyzna, Łojakunie, Ejgiłdy, Gierduszki. wil

14) Surwiliszki miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis f. 1591 Róża Zyrylowna wdowa po Janie Mikołajewiczu Hajko kasztelanie brzesk. – drewn.) 14 loca, między temi: Dorze, Baranowicze, Maciuńki, Wiedziki, Batuki, Szkuciany, Słobódka, Woszkiele, Wierzykiemce. wil

15) Narwiliszki miasteczko, kościół paraf. przy klasztorze Franciszkanów (S. Francisci Seraph. f. 1617 Dorota z Zenowiczów Szorcowa – drewn.) 8 loca Klewica, Roszkuciany, Urlenięta, Dewtany, Sobolunce, Dorzytudy, Pieckany, Baranowicze.

16) Grawiziszki wieś, kościół paraf. (S. Georgii f. 1?) Ostafi Kordej – drewn.) 16 loca, między temi: Gierowicze, Zemosław, Woszkiele, Hanczany, Batuki, Liszkowce.

Capellae: Worona, Sokołojcie, Smorgonie.

IV. Dekanat Świrski

wil 1) Świr miasteczko, Kościół paraf. (S. Nicolai f. w XVI wieku, 1452 Jan Kijże Świrski, r. 1653 wymurował Kasper Jasiński proboszcz - cum 2 Altariis) 90 loca, między temi: Oleszki, Woronce, Kurkule, Nerejszy, Borysy, Kołodno, Giry, Dubrowlany, Rakowszczyzna, Choiłki, Szemiotowszczyzna, Surwiły, Oleszki, Uoki, Chwalewicze, Wankowszczyzna, Swajginie, Cymuciany, Straża, Lieniucie, Tołaje, Dubniki, Zajezierze, Zaświrz Carmelitarum (z Klasztorem Carmelitów antiquae observant. f. 1714 Krzysztof Zenowicz)

-mińsk 2) Miadziół nowy (czyli Skarbowy) miasteczko, starostwo Kościół paraf. (S. Stanislai f. 1454 Jędrzej Sakowicz Kasztelan trocki, starosta połocki drewn.) 35 loca między temi: Uzła, Brusy, Uhoł, Frydany, Lachowicze, Horby, Stobodka, Smycz, Wiszłordy, Kurowica, Wereczata, Ostrow Stachowice, Bielewszczyzna, Chodosy.

mińsk 3) Miadziół stary miasteczko, Kościół Altaria ad Miadziół nowy (fund. 1543 Helena i Anna Kiszczinski Radziwiłłowny, przy Klasztorze Karmelitów bosych f. 1754 Antoni Roszeyc starosta zarzecki) - sine cura animarum.

mińsk. 4) Postawy miasteczko, Kościół paraf. (Immaculatae Conceptionis B. Mariae f. 1522 Jan Zenowicze, przy nim Klasztor Franciszkanow f. 1617 Stanisław Biegański ~~[illegible]~~ sekr. król. z żoną Anną) drewny 68 loca, między temi: Starydwor, Rusaki, Dziewietnie, Antuchy, Czorty, Wołczyno, Czerenki, Połojki, Zaki, Wołki, Zuchnowo, Kubarki, Mankowicze, Sorocyn, Dołha, Zaraski, Rutasy, Romelki, Lipniki, Woroniec.

mińsk 5) Zadziewie (czyli Zadzieow) miasteczko, Kościół paraf. (Transfigurationis Dominicae f. 1620 Abraham Wojna sufragan wileń. - drewn.) 42 loca, między temi: Choiłki, Kurty, Mozejki, Rodzie, Rubież, Skirele, Spory, Krewnie, Olechniszki, Luciszki, Sawaniszki, Turty, Kojry, Mamule, Rokity, Siwcy, Kuropole, Litwinki.

6) Komaje miasteczko, kościół paraf. (S. Joannis Bapt. f. 1606 Jan Rudomina Dusiatski wojski brasław. – murow.) 20 loca między temi: Szwaksty, Lyrgunczany, Ciabuty, Dziakiszki, Maćkowicze, Surwiliszki, Swirki, Rosaliszki, Ockiewicze, Czerniata.

7) Lyntupy wieś kościół paraf. (Assumptionis B. Mariae V. f. 1359 Andrzej Dowgirdowicz et Katarzyna) 79 loca między temi Ciwuniszki, Swirduny, Piergodziszki, Bołduk, Janowi, Swirpliszki, Maśleniki, Jeckuny, Dudnia, Switeliszki, Szaudzieniszki, Zarzowieki, Troszczany, Bajkowszczyzna, Wieliszki, Gierucie, Romaniszki, Gujgi, Gajluny, Kowale, Roganiszki, Czortowskok, Bojerzyszki, Białydwor, Zilim.

8) Swirzanki miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii f. 1690 Kapituła wileńska – drewn.) 30 loca, między temi: Wurzyły, Bocirmy, Łosie, Ryteń, Duda, Hadziuny, Szyguny, Barany, Białawoda, Turowie, Zaścieniki, Sorocze, Rudzianiec.

9) Bystrzyca miasteczko, starostwo, kościół paraf. (pierwotnie f. około 1460 Kościół wymurował 1760 Antoni Złotkowski biskup inflan. wileń. blog. Michał Gedrojć klasztor Kanonic. regul. BB. MM. de poenit. lecz zniósł go Zygmunt I i oddał na probostwo na prośbę kapitule wileń.) 27 loca, między temi: Wojdaciszki, Bujwidze, Pilwiszki, Puniany, Swiriany, Litwiany, Słobodka, Borejszuny, Preny, Pelasany, Kiniliszki, Bojary, Czechy, Koniuchy, Łankiszki.

10) Michaliszki miasteczko, kościół paraf. (S. Michaelis przy Klasztorze Kanonic. regul. BB. MM. de poenit. f. 1622 Jan Brzostowski referend. lit. – murow.) 20 loca, między temi: Podworence, Podwilance, Wetejkuny, Bortniki, Palestyna, Widziunce, Turty, Kiele, Ewiano, Goża, Maćkiety, Mielniki.

11) Zodziszki miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis f. 1612 1600 Krzysztof Kiersnowski Komar – murow.) 28 loca, między temi: Bujance, Biehwiedy, Litowojcie, Ejciwity, Topalszczyzna, Podstarzynie, Urbanowicze, Nowosiołki, Kasło, Sokolce, Dziewoźni.

12) Wojstom miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis f. 1491 Stefan Andruszkowicz Jadołgowicz Radziwił – drewn.) 57 loca między temi: Kławuście, Biarocz, Hruzdzienica, Jatazyce, Hanuta, Nowosiołki, Giry, Ruskie Siało, Ostrowiet, Kulesze, Bohtaje, Bielewicze, Zamoście, Czerniaty, Owieczki, Krunie, Mikujcie, Łokacze, Bobowiki, Dziewięćnie, Popowce, Lemieże.

(Korzeniec)

13) Kurzeniec miasteczko, kościół paraf. (f. 1539 Iwachno Michałowicz – drewn.) 17 łoca między temi: Dłubsk, Wilczka, Rabuń, Porsa, Kniehinin, Łaszkowszczyzna, Sawin, Turowszczyzna, Podhorodyszcze, Hołuby, Chorewicze.

14) Kobylnik miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii f. 1464 Ludwik, Jan i Michał Książęta Świrscy – drewn.) 63 łoca, między temi: Szwakszty, Jazguny, Bojary, Rudoszany, Jaskołdowszczyzna, Cierluki, Okiely, Jejny, Świrany, Linkowszczyzna, Daszki, Maciasy, Czechy, Zary, Wierenki, Orsy, Podolanie, Czeczwierć, Hłębowszczyzna, Kiemsy, Dubonie, Hłuszczy, Krzywonosy, Skakuny, Kuźmicze, Wołoje, Sermesz, Młynarze, Sidorowicze, Karabany, Pomosze.

wil 15) Kościeniewicze miasteczko, kościół paraf. (Innocentiae Conceptionis B. Mariae V. f. 1662 Paweł Laskowski z Missią Jezuitów) multa loca.

wil 16) Ziestaniszki miasteczko, kościół paraf. (f. 1497 Bohdan Andrzejowicz z Ponizan) 30 łoca między temi: Korobki, Polany, Zabłocie, Rymszenięta, Bujaki, Supronięta, Radziuszy, Straża, Krzywonosy, Łytojcie, Łoza, Zienowiszki, Wyholenienta, Kupla, Badziuki, Rudaki, Stanczenięta, Korabki.

V. Dekanat Lidzki.

†) f. 1387 Władysław Ja. Jagiełło

1) Lida miasto, kościół paraf. (Exaltationis S. Crucis, †) f. 1366 pierwotnie Franciszkanie misjonarze, (2) proboszcz. erig. 1460, kościół wymurow. 1747 proboszcz Jonihat Zienkowicz biskup. wileń. †) — Klasztor Karmelitów trzewiczk. f. 1676 Adam Narbut podskarbi ziemi lidzk. — Klasztor Piarów f. 1756 Ignacy Scypio starościanki i Wojciech Stadnicki przemiejeni z Werenowa) 87 łoca, między temi: Wiomonty, Szejbaki, Winkowszczyzna, Jodki, Bondzie, Worinojty, Zieciecza, Daukince, Baltrucie, Tatarce, Berdowka, Białowdzie, Dokudowo, Dowhojesieło, Pagawie, Siamły, Woisury, Przydybajły, Kopaczele,

†) z cudownym obrazem P. Marya r. 1336 przez Franciszkanów z Wilny.

Jundziłowszczyzna, Łybory, Dejnowo, Łozówka, Ciaby.

2) Krupa wieś, kościół filia Lidensis (S. Trinitatis f. 1460 Anna wdowa po Iwaszku Dowojnie-drewn.) 15 loca między temi: Sukurcze, Ostrow, Młotki, Purście, Worniszki, Olszuszki, Smolaki.

3) Białohrud miasteczko, kościół paraf. (S. Mariae f. 1609 Jan Zawisza wojewoda witebsk. - drewn.) 17 loca, między temi: Orna, Dupszany, Jukałowszczyzna, Olszewo czyli Rubiki, Szczytniki, Kulbaki, Zajki, Chadzińjki, Dzitryki

4) Wawiorka miasteczko, kościół paraf. (S. Spiritus f. 1413 Michał Gołginowicz, r. 1568 zabrany przez dyssydentów, r. 1648 odebrany, drewn.) - 46 loca, między temi: Sielachi, Gierdziowce, Szarkinie, Słowaki, Serafiny, Lebiodki, Mantuny, Orany, Kołowicze, Hajkowszczyzna, Krupowicze, Koszczyce, Zieniewicze, Draguie, Misiewicze (cum Capella), Sewruki, Bernatowszczyzna, Mikuty, Pielasa, Kuldziuki, Oziele, Markucie, Sieśiułki, Kielmucie, Jatołciszki, Dziłwa Salwoszowska, Mysło.

5) Dylewo wieś, kościół paraf. [illegible] (cum Altaria) - 17 loca - między temi: Siemiakowszczyzna, Cieszejki, Piechury, Mejry, Kositowce, Ewierbuty, Łotuty, Lebioda Tryznianska, Maciosy, Łapiernia.

6) Wasiliszki miasteczko, kościół paraf. (S. Petri Ap. f. 1489 Kazimierz król pol. - drewn. - Klasztor Dominikanow f. 1658 Marcin Simunt sędzia ziemski lidzk. S. Joannis Bapt.) 20 loca między temi: Hajkowszczyzna, Bojary, Dziechciary, Wołczyny, Gronofel, Kościeniew (miasteczko), Kozły, Wołczynki, Zicewicza, Perechody, Skiery - (W tej parafei wieś Szejbak z klasztorem Franciszkanow f. 1837 Łukasz Antoni Alexandrowicz chorąży lidzki.)

7) Iszczołna miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis f. 1514 G. Wolan - murow) 28 loca między temi: Prejcy, Kieniany, Iszczołnia-ny, Mroziejkow, Ogrodniczki, Kościeniow, Swiergdy, Krasna wieś, Sienkowszczyzna, Kierele, Kaltuszki, Bojary, Jałwoszczyzna, Korabki, Girniki, Ujty, Zahaty.

8) Bielica miasteczko, kościół paraf. (S. Mariae, parafię oddał Alexander Sapieha biskup wil. Dominikanom, którym w pobliskiej wsi Jelna r. 1667 klasztor fundowała z kościołem Zofia Anna z Olszewskich Odachowska wdowa) – 20 loca, między temi: Korszaki, Giergały, Pacuki, Łojki, Smołowcy, Zblany, Stoki, Sielec, Krzywicze, Ruda, Jeskoki, Konuszany.

9) Żołudek miasteczko, kościół paraf. (Assumptionis B. Mariae, f. około 1490 Kazimierz Jagiellończyk król, dotował Zygmunt I r. 1529 – Klasztor Karmelitów trzewiczkowych z kościołem f. 1681 Kazimierz Frąckiewicz starosta lidzki z żoną Alexandrą Radziminską) – 8 loca, między temi: Andrusowszczyzna, Buciuty, Węgi, Lipiczna, Wołczki.

10) Rożanka miasteczko, kościół paraf. (S. Petri et Pauli f. 1634 Pac wojewoda – murow.) 24 loca, między temi: Zapole, Łahody, Bohuszewszczyzna, Krasniki, Szutowszczyzna, Hłuszki, Drażnia, Podbobra, Kryszylki, Białowce, Połoka, Gierzgowska, Janczaki, Turya, Kisiele, Malewicze, Wojniki.

11) Szczuczyn litewski miasteczko, kościół paraf. (S. Jesu Christi z klasztorem Dziarów [illegible] f. 1726 Hlebicki i Józefowicz wojski połock.; r. 1744 utworzył tę nową parafię i oddał Dziarom Zdzichat Tiepkowicz bisk. wileń.) 18 loca, między temi Szczuczynek, Borzyski, Niktasze, Bujwicze, Wołczki, Wity Dorgiejowe, Szczuki, Nowosiółki, Hołownicze.

12) Kamionka miasteczko, kościół paraf. (Epiphaniae Domini f. Kasper Kłodziński – drewn.) 29 loca, między temi: Skorzyki, Kłoczki, Piotrulowe, Jatwiesk, Juszki, Worony, Wasielki, Milkowszczyzna, Zaleśna, Krzyżany, Zagrodniki, Sewejki, Żołobty Most, Rusinowe, Sorokizyce, Rewki, Strzelce.

13) Lack miasteczko, kościół paraf. (S. Stanislaus f. 1424 Stanisław i Andrzej Prostołowiczowie Skinderowie – drewn.) 20 loca, między temi: Dziembrno, Krasna, Ostrowie, Spusza, Aplujki, Hapanowszczyzna, Jakimowicze, Malinnik, Andrzejowce, Łojki, Lackie wysokie.

14) Jatwiesk wieś, kościół (filia Lacensis) 47 łoca, między temi: Jelna Jezuitów, Skorzyki, Jewtasze, Kucharze, Borysowka, Wejkaty, Ochremowce, Woronki, Domejki, Skrahy, Androszowce, Szarkiniè, Krzywosiótki, Starodworce, Kuwerki, Zakownienta, Borsuki, Sinki, Wyrgi, Tapieliszki, Dogi, Worony, Ogrodniki, Bale, Dowha, Giejsaie, Rohacze, Kutaki, Romaniszki, Ilkowce.

15) Zrowygdwór miasteczko, kościół paraf. (Jesu Christi f. 1547 Królowa Bona - murow.) 19 łoca, między temi Ostryna (miasteczko, starostwo), Zigmuche, Daugidy, Dejnerowszczyzna, Nieniszka, Gawdziszki, Zamościany, Mekuliń.

16) Zabłocie miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis f. —) 19 łoca między temi: Lebiodka, Wołejsze, Zaleszany, Zrowosady, Szostaki, Hajkowszczyzna, Bobrowniki, Kozakowszczyzna, Surłowka czyli Tatarysky, Sieuruki, Zrowosady, Kieble, Chodziłonie.

17) Żyrmuny miasteczko, kościół paraf. (f. 1623 Jan Zawisza wojewoda witebsk. z żoną Anastazyą Tryznianką - drewn.) 30 łoca, między temi: Rexcie, Dziaki, Bielewicze, Biernuce, Kierbedzie, Kowki, Hlancewicze, Narkuny, Stecewicze, Towkinie, Gudele, Zroniszki, Czeliszki, Zyrmunki, Stuki, Zrowygdwór, Tatary, Bojary, Urzyny, Gierwieniki, Skowrody.

18) Zlorodno czyli Orsow miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii f. 1666 Kazimierz Frąckiewicz z żoną Alexandrą Naruszewiczówną - drewn.) 34 łoca, między temi: Zohorodna, Wejkuney, Stebuta, Golmonciszki, Dziakowszczyzna, Trumpiszki, Jomie, Tatary, Linigance, Zamojtyszki, Bołcie, Wiekance, Bołtoniki, Basluny, Ziacuny, Pielewszyszki, Zylanie, Łodzie, Koniuchy, Sokoły, Daugiały.

19) Zieciecza miasteczko, kościół paraf. (Jesu Christi f. 1815 Katuszewski Towczy - drewn.) 23 łoca, między temi: Zadworce, Czaplice, Cacki, Dziubryki, Lubor, Zamąty, Bobry, Sierki, Karpiejki, Zrołdow, Małysze, Bojary, Ogrodniki, Tabota, Orsowa, Cacuki, Porzecie, Radziwoniszki.

Capellae: Zrisiewicze, Przewoza.

VI. Dekanat Raduński.

1) Raduń miasteczko, starostwo, kościół paraf. (cum Altaria) 67 loca, między temi: Strazuny, Magury, Jatowty, Jaciuny, Korodziszcze, Rączkuny, Kiejmiejszy, Talkunce, Mozejki, Butrymowicze, Janowicze, Wotkiewicze, Giejsztowty, Laszkiewicze, Witożence, Wlbiki, Kujzy, Surkonty, Bartoszuney, Rukance, Wołdoiszki, Orla, Skriejki, Druskiniki, Pilunce Pielasa, Dubince, Słobodka, Smilginy, Wgance, Leluszy, Lulance, Klajszy, Girki, Wojwunce, Korgowdy, Kurki, Wilkuńce, Januszyszki, Odzwierniki, Pusiawory, Kozakowszczyzna, Jakowiec.

2) Dubicze wieś, kościół filia Radunensis – 27 loca między temi: Mantały, Koniawka, Michaliszuny, Jorzy, Wilwida, Dejnowa, Bartele, Romany, Marczygini, Krukli, Rudnia, Raszkuny, Jaglowicy, Koniuchy, Derzyniki, Kowale, Sołtaniszki, Huta, Chorążyce, Skilondzie, Klącie.

3) Ejszyszki miasteczko, kościół paraf. (Corporis Christi f. Witold W.X.Lit, dotował 1506 Król Alexander) 71 loca, między temi: Wronostaiszki, Podzitwia, Narkuszki, Rakliszki, Kokeszniki, Galmonciszki, Wersoki, Zemojliszki, Logrynty, Jurkiszki, Gurdziszki, Potura, Nowydwor, Korkucie, Narkuny, Rymkony, Giejsmonty, Jakowicze, Towzginiany, Bortonty, Poniedziele, Wilkance, Zomojtele, Korkliniè, Lubkiszki, Botądzie, Jurszyszki, Jaczewicze, Bujwidy, Wojświaty, Postojki, Srabuszki, Montwiliszki, Pojedupie, Burnejki, Wojdagi, Kijuie, Wojzboniszki, Tomkieliszki, Białopiotrowicze.

4) Nacza miasteczko, kościół paraf. (B. Mariae Assumpt. f. 1529 Marianna z Wągrowa wdowa po Januszu Kościewiczu wojewodzie podlask. – odbudow 1756 – drewn.*) 48 loca, między temi: Sołtaniszki, Czepielany, Mongiliszki, Poradun, Wołodziszki, Szaury, Gierwielance, Czerance, Talmonty, Czapliszki, Jorzy, Ginele, Tatarszczyzna, Tauciszki, Nowe Tatary, Lewkiszki, Wilwonty, Popiszki, Puszy, Puszele, Dejnowa, Widiniance, Pikiszki, Koledance.

*) z cudownym obrazem P. Jezusa Nazareńsk.

5) Soleczniki wielkie miasteczko (S. Michaelis ż. około 1400, odbudow. 1523 Chodkiewicz, dotow. 1622 Jan Alfons Lacki - drewn. - Altaria ibidem) 54 loca, między temi: Narkucie, Bohucie, Jackany, Reglimance, Bikontany, Milkontany, Smogory, Łukszany, Szyrwie, Taurele, Antokole, Sokolewszyzna, Swity, Lipie, Łodeguie, Wornakiemie, Mitwidy, Cuzokompie, Stasity, Kulitance, Kowale, Łoczobuty, Świniec, Saty, Gudetki, Kiderance, Skubiały, Jaworow, Kamionka.

6) Soleczniki małe miasteczko, kościół filia ad Soleczniki wielkie (S. Georgii ż. około 1600 Teodor Lacki.)

7) Bieniakonie miasteczko, kościół paraf. (S. Joannis Bapt. ż. 1634 Jan Wojcin Czapliński - drewn.) 45 loca, między temi: Łodworyszki, Remiezow, Bile, Zygi, Kiemiele, Bolciniki, Lubarty, Zawielidary, Zundzieliszki, Zurgance, Bukrymance, Giertwiszki, Koniuchi, Brazelce, Kuzy, Łodeguie, Warnikiele, Lepie, Bieluzyszki, Rakliszki, Konwaliszki (Capella), Miasony, Kiżby, Rezy, Stawidance.

8) Hermaniszki miasteczko, kościół paraf. (S. Trinitatis ż. 1686 Brzostowski bisk. wileń. - drewn.) 31 loca między temi: Romaszkance, Łorubiszki, Kondraciszki (Capella), Bogatkowszyzna, Łoziźmie, Piecuny, Kucharejce, Sienkowszyzna, Leregance, Kołodzieziszki, Łoszaki, Jundziliszki, Bartoszuny, Tusomance, Dowkszany, Błażance.

9) Błotno czyli Werenow miasteczko, kościół filia Hermaniscensis z klasztorem Scholarum Piarum ż. 1730 Jan Scypio del Carro kasztelan Smoleński - Diarzy r. 1756 przesieni do Lidy.) 13 loca między temi: Botsie, Cienigance, Kletkiniki, Bojary, Towzginiany, Bolejeniki, Scitgance, Osowa, Wiekance.

10) Trokiele wieś, kościół paraf. (B. Mariae ż. 1500 Marcin Gasztołd, dotow. 1591 Jezuici wileńscy - drewn.) 42 loca, między temi Merginie, Jurewicze, Hluryny, Daszkiele, Zorewicze, Kobylniki, Łyzina, Wołniszki, Milance, Gilwiniszki, Zwierblo, Romany, Kniaziłowszyzna, Dejnowa, Jędze, Mejtkiny, Cytuny, Wołkołaki, Bieswie, Lewosze, Tokary, Imbry, Gimbuty.

11) Dworzyszcze, wieś Jezuitów wileńskich, Kościół filia Trokielensis (S. Mariae Z. 1591 Garsias Alabinus rektor Collegii Vilnensis Soc. Jes. – drewn.)

12) Gieranony, (murowane) miasteczko, hrabstwo, kościół paraf. (Praepositura infulata cum duobus ecclesiis ibidem sub uno rectore, S. Nicolai Z. 1411 Zygmunt Kiejstutowicz, Książe litew., wymurował i dotował 1519 Wojciech Gasztołd wojew. wileń. – murow.) 23 loca między temi: Łuszniew, Opita, Zakrzewszczyzna, Zyle, Fulanka, Czechy, Tryszoki, Koczany, Zagiety, Kulnie, Jadwie, Kozary, Wielechy, Kuzmicze, Surasz, Ryndziuny.

13) Sobotniki miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii Z. 1636 Albrecht Radziwiłł marszałek W. X. L. – drewn.) 35 loca, między temi: Rybaki, Zalesie, Dubrowlany, Borowiki, Kudejszy, Starbuty, Łyntupy, Słosarze, Romany, Kotwacie, Giedziuny, Jakuk, Zemostaw, Szarkuie, Łaukiniki, Rudnia, Wodole, Logawie, Jakunki, Kryliszki, Zemajtuki, Baradyny.

14) Łazduny wieś, kościół filia Sobotnicensis (Simonis et Judae Ap. Z. 1573 Albrecht Radziwiłł – drewn.) 15 loca, między temi: Doniewicze, Rusaczki, Bilmony, Boczeszniki (Capella) Gudzieńcenta, Bobrowicze, Woldziki, Liecierniki, Łotwa.

15) Lipniszki miasteczko, kościół paraf. (S. Casimiri, Z. 1511 Zygmunt I Król. – drewn.) 33 loca, między temi: Maslikowce, Drewiniki, Białozorowszczyzna, Szyłuie, Rusaki, Sidrogi Sontoki, Kozale, Zabłocie, Wirgania, Korewicze, Berdowka.

16) Zygmunciszki wieś, kościół filia Lipnicensis, 4 loca: Opita, Kreczowszczyzna, Tarasszczyzna.

17) Iwie miasteczko, kościół paraf. (S. Petri et Pauli Z. 1631 Mikołaj Kiszka – murow. – Kościół i Klasztor Bernardynów Z. 1638 Mikołaj Kiszka Kasztelan trock. podskarbi lit. 48 loca między temi: Zakościele, Tatary, Ubiełce, Zbojsk, Dąbrowka, Gawia, Sołtaki, Dziamały, Surtogi, Szeptury, Hlanczary, Sauguie, Dunaj, Kucele, Karpowicze, Berezowiec, Łosiowce, Wigiuszki, Barasłyny, Uruciszki, Cunowicze, Sinokuby, Jatołtowicze, Garacz, Szołomki, Starczenięta.

18) Dudy wieś, kościół filia Ivriensis (S. Mariae – drewn.) 23 loca między temi: Ługomowicze, Winkszniany, Szyłwa, Czapuń, Berezyna, Bejtaszy, Deluki, Wiłczasze, Nowosiołki, Barow, Staniewicze, Babinsk, Krupie.

19) Dziewieniszki miasteczko, kościół paraf. (B. Mariae Rosarii f. 1474 Marcin Gasztołd starosta Kijow. drewn.) 41 loca, między temi: Kuziule, Stałgancy, Rymoszy, Dzidziule, Szudejny, Szaciły, Dejlidy, Jurgielany, Maskołoje, Dłusty, Chamuć, Wejszuki, Gudele, Milkuny, Prohoszczki, Miedzygarge, Krakuny, Guzyny, Zyzmy, Giedany, Masiuny, Kizmy, Utkance, Poginy, Dorniaki.

Capellae: Konwaliszki, Boczeszniki, Kondraciszki.

VII. Dekanat Wiłkomirski.

1) Wiłkomierz miasto powiatowe, Kościół paraf. (SS. Petri et Pauli Apost. f. 1387 Władysław Jagiełło – drewn., z murow. 1790 – Kościół i Klasztor Dar. f. 1740 Zabiełło Kasztelan mscisławski i Teodor Chomicz) 11 loca, między temi: Towiany (Altaria), Czebatorszczyzki, Mezyńskie, Bamiki, Szejkoszczyzki, Drozdy, Promaszy, Rzeka stara. (Prohoszcz 1744 Ludovicus Zuk Decanus et Canon. Livon.) zmur

2) Towiany wieś, kościół filia Wiłkomirscensis (drewn) zmur

3) Widziszki wieś, kościół filia Wiłkomirscensis (murow) zmur

4) Dziewiałtow miasteczko, kościół paraf. f. 1444 Michał Kiezgajło starosta zmudzki, r. 1628 odebrany napowrót Kalwinom – drewn.) 39 loca, między temi: Leonpol, Wysoki Dwor, Łajbiszki, Ruryszki, Milaszuny, Puciany, Atkacze, Uzorostcie, Jawojsze, Dawodziszki, Puciełiszki, Radziuny, Szaudynie, Kalwele, Masiance, Dyrże, Jakuciszki, Krejwcie, Stymbury, Poszytcie, Łyty-kance, Sarajście, Tatkuny, Jawojsze, Satecie, Kozlakiszki.

5) Siesiki wieś, kościół paraf. (S. Bartholomaei f. 1441 Bartłomiej Urbanowicz Snukis - wymurow 1537 Abraham Siesicki chorąży litew.) 10 łoca, między temi: Sieraście, Łokiany, Kanczyszki, Gajlance, Borejszy, Mitejgany, Posady, Batance, Niemuniance.

6) Kaplice czyli Ponatery wieś kościół filia Siesiscenosis (f. 1441 Bartłomiej Snukta czyli Snotka - murow.)

7) Pogiry miasteczko nad rzeką Zyzma, kościół paraf. (f. około 1626 P. Piattozor podkomorzy upitski - drewn.) 55 łoca, między temi: Retowty w Połustowiu, Budrewicze, Giedruszki, Srodgole, Swiencogole, Dargusie, Jokuie, Lewiszaki, Zegunie, Gorgzdonie, Zylance, Czerele, Margie, Woiszkany, Bebryki, Kuriany, Zuczmaniunce, Kieturaki, Kidziliszki, Wojewodziszki, Woszkance, Pohabetki, Runejki, Leluny, Kaupy, Jacuny, Gudele, Gryczuny, Łaukogole, Bztauze, Zyzmy, Gajgaly, Powitance, Zaprany, Mejszymy, Pogołance.

8) Szaty, miasteczko, kościół paraf. (f. 1499 Bogdan Lietkiewicz i Stefan Kuncewicz drewn. - zmurow. 1732) 43 łoca, między temi Narbuciszki, Podrzucie, Petrajcie, Lapurwie, Towiany, Jocaymy, Pożercie, Girdwity, Bojaryszki, Okajnie, Zejmele, Kirdejki, Gtausie, Garniszki, Gawzuny, Kaule, Cimoynie, Daudance, Polankiesie, Kouzany, Naramojnie, Płokscie, Wigie, Okmiany, Uszkopie, Paszkajcie, Jawojszy, Łaki, Skagie, Widzemy.

9) Zejmy miasteczko, kościół paraf. f. 1524 Zawiszowie - drewn.) 48 łoca między temi: Gabryeliszki, Zejmele, Kutwa, Zeweliszki, Mitoganie, Wojewodziszki, Jacuny, Nartowty, Strebejkie, Swotkienie, Burnie, Szakie, Okle, Mikrajcie, Rudziany, Buhusze, Giedgowdy, Juniancy, Mojgienie, Weszejkie, Krypuie, Wimole, Maczany, Lutkuny, Staszuny, Lepie, Narmoniszki, Szyrwy, Urniaże, Budryszki, [illegible], Karaluny, Trakakiemie, Junkucie, Kujgole, Okmiany, Bejnajcie, Dargujcy, Skryptele, Degucie.

S. Trójcy i S. Jerzego

10) Kiejdany miasto, kościół paraf. (f. 1403 Krzyżacy murow. gotyck., r. 1560 oddany Kalwinom, odzyskany 1623) (Kościół S. Rocha) Klasztor Karmelitów trzewiczkowych f. 1706 Książe Nieśwież. mąż Ludwiki Radziwiłłowny 8 loca, między temi: Piadzie, Zacuny, Sulewa, Wilany, Pitnery, Łupiańkie. – Rzeka Niewiaża dzieli od dyecezyi Żmudzkiej. (należał do dyecezyi żmudzkiej) żmud

11) Opitołoki, miasteczko, kościół paraf. (f. 1635 S. Petri et Pauli, f. 1635 Piotr Szukszta ciwun ejragolski – murow) 7 loca, między temi: Witajni, Stejbule, Melżemie, Uzortele, Pogiłupie, Linkowiec (miasteczko) – Rzeka Niewiaża dzieli od dyecezyi Żmudzkiej. żmud

12) Remigoła miasteczko, kościół paraf. (f. 1503 Jan Zabrzeziński były wojewoda trocki, Altaria tamże drewn.) 13 loca, między temi: Dobule, Stepanonie, Zejbagoła, Borkłojnie, Podbrzezie (koło lasu Mażejnie), Giełaże, Wikieny, Gryżeny, Szukiany, Powermenie, Gojizy, Uzorty. żmud

13) Poniewież miasto, kościół paraf. (f. 1530 drewn. – Kościół i Klasztor Bar. w Poniewieżu nowym czyli Poniewym mieście f. 1728 Krzysztof Dąbski pisarz ziemski upitski drewn.) 38 loca, między temi: Winupie, Liniany, Daukniszki, Lokosznipie, Bernatany, Waszkwitiszki, Lamerliszki, Witkopiuwie, Pogiegłojcie, Sutkuny, Zwirble, Zaure, Sutkniszki, Kutbagole, Szudele, Wiejżyszki, Trakiniki, Klanty, Kajse, Kodzie, Sodeliszki, Stoniakuny, Szytogot, Waluny, Kudeliszki, Sawiciszki. żmud

14) Troupie miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii et S. Michaelis f. 1515 Jerzy i Piotr Michajłowiczowie – drewn.) 12 loca, między temi: Łaukogole, Wojdyłance, Ejdrygany, Juszkiszki, Łunie, Radziuny, Chwiedory, Szyty, Wodakle, Klonety Szopow, Wilkance, Leoniszki. żmud

15) Rogow miasteczko, kościół paraf. (f. 1680 Alexander Ogiński wojewoda trocki, drewn.) 18 loca, między temi: Łabakoje, Podłapie, Trumpole, Prejksy, Limejki, Sumagalis, Kpidworte, Jackagalis, Rukiszki, Jostyniki, Beczerniki, Jaciuny. żmud

(z dawn. powiecie Kowieńsk. – dziś w gubern. Kowien. pow. poniewieżki – dzec. żmudz., dekanat poniewieżsk.)

16) Nowe Miasto miasteczko (Neostadium) Kościół paraf. (f. 1688 – drewn.) 26 loca, między temi: Mieżwilki, Wodokty, Upita Bitowtowska (Capella drewn. f. 1650), Rajuny, Łopaciszki, Wojszwilce, Zubiszki, Narwoszany, Bartaszuny, Pawkniuny, Haurylischi, Kajry, Wiburg, Szwojniki, Newkany, Nowydwor, Neuryszki czyli Karbowszczyzna, Łokiszynie, Dergiany, Werpie, Puczgola, Gostupie, Wiktoryszki.

17) Oniksty, miasto, starostwo, kościół paraf. (S. Mathei, f. 1514 Zygmunt I, zmurow. 1765 – Altaria ibidem) 14 loca między temi: Abrahamiszki, Łojezierze, Szawle, Rabiki, Kurkle, Powiryńcie, Slize, Łojtele, Grazany, Pelisze małe, Andreniszki.

18) Kurkle miasteczko, Kościół filia Oniksztenwis (przy Klasztorze Kanoników regular. BB. MM. – de poenit. – drewn.) – non gaudet jure parochiae, quamvis habet curam animarum.

19) Kowarsk miasteczko, Kościół paraf. (f. 1538 Osick. – drewn.) 24 loca, między temi: Szwirny (zaścianki Borowskich, Pomarackich, Szwejkowskich), Przewoscy, Mikulicze, Pomusze, Mozejkance, Rapszany, Mackieliszki (villa deserta), Łorojście, Powiryńcie (wieś i zaścianki Dolęckich, Jampolkiewiczów, Zmiejewskich), Jonance, Gudance, Miedziały, Wojciuliszki, Punkiany, Prowidze, Holubiciszki.

20) Traszkuny miasteczko, Kościół paraf. (f. 1696 przy nim ~~xxxx~~ Władysław Sokołowski f. Klasztor Bernardynów – drewn.) 4 loca: Wojdelany, Traszkunele, Stukance.

21) Pompiany miasteczko, Kościół paraf. (z Klasztorem Karmelitów trzewiyk. f. 1635 Zawadzki dziedzic) 37 loca, między temi: Tołkiany, Jurgiany, Matuny, Rynkuny, Misoty, Batuszki, Barkiany, Aureliszki, Katyle, Kriklany, Szwedrony, Popiwesie, Mejsteliszki, Domblany, Baniany, Wilkiszki, Łodzuny, Pakausze, Serejkany, Mitki, Giegużyn, Łoistrze, Szakiszki, Paluki, Wejzale, Steniany, Bizdziuny, Grauczuny, Burkany, Szmilgiele, Łotawenie.

Capellae: Upita, Wieprze.

VIII. Dekanat Kupiski

1) Kupiszki miasteczko starościńskie, kościół paraf. (S. Angelorum Custod. f. 1616 Zygmunt III. – odbudował Alexander Gosiewski hetman polny lit. – drewn.) 24 loca, między temi: Giwokory, Rudyki, Suwejnie, Łopiwesie, Jodynie, Sobolińszki, Wiergi, Wirbaliszki, Gindwile, Łupany, Kiegynce, Loza, Jodopance, Butany; Jurkoszonie, Zemajtele, Migańce, Okniana, Łotaweń górny, Pomornoki, Dowtupie, Szymance (oppidum cum eccle-sia filiali) zmud

2) Szymance miasteczko, kościół filia Kupiscensis. zmud

3) Świadość miasteczko, kościół paraf. (f. 1584 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł – drewn.) 49 loca, między temi: Buciany, Lepagiry, Szatkynie, Naciny, Starkiszki, Lelung, Untupie, Regajsze, Miszany, Gajdzie, Łagiszki, Trakniuny, Jurkuny, Szylagale, Mikiery, Bugajliszki, Sakany, Łuzance, Wadance, Boragil, Apsrubie, Wederyszki, Łuknie, Szetekszna, Siaurymiszki, Galszyszki, Łunkiszki, Kuzkiecie, Medginie, Motajsze, Jodance, Szedujkie, Wilukie, Pelany. zmud

4) Suboca, miasteczko, starostwo, kościół paraf. (f. 1618 Hieronim Wołłowicz starosta upitski – właściwie f. 1590 – drewn.) 27 loca, między temi: Okniana, Tyltagoła, Stroźnica, Szatkiecie, Worejki, Ofiarzgoła, Bitkyle, Zwikie, Pomarnoki, Surdegie, Micka-petrie, Miteśiuny, Petkuny, Uzniany, Pelisze, Trakiniki, Łojce, Łotewień, Radziuny, Bojaryszki, Łokalnie. zmud Surdegi monaster Klasztor Dominik Łotaweń zmud

5) Wobolniki, miasteczko, starostwo, kościół paraf. (f. 1624 Hieronim Wołłowicz starosta upitski – murow.) 35 loca, między temi: Godzie, Butniuny, Gierwiny, Looria, Wikieny, Wiazany, Ładogi, Werejki, Prusele, Oginee, Bakszany, Lyle, Narwidy, Kurkle, Dyle, Purleszki, Szlagieryszki, Swile, Lyziany, Ggjziuny, Barcunele, Szukiany, zmud

6) Poswol, miasteczko, kościół paraf. (S. Johannis f. 1498 Alexander Jagiellończyk – murow.) 40 loca, między temi: Kantoryszki, Sztomy, Łoszkany, Lewoniszki, Gariszki, Łotaweń, Skirele, Gojkiszki, Sindruny, Medynie, Putry, Nemekszuny, Nauzany, Seterwiny, Szunkiszki, Dajuny, Łomasze, Wojdziuny, Witorty, Pukszty Kalnie, Szkszneliszki, Moskaliszki, Dowoszyszki, Zedokany, Zedekiele.

zmud 7) Krynicziyn miasteczko, Kościół paraf. (f. 1611 drewn.)
44 loca, między temi: Borktonie, Golminiany, Dauksży, Dau-
czyszkieny, Pomusze, Lopiweśie, Wiezany, Dauknuny, Dau-
czyszki, Aziuśienie, Jutyszki, Bonktonele, Repsie, Dane-
liszki, Suntowty, Skietere, Zydany, Smilgie, Lewaniszki, Do-
wiany, Bauki, Girsudy, Kiemele, Giriuny, Jodmanie, Kat-
noie, Raubany, Jodziany, Liciuny, Loberle.

zmud 8) Lodbirże miasteczko, Kościół paraf. (f. 1647 murow)
8 loca, między temi: Kratyszki, Szniukszcia, Jagowdzie,
Pratkuny, Bojaryszki, Gulbiny, Jodejore, Lopiele (cum
ecclesia filiali). — Parafią tę od dyecezyi Zmudzkiej oddzie-
la rzeka Musza, od Kurlandyi czyli dyecezyi piltyńskiej
rzeką Niemenek.

zmud 9) Lopiele, wieś, Kościół paraf. (filia Lodbirzensis.)

10) Birże miasto, Kościół paraf. (S. Annae f. 1691 — drewn.)
multa loca, między temi: Stylkinie, Legowdzie — Parafią
tę oddzielają od dyecezyi Zmudzkiej rzeki Musza i Bera,
od Kurlandyi i dyecezyi Piltyńskiej rzeką Niemenek.

zmud 11) Poniemunie czyli Poniemuń, miasteczko Kościół
paraf (przy nim Klasztor Canonicorum regul. BB. MM. de pœ-
nit. fund. przed. 1640 Marcin Kozigie Gedrojc wojewoda mscisław.
— drewn.) 55 loca, między temi: Micziuny, Daununy, Kozliszki,
Fiodoryszki, Wikanie, Stumbre, Polepie, Lotwele, Mazalance,
Kalniece, Wirszuty, Kurklece, Elgietyszki, Jankuny, Indruny,
Boroble, Szarkuny, Czadosy, Lowizonie, Cynikie, Ginanie, Wit-
kale, Wysoky Dwór, Szniuksty, Michaliszki, Zolinkuny, Rad-
kuny, Suwagniszki, Botele, Miluny, Sypele, Lopiszki, Gumbiany,
Pudzkany, Jakuciszki. (cum ecclesia filiali)

zmud 12) Kwetki czyli Poniemuń (Poniemunek 2.) miasteczko, Kościół
filia Poniemunensis (drewn.) 22 loca, między temi: Rymsze,
Bruzgule, Lutele, Katujnie, Gierwiekance, Mittance, Jaknuny, Gjoku-
dzie, Dewenie, Gintowty, Borysżki, Szeszki, Medykie, Rawiszki,
Lotkanie, Gikanie, Andruszany, Szarkuny.

zmud 13) Radkuny wieś, Kościół filia Poniemunensis.

14) Ponedele miasteczko, kościół paraf. (f. 1666 – murow) 66 loca, między temi: Oposzeza, Radziuny, Lebiedziuny, Dumpiszki, Skreby, Kuzawena, Uwojnie, Degienie, Berzinie, Szakale, Wilkiele, Giertkany, Lidziuny, Łotyjki, Siouruki, Stabiszki, Krakiany, Wituney, Witeny, Abele, Lebedzie, Skunkuny, Lonkoniszki, Wirbaliszki, Wiezgi, Elmiszki, Jodynce, Abejuty, Straszuny, Pilwiszki, Wojnicuiszki, Girbucie, Podziuny, Raniszki Gloudele, Montwidy, Girsteyki, Zadejki, Famulance, Kupreliszki, Szlejwiszki, Wiegany, Ejnary, Sektyniki, Kuczgole, Kupry, Pogury, Gazelis, Warnele, Szweple, Rajkany, Stankuny, Krugiele.

15) Rakiszki miasteczko, kościół paraf. (f. Alexander król. drewn) 5 loca: Poniemunie, Tyszki, Pinkowszczyzna, Felkierzamy.

16) Wanuszyszki miasteczko, kościół filia Rakiscensis.

17) Abele miasteczko, kościół paraf. (f. 1629 drewn.) 18 loca, między temi: Antonosz, Opejkiszki, Patokliszki, Kompole, Skajotynie, Krewoniany, Kroszty, Sipajliszki, Krofszany, Degucie, Dekśnie, Buczuny, Lauzadzie, Kirkuny, Narkuny, Rogiele, Maiducie.

18) Krewny czyli Krewno miasteczko, kościół paraf. (f. 1691 drewn.) 23 loca, między temi: Ostrow, Po Krewnie, Pontance, Kielczery, Łukszynie, Barszany, Gigieliszki, Dogile, Rukiele, Kurkliecie, Buniuszki, Rzubole, Logiry, Bojary, Miciuny, Buszyszki, Degucie, Loszele.

19) Dusiaty miasteczko, kościół paraf. (f. 1529 Jan Radziwił Kasztelan Trocki, marszałek w. lit. – odbud. 1619 drewn.) 91 loca, między temi: Kowale, Bitejsze, Wazgiele, Kojrany, Awize, Ejwenie, Zegie, Lungiele, Laberie, Kroszty, Staruszany, Guntule, Waszkiszki, Kubiłkście, Kuziny, Antuzow, Gipiany, Wielikuszki, Bredesie, Zyrmeje, Salinie, Derwinie, Grawenburek, Wojmuny, Giedele, Bragi, Popejkie, Bietunie, Walungie, Sznukszty, Dubury, Orliszki, Kapre, Kaprele, Jawidzie Cwile (Scholarum Piarum) (ubi publica Capella), Gudele, Juszkie, Wenusow, Biejedzie, Jakuncie, Gajdele,

Zwitbucie, Murliszki, Budreny, Sawiczuny, Łozejmie, Inducie, Mierkie, Krowiszki, Kujkie, Mazwile, Kalwele, Bołcie, Satadzie, Bruże, Szytejkie, Antolepty (czyli Jezuwont) Carmelit. discalceat cum eulesia (z klasztorem karmelitów bosych f. około 1740 Jan Strutyński Kasztel. inflant.), Podnoście, Gutowcie, Koniuchy, Szeliniany, Daugiele, Bojaryszki, Narwidzie, Bendria, Osokno, Bikuny, Antandria, Dewejnie, Lutejkie, Wejskuny, Antodewejnie, Ryszkany, Bernuny, Wejsejkie.

supr. 1832 i w cerkiew prawosł. zamieniony

(dyec. zmud.) zmud 20) Wenusow wieś Kościół filia Dusiatensis. (w dziesięcinej dyecezyi zmudzk. – Kościół r. 1845 zamieniono w cerkiew prawosławną)

(dyec. zmud.) zmud 21) Juszynty miasteczko, kościół filia Dusiatensis (z klasztorem Canonicorum reg. BB. MM. de poenit. – murow. 1705) 12 loca, między temi: Goczany, Sołubiszki, Rukle, Ceppiele, Dowluny, Krowiszki, Darzeniki, Rakiany.

Klasztor supr. 1832.

(dyec. zmud.) zmud klasztor Dominikanow fund. 1752 Józef Dominik Ruszyna biskup inflant. supr. 1832. 22) Skopiszki miasteczko, kościół paraf. (S. Laurentii f. 1550 Stanisław Skop – murow. – cum Altaria) 51 loca, między temi: Wojniszki, Jadkuny, Tataryszki, Kirbaliszki, Jelisze, Lebiedzie, Dumiszki, Szpiegule, Kędrany, Szotwie, Narbutele, Wojtone, Epirubie, Ginowity, Kierele, Jodupiany, Berżany, Kiepury, Jodele, Czymiszki, Łupiany, Wężele, Bielany, Wielany, Pundoki, Kurklany, Bojaryszki, Wojniszki, Jurkupie, Jakszie, Stankuny, Tatkany, Dawgiszki, Gojziszki, Gieczany, Szeteczna, Krepsze, Szejminele, Szytejki, Stokiany, Jurany, Łojcie, Kudzie, Giwoitaki.

dyec. zmud. zmud 23) Uciana miasteczko, kościół paraf. (S. Witold – drewn.) 58 loca, między temi: Gribele, Siruteny, Juszkiany, Nodegule, Jaukiele, Darzyne, Radejkie, Radziuny, Jatowcie, Wejkutany, Garnele, Elle, Dyczuny, Klawinie, Szejminiszki, Mackany, Namejkście, Kotlary, Ponierwiż, Łodzie, Ginszyszki, Lepiniszki, Szmaryszki, Sejtekie, Kaskiszki, Wieszynty, Łackieniszki, Kiniance, Kaliszki, Kwikle, Mamicionce, Łopiszki, Antadokcie, Staniance, Gajziuny, Wojejki, Budrejki, Bylinok, Latujcie, Wielbiszki, Wietejkie, Łokalnie, Kwaselle, Miluny, Wiskiany, Sztapie, Degule, Wozgiele, Uciunka, Antalgie, Mirkiany, Awiżenie, Jasanny.

starostwo

24) Uszpole, miasteczko, (kościół filia Uciánensis, r. 1744 zamieniony w oddzielną parafią na Synodzie Wołodkow. 1534 Stefan Batory – drewn.) 50 loca, między temi: Szejmiszki, Degiesie, Likuncze, Pilkiance, Szykoznie, Swientorzece, Rymowidziszki, Wiusteykie, Trumpole, Gajleszuny, Bojary, Konuchy, Zębiszki, Frajdziuny, Kupre, Wazany, Grumbiny, Laszkanie, Lele, Szarkie, Rymiszki, Antokolnie, Narwojsze, Romeykie, Wigiale, Wanagiszki, Kuszle, Kajminy, Szajdukie, Nietyszki, Wiknuny, Lunkonie, Łapienie, Narbucie, Witeykie, Wiezuny, Senoniew, Pilkiance.

25) Wiżuny, miasteczko, kościół paraf. (murow. gotyck.) 43 loca, między temi: Biguszki, Okniska, Sterkance, Zenance, Puzyny, Surwiliszki, Gieczany, Gierkance, Wilkobrukie, Hlinsk, Gajgole, Tatejkie, Rukle, Sudejkie, Narwojsze, Kirkle, Łuknie, Siemieniszki, Witejkie, Antokolnie, Antailgie, Janczarowki, Azugirie, Leluny, Soboczuny, Kitawiszki, Boborowie, Syndry, Dębejkie, Szytejkie, Kurtyuce, Szaudynie, Dusinie, Kowale, Wizunki, Autele, Narbucie.

26) Komajki miasteczko, kościół paraf. (Komajscensis (Komaje?) (r. 1606 Jan Rudomina Dusiatycki wojski brasław.?) 36 loca, między temi: Szeteksna, Miesteliszki, Kudzie, Soista Szeteksna, Klisze, Galinis, Girejszy, Matiaszy, Skiry, Krosty, Bloeta (nad rzeką Bloeta) Bejcie, Purnuszki, Radysze Wiezuny, Kule, Gaczany, Juzinty, Dautuny, Wołoziejkiszki, Prauszki, Wigieli, Zieczany, Wojnejki, Niknuny, Kalwie, Azubale, Werkoniany, Toroldzie, Kamiaulicia, Guszuny, Jurkupie.

Capellae: Sołomieść, Sierujki, Wieżyszki, Wysoki dwor, Owile, Daugiele, Antolepty.

IX. Dekanat Brastawski

d. zmud. 1) Brastaw miasteczko, kościół paraf. (f. w XV w. Moniwid woj. wileń. - murow.) 67 loca, między temi: Krasna, Puzyry, Gojlewicze, Bielany, Lancielejki, Szakury, Jejoy, Gajlesze, Zasnidzie, Plusa, Swita, Olabie, Kamionka, Muraza, Szawury, Agonis, Wizerowszczyzna, Kniaziyna, Kizykowszczyzna, Zwirble, Dziechciary, Witasze, Dowiata, Purwiniszki, Aframowce Ostaniewicze, Rudawa, Witasze, Juntkuny, Uziarciszki, Kukriszki, Podrukscze, Murmiszki, Brzaniszki, Staurowo, Bohiń, Chosty, Daubory, Arcimowicze, Szarkiszki, Zelikany, Wielunce, Wojniuny, Obolikszty, Szatnokundzie, Dworyszcze, Szauliszki, Zuciszki, Podrukscze.

d. zmudz. 2) Opsa, miasteczko ~~wieś~~ starostwo, kościół filia Brastaviensis (kościół zbudow. 1768 drew) 57 loca, między temi: Uhor, Luży, Skurzaty, Bołądzie, Olbieniow, Dundziowszczyzna, Eysaie, Dubrowka, Bohinia, Drusiewicze, Labince, Jarucie, Ajwidowicze, Rymasze, Jurewicze, Wiedziuki, Kiemiany Kupiszele, Ratkuny, Jurginiszki, Wielikiany, Plikiszki, Wasiule, Dukiele, Szoltenie, Borowiki, Kumpinie, Ajdymany, Puziewicze, Pietkunowszczyzna, Bortkuny, Doble, Ausiuciewicze, Poszcze, Zwirble, Usiany, Buża, Kraki, Wiekiany, Stany.

d. zmudz. 3) Widze miasteczko, kościół paraf. (f. 1481 Cwietko i Hamsz um Altana Dowgierdowicze bracia - drewn.) 11 loca, między temi: Wiacewicze, Stołpowszczyzna, Jursze, Podrukscze, Janow, Mekszty, Nowydwor. - Granice tej parafii tworzą rzeki: Dzisna, Podruszka i Dryswiatyczyce.

dyec. wileń. 4) Zdroduciszki miasteczko, kościół paraf. (f. 1608 Stanisław Kiszka Kanonik wileń.) 55 loca, między temi: Lechowicze, Zasciarki, Mieszkinie, Milkuszki, Witejki, Gatacziszki, Untany, Wiedziny, Luszdzina, Losie, Lozdziniele, Jakiele, Gidele, Switany, Narele, Drozdele, Wasiuny, Gitity, Swita, Kiryszki, Buckany, Siekieliszki, Milkuzy, Girdiany, Dowojsie, Romaniuny, Frokiele, Grodzie, Gajtusze, Buczele, Wejbowicze, Grazule, Dziaugunzy, Kutklany, Dziegieliszki, Sakuny, Bogdziuny, Smilginie, Minkliszki, Grejcie.

5) Świnciany miasteczko, kościół paraf. (OO. Sanctorum f. Witold cum Altaria W. X. Lit. odbud. 1638 – drewn.) 173 loca, między temi: Świnta, Cyrkliszki, Sory, Antesory, Świncianki, Wiedziujszany, Jodziszki, Strunojcie, Widziankiszki, Jukiszki, Werkmiany, Czyrgmiszki, Bryndziszki, Łopiszki, Szutany, Stugle, Girdziuliszki, Zamadziuny, Grabucie, Waślikiszki, Bojary, Satety, Hajduki, Rakszele, Jurszany, Szatany, Sawule, Sytejkiszki, Waliujajki, Burcity, Czutany, Grazule, Wejkucie, Wunczele, Sateta, Lurwiany, Wleszymas, Daukszys, Janiany, Kiškucie, Szakiany, Wiewersis, Tebaryszki, Abeliszki, Szytynie, Straczuny, Jodeliszki, Girdziuliszki, Jaciuny, Czepujkany, Pogiejki, Rymkiany, Kapturany, Kluki, Bildy, Katweli, Łojkszcie, Dzibaliszki, Dojmity, Szuty, Łauki, Niemenczyniany, Skinderyszki, Gudeliszki, Bojary, Łaużeniszki, Milagiany, Kirdejki, Auszłowarniszki, Sudata, Łapinigi, Wieżany, Dałyniany, Słobodziszki, Burby, Drustany, Dziukszty, Łaszkany, Wenaciszki, Kunigiszki, Szytynie, Bubele, Wadziuny, Wojszkuny, Witkuny, Warkale, Pleukszie, Szwintele, Zwirble, Limpele, Widziankiszki, Doukszy, Munkuszki, Wieliszki, Stugle, Biworniszki, Kikiszki, Brovzyna, Jurszany, Gineliszki, Jurgieliszki, Biwojniszki, Kaczaniszki.

6) Daugieliszki miasteczko, kościół paraf. (f. 1526 Wojciech Gasztołd wojewoda wileń. – drewn.) 53 loca, między temi Iwonance, Kaluesele, Wadrucie, Porynge, Czany, Giedziuny, Szuteny, Frybucie, Kaczergiszki, Czany, Towiany, Didy, Unatkmienie, Bojary, Łabunce, Kiniuny, Widziszki, Giriuny, Pociuny, Czejkinie, Gilinie, Szauły, Kiejsy, Rymszany, Wiedejsze, Gierwiaty, Wetuny, Grymanty, Wiguty, Jonance, Ostrow, Dejlidzie, Zujkie, Daniuny.

7) Łyngmiany miasteczko, (starowa) kościół paraf. f. 1517 Zygmunt I – odbudow. 1720 – drewn.) 29 loca, między temi: Syderiszki, Tykmiany (czyli Rukszany), Szyszkinie, Wejsiany (czyli Rypajcie), Kiszdejkie, Winejszany, Giniutany, Untydryngie, Wojszuniuny, Petenie Stukszne, Antagowie, Krzywesiolo, Ryteliszki, Garbszyszki, Rukiszki, Czyany, Kimbaryszki, Giniutany, Smielożiliszki, Kindury, Łowczyszki, Czwinty.

8) Kołtyniany miasteczko, kościół paraf. (S. Petri et Pauli – przy nim Klasztor Franciszkanów f. 1633 Piotr Narbut: Jan Narbut podkomorzy lidzki – drewn.) 34 loca, między temi: Szakaliszki, Kukle, Berniuny,

d. wileń.

d. wileń.

d. wileń.

Oszkinie, Linkiszki, Kurynie, Stagulany, Macuiszki, Zaruscze, Dorotuny, Atkaczuny, Pagawiszki, Derwoniszki Dewkuie, Reszkuteny, Wanagele, Maszkiany, Garbuny, Zydele, Lilejki, Swintela, Loszumienie (cum Capella) Wiejkuny, Jusie, Bojwidy, Strygieliszki, Bialoniszki, Lelejki.

d. wilen. 9) Kukuciszki. miasteczko, Kościół paraf. (S. Joannis Bapt. f. 1604 Wojna biskup— drewn.) 19 loca, między temi: Kouzuny, Borejsze, Grucie, Ormoty, Bilejkiszki, Lapeteki, Bielakienie, Bujtuny, Pagirbas, Aziustrupis, Pawizyntys, Andrejkiany, Widziuny, Galinis, Szakie, Mintowtyszki, Antodole.

d. wilen. 10) Labonary wieś, kościół filia Kukuciscensis (drewn.) 19 loca, między temi: Aziubale, Gadakiene, Strakinie, Pietkuniszki Rubejkiszki, Plauiszki, Stypejkie, Wize, Dowonary, Antolomieście, Janokalnie, Trynkuny, Zoniewicz, Giniszyszki, Wornisziki, Drabiszki, Lamestgalis, Kustoszyszki.

d. zmud zmud 11) Tauroginy miasteczko, kościół paraf. (S. Georgii f. 1387 drewn.) 21 loca, między temi: Dawonary, Stypejki, Strakinie, Aziutany, Kiemiesz, Pruszakiewicze, Papirnie, Dyliszki, Worle, Szadyjkie, Klikie, Widziuny, Rukszany, Kubile, Juchniany, Antylgie, Gotele, Antsbolce, Juszka, Szejmoty.

d. zmud. zmud 12) Sotok miasteczko, kościół paraf. (f. 1397 - drewn.) 69 loca między temi: Kiemiany, Draby, Trynkuszki, Klawiszki, Lobeze, Pikuzuny, Bajbie, Danejkie, Blakie, Galminie, Skiedy, Rakicie, Degucie, Gitenie, Pusle, Gatele, Jakiszki, Teterwinie, Auszokalnie, Plowejc, Trejgie, Dukszty, Jakiszki, Uzukarkline, Pozemiszki, Degutele, Kiejzy, Wederynie, Gierkany, Magunki, Kuzmiszki, Bikiany, Kaminki, Dryszkuny, Wilkiszki, Atkaczuny, Czepejuny, Rejsie, Wezany, Bojary, Akremie, Zejmy, Sugardy, Tartakiszki, Mejtuny, Sklimuntyszki, Narusy.

Kozuzyzna Helenaw no rester

d. zmudz. 13) Jeziorosy (dziś Nowo Alexandrowsk) miasteczko, Kościół paraf. (Assumptionis B. Mariae, f. dotow. 1530 - zbudow. 1587 - drewn.) 41 loca, między temi: Rustejkie, Szawole, Dyrsie, Radunie,

Samawy, Dębejki, Karaczuny, Łodruksze, Budymie, Subatenie, Kompole, Ajacie, Uliczeta, Komoryszki, Swiciany, Suwiek (cum Capella), Wilgiecie, Klewaniszki, Goje, Jodagaluszki, Połozdynie, Rudańce, Krohrody, Hołubiszki, Łauzuniszki, Kimborzyszki, Jakiszki, Gudy, Kumpole, Kamaryszki, Ilgie.

14) Smołwy miasteczko, kościół filia Jeziorosensis (drewn.) d. gniezn.

15) Dryświaty miasteczko, kościół paraf. (f. 1514 Zygmunt I – zbud. 1725 – drewn.) 35 łota, między temi: Kudzie (nad rzeką Dryświatica), Staniance, Czepukany, Jenetańce, Znagany, Laudzie, Iliszki, Kienerezy, Wiszłotce, Tylża Karczma, Skirna, Wiazy, Wiśiunce, Gebuśki, Skorobohaci, Krywasele, Antosiuie, Niezany, Zwirynie, Giriczany, Ilgajcie, Niekrasze, Wiesojedy, Rymaszany, Srabosze, Hołowacze. d. gniezn.

16) Druja miasto (także Sapieżyn zwane), kościół paraf (I. Trynitatis f. 1646 Kazimierz Lew Sapieha – Klasztor Bernardynów f. 1641 czyli 1643 Kazimierz Lew Sapieha podkanc. lit. – Klasztor Dominikanów f. 1697 Piotr Kazimierz Kazanowski podczaszy brastaw.) 105 łota, między temi: Kisielewce, Tołojowce, Cyrmanowo, Wołkowo, Zielsze, Pugule, Kikiszki, Surmaczow, Czeremowo, Dukieliszki, Pustynia, Skadzinow, Krupowszyzna, Gitiuie, Stara Litwa czyli Trzeciaki, Ilgie, Kołpaciszki, Andruniow, Pimpiszow, Krumany, Armia, Kowrele, Newlany, Hramyki, Kuchty, Sucharuki, Rymki, Dizanow, Sapieżyn, Rosica, Katuzow, Oświej, Zamosze, Katuty, Raxnie, Sarya, Dzierski, Uście, Usciaskonczany, Szatrowo, Nowiki, Cieskowcy, Skamorochy, Czyrytowce, Harbatow, Barczanie, Łupandy, Strymki, Stajki, Germatowo, Bobaryki, Prudniki, Wiata, Czemiery, Czurytowo, Łucinow, Skakuny, Dilki, Wurzle, Brodziowo, Putry, Zmiony, Drysa, Dziona, Laurynowo, Obręb Łysogórski, Obręb Łotyszow, Soczewo, Orce, Gitwiaty, Pieczonki, Zuzki, Szczotno, Kryczewo, Dziedzinko, Lebiedziowo, Zapotosie, Bubnieloro, Minejty, Alwinowszczyzna, Radkuny, Sawitowszczyzna, Werdy, Druzka, Jajo. d. wilen.

wil 17) Skaźń miasteczko, Kościół paraf. (Corporis Christi f. 1509 Jan Sapieha marszałek W.X.L., dotował 1593 Leo Sapieha koc. bez W.X.L., drewn.) 44 loca, między temi: Zaprudzie, Widziany, Łopiany, Sudniki, Zamosze, Zniewierowce, Okolok, Rudawy, Ruxie, Podhajce, Zawiersk, Kowale, Czerniowce, Petkuny, Jancerowszczyzna, Niwoniki, Gajdziele, Kapsnie, Korzenniki, Ratkuny, Swiderszczyzna, Dziedzinko, Dziedzino, Podziany, Zatyszki, Smutki, Ukle, Zianowo, Zajnowo, Szewlany, Jody, Rysiewicze, Lewankowicze, Widziaty, Szakowce.

wil 18) Pohost wieś, Kościół filia Skaznensis (f. 1593 Leo Sapieha - drewn.) 9 loca, między temi: Katy, Czackowczyzna, Wuszowce, Kupiszelowo, Holeniszewo, Surowce, Szerkow, Dziekciejewki.

wil 19) Swerecz wieś, Kościół paraf. (S. Trinitatis, przy nim Klasztor Canon. regul. BB. MM. de poenit. f. † Wojciech Wajszgiełło, dotował Piotr Pac wojewoda trocki) 47 loca między temi: Koncypole, Wieś wielka, Posiole, Kiaksty, Kaczanowszczyzna, Kurciszki, Wilaki, Ginamaja, Saple, Piwowary, Lazinki, Karaliczow, Kukucie, Waśiewicze, Ostrowiec, Leczyszki, Kluki, Kiełpucie, Paszuny, Szakieliszki, Orzwieta, Doktory, Babiany, Pietraszuny, Giełuty, Rasciuny, Gontowniki, Parszeliszki, Zniecz Kowszczyzna, Szulgi, Weykszc, Kukucie, Ryzyszki, Polesia, Juszkancy, Ladliszki, Wiegielany, Krekiany, Jodagale, Mielagiany, Jumetancy, Bernaty, Kalming.

wil 20) Worzy wieś, Kościół paraf. (Assumptionis B. Mariae, z Klasztorem Canon. regul. BB. MM. de poenit. f. 1641 Sebastian Swiatopełk Wirski - drewn.) 25 loca, między temi: Sieliszcze, Podhajcze, Osinowka, Szandukowo, Marcinowce, Bukowce, Zahorc, Zubrowo, Roże, Popkow, Gierwiaty, Błaszki, Zniezkowszczyzna, Masiowce, Maciuki, Podielce, Perszele, Plejki, Pietraciki, Moskalanki, Rusaczki, Szczotno, Krzyczewicze, Dziedzinek.

Capellae: Swiek, Sieniszki, Rymszany, Dukszty, Wile, Gajda, Poszumienie, Poszeza.

X. Dekanat Trocki

1) Troki civitas Praepositura (probostwo katedry wileń.) 53 loca (oppidum Wiewie) 2) Stare Troki Abbatia ord. S. Benedicti (Abbas Joannes Lastius Jakielski) 30 loca (Waka) 3) Antoszyszki oppidum 10 loc. 4) Piwoszuny oppidum (ord. S. Benedicti) 32 loca. 5) Punie oppidum 49 loca (Butrymańce oppidum) 6) Blita oppidum (Koniuchy) 7) Daugi (Kirklany, Orany) 8) Przetaje filia Daugiensis. 9) Niemonoycie oppidum 10) Zietowiszki 11) Liszkow. 12) Merecz oppidum ~~ecclesia~~ idem etiam ecclesia S. Petri et Altaria 13) Olkieniki oppidum. 14) Rumborowicze oppidum parochia a. 1744 erecta. 15) Mirosław alias Słoboda parochia a. 1744 orata.

Capellae: Duszmiany, Butrymance, Rudziuki, Orany.

XI Dekanat Semnenski. (dioec. angust.)

1) Siemno oppidum d. ang. 2) Urdomina oppidum d. ang. 3) Łozdzieje oppidum d. ang. 4) Balwierzyszki oppidum ang. (Gudele cum capella) 5) Udrya oppidum d. ang. (Rzeszow publica capella) (Pierszajka) 6) Daukosze filia Udryensis d. ang. 7) Metele (Obeliski) 8) Sereje oppidum d. ang. (Sapieżyszki) 9) Święte-Jeziora oppidum d. ang. 10) Wiejsieje oppidum d. ang. (Leypuny) 11) Berźniki d. ang. (oppidum), (Okmiany, Hlolny Collegii S.J. Grodnens. Łosowicze, Zelwa, Kopciowsk cum capella 12) Sejny oppidum parochia ordin. Praedicatorum 13) Puńsk oppidum (Smolany) 14) Kopciowsk sine cura animarum d. ang.

Capellae: Leypuny, Wigry, Rzeszow, Krasna, Stebinki, ang. Gudele, Gustyanow, Olszanka.

XII Dekanat Grodnienski.

1) Grodno civitas et Praepositura – 2 altariae ibidem – Praepositura Xenodochii S. Spiritus ibidem – multae ecclesiae et monasteria. 2) Grodno parochia Ord. Minor. S. Francisci Conventual. in suburbio extra fluvium Niemen. 3) Hoża oppidum 4) Jeziory oppidum filia Grodnensis (Eysmonty) 5) Kwasowka oppidum (Switocz, Dereczynek) 6) Łoniewicz filia Kwasowcensis. 7) Eysmonty oppidum (Massalany, Jurowce) 8) Brzozowa minor oppidum. 9) Krynki. 10) Odelsk oppidum (Hlebowicze) et Altaria in Odelsk. 11) Kuźnica oppidum 12) Sokołka oppidum 13) Szudzitow 14) Sokolany 15) Indura oppidum 16) Kadzyn oppidum. 17) Dąbrowa oppidum (Dożanyszok, Ostrow, Krupiane) et Altaria in Dąbrowa. 18) Nowydwor oppidum et 2 Altariae ibidem. 19) Krasnobor oppidum, 20) Lipsk oppidum 21) Zalesie 22) Sidra oppidum 23) Sopockinie altaria.

XIII Dekanat Kowieński.

1) Kowno civitas parochia, Altaria ibidem, Ecclesia praeposituralis S. Crucis et alia monasteria (Pozajscie monast. Camaldulensium) 2) Jezno oppidum 3) Stokliszki oppidum (Wiszpiti.) 4) Wyborki dwor oppidum paroch. Ordinis Praedicatorum 5) Sumiliszki oppidum 6) Zyzmory oppidum 7) Kietuwiszki oppidum 8) Zosle oppidum 9) Giegużyn oppidum (Smilgie, Kiernowiszki) 10) Poporcie oppidum parochia Ordinis Praedicatorum. (Korsaki, Ejragotka) 11) Kozakiszki filia Poporcensis Ord. Praedicat. 12) Kormiałow oppidum (Poszyle Szory) 13) Łopie filia Kormialovicensis. 14) Skorule oppidum (Wirbaty, Kulwa oppidum cum capella publica 15) Wądziagoła 16) Popty oppidum parochia a. 1344 erecta per Simonem Sirue capit. Kaunensem 17) Rumoryszki oppidum 18) Uziogoscie oppidum (Giedyrance cum capella, Rygaiłiszki) 19) Dorsuniszki oppidum (Wajgow) 20) Preny (Degucie, Smilgie, Berszany) 21) Pereszłany filia Prenensis.

Capellae: Kulwa, Pieszłowiany, Giedyrancie.

XIV Dekanat Olwitoski, (Dioec. augustov.)

1) Olwita oppidum et Altaria ibidem. (Olita) (Dec. augustt.) 2) Grajziszki oppidum. (D. augustt.)
3) Kalwarya oppidum. (D. augustt.) 4) Wizany oppidum (Loszyrwinty) (D. augustt.) 5) Lubowo (D. augustt.)
filia Wizanensis 6) Lankieliszki (Wojszwity) (D. augustt.) 7) Ludwinow oppi-
dum (D. augustt.) 8) Poiewonie (D. augustt.) 9) Bartniki oppidum. (D. augustt.) Slinkozmuie,
Wottowicze) 10) Wisztyniec Patrum Soc. Jes. (D. augustt.) 11) Filipow oppidum (D. augustt.)
12) Przerosl oppidum (D. augustt.) 13) Bakalarzowo oppidum. (D. augustt.) 14) Raczki
oppidum. (D. augustt.) 15) Zanorska oppidum (Dowspudy). (D. augustt.) 16) Wilkowiszki. (D. augustt.)
17) Pilwiszki filia Wilkowiscensis 18) Suwalki oppidum capella
Pats. Camaldulensium. (D. augustt.)

Capellae: Wezapie, Wottowicze.

Vilnensis Dioecesis A. 1773.

I) Decanatus Vilnensis

Wilno civitas: 1) Ecclesia cathedralis SS. Stanislai et Ladislai murata. 2) Ecl. parochialis S. Joannis (Collegio Academico incorporata) cum 2 Altariis murata. 3) Praepositura in Capella Corporis Christi. 4) Ecl. S. Stephani praepositur. murat. cum 3 altariis. 5) Ecl. parochialis S. ~~Stephani~~ augustini Zarzecensis (Canonicor. regul. de poenit.) lignea. 6) Eccles. S. Stanislai, praeposit. cum 2 Altariis, murat. 7) Ecl. S. Petri in Antokol, praeposit. (Canon. regul. Lateran.) murata. 8) Praepositura Hospitalis S. Rochi 9) Hospitale Rochitarum. 10) Eccl. praeposit. S. Trinitatis. 11) Ecl. praeposit. Hospitalis S. Mariae Magdalenae 12) Capella Sororum Charitatis. 13) Capella Monialium. 14) Capella S. Josephi monial. Carmelit. discalceat. 15) Altaria S. Casimiri mur.

Extra civitatem: 1) Bezdany (filia ad Niemenczyn) murat. 2) Ludwieniszki, murata. 3) Dukszty (PP. Schol. Piar.) filia ad Meiszagoła, lignea. 4) Gliniszki, filia ad Podbrzezie, murata. 4) Jaszuny, filia ad Rudniki. 5) Jęczmieniszki (Congregat. Mission.) filia ad Niemenczyn, lignea. 6) Kiernow, lignea. 7) Korkoziszki, lignea 8) Meiszagoła, lignea. 9) Mickuny, filia ad Lawaryszki, lignea. 10) Miedniki (Canon. regul. de poenit.), lignea. 11) Niemenczyn, lignea. 12) Podbrzezie, lignea. 13) Porudominie filia ad Rudomina, lignea. 14) Rudniki, lignea. 15) Rykonty (archidiacon. Vilnen.) lignea. 16) Szunok (Praedicatorum Ord.) murata. 17) Szytany, filia ad Werki, cum altaria, lignea. 18) Suziany, filia ad Niemenczyn, lignea. 19) Taboryszki (Carmelitar.) filia ad Turgiele, lignea.

5b) Kiena, filia ad Szunsk, lign.

7b) Korzyci, filia ad Vilno, lignea.

7c) Lawaryszki lignea.

12b) Bod Krzyże, filia ad Niemenczyn, lignea.

12c) Rudomina, filia ad Vilno, lignea.

12d) Soroksol, filia ad Korkoziszki, lignea.

20) Turgiele, lignea. 21) Werki (Ord. Praedicator.) murata.

II) Lobojscensis Decanatus.

1) Bolniki, lignea. 2) Czabiszki filia ad Mszczniki, lign. 3) Dubinki, lign. cum Altaria. 4) Giedrojcie, lign. 5) Gietwany (Franciscanor.) lign. 6) Inturki, lign. 7) Mszczniki, lignea. 8) Nidotki, murata. 9) Owanta, lign. cum Altaria murata. 10) Szczerniany (Canonicor. regul. de poenit.), lignea, 11) Szczole, lignea. 12) Szczutki, filia ad Szyrwinty, lign. 13) Szyrwinty lign. 14) Upniki, lign. 15) Widzieniszki (Canonicor. regul. de poenit.), murata 16) Zmujdki lignea. 17) Zurowcie (Canonicor. regul. laterán.) murata.

6b) Malaty lign.

9b) Lobojsk, lign.

III) Oszmianensis Decanatus.

1) Cicin, filia ad Smorgonie, lign. 2) Gierwaty, lign. 3) Granizyszki, lign. 4) Krewo, cum 2 altariis murat. 5) Losk, lign. 6) Narwiliszki (Franciscanorum), lign. 7) Olszany (Franciscanorum) murata. 8) Ostrowiec (Praedicatorum), lign. 9) Oszmiana, murat. 10) Smorgonie, murat. 11) Sokotajcie, filia ad Gierwaty, lign. 12) Soty, lign. 13) Surwiliszki, lign. 14) Traby, cum Altaria lign. 15) Troszczany (Canonicor. regular. [illegible]), filia ad Lyntupy [illegible] w dekanacie swirskim [illegible] lign. 16) Worniany murata. 17) Zuprany, lignea.

IV) Swirensis Decanatus.

1) Bystrzyca, murat. 2) Kobylnik, lign. 3) Komaje, murat. cum Altaria. 4) Kurzenice, lign. 5) Koscienicwicze, murat. 5) Lyntupy cum 2 Altariis, lignea. 6) Miadziol, lignea. 7) Michaliszki (Canonicor. regul. de poenit.), murata. 8) Niestaniszki cum Altaria, lignea. 9) Olechniszki, lign. 10) Postawy, lign. 11) Stary Miadziol (Carmelitarum cum Altaria, murata. 12) Swirzanki, lign. 13) Swir cum 2 Altariis, murata. 14) Wojstom lignea. 15) Zadziewie, lign. 16) Zodziszki, murata.

12a) Bujwidia, filia ad Bystrzyca, (Canonicorum regular.) lign.

V) Lidensis Decanatus.

1) Białohrud, lign. 2) Bielica (Praedicatorum) lign. 3) Dylewo cum Altaria, lign. 4) Dziembrow, murata. 5) Zatwiesk, filia ad Lackie, lignea. 6) Szczotna, murat. 7) Kamionka, lign. 8) Krupa, filia ad Lida, lign. 9) Lack, lignea. 10) Niecieczа, lign. 11) Nowydwor cum 2 altariis, lign. 12) Osow, lign. 13) Radun, cap. altaria lignea. 14) Rozanka, murata. 14) Szczuczyn (Scholar. Piar.), lignea. 15) Wasiliszki, lignea. 16) Wawiorka, lignea. 17) Zabłocie lignea. 18) Żołudek, lign. 19) Zyrmuny lignea.

VI) Radunensis Decanatus.

1) Bieniakonie lign. 2) Dubicze. lign. 3) Dudy filia ad Iwie, lign. 4) Dworzyszcze, filia ad Trokiele, lignea. 5) Dziewieniszki, lign. 5b) Ejszyszki, lignea. 6) Gierwany, murat. 7) Hermaniszki, lignea. 8) Iwie, lignea. 9) Lipniszki, lignea. 9) Lazduny, filia ad Sobotniki, lign. 10) Lohojki, lign. 11) Ploca, lign. 12) Subotniki, lignea. 13) Soleczniki, lignea. 14) Soleczniki male, filia ad Soleczniki, lignea. 15) Trokiele, lign. 16) Werenow, filia ad Hermaniszki, lignea. 17) Zygmunciszki, filia ad Lipniszki, lignea.

VII) Wilkomiriensis Decanatus.

1) Dziewialtow, lignea. 2) Kaplice filia ad Sieszki, lign. 3) Kiejdany, murata. 4) Kowarsk lignea. 5) Kurkle (Canonicor. regul. de poenit.) filia ad Onikszty, lignea. 6) Niestadium (Radivillorum), lignea. 7) Onikszty, murat. 8) Opitoloki, murat. 9) Pogiry cum altaria, lignea. 10) Pompiany (Carmelitarum antiq. observ.) lignea. 11) Poniewież, lign. 12) Remigoła cum altaria, lignea. 13) Rogow, lign. 14) Sieszki, murat. 15) Szaty, lign. 16) Szydłowicze (monasterii Brigit.) lign. 16) Sterkoniel filia ad Onyxty, lign. cum altaria. 17) Towiany filia ad Wilkomirz cum altaria, lignea 18) Trascuny (Bernardinorum) murata. 19) Troupie, lignea. 20) Uzwillie, filia ad Opitoloki, lign. 21) Widziszki filia ad Wilkomirz, lignea. 22) Wilkomirz, lignea. 23) Wodokty filia ad Niestadium, lignea. 24) Zejmy, lignea.

VIII) Kupiscensis Decanatus.

16) Abele, lign. 1) Antolepty (Carmelitarum discalceat.) murata. 2) Birze lign. 3) Daugiele, filia ad Dusiaty, lign. 4) Dowiany filia ad Krynicyn, lign. 5) Dusiaty lign. cum Altaria. 6) Hanuszyszki, murat. 7) Juzynty (Canonicor. regul. de poenit.), lign. 8) Komajki lign. cum Altaria. 9) Krewno, lignea, cum Altaria. 10) Krynicayn, lignea

10b) Kupiszki lign. 11) Kwetki (Canonicor. regul. de poenitent.), filia ad Poniemonie, lign. 12) Lodbirze, lignea. 13) Lotawen, filia ad Kupiszki, lignea. 14) Lonedele, lign. 15) Poniemon (Canonicor. regular. de poenit.) lignea.

16b) Poswol, lign. 16) Popiele (Canonicor. regular. ?), lign. 17) Radziwiliszki filia ad Birze) lign. 18) Radkuny (Canonicor. regul. de poenit.) filia ad Poniemon, lign. 19) Ratkiszki lign. 20) Skopiszki, murat. cum Altaria. 21) Sotomicsi, filia ad Wobolniki, lign. 22) Suboce lignea.

23) Swiadoscie lign. 24) Szeleznie, lign. 25) Szymance, filia ad

26b) Uszpole, lign. Kupiszki, lign. 26) Uciane lign. 28) Wenuszow, filia ad Dusiaty

28b) Wobolniki, lign. lign. 28) Wizuny, murat. 29) Wysokodwor, filia ad Lonedele, lign. 30) Zabiszki, filia ad Ratkiszki, lign.

IX) Brastawiensis Decanatus.

1b) Brastaw, lign. 1) Belmont, filia ad Brastaw, murata. 2) Daugielischki, lign. 3) Dreja murat. 4) Dryswiaty, lign. 5) Dukszty, filia ad Sotok, lign. 6) Hodzaszki, lign. 7) Jeziorosy, cum Altaria, lignea. 8) Ikazn, lign. 9) Koltyniany (Bernardinorum) lign. 10) Kukuciszki, lign. 11) Labonary, lign.

14b) Opsa, filia ad Brastaw, lignea. 12) Lyngniany, lign. 13) Mitejgany, filia ad Twerecz, lign. 14) Miory lign. 15) Pelikany, filia ad Brastaw, lignea. 16) Lohost, lign. 17) Poszemienie, filia ad Koltyniany (Ordinis Carmelitarum ?) lign. 18) Potusie, lign. 19) Puszcza, filia ad Brastaw, lign. 20) Rymszany, filia ad Daugielischki lign. 21) Sieniszki, filia ad Daugielischki, lign. 22) Smotwy, (Canonicorum regul.) lign. 23) Sotok lign. 24) Swinciany, lign. cum Altaria. 25) Suwiek, filia ad Jeziorosy lign. 26) Tauragiany, lign. 27) Twereca (Canonicorum regular. de poenit.) lign. 28) Widze, lign. cum altaria.

X) Trocensis Decanatus.

1) Anuszyszki, lign. 2) Daugi, lign. 3) Łyszkowo, lign. 3) Merecz cum Altaria, murata. 4) Mirosław (Marianorum Ord.), lign. 5) Niemonajcie, lign. 6) Niedowiszki, lign. 7) Olita, lign. 8) Olkieniki, lign. 9) Orany, filia ad Daugi, lign. 10) Lipowczany (Ord. Benedictinorum) lign. 11) Punie cum Altaria, lign. 12) Rotnica, lign. 13) Stare Troki (Ord. Benedictinorum), murata. 14) Troki (regium) murata.

11b) Rumbowicze
11c) Przetaje filia ad Daugi, lignea

XI) Semrensis Decanatus.

1) Balbierzyszki, lign. 2) Berzniki, lign. 3) Daukosze, lign. 4) Kopciowsk, lign. 5) Krakopol, lign. 6) Krasna, lign. 7) Lejpuny, lign. 8) Łozdzieje lign. 9) Metele, lign. 10) Puńsk, lign. 11) Sereje, murat. (regis Prussiae). 12) Święte Jezioro, lign. 13) Udrya, lign. 14) Urdomina, murat. 15) Wiejsieje, lign.

10b) Sejny (Ord. Benedictor.) murata.
11b) Semno, vel Simno, murat.

XII) Grodnensis Decanatus.

1) Brzostowica minor, lignea. 2) Dąbrowa, lign. 3) Ejrymonty, lign. 4) Grodno, parochialis, murata. 5) Grodno, Praepositura S. Spiritus cum 2 Altariis, murata. 6) Grodno (Monialium S. Brigittae) cum 3 Capellaniis. 6) Grodno, Manorinaria extra fluvium Niemen (Ord. Franciscanorum) murata. 7) Hoża, lign. 8) Jeziory, lign. 9) Indura, lign. 10) Kadzin, lign. 11) Krasnobor, lign. 12) Krynki, lign. 13) Kundzin, lign. 14) Kuźnica, lign. 15) Kwasowka, lignea. 16) Nowodwor cum 2 Altariis, lignea et murata. 17) Odelsk cum Altaria, lign. 18) Poniemuniki filia ad Kwasowka, lign. 19) Sidra, lignea. 20) Sokolany, lign. 21) Sokotka lignea. 22) Sopockinie, lignea, cum Altaria 22) Szudziłow, filia ad Sokotka, lignea. 23) Zalesie murata

XIII) Caunensis (Kowno) Decanatus.

1) Berszatary, filia ad Preny, lign. 2) Bobty, lignea. 3) Butrymańce, lignea. 3) Dorowiszki, lign. 4) Giegużyn, lign. 4) Jezno cum 2 altariis, murata. 5) Kietowiszki, lign. 6) Korniatow, lignea. 7) Kowno parochialis, cum 2 Altariis, murata. 8) Kowno, Praepositura Hospitalis S. Crucis. 9) Kozakliszki (Ord. Praedicatorum), lignea. 10) Łopie filia ad Korniatow, lign. 11) Łoniewuń (Syrucios), lign. 12) Łoporcie (Ord. Praedicatorum) murata. 13) Preny, lignea, cum altaria. 14) Rumszyszki, lignea. 15) Skorule, murata. 16) Stokliszki, lignea. 17) Sumiliszki, lignea. 18) Uzogość, lignea. 19) Wendzigoła, lignea. 20) Wysoki Dwór (Ord. Praedicatorum) murata. 21) Zośle, lignea. 22) Zyzmory, lignea.

XIV) Olwitensis Decanatus.

1) Bakałarzow, lignea. 2) Bartniki, lign. 3) Filipow, lign. 4) Grauzyszki, lign. 5) Janowek, lign. 6) Kalwarya, lign. 7) Lubow, lign. 8) Ludwinow, filia ad Łankieliszki, lign. 9) Łankieliszki lign. 10) Olwita, lign. 10b) Maryampol (Ord. Marianorum), lign. 11) Pilwiszki, lign. 12) Pojlwonie, lign. 13) Przerośl, lign. 14) Raizki, murat. 15) Suwałki (Ord. Camaldulens.), lign. 16) Skraudzie, filia ad Pilwiszki, lign. 17) Wezupie, filia ad Bartniki, lign. 18) Witkowiszki, lign. 19) Wyszetyniec, lign. 20) Wizajny, lign.

XV) Polocensis Decanatus.

1) Dokszyce, lign. cum 2 Altariis. 2) Dołhynow cum Altaria, lignea. 3) Dunilowicze, lignea. 4) Dziona, lign. 5) Głębokie, murat. 6) Justynianow filia ad Dziona, lign. 7) Kublicze cum 4 Altariis, lign. 8) Lepel, lign. 9) Parafianow, lign. 10) Połock, lign. 11) Serwecz (Canonicorum regular.?) murata. 12) Wołkołaty, lign. cum altaria. 13) Zadorozie, lignea

XVI) Novogrodensis Decanatus.

1) Iszkołdy, murata. 2) Kleck, murat. 3) Lachowicze cum Altaria, lign. 4) Lipa, murat. 5) Mikołajewszczyzna, lign. 6) Mir, murat. cum 2 Altariis. 7) Niechniewicze, lign. 8) Niedźwiedzicze, lign. 9) Nieśwież cum Altaria, murata. 10) Sienno, lign. 11) Snow, murata. 12) Świerzno murat. 13) Swojatycze, lign. cum Altaria in Szaty. 14) Wsielub, murat. 9b) Nowogródek cum 2 Altariis, murata.

XVII) Slonimensis Decanatus.

1) Dárewo, lignea. 2) Dworzec, lign. 3) Horodyszcze (Ord. S. Benedicti) lignea, cum Altaria Nieriołowsciorum. 4) Kozicze, murat. cum Altaria. 5) Kroszyn, lign. 6) Lipsk, lign. 7) Motczadz, lign. cum 2 Altariis. 8) Mysz, lign. 9) [illegible] Połonka, lignea, cum Altaria. 10) Rohotna, lign. cum Altaria. 11) Staraźelna cum Altaria lignea. 12) Stwołowicze, murat. 13) Zadziewie, lign. 14) Zdzięciot cum 2 Altariis, murat. 10b) Slonim cum altaria, murat.

XVIII) Rożanensis Decanatus.

1) Dereczyn (Ord. Praedicatorum) murat. 2) Janow (Ord. S. Benedicti), lign. 3) Kossow, lign. 4) Łysków (PP. Missionariorum) murata. 5) Międzyrzecz lign. cum 2 Altariis. 6) Mosty, lign. 7) Olszewo, lign. 8) Porozow lign. 9) [illegible] Rożanna cum Altaria, murat. 10) Zelwa lign. 3a) Lahiszyn, lignea. 3b) Łukomnica, lignea.

XIX) Wołkowyscensis Decanatus.

1) Brzostowica major, murata. 2) Hniezno, murata. 3) Zalowka cum Altaria, lign. 4) Krzemienica (Canonicor. regul. lateran.) murat. 5) Lunna, lign. 6) Mścibow, lign. 7) [illegible] Reple cum Altaria, lign. 8) Roś cum 2 Altariis lign. 9) Strubnice, lign. 10) Swisłocz, lign. 11) Wołkowysk cum Altaria, lign. 12) Wołpa, lign. cum 2 Altariis. 10b) Szydłowicze (monasterii Brigit.) lignea.

XX) Vitebscensis Decanatus.

1) Bielica (Ord. Praedicatorum) lignea. 2) Bobr, lign. 3) Bieścien-kowicze, lignea. 4) Borysow, lign. 5) Czereja, lign. cum Altaria. 6) Łukoml, lign. 7) Mikulin (Ord. Bernardinorum), lign. 8) Bie-poroła, lign. 9) Ostrowno (Ord. Praedicatorum), lign. 10) Rudné-Siało, filia ad Borysow, lignea (Missionariorum), 11) Sienno (Ord. Fran-ciscanorum), murata. 12) Witebsk cum Altaria, murat.

XXI) Orszanensis Decanatus.

1) Białynicze (Ord. Carmelitarum antiqv. observ.), murata. 2) Bych-chow (Canonicor. regular. lateran.) murata 3) Czausze (Ord. Carmeli-tarum antiq. observ.) lign. 4) Dąbrowna (Ord. Bernardinorum) cum Altaria, lign. 5) Faszczowka, filia ad Orsza, lign. 6) Hory-Hor-ki, lign. 7) Kadzin, lign. 8) Kniażyce (Ord. Praedicatorum) lign. 9) Kopyś, lign. 10) Krzyżew cum Altaria, lignea. 11) Malatycze (Ordin. Praedicatorum) lign. 12) Mazyki (Ord. Carmelitarum antiquae observ.), lign. 13) Mohylow cum 3 Altariis, murat. 14) Mścisław (Ord. Carmelitarum antiq. observ.) murat. 15) Obolce cum Altaria, lign. 16) Orsza, murata. 17) Lachow vel Lachow (Ord. Praedicatorum), lignea. 18) Romanow, lign. 19) Smolany (Ord. Praedicatorum), lignea. 20) Stare-Siało, lign. 21) Tołoczyn cum Altaria, lignea. 22) Worocakow, lign.

XXII) Minscensis Decanatus.

1) Chotchła, lign. 2) Derewnia, murat. 3) Iwieniec murat. cum Altaria. 4) Kamień, lign. cum Altaria. 5) Kojdanow, lign. 6) Minsk cum Altaria, lign. 7) Nalibóki, lign. 8) Pierszaje, lign. 9) Puchowicze, lign. 10) Rakow (Ord. Praedicatorum), lign. 11) Stołpce (Ord. Praedicatorum), murata. 12) Uzda, lign. 13) Wisniew cum 2 Altariis, murat. 14) Wolma, lign. 15) Zabrzezie lign.

XXIII) Radoszkoviensis Decanatus.

1) Chotajewicze (Ord. Praedicatorum), murata. 2) Chozów, lign. 3) Horodziłów, lign. 4) Hruzdów, lign. 5) Illa, lign. 6) Korzeń, lign. 7) Krasne-Sioło, lign. 8) Lebiedziejów cum Altaria, lign. 9) Olkowicze, lign. 10) Radoszkowice, lign. 11) Zastaw lign. 12) Ziembin (Ord. Praedicatorum) lign.

2b) Hajno, lignea.

8b) Łohojsk, lignea.

8c) Markow, lignea

XXIV) Bobrujocensis Decanatus.

1) Babicze, filia ad Mozyr, lign. 2) Berezyna, lign. 3) Bobrujsk cum 2 Altariis, murata. 4) Bohuszewicze, lignea. 5) Dawidgrodek lign. 6) Iłłuszk (Ord. Bernardinorum) murat. 7) Homel cum Altaria, lign. 8) Karpiłowka lign. 9) Kopyl, filia ad Stuck cum 2 Altariis, lign. 10) Łachwa, lignea. 11) Mozyr, lign. 12) Petrykow, lign. 13) Rzeczyca (Ord. Praedicatorum), lignea. 14) Stuck cum 3 Altariis, lignea.

4b) Linkowicze, lign.

XXV) Augustoviensis Decanatus.

1) Augustow, lign. 2) Barglow lign. 3) Brzozowo, filia ad Kalinowka, lign. 4) Dobrzyniew, lign. 5) Dolistow, cum Altaria, lign. 6) Goniądz lign. 7) Goniądz, Praepositura Hospitalis S. Spiritus, lign. 8) Grabowo, filia ad Barglow lign. 9) Jasionowka, murat. 10) Karpowicze lign. 11) Sleta, filia ad Barglow, lign. 12) Rajgrod cum Altaria, lign. 13) Trzciana, lign.

XXVI) Knyszynensis Decanatus.

1) Białystok murat., cum Altaria S. Rochi murata. 2) Chodorowka, lign. 3) Choroszcza (Ord. Praedicatorum) murata. 4) Janow, lign. 5) Juchnowice cum Altaria, murata. 6) Kalinowka lign. 7) Krupno filia ad Knyszyn, lign. 8) Niewodnica, cum Altaria, lign. 9) Turosn, cum Altaria, lignea. 10) Wasilkow filia ad Białystok, lignea. 11) Zabłudow cum Altaria, lign.

6b) Knyszyn cum Altaria, murata.

Wileńska Dyecezya rz. K.

roku 1805.

A) Duchowieństwo świeckie: ———

Dekanaty:	Kościoły paraf. i filialne		Kaplice:		Księży	Parafian
1. Brastawski	1 murow.	10 drewn.	— murow.	2 drewn.	19 Księży	44,054 dusz
2. Brzeski	4 „	6 „	— „	— „	22 „	8,911 „
3. Grodzieński	3 „	12 „	— „	— „	19 „	24,473 „
4. Kobryński	— „	6 „	— „	— „	12 „	3,836 „
5. Kowieński	7 „	11 „	— „	3 „	42 „	35,734 „
6. Lidzki	4 „	13 „	— „	— „	36 „	59,063 „
7. Nowogródzki	8 „	10 „	— „	— „	28 „	23,059 „
8. Oszmiański	5 „	18 „	— „	— „	40 „	72,617 „
9. Prużański	1 „	6 „	— „	— „	14 „	10,791 „
10. Słonimski	6 „	5 „	— „	1 „	24 „	15,011 „
11. Trocki	2 „	17 „	— „	2 „	26 „	41,744 „
12. Upitski	2 „	9 „	— „	6 „	28 „	38,507 „
13. Wileński	10 „	21 „	3 „	2 „	66 „	77,366 „
14. Wiłkomierski	7 „	40 „	— „	5 „	96 „	138,878 „
15. Wołkowyski	1 „	13 „	— „	1 „	24 „	26,376 „
16. Zawilejski	5 „	20 „	— „	2 „	44 „	72,268 „
17. Żemigalski	2 „	3 „	— „	— „	6 „	23,186 „
18. Kurlandzki	7 „	2 „	— „	— „	16 „	15,814 „
Razem	75 „	226 „	3 „	24 „	648 „	735,693 „

Biskup: Jan Nepom. Korwin Kossakowski. biskup satalijski; biskup en asystencja rzymskiego.

Sufragani: 1) Wileński, proboszcz infułat geranoński. 2) Trocki. 3) Kurlandzki, biskup liminieński. 4) Brzeski, biskup sydyneński.

Kapituła wileńska (Prałaci): 1) Proboszcz. 2) Dziekan. 3) Archidyakon. 4) Kustosz. 5) Scholastyk. 6) Kantor. 7) Prałat nadkompletowy. — Kanoników 12, i Kanonik nadkompletowy 1, Kanclerz 1.

Kollegiata Kurlandzka: Kanoników 8.

Kollegiata Brzeska: Kanoników 5, Kanclerz 1.

B) Duchowieństwo zakonne:

a) męzkie:	Kościoły parafialne i filialne.		Kaplice		Zakonnych	Parafian
Misjonarze	3 murow.	1 drewn.	— murow.	— drewn.	82 zakonn.	3,402 dusz
Kanonicy reg. later.	3 "	— "	— "	1 "	31 "	8,201 "
" " pokutnych	5 "	10 "	— "	— "	61 "	41,556 "
Piarzy	3 "	2 "	1 "	— "	50 "	4,922 "
Marianici	1 "	— "	— "	— "	9 "	— "
Benedyktyni	— "	2 "	— "	— "	22 "	4,965 "
Cystersi	1 "	— "	— "	1 "	15 "	603 "
Augustyni	2 "	— "	— "	— "	42 "	— "
Kamedули	1 "	— "	— "	— "	13 "	— "
Kartuzi	1 "	— "	— "	— "	19 "	— "
Dominikanie	21 "	7 "	— "	— "	285 "	20,652 "
Karmelici trzewicz.	3 "	6 "	— "	— "	99 "	3,096 "
" bosi	5 "	2 "	— "	— "	55 "	3,253 "
Franciszkanie	7 "	7 "	— "	— "	126 "	15,966 "
Bernardyni	9 "	1 "	— "	— "	252 "	5,786 "
Trynitarze	3 "	— "	1 "	— "	35 "	— "
Bracia Miłosierdzia	2 "	2 "	— "	2 "	30 "	— "
Rochici	— "	1 "	— "	— "	6 "	— "
b) żeńskie:						
Siostry miłosierdzia	2 "	1 "	— "	— "	30 "	— "
Mariawitki	2 "	— "	— "	— "	10 "	— "
Wizytki	1 "	— "	— "	— "	29 "	— "
Karmelitanki trzew.	1 "	— "	— "	— "	17 "	— "
Dominikanki	1 "	— "	— "	— "	24 "	— "
Brygitki	2 "	— "	— "	— "	42 "	— "
Benedyktynki	3 "	— "	— "	— "	63 "	— "
Bernardynki	6 "	— "	— "	— "	108 "	— "
Zakon... Razem	89 "	34 "	2 "	3 "	1555 "	116,407 "
Świeck.	75 "	226 "	3 "	24 "	648 "	735,693 "
W całej Dyecezyi	164 "	260 "	5 "	27 "	2203 "	852,100 "

Duchowieństwo to posiadało Kapitały a) Świeckie Kapitału 623978 Rub. ś. i 28816 dusz poddanych. b) Zakonne Kapitału 1,281,537 Rub. ś. i 1995 dusz poddanych.

(W tej liczbie nie są objęte Kościoły Departamentu Białostockiego i Dyecezya Żmudzka

. . . . Tłuszcza

. . . Wilno (Antokol), Żurowice, Bychow, Krzemienica
Miednicki, Skiemiony, Widzieniszki, Michaliszki, Kurkle, Poniemuń, Jużynty, Troki, Wilno (zarzecze), Mory, Kwetki
. . Witkowicz, Iszczyn, Werenow (Pińsko)

. . . Stare Troki

. . . Iwiatki, Pożajście

. . Wilno, Szumsk, Werki, Ostrowiec, Wasiliszki, Skopiszki, Wysokidwór, Chorosicza, Rzeczyca, Stołpce, Kniaziyce, Iszkow
Bielica, Ostrowno
. . Kiejdany, Białynicze, Mościsław, Szawły, Maagyki
. . Miadziołgary, Antolepty
. . Wilno, Lida, Głozany, Nieroniszki, Postawy, Kołtyniany, Grodno, Sienno
. . Wilno, Giełwany, Oszmiana, Iwie, Trasakuny, Dirija, Hłusk, Dąbrowa, Mikulin

. . Grodno
. . Kowno

. . Grodno
. Kowno, Wilno
. Grodno

Wiadomości ogólne

o dyecezyi Żmudzkiej.

Cała Litwa w najdawniejszych czasach dzieliła się na dwie części: na część wyższą czyli wschodnią, zwaną Auxtote (od Auksztas, wysoki) t. j. właściwą Litwę – i na część niższą czyli zachodnią, zwaną Żemajetyą Żomojten (od słowa: Żemas, niski) t. j Żmudz. Żmudz graniczyła na północ z krajem Kuronów i Semigałów, na zachód z morzem Bałtyckiem (od Połągi aż do Kłajpedy czyli Memel) oraz z pruską prowincyją Sambiją, na południe i zachód z właściwą Litwą, od której ją rzeka Dubissa z strony zachodniej przedzielała. Był to kraj w ogóle płaski lesisty zamieszkały przez Żmudzinów używających języka litewskiego z nieznacznemi właściwościami (narzecze żmudzkie). Za rządów Wielkiego Księcia Lit. Witolda w XV. wieku podzielony był kraj na 9 powiatów (włości czyli) któremi zarządzali Ciwunowie, jako to: Wiedniki,*) Ejragoła, Kroże, Widukle, Kołtyniany, Rosienie, Wielona, Cetra (?), i Łuknicki, których naczelnikiem był Starosta Żmudzki. Po złączeniu Litwy z Koroną Polską nazwano ten kraj Księstwem czyli Starostwem Żmudzkiem, które miało 3 Senatorów: Biskupa Żmudzkiego, Starostę Żmudzkiego (od r. 1413) i Kasztelana Żmudzkiego (od r. 1569). Podzielono go zaś na 28 powiatów czyli Ciwuństw, które z grodom starościńskim i ziemskim podlegały. Do grodu w Rossieniach należały

*) Nazwa ta pochodzi od słowa Medis = drzewo.

powiaty: 1) Cyrgolski. 2) Wilkijski. 3) Wieloński. 4) Rosieński. 5) Widuklewski. 6) Krozki. 7) Tendziagolski. 8) Jaswoński. 9) Szawelski. 10) Wielko-Dyrwiański. 11) Mało-Dyrwiański. 12) Beržańskі. 13) Uzwętski. – Do grodu w Telszach (który później do Szawel jako ekonomii królewskiej przeniesiono) należały powiaty: 1) Telszewski. 2) Łojurski. 3) Wiekoźniański. 4) Korszewski. 5) Szadowski. 6) Godyngski. 7) Twerski. 8) Potumszewski. 9) Birzyniański. 10) Połągowski. 11) Powonderski. 12) Medyngiański. 13) Korklański. 14) Żorański. 15) Retowski. – Całe Księstwo Żmudzkie obejmowało przed rozbiorem (przeszło 415 mil kwadr. w r. 1795 ratowych i miało przeszło 600000 ludności. Kraj ten wilgotny, niezbyt urodzajny, liczył r. 1636 miasteczek 96, w r. 1745 zaś 107, a 1847 roku 191; wsi zaś Kozych (soda) stosunkowo mało, za to zaś więcej zaścianków czyli Żołwarków (dwaras). Lud trzeźwy, pracowity i pobożny.

Zaprowadzenie wiary chrześciańskiej na Żmudzi. – Żmudź był to ostatni zakątek ziemi w Europie w którym bałwochwalstwo znajdując schronienie, kryło się jeszcze na początku XV. wieku przed światłem wiary Chrystusowej. W prawdzie już około r. 1015 za czasów norwegskiego króla Olafa świętego (Starego) i później r. 1060 li się misyonarze skandynawscy po między rzekami Dźwiną (Danguwos) i Niemnem (Niemona) zaszczepić wiarę Chrześciańską pomiędzy Kuronami Łotyszami i Litwinami; lecz te nasiona na płonną jeszcze padały ziemię. Dopiero po utworzeniu w r. 1217 biskupstwa Selońskiego czyli Semigalskiego w krainie Żemgołów, r. 1234 z nowo założonem biskupstwem kurońskiem (które od XVII wieku nosiło nazwę pilteńskiego) połączonego, do którego jak się zdaje w późniejszych czasach północna część Żmudzi należała, udało się kapłanom z zakonu Krzyżaków niemieckich, Dominikanów i Franciszkanów wyehrzać r. 1253 Mendoga czyli Mindowsa króla Litwy i Żmudzi; przysłały nawet nowe biskupstwa w ziemiach litewskich: jako to Sambijskie czyli Samlandzkie fundowane r. 1243 przez Krzyżaków; litewsko-pruskie którego pierwszym biskupem został Chrystyan z zakonu Krzyżaków

r. 1253, i litewsko-południowe którego pierwszym biskupem r. 1253 został Wit z zakonu Dominikanów. Litewskiemu (Lettoviae) biskupowi Chrystyjanowi zapisał nawet Mendog r. 1254 połowę Rosień i Betygoły, a Krzyżakom inflantskim r. 1257 znaczną część Żmudzi obejmującą Ejragołę, Szawle, Kule, Kroże, Poniemoń, Wajgow i t.d. Lecz zaraz po śmierci Mendoga, zabitego 12 Września 1263 przez spiskowców, powrócili Żmudzini znowu do pogaństwa, którego nawet późniejsze wyprawy i napady Krzyżaków r. 1294, 1303, 1314, 1329, wykorzenić nie zdołały. Dopiero po ochrzczeniu się Wielkich Książąt Witolda (Aleksandra) r. 1385, i Jagiełły (Władysława) 1386 rozszerzyło się na dobre Chrześciaństwo w Litwie i Żmudzi. Za usiłowaniem Władysława Jagiełły przyjęła południowa część Litwy r. 1387 wiarę Chrystusową, gdzie też zaraz biskupstwo wileńskie tegoż roku założono, osadziwszy na nień Andrzeja Wasilę biskupa cereteńskiego. Nie z taką łatwością poszło nawracanie na Żmudzi, która obok chrześciańskiej już Litwy, prawie przez lat 30 w jawnem przetrwała bałwochwalstwie. Po śmierci ostatniego Kryve-Kryweyty (Kurieja - Kurijeju t.j stróża ognia świętego zwanego Znicz) czyli arcykapłana pogańskiego Gintowta udał się król Władysław Jagiełło z Wielkim Księciem na Żmudź r. 1413: tu kazali zagasić święty ogień płonący w pogańskiej świątyni Aukajn (pod Ugianami nad Dubissą rzeką), pozabijać czczone węże i zburzyć bałwochwalcze ołtarze w Wiednikach i mając z sobą jako misyonarzy, Mateja herbu Zmin proboszcza wileńskiego oraz Mikołaja Węzyka z zakonu Dominikanów, nauczali lud w wierze chrześciańskiej i udzielając takowemu chrzest święty. Witold wystawił r. 1416 w Starych Worniach pierwszy kościół parafialny pod tytułem SS. Aleksandra, Ewancyusza i Teodula męczenników oraz kościoły w Widuklach, Kołtyniankach, Kielmach, Rosieniach, Łuknikach, Krożach, Ejragole i Wielonie. Rozszerzanie Chrześciaństwa zostawiono przy pomocy pierwszego starosty żmudzkiego Mikołaja (Nierzgajły), postępowało tak szybko, iż do r. 1416 przeszło 30,000 Żmudzinów chrzest święty przyjęło. Po nawróceniu prawie całej Żmudzi, po rozwaleniu ostatnich świę-

tyn pogańskich w Romejniach (pod Datnowem nad Niewiażą) i na górze Szatryi (pod Łuknikami) wystał król Władysław Jagiełło z Wielkim Księciem Witoldem, w Listopadzie r. 1415 do Soboru Konstancyjskiego po przedniejszych ochrzczonych Żmudzinów na których czele byli Jerzy Giedygołd, Jerzy Bolinin Nadrybowicz i Mikołaj Sepiński Polak, w poselstwie, prosząc o opiekę przeciw Krzyżakom i o pozwolenie utworzenia nowego Biskupstwa na Żmudzi, zwłaszcza że cały kraj nie przemocą oręża, lecz dobrowolnie przyjął Chrześciaństwo. Sobor wyznaczył d. 3 Sierpnia 1416 jako delegatów do utworzenia nowego biskupstwa Jana Rzeszowskiego arcybiskupa lwowskiego i Piotra z Kostyni biskupa wileńskiego, którzy zjechawszy do Miednik czyli Worn r. 1417 słowych tamże w Sobotę po Święcie 11,000 Dziewic (katedrę biskupstwa miednickiego czyli żmudzkiego ustanowili i na pierwszego biskupa Macieja herbu Żnin proboszcza wileńskiego wyświęcili. Fundacyją biskupstwa potwierdził papież Marcin d. 11 Września 1421 (Romae III Id. Septembr. 1421. – Ob. Napierski: Index Corp. hist. dipl. I Nr. 1000; Narbut Hist. Litw. Tom VI str. 366).

Biskup żmudzki, od czasu założenia katedry w r. 1417 nosił tytuł miednickiego czyli żmudzkiego (Miednicensis seu Samogitiae), od r. 1638 (gdy biskupom żmudzkim powierzyła Stolica apost. tolską zarząd biskupstwa kurońskiego) aż do r. 1683 (gdy znowu toż biskupstwo oddano pod zarząd biskupów wendeńskich czyli inflanckich) przybierali także dodatkowo tytuł: żmudzkich (kurońskich) piltyńskich. Dopiero od r. 1848 (w skutek konkordatu zawartego w r. 184 dostał biskup nazwę telszewskiego czyli żmudzkiego (Telsensis seu Samogitiensis). Przed Unią litewską (w r. 1569) zasiadał biskup żmudzki drugie miejsce po biskupie wileńskim w Senacie litewskim, od r. 1569 dostał w Senacie polskim jedynaste miejsce to jest po przemyskim a przed chełmińskim biskupem. Biskupa żmudzkiego obierała (za wiedzą i przedstawieniem Króla, Kapituła, potwierdzał zaś papież w Rzymie,

Od r. 1417, aż do r. 1798 po ostatnim rozbiorze Polski, podlegał biskup żmudzki władzy metropolitalnej arcybiskupa gnieźnieńskiego, od r. 1798 aż dotąd poddany jest pod władzę metropolitalną arcybiskupa mohylowskiego. Pierwszą dotacyją otrzymał Maciej biskup żmudzki od Wielkiego Księcia Witolda przywilejem danym w Trokach d. 5 Października (dominica proxima post festum Undecim Millia Virginum) 1417, w którym Wielki Książe tym czasowo, dopóki uposażenie dobrami nie nastąpi, przeznaczył z własnego skarba rocznie dla biskupa 50 grzywien szerokich groszy, 50 beczek (tunnas) żyta i 10 beczek miodu, dla 6 kanoników zaś 60 grzywien groszy, 6 beczek żyta i 10 beczek miodu (Napierski I Nr. 805. Voigt: Gesch. Preus. T. VII pag. 315). Następnym przywilejem zaś danym w Trokach w niedzielę przed Św. Janem Chrzcicielem 1421 r. wyznaczył już tenże Wielki Książe Witold na stałe uposażenie biskupowi i kapitule wsi i posiadłości z poddanymi w powiatach Wiszowiany, Mojwany, Kroki, Wiedniki, mianowicie w powiecie Wiednickim osadę Wornie, której jedna część do biskupa a druga mniejsza do kanoników ma należeć, tudzież dla biskupa połowę jeziora Birzule od strony z kąd płynie rzeka Wyrwita, oraz w każdym z powiatów: Koltyniańskim, Krożskim, Widuklańskim, Rosieńskim po 10 poddanych z dworami i gruntami, w powiecie Wiednickim jezioro Łuksztę z 10 poddanymi ludźmi i jezioro Olsiady; kanonikom zaś 60 poddanych ludzi w powiecie Bołtymickim z jeziorem Sterwa. W tych wymienionych obszernych dobrach powstały z czasem miasteczka, włości i sioła, przynoszące r. 1710 biskupowi rocznego dochodu 13,000 tynfów, r. 1745 zaś 5000 czerwonych złotych, a w ostatnich czasach 34000 talarów srebrnych. W dobrach tych biskupich które się składały z włości i miasteczek: Wornie, Janopol, Olsiady, Kalwarya, Koltyniany, Widuklę, Erdziwiłk, Girkalnie, Żyragoła, Kroki, Lepiawki, Miasiady, Surwiliszki i Poszwityń było ostatniemi czasy męzkich poddanych 4499 a żeńskich 4577.

Do r. 1840 rząd rosyjski inkamerował te dobra stołowe biskupa podobnie jak (r. 1843) i inne posiadłości i kapitały duchowieństwa świec- kiego, wyznaczywszy na to miast stosowne podług klas pen- sye. Biskupi żmudzcy posiadali w dobrach swych w Olsia- dach i Janopolu (dawniejsze Wewirze czyli Wiżuwiany) własne pałace w których najczęściej przemieszkiwali.

Sufragana żmudzkiego przy katedrze fundował r. 1621 biskup żmudzki Stanisław Kiszka, zapisawszy na utrzy- manie sufraganowi rocznej intraty 600 złp. z dóbr swych Dok- szyce w powiecie oszmiańskim (w dzisiejszej gubernii mińs- kiej) które Kapitule żmudzkiej zapisał, ~~[illegible]~~ fundacyję tę (r. 162 papież Urban VIII potwierdził. Pierwszym sufraganem tej fun- dacyi był r. 1622 x. Mikołaj Powercius czyli Powetrius kano- nik żmudzki. Sufragani żmudzcy w XVII wieku mieli zwykle ty- tuł biskupów metonejskich. Do ich dotacyi należało także mia- teczko Kołtyniany z dóbr kapitulnych r. 1621 wydzielone dla Sufragana przez biskupa Stanisława Kiszkę. Po zawarciu Kon- kordatu z Rzymem r. 1847 przez Rząd rosyjski, i po przyłącze- niu do dyecezyi żmudzkiej dekanatów kurońskiej i semigalskie- go (z dawnej dyecezyi inflantskiej do wileńskiej r. 1795 należących) oraz dekanatów: abelskiego, kowieńskiego, Nowoalexandrow- skiego, poniewieżskiego, ucianskiego, wiłkomirskiego, z dyece- zyi wileńskiej oderwanych, utworzył Rząd rosyjski jeszcze dru- gie sufragaństwo przy biskupstwie żmudzkim, tak iż roku 1850 było już 3 Sufraganów: Sufragan telszewski (czyli żmudzki (z dawnej fun- dacyi z r. 1621), Sufragan Wiedzicki (nowej fundacyi) i Sufragan Kuroński (z dawnej fun- (r. 1798 odnowiony) dacyi). Dla Sufraganów obierano zawsze prałatów z Kapituły. — Prócz tych istnieje jeszcze 2 Infułat proboszcz szydłowski, r. 1786 przez papieża Piusa VI przy kościele w Szydłowie ustanowiony.

(Susirinkimas)

Synody dyecezalne. W dyecezyi Żmudzkiej odbyły się następne Synody: 1) Pierwszy Synod odbył się w Miednikach w lipcu 1518, na którym zasiadał jako komisarz Jerzy Albinus Dr. Decretów, Kanonik wileński, († 1520) zesłany z Wilna przez Jana Łaskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego. Głównym przedmiotem narad była zamierzona przez Łaskiego wizyta metropolitalna dyecezyi żmudzkiej, której się biskup i kapituła sprzeciwiali, tak dalece iż Łaski takowej zaniechać musiał. (Ob. Zeissberg: Johannes Łaski und sein Testament. Wien 1874, str. 45.) — 2) R. 1555 w Lutym odbył w Worniach biskup żmudzki Wacław Wierzbicki Synod dyecezalny w celu zapobieżenia rozszerzającej się herezyi Kalwińskiej i Lutherskiej i w celu ustanowienia osobnego w dyecezyi Inquisitora haereticae pravitatis. (Ob. Narbut Teod.: Historia narodu litew. Tom IX, str. 471.). — 3) R. 1636 d. 13 Stycznia odprawił w Miednikach biskup żmudzki Jerzy Tyszkiewicz Synod dyecezalny, na którym prócz biskupa zasiadali Jerzy Wyszomirski sufragan i biskup chryzopolitański, x. Jerzy Leparzyński archidyakon oraz Mateusz Rabinowski, Mateusz Kobyliński i Jan Kozakiewicz kanonicy. Na tym Synodzie kazano powtórnie ogłosić uroczyste przyjęcie Ustaw Soboru trydenckiego (które już r. 1622 na Żmudzi przyjęto); zalecono plebanom utrzymywanie szkółek parafialnych; przysłano Breve papieża Urbana VIII wydane dla Polski względem redukcyi mszy obligacyjnych, z powodu niedostatku Księży; ogłoszono dekret Sacrae Congregationis na prośbę biskupów polskich dozwalający takowym w miesiącach lipcu, sierpniu i wrześniu jako w czasie roboczym podczas żniw, przenosić święta na niedzielę i dyspensować ludzi pracujących w polu; zresztą uchwalono inne zwyczajne ustawy dotyczące administracyi Sakramentów. Ustawy tego Synodu wyszły z druku pod tytułem: Acta Dioecesanae Synodus Medniciensis seu Samogitiae sub auspiciis Georgii Tyszkiewicz episc. Samogit. celebratae A. 1636 d. 13 m. Januarii. Vilnae 1636. 4to. — 4) R. 1639 d. 16 Stycznia (podług Wołonowskiego trwał ten Synod od 16 do 18 Stycznia (II pag. 156); a

(Był to właściwie Synod dyecezalny wileński)

podług Czerskiego, str. 88, rozpoczęty d. 13 Stycznia) w Worniach (niedaleko Kalwarii) odbył znowu biskup Jerzy Tyszkiewicz Synod dyecezalny, na którym prócz biskupa zasiadali Jan Wyszomirski sufragan biskup chryzopolitański i proboszcz wileński, Jerzy Lepaczyński archidyakon, Jerzy Skirwojń dziekan, kanonicy Jan Kozakiewicz, Mateusz Babinowski, Jerzy Burczak, Krzysztof Wojtkiewicz, Krzysztof Szukszta oraz dziekani i plebanowie. Na tym Synodzie rozważano sposoby zapobieżenia wzgardzie, jaka napotyka stan duchowny ze strony szlachty, do której wzgardy niekiedy sami duchowni dają powody. Podczas główniejszych świąt, gdzie by się potrzeba okazała, stosownie do bulli Leona X. pozwolono xięzom odprawiać dwie msze w dwóch Kościołach dnia jednego, z powodu braku Xięży. — 5) R. 1643 d. 20 Września w Olsiadach odprawił także biskup Jerzy Tyszkiewicz Synod dyecezalny przy obecności Jana Kozakiewicza sufragana, Jerzego Lepaczyńskiego, Mikołaja Błaszkowskiego, Krzysztofa Wojtkiewicza, Mateusza Kobylińskiego, Jerzego Kochà i Stanisława Dobrzyka członków Kapituły, oraz dziekanów foralnych: Krozkiego Mikołaja Borkowskiego, retowskiego Jakuba Klopotowskiego, janiskiego Kaspra Rasmussowicza, szkudzkiego Krzysztofa Wojtkiewicza, rządowskiego Mateusza Zaleskiego, wierzbołowskiego (czyli niemeńskiego) Marcina Burby, olszwangeńskiego czyli kurońskiego Jana Funka, i innych Xięży. Na tym Synodzie zakazano zakonnikom administrować Święte Sakramenta, zbierać jałmużnę bez dozwolenia władzy miejscowej; wzbroniono też Xięzom nosić wbrew narodowemu zwyczajowi długie włosy i stroje świeckie trefić; postanowiono cenzurę duchowną na księgi mające się wydawać i ogłoszono Bullę Grzegorza XV. z r. 1623 dotyczącą wróżbitów (burtenińkus) i czarownic (ragaenas). — 6) R. 1647 d. 14 Lipca odbył się (za rządów biskupa Jerzego Tyszkiewicza, czwarty Synod) w Worniach. Zasiadali na nim prócz biskupa kanonicy: Jerzy Lepaczyński sufragan biskup spigaceński, proboszcz Paweł Puzyna, officyał

Mikołaj Błaszkowski, Mateusz Kobyliński, Krzysztof Szukszta, Jerzy Koch i Mikołaj Borkowski; z Kapituły zaś piltyńskiej czyli kurońskiej byli obecni: x. Sebastyan Pikielis prałat proboszcz, Jerzy Białozor prałat Kustosz, sekretarz król. Wojciech Gryzma, Jerzy Kiełpsz, Jan Promnicki i Jan Świerzewski Kanonicy. Postanowiono na nim, ażeby Kaznodzieje z Kazalnic powstawali przeciw autorom paszkwilów i wierszy uszczypliwych szarpiących złości cie godność sędziów trybunalskich i innych urzędników, i ażeby biskupowi doniesiono o takowych pisarzach złośliwych; dalej uchwały o officyale jeneralnym, o instygatorze, o prawie widerkamowem, de foro competenti dla duchownych, zakaz excorcyzmów, chyba za pozwoleniem biskupiem na piśmie i t. d. Ustawy tego Synodu wyszły z druku pod tytułem: Acta quartae Synodus Samogitiensis.... Vilnae 1647. 4to (Exemplarz takowych dochował się w bibliotece gimnazyalnej w Krożach.) Dla braku exemplarzy kazał Kazimierz Lac biskup żmudzki r. 1690 przedrukować Ustawy synodalne z lat 1636, 1639, 1643 i 1647 pod tytułem: Collectanea Constitutionum Synodalium dioecesis Samogitiensis. Vilnae typis Acced. Soc. Jes. 1690. 4to str. 151, dodawszy do tego: przedłużenie czasu na spowiedź wielkanocną, spis kościołów i duchowieństwa ówczesnego żmudzkiego, na koniec Bullę: Coena Domini, przełożoną na język żmudzki. — 7) R. 1651 d. 9 Lipca w Worniach odprawił Piotr Parczewski biskup żmudzki Synod dyecezalny, który trwał dni 11. Na nim uchwalono niektóre punkta co do moralności i karności Księży. (Wołonczewski II. str. 162). — 8) R. 1752 d. 4 do 7 Września, w Katedrze w Worniach odbył biskup Antoni Tyszkiewicz ostatni Synod dyecezalny żmudzki. Zasiadali takowym prócz biskupa: Aleksander Horain sufragan biskup hierenenski, Antoni Wołłowicz archidyakon żmudzki, kanonik gnieźn. Sekretarz W. X. Lit., Mikołaj Tyszkiewicz dziekan, [illegible] Wiktor Leon Frąckiewicz kustosz, Wiktor Hryncewicz scholastyk, Jan Szemiot Kantor prałat, oraz Kanonicy: Maciej Stetki, Antoni Juszkiewicz, Stefan Maszewski

ojciec
ojczyzny, Tomasz Uwajnik, Józef Cichanowicki, Kazmierz Giec
i Mikołaj Jordan Kanclerz. Wogóle na tym Synodzie z wielką uroczystością odprawionym było 116 Kanonów. Uchwalono przepisy względem stosunków z różnowiercami, i żydami, o relikwiach, odpustach, kaznodziejach, sprawowaniu sakramentów, kary na czarowników, zakaz plawienia czarownic i brania na tortury czarowników, o zarządzie w Seminaryum i naukach, o szpitalach, podział Kościołów na dekanaty, zakaz aby zakonnicy bez pozwolenia biskupiego na piśmie nie przyjmowali tercyarek, o Rochitach, mniszkach, zgodnie dla Kleru, o archiwach, publikacyja kilka Bull Benedykta XIV. wydanych dla Polski, reskrypt Augusta II Króla aby świeccy nie dekretowali czarownic. Ustawy tego Synodu i akta wydał Kazmierz Giec Kanonik zmudzk. pod tytułem: Synodus diocesana Medicensis seu Samogitica sub auspiciis Antoni Domini Comitis Tyszkiewicz episcopi Samogit. in ecclesia cathedrali Vilnensi A. 1752 diebus 4. 5 et 6. Septembris celebrata Vilnae typis Acad. S. J. 4½ k. n. 18 i str. 242. Na końcu tej książki jest Spis Kościołów i całego owczesnego duchowieństwa zmudzkiego. — Biskupi zmudzcy należąc pod władzę metropolitalną Arcybiskupa gnieznieńskiego, już to sami osobiście lub też przez delegatów swych obowiązani byli brać udział w Synodach prowincyonalnych. Biskup Wacław Wierzbowski wysłał delegatów swych na Synody prowincyalne r. 1542 d. 18 Lipca. w Piotrkowie i r. 1547 w Łęczycy (delegowany Kasper z Zatora Kanonik zmudzk.; biskup Jan Domanicwski na synod prow. w Łowiczu d. 11 Września 1556 (delegowany Jan Kors winus), w Piotrkowie r. 1557 (delegowany Stanisław Hartkuski Kanon. wileń.; biskup Melchior Giedroyć na Synod prow. w Piotrkowie 1607 d. 8 Października (delegowani: Kazimirski; Jan Wyszomirski i Melchior Giejsz Eliaszewicz pleban Krożski); r. 1621 d. 26 Kwietnia na Synodzie prow. w Piotrkowie był biskup Stanisław Kiszka z Kanonikiem Mateuszem Babinowskim; r. 1628 d. 22 Maja na Synodzie prow. w Piotrkowie był biskup Abraham Wojna z Kanonikiem Babinowskim; r. 1634 d. 10 Listopada na Synod prowinc. w Warszawie wysłał biskup Jerzy Tyszkiewicz jako delegata z Babinowskiego; r. 1643 d. 8 Listopada

na Synodzie prowinc. w Warszawie był sam biskup Jerzy Tyszkiewicz z Kanonikiem Lepaszyńskim. — Pomiędzy Listami pasterskiemi zasługuje List obszerny biskupa żmudzkiego Józafata Michała Karpia na szczególniejszą uwagę. Wydany pod tytułem: Epistola pastoralis ad Clerum dioecesis Samogitiensis, ex mandato Josaphati Michaelis Karp episc. Samogit. edita. Vilnae typ. Acad. S. J. 1737. 4to str. 130, po łacinie i po polsku zawiera instrukcyją o sprawowaniu Sakramentów, o stosunkach z różnowiercami, o wytępieniu zabobonów na Żmudzi, które jako zabytki pogaństwa przytacza (n.p. palenie robótek w dzień S. Jana Chrzciciela, oblewanie wodą drugiego i trzeciego dnia Wielkiejnocy, zabawy wieczorne Kobiet od Bożegonarodzenia do Trzech Króli, święcenie czwartego dnia po Wielkiejnocy, który zowią: Łada diena i t.p.).

Kalendarz nowy poprawny Grzegorza XIII papieża zaprowadzony został na Żmudzi r. 1582 i trwał aż 5 Sierpnia 1799 w którym to dniu, za ukazem Cesarza Pawła I a za przyzwoleniem Wawrzyńca Litty nuncyusza Piusa VI., nakazano w prowincyach zabranych stosować się do Starego Kalendarza (vet. styli). W prawdzie podczas najścia Francuzów na Żmudź, przywrócono d. 9 Września 1812 nowy Kalendarz; lecz to trwało krótko, albowiem na rozkaz Cesarza Alexandra I. d. 2 Marca zaprowadzono dawny Kalendarz, tak iż na Żmudzi Katolicy święta swe o 13 dni później od Katolików w prowincyach austryjackich i prusskich, obchodzą. Nowy rok czyli 1 Styczeń Starego Kalendarza (vet. styl.) przypada na Żmudzi na dzień 13 Stycznia nowego poprawionego Kalendarza (Nov. Styl.). — Rubrycelle czyli Directorium dla dyecezyi żmudzkiej począł r. 1767 pierwszy wydawać Tadeusz Bukaty biskup tespezyjski. Biskup żmudzki Stefan Jan Giedrojć r. 1799 kazał w nich święta podług starego Kalendarza oznaczać.

Kościół katedralny. — Po założeniu biskupstwa żmudzkiego r. 1417, ustanowiono tymczasowo katedrę w kościele parafialnym SS. Alexandra, Ewanyusza i Teodula w Starych Worniach fundowanym i zbudowanym już

r. 1413 przez Wielkiego Księcia Witolda, z drzewa. Dopiero r. 1421 przeniesiono katedrę do Kościoła Katedralnego SS. Piotra i Pawła Apost. w Miednikach czyli Nowych Worniach przez tegoż Witolda zbudowanego. Kościół ten drewniany odbudował r. 1464 Jerzy I Litwin biskup żmudzki. Rozpoczął wprawdzie r. 1522 Mikołaj Radziwiłł wojewoda wileński na innem miejscu w Starych Worniach (gdzie później stanął kościółek S. Trojcy Rochitów) stawiać nowy Kościół katedralny murowany i założył nań fundamenta, lecz śmierć jego wstrzymała dalszą budowę. Odrestaurował znowu około r. 1555 biskup Wacław Wiezbicki drewniany Kościół katedralny i przezdobił rzeźbionemi ołtarzami i obrazami. Gdy zaś takowy r. 1680 pogorzał, wymurował swym nakładem biskup Kazimierz Łąć r. 1691 dzisiejszy Kościół katedralny. Po ostatniej pogorzeli w r. 1817 przyprowadził go biskup Józef Arnoff Giedroyć do teraźniejszego stanu. Przy Kościele tym mieści się 6 Wikarych czyli Manoyonarzy, posiadających dawniej własne fundusze i pobierających płacę od biskupa, oraz jeden Kaznodzieja; prócz tego było dawniej 3 altarystów i kilku penitencyarzy. Wikaryat w którym się także Konsystorz mieści wymurował r. 1787 biskup Jan Łopaciński. Zakrystyja katedralna miała także dawniej własne uposażenie w posiadłościach ziemskich. — W całej dyecezyi obchodzono dzień S. Kazimierza (4 Marca vet. styl.) jako patrona kraju uroczystem świętem, podobnież i dzień SS. Piotra i Pawła (d. 29 Czerwca vet. styl.); w Katedrze zaś były kościelne uroczystości: d. 18 Marca (v. s.) S. Alexandra ~~Biskupa~~ z Kapadocyi męczennika i biskupa jerozolimsk. pod którego tytułem Witold jako patron swemu pierwszy Kościół na Żmudzi fundował; trzecia niedziela po Wielkiejnocy jako dzień poświęcenia Kościoła Katedralnego; d. 15 Lipca (v. s.) jako dzień pamiątki zwycięztwa nad Krzyżakami pod Grunwaldem obchodzony z procesyą po Katedrze; d. 10 Października (v. s.) jako dzień pamiątki zwycięztwa nad Turkami pod Chocimem za Zygmunta III, obchodzony z procesyą po Katedrze; w pierwszą niedzielę po Św. Ofiarowania N. Maryi P. (w Listopadzie) obchodzono cum ritu duplici pamiątkę

Św. Męczenników: Krescenciusza, Martyniana, Klemensa i Emilii, których relikwie biskup Jerzy Tyszkiewicz przywiózł z Rzymu i swej katedrze podarował; pamiątkę S. Fortunata męczennika, którego relikwie przez papieża Benedykta XIV. Żmudzinom darowane, biskup Antoni Tyszkiewicz d. 25 Września 1752 uroczyście do Katedry wprowadził. – Prócz tego obchodzono w Krożach pamiątkę S. Marinusa męczennika, którego relikwie Jezuici r. 1616 do swego Kollegium w Krożach sprowadzili. – R. 1840 chciał Rząd rossyjski przenieść Katedrę z Worń do Telsz i wyjednał na- wet w Rzymie od Piusa IX w Bulli z d. 3 Lipca 1848, dla biskupa żmudzkiego tytuł telszewskiego; pomimo tego jednak dotąd Katedra i siedziba biskupstwa w Worniach pozostaje. [nadał dyecezyi nazwę telszewskiej]

Rozległość, granice i podział dyecezyi. – Dyecezya żmudzka od czasu założenia swego w r. 1417 aż do ostatniego rozbioru Polski w r. 1795 mieściła się w obrębie dawnego Księstwa Żmudzkiego, którego polityczne granice były oraz granicami dyecezyi Zarządzoszy od Morza Bałtyckiego i od rzeki Szwenty aż do rzeki Mu- szy niemal w równej linii granicząca od północy dyecezyja żmudzka z Księstwem Kurlandzkiem, z dawną dyecezyją Kurońską (później Wendeńską albo Inflantską. Rzeki Mussza, Lawena i Niewiaża aż do jej ujścia w Niemen, odtąd zaś prosto ruchu grani- ca aż do rzeki Szeszupy oddzielały ją od Województwa Trockiego i dyecezyi Wileńskiej; taż rzeka oddzielała i na południe Żmudź od Województwa Trockiego i dyecezyi Wileńskiej. Od zachodu taż rzeka Szeszupa okrążając żmudzki Wierzbołow, tworzyła ku zachodowi granicę od Prus Książęcych i dyecezyi Sambijskiej (później Warmijskiej) idącą górą ruchym lądem po za Niemnem dalej aż do morza Bałtyckiego po nad pruską Kłajpedę (Memel). – R. 1420 składała się tylko z 9 parafii; przy końcu zaś XV wieku z 18 parafial- nych kościołów, i filii i 2 altaryi, liczba ta w pierwszej połowie XVI. wieku wzrosła do 47 kościołów parafialnych 5 kościołów filialnych i 7 altaryi. – Dopiero biskup Melchior Giedrojć pierwszy podzielił r. 1587

podzielił dyjecezyą żmudzką na 3 dekanaty: Wierzbołowski czyli Zaniemeński (Uzniemone), Widuklański i Łuknicki. — W XVII wieku, gdy już dyecezyja 83 kościołów parafialnych 16 filialnych i 20 altaryj liczyła, podzielił r. 1647 biskup Jerzy Tyszkiewicz dyecezyą na 6 dekanatów: Krokowski, Retowski, Janiski, Szkudzki, Szadowski i Wierzbołowski. — W XVIII wieku wzrosła liczba parafii do 99, filij do 89, altaryj do 66, i wtedy to biskup Antoni Dominik Tyszkiewicz na synodzie r. 1752 podzielił dyecezyą żmudzką na 10 dekanatów: Worniański, Olsiadzki, Szydłowski, Retowski, Janiski, Szadowski, Krokowski, Wieloński, Wiekszniański i Wierzbołowski czyli Zaniemeński. — Po trzecim podziale Polski odpadł cały dekanat Wierzbołowski obejmujący do 37 mil □ z 60,339 ludności, z parafiami w Wierzbołowie, Władysławowie czyli Nowemmieście, Łukoszach, Syntowtach, Sudargach czyli Janowcu, Szakach, Giełgudyszkach do tak zwanych Prus południowych; przyłączono go z razu do dyecezyi płockiej a Krzysztof Hilary Szembek biskup płocki ustanowił d. 21 Lutego 1797 osobnego oficyała Wincenta Franciszka Karpowicza dla tej części żmudzkiej. Dopiero po erekcyi nowego biskupstwa wigierskiego przez Piusa VI d. 25 Marca 1798 został dekanat wierzbołowski do tamtego wcielony (które to biskupstwo na mocy Bulli Piusa VII z d. 30 Czerwca 1818 za czasów nowo utworzonego Królestwa Polskiego, otrzymało nazwę dyecezyi Sejneńskiej czyli Augustowskiej. — Reszta Żmudzi, obejmująca 378 mil □ z 435000 ludności, dostała się w skutek traktatu z d. 24 Października 1795 pod panowanie Rządu rossyjskiego, który ją do nowoustanowionego Zmiestnictwa wcielił d. 14 Grudnia 1795. Pozostałe Biskupstwo Żmudzkie, potwierdzone zostało za Ukazem Cesarza Pawła I. z d. 5 Maja 1798, oraz tegoż roku przez legata apostolskiego Wawrzyńca Litty arcybiskupa tarentańskiego, który dyecezyją żmudzką uchylił z pod władzy arcybiskupa gnieznieńskiego i poddał pod moc metropolity arcybiskupa mohylewskiego

Stanisława Siestrzencewicza. Urządzenie to potwierdził Pius VI bullą z d. 15 Grudnia 1798. R. 1801 Namiestnictwo Wileńskie, do którego Żmudź należała, otrzymało nazwę Gubernii Wileńskiej. Biskupstwo Żmudzkie zaś podzielone na 11 dekanatów: Szkudzki, Olsiadzki, Retowski, Worniański, Botocki, Wiekszniański, Janiski, Szadowski, Krokowski, Szydłowski i Wieloński, miało wtedy 102 kościołów parafialnych, 91 filialnych, 107 altaryj i 418 duchownych, nie licząc w to kaplic bez dotacyi. W r. 1843 Rząd rossyjski zabrał na Skarb wszelkie kapitały i majątki duchowieństwa świeckiego, kościoły zaś parafialne podzielił na 5 klas, z których pierwsza miała wyznaczony roczny dochód z skarbu 600 Rubli srebrnych. Ostatniego przeobrażenia doznała Dyecezya Żmudzka po r. 1843 w którym Gubernią Wileńską podzielono na Wileńską i Kowieńską. Wtedy to w skutek Konkordatu zawartego w Rzymie d. 3 Sierpnia 1847 i w skutek Bulli czyli Kumskryptyjnej Piusa IX z d. 3 Lipca 1848 otrzymała Dyecezya Żmudzka nazwę Telszewskiej czyli Żmudzkiej (Telsensis seu Samogitiensis) z przydzieleniem do niej wszelkich parafii znajdujących się w Guberniach Kowieńskiej i Kurlandskiej. Całą dyecezyję podzielono na 19 dekanatów: 1) Botocki, 2) Wieloński, 3) Wiekszniański, 4) Worniański, 5) Krokowski, 6) Olsiadzki, 7) Retowski, 8) Szadowski, 9) Szydłowski, 10) Szkudzki, 11) Janiski (wszystkie z dawnej dyecezyi Żmudzkiej) — 12) Abelski (14 parafij), 13) Wiłkomirski (16 paraf.), 14) Kowieński (15 paraf.), 15) Nowoaleksandrowski (11 paraf.), 16) Poniewieżski (12 paraf.), 17) Uciański (te 6 dekanaty czyli 78 paraf. z 3 Klasztorami męsk. i 2 Klasztorami żeńsk. leżących w Guberni Kowieńskiej, oderwano od dyecezyi wileńskiej) — 18) Kuroński czyli Piltyński, 19) Semigalski (8 parafij) (te 2 dekanaty, leżące w Guberni Kurlandskiej, oderwano również od dyecezyi wileńskiej — przyczem jeszcze r. 1819 parafia Połąga od dekanatu Szkudzkiego odjęta i do Guberni Kurlandskiej i około r. 1870 do dekanatu Kurońskiego wcielona). — Roku 1860 liczano w całej Dyecezyi Żmudzkiej Kościołów parafialnych 214, filialnych 113, Kaplic publicznych 136

Klasztorów męskich 13 z 143 zakonnikami; klasztorów żeńskich 2 z 29 zakonnicami.

Klasztorów męskich 9, żeńskich 4, Kapłanów świeckich 728, zakonników 154, zakonnic 73 i ludności [illegible] rzymsko-katolickiej 879731.

Kapituła i Kollegiata. Kapituła żmudzka fundowana r. 1417 przez Witolda Wielkiego Księcia wraz z Biskupstwem w Miednikach składała się pierwotnie tylko z 6 Kanonii bez żadnych prelatur. Tym 6 Kanonikom przeznaczył Witold (przywilejem danym w Trokach po Święcie 11,000 Dziewic 1417), z skarbu Książęcego tymczasowo roczną pensyję (annatę) z żyta, miodu i pieniędzy, t. j. na wszystkich sześciu, 10 beczek miodu, 50 beczek żyta i 60 grzywien groszy litewskich. Następnym przywilejem (danym w Trokach w Niedzielę przed Św. Janem Chrzcic. 1421) uposażył Witold Kapitułę dobrami i posiadłościami ziemskiemi, mianowicie zapisał im mniejszą część osady Wornie w powiecie miednickim, tudzież 60 ludzi poddanych w powiecie bałtyckim i jezioro Sterwa. Fundusz ten przez lokacyję licznych włości i wiosek, oraz przez nadanie dóbr Dokszyc w powiecie oszmiańskim r. 1621 od biskupa żmudzkiego Stanisława Kiszki, znacznie się powiększył, tak iż r. 1830 te 6 Kanonije posiadały majątku 9409 dziesięcin ziemi czyli 4702/20 włók (licząc po 20 dziesięcin na włokę) i 820 dusz męzkich skarbowych czyli poddanych. Oprócz tych Kanonij fundowano jeszcze z biegiem czasu 6 prelatur jako to: a) Archidyakona fundował biskup Mikołaj Radziwiłł r. 1527, przeznaczywszy mu oraz plebanią Krakinowską. R. 1830 posiadał jeszcze Archidyakon 880 dziesięcin i 142 dusz męzkich. b) Proboszcza prałata czyli Prepozyturę fundował r. 1622 x. Kanonik Jan Wyszomirski; fundusz ten wynosił r. 1830 roku 2000 dziesięcin i 134 dusz męzkich. c) Dziekana prałata fundował r. 1639 x. Jerzy Skirwojn z biskupem Jerzym Tyszkiewiczem; fundusz ten wynosił 1830 r. 1210 dziesięcin i 62 dusz męzkich. Biskup Jerzy Tyszkiewicz wyznaczył dziekanowi w dotacyi plebanią w Betygole. d) Kustosza fundował r. 1656 biskup Piotr Parczewski zapisawszy na to 31220 złp.; fundusz Kustodyi wynosił r. 1830 r. 4683 Rubli srebrn. e) Scholastyka fundował około r. 1691 biskup Kazimierz Pac; fundusz Scholasteryi 1830 r. stanowiły 2250 Rubli srebr. f) Kantora prałata fundował r. 1710 Stanisław Łukaszewicz pleban

szadowski zrobiwszy nato zapis 30000 złp.; fundusz Kantoryi stanowiły 1830 r. 1800 Rubli srebr. – Oprócz tych fundował jeszcze r. 1789 Jan Ignacy Jankowski siódmego Kanonika, któremu na dotacyją 1500 czerw. zł. zapisał; fundusz ten wynosił 1830 r. 4501 Rubl. srebr. – Prócz tych funduszów posiadała jeszcze Kapituła wspólne summy funduszowe z rozmaitemi obowiązkami (n.p. anniwersarzy), które 1830 r. wynosiły 50,250 Rubl. srebr., 1437 dziesięcin ziemi i 184 dusz włościańskich obojej płci. – Oprócz tych 6 prałatów i 7 Kanoników należał jeszcze do Kapituły Kanclerz fundowany r. 1641 przez biskupa Jerzego Tyszkiewicza, mający za dotacyją plebanią w Tawrogach. Kanclerz nie miał w prawdzie głosu w Kapitule, lecz miał miejsce w stallach po Kanonikach. – Kapituła ~~xxxx~~ żmudzka miała w herbie (podobnie jak wileńska) trzy korony (dwie w górze, jedna spodem) i rządziła się własnemi Statutami, które z polecenia biskupa Jana Domaniewskiego r. 1561 ułożył biegły prawnik i Kanonik żmudzki Piotr Ruiz (Rojzyusz) de Moros pod tytułem „Constitutiones ecclesiae cathedralis Medicensis seu Samogitiae, A. 1561 mense Septembri conscriptae", a które r. 1562 otrzymały nowy dodatek: „Novellae Constitutiones," z r. 1563 przez Innocentego papieskiego w Piotrkowie potwierdzone zostały. Każdy Kanonik wstępujący do Kapituły składał przysięgę na dotrzymanie tych statutów. Kanonicy mogli także posiadać inne beneficia za zezwoleniem biskupiem, i postępowali na wyższe miejsca i prestymonia podług starszeństwa od daty wejścia do Kapituły, za odkryciem się wakansu; a wszystkie kanonie i prelatury były dawniej kollacyi biskupiej. Dwa razy do roku: w Święto N. P. Maryi Gromnicznej (d. 2 lutego), i w Święto SS. Piotra i Pawła Apost (d. 29 Czerwca) odbywały się pełne zebrania Kapituły (Capitulum generale). Papież Benedykt XIV. nadał r. 1745 Kapitule żmudzkiej prawo noszenia fioletowych tog (cappa) i mucetów (zamiast mantoletów) które się wdziewały na rokiety, oraz dystynktorów na złotym łańcuszku. Dystynktorya te były w formie

krzyża ośmiokątnego w promieniach złotych z błękitną emalią; na jednej stronie miały wizerunek SS. Piotra i Pawła na emalii, na drugiej zaś S. Jana Nepomuc. w obłokach, pod nim miecz i klucz na krzyż złożone. Każdy członek Kapituły składał trzecią część swego dochodu na osoby rezydujące przy katedrze. Przy katedrze prócz 6 Wikarych czyli Manzyonarzy, był jeszcze i Penitencyarz (spowiednik) fundacyi x. Jerzego Kocha kanonika żmudzk. w r. 1639, i 3 Altarystów fundowanych od r. 1758 do r. 1798. Fundusz Kanoników znacznie uszczuplony został r. 1793 z powodu ~~zajęcia~~ konfiskaty przez Rząd rosyjski dóbr Dokszyce dla tego iż opuszczono termin w zaprzysiężeniu wierności. R. 1843 inkamerował Skarb rosyjski wszelkie fundusze i posiadłości duchowieństwa wyznaczywszy na to miast rocznej pensyje prałatom i Kanonikom. — Do r. 1860 składa się Kapituła żmudzka z 6 prałatów, 4 kanoników; prócz tego pozostawiono w Worniach przy katedrze, która nosi tytuł S. Piotra i Pawła Apost., 6 Wikarych i 1 Penitencyarza. Akta Kapitulne w Archiwum w Worniach rozpoczynają się z r. 1620. — Podług Konkordatu z d. 3 Sierpnia 1847 ogłoszonego zostało także ~~[illegible]~~ miasto Telsze za siedzibę katedry, lecz dotąd niemasz tamże kościoła katedralnego i Kapituły, które w Worniach pozostają.

Seminaryum dyecezalne. Stosownie do uchwał Soboru Trydenckiego zapisał r. 1584 biskup żmudzki Jerzy Pietkiewicz 1200 Kop litewskich, z którego to funduszu utrzymywanych być miało 8 młodzieńców z Żmudzi kształcących się w naukach teologicznych w Wilnie. Dopiero d. 20 Lipca 1601 r. brat biskupa Piotr Pietkiewicz kanonik żmudzki, pleban betygolski i widuklański wystawił w Worniach dom obszerny na Seminaryum i zapisał na utrzymanie takowego 800 Kop litewsk. na dobrach Połukszie i 2900 Kop litewskich na dobrach Szkudy, Jana Karola Chodkiewicza lokowanych. Seminaryum takowe zostawało pod zarządem świeckich księży. Dopóki r. 1614 biskup Mikołaj Pac nie powierzył go Jezuitom

sprowadzonym do Worń. R. 1622 na przedstawienie kanonika Jana Kozakiewicza, przeniósł biskup Stanisław Kiszka Seminarium duchowne do Kroż i oddał go pod zarząd Jezuickiego Kollegium tamże, wraz z folwarkiem Giełautyszki. Jednakże r. 1635 biskup Jerzy Tyszkiewicz idąc za radą archidyakona Jerzego Lepaczyńskiego, znowu takowe Seminarium do Worń przesiedlił, z kąd znowu r. 1652 nazad do Kroż przeniesione. Dopiero biskup Antoni Dominik Tyszkiewicz r. 1741 przeniósł na zawsze z Kroż Seminarium do Worń, i odebrawszy zarząd takowego Jezuitom, oddał go sprowadzonym Piarom pod zawiadowanie. Zamiast dotychczasowego budynku drewnianego w którym się mieściło, wybudował r. 1762 przy kościółku S. Trójcy biskup Jan Dominik Łopaciński nowy gmach obszerny i oddał go r. 1774 wraz z plebanią Wajgów z zarządem Seminarium, Misjonarzom sprowadzonym z Warszawy. Od r. 1842 uczą w nim znowu Księża świeccy. Kleryków bywa przeszło 50. Fundusz Seminaryum żmudzkiego wynosił w r. 1830 r. 50, 160 Rubli sr. z posiadłościami niektóremi ziemskiemi, 116 duszami męzkiemi włościańskiemi i plebaniami w Wielonie r. 1802 i Telszach r. 1803 przez biskupa Jerzego Arnolfa Giedrojcia przydzielonemi. W Seminaryum tem jest biblioteka licząca przeszło 5000 ksiąg, darowana przez Kapitułę, oraz galerya portretów biskupów żmudzkich. (Ob. Jucewicz Ludw. Adam: Wspomnienia Żmudzi. Wilno 1842 str. 169–177.)

Szkoły. Pierwszą szkołę w Worniach otworzył r. 1469 biskup Maciej II. z Sopoli i ustanowił przy niej za nauczyciela x. Mikołaja; po niej szkoły parafialne przy kościołach w Żawrogach r. 1507 Bartłomiej Pallatsa; w Janiszkach r. 1538 Marek Łącki pleban; w Jurborgu r. 1557 Marcin Hermanowicz pleban. Rozszerzanie się wyznania Kalwińskiego i Lutersiego na Żmudzi w XVI wieku, oraz gorliwe zakładanie się szkół przez tych różnowierców (i tak n. p. r. 1592 założyła Zofija Wnuzkowa szkołę kalwińską w Szydłowie, a Dyonizy Gruszewski w Kielmach) dało popęd biskupom do zakładania także szkół katolickich przy kościołach parafialnych, zwłaszcza iż duchowieństwo na Synodzie metropolitalnym

w Łęczycy, włożyło na plebanów utrzymywania szkółek przy każdym Kościele parafialnym. Zakładanie takowych szkółek popierali głównie biskupi Jerzy Tyszkiewicz w XVII. oraz Antoni Dominik Tyszkiewicz i Jan Łopaciński w XVIII wieku, w którym już każda prawie na Żmudzi parafja miała także szkółkę dla młodzieży. Dla wyższych nauk otwierali Zakonnicy szkoły w swoich klasztorach. Pierwsi Jezuici przy swém Kollegium w Krożach założyli r. 1618 szkoły gimnazyalne o 5 klassach (w których byli nauczycielami pomiędzy innymi sławny Błażej Kuszmierz Sarbiewski i Kazmierz Wijuk Kojałowicz oraz Tauszmin jezuici). Na utrzymanie takowego zapisał r. 1635 Piotr Szukszta dwór ejragolski, sekretarz Król. w testamencie majętność swoją Gilwicze (w powiecie [illegible] szawelskim, oblig dający oraz obowiązek utrzymywania w tych szkołach 10 ubogich, dla których Jezuici r. 1697 wystawili osobną burzę. Do szkół tych w Krożach w XVII i XVII wieku uczęszczało rocznie do 300 uczących się młodzieży. Po supressyi Jezuitów w r. 1773 urządziła Komisya edukacyjna w Krożach r. 1776 Szkołę wydziałową o 6 klassach, w której uczyli Akademicy swieccy, od r. 1797 zaś do 1817 Karmelici z Klasztoru w Chwałowniach. Dopiero r. 1832 Rząd rossyjski zaprowadził w Gimnazyum Krożskiem nauki w języku rossyjskim, a r. 1842 do Kowna to Gimnazyum przeniosł. – Jezuici utrzymywali także przy Kollegium w Poszawszu od r. 1619 do 1773 Szkoły o 3 klasach. – W Kretyndze mieli Bernardyni od r. 1775 do r. 1836 Szkołę podwydziałową, która dotąd rozsze tają w swieckim zarządzie. – W Rosieniach otworzyli r. 1742 Piarzy szkołę powiatową, którą po zniesieniu Piarów w r. 1836 zamieniono w parafialną. – Dominikanie otworzyli w Kalwarji czyli Gorłach także r. 1803 Szkoły gimnazyalne, które r. 1831 zamknięto. – Bernardyni w Datnowie utrzymywali także szkoły od r. 1796 do r. 1831; – Bernardyni w Telszach mieli także od r. 1793 – 1831 Szkołę podwydziałową. – W Chwałowniach utrzymywali Karmelici od r. 1817 do 1831 Gimnazyum. – W Szawlach otwarto r. 1836 Szkoły publiczne z Komwiktem Szlacheckim. – Pomiędzy Szkołami parafialnemi mają własne fundusze zapisowe Szkoły w Worniach (w r. 1774), Żagorach (od r. 1600), Szkudach (w r. 1614), Olkmianach (w r. 1652) Szadowie (w r. 1819), Janiszkach, Wojnicie (w r. 1829). – Na mocy zaś tuguje

także Szkoła powiatowa w Łobudziszu od r. 1782 do r. 1835 przez Bazylianów unitów utrzymywana. — Kalwińskie Gimnazyum w Kiejdanach założył r. 1625 Krzysztof Radziwiłł, opatrzywszy tako- we hojnym zapisem; istnieje ono dotychczas i w r. 1819 uczęszczało do niego 119 uczącej się młodzieży. Zbór kalwiński i Szkoły w Kiejdanach mając opiekę Rządu, używają dotąd polskiego języka. — Pomiędzy uczonymi Żmudzinami, którzy sobie w literaturze litewskiej zaszczytne imię zjednali, celują: x. Mikołaj Daukša kanonik żmudzki, proboszcz betygolski, altarysta krożski, który r. 1599 wydał w Wilnie Postyllę Wujka w tłomaczeniu żmudzkiem; x. Franciszek Szyrbowski Jezuita, misyonarz w Królewcu (+ 1680 w Krożach) ułożył Katechizm i pieśni nabożne w narzeczu prusko- litewskiem; x. Konstanty Szyrwid (+ 1631 w Wilnie) Jezuita, wy- dał: Clavis linguae Lithuanicae. Vilnae 1630, Dictionarium trium linguarum (latino-polono-lithuanicum). Vilnae 1677 i 1713, Punkty Kazań po polsku i po litewsku. Wilno 1629; x. Michał Błoszewski Michał zakonnik, autor dzieła: Broma otwarta ing wieczności 1799 i 1824; x. Jerzy Ambroży Łobrzeża (ur. 1771 w Szkudach) Bernardyn w Kretyndze, zostawił w rękopisach Botanikę i Kazania w języku litew- skim; x. Bonawentura Gojlewicz (ur. 1752 w Rosieniach + 1835 w Wor- niach) prałat i officjał, wydał zbiór modlitw po litewsku: Mokslas Krikszczionioszkas. Wilno 1821; x. Józef Rupejko infułat szydłowski wydał po litewsku tłomaczenie: Jana z Świstoczy (z polsk. Chodzki); x. Anton Sawicki wydał w przekładzie litewskim Tomasza z Kem- pis; x. biskup Józef Arnolf Giedroyć tłomacz Nowego Testamentu na litewskie; x. Szymon Gross Bernardyn w Kretyndze miał r. 1835 w Wilnie u Marcinowskiego wydać Gramatykę żmudzką, (Kalbořieda Lezuwe Zemajtiszka); x. Kaliat Kossakowski ple- ban Kołtyniański i Okmiański prałat w Wornianach (ur. 1803) wydał Gra- matykę języka żmudzkiego. Wilno dr. Maneša 1832; radca Szymon Dow- kont wydał w Petersburgu Zbiór pieśni gminnych, zwyczajów oraz Historią (Istorije Zemajtiszka) w języku żmudzkim; wreszcie x. biskup Maciej Wołonczewski, autor Historyi i opisu Biskupstwa żmudzkiego, oraz

*) Oprócz tego wyszły jeszcze: Universitas linguarum in magno Ducatu Lithv. Vilnae 1713 i Gramatyka żmudzka w Wilnie 1737, przedrukowana na 1829 (Ob. Dzien- nik wileński. 1828, czerwiec.)

tłomacz Tomasza z Kempis, po litewsku.

Zgromadzenia zakonne i Klasztory. W dyecezyi żmudzkiej następujące zakony miały swe klasztory: Jezuici, którzy pierwsi z zakonników jeszcze za czasów biskupa Melchiora Giedrojcia, przybyszy z Wilna i osiedli w Krożach, posiadali: w Krożach Kollegium fund. 1616; w Worniach Missyą fund. 1587; w Poszawszu Kollegium fund. 1619; w Żydykach Missyą fund. 1680; w Sawkosodzie fund. około 1720; w Kiejdanach Missyą fund. około 1720; w Szadowie Missyą fund. około 1720; prócz tego przebywali pojedyńczo w Olsiadach i w Janiszkach. Missya w Sylzy w Prusach Xięstwych należała pod Kollegium w Krożach. Po supressyi w r. 1773 wynieśli się Jezuici na Biała-Rus. — Bernardyni mieli Klasztory w Krożach fund. 1610 (istnieje dotąd); w Cytowianach fund. 1614; w Telszach fund. 1624; w Datnowie fund. 1701. — Dominikanie mieli Klasztory w Kalwaryi żmudzkiej czyli Gordach fund. 1642 [illegible] (istnieje dotąd); w Rosieniach fund. 1642 (istnieje dotąd); w Wierzbołowie fund. 1740 (dziś w dyecezyi augustowskiej); — Karmelici dawnej obserwancyi (trzewiczkowi) mieli Klasztory w Linkowie fund. około r. 1644; w Kiejdanach fund. 1704; w Rosieniach fund. 1720; w Chwałojniach fund. 1740; [illegible] w Władysławowie fund. 1644 (dziś w dyecezyi augustowskiej). — Trzeci mieli Klasztor w Rosieniach fund. 1749. — Franciszkanie mieli Klasztor w Żoginiach fund. 1762.; w Kalkuniach fund. 1632. — Benedyktyni mieli Klasztor czyli probostwo w Poszołtuniu czyli Łabanoszkusiach fund. 1755. — Rochici mieli Klasztory z szpitalami w Worniach fund. 1743; w Kęstajciach fund. 1738. — Oprócz tego istniał jeszcze na Żmudzi Monaster Bazylianów unitów w Łodubiszu fundowany r. 1749 przez Jana i Antoniego Bejnarów, suprymowany w r. 1836. — Z żeńskich zakonów miały Klasztory: Benedyktynki w Krożach (reformy hetmińskiej) fund. 1642 (istnieje dotąd). — Dominikanki (czyli Katarzynki) w Krożach fund. 1645 (istnieje dotąd). — Marcyjawitki fund. 1758, zniesione w r. 1774. — Prócz tego r. 1657 zbudował Mikołaj Jan Bardawski z żoną Heleną Chrząstowską we wsi Linkowiec czyli Linkowek pod Krożami, kościołek i klasztor dla Norbertanek; lecz z śmiercią jego nie przyszła ta fundacyja do skutku. —

R. 1830 istniało jeszcze w dyecezyi żmudzkiej 13 Klasztorów męskich, z 143 zakonnikami; i 2 Klasztory żeńskie z 29 zakonnicami. Liczba ta przez następującą kassatę klasztorów w r. 1832 i następnie 1864 znacznie się zmniejszyła, tak iż r. 1860 (już po przyłączeniu 6 dekanatów oderwanych od dyecezyi wileńskiej z dekanatów z dawnego archidyakonatu kurońskiego) liczono w dyecezyi żmudzkiej Klasztorów męskich 9 z 154 zakonnikami (Augustyanów w Kownie, Dominikanów w Kalwaryi żmudzkiej czyli Górdach, w Rosieniach i Poławenie, Bernardynów w Kretyndze, Datnowie, Cystowianach i Traszkunach, Karmelitów w Chwałojniach), żeńskich 4 z 73 zakonnicami (Benedyktynek w Kownie i Krożach; Dominikanek czyli Katarzynek w Krokach, i Bernardynek w Kownie). — Później zniesiono jeszcze kilka klasztorów, tak iż r. 1874 pozostało tylko 3 męskie klasztory (Dominikanów w Rosieniach i Kalwaryi oraz Bernardynów w Kretyndze) i 3 klasztory żeńskie (Benedyktynek w Kownie i Krożach; Katarzynek w Krokach) na 218 parafii i 1,000357 dusz wyznania rzymsko-katolickiego.

Bractwa Kościelne. Pierwszy dopiero Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki w XVII wieku, dla podniesienia większej gorliwości w wierze katolickiej na Żmudzi, przyłożył r. 1643 Bractwa literackie — confraternitas doctrinae christianae — przy kościołach w całej (Bractwa Nauki Krześciańskiej) Worniach, Krokach i Szkudach, których obowiązkiem było uczęszczanie podczas niedziel i świąt w kościele nabożeństwa czyli godzinek na cześć N. Maryi P. Tenże biskup Jerzy Tyszkiewicz zaprowadził przy kościele w Szkudach r. 1643 Bractwo S. Izydora oracza, które się później znacznie w Kraju rozprzestrzeniło. Najwięcej jednakże zwolenników miało Bractwo Św. Józefa oblubieńca, zaprowadzone na Żmudzi r. 1734 przez biskupa Aleksandra Mikołaja Horaina, tak iż mało bywało kościołów parafialnych, w których by takowe na Żmudzi nie istniało. Były też Bractwa S. Anny, S. Jana Nepom. Różańcowe i Szkaplerzne

Święte miejsca pielgrzymek i Obrazy cudowne. Najsłynniejszem miejscem pielgrzymek pobożnych na Żmudzi jest Kalwarya żmudzka czyli Gordy, miasteczko w powiecie Telszewskim nad rzeką Wardawą położone. Biskup żmudzki Jerzy Tyszkiewicz fundował tu r. 1637-1639 przy Kościołku S. Jana (na górze Chrzciciela) 19 Kaplic (czyli Stacyj) wymierzonych na wzór jerozolimski w Ziemi świętej, i ziemią z tamtąd przywiezioną poszerzył wprzódmiejsce na każdą stacyję. R. 1639 wybudował także nowy Kościół Wniebowzięcia N. Maryi P. i przy tymże Kościele r. 1642 Dominikanów osadził, wyjednawszy oraz 1644 r. odpusty dla tego miejsca świętego od Urbana VIII (d. 8 Lipca 1644). W Kościele są 3 obrazy cudowne N. Maryi P., P. Jezusa i S. Wincentego Ferreriusza. Największe tu odpusty bywają w Wielki tydzień i na Wniebowzięcie N. Maryi P. na które się do 20000 pobożnych pielgrzymów gromadzi. — Podobnej czci świętej doznają Stacye jerozolimskie przy Klasztorze Bernardynów w Cytowianach r. 1771 wystawione i ziemią świętą przez Bernardyna Antoniego Burnickiego przywiezioną posypane, odpustami od Klemensa XIV nadane; Kaplicę Ukrzyżowania Chrystusa wystawił swym kosztem p. Gojzlewski. — Kaplica Loretańska przy Kościele Bernardynów w Telszach r. 1650 Kosztem Abrahama Montrymowicza wzniesiona, w Święto N. P. Maryi Anielskiej czyli Porcyunkali od nabożnych licznie bywa zwiedzaną. — Najsławniejszym na całą Żmudź jest cudowny obraz N. P. Maryi w Szydłowie w Kościele parafialnym. Zjawiony r. 1612 i przez komisyą duchowną za cudowny ogłoszony, ukoronowany został d. 8 Września 1730 przystanemi od Piusa VII z Rzymu koronami złotemi. Najliczniej odwiedzanej odpust bywa tu d. 8 Września w Święto Narodzenia N. Maryi P. — Słynne są jeszcze cudowne obrazy N. Maryi P. na Żmudzi: w Ugianach w filialnym Kościele pod Betygołą (dekanat wieloński) który się zjawił r. 1657; w Olsiadach sławny już r. 1650 (jak Alb. Kojałowicz w Miscellaneach wspomina); w Świerach sławny także r. 1650; w Rosieniach w Kościele Dominikanów słynny cudami odr. 1733; F w Płungianach (dekanat retowski); — oraz wezwi od dawnej dyecezyi wileńskiej oderwanej: w Łogiszach (dekanat wiłkomirski) wspominany już r. 1650 przez Kojałowicza; w Jeziorostach czyli Słowo-Alexandrowsku miasteczku; jakoteż w Surdegach w cerkwi dawnego monasteru unickiego r. 1636 przez Annę Billewiczową fundowanego, a dziś na cerkiew prawosławną obróconego. — W parafialnym

Kościele w Ławkowie (dekanat worniański) znajduje się cudowny wizerunek P. Jezusa na krzyżu; a w Kretyndze w Kościele parafialnym cudowny obraz S. Antoniego z Padwy, do którego wiele ludzi z Żmudzi, Kurlandyi i Prus pielgrzymki odprawia.

Różnowiercy. Reformacyja dostała się zaraz na początku w XVI wieku ~~do~~ na Litwę z Prus, gdzie Wielki Mistrz Krzyżacki Albert r. 1525 jawnie przyjął wyznanie luterskie. Około roku 1539 zaczął Abraham Kulwa Żmudzin w Wilnie rozsiewać naukę Lutra i Kalwina. Popierał głównie na Litwie i Żmudzi wyznanie kalwińskie, reformowane czyli helweckie Mikołaj Czarny Radziwił wojewoda wileński, Mikołaj Rudy Radziwił hetman w. lit., Marek Wnuczek marszałek nadworny lit. z żoną swą Zofią Poszuszwiańską, Książęta Ogińscy, Sołomereccy i inna szlachta. Zabierano katolikom kościoły, stawiano nowe zbory; chciwi nowatorstwa plebani porzucali swe parafje zawierając związki małżeńskie; a Kalwinizm tak się rozkorzenił, iż na Żmudzi r. 1576 za czasów ożębłego i dwuznacznego w sprawach religijnych biskupa Jerzego Tyszkiewicza, ~~[illegible]~~ w całej dyecezyi zaledwie 6 plebanów (t. j. parafij) katolickich pozostało. a) Wyznanie reformowane helweckie czyli kalwińskie do którego po największej części moniejsi parafjanowie należeli, na (litewskim Kalwiszkiu) synodzie w Wilnie w Grudniu 1557 otrzymało swą organizacyją hierarchiczną. Podzielono wtedy całą Litwę na 6 Dystryktów czyli Senioratów z których Dystrykt Żmudzki obejmował zbory w dyecezyi żmudzkiej leżące, Dystrykt zaś Zawilejski obejmował zbory w tej części dyecezyi wileńskiej, która r. 1848 do dyecezyi żmudzkiej przyłączoną została. Wobu tych dystryktach wymienia Wołoniewski następujące zbory kalwińskie od XVI do XVIII wieku istniejące: Birże fund. 1584 przez Mikołaja Rudego Radziwiłła; Szydłow fund. 1592 przez Zofią z Poszuszwiańskich Wnuczkową, zniesiony 1728; Linkow (dekanat janiski) fund. 1593 Białozor, suprynowany 1689; Retow (dekan. retowski) fund. Marek Laurynowicz civan; Giatowo (koło Eiragoły, dekan. wieloński) fund. 1611, oddany katolikom 1678;

Korciany (dekan. Szkudzki) istn. 1611; Lingiany (dekan. retowski) fund. 161[illegible]; Ugiany (dekan. Wieloński); Lintupie (dziś w dyec. wileńsk.) istniał 1611 (czyli Lintupy); Suriniszki ½ (½) fundował Syrewicz; Nowemiasto (Karaimskie, część Lo[illegible] niewieża – dekanat Ponieweski) fund. 1612 Radziwiłłowie, zniesiony 1799; Grinkiszki czyli Hrynkiszki (dekanat krokowski) (½); Płoniany (może Kłowiany ½) niedaleko Szwabiszek (prawdopodobnie Łotany dekanat krokow[illegible] kościół niegdyś parafialny, r. 1729 oddany Kalwinom, istniał jeszcze r. 1754 jako filia Szwabiszek (na Żmudzi); Chwałojnie (dekan. worniański) fund. Adam[illegible] Kowicze; Kiejdany (dekanat krokowski) dwa zbory kalwińskie, polski i litewski fund. 1631 siedziba superintendenta; Bejnarowo (dekan. rządowski) fund. 1614; Gawry czyli Gaurieciszki (dekan. połocki) istniał 16[illegible] Katnoberzie (dekanat krokowski, paraf. datnow.) fundacyi Radziwiłłów; Montwidow (koło Kiejdan, dekanat krokowski) fund. około 1635; Kurtowiany (dekanat wiekszniański) kościół parafialny r. 1614 odebrali nazad katolicy od Kal[illegible] winów; Płoniany, ½ (½) kościół [illegible] odebrali na powrót katolicy w XVII wieku (zbór ten miał zapis na wioskach Burniszki i Jacuny koło miasteczka Zejmy w dekanacie kowieńskim); Rosienie (w dekan. wielońskim) fundow. 1611 (miał zapisy na 3 przyległych wioskach: Perkuniszki r. 1620 przez Samuela Billewicza, Dajnije, i Żołpie) zbór ten zburzono r. 1770; Widuk[illegible] le (dekan. szydłowski) zbór ten zniesiony r. 1713 miał modlitewnię we wsi Bliostrubiszki fundowany w XVII w. przez Bliostrubów; Ganiprawi[illegible] (dekanat szydłowski, parafia Kroże); Upita (dekan. poniewieski) fund. 1621 Jerzy Podbereski; Kielmy (dekanat szydłowski) fund. 162[illegible] Jerzy Gruzewski dziedzic (istnieje dotąd murowany); Monkiszki (dekanat szydłowski (dekanat szydłowski, parafia Kielmy) fundował Krzysztof Gorst[illegible] ciwun Kosciewski, istniał do r. 1714; Kurkle (dekanat uciański) istniał r. 1622; Lackow (dekanat wiekszniański) fund. 1622 Radziwiłłowie, do r. 1644 był kościół katolicki w ręku Kalwinów; Krasnogolicki (de[illegible] kanat szydłowski) fund. 1634, odbudował 1696 Dominik Pruszyński; Gruz[illegible] dzie (dekanat szydłowski, koło Widuk[illegible]) fund. 1636 Krzysztof Gruzdis, r. 1721 zniesiony; Pierze (dekanat krokowski, koło Kiejdan); Stoboda (dekanat wiekszniański koło Szawlian); Radziwiliszki (dekanat rządowski) istnieje dotąd; Podubis (dekanat wiekszniański) istniał w XVII wieku; Poszuszwie (dekanat krokowski) fund. 1638, zniesiony 1661; Greże czyli Grawie nad rzeką

Wentę (na granicy kurlandzkiej; dekanat szkudzki) fund. 1654 Putkamer; Bolsie czyli Pomusze (dekan. bolocki) fund. 1621 Sebastian Jangieliś później przyłączony do Szwabiszek; Salaty (dekanat janiski); Nestorow (w powiecie poniewieżskim) fund 1655 Puzynowie; Rekozty (w parafji szydłowskiej. — Podług Elsnera (Boguslaus Ignatius: Polonia reformata. Berolini 1754. 8°) istniały jeszcze na Żmudzi i w Wileńskiego biskupstwa części później do dyecezyi telszewskiej przyłączonej następujące zbory kalwińskie: a) W dystrykcie Żmudzkim: Kiejdany zbór parafjalny, z drugim filialnym tamże; Kielmy zbór parafjalny z filjami: Rosienie, Szydłow, Grezie i Krasnogoliszki; Dziewałtow (leżący już w dyecezyji wileńskiej); przy wszystkich tych zborach było 4 pastorów. b) W dystrykcie Zawilejskim (w dyecezyji wileńskiej): Birże zbór parafjalny; Popiele zbór parafjalny; Radziwiliszki zbór parafjalny; Nowe miasto (dziś Nowe miasto Karaimskie) nad Niewiażą zbór parafjalny; Szwabiszki zbór parafjalny z filjami: Bolsie i Płoniany; Sołomieść zbór parafjalny z filją Świadość; przy zborach w tym dystrykcie było 9 pastorów. Zbory dystryktu żmudzkiego używały przy nabożeństwie języka polskiego; zbory zaś dystryktu zawilejskiego języka litewskiego. — R. 1870 było w dyecezyi żmudzkiej (w guberniji Kowieńskiej) tylko 9 zborów kalwińskich: Kiejdany (mur.), Kielmy (mur.), Dziewałtow (mur.), Popiele (mur.), Sołomieść (drew.), Szwabiszki (mur.), Nowemiasto (drew.), Birże (drew.), Radziwiliszki (mur.). Pomiędzy temi zborami było 6 murowanych a 3 drewnianych. Wyznawców kalwińskich było 8086, przy 792,607 katolickiej ludności. Najcelniejszem miejscem dla ludności wyznania kalwińskiego jest miasto Kiejdany, gdzie się znajduje starożytny murowany największy na Żmudzi zbór, który (Mikołaj Radziwił Rudy, zaprowadziwszy tu wyznanie kalwińskie w r. 1560 w Kiejdanach) zaraz r. 1626 stawiał Krzysztof Radziwił hetman polny lit. Przy tym zborze było gimnazyum kalwińskie dla młodzieży założone r. 1625 (zniesione 1842) i drukarnia litewska istniejąca 1650-1654. Akta zboru kalwińskiego w Kiejdanach wymieniają pod r. 1637 wielu mieszkańców tutejszych wyznania reformowanego, noszących imiona: Anderson, Arnett, Bennet, Conuot, Cuthbert, Dzemson, Dawidson, Dunkan, Dieplem,

drewniany fund. 1582 przez Radziwiłła, murowany 1590, odrestaurowany 1784

Forbes, Forsay, Gordon, Grey, Halliburton, Hamilton, Iley, Joram, Inglis, Knox, Krawent, Lewingston, Molleson, Peterson, Ramsay, Ross, Scharp, Sandelelo, Skrömfer, Simpson, Syton i.t.p. Byli to wychodzcy z Szkocyi, którzy z powodu prześladowań religijnych za Jakuba I i Karola I Królów angielskich tu się osiedlili. (Wołonowski, II. str. 237). (Obacz też Zbiór dokumentów dotyczących miasta Kiejdan, w Archeograficzeskij Sbornik dokumentow otnosiaszczych sia k'istorii Siewiero-zapadnoj Rusi, izd. uprawl. Wilensk. uczebn. okruga. Tom VIII. Wilno 1870.) — b) Wyznanie luterskie, rozpowszechniło się równocześnie z katolickiem na Żmudzi; mniej jednakże i to przeważnie z klasy mieszczan liczyło wyznawców. R. 1754 (podług Thomas Chrift. Siegm: Altes und neues vom Zustande der evangelisch-lutherischen Kirchen im Königr. Polen. 1754) liczyło na Żmudzi tylko 2 zbory parafialne: w Kiejdanach gdzie w r. 1629 Krzysztof Radziwiłł drewniany zbór wystawił, a Janusz Radziwiłł wojew. wileń. później wymurował; i w Birżach również przez Radziwiłłów fundowany. Przy końcu XVIII wieku napłynęło wiele niemieckich mieszczan kupców i rzemieślników wyznania luterskiego na Żmudź, tak iż tako: wych r. 1870 w telszewskiej dyecezyi 30,279 liczono; posiadających 20 zborów z których 11 murowanych a 9 drewnianych jako to: Kiejdany, Szkudy (dawniej Johannesberg), Żejmele, Kretynga, Birże, Szawle, Taurogi, Kowno parafialne, i Telsze (filia do Szkud). Szawlany (filia), Żwingie (filia do Taurogów), Rosienie (filia), Skaudwiły (filia), Olkuszki (pod Oknianami — filia wystawiony r. 1837), Janiszki (filia), Stare Żagory (filia), Jurborg (filia), Poniewież (filia). — Dawniejszemi czasami były jeszcze zbory luterskie we wsi Pojury pod Krożami i w Siadach. — Prawosławni wyznania grecko-nieunickiego, których r. 1870 w Kowieńskiej gubernii 8,754 liczono, posiadają 17 cerkwi od r. 1837 dopiero wzniesionych, mianowicie: Kowno 2 (kościoły jezuickie i franciszkańskie), Raudany (cerkiewka w zamku dawnym), Kiejdany (wymurowana przez hrab. Czapskiego na miejscu dawnego monastera), Rosienie (drewniana postawiona 1842), Taurogi (pierwotnie w Jurborgu r. 1837 założona, r. 1853 do Taurog przeniesiona, w domu), Wilkomierz (drewniana fund. 1849), Poniewież (z kościoła Piarów przerobiona r. 1849) Podubis (z monasteru unickiego fundowanego r. 1753 drewniana), Szawle (w domu prywatnym), Telsze (w domu prywatnym), Słowo alexandr. (fund 184[illegible]

(fund 1839)
Widze, Antolepty (z Kościoła Karmelitów r. 1851 przerobiona), Brastaw, Wesetowo (przerobiona z cerkwi uniackiej fundowanej r. 1789), Kozaczyzna (przerobiona z bazyliańskiego monasteru unickiego fundowanego r. 1745 zwanego Helijanowskim), Wenusow (przerobiona z kościoła katolickiego r. 1845), Pożajście z monasterem prawosławnym (przerobiona r. 1832 z klasztora Kamedułów fundowanego r. 1662), Surdegi z monasterem prawosławnym (przerobiona r. 1812 z dawnego monasteru unickiego fundowanego r. 1636). — Raskolnicy osiedli przy końcu zeszłego wieku w gubernii kowieńskiej, należą oni do sekt Teodozyjewszczyzny i Filiponów; r. 1870 liczono ich 14,773; mają swe modlitewnie w następujących miejscach: Rymki (powiat kowieńsk.), Puszcza, Pojeziory, Kwaliszki, Pojeziorcy, Poże, Styrpy, Zabłudowo (pow. wiłkomiers.), Degucie, Widunce, Madniewka, Karolince, Bobryszki, Czechowszczyzna, Widze. Modlitewnie te są drewniane. Raskolnicy trzymają się zasad Bezpopowszczyzny. — Wyznania niechrześciańskie: 1) Żydzi którzy r. 1662 na Żmudzi ponajwiększej części w Retowie, Rosieniach i Połądze żyli i których wtedy zaledwie 636 dusz liczono, tak się rozmnożyli, iż w całej Kowieńskiej guberni r. 1870 do 114,186 rachowano. Posiadają oni 33 bożnic (Beszmedrysz, Synagog) i 172 szkół modlitewnych (Schüle). Najwięcej ich przebywa w Telszach, Rosieniach, Birżach a mianowicie w Szawlach gdzie mieszkają tak zwani Chasydymowie czyli Skakuny (starowiercy). — Karaimów Żydów liczono r. 1850 tylko 251 żyjących głównie w mieście Poniewieżu, gdzie mają swą modlitewnię; używają oni prócz swego języka tatarskiego. — Tatarów Mahometan rachowano r. 1870 ludności 418, mają oni swój meczet i swego mułłę w miasteczku Widzach. (Ob: Afanasjew D.: Materijały dla geografii i statystyki Rossii: Kowenskaja gubernija. Sankt-Peterburg 1861 str. 510).

Poczet Biskupów Żmudzkich.

1) Maciej herbu Zmin pochodzenia niemieckiego, rodem z Wilna*) Doktor Teologii proboszcz wileński, znający dobrze język litewski, za staraniem Witolda Aleksandra Wielkiego Księcia Lit. wyświęcony na pierwszego biskupa żmudzkiego, objął r. 1417 w Sobotę po Święcie 11000 Dziewic nową dyecezyą, i zaraz w niedzielę nazajutrz (d. 24 Października) poświęcił (konsekrował) katedralny S. Alexandra w Worniach. Gorliwością swą apostolską poruszył przeciwko sobie Żmudzinów, tak iż r. 1418 przed niemi z Worń do Łuknik na niejakiś czas przenieść się musiał. Za niego r. 1426 składała się kapituła z 6 kanoników, a dyecezyja z 9 parafij. — R. 1421 przeniesiony na biskupstwo wileńskie, umarł d. 29 Lipca (v.s.) 1453 przerzywszy przeszło 80 lat.

*) podług innych rodem z Frok i był herbu Odyniec

2) Mikołaj Dzierzgowicz herbu Wieniawa Polak (podług Czerskiego, zwany także Tatarzynem) pleban w Nowych Trokach, obrany biskupem przez Kapitułę d. 20 Stycznia (v.s.) 1421, objął dopiero r. 1424 Katedrę. Ustąpił z niej r. 1432 (zmarzony), albowiem w tym roku na prośbę Świdrygiełły Bolesława Wielkiego Księcia Lit. wyjednał papież Eugeniusz IV w Rzymie Piotra kapelana tegoż Księcia na biskupstwo żmudzkie (podczas trawowania prześladowania od Świdrygiełły w Żmudzi, Raczyński: Kodex dyplom. Litwy, str. 260). Jeszcze r. 1435 w dzień S. Bartłomieja Apost. z obozu Świdrygiełły w powiecie Zawilejskim, ogłosił tenże Piotr biskup list pasterski do szlachty żmudzkiej wzywając aby mu oświadczyli pisemnie, czy go chcą mieć za biskupa (Wiszewski i roztrząsania. Wilno 1841 Tom 59, Zeszyt II str. 21 str. 131-133). Zdaje się iż ten Piotr niebył w stanie utrzymać się przy biskupstwie, i dlatego go też w spisach biskupów żmudzkich niezamieszczano. Po objęciu rządów Żmudzi przez Wielkiego Księcia

Zygmunta, powrócił r. 1436 Mikołaj Dzierzgowicz naprowrót do swego biskupstwa, którym zarządzał aż do r. 1453, w tym albowiem r. przeniesiony na biskupstwo wileńskie, zmarł 1462

3) Marcin I Kanonik żmudzki, pleban w Łuknikach około r. 1456, za żądaniem króla Kazimierza Jagiellończyka obrany biskupem żmudzkim; przez papieża Kaliata III potwierdzony, niespełna rok rządził dyecezyą, zmarłszy około r. 1457.

4) Jakób z Trok zwany Raudonas (czerwony) z powodu zbytecznego używania trunków upajających, był biskupem żmudzkim r. 1457 – do r. 1459.

5) Bartłomiej I Mazur, rodem z Pułtuska, namiętny i burzliwy rozjątrzył na siebie diecezanów do tego stopnia, iż razu jednego mało się nie stał ofiarą gniewu pospólstwa, ratując się wyjazdem do Kiejdan. Rządził dyecezyą od r. 1459 do 1460.

6) Jerzy I. Litwin rodem z Wilna, wprzód archidyakon wileński, zjednał sobie wszystkich swą łagodnością. R. 1463 zbudował Kościół katedralny w Worniach z drzewa. Umarł w drodze jadąc do Wilna d. 25 (a podług Wołonczewskiego d. 23) Lutego 1464.

7) Maciej II. z Topoli herbu Powała czyli Ogończyk, Polak, rodem z Łęczyckiego wprzód archidyakon wileński, potwierdzony na biskupstwo przez papieża Piusa II; rządząc przez 7 lat dyecezyą, wybudował Kościół w dobrach biskupich Olsiadach. Umarł r. 1471.

8) Bartłomiej II. Świrenkowicz Litwin, oddawał się muzyce i biesiadom, rządził dyecezyą od r. 1472 do r. 1484.

9) Marcin II. z rodziny Wojsznarów, herbu Kot morski (Meeraffe) Żmudzin, przedtem pleban szawelski. R. 1499 przypuścił do swego herbu świeżo wykrzczonego Żyda litewskiego Stanisława Oszejko, któremu król Jan Olbracht d. 6 Maja 1499 nadał Szlachectwo (Dyszyszewski: Cod. dipl. I str. 354). Tegoż r. 1499 d. 24 Lipca był na sejmie w Wilnie, i wraz z innemi

senatorami podpisał uchwały swego sejmu (Łaski: Commune, pag. 130–
Dantowicz: Skarbiec dyplom. I. str. 251). – Czerski pisze o nim iż nad-
używał gorących napojów. (Kojałowicz: Miscellan.) R. 1491 dał Worniom
przywilej na jarmarki cheremińskie. – Umarł około r. 1499.

10) Marcin III ... rodem z Wilna z przodków niemieckich
kształcił się pierwotnie w Polsce, później we Włoszech gdzie się
przeszło lat 30 przykładał do nauk prawnych. Wróciwszy na Lit-
wę został najprzód Archidyakonem wileńskim. R. 1501 posunięty
na biskupstwo żmudzkie, towarzyszył Królowi Aleksandrowi
r. 1505 d. 1 Marca na zjeździe w Brześciu litewskim (Dantowicz
Skarbiec I. str. 272) i tegoż roku d. 26 Maja na sejmie w Radomiu.
(Rzyszczewski: Codex I str. 229). Mocno się przyłożył do oświecenia
duchowieństwa stosownemi przepisami i przykładem. Otrzymał on
r. 1503 od Króla prawo kollacyi następnych plebanii: w Worniach,
Wielonie, Wierzbołowie, Kołtyniankach, Krożach, Widuklach, Ej-
ragole, Betygole, Rossieniach, Kielmach i Obiadach. Umarł
r. 1514. – Niektórzy dają mu za następcę Pawła biskupa żmudz-
kiego w r. 1519. – R. 1518 we wrześniu odbył się synod diecezalny żmudzki
w Worniach, na którym prezydował Albinus Kanonik wileń. Jest Decret. (Zeiberg: Łaski, str. 45) (Był to właściwie synod diec. zalny wileński)

11) Mikołaj II Radziwił Książe na Goniądzu i Medelach
herbu Trąby, najmłodszy syn Mikołaja III Radziwiła woje-
dy wileńsk. Kanclerza W. X. Lit. i Elżbiety Nasiłowskiej, został
r. 1522 mianowany biskupem żmudzkim. Zaraz na początku
rządów jego, zaczął ojciec biskupa stawiać murowany katedral-
ny Kościół w Worniach, lecz śmiercią zastrzony zaledwie r. 1522
fundamenta położył. Biskup Mikołaj Radziwił fundował r. 1527
przy katedrze w Worniach pierwszą prelaturę Archidyakona żmudz-
kiego którą prebostwem w Krakinowie uposażył, a pierwszym Ar-
chidyakonem mianował kanonika wileńskiego Jerzego Salat. W
majętności swej Knyszyńskie fundował Radziwił r. 1536 kościół
parafialny. Zdaje się, iż biskup Radziwił żyjąc w ciągłych zatar-
gach z swą Kapitułą, usunął się od biskupstwa żmudzkiego i lubo
Wołonczewski: (Zemaitia wiskupiste I str. 79) śmierć jego w r. 1522
podaje (a Czerski nawet mylnie, w r. 1519), widać jednakże z rodowodu

Radziwiłłów, iż Mikołaj Radziwił biskup żmudzki zmarł do-
piero d. 3 Listopada 1546 (Icones Radivil. – Kotłubaj: Galerya
Nieświeżska str. 44).

12) Mikołaj Wizgajło dziekan wileński proboszcz trocki
rodem z województwa trockiego, obrany r. 1527 na biskupstwo ki-
jowskie. Podług Bartoszewicza (Encyklopedia powsz. III str. 625)
posunięty r. 1529 na biskupstwo żmudzkie; a podług Wołoncews-
kiego, mianowany r. 1518 biskupem kijowskim, r. 1532 zaś biskupem żmudzkim potwierdzony przez papieża Pawła III. R. 1533
mianował on Walerian Protasewicza Suszkowskiego plebana
krożkiego kanonikiem żmudzkim. Jako mąż cnotliwy i zastrzy-
żony, starał się niesnaski z Kapitułą przez Radziwiłła biskupa wzniecone, załagodzić. (Ob: Wizerunki naukowe Tom 60 str. 51)
– Zdaje się, iż prawdopodobnie był tylko administratorem
biskupstwa żmudzkiego. Wspomniany jeszcze r. 1538.

13) Jerzy II Talat rodem ze Żmudzi, proboszcz trocki Kanonik wileński, pra-
Tatarchidyakon żmudzki, zmarł przed rozpoczęciem rządów
biskupich. – Zdaje się iż również był tylko administrato-
rem biskupstwa żmudzkiego. (Rubryce żmudzkie pomijają tego bisk.

14) Wacław Wierzbicki herbu Radwan kanonik wileń-
ski, wyświęcony r. 1534 w Wilnie na biskupa żmudzkiego. Czynny
w urzędowaniu wybudował (r. 1551) Kościół w Masiadach, ostatnim
kosztem odrestaurował Kościół w Olsiadach dobrach biskupich
oraz poświęcił nowozbudowane Kościoły w Sudejkach (1538),
Siadach (1538), Butkiszkach (1538), Szadowie (1542), Wilkii (1542),
Bejsagole (1539). W Worniach wystawił nowy katedralny kość-
ciół S. Piotra i Pawła, z drzewa, który rzeźbionemi ołtarzami i ob-
razami sprowadzonemi z Flandryi przyozdobił. Sprowadził
on także do Żmudzi uczonego prawnika x. Piotra Rojzyusza (Ruy
Zboros) którego mianował kanonikiem żmudzkim i plebanem w Kro-
żach. Krzyżny i rządowy zreparował domy kapitulne, zaprowadził lepsze
gospodarstwo w dobrach biskupich, opatrzył młyny groblami, stawami

i t.p. wskutek czego znaczne złożył kapitały. R. 1542 w d. 19 maja zasiadał w Wilnie w sądach duchownych zwołanych przez Pawła Kozicia Holszańskiego biskupa wileń. wcelu wykarenia Abrahama Kulwy, apostaty rozsiewającego Kalwinizm. – Na Synod prowincyalny który się odbył w Piotrkowie d. 13 Października 1542 wysłał swych delegatów z Kapituły; Umarł ten biskup w Sierpniu r. 1555 w Oloiadach; po jego śmierci rozdrapano zebrane bogactwa. –

[również i na Synod prowincyonalny w Lęczycy r. 1547 wysłał jako delegata swego Kasyra z Zagłoby Kanonika znudzk. – sam zaś r. 1555 przysłał w Wilnie na synodzie dyec. wileń. d. 1555 w lutym na synodzie dyec. w Worniach.

15) Jan Domaniewski z Domaniowa herbu Lubicz dziedzic na Krupie, Polak, za młodu zwiedził Włochy, Hiszpanię. Z plebana w Świi, Sokołowie i Remiście, dalej z Proboszcza prałata Kapituły wileńskiej, r. 1556 d. 23 Listop. przez króla Zygmunta Augusta posunięty na biskupstwo żmudzkie, potwierdzony przez Piusa IV papieża, nie bez oporu ze strony Litwinów, którzy niechętnem okiem patrzeli na mianowanie w kraju litewskim Polaka, z pominięciem Litwina. Gorliwy i czynny w urzędowaniu, sam pisał dobrze po łacinie, dożył późnej starości i umarł r. 1563, powszechnie szanowany. Porządzał on parafje w swej dyecezyi, których wtedy liczono 38. Wezwał on do Oloiad uczonego prawnika x. Piotra Ruiz (Rojzyusz) de Moros Hiszpana archiprezbitera i kustosza wileńskiego, kanonika żmudzkiego, plebana krożskiego dla napisania Statutu czyli Ustaw dla Kapituły żmudzkiej. Statuta te pod tytułem: „Constitutiones ecclesiae cathedralis Medicensis seu Samogitiae Anno 1561 mense Septembri conscriptae" otrzymały r. 1562 nowy dodatek: „Novellae Constitutiones ecclesiae Medicensis". Statuta te przyjęte przez Kapitułę, potwierdzone zostały w Piotrkowie r. 1563 przez Nuncyusza papieskiego

[r. 1556 d. 11 Września na synodzie prowincyonalnym w Łowiczu przez swego delegata Kanonika miednick. Jana Torrinus Dr. Praw Poznańczyka złożył wyznanie wiary katol. przed nuncyuszem Alojzym Lippomani)

16) Stanisław Narkuscio czyli Narkuski syn Gabryela Litwin, wykształcony w Akademii Krakowskiej, został najprzód Archidyakonem Łuckim, r. 1551 Kanonikiem wileńskim wreszcie Archidyakonem wileńskim, proboszczem w Tykocinie. Mianowany d. 30 Listopada 1563 przez króla Zygmunta Augusta, biskupem żmudzkim. Zaledwie potwierdzony przez papieża Piusa IV r. 1564 nim objął biskupstwo żmudzkie zmarł d. 13 Lutego 1565 w Tykocinie. Był on Magistrem nauk wyzwolonych.

[r. 1557 będąc Kanonikiem wileńskim jako delegat biskupów wileńsk. żmudzk. i kijowsk. jeździł na synod prowincyonalny piotrkowski.

17) Wiktoryn Wierzbicki herbu Radwan, obrany na biskupstwo żmudzkie w Lutym 1565, po potwierdzeniu przez papieża Piusa V. wyświęcony na biskupstwo w Wilnie 1566, w Krótce bor. 1567 przeniesiony na biskupstwo łuckie, zmarł r. 1588.

18) Jerzy III Pietkiewicz czyli raczej Piętkiewicz herbu Dziatosza, objął biskupstwo żmudzkie r. 1567. Lubo pozostawał katolikiem, tak był ostygłym i niedbałym w swem urzędowaniu, oddając się rozrywkom światowym, mianowicie myśliwstwu i zaniedbując nabożeństwa: iż z pobliskich Prus prawie po całej dyecezyi żmudzkiej rozszerzyła się znacznie nauka Kalwina i Lutra, której jak się zdaje sam biskup tajemnie sprzyjał. Wiele kościołów opanowali Kalwini i Lutrzy mianowicie w Tawrogach (oddany Lutrom przy Radziwiłła), w Salatach, Wajgowie, Szydłowie, Poszuszwach, Kielmach, Rossieniach, Kiejdanach, Kurłowianach. Przy końcu żywota tegoż biskupa liczono już na Żmudzi 10 luterskich, a 41 Kalwińskich zborów, a 3 kościoły katolickie, a księży katolickich w całej dyecezyi zaledwie 7, (Ob. Kojałowicz: Miscellanea str. 67), albowiem wielu porzuciło Katolicyzm i pobrało żony. Jerzy Pietkiewicz podpisał d. 1 Lipca 1569 na Sejmie lubelskim wraz z innemi Senatorami akt Unii lubelskiej. Czyniąc zadość uchwałom powszechnego Soboru trydenckiego, fundował r. 1570 w Worniach Seminarium dyecezalne, któremu znaczną sumę legował. Umarł r. 1574 w Worniach.

19) Melchior Książe Giedroyć herbu Loraj, syn Hanusia marszałka W. X. Lit. kustosz wileński, miał współzawodnika o biskupstwo Jakuba z Książąt na Zbarażu Woronieckiego proboszcza geranońskiego, przez zalecenie jednak Króla Henryka Walezyusza, potwierdzony w Rzymie na biskupstwo żmudzkie r. 1575, wyświęcony w Wilnie, r. 1576 przybył do Olsiad. Objąwszy rządy gorliwie pracował nad przywróceniem katolicyzmu na Żmudzi. Wezwawszy z wileńskiej dyecezyi kapłanów, osadził ich przy opuszczonych parafiach, niektóre kościoły odzyskał od różnowierców, inne zaś erygował i konsekrował; łagodnem zaś postępowaniem i bogobojnym ży-

wotem mnostwo osob na łono kościoła katolickiego przywrócił. R. 1582 towarzyszył królowi Stefanowi w Rydze. R. 1587 wezwał na Żmudź Jezuitów do prac apostolskich, których w Worniach i Błoniach przy swym boku własnym nakładem utrzymywał. Odbywszy w r. 1587 wizytę swej dyecezyi podzielił takową na 3 dekanaty: Wierzbołowski czyli Zaniemeńskí (Uzinemone), Widuklański i Łuknicki; przy katedrze w Worniach był wtedy kanonikiem sławny historyk litewski Maciej Ossostowic Stryjkowski. Na ręce biskupa Giedrojcia przysłał r. 1580 papież Grzegorz XIII wdarze dla króla Stefana miecz poświęcany. Giedrojć biskup wyznaczony był Komisarzem r. 1591 do ugodzenia sporów pomiędzy wojskiem i Podskarbim litewsk. r. 1598 do ustanowienia granic pomiędzy Kurlandyją a powiatem brastawskim, a r. 1601 pomiędzy Kurlandią i Księstwem Żmudzkim. Roku 1609 zakończył swój żywot świętobliwy, pochowany d. 11 Maja w Worniach.

20) Mikołaj Pac herbu Gozdawa, syn Pawła Kasztelana wileńskiego, kanonik i sufragan wileński oraz kijowski, obrany biskupem żmudzkim 1609 r. w Maju, potwierdzony r. 1610 przez papieża Pawła V. Przy katedrze w Worniach fundował on r. 1613 kaznodzieję i spowiednika. Tegoż roku pełnił urząd Komisarza do rozgraniczenia Żmudzi od Prus i Kurlandyi. Poruczywszy administracyją biskupstwa x. Melchiorowi Giejsz Eliaszewiczowi kanonikowi, jadąc do Rzymu umarł w Padwie d. 6 Września 1619 mając lat 52.

21) Stanisław II Kiszka herbu Dąbrowa, ~~1580~~ w. 1584 syn Stanisława Kiszki wojewody mościsławskiego i Elżbiety Sapieżanki, żyjąc z początku w stanie świeckim, został wojewodą smoleńskim i pojął za żonę Zofią Konstancyą Zienowiczównę wojewodzankę brzeską. Wkrótce jednakże rozwiódł się z żoną i porzuciwszy urząd, obrał stan duchowny. Był najprzód scholastykiem wileńskim, proboszczem gierwatowskim dalej koadjutorem biskupstwa żmudzkiego, nakoniec r. 1619 biskupem żmudzkim. R. 1621 zapisał Kapitule żmudzkiej dobra swe dziedziczne Dokszyce w powiecie oszmiańskim (złożone z wsi Dokszyc, Dameysze i Tortunie)

na których to dobrach opart fundusz dla sufragana żmudzkiej, którą równocześnie fundował. Pierwszym sufraganem żmudzkim mianował Mikołaja Powercyusza czyli Powetryusza prałata żmudzkiego, któremu rocznego dochodu 600 złp. z Dokszyc naznaczył. Równocześnie fundował Jan Wyszomirski przy katedrze żmudzkiej prałata proboszcza (Praepositus), zapisawszy na ten cel 3000 kop litewskich. Obie te fundacyje zatwierdził papież Urban VIII. r. 1622. Biskup Stanisław Kiszka ogłosił w Worniach d. 24 Kwiet. na 1622 r. przyjęcie w swej dyecezyi ustaw Soboru trydenckiego, [podzielił biskup dyecezyją swą na 4 dekanaty: Wiezbołowski, Łukniecki, Widuklański i Krożski.] Bjca swego nawrócił z Kalwinizmu do katolickiego wyznania. R. 1624 powierzywszy administracyją dyecezyi x. Janowi Wyszomirskiemu prałatowi proboszczowi żmudzkiemu, wyjechał do Włoch, skąd powróciwszy r. 1625, umarł ten światły i ludzki biskup d. 13 Lutego 1626 mając 42 lat. Po jego śmierci był administratorem x. Jan Kozakiewicz Kanonik żmudzki.

22) Abraham Wojna herbu Trąby syn Szymona Kasztelana mścisławskiego wyznania grecko-unickiego, został r. 1599 kanonikiem wileńskim, wysłany przez stryja Benedykta Wojnę biskupa wileńsk. do Rzymu na nauki, zwiedził Włochy i Niemcy, skądpowróciwszy, mianowany r. 1611 sufraganem wileńskim z tytułem biskupa methoneńskiego. R. 1627 otrzymał biskupstwo żmudzkie (na które Kapituła x. Jana Wyszomirskiego prałata proboszcza żmudzkiego obrać chciała). Gorliwy i bogobojny odzyskał kilka kościołów zabranych przez heretyków, i na wymurowanie katedry w Worniach 3000 zł. zostawił. R. 1630 posunięty na biskupstwo wileńskie które objął 14 Października 1631, umarł w Wilnie d. 12 Marca 1639 przeżywszy lat 80.

23) Melchior II Giejsz Eliaszewicz herbu własnego, pochodzący z rodziny Giedygołdów, otrzymawszy d. 29 Marca 1595 święcenia kapłańskie, sprawował najprzód obowiązki przy biskupie Melchiorze Giedrojciu, dalej plebanem w Myszagole, proboszczem w Krożach, archidyakonem wileńskim będąc, został sufraganem żmudzkim, i

referendarzem W. X. Lit. a r. 1631 biskupem żmudzkim. Jako senator podpisał elekcyą króla Władysława IV. Po krótkich rządach umarł ten zniatły i uczony biskup d. 28 Stycznia 1633, pochowany w w Worniach d. 15 Lutego 1633.

24) Jerzy IV Tyszkiewicz herbu Leliwa, na Łohojsku i Berdyczowie, syn Jana Eustachego wojewody brzeskiego i Zofii Księżniżki Wiśniowieckiej; kształcił się w Krakowie w szkołach jezuickich pod okiem stryja swego Jerzego Tyszkiewicza prowincyała Jezuitów. Zawód swój rozpoczął od kanonii krak.; r. 1626 został kanonikiem (kustoszem) wileńskim; r. 1628 jeździł na synod prowincyonalny do Piotrkowa, jako delegat Eustachego Wołłowicza biskupa wileńsk. Z archidyakonii wileń. postąpił r. 1627 na sufragana wileńsk. i biskupa Metonieńskiego. Gdy r. 1633 zawakowało biskupstwo żmudzkie, wyniesiony przez Władysława IV na takowe, otrzymał d. 23 Grudnia 1633 potwierdzenie papieża Urbana VIII. Zaraz po objęciu (r. 1634) biskupstwa zabrał się Tyszkiewicz do podniesienia upadłej karności w duchowieństwie i oświaty ludu prostego; kilka razy sam objeżdżał dyecezyą i odprawił synody dyecezalne: pierwszy w Worniach d. 13 Stycznia 1636 (czyli podług Wołoniewskiego d. 25 Marca 1636); drugi d. 13 Stycznia 1639 (czyli podług Wołoniewskiego d. 16 Stycznia 1639) w Worniach; trzeci d. 29 Czerwca 1643 w Błoniadach; czwarty d. 14 Lipca 1647 w Worniach. Za jego czasów znacznie się katolicyzm wzmógł na Żmudzi; sam biskup fundował kilka klasztorów jako to: Dominikanów w Gordach gdzie r. 1637 Tyszkiewicz sam oznaczył miejsca na których miały być fundowane kapliczki Męki Pańskiej, poszerzając te miejsca ziemią i zaprowadził nabożeństwo obchodzenia dróżek Męki Pańskiej. Również r. 1642 zaprowadził Dominikanów w Rossieniach, Karmelitów dawnej obserwancyi w Birżach r. 1644 i Dominikanki czyli Katarzynki w Krokach r. 1645. Ze Żmudzi jeździł często na Sejmy do Warszawy. Przy katedrze w Worniach r. 1639 wraz z ks. Jerzym wojewodą fundował prałata Dziekana, któremu przeznaczył na dotacyą plebanią w Betygole; fundacyą tę potwierdził tegoż roku w Warszawie nuncyusz papieski Mariusz Filonardi arcybiskup aweniońsk. Wysłany w poselstwie przez króla Władysława IV do Rzymu r. 1638, otrzymał od papieża Urbana VIII godność

prałata domowego papieskiego oraz administratora (dawnego kurońskiego czyli piltyńskiego (wendeńskiego, inflanckiego) biskupstwa z warunkiem odzyskania na powrót zabranych tamże kościołów przez ewangelików. Jeździł też drugi raz do Rzymu w sprawie kanonizacyi S. Stanisława Kostki r. 1641, skąd przywiózł dużo relikwij, które podarował kościołowi katedralnemu w Worniach. R. 1641 fundował przy katedrze urząd Kanclerza któremu na dotacyję przeznaczył plebanią w Tawrogach. R. 1643 założył przy Kościele w Szkudach Bractwo S. Izydora oracza, za pozwoleniem papieskim, które się później i po innych kościołach żmudzkich rozszerzyło. R. 1644 wysłany od Króla jeździł na sławny zjazd Katolików z protestantami do Torunia (Colloquium charitativum).

[od r. 1643 biskupa chryzopolitańskiego]

Po śmierci Jana Kozakiewicza (sufragana żmudzkiego plebana w Szydłowie i Rosieniach (który umarł 1646 w Worniach, otrzymawszy od Tyszkiewicza sufraganią po zgonie Jerzego Wyszomirskiego sufraganai 1647 biskupa chryzopolitańskiego, żyjącego 1636) mianował (sufraganem Jerzego Lepaczyńskiego biskupa Spigaceńskiego archidyakona żmudzkiego

[Który umarł d. 26 Maja 1649)

R. 1647 na miejsce 4 dawniejszych dekanatów, podzielił Jerzy Tyszkiewicz podczas wyrodu w Worniach całą dyecezyją na 6 dekanatów: Krokowski, Retowski, Janiski, Szkudzki, Szadowski i Wierzbołowski. — Z biskupstwa zaś kurońskiego (przydzielił kościół w Mitawie (Mitawgen) do dekanatu Janiskiego; kościoły zaś w Goldyndze i Alsztangos) do dekanatu Szkudzkiego. Za rządów Tyszkiewicza zapisał Bardawski (Mikołaj Jan) 18000 zł. na wymurowanie nowego kościoła katedralnego.

[przy którem wtedy był prałatem proboszczem x. Sebastian Pikiel, a prałatem Kustoszem x. Jerzy Białozorowicz tamże król.)

Król Jan Kazimierz po śmierci Abrahama Wojny przeniósł d. 26 Maja 1649 Jerzego Tyszkiewicza na biskupstwo wileńskie, z zatwierdzeniem papieża Innocentego X. d. 8 Grudnia 1649; lecz dopiero 1650 w Maju objął Tyszkiewicz wileńskie biskupstwo. Unikając burzy wojennej r. 1656 schronił się Tyszkiewicz do Królewca, gdzie zmarł d. 17 Stycznia 1656. Ciało tego zasłużonego i najcelniejszego biskupa spoczywało przeszło 100 lat w sklepach kościoła luterskiego w Domnawie w Prusiech, skąd takowe Antoni Tyszkiewicz biskup żmudzki na Żmudź sprowadził i d. 3 Stycznia 1762 w cynowej trumnie w kościele dominikańskim na Kalwaryi w Gordach pochował.

25) Piotr Parczewski herbu Nałęcz, kształcił się za młodu w Akademii wileńskiej, gdzie otrzymał godność Doktora. Z proboszcza infułata Starodubowskiego,

przeniesiony r. 1636 na swieżo utworzone biskupstwo smoleńskie, na które przez Urbana VIII r. 1638 potwierdzony został. D. 12 Lutego 1650 wyniesiony na biskupstwo żmudzkie, objął d. 9 Lipca rządy takowego. Wyświęcił on na sufragana żmudzkiego Stanisława Świętyckiego z Mazowsza, proboszcza warszawskiego (który potem został biskupem chełmskim). R. 1651 d. 9 Lipca odprawił w Worniach synod dyecezalny, który trwał dni 11. R. 1656 fundował przy katedrze żmudzkiej prałata Kustosza, zapisawszy na ten cel 31220 złp. – Za rządów tego biskupa w dziedzinnej wsi Linkowcu (Lęnkaute) pod Krożami, (r. 1657) Mikołaj Jan Bardawski z żoną swą Helenę Chrząstowską fundował klasztor Norbertanek, którym zapisał 2 wioski Giejżyszki i Kozieniaki, wystawiwszy kościółek zwany Domkiem Loretańskim, z 7 kaplicami i murowanym klasztorem, chcąc z Krakowa sprowadzić zakonnice. Jednakże rychła śmierć dziedzica przerwała tę fundacyją, iż niewieszta wzięcie. R. 1658 ogłosił biskup Parczewski dekretem obraz N. Maryi P. w kaplicy miast: Ejakoteż przeniósł tegoż obraz N. Maryi z dworu do kościoła w Ewerach. teczka Ugiany (koło Rosień) za cudowny. Parczewski jako mąż uczony pozostał w swej dyecezyi podczas najścia niepr zyjacielskiego szwedzkiego w Dziesiatach r. 1655–1656. Umarł d. 15 Lutego 1659 (pochowany d. 18 Lutego w Worniach. Po jego śmierci był administratorem dyecezyi x. Paweł Puzyna prałat żmudzki.

26) Aleksander Sapieha herbu Lis, syn Fryderyka na Mańjowie Sapiehy podkomorzego włodzimierskiego i Ewy Kaszewskiej, kształcił się za młodu w Akademii wileńskiej, potem w Rzymie. Wróciwszy do kraju został najprzód referendarzem W. X. Lit., kanonikiem warszawskim, prałatem scholastykiem sandomirskim, kustoszem płockim, nareszcie kantorem i sufraganem wileńskim; mianowany od króla Jana Kazmierza d. 5 maja 1659 biskupem żmudzkim i potwierdzony przez papieża Aleksandra VII. nie prędko na Żmudź się wybrał z obawy przed Szwedami którzy przez Kurlandyją wpadłszy, srogo Żmudź niszczyli: Winiemiu jego rządził dyecezyą x. prałat Paweł Puzyna, a sam mieszkał w Rozwadowie. Dopiero po zawarciu traktatu oliwskiego, r. 1661 przybył na Żmudź i wnet ogłosił po dyecezyi (r. 1662) jubileusz od Aleksandra VII. nakazany. Później kilka razy jeździł do Warszawy na sejmy. –

konsekrował w swej dyecezyi kilka parafialnych kościołów, a r. 1663 Kalwinów z Szydłowa rugował, postanowiwszy tam katolickie probostwo. R. 1666 zdawszy rząd duchowny x. Florianowi Rzymińskiemu vicemu officyałowi (apicio?) wyjechał do Warszawy, gdzie d. 4 Maja 1666 od Króla Jana Kazimierza mianowany został biskupem wileńskim i dopiero d. 15 Sierpnia 1667 od Klemensa IX. otrzymał potwierdzenie. Umarł d. 22 Maja 1671, mając lat 47, w Wilnie.

27) Kazmierz Pac herbu Gozdawa, syn Piotra wojewody trockiego i Elżbiety Szemiotówny kasztelanki smoleńskiej. Będąc kanonikiem wileńskim zabrany został w niewolę rossyjską, z której dopiero 1662 powrócił. Wkrótce został prałatem proboszczem wileńskim, przyczem także trzymał infułackie probostwo w Gierasimiach. R. 1663 d. 16 Lipca mianowany biskupem smoleńskim; r. 1668 przeniesiony na biskupstwo żmudzkie dopiero d. 19 Sierpnia 1669. Rugowałon Kalwinów z parafji w Kielmach. R. 1670 ogłosił jubileusz przez papieża Klemensa X. nadany. R. 1680 zaczął stawiać murowany katedralny kościół w Worniach. Wyznaczony był od rządu Komisarzem do rozpłaty zaległego żołdu dla wojska i do rozstrzygnięcia sporów o biskupstwo kurońskie (kurszą wiskupistes). Umarł w Głoskach r. 1694. Wydał on ustawy synodalne z r. 1636, 1639, 1643 i 1647 pod tytułem: Collectanea Constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis. Vilnae, typo. Acad. Soc. Jesu 1690. 4to str. 151. — Do kościoła Katedralnego w Worniach, który opatrzył pięknym sprzętem kazał odlać dzwon wielki (który się stłukł podczas pożaru r. 1785). — Za rządów Paca był administratorem dyecezyi żmudzkiej najprzód x. prałat Władysław Giedrojć, a później Benedykt Zahorski officyał i sufragan żmudzki. — Sufraganem mianował Pac z Joachima Skirmunta Dra. Ted.

28) Jan Hieronim Kuszenstein (czyli jak niektórzy mylnie piszą: Kirchstein) Kryszpin herbu Kryszpin, syn Hieronima podskarbiego W. X. Lit. i Anny Zołockiej, kształcił się w Akademii wileńskiej. Z kanonika wileńskiego i referendarza W. X. Lit. został najprzód biskupem smoleńskim (jak Wołoniewski I. str. 185 fut. zymuje — może po Konstantym Brzostowskim ?), a r. 1695 d. 10 Maja przez króla Jana III. mianowany biskupem żmudzkim, przybył dopiero d. 6 Grudnia 1695 do Worn.

Biskup ten przy wjeździe Augusta II. na królestwo polskie, słuchał na granicy szlązkiej w Piekarach wyznanie wiary katolickiej tegoż króla tudzież przysięgi na pacta conventa. Za rządów tegoż biskupa wiele ucierpiała dyecezyja żmudzka od zdzierstw wojska szwedzkiego Karola XII.; mianowicie szwedzki jenerał Lewenhaupt zrabował parafie Żagory, Okmiany, Widukle. Umarł ten biskup d. 14 Lipca 1708 r. po którego śmierci administrował dyecezyą x. prałat Stefan Korf. Po śmierci biskupa Kryszpina, mianował nowowybrany król Stanisław Leszczyński, d. 15 Sierpnia 1708 biskupem żmudzkim wileńskiego prałata x. Piotra Potubińskiego, a to głównie za staraniem Leona Potubińskiego kasztelana nowogrodzk. ciwuna twerskiego. Nie utrzymał się jednak Potubiński przy biskupstwie, które z upadkiem Leszczyńskiego jako nominat musiał zaniechać.

29) Jan Mikołaj III. Zgierski herbu Dąbrowa z dziekana i sufragana wileńskiego, ~~biskupa narwskiego, a r. 1678 sekretarza J. K. M.~~ został najprzód ~~biskupem smoleńskim r. 1705~~ 2 Kwiet. 1705 biskupem smoleńskim; r. 1710 przez króla Augusta II. przeniesiony na biskupstwo żmudzkie. Na początku rządów tego biskupa fundował r. 1710 x. Stanisław Łukaszewicz pleban szadowski, nową prelaturę kanonicką przy katedrze żmudzkiej, zapisawszy na ten cel 30,000 złp. R. 1710 grasowało w lecie okropnie powietrze morowe na Żmudzi; biskup chcąc zapobiedz powstałej z tąd nędzy, przeznaczył 13,000 tynfów na jałmużny. R. 1713 oddał on Karmelitom dawnej obserwancyi w Kiejdanach (r. 1709 założonym) parafią. Umarł w Wilnie r. 1713 d. 6 Grudnia (jak Wołonowski I. str. 198 pisze; podług Rzepnickiego zaś i Czerskiego, umarł dopiero 1714 r.)

30) Paweł Bernard Sapieha herbu Lis, syn Jana hetmana polnego litewskiego i Konstancyi Herburtowny kasztelanki kamienieckiej; zwiedziwszy za młodu Włochy, Francyją, Belgią i Niemcy służył najprzód wojskowo pod Kazimierzem Sapiehą hetmanem w. lit. i jako pułkownik odznaczył się w Węgrzech. Obrawszy sobie później stan duchowny, wyświęcony w Grodnie od Jerzego Denhofa biskupa przemyskiego, był najprzód proboszczem infułatem kodeńskim, kantorem werszewskim i wileńskim, kustoszem płockim, scholastykiem sandomirskim.

Porzuciwszy jednak te godności, wstąpił do zakonu Cystersów, mianowany wkrótce opatem paradyzskim i wizytatorem jeneralnym zakonu Cystersów w Polsce, przyczem także urząd Sekretarza W. X. Lit. piastował. Mianowany d. 16 Grudnia 1713 przez Augusta II. Króla polsk. biskupem żmudzkim, ulegając żądaniu Stolicy apostolskiej przyjął to pasterstwo, konsekrowany dopiero 1715 w Warszawie przez Hieronima Grimaldego nuncyusza, Bartłomieja Tartę biskupa przemyśk. i Krzysztofa Szembeka biskupa chełmsk. Wkrótce jednakże, bo d. 1 Października 1715 umarł w Kodniu, gdzie pochowany. Po jego śmierci administrował dyecezyją x. prałat Stanisław Kossakowski.

31) Alexander II. Mikołaj Horain herbu Szreniawa proboszcz trocki, infułat geranoński, Kanonik archidyakon wileński biskup Tyberiady 1705 sufragan białoruski i offizjał wileński, od r. 1710 biskup smoleński, otrzymał od Króla Augusta II. r. 1716 nominacyją na biskupa żmudzkiego, zjechał d. 27 Stycznia 1717 do Olsiad, a d. 13 Marca do Worń, zanim jeszcze z Rzymu przyszło potwierdzenie. Jako archidyakon wileński i nominat żmudzki zasiadał jeszcze d. 3 Lutego 1717 na synodzie dyecezalnym wileńskim. R. 1733 podpisał w Warszawie elekcyą Augusta III. R. 1725 wystawił w Worniach filialny kościół S. Trojcy (przy którym r. 1743 osadzeni Rochici. Probostwo w Krożach odstąpił na uposażenie smoleńskiego biskupa Karola Piotra Lanczyńskiego. Sufraganem żmudzkim mianował d. 19 Marca 1717 Mikołaja Zienkowicza archidyakona żmudzk. biskupa juliopolitańskiego, a po nim r. 1730 Aleksandra Horaina prałata żmudzkiego, biskupa hierenejskiego. Uchodząc przed wojskiem moskiewskim schronił się biskup Alexander Horain do Prus, gdzie d. 7 Grudnia 1735 zmarł w Szyttygalach pochowany w Worniach zostawiwszy na nabożeństwa za duszę swą znaczne legata. Rozszerzył on na Żmudzi po kościołach bractwo S. Józefa i wydał ustawy tegoż bractwa pod tytułem: „Kninga S. Juzupa apej wisakies Bractwas. Wilnuo 1734." Po nim administrowali dyecezyą x. Franciszek Grieszewicz prałat i x. Piotr Motkrzecki Kanonik żmudzki.

32) Józafat Mikołaj Kazp herbu Karp (trzy gwiazdy) z pra-
ta kustosza wileńskiego, d. 19 Stycznia 1736 mianowany biskupem
żmudzkim przez Króla Augusta III, potwierdzony od papieża Kle-
mensa XII. otrzymał w Wilnie d. 7 Lutego 1737 konsekrację od Mi-
łego pana Jana Zienkowicza biskupa wileń. Jerzego Antuty (sufragana bisk. arcyp. wileńs.) i
Bogusława Gosiewskiego biskupa smoleńsk. D. 23 Lutego 1737 (odbył wjazd
uroczysty do Worn i tegoż roku zaraz ogłosił drukiem swój list
pasterski (Epistola pastoralis ad Clerum dioeceseos Samogitien-
sis ex mandato Josaphati Karp. 1737. 4to). Pierwszy poddał swe
biskupstwo pod naczelną władzę biskupstwa wileńskiego r. 1739.
Umarł d. 10 Grudnia 1739 w ~~Wornianach~~ Berdziezu, pochowany w Worniach.

33) Antoni Dominik Tyszkiewicz herbu Leliwa, syn Ema-
muela Władysława hrabi na Łohojsku i Berdyczowie Tysz-
kiewicza podstolego brzeskiego z Zofii Wołłowiczówny, uro-
dzony 1709 r. Odbywszy nauki w Akademii wileńskiej, gdzie i
stopień Doktora uzyskał, wykształcony za granicą, był najprzód dziekanem
Kanonikiem wileńsk. proboszczem Kaplicy S. Kazimierza, dalej w r.
1739 sufraganem ~~Wileńskim~~ Kijowskim, biskupem metoneńskim i Sekretarzem
W. X. Lit. Mianowany od Króla Augusta III. d. 16 Lutego 1740 bis-
kupem żmudzkim, zjechał d. 9 Kwietnia 1740 do Worn, lubo dopiero
1741 (d. 16 wrzes.) od papieża Benedykta XIV. otrzymał potwierdzenie na biskupstwo
żmudzkie. R. 1745 wyjednał u Benedykta XIV. dla prałatów i kanoni-
ków żmudzkich prawo noszenia dystynktoryów i mocetów fioleto-
wych. R. 1741 przeniósł z Krożów do Worn Seminaryum dyecezalne, po-
wierzywszy zarząd takowego z początku Piarom, a od r. 1745 Jezuitom,
i zapisawszy na toż Seminaryum folwarczyk Łotwiście i wieś Kujajcy.
Zbudował on także wielki Szpital w Worniach pod katedrą u mostu nad
rzeczką i poruczył takowy wraz z Kościołkiem S. Trojcy sprowadzonym
r. 1743 ~~[illegible]~~ z Wilna Rochitom. — R. 1752 d. 16 maja odprawił
synod dyecezalny w Błoniadach, który się (potem) odbył d. 4, 5 i 6 Września 1752 w ka-
tedrze w Worniach, i ustawy tegoż Synodu drukiem ogłosił. Synodus dioe-
cesana Medniciensis seu Samogitiae sub auspiciis Antonii Dominici Comitis
Tyszkiewicz episcopi Samogitiae, equitis Albae Aquilae in ecclesia cathedrali

Vornensi diebus 4.5et 6. Septembr. (a. 1752) celebrata. Vilnae typ. Acad. Soc. Jes. 4° (K. 18, str. 242). Na tym Synodzie podzielił biskup dyecezyą na 9 dekanatów: Worniański, Olsiadzki, Szydłowski, Retowski, Janiski, Szadowski, Krokowski, Wieloński i Wiekoźniański i dziesiąty Wierzbołowski czyli Zaniemeński. Jako dobrodziej klasztoru Dominikanów w Gorodach czyli Kalwaryi, przyczynił im dotacyi, zbudował kościół z 24 ołtarzami i zawsze ten kościół w święto Nawiedzenia Matki Boskiej z liczną procesyą odwiedzał. Biskup Antoni Tyszkiewicz rozpoczął też budowę murowanej dzwonnicy przy katedrze w Worniach, której zastała go śmierć nie dokończył. Umarł ten przykładny i dla poddanych swoich łaskawy biskup w Olsiadach d. 30 Stycznia 1762, pochowany w Worniach d. 18 Lutego. Wydał ten biskup dzieło: Królewska droga do nieba, Życie S. Kazimierza królewicza polsk. Warszawa w druk. Schol. Piar. 1754 4° K. 7 i str. 151. – Po śmierci tego biskupa administrował dyjecezyą Alexander Horain sufragan żmudzki, biskup hirenański, referendarz wielki lit. proboszcz Kapituły żmudzk. (+ 24 Lipca 1784 w Wilnie).

34) Jan III Dominik z Łopacina Łopaciński herbu Lubicz prałat scholastyk wileński, kawaler orderu Orła białego, obrany 1762 d. 19 Kwietn. biskupem żmudzkim, otrzymał potwierdzenie od Klemensa XIII d. 9 Maja 1762, konsekrowany w Wilnie przez biskupa Kalig. Massalskiego. Za jego rządów wiele stanęło kościołów na dyecezyi. Sam biskup zbudował kościoły w Wiżuwianach czyli Janopolu, Pogromonciu, Wajgowie, odrestaurował w Bołotkach, Łuknikach, Wojnuciu. Wymurował w Worniach (1783) wikaryat i seminarium które plebanią w Wajgowie uposażył; ukończył dzwonnicę przy kościele katedralnym, sprawił posadzkę marmurową i organy do kościoła katedralnego w Worniach; wiele rozdawał dla kościoła w Szydłowcu. Po kassacie Jezuitów oddał seminarium w Worniach pod zarząd misyonarzy r. 1784 z Warszawy sprowadzonych, któremu to seminarium darował swoją bibliotekę. W dobrach biskupich: Kroki, Łoszwity, Girkallnie, Widukle, Zdziady wystawił piękne zabudowania gospodarskie, w Olsiadach piękny pałac biskupi, a w Wiżuwianach, które nazwał Janopolem, ozdobny dwór biskupi, gdzie najczęściej przebywał. Umarł ten ludzki, rządny, gościnny oraz lubiący nauki biskup w Olsiadach, w dniu 1778 r. w Olsiadach, mając przeszło 70 lat, pochowany w Worniach. Za jego rządów byli sufraganami: Michał Chomiński r. 1767; Józef Jan Łopaciński scholastyk wileńsk. Kawaler ord. Orła biał. i ś. Stanisława, wyświęcony 1776 na Sufragana żmudzk. i biskupa trypolitańskiego (+ 1803 na Białej Rusi).

35) Stefan (Jan) Kazimierz Giedrojć herbu Poraj, syn Benedykta Giedrojcia stolnika wileńskiego, najprzód kanonik proboszcz wileński, biskup uranopolitański, został d. 10 Grud. 1764 mianowany, a wyświęcony d. 22 Kwietnia 1765 biskupem inflanckim; d. 30 Marca 1778 jurysdykcyą kawaler orderów Orła białego i S. Stanisława, postąpił na biskupstwo żmudzkie, potwierdzony w Rzymie 16 Maja 1778, odprawił d. 12 Lipca 1778 uroczysty wjazd do Worń. R. 1786 d. 8 Września koronował on w Szydłowie cudowny obraz N. P. Marji przystrojeni od Piusa VI. koronami w przytomności 30,000 zebranego ludu wassystencyi Adama Kościa biskupa delkonieńskiego i Tadeusza Bukatego biskupa tespezyjskiego. Należąc do partyi królewskiej i rossyjskiej, zostawił po sobie niezbyt pochlebne wspomnienie. Za jego rządów fundował r. 1789 Jan Ignacy Jankowski siódmego kanonika przy katedrze wileńskiej, na którego utrzymanie zapisał 1500 czerw. zł. Za czasów tego biskupa nastąpił r. 1795 trzeci rozbiór Polski, wskutek którego dekanat Wierzbołowski za Niemnem odpadł do Prus, który do dyecezyi nowoutworzonej Wigierskiej (później Augustowskiej czyli Sejneńskiej) wielorz. Tegoż roku dostała się dyecezya żmudzka pod panowanie rossyjskie. Biskup Giedroyć schlebiał nowemu rządowi, otrzymał od cesarza Pawła I r. 1796 order S. Alexandra Newskiego, i zrzekłszy się r. 1798 podległości Arcybiskupowi gnieznieńskiemu, za ukazem cesarza Rossyjskiego Pawła I z d. 5 Maja 1798 potwierdzony został na biskupstwie żmudzkim. Ukazem z d. 28 Kwietnia 1798 znieziono Konsystorze żmudzkie, którym podług Regulaminu z d. 3 Grudnia 1798 mieli zasiadać 3 assessorów; równocześnie zaprowadzono też rangi w duchowieństwie, które poddano d. 15 Grudnia 1798 pod władzę metropolity Stanisława Sierstrzewicza arcybiskupa mohylewskiego. Po tych przemianach zmarł Stefan Jan Giedroyć d. 23 Marca 1803 w Olsiadach tknięty paraliżem (przybrawszy sobie za życia jeszcze za koadjutora Józefa Arnolfa Giedrojcia) — Sufragan — pochowany w Worniach. z nami biskupa Stefana Giedrojcia byli: Tadeusz Józef Bukaty infułat szydłowski, sufragan żmudzki biskup tespezyjski († 1795 d. 16 Grudn.); Adam Kościa Dr. Teol. pleban w Janiszkach kawaler ord. S. Stanisława, odr. 1778 officyał żmudzki; Szymon Giedroyć infułat szydłowski, biskup adramitański (później biskup żmudzki).

36) Józef Arnolf książe Giedrojć herbu Loraj, syn Janasi (rotmistrza wojsk lit.) Konstancyi, urodził się d. 14 Lipca 1754 w Giedrojciach na litwie. Początkowe nauki pobierał w szkołach wileńskich a od r. 1775 w seminarium w Worniach; wyświęcony r. 1781 otrzymał kanonią i ~~prebendę~~ plebanią w Łajżewie. Dalsze wykształcenie odebrał w Rzymie. Zostawszy Doktorem Teologii i Prawa, po czteroletnim pobycie we Włoszech i Francyi, wrócił na Żmudź, gdzie d. 4 Sierpnia 1786 dostał godność prałata scholastyka, a po 2 latach archidyakona żmudzkiego. Od Stanisława Augusta króla mianowany kawalerem orderu S. Stanisława, r. 1791 koadjutorem żmudzkim i biskupem ortozyjskim. Po rozbiorze Polski jeździł r. 1795 z wyrażeniem hołdu do Petersburga, obdarzony od cesarzowej Katarzyny II. złotym krzyżem. Po śmierci biskupa Stefana Jana Giedrojcia rozpoczął rządy biskupstwa żmudzkiego r. 1803 przeniesieniem konsystorza z Olsiad do Worń. Potwierdzenie na biskupstwo żmudzkie z Rzymu podobno (a za odrzuceniem ministra Golitzyna) dopiero 1819 r. otrzymał. R. 1816 za jego staraniem i pracą został wydany nakładem Towarzystwa biblijnego Nowy Testament po litewsku (Naujas istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musu, Lietuwiszka leżuwiu iszguldytas. Wilniuje, iszspaudstas pas Kunigus Missionarius 1816. 4to str. XII i 389), przyczem mu w tłomaczeniu x. kanonik Bonawentura Gojlewicz i kanonik Mogilen pomagali. Po pożarze kościoła katedralnego w Worniach, wydał Józef Arnolf Giedrojć przeszło 15000 rubl. srebr. na restauracyą takowego. Po parafiach nakazał plebanom utrzymywać szkółki parafialne. R. 1831 otrzymał za wierność od cesarza Mikołaja I. order S. Anny I. klassy. Umarł d. 15 (a 3 vet. styl.) Lipca 1838 w Olsiadach mając lat 89. Za życia jeszcze mianował koadjutorem i sufraganem x. Szymona Michała Giedrojcia.

(Kob. Tygodnik petersb. 1838 Nr. 86.)

Szymon Michał Giedrojć syn Kazimierza urodzony d. 31 Października 1764 w Wielicze koło Wilkii na Litwie, kształcił się najprzód w Kownie a od r. 1783 w seminarium w Worniach, wyświęcony r. 1787 na kapłana, został Doktorem Teologii r. 1789 sędzią w trybunale litewskim, otrzymawszy order S. Stanisława. R. 1795 mianowany proboszczem infułatem szydłowskim. R. 1804 mianowany sufraganem żmudzkim, ~~otrzymał~~ otrzymał konsekrac-

cyją na biskupa adramitańskiego w Petersburgu r. 1812. Od r. 1829 będąc 5217 19
prezydentem Katolickiego Kollegium w Petersburgu, mianowany koadjutorem biskupstwa żmudzkiego. R. 1831 zostały na Żmudź, otrzymał od cesarza Mikołaja za okazaną wierność order S. Anny I. Klassy [i] Św. S. Stanisława.
ministrował dyecezyą żmudzką jako nominat od r. 1838 aż do swej śmierci, która nastąpiła w Płoskiadach r. 1844 w 83 roku życia. — Po nim był od roku 1844 administratorem Jan Chryzostom Gintyłło infułat szydłowski sufragan żmudzki, który zmarł r. 1857 (urodz. 1788 wyświęcony na kapł. 1812)

37) Maciej Kazimierz Wołonczewski urodzony w Habranach w dyecezyi żmudzkiej d. 29 Grudnia 1799, kształcił się w Seminaryum Duchownem w Wilnie, w którem zostawszy Kapłanem, od r. 1839 petnitobowiązki profesora teologii pastoralnej i archeologii biblijnej. Mianowany r. 1842 Doktorem Teologii, wraz z Akademią przeniósł się r. 1843 do Petersburga, z kąd dla słabego zdrowia r. 1845 powrócił na Żmudź, gdzie był najprzód nauczycielem i Kapelanem przy gimnazyum w Krożach, a potem rektorem Seminaryum dyecezalnego w Worniach. Przywiązany do ludu i do kraju rodzinnego, (w czem niektórzy pewną niechęć do szlachty i wyższych klas upatrywać chcieli), prawością, przykładnem życiem i rozległą nauką zjednał sobie powszechny szacunek. To też było powodem iż w skutek zawartego r. 1847 konkordatu w Rzymie mianowany został od rządu r. 1848 na biskupstwo żmudzkie, które od r. 1848 także nazwę telszewskiego przyjęło. Prekonizowany od papieża Piusa IX na Konsystorzu w Portici d. 28 Września 1849, otrzymał Konsekracyją od arcybiskupa Mohylowskiego Dmochowskiego w Petersburgu d. 8 Marca 1850, odprawiwszy uroczysty wjazd do swej Katedry d. 21 Kwietnia 1850. — Sufraganem jego telszewskim czyli żmudzkim był Jan Chryzostom Gintyłło Dr. Teol. urodz. 1789, wyświęcony na kapłana 1812, nominat sufragan. † 1857, a po nim Alexander Bereszniewicz urodz. 1823, wyświęcony na kapłana 1847, obrany d. 27 Września 1858 na sufragana i biskupa maximianopolitańskiego. —

Wołonczewski wsławił się jako pisarz litewski następnemi pracami:
a) Żemajtiu Wiskupiste (apraszita nu apskielbima Żemajtiusi Krikszczionyszka tykieima lyk musu gudines; tajsita: nu 1413 lyk 1841 metu) aprasza K. Motiejus

Wołonczewskis. Wilniuj, Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848. 12º. Dalis I, str. VI, 337. – Dalis II, str. 274. – to jest: Żmudzkie Biskupstwo, opisane od ogłoszenia na Żmudzi Chrześciańskiej wiary, do naszych czasów, to jest od 1413 do 1841 roku. – Przekład tego ważnego dzieła na język polski r. 1860 przez Maurycego Hryszkiewicza w Szawlach obywatela dokonany, pozostał w rękopisie. Rozbiór zaś znajduje się w Gazecie warszawskiej 1854 Nr. 286. — b) List pasterski Macieja Wołonczewskiego biskupa telszew. do duchowieństwa i wiernych Chrystusowych rzymsko-katolickiej dyecezyi telszewskiej. Wilno, druk. A. Marcinowskiego, 1850. 8º str. 71 po polsku i po litewsku obok. – przedrukowany także w Pamiętniku religijno-moraln. Tom XX str. 544–552. — c) Tamaszius iš Kempis, apeisetkime Jszaus Kristaus Knisigas Kietures. Iszguldytos par Jomileste Kunigą Wiskupę Žemajczių Motiejų Kazimierą Wołonczewski. Iszduotas par Kunigą Jakimą Moncewicze pakustasi Kalejtos Žemajczių. Wilniuje druk Dworczians, 1852. 12mo str. 336 (Tłomaczenie Tomasza a Kempis O naśladowaniu Chrystusa przez Wołonczewskiego, wydał x. Joachim Moncewicz wicekustosz Katedry żmudzk.)

Poczet biskupów żmudzkich zawierają dzieła: Kojałowicza Alb: Miscellanea; Naramowski; Wiesiecki Kasp. Korona polsk. T. I; Czerski Stanisł. Dr. Teol. Kanon. żmudzk. († 1832 w Worniach): Opis Żmudzkiej Dyecezyi, z trzema mapkami. Wilno, nakładem autora, w drukarni Dworca 1830. 8º K. 2, str. 91. 4. (Mapek między temi jedna dekanatu szkudzkiego brakuje); Wołonczewski T. I; Bartoszewicz Jul. w Encyklopedyi powszech. Tom III; Szematyzm z r. 1873. dyecezyi żmudz.

Kościoły Dyecezyi Żmudzkiej.

I. Dekanat Szkudzki.

1. Satanty (Satantu) miasteczko. Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi, fundował r. 1630 Mikołaj Lassamowski, po spaleniu odbudowany (kosztem Wojny i Ogińskiego) r. 1724 z drzewa, ma tytuł probostwa (Praepositura) i 2 altarie, z tych jedną N. P. Bolesnej fund. 1679 Mikoł. Laurynowicz; a drugą S. Trojcy fund. 1734 Mikoł. Wambuts. W kościele przed wielkim ołtarzem nagrobek marmurowy bronzem obłożony Stanisława Wojny † 1649 współfundatora. — Szpitale męzki i żeński — Szkółka parafialna (2 klas) — Parafian katol. 7020.

Filie: Katnele wieś. — Kościół filialny Św. Wawrzyńca, fund. 1778 Andrzej Ignacy Książe Ogiński mieczmik w. lit., drewniany.

Gruszławki wieś. — Kościół filial. S. Jana, fund. 1761 (a podług Szematyzmu zaś 1778) tenże Ogiński, drewn.

Kaplica: Gargždele w. (2 wiorsty od Satant). Kaplica murowana na cmentarzu fund. 1829 parafianie, (r. 1874 niewymienione), zowie się też Gorzdele.

2. Korciany (Kartenas) miasteczko. — Kość. paraf. Zwiastowania P. Maryi, fund. r. 1634 Mikołaj Sapieha, drewniany; przy nim 3 altarye: jedna fund. r. 1793 Moczyński Mikoł., druga fund. r. 1755. — Szpital;

Szkoła paraf. – Parafian katol. 5767. – Roku 1611 był tu Zbór kalwiński. (4 klas.)

Filia: Budry wieś. Kościół filialny Podwyższenia Ś. Krzyża fund. 1764 (podług Wołoczewskiego r. 1761; a podług Szematyzmu r. 1753) parafianie, drewniany.

Kaplice: Korciany 2: jedna drewniana Podwyższ. Ś. Krzyża fund. 1849; druga murowana fund. 1806 hr. Plater.

3. Kretynga (niem. Kretingen) zwane dawniej Karolsztadt, miasto. Kościół parafialny Zwiastowania P. Maryi, z klasztorem Bernardynów przy takowym fundował r. 1602 Jan Karol Chodkiewicz wojewoda wileń. Kościół ten wspaniały w stylu gotyckim wymurował r. 1602–1617 Kasper Wojciechowicz budowniczy krakow. kosztem Chodkiewicza; konsekrował go r. 1620 Stanisław Kiszka biskup. zmudzk., fundacyą potwierdził Zygmunt III r. 1619. Kościół ma 7 ołtarzy i piękne organy. W kościele pod kościołem spoczywają: Zofia z Mieleckich żona Jana Karola Chodkiewicza woje. wil. pochowana d. 4 lipca 1619, jej syn młody Kazmierz Chodkiewicz † 1602, drugi jej syn Hieronim Chrzcicielem Chodkiewicz † 2 lipc. 1613 w Cinkowiczach, córka Anna Scholastyka Chodkiewiczowna (żona Jana Stanisława Sapiehy marszałka w. lit.) i Krzystyna (Elżbieta) Chodkiewiczówna żona Wolmara Farensbacha (siostra Jana Karola) – Szkoły fund. 1609; Szpital. – Zbór luterski drewniany. (1 klas.) Parafian katol. 4197

(Bernardynów osadził r. 1610)

(i cudowny obraz S. Antoniego.)

Filia: Jakubow (Jokubava) miasteczko. Kościół filial. P. Maryi fund. 1778 Jakób Nagurski, drewniany.

Kaplica: Kretynga, kaplica Salwatora fund. 1606 Jan Karol Chodkiewicz wojewoda wileń., drewniana.

4. Połąga (niem. Polangen) miasteczko (w gubernii kurlandzkiej) z kąpielami morskiemi. Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1598 (a podług Szemat. 1554) Anna Królowa polska, drewniany, ma Altaryą fundowaną r. 1609 przez Stanisława Wojnę. (5 klas.) Parafian katol. 1959, Luteranów 308, Żydów 310. – Leży nad morzem. Na pobliskiej górze Biruty była dawniej kaplica S. Jerzego później zniesiona.
(Parafią ta po r. 1857 wcielono do Dekanatu Kurlandzkiego)

5. Dorbiany (Darbienu) miasteczko. – Kościół parafialny (kat. 1752 od parafii Łotgi: Rzeczony) S. Piotra i Pawła fund. 1739 Dorbach (a podług Wołoczewskiego, r. 1602 mieszkańcy z Łotgi), pierwotnie drewniany, dopiero r. 1843 wymurowany kosztem hrab. Tyszkiewicza. (5 klas.) Parafian katol. 2359. – Szkoła paraf., Szpital.

Kaplica: Dorbiany, z drzewa wystawiona 1847 przez mieszczan.

6. Ławkożemy (Ławkżeme albo Ławżemio) miasteczko – luteranie (r. 1636 Kaplica) Kościół parafialny S. Jędrzeja fund. 1754 Korfowie (pod. 2 baron jezuita polski) dotowali 1783 r. 1836 Henryk Mirbach, a podług Szematyzmu r. 1672 Radziminski), drewniany. – Szpital. – (5 klas.) – Parafian katol. 1458.

7. Szkudy (Skaroda) (niemiecki Schoden) dawniej Johannesberg zwane, miasto założone 1572. – Kościół parafialny S. Trójcy fund. 1614 Jan Karol Chodkiewicz (podług Wołoczewskiego odbudował 1824 Sapieha fund. 1577 Jan Karol Chodkiewicz), pierwotnie drewniany, po pożarze r. 1835 wymurowany. Przy nim Probostwo infułackie (proboszcz musiał być Dokt. Teolog.) i 3 Altarze: pierwszą fundowała r. 1646 Bogusch. Szklarska, drugą r. 1780 Jan Kmita, a trzecią r. 1800 Ksiądz Sapieha z plebanem Wojciulewiczem. – Szkoła parafialna, z Szpitale. (2 klas.) – Parafian katol. 9531. – Zbór luterski murowany przez Sapiehow przed r. 1686.

Filie: Lenkimy miasteczko dawniej, dziś wieś. – Kościół filialny S. Anny fund. 1680 Sapieha, wymurowany r. 1780 (a podług Szematyzmu 1752) przez parafian; ma 2 Altarze fundacyi Sapiehow. – Około r. 1850 zamieniono w osobną parafią (5 klas.) Parafian katol. 2187.

Aleksandria wieś. – Kościół filialny (kat. S. Krzyża) fund. 1778 parafianie (a podług Wołoczewskiego: Sapieha r. 1778) odnowili 1864 parafianie, drewniany.

Stoki, dawniej Borejkowo, miasteczko. – Kościół filialny N. P. Maryi fund. 1709 Jan Sapieha (prot. Wołoczewskiego fund. 1701 Alexander Sapieha, podług Szematyzmu fund. 1705 Sapieha)

podług Mappy Juszumowicza fund. r. 1801) drewniany. – Około r. 1850 zamieniony w osobną parafię (5 Klas.) – Parafian katol. 4368. – Ma i altarię. – Do tej parafii została przydzielona Kaplica: Atki (Ukrzyżowania Chrystusa, fund. 1568 przez mieszkańców, drewniana. (do parafii Stoki).

Kaplice: Kuty w. Kaplica S. Jerzego f. 1797 x. Ryszkiewicz drewniana. (do parafii Szkudy

Norwidy w. Kaplica fund. 1750 mieszkańce.

8. Masiady (Mosiede) miasteczko. Kościół paraf. S. Stanisława fund. 1560 Jan Domaniewski biskup [illegible] zmarł. bisk. zm. (podł. Wołonczewskiego fund. 1551 Wacław Wierzbicki) pierwotnie drewniany, potem murowany przez (1793 plebana Franciszka Wiszniewicza i parafian; przy nim 2 Altarie. (3 Klas.) – Parafian katol. 4953. Szkotka parafial. Szpital. (Podług innych źródeł Kościół paraf. fundował 1544 król Zygmunt August na prośbę Wacława Wierzbickiego biskupa zmarł.) – [illegible]

Kaplica: Masiady, [illegible] Salwatora, fund. 1845 mieszkańcy, drewniana.

Filia: Szaty miasteczko. Kościół filialn. Św. Jana Chrzciciela fund. 1771 Książe Alexander Sapieha (a podług Wołonczewskiego i Szematyzmu, fund. 1670 Jan Wolski), drewniany. – Około r. 1850 zamieniony w osobną parafię (5 Klas.) Parafian katol. 3120.

II. Dekanat Olsiadzki.

1. Gintyliszki miasteczko. Kościół parafial. S. Marcieja fund. 1779 Michał Pociej (podł. Wołonczewskiego fund. 1785 Michał Pociej; podług Szematyzmu fund. 1786 tenże, a podług Mappy Juszumowicza, fund. 1783) drewniany. (5 Klas.) Parafian katol. 989.

Filia: Maciany (Motieny) wieś. Kościół filialn. S. Katarzyny fund. 1789 P. Górski (a podł. Szematyzmu fund. 1789 Pociej), drewniany

2. Płotele (Płatelu) miasteczko. – Kościół paraf. SS. Piotra i Law-
ta fund. r. 1597 i 1612 Zygmunt III (prod. Wołonczewskiego i Szema-
tyzmu fund 1564 Zygmunt August król) drewniany, przy nim
2 Altarze, jedno fund. 1692 Seweryn Drucki Lubecki (a podług Wo-
łonczewskiego, Druccki Sokolnicki), drugą fund. 1721 Marta
Szylańska. (4 Klas.). – Parafian 2854.
Filie: Berzora wieś. Kościół filialn. S. Stanisława fund. 1759
Wojtkiewicz Józef (a podług Mappy Juzumowicza i Szematyzmu
fund. 1746 mieszkańcy) drewniany, ma Altarią fund. 1812
przez x. Kazimierza Staniewicza.
Szatejki wieś. – Kościół filialn. S. Marka fund. r.
1700 przez krabiów Płaterów (a podług Szematyzmu fund.
1716 Płaterowie) drewniany, nowszemi czasy murowany, z Altarią.

3. Kalwarya zmudzka (dawniej Gordy zwana – Gardaj) miaso-
teczko. Już r. 1622 był tu Kościołek Św. Jana Chrzciciela, który
r. 1636 został parafialnym. R. 1637 Jerzy Tyszkiewicz biskup zmudzki
wystawił tu 19 Kaplic drogi Męki Chrystusowej, przezwał
to miejsce Kalwaryą i wyjednał dla niego r. 1644 odpusty od
papieża Urbana VIII. R. 1642 osadził tu Dominikanow przy
wymurowanym Kościele Wniebowzięcia Najśw. P. Maryi, któ-
rym klasztor drewniany wystawił i parafią im oddał. Fun-
dacyją i dotacyją stwierdził r. 1646. Tenże biskup zmarły 1656 w Kró-
lewcu, leży tu pochowany. Antoni Dominik Tyszkiewicz biśk. zmudzk.
Kościół odrestaurował i poświęcił r. 1750; odnowiony r. 1785 i 1824.
Są tu 3 cudowne obrazy: N. P. Maryi, P. Jezusa ukrzyżowanego
i S. Wincentego Ferreriusza. Najsławniejsze bywają tutaj odpusty
na Święto Nawiedzenia Matki Boskiej, na które się do 20000 lu-
dzi gromadzi. (Obacz: Calvaria Samogitiae. Vilnae 1648 – Barnows-
ki Nicolaus: Novae Hierusalem Fax nova in Gordianis montibus super
tiarum thesaurum in Samogitia [Gordianis in montibus nuper abs-
conditum, peregrinis revelans coram (invisente Calvariam) Casimiro Leone Sapieha Marschalco curiae
M. D. L. accensa. Vilnae, 1643 fol. – Wołonczewski Mac. Żemajtiu Wis-
kupiste. Wilnius 1848. Tom II str. 111–115.) – Roku 1803 było tu Gimnazyum
Były Szkoła powiatowa. – Parafian Katol. 3213. – Szpital.
Filie: Darsztyce czyli Jagminopol wieś. Kościół filialny SS. Szy-

[w skutek Komisyi duchownej d. 3 maja 1643 za łaskawe ogłoszenie,
[per Georgium Tyszkiewicz

mona i Judy fund. 1790 (a podł. Wołonczewskiego i Szematyzmu fund. 1789) x. Tadeusz Jagmin, drewniany. – Szpital (po litewsk. Barsztitu).

Giegrany dawniej miasteczko, dziś wieś. – Kościół filialny Salwatora, fund. 1754 Michał Węcławski, drewniany

Kaplica: Machajcie w. (20 r. 1857)

4. Siady (Sedos) miasto. – Kościół parafial. Wniebowzięcia N. Maryi P. fund. 1508 (a podł. Wołonczewskiego 1538) Jan Bartoszewicz, odbudowany r. 1770 przez mieszczan, drewniany, z altaryą fund. 1806 przez Macieja Krzyżewicza chorążego. (4 Klas.) Parafian katol. 5008. – Szpital; Szkoła paraf. – Jest tu i drugi drewniany Kościołek Św. Jana z altaryą fund. 1790 przez Benedykta Adamowicza Strzałkę.

Filia: Renow (Renawa) wieś z pałacem i parkiem barona Rönne. – Kościół filialny S. Izydora fund. 1780 (a podług Szematyzmu fund. 1786) Dyrwiny baron Rönne, drewniany.

Kaplice: Siady miasto. – Kościołek S. Jana z altaryą fund. 1790 przez Benedykta Adamowicza Strzałkę, drewniany.

Renow w. – Kaplica fund. 1826 przez barona Rönne, drewniana

Kietuny w. – Kaplica S. Stanisława fund. 1800 Styrpejko dziedzic, drewniana. (Wspomina ją tylko Szematyzm z r. 1874).

Grońcie w. – Kaplica S. Maryi Magdaleny, fund. 1806 mieszkańcy, drewniana (Wspomina ją tylko Mappa Juszkowicza z r. 1858 i Szematyzm z r. 1874)

Łownie w. – Kaplica S. Stanisława, fund. 1806 mieszkańcy, drewniana. (Wspomina ją tylko Szematyzm z r. 1874.

5. Żemelany (Żemelienu) miasteczko. – Kościół parafial. P. Maryi, fund. 1752 Kazimierz Pitoudzki, z drzewa, wymurowany później kosztem Gadona i x. Giecewicza, z altaryą fund. 1808 przez Jana Pitoudzkiego. (5 Klas.). Parafian katol. 1416.

Kaplica: Letajcie w. Kaplica P. Maryi fund. 1800 Styrpejko obywatel, murowana.

6. Pikiele miasteczko Kapituły żmudzkiej. – Kościół parafialny S. Trojcy, był pierwotnie Kaplicą fund. 1636 przez Kapitułę żmudzką, dopiero r. 1756 Kapituła fundowała parafią i Kościół (podług Wołonczewskiego fund. 1736) drewniany. (3 Klas.) – Parafian Katol. 3445.

Filie: Ukrzyny miasteczko, dziś wieś. – Kościół filialny S. Antoniego fund. 1776 Wawrzyniec Pilsudzki, drewniany, z altarią.

Żydyki miasteczko pojezuickie. – Kościół filialny S. Jana fund. ~~1636~~ 1691 przez Jezuitów (podł. Wołonczewskiego i Szematyzmu, fund. 1636 Giełgud) murowany, z altarią fund. 1786 przez Stefana Dowgirda. – Około r. 1850 zamieniony w osobną parafią (5 Klas.) Parafian Katol. 2958. Przydzielona: Kaplica: Żydyki m. Kaplica P. Maryi fund 1636 przez Jezuitów, drewniana.

Pierwotnie fundował tu r. 1636 ~~Kaplicę~~ Kaplicę Giełgud, który jerzy żydyki z wieś do parafii Siady przytaczał. – Jezuici mieli tu od r. 1680 misyą.

7. Tyrkszle miasteczko rządowe. – Kościół parafialny S. Trojcy fund. 1568 Zygmunt III (?). Podług Wołonczewskiego fund. 1612 Zygmunt III i Hieronim Wołłowicz; podług Szematyzmu fund. 1612 Ważyński) drewniany, z Altarią fund. 1816 przez x. Szymona Eynika. (4 Klas.) Parafian Katol. 3134. – Szpital.

Filia: Piewiany (Piewieny) miasteczko rządowe. – Kościół filialny: Ukrzyżowania Chrystusa fund. 1788 Felix Ważyński (podł. Wołonczewskiego, fund. 1776 terzie), drewniany

Kaplice: Giejdzie wieś. Kaplica S. Anny drewniana fund. 1879 Ważyńscy.

Tyrkszle m. – Kaplica drewniana fund. 1862 przez mieszczan.

8. Gadonów (Gadunawa) miasteczko. – Kościół parafialny Serca P. Jezusa fund. 1783 przez Jerzego Gadona, odrestaurowany 1816 przez Nowickich, drewniany, z Altarią fund. 1825 przez Jana Kobeckiego. (5 Klas.) Parafian Katol. 2235.

9. Olsiady (Alsiedie) miasteczko rządowe. – Kościół parafialny N. Maryi P. fund. 1475 Król Kazimierz IV (podług Wołonczewskiego fund. 1467 Maciej II biskup żmudzki; a podług Szematyzmu, fund. 1476 Bartłomiej II biśk. żmudzki), drewniany, przy nim dwie Altarye:

Cudowny obraz N. P. Maryi, stawny przed 1850 i

jedna fund. 1789 przez Andrzeja Stankiewicza, druga fund. 1813 przez pracowitych Macieja i Marcyannę Miszutowiczów. (3 klas.) Parafian katol. 3754. – Jest tu dwór biskupi rezydencyonalny drewniany.

Filie: Kiestajcie miasteczko, dziś wieś rządowa nad jeziorem Kurmis. – Kościół filialny S. Rocha drewniany wraz z klasztorem Rochitów (sprowadzonych z Worń) fundował 1783 Jan Antoni Rymgajło (podług dyecezyi żmudzkiego) podług dyecezyi żmudzkiego fundował tenże r. 1738), fundacyją tę potwierdził Stefan Gedroje biskup żmudzki r. 1788. Szpital w klasztorze na 40 chorych wystawił Mateusz Wit= kucki Rochita r. 1786; Altarią zaś fundował r. 1798 Marcin Ga= wrytowicz. – Przed supresją około r. 1842 żyło tu 3 Rochitów i 30 chorych – dziś jest tu urządzony dom dla Krzyży inwa= lidów

Lepiawki (Lepiawkie) miasteczko rządowe. – Kościół filialny S. Jerzego fund. 1621 Stanisław Kiszka biskup żmudzki, drewniany z Altarią fund. 1765 z zapisu Jana Łopacińskiego biskup. żmudzk. – Około r. 1850 zamieniony w osobną parafią (5 klas.) Parafian katol. 1880.

Kaplica: Oloiady m. Kaplica Ukrzyżowania P. Jezusa fund. 1797 x. Degutowicz z mieszczanami.

10. Telsze (Telszej – zwane r. 1317 od Krzyżaków Talsen) zwane też Józefów miasto po= wiatowe, starościńskie. – Kościół parafialny P. Marii drewniany fund. 1602 Król Zygmunt trzeci (a podług Mappy Juszkowicza, fund. 1612), przy nim 2 Altarie, jedna fund. 1808 przez Antoniego Sawi= wicza i x. Tadeusza Kotowskiego, druga fund. 1809 przez Agatę Gintyłłową i Marcyannę Girdwojniankę. Kościół ten z powodu zniszczenia rozebrano r. 1831 do Kościoła Bernardynów prze= niesiono. (2 klas.) Parafian katol. 5911.

Kościół i Klasztor Bernardynów fund. 1624 Paweł Sapieha podkan= clerzy litew. starosta telszewski z żoną Katarzyną z Gosławskich pierwotnie z drzewa pod tytułem S. Antoniego Padewsk., którą to fundacyą potwierdził r. 1639 Władysław IV. Kazimierz Abraham Mon= trymowicz sekretarz król. przybudował kaplicę loretańską. Po pożarze r. 1761 wymurowano nowy Kościół Klasztorny pod tytułem N. Marzi P. Lore=

tańskiej i S. Antoniego. R. 1836 przeniesiono tu parafią, od r. 1840 chciano tu przenieść katedrę z Worń i biskupstwa żmudzkiemu nadano imię dyecezyi telszewskiej. Lo r. 1853 zyprymowano Bernardynów a kościół ich pozostaje parafialnym. – Szkoły (88. W. Gladon): Opisanie powiatu telszewskiego. Wilno, w druk. Bliznowicza 1840. 8°. str. 180 z i tabl. 2 rys.)

Filie: Wieszwiany miasteczko rządowe. – Kościół filialny S. Trojcy fund. 1758 August III (a podług Wołonczewskiego, fund. 1761 August III; a podług Szematyzmu, fund. 1758 Litrudzki), drewniany.

Ejgirdzie wieś. – Kościół filialny Opatrzności Bożej, fund. 1795 mieszkańcy, drewniany, z altarią fund. 1817 przez x. Jerzego Marcinkiewicza,

Nieworany miasteczko. – Kościół filialny Salwatora fund. 1602 Zygmunt III, odbudował nowszemi czasy hrabia Zabiełło, drewniany.

Nierymdajcie wieś. – Kościół filialny S. Bartłomieja fund. 1860 x. Krystuć, murowany.

Kaplice: Mitkajcie wieś. Kaplica Bogarodzicy fund. 1820 mieszkańcy, drewniana.

Stulpiny wieś. – Kaplica Matki Boskiej fund 1796 Ważyński, drewniana.

Poswojgi wieś. – Kaplica Zbawiciela fund 1618 Symowicz, drewniana.

Skurwidyszki wieś. – Kaplica P. Maryi fund. 1750 Łunski, drewniana.

Gintyły wieś. – Kaplica S. Antoniego fund. 1800 Gintyło, dziedzic, drewniana.

11. Kontowcie (Kantautie) miasteczko. – Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. fund. 1619 Krzysztof Szukszta (a podług mappy Juszunowicza fund. 1613) drewniany, z altaryą fund. 1821 przez Tadeusza Jamonta i x. Tomasza Bohusza. (5 Klas.) Parafian katol. 1791.

Filia. Żłubiny (Żłybynu czyli Rywienu) miasteczko. – Kościół filialny N. P. Maryi fund. 1793 Michał Szukszta, drewniany, z altaryą.

Kaplice: Kontowcie m.– Kaplica N. P. Maryi fund. 1824 Bruszkis włościanin, drewniana.

Kontowcie m. Kaplica Ukrzyżowania P. Jezusa fund. x. Bryzeka.

III. Dekanat Retowski.

1. Plungiany (Plungies) miasteczko. – Kościół parafialny Św. Jana fund. 1617 Zygmunt III, na nowo wystawiony 1797 przez mieszczan, drewniany, ma 3 altarie: pierwszą fund. 1685 pleban Jakowicz; drugą fund. 1887 Mikołaj Dłuski, trzecią Stefan Giedrojć. (4 klas.) – Parafian katol. 5727. – Szpital.

[z cudownym obrazem N. Maryi P.

Kaplica: Plungiany m. Kaplica Wszystkich Świętych drewniana fund. 1858 przez mieszczan.

2. Kule miasteczko. – Kościół parafialny S. Stanisława fund. 1644 Stanisław Wojna (a podług Wołonczewskiego fund. 1644 Król Władysław IV) drewniany, z altaryą fund. 1805 przez Józ. Wyszkowskiego (4 klas.) Parafian katol. 3844. – Szpital.

do r. 1750 kościół ten był filią parafii Plungiańskiej.

Kaplica: Kule m. – Kaplica S. Jerzego fund. 1797 przez x. Ryszkiewicza, drewniana.

3. Retow (Rietawa) także Marianow zwany, miasteczko. Kościół parafialny S. Michała, fund. 1606 Zygmunt III, drewniany murował r. 1853 Ireneusz Książe Ogiński; przy nim 2 altarye fundacyi Ignacego Laugmina i Antoniego Straszewicza (4 klas.) – Parafian katol. 3301. – Jest tu piękny dwupiętrowy pałac Ogińskich z parkiem. – Szpital.

Kaplica: Retow m. Kaplica N. P. Maryi Ostrobramskiej, na cmentarzu grzebalnym wymurowana 1844 przez Księcia Ogińskiego.

4. Andrzejów (Andrejaus) miasteczko. Kościół parafialny Św. Jędrzeja fund. 1780 Jędrzej Rodziewicz, drewniany (5 klas.). – Parafian katolick. 1872.

5. Gorzdy (Gargždu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Michała fund. 1597 (Zygmunt Wojna, Anna Królowa pols.), odbudowany r. 1793 kosztem x. Korzeniowskiego i parafian, drewniany, z altarzą fund. 1791 przez Michała Gojlewicza. (4 Klas.). Parafian Katol. 3277. – Szpital. (Za czasów Krzyżackich zwane Garsden).
Filia: Wiežajcie wieś. Kościół filialny fund. 1784 Kazimierz Wolmers (Kolonista), drewniany.
Kaplica: Gorzdy m. – Kaplica Ukrzyżowania Chrystusa, wymurował r. 1840 baron Rönne.

6. Wewyrzany (Wievirzienu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Macieja fund. 1639 król Władysław IV, drewniany (5 Klas.) Parafian Katol. 3245.
Kaplica: Wewyrzany m. – Kaplica S. Jerzego, na cmentarzu grzebalnym, fund. 1835 x. Jerzy Bereśniewicz.

7. Chwejdany (Kviedajniu) miasteczko rządowe, starościńskie. Kościół parafialny Bł. Maryi P. fund. 1569 król Zygmunt August (a podł. Szematyzmu, fund. 1609 Gustaw Wojna), drewniany (4 Klas.). Parafian Katol. 4650 (nadrzeka Aszwa).
Filie: Łajsze (Lajures) wieś. – Kościół filialny Bł. Maryi P. fund. 1569 Książe Radziwiłł (podług Wołoncewskiego i Mappy Juszunowicza, fund. 1780 P. Piłsudzki), drewniany.
Łudrany (Ludrienu) wieś. – Kościół filialny S. Antoniego, fund 1780 Ludwik Siemaszko i Pulejkis, drewniany.
Podkarbiszki (Padkarbiškiu) wieś. – Kościół filialny S. Ignacego, fund. 1787 P. Sylwestrowicz. – R. 1830 był tylko Kaplicą.

8. Szwekszne (Švieksznas) miasteczko. – Kościół parafialny Św. Jakuba Apost. fund. 1507 (a podł. Wołoncewskiego fund. 1509) Kiejgajło Janowicz starosta żmudzki, drewniany z 2 altariami (4 Klas.) Parafian Katol. 4767. Jedne altaria fund. 1723 x. Jakub Wojtkiewicz.
Kaplice: Wilkiany (Vilkiena) w. Kaplica Serca Jezusowego, na cmen-

tarzu grzebalnym, fund. 1766 x. Kownacki, drewniana
Szotpiany w. – Kaplica istniała tylko w r. 1857.

9. Tenenie miasteczko. – Kościół parafialny S. Barbary fund. 1782 Adam Billewicz (a podług Szematyzmu fund. 1731 Wojtkiewicz), drewniany, (5 klas.). Parafian katol. 1145.

10. Wojnuta (Wajnutas) miasteczko rządowe. – Kościół parafial. S. Jana Chrzciciela fund. 1606 król Zygmunt III, drewniany, później (po r. 1858) wymurował go Billewicz (5 klas.). Parafian katol. 1191.

Filia: Sartyniki miasteczko rządowe. – Kościół parafialny S. Jerzego fund. 1781 król Stanisław August (a podług Szematyzmu, fund. 1787 Billewicz), drewniany. – Po roku 1857 przyłączono tę filią do ~~xxxx~~ utworzonej parafii Zygajcie.

11. Nowe Miasto (Naumiestis) miasteczko rządowe. Kościół parafialny S. Michała fund. 1782 (a podług Szematyzmu, fund. 1790) Michał Ronikier, drewniany (4 klas.). Parafian katol. 1812.

Filie: Degucie (Degutis) wieś. – Kościół ~~xxxxx~~ filialny S. Wincentego fund. 1735 Billewicz Kasztelan (podług Szematyzmu, fundował 1757 tenże), drewniany.

Gordoma (Gordomas) miasteczko rządowe. Kościół filialny S. Trojcy, fund. 1706 (Pac starosta chwejdańśki, drewniany.

12. Żwingie miasteczko rządowe. – Kościół parafialny Podwyższenia S. Krzyża fund. 1602 król Zygmunt III, odbudowali parafianie 1779, drewniany (4 klas.) Parafian katol. 2424.

Filie: Dytkimie (Ditkiemis) wieś. – Kościół filialny S. Aniota Stróża fund. 1796 Ignacy Dowiat, drewniany.

Pojurze miasteczko (nad rzeką Jura). – Kościół filialny S. Trojcy wymurował r. 1790 kr. Wołłowicz, rozszerzony 1830 przez parafian. (Czerski i Wołoncewski nie wspominają tej filii.)

Żygajcie dawniej miasteczko, dziś wieś. – Kościół filialny SS. Piotra i Pawła istniał drewniany r. 1830–1856. – R. 1857 kosztem x. Narwojsza i Parafian wymurowano nowy kościół, i utworzono osobną parafią (5 klas.) do której filia Sartyniki włączono. Parafian katol. 2619.

Kaplice: Bukowiany, Stokajcie, Wiszbory (istniały r. 1858.)

IV. Dekanat Worniański.

1. Żorany (Żarienu) czyli Łotwele miasteczko szlacheckie dawniej staroście. Kościół parafialny Nl. Marzyi P. fund. 1626 król Zygmunt III., drewniany z Altarzyą (5 klas.). Parafian katol. 3608.

Filie: Medyngiany miasteczko. Kościół filialny S. Trójcy fund. 1762 x. Giec (podług Mappy Juzumowicza fund. 1765) drewniany.

Ławkosody (Ławkooda) miasteczko rządowe. – Kościół filialny S. Joachima, fund. 1788 Kapituła worniańska, drewniany.

Kaplica: Medyngiany m. – Kaplica fund. 1849 przez mieszczan, drewniana.

2. Twery (Tweru) miasteczko rządowe, dawniej starościńskie. Kościół parafialny Nl. Marzyi P. fund. 1614 Król Zygmunt III z Eliaszem Hłowskim, drewniany, na tytuł Proboszcza (Prae-positura), 3 Altarze i 4 Kurzistów (wikaryuszów) (4 klas.). Parafian katol. 3378.

Kaplica: Twery m. – Kaplica Św. Józefa, fund. 1814 Kanonik Stecki, drewniana.

(Jest tu cudowny obraz N. Marzyi P. który Potocki na pamiątkę swojej niewoli u Tatarów, 1655 r. ofiarował starostą twerskim r. 1658 w dworze uniesienia. Gdy czarto światło koło obrazu widziano dał Leon Potubiński starosta twerski o tem znać biskupowi Parszewskiemu, który około r. 1658 obraz ten do Kościoła przenieść kazał. (Wołonciewski I. str. 217)

3. Ławkow (Ławkuwos) miasteczko. Kościół parafialny P. Jezusa fund. 1624 Jan Tatat (podług Mappy Juzumowicza fund. 1623, a podług Szematyzmu fund. 1629 Parafianie) pierwotnie drewniany,

(Z cudownym Krucyfixem) po r. 1830 wymurowany, z altaryą (5 Klas.) f. Parafian Katol. 2958.

Filia: Łojeziory (Laeżeriu) wieś. – Kościół filialny Zbawiciela, fund. 1781 Zaleski, drewniany.

Kaplica: Ławkow miasteczko. – Kaplica drewniana wystawiona 1829 przez Parafian.

4. Wornie (Warniu) miasteczko, zwane dawniej Wiedniki (Medininkaj) znane było już w XIII wieku Krzyżakom (którzy je zwali Medwagen, Medenitken, Medene), należało dawniej do posiadłości biskupa żmudzkiego, od r. 1840 rządowe. Miasteczko dzieli się na 2 części przedzielone rzeczką Worniénką: jedna część" zowie się Stare Wornie (od słowa litewsk. Wornie = miedź), druga część" Wiedniki.

Kościół Katedralny SS. Piotra i Pawła fundowany pierwotnie 1421 przez Witolda (Alexandra) Wielkiego Xięcia Lit., r. 1464 wybudowany z drzewa, odbudowany znowu z drzewa r. 1555, który gdy r. 1680 pogorzał, wymurował r. 1691 Kazmierz Pac biskup żmudzki dzisiejszy Kościół; po pożarze w r. 1817 odnowił go biskup Józef Giedrojć. Są w nim 3 altarze: pierwsza fundacyi Józefa Kanoszka Moszyńskiego (r. 1758, druga fundacyi Marcina Matulewicza r. 1784, trzecia fundacyi Wawrzyńca Jagowda r. 1798. – Po r. 1857 utworzono tu drugie proboszcze (2 Klassy) z liczbą Parafian katolickich 2125. (w Miedniłach)

Kościół parafialny SS. Alexandra, Ewanguysza i Teodula fund. 1416 Witold W. X. Lit. drewniany. Proboszcz na tytuł Archiprezbytera. (3 klassy). Parafian katolickich r. 1830 było 2683. (w Starych Worniach)

Kościołek S. Troia z klasztorem i szpitalem Rochitów fund. 1743 Antoni Tyszkiewicz biskup żmudzki, sprowadzeni zmych Rochitów z Wilna. (Podług Czerskiego zaś fund. 1725 biskup żmudzk. Alexander Horain z Kapitułą), utrzymywali Rochita 36 chorych; 1825 bisk. Alexander Horain, przeniesiony do miejsca po spaleniu 1817 drewniany, sprzywarowany około r. 1842. (w Starych Worniach.)

z Kaplicą S. Trojcy

Seminarium dyecezalne założone pierwotnie r. 1622 w Krożach w Kollegium Jezuitów przez Stanisława Kiszkę biskupa żmudzk., r. 1635 przez biskupa Jerzego Tyszkiewicza przeniesione chwilowo do Worń, a w krótce na powrót do Kroż. Dopiero r. 1741 przeświet biskup Antoni Tyszkiewicz na zawsze z Krożi toż Seminarium do Worń i oddał pod zarząd Lijarom, a r. 1745 Jezuitom (którym w Worniach r. 1582 Melchior Gedroje biskup Miss. fundował). R. 1834 objęli toż Seminarium Missionarze z Warszawy, aż do supressyi zakonu r. 1842. W Seminarium jest biblioteka licząca r. 1848 tomów 5000 oraz galeria portretów biskupów żmudzkich. Na tem miejscu gdzie Seminarium, stał dawniej Kościółek S. Trojcy.

Dom poprawy dla Księży Emerytów z Kaplicą (r. 1858).

5. Powonden (Pawandene) miasteczko. – Kościół parafialny S. Onufry fund. 1620 Bohusz Oknianski, drewniany, z Altaryą (5 klas.) Parafian katol. 2419.

6. Uzwenty wieś. – Kościół parafialny S. Marzi Magdaleny fund. 1607 Król Zygmunt III, (podług Szematyzmu fund. 1609) odrestaurowany r. 1835 przez Księcia Druckiego-Lubeckiego, drewniany (4 klas.). Parafian katol. 3415.

Kaplica: Uzwenty w. – Kaplicę drewnianą fund. 1839 parafianie.

Chwatojnie (Kotajnie, albo Kwotajniaj) miasteczko. – Kościół i Klasztor Karmelitów dawnej obserwancyi (trzewiczkowych) fund. 1740 Jan Adamkowicz notaryusz ziemski Starosta gorczyński, pisarz Xięstwa Żmudzkiego, podkomorzy z żoną Anną Gierulską, pierwotnie Dezyderyą, gmach klasztorny wybudował Benedykt Pawłowicz; wieś Chwatojnie zapisał fundator Adamkowicz Klasztorowi r. 1750, kościół murowany odrestaurował w XIX wieku na pozwoleniu x. Leonard Doroczka. Od r. 1817–1835 były tu Szkoły wydziałowe. Klasztor i Kościół suprymowany około r. 1862.

7. Janopol (Jonapole) dawniej zwane Wewirze, czyli Wiżuwiany miasteczko niegdyś biskupów żmudzkich, dziś rządowe. – Kościół parafialny S. Wichata fund. 1763 Jan Łopacinski biskup, który temu miejscu nad [illegible] nazwę

Zanopol i pałac biskupi z drzewa tu wystawił. Kościół odrestaurował biskup Stefan Giedroje, drewniany (5 klas.). Parafian katol. 1043.

Kaplica: Zanopol m. – Kaplicę drewnianą cmentarzową wystawili r. 1852 mieszkańce.

8. Łuknicki (Łuokies) miasteczko niegdyś biskupie, dziś rządowe. Kościół parafialny Wszystkich Świętych fund. 1416 Witołd W.X. Lit., drewniany z Altarią, (4 klas.). Parafian katol. 5301

Filie: Upina miasteczko. – Kościół filialny Św. Jana fund. 1807 Łukowski, drewniany

Kownatów wieś. Kościół filialny Opatrzności Bożej fund. 1794 Kownacki, drewniany

Ubiszki miasteczko rządowe. – Kościół filialny Św. Aniołów Stróżów fund. 1785 Kasper Szlakowski, drewniany.

Kaplice: Biržyniany wieś. – Kaplica drewn. istniała 1857.

Łuknicki m. – Kaplica Ukrzyżowania Chrystusa, drewniana, wystawiona 1819 przez mieszczan. – Pół mili za Łuk. nikami leży góra Szatrya 106,5 sążni czyli 745,9 stóp angielskich wysoka sławna według podań ze śladem czarownic (Łysa Góra)

V. Dekanat Bołocki.

1. Poszyle (Paszile) miasteczko. – Kościół parafialny S. Jerzego fund. 1781 Jerzy Zucewicz (a podług Mappy Juzumowicza fund. 1787), drewniany (5 klas.) Parafian katol. 1268. Szpital.

Filia: Korklany (Karklienu) miasteczko. – Kościół filialny S. Bartłomieja Apost. fund. 1767 Szukszta Ignacy dziedzic (a podług Szematyzmu fund. 1779), drewniany. Szpital.

2. Kołtyniany (Kaltinienu) miasteczko dawniej biskupie, dziś rządowe. Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1416 Witołd W.X. Lit., drewniany (4 klas.). Parafian katol. 4407. – Szkoła parafialna, Szpital. W pobliżu na górach są szańce szwedzkie. – Krzyżacy r. 1374 zwali to miasteczko Kaltanenen.

Kaplica: Warsiady wieś. – Kaplica S. Rocha, drewniana, fund. r. 1570.

F. R. 1633 Piotr Kmbut fundował tu klasztor Franciszkanów z Kościołem drewnianym S. Piotra i Pawła, który suprymowany 1832. w wileńsk. dyec.)

3. Szytele (Szitales) miasteczko. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi P. fund. 1533 Stanisław Orwidowicz, murowany, z Ołtarzyą fund. 1792 przez Jana Pitoudzkiego dziedzica. (4 klas.) Parafian katol. 3578. – Jest tu Zbór luteroski.

Filia: Bolsie (Baloiu) miasteczko rządowe. – Kościół filialny fund. r. 1700 drewniany (po r. 1858 nie istniał).

Tubiny (Tubynes) miasteczko rządowe. – Kościół filialny Opatrzności Bożej fund. 1824 Zacewicz jako Kapliczy, dopiero około r. 1850 został filią, drewniany.

Kaplica: Szytele m. – Kaplica Św. Jana, fund. 1824 przez mieszkańców, murowana.

4. Girdyszki miasteczko. – Kościół parafial. S. Jana Chrzciciela fund. 1782 Jan Adamowicz, drewniany (4 klas.) Parafian katol. 2852. Dopiero r. 1804 z Kaplicy, został parafialnym Kościołem otrzymawszy dotacyą od Stowarzyszyńskiego.

Filia: Upina dawniej miasteczko, dziś wieś. – Kościół filialny N. Maryi P. fund. 1706, wymurowany 1835 przez parafian. – Jest tu Bóżnica żydowska.

5. Stulgie miasteczko. – Kościół parafialny S. Antoniego, fund. 1798 (a podług Wołoniewskiego fund. 1803) Mateusz Wilmont czyli Wilmont, drewniany (5 klas.). Parafian katol. 1193.

6. Niemokszty (Nemaksztiu) miasteczko niegdyś biskupie, dziś rządowe. – Kościół parafialny S. Trójcy, fund. 1636 Król Władysław IV z Hieronimem Wołłowiczem starostą, odnowiony około r. 1828, drewniany, z Ołtarzą fund. 1884 przez Borkiewicza i Poczapija (5 klas.). Parafian katol. 2619. Szpital. – Jest tu Bóżnica żydowska.

Kaplice: Pojeziory w. i Żwirzdzie w. istniały r. 1857.

7. Odachów (Odakowa) wieś. – Kościół parafial. S. Jana Chrzc. fundowany r. 1803 (a podł. Szematyzmu fund. 1793) Jan Odachowski cześnik żejmolski, drewniany (5 klas.). Parafian katol. 728.

7

8. Skaudwiły (Skaudwiles) miasteczko. – Kościół parafialny
S. Krzyża fund. 1804 (podług Mappy Juzumowicza, fund. 1801;
a podług Szematyzmu fund. 1797) Wicewicz dziedzic,
drewniany (5 klas.). Parafian katol. 1062. – Jest tu Zbór luteros-
ki i Bożnica żydowska.

9. Botoki (Batakiu) miasteczko niegdyś biskupie, dziś rzą-
dowe. – Kościół parafialny S. Anny, fund. 1509 Stanisław Za-
nowicz kasztelan, drewniany (5 klas.). Parafian katol. 1619

Filia: Wornotawki miasteczko. – Kościół filialny, któ-
ry istniał 1760, zbudowany i zamieniony w filią r. 1860,
drewniany.

Kaplice: Botoki m. Teodorow w. Łomie w. Kaplica
drewniana N. Maryi P. fund. 1766 przez parafian.

10 Pogromoncie (Pagramąnte) miasteczko niegdyś biskupie. – Kościół parafialny N. Maryi P. fund. 1784 Jan
Łopaciński biskup żmudzk. (podług Mappy Juzumowicza fund.
1773), drewniany (5 klas.). Parafian katol. 575.

11. Tawrogi (Tauragies) miasteczko dawniej biskupie, dziś
majorat Królestwa pruskiego (niemieck. Taurogen). – Kościół
parafialny S. Trojcy, fund. 1507 (podług Wołonczewskiego fund. 1507
Bartoszys Pallatsa; a podług Szematyzmu, fund. 1705 Łaz biskup żmud-
zki?), drewniany (5 klas.), Parafian katol. 1836. Szkoła parafialna. –
Zbór luteroski, Bożnica żydowska.

Filia: Pojurze (Pajuris) dawniej miasteczko dziś wieś rządowa. –
Kościół filialny S. Joachima fund. 1750 przez parafian jako
kaplica, dopiero po r. 1850 filia; przedtem był filią do parafii Gawrys. 1830.

Kaplica: Tawrogi m. – Kaplica na cmentarzu grzebalnym fund.
1705 x. Łotujański (?) (może 1850), drewniana

Poszottun czyli Poszottunie miasteczko. – Kościół i Klasztor
x. Benedyktynów, fund. 1755 Andrzej Jasiński i Kottontaj oraz
x. Dominik Pawłowski Benedyktyn z klasztoru nieświeskiego. F

F przy Kościele fundowany
1629 przez Kossakowskiego
odnowiony przez Władysława IV

Klasztor ten miał tytuł Probostwa (Praepositura) i był filią Opactwa w Starych Trokach; supprymowany r. 1832. – Roku 1830 mieszkało tu 3 zakonników. (Podług Szematyzmu fund. 1756 Janowicz) – R. 1884 był tytularnym kościołem do parafii Gawry.

12. Gawry (Gaures) czyli Gaura, miasteczko. Kościół parafialny S. Michała fund. 1670 Gabryel Kamiński (a podług Szematyzmu fund 1773 Budryk Kanonik), drewniany (5 Klas.). Parafian katol. 3250.

Filia: Poszoltiń m. – Kościół filialny drewniany (był dawniej Probostwem i Klasztorem X. Benedyktynów fund. 1755, supprymow. 1832) (na miejsce Pojurza filij, który około r. 1850 do probostwa Tawrogi wcielono).

VI. Dekanat Wiekszniański.

1. Tryszki (Triszkiu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Trójcy fund. 1611 Zygmunt III, odrestaurowany 1751 kosztem parafian, drewniany (4 Klas.) Parafian katol. 4307. – Szpital-Bożnica żydows. Kaplica: Tryszki m. – Kaplica N. Maryi P. fund. 1858 kosztem parafian, drewniana.

2. Wiekoźnie (Wiekszniu), miasteczko dawniej biskupie, dziś rządowe. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela, fund. 1634 Jan Lacki, żona Joanna Valvoszówna, murowany, z 2 altaryjami, z których pierwsza fundacyi r. 1793 Mickiewicza (3 Klas.) Parafian katol. 7032. – Szpital, – Szkoła żydowska. – Tu r. 1754 fundował P. Pitrudzki pierwotnie Benedyktynów sprowadzonych z Trok którzy r. 1755 przez Andrzeja Zasińskiego i Kottałaja przeniesieni zostali do Poszoltiń.

Filia: Lackow (Lackawa), miasteczko dawniej biskupie dziś rządowe. – Kościół filialny S. Wawrzyńca fund. 1783 Adam Górski, odrestaurowany r. 1792 przez parafian, drewniany. – Około r. 1850 utworzono osobną parafią (5 Klas.) Parafian katol. 2523 – Bożnica żydow.

Kaplice: Wiekoźnie m. 2 Kaplice drewniane fundowane r. 1829 przez x. Pawła i r. 1860 przez parafian druga.
Żlekinie w. istniała r. 1857.

3. Łajżew miasteczko rządowe. – Kościół parafialny S. Trójcy fund. 1661 Anna z Daców Ważyńska, drewniany. (5 klas.) Parafian katol. 867. – Szpital. – Bóżnica żydowsk.
Kaplica: Purple wieś. – Kaplica Św. Krzyża fund. 1836 x. Rymuc, drewniana. – Po r. 1857 została filią.

4. Okmiany (Akmenes) miasteczko dawniej biskupie, dziś rządowe. – Kościół parafialny Podwyższenia S. Krzyża fund. 1595 (a podług Wołoniewskiego fund. 1596) Anna Królowa polska, drewniany z Altaryą fund. 1799 Franciszka Kaubrowicza (4 klas.) Parafian katol. 3226. – Szpital – 2 Bóżnice żydowskie.
Filie: Węgiery (Węgieriu) miasteczko rządowe. – Kościół filialny (z jeziorem) fund. 1766 x. Gudzewicz, dotowała Teodora Witingowa r. 1803 i odrestaurowała, drewniany. – Szpital – 2 Bóżnice żydowskie.
Klikole miasteczko rządowe. – Kościół filialny N. Maryi P. fund. 1786 Ignacy Piłsudzki, drewniany. – Bóżnica żydowska.

5. Popielany (Papiles) miasteczko bis Kupie dawniej, dziś rządowe. – Kościół parafialny S. Ducha fund. 1493 Król Jan Albracht, drewniany. (5 klas.) Parafian katol. 2943. – Szpital – 2 Bóżnice żydowskie.
Filia: Szawdynie (Szaudines) wieś. – Kościół filialny N. Maryi P. istniał już przed 100 laty, odrestaurował Godlewski, drewniany
Kaplica: Popielany m. – Kaplica N. Maryi drewniana zbudowana przez parafian.

6. Rawdziany (Raudienu) miasteczko należało dawniej do prałata proboszcza żmudzkiego. – Kościół parafialny N. Maryi d.

fund. 1558 (a podług Szematyzmu, wystawiony r. 1739 kosztem x. Horaina), drewniany (4 klas.). Parafian katol. 2931. Altarią przy kościele fund. 1788 Jan Horain prałat. – Szpital.

Filia: Józefow wieś. – Kościołek czyli raczej Kaplicz S. Józefa murowany wystawił r. 1825 Hagurski. – Z roku 1850 została filią.

7. Kurszany (Kurszienu) miasteczko dawniej biskupie. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1622 Zygmunt III, drewniany (3 klas.). Parafian katol. 6427. – Szpital. – 2 Bóżnice żydowskie.

Filia: Wieczajcie wieś. – Kościół filialny P. Jezusa istniał oddawna jako Kaplica, odrestaurowany r. 1857 drewniany i w filią zamieniony.

Kaplice: Kurszany m. – Kaplica S. Krzyża wymurowana r. 1810 kosztem x. Kozietta i parafian.

Kalwiszki wieś. – Kaplica N. Maryi P. fund. 1752 Ławkiewicz, drewniana.

Szekście wieś. – Kaplica S. Antoniego fund. 1779 Czechowicz, drewniana

8. Szawkiany (Szawkienu) miasteczko. – Kościół parafialny fund. 1497 Mikołaj i Jan Szemiatowicze (Schiennetowicze), drewniany (3 klas.). Parafian katol. 3890. – 2 Bóżnice żydowskie.

Filia: Warputciany (Warputienu) wieś. – Kościół filialny S. Antoniego fund. 1792 Maciej Jeleński, drewniany. – (R. 1848 był filią do parafii Kielmy w dekanacie Szydłowskim).

Kaplica: Pierziany wieś. – Kaplica istniała 1857 r.

9. Kurtowiany (Kurtowienu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Jakuba Apost. fund. 1495 (a podług Wołoncewskiego i Mappy Juszkowicza fund 1525) Mikołaj Jawgiełłowicz, odrestaurował r. 1785 Hagurski,

murowany, z Altaryją. (3 Klas.). Parafian Katol. 3940. – Szkoła, Szpital.

Filie: Łoszawsze czyli Łoszawsz, (Łaszawsze. – po niemiecku Friedenberg), wieś. – Kościół i Kollegium Jezuitów fund. 1619 Stanisław Bejnart z Karbnik litewski murowane z cegły. Były tu szkoły o 5 Klassach. Po kassacie Jezuitów w r. 1773, obrócono Kościół na filią która istniała do r. 1832 poczem rozebrano Kościół i Kollegium, z których dziś tylko gruzy pozostały. Józefa drewniana fund. 1662 Kr: murowki. drewn. do r. 1802

Kiliowiany wieś. – Kaplica była filią, potem znowu Kaplicą.

Łokopie wieś. – Kościół filialny (św. Kazmierza. drewniany, istniał tu jeszcze (1843–) 1852; 1864 utworzono z niego oddzielną parafią. poczem

Gordy wieś. – Kościół filialny S. Marzyi Magdaleny drewniany fund. 1858 Witkiewicz (Obrazy i sprzęty Kościelne w tym Kościele pochodzą z Kollegium jezuickiego w Łoszawszu.)

Kaplica: Kurtowiany m. – Kaplica drewniana fund. 1858 Jakób Nagurski.

Łokopie wieś. – Kościół filialny S. Kazmierza, fund. 1760 drewniany, – r. 1860 odrestaurowany przez Karpia, został oddzielną parafią, drewniany (5 klas.) Parafian Katol. 3618. Do tej parafii przyłączono filią Rekijow która należała do parafii Szawle w dekanacie Janiskim.

Łodubis (czyli bazyliewski) Bazyliany miasteczko rządowe nad rzeką Dubissą. Cerkiew drewnianą z Monasterem Bazylianów unitów fund. 1749 Jan i Antoni Bejnarowie dla 6 Bazylianów którzy tu mieli szkoły wydziałowe od r. 1782. R. 1832 supprymowano Bazylianów, a cerkiew (zbudowaną r. 1753) obrócono na prawosławną.

VII. Dekanat Janiski.

1. Szawle (Szaulu) miasto-powiatowe, dawniej starościńskie. Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1445 Mikołaj Kiezgajło starosta, wymurowany r. 1625 przez parafian. (1 klas.) Parafian katol. 7944. — Szpital — Gimnazyum — Cerkiew prawosław: na, 2 Bóżnice żydowskie.

Filije: Rekijow (Rekijawa) wieś. — Kościół filialny P. Jezu: sa fund. 1657 (podług Wołonczewskiego fund. P. Karp 1800; podług Mappy Juzumowicza, fund. 1732; podług Szematyzmu fund. 1657 biskup Karp(?), odnowił r. 1860 Kapp) drewniany. — Około r. 1860 przy: łączony jako filia do parafii Łokopie w dekanacie Wiekszniańskim.

Wieszkucie (Wiszkutie) miasteczko. — Kościół parafialny S. Stanisława fund 1677 przez parafian (podług Wołonczews: kiego fund. 1681 król Jan III) drewniany. — Około r. 1850 został oddzielną parafią (5 klas.) Parafian katol. 2384. — Szpital.

Kurze (Kuziu) miasteczko rządowe. — Kościół filialny Matki Boskiej fund. 1652 Jan Godlewski (podług Mappy Juzumowicza fund. 1654), odrestaurowany 1836 przez para: fian, drewniany (do parafii Szawle) — Szpital

Kaplice: Kajry (Kajrie) wieś. — Kaplica Bł. Marzi P. fund. 1792 przez parafian, murowana. — Szpital (do parafii Szawle

Rukoszelki wieś. — Kaplica istniała r. 1857.

2. Szakinow (Szakinawa) miasteczko. — Kościół parafialny S. Michała, fund. 1680 Berg starosta żmudzk. (podług Mappy Juzumo: wicza, fund 1630), murowany (4 klas.). Parafian katol. 3012.

Filia: Żgrany (Żarienu) czyli Łotwele miasteczko. — Kościół filialny S. Mikołaja fund. 1786 Piotrowski (podług Wołonczews: kiego, fund. Jan Przestrzelski) murowany.

Kaplica: Szakinow m. Kaplica S. Józefa na cmentarzu grzebalnym f. 1802 x. Woronowicz, murowana.

3. Krupie (Krupiu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Anny fund. 1803 (a podług Szematyzmu fund. r. 1786) Józef Szkultyn, drewniany, z Altarią fundowaną przez tegoż r. 1804. (5 Klas.) Parafian Katol. 3375. – Szpital.

4. Zamusze (Zamuszes) w. – Kościół parafialny fund. 1623 król Zygmunt III. drewniany. Parafian katol. 4589. (a. 1874 nieist.)

Filie: Gruzdzie (Gruzdiu) miasteczko. – Kościół filialny S. Trojcy fund. 1759 przez Kozicia Radziwiłła, (a podług Mappy Juzumowicza fund. 1623. drewniany) (R. 1848 przeniesiono tu parafią z Zamusza (3 Klas.). – Szpital – Bożnica żydowska.

Szypile miasteczko. – Kościół filialny S. Aloizego fund. 1624 (a podług Mappy Juzumowicza fund. 1625) Król Zygmunt III pierwotnie jako kaplicz drewniany – około r. 1850 został filią.

Kaplica Góry w. – Kaplicz P. Maryi drewniana fund. 1849 Wojtkowski.

5. Stare Żagory (Żagares Senoses) miasteczko. – Kościół parafialny Św. Piotra i Pawła fund. 1523 Syrewicz, murowany z Altarią fund. 1786 przez x. Dowgiałłę plebana. (5 Klas.) Parafian Katol. 1439. – Szpital – Zbór luterski – Bożnica żydowska.

6. Nowe Żagory (Żagares Naujoses) miasteczko. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła, fund. 1623 król Zygmunt III., murowany z 2 Altariami (4 Klas.). Parafian katol. 5696. – Szpital – Bożnica żydowska.

Filia: Skajzgirz miasteczko. – Kościół filialny S. Jerzego fund. król Jan Kazmierz pierwotnie jako Kaplicz, murowany – Po r. 1850 utworzono tu filią

Kaplica: Nowe Żagory w. – Kaplica P. Jezusa na cmentarzu grzebalnym, fund. 1796 przez parafian, drewniana.

7. Janiszki (Joniszkies) miasteczko. – Kościół parafialny Ś. Wniebowzięcia N. M. P. fund. 1526 Paweł zięże Olszański biskup wileński (podług Mappy Juzumowicza fund. 1592; a podług Wołonczewskiego fund. [illegible] 1522 Jan z Książąt Litewskich biskup wileński; podług Szematyzmu zaś fund. 1626 Król Zygmunt III) murowany, z Altaryą fundacyi Kaspra Razmusowicza, (2 klas.) Parafian katol. 10,976. – Szpital. – Zbór luterski. – Bóżnica żydowska.

Filia: Rudyszki miasteczko – Kościół filialny Św. Jakuba i Filipa Apost. fund. 1670 przez parafian pierwotnie jako kaplica, drewniany. – Po r. 1858 zamieniony w filią. (podług Mappy Juzumowicza fund. 1770).

Kaplice: Janiszki m. – Kaplica S. Ignacego fund. z dawnych czasów przez parafian.

Bałkajcie w. – Kaplica N. Maryi, fund. z dawnych czasów przez parafian, drewniana.

Kurmajcie w. – Kaplica S. Wacława drewniana, dawnej fundacyi parafian.

Loszupie w. – Kaplica S. Jana drewniana, dawnej fundacyi parafian.

Gaszczuny w. – Kaplica S. Stanisława drewniana, dawnej fundacyi parafian.

Iwoszki w. – Kaplica S. Jana drewniana, dawnej fundacyi parafian.

Jawonejki (Jawnajkie) w. – Kaplica S. Stanisława drewniana, dawnej fundacyi parafian.

Gorka w. – Kaplica drewniana N. Jezusa, dawnej fundacyi parafian.

Wielwidzie w. – Kaplica istniała r. 1857.

Jakiszki w. – Kaplica drewniana istniała 1857.

8. Kruki (Krukiu) miasteczko niegdyś biskupie, dziś rządowe. Kościół parafialny S. Wawrzyńca fund. 1752 (a podług Szematyzmu fund. 1792) przez parafian, drewniany (5 klas.). Parafian katol. 2362. – Szpital.

9. Poszwityń (Paszwitine) miasteczko. – Kościół parafialny S. Trojcy fund. 1459 parafianie, później ~~odrestaurowany~~ Melchior Giedrojć biskup dawniej drewniany dziś murowany (4 klas.). Parafian katol. 6294. – Szpital.

Filie: Ławkoodzie (Laukoode) miasteczko. – Kościół S. Alojzego z Missyą Jezuitów fund. przed r. 1724 (a podług Wołonczewskiego fund. 1727) x. Mikołaj Dryggniewicz Jezuita (Missya ta należała do Rezydencyi Mitawskiej), drewniany. Po supressyi Jezuitów r. 1773 utworzono tu filią.

Zejmele miasteczko. – Kościół filialny S. Piotra i Pawła fund. 1828 Piotrowski, murowany. – Zbór luterski – Bożnica żydowska.

10. Linkow (Linkuwos) miasteczko. – Kościół paraf. N. Marzyi P. fundowała r. 1500 (a podług Mappy Juszkowicza i Szematyzmu fund. 1503) niejaka Katarzyna z Zejmów (wsi). Późniejsi dziedzice Linkowa Białozorowie oddali ten kościół Kalwinom, którym dopiero biskup Melchior Giedrojć na mocy wyroku sądowego r. 1606 odebrał. Około r. 1644 Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki osadził tu Karmelitów dawnej obserwancyi (trzewiczkowych), którym klasztor ~~odrestaurował~~ wyremontował i parafią oddał. Po supressyi Karmelitów w r. 1832, pozostała parafia świecka murowana (5 klas.). Parafian katol. 5078. – Szpital. – Bożnica żydowska

Kaplice: Linkow m. – Kaplica P. Jezusa drewniana fund. 1815 parafianie.

Żabary wieś. – Kaplica P. Jezusa, drewniana fund. 1815 Prejkintowie szlachta.

11. Konstantynow (Konstantinowa arba woszkie) miasteczko. Kościół parafialny S. Józefa fund. 1764 Kaźmierz Kasperowicz (podług Mappy Juzumowicza, fund. 1754; a podług Szematyzmu fund. 1665 Grotuz i Staszewski) drewniany (3 klas.). Parafian katol. 4991. – Szpital.

Kaplica: Konstantynow m. – Kaplica S. Trojcy drewniana fundacyi parafian w r. 1861.

12. Sałaty (Sałotin) miasteczko. – Kościół parafialny S. Józefa fund. 1514 Barbara Piecukate (a podług Szematyzmu fund. 1774 burmistrz) drewniany (3 klas.). Parafian katol. 4991. – Szpital. – Bóżnica żydowska.

Kaplica: Sałaty m. – Kaplica drewniana S. Bazylego na cmentarzu grzebalnym, fund. 1835 parafianie.

VIII. Dekanat Szadowski.

1. Szawlany (Szaulienu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Anny, fund. 1612 Melchior i Krzysztof Szemiotowie (a podług Szematyzmu, fund. 1474 Butrymowicz) z drzewa, wymurował zaś po r. 1858 Szemiot, murowany z Altarią fundacyi Szemiota ciwuna r. 1760 (3 klas.). Parafian katol. 3054. – Szpital.

Filia: Dowiatow (Dowiatowa) miasteczko. – Kościół filialny N. Maryi P. fund. przed r. 1774, drewniany.

Kaplice: Szawlany m. – Dwie Kaplice drewniane P. Jezusa na Krzyżu, z których jedna fundowana r. 1851 przez Szemiota dziedzica; druga zbudowana przed r. 1774 restaurowana r. 1861 przez parafian.

2. Szadow (Szaduwos) miasto rządowe, dawniej starościńskie. – Kościół parafialny S. Krzyża fund. około r. 1532 Król Zygmunt I. (podług Szematyzmu, fund. 1542 Wołłowicz starosta żmudzki) murowany

(zaś podług Mappy Jurzumowicza fund. 1540) murowany z Altaryją fund. 1669 przez Michała Króla (3 klas.) Parafian katol. 5633. — Szpital — Bóżnica żydowska.

Filia: Szczodrobow (Rokany) wieś. — Kościół filialny S. Trojey fund. 1829 Trauzewski — filią przy nim utworzono dopiero po r. 1848. — R. 1830 chciano tu utworzyć parafią: — Szpital.

Kaplica: Łozieiory czyli Uzieziory (Zajeziory) wieś. — Kaplica N. Maryi P. [illegible] drewniana, fund. 1763.

Alkonupie wieś. — Kaplica N. Maryi P. fund. 1753 przez parafian, odrestaurowana r. 1840.

3. Smilgie (Smilgin) miasteczko. — Kościół parafialny S. Jerzego fund. 1661 Król Jan Kazmierz (a podług Szematyzmu fund. 1661 hrabia Fleming, drewniany stary (4 klas.) Parafian katol. 4107

Filia: Dębow (Dębowa) wieś. — Kościół filialny S. Trojey fund. 1825 Gosztowd, murowany.

Kaplica: Dobszany wieś. — Kaplica Opatrzności Bożej fund. 1829 Pereszczaka, murowana.

4. Radziwiliszki (Radziwiliszkiès) miasteczko. Kościół parafialny N. Maryi P. fund. [illegible] 1619 Zygmunt III, odrestaur. 1769 Kazimierz Ossiany drewniany 2 2 Altariami fund r. 1802 i 1806. Po spaleniu w r. 1870 parafianie Kościół odrestaurowali. (4 klas.) Parafian katol. 4647. — Zbór Kalwiński istniejący już 1754.

Kaplica: Radziwiliszki m. — Kaplica drewniany fund. 1851 przez parafian.

5. Rozalin (Rozalina) miasteczko. — Kościół parafialny N. Maryi fund. 1771 Adam i Rozalia Dobryszowie (podł. Szematyzmu fund. 1770 Drobysz starosta pojeziorski, drewniany z Altaryą (3 klas.) Parafian katol. 1517. — Szpital.

Kaplica: Rozalin m. — Kaplica N. Maryi P. drewniana fund. 1770 Drobisz.

6. Ligumy (Ligumu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Trojcy fund. 1526 Łukasz Wiekowicz (podług Mappy Juszmowicza, fund. 1526), odrestaurował 1793 x. Wulf, drewniany, z altaryją fund. 1766 przez Szymona Bukowskiego, Kollatyi Kapituły zmudzk. (4 klas.) Parafian Katol. 3479. – Szpital.

Filia: Stawzuny (Stawczunu) wieś. – Kościół filialny S. Wawrzyńca fund. 1668 Stawzniewicz, drewniany.

Kaplica: Serejki wieś. – Kaplica P. Jezusa drewniana istniała już 1774. – Szpital.

7. Łokroj (Łokroju) czyli Łokrocie miasteczko. – Kościół parafialny N. Maryi P. fund. 1630 parafianie, drewniany (5 klas.). Parafian Katol. 2145. – Bożnica żydowska.

8. Kławany (Kławanu) miasteczko. – Kościół S. Trojcy 1624 Król Zygmunt III i Hieronim Wołłowicz starosta zmudzki, (podług Mappy Juszmowicza fund. 1630) drewniany z altaryą fundacyi jerzego Giniwojnis. (5 klas.) Parafian Katol. 4127. – Bożnica żydowska.

9. Łoszetaty czyli Łuszołaty (Łaszołoliu) miasteczko rządowe. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła, fund. 1639 Król Władysław IV i Kossakowski, drewniany z altaryą (5 klas.). Parafian Katol. 6794. – Szpital. – Bożnica żydowska.

Filia: Spiraki wieś. – Kościół filialny Św. Antoniego fund. 1840 Rymkiewicz, murowany pierwotnie kaplica. – Od r. 1857 filia

10. Joniszkiele (Joniszkielu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Trojcy, fund 1792 Benedyk Karp, murowany (5 klas.). Parafian Katol. 3900. – Szpital. – Bożnica żydowska.

Kaplica: Joniszkiele m. – Kaplica murowana fund. 1814 przez Szliżyńskiego.

IX. Dekanat Krokowski.

1. Kroki (Krakin) miasteczko dawniej biskupie, dziś rządowe. – Kościół parafialny S. Macieja, fund. 1529 Jerzy Taliat prałat archidiakon żmudzki (podług Szematyzmu fund. 1478), restaurowany kosztem Jana Łopacińskiego biskupa żmudz. r. 1768 drewniany z Altarią fundowaną r. 1646 przez Adama Borawskiego, drewniany (4 klas.) Parafian katol. 4288. – Szpital. – 2 Bożnice żydowskie.

Kościół S. Katarzyny z klasztorem Dominikanek (Katarzynek) w Krakowie fund. 1645 Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki; król Jan Kazimierz nadał im 2 wioski. Dorota Hagurska przełożona klasztoru, wystawiła Kościół drewniany, który się spalił r. 1863. Żyje tu 12 zakonnic. (r. 1874). (2 klas.)

Kaplice: Kroki m. – Kaplica S. Michała na cmentarzu grzebalnym fund. 1835 x. Leon Juszkiewicz pleban, drewniana.

Rozgi czyli Rezgi wieś. – Kaplica S. Eustachiusza drewniana, fund. 1759 szlachcic Terebesza.

2. Hrynkiszki (Grinkiszkies) miasteczko Białłozorowdzicze. – Kościół parafialny N. Maryi P. fund. 1618 Krzysztof Białozor (a podług Wołonczewskiego fund. 1628 [illegible] Król Zygmunt III) drewniany, a po r. 1830 wymurowany (5 klas.) Parafian katol. 2672. – Szpital.

Filia: Wasiliszki (Wasiliszkies) miasteczko. – Kościół filialny S. Józefa fund. 1785 (a podług Szematyzmu fund. 1712) Józef Billewicz, drewniany. – Szpital.

Gudziuny wieś. – Kaplica Św. Piotra i Pawła, drewniana, wystawiona r. 1812 przez Parafian.

3. Łoszuszwie (Łaszuszwes) miasteczko niegdyś biskupie. – Kościół parafialny Wszystkich Świętych fund. 1553 (podług Wołonczewskiego fund. 1563 Szymkowicz Wnuczek) [illegible], rozebrany r. 1798 przez x. Straszewskiego na nowo wymurowany, z 2 ołtarzami, z których pierwszą fund. 1709 Jerzy Wołodkowicz, a drugą r. 1895 x. Straszewicz pleban. (5 klas.). Parafian katol. 2985. – Szpital.

Filia: Szawkoty (Szawkotu) miasteczko rządowe – Kościół filialny S. Trojcy fund. 1773 Szymon Herubinowicz, drewniany. – Szpital.

Kaplica: Łoszuszwie m. – Kaplica fund. 1792, zrestaurowana 1861 przez parafian, drewniana.

4. Bejsagoła (Bejsogałas) miasteczko. – Kościół parafialny S. Trojcy, fund. 1539 król Zygmunt I, drewniany z ołtarzyą Fundacyi Jana Szymkiewicza r. 1795 (3 klas.). Parafian katol. 3481. – Szpital – Bóżnica żydowska.

Filie: Łołany (Łołanu) miasteczko. – Kościół filialny [illegible] Opatrzności Bożej fund. 1786 Józef Rymkozelewski, drewniany (podług Szematyzmu fund. 1786 Rymkoszewski.)

Łacunele (Łacunelu) miasteczko. – Kościół filialny S. Jana fund. [illegible] 1792 (a podług Szematyzmu fund 1805) parafianie, drewniany.

5. Krakinow (Krakinawa) miasteczko, dawniej wojtostwo. – Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1416 Witołd Wielki Książe Lit., odbudował r. 1750 x. Stanisław Aleksy Wrzosowicz, a x. Ks. Wołłowicz, drewniany (4 klas.) Parafian katol. 3030. (Podług Czerskiego, fund. 1586 należał do prelatury archidiakonii zmudzkiej.) – Szpital. – Bóżnica żydowska.

Filia: Wodokty (Wodoktu) wieś (zwana Wodokty Zawiszyne) – Kościół filialny N. Maryi P. fund. 1797 Jotkiewicz (podług Szematyzmu fund. 1697 Józef Jotkiewicz) drewniany.

Kaplica: Żybortany wieś. – Kaplica P. Jezusa drewniana fund. 1749 Parafianie.

6. Surwiliszki (Surwiliszkies) miasteczko Kol. – Kościół parafialny, Ukrzyżowania P. Jezusa, fund. 1637 Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki (a podług Szematyzmu fund. tenże 1640) drewniany (5 Klas.) Parafian Katol. 2445.

dawniej biskupie

Filia: Podbrzeź wieś. – Kościół filialny N. P. Maryi fund. 1788 Szymon parafianin pierwotnie jako kaplicz, drewniany. – Po r. 1850 został filią.

Kaplica: Surwiliszki m. – Kaplica P. Jezusa na krzyżu, na cmentarzu grzebalnym fund. 1800 parafianie, drewniana.

7. Datnow (Dutnawa) miasteczko Brzostowskich. – Kościół parafialny N. Maryi P. i przy nim Klasztor Bernardynów fund. 1701 Władysław Brzostowski z żoną Konstancyą, sprowadziwszy zakonników z Wilna; Jan Brzostowski referendarz litewski wystawił im murowany Kościół i Klasztor, oraz przyznił dotacyi. – (2 Klas.) Parafian Katol. 3306. – Około r. 1863 supprymowano Klasztor, pozostała tylko parafia świecka. – Bóżnica żydowska. – Od r. 1796 – 1831 utrzymywali Bernardyni Szkoły w Datnowie.

Kaplice: Datnow m. – Kaplica Św. Floriana drewniana na cmentarzu grzebalnym.

Ludwikow czyli Sztaporbrzeże (Sztaporbrzeis) wieś. Kaplicę murowaną Ukrzyżowania P. Jezusa wystawił r. 1861 obywatel Gintowt.

8. Kiejdany (Kwiedajniu) (po łacinie: Caiodunum) po niemiecku Kejdangen) miasto nad Dziewiążą rzeką, od r. 1496 dziedzictwo Kiszków, od r. 1614 Radziwiłłów. – Kościół S. Józefa z Klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi (trzewieszkowych) fund. 1709 Karol Filip Xiążę Neuburgski Palatyn Reński za naleganiem swej żony Radziwiłłowny Elżbiety Augusty. Jan Zgierski biskup żmudzki r. 1713 oddał im parafią, która r. 1830 miała Parafian Katol. 956, zakonników było 3. – R. 1832 supprymowano Klasztor który jako murowany obrócono na Koszary; Kościół zaś drewniany p. w. Józefa przy Klasztorze, po zniesieniu parafii został wielebny jako filia do parafii Jazwojnie.

Kiejdany miasto przedzielone rzeką Dziewiażą na dwie części:
Część zachodnia obejmująca główne miasto z klasztorem Karme-
litów, Zborem Kalwińskim z szkołami, oraz z Cerkwią i monaste-
rem ruskim, jako też z przedmieściem Januszowo, należała
do Księstwa ~~Zmudzkiego~~ Zmudzkiego i do dyecezyi Zmudzkiej.
Część wschodnia za Dziewiażą z kościołem parafialnym Św.
Jerzego należała do Województwa trockiego i do dyecezyi
Wileńskiej. W części zachodniej zmudzkiej oprócz Kościoła Św.
Józefa z klasztorem Karmelitów jest Zbór Kalwiński murowany
w rynku fund. 1631 przez Krzysztofa Radziwiłła hetmana pol-
nego W.X. Lit. Wgrobie murowanym pod tym zborem leżą w trumnach kryjących:
Janusz Radziwiłł wojewoda wileń. (ur. 1579 + 1630 d. 30 Grudn. zamordo-
wany przez hajduka siekierą; Krzysztof Radziwiłł wojewoda wileński kalwińskie
hetman polny litew. + 1640. Przy tymże zborze było Gimnazyum ~~Lutherskie~~
fund. 1625 przez tegoż Krzysztofa Radziwiłła, istniało do r. 1863; Dru-
karnia litewsko Kalwińska r. 1653, Szpital Kalwiński; – Zbór luterski.
– Cerkiew drewniana Preobrażeńska (Przemienienia Pańsk.) z monas:
terem dyzunickim fund. 16[illegible] Janusz Radziwiłł hetman polny lit. na
prośbę rzeczony Ihumeny Mohylanki. – Przedmieście Januszów czyli
Nowe Kiejdany (Janopolis) założone r. 1643 przez Annę Kiszczankę
wdowę po Krzysztofie Radziwile wojew. wileńskim. – 3 Bóżnice
żydowskie. – Ratusz wymurowany r. 1653. – Cerkiew nowa dyzunicka.
Kościół parafialny S. Jerzego w części wschodniej Kiejdan
należący do dyecezyi wileńskiej, fund. 1403 przez Krzyżaków
niemieckich murowany, r. 1560 Mikołaj Radziwiłł Rudy oddał tego
Kalwinom; za staraniem Mateusza Kobylińskiego kanon. wileń. i Lu-
stiackiego Wołłowicza biskupa wileń. r. 1627 oddany na powrót Kato-
likom, był jeszcze 1744 parafią; dziś opustoszały, budowy gotyckiej
(Konsekrowany r. 1662, odrestaurowany 1958.)

9. Zaswojnie (Zoswojnie) miasteczko dawniej biskupie, dziś
rządowe. – Kościół parafialny Wszystkich Świętych, fund 1590 Król
Zygmunt III i Judycki Kasztelan, drewniany (2 klas.). – Parafian Katol. 4235. –
Bóżnica żydowska.

Filie: Kiejdany miasto. – Kościół filialny S. Józefa drewniany fund. 1709 przez Karola Filipa Xięcia Neuburgskiego, z Klasztorem Karmelitów dawnej obserwancyi. Od r. 1713–1832 był parafialnym. (Podług Wołoczewskiego fundował Kościół parafialny król Zygmunt August r. 1569). – dziesiątnicze Szaps'kich.

Poniewieżyk (Paniewieżielis) miasteczko. – Kościół filialny Ukrzyżowania P. Jezusa fund. 1787 (a podług Szematyzmu fund. 1747) Szymon Syruć Kasztelan, murowany w stylu bizantyńskim, z grobami Syrutiów. – Dopiero od 1850 filia.

Kaplica: Zaswojnie m. – Kaplica drewniana P. Jezusa na Krzyżu, na cmentarzu grzebalnym, odrestaurowana 1860 przez parafian.

X. Dekanat Szydłowski.

1. Widuklе (Widukles) miasteczko dawniej biskupie, dziś rządowe. – Kościół parafialny Znalezienia S. Krzyża fund. 1416 Witold Wielki Xiąże Lit. odbudowany r. 1800 przez Stefana Jana Gedrojca biskupa żmudzk., drewniany (3 klas.) Parafian Katol. 6709

Filie: Erziwitk (Erdziwitka) miasteczko rządowe. – Kościół filialny S. Jerzego fund. 1706 Jan Krzysztof Kiszensztein Krzyszpin biskup żmudzk., drewniany. – Od r. 1850 ustanowiono tu oddzielną parafią (5 klas.) – Ludności Katol. 5928. Do tej parafii około r. 1870 przyłączono filią Wodżigiry.

Wodżigiry (Wodżigirių) miasteczko. – Kościół filialny S. Józefa fund. w XVIII w. Józef Wojtkiewicz, drewniany. Stanowił filią do parafii Widuklе; od r. 1870 należy do parafii Erziwitk.

Żołpie miasteczko. – Kościół filialny N. Maryi P. fund.

1814 Pluszczewski, murowany, należący do parafii Widukle. (Wołoniewski nie wymienia takowego, tylko Czerski i Szematyzm.

Kaplica: Plekie wieś. – Kaplica ta istniała r. 1857.

2. Kroże (Krażiu) miasteczko. – Kościół parafialny Św. Wniebowzięcia fund. 1416 Władysław Jagiełło z Witoldem W. X. Lit. po spaleniu r. 1475, odbudował go x. Jakub Giedrojć proboszcz z drzewa, następnie znowu r. 1638 x. Michał Mazalewicz Borkowski proboszcz, ostatecznie wymurował go r. 1745 x. Tomasz Uwojnia proboszcz, jest w nim tablica (przeniesiona z kościoła jezuit.) marmurowa nagrobowa Ulryka Schwerin dziedzica Alschwang, xiążęca dworzanina król. † 5 Maja 1637. Altarią w nim fund. 1495 Jan Kiezgajłowicz starosta żmudzki, uposażyli jeszcze 1754 Butkiewicz, Mazalewicz i jezuita Lolk. Proboszczo bogate posiadało folwark Łojurze. Kościół murowany por. 1630 z wieżą (3 klas.) Parafian Katol. 4503. – Szpital – Bożnica żydowska. – Okolica ta znana w historyi już r. 1257; miasto otrzymali od Króla Zygmunta Augusta r. 1568 Radziwiłłowie wykupiwszy takowe z zastawu xiężny Katarzyny Suffolk. (Obacz: Kroże, ich przeszłość i stan obecny skreślił J. B(uszyński). Wilno 1872. 8° str. 101 z ryc. ilustracyami litograf.)

Kościół Wniebowzięcia P. Maryi i Kollegium Jezuitów w Krożach. Pierwotnie Jezuitów osadził w Krożach przy farze (domicilium) r. 1607 Melchior Giedrojć biskup żmudzki. Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka darował im r. 1613 zamek w którym r. 1616 Jan Karol Chodkiewicz wojew. wileń. fundował Kollegium i Szkoły i wspaniały kościół r. 1621 wymurował. Kościół ten konsekrowany r. 1689 przez Kazimierza Paca biskup. żmudzk. sklepiony na 12 filarach miał 10 ołtarzy; w wielkim ołtarzu był obraz Wniebowzięcia P. Maryi pędzla Leonarda da Vinci. Po supresyi Jezuitów r. 1773, kościół i Kollegium sprzedane r. 1836, rozebrano. – Przy tem Kollegium mieściło się (do r. 1711.) Seminarium dyecezalne żmudzkie r. 1635 przez biskupa Jerzego Tyszkiewicza z Worń tutaj przeniesione. – Po kassacie Jezuitów utworzono tu r. 1776 Szkoły wydziałowe, któremi od r. 1795–1817 Karmelici z Chwałowa zarządzali; r. 1842 przeniesiono gimnazyum do Kowna.

Kościół N. Maryi P. z klasztorem Benedyktynek w Krożach fund. 1641 Chryzostom Maciej Wołodkowicz podsędek żmudzki, konsekrował r. 1643 biskup Jerzy Tyszkiewicz. Pierwszą żoną była Eufrozyna Słuszczanka. R. 1757 żona Makty[illegible]da Chrząstowska wymurowała dzisiejszy Kościół i klasztor w którym żyje 19 zakonnic.

Kościółek (z klasztorem S. Jana i Św. Stanisława) Maryjawitek w Krożach fund. 1756 x. Dominik Mańkowski proboszcz krożki sprowadziwszy zakonnice z Wilna. Zakład ten upadł w krótce po śmierci fundatora r. 1774, a drewniany Kościółek i klasztor rozebrano.

Filia: Łokrożęcie (Łakrażanciaus) miasteczko. – Kościół filialny N. Maryi P. fund. 1767 Benedykt Kiewnarski (a podług Szematyzmu fund. 1764 Koszuć) drewniany.

Łojurze (Łajures) wieś. – Kościół filialny drewniany fund Giejsz Eliaszewicz. Lo r. 1848 już nie istniał.

Kaplica: Linkowiec (Linkaučis) wieś. – Kaplica ta istniała 1852 r. 1657 Mikołaj Jan Bardowski z żoną Heleną Chrząstowską wystawił tu kaplicę Loretańską i zamierzał przy niej fundować klasztor Bonifratrek. (dziś Kalwica) czyli Linkowek dawniej biskupie, dziś

3. Wajgów (Wajguwos) miasteczko rządowe. – Kościół parafialny N. Maryi P. fund. około r. 1760 Jan Łopaciński biskup żmudzki, odbudował r. 1804 Józef Arnolf Giedrojć biskup żmudzki. drewniany (5 klas.) Parafian katol. 2691. Proboszcz przytaczył biskup Łopaciński do seminatyum w Wornach r. 1774.

Filia: Łokiewre wieś. – Kościół filialny drewniany istnieje dopiero od r. 1850.

4. Kielmy (Kielmes) miasteczko. – Kościół parafialny Wniebowzięcia N. Maryi P. fund. 1416 Witold W. Xiąże Lit., odbudował r. 1619 odebrany Kalwinom r. 1745 x. Jasiński, drewniany (3 klas.). Parafian katol. 5602. Przy Kościele Altaria fund. 1710 Kazimierz Pity. – Szpital. – Zbór Kalwiński fundowany r. 1622 przez Jerzego Gruzewskiego. – Bóżnica żydowska.

Kaplice: Wierpiany wieś. – Kaplica S. Anny fund. około r. 1773 Wołłowicz, drewniana.

: Zuchniszki wieś. – Kaplica P. Maryi drewniana fund. około r. 1792 przez parafian.

Michaliszki wieś. – Kaplica istniała r. 1857.

5. Lale (Lolu) miasteczko. – Kościół parafialny S. Szymona i Judy fund. 1522 Marcin Wiekowicz, drewniany (5 klas.) Parafian katol. 1725.

6. Lidowiany (Liduwienu) miasteczko rządowe. – Kościół parafialny S. Piotra i Pawła fund. 1625 Jan Szemiot starosta brłocki jako kapelanią, (parafią przy nim fundował dopiero r. 1754 Jerzy Staniewicz Krajczy mińs ki (podług Szematyzmu fund. 1761), drewniany (3 klas.). Parafian katol. 2093. – Szpital.

Filia: Saudrzyki miasteczko. – Kościół filialny N. Maryi P. jako kaplica fund. 1782 Staniewicz (a podług Buszyńskiego fund. 1817 Ksawery Staniewicz) drewniany. – Filią został dopiero po r. 1850.

7. Szydłow (Szidława) miasteczko rządowe. – Kościół parafialny Narodzenia N. Maryi P. fund. r. 1457 Piotr Giedygold dziedzic Giejszów, na miejscu świątyni pogańskiej, zwanem dawniej Buda. Melchior Zawisza kasztelan witebski około r. 1532 Kościół ten oddał Kalwinom, którzy go rozebrali i spalili. Dopiero r. 1622 za wyrokiem Trybunału oddano miejsce Katolikom na powrót a x. Kozakiewicz kanonik i oficyał żmudzki rozpoczął budowę nowego Kościoła z drzewa, który r. 1651 Piotr Parczewski biskup żmudzki konsekrował. Dzisiejszy kościół zaczął z muru stawiać r. 1760 pleban x. Jan Dominik Łopaciński; dokończył budowy r. 1886 x. Tadeusz Bukaty proboszcz szydłowski i sufragan żmudzki, którego r. 1886 konsekrował. Papież Pius VI nadał temu probostwu r. 1786 godność probostwa infułackiego. Kościół ten murowany najokazalszy na Żmudzi ma 3 altarie, pierwszą fund. r. 1643 Gabriel Kławsgajłowicz Skorojć, drugą fund. 1760 x. Tadeusz Bukaty z Wężenowiczem; trzecią fund. 1789 tenże x. Bukaty z Sinowiczem i Szydłowskim. W wielkim ołtarzu jest obraz cudowny N. Maryi P. który się r. 1612 za miasteczkiem zjawił pasterzom. Obraz ten po przeprowadzeniu Komisyj duchownej ogłosił za cudowny Stefan Jan Giedrojć biskup żmudzki i r. 1786 d. 8 Września przystanemi z Rzymu koronami uko- od Piusa VI. [przez dziekanów Mikołaja Maykiewicza i Kazimierza Klimowicza

ronowat. (1 Klas.) Parafian Katol. 4290. – Szpital – Bożnica żydows-
ka. – Zbor Kalwiński w Szydłowie fund. 1569 przez Melchiora Szemio-
ta Kasztelana zmudzk., uposażony r. 1592 przez Zofią Wnuczkową mar-
szałkową Król. ciwunową retowską, istniał do r. 1754.

Filia: Żoginie (Żaginiuri) miasteczko. – Kościół S. Antoniego z klasztorem Franciszkanów fund. 1762 Wawrzyniec Jakub Nagórski (starosta ginityliszecki (na miejscu gdzie r. 1684 podkomorzy zmudzk. była przez Nagurskich wystawiona Kaplica); odnowili Kościół r. 1770 Franciszkanie (pierwotnie z Wilna sprowadzeni). Klasz-tor ten r. 1832 supprymowany, a Kościół około r. 1850 przezna-czony na filią; drewniany.

Kaplice: Szydłow m. – Kaplica N. P. Marzi na cmentarzu grzebalnym (na miejscu gdzie się pierwotnie P. Marzja pasterzom r. 1612 zjawiła) fund. około r. 1796 przez Szymona Giedrojca proboszcza infułata szydłowskiego; r. 1818 odnowiona przez Jana Burbę, drewniana.

Kotowszczyzna wieś. – Kaplica murowana fund. 1835 Wiktor Korewa dziedzic.

Witkiszki wieś. – Kaplica drewniana wystawio-na z końcem XVIII w. przez parafian.

8. Cytowiany (Tituvienu) miasteczko. – Kościół N. Marzi P. parafialny z klasztorem Bernardynów fund. 1613 Andrzej Wołowicz dworzanin w. x. lit. z żoną Katarzyną Gosławską, murowany konsekrowan r. 1614 Melchior Giejsz Eliszewicz biskup zmudzk. – (2 Klas.). Pa-rafian Katol. 2310. – Po r. 1862 supprymowano Klasztor, a pozosta-wiono tylko parafią świecką. – (Był tu dawniej Nowicyat Bernardynów)

Kaplice: Cytowiany m. są tu 4 Kaplice: Pierwsza przy koście-le murowana fundacyi r. 1614 Goniprowskiego. – Druga S. Józefa na cmentarzu grzebalnym wymurowana r. 1813 przez Józefa Kamińskiego. – Trzecia S. Jerzego drewniana na starym cmentarzu wystawiona r. 1813. – Czwarta P. Jezusa murowana nad grobem familijnym Przeciszewskich fund. 1852 Hieronima Przeciszewskiego.

XI. Dekanat Wieloński.

1. Jurborg (Jurborga – poniemieck. Georgenburg) miasto nad rzeką Niemnem. – Kościół parafialny S. Trójcy fund. 1522 król Zygmunt I, drewniany (4 klas.) Parafian Katol. 2524. – Bożnica żydowska. – Za miastem na górze ślady dawnego zamku Krzyżackiego zbudowanego r. 1388. – O 1½ mili od Jurborga nad Niemnem leży tak zwany Zamek Giełgudów dobrze dochowany krzyżacki zwany: Königsburg z 4 wieżami, zbudowany przez Ulryka Jungingen W. Mistrza.

Filia: Jurdzie wieś – Kościół filialny S. Maryi Magdaleny drewniany fundowany pierwotnie jako kaplica, r. 1858 odrestaurowany przez parafian, został od r. 1870 filią.

2. Skirstymoń (Skirstimonej) dawniej Skirsnemone miasteczko rządowe, dawniej starościńskie. – Kościół parafialny S. Jerzego fund. 1636 Jędrzej Oziębłowski (a podług Szematyzmu fund. 1636 król Władysław IV) stale dotował), drewniany (5 klas.) Parafian Katol. 2664. – Na przeciw miasta na lewym brzegu Niemna leżał Krzyżacki zamek Christmemel zbudowany r. 1313 od Karola Beffart Wielkiego Mistrza.

3. Wielona (Wielonas) miasteczko. – Kościół parafialny Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1416 (a podług Szematyzmu fund. 1421) Witold W. Xiąże Lit., murowany, starożytny gotycki (3 klas.). Parafian Katol. 2941. – Bożnica żydowska. – W mieście na tak zwanej Górze Gedymina stał drewniany zamek litewski od Krzyżaków w XIII w. zwany Welin, zamek ten r. 1333 odbudowali Krzyżacy i nazwali Friedeberg, dotąd widne ślady. – O ćwierć mili dalej nad Niemnem widne dotąd okopy gdzie stał zamek Krzyżacki Baierburg zbudowany r. 1337.

Filia: ~~Dobrzelewo~~ Pomituwie czyli Pomitów (Pamietuwes) wieś. – Kościół filialny S. Antoniego fund. 1760 Wincenty Żementowski, drewniany.

Kaplica: Wielona m. – Kaplica P. Jezusa na cmentarzu grzebalnym fundacji Zaleskiego r. 1844 murowana.

4. Butkiszki (Butkiszkies) miasteczko poduchowne. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1506 (a podług Buszyńskiego fund. 1538) przez parafian, uposażony przez Dziewałtowskich, drewniany (5 klas.) –

Parafian Katol. 968 (Podług Mappy Juzumowicza fund. Kościół paraf. r. 1539). — Szpital

Kaplica: Butkiszki m. — Kaplica drewniana fund. 1539.

5. Girtakol (Girkalne) miasteczko dawniej biskupie dziś rządowe. — Kościół parafjalny fund. 1622 (a podług Mappy Juzumowicza fund. 1624) przez biskupa żmudzkiego, odbudował r. 1744 x. Jarwid, drewniany (5 klas.) Parafian Katol. 3300.

Kaplice: Girtakol m. — Kaplica P. Jezusa na cmentarzu grzebalnym dawnej fundacyi, drewniana.

Szymkajcie czyli Szymajcie wieś. — Kaplica S. Mar. drewniana, dawnej fundacyi

Bilewicze wieś. — Kaplica drewniana istniała 1857.

6. Rossienie (Rassejniai) miasto powiatowe. — Kościół parafjalny Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1421 Witold W. Xiąże Lit. (podług Mappy Juzumowicza fund 1416). Kościół ten wraz z parafią oddał r. 1642 Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki za zezwoleniem Jana Kozakiewicza proboszcza i kanonika żmudzk. Dominikanom, którym r. 1646 Mikołaj Stankiewicz pisarz W. X. Lit. fundował tutaj Klasztor. Kościół odrestaurowali przezorowie 1729 Klemens Szatranowicz i 1782 Ludwik Hryncewicz. Dominikanie utrzymują dotąd parafią. Kościół murowany (2 klas.) — Parafian Katol. 4805. Zakonników było w Klasztorze w 1830 r. 22. — Szpital. — 2 Bożnice murowane rządowskie. — Zbór Kalwiński fundowany r. 1601, zburzony 1770. — Zbór luterski istniał także do r. 1770. — Cerkiew prawosławna drewniana wystawiona r. 1842. — Rosienie zwane w XIII w. Rossigen albo Rassegyne darował Mendog Król litewski r. 1253 Krzyżakom inflantskim. Później było starostwem i głównem miastem Żmudzkiego Xięstwa.

Kościół i Klasztor Karmelitów dawnej obserwancyi (trzewickich) wych w Rosieniach fund. 1720 Jakób Jerzy z Wrzibora Dowiat Towarzy W. X. Lit. (a podług innych źródeł fund. 1619 Michał Suchodolski i Karol Radaliński r. 1619). Supprymowany r. 1832.

Kościół i Klasztor Piarów w Rosieniach fund. 1749 Ludwik Sienicki, ukończony r. 1776; supprymowany r. 1832. Piarzy utrzymywali tu szkoły.

Filia: Kolnuje wieś. — Kościół filialny S. Wiktora fund. 1811 Jarud właściciel, murowany. Są tu mogiły starożytne. — Szpital.

Kaplica: Oleje wieś poduchowna. – Kaplica istniała tu już 1857.

7. Betygoła (Betigałas) miasteczko. – Kościół parafialny S. Mikołaja fund. 1416 Witolda W. Xięcia Lit., drewniany z Altarzyą fund. 1504 przez M. Wisginajtysa. (4 Klas.) Parafian katol. 4216. – Szpital. – R. 1857 zapisane przez Mendoga Krzyżakom inflanckim.

Filie: Ugiany (Ugieny) miasteczko. – Kościół filialny N. Maryi P. fund. 1648; murowany wystawił dziedzic Marcelli Dyrda rodzia, r. 1784 (podług Mappy Juzumowicza, Kościół fundowany 1650). W Kość: wiele tym jest cudowny obraz Matki Boskiej który d. 28 listopada 1657 zjawił się w Krynicy niedaleko Kościoła leżącej. Gdy odtąd czasu liczne cuda dziać się poczęły i ludzie tłumnie to cudowne źródło zwiedzali, czerpiąc z niej wodę na wzrok osłabiony, wysłał Zmudzki Biskup do Ugian osobną Komisyą złożoną z x. Mateusza Zaleskiego, Kaźmierza Łaukomina, Wojciecha Witkiewicza dziekana Którzy przybyłości Pawła Zarzanka i Jana Cundziewskiego zbadawszy cuda d. 14 Stycznia 1658 obraz ten za cudowny uznali i w pobliskiej kaplicze zdawna nad źródłem wystawionej umieścili, którą później na Kościół przerobiono. (Wołonczewski: Żemajtie wis Kupiotes I. str. 130-131; J. B(urzyński): Dubissa głośna rzeka w dawnem Księstwie Żmujdzkiem opisana. Wilno 1871 str. 39-40, który przytacza polską pieśń o cudownej Matce Boskiej Ugiańskiej i twierdzi że tu za pogańskich czasów palił się znicz czyli wieczny ogień i że krynicę czyli źródło uważano za poświęconą bogom). Co roku d. 15 Sierpnia na Wniebowzięcie Matki Boskiej bywa tu licznie zwiedzany odpust. Prócz Kościoła jest tu i Kaplica nad krynicą cudowną.

Polepie miasteczko rządowe. – Kościół filialny Ukrzyżowanego P. Jezusa fund. 1754 przez parafian, został dopiero około 1850 filią, drewniany – Szpital.

Miłoszajcie wieś. – Kościół filialny Ukrzyżowania P. Jezusa fund. 1785 Janusz Kiewicz, drewniany, został dopiero około 1870 filią; r. 1857 był jeszcze kaplicą.

Kaplica: Ilgizie wieś. Była tu r. 1830 Kaplica publiczna.

Pomiędzy miasteczkami Betygołą a Ugianami leży nad Dubissą wysoka góra zwana Pilkalnas (zamkowa góra) z śladami obronnego zamku zwanego Aukajn czyli Onkajn lub Auken, który r. 1283, 1303, 1344 i 1370 Krzyżacy dobywali.

8. Ejragoła (Ejragałas) miasteczko rządowe, dawniej ciwuństwo (stolica powiatu). – Kościół parafialny S. Wojciecha fund. 1416 Witold Wielki Xiążę litewski, drewniany (3 klas.). Parafian katol. 3371. – Szpital – Zbór luterski. – Bożnica żydowska. – Był tu zamek litewski zwany przez Krzyżaków Eroglen lub Ergalle, w którym się urodził Witenes syn Lutawora króla litewskiego. R. 1253 darował to miejsce Mendogowi Krzyżakom inflantskim; Krzyżacy pruscy dobywali zamek r. 1322 i 1382.

Filie: Leszcze (Leszczin) wieś. – Kościół filialny Opatrzności Bożej fund. 1789 Domer, drewniany. – Szpital.

Pernarow (Pernarawa) wieś. – Kościół filialny Ukrzyżowania P. Jezusa fund. 1671 król Jan III (podług Mappy Juzuwowicza fund. 1617, a podług Szematyzmu, fund. 1676, parafia; nieistniejący). – Około r. 1870 utworzono oddzielną parafią, do której przyłączono Kaplicę murowaną w Ejragole. –

Jodze wieś. – Kościół filialny Ukrzyżowania P. Jezusa fund. 1780 parafianie, drewniany. Był pierwotnie kaplicą, dopiero około r. 1870 został filią do Pernarowa.

Kaplica: Ejragoła m. – Kaplica S. Szymona i Tadeusza fund. 1750 Dowgird, murowana.

9. Czekiszki (Czekiszkies) miasteczko. – Kościół parafialny Józefa oblubieńca fund. 1457 Piotr Senko Giedygołd Kasztelan wileński, później oddany Kalwinom. Wymurował go na nowo r. 1617 Jerzy Gedgowd Mackiewicz, murowany (5 klas.) Parafian katol. 2209. – Szpital – Szkoła żydowska.

Kaplica: Kruwondy wieś. – Kaplica drewniana P. Jezusa fund. 1764 przez parafian.

10. Srzednik czyli Średnik (Szeradzias) miasteczko. – Kościół parafialny S. Jana Chrzciciela fund. 1662 Mikołaj Sapieha (a podług Szematyzmu fund 1639 Sapieha wojewoda nowogrodzki; podług Buszyńskiego zaś fund. 1620 Mikołaj Pac wojewoda, dotował go zaś Mikołaj Sapieha wojewoda nowogrodzki; który przy nim szkołę wystawił.) Stanisław Kiszka biskup żmudzki (oddał go na krótki czas Augustianom, którzy go wkrótce dla bra[illegible] opuścili. R. 1829 Woda z Dubissy rzeki zabrała ten Kościół,

ter go r. 1829 parafianie znowu odbudowali, drewniany (5 klas.) Parafian katol. 1580. – Bożnica żydowska. – Była tu za poganskich czasów głowna świątynia (Rumnowe) gdzie dotąd jeszcze widać ślady zamku litewskiego zwanego Bissena, który Krzyżacy r. 1283, 1294, 1376 dobywali i naprzeciwko na wyspie rzeki Dubissy około r. 1336 warowny zamek Marienwerder założyli. Po zburzeniu zamku Bissene odbudowali Krzyżacy na jego gruzach zamek zwany Dobishein r. 1400, który Litwini r. 1409 spalili.

11. Wilkia (Wilkijos) miasteczko nad Niemnem. – Kościół parafialny S. Jerzego fund. 1542 Król Zygmunt I, odbudowany r. 1751 przez x. Kazmierza Bertka i parafian (3 klas.). Parafian katol. 3943. – Bożnica żydowska.

Kaplice: Loczłow wieś. – Tu była Kaplica r. 1830.

Czerwony dwór (Raudondvaris) wieś. – Kościół Wniebowstąpienia pańskiego był r. 1830 Kapelanią. R. 1855 wymurował go hr. Wincenty Tyszkiewicz i wtedy utworzono tu oddzielną parafią (4 klas.) mającą parafian katol. 3455. – Jest tu zamek nowogotycki odnowiony po r. 1831 przez Benedykta Tyszkiewicza; pierwotnie r. 1405 wystawiony przez Wielkiego Mistrza Ulryka von Jungingen i nazwany Koenigsburg – niedaleko ujścia Niewiaży do Niemna.

Koczaniszki wieś. – Kaplica istniała tu r. 1874.

Ordo ecclesiarum diocesis Samogitiae
Anno 1689.

Ecclesia cathedralis in civitate Vornensi cum omnibus membris videlicet Poenitentiariis Concionatoribus, Vicariis, Altaristis, Capellanis, caeterisque Beneficiatis.

Ecclesiae parochiales in Decanatibus ruralibus.

I) Decanatus Crosensis. 1) Vornie S. Alexandri. 2) Krozie. 3) Woygow (Altaria Crosensis). 4) Niemokszty. 5) Eygagola et filia 6) Pernarow. 7) Butkiszki. 7) Czatkiszki. 8) Widukle et filia. 9) Poszoltunie. 10) Rosienie. 11) Girtokole. 12) Betigola. 13) Szydlow. 14) Lidowiany. 15) Lale. 16) Kielmy. 17) Uzwenty. 18) Powondenie.

II) Decanatus Retovensis. 1) Retow. Filia Wiwirzany. 2) Gorgzdy. 3) Szwekszny. 4) Gordona Capella. 5) Woynuta. 6) Zwingi. (dopisane później: et filia Zygajcie). 7) Poiurze. 8) Potoki. 9) Kottyniany et altaria. 10) Szylele et Filia Upina et 11) Bolsze. 12) Chweydany. 13) Lawkow et Filia. 14) Twery.

15) Ptungiany et filia Kule. 16) Zorany et Altaria. 17) Gaury. /: Dopisano później: 18) Taurogi. :/

III) Decanatus Janiscensis. 1) Janiszki et Filia. 2) Zagory oppidum regale. (dopisano później: Skajgari filia). 3) Zagory bona terrestria. 4) Nowe Miasteczko. 5) Zamusze. 6) Szawle et Altaria Kuże. 7) Meszkucie Capella. 8) Wiekszne (dopisane później: et filia Lackow). 9) Tryszki. 10) Popielany. 11) Kurtowiany 12) Szaukiany. 13) Kurszany. 14) Raudziany. 15) Linkow. 16) Okmiany. 17) Satety. /: Dopisano później: 18) Layzow. :/

IV) Decanatus Szkudensis. 1) Szkudy et Altaria, et Floki (sive Loki) Capella et altera Capella Zydiki. 2) Lolonga et Altaria et Capellae duae. 3) Plotele. 4) Klauzgaty. 5) Leptawki (dopis. później: spectat ad eulesiam Olsiady). 6) Olsiady (dopis. później: et filia Kontowcie). 7) Gordy alias Kalwaria. 8) Siady. 9) Krytynga. 10) Korciany. 11) Satanty Praepositura. 12) Laukozemie. 13) Masiady. 14) Piekiele. 15) Zydyki. 16) Tyrkozle. 17) Lukniki. 18) Telsze. 19) Nieworany Capella. /: Dopisane później: 20) Linkymy. :/

V) Decanatus Szadoviensis. 1) Szadow et Altaria. 2) Klawany. 3) Lotkroje. 4) Raduliszki. 5) Ligumy. 6) Grynkiszki. 7) Poszuszwie. 8) Pleysagola. 9) Szawlany. 10) Citowiany PP. Bernard. 11) Jaswoynie. 12) Poniewiez. 13) Datnow. 14) Surwiliszki. 15) Krokinow. 16) Kroki. 17. Nowe miasto.

(Nowe miasto czyli Wydytanow) (Sudargi czyli Zansbork)

VI) Decanatus Wierzboloviensis. 1) Wierzbolow et Altaria. 2) Nowe Miasto. 3) Zurbork. 4) Sudargi. 5) Kidule. 6) Skirstymonia 7) Gielgudiszki. 8) Raudany. 9) Wielona et Syntonoty. 10) Szrednik. 11) Wilkija. 12) Sapieziyszki. 13) Dobrawola. 14) Zadogany. 15) Pologostawienstwo.

Et plures extant ecclesiae ad dioecesim Samogitiae pertinentes, occasione quarum adpraesens lis et actio pendet indecisa.

(Collectanea Constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis (Casimiri Lac episcopi Samogit.) Vilnae typ. Soc. Jesu 1690. 4to)

Status dioecesis Mednicensis seu Samogitiae.

Anno 1752.

Episcopus: Antonius Dominicus Comes in Lohojsk et Bardyzow Tyszkiewicz eques Albae Aquilae.

Praelati et Canonici: 1) Praepositus (Alexander Horain episcopus Hirenensis, Praepositus infulatus Gironensis, Archidiaconus Viln.) 2) Archidiaconus. 3) Decanus, 4) Custos. 5) Scholasticus. 6) Cantor.
Canonici 6.
Cancellarius dioecesis 1.

Vice-Praelati et Vicarii: 1) Vicedecanus. 2) Vicecustos. 3) Vicecantor. et Vicarii 5.

Ecclesiae.

I) Decanatus Vornensis. 1) Wornie et Filia Wirzowianen. 2) Lawkow. 3) Twery Praepositura. 4) Altaria (ibid.) 5) Zorany. 6) Lukniki et Altariae duae. 7) Uziwenty. 8) Lowonden. 9) Krozie. 10) Altaria (ibid.) 11) Niemokszty. 12) Botoki. 13) Gaura. 14) Lojurze filia Crosensis. 15) Taurogi (praestimonium Cancellarii). 16) Waygow (Altaria Crosensis). 17) Koltyniany. 18) Altaria (ibid.) 19) Upina. 20) Szytele et filia Bolsie.

II) Decanatus Olsiadensis. 1) Olsiady. 2) Telsze. 3) Kenstayuie (Fratrum Rochitarum). 4) Kontowcie. 5) Plolele et filia Berzora. 6) Calvaria (Ordinis Praedicatorum). 7) Siady. 8) Pikiele. 9) Zydyki Altaria. 10) Tyrkszle. 11) Zemelany. 12) Nieworany filia Telsensis. 13) Eygirdzie filia Telsensis. 14) Leplawki filia Olsiadensis.

III) Decanatus Szydloviensis. 1) Szydłow Praepositura (sub dispositione Episcopi). 2) Betygoła (Praestimonium Cathedr. Decani). 3) Kielmy. 4) Litowiany (Ordinis Minorum de observantia). 5) Rosieynie (Ordinis Praedicatorum) 6) Widuklе (Comm. perpet.). 7) Loszottunie (Comm. perpet.). 8) Lidowiany. 9) Lale. 10) Girtokol. 11) Altaria Szydloviensis Korozyciana. 12) Altaria Szydloviensis Smollokoviana. 13) Altaria Betygolensis. 14) Altaria Widuklensis. 15) Altaria Kielmensis.

IV) Decanatus Retoviensis. 1) Retow. 2) Szwekszny. 3) Altaria prima (ibid.). 4) Altaria secunda (ibid.). 5) Pfungiany. 6) Altaria (ibid.). 7) Kule filia (Commend.). 8) Chwedany. 9) Gordoma filia. 10) Zwingie. 11) Woynuta. 12) Gordy. 13) Wewyrzany filia Retoviensis. 14) Altaria Wewyrzanensis.

7) Kule (dopis: parochia, a zmazane: filia)

V) Decanatus Scudensis. 1) Szkudy Praepositura. 2) Płoki filia (Commend.). 3) Linkuny filia (Commend.). 4) Zoniady et Szaty filia. 5) Salanty Praepositura. 6) Altaria prima (ibid.). 7) Altaria secunda (ibid.). 8) Korciany. 9) Kretynga (Ord. Min. S. Franc. de observ.). 10) Polonga. 11) Altaria (ibid.). 12) Dorbiany. 13) Laukozemy. 14) Altaria Scudensis.

VI) Decanatus Janiscensis. 1) Janiszki et Likaknie Capella publica. 2) Altaria (ibid.). 3) Zagory Regal: 4) Zagory Terrestr. 5) Zamusze. 6) Szakinow. 7) Szaule. 8) Zmeszkucie filia. (Commend.) 9) Altaria Szaulen: 10) Salaty. 11) Woszki filia. 12) Poszwityn. 13) Linkow (Ordin. Carmelitarum antiquae observantiae)

w Synodzie wymienione jeszcze: a) Gruzdy b) Kuse (Kościoły)

VII) Decanatus Szadoviensis. 1) Szadow. 2) Altaria (ibid.) 3) Kławany. 4) Radziwiliszki. 5) Lingumy. 6) Łokroje. 7) Janiszkiele. 8) Łoszulaty. 9) Smilgie. 10) Szaulany. 11) Altaria Kławanen: 12) Nowe Miasto. 13) Poniewicz.

VIII) Decanatus Crocoviensis. 1) Kroki. 2) Krakinow (praestimonium Archidiaconi). 3) Beysagoła. 4) Łoszuswie. 5) Czakiszki. 6) Jaswoynie. 7) Eyragoła. 8) Pernarow filia. 9) Altaria (ibid.). 10) Butkiszki. 11) Datnow (Ord. Min. S. Franc. de observ.). 12) Kiejdany (Ord. Carmelit. antiquae observ.). 13) Surwiliszki. 14) Grinkiszki. 15) Altaria (ibid.)

IX) Decanatus Wielonensis. 1) Wielona Praepositura. 2) Syntowty filia. 3) Jurbork. 4) Janzbork, Słowiki, Kiaule filiae. 5) Wierzbołow. 6) Sapieżyszki. 7) Wysoka Ruda filia et duae Capellae. 8) Wilkia. 9) Łonimuń filia. 10) Srzednik. 11) Błogosławieństwo. 12) Giedgudyszki. 13) Szakie filia. 14) Skirstymoń. 15) Władysławow (Ord. Carmelit. antiquae obsev.). 16) Mrzyszkabudzie filia (Ord. Carmelit. antiquae observ.)

(Jansbork czyli Sudargi)

(Władysławow czyli Nowemiasto)

X) Decanatus Wiekszniensis. 1) Wiekszne. 2) Okmiany. 3) Łayzow. 4) Fryszki. 5) Altaria (ibid.). 6) Kurszany. 7) Altaria prima (ibid.). 8) Altaria secunda (ibid.). 9) Łopielany. 10) Kurtowiany. 11) Raudziany. 12) Szaukiany.

w Synodzie wymienione jeszcze: a) Łaikow (kościół)

(Synodus dioecesana Medniciensis seu Samogitiae sub auspiciis Antonii Dominici Tyszkiewicz Ep. Sam. in cul. Vornensi A. 1752 d. 4. 5. et 6 Sept. celebrata. Vilnae, typ. Soc. Jes. 1752. 4to)

Spis
kościołów parafialnych w dyecezyi
Żmudzkiej
r. 1830.

Wornie kościół katedralny zmurowany r. 1691 (za rzeczką), z kapitułą, manzyonarzami (wikaryuszami) i Seminarium (przy którym xx. Missionarze).

I) Dekanat Szkudzki. 1) Salanty kościół parafialny drewniany erygow. 1630, z 2 altariami i 2 wikaryuszami. a) Kalnele filia, kośc. fund. 1777, drewn. b) Gruszławki filia, kośc. drewn. fund. 1761. c) Gargždele kapl. murow. fund. 1829 przez parafian na cmentarzu. — 2) Korciany paraf. kośc. drewn. fund. 1634 z 3 altariami. a) Budry filia, kośc. drewn. fund. 1764 przez parafian. — 3) Krettynga (Karolstadt) paraf. przy Klasztorze Bernardynów, kośc. murow. fund. 1602. a) Jakubow filia kośc. drewn. — 4) Połąga paraf. kośc. drewn. fund. 1597 z 1 altar. — a) Połąga kaplica S. Zerzego na górze Biruty, zniesiona. — 5) Dorbiany paraf. kośc. drewn. fund. 1739. — 6) Kawkoziemy paraf. kośc. drewn. fund. 1754. — 7) Szkudy paraf. (proboszcz infułacki) kośc. drewn. fund. 1614, z 3 altariami. — a) Lenkimy filia kośc murow. fund. 1780. — b) Płoki filia, kośc. drewn. fund. 1709. — c) Alexandrya kapl. drewn. fund. 1778 przez parafian. —

8) Masiady paraf. Kość. murow. fund. 1560, z 2 ołtarzami. – a) Szaty filia, Kość. drewn. fund. 1771. z 1 ołtarzą.

II) Dekanat Olsiadzki. 1) Gintyliszki paraf. Kość. drewn. fund. 1779. – a) Zaciany filia, Kość. drewn. fund. 1789. – 2) Płotele paraf. Kość. drewn. fund. 1597, z 2 ołtar. – a) Berżora filia, Kość. drewn. fund. 1846 z ołtarzą fund. 1812. – b) Szatejki filia Kość. drewn. fund. 1700. – 3) Kalwarya (Gordy) paraf. przy klasztorze Dominikanów, Kość. murow. fund. 1642. – a) Jagminopol filia, Kościół drewn. fund. 1790 z 1 ołtar. – b) Giegrany filia, Kość. drewn. fund. 1754 z 1 ołtar. – 4) Siady paraf. Kość. drewn. fund. 1508 z 2 ołtar. – a) Renow Kaplica drewn. fund. 1780. – 5) Żemelany paraf. Kość. drewn. fund. 1752 z 1 ołtar. – 6) Pikiele paraf. Kość. drewn. fund. 1756. – a) Żydyki filia, Kość. murow. fund. 1691 przez Jezuitow, z 1 ołtar. – b) Uktryny filia Kość. drewn. fund. 1776, z 1 ołtar. – 7) Tyrkszle paraf. Kość. drewn. fund. 1568 (czyli 1612) z 1 ołtar. – a) Dziewiany filia, Kość drewn. fund. 1788. – 8) Gadonow paraf. Kość. drewn. fund. 1783, z 1 ołtar. – 9) Olsiady paraf. Kość. drewn. fund. 1475, z 2 ołtar. – a) Leptawki filia, Kość. drewn. fund. 1765, z 1 ołtar. – b) Kęstajcie filia, z Szpitalem Rochitow fund. 1738, Kość drewn. z 1 ołtarzą. – 10) Telsze paraf. Kość. drewn. fund. 1602, z 2 ołtar. – a) Telsze klasztor Bernardynow, z Kość. murow. fund. 1624. – b) Wieszwiany filia, Kość drewn. fund. 1758. –

c) Ejgirdzie filia, kość. drewn. fund. 1817, z 1 altar. — d) Zlewiany filia, kość. drewn. fund. 1602 przez Zygmunta III. — 11) Kontowce paraf. kość. drewn. fund. 1619, z 1 altar. — a) Żlubiny filia, kość. drewn. fund. 1773, z 1 altar.

III) Dekanat Retowski: 1) Ztungiany paraf. kość. drewn. fund. 1617, z 3 altar. — 2) Kule paraf. kość. drewn. fund. 1644 z 1 altar. — 3) Retow paraf. kość. drewn. fund. 1606 Oginskich, z 2 altar. — 4) Andrzejow paraf. kość. drewn. fund. 1780. — 5) Gorzdy paraf. kość. drewn. fund. 1597, z 1 altar. — a) Wiezajcie filia, kość. drewn. fund. 1784. — 6) Wewyrzany paraf. kość. drewn. fund. 1639. — 7) Chwejdany paraf. kość. drewn. fund. 1569. — a) Pojurze filia, kość. drewn. fund. 1780. — b) Judrany filia, kość. drewn. fund. 1780. — c) Lodz Karbiszki kaplica drewn. fund. 1787. — 8) Szwekszne paraf. kość. drewn. fund. 1507, z 2 altar. — 9) Tenenie paraf. kość. drewn. fund. 1782. — 10) Wojnuta paraf. kość. drewn. fund. 1606. — a) Sartyniki filia, kość. drewn. fund. 1787. — 11) Nowe miasto ~~Retow~~ paraf. kość. drewn. fund. 1790. — a) Degucie filia, kość. drewn. fund. 1758. — b) Gordoma filia, kość. drewn. fund. 1706. — 12) Zwingie paraf. kość. drewn. fund. 1602. — a) Dytkimie filia, kość. drewn. fund. 1796. — b) Zygajcie filia, kość. drewn. fund.

IV) Dekanat Worniański: 1) Zorany paraf. kość. drewn. fund. 1626, z 1 altar. — a) Medyngiany filia kość. drewn. fund. 1762. — b) Lawkosody filia, kość. drewn. fund. 1788. — 2) Twery paraf. kość. drewn. fund. 1614, z 3 altar. — 3) Lawkow paraf. kość. drewn. fund. 1623. — a) Pojeziory Kaplica, drewn. fund. 1781.

4) Wornie (stare) paraf. Kość. drewn. fund. 1416. – 5) Łowonden paraf. Kość. drewn. fund. 1620, z 1 altar. – 6) Uziwenty paraf. Kość. drewn. fund. 1609. – 7) Chwałojnie Klasztor Karmelitów dawnej obserw. z Kość. murow. fund. 1740 przez Adamowicza. – 7) Janopol paraf. Kość. drewn. fund. 1763. – 8) Łuknicki paraf. Kość. drewn. fund. 1416, z altar. – a) Upina filia, Kość. drewn. fund. 1807. – b) Kownatow filia, Kość. drewn. fund. 1894. – c) Ubiszki filia, Kość. drewn. fund. 1785.

V) Dekanat Bołocki: 1) Łoszyle paraf. Kość. drewn. fund. 1787. – a) Korklany filia, Kość. drewn. fund. 1889. – 2) Kottyniany paraf. Kość. drewn. fund. 1416. – 3) Szyłele paraf. Kość. murow. fund. 1533, z 1 altar. – a) Bołoie filia, Kość. drewn. fund. 1700. – 4) Girdyszki paraf. Kość. drewn. fund. 1782. – a) Upina filia, Kość. drewn. fund. 1706. – 5) Stulgie paraf. Kość. drewn. fund. 1798. – 6) Ziemokszty paraf. Kość. drewn. fund. 1636, z 1 altar. – 7) Odachow paraf. Kość. drewn. fund. 1803 (1793). – 8) Skawdwiły paraf. Kość. drewn. fund. 1801 (1798). – 9) Bołoki paraf. Kość. drewn. fund. 1509. – 10) Łogromonc paraf. Kość. drewn. fund. 1873. – 11) Tawrogi paraf. Kość. drewn. fund. 1705. – a) Łoszottun Klasztor Benedyktynow, z Kość. drewn. fund. 1754 Janowicz. – 12) Gawry paraf. Kość. drewn. fund. 1670. – a) Łojurze filia, Kość. drewn. fund. 1750.

VI) Dekanat Wiekszniański. – 1) Fryszki paraf. Kośc. drewn. fund. 1611. – 2) Wiekszne paraf. Kośc. drewn. fund. 1634, z 2 altar. – a) Lackow filia, Kośc. drewn. fund. 1792. – 3) Łajżew paraf. Kośc. drewn. fund. 1661. – 4) Okniany paraf. Kośc. drewn. fund. 1595, z 1 altar. – a) Węgiery filia, Kośc. drewn. fund. 1766. – b) Klikole filia, Kośc. drewn. fund. 1786. – 5) Łopielany paraf. Kośc. drewn. fund. 1493. – a) Szawdynie Kaplica drewn fund. około 1760. – 6) Rawdziany paraf. Kośc. drewn. fund. 1550, z 1 altar. – 7) Kurszany paraf. Kośc. drewn. fund. 1622. – 8) Szawkiany paraf. Kośc. drewn. fund. 1497. – 9) Kurtowiany paraf. Kośc. murow. fund. (1495) 1525 z 1 altar. – a) Łoszawsze filia, Kośc. b) Kiewnary filia, Kośc. drewn. fund. 1662. – c) Łokopie filia, Kośc. drewn. fund. 1760. – d) Łodubiś Klasztor Bazylianów unit., z Kośc. drewn. fund. 1749 Antoni Bejnar.

VII) Dekanat Janiski. – 1) Szawle paraf. Kośc. murow. fund. (1625) 1445 – a) Rekijow filia Kośc. drewn. fund. 1732. – b) Bieszkucie filia, Kośc. drewn. fund. 1677. – c) Kuże filia, Kośc. drewn. fund. 1654, z 1 altar. – 2) Szakinów paraf. Kośc. murow. fund. 1630. – a) Żorany filia, Kośc. mur. fund. 1786 (zowie się też Łotwele albo Orany). – 3) Krupie paraf. Kośc. drewn. fund. 1786, z 1 altar. – 4) Zarnusze paraf. Kośc. drewn. fund. ? – a) Gruździe filia, Kośc. drewn. fund. 1623 (1359). – 5) Stare Żagory paraf. Kośc. murow. fund. 1523, z 1 altar. – 6) Nowe Żagory paraf. Kośc. murow. fund. 1623, z 2 altar. – 7) Janiszki paraf. Kośc. murow. fund. 1526 Paweł xiąże Holszański biśk. wileń. z 1 altar. – 8) Krukі paraf. Kośc. drewn. fund. 1752. –

9) Poszwityń paraf. Kość. drewn. fund. 1459. — a) Ławkoodzie filia Kość drewn. fund. 1752 Jezuita. — b) Żejmele filia, Kość. murow. fund. 1828. — 10) Linkow paraf. przy Klasztorze Karmelitów dawnej obserw. Kość. murow. fund. 1503 (?). — 11) Konstantynow paraf. Kość. drewn. fund. 1665. — 12) Satały paraf. Kość. drewn. fund. 1775.

VIII) Dekanat Szadowski: 1) Szawlany paraf. Kość drewn. fund. 1474, 2 i altar. — a) Dowiatow filia, Kość drewn. fund. około 1770 Dowiatt. — 2) Szadów paraf. Kość. murow. fund. 1540 2 i altar. — a) Łojeziory czyli Uzjeziory Kaplica drewn. fund. 1763. — 3) Szczodrobow czyli Rokany paraf. Kość. murow. fund. 1829 Sracewski. 4) Smilgie paraf. Kość. drewn. fund. 1661. — a) Dębow filia, Kość. murow. fund. 1825. — 5) Radziwilliszki paraf. Kość. drewn. fund. 1619, 2 2 altar. — 6) Rozalin paraf. Kość. drewn. fund. 1771, 2 i altar. — 7) Ligumy paraf. Kość. drewn. fund. 1526, 2 i altar. — a) Staszuny filia, Kość. drew. fund. 1668. — 8) Pokroj paraf. Kość. drewn. fund. 1630. — 9) Kławany paraf. Kość. drewn. fund. 1624. — 10) Poszetaty paraf. Kość. drewn. fund. 1639, 2 i altar. — 11) Johaniszkiele, paraf. Kość. murow. fund. 1792.

IX) Dekanat Krokowski: 1) Kroki paraf. kość. drewn. fund. 1529 (1478). — a) Klasztor zakonnic Katarzynek (Dominikanek) z kościołem drewn. fund. 1645 przez Jerzego Tyszkiewicza biskupa zmudz. — 2) Jtrynkiszki paraf. Kość. murow. fund. 1618. — a) Wasiliszki filia, Kość. drewn. fund. 1785 (1712). — 3) Poszuszwie paraf. Kość. murow. fund. 1553 (1798) 2 2 altar. — a) Szawkoty filia, Kość. drewn. fund. 1773. — 4) Pejsagoła paraf. Kość. drewn. fund. 1539, 2 i altar. — a) Łotany filia, Kość. drewn., fund. 1786. —

b) Lacunele filia Kość. drewn. fund. 1805. – 5) Krakinów paraf. Kość. drewn. fund. 1586. – a) Wodowty filia, Kość. drewn. fund. 1697. – 6) Surwiliszki paraf. Kość. drewn. fund. 1637. – 7) Datnow paraf. przy Klasztorze Bernardynów, Kość. murow. fund. 1701 Jan Brzostowski. – 8) Kiejdany paraf. przy Klasztorze Karmelitów dawnej obserw. Kość. drewn. fund. 1704. – 9) Jaswojnie paraf., Kość. drewn. fund. 1590.

X) Dekanat Szydłowski: 1) Widukle paraf. Kość. drewn. fund. 1800. – a) Erziwilk filia, Kość. drewn. fund. 1706. – b) Wodzigiry filia, Kość. drewn. fund. 1770. – c) Żołpie filia, Kość. drewn. fund. 1714. – 2) Kroże, paraf. Kość. drewn. fund. 1416, 2 i altar. – a) Kroże Klasztor Benedyktynek, Kościół murow. fund. 1642. – a) Zakrożcie filia Kość. drewn. fund. 1764. – b) Pojurze filia, Kość. drewn. fund.? – 3) Wajgów paraf. Kość. drewn. fund. 1804. – 4) Kielmy paraf. Kość. drewn. fund. 1745, 2 altar. – 5) Lale paraf. Kość. drewn. fund. 1522. – 6) Lidowiany paraf. Kość. murow. fund. 1761. – 7) Szydłow paraf. probostwo infulackie, Kość. murow. fund. 1457 przez Giedygołda, z 3 altar. i z obrazem cudownym P. Marzyi. – a) Szydłow, Kaplica drewn. na cmentarzu, fund. 1818, Szpital. – 8) Litowiany paraf. przy Klasztorze Bernardynów, z Kość. murow. fund 1614 Andrzej Wołłowicz. – a) Zoginie Klasztor Franciszkanów, z Kość. drewn. fund.?

XI) Dekanat Wieloński: 1) Jurborg (Georgenburg) paraf. Kość. drewn. fund. 1522. – 2) Skirstymoń paraf. Kość. drewn. fund. 1636. – 3) Wielona paraf. Kość. murow. fund. 1421. – a) Pomitowie filia, Kość. drewn. fund. 1760. – 4) Butkiszki paraf.

Kość. drewn. fund. 1539. – 5) Girtakol paraf. Kość. drewn. fund. 1744. – 6) Rossienie parafia przy Klasztorze Dominikanów, Kość. murow. fund. 1421 przy którym r. 1646 Dominikanie osadzeni. – α) Rossienie Klasztor Karmelitów dawn. observ. z Kość. murow. fund. 1720 Jakob Wizbor Dowiat. – β) Rossienie Klasztor Piarów z Kość. murow. fund. 1749 Ludwik Sienicki. – a) Kotnuje filia, Kość. murow. fund. 1818. – 7) Betygoła paraf. Kość. drewn. fund. 1416. – α) Ugiany filia, Kość. murow. fund. 1658, z cudownym obrazem P. Maryi. – α) Ilgiże Kaplica publ. – 8) Gragoła paraf. Kość. drewn. fund. 1416. – α) Leszcze filia, Kość. drewn. fund. 1789. – b) Pernarow filia, Kość. drewn. fund. 16[illegible]. – 9) Czekiszki paraf. Kość. murow. fund. 1617. – 10) Srzednik paraf. Kość. drewn. fund. 1635, lecz go woda zabrała r. 1829. – 11) Wilkia paraf. Kość. drewn. fund. 1542. – α) Pocztów Kaplica. – β) Czerwony dwór Kapelania. –

=

|: Podług Książki: Opis Żmudzkiey Dyecezyi (z trzema mapkami) przez Kanonika Katedralnego Stanisława Czerskiego Doktora Teologii Członka wielu Towarzystw uczonych. Wilno, nakładem Autora, w drukarni Dwor: ca, 1830. 8vo K. n. 2, str. 91. i 4. oraz 3 mapki kolor. in 4to sztychowane: 1) Dyecezya Żmudzka (z podziałem na Deka: naty) (9 Centymetr. paryzk = 100 Wiorst) (Kolorow.) 2) Dekanat Szkudzk (8 Centymetr. paryz. = 30 Wiorst). 3) Parafia Satantowska (8 Centymetr. par. = 10 Wiorst. Tylko dekanaty Szkudzki i Błoziądzki mają lata fundacyi. – Reszta fundacyi podług: Mappa dyecezyi Żmudzkiej czyli telszewskiej granicami Kowieńskiej i Kurlandzkiej gubernii objętej Ks. Wincenty Zurawowicz (autor). Petersburg 1858. Rysował Alexander Kisiński. fol. 2 ark. litograf. – i podług Szematyzmu 1875. :|

Spis

parafii dyecezyi zmudzkiej (w gubernii kowieńskiej

r. 1855

I) Dekanat Abelski 1. Abele 2. Hlanuszyszki 3. Żabiszki. 4. Kuetki. 5 Komaje. 6 Krewo. 7. Ponedel. 8. Poniemunie. 9. Poniemunek. 10. Rakiszki. 11. Popiel. 12. Skopiszki. 13. Czadosy. 14. Juzynty. (powiat Nowo-Aleksandrowski) wileń. dekanat Kupiski

II) Dekanat Bołotoski: 1. Bołoki. 2 Gawra. 3 Girdyszki. 4. Koltyniany. 5. Niemokszty. 6. Olachow. 7. Pogromońcie. 8. Poszyle. 9. Stulgie. 10. Skawdwile. 11. Tawrogi 12 Szytele. (pow. Rosieński) (zmudz.)

III) Dekanat Witkomirski: 1. Bukańce. 2. Witkomierz. 3. Wodakle. 4. Widziszki. 5. Dziewaltow. 6. Żmujdzki. 7. Kowarsk. 8. Zidoki. 9. Pobojsk. 10. Pogiry. 11. Rogow. 12. Sieśiki. 13. Suboez. 14. Fraszkuny. 15. Troupie. 16. Upniki i Wieprze. 17 Szaty. (pow. Wiłkomirski) (z dawnej dyec. żmujdzkiej wileń. dekan. ob. pobojskiego i wiłkomirskiego

IV) Dekanat Wieloński: 1. Butkiszki 2. Betygoła 3. Wielona. 4. Wilkia. 5. Gurlokol. 6 Eyragoła. 7. Rossiejnie. 8. Srzednik. 9. Skirstymon. 10. Czekiszki. 11. Dzerwony dwór. 12 Jurborg. (pow. Kowieński) (zmudz.)

V) Dekanat Wiekszniański: 1. Wiekszne 2. Kurtowiany. 3. Kurszany. 4. Lackow. 5. Łajzew. 6. Okmiany. 7. Popielany. 8. Rawdziany. 9. Tryszki. 10. Szawlany (pow. Szawelski) (zmudz.)

(żmudz.) (Pow. Telszewski) (Pow. Szawelski)

VI) Dekanat Wornianski: 1) Wornie (miedniki) m. 2) Żorany (miast.) 3. Ławkow (miast.). 4 Łuknicki. 5 Powonden. 6. Fwery. 7. Uzwenty. 8. Janopol.

(żmudz.) (Pow. Kowieński)

VII) Dekanat Krokowski: 1. Bejsagoła 2. Datnow. 3 Hryszkiszki. 4. Krakinow. 5. Kroki. 6. Poszuszwie. 7. Surwiliszki 8. Zaswojnie.

(z dawn. dyec. wileń.) (Pow. Kowieński)

VIII) Dekanat Kowieński: 1. Bobty 2. Wędziagoła. 3 Żejmy. 4. Kiejdany. 5. Kowno. 6. Kormiałow. 7 Łabunów. 8 Opitołoki. 9. Rumszyszki. 10. Skorule - Znow.

(z dawn. dyec. wileń.) (Pow. Nowo-Alexandrowski Dekanat brastawski i Kupiski)

IX) Dekanat Nowoaleksandrowski: 1. Aleksandrowo [illegible] 2. Antuzow. 3 Brastaw. 4. Widze. 5. Dryświaty. 6. Dusiaty. 7. Zawierz 8. Nowogleksandrowsk (Jeziorossy) 9. Pelikany. 10. Sołoki 11. Smolwy.

(żmudz.) (Powiat Telszewski)

X) Dekanat Olsiadski: 1. Gadonow. 2. Ginteliszki. 3. Żemelany. 4. Żydyki. 5. Kontowcie. 6. Kalwarya (Gordy). 7. Leptawki. 8. Olsiady. 9. Płotek. 10. Pikiele. 11. Siady. 12. Telsze (Józefow) 13. Tyrkozle.

(z dawn. dyec. wileń. Dekanat Kupiski) (Pow. Łoniewieżski)

XI Dekanat Łoniewieżski: 1. Birże. 2. Brunowiszki. 3. Wobolniki. 4. Wysoki Dwór. 5. Kryniczyn. 6. Nowe miasto. 7. Łoniewież. 8. Pompiany. 9. Paswol. 10. Podbirże. 11. Remigoła. 12. Truskow.

XII) Dekanat Retowski: 1. Andrzejow. 2. Wewirżany. (Zmudz.)
(Pow. Rosieński i Telszewski) 3. Wojnuta. 4. Girdyszki (Gorżdy 2.) 5. Żwingie
6. Kule m. 7. Nowe Miasto. 8. Ptungiany.
9. Retow. 10) Tenenie. 11) Chwejdany. 12)
Szwekszne.

XIII) Dekanat Uciański: 1. Bolniki. 2. Wieszyn= (Wilno)
(Pow. Wilkomirski) ty. 3. Wiżuny. 4. Dobejki. 5. Kurkle. 6. Kupisz= Dekanat brastaw
ki. 7 Leluny. 8. Onikszty. 9. Owanta. 10.
Potawień. 11 Swiadosi". 12. Sudejki. 13. Tawto=
giny. 14. Uciana. 15. Uszpole.

XIV) Dekanat Szadowski: 1) Johaniszkiele. 2. Klo= (Zmudz.)
(Pow. Szawelski i Ponie wieżski) wany. 3. Ligumy Lukow (Lignowty 3) 4. Pokroj. 5. Puszo=
taty. 6. Radziwiliszki. 7. Rozalin. 8. Smilgie
9. Szadow. 10. Szawlany.

XV) Dekanat Szydlowski: 1) Widukle 2) Wajgow. (Zmudz.)
(Pow. Rosieński) 3. Erzwilk. 4. Kielmy. 5. Kroże. 6. Lidowiany.
7. Lale. 8. Lytowiany. 9. Szydlow.

XVI) Dekanat Szkudski: 1. Dorbiany. 2. Sloki. (Zmudz.)
(Pow. Telszewski) 3. Kretynga 4. Korciany. 5. Lawkozemy. 6. Lenkimy.
7. Wlasiady. 8. Polęga. 9. Satanty. 10. Szkudy.
11. Szaty. — i 12 (w gubernii kurlandzkiej) Polęga.

XVII Dekanat Janiski: 1. Gruzdzie. 2. Krupie. (Zmudz.)
(Pow. Szawelski) 3. Konstantynow. 4. Kruki. 5. [illegible]
Linkow. 6. Meszkuie. 7 Nowe Zagory. 8 Poswity.
9 Stare Zagory. 10 Satety. 11 Szawle. 12. Szakinow.
13. Janiszki

197 parafii (i 12 w Kurland.

W gubernii kurlandskiej

2 dekanaty (Semigalski i Kurlandski) 18 kościołów paraf. fialn.; 5 kośc. filialnych; 11 kaplic; 8 domów modlitewnych (między temi 20 murowanych i 22 drewnianych.

Archidyakonat piltyński:

I) Dekanat Kurlandski (Curoniensis). 1. Szenberg m. (Schoenberg) z 2 filiami a) Bausk, b) Kurmen – i 3 kaplicami: a) Ekshoff, b) Ohsal, c) Fridrichstadt m. 2. Mitawa. 3. Alschwang – z filią: Felixberg. 4. Golding m. – z kaplicą Windawa m. 5. Liwen-Bersen. 6. Libawa m. 7. Altenburg m. z filią Hazenpott m. 8. Liewenhoff. 9. Lehny.

II) Dekanat Semigalski: 1. Mitawa m. z filiami: a) Iwentmuiża b) Stelmuiża – z kaplicą Schlossberg, Cramery 2. Elerna w. z filią Warnowicze w. – i z kaplicami: a) Matuliszki, b) Grosborn, c) Ilgen. 3. Ławkiesa. 4. Bebra z filią: Rubin. 5. Dweta w. z filią Podwaj w. 6. Suboc. w (Subat) 7. Smelin. 8. Jakobstadt. m

Dweten

[2 kaplicami Cramary i Rubszniki

[2 kaplicami Munizei Kriszkiany.

Spis parafji w dyecezyi Podlaskiej (Łuckiej) (podług Synodu z r. 1589.)

A) Pierwsza część dyecezyi: Mielnik:

I) Dekanat, parafje: 1) Mielnik. 2) Siemiatycze. 3) Drohiczyn. 4) Ostrozany. 5) Sledzianowo. 6) Granne. 7) Pierlejowo. 8) Łobikrowy. 9) Winna. 10) Lachonowicz. 11) Dolebowo. 12) Dziatkowice. 13) Rudla.

II) Dekanat, parafje: 1) Kuczino. 2) Wyszonki. 3) Domanowo. 4) Jabłonia. 5) Dąbrówka. 6) Długa Dąbrowa. 7) Jabłonka. 8) Wysokie. 9) Kuleszie. 10) Branśko.

III) Dekanat, parafje: 1) Płonka. 2) Soraz. 3) Poświętne. 4) Pietkowo. 5) Topiczowo. 6) Wyski. 7) Bielsko. 8) Narew. 9) Kleszele. 10) Boczki. 11) Lubino. 12) Sokoły. 13) Kobylino. 14) Tykocin. 15) Waniewo.

B) Druga część dyecezyi: Janow

IV) Dekanat, parafje: 1) Janow. 2) Staw. 3) Wysokie. 4) Mrozowicze. 5) Wysłych. 6) Sielce. 7) Czarnaczce. 8) Kamieniecz. 9) Pruzona. 10) Bezdiecz. 11) Sychmewicze. 12) Kobryń. 13) Mielkrzice. (vacat) 14) Wielewino (vacat) 15) Bierezza (vacat).

V) Dekanat, parafje: 1) Brzesce. 2) Kodeń. 3) Hoscza. 4) Lomazy. 5) Rososze. 6) Woyn. 7) Międzyrzec. 8) Biała. 9) Horodziszcze. 10) Malowa Gora (vacat). 11) Gielesnicza (vacat). 12) Horbow (vacat).

C) Trzecia część dyecezyi: Sarnaki

VI) Dekanat, parafije: 1) Łoszice. 2) Sarnaki. 3) Hadinów. 4) Mordy. 5) Suchozebry. 6) Krześlino. 7) Magobody. 8) Wyrozęby. 9) Przesmyki. 10) Łaprotnia. 11) Kruchowo. 12) Skrzeszowo (vacat). 13) Górki Nieswojskie (vacat). 14) Wyskowo (vacat). 15) Jarnicze (vacat.)

VII) Dekanat, parafije: 1) Międzylesie. 2) Skibniewo. 3) Zabłona. 4) Prostinia. 5) Rozbytkamień. 6) Kozuchowo. 7) Kossowo. 8) Czerwonka. 9) Kadłuby. 10) Styrdynia. 11) Łembrowsko. 12) Nieczecza. 13) Wagrow (vacat). 14) Starawieś (vacat.). 15) Sokołow (vacat.) 16) Jarnicze (vacat).

/: Razem 3 Archidyakonaty, 7 Dekanatow, 96 Parafij. :/

Ordo et numerus

Decanatuum, Ecclesiarum praeposituralium, parochialium, Urbium et Villarum eis jure parochiali subjectarum, nec non ecclesiarum hospitalium et regularium in utraque dioecesi Luceoriensi et Brestensi existentium.

Anno 1726

(ex libro: Constitutiones synodales dioecesis Luceoriensis et Brestensis ab ill. Stephano Boguslao Rupniewski episcopo Luceoriensi, Luceoriae latae A. 1726 d. 21 m. Octobris. Varsaviae typis Schol. Piar. fol.

Dioecesis Luceoriensis.

I) Decanatus Vlodimiriensis: 1) Luck civitas 55 loca

(Luck civitas ibi: Eccl. cathedr. sub tit. S. Trinitatis. – Eccl. parochialis S. Jacobi Apost. – Eccl. Ord. Praedicatorum – Eccl. Soc. Jesu – Eccl. Bernardinorum – Eccl. Bonifratellorum – Eccl. Trinitariorum. – Eccl. monial. S. Brigittae. = Jatowicze villa cum eccl. Dominicanorum = villa Żydyczyn) – 2) Torczyn oppid. 16 loc. – 3) Tłoczowka villa 15 loc. (Radomysl villa – Berestetzko oppidum cum eccl. Trinitariorum – Boremel villa) – 4) Zieswięzi 16 loc. (Zawrow, Horodiszcze) 5) Skorce 15 loc. (Białystok). 6) Koniuchy 13 loc. 7) Horochow oppidum 34 loc. (Druszkopol, Derczyn). 8) Porytk stary 20 loc. 9) Litowosz oppidum 18 loc. (Tyszkiewicze). 10) Sielec 14 loc. 11) Włodzimierz oppidum 31 loc. 12) Swoyczow 19 loc. 13) Kowel oppidum 56 loc. (Milanowice oppidum, Wyzwa oppidum, Ho-

rodyszcze, Dubno, Czerkasy) 14) Hołuby 12 loc. (Bytyn) 15) Wielnica oppidum 14 loc. 16) Hulewiczow villa 24 loc. 17) Sokol oppidum 17 loc. 18) Kisielin oppidum cum ecclesia parochiali ordinis Carmelitarum 32 loc. (Jezierzany oppidum). 19) Zaturze cum ecclesia parochiali ordinis Augustinianorum 9 loc. 20) Turzysk oppidum [illegible] 20 loc. (Lityń, Dołsk) 21) Łokacze oppidum 18 loc.

II) Decanatus Dubnensis: 1) Płyska oppidum ibi est ecclesia Collegiata tit. S. Casimiri, Ecclesia hospitalis S. Crucis, Ecclesia parochialis SS. Petri et Pauli) 44 loc. (Zorniszcze, Romanow). 2) Klewań oppidum 39 loc. 3) Stepań oppidum 20 loc. 4) Włodzimierzec oppidum 38 loc. (Jezioro oppidum, Stepanhorodalias Dubna, Łotonne) 5) Dąmbrowica oppidum cum ecclesia parochiali ord. Scholarum Piar. 15 loc. (Stulin oppidum) 6) Berezniça oppidum 10 loc. 7) Kazimirow oppidum 12 loc. (Jabłonika, Kosmaczow) 8) Tuczyn oppidum 20 loc. 9) Krupa*) oppidum 6 loc. (Dorohobuż) 10) Rowne oppidum 27 loc. (Horodiszcze) 11) Alexandria oppidum 13 loc. 12) Taygury oppidum 23 loc. (Mylsko oppid.) 13) Dubno oppidum 37 loc. (Dermań, Warkowicze) 14) Koblin 14 loc. 15) Szpanow 9 loc. (Olexiniec) 16) Dorostaie oppidum [illegible] 14 loc. 17) Kotki oppidum [illegible] 21 loc. (Czetwertnia, Kopyle). 18) Czartorysk oppidum cum ecclesia paroch. ordinis Dominicanorum 9 loc. 19) Łysin 13 loc. 20) Targowica oppidum cum eccles. ord. Praedicatorum congregationis S. Ludovici Bertrandi (stricteriis observant.) 20 loc.

*) od r. 1778 zwany Horyn-gród

Tajkury

III) Decanatus Cremenecensis: 1) Krzemieniec oppidum cum ecclesia paroch. ord. Franciscanorum 29 loc. (Białakrynica) 2) Ptycza oppidum 22 loc. (Kozin oppidum, Zabokrzyki, Peratyn) 3) Załoście oppidum 16 loc. (Trościaniec) 4) Szczurowice oppidum 13 loc. (Rzyszczow, Stanisławow* oppidum) 5) Oleśko oppidum 22 loc. (Ponikwy, Podhorce) 6) Podkamień oppidum cum eccl. paroch. ord. Dominicanorum (Sanctus Mons Sanctissimi Rosarii) 15 loc. 7) Brody oppidum 18 loc. (Łahodow, Ponikowica). 8) Berestecz ko oppidum cum ecclesia parochiali ordinis Trinitariorum 21 loc. (Strumilcze oppidum, Leśniow, Korsow) 9) Olexiniec oppidum 17 loc. (Bakoty, Młynowce, Berezowica) 10) Krupiec oppidum 13 loc. (Leduchow, Radziwiłow).

*) dziś Stanisławczyk

(w podkreślone wielono 1796 do lwowsk.

IV) Decanatus Zbarazensis. 1) Zbaraż nowy i stary oppidum 38 loc. (Łopuszna) 2) Wołoczyska oppidum cum ecclesia filiali ecclesiae Zbarazensis cui jure parochiali subjacent 23 loc. 3) Ozochowce oppidum 38 loc. (Białozurka, Halezynce) 4) Bazalia oppidum 44 loc. 5) Jampol oppidum 32 loc. (Zahajce) 6) Szumsk oppidum cum ecclesia parochiali ordinis Franciscanorum 37 loc. (Rachmanow, Zuraż, Szumbar, Dederkały) 7) Oprylowce 11 loc. 8) Granow oppidum 37 loc. (Kuna, Kisłak, Kalnik, Dażow, Żywotow, Humań oppidum, Manasterzyska) 9) Manaczyn oppidum 12 loc.

wielony do lwow

Jampol dawniej Horodyszcze tychmeńskie i Jampol

V) Decanatus Zastaviensis: 1) Ostrog oppidum 39 loc. (Międzyrzec, Radohoscz, Milatyn) 2) Korzec oppidum 45 loc. (Derazna, Kotpyte, Podbubie, Trościaniec) 3) Zwiahel* oppidum 38 loc. (Dymidow, Jarun oppidum, Krasiłowka oppidum, Kurszyce oppidum, Ostrożek oppidum) 4) Połonne oppidum 26 loc. 5) Zastaw oppidum 61 loc. 6) Międzyrzec oppidum cum ecclesia parochiali ordinis

*) dziś Nowogrodwo-łyński.

Zastaw wołyński

Konstantynow stary

Teofilpol dawniej Czothań.

Scholarum Piarum 37 loc. (Stolpin, Niewierkow) 7) Konstantynow oppidum 68 loc. (Suchowce) suprascripta ecclesia sub regimine Dominicanorum. 8) Lachowce oppidum cum ecclesia parochiali ordinis Dominicanorum 36 loc. (Teofipol) 9) Horodyszcze cum ecclesia parochiali ordinis Carmelitarum 30 loc. (Szepetówka oppidum, Zaburzy oppidum?, Sudetkow, Białakrynica)

VII) Decanatus Bractaviensis: 1) Bucmierow oppidum novitер erecta ecclesia paroch. 2) Bractaw oppidum ecclesia parochialis novitер erecta. 3) Granow oppidum ecclesia parochialis novitер erecta sed Decanatui Zbarazensi adscripta. – In Decanatu Bractaviensi ob defectum ecclesiarum parochialium hostilitate sublatarum soli Patres Societatis Jesu Missionis Winnicensis divina ministrabant. = Juxta connotationem anno 1606 tempore Martini Szyszkowski episcopi Lucoriensis erant in Decanatu Bractaviensi ecclesiae parochiales: 1) Winnica 2) Przyłuk 3) Pohrebiszcze 4) Czernieiowce. 5) Krasne. 6) Sieliszcze 7) Litnica 8) Hulewicze 9) Pykow 10) Stanisławow. 11) Brahilow 12) Tulczyn 13) Ladyzyn 14) Lipowiec 15) Kalnik.

Mohilow

Dioecesis Brestensis.

(dawniej w wileńs. dyec.)

tylko Brześć lit do wileńsk. Podlach. pertum relicta do Podlaskiej

VIII) Decanatus Janoviensis: 1) Brześć litewski civitas ecclesia praeposituralis et simul parochialis tit. S. Crucis 33 loc. (Brześć civitas habet ecclesias: parochialem et praeposituralem S. Crucis – ecclesiam ord. Augustianorum – ecclesiam ord. Dominicanorum – ecclesiam ord. S. Francisci de observantia (Bernardinorum?) – ecclesiam PP. Societatis Jesu – ecclesiam ord. Praedicatorum S. Dominici de observantia in Terespol – ecclesiam monialium S. Brigittae in Arenis – ecclesia monialium ord. S. Francisci – ecclesia S. Barbarae in Zawyniec saecularis desolata – ecclesia hospitalis S. Spiritus igne consumpta (Brześć civitas, Terespol.)

2) Koden oppidum habet ecclesiam praeposituralem infulatam et simul parochialem item ecclesiam hospitalem S. Spiritus et capellam in suburbio, 25 loc. 3) Janow oppidum habet ecclesiam parochialem ligneam tit. S. Trinitatis, item ecclesiam muratam necdum continuatam, item ecclesiam ordinis Dominicanorum, 19 loc. 4) Międzyrzecz oppidum habet ecclesiam parochialem S. Nicolai muratam et ecclesiam hospitalem S. Spiritus 27 loc. 5) Biała oppidum habet ecclesiam parochialem, item ecclesiam ordinis S. Francisci strictioris observantiae, item ecclesiam ordinis S. Basilii, item capellam sororum Charitatis, 26 loc. (Ciborek) 6) Wohin oppidum 8 loc. 7) Wisnice oppidum habet ecclesiam praeposituralem et simul parochialem, 11 loc. (Lipniki) 8) Tomazy oppidum 6 loc. 9) Rossosz oppidum (Horodyszcze) 16 loc. 10) Włodawa oppidum cum ecclesia parochiali ordinis Paulinorum 9 loc. (Rożanka) 11) Opole oppidum 6 loc. 12) Lesna ecclesia praeposituralis 2 loc. 13) Borzitowka 4 loc. 14) Liszczai oppidum 7 loc. (Dombrowica) 15) Horbow 5 loc. 16) Hoszcza 8 loc. 17) Komarowka oppidum 7 loc. 18) Ostrowki 1 loc. 19) Horzow 5 loc. 20) Malowa gora 5 loc.

VIII) Decanatus Vegroviensis: 1) Węgrow oppidum habet ecclesiam praeposituralem et simul parochialem Clericorum Secularium in communi viventium, item ecclesiam B. Mariae V. in Arenis ord. S. Francisci strictioris observantiae Reformatorum, 5 loc. 2) Staraviés seu Krasnydwor villa cum ecclesia parochiali incorporata ecclesiae parochiali Vegroviensi 8 loc. 3) Jarnice villa cum ecclesia parochiali incorporata ecclesiae Vegroviensi, 1 loc. 4) Suchożebry villa cum ecclesia parochiali et capella hospitali S. Josephi 21 loc. 5) Kozuchow wielki 16 loc. 6) Sokołowo oppidum habet ecclesiam parochialem et capellam in suburbio. 11 loc. 7) Czerwonka 5 loc. 8) Rozbity Kamień 25 loc. 9) Mokobody oppidum 16 loc. 10) Wyszkow 5 loc. 11) Miedzna 14 loc. 12) Skibniew 11 loc. 13) Kossow oppidum 21 loc. 14) Ceranow 9 loc. 15) Brostynia villa habet ecclesiam parochialem et ecclesiam S. Annae 6 loc. 16) Sterdinia 18 loc. (Dzięcioły) 17) Zembrow 4 loc. 18) Kiecicza 4 loc. 19) Jabłonna 8 loc.

do Podlasia wyżyńskie Podlasie

klasztor Skorzec Marian Kanonicy Bernard Węgrow Reformaci

IX) Decanatus Bielscensis: 1) Bielsk oppidum habet ecclesiam praeposituralem et simul parochialem, item ecclesiam hospitalem S. Martini extinctam, item ecclesiam Carmelitarum antiquae observantiae, 41 loc. (Orla oppidum) 2) Tykocin oppidum habet ecclesiam parochialem, item ecclesiam ordinis Bernardinorum, item Capellam hospitalem pro militibus emeritis rebus (fundationis Christophori Wiesiołowski marschalci curiae Lit.) 27 loc. (Lipniki, Złoloria) 3) Narew oppidum 12 loc. 4) Płonka Kościelna 23 loc. 5) Suraż oppidum 45 loc. 6) Łoswiątne seu Wilkogrzeby habet ecclesiam filialem parochialis ecclesiae Surazensis cui subjacent 7 loc. 7) Łubin 9 loc. 8) Bockі oppidum habet ecclesiam praeposituralem et simul parochialem 22 loc. 9) Sokoły Kościelne (Tykotzin) 32 loc. 10) Kobylino Kościelne 45 loc. 11) Wasiewo oppidum (Wysoko) 18 loc. 12) Kleszczele oppidum 24 loc. 13) Wyszki Dworkі vulla 14 loc. 14) Sopczewo 29 loc. 15) Pietkowo 8 loc. 16) Strabla 4 loc.

X) Decanatus Szereszoviensis: 1) Szereszow oppidum habet ecclesiam parochialem et ecclesiam hospitalem, 9 loc. 2) Sielec oppidum 23 loc. 3) Siechnikowicze oppidum 14 loc. 4) Bereza oppidum 11 loc. 5) Pińsk civitas cum suburbio Karolin habet ecclesiam parochialem ordinis Franciscanorum, item ecclesiam ord. Dominicanorum, item ecclesiam PP. Societatis Jesu et Capellam eorundem, item ecclesiam praeposituralem Clericorum saecularium in communi viventium in Karolin, 155 loc. (Kupiatycze) 6) Lubieszow oppidum ecclesia parochialis ord. Scholarum Piarum 24 loc. (Dołsk) 7) Kuiatycze 7 loc. 8) Janow (na Polesiu) oppidum 18 loc. 9) Braszewicе oppidum (Dorohiczyn oppidum, Torokanie) 18 loc. 10) Zhorodec oppidum 13 loc. (Korzanie) 11) Kobryń oppidum habet ecclesiam parochialem S. Annae, item ecclesiam hospitalem S. Hieronymi, 36 loc. (Bereza, Buchowicze villa cum ecclesia ordinis Dominicanorum) 12) Divin oppidum 6 loc. 13) Bezdziez oppidum 12 loc. (Chomsk oppidum, Opole) 14) Pruzana oppidum 25 loc.

XI) Decanatus Branscensis. 1) Bransk oppidum 23 loc. 2) Domanow 14 loc. (Liekuty cum ecclesia filiali) 3) Jabłoń Kościelna 20 loc. 4) Kulesze rokitnica 34 loc. 5) Jabłonka swierszewo 18 loc. 6) Dombrowa

cherubiny 28 loc. 8) Wysokie mazowieckie oppidum 7 loc. 8) Dombrowka Kościelna 10 loc. 9) Wyszonki Kościelne 20 loc. 10) Kuczyn wielki 22 loc. 11) Dołobow 6 loc. 12) Rudka 9 loc. 13) Dziadkowice 29 loc. 14) Pobiedrowy 12 loc. (Skurzec)

XII) Decanatus Drohiciensis: 1) Drohiczyn cum ecclesia parochiali ord. Societatis Jesu, item ecclesia ord. Franciscanorum, item ecclesia monialium S. Benedicti, 29 loc. 2) Ostrożany 22 loc. 3) Liechanowiec oppidum 8 loc. 4) Winna 25 loc. 5) Kledzianow 6 loc. 6) Granne 13 loc. (Kamieńczyk, Natejki) 7) Siemiatycze cum ecclesia parochiali Congregationis Missionis 14 loc. 8) Pierlejow 24 loc. 9) Mielnik oppidum 13 loc. 10) Sady Kościelne 2 loc. 11) Niemierow oppidum 6 loc.

XIII) Decanatus Losicensis: 1) Losice cum ecclesia parochiali Clericorum secularium in commune viventium, item cum ecclesia hospitali dictorum clericorum in commune viventium 6 loc. (2) Wadynow ecclesia filialis ecclesiae parochialis Losicensis sub regimine Clericorum secularium in commune viventium 7 loc. 3) Norely oppidum 14 loc. 4) Paprotna Krasy 20 loc. 5) Przesmyki 21 loc. 6) Niemoyki 9 loc. 7) Skrzeszow oppidum 17 loc. 8) Wyrozęby Kunaty 13 loc. 9) Knychow 8 loc. 10) Ruskow 6 loc. 11) Sarnaki 13 loc. 12) Huszlew 15 loc. 13) Gorki ecclesia praeposituralis et simul parochialis, 15 loc.

XIV) Decanatus Camenecensis: 1) Kamieniec litewski oppidum cum ecclesia parochiali et cum ecclesia hospitali, 64 loc. 2) Czarnawczyce oppidum 25 loc. 3) Mrozowice 8 loc. 4) Wistyczce villa cum ecclesia parochiali ordinis Cisterciensium 6 loc. 5) Zbirohy 43 loc. (Krupczyce ecclesia Carmelitarum antiqv. observ.) 6) Wierzchowice, 9 loc. (Buczynica, Stołpowice), 7) Stawy 7 loc. 8) Wysokie litewskie oppidum 18 loc. (Rasna klasztor marianów fundowany poźniej przez Jerzego Matuszewicza starostę stokliskiego.) 9) Wielanow (Kilanow) 8 loc. 10) Wołczyn 4 loc. 11) Mielezyce (Mielewicze) oppidum 12 loc.

202 paraf.

Definiendis parochiis dederat operam Andreas Lipski
epist. luceor. 1621.
Pro definiendis parochiis deputavit Commissarios Andreas
Gembicki epist. luceor. in Synodo luceor. 1640.
Stephanus Rupniewski epist. luceor. in Synodo 1726 limites
parochiarum definivit: parochiam Pinczensem
partivit erigendo alteram parochiam in Lubieszow
et ad decanatum Szereszoviensem adunivit, novas
parochias instituit: in oppido Wołczyska penes ecclesiam
noviter constructam per Josephum Potocki palat. Kijov.,
in Zbaraż ecclesiam innovatam per eundem Potocki;
in Niemierow in Ukraina penes ecclesiam novam fundat.
ejusdem Potocki, in Nanaczyn ubi pereundem Potocki
ecclesia aedificanda est; in oppido Ozoowce penes novam
ecclesiam per Michaelem Wiśniowiecki Cancel. M. D. Lith. ea:
tructam, in Łokacze penes ecclesiam per ducem Sanguszko
Marschalc. Lithv. noviter constructam, in Szpanow penes
ecclesiam noviter per Petrum Leptowski pocillat. Kijov. ea:
tructam. = Item Decanum foraneum in Otyka (ubi
est alter decanus Collegiatae) supressit et ejus loco De-
canatum Dubnensem instituit. = Restant adhuc eccle-
riae fundatione et rectoribus destitutae in: Labori,
Radziwiłow, Stanisławow, Kulczyny, Berezne, Wi-
szenki, Kozin - et penitus extinctae in Sudetkow, Ostro-
pol, Lesniow, Wyzgrodek, Smolderow, Derazna, Hub-
kow, Ostrożek, Chłapotyn.
Conventum novum ord. Reformatorum in oppido Bocki fun-
davit Josephus Comes Sapieha.
Missiones institutae: in Kowel, Połonne wielkie,
Markowice, Winnica, Włodzimierz

Kościoły parafialne w Dyecezyi Łuckiej r. 1726.

(z wymienieniem przyłączonych miejscowości.)

—

A. Łuckie.

Dekanat Włodzimierski.

1) Łuck miasto, kościół paraf. tit. S. Jacobi Apost. Hnidawa, Nowystaw, Horodnica, Czekuje, Jatowicze z Klasztorem Dominikanów tit. Praesentationis B. Mariae V. fund. 1658 Samuel Dołmat Jajkowski sędzia ziems. Łuck., kościół wymurow. Władysław Krzyszkowski starosta włodzimir., Połonna, Połonka, Omelanik, Omelaniczek, Laborole, Iwaniczyce, Serniki, Zatawie, Iwoź, Podhajczyki, Jeremno, Wólka, Jezioro, Siekierzyce, Czołnica, Olszany, Poddubce, Harazdza, Wyszków, Krupa, Worotniow, Kolczyn, Urwichwosty, Bokowa, Hawczyce,

Bodiaczow, Boholuby, Oleszow,
Czernczyce, Witusze, Krasno, Dy
dowicze, Kuczkorowicze, Zaryniu
Łyszcze, Botyn, Zwirow, Kopycze,
Kiwierce, Jarowica, Rowance,
Przedmoście, Sapotow, Tydyczyn
Klepaczow, Bohoszowka, Lipla
Niemieckie, Wasilki.

- 2) Torczyn miasteczko biskupa
Łuń. Łuck., Kościół paraf. tit. S. Trin
tatis
Kuty, Bujany, Wosicze, Grodek, M
derady, Siedmiarki, Litwa, Hula
ki, Ozdenisz, Zabłotce, Szepel, B
ratyń, Chorochoryn, Sadow, Kors

- 3) Złoczowka wieś
Radomyśl, Suchawola, Juszko
Bilcze, Malow, Rusniewo, Be
- resteczko miasteczko z Klasztore
Trynitarzy tit. S. Joannis Bapt. f. 1
Tomasz Karczewski Kasztelan halic
Kościół wymurow. 1711, Paszowa, Wy
czołkow, Nowosiołki, Boreme
Smykow, Zabocze, Kołodezia.

4) Nieświcz wieś kościół paraf. tit. S. Mathiae Ap. ex. 1618. –
Ławrów, Bakowce, Czarnków, Rykanie, Mytyszcze, Wigurzyce, Hurynów, Hrohorowicze, Hubin, Tarki, Korzów, Hordiszcze, Czeperów, Podberezie, Wiktorzany.

5) Skorce wieś (właściwie Skórcze) – kość. paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V. S. Joannis ev. et S. Joannis Bapt. er. 1609
Łukowiec, Chorzywin, Białystok, Wyjatyn, Hat, Michlin, Szklin, Biskupicze, Bludow, Watyn, Bubnow, Tuliczow, Liniew, Lustomyty.

6) Koniuchy wieś, kość. paraf. tit. – Assumptionis B. Mariae, zbudow. 1667 Wacław Hulewicz
Kołpiytow, Swiniuchy, Zaszczytow, Zachorow, Horow, Walowicze, Szelwow, Kuty, Białopole, Wnin, Korytnica, Kronicz.

7) Horochow miasteczko, kość. paraf. – tit. Ascensionis Domini.
Sielec, Hluchow, Dołhe, Boryszkowicze, Borodzyce, Haliczany, Hołoniów, Olizarow, Wysłyny, Nowosiołki,

Oszczów, Bożów, Jezierce, Markowice, Mitków, Porwańcze, Pieszychwosty, Tereszkowce, Podberezie, Raczyn, Stary Horochów, Putcha
– Druszkopol miasteczko z Klasztor Franciszkanów tit. Immaculatae Conceptionis B. Mariae, fund. 1692 Stanisław Druszkiewicz Kaszt. chel Druszkopolska Wolica, Kwasów, Kniazie, Fusów, Brany, Bużan Zawidów, Derczyn, Krasów.

– 8) Loryck stary wieś, kościół paraf tit. S. Michaelis, er. 1405. Hrykowice, Topiliszcze, Przestawice Trubki, Kuczków, Hrusowa, Samowola, Jaremkowice, Lachów, Iwanicze, Derewin, Myszów, Janiewicze, Szczeniatyn, Radowicze, Kolonna Zaskiewicze, Milatyn, Hajkolys

– 9) Litowosz (właściwie Litowiż) miasteczko, kościół paraf. tit. S. Michaelis fund. 1614 Janusz Książe Ostrogski, dzie Idzary, Idzarki, Zabłocie, Bylicze Grzybowicze, Krojnoszczyzna, Katu Hrynow, Piskupiszki, Rożanka, Dro nicze, Rusowicze, Niskincze, Batyan ce, Tylkowice, Liszna, Molnikow.

10) Sielec wieś, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, zbud. 1668 Helena Księżna Sapieżyna. — Zytanie, Nawrotyn, Chmielow, Chmielowka, Mikulicze, Biskupicze, Czernczyce, Czesnychrest, Falenicka Wólka, Bubnow, Męczyce, Markostaw, Lodhajce.

11) Włodzimierz miasteczko, kościół paraf. tit. S. Annae, fund. 1654 Anna Księżna Zbarazska. — Tamże Klasztor Dominikanow tit. S. Trinitatis fund. 1497 Alexander Wielki Xiążę Litew., z cudownym obrazem P. Marji. Błażeniк, Owadno, Ochnowka, Luzow, Chworczyn, Rudna, Dubniki, Piatydnie Usciług, Chołiazow, Rusow, Zielenion, Werchnow, Rochoany, Woszczatyn, Laskow, Oranie, Nowosiołki, Suchodoły, Chobułtowa, Falenicze, Zimno, Ostrowiec, Szystow, Łopaszowka, Turyczany, Jachodno, Stawki, Łudzin, Ambukow.

12) Iwojizow wieś, kościół paraf. tit. Nativitatis B. Mariae V. murow. f. 1607 Jan Łahodowski Kasztel. wołyńsk. — Iwojizowska wola, Korchilno, Worchilno, Grojno, Smolanka, Tarya, Popowka, Rzewuski, Wołczak, Orsa, Czernikow, Mokowicze, Osiekrow, Leziachow, Odzinyce, Wołczanow, Hubin, Turin.

– 13) Kowel miasteczko, kościół para
tit. S. Annae et Transfigurationis D
Wilanowice miasteczko, Wyzwa
miasteczko, Wiechoiże miasteczko,
Woszczona, Dubowa, Klewecк, Dołh
nosy, Werbka, Wojszyn, Bachowa,
Bylin, Skulin, Lachowa, Czernica,
Obłapy, Horodyszcze, Nowosady,
Sokołowa wola, Orowiecka wola,
Poryduby, Stujno, Sajno, Turowica,
Hodowice, Olszanica, Zilowo, Hołt
szow, Hrytkowice, Krasna wola,
Sikun, Suski, Wościca, Zastawa,
Dubno, Wola Dubińska, Rytki, Bo
ki, Wołochy, Wostrzyce, Smidyn
z attynencyami, Ruzyn, Lubliniec,
Horodelec, Czerkasy, Koszary, Fu
paty, Lubitow, Lubitowska wola,
Kołodezno, Budiszcze, Woronn
Rokitnica czyli Wola Plebańska,
Dorotysze, Łapnie, Serechowicze.
– 14) Hołuby (Hołoby) wieś, kość. para
tit. S. Michaelis, zbud. 1728 Józef Jer
zalski podstoli podlaski.
Dymidianowka, Bochoszowka, Byty
Popowicze, Drozinie, Huzel, Jezierzan
Rajmiasto, Lubcze, Hłynczybrod, Dziem

15) Mielnica miasteczko, kościół paraf. – tit. S. Josephi, zmurow. 1704 Ludwik Maniecki chorąży czernichowski. Borzuchowice, Zmudź, Porsk maty, Porsk wielki, Wielick, Kaszowka, Mieryn, Krywolin, Kozlenicze, Radoszyn, Radoszyńska wola, Hrywiatki, Podlesy.

16) Hulewiczow wieś, kościół paraf. – tit. S. Michaelis Zajączkowka, Ruszowna, Jezierno, Powórsk, Czeremoszno, Czersko, Bereźnica, Stobychwa, Werchy, Obzer, Habruszec, Zajno, Borowno, Trojanowka, Hradysko, Karasin, Grodek, Sitowicze, Miryn, Rudka, Rudnia, Trojanowiecka z attynenyami, Karpitowka.

17) Sokol miasteczko, kościół paraf. – tit. Assumptionis B. Mariae V. eryg. 1623. Rozyszcze, Miszenki, Stawatycze, Lukow, Naważ, Smerdyn, Zalisce, Kozlin, Pozarki, Janowka, Mylsko, Padalowka, Rudka, Borowice, Roziatyn, Iwanowka.

18) Kisielin miasteczko, kościół paraf. – tit. Immaculatae Conceptionis B. Mariae V. z klasztorem Karmelitów trzewiczkowych fund. 1691 Marianna z Liniewskich Gotuchowska

Motczanow, Lezechow, Sewerdynie, Wroczutki, Swiniarzyn, Czerniejow, Serkizow, Dazwa, Dyry, Nowydwor, Kupieczow, Jezierzany miasteczko, Sotowin, Witonisz, Wolosowka, Woronizyn, Trystyn, Szczurzyn, Bakszaszieniowka, Dorosiny, Kijasz, Nowalne, Krowata, Berezolupy, Berezupki, Wyszyny, Beresko, Studyniec, Sieniewka, Osmiowicze.

– 19) Zaturze, wieś, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, z klasztorem Augustyanów, fund. 1620, lub 1624, kościół wymurował 1642 Walerian Podhorodecki, wojewodzic wołyński.
Serniczki, Zubilno, Szemerynki, Chojeize, Beresko, Woronizyn, Tworzence, Rokowice.

– 20) Turzysk miasteczko, kościół paraf. tit. S. Francisci Salesii fundowany r. 1700 Teofila Księżna Lubomirska Kleśkiewicze, Klusek, Piotkowicze, Radowicze, Lityn, Tulczow, Wolki, Turopin, Wierzbiczno, Duliby, Zadoby, Dolsk, Bobly, Obenyże, Rastawek, Sielec, Zalesce, Aruszа.

– 21) Łokacze miasteczko, kościół paraf. tit. S. Antonii Paduan. z cudownym obrazem S. Antoniego Padew. Kościół wymur. 1781 Wil

Berezowicze, Bobicze, Zamlice, Dorohenicze, Latykrowy, Zajęczyce, Kozłow, Szelwoska Wólka, Jakowicze, Chworostaw, Markowicze, Boszkowice, Pawłowicze, Ujmica, Ceweliczе, Krychenicze, Worroszyce.

Dekanat Dubieński

1) Olyka miasteczko: a) Kościół Kollegiata tit. S. Casimiri f. 1641 Albrycht Stanisław Radziwiłł kanclerz litew. przy niej: Proboszcz infułat, Dziekan, Archidyakon, Kustosz, Kantor (Primicerius), Scholastyk, Kanclerz, i 1 Kanonik, i 2 Wikaryk. b) Kościół szpitalny tit. S. Crucis. c) Kościół paraf. tit SS. Petri et Pauli Apost.

Mytelno, Długoszyce, Letczary, Lietuszków, Pudników, Zorniszcze, Seliberg, Bakoryn, Nowosiołki, Chortup, Palcze, Berestyany, Silno, Cuman, Korpitowka, Jakubczyce, Skrzechetowka, Olyczka, Hrymiacze, Łokaszczow, Baszliki, Dubiszcze, Moszczanica, Turczyn, Dydyczе, Dertń, Stawek, Rossowice, Oderady, Czemerzyn, Chromiaków, Kołow, Kołowska Wola, Romakowoszczyzna, Borbin, Pelcze, Wulbicze, Uiezcze, Tuszebin, Dziatkiewicze, Romanow, Radowówka, Suchowce.

– 2) Klewań miasteczko, kościół paraf. tit. Annuntiationis B. Mariae V. zmurow. 1630 Mikołaj Książe Czartoryski
Smarzow, Dzikow, Bielow, Perestopni-ca, Szostakow, Nowysław, Makoterty, Wiłostaw, Hruszwica, Nowosiołki, Le-redyl, Janiewicze, Zarzeck, Szpakow, Płoska, Podorze, Hłumienniki, Zuko-Radochowka, Hołtyszow, Derewniane, Oleszwa, Ruda, Krasne, Kruhy, Juk-rin, Małzułki, Korczyn, Zyłza, Susk, Orszow, Grabow, Rubicze, Met-kow, Korajewicze, Lonebyl, Rohawy, Bronniki.

– 3) Stepań miasteczko, kościół paraf. tit. S. Michaelis.
Horodec, Kryczylok, Wielichowo, Romejki, Werbcze małe, Werbcze wiel-kie, Butejki, Rudnia miejska, Zło-tolin, Zbuże, Zwizdze, Jankiewicze, Lipnie, Postojne, Buczal, Hołonie-wicze, Studzinie, Derażnia.

– 4) Włodzimierzec miasteczko, kościół paraf. tit. S. Josephi.
Jezioro miasteczko, Nowaki, Kanon-icze, Hnita, Lipne, Pieczonki, Wirunki, Łukie, Stepanhorod czyli Dubna, Hra-

Rybczyce, Trzputnie, Hinocz (Chinocza), Andrua, Radozow, Rafałowka, Police, Babka, Sopaczow, Zołuchowate, Zołuchowielkie, Kosmaki, Cudelko, Zołkinie, Łoski, Sucha wola, Zabołocie, Połonne, Waracz, Ostrowie, Lubochow, Bołochowicze, Majewicze, Dołhowola, Łapiszki, Zielenica, Połowle.

5) Dąbrowica miasteczko, kość paraf. tit. S. Joannis Bapt. z klasztorem Piarów fund. 1702 Dolski marszałek litew. (Wordin)

Wobin, Złote, Krupa, Żywicki, Beroście, Sielce, Ruda, Stulin miasteczko z attynencyami, Wysock, Kotki, Berezek, Lubikowicze, Drowa, Luchcze.

6) Bereźnica miasteczko, kościół paraf. tit. S. Raphaelis Arch. wymur. 1726 Bogusław Skirmunt.

Kurasz, Tryskinie, Tryskinie, Sarny, Ziemowicze, Tołowicze, Horodec, Cepciowicze, Zulno, Dubowka.

7) Kazimirow (Kazimirka) miasteczko, kość paraf. tit. S. Casimiri, zmurow. 1629 Książe Radziwił – z cudownym obrazem N. P. Marji.

Jabłonka, Rajnowo, Jabłonne, Kamionka, Pieczałowka, Hołubne, Dańczymost, Rudnia, Kosmaczowka, Kosmaczow, Piaskow.

– 8) Tuczyn miasteczko, kościół p
raf. tit. S. Michaelis – z cudownym
obrazem Przemienia Pańskiego.
Korecciatyn, Woronow, Lnotomyty
Moszczana, Malatyn, Hruszow
Pohorylowka, Woskodawy, Drozdo
Rzeczyca, Hryżwianka, Sieliszcz
Sapieżyńskie, Soborka, Hurby,
Sienne, Zalanki, Bereźne, Hubk
– 9) Krupa miasteczko, kościół pa
raf.
dziś Horyngród
Dajniki, Dorchobusz, Babin, Szu
kow, Kulin.
– 10) Rowne miasteczko, kościół pa
raf. tit. S. Michaelis fund. 1548 Król
na Ostrogska.
Dworzec, Tynne, Złotyjow, Nowy
dwor, Koszatow, Hpin, Bohdaszo
Areszkow, Letechorce, Hliniśko, U
banow, Dziatkowicze, Omelana, Wi
chowsko, Jasieniniec, Krywice, Ko
pitowka, Studziańki, Stawki, Ubo
row, Grodek, Chocin, Bechen, Hor
dyszcze, Turkowice, Koniuszki.
– 11) Alexandria miasteczko, kośc
paraf. tit. Desponsationis B. Mariae V.
er. 1625. Koptowicze, Swiatye, Hotowin, Beresto
wiec, Maszewa, Ostalce, Chodosy, Dzerzn
Kusłyn, Zabarz, Remle, Kozlin.

12) Tajgury (Tajkury) miasteczko, — Kościół paraf. tit. S. Laurentii, zmurow. 1710 Wawrzyniec Pleptowski.

Mylsko miasteczko, Nowosiołki, Czeżnin, Stadniki, Krajow, Koleśniki, Wielechor, Ucholce, Bochuryn, Nowosiołce, Pruski, Tołmachow, Glinki, Podleski, Kołodenka, Kornin, Kwasitow, Zdołbanow, Zdołbica, Lidawa, Urzenna, Hulcze, Płoska, Kostowa, Zawizow, Tesow.

13) Dubno miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Joannis Bep. er. 1612 — Rauzyn, Hołowczyce, Siemiduby, Torokanow, Studzinka, Korszow, Kunin, Derman, Bitaszow, Stupno, Blichow, Stubło, Płoska, Moszczanica, Moszczanica wielka, Litwin, Curkow, Sudobycz, Zatucie, Dytynicze, Zniesienie, Zawale, Kostonice, Mokre, Zbytyn, Wolica, Wiste, Mirochoszcz, Lipa, Straklow, Wolica, Warkowicze, Włodawa, Kniachynin, Zornawno, Olibow.

14) Koblin wieś, Kościół paraf. tit. S. er. 1586 — Orzyczyn, Lekatow, Chorupan, Młynow, Oleiow, Użyniec, Morawica, Kruchy, Kosarzow, Boskiewicze, Promitowka, Moszkow, Iwankowce.

15) Szpanow miasteczko, kościół pa-
raf. tit. SS. Petri et Pauli, zmurow.
1727 Piotr Leptowski podczaszy Kijow.
Zytyn, Horodyszcze, Olexin, Olexi-
niec, Zozow, Koptowicze, Wołoszki,
Rzepacko.

16) Dorostaje miasteczko, Kościół
paraf.
Borechy, Smordew, Nowosiołki, Zere-
wedow, Brzuchow, Dobratyn, Dorost-
je wieś, Ostrowiec, Knerut, Koryt-
Swiszczow, Tereszow, Zianie.

17) Kołki miasteczko, kościół paraf.
tit. Assumptionis B. Mariae V. fund.
1674 Samuel Leszczyński obozny Kor.
– cudownym obrazem P. Jezusa.
Kulikowicze, Tolcze, Czorniż, Hla-
mowka, Zastawicze, Domaszow, Wyk-
Jaromle, Omelno, Troszaniec, Łyszk-
Ostrow, Jabłonka, Chłopniow, Łyszcz-
Czetwertnia, Hodomicze, Kopyle, K-
marow, Okonska wola.

18) Czartorysk miasteczko, kościół
paraf. tit. fund. 1639 Jędrzej Le-
czyński Starosta derpski klasztor Do-
minikanów przy którym parafia.
Ozutka, Łodcheze, Chrask, Medwcze,
Czmin, Połonne, Czaplin, Sobieszczyz-

19) Łysin wieś, kościół paraf. tit. – Transfigurationis Domini, zmurow. 1824 Adam Drewnowski.
Ochniatkow, Porekale, Kniahynin, Dubiany, Liśno, Lipiboki, Dymidowka, Rochuzno, Wotkowyja, Tołpyzyn, Hryniki, Łopawsze.

20) Targowica miasteczko, kościół – z klasztorem paraf. tit. Dominikanow obserwantów (Congregationis S. Ludovici Bertrandi)
Białoboki, Perekładowice, Podhajce, Podłosce, Krasne, Bilcze, Kalniatycze, Stawrow, Boremiec, Lichaczowka, Ostryjow, Rudlow, Welnicze, Rudka Bakowce, Bokojma, Wojnica, Motyszyn, Mytyszcze.

Dekanat Krzemieniecki.

1) Krzemieniec miasto, kościół paraf. tit. – S. Stanisłai cr. 1538 przez królową Bonę przy którym Klasztor Franciszkanów fund. 1607 przez Marcina Szyszkowskiego biskup Łuck.
Nowosiołki, Wila, Tetylkowce, Leceniowka, Pisarzowka, Podhajczyki, Kołoszowa, Spiktosy, Kukurow, Dworzec, Dunajow, Kulikow, Kudłajowka, Horynka, Kumarowka, Poberezsze, Sapanow, Podłoszcze, Białakrynica

Andrucha, Lisina, Antonowce, Tylawa, Szepotyn, Zołobki, Ludwiszcze, Bogdanowka, Onyszkowce.

2) Ptycza [illegible] miasteczko, kościół paraf. tit. S. Trinitatis f. 1632 Władysław Lubomirski

Werba, Stołpiec, Komarowka, Berehy, Wienkowce, Sapanowczyk, Prostyiwan, Onyszkowce, Kozin miasteczko, Zakrzyki małe, Poteza, Buderaz, Serafińce, Nikitycze, Turkowicze, Kamienica, Podłuże, Białogrodka, Plaszowa, Zuzwonie, Pohorzyło.

3) Załoscze miasteczko, kościół paraf. tit. Immaculatae Conceptionis B. Mariae V. er. 1547 Jan na Oleśku Kamieniecki.

Wielno (Wilno), Seretez, Szaniec, Zagorze, Zanasowka, Białogłowy, Trościaniec, Bakowina, Nizkowce, Moszanowce, Wertelka, Didkowce, Kamionka, Podłużcie, Horodyszcze.

4) Szczurowice miasteczko, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, fund. 1661 Jan Kazimierz król.

Mikołajow, Zawicze (Zawidcze), Uwiń, Cetow, Laszki, Barytowa Wolica, Przyszczów, Tyn, Skrytow, Styrkowiec (Styrkowce), Stanisławow miasteczko, Ruda Babińska.

5) Olesko miasteczko, kościół paraf. tit. S. Trinitatis, cr. 1481. Piotr na Olesku.

Jarkowice (Juśkowice), Dzydów, Podlisce, Zobaniec, Zabłocice, Raźniów, Kąty, Zakomarzyn, Wołkowatyn, Czechy, Jarzynskie, Czyski (Czyszki), Kadłubiska, Dubie, Ponikwy, Jasionow, Podhorce, Zahorce, Fatow, Huta, Rozważ.

6) Podkamien miasteczko, kościół paraf. tit Assumptionis B. Mariae V. z klasztorem Dominikanow (Sanctus Rosarii) fund. 1464 Piotr Cebrowski z Żabokruk.

Wierzbowczyk, Orzechowczyk, Stybowka, Nakwasza, Tetylkowce, Dutyn, Niemiacz, Ledychow, Łociatyn, Rostoki, Czernica, Pankowce, Kutyszcze, Palikrowy.

7) Brody miasto, Kościół paraf. tit. Exaltationis S. Crucis fund. 1641 Anna z Chodorostawu Potkiewska podkomorzyna lwowsk.

Zahodow, Wolczyn, Jazłowczyk, Berlin, Koniuszkow, Bielawce, Budury, Klikotow, Dzidkowce (Ditkowce), Dranczagora, Gaje, Suchawola, Suchodół, Hołoskowice, Wysocko, Ponikowica, Smulno.

8) Beresteczko miasteczko kościół paraf. tit. S. Joannis Bapt. z Klasztorem Trynitarzy z. 1690 fund. 1690 Karczewski Tomasz kasztelan halick.

Smarzow, Haliczany, Strumilcze mia
teczko, Zborowszczyzna, Łobaczonka, Wołat
Nowystaw, Lipa, Hłuboczyce, Perem
Werben, Korytno, Chorin, Rytkow, Ostr
Lesniow, Korsow, Polonicznа, Pies
Grzymałowka.

– 9) Blexiniec miasteczko, Kościół par
tit. S. Michaelis
Brynki (trzy wsie), Rostoki, Rydom
Tarasz, Zakomarze, Swiniuchy, Ust
ko, Bakoły, Wtynowce, Polany, Gni
nizna, Berezowica, Chołowicze, Bas
ki, Korzytowka, Polonicznа.

– 10) Krupiec miasteczko, Kościół pa
tit.
Baranie, Sitno, Michałowka, Tes
kow, Piszczanka, Boratyn, Dobrow
ka, Żabokrzyki, Siostratyn, Szwyro
Pereniatyn, Baszarowka, Leduchow
Korpitowka, Radziwiłłow, Attyn
cye Radziwiłłowskie.

Dziś Kaplica w Krzemieńcu. Radziwiłłow
Dekan.

Dekanat Zbarazski.

1) Zbaraż nowy i stary miastec
Kościół paraf. tit. S. Georgii
Bazarzyńce, Załuże, Werniaki, Czer
chowce, Tarasowka, Roznoszyńce, Hł

ze miarek, Krasnosielce, Kapuścińce, Zaru-
Holatyczko, Wusiurowice, Siniachowka,
Peremiwa, Kuskowce, Pankowce, Wereszczaki, Dobromirka, Łozowka, Obodowka, Terpiłowka, Liszynczyce, Szyły, Stechowce, Stryjowka, Watachowka, Zarudnie, Ochrymowce, Dawidowczyzna, Rakowiec, Łopuszna, Pachinia, Łopuszna Wiśniowiecka, Szlachińce, Ostrozowa, Kurniki, Stechnikowce, Buraszkowce.

2) Wołoczyska miasteczko, kościół — filia do Zbaraża, tit. S. Trinitatis fund. 1722 Potocki wojewoda Kijow.

Staromiejszczyzna, Dorofijowka, Korostowa, Balkowce, Zielone, Krzysztofowka, Bokijowka, Medwedowka, Broniowka, Kaszczyńce, Petrykowce, Sarnow, Kurowka, Zawaliki, Porochnia, Fedorki, Niemierzyńce, Polany, Hołochwasty, Wystowa, Saprynowka, Korzytowka, Plebanowka, Jacowce, Kopaczowka, Koziary.

3) Ozochowce miasteczko, kościół parafialny tit. — —
Korobijowka, Hołotki, Korszlaki, Hnilice, Wandziatów, Moskalowka, Jankowce, Szuszkowce, Białozurka, Bilka,

Kozosnowka, Palczynce, Szybenna, Kolesiec, Gabryelowka, Wedeszowka, Hr[illegible] czynce, Sobkowce, Hawratyn, Kupiel, [illegible] niawa, Swinna, Hołodziec, Wołoczkowce, Żukowce, Bileczka, Domanicka, Ber[illegible] zanko, Korzacowka, Borowki, Pere[illegible] mirka, Kuszkowce, Kurytowka, Zdow[illegible] sioło, Bubnowka, Ziemierzyce, Wor[illegible] nowce.

4) Bazalia miasteczko, Kościół p[illegible] raf. tit. S. Trinitatis, er. 1586.

Łazuczynele, Czuchole, Mecherzyńce, [illegible] czuwka, Zarudzie, Obrokowce, Ledech[illegible] ka, Trojanowka, Stroki, Kotki, Kotk[illegible] małe, Kozuczynce, Łazuczyn mały, Motowidłowka, Czuhele wielkie, Ze[illegible] rebki stare, Szmyrki, Łyszowka, S[illegible] kolowka, Żydyki, Pinkowce, Zezul[illegible] ce wielkie, Łopowce, Kletnia, Wolica, Sorokodoły, Tereszki, Malinki, Zezu[illegible] lince, Kletnia mała, Seworuki, Ordyn[illegible] Luterowka, Wasilowka, Borczowka, Trybuchowce, Bereszczaki, Stechow[illegible] Hryczenki, Tryski, Korabijowka, Zere[illegible] nowe.

5) Jampol (dawniej Janiszpol) miast[illegible] teczko, Kościół paraf. tit. Transfiguratio[illegible] nis Domini er. 1646 Janusz Mikołaj Książe Wi[illegible] wiecki suffragan wileń., zmurow. i dotował na p[illegible] bost. w 1722 Janusz Antoni Książe Wiśniowiecki

wojewoda krak.

Lepieszowka, Błozanica, Skrobotowka, Wołoskie, Radoszowka, Mizuryńce, Jakimowce, Tatarzynowce, Matwiejowce, Liszczatyńce, Kudłajowka, Krasnołuka, Zahajce, Juszkowce, Łanowce, Grzybowa, Ośniki, Łysohorka, Ryszkowce, Kozacki, Rynki, Święciec, Więzowiec, Dyłkowce, Łańkowce, Moskalowka, Wróbijowka, Tychomle[1]), Wodyszki, Szuszowce, Pohorelce (Pohorylce).

b) Szumsk miasteczko, kościół paraf. tit. Immaculatae Conceptionis B. Mariae V. z Klasztorem Franciszkanow fund. 1656 Daniel Maliński, wymurował 1715 Stanisław Maliński podczaszy halicki:

Rachmanow, Surąż z Rudnią i Hutą, Borowica wielka, Borowica mała, Kuty, Uhorskie, Tylawka, Załobki, Zgarszczyzna, Kruholec, Kordyszow, Olebisany, Nowysław, Borki, Szumbar, Zahajce, Horbowce, Dederkały, Oderadowka, Dederkały wielkie, Bruszkowce, Brykow, Barmaki, Potutorow, Wołkowce, Bykowce, Antonowce, Bołozowka, Stepanowka, Waszkowce, Soszysze, Zalesce, Radoszowka, Zatuże, Sadki, Liski.

g) Oprytowce wieś, kościół paraf. tit. Imac. Concept. B. Mariae V. Łunale, Dobrowody, Dubowce, Nowiki, Iwanczany, Kobyla, Bolizuby, Zarobine, Dietreba, Klodno.

[1]) Tychoml otrzymał przywilej na miasto z prawem magdeburskim i targami od Zygmunta III r. 1616 na prośbę dziedzica Abrahama z Lachowiec Sieniuty – nad drewnianej cerkwi cudowny obraz N. P. Marji – ślady zamku i kościoła – wieża z kaplicą Kalińskiej z sklepieniem na groby – Książęce w XIII wieku.

8) Granów miasteczko, kościół paraf. tit.

Michałowka, Adamowka, Grodek, [illegible] wuchy, Sebestianowka, Warne, Mark[illegible] ka, Stepanowka, Karbowka, Tyszkow[illegible] ka, Kublicz, Derka, Czeczelowka, Ku[illegible] czynce, Ziadkowce, Moczutki, Kur[illegible] Kuźmience, Rosowce, Kiślak, Rys[illegible] Mysliñce, Baldury, Bitki, Kalnik[illegible] Daszow, Lywotow, Cratow, Kniazotyn[illegible] nica, Manasterzyska, Hluman mia[illegible] steczko z attynencyami, Skibince, Bo[illegible] szad z attynencyami, Rachny, Bata[illegible] nowka, Hlinza.

9) Manaczyn miasteczko, kościół paraf. tit...
Januszowce, Jezierzany, Rabijow[illegible] Wijtowce, Pisarzowka, Kloniny, M[illegible] dyn, Skoryki, Klimkowce, Pienkow[illegible] Procowce.

Dekanat Zastawski.

1) Ostrog miasteczko, kościół paraf. tit. Assumptionis B. Mariae V., ex. 144[illegible]

Międzyrzec (Międzyrzeż Ostrogski), Bia[illegible] rzow, Bielotyn, Brodow, Bolotkowce, Buszcza, Czarniachow, Chorow, Chomiakow[illegible]

Chronów, Gorszczyzna, Gnojnica, Hliniki, Hołowle, Hryniacze, Hulicze, Korostowa, Krywin, Lachów, Liscicze, Luczyn, Milatyn, Moszczanica, Lebeda, Złoska, Przeroste, Radochoszcz, Rudnica, Rymiacze, Sadki, Siciance, Tesów, Toczewiki, Ulasinowka, Wielbojno, Waryjowka, Ubilec, Baranie.

2) Korzec miasteczko, kościół paraf. — tit. Assumptionis B. Mariae V. zmur. 1533 Karol Książe Korecki.

Biesiadki, Bohdanowka, Brykow, Derażnia, Czernica, Czarnokały, Chwoloszowka, Derażnia wielka, Derażnia średnia, Dydowicze, Dupliński, Hołownica, Hwozdow, Kamionka, Liszczow, Kamionka ad Korzec, Kleczka wielka, Kleczka mała, Kobyła, Korytyszcza, Korzyść, Kilikijow, Kolpyte, Koszelow, Kulki, Łuczyce, Maniatyn, Marenin, Miecharow, Morozowka, Oliszowka, Pieszczody, Podlubie, Rzyczki, Siliczow, Storoszow, Suchawola, Szytnia, Tokarow, Topicza, Tozyr, Trostoniec, Usicie, Zerebiłowka.

3) Zwiahel (Nowogrod wołyński) miasteczko, kościół paraf. tit. Exaltationis S. Crucis zmur. 1600 Anna Księżna Ostrogska.

Iwoły, Strycowa, Dymidów, Iwaszkowka
Kiarka, Smolderow, Swiemce, Hut
Wirostaw, Majdan, Dobrowola, Jur
Kowszczyzna, Orepy, Horki, Korma
Jarun miasteczko, Kudynowicze,
Mołotkow, Hołubowszczyzna, Hr
Horbaszcza mała, Horbasza wiel
Chizawka, Wajki, Wokre, Zalobn
Filipowicze, Kniaże, Krasiłowka
miasteczko, Michiowka, Korpiłow
Wila, Kurszyce miasteczko zaty
nieniami, Dombrowka, Kikowa,
Ostrożek miasteczko, Rohaczow.

– 4) Łotonne miasteczko, kościół paraf
tit. S. Annae, fund. 1607 Stanisław Lu
bomirski.
Chroliny, Krowicze, Swinna, Rochowic
Zatudki, Szahrow, Dieczwały, Bara
nowka, Huta pod Baranowką, Maj
Kamionka, Derbska, Kotelanka, Bor
Kowce, Ostropole, Brazynce, Grzew
czyzna, Wiszropole, Semwerynki, W
robijowka, Chrobusna, Zytynicze, O
Kowce, Woskałowka, Krowosielca.

– 5) Zastaw miasteczko kościół par
tit. S. Josephi
Waskowce, Klebowka, Krzywołuka,
Wyslatyn, Gnojniczka, Zawadyńce,

Wichnow, Sielwow, Dworzec, Łokoszczowka, Sieniutki, Sosnowka, Brzowka, Białogradka, Czyżowka, Telezynce, Pilki, Szczurowice dwoje, Podlesce, Kropiwna, Jaworznowce, Markowce, Sulzyn, Brykuła, Tarnawka, Zrowesiołe, Zielona, Ledziańka, Puzyrki, Niedwiedowka, Jachimowce, Rublanka, Leszczana, Werbowce, Czoterboki, Pilaje, Wołkiejowce, Wołkowce, Trzeszczkowka, Tyszewicze, Kondratka, Bilow, Przyputnie, Michla, Suszne, Wholiki, Szyma, Zamuszowka, Zubary, Rybki, Ulasinowce, Sachnowce, Dankowce, Toporydwoje, Wołykowce, Bielczyn, Balitynce, Gnojnica, Borysow.

6) Międzyrzec Korecki (Interamnum) – miasteczko, Kościół paraf. lit. S. Antonii Paduan. z Klasztorem Piarów, fund. 1702 Dominik Książe Lubomirski.

Hołpin, Samostrzały, Sapożyn, Dywery, Szczyki, Sołpy obiedwie, Charłatow, Dziewierkow, Andruszeiow, Bludow, Sieniow, Bokszyn, Tudorow, Krajow, Puszuki, Ruzywla, Ostaszowka, Dulby, Zaurow, Bowzenica, Uścizna, Kurozwany, Poliski, Witkow, Szymonow, Mańkow, Karwza, Janowka, Kołowerta, Zeleznica Denizow, Dziewierkow, Horodyszcze, Chmielowka,

Dołzyk, Lipki.

– 7) Konstantynow stary miaste
ko, Kościół paraf. tit. Purificationis
B. Mariae V. Fund. Jamoz Książe Ostrog
ki Kasztelan Krak.
Kuźnia, Krasitow, Bulowce, Ostrykow
ce, Rossolowce, Zapadynie, Hrychorowce,
Werenkowce, Lawdynce, Kulezinyma
te i wielkie, Kremieńczyki, Junacz
Junaczynce, Hapadowka, Łamieńc
ki, Laski, Maski tatarskie, Zielin
Kuzowka, Prochorowka, Steczki, Kap
tyn, Zabize, Denkowce, Rostowka, Kot
teniec, Szkarowka, Chyjowce, Lisarow
Kisiele, Polowniki, Maciejowice wiel
i mate, Samaziyki, Lazawa, Baklaje
Beregielinice, Derkacze, Samkincze,
Semerynki, Paszutynce, Beregiele wie
kie, Holinki, Czepielowka, Wolica, Cz
nielowka, Dubiszcze, Wolica Wilkow
go, Ciecieniowka, Kamalarynka czyl
Kalmarynka, Skoworotki, Nowosiel
Krulik, Niemierzynce, Pochoryla wie
ka i mata, Sustki, Woronki, Paszkow
Wolica Kierekiesy, Hromowka, Ra
kowce, Maniowce, Laszki drugie, Czer
tyn, Czerniatynek, Hrebienka, Swin
folwark, Suchowce.

8) Lachowce miasteczko, kościół paraf. – tit. S. Trinitatis z klasztorem Dominikanów fund. 1612 Paweł Krzysztof Sieniuta. Zyznikowce, Hulowce, Bisowka, Berezyńce, Doniszowka, Zemelince, Miklasze, Czołchuzow, Woloszkowce, Korowia, Teofipol, Koniza, Warywodki, Siewki, Kaszyńce, Unijow, Choroszow, Kalityńce wielkie i małe, Kurianki, Szonki, Jurowka, Szymkowce, Dzwonki, Kornica, Wychorne, Wolica Winicowa, Krzywowodka, Pererosle, Michnowka, Okniny, Siemerow, Danilo, Korowka, Zaluże, Rytka.

9) Horbowszcze wieś, kościół paraf. tit... – z klasztorem Karmelitów trzewiczkowych fund. 1662 Jan Pogroszewski – z cudownym obrazem Bł. Marzi P.

Baszuki, Szepetowka miasteczko, Zachodna, Plesna, Białopole, Łękowce, Hrycow, Seredynie, Rzemieśniowka, Pilaje, Wołkowce, Zalince, Sosnowka, Dombrowka, Mokiziowce, Labuny miasteczko, Rześniowka, Szyszki, Kalnice, Kochanowka, Niedźwiedziowka, Mutylowka, Hrobin, Berezna, Trawolin, Sudetkow, Łozelina, Krasnosiołka, Białakrynica.

Dekanat Bractawski.

1) Bractaw miasteczko, kościół paraf. tit. S. Mariae Jaspul. er. 1726, wystawiony z drzewa Nowowiejski Starosta r. 1743 – 2 cudownym obrazem Bł. Marzi P.

2) Granow, miasteczko, Kościół paraf. tit. Transfigurationis Domini, er. 1726

3) Ziemierow miasteczko, Kościół paraf. tit. S. Josephi er. 1726 Józef Potocki woj. woda Kijow.

Prócz tego były tu r. 1604 parafialne kościoły

1) Winnica
2) Przytuk
3) Dobrebiszcze
4) Czerniejowce
5) Krasne
6) Sieliszcze
7) Litnica
8) Chulewicze
9) Rykow
10) Stanisławow
11) Brahilow
12) Fulczyn
13) Ładyzyn
14) Lipowicz (Lipowiec)
15) Kalnik

B. Brzeskie.

Dekanat Janowski.

1) Brześć litewski miasto, z kościołem wil
paraf. tit. S. Crucis.

Terespol, Kamienica-Żurowicka, Kamienica-Biskupia, Zamszany, Wólka Kuslowska Łężezyn, Chołystaw, Radwanice, Ruda, Cesanowice, Kotelnia, Wilki, Lianowice, Petczyce, Przytuk, Kotelnia-Jezwicka, Lebiedziow, Matasowice, Kobelany, Łobaczow, Michałkow, Samowice, Skoki, Klejniki, Kozlowice, Rzeczyca, Adamkow, Brzozowiec, Topolew, Tryszyn, Janna, Szebryń.

2) Kodeń miasteczko, kościół paraf.
i prepozytura

Stratce, Durzyce, Zbumin, Wiedna, Zabłocie, Matyaszowka, Zdanowka, Wiedzyliśie, Leniuszki, Zachorow, Kąty, Kopytow, Kazanowka, Dobratycze, Okszyn, Kołplin, Krzywawola, Szostaki, Ogrodniki, Bokinka, Rzeczyca, Olszanki, Wołoszki, Morawiec.

3) Janow miasteczko, kościół paraf. wil ?
tit. S. Trinitatis

Sawłow, Buczyce, Bable, Bonin, Ra
Kostary, Wielicz Kowicze, Ostrow, Wi
lisz, Klonownicza, Cielesnica, Błoń
Hołodnica, Klonownica, Kozierady,
Kowki, Komarno, Zakilinki.

4) Międzyrzecz podlaski miasteczko
Kościół paraf. tit. S. Nicolai.

Dzierzyca, Wygnanka, Grabowiec, Strz
kły, Przychody, Misie, Zelnica, Los
sze, Krzymosica, Wólka Krzymowsk
Łuby, Łuniew, Koziuszki, Rogoźnica,
Wysokie, Tulitow, Sawki, Zanadki, M
nie, Koszeliki, Puchacze, Szachy, Sz
macze, Utrowka, Zyrow, Tłuściec.

5) Biała miasteczko, Kościół pa
raf.
Ciciborek, Roskosz, Hrud, Terebell
Stawacin, Porosiuki, Styrzyniec, Sy
cina, Rogoźnica, Woroniec, Krzymo
kie, Krasnawieś, Koronaty, Mak
rowka, Swory, Sitnik, Łukowce, M
gule, Jagodnica, Grabanow, Sokole
Danuwka, Sielec, Sidorki, Leszczan

6) Wohin miasteczko, Kościół pa
raf.
Przegaliny, Zelezne, Kopina, Wólk
Bezwola, Lisy, Orowa.

7) Wiśnice miasteczko, Kościół paraf.
Mutwica, Tutawa, Lipniki, Rozwadowka, Perehod, Rowiny, Dotholeska, Romanow, Sosnowka, Stasiowka.

8) Łomazy miasteczko, Kościół paraf.
Studzianka, Ortel, Krasowka, Kozły, Ortel-Szlachecki.

9) Rossosz miasteczko, Kościół paraf.
Dubicza, Romaszki, Horodyszcze, Lotubicze, Kudry, Jabłoń, Pasionki, Kolano, Ratce, Dawidy, Gęś, Rudzieniec, Jasionka, Zaniowka, Czeberaki.

10) Włodawa miasteczko, Kościół paraf. zakonu Paulinów
Wyryki, Rożanka, Komorowka, Suszno, Potok, Zaptonosy, Stawki, Suchowa.

11) Opole miasteczko, Kościół paraf.
Piechy, Horostyta, Lubiczyn, Zahiszcze, Zahajki.

12) Leśna wieś, Kościół paraf. z prepozyturą.
Klukowszczyzna.

13) Borzitowka wieś, Kościół pa-
raf.
Droblin, Wygnanki, Kiełbaski.
14) Prószczac miasteczko, Kościół
paraf.
Rokitna, Kościeniewicze, Wólka, Za-
łotyn, Chotylów, Dombrowica.
15) Horbów wieś, Kościół paraf.
Horbów-Zalisie, Horbów-Kłoda,
Zalotyniec, Uwinka.
16) Hoszcza wieś, Kościół paraf.
Tuczna, Wiśki, Horoszczanka,
Kopytnik, Mazanowka, Koszoły,
Wyczołki.
17) Komarowka miasteczko, Ko-
ciół paraf.
Przegaliny wielkie, Brzozowyki,
Malinna, Woroniec, Wiśki, Dere-
wiczna.
18) Ostrowki wieś (cała) z Ko-
ciołem paraf.
19) Hornow wieś, Kościół paraf.
Wokiany, Kryszew, Kołczyn, Dobromil
20) Malowagóra wieś, Kościół paraf.
Neple, Horoszczyn, Dobryn, Berezow

Dekanat Węgrowski.

1) Węgrow miasteczko z Kościołem paraf.
Duchna, Jartypory, Szaruty, Warchoły.

2) Starawieś czyli Krasnydwor wieś, Kościół paraf.
Zuchotka, Tonisza, Borzychy, Paplin, Wolka Paplińska, Katązyn, Lipki.

3) Jarnice wieś (sama), Kościół paraf.

4) Suchożebry wieś, Kościół paraf.
Przygody, Podnieśne, Krynica, Sosna, Kuzotki, Sosna-Trojany, Sosna-Korabie, Stany małe i wielkie, Kicki, Wyszomierz, Kisielany-Kuce, Chodow, Wola, Kopce, Krześlin, Kownaciska, Borki, Brzozow, Nakory, Rzeszotow.

5) Koźuchow wielki, wieś, Kościół paraf.
Błoniczko małe i wielkie, Brodace, Rafaty, Krasnodęby, Remiszowek, Skorupki, Zawady, Włodki, Kobelany górne, Smoniewo, Struty, Wólka Latrykozy, Rude, Błoniczko Kuse.

6) Sokołowo miasteczko, Kościół paraf.

Kupiatyn, Rogow, Batki, Wojewodki nagorne, Wojewodki-Lanki, Przewo... Przedziatka, Zembkow, Zrowa wies, Dziegietnia

7) Czerwonka wieś, kościół paraf.

Grochow, Brzozowo, Dalnepole, Mł... ny.

8) Rozbity Kamień wieś, Kościół pa... raf.

Kudelczyn, Wantuchy, Dmochy, Dmo... chy-Rogale, Bielany-Jarostawy, Dmo... chy-Rozumy, Dmochy-Retki, Bielany-Zytaki, Silany-Wozy, Paczoski wiel... kie i male, Wiechetki wielkie i male, Urbanki, Księżopole-Budki, Księ... zopole-Komory, Krasow, Kosierady, Ruciany, Kosierady-Korabie, Kowa... Trębice.

9) Małkobody miasteczko, kościół paraf.

Swiniary, Osiny górne, Osiny dolne, Pienki, Zemły, Księżopole-Zatmuny, Księżopole-Smolaki, Skupie, Orły, Jaruzele, Małczyn, Reczki, Bale, Budzieszyn, Zmtyny.

10) Wyszkow wieś, Kościół paraf.
Zierzchały, Zające, Snie, Wituńki.

11) Miedzna wieś, Kościół paraf.
Thorzowa, Wola, Wolka, Podleśna,
Brzeszowka, Rostki, Miedzylis, Ugosz-
cza, Szczuroronek, Postek, Kozołupy,
Zielezniki, Wrotnow.

12) Skibniew wieś, Kościół paraf.
Dybow, Buczyn, Kurcze, Kostki, Sągole,
Grzymały, Wyszomierz, Kuteszki, Sucho-
dół, Pogorzel.

13) Kossow miasteczko, Kościół paraf.
Nowa wieś, Łomna, Zawady, Olszewo,
Dębe, Guty, Jesienowa wolka, Złotki,
Ratyniec, Zalisie nowe i stare, Zochy,
Trzcience, Telaki, Hinczowa wolka,
Maleszewy obiedwie, Grądy, Posie,
Wszołki, Suche, Chroszczewka.

14) Ceranow wieś, Kościół paraf.
Długie, Grzymki, Kamieńskie, Prze-
woz, Wszebory, Grodzkie, Wolka
nadbużna, Rytele-Olechny.

15) Prostynia wieś, Kościół paraf.
Kietczew, Kutaski, Rytele-Swięckie,
Treblinka, Wolka-Okrąglik.

16) Sterdinia wieś, Kościół paraf.
Dzięciały, Chądzyny, Laderewek, Raj-
wo, Swiejki, Wasie, Ratyniec-Wan.
Cholewy, Kuczaby, Stelągi, Golanki
Lebiedzie, Kietpieniec, Białobrzeg.
Kiezie, Wtynarze, Serowzyn.

17) Zembrowo wieś, Kościół paraf.
Laderewo, Łazow, Tchorznice, Wysk.

18) Zieciecza wieś, Kościół paraf.
Bujały-Wilkosze, Zniewiadoma-Gol-
nie, Zniewiadoma-Tuchny.

19) Jabłonna wieś, Kościół paraf.
Jabłonna ruska, Toczyski-trzy
Tchorznice dwoje, Bujały-Gniew-
sze, Wierzbic dwoje, Kamionka,
Ziemierki.

Dekanat Bielski.

1) Bielsk miasteczko, Kościół paraf.
i prepozytura.
Augustowo, Bolesty, Bańki, Dzięci-
towo, Grabowiec, Błotody, Hryniewicz
Holowiesk, Kozły, Krzywa, Lulsy,
Samutki, Lewki, Malinowo, Misiu-
Nalogi, Zniwino, Zniwino poptawoka
Zniwino-Starawies, Olszanica, Orla miaste-

Orzechowice, Pasynki, Pietrzykowo-Gołąbki, Pietrzykowo-Wyszki, Pilki, Porajki, Rajsk, Saki, Sobotka, Skrzypki, Studziwody, Użyki, Widowo, Woronie, Zawady, Rzepniewo, Zubowo, Kuszki, Nowiny.

2) Mykocin miasto, kościół paraf.
Kazerewo, Młynarze, Zakątki, Szpiki, Stalmachow, Leśniki, Radule, Pajewo, Łopuchowo, Broniszewo, Stalmachowka, Lipniki, Siekierka, Sawino, Saniki, Dobki, Bagienki, Zędziany, Babino, Zajki, Sierki, Nieciecze, Hermany, Złotoryja, Popowlany, Szlacheinki.

3) Narew miasteczko, kościół paraf.
Lada, Lepiewo, Łoknica, Zubow, Rudka, Wierzanka, Nowiny, Jahodnik, Kotłowka, Dorhatynki, Berezowo stare.

4) Płonka Kościelna, wieś, kościół paraf.
Płonka-Strumieńska, Płonka-Kozły, Łupianka-Zalisie, Łupianka stara, Roszki-Włodki, Roszki-Wocki, Roszki-Łosie, Roszki-Trojanki, Roszki-Ziemaki, Jabłonowo-Wypychy, Jabłonowo-Kąty, Płonka-Matyski, Gąsowka-Ose, Bagienko, Gąsowka-Skwarki, Tamachy-Chatki, Zdrody-Nowawieś, Zdrody-Starawieś, Roszki-Wroczydołki, Roszki-Łączki, Roszki-Chrany, Roszki-Leśne.

5) Suraż miasteczko, Kościół paraf.

Zawiki-Konczowizna, Zimnochy-Sz...
ty, Zimnochy-Święćki, Ostasze, Leśna,
Srzedzińskie, Rynszczyzna, Borowsk...
-Gryki i Michały, Borowskie-Skorki,
Borowskie-Szepioty, Borowskie Wyp...
chy, Borowskie-Cibory, Borowskie
Zaczki, Hryniewicze-Łomichacze,
Rzepniki, Biele, Rostolty, Symony,
Trycowka, Bohdanki, Drozdy, Chod...
ry, Czacki małe i wielkie, Kościany,
Bojary, Uchowo, Daniłowo, Gozdow...
ka-Starawieś, Olexino, Łapy-Korczaki,
Łapy-Stryczce, Łapy-Plusniaki, Łapy-
Kołpaty, Łapy-Ziaki, Łapy-Zięcin...
ki, Łapy-Barwiki, Łapy-Zrowosz...
ki, Łapy-Leśniaki, Łapy-Godziki,
Łapy-Bociany, Łapy-Wity, Łapy-...
Tajdy, Łapy-Dębowizna.

6) Poświętne czyli Wilkogrzeby
wieś, Kościół paraf.
Brzozowo-Chrzczony wielkie i
małe, Brzozowo stare, Brzozowo
Zanki, Brzozowo-Kozabie-Antoni...
-Mozuty i Chabdy, Dzierzki-Gołęb...
i Kamieńskie, Druga i trzecia wieś
Kamieńskie.

7) Lubin wieś, Kościół paraf.
Brzeziankа, Skrzypki, Truski, Boda-
ki wielkie i małe, Dębowo, Grabowczyk,
Koszewo, Nowosady.
8) Bocki miasteczko, Kościół paraf.
i prepozytura.
Jakubowicze, Szumki, Wiecienie, Olszewo,
Hawrylki, Krasnawieś, Knorydy,
Andryanki, Romaszki, Sesyły, Mokre,
Kalejczyce, Dydały, Murzec, Staraweś,
Dubiczyn, Kosiny, Bystre, Dubno, Mo-
lery, Skolinowo.
9) Sokoły kościelne wieś, Kościół paraf.
Boruszewo, Boruszewo-Gąsby, Kruszewo-
Wypychy, Kruszewo-Brodowo, Jaźwiny,
Perki-Wypychy, Perki-Lachy, Perki-Ma-
zowsze, Perki-Karpie, Perki-Bujenki,
Perki-Franki, Dworaki-Staśki, Dwora-
ki-Pikały, Drągi, Pezy, Porosl-Kije,
Porosl-Grzyby, Porosl-Głuchy, Porosl-
Wojstawy, Raibory, Raibory stare,
Bujny, Rządce, Faszcze, Jamiołki-
Piotrowskie, Jamiołki-Kowale, Ja-
miołki-Świetliki, Jamiołki-Godzięby,
Idziki, Truskolasy-Olszyna, Truskolasy.
10) Kobylino kościelne, wieś, Kościół
paraf.
Kobylino-Pieniążki, Makowo, Kruszewo,

Sikory, Sikory-Janowięta, Sikory-Bartyczki, Sikory-Pawłowięta, Sikory-Piotrowięta, Sikory-Wojciechowięta, Sikory-Bartkowięta, Wilewo-Zabile, Cieszyny-Kapice, Zołtki-Wilewko, Zołtki leśne, Kapice-Lipniki, Pogorzałki, Kropiwnica, Kropiwnica-Kiernożki, Kropiwnica-Raibory, Franki-Dąbrowa, Czajki, Kierzki, Wojtki, Kłoski-Swigonie, Koski-Młynowięta, Leśniewo, Leśniewo-Borki, Stypułki-Gęzina, Stypułki-Swiechy, Stypułki-Koziołki, Liszczały-Tusiki, Liszczały-Piotrowięta, Liszczały-Koneczany, Wnory-Wandy, Kuleszki-Kurzyny, Wnory-Staraweś, Wnory-Kuzele, Wnory-Waniewko, Wnory-Wypychy, Franki-Piaski, Grabowo stare, Grabowo nowe, Zaliście Tabęskie, Stypułki-Szymany.

11) Waniewo miasteczko, Kościół paraf.
Kowalewszczyzna, Sliwińskie, Krzewskie, Bąkińskie, Kurowskie, Wolińskie, Chomice, Wojsice, Janki, Wolka, Przezotczyn, Krzyżewo, Bokinie, Sliwno, Konowały, Izbice, Krzewo.

12) Kleszczele miasteczko, Kościół paraf.
Suchawoda, Czochy, Jelanka, Grabowiec, Zohreby, Dubicze, Dubicze Leśne, Owoce, Jaki, Rudolty, Malinniki,

Hrehorowce, Wolka-Wahanowska, Krukle z attynencyami, Rudka, Żłok, Opoka, Kornin stary, Worstok, Kuraszewo, Wolkostawiec, Bobinka, Witowo, Rudolty.

13) Wyszki-Tworki, wieś, Kościół paraf.
Wyszki kościelne, Łubicze, Łuczaje, Warpechy stare, Warpechy nowe, Kiwino leśne, Kiwino borowe, Tworki, Zakrzewo, Szczepany, Kalinowka, Sasiny, Sasiny stare.

14) Topczewo wieś, Kościół paraf.
Pierzchały, Koziuszki, Bagieńskie, Błędzkie, Bogusze, Trześćkowo, Moskurino, Gawiny, Budlewo, Gorskie, Sciochny, Zdrody, Kiewlaki, Kowale, Wyprychy, Falki-Godzięby, Falki stare, Falki-Filipy, Łukawica, Olszewo, Olszewko, Zalisie, Wolka zaleska, Mierzwino stare, Mierzwino małe, Jenatki, Sieszki, Liza.

15) Pietkowo wieś, Kościół paraf.
Turek, Bochomole, Wolka, Browka, Chomizna, Wolkonowy, Wielkowo.

16) Strabla wieś, Kościół paraf.
Molewice, Leśna, Łapcie.

Dekanat Szereszowski.

1) Szereszow miasteczko, kościół paraf.
Moraviec, Przedzielsko, Starawola, Lu-
sielce, Bakuny, Nowosiołki, Moravi-
Zdbica
2) Sielec miasteczko, kościół paraf.
Kurowszczyzna, Swiebowszczyzna,
Łazowo, Osowce, Raczyce, Osiekawi-
Jasiewicze, Narutowicze, Dziadowia,
Krzywobłota, Kosztowice, Czernieżne,
Buchale, Łotony, Hrud, Trakt-Zabłot
Silicze, Druszkiewiszczowszczyzna,
Dwor-Zababie, Cisowierzchy, Łodzano
Bolesty, Drzczyłowszczyzna, Hlawy
Kowicze, Auxutycze, Kruki.
3) Siechniewicze miasteczko, kościół
paraf.
Rewiatycze, Szwadbicze, Woszczan
Winin, Petelow, Łodosie, Czerniako
Laskowicze, Lewkowicze, Sudyłow
cze, Maciejowicze, Moszkowicze,
Jastrzębie.
4) Bereza miasteczko, kościół
paraf.
Uhlany, Lewoszki, Samojłowice,
Zdzitow, Upieszance, Horce, Lorasz
tow, Maciejowicze, Niwiszcze, Diakele

5) Pińsk miasto z przedmieściami, Karolinem i t. d., kościół paraf. przy= nim Klasztor Franciszkanow.

Albrychtow, Kozaki, Wyszewice, Linkowicze, Wysokie, Porzapow, Kupiatycze, Lubel, Halewo, Koszycze, Zapolle, Bardury, Iwaniki, Gruszka, Hanczary, Olszewice, Krasiejow, Koszewicze, Piaseczna, Nowo= sielle, Stawek, Krzywyczyce, Podhacie, Ochow, Kołodziewicze, Dworzec, Parszewicze, Wyszto= wicze, Krotow, Dostojew, Kulczowy, Wolka dostojewska, Putkotycze, Obrow, Kacki, Otolczyce, Bochuszow, Sutowy, Poniaty= cze, Mołodow, Osowica, Motol, Zajezierze z attynencyami, Pancewicze z attynencyami, Zamosze, Druzyłowicze, Czemeryn i Tobołki, Porzecze, Rutka, Korzeń, Wieleś= nica, Werczyce, Chołozyn i Chołozynek, Masewicze, Liściatycze, Bastycze, Szyn, Podbołocie, Tulatyn, Putkarowicze, Bórnieżyce, Turatyn, Koźlakowicze, Domaszyce, Stachowicze, Kornacze, Gaj, Krajnowicze, Czerniowicze, Torho= szycze, Bierkozy, Zabczyce, Zautasze, Jajeszkowicze, Zalesie, Olowki, Mołod= kowicze, Duboj, Pleszczyce, Horno, Te= reben, Krzywicze, Kudrycze, Płoszczowo, Ostrowicze, Koradow, Kaczanowicze, Szoło= wicze, Porosce, Łozice, Osobowicze, Kota= rowicze, Borzyczewicze, Wowicze, Miesiatycze,

Potchowo, Czornow, Lemieszewicze, Kołb
Łosicze, Serwiszki, Krzywosioło, Chlabi
Koniuchy, Welatycze, Dzikowicze, Osow
Płotnica, Stachow, Hrywkowicze, Brow
Cmień, Tupczyce, Chrystyboloto, Załozie
Sernyczki, Duboj, Dubiniec, Łopatyn, M
dybor, Terebiszcze, Ruchoi, Widyborze
Kostrow, Raczyki, Orzemierowo, Hlin
ka, Hordna, Dereonia, Fedory, Zieza
Tow, Widezotka, Zienkowce, Horbacze
Komory, Łasick, Weszniá, Zotkina,
Brodnica, Serniki, Iwaneczyce, Ostr
Starekoni, Lohost, Morowin, Prawtow
ka, Wolka-Rzeczycka, Terekalle, Zy
cze, Zytnowicze, Zawiczyce, Miastko
cze, Chojno, Wolka Chojeńska, Swar
czyce.

b) Lubieszow miasteczko, kościół paraf. przy nim klasztor Piarów.

Wsie należące do miasteczka Lubieszow
5 Wsi należących do Piarów, Kuchocka
Wola, Zadołże, Derewek, Horki, Bo
chow, Czerwiszcze, Wolka, Kuptyn,
Rożog, Suez, Pniowno, Hurynicze,
Dolsk, Zlbiasz, Stwolwicze, Czerczy
ce, Odryszyn, Batandycze, Mokrze
Nobel, Chrapin.

7) Kiwatycze wieś, kościół paraf.
Wizne, Głębokie, Jurkowszczyzna, Laprotna, Korzeniow, Rzeczyce.

8) Janow miasteczko, kościół paraf.
Klonki, Zamosza, Suche, Strzelne, Laskowicze, Nowoszyce, Nowice, Konopot, Huta, Helina, Ruck, Kulaki, Kretelczyn, Kuzeliczyn, Naukta, Kality, Mogilna.

9) Braszewice miasteczko, kościół paraf.
Botkuny, Derewnia, Dorohyczyn miasteczko, Drowce, Lapina, Lachowice, Suliczow, Watawel, Pijanowicze, Piorkowicze, Litewskie, Ortowicze, Szymanowszczyzna, Ostrowki, Socha, Torokanie, Dziatkowice.

10) Horodec miasteczko, kościół paraf.
Przyszychosty, Korszunie, Holowczyce, Chomicze, Borodyczе, Ziolow, Mazury, Wylosk, Hruszewa, Chudlin, Miechowidowicze, Lipowa, Hrudec, Kamien-Szlachecki, Wolotynice, Kustowice.

11) Kobryń miasteczko, kościół paraf. tit. S. Annae.
Smieszki, Błota, Rybna, Hruszowa, Borytow, Stawki, Borysow, Wierzcholesie, Chodziewicze, Jachotki Kiste, Jachotki-Husakowicze,

Zadernowo, Łajewoszczyzna, Bielajewoszczyzna, Kadelnica, Chodosy, Sawicka Bohusławice, Andronowo, Wiszki, Miłtysze, Bereza, Laskowo, Kulnowszczyzna, Bosiacz, Buchowiece, Ostrowo, Lepiosy, Turna, Kołybella, Przyłuki, Lisie, Nalisie, Łatryki, Worotyniczе

12) Dziwin miasteczko, kościół paraf.
Nowosiołki, Bielsk, Wołkrzany, Chowce, Ossa.

13) Bezdzież miasteczko, kościół paraf.
Zawiersze, Biała, Wikielce, Wawiga, Ciemno, Załoga, Socha, Chomsk miasteczko, Opole, Ostrowki, Ossa.

14) Pruziana miasteczko, kościół paraf.
Szubice, Zazimowice, Leziajka, Czarlozy, Wołkre, Dobuczyn, Białoosowszczyzna, Kuliki, Kuplin, Dołhe, Zahorze królewskie, Zachorze szlacheckie, Chojniki, Bajki, Mosznice, Liska, Oranczyce, Linowa, Worodniany, Czachec, Połonne, Semencza, Plebanice czyli Nowosiołki plebańskie, Maleez.

Dekanat Brański.

Brańsk miasteczko, kościół pa=
raf.
Poplawy, Brzeźnica, Loletyty, Kadłu=
bowka, Kierznowo, Kierznowek, Cho=
rewo, Łatoki, Glinnik, Swirydy, Olexino,
Burkaty, Kalnica, Zatuskie nowe,
Zatuskie probostwo, Bronka, Jar=
markowizna, Bujnow, Zanie, Sielce,
Wysockie, Wojtkowice.
Domanow wieś, kościół paraf.
Pietraszki, Pruszanka, Pruszanka
Szlna, Markowo-Podwędkowięta, Mar=
kowo mniejsze, Mień, Krasowa, Lie=
kuty nowe, Piekuty-Urbanki, Piekuty-
Podmaki, Koboski, Sklody, Sklody-
Starawieś.
Jabłoń Kościelna, wieś, kościół
paraf.
Jabłoń-Dobki, Jabłoń Zebrowszczyzna,
Kocmiery, Jankowce, Piotrowce, Jabłoń-
Dąbrowa, Mazury, Uszeńskie, Samsony,
Sikolskie, Szymbory, Szymbory-Andrze=
jowięta, Moczydły, Pruszanka-Mańce,
Rykacze, Biskupki, Orinki-Zarzeckie,
Siwowo, Spaty.
Kulesze-Dobitnica wieś, kościół paraf.
Kulesze-Kurstaki, Kulesze-Litwa,

Kulesze-Litewka, Kulesze-Łodawce
Kulesze-Podlipne, Kulesze-Miziołki
Kulesze-Dębki, Kulesze-Wykno,
Kulesze nowe-Wykno, Kulesze-Cia
nowe, Bitki-Grodzkie, Grodzkie-
wawieś, Grodzkie Szczepanowięta, Ka
linowo-Trojanki, Kalinowo-Nowawie
Gołasie-Mościki, Gołasie-Wroble, Po
cino-Wikosze, Kalinowo-Czosnow
Kalinowo-Kurawiec, Kalinowo-Su
ki, Chojane-Pieckі, Chojane-Boru
ty, Chojane-Gurczany, Gołasce-Lu
cza, Gołasie-Gurki, Gołasie-Dąb,
Uszyńskie-Tybory, Wnory-Łazochy
Wnochy, Wnory-Więcki, Chojane-Łan
towięta, Chojane Stańkowięta, Choja
Sierowięta.

5) Jabłonka-Swierszewo wieś, Kośció
paraf.
Miodusy-Siedziki, Miodusy-Piotr
więta, Miodusy Liby, Miodusy-Ja
Miodusy-Michałowięta, Miodusy
Perki, Miodusy-Stok, Miodusy Sta
więta, Miodusy-Litwa, Miodusy-
Mistale, Zochy, Tybory-Jezierzica,
Tybory-Trzciańka, Starawieś, Tybory
Wolka, Tybory-Olszewo, Tybory-Kamion

6) Dombrowa-Cherubiny, wieś, Kośció
paraf.
Dombrowa-Seraginy, Dombrowa-Zapł
ne, Dombrowa-Łazy, Dombrowa-Kity,

Dombrowa-Michałki, Dombrowa-Szatanki, Dombrowa-Kamień, Dombrowa-Dzięcioły, Dombrowa-Moczydły, Dombrowa-Wilki, Dombrowa-Bybylski, Dombrowa-Nowawieś, Dombrowa Kaski, Dombrowa Tworki, Kaczyny wszystkie, Święcka obiedwie, Trzeciny, Wiśniowko, Wysotki, Rzymek, Wlasty, Plewki, Dotęgi, Modzele, Wolka, Szepietowa cztery.

7) Wysokie-Mazowieckie miasteczko, Kościół paraf.
Boryki, Bzipy, Brok, Chojane, Brzosty, Srzednica.

8) Dombrowka Kościelna, wieś, Kościół paraf.
Izdebnik, Piecki, Putazie, Stawiszeje, Moczydły, Pogorzel, Wojny-Szaby, Gieratty stare, Gieratty nowe.

9) Wyszonki Kościelne, wieś, Kościół paraf.
Błonie-Zagorki, Wypychy, Kostry-Podrządkowizna, Kostry stare, Kostry-Smiejki, Włosty, Piechaize, Wojciechy, Warele, Warele wioska, Warele nowe, Chorązyce, Zalisie stare, Posele, Klukowo, Kostry-Litwa, Kostry-Noski, Kostry-Ruś, Kostry-Wyliny.

10) Kuczyn wielki wieś, Kościół paraf.
Malinowo, Trojanowo, Klukowo, Kapitania, Sobolewo, Kuczyn-Grudek, Trojanowek,

Wichowo, Sadowo, Lubowicz-Kąty, Lubowicz-Bycie, Ziętki, Grzetki, Ziętki-Bycie, Ziętki-Szeligi, Zebry-Oczkowizna, Zebry wielkie i małe, Uoza wielka i mała, Gnaty-Szczewka, Łuniewo-Wyszki, Łuniewo-Szczuby.

11) Dołobowo wieś, Kościół paraf. Wydzgowo, Płonowa, Puchały, Puchałki, Smoniki.

12) Rudka, wieś, Kościół paraf. Lubiszsze, Wilczochy, Bartniki, Korycany, Spieszyno, Olendy, Małyszczyn, Szmurły.

13) Dziadkowice wieś, Kościół paraf. Żurobice, Korzeniowka, Łypiny, Malinowo, Bańki-Kłopoty, Biszewo, Zaręby, Woienere, Targowisko, Dobrogarce, Piotrowo-Trojany, Piotrowo-Krzywokoły, Tolwino, Osmola, Brzeziny, Brzeziny-Wytrykusy, Brzeziny-Chroscany, Kąty, Malewice, Lubiejki, Wierzenie, Sieklucki, Wałki, Wygonowo, Hołnowo, Chroszczewo, Wolka, Jasionowka.

14) Łobikrowy wieś, Kościół paraf. Porzeziny-Gętki, Porzeziny-Węgle, Porzeziny-Zelitki, Krynki borowe, Krynki-Białokunki, Krynki-Jarki, Krynki-Wiklasy, Sienczuzek, Wolka, Czaje, Skurzec.

Dekanat Drohiczyński.

1) Drohiczyn miasto, Kościół paraf. przy którym klasztor Jezuitów.
Kłopoty-Latry, Kłopoty-Piotry, Kłopoty-Waśki, Kłopoty-Stanisławy, Kłopoty-Zalisie, Bujny, Mitkowice, Stawki, Sieniewicze, Krupice, Starczewicze, Skiwy, Narojki, Korzeniowka mniejsza i większa, Łąkiele, Korzery, Siekierki, Lisowo, Chodkowicze, Mitkowicze, Paszki, Mitkowicze ruskie, Bujaki, Chrołowice, Mitkowice-Janki, Hrunice, Zajęczniki, Mężenino.
2) Ostrożany wieś, Kościół paraf.
Niewiarowo, Kosiki, Lubowice, Morze, Krakowki, Zdzychy, Borzymy, Łopusze, Rybałty, Krynki, Moczudły, Zalesie, Lachowka, Klepacze, Smorczewo, Jaszczołty, Grodzisko, Makarki, Drochlin, Smarklice.
3) Siechanowiec miasteczko, Kościół paraf.
Boienka, Tworkowice, Kozary, Malec, Przybyszyn, Wojtkowice-Dady, Wojtkowice-Glina,
4) Winna wieś, Kościół paraf.
Koce borowe, Radziszewo, Sienczuch, Radziszewo stare, Radziszewo-Krule, Zembki, Niemyje-Skłody, Jarmułty, Niemyje-Siwdy, Niemyje-Stawieś, Winna-Poświętne,

Winna - Wypychy, Chroły, Widki, Kosiorki, Kobusy, Kocе - Basie, Kocе - Piskuły, Kocе - Schaby, Łempice drugie, Kotaki, Ciboże, Krole, Łempice - Klesie.

5) Sledzianow wieś, Kościół paraf. Chechłow, Obnize, Wierzchuca, Buzyki, Harbasze dwoje.

6) Granne wieś, Kościół paraf. Kobacki, Brnowka, Głębock, Kobyla, Głody, Leśniki, Krzemień, Wioska, Kamieńczyk, Matejki, Dzierzby, Kruże.

7) Siemiatycze miasteczko, Kościół paraf. przy nim Klasztor Missyonarzy. Cecelow, Grzyby, Ozepy, Krasowice, Kulygi, Boratyniec, Boratyniec ruski, Turna wielka, Turna - Ogrodniki, Łojki, Lachowka, Czartajow, Krasowice górne, dolne i stare.

8) Pierlejow wieś, Kościół paraf. Tworogi lackie, Tworogi ruskie, Wyrychy, Olszewo - Rybalty, Mazury, Zale, Bogusze, Litewka, Kosianka - Boruty, Kosianka - Trojanowa, Kosianka - Starawieś, Tworogi - Trzbnica, Miodusy - Potrzyzna, Miodusy - Junochy, Zoniaty, Leszczka, Pierszyki, Czarkowka, Moczudy - Starawieś, Moczudy - Przezotki, Zyry bystre, Zyry - Pilaki, Zyry - Czubiki, Pelch.

9) Mielnik miasteczko, Kościół paraf. Wajkowo, Szumiszwotka, Zabuże, Hotowyże

Wierzwia, Serpelice, Borsuki, Ostrow, Klepaczewo, Wroszrona, Radzitowka, Zercice.

10) Sady kościelne, wieś, kościół paraf. Sady szlacheckie.

11) Ziemierow miasteczko, kościół paraf. Sutno, Gnojno, Ponikwy, Krynki, Nowosiołki.

Dekanat Łosicki.

1) Łosice miasteczko, kościół paraf. przy nim klasztor Komunistów. Biernaty stare, Biernaty-Ptosodra, Biernaty średnie, Biernaty-Rudnik, Poplawy.

2) Hadynow wieś, kościół filialny do Łosic xx. Komunistów. Wyszotki, Bolesty, Szawły, Pietrusy, Radlna, Szankowo.

3) Mordy miasteczko, kościół paraf. Skolimow-Starawieś, Gruchowek, Skolimow-Ciepigrosz, Skolimow-Wojnow, Skolimow-Rogoziec, Skolimow-Ptaszki, Wolka sosnowa, Wolka-Sosenki, Klimonty, Gruchow, Ciepielin, Wyciołki, Stok ruski.

4) Paprotna-Krasy wieś, kościół paraf. Paprotna-Podawce, Kobelany-Kozy, Czarnoty, Nasiłow, Ostrowek, Uziembły, Skwierczyn, Krynki, Olendy, Pluty, Kaliski, Sawice małe,

Sawice-Bronisze, Łozy, Trębice, Trębice
Starawieś, Trębice-Chodatki, Reko, Ho
Tubla.

5) Przesmyki wieś, Kościół paraf.
Kamionki wszystkie, Tarkowek, Blen.
dy, Klimy, Bejdy, Suchodołek, Sucho.
dół, Koryciany, Łęczyckie, Płiski,
Pniewiski, Tarkow, Zalisie, Lipiny,
Rzewuski, Raczyny, Wańki, Kuka.
ki, Kaliski-Gorki, Zawady.

6) Niemojki wieś, Kościół paraf.
Łysowice, Nowosielec, Prusy, Łatk.
wice, Dzięciały, Zakrze, Wolka, Woźnik.

7) Skrzeszow miasteczko, Kościół par.
Wasilewo, Rudniki, Mogielnica, Za.
lisie, Czaple, Gałki, Liszki, Ostrowiec,
Łuski, Wierzbice-Strupski, Wierzba.
-Guzy, Zołkwy, Wirow, Kanobrod, Cze.
Kanow, Choszczowka.

8) Wyrozęby-[illegible] Kunaty, wieś,
Kościół paraf.
Wyrozęby-Łodawce, Borychow, Rep.
Motmotki, Skopy, Backi, Wierzbie
nagorne, Karskie, Bochi, Sawice rus.
kie, Kobelany-Skorupki, Skwierczyn rusk.

9) Krychow wieś, Kościół paraf.
Bartkowo, Szczeglacin, Młynarze-
Krupy, Korczew, Laskowice, Sarnow,
Duplewice.

10) Ruskow wieś, Kościół paraf.
Ruszewo, Zaborze, Myszkowice, Tokary, Ruda.
11) Sarnaki wieś, Kościół paraf.
Klimczyce, Chibow, Terlikow, Rozwadow, Hlebczyn, Ploskow, Grzybow, Lipno, Buszka, Koski, Binduga, Litewniki.
12) Huszlew wieś, Kościół paraf.
Ogrodniki, Androsze, Wolka-Huszlewska, Wolka-Waskowska, Zurawlowka, Zawadka, Pieczniki, Mostowo, Prosniewo, Mielejki, Zieznarki, Kopce, Charachwosty, Juniewicze.
13) Gorki wieś, Kościół paraf. i prepozytura.
Ostromeczyn, Falatycze, Czeberaki, Nasowo, Chlopkow, Myszyki, Szpaki, Loski, Kornica, Wolka nosowska, Koszelowka, Dubicze, Zalisie, Rudka.

Dekanat Kamieniecki.

1) Kamieniec litewski miasteczko, Kościół paraf.
Aronty, Babicze, Baranki, Bohacze, Buczemel, Trosciemniki, Buczemel-Wistycki, Buczemel Swiszczow, Bylow, Chodosy, Chodanowka, Chomontyny, Czarnaki, Czemery, Czemery szlacheckie, Czemery dominikanskie, Dworce, Hotoniczyce, Hotowiczyce, Horodyszcze, Hryszczyce, Hotyborek, Hulewicze, Jelna,

Jelanka, Jamna, Jamenka, Kapusty-
cze, Klekowicze, Klepacze, Krolowy Most
Kruhel, Leski, Lipna, Lubaszki, Zieni-
wicze, Nowiczkowicze, Podbiała, Prusk
Krolewska, Pruska Zardeckich, Prusk
Chrostowskich, Paszuki, Perkowicze,
Pukawki, Potomiany, Radość, Rani
Sosnowica, Rzeczyca, Siedrosz, Stary
szew, Stolpowiska, Stupiczew, Szalew
Szczeparkow, Szyszowa, Uchlany, Wel
ka, Wojska, Zatawie, Zalesiany, Zycin
Borodycze.

2) Czarnawczyce miasteczko, Kosci
paraf.
Podlesie, Pieliszcze, Pochdziuki, Tur
Demianicze, Omelina, Staruszczyce,
Blumienicze, Potkrowy, Horostycze, Ze
menicze, Leszanka, Widomle, Wildej
Terpiłowicze, Joachnowicze, Lasoty
Zawierszany, Misiewicze, Lesna wie
ka, Czernie, Kurnica, Naniewicze,
Chmielow.

3) Mrozowice wieś, kosciół paraf.
Troscienica, Kustyn, Lesnany, Lysz
czyce, Zwody obie, Wieliczkowo, Wazy

4) Wistycze wieś, kosciół parafial
przy nim Klasztor Cystersow.
Kowerdziaki, Motykały, Ostromeczow
Skotki, Terebun.

5) Zbirohy wieś, kościół paraf.
Smolin, Kosice, Utuwicze, Wielun, Rudka, Karpicze, Nowydwor, Zdzitowiec, Zdzitowiec-Rowy, Zniepokojczyce, Chwedkowicze, Piotrowicze, Butkow, Radwanice, Rohozno, Starawieś, Oziaty, Janowszczyzna, Telaki, Zielejewicze, Krupczyce, Halejczyce, Zielenkowoszczyzna, Kwasze, Rutkeczki, Rykowicze, Myszczyce, Nahorany, Nowosady, Saki, Raczki, Swarowicze, Pawłowszczyzna, Sielejki, Jaworiki, Zdzitowiec, Chmieliki, Zadercie, Bujaki, Oczki, Szebryn i w Krupczycach klasztor Karmelitow trzewiczkowych.

6) Wierzchowice wieś, kościół paraf.
Lisowczyce, Holtaje, Dolbizna, Minowicze, Kopyty, Opaka, Buszniea, Stołpowice.

7) Stawy wieś, kościół paraf.
Dubowe, Orle, Ztomyśle, Siewki, Rakowica, Lozowica.

8) Wysokie litewskie miasteczko, kościół paraf.
Wotkowice, Cierniewo, Rasna, Czepele, Dołbniewo, Barszczewo, Kowaliki, Makarowe, Mikszyce, Laski, Zubacze, Tumin, Komarniki, Wycharow, Lomna, Swietycze Bordziewola.

9) Wielanow wieś, kościół paraf.
Tokary, Telatycze, Klukowice, Litwinowice, Stuchowice, Dubyce czworo, Sapieżinska wolka.

10) Wołczyn wieś, Kościół paraf.
Kotew, Dobronisz, Kołodno.
11) Mielejczyce miasteczko, Kość
paraf.
Grabarka, Łakanicze, Zabłocie, Sieb
tyn, Zhruszka, Watki, Zalesie, Ro
cze, Zurczyk, Chlewiszcze, Zyrtyc
wielkie i małe.

Dyecezya Lucka

r. 1789. (według Rubryceli)

(brak) Archidyakonat Łucki 90 (5 Dekanatów)

B) Archidyakonat Brzeski.

I) Międzyrzecki Dekanat (dawniej Janowski) ma parafie: 1) Międzyrzecz. 2) Ostrowki 3) Wohin. 4) Wisnice. 5) Rossosz. 6) Łomazy. 7) Opole. 8) Komarowka. 9) Stawatycze.

II) Łosicki " 1) Zaprotna. 2) Krzychowek 3) Łosice. 4) Skrzeszow. 5) Przesmyki. 6) Mordy. 7) Wyrozęby. 8) Rudkow. 9) Sarnaki. 10) Gorki. 11) Huszlew. 12) Siemojki.

III) Bransoki " 1) Branśk. 2) Domanow. 3) Jabłonka. 4) Jabłoń. 5) Kuleśze. 6) Dąbrowa. 7) Dąbrowka. 8) Kuczyn. 9) Wyszonki. 10) Rudka. 11) Lobitky. 12) Dołobow. 13) Dziadkowce. 14) Wysokie Mazowieckie.

IV) Węgrowski. " 1) Ceranow. 2) Węgrow. 3) Rozbity Kamień. 4) Czerwonka. 5) Wyszkow. 6) Mokobody. 7) Suchożebry. 8) Kosuchowek. 9) Sokołow. 10) Nieciecz. 11) Miedzna. 12) Skibniew. 13) Sterdynia. 14) Zembrow. 15) Kossow. 16) Prostynia. 17) Jabłonna.

V) Drohiczyński. 1) Ciechanowiec. 2) Drohiczyn. 3) Zielnik. 4) Sledzianow. 5) Granne. 6) Pierlejow. 7) Ostrożany. 8) Wirna. 9) Siemirow. 10) Sady.

VI) Bielski Dekanat: 1) Jarew. 2) Bielsk. 3) Bocki. 4) Lubin. 5) Wyszków. 6) Topczewo. 7) Pietkowo. 8) Sokołowo. 9) Kobylin. 10) Waniew. 11) Płonka. 12) Strabla. 13) Suraż. 14) Kleszczele.

VII) Szereszowski " 1) Hrodec. 2) Szereszow. 3) Sielec. 4) Siechniewicze. 5) Bereza. 6) Kiwatycze. 7) Janow na Polesiu. 8) Kobryń. 9) Dywin. 10) Prużana. 11) Brzeszwice.

VIII) Kamieniecki " " 1) Mrozowice. 2) Kamieniec litewski. 3) Czarnawczyce. 4) Zbirohy. 5) Wierzchowice. 6) Stawy. 7) Wysokie litewskie. 8) Wilanow. 9) Wołczyn. 10) Mielczyce.

C.) Officyalat Brastawski.

I) Dekanat Brastawski. 1) Tomaszpol. 2) Brastaw. 3) Zbiaskowka. 4) Kopijowka. 5) Ziemirow.

II) Dekanat Winnicki. 1) Przytuka 2) Winnica. 3) Pikow. 4) Lityn. 5) Krasne. 6) Woroszyłowka. 7) Woronowica.

III) Dekanat Granowski. 1) Granow. 2) Oratow. 3) Monasterzyska. 4) Tetyjow. 5) Humań. 6) Czeczelnik. 7) Mołowaniewskie.

—

Kościoły Biskupstwa Łucko-Żytomirskiego roku 1886.

A) Dyecezya Łucka.

r. 1886

Dekanat Łucki.

1. Łuck (Luceoria) m. Kościół katedralny i parafialny (1 klassy) murow. św. Trójcy i SS. Piotra i Pawła, dawniej Jezuitów, wymurowany r. 1616, skończony 1642. R. 1781 po spaleniu się dawnego kościoła katedralnego, przeniesiono tu katedrę do odrestaurowanego kościoła, który r. 1787 Kazakowski biskup chryzopolitański sufragan łucki poświęcił. W ołtarzach obrazy pędzla Bacciarellego i Smuglewicza. – Jest tu cudowny obraz Bł. P. Maryi, przeniesiony od Dominikanów supprymowanych.

Kaplice: 1) Iwańczyce.
2) Krupa.
3) Podhajce (dawniej Podhajczyki).
4) Kiwirce (czyli Kiwierce).
5) Zaborol (istn. do r. 1874)
6) Łuck na cmentarzu (istn. do r. 1874).

Kościoły zniesione w Łucku:

a) Kościół katedralny S. Trójcy, w dolnym zamku fundowany r. 1427 przez Witolda W. X. Lit., który tu katedrę z Włodzimierza wołyńskiego przeniósł; pierwotnie drewniany, r. 1539 przez biskupa Jerzego Falczewskiego wymurowany; po pożarze 1724 odnowiony. R. 1781 spalił się zupełnie, i wtedy katedrę do kościoła pojezuickiego przeniesiono, a mury spalone oddano na Zakład dobroczynności, odr. 1829 na klasztor i Szpital Miłosiernych Sióstr, które r. 1864 supprymowano.

b) Kościół parafialny S. Jakóba Apost. zniesiony około r. 1781.

c) Kościół i Klasztor Dominikanów N. Panny Maryi fund. 1390 król Władysław Jagiełło, murowany, od restaurowany 1793. Suprymowany r. 1847 i na arsenał obrócony. – Był tu cudowny obraz N. P. Maryi, sławny od r. 1598, koronowany d. 8 Września 1749; r. 1847 przeniesiony do katedry.

d) Kościół i Kollegium Jezuitów SS. Piotra i Pawła fund. 1609 Paweł Wołucki biskup. łuck. Po suppressyi Jezuitów w r. 1773, obrócony r. 1781 na katedrę łucką.

e) Kościół i Klasztor Bernardynów Podwyższenia S. Krzyża, fund. 1643 Agnieszka z Bronisiów Staniszewska, suprym. 1853 i na cerkiew prawosławną sobotną obrócony.

f) Kościół i Klasztor Karmelitów Trzewiczkowych N. P. Maryi Szkaplerznej, fund. 1740 Antoni Konstanty Charmes Bazalski stolnik wendeński, suprymowany r. 1845, dziś w ruinach.

g) Kościół i Klasztor Trynitarzy fund. r. 1717 Paweł Borajkowski skarbnik bracławski, suprym. 1845 i na kancelarye, oraz kassyno miejskie obrócony.

h) Kościół i Klasztor Bonifratrów fund. 1639 x. Baltazar Fiszka kanonik łucki, suprym. 1844, a gmachy sprzedano Żydom.

i) Kościół i Klasztor Brygitek fund. 1624 Albrecht Radziwiłł kanclerz W. Lit. i Siemaszkowa chorążyna wołyńska, restaur. suprym. 1876. Tu leży pochowana wojewodz. Anna Ossolińska brygitka z Krzemieńca.

k) Kaplica i Szpital Sióstr Miłosierdzia fund. 1829 Kasper Cieciszewski arcybiskup. metrop. mohilewski, w gmachu dawnej Katedry S. Trojcy, w którym po spaleniu r. 1781 Józefa Polanowska († 1829) założyła Szpital dla ubogich, oddany r. 1829 Szarytkom, suprymowanym r. 1864.

l) Kościół ormiański S. Stefana, dawniej za czasów Witolda W. X. Lit. Katedra ormiańska, supr. przed śmiercią cesarzowej Katarzyny, obrócony na składy wojskowe.

2. Torczyn m. kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Trójcy, istn. 1726, odbudow. 1778 Felix Turski biskup łuck.

Kaplice: 1) Szepel.
2) Okorsk.
3) Sadow odr. 1883.

3. Kołki (dawniej Romanow) m. kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia N. Maryi, fund. 1634 Samuel Leszczyński obozny koron. — Jest tu cudowny obraz N. Jezusa.

Kaplice: 1) Kołki na cmentarzu.
2) Hodomicze.
3) Łyszcze.
4) Czetwertnia (z monasterem)
5) Kostiuchnówka, po r. 1858.
6) Cumań po r. 1858.
7) Sobiatyn, r. 1886 nie istnieją.

4. Kleszczewicz w. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Macieja Apost. istn. 1618, odbudow. 1802 Sobolewski i Majewski.

Kaplice: 1) Kleszczewicz na cmentarzu.
2) Ławrow.
3) Rykanie.

5. Pereżnica m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Rafała fund. 1726 Bogusław Skirmunt, konsekr. 1742 Kobielski biskup łuck.

Kaplice: 1) Pereżnica na cmentarzu.
2) Horodec, czyli Horodziec (Urbanowskiego pałac, biblioteka i zbiór medali)
3) Kurasz.
4) Sarny.
5) Kiemowicze.

6. Wiszenki kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia N. Maryi, (r. 1726 należy do parafii Skorosze — inne ma kościoła) zbudow. 1771 Dominik Kraniecki. — Jest tu cudowny obraz N. Maryi P.

Kaplice: 1) Wiszenki na cmentarzu.
2) Rożyszcze.
3) Stawatycze.

7. Skorcze w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi P., erygow. 1609, odbudował 1803 Zagórski, konsekr. 1809 Podhorodeński sufrag.

Kaplice: 1) Watyn.

8. Sokul (dawniej Sokol) m. kość. paraf. (5 klas.) drewn. Wniebowzięcia N. Maryi P., erygow. 1623, odbudował 1784 x. Wierzbicki.

Kaplice: 1) Nawóz.

9. Włodzimierzec m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Józefa r. 1705 parafialny, wymurow. 1827 kr. Krasicki.

Kaplice: 1) Włodzimierzec na cmentarzu.
2) Rafałówka.
3) Chinocza.
4) Serechowicze.
5) Police.
6) Wolucya istn. do r. 1873.

10. Dąbrowica m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Jana Chrzciciela, z klasztorem Piarów fund. 1684 (Jan) Karol Dołski marszałek nadworny lit., który r. 1702 kościół wymurował. Po supressyi Piarów w r. 1832 pozostał parafialnym.

Kaplice: 1) Dąbrowica na cmentarzu.
2) Worobin.

11. Załowicze w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Ofiarowania N. Maryi P. klasztor Dominikanów fund. 1658 Samuel Dołmat Szajkowski sędzia ziem. łuck., i kościół r. 1669 wymurował, który Władysław Krzyszkowski starosta włodzimierski odbudował, konsekr. 1820 Podhorodeński sufrag. Po supressyi Dominikanów w r. 1848 został parafialnym. R. 1726 należał jeszcze do parafii w Łucku.

Kaplice: 1) Ostróżec.
2) Nowystaw czyli Nowostaw
3) Puhanów po r. 1858.

Dekanat Dubieński.

1. Ołyka m. Kość. ~~paraf.~~ Kollegiata (3 Klas.) murow. S. Trojcy. wystawił r. 1635 Albrecht Stanisław Radziwiłł Kanclerz litew., który przy nim r. 1641 fundował Kollegiatę. Kościół Konsekr. 1640 Andrzej Gembicki biśk. łuck. – Było przy nim dawniej Seminaryum.

2. Ołyka m. Kość. paraf. na Starym cmentarzu, murow. SS. Piotra i Pawła fund. około r. 1497 Piotr Biały hetman w. lit.

Kaplice: 1) Ołyka na cmentarzu.
2) Satyów.
3) Hłomienniki.
4) Radochowka.

Kościołek szpitalny S. Krzyża w Ołyce fundacyi Radziwiłłów, zniesiony przy końcu XVIII wieku.

3. Dubno m. Kość. paraf. (3 Klas.) murow. S. Jana Nepom. erygowany 1612, odrestaurował r. 1830 Aloizy Osiński prałat.

Filia: Warkowicze (z Klasztorem Bernardynów S. Franciszka fund. 1733 Jakób Leduchowski podstoli drohick. – Po suppresyi Bernardynów r. 1832 pozostał filią – którą po r. 1858 z Kościołem zniesiono.

Kaplice: 1) Dubno na cmentarzu.
2) Mirohoszcza.
3) Ćurków. por. 1858.
4) Dermań! por. 1858. Tu było Opactwo ruśko-unickie.

Kościół i Klasztor Bernardynów w Dubnie Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, fund. 1616 Janusz Książe Ostrogski Kasztelan Krak., suprym. i zniesiony 1848.

4. Dubno m. Kość. S. Józefa (3 Klas.) murow. z Klasztorem Karmelitanek fund. 1702 Teofila Ludwika Księżna Lubomirska marszałkowa Koron. Konsekr. Kościół r. 1702 Franciszek Bieganski biśk. łuck. istnieje. (Podług Szematyzmu Kościół Klasztorny zbudow. 1690 Anastazya Czarnecka, Konsekr. 1741 Kobielski biśk. łucki.)

5. Berestecko m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Jana Chrzc. z Klasztorem Trynitarzy fund. 1690 Tomasz Karczewski kasztelan halicki, który 1711 także kościół wymurował; r. 1726 należał do parafii Złoczówka. Po supresyi Trynitarzy w r. 1832, został parafialnym.

Kaplice: 1) Berestecko na cmentarzu.
2) Werbeń.
3) Jeremyle.
4) Lipa. 5) Haliczany do r. 1858.

6. Młynów kość. paraf. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Marji, miał być r. 1586 czyli 1676 parafial. Kościół wymurował 1785 Janusz hr. Chodkiewicz. – R. 1726 niebyt paraf. i należał do parafji ~~Koblin~~.

Filia: 1) Koblin z kościół istniał już 1586, r. 1726 parafialny, r. 1873 już filia, (nazwana Koklin)

Kaplice: 1) Młynów na cmentarzu.
2) Dobratyn.

7. Łysin w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, zbudow. 1724 Adam Drewnowski.

Kaplice: 1) Łysin na cmentarzu.
2) Lipiboki, dzisiejsze: Ilpiboki.

8. Złoczówka w. kość. par. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Marji wystawił 1606 Adam Truszinowski podkomorzy, odrestaurowany i konsekrow. 1741 przez biskupa Kobielskiego.

Kaplice: 1) Złoczówka na cmentarzu.
2) Bilcze.
3) Radomyśl.
4) Łuszynice po r. 1858.
5) Motyszyn.

Targowica miasteczko kość. paraf. (5 klas.) L. Maryi Różańcowej z Klasztorem Dominikanów obserwantów Bertrandystów. fund. dawni Drzewuskich, istniał już wraz z parafią 1726. Po supresyi Klasztoru r. 1832 pozostał jeszcze parafialnym wreszcie zniesiony po r. 1858; a Kaplice Mołtyszyn i Łuczynce przyłączono do parafii Złoczówka.

9. Ptycza m. kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Trójcy, istniał już 1632 paraf. Kościół zbudował 1682 Władysław Książe Lubomirski.

Kaplice: 1) Berety.
2) Werba.
3) Kozin miasteczko. – Tu był Klasztor Dominikanów suprymowany r. 1832 – dziś tylko Kaplica od r. 1858

Dekanat Włodzimierski.

1. Horochów m. kość. paraf. (3 klas.) murow. Wniebowstąpienia Pańskiego, istn. już 1726 jako paraf.; r. 1805 wymurował kr. Strojnowski.

Filia: Druszkopol m. kość. Niepokalanego Poczęcia L. Maryi, z Klasztorem Franciszkanów fund. 1692 z drzewa Stanisław Druszkiewicz Kasztelan chełmsk., wymurował Wojciech Rzyszczewski Kasztel. lubaczow., Konsekr. 1779 Dominik Karwowiecki bisk. biblioński. Po supresyi Klasztoru 1832, pozostał filią do r. 1873, poczem zniesiono i Kościół.

Kaplice: 1) Horochów na cmentarzu.
2) Nowosiółki.
3) Bodiaczów, po r. 1858.
4) Chołoniów czyli Chołomiew, po r. 1858.
5) Brany, po r. 1858.
6) Buziany, po r. 1858.

2. Włodzimierz miasto, kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Joachima i Anny, postaw. 1554 Anna Księżna Zbarazka, odbudow. 1736 i konsekr. Orański bisk. – Tu była Katedra Tatińska, fund. 1375 przez Ludwika Króla, r. 1427 przez Witolda do Łucka przeniesiona.

Kaplica: 1) Ochnówka istniała do r. 1858.

3. Włodzimierz m. Kościół podominikański murow. S. Trojcy, fund. 1497 Alexander Jagiellończyk W. Xiąże Litew. Po supres. zyi Klasztoru r. 1848, odprawia się w nim dotąd nabożeństwo. – Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi.

Kościół i Klasztor Kapucynów w Włodzimierzu fund. 1751 Józef Wojna – Orański sufragan Tucki proboszcz włodzimierski i Adam Orański biskup belinenski sufragan Kamieniecki; od r. 1760 utworzona Rezydencya ze składek. Klasztor i Kościół supry. mowano 1832.

R. 1763 była tu Rezydencya Reform. natów lecz wkrótce opuszczona

Kościół Katedralny rzymsko-unicki w Włodzimierzu.
Rezydencya Jezuitów w Włodzimierzu supr. 1773.

4. Litowiż m. Kośc. paraf. (4 Klas.) drewn. S. Michała, fund. 1614 Janusz Xiąże Ostrogski.

5. Łokacze m. Kośc. paraf. (5 Klas.) murow. S. Antoniego Padew. r. 1726 parafialny, odbudował 1771 Wilga, Konsekr. 1816 Podhorodeński sufrag. – Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padewsk.

Kaplice: 1) Łokacze na cmentarzu.
2) Zamlicze, po r. 1856.
3) Markowicze, do r. 1856.

6. Łoryck w. Kośc. paraf. (5 Klas.) murow. S. Trojcy i S. Michała, istn. 1405, wymurował 1770 Czacki, Konsekr. 1774 Komarnicki sufragan.

Kaplice: 1) Łoryck na cmentarzu.
2) Wyszów, po r. 1858.

7. Zabłotce Kośc. paraf. (5 Klas.) murow. S. Trójcy, wystawił 1773 Gurowski; r. 1726 niebyło jeszcze parafii.

Kaplica: 1) Iwanicze.

8. Swojczow w. Kośc. paraf. (5 Klas.) murow. Narodzenia Maryi P. wystawił 1607 Jan Łahodowski, Kasztelan wołyński. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P.

Kaplice: 1) Mokowicze.
2) Osza.
3) Motylna.

9. Sielec w. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Trójcy, wystawiła 1668 Helena Księżna Sapieżyna, Konsekr. 1779 Paweł Turski biśk. łuc.

Kaplice: 1) Sielec na cmentarzu.
2) Rusnówka-Biskupicka.
3) Rusnów.

10. Korytnica m. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Antoniego Padewsk. należał do chełmsk. 2 dyecezyi chełmskiej r. 1805 przyłączony.
wystaw. 1605, odbudowany 1864 ze składek. – r. 1826 dyecezyi chełmskiej należała do paraf. Konuchy – jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padew.

Filia: Uścitług (dawniej Rozanopol czyli Rozyampol) Kość. S. Rozalii, z Klasztorem Kapucynów fund. 1747 Rozalia z Zahorowskich Łoiejowa strażnikowa litew. z córką Lubomirską wojewodziną kijowsk. Po supressyi Klasztoru r. 1832, został filią. Dyec. chełm.

Kaplice: 1) Korytnica na cmentarzu.

11. Konuchy w. Kość. paraf. (5 Klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1667 Wacław Hulewicz, przebudowany 1757.

Kaplice: 1) Konuchy na cmentarzu.
2) Szelwów.

12. Zaturce w. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Trójcy i Marzyi Magdaleny z Klasztorem Augustyanów fund. 1620 czyli 1624, Kościół wymurował r. 1692 Walerian Lodhorodeński mieszcz. wołyń. Po supressyi Klasztoru r. 1832, pozostał parafialnym.

Kaplice: 1) Zaturce na cmentarzu.
2) Sermiczki.
3) Berezko po r. 1858.

13. Kisielin m. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. z Klasztorem Karmelitów trzewiczkowych fund. 1691 Barbara Ryzanna z Liniewskich Gotuchowska z mężem Abrahamem Gotuchowskim podkomorzym lit., Kościół wymurowali 1720 Karmelici, Konsekr. 1737 Kobielski biskup łucki. Po supressyi Klasztoru r. 1832, pozostał parafialnym.

Kaplice: 1) Kisielin na cmentarzu.
2) Woroniczyn.
3) Dabie.
4) Witowicz i 5) Dorosinie, po r. 1858.

Dekanat Kowelski.

1. Kowel m. Kość. paraf. (2 klas.) drewn. S. Anny i Przemienienia Pańskiego, [illegible]; r. 1854 wystawiony nowy kościół ze składek. r. 1726 należał do dyec. łuck.

Kaplice: 1) Białoszów.
2) Uchowiec k.
3) Kowel na cmentarzu, do r. 1858.
3) Ruzyn, w r. 1873 tylko.

Missya Jezuitów w Kowlu istn. 1722

2. Lubomi m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Trójcy, fund. 1412 Władysław Jagiełło, — do r. 1796 należał do dyecezyi chełmskiej (dyec. chełms. r. 1805 oddany do łuckiej)

Filia: Bendiucha.

Kaplice: 1) Lubomi na cmentarzu.
2) Ziembica czyli Ziemlica.
3) Horodne, do r. 1858 należał do parafii Maciejów.

3. Przewały m. Kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia N. Maryi, fund. 1416 czyli raczej 1464 Hurko, Konsekr. 1852 Brańoki sufragan; — do r. 1796 należał do dyecezyi chełmskiej. (dyec. chełms.)

Kaplice: 1) Przewały na cmentarzu
2) Maciejów m. do r. 1858 był tu kościół paraf. (4 klas.) S. Anny i S. Stanisława do którego należały Kaplice Maciejów na cmentarzu i Horodne. Parafiata do r. 1796 należała do dyecezyi chełmsk. (dyec. chełms.)
3) Turyczany.
4) Krasiki.
5) Stawki.

4. Turzysk m. Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Franciszka Salez., paraf. od r. 1496, czyli 1595, Kościół wymurowała r. 1700 Teofila Księżna Lubomirska, Konsekr. 1817 Dederko bisk. miński.

Kaplice: 1) Turzysk na cmentarzu.
2) Dolsk m.
3) Radowicze.
4) Ruzyn od r. 1876.

5. Hołoby (dawniej Hołuby) w. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Micha-
ła, istniał 1726; wymurował 1728 Józef Jerozalski podstoli pod-
laski, konsekr. 1802 biskup. Cieciszewski.

Kaplica: 1) Hołoby na cmentarzu. 2) Kaszówka.

6. Mielnica m. kościół parafialny (5 klas.) murow. S. Józefa,
paraf. r. 1726–1873; wystawił 1704 Ludwik Mianecki chorąży
czernichowski — po r. 1873 zniesiony.

Hulewiczów w. kościół paraf. (5 klas.) murow. S. Michała, paraf
r. 1726–1873; wystawił 1762 Gostyński podkomorzy czernichowski,
— po r. 1873 zniesiony. Do niego należały Kaplice: Hulewiczów
cmentarna, (i Kaszowka czerśk) którą po r. 1873 do parafii Hołoby wcielono.

6. Ratno m. kość. paraf. (5 klas.) drewn. Podwyższenia Św. Krzyża, dyec. chełmsk.
paraf od r. 1504–1796 należąca do dyecezyi chełmskiej; potem wcie-
lona do łuckiej; kościół zbudowała Elżbieta z Gostomskich Sieniawska
marszałkowa w. kor. Barbara ratneńska około r. 1600; odbudował r. 1784
Faliszewski kanonik, konsekr. 1798 Kazakowski sufrag. łucki.

Kaplice: 1) Ratno na cmentarzu.
2) Lelików.

7. Kamień-Koszyrski m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Michała
z Klasztorem Dominikanów, fund. 1628 Adam Lubartowicz Książe
Sanguszko wojewoda wołyński z żoną Katarzyną Ubłańską; pa-
rafia od 1637–1796 należała do dyecezyi chełmskiej; po supres-
syi Klasztoru r. 1832 pozostał parafialnym; konsekrował 1858 Borows-
ki biskup. dyec. chełmsk.

Filia: Worokoml.

Kaplica: 1) Kryszno.

8. Bucień kość. paraf. (5 klas.) murow. Ofiarowania P. Maryi, ?
niewymieniony w Spisie r. 1726 – parafia od r. 1730; kościół wy-
murowała xiżna Jabłonowska

Kaplice: 1) Bucień na cmentarzu.
2) Serechowicze.

dyec. chełms.

9. Ostrówek (Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Andrzeja Apost. r. 1771–1795 należał do dyecezyi chełmskiej, zbudowany 1838 na nowo przez parafian.

Kaplice: 1) Wołczków – Perewoz.

Opalin m. Kość. paraf. S. Katerzyny, r. 1726–1795 należał do dyecezyi chełmskiej. – Po r. 1858 zniesiony. Należała do niego Kaplica: Wielka-Chryppska.

10. Habrzuska dawniej Habruszec w. Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Piotra i Pawła; wtej wsi należącej niegdyś do parafii Hulewiczów, wystawiła dopiero r. 1727 Kościół Dorota Rzeczycka, poświęcił 1795 Olszewski Kanon. Łuck.

Kaplica: 1) Czersk.

Dekanat Równeński.

1. Nowogród-Wołyński dawniej Zwiahel m. Kość. paraf. (2 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, wystawiła r. 1600 Anna Księżna Ostrogska, konsekr. 1763 Czarnecki sufragan.

Kaplice: 1) Nowogród-Wołyński na cmentarzu.
2) Piljowicze.
3) Horbaszka.
4) Jurkowszczyzna.
5) Orepy.
6) Kulesze do r. 1858.

Filia: Słoboda-Czarnecka z Kaplicą na cmentarzu.

2. Korzec m. Kość. paraf. (2 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Marji, kościół drewniany z Klasztorem Franciszkanów fund. 1606 Samuel Książe Korecki (podług Szematyzmu miał r. 1533 (?) fundować Karol Książe Korecki,) później wymurowany. Po supresyi Klasztoru r. 1832 pozostał parafialnym. – Z cudownym obrazem S. Antoniego.

Filia: Horodnica z Kaplicą na cmentarzu.

Kaplice: 1) Kamionka.
2) Korzyść. do r. 1873.
3) Ujście. do r. 1873.
4) Czarnokały w r. 1873.
5) Korzec na cmentarzu.

3. Bereźne kość. paraf. (3 klas.) mur. S. Kajetana, r. 1726 jeszcze nie istn., wystawił 1813 Korzeniowski, konsekr. 1826 Lodhorodeński sufrag. – R. 1726 należało do parafii Turzyn.
Kaplice: 1) Bereźne na cmentarzu.
2) Wikwin czyli Wokwin.
3) Druchowa.
4) Chotyń czyli Chocin.
5) Kamienne.
6) Sechy czyli Tomaszpol.

4) Równo czyli Równe m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Michała, wystawiła 1548 Beata z Kościeleckich Księżna Ostrogska, na nowo wystawiony 1887.
Kaplice: 1) Równo na cmentarzu.
2) Gródek.
3) Omelany.
4) Aresztow
5) Chocin.
6) Złotyjów.

5) Klewań m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Zwiastowania N. P. Maryi, wystawił 1630 Mikołaj Książe Czartoryski, konsekr. 1637 Stanisław Loza sufragan Łucki.
Kaplice: 1) Klewań na cmentarzu.
2) Płoska.
3) Hruszwica.

6) Berezdow kość. paraf. (4 klas.) Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P., r. 1726 jeszcze nie istniał, zbudow. 1755 Jan Książe Jabłonowski wojewoda bracławsk.
Kaplice: 1) Berezdow na cmentarzu.
2) Prawutyn wielki.

7. Tuczyn m. Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Michała, zbudow. 1797 Walewski, Konsekr. 1799 Cieciszewski biskup, parafialny już 1726 r. – Jest tu cudowny obraz Przemienienia Pańskiego.

Kaplice: 1) Tuczyn na cmentarzu.
2) Korościatyn.
3) Raśniki.
4) Horbaków.
5) Horyngród m. dawniej Krupa zwane, od r. 1787 Horyngród, kaplica, dawniej Kościół parafialny (5 klas.) Przemienienia Pańskiego od r. 1826 – do 1858 parafia do której należały kaplice: Raśniki, Horbaków.
6) Woskodawy kaplica do r. 1858.

8) Niewirków m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy; r. 1726 niebyt jeszcze parafią, wymurow. 1807 za Stecki chorąży, w Kor. Konsekr. 1808 Cieciszewski biskup Łuck. – dawniej należał do parafii Mię-dzyrzec Korecki – Po supresyi Dominikanów 1832, parafialny. – Jest tu cudowny obraz N. P. Marii.

Klasztor Dominikanów i Kościół pierwotny drewn. wystawił Mikołaj Rokszycki podkoli trocki r. 1698

Kaplice: 1) Niewirków na cmentarzu.
2) Bystrzyce.
3) Siedliszcze czyli Ludwipol.

9) Aleksandrya m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Zaślubienia N. Maryi P., parafia już r. 1675, dzisiejszy Kościół wystawiony r. 1862

Kaplice: 1) Zaborol.

Krasnystyn Klasztor Bernardynow i Kościół Narodzenia N. Maryi P. fund. 1733 Kazimierz Stecki Kasztelan Kijow. z żoną Antoniną Kossakowską, suprymow. 1822.

10. Derazne kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trojcy, r. 1726 należał do parafii Stepań, na miejsce dawnego Kościoła wystawionego r. 1614, wymurował dziedzic Lodhorodeński r. 1804 nowy, Konsekr. 1808 sufragan Lodhorodeński.

Kaplice: 1) Derazne na cmentarzu.
2) Chołoniewicze.
3) Stawki od r. 1873.
4) Lipno

Filia: Podluzne, z kaplicą na cmentarzu.

11. Kazimirka dawniej Kazimirow m. kosc. paraf. (5 klas.) murow. S. Kazimierza, pierwotny kościół drewniany wystawił r. 1629 Albrecht Stanisław Radziwiłł Kanclerz w. lit., wymurow. 1830 x. Jan Bielecki, konsekr. 1824 Jakób Sgn. Dederko bisk. miński. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P.

Kaplica: 1) Pieczatówka.

Filia: Kosmaczow istniała tylko do r. 1873.

12. Szpanów m. kosc. paraf. (5 klas.) murow. S. Piotra i Pawła, wybudował 1722 Piotr Pepłowski podczaszy kijows., konsekr. 1782 Kazakowski sufragan. – parafialny r. 1726

13. Stepań m. kosc. paraf. (5 klas.) murow. S. Michała, parafialny r. 1726, dawny, nowy wystawił 1803 Stanisław hr. Worcell, parafia już r. 1614.

Kaplice: 1) Stepań na cmentarzu.
2) Zbuż.
3) Stydynie od r. 1873.
4) Werbcze od r. 1873.

14. Międzyrzec Korecki, m. (Interamnum) kosc. paraf. (5 klas.) murow. S. Antoniego Padew. z klasztorem Piarow fund. 1702 Jerzy Dominik Książe Lubomirski podstoli Koron., konsekr. 1725 Rupniewski bisk. łuck. Po supressyi Piarow r. 1832 pozostał parafialnym.

Kaplice: 1) Międzyrzec Korecki na cmentarzu.
2) Szymonow.
3) Czudnica.

4) Daniczów.
5) Duliby.
6) Terentów.
7) Żeleznica.
8) Hulcza istniały tylko r. 1878.

Dekanat Ostrogski.

1. Ostrog m. kość. paraf. (3 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Marji, wystawiony r. 1448, konsekr. 1624 Lubieński bisk. Łuck., odbudow. wał 1750 Ksiądz Jabłonowski.

Kollegium i Dom-probacyi (Nowicyat) Jezuitów w Ostrogu fund. 1624 Anna Alojzya z Książąt Ostrogskich Chodkiewiczowa hetmanowa w. lit.; supryn. 1773. (po nich objęli Bazyljanie unici.

Klasztor Kapucynów z kościołem S. Trójcy w Ostrogu fund. 1749 Samuel Łubkowski starosta taborowski, supryn. 1832.

Filia: Mizocz, dawniej kaplica, po r. 1858 filia.

Kaplice: 1) Ostróg na cmentarzu parafialnym.
2) Płwzne po r. 1858.
3) Wilatyn.
4) Nowomalin po r. 1878. (Nowostaw r. 1878.)
5) Hulcze tylko r. 1878.

Klasztor Franciszkanów z kościołem S. Trójcy w Międzyrzecu-Ostrogskim, fund. 1606 Janusz Książe Ostrogski Kasztelan Krak., konsekr. 1606 Kazimierski biskup, supryn. po r. 1857. Był tu cudowny obraz N. Marji P. koronowany r. 17..

2. Kuniów czyli Kuniew kośc. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Marji; parafja od r. 1828, kościół nowo zbudowany 1832 ze składek.

Kaplice: 1) Kuniów na cmentarzu.
2) Borowica wielka.

3. Krzywin w. Kość. paraf. (5 klas.) murow. Św. Antoniego Padew.; r. 1726 niebyło tu parafii, kościół wystawił 1737 Książe Jabłonowski, wymurował 1801 Reszczyński proboszcz, konsekr. Kasper Borowski biskup.

Kaplica: 1) Krzywin na cmentarzu.

4. Tajkury czyli Tajgury miasteczko, kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Wawrzyńca wybud. 1710 Wawrzyniec Pepłowski, konsekr. 1725 Rupniewski biskup Łuck.

Filia: Idołbica, do r. 1858 była tylko Kaplicą.

Kaplice: 1) Tajkury na cmentarzu.
2) Bzenin.
3) Korostów, por. r. 1858.
4) Koleśniki.

5. Annopol dawniej Zdzięciniki m. (Kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Ducha; r. 1726 nie było tu parafii, kościół wystawiony 1752, pogorzał, nabożeństwo odbywa się w Kaplicy cmentarnej.

Kaplica: 1) Annopol na cmentarzu.

Kościół i Klasztor Karmelitów Trzewiczkowych w Annopolu fund. 1753 Stanisław Wincenty Jabłonowski wojewoda ruski, suprym. 1832.

Lachowicze m. był tu kościół S. Trojcy z klasztorem Dominikanów fund. 1612 Paweł Krzysztof Sieniuta, supryminowany por. 1858.

Do kościoła tego należały Kaplice: w Lachowiczach cmentarna; Zatuże, Szunki, Semenow, Miktasze. — R. 1726 przy tym klasztorze była i parafia — dziś niema parafii.

Dekanat Zastawski.

1. Połonne m. Kość. paraf. (2 klas.) murow. S. Anny, fund. 1607 Stanisław Lubomirski.

Missya Jezuitów w Połonnem istniała już 1750, supryminow. 1773.

Filia: Baranowka.

Kaplice: 1) Połonne na cmentarzu.
2) Nowosielica, por. r. 1858.
3) Brazyńce po r. 1858.
4) Medwedówka do r. 1878.
5) Kołodek do r. 1878.

2. Białogródka m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego; r. 1726 niebyło tu parafii, a miejsce należało do parafii Zastaw, Kościół wystawił 1803 Hieronim Książe Sanguszko, konsekr. 1806 Lieszewski biśk. Łucki. [fund. 1790 i

Kaplice: 1) Białogródka na cmentarzu.
2) Zatuże po r. 1857.

3. Zastaw wołyński m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Józefa, z Klasztorem Misjonarzy zbudował i fundował 1751 Książe Paweł Sanguszko wojewodzic wołyń. konsekr. Kobielski biśk. Łucki., po supressyi Misjonarzy około r. 1848 pozostał parafialnym.

Filia: Sudyłków m. Był tu dawniej Klasztor Bernardynów supprymowany przed r. 1726.

Kaplice: 1) Szepetówka m. (przy Kąpielach mineralnych) po r. 1858.
2) Horodyszcze w. (kaplica — był tu dawniej) Klasztor Karmelitów trzewiczkowych fund. 1662 przez Jana Łagroszeńskiego z żoną Apolonią Horodyską, wymurował 1746 Lubomirski podstoli Kor.; poświęcał i konsekrował 1782 Jan Chryzostom Kaczkowski sufrag. Łucki. Po supressyi Klasztoru w r. 1832 obrócony na monaster czerńc prawosławnych. — Był tu cudowny obraz N. Marzi P. — R. 1726 parafia.
3) Kosa-Rzesniowka.
4) Bejzymy, do r. 1858.

4. Zastaw wołyński m. Kościół 4 klas. S. Jana, (chrzc. murow.), dawniej parafialny erygow. 1599 Janusz Książe Zastawski wojewoda wołyń.; po spaleniu przez Kozaków, odnowił 1741 Paweł Sanguszko wojew. wołyńs. Konsekr. Kobielski biśk. Łucki. Są tu w ołtarzach piękne obrazy: Chrzest Chrystusa przez Lelio Orsi, i Chrystus błogosławiący dziatki przez Carlo Dolce.

Kaplica: Płużno. (w Zastawiu)

Kościół i Klasztor Karmelitów trzewiczkowych (zniesiony przed r. 1830, dziś ruiny.

5. Zasław wołyński m. Kościół murow. S. Michała (2 klas.) z Klasztorem Bernardynów, fund. 1602 Janusz Książe Zasławski woje-woda wołyń., odrestaurował 1727 Paweł Sanguszko marszałek w. lit. konsekr. 1744 Franc. Kobielski biskup Łucki: Są tu obrazy Czechowicza. Istnieje dotąd. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P. i cudowny Krucyfix.

6. Butowce Kość. paraf. (4 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzy-ża, parafia nie istniała 1726; kościół paraf. wystawił 1808 Przy-łucki starosta piotrkowski.

Kaplice: 1) Butowce na cmentarzu.
2) Malki.

7. Ostropol Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Barbary, parafia nie istniała 1726; kościół paraf. wybudował 1776 Książe Lubomirski, odnowił 1858 Dorożyński, poświęcony 1872

Kaplice: 1) Kisiele.
2) Ładyka czyli Ładyky.
3) Czarna, po r. 1858.
4) Żytyn, po r. 1858.
5) Marcinówka, po r. 1858.

8) Łabuń m. Kość. paraf. (4 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P., parafia nie istniała 1726; kościół paraf. wystawił r. 1731 Józef Książe Lubomirski, i przy nim 1745 Klasztor Kar-melitów trzewiczkowych fundował; poświęcił 1800 Kazakowski suffragan. Po suppressyi Klasztoru 1832 Kościół został parafialnym.

Filia: Hrycyów m., do r. 1858 Kaplica.

Kaplice: 1) Łabuń na cmentarzu.
2) Moskalówka po r. 1858.
3) Kuskow, do r. 1858.
4) Mikulin, do r. 1858.
5) Małe Kalenicze, do r. 1858.

9. Miropol Kość. paraf. (5 klas.) murow. ś. Antoniego Padewsk.; parafia nie istniała 1726; Kościół wybudował 1820 Rostworowski; Konsekr. 1828 Podhorodeński sufrag.

Kaplica: 1) Miropol na cmentarzu.

10. Stawuta m. Kość. paraf. (5 klas.) murow. ś. Doroty; parafia nie istniała 1726; Kościół wystawił 1848 czyli 1845 Eustachy Książe Sanguszko, konsekr. biskup Borowski.

Kaplica: 1) Stawuta na cmentarzu.

Dekanat Staro-Konstantynowski.

1. Stary Konstantynow m. Kość. paraf. murow. (3 klas.) ś. Jana Chrzcic. z Klasztorem Kapucynów dotąd istniejącym, fund. 1751 Janusz Książe Sanguszko; konsekr. 1778 Komarnicki sufrag. Fucki.

Kościół i Klasztor Dominikanów w Starym Konstantynowie fund. 1613 Janusz Książe Ostrogski Kasztelan Krak.; suprym. 1832, r. 1726 przy tym parafia.

Kaplice: 1) Stary Konstantynow na cmentarzu.
2) Samczycki.
3) Samczyńce,
4) Semerynki.
5) Eliaszowka, r. 1886.
6) Skworodki.
7) Michałkowce, po r. 1858.
8) Kobyli; po r. 1858.

2. Bazalia m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. ś. Trójcy, erygow. 1586, odbudował 1760 Broniszewski proboszcz.

Filia: Tereszki.

Kaplice: 1) Bazalia na cmentarzu.
2) Koszelówka.
3) Topowce do r. 1878.
4) Zozulince wielkie.
5) Mońki.

6) Łazuczyn po r. 1858.
7) Korczówka po r. 1858.
8) Wecherzyńce po r. 1858.

3. Kulczyny m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. ś. Bartłomieja; r. 1726 parafia ta niemiała dotacyi; kościół zbudował 1795 Ponia-towski jenerał, poświęc. 1798 r. Dzięguiowski. – dor. 1726 był filią do Zbaraża.
Kościół i Klasztor Dominikanów w Kulczynach istniał już r. 1763; supprym. 1832.
Filia: Krasiłów m. z kościołem konsekrowanym.
Kaplice: 1) Jaworowce.
2) Maniowce.
3) Antoniny.
4) Rosołowce, tylko r. 1873.
5) Kulczyny na cmentarzu.

4. Wołoczyska m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. ś. Trojcy. fund. 1722 Józef Potocki wojewoda kijow., odrestaur. 1813 hr. Moszyński, konsekr. 1813 Podhorodeński sufrag. łucki.
Kaplice dwie: 1) Wołoczyska na cmentarzu.

5. Kupiel Kość. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia ś. Maryi; r. 1726 niebyło tu parafii a miejsce należało do parafii Ozochowce; kościół zbudow. 1847 (czyli 1815) Anna Poniatowska.
Kaplice: 1) Kupiel na cmentarzu.
2) Kloniny.

6. Teofipol czyli Teofilpol dawniej Czołhań Kość. paraf. (4 klas.) murow. ś. Trojcy z klasztorem Trynitarzy fund. 1738 Teofila z Sie-niawskich Jabłonowska chorążyna koron.; od r. 1736 parafia; kościół odrestaur. 1847. Po supresyi Trynitarzy r. 1832 pozostał parafią. (r. 1726 należał do para-fii Lachowce.)
Kaplice: 1) Teofipol na cmentarzu.
2) Leduchówka.
3) Gabryelówka czyli Hawrylówka.

Ozochowce czyli Ozigowce Kościół paraf. (5 klas.) mur. Znalezienia S. Krzyża, fund. 1726 Michał Książe Wiśniowiecki Kamlez w. lit.; zniesiony po r. 1858.

Dekanat Krzemieniecki.

1. Krzemieniec m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Stanisława biśk. fund. 1539 Bona królowa pol.; r. 1607 zaprowadził przy nim Klasztor Franciszkanów Marcin Szyszkowski biśk. łuck.; po suppressyi klasztorów, pozostał parafialnym, odrestaurowany 1854.
Kościół S. Piotra z Alkantary z Klasztorem Reformatów fund. 1760 Stanisław Potocki wojewoda poznań. na gruncie darowanym r. 1744 przez Feliciana Więckowskiego z Karbnika zydaczows. - supprymow. przed r. 1830.
Kościół i Klasztor Trynitarzy fund. 1764 przez Błędowskich z Przewiecki; - przenieśli się 1791 do Szumowiec.
Kościół i Kollegium Jezuitów, fund. 1720 Janusz Korybut Książe Wiśniowiecki Kasztel. Krak.; supr. 1783 i na liceum zajęte.

Kaplice: 1) Bereźce czyli Podbereźce.
2) Liźnia.

2. Radziwiłów m. kość paraf. (4 klas.) drew. P. Maryi Bolesnej; r. 1726 nie było tu parafii (tylko w miasteczku Krupiec), na miejscu dawnego Kościoła wystawił r. 1760 nowy x. proboszcz Moklak, poświęcony 1841.

Kaplice: 1) Radziwiłów na cmentarzu.
2) Leduchów.
3) Budki czyli Budy po r. 1858.
4) Krupiec m. na cmentarzu, r. 1726 była tu parafia.

3. Zampol dawniej Zamoszpol lub Hlorodyszcze tychomelskie m. kość. paraf. (4 klas.) mur. Przemienienia Pańskiego, fund. 1646 Kościół drewniany Janusz Mikołaj Książe Wiśniowiecki cufrag. wileński; odrestaur. 1723 Janusz Antoni Książe Wiśniowiecki wojew. krak.; wymurow. 1850, kon; sekr. 1860 Borowski biskup.

Kaplice: 1) Zampol na cmentarzu.
2) Tatarynowce.
3) Zahorce, Wołoskie.
4) Maklasze po r. 1858.
5) [redacted] Wołoskie.
6) Lachowce na cmentarzu.

4. Wiszniowiec m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Stanisława; r. 1726 niebyło parafii, kościół wystawił 1757 Jan Wniszech. – Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padewsk.

Kościół i Klasztor Karmelitów bosych w Wiszniowcu fund. 1645 Jeremiasz książe Wiszniowiecki, odrestaurował 1722 Michał Jerzy książe Wiszniowiecki; suprymow. 1832 i na cerkiew prawosławną przerobiono.

Kaplice: 1) Wiszniowiec na cmentarzu.
2) Wierzbowiec.
3) Olexiniec na cmentarzu, tylko w r. 1873. – R. 1726 Kościół parafialny S. Mikołaja – do r. 1858 parafia, niebyła.

5) Wyżgródek m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Ducha; r. 1726 niebyło parafii; Kościół wystawił 1793 Adam Rzyszczewski Kasztelan Łuckczow.

Filia: Musurowce.

Kaplica: 1) Łukowce do r. 1873. (Należały r. 1826 do parafii Szumsk)

6) Szumsk m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi wystawiła 1852 Ludwika z Tyszyńskich Mężyńska, Konsekr. 1860 biskup Borowski.

Kościół i Klasztor Franciszkanów w Szumsku fund. Daniel Zeto Malinski 1656; kościół wymurował 1705 Stanisław Maliński podczaszyc Wołyński, który 1715 Klasztor uposażył; suprymow. 1832 i na cerkiew prawosławną obrócony. – Cudowny obraz N. P. Maryi z tutejszego Kościoła dostał się po supresyi do Klasztoru Dominikańskiego w Podkamieniu.

Kaplice: 1) Szumsk na cmentarzu.
2) Brzykow.

Missya Jezuitów w Sutażu m. (należąca do Kollegium w Ostrogu) fund. 1640 przez Annę Chodkiewiczową, istniała jeszcze 1722; r. 1773 już nie było takowej

7. Białozórka m. kośc. paraf. (5 Klas.) murow. Zwiastowania N. Marji P. – r. 1726 niebyło tu jeszcze parafji (a miejsce należało do parafji Ozorkowce); kościół wystawił 1768 Adam Brzostowski kasztelan połocki.

Kaplica: 1) Białozórka na cmentarzu.

8. Kołodne kośc. paraf. (5 Klas.) murow. S. Marjana i Elżbiety; – r. 1826 niebyło tu parafji (miejsce należało do parafji Oprzątowce); kościół wystawił 1801 Adam Święykowski.

9. Katerynburg m. (dawniej część wsi Horynki), kośc. paraf. (5 Klas.) murow. S. Józefa; – r. 1726 niebyło tu parafji (miejsce Horynka należało do parafji Olesiniec); kościół wystawił 1792 Józef Wincenty Plater, zrestaurowała 1854–1877 Cecylja hr. Ozarowska.

Kaplica: 1) Horynka.

10. Łanowce m. kośc. paraf. (5 Klas.) murow. Wniebowzięcia N. Marji P. – r. 1726 niebyło tu parafji (miejsce należało do parafji Jampol); kościół wystawił 1857, konsekr. 1860 biskup Borowski.

Filia: Napadowka.

Kaplice: 1) Łanowce na cmentarzu.

2) Domaninka, czyli Brezanka drewniana Kaplica fund. 1800 Jerzy Wyhowski podczaszy podol. – jest tu cudowny obraz N. P. Marji Częstochowskiej. (Ob. Stecki: Wołyń. II. str. 414)

3) Kornaszówka, po r. 1858.

11. Szumbar w. kośc. paraf. (5 Klas.) drewn. S. Trójcy, z klasztorem Trynitarzy fund. 1727 Franciszka z Horbowa Błędowska miecznikowa nowogrodzk. Trynitarze r. 1764 przenieśli się do Krzemieńca, lecz r. 1891 nazad do Szumbaru powrócili, r. 1832 supprymowani, kościół drewniany odrestaurowano 1858 ze składek. (r. 1726 należał do parafji Szumsk.)

Kaplice: 1) Zahajce.

2) Borkowce po r. 1858.

12. Dederkały wielkie w. kość. paraf. (3 klas.) murow. Znalezienia Św. Krzyża, z Klasztorem Reformatów dotąd istniejącym. Pierwotny kościół drewniany i klasztor fund. 1735 Antoni Wyszpolski podczaszy mozyrski; wymurował 1760 (czyli raczej 1782) Michał Preis sędzia ziemski krzemieniecki z żoną Teresą; konsekrow. 1782 Kaszkowski sufr. (R. 1726 Dederkały leżały w parafii Szumsk.) – Jest tu cudowny obraz P. Jezusa ukrzyżowanego.

Kaplice: 1) Sadki
2) Szuńki, po r. 1858.

Kościoły Biskupstwa Łucko-Żytomirskiego roku 1886.

B) Żytomirska Dyecezya. r. 1886.

(dawna Kijowska)

Dekanat Żytomirski. (gubern. wołyńsk.)

1. Żytomierz miasto gubern. kościół katedralny i parafialny S. Zofii, murowany (3 klas.). Samuel Ozga biskup kijowski przeniósł tu r. 1724 katedrę z Kijowa i zaczął r. 1737, a podług innych r. 1746 kościół murować, który r. 1757 biskup Kajetan Sołtyk dokończył; konsekrow. d. 30 Sierpnia 1803 Kasper Lieniszewski bisk. łucki.

Filia: Wysokie istn. 1857 – 1873 = r. 1885 nieistn.

Kaplice: 1) Żytomierz na cmentarzu paraf. S. Stanisława bisk.
2) Żytomierz na cmentarzu starym S. Mikołaja.
3) Diwoczki.
4) Szczenios.
5) Zorokow.
6) Łowkow istn. 1857 = r. 1873 nieistn.
7) Żytomierz, Kaplica Sióstr miłosierdzia, istn. 1857 = r. 1873 nieistn. fund. Józef Andrzej Załuski biskup kijow.

Żytomierz, kościół seminaryjski S. Jana z Dukli, murow. (czynny) dawniej klasztor (Bernardynów) fund. 1761 Jan Kajetan Zliński starosta żytomir. na gruncie darowanym przez Augusta III, po supresyi odbudow. 1823 czyli 1828.

Żytomierz: Rezydencya Jezuitów, supr. fund. 1724 Kazimierz Stelki Kuszt. kijow., supr. 1773, dziś więzienie

2. Lubar (dawniej Lubartów), kośc. paraf. S. Michała i Jana Nepom. (2 klas.) murow. z Klasztorem Dominikanów fund. 1634 Stanisław Lubomirski wojew. ruski. Kościół wymurowany przez Księcia Lubomirskiego, konsekr. 4 sierpn. 1765 Józef Andrzej Załuski biśk. Kijow. supr. po r. 1858, został parafjalnym. – Są tu cudowne obrazy: P. Jezusa ukrzyżowanego i N.P. Marji.

Filie: 1) Wolica wielka – r. 1858 była jeszcze kaplicą.
2) Nowa Czartorya – supryn. po r. 1878.

Kaplice: 1) Lubar na cmentarzu paraf.
2) Pedyńki.
3) Motowidłówka.
4) Wyszczykusy.
5) Wolica.
6) Wygnanka powstała po r. 1873.
7) Seweryny, istn. 1873, dziś nie istn.

3. Puliny kośc. paraf. (3 klas.) drewn. S. Jana Nepom. wystawiony r. 1796, konsekr. 1796 prałat Zarowski. – Jest tu cudowny obraz Zbawiciela.

Kaplice: 1) Puliny na cmentarzu paraf.
2) Lokostówka.
3) Baracze.
4) Dawidówka.
5) Szczerbiny, istn. po 1858, r. 1873 nie istn.

4. Cudnow miasteczko, kośc. paraf. (3 klas.) Znalezienia S. Krzyża, murow. fund. 1749 Gorczyński oficyał Kijow., konsekr. 1762 Józef Andrz. Załuski biśk. Kijow. – Jest tu cudowny obraz P. Jezusa na Krzyżu.
Kościół S. Jana Nepom. z rezydencyą, a od r. 1782 z Konwentem Bernardynów supryn. 1832.

Filia: Romanow

Kaplice: 1) Cudnow i druga na cmentarzu paraf.
2) Bratalów.
3) Karpowce.

5. Krasnopol wieś, kość. paraf. (3 klas.) drewn. S. Michała, fund. 1751 Bartłomiej Gizycki kasztelan wyszogrod. [konsekr. 1751 Kajetan Sołtyk biśk. Kijow. – Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi. [odrestaur. 1781 Kajetan Gizycki.

Filia: Januszpol.

Kaplice: 1) Januszpol na cmentarzu paraf.
2) Wołoczki r. 1858 był filią – dziś kaplicą.
3) Haliówka.
4) Stetkowce.
5) Burkowce.
6) Nosówki, i druga na cmentarzu tamże.

6. Kotelnia w. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Antoniego Padewsk., fund. 1781.

Kaplica: 1) Kotelnia na cmentarzu paraf.
2) Andrusówka istn. 1858, dziś nie istn.

7. Trojanow w. kość. paraf. (4 klas.) drewn. S. Kazimierza, fund. 1751 Woronicz podkomorzy kijowsk. konsekr. K. Sołtyk biśk. kijow.

Kaplice: 1) Trojanow na cmentarzu.
2) Pilipy.

8. Leszczyn w. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trojcy, fund. 1805 Józef Polanowski stolnik przemyśl., poświęc. [illegible] 1806 Redyg prałat żytomir., konsekr. Borowski biskup. – (dawniej było tu Opactwo Bazylianów unickie)

Kaplice: 1) Leszczyn, na cmentarzu.
2) Iwankow.

9. Kodnia Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Poczęcia N. P. Maryi, zbudow. 1827.

Kościół i Klasztor Augustyanów fund. 1646, supr. 1833.

Kaplice: 1) Kodnia na cmentarzu paraf.
2) Lachowce.

10. Żwnica m. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Jana Chrzciciela, wyb. fund. 1826 Józef baron Chaudoir, poświęc. 1839 Białobłocki Kanonik. - Przy tu rezydencya Franciszkanów fund. 1983 Józef Czaj. zecki Starosta Katolicki - supr. 1833.

Kaplice: 1) Żwnica na cmentarzu
2) Wolica-Zarubieniecka; r. 1858 nie istn. jeszcze

Dekanat Owrucki. (gubern. wołyńsk.)

1. Wieledniki Kość. paraf. (3 Klas.) drewn. S. Trójcy, fund. 1652 Potocki, poświęc. 1799 Kaliński Kanonik.

Kaplice: 1) Wieledniki na cmentarzu.
2) Pliszczówka.
3) Lubiny, istn. 1853, r. 1885 nie istn.

2. Uszomierz Kość. paraf (3 Klas.) murow. S. Mikołaja (dawniej Podwyższenia S. Krzyża) zbudow. 1844 Nowowiejski, Konsekr. 1847 p. tatat Łowecki jeneralny wikaryusz.

Kościół i Klasztor Karmelitów trzewiczkowych fund. 1772 Antonina z Bohuszów Wojnarowska podstolina Kijows. z Anną z Młodeckich Dubrawską podstarościną owrucką, suprym. 1832.

Filia: Jahodenka (po r. 1857).

Kaplice: 1) Uszomierz na cmentarzu paraf.
2) Złobicze.
3) Chołostiany.
4) Białock.
5) Piskow.
6) Krowszczyzna (r. 1885 nie istn.)
7) Wremichodka (tylko r. 1873 istn.)

3. Owrucz m. kość. paraf. (4 Klas.) murow. Wniebowzięcia P. Marji z klasztorem Dominikanów fund. 1628 Łukasz Witowski cześnik kijow. a podług innych fund. 1638 Samuel Laszcz starosta owrucki; podług Okolskiego miał już istnieć w XIII w. za czasów Św. Jacka. Kościół odbudowany 1760 przez Dominikanów – po supresyi klasztoru kościół został parafjalnym już r. 1807.

Kościół i Collegium Jezuitów w Owruczu, założył pierwotnie r. 1671 Alexander Zgray Zelec oficyał kijowski jako Rezydencyą we wsi Xawierowie czyli Xawerówce; przeniesieni ~~przed~~ r. 1678 ~~zdąco~~ do Owrucza, już r. 1759 tworzyli Collegium – suprym. 1832 a na ich miejsce osadzeni Bazylianie unici.

Kaplice: 1) Owrucz na cmentarzu i druga w więzieniu zam: Kowem.
2) Hunicze
3) Ludwinów po r. 1857 powstała.
4) Rakowszczyzna po r. 1857 powstała.

4. Toporzyszcze kość. paraf. (4 Klas.) drewn. S. Sekli, fund. 1699, na nowo wystawiony 1841 ze składek, poświęc. 1846.

Kaplice: 1) Toporzyszcze na cmentarzu.
2) Horoszki.
3) Hołowin.
4) Saty.
5) Czerniachów fund. po r. 1857.
6) Turczynka fund. po r. 1857.

Klasztor Karmelitów trzewiczkowych w Toporzyszczu fundowany w XVIII wieku, supryn. 1832.

5. Narodycze nowe kość. paraf. (5 Klas.) drewn. S. Sekli, fund. 1748 Michał Sanusza chorąży kijow z klasztorem Karmelitów bosych, po supressyi przed r. 1830 został kościołem parafjalnym, odbudowany r. 1857 ze składek.

Kaplice: 1) Narodycze nowe na cmentarzu.
2) Xawerówka.
3) Rudnia - Bazarska.
4) Mezyliszy, po r. 1857.
5) Ważów " "
6) Chrystynów " "

Klasztor Augustyanów (Siedmiu Boleści N. Maryi) w Narodyczach fund. 1765

6. Olewsk zwyli Olesk m. Kość. paraf. (5 klas.) drewn. Podwyższenia S. Krzyża. fund. 1678 69 Jan Karol Niemierycz, z Klasztorem Karmelitów trzewiczkowych; po supresyi klasz. toru r. 1832 został Kościołem paraf. pogorzał r. 1868, odbudowany r. 1877 i poświęcony przez Ludwika Brink biskupa.

Kaplice: 1) Olewsk na cmentarzu.
2) Wójtkiewicze.
3) Radowel, po r. 1857.
4) Rokitne. " "
5) Jurów. " "
6) Justynbor " "

Dekanat Kijowski. (gubern. Kijowsk.)

1. Kijow miasto gubern. Kość. paraf. (1 klas.) murow. S. Alexandra papieża, fund. 1794, wymurow. 1817 ze składek parafian, konsekr. 1849 Hołowiński biskup.

Kaplice w Kijowie 1) na cmentarzu. 2) w Gimnazyum pierwszem. 3) w Instytucie żeńskim szlacheckim.

Klasztory: a) Dominikanów (S. Mikołaja) fund. 1228 Św. Jacek, przez Księcia Włodzimierza r. 1233 zniesiony, powtórnie b) Dominikanów (N. P. Maryi) fund. 1626 Stefan Aksak starosta ostrzejski, r. 1648 zniesiony; w monasterze prawosławny Frołowski zamieszkuje.

6) Dominikanów N. P. Maryi fund. około 1812 i Exprym. 1832.

c) Bernardynów (Wniebowzięcia N. Maryi) fund. 1623 Krzysztof Sulimowski, dotował Alexander Sokołowski biskup Kijow. (1636+1644), zniesiony 1648. F

1) Jezuitów Collegium fund. 1620 (12) Bogusław Boża Radoszewski biśk. Kijow. w Chwastowie, przeniesieni zaraz 1620 do Kijowa, zniesieni 1649.

2. Białocerkiew m. Kośc. parafj. (3 klas.) murow. P. Jana Chrzcic. istn. 1730, fund. Jabłonowskich, dawniej Jezuitów, drewniany, r. 1816 (wymurowany) r. 21 Jan Franciszek, Konsekr. 1827 biskup Kamieńko.

Kaplice: 1) Białocerkiew na cmentarzu.
2) Połyówka.
3) Wólka-Połowiecka czyli Połowiecka wielka.
4) Jeziorno, po r. 1857.

Klasztory w Białejcerkwi: a) Augustyanów fund. 1667 Jan Stachurski Komendant, istniał krótko. b) Jezuitów Missya istniała już 1722, supr. 1772.

3. Młotowidłówka (dawniej Hulaniki) m. Kośc. parafj. (4 klas.) murow. P. Anny, zbudował 1817 Rulikowski, Konsekr. 1858 Kasper Borowski biśk. Łucki.

Kaplice: 1) Maryanówka.
2) Wasków po r. 1858.

4) Rzyszczów Kośc. parafj. (5 klas.) murow. P. Trojcy, pierwotnie drewniany z Klasztorem (rezydencya) Trynitarzy fund. 1765 Stanisław Szczeniowski starosta trechtymir. z żoną Urszulą Butostawską, wymurowali r. 1817 Trynitarze, poświęcił Kijowski archidyakon Piotrowski, po supressyi w r. 1832 Klasztoru, został parafjalny, Konsekr. 1851 Kasper Borowski biśk. Łuck. – Jest tu cudowna Statua P. Jezusa Nazareńsk.

Filia: Kaniow. Tu była Missya Jezuitów.

Kaplice: 1) Rzyszczów na cmentarzu.
2) Łozowiczniki, po r. 1857.
3) Nikołajówka.
4) Kozin.
5) Lije.
6) Kazarynówka.
7) Brycki wielkie.
8) Romaszki.
9) Czornisze.
10) Miedwedówka.

11) Sulińce.
12) Sandry po r. 1857.
13) Sieniawa " "

5) Wasylow w. Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, istniał 1787, na nowo postawiony 1845, konsekr. 1850 Borowski biskup.

Kaplice: 1) Wasylow na cmentarzu.
2) Husaczówka.
3) Kopaczów.

6) Makarów Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. istniał r. 1754, odbudowany 1836.

Kaplice: 1) Makarów na cmentarzu.
2) Borodziańka.
3) Rubiczówka.
4) Andrzejówka.

7) Rokitno m. Kość. paraf. (5 Klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi, wystawiony r. 1815 przez Borkowskiego komisarza białostockiego, poświęcił Kanonik Godlewski 1818; r. 1781 był jeszcze Kaplicą — Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy.

Kaplice: 1) Rokitno na cmentarzu.
2) Nastaszka.
3) Sieniawa po r. 1857.

8) Byszow Kość. paraf. (5 Klas.) drewn. N. P. Maryi Różańcowej, fund. 1647 Anna Karlińska podkomorzina Kijowska, z klasztorem Dominikanów, a podług Szematyzmu fund. 1647 Anna Witowska; konsekr. 1751 Kajetan Sołtyk Koadjutor Kijow. Po zniesieniu Klasztoru w r. 1832, został parafialnym.

Kaplica: 1) Byszow na cmentarzu.

9) Fastów (dawniej Nowy-Wereszczyn czyli Faustów albo Chwastów) m. kość. paraf. (3 klas.) drewn. Podwyższenia S. Krzyża, zbudow. istniał r. 1745 1791, poświęcał Cieciszewski biskup. Łuck. — Jest tu cudowny obraz P. Jezusa na Krzyżu.

Kaplice: 1) Fastów na cmentarzu.
2) Suszczany po r. 1857.

Klasztory w Fastowie: a) Bernardynów fund. 1638 Ale: Ksander Sokołowski biskup Kijow. zniesiony r. 1649. —
b) Jezuitów Collegium fund. r. 1612, przed r. 1620 (12) biskup Bogusław Baxa Radoszewski, r. 1622 (19) przeniesione do Kijowa. [illegible] Aleksander Zelec ofiarł Kijów.

Dekanat Radomyślski.

1. Brusiłów kość. paraf. (2 klas.) murow. S. Ducha z Klasztorem Kapucynów fund. 1790 Feliks Czacki podczaszy koron., konsekr. 1796 Kasper Cieciszewski biskup. Kijow. supr. po r. 1856, został paraf.

2. Korostyszew kość. paraf. (4 klas.) murow. Narodzenia P. Maryi fundow. r. 1609, odrestaur. Filip hr. Elizar, poświęc. 1786 Kanonik Kulikowski, konsekr. 1858 Borowski biskup. — Jest tu cudowny obraz Bł. P. Maryi.

Kaplice: 1) Korostyszew na cmentarzu.
2) Starosielce.
3) Berezówka.
4) Produbówka
5) Stawki.
6) Wilenka.
7) Teśnówka.

3. Chabne kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi, istniał r. 1633, odbudow. r. 1860.

Kaplica: 1) Chabne na cmentarzu.

4. Iwaników kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi, zbudow. 1759 Rozalia Poniejowa strażnikowa w. ks. litews., poświęc. 1820 Tafiłowski kanonik

5. Wyszewicze kość. paraf. (5 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi, zbudow. 1820 Oskierko

Filia: Radomyśl.

Kaplica: 1) Krzyżek z cudownym obrazem S. Antoniego.

6. Malin m. kość. paraf. (5 klas.) drewn. Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi z klasztorem (Residencya) Augustyanów fund. 1784 Ignacy Kordysz pisarz ziemsk. winnick. poświęc. 1784, Ksiądz Zakrzewski, po supresyi przed r. 1830 został paraf., konsekr. 1884 Lubowidzki sufrag. żytomir.

Kaplice: 1) Mircza.
2) Antonówka, zniesiona po r. 1873
3) Justynówka, fund. przed 25 r. 1828; zniesiona r. 1886.

7. Rozważów kość. paraf. (5 klas.) drewn. S. Jana Nepom. wystawił 1803 Rybiński, zrestaurow. 1844.

Kaplica: 1) Rozważów na cmentarzu.

8. Horbułów kość. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, pierwotny zbud. 1796 (Św. Wawrzyńca), teraźniejszy odbudow. r. 1857.

Kaplica: 1) Czajkówka po r. 1858.

9. Czarnobyl kość. paraf. (5 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi zbudow. 1757, poświęcony 1851.

Kaplica: 1) Czarnobyl na cmentarzu.

Klasztor Dominikanów w Czarnobylu fund. 1626 Łukasz Sapieha z żoną Kmicianką, zniesiony 1832.

Dekanat Berdyczowski.

1. Pohrebyszcze m. kość. paraf. (2 klas.) murow. Niepoka-lanego Poczęcia P. Maryi, istn. 1754 (zyli 1654), zbudow. 1864 Adam hr. Rzewuski, konsekr. 1868 biskup Borowski. – Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi Częstochowskiej. (wystaw. drewn. 1754 Michał Kazimierz ks. Radziwiłł wojew. wileń. dreptaurow. 1817)

Filia: Stiskow m.

Kaplice: 1) Pohrebyszcze na cmentarzu drewn.
2) Czerniawka czyli Czerniowce w.
3) Spiczyńce m. 4) Borkowce istn. r. 1864.

2. Berdyczow kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Barbary, zbudow. 1826, ze składek, ~~poczęty~~ konsekr. 1841 Piwnicki biskup.

Kaplica: 1) Berdyczow na cmentarzu paraf.

3. Berdyczów Kościół pokarmelitański (3 klas), murow. N. P. Maryi, fund. r. 1630 ~~[illegible]~~ wraz z klasztorem Karmelitów bosych Janusz Tyszkiewicz wojewoda Kijows. starosta żytomir. w zamku; podziemną część (kryptę) wymurował ten-że r. 1634, górną część zbudowana ze składek i konsekr. 1754 przez Kajetana Soltyka koadjutora Kijowsk.; r. 1867 supryzowano klasztor, tylko kościół zostawiono. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P. ukoronowany r. 1752 koroną przez Benedykta XIV przysłaną, i po skradzeniu koron dawnych, powtórnie r. 1851 za dekretem Piusa IX.

Kaplice: 1) Berdyczow na cmentarzu poklasztornym.
2) Lemiesze.
3) Hołotki.

4. Lipowiec kość. paraf. (3 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. (dawniej S. Trojcy), istniał jako paraf. (erygow. r. 1805 Łukasz Strutyński starosta horodelski;) odbudow. 1863 ze składek.

Kaplice: 1) Lulińce.
2) Troszcza.
3) Napadówka.

5. Bilitówka kość. paraf. (3 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, zbudow. 1777 Maria Księżna Radziwiłłowa, odrest: taurow. 1813 hr. Potocki, poświęcił Kanonik Staroszkiewicz.

Kaplice: 1) Bilitówka na cmentarzu.
2) Wecherzyńce-Wołoskie.

6. Machnówka kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Jana Nepom. zbudow. 1794 Prot hr. Potocki, konsekr. 1859 Borowski biśk.

Kaplice: 1) Machnówka na cmentarzu.
2) Chazyn.
3) Terechowa.
4) Policzyńce, zniesiona po r. 1873.

Klasztor Bernardynów w Machnówce fund. 1628 Janusz Tyszkiewicz wojew. Kijow. — zniesiony 1649.

7. Białopol kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Antoniego Padew. zbudow. 1751, odrestaur. 1815 hr. Tyszkiewicz, konsekr. 1857 Borowski biśk. — Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padew.

Filia: Chałaimgródek.

8. Łozów kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Piotra i Pawła, fund. 1798 Kozłowski senator

Filia: Dołżek (konsekrow.) murowan. r. 1825 kaplica.

Kaplica: Oczeretna po r. 1858.

9. Ilińce kość. paraf. (4 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, zbudow. 1785 Ksiądz Sanguszko, konsekr. 1856 Borowski biśk.

Filie: 1) Daszów.
2) Sitkowce.

Kaplice: 1) Ilińce na cmentarzu.
2) Jakubówka.
3) Sinarnia.

Zamieszkały Klasztor Reformatów z parafią istn. 1803, supryn. 1832. (założony por. 1760)

10. Samhorodek, kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Wincentego a Paulo, zbudow. 1822 Koncaryński, konsekr. 1862 Borowski biśk.

Kaplice: 1) Samhorodek na cmentarzu.
2) Łopatyn.

11. Wachnowka Kość paraf. (5 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, na nowo zbudow. 1866 parafianie, Konsekr. 1868 Borowski biskup.; parafia od r. 1804.
Filia: Przyłuki, do r. 1834 parafia.
Kaplice: 1) Wachnówka na cmentarzu.
2) Piotrówka.

12. Bratów Kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Stanisława biśk., parafialny od r. 1771, wybudow. 1845 parafianie. (należał do dawnej Dyecezyi Łuckiej Offycyalat Bratawski)
Filia: Mierzwin.
Kaplice: 1) Żywotów.
2) Sołohubówka.
3) Oziczna.

Dekanat Skwirski.

1. Różyn Kość. paraf. (3 klas.) murow. Bożego Ciała, zbudow. 1809 hr. Kalinowski, poświęc. 1817.
Kaplica: Różyn na cmentarzu.

2. Wołodarka Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Michała, pierwotnie drewnian. wystaw. r. 1641, teraźniejsza wybudow. 1824, Konsekr. 1862 Borowski biśk.
Filia: Rudesioło po r. 1858.
Kaplice: 1) Wołodarka na cmentarzu.
2) Antonów.
3) Worobiówka.
3) Tchorówka.
4) Pustowarnia.

3. Didowszczyzna Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, zbudow. 1817 Chojecki.
Kaplice: 1) Didowszczyzna na cmentarzu.
2) Łuczyn.
3) Kornin.

4. Nowosielica Kość. paraf. (4 Klas.) murow. S. Jerzego, zbudow. 1821 Biliński.

Kaplice: 1) Romanowska do r. 1858 była filią.
2) Czubińce po r. 1858 nie istnieje.

5. Topory Kość. paraf. (5 Klas.) murow. S. Trojcy, zbudow. 1800 Konopacki, poswiat 1803 x. Żelichowski.

Kaplica: Topory na cmentarzu.

6. Borszczajów Kość. paraf. (5 Klas.) drewn. S. Józefa, zbudow. 1786, restaur. 1856.

Filia: 1) Nowosiełki, po r. 1858 utworz.
2) Rudesiolo, po r. 1858 nie istnieje.

Kaplice: 1) Bystrzyk.
2) Dowhaliówka, po r. 1858.

7. Pawołocz Kość. paraf. (5 Klas.) murow. Wniebowzięcia N. P. Maryi, istniał 1779, wybudow. nowy 1852 proboszcz Romanowski.

Filie: 1) Wierzchownia do r. 1858 tylko kaplica.
2) Jerczyki większe do r. 1858 tylko kaplica.

Kaplice: 1) Pawołocz na cmentarzu.
2) Trubiew po r. 1858.
3) Makarów po r. 1858.

Klasztor Bernardynów w Pawołoczy zburzony r. 1649 przez Kozaków.

8. Skwira Kość. exkursalny, przydzielony do parafii Pawołocz, murow. S. Jana Nepomuc. wystawiony r. 1855 kosztem Cecylii Księżny Radziwiłłowej, poswięcony 1855, przedtém nie istniał.

9. Wczorajsze Kość. paraf. (– Klas.) murow. Narodzenia P. Jezusa, zbudował 1834 Kasp. Iwanowski, poswięc. 1835 x. Boruchowski

Kaplice: 1) Spiczyńce.
2) Klizgórce.
3) Czarnorudka po r. 1858.

10. Chodorków, kośc. paraf. z istniejącym Klasztorem Kapucynów (3 klas.) J. Kajetana, fund. 1763 Kajetan Rościszewski scholastyk kijowsk., kościół wystawił tenże 1788., od r. 1832 został parafialnym (po zniesieniu Dominikanów)

Kaplice: 1) Chodorków na cmentarzu.
2) Krzywe.
3) Werbów.
4) Zarubińce.

Klasztor Dominikanów w Chodorkowie fund. 1742 Franciszek Hlotostawski, przy nim parafia, supryn. 1832.

Dekanat Hlumański.

1. Stawiszcze kośc. paraf. (3 klas.) murow. J. Frójcy, zbud. 1798 Franciszek Xaw. hr. Branicki, konsekr. 1824, sufragan Kamionko, parafia od r. 1750.

Kaplice: 1) Sabadasze.
2) Buzówka.
3) Bahwa.
4) Olszany.
5) Bohmatów.
6) Zasztow, istniała wr. 1873 tylko.

2. Tetyjów kośc. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi, zbudow. 1802 hr. Ostrowski. (do dawnej Dyec. czyli Łuckiej-Officyan Tut Orsztawski)

Kaplice: 1) Tetyjów na cmentarzu. r. 1886.
2) Wysokie r. 1886 i 1858.
3) Czołnowica. 4) Dowhaliówka. 5) Bohajowka istn. do r. 1858

3. Bohusław kośc. paraf. (4 klas.) murow. J. ~~Nacziolacia kośc.~~ (Władysława króla), parafialny od r. 1738, zbudow. 1832 Władysław hr. Branicki.

Filie: 1) Korsuń.
3) Jahańcza.

Kaplica: 1) Bohusław na cmentarzu.

4. Koszowata kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Józefa, zbudow. 1812 Młodecki, poświęc. 1813.

Kaplice: 1) Taraszcza.
2) Popówka, kaplica murowana.

(do dawnej Dyecezyi Łuckiej - Offizyalat Brastawski)

5. Hłuszań m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi, zbudow. 1778 hr. Potocki, konsekr. 1858 Borowski biskup.

Filie: 1) Pieniążków.
2) Zielony róg do r. 1873 tylko kaplica.

Kaplice: 1) Leszczynówka.
2) Ryżawka.
3) Szukajwoda.
4) Werchniaczki.
5) Oradówka tylko do r. 1873.
6) Siennica tylko w r. 1873.
7) Podwysokie tylko w r. 1873.

(do dawnej Dyecezyi Łuckiej - Offizyalat Brastawski)

7. Piatybraty m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Wincentego Feret., zbudow. 1827 - 1842 Rogoziński, konsekr. 1850 Borowski biskup.

Kaplice: 1) Nenadycha.
2) Szulaki.

(do dawnej Dyecezyi Łuckiej - Offizyalat Brastawski)

8. Monasterzyszcze kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Dyonizego biskupa parafialny od 1743, zbudow. 1853 Podoski, konsekr. 1856 Borowski biskup.

Filie: 1) Kniaża-Krynica.
2) Koneta.

Kaplice: 1) Lybulów - i druga tamże domowa w dworze Rogozińskiego.
2) Ochrymów.
3) Sarny do r. 1873.
4) Szabastówka.
5) Popówka.
6) Terlica.

Dekanat Zwinogródzki.

1. Zwinogródka m. kość. paraf. (3 klas.) murow. Opatrzności (dawn. Dyec. Łucka Bożej, zbudow. 1809 Sołtyk; parafia od r. 1766.
Filia: Talne, do r. 1858 Kaplica.
Kaplice: 1) Zwinogródka na cmentarzu
2) Wodzianitki.
3) Tołste
4) Olozana do r. 1873.
5) Berebisy " "
6) Onufryówka " "

2. Lisianka m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Józefa, z klasztorem (dawn. Dyec. Łucka) Franciszkanów fund. 1733 Teofila z Szaniawskich Jabłonowska chorążyna Kor., po zburzeniu przez Hajdamaków r. 1768, wystawiła r. 1801 Kościół murowany i klasztor z drzewa Teofila z Jabłonowskich Księżna Sapieżyna z synem Alexandrem; r. 1820 odrestaurowali Franciszkanie, których klasztor suprym. 1832. – Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padew.
Filia: Stebłów, do r. 1858 Kaplica.
Kaplice: 1) Lisianka na cmentarzu.
2) Ryzanówka.
3) Bohwa.
4) Czarna-Kamionka, do r. 1858.
5) Pawłowka, w r. 1873.

3. Smila kość. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi P., od r. 1733 parafia, wystawił 1818 Sowicki, poświęc. 1827. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P.
Filia: Czerkasy z klasztorem Dominikanów fund. 1643 Mikołaj Potocki wojewoda bracław., zniszczony przez Kozaków 1650. (do r. 1884 Kaplica tylko)
Kaplice: 1) Smila na cmentarzu.
2) Rotmistrzówka.

4. Złotopol kość. paraf. (4 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Marji P.; parafja od 1807, wystawiony r. 1861 ze składek, poświęcony 1861.

Kaplice: 1) Gliniana-Batka.
2) Ositniaczka.

(dawn. Dzierz. Łucka) 5. Antonówka w. kość. paraf. (4 klas.) murow. Imienia N. P. Marji wystawił 1804 Wróblewski, poświęc. 1816. (do r. 1824 Kaplica tylko)

Kaplica: Niedwiedówka.

6. Moszny m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Narodzenia N. P. Marji wystawił pierwotnie z drzewa r. 1754 Michał Kazimierz Książe Radziwiłł; wymurowany r. 1863, kosztem Elżbiety z hr. Branickich hr. Woronow

Filia: Międzyrzecz (Miżyrycze) m. fund. hr. Litta, ostatni dziedzic Łazowski.

Kaplica: Horodyszcze m.

Spis

Kościołów parafialnych i wsi do nich należących w Dyecezyi Kijowskiej. w r. 1764

I Dekanat Żytomirski.

1) Żytomierz miasto Królewskie, kościół parafialny, do którego przeniesiono katedrę Kijowską i czerniechowską.

1. Żytomierz miasto z Rudniami. 2 Staniszówka z attynencyjami. 3 Szumsko z Rudniami i attynenc. 4 Trojanow z Rudniami i attyn. 5 Buki. 6 Trykory. 7 Deneszе. 8 Hiłoko. 9 Szczerbiny. 10 Kamionka. 11 Nowopole. 12 Popławka z przyległościami. 13 Puliny. 14 Niesiołów. 15 Sokołów. 16 Kropiwna Rudnia. 17 Kurne z attynenc. 18 Trochowicze. 19 Wysokie. 20 Dziewoszki. 21 Zorokow. 22 Kołodyjowka. 23 Weresy. 24 Hłazynka. 25) Wyszopol z attyn. 26 Wackow. 27 Lowkow z Rudnią. 28 Kobelnia. 29 Wołosow. 30 Iwankow. 31 Leszczyn z attyn. 32 Lachowce. 33 Kodnia (z Klasztorem Augustianów). 34 Zuhusiłowka. 35 Tarynowka wielka z attyn. 36 Werteкijowka. 37 Horodyszcze. 38 Jankowce. 39 Wolica. 40 Dworzce. 41 Żelaźniak. 42 Lyngury. 43 Prazow. 44 Skomorochy. 45 Bitka z attyn. 46 Paromianka z przyległ. 47 Horopki. 48. Horoszeczki. 49 Ryżany. 50 Kropiwne. 51 Kowale z Rudnią. 52 Kamienny brod czerniechowski. 53 Andryjow. 54 Lisowszczyzna z attyn. 55 Czerniechow z attyn.

2) Cudnow miasto, kosciol parafialny murowany, inkorporowany do kościoła katedralnego.
1. Cudnow miasteczko oboje z przedmieściami. 2 Rudnia Jankielowa. 3 Rudnia Kazimierzowa. 4 Rudnia Borucho-wa. 5 Rudnia Leśna. 6 Rudnia Owszyjowa. 7 Rudnia Szytka. 8 Prywitow. 9 Hordyjowka. 10 Miropol nowy i stary. 11 Kamień. 12 Wroblowka. 13 Romanowka. 14 Korzorowka. 15 Szulajki. 16 Romanow. 17 Stolpow. 18 Serbinowka. 19 Huta. 20 Mieleńce. 21 Wojtowce. 22 Hliżyńce. 23 Manie. 24 Bratalow wielki. 25 Krasnosiołka. 26 Michałowka. 27 Wołosowka. 28 Karpowce. 29 Bezymowka. 30 Haliowka. 31 Wolicka. 32 Januszpol. 33 Froszcza. 34 Babuszki. 35 Siadaczówka. 36 Korowinie wielkie. 37 Korowinie małe. 38 Raszki. 39 Torczynowka. 40 Kniażyn. 41 Hoboczek. 42 Dydkowce. 43 Drychlow. 44 Piatka. 45 Zarębki. 46 Zaborzyce. 47 Jasnogród.
3) Lubar miasteczko, Kościoł parafialny pod zarządem Dominikanów mających klasztor.
1. Lubar miasteczko. 2 Hryniowce. 3 Ledynki. 4 Semenówka. 5 Rohuzna. 6 Moszanice. 7 Berezowka. 8 Wolica. 9 Motowiłowka. 10 Bratałów maly. 11 Biczowa. 12 Auratyn. 13 Kryjowka. 14 Stenkowce. 15 Tatarynówka. 16 Motoszki. 17 Krasnopol. 18 Bezpieczna. 19 Lichosiołka. 20 Borkowce. 21 Motruńki. 22 Kowolenki. 23 Chwilince. 24 Wyszczykusy. 25 Lipna. 26 Popaje. 27 Korabki. 28 Czortorya. 29 Boruszkowce. 30 Derewicze. 31 Dempkowce. 32 Gizowszczyzna. 33 Zytynie. 34 Seweryny. 35 Wiśniopol. 36 Ostropol. 37 Przewałuwka.
4) Berdyczow miasteczko; Kościoła parafialnego niema, tylko Krzyż wskazuje miejsce, gdzie stał takowy dawniej; parafia pod zarządem Karmelitów bosych, którzy tu mają klasztor.
1. Berdyczow miasteczko z przedmieściami. 2 Ryszkowce. 3 Nizgorczyki małe. 4 Machnówka. 5 Semenówka. 6 Wołczyrice. 7 Pikowice. 8 Brodecko. 9 Jasienowka. 10 Koziatyn. 11 Sołotwen. 12 Zurbińce. 13 Połowocka. 14 Siornaki. 15 Haliżynce.

16 Tatarzynowka mała. 17 Moszkowce. 18 Nikonowica. 19 Iwankowce. 20 Stachlowka. 21 Potodki. 22 Wojna. 23 Słobodyszcze. 24 Szwajkowka.

5) Białopole miasteczko (2 mil od Berdyszowa), Kościół parafialny.

1. Białopol miasteczko. 2 Kasperowka. 3 Kamień. 4 Synhajowka. 5 Piatyhorka. 6 Puzyrki. 7 Zahutynie. 8 Gadomie. 9 Gadomczyki. 10 Gurowce. 11 Wornyhorodek. 12 Zlepadowka. 13 Cyuchowce. 14 Jankowce. 15 Plachowa. 16 Paparówka, 17 Dzierżanówka. 18 Wojtowce. 19 Lubedynce. 20 Sawetki. 21 Czarnorudka. 22 Wytojajce. 23 Jarosławko. 24 Spiczynice. 25 Czerniawka mała. 26 Czerniawka wielka. 27 Bitytowski Klucz. 28 Chatain grodek. 29 Niechworoszcz. 30 Krywotowka. 31 Zerdele. 32 Katowka. 33 Niezgórce. 34 Czerwona. 35 Moszkowczyki. 36 Andryszowka. 37 Halczym. 38 Rokulna. 39 Skakawka. 40 Chmieliszcze. 41 Siekowszczyzna. 42 Krasowka. 43 Bystrzyk. 44 Tatarskie siedlisko.

6) Korosteszow miasteczko (4 mil od Żytomierza); Kościół parafialny spalił się własnie.

1. Korosteszow miasteczko oboje. 2 Stadenica. 3 Kosarzyszcza. 4 Horodyszcze. 5 Zabrodzie. 6 Ośniki. 7 Bezow. 8 Swida. 9 Stowpnia. 10 Latki z Rudnią. 11 Saty z Rudnią. 12 Szerszenie. 13 Sielce. 14 Horbulow. 15 Kamienny brod. 16 Toszczyn. 17 Slibczyce. 18 Słobodka. 19 Starosilka. 20 Szczeniow. 21 Chumiemiki. 22 Bitkowce. 23 Starosielce. 24 Mingki. 25 Berezowka. 26 Lilipowicze z attyn. 27 Czajkowka z attyn. 28 Natyn z Rudnią. 29 Rudnia Jelcowska z przyległościami. 30 Horodyszcze z attyn. 31 Ortowka z Rudnią i z Hutą. 32 Pieniążkowice z Rudnią. 33 Zarotki z Rudnią. 34 Wepryn z Rudnią. 35 Zabołocie. 36 Makulewicze z przyległ. 37 Kotowka. 38 Hlinica. 39 Wystook z Rudnią. 40 Radomysł z attyn. 41 Kiszkory. 42 Stawki. 43 Jusiowka. 44 Mininy. 45 Horotko wielkie i małe. 46 Rudenka Horotka. 47 Koziówka. 48 Wojtaszowka. 49 Wilnia. 50 Wilenka. 51 Szczuchlejowka. 52 Szachworostowka, 53 Rudnia Junicka. 54 Rudnia Smelowska. 55 Rudnia Charytonowska. 56 Korosteszowska Rudnia. 57 Koczorow z Rudnią. 58 Swiotozy. 59 Charytonowka.

7) Trojanow miasteczko, Kościół parafialny nowo fundował Nikodem Woronicz Kasztelan Kijowski, Starosta ostrzeszowski, parafia niema jeszcze granic wydzielonych.

II. Dekanat Chwastowski.

1) Chwastow miasteczko należące do dóbr stołowych biskupa kijowsk.; kościół paraf. fundował Samuel Oziga bisk. kijow. 1. Chwastow miasteczko. 2 Wepryk. 3 Skrechlówka. 4 Przyszywalna. 5 Czarnohorodka. 6 Dorohinka. 7 Snitenka mała. 8 Snitenka wielka. 9 Wolica. 10 Machnaczka. 11 Bitki. 12 Paliniczenie. 13. Kowalówka. 14 Hrabianki. 15 Pinczaki. 16 Hermanowka. 17 Romanowka. 18 Zydowce. 19. Kopaczów. 20 Wrzyszczów [illegible]. 21 Prucki. 22 Piwie. 23 Chodorow. 24 Rzyszczów

2) Białacerkiew miasteczko i forteca; kościół parafialny pod zarządem Jezuitów, którzy tu mają Missyą. (Andrzej Chryzostomski chciał tu przenieść katedrę, lecz nie przyszło do skutku.) 5 mil od Zatuski 1. Wsie Starostwa Białocerkiewskiego. 2. Wsie Starostw Bohusławskiego, Czyrkaskiego, Czechryńskiego. 3 Moszny z wsiami. 4 Smila. 5 Koszowata i inne dobra nad rzekami Ros i Dnieprem.

3) Byszow miasteczko (3 mil od Chwastowa; kościół parafialny pod zarządem Dominikanow, którzy tu mają klasztor. 1. Byszow miasteczko. 2 Laszkowka. 3 Struska. 4 Jastrzębna. [illegible]. 5 Jastrzębenka. 6 Lazarówka. 7 Sosnówka. 8 Ulsza. 9 Jarowka. 10 Koziczaska. 11 Browosiotka. 12 Ostomle. 13 Rozow. 14 Chwalowa. 15 Makarow. 16 Kopitowka. 17 Moturzyn. 18 Kopytow. 19 Jasnohorodka. 20 Buzowa. 21 Makrasy. 22 Pietraszki. 23 Mutycze. 24 Ihnatowka. 25 Horoniszcze. 26 Korolowka. 27 Andrzejowka. 28 Borodianka. 29 Olszka. 30 Słobodka. 31 Szpytki. 32 Lyczanka. 33 Łuka. 34 Bohosiowka. 35 Lipowka. 36 Jezierszczyzna. 37 Hole.

4) Pawołocz miasteczko (4 mil od Chwastowa), kościół parafialny był dawniej; teraz nabożeństwo odbywa się w kaplicy zastępującej parafią.
1 Pawołocz miasteczko 2 attynenc. 2 Raczyn miasteczko 2 attynenc. 3 Bilitowka miasteczko 2 attyn. 4 Pohrebiszcze miasteczko 2 attynenc.

III.

5) Chodorkow miasteczko (5 mil od Żytomierza), Kościoł parafialny pod zarządem Dominikanow, którzy tu mają parafią.
1 Chodorkow miasteczko. 2 Jarwowce (Jaropowce). 3 Korczmiszcze. 4 Dobowica. 5 Krzywe. 6 Lipki. 7 Sobolowka. 8 Skoczyszcze. 9 Strosiówka. 10 Gnilce. 11 Bolarzow. 12 Brostow. 13 Wodotyje. 14 Sołojowka. 15 Zapadnia. 16 Chrubsko. 17 Kornin. 18 Łyczaki. 19 Sokulcze. 20 Kwitówka. 21 Ojsowce. 22 Wolica. 23 Markowa. 24 Wolica druga. 25 Wojtowce. 26 Werbowa. 27 Łozowiki. 28 Żydowce. 29 Wasylowka. 30 Charlejowka. 31 Zarubince. 32 Junica z Rudnią Junicką. 33 Wolizka. 34 Bykow. 35 Wilnia wielka.
Zuczyn z Kościołem czyli Kaplicą przy której Misya Jezuitów

III. Dekanat Oworucki.

1) Oworucz miasteczko; kościoł parafialny pod zarządem Dominikanów którzy tu mają klasztor. - jest tu też Kollegium Jezuitów.
1 Oworucz miasteczko z przedmieściami. 2 Wodolmol. 3 Klinice. 4 Pieszczanica. 5 Hejewicze. 6 Malewszczyzna. 7 Moczulnia. 8 Wren. 9 Stas Kiewicze. 10 Rędzyce. 11 Skorodne. 12 Watawsk. 13 Rudnia Mezna. 14 Wystapowicze. 15 Kuźmicze. 16 Rudnia Sitowka. 17 Hed Kiewicze. 18 Czerniechowce. 19 Bohdanowszczyzna. 20 Kloczki. 21 Dorohin nowy. 22 Dorohin stary. 23 Snieczyszcza. 24 Łotyszyn. 25 Stawoszczyzna. 26 Kaczowszczyzna. 27 Moszki. 28 Bołotnica. 29 Rudnia Bulow. 30 Sielce. 31 Bobienicze. 32 Zerow. 33 Zakusiły. 34 Międzyszyczka. 35 Wiazówka miasteczko. 36 Bieniewka. 37 Liplanszczyzna. 38 Werezy. 39 Chodaki. 40 Nowaki. 41 Ihnatpol. 42 Pieszczanica. 43 Niewchody. 44 Horzow. 45 Łotapowicze. 46 Chwoźnica. 47 Kościuszki. 48 Chodomil. 49 Czerpin. 50 Szołomki, 51 Szwaby. 52 Ostrow. 53 Narodyczce stare. 54 Narodyczce nowe (tu stawia Pausza nowy Kościoł).

2) Wieledniki miasteczko (ku granicom Litwy); kościół paraf-
jalny.
1 Wieledniki miasteczko. 2 Norzyńsk miasteczko. 3 Uszomirz
miasteczko. 4 Łuhiny miasteczko. 5 Wieledniki stare wieś. 6 Stra-
chowszczyzna. 7 Chłuplany. 8 Nahoryny. 9 Lelety. 10 Zakowica.
11 Chochły. 12 Skrabielicze. 13 Blanicze. 14 Komynoszczyzna.
15 Jurkowszczyzna. 16 Sorokopeni. 17 Parszowa. 18 Krasiłowka.
19 Przybytki. 20 Czerewki. 21 Bitka. 22 Bokijowszczyzna. 23
Czerneszczyzna. 24 Jurkowicze. 25 Boiarszczyzna. 26 Bie-
mierzyskie. 27 Sirkowszczyzna. 28 Matwijowicze. 29 Pokalow.
30 Patachaczow. 31 Kopijowoszczyzna. 32 Kobylin większy.
33 Kobylin mniejszy. 34 Chajcza mała. 35 Chajcza wielka.
36 Bondary. 37 Pelcza. 38 Michałowka. 39 Iskorość. 40
Czyliwy. 41 Białoszycze. 42 Mohilno. 43 Wychow. 44 Laszyny.
45 Łuhinki. 46 Litki. 47 Bondarowka. 48 Rudochoszcza.
49 Ostapy. 50 Kołokie z Rudnią. 51 Woniajki. 52 Bałka-
kowka. 53 Potułowicze. 54 Nowaki. 55 Bobryczce. 56 Krasno-
łowka. 57 Zerewca z Rudnią Zerekowską. 58 Dywlin mniej-
szy [illegible]. 59 Dywlin większy z Rudnią Dy-
wlińską. 60 Białokurowice. 61 Hajewicze. 62 Lipniki. 63 Sze-
metycze. 64 Rudnia Przybytki. 65 Rudnia Czerewkowska.
66 Rudnia Koszyczki. 67 Rudnia Skorodeńska. 68 Rudnia
Kimbarowska. 69 Rudnia Medwezańska. 70 Rudnia Mosz-
czanica. 71 Rudnia Lipicka. 72 Rudnie Pelczańskie. 73 Rud-
nia Biczochowska. 74 Rudnia Iskorocka. 75 Rudnia Uszo-
mirska. 76 Rudnia Bondarowska. 77 Rudnia Łuchińska.
78 Rudnia Wołkyleńska. 79 Rudnia Papirnia.
3) Chabne miasteczko (32 mil od Żytomierza); kościół para-
jalny.
1 Chabne miasteczko. 2 Rudnia Hłezla. 3 Martynowicze. 4 Ster-
czanka. 5 Warowicze. 6 Pawłowicze. 7 Rudnia Maxymowska.
8 Tarasy. 9 Świątockie. 10 Jabłonka. 11 Wowczkow. 12 Krościa-
tycze. 13 Lewkow z Rudnią Lewkowską. 14 Obuchowicze. 15 Iwan-
kow miasteczko z attynenc. 16 Zakszany. 17 Sydorowicze. 18 Rozwa-

zowka 2 attyn. 19 Unin. 20 Chaniow. 21 Hołubejowicze 2 attyn. 22 Minki nowe. 23 Minki stare. 24 Bazar 2 Rudnią. 25 Wiedaszki. 26 Kalinowka. 27 Xawerow miasteczko. 28 Wielka Dąbrowa. 29 Baranowsko. 30 Pierożki. 31 Malin. 32 Pieniążkowicze.

4) Ostrohładowicze miasteczko (Ku granicy Litwy 42 mil od Zytomierza); Kościół parafialny.

1. Ostrohładowice miasteczko. 2 Chojniki miasteczko. 3 Brahin miasteczko. 4 Chrabkow. 5 Rudno. 6 Dworzyszcze. 7 Strzeliczow. 8 Wielki Bor. 9 Rudnia Wielka-Borska. 10 Pasielica. 11 Bohusze. 12 Sielce. 13 Krzywicza. 14 Rudakow. 15 Listwin. 16 Wikulice. 17 Kuraty. 18 Rudnia Wałowska. 19 Buda Udalowska. 20 Hłuchowicze. 21 Hubarewicze. 22 Krasnosiele. 23 Masany. 24 Boaszczowka. 25 Browicze.

5) Czarnobyl miasteczko (26 mil od Owrucza); Kościół parafialny pod zarządem Dominikanów, którzy tu mają klasztor.

1 Czarnobyl miasteczko. 2 Korahod. 3 Zalesie. 4 Aponowicze (Hapanowicze). 5 Zapole. 6 Czerwawycze. 7 Wereszcia. 8 Karpiłowka. 9 Opaczycze. 10 Przyborsk miasteczko 2 attynenc. 11 Heronostypol miasteczko 2 attyn. 12 Jampol. 13 Kopacze. 14 Piszczanka. 15 Ryzawa. 16 Jasnohorodek. 17 Szepelice. 18 Zary. 19 Gierce. 20 Teremcze. 21 Zekatowicze. 22 Paryszow. 23 Silow

6) Jurowicze miasteczko (7 mil od Czarnobyla); Kościół parafialny przy nim Rezydencya Jezuitów.

1. Jurowicze miasteczko. 2 Wodowicze. 3 Olexicze. 4 Zahal 5 Borysowszczyzna. 6 Szerejki. 7 Grzęda. 8 Prutek.

7) Olewsko miasteczko; Kościół parafialny pod zarządem Karmelitow trzewiczkowych, którzy tu mają klasztor fundowany r. 1620 przez Jana Karola Niemierzyca – parafia nie wydzielona.

8) Babicze miasteczko (niegdyś do dóbr stołowych biskupa kijowskiego należące, potem sprzedane); kościół parafialny – parafia niewydzielona.

(Kościoły w Offycyalacie Bracławskim istniejące nie są objęte w tym spisie. ∴ albowiem Offycyalat Bracławski należał do Dyecezyi Łuckiej)

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.

Szereg biskupów Kamienieckich.

1. Wilhelm, dominikanin 1375 + 1385.
2. Rokossius herbu Ostoja, dominikanin + 1398. Ustanowił Kapitułę katedralną.
3. Aleksander, dominikanin + 1411.
4. Andrzej I, dominikanin + 1413
5. Zbigniew (z Łapanowa herbu Łada) biskup laodycejski sufragan krak. elekt 1413, bywa na sejmie horodelskim + 1418. (+ podług dokumentów 1427

pierwotnie biskup Laodycki sufragan krak. 1398. (Ob. Lod. Mo. gil. pag. 13) ~ 1395 (tamże pag. 88) – syn Zbigniewa z Woli Lubeckiej i Łapanowa.

2. 6. Maciej I (Mathias) + 1427. (?) wątpliwy
7. Paweł I z Bojanowic dominikanin, od 1422 (żył 1436 + 18 Marca 1453.
8. Mikołaj I Łabuński, herbu Zagłoba + 13 Lazdzien. 1467 w Czarnokozińcach, pochowany w Kamieńcu.
2. 9. Rozrazewski (?) + 1467 (w Rubrycelli) może Nominat.
10. Mikołaj Gołąbek z Domiechowa Leszniowski, herbu Gryf, zabity przez zbójców koło Leżajska r. 1469 jadąc do dyecezyi.
11. Mikołaj Próchnicki herbu Korczak, 1471 + przed 22 Czerwca 1479 w Piotrkowie, pochowany w Witowie.
12. Maciej ze Starej Łomży herbu Rawicz, r. 1490 przeniesiony na biskupstwo chełmskie + 1505.

Rubrycella i Siemaszkiewicz cytują:

13. Maciej III + 1493. (?)
14. Jan I. Próchnicki herbu Korczak (brat Mikołaja) + 1493.

Poczet

Biskupów Kamieniecko-Podolskich.

1. Wilhelm z zakonu Dominikanów . . . . odr. 1375 + 1385.
2. Rokossius (Rokowski ?) herbu Ostoja. 1390 + 1392, czyli + 1398. Dominikan
3. Aleksander z zakonu Dominikanów. . . + 1411.
4. Andrzej I. z zakonu Dominikanów . . + 1413.
5. Zbigniew (Łapka) z Łapanowa . . . . . 1413 + 1418, (raczej + 1427 ?).
6. Maciej I. . . . . + 1427.
7. Paweł I. z Bojanczyc (z zak. Dominik.) . . 1427 + 1453.
8. Mikołaj I. (podł. Długosza: Jan) Łabuński herbu Zagłoba 1460 + 1467.
9. Rozrażewski herbu Doliwa (wątpliwy) . . 1467.
10. Mikołaj II. (raczej Piotr) Gołąbek Leśniowski z Zamiechowa, herbu Gryf . . . . . + 1469 (czyli + 1470)
11. Mikołaj III Próchnicki, herbu Korczak . . † 1471. + 1479
12. Maciej II. z Starej Łomży, herbu Rawicz . 1479–1485, przeniesiony na biskupstwo chełmskie r. 1485 + 1505.
12b) Maciej III + 1493 podług Rubrycelli (zkąd się nie ufmiał)
13. Jan I. Próchnicki herbu Korczak . . . + 1493.
14. Piotr I. herbu Łowata (z zak. Dominik. ?) + 1502. podług niektórych ma to być Piotr biskup kamieńsko-pomorski + 1298 w Lyonie
15. Jakób I. Buzacki herbu Abdank . . 1502–1518; posunięty 1518 na bisk. chełmskie, a r. 1538 na płockie + 1542 d. 6 Maja.
16. Wawrzyniec I. Międzyleski herbu Jastrzębiec 1521 + 1526 (czyli + 1519) proboszcz katedr. wileńsk. plebon witebsk. biskup kamieniecki. 1528.
17. Piotr Gamrat herbu Sulima . . od 1522 (czyli 1526) – 1535; posunięty na biskupstwo przemyskie

18. Wawrzyniec II. (wątpliwy - podobno nie był) . . . 1536.
19. Sebastyan Branicki herbu Korczak . . . . 1536 – 1538, posunięty na biskupstwo chełmskie, r. 1539 na poznańskie + 1544.
20. Jan II. Wilamowski herbu Orla . . . . . + 1540.
21. Mikołaj IV. Dzierzgowski herbu Jastrzębiec, r. 1540 (czyli 1542) przeniesiony na biskupstwo chełmskie, r. 1543 na włocławskie, r. 1546 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie + 1559 d. 18 Stycz.
22. Andrzej Zebrzydowski z Więcborga herbu Radwan 1542 – 1543 posunięty na biskupstwo chełmskie, r. 1545 na [illegible] włocławskie, r. 1551 na krakowskie + 1560.
23. Jan II. Dziadurski herbu Jelita . . 1544 – 1545 posunięty na biskup. stwo chełmskie, tegoż r. 1545 na przemyskie + 1559 d. 28 Lipca.
24. Jan IV. Drohojewski herbu Korczak 1545 – 1546 posunięty na biskupstwo chełmskie, r. 1550 na włocławskie + 1557.
25. Benedykt Izbieński herbu Poraj . . 1546 – 1547 posunięty na biskupstwo poznańskie
26. Leonard Słoneczewski herbu Kościesza 1547 + 1563 (z zakonu Miechowitów czyli Bożogrobców)
27. Dyonizy Secygniowski herbu Jelita, nominat + 1569.
28. Marcin Białobrzeski herbu Abdank 1577 + 1586.
29. Wawrzyniec Goslicki herbu Grzymała 1586 – 1586 posunięty na biskupstwo chełmskie, r. 1591 na przemyskie, r. 1601 na poznańskie + 1607 d. 31 Października.
30. Stanisław Gomoliński herbu Jelita 1588 – 1591 posunięty na biskupstwo chełmskie, r. 1600 na łuckie + 1604.
31. Paweł II Wołucki herbu Rawicz, 1592 – 1607 przeniesiony na biskupstwo łuckie
32. Jan Andrzej Prochnicki herbu Korczak 1607 – 1614 przeniesiony na arcybiskupstwo lwowskie + 1633.

33. Krzysztof Kazimirski herbu Biberstein od r. 1606 biskup Kijowski, podług niektórych r. 1614 administrował biskupstwo Kamienieckie (niepewny). (nie istniał)

34. Maciej Lubieński herbu Łodzian proboszcz miechowski, 1614–1620 przeniesiony na biskupstwo chełmskie, r. 1626 na poznańskie, r. 1631 na włocławskie, r. 1641 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie +1652 d. 28 Sierpnia. (wątpliwy)

35. Adam Nowodworski herbu Nałęcz 1620–1627 przeniesiony na biskupstwo przemyskie, r. na poznańskie +1634.

36. Paweł Piaseczki herbu Janina 1627–1640 przeniesiony na biskupstwo chełmskie, r. 1644 na przemyskie +1649 d. 10 Sierpnia.

37. Andrzej III. Leszczyński herbu Wieniawa, z biskupa inflantskiego (2) został Kamienieckim r. 1640–1646 przeniesiony na chełmińskie, r. 1652 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie +1658 d. 6 Kwietnia.

38. Michał Erazm Działyński herbu Ogończyk 1646–1648.

39. Jan Ludwik Stępkowski herbu Suche Komnaty 1648+1660.

40. Zygmunt Czyżewski herbu Pobóg 1664 (+1665.) +1664

41. Wojciech Koryciński herbu Topor 1665–1669 arcyb. lwow.

42. Wespazyan Lanckoroński herbu Zadora 1669+1677.

43. Jan VI Czarnecki herbu Łodzia (czyli Prus) 1677.

44. Stanisław II. Wojeński herbu Zadora, 1679+1685.

46. Jerzy Albrecht Denhoff herbu Denhoff 1685–1687 przeniesiony na biskupstwo przemyskie, r. 1700 na krakowskie +1702.

47. Jan Chryzostom Gniński herbu Trach 1687+1715.

48. Stefan Rupniewski herbu Szreniawa 1716–1722 przeniesiony na biskupstwo łuckie +1731

49. Stanisław Hozjusz z Bezdanu od r. 1721 biskup inflantski, od r. 1721 Kamieniecki do r. 1732, przeniesiony na przemyskie, od 1733 na poznańskie

51. (Adam Augustyn) Wessel herbu Rogala, (Cysters), biskup inflancki, od r. 1733 biskup kamieniecki + 1735.

52. Franciszek Kobielski herbu Doraj 1735–1739 postąpił na biskupstwo łuckie + 1755.

53. Wacław Hieronim z Bogusławic Sierakowski herbu Ogończyk biskup inflancki, od r. 1739 kamieniecki, od r. 1742 przemyski, od r. 1759 arcybiskup lwowski + 1780.

55. Mikołaj z Dembowej góry Dembowski herbu Jelita 1743–1757 + 1757 d. 15 Listopada jako nominat na arcybiskupstwo lwowskie (na apoplexią nagle w Czarnokozińcach)

56. Hieronim Szeptycki herbu (sufragan łucki) r. 1759 (nominat tylko 1757–1758), postąpił na biskupstwo płockie + 1774.

57. Adam Krasiński herbu Korwin 1760–1795 + 1800.

58. Michał Roman hr. Sierakowski herbu Ogończyk biskup latyczowski 1795, od r. 1798 biskup kamieniecki + 1802.

59. Jan Dembowski herbu Jelita, 1802 + 1809.

60. Franciszek Borgias Łukasz Machiewicz herbu Machiewicz 1817 + 1842.

61. Mikołaj Górski 1854 + 1855.

62. Antoni Fiałkowski herbu Ślepowron 1860–1866.
(Ukazem carskim z d. 5 Czerwca 1866 zniesione zostało biskupstwo i do łuckiego przyłączone.)

1.

2.

3.

4.

Kościoły Biskupstwa Lucko-Żytomirskiego roku 1866. Łuckie 1886.

C) Dyecezya Kamieniecka.

I. Dekanat Kamieniecki.

1. Kamieniec Podolski m. kość. paraf. i pokatedralny (1 klas.) murow. św. Piotra i Pawła, istniał 1375, wymurow. 1661, konsekr. 1699 Dłużewski.
   Kaplica: Kamieniec-Podolski na cmentarzu.
2. Kamieniec Podolski m. kość. paraf. podominikański (3 klas.) p. Mikołaja, mur. fund. 1370 Książęta Korygałowicze z klasztorem Dominikanów pierwotnie drewn. wymurow. 1596, odrestaurow. 1735, po supres. Dominikanow 1843, parafia.
3. Kamieniec Podolski m. kość. paraf. potrynitarski (3 klas.) murow. p. Trojcy, fund. 1699 z klasztorem Trynitarzy Dominik Chominski, odbudowany 1750, konsekr. 1780 Krasinski biskup, po supres. Trynitarzy r. 1843 parafia.
4. Kamieniec Podolski m. kość. paraf. ormiańsko-katolicki (3 klas.) murow. p. Mikołaja, wymurow. 1756, konsekr. Tumanowicz arcyb. ormiańs. – Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi odr. 1394.

Klasztory zniesione w Kamieńcu-Podolskim.

a) Karmelitów bosych N. P. Maryi z kaplerza, fund. 1623 Katarzyna Lieklińska, odbudow. 1673, supr. 1867.
b) Franciszkanów, fundowany podług jednych r. 1320, podług drugich zaś r. 1400 przez Świdrygiełłę Księcia Litewsk.; r. 1787 przeniesieni do Gródka Będzichowskiego, suprym. 1832.

c) Bonifratrów, fund. przed r. 1742, supr. przed r. 1830.

d) Jezuitów Kollegium fund. 1594 Mikołaj Zarłowiecki starosta sniatyński, suprym. 1773.

e) Teatynów, sprowadz. ze Lwowa 1773, opuścili 1775.

f) Dominikanek fund. 1615 Elżbieta Cieplowska, Katarzyna z Sulimów Ulińska i Anna Konarzewska, suprym. 1866. (św. Michała)

g) Wizytek z Kaplicą na Polskich Zolwarkach, fundowane pierwotnie w Romanowie na Wołyniu r. 1823, przeniesione 1832 do Kamieńca, suprym. 1866.

5. Czarnokozińce m. kość. paraf. (4 Klas.) mur. S. Józefa (dawniej S. Stanisława), zbudow 1608, Konsekr. Wolucki biskup kamieniecki.

Kaplica: a) Podfilipie supr. po r. 1857.

6. Gródek Jedrychowski (dawniej Nowogrodek czyli Nowydwór) m. kość. paraf. (3 Klas.) mur. S. Stanisława, zbudow. 1496, odres. taur. 1582 (czyli 1589) i 1778. – Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padew.

Klasztor Franciszkanów, r. 1788 przeniesieni z Kamieńca podolskiego, którym tu Jan Zamojski wojew. podolsk. klasztor wystawił, supr. 1832.

Klasztor Sióstr Miłosierdzia fund. 1784 Jan Zamojski wojewoda podolsk., supr. po r. 1832.

Kaplice: a) Gródek na cmentarzu.

b) Kupin Kapl. – r. 1742 był filią; tam Klasztor Karmelitów bosych fund. 1747 Mikołaj Stanisławski podkomorzy podolsk. supr. 1832.

c) Krzemienna.

d) Łysowody.

7. Żwaniec m. kość. paraf. (3 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia P. M. zbudow. 1740 Ormianie mieszkańcy i Lanckoroński, konsekr. Tumanowicz arcybisk.

8. Czercze m. kość. paraf. (4 klas.) mur. S. Trójcy, zbudow. 1637 Piaseccki Paweł biskup. konsekr. 1729 Brański.

Kaplica: a) Czercze na cmentarzu.

9. Smotrycz m. kość. paraf. (5 klas.) mur. S. Mikołaja z klasztorem Dominikanów fund. 1375 Jerzy i Aleksander książęta Koryatowicze, odbudowali Dominikanie 1786, po supresyi Dominikanów 1832 parafia.

10. Zalesce w. kość. paraf. (4 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi wybudował 1648 Zaleski, odrestaur. 1791.

Kaplica: a) Michałowka istn. do r. 1873.

11. Zińkowce (dawniej Zińkowce) m. kość. paraf. (4 klas.) mur. Podwyższenia S. Krzyża, parafialny już r. 1696 fund. [illegible], konsekr. 1696 biskup Rupniewski, odbudow. 1791.

Kaplica: a) Zińkowce na cmentarzu.
b) Ciotkowce do r. 1856.

12. Kutkowce kość. paraf. (5 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, wybudow. 1786 Kowalski, konsekr. 1791 Kicki arcybisk. lwow.

Kaplica: a) Kutkowce na cmentarzu.

13. Orynin m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trójcy, erygow. 1474 Grzegorz Kierdej podkomorzy podolsk.

Kaplica: a) Orynin na cmentarzu.
b) Żerdzie do r. 1856.

14. Zbryż (dawniej Zbrzezie) m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Antoniego Padew. i Jana Nepom., parafia od r. 1743 z klasztorem Kapucynów fund. 1744 Adam Tarło starosta gostyński, zbudow. 1842., Klasztor supryn. 1832 zostały parafia.

Kaplica: a) Wiktorówka czyli Szydłowce

II. Dekanat Płoskirowski.

1. Płoskirów (Proskurow) m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Anny, istniał (drewn.) r. 1716, wymurow. 1804 (czyli 1808).

Kaplica: a) Płoskirów na cmentarzu.

2. Fulsztyn m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Wojciecha, wymurow. 1763 Maryanna z Kalinowskich Grabianczyna

Kaplica: a) Fulsztyn na cmentarzu.

3. Mikołajów m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Mikołaja, istniał już jako parafialny r. 1817, wymurował r. 1870 Ksiądz Czartoryski.

Kaplica: a) Mikołajów na cmentarzu.

4. Czarny-Ostrów m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi P., już r. 1742 parafialny, wystawił 1820 Konstanty hr. Przezdziecki.

Kaplica: a) Czarny-Ostrów na cmentarzu.

5. Jarmolińce kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Piotra i Pawła, r. 1842 niebyło jeszcze parafii, kościół wystawiony r. 1793. - Klasztor Bernardynów (czyli raczej rezydencyą) fund. 1761 Paweł Starzyński, (jenerał) suprym. 1832. (S. Jana Bepom.) (r. 1842 należy do paraf. Szarawka.)

Kaplica: a) Jarmolińce na cmentarzu.

6. Szarawka m. kość. paraf. (4 klas.) murow. N. Maryi P. Różańcowej kościół i parafia istn. już w XV w. wymurow. 1861. - Kościół i Klasztor Dominikanów fund. 1607 Jakób Pretficz wojewoda podolsk. suprym. 1832 i obrócony na cerkiew prawosławną.

7. Satanów m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, istn. w XV w. drewniany, wymurow. 1592 Kostkowie (czyli raczej 1582)

Kaplica: a) Satanów na cmentarzu.

8. Tarnoruda m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Nr. P. Maryi z Kaplerzej, fund. 1643 Katarzyna (Anna) z Kostkowów Zaorskich Sieniawska (podczaszyna koron. podług Szema z tytułu fund. 1748), wymur. 1754 Książe (August) Czartoryski (wojew. bracł.) — jest tu cudowny obraz P. Jezusa na krzyżu, słynny od r. 1761.

Kaplica: a) Tarnoruda na cmentarzu.

9. Zawalijka (Zawalejki) kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Jana Nepom. — r. 1842 niebyło tu kościoła i parafii, kościół wystawił r. 1810 Bratkowski. pierwotnie filia, po r. 1832 parafia.

Kaplice: a) Krzywaczynce. kapl.

b) Zielona.

c) Zawalijka na cmentarzu.

10. Kumanów w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego; parafia utworzona r. 1742 przez oderwanie od Fulsztyna, kość. wymurował 1745 (czyli 1750) Franciszek Stadnicki chorąży podolski.

Kaplice: a) Kumanów na cmentarzu.

b) Ostapkowce

11. Michałkowce w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. wybudow. 1814 z drzewa przez Wrzeszczów, wymurow. 1860.

Kaplice: a) Michałkowce na cmentarzu.

b) Kołybanie (dawniej Kołubanie).

Filia: Korzejowce istniała r. 1742 — dziś nie istnieje

12. Skazińce w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Podwyższenia S. Krzyża, r. 1742 niebyło jeszcze kościoła i parafii, dopiero r. 1803 wystawił kościół Markowski właściciel. (W dworze ciekawy zbiór starożytności i miniatur polskich — Kopalnie fosforytów czyli Koprolitów.)

Kaplice: a) Sawińce.

b) Sokołowka do r. 1873.

III. Dekanat Latyczowski.

1. Zinkow (dawn. Zienkow) m. Kość. paraf. (2 klas.) murow. S. Trojcy, zbudow. 1450 Odrowąż, konsekr. 1758.

Kaplica: a) Zinkow na cmentarzu.

2. Latyczów m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Maryi. Kościół paraf. zbudow. 1546, konsekr. 1738 Kobielski biskup; zrestaurow. 1854. Przy nim założył r. 1606 Jan Potocki wojewoda bracław. Klasztor Dominikanów, supprym. 1832. — Jest tu cudowny obraz N. Maryi P. koronowany 1788 d. 5 Października.

Kaplica: a) Latyczów na cmentarzu.

3. Derażnia m. Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Anny, Kościół paraf. drewn. istniał już r. 1735, wymurowany nowy r. 1840.

Kaplica: a) Derażnia na cmentarzu.

4. Nowosiółka Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy; r. 1842 niebyło tu jeszcze Kościoła i parafii; Kościół wystawił 1897 Kicki wojewoda. Konsekr. 1837 Mackiewicz biskup.

5. Międzybroż m. Kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, wystawił 1600 (a podług Szematyzmu 1632) Hieronim Sieniawski podczaszy Koron., konsekr. 1632 Paweł Piasecki biśk., na nowo odbudowany konsekrował Sierakowski biśk.

Kaplica: a) Międzybroż na cmentarzu.
b) Hreczyńce do r. 1873.

6. Michałpol m. Kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Kiliana; r. 1842 utworzono oddzielną parafię która od paraf. Michałkowce oderwaną została; Kościół drewniany wystawiony 1743; wymurował nowy Kościół 1824 Teodor Wisłocki podkomorzy, konsekr. 1837 Mackiewicz biskup.

Kaplica: a) Michałpol na cmentarzu.

IV. Dekanat Lityński.

1. Stara-Sieniawa m. kość. paraf. (2 klas.) murow. S. Jana Ew.: ponut., stary Kościół drewniany istniał już r. 1640, odrestaurował 1716 Mikołaj Sieniawski kasztelan krak, hetman. w. kor., wymurow. 1824 Anna Księżna Radziwiłłowa.

Kaplica na cmentarzu: a) Stara Sieniawa.

2. Chmielnik m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, istniał już 1603, odrestaurow. 1667, odbudowany 1728, konsekr. 1826 Maciejowicz biskup.

Filia: Kożuchów.

Kaplice: a) Chmielnik na cmentarzu.
b) Kurytówka.

3. Kumanowce kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Iwona; r. 1742 niebyło Kościoła i parafii, Kościół zbudował 1802 Kumanowski.

Filia: Teresopol od r. 1862 kaplica, od r. 1868 filia.

Kaplica: a) Skarżyńce.

4. Lityn kość. paraf. (4 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia (należał do dawnej Dyecezji Łuckiej Officiatat Winnicki) N. P. Maryi; r. 1742 niebyło parafii; Kościół drewniany wystawiony 1748, wymurowany 1856.

Kaplica: a) Lityn na cmentarzu.

5. Mańkowce kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trojcy; r. 1742 niebyło parafii, Kościół zbudował 1793 Dąbski.

Kaplice: a) Mańkowce na cmentarzu.
b) Stodulce

6. Mężyrow m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia N. Maryi; r. 1742 utworzono tę parafię oderwaną od Baru, Kościół wybudował dopiero 1793 Józef Ortowski prezes.

Kaplice: a) Mężyrow na cmentarzu.
b) Motowzyńce czyli Motowczyńce.
c) Lewerynówka.

7. Nowy-Konstantynów m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Anny; parafia utworzona r. 1742; kościół wystawił 1788 hr. Rzewuski, konsekr. 1838 Mackiewicz biskup.

Kaplica: a) Nowy-Konstantynów na cmentarzu.

8. Ulanów m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, istniał 1716; odnowany r. 1742 od Chmielnika; kościół drewniany wystaw. 1731 Józef Czosnowski starosta ulanowski

Kaplica: a) Ulanów na cmentarzu.

Część dawnej Dzieceżyi Łuckiej (Ojca: Tat Bratawski - Dekanat Winnicki).

V. Dekanat Winnicki.

1. Strzyżawka m. kość. paraf. (2 klas.) murow. Nl. P. Marji Bolesnej; zbudow. 1822 hr. Grocholski, konsekr. 1838 Mackiewicz biskup.

Kaplice: a) Strzyżawka na cmentarzu.
b) Kruszlińce małe.
c) Sobolówka.

2. Janów m. kość. paraf. (3 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia Nl. P. Maryi, kościół z klasztorem (rezydencyą) Bernardynów fund. 1730 Adam Myszka Chołoniewski, kościół wystawiła 1780 Salomea Chołoniewska; po supresyi klasztoru r. 1832 został parafjal.

Kaplice: a) Janów na cmentarzu.
b) Czerepaszyńce
c) Hulowce.

3. Winnica m. kość. paraf. z istniejącym klasztorem Kapucynów (3 klas.) murow. Nl. P. Maryi Anielskiej (Porcyunkuli) fund. 1745 Ludwik Kaliński starosta winnicki, kościół wystawiony przez Malinowskiego starostę dobrzyniowsk. konsekr. 1761.

Kaplice: a) Winnica na cmentarzu.
b) Siedliszcze (dawniej Czerlenków) w. (fund. Klasztor Dominikanów, r. 1630 do Winnicy przeniesiony.) Ju r. 1624 Stefan Czerlenkowski
c) Telepeńki.
d) Bojarka.

c) Zakuszyńca kaplica istniała do r. 1868.
f) Jaroszówka czyli Zasówka istn. do r. 1868.

Winnica m. Kościół i klasztor Dominikanów fund. 1623 Stefan Czerlenkowski stolnik bracławski, pierwotnie w Czerlenkowie, skąd ich r. 1624 przeniósł do Winnicy; supprymow. 1832. — Kościół i rezydencya Jezuitów fund. około r. 1618 Walenty Aleksander Kalinowski wojewoda bracław.; supprymow. 1773. Kościół i klasztor Bernardynów zburzony 1649 w wojnie kozackiej.

4. Tywrów m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Michała, z klasztorem Dominikanów fund. 1742 Michał Kalityński chorąży bracławski, kościół wymurow. 1752; po supresyi Dominikanów r. 1832 parafia. — Jest tu cudowny obraz N. Marzyi P. — Był tu już kościół r. 1569. — Dzisiejszy kościół konsekr. 1841 Mackiewicz biskup.
Kaplica: a) Tywrów na cmentarzu.

5. Brahiłów w. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, zbudow. 1825 Jukowski. — Jest tu cudowna Statua P. Jezusa Nazareńskiego przeniesiona z Klasztoru Trynitarzy. — Był tu już r. 1606 kościół parafialny, r. 1726 nieistniejący, i r. 1741 na nowo wzniesiony. Kościół i Klasztor Trynitarzy fund. 1740 Franciszek Salezy Potocki krajczy koron. przy nim parafia; po supresyi Trynitarzy r. 1832 zamieniony w monaster prawosławny.
Kaplice: a) Brahiłów na cmentarzu.
b) Poczapińce istn. do r. 1866.

6. Pików m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Trojcy, kościół i parafia fund. 1787 Kozicze Lubomirski, konsekr. Komornicki sufrag.
Kaplice: a) Pików na cmentarzu.
b) Lemieszówka
c) Napadówka

7. Ostrożek wielki m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trojcy, kościół i parafia fundow. dopiero r. 1800.
Kaplica: a) Ostrożek wielki.

8. Woroszyłówka m. kość. paraf. (5 klas.) drewn. ś. Mateusza, kość. i parafia fund. 1776 Bączkowski stolnik halicki

Kaplica: a) Woroszyłówka na cmentarzu.

VI. Dekanat Hajsyńsko-Bracławski.

(Część dawnej Dyecezyi Łuckiej (Offic. stat. Bracławski-Dekanaty: Bracławski winnicki, Granowski.)

ks. Marcin Ulanowicz proboszcz i

1. Bracław m. kość. paraf. (2 klas.) murow. N. P. Maryi Szkaplerznej, pierwotny Kościół paraf. drewniany wystaw. 1726; odbudował 1743 Nowowiejski starosta, wymurow. 1865 parafianie. – Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi (Kopia Bedyńskiej) przeniesiony 1865 do nowego kościoła. – Kościół konsekr. 1865 x. Leopold Łozorzeński prałat Kat. dr. Kamieniecki.

Kaplice: a) Bracław na cmentarzu.

b) Kropiwna niższa w.

c) Rajgród czyli Rajgródek w.

2. Niemirów m. kość. paraf. (4 klas.) mur. ś. Józefa; pierwotny kościół i paraf. wystaw. 1725, erekcya r. 1727; wymurow. 1805 hr. Łotocki, konsekr. Mackiewicz biśk. 1838.

Misya Jezuitów w Niemirowie w r. 1754, wstała przed 1770.

Kaplice: a) Niemirów na cmentarzu i w pałacu istniały do r. 1866.

b) Peczara m.

c) Kowalówka w istn. do r. 1862.

3. Fulczyn (dawniej Nesterwar) m. kość. paraf. (4 klas.) murow. (ś. Krzyża i O.O. Stanisława, z r. 1606 fundacya parafii kość: i Klasztor Dominikanów fund. 1631 Adam Kalinowski star. bracław. i winnick. zburzony r. 1649 przez Kozaków; na nowo budował Kościół i Klasztor r. 1750 Franciszek Salezy Łotocki wojewoda; restaur. 1805 Karnicki, odnowiony 1874; po supresyi Dominikanów r. 1832 Kapelania, a od r. 1862 parafia.

4. Woronowica m. kość. paraf. 4 klas. murow. ś. Michała, Kościół i parafia fund. 1793 Grocholski, Konsekr. 1836 Mackiewicz biskup.

Kaplice: a) Woronowica na cmentarzu.

b) Michajłowka w.

c) Obodna w. istn. do r. 1866.

5. Granów m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, kość. paraf. wybudow. 1725, nowowystaw. 1828 Książe Czartoryski, restaur. 1849.

Kaplica: a) Ziatkowce m.

6. Kuna m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Jana Nepom. kość. i klasztor Kapucynów fund. 1773 (czyli 1788) Zacharyasz Jaroszyński podstoli bracławs. Po supresyi Kapucynow w r. 1832, parafia. — Jest tu cudowny obraz S. Antoniego.

7. Ładyżyn m. kość. paraf. (4 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Maryi kościół i parafią fund. 1823 Sobański, konsekr. 1850 Lubieński bisk.

Kaplice: a) Ładyżyn na cmentarzu.
b) Wasylówka w. istn. do r. 1893.

8. Kopijówka w. kość. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, kościół i parafia fund. 1740, wymurowal 1856 Dobrzański proboszcz, poswięc. 1856 Zdzitowiecki. — Jest tu cudowny obraz P. Jezusa.

9. Pernówka m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Fryderyka, kościół i parafią fund. 1830 hrabina Moszyńska.

Kaplice: a) Krasnosiołka w.
b) Chaszczowata m. (Chaszczewka)
c) Teplik. m. Kaplica. — Był tu Klasztor Sióstr Miłosierdzia r. 1812, suprym. 1863.

VII. Dekanat Bałtski.

1. Bałta (dawniej Józefgród) m. kość. paraf. ormiańsko-łacińs. (Część dawnej Dyecezyi Łuckiej — Offizjalat Bracławski. Dekanaty: Bracławski, Granowski) ki (4 klas.) murow. S. Stanisława fund. 1765 Książe Lubomirski, u ż. posażył 1776 Stanisław Książe Lubomirski, konsekr. 1826 Mackiewicz biskup.

Kaplice: a) Rakułowka w.
b) Mirony w.

2. Czeczelnik m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Józefa fundow. 1751 Józef Książe Lubomirski, wymurow. 1786, konsekr. 1824 Mackiewicz biskup. – Jest tu cudowny obraz N. Maryi P. – W 1813 odprawiało się nabożeństwo w Olkopolu m.

Filia: Bereżada m.

Kaplica: a) Czeczelnik na cmentarzu.

3. Hołowaniewsk czyli Hołowaniewskie m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Stanisława, pierwotny kościół istn. 1775 (czyli ~~1754~~ podług Szematyzmu, r. 1754) odbudował 1888 Stanisław hr. Łotocki, wystawiony z drzewa 1797; wymurowała nowy r. 1826 Tekla hr. Łotocka.

Kaplica: a) Krutenkie czyli Krutenka w.

4. Kodyma m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Opatrzności Bożej, zbudow. 1850 parafianie.

Ołtarz z portalylem w dworze obyw. Czarnowskiego.

5. Krzywe-Jezioro m. kość. paraf. (5 klas.) S. Ludwika zbudow. 1819.

Kaplica: a) Krzywe-Jezioro m. na cmentarzu.

6. Rybnica m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Józefa, zbudow. 1817 Kozuchowski.

Kaplica: a) Rybnica m. na cmentarzu.

7. Miastkówka m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Jana Chrzciciela, fund 1747 Józef Książe Lubomirski, konsekr. 1841 Mackiewicz biskup.

Kaplice: a) Miastkówka m. na cmentarzu.

b) Dymitraszówka, czyli Dymitraszkówka w.

8. Obodówka m. kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Michała, fund. 1822 Sobański, konsekr. 1850 Lubieński biskup.

Kaplice: a) Obodówka na cmentarzu.
b) Sokołówka w. istn. do r. 1866.
c) Trościaniec m. istn. do r. 1866.

Zapielnuky w. ołtarz z portatylem w dworze Jana Brzozowskiego.

9) Raszków m. kość. paraf. ormiańsko-katolicki (5 klas.) murow. S. Kajetana fund. 1749 książe Lubomirski, odbudował 1756 Józef książe Lubomirski, konsekr. 1791 Fumarowicz arcybiskup lwowski.

Kaplica: a) Zahnitków w.

Sawran m. kościół parafialny r. 1848 zniesiony, dziś nie istnieje.

VIII. Dekanat Jampolski.

(Część dawnej Diecezyi Łuckiej Officyalat Bracławski; Dekanat winnicki)

1. Czerniejowce m. kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Mikołaja fund. 1640 Stanisław Koniecpolski kasztelan krak.; r. 1828 Jerzy Alexander Lubomirski obozny kor. uposażył wsią Kossy, konsekr. 1884 Szymon Kozłowski biskup. żytomirsk.

Kaplica: a) Czerniejowce na cmentarzu.

2. Dzygówka (dawniej Dzikówka) m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Ducha, wymurował 1804 (1805) Wincenty Jaroszyński marszałek jampolski konsekr. 1841 Wołkiewicz biskup.

3. Krasne m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Antoniego, wystawił z drzewa r. 1746 dziedzic Józef książe Lubomirski podstoli W. X. Lit., konsekrował 1750 Franciszek Antoni Kobielski bisk. łuck., r. 1891 zaczęli parafianie murować nowy kościół, skończony 1863. – Jest tu cudowny obraz S. Antoniego Padewsk.

Kaplice: a) Krasne na cmentarzu.
b) Jaroszynka w.
c) Szpików m. istn. do r. 1866.
d) Ujarzyńce w. istn. do r. 1866.

4. Zampol m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. zbudow. 1812 Maciej Dobrzański sędzia powiatowy, konsekr. 1825 Mackiewicz biskup.

Kaplice: a) Zampol na cmentarzu.

5. Motczany kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Wojciecha, zbudow. 1797 Trzecieski

Kaplice: a) Motczany na cmentarzu.

~~6) Morachwa czyli Moraffa m. kość. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, z klasztorem Dominikanów fund. 1627 (1672 ?) Jadwiga z Jazłowieckich Betzecka rotmistrzowa, odbudował 1786 hr. Potocki, konsekr. 1826 Mackiewicz biskup. Po supresyi Dominikanow r. 1849 pozostała parafia.~~

Filia: Tarasówka w.

Kaplice: a) Morachwa na cmentarzu do r. 1857.

b) Księdzówka w. do r. 1857.

7. Tomaszpol m. kość. paraf. (5 klas.) mur. N. P. Maryi Szkaplerznej, fund. 1769 Potocki (w Tomaszpolu należącym poprzód do parafii Chmielnik), odbudowano r. 1812.

Kaplice: a) Tomaszpol na cmentarzu.

b) Woryszówka w.

c) Wierzbowka czyli Wierzbowa w.

Komarogród m. kość. paraf. (4 klas.) murow. S. Antoniego i Znalezienia S. Krzyża z klasztorem Franciszkanów fund. 1746 Stefan Feliyan Daniczewski starosta utajkowski i Książęta Czetwertyńscy; wymurował 1810 Janusz Książe Czetwertyński; konsekr. 1811 Krysztofowicz biskup ormiański. Po supresyi Franciszkanow r. 1832 pozostała parafia, którą r. 1874 zniesiono; a Kaplice Woryszówka i Wierzbówka wcielono do parafii Tomaszpol.

IX. Dekanat Mohilowski.

1. Szarogród m. Kość. paraf. (1 klas.) murow. S. Floryana fund. 1595 Jan Zamojski kanclerz i hetman w. Kor. konsekr. Paweł Wołucki biskup Kamieniecki.
Kaplica: a) Szarogród na cmentarzu.

2. Bar m. Kość. paraf. (3 klas.) murow. S. Mikołaja, Kościół z Klasztorem Dominikanów fund. 1607 Stanisław Gálski wojewoda ruski, wymurował 1811 Szabej przeor dominik., konsekr. 1826 Malkiewicz biskup; po supresyi Dominikanów r. 1832 pozostała parafia.
Przy Kościele drewnianym S. Anny, który pierwotnie r. 1598 cech szewski wystawił;
Kościół i Klasztor Franciszkanów fund. z drzewa 1662 Seweryn Kaliniowski starosta bracławski z Wojciechem Miaskowskim chorążym nowogrodzk., (uposażony przez Króla Jana Kazimierza; poprzednie 1776 wymurowany) suprymow. 1832. (dziś ruiny.)
Kościół i Klasztor (rezydencya) Karmelitów trzewiczkowych fund. 1759 Antoni Kobyle Lubomirski; suprym. 1832 i ~~cerkiew parafialną obrócony~~ do szczętu zniesiony
Kościół i Kollegium Jezuitów, fund. około 1612 Stanisław Żołkiewski hetman w. Kor. (pierwotnie jako Missia, por. 1722 utworzone dopiero Kollegium) suprym. 1773. r. 1781 oddany Bazylianom na szkoły, po supresyi tychże 1832, zostały te monastery prawoszawnym obrządku 1838.
Filia: Wołkowince do r. 1757 tylko Kaplica, teraz filia.
Kaplica: a) Mytki, istniała do r. 1866.

3. Brzeziny Kość. paraf. (4 klas.) murow. Nawiedzenia N. Maryi P. fund. 1741 Dzieduszycki hr.
Kaplica: a) Srebryniec istniała do r. 1873.

4. Jaryszów Kość. paraf. (5 klas.) drewn. Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1723 Kossakowski
Kaplica: a) Jaryszów na cmentarzu.
b) Żurkowce.
c) Żwikowce istniała do r. 1873.

5. Jaltuszkow kośc. paraf. (5 klas.) drewniany, S. Ducha, zbudow. 1799 Krassowski; r. 1863 wymurowano nowy.

Kaplice: a) Jaltuszkow na cmentarzu.
b) Chodaki.

6. Kopajgród kośc. paraf. (5 klas.) murow. S. Ducha, zbudow. 1798 Matkowski i Sulatycki

Kaplice: a) Kopajgród na cmentarzu.
b) Chrzanówka.

7. Łuczyniec m. kośc. paraf. (5 klas.) murow. Wniebowzięcia P. Maryi; kościół drewniany istniał 1843; nowy zaczęta murować r. 1835 Józefa Uruska; dokończyła r. 1860 jej córka Melenia Sobańska z synami Alexandrem i Izydorem Sobańskiemi, konsekr. 1860 Ławrowski prałat.

Kaplice: a) Łuczyniec na cmentarzu.
b) Winoż.

8. Mohylów m. kośc. paraf. ormiańsko-katolicki (5 klas.) murow. N. P. Maryi Zwiastowania, drewniany istniał 1843, nowy wymurował Potocki wojewoda Kijow r. 1882; konsekr. Sumanowicz arcybisk. ormiański lwowski. — Jest tu cudowny obraz N. P. Maryi. — Do r. 1870 był ten Kościół katedralnym ormiańskim.

Kaplica: a) Mohylów na cmentarzu.

9. Snitków m. kośc. paraf. (5 klas.) murow. Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, wystawił 1857-1859 Adam Dzierżek marszałek mohylowski i parafianie. R. 1774 była tu już parafia.

Kaplica: a) Snitków na cmentarzu.

X. Dekanat Uszycki.

1. Dunajowce kość. paraf. (2 klas.) murow. ś. Michała, istniał już r. 1639, konsekr. 1810 Podhorodeński sufrag.
Kościół i Klasztor Kapucynów Niepokalanego Poczęcia P. Maryi i ś. Stanisława, fund. 1751 Józef Potocki kasztel. krak. hetm. w. kor.; dokończył syn Stanisław Potocki wojewoda poznań.; supryma. 1832 r.
Kaplice: a) Dunajowce na cmentarzu.
b) Hołozubince.
c) Demiankowce istn. do r. 1866.

2. Wońkowce kość. paraf. (3 klas.) murow. Najś. P. Maryi Anielskiej, z Klasztorem Franciszkanów fund. 1634 Zofia z Zamechowskich Tyszkiewiczowa wojewodzina trocka (a podług Szematyzmu fund. 1643 Zamechowski), konsekr. 1780 Cieciszewski biskt. Po supressyi Franciszkanów r. 1832 pozostał parafialny. - Jest tu cudowny obraz ś. Antoniego Padews.
Filia: Żeniszkowce.
Kaplice: a) Daszkowce.
b) Morozówka.
c) Hlibów czyli Hlibowka istn. do r. 1873.
d) Karaczyjowce czyli Karaczyjowka istn. do r. 1873.

3. Mukarów kość. paraf. (4 klas.) murow. ś. Józefa, kościół istniał już 1613 drewniany, odbudowany z drzewa 1760, wymurowany 1872 r.
Kaplice: a) Malijowce istn. do r. 1866.
b) Proskirówka istn. do r. 1866.

4. Sołobkowce (dawniej Hiacyntopol) kość. paraf. (4 klas.) ś. Józefa, z Klasztorem Dominikanów fund. 1646-1650 Jacek Szenberg, odrestaur. 1729 Stefan Humiecki wojewoda podolsk. Po supressyi Dominikanów r. 1832 pozostała parafia.
Kaplica: a) Sołobkowce na cmentarzu.

5. Struga wielka Kośc. paraf. (4 klas.) murow. Wszystkich Świętych, wystawił 1814 Stempkowski, konsekr. 1818 Malkiewicz biskup.

6. Nowa Uszyca Kośc. paraf. (4 klas.) murow. Przemienienia Pańskiego, zbudow. 1861, była pierwotnie Kaplicą do parafii Struga wielka, od r. 1868 została własną parafią.

7. Kitajgród Kośc. paraf. (5 klas.) murow. Nawiedzenia N. P. Maryi wystawił 1775 Krasowski.

Kaplica a) Kitajgród na cmentarzu.

8. Minkowce Kośc. paraf. (5 klas.) murow. Podwyższenia Ś. Krzyża, zbudow. 1797 Marchocki (do r. 1846 była Kaplicą przy parafii Dunajowce).

Kaplica: a) Minkowce na cmentarzu.

9) Sokulec czyli Sokolec Kośc. paraf. (5 klas.) murow. Ś. Rocha, z Klasztorem Dominikanów fund. 1646 (1670) Stanisław Rewera Potocki wojewoda podolski, odrestaurował 1723 Stefan Humiecki wojewoda podolsk. (Rezydencya), po supresyi Dominikanów r. 1832, parafia. Jest tu cudowny obraz Serca Jezusowego.

Kaplice domowe: a) Kosikowce istn. do r. 1873.
b) Chrebtyjow istn. do r. 1873.

10. Supruńkowce Kośc. paraf. (5 klas.) murow. Serca Jezusowego, wystawił 1809 Szydłowski.

11. Tynna Kośc. paraf. (5 klas.) murow Nawiedzenia P. Maryi, parafia istn. już r. 1500; dzisiejszy kościół zbudowali parafianie r. 1784. – Jest tu cudowny Obraz N. P. Maryi.

12. Stara Uszyca Kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Trójcy, zbudow. 1816 ze składek.

13. Wierzbowiec Kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Michała; kościół drewniany zbudow. 1607 Zygmunt III, dzisiejszy kościół wymurowany r. 1802 ze składek; konsekr. 1829 Mackiewicz biskup.

14. Zamiechów Kość. paraf. (5 klas.) murow. S. Jana Nepomuc.; pierwotnie drewniany istniał 1749, dzisiejszy wymurowany r. 1808, konsekr. 1841 Mackiewicz biskup.

15. Żwaniczyk Kość. paraf. (5 klas.) drewniany, Wniebowzięcia P. Maryi istniał już jako parafialny 1796 r.

Spis parafij

Dyecezyi Kamienieckiej

(podług podziału przez Wacława Hieronima Sierakowskiego biskupa kamienieckiego, dokonanego w Czarnokozińcach d. 5 Maja, r. 1742.
(Miejsca nnn oznaczone odpadły do dyecezyi lwowskiej

I) Dekanat Zastowiecki. Parafie: 1) Husiatyn miasto kościół parafialny z klasztorem Bernardynow (fund. 1610 Walenty Aleksander Kalinowski starosta brac[illegible] zniszczony) Wsie: Olchowiec wielki, Olchowiec mały (Olchowczyk), Czabarówka, Kuźmieniec, Uwoia, Uoia, Wasilkowce, Kutkowce, Holeniszczow. — [illegible] 2) Krykow w. kość. paraf. nowozałożony i eryg. (dziś nie istnieje [illegible] kościół)), Wsie: Bednarówka, Szydłowce. — 3) Sydorow m. Kościół paraf. przy klasztorze Dominikanow obserwantów czyli Bernardynów. (fund. 1726 Marcin Kalinowski), Wsie: Krzywenkie, Wasilkow, Suchodół. — 4) Kolendziany miast. niemające kościoła paraf. Wsie: Stusteńkie, Probużne, Hbrynkowce, Czarnokończyki, Słobodka, Zalesie, Pitatowce, Uchryn, Szmajkowce, Szmajkowczyki, Szwajkowce, Struszowka. — 5) Jagielnica miast. Kościół paraf. (eryg 1473 przez Zygmunta z Jagielnicy sędziego kamienieck.), Wsie: Chomiakowka, Szulanowka, Srzednia, Szulanowka stara, Rosochaciec, Susołowka, Muchawka, Jagielnica stara, Ulaszkowce, Wulowce. — 6) Zastowiec miasto, Kościół paraf. (eryg. 1436 Teodoryk z Buczacza), Wsie: Slowosiołka, Dyliby, Bazar, Dołakowka, (Był tu też Klasztor Dominikanow fund. 1594 Mikołaj Zastowiecki Kasztelan [illegible] 1781 przeniesiony do Trembowli

Parafia nowoutworzona oderwana od parafii Sydorow r. 1742

Parafia nowo utworzona r. 1742 oderwana od parafii Jagielnica.

*) W Jastowcu był też Klasztor Paulinow f. 1719 Jan Alexander Kruszyński wojewoda sieradzki przeniesiony do Zaleszczyk i supry mow. 1782.

Bereniany, Łotowce, Taleszczyki, Katamutyn, Pomorce, Rzepince, Łaszowka, Krzywotuka, Łopowce, Latasze, Słobodka, Znibrody, Chmielowa, Świrkowce, Drohiszówka, Cwitowa. (Oderwane zaś zostały i przyłączone r. 1742 do parafii Czerwonogrodzkiej: Sutermince, Koszyłowce, Łapowce i Sadki.). — 7) Tłuste miast. kościół paraf. (fund. 1707 Joanna z Karczewskich wdowa po Wojciechu Łosiu chorążym sanock.). Wsie: Stołowszyńce (Stołowszyńce), Worowiczyńce, Charłanowce, Hirkowce, Kapuśńce, Lisowce, Szypowce, Szerszeniowce, Olexińce, Świdowa, Myszkow, Bilcze, Eliaszowka. — 8) Czerwonogrod miast. kościół paraf. (dawnej fundacyi *): Usieczko (Usieczko) miasteczko, Wsie: Borkow, Nagorzany, Iwance, Zezawa, Pieczarna, Błaszkowce, Torskie, Iwiniacz, Taleszczyki, Bedrychowce, Dupliska, Żyrawka, Sutorminc, Uchrynkowce, Koszyłowce obie, Łapowce, Sadki. (Oderwane r. 1742 od parafii Jazłowieckiej: Suterminc, Koszyłowce, Łapowce, Sadki.). — 9) Grodek-Kutakow. miasteczko, Kościół paraf. jeszcze nie istnieje (parafia w Czerwonogrodzie dotąd) Wsie: Kościelniki, Kutakowce, Szczytowce, Kasperowce, Liszczniki, Horyhlady.

*) (Klasztor Sióstr Miłosierdzia fund. 1846 zakłada Księżna Doniłska)

L parafia r. 1742 oderwana od parafii Czerwonogrod

II) Dekanat Dunajowiecki czyli Dunajgrodzki: 1) Czerce miast. kość. paraf. (erygo. 1637 Paweł Piaseczki biskt. Kamieniak.) Wsie: Hefanowka, Nichin, Dunanow, Werbka, Lanckoron, Draganowka, Kornilcze, Latusze, Poczatorem Dominikanów (fund. 1375 przez Jerzego i Alexandra książąt Koryatowiczów. Erygo. 1632) Wsie: Wiśniowiec, Huta Wiśniowska, Hryckow, Nosokowce, Czarna, Smotryczowka, Słobodka, Rzepince, Rudka, Krzniczany, Stara Huta, Karauckowce, Cekowa. — 3) Tynna w. Kościół paraf. (istniał r. 1500 z cudownym obrazem N. P. Maryi.) Wsie: Tarnawa,

Podleśna, Tomaszowka, Łysohorka, Harapczewek nowy, Harapczejów.

4) Zalesce w., Kościół paraf. (drewn. zbudow. r. 1648 Zaleski). Wsie: Zielince, Balina miasteczko, Słobodka balińska, Stupince, Szatawa, Michałowka, Świstówka, Błyszczanowka, Czeczelnik, Błyszczanowica, Błyszczanowa.

5) Kitajgrod miast. Kościół paraf. (fund. 1706 Józef Łotocki, strażnik z żoną Teofilą wymurow. r. 1775 przez Dominika Krokowskiego kasztel.) Wsie: Wychwatniow, Dębrzyn, Wroblewce, Kruszanowka czyli Kruszeniowce, Niesędowce, Przewrocie, Jackowce, Mikszakubczejowce, Derewiany, Kniaze, Studenica, Rozuchna, Suboss, Terence, Latrynce, Budaszewka, Słobodki obie, Bachawica, Furmanowce.

6) Uszyca miast. Kościoła paraf. niema, dopiero miał być zbudowany; (parafia ta r. 1742 oderwana od Kitajgrodu.) Wsie: Konotowka, Durniachowce, Gorejowka, Łyżowka, Bakota, Łozowce, Gruszka, Łyszkowce, Czabanowka, Kositowce, Habatow, Czuchor, Waskowce, Krzywczany, Rakołupince, Dziurdziowka, Iwankowce.

7) Sokolec miast. Kościół paraf. z klasztorem Dominikanów (fund. r. 1646 Hlumieccy, odbudował r. 1723 Stefan Hlumiecki wojew. podol. – z cudownym wizerunkiem P. Jezusa). Wsie: Buczaja, Lesiec, Waskowce, Ciurkowce, Brahilowka, Borysikowce, Szelesciany, Kurytowce, Zahorzany, Tymkow, Głęboczek, Ostrokow, Iwanczyk, Kositowce, Łysiec, Szepetynce, Rongoszow, Hreptyow. –

8) Dunajowce czyli Dunajgrod miast., Kościół paraf. (fundacyi Koniecpolskich, konsekrowany r. 1639 – Przez tego był tu drugi kościół z klasztorem Kapucynów fund. przed r. 1751 r. 1790 przez Stanisława Łotockiego wojew. poznan.). Wsie: Lobujna wielka i mała, Sieworochy, Czaszkow, Iwankowce, Mosskolyńce, Panaszowka, Worobyowka, Sieczynce, Krasitowce, Horodyszcze, Hołozubince, Raczynce, Krzywczyk, Rachniowka, Demiankowce, Nienkowce (Minkowce) miasteczko.

9) Mukarow nowy (czyli podlesny) wieś, Kościół paraf. (istn. 1613 dotowany od Zygmunta III). Wsie: Mukarow stary (czyli polny), Wiechrowka, Tatarzyska, Mijowce, Pryjowka, Jarowa, Słoboda, Nestorowce, Annowka, Horeszczana, Maliowce, Sieniakowce, Kurzelowa, Kurzelowka, Kapuściany, Luborzek. —

10) Sołobkowce miasto (zwane dawniej Hiacyntopolis) Kościół paraf. z Klasztorem Dominikanów (fund. 1646 Jacek Szemberg). Wsie: Płoskierowka, Łokutynce, Sawince miasteczko, Łyszkowce, Andrzejowka, Ordyowce, Franowka, Sokołowka, Skazince, Kornaszowka, Strychowce, Głuszkowce. —

11) Zienkow (Zinkow) miasto, Kościół paraf. (fund. 1450 Odrowąż), Wsie: Zaince, Zaskowce, Mażniki, Janczyce, Ochrymowce, Bebehy, Budzyłkowce, Chwaszczowka, Hohole, Chrymiaczka, Baranowka, Krutyborodyńce, Werbka, Murowana, Mankowce. —

12) Woźkowce miasto, Kościół paraf. z Klasztorem Franciszkanów (fund. 1636 czyli 1643 przez Zamiechowskiego), Wsie: Ostamow, Howory wielkie i małe, Kurniki, Filipkowce, Kowalewka, Łomazyńce, Zaborozinowce, Daszkowce, Hule, Konszow, Kareczewce, Hlibow, Morozow, Prosiątkow wielki i mały, Kałusz wielki i mały, Bystrzyca, Bietyczyńce, Zeniszkowce.

III.) Dekanat Szarogrodzki: 1) Wierzbowiec miasto, Kościół paraf. (fund. 1603 Zygmunt III), Wsie: Żytniki, Durniaki, Kałusz, Bachtyn miasteczko, Bachtynek, Pettymany, Worońce, Nowosiołka, Zamiechow miasteczko, Zabience, Struga, Struszka, Batabanowka, Szczerbowce, Słobodka, Kurytowce, Hałajkowce, Skazince, Rutkowce, Olchowiec miasteczko, Huta.

2) Snidkow miasto, niema kościoła parafialnego (kościół parafialny erygow. dopiero 1774), Wsie: Kociuzany, Satarzyska, Kuraszowce, Dereszowa, Doliniany, Sopowka, Krzywochyżyńce, Bierlince lesne czyli lasowe, Michałkowce, Katowka, Boguszowka, Maryanowka, Barek, Wierzchowka, Bierlince polne, Perekozince, Popowa, Przemoszczenica, Zlytkow.

3) Kopajgrod miasto, Kościoła paraf. niema, lubo jest erekcyja z d. 3 Maja 1635, parafia należała zaś dotąd do Wierzbowca. (Kościół paraf. w Kopajgrodzie fund. 1798 przez Mańkowskiego i Józefa Sulatyckiego szambelana), Wsie: Bierlince lasowe, Chrzanowka, Berlatka, Stepanki, Obuchow, Halizyńce, Grabowce, Popowce, Kosarzyńce, Szepinski, Matwikow. oderwana 1742

4) Lubzyniec miasto, Kościoła paraf. niema, parafia oderwana od Snidkowa (Kościół paraf. zbudował r. 1764 Michał Rzewuski wojewoda podolski, czyli 1743 z drzewa), r. 1742, Wsie: Lubzyniczyk, Niemiereze, Płoska, Holizydajow, Wyszni, Karyszkow, Popielichy, Zwiniacz, Kasmazow, Stepanki, Romanki.

5) Brzazynce miasto, Kościół paraf. (fund. 1741 z drzewa Dzieduszycki chorąży trębowelski), Wsie: Izraelowka, Serebryniec, Wendyczany, Suchaki, Barszczowce, Hliaszowce, Woiewodczynce, Nagorzany, Sadowa, Skrzeczanowka, Skazince, Serby, Sledzie.

6) Zaryszow miast. Kościół paraf. (fund. 1723 czyli 1733 Dominik Kossakowski Kasztelan podolsk. drewniany), Wsie: Ladawa, Honkowce, Bernaszowka, Niszowce, Lohoryta, Bielany, Holizydajow, Niżny, Zerebilowka, Kukawka, Słobodka, Kozłow, Lipizany, Zwan, Rowna.

7) Mohilow miast. Kościoła parafialnego niema, nabożeństwo dla Katolików odbywa się w Kościele ormiańskim istniejącym (r. 1742 ~~nowo~~ z drzewa wzniesionym). Wsie: Mohilowka,

Niemia, Karpiowka, Bronica, Hreorowka, Styszkowce, Sadkowce, Słobudka, Serebrya miasteczko, Jarkowce, Bandyszowka, Gruszka, Sadki, Jaruga miasteczko, Jaruszka, Sobołowka, Bite, Petrusiowka, Miechałowka.

8) Czerniejowce (miasteczko), Kościół parafialny (erygow. 1640 Stanisław Koniecpolski Kasztelan krak. murowany) Wsie: Berezowka, Szenderowka, Widły, Buchotynka, Mierzwience, Busza, Babczynce, Dzikowa, Borowka, Worodyowce, Sainka, Kosy.

(obacz: Gródek Bedrychowski w dekanacie Satanowskim)

9) Nowogrodek czyli Nowogrod miasteczko miało niegdyś Kościół parafialny erygowany i dotowany. Roku 1742 ani miasteczko ani kościół już nie istniał, miejsce samo tymczasowo do parafii Czerniejowce przyłączono.

10) Szarogród miasto, Kościół paraf. (eryg. 1595 Jan Zamojski hetm. w. Kor. – bytał tu później Missya Jezuitów) Wsie: Lozowa, Kanatkowce, Iwaszkowce, Dołkowce, Lopowa, Nasikowka, Wołczany, Jędrzejowka, Lasynki, Honienki, Sadkowce, Kalitynka, Rozniatowka, Linkowka, Pisarowka, Politanka, Bielany, Szostakowka, Hibalowka, Kiełbajowka, Perepiteczynce, Grabowiec, Kopystrzyn, Tylilince, Noskowce, Grzegorzynce, Plebanowka, Dziatow, Tarasowka, Krasne z attynencyami, Kukawka, Dzikowka, Borowka, Laskowce, Zrebczyn, Łuka.

11) Wężyrow miasteczko, Kościoła parafialnego niema (dopiero fundow. 1394 Kościół paraf. murowany przez Jędrzeja Bitowskiego prezesa) Parafia oderwana r. 1742 od Baru. Wsie: Bilikowce, Łopatynce, Wołowczynce, Słobodka, Stodolce, Serbinowce, Wojtowce, Wołochow, Tokarowka, Kołostowce, Ruf, Noskowce, Stepanki, Petrance, Kudyowce, Rzepy, Kurytowce (należały r. 1635 do parafii Kopajgrod).

12) Jurowce miasteczko, Kościoła parafialnego niema; parafia oderwana r. 1742 od Chmielnika. Wsie: Bachrynowce, Trybuchy, Winnikowce, Majdan, Dubowa, Osolinka, Dziakowce, Koziuchow.

13) Bar miasteczko, Kościoł parafialny (drewniany spalił się r. 1806 fundow. 1550 przez Królową Bonę drewniany. — Prócz tego były tutaj: Kościoł i Klasztor xx. Dominikanów fund. 1602 Stanisław Gólski wojewoda ruski przy Kościołku, Św. Anny zbudowanym r. 1598; po supressyi został farnym; — Kościoł i Klasztor xx. Franciszkanow fund. 1662 Król Jan Kazimierz, supprym. 1832; — Kościoł i Klasztor xx. Karmelitów trzewiczkowych fund. 1759 Antoni Książe Lubomirski, supr. [illegible] 1833; — Kościoł i Kollegium xx. Jezuitów fund. 1612 Stanisław Żołkiewski hetm, po supressyi 1773 oddany Bazylianom). Wsie: Hołodki, Czemerysy, Hołuczyńce, Wołkowince, Wasiutyńce, Radziejowce, Hryńki, Komorowce, Łucka, Iwanowce, Czemiełowce, Owsianiki, Mańkowce, Słobodka, Kiejnowa futor, Kuźmience, Semenki, Michałowce, Chodaki, Jantuszków miasteczko, Jantuszków Słoboda, Jantuszków podleśny, Czemerysy, Wołoskie, Tatarowka, Czemiatyn, Biliżyn, Antonowka, Mytki, Gliniańki czyli Plebanki, Szeferowka, Szerszne, Kozarowka, Jołtuchy, Bucznie, Harmaki, Małczowce.

IV) Dekanat Międzybożski. 1) Deraźnia miasteczko, Kościoł paraf. istniał r. 1735, lecz r. 1742 nieposiadał jeszcze exekcyi. Wsie: Kalnia, Deraźnia, Karyńczyce wołoskie, Karyńczyce filipowskie, Buczniowa, Jabłonowka, Litki, Huta derazińska, Słobodka, Kalna, Szarki, Nowosiołka, Czereszynka Szelechow, Szyince, Snitkowa, Spyczyńce, Zianki, Ziakowce.

2) Latyczow miasto, Kościoł parafialny z Klasztorem Dominikanow fund. 1606 Jan Zołocki wojewoda bracław. starosta kamieniecki, z cudownym obrazem P. Maryi Koronowanym d. 5 Października 1778, po supressyi Dominikanow r. 1832 Kościoł został parafialnym). Wsie: Szczodrowa, Horbaszow, Sustowce, Kopytyńce, Popowce, Koleniszczow,

Wojtowce z Hutą szklanną i Rudnią żelazną, Bieleckie, Buchny, Tartowka, Sachny, Snitkowka, Buszniowce, Mordyn, Czaple, Jurczeńki, Markowiec, Łozny.

3) Konstantynow nowy miasteczko, Kościół parafialny jeszcze nie istnieje i nie erygowany, tylko nabożeństwo odbywa Komendatarinoz (Kościół paraf. wystawił dopiero r. 1788 Rzewuski, murowany). Wsie: Dimenki, Feby, Ledezy, Zienowińce, Janowce, Hule, Pohoryta, Łuka, Łysohorka, Dziadkowce części, Świczna, Rożny, Werbka, Hudynka, Kerdanowka.

4) Nowa Sieniawa miasteczko, Kościoła parafialnego niema (i później nie zbudowano), parafią oderwano r. 1742 (od Starej-Sieniawy. Wsie: Baplince, Korolowka, Czechy wielkie, Czeszki, Kumanowce, Spiczyńce, Zelezyńce, Ładka, Kurytowce.

5) Chmielnik miasteczko, Kościół parafialny (istniał już r. 1603, wymurowany 1728 - jest tu stary zamek). Wsie: Hołodki, Wytnik, Wojtowce, Kurytowka, Sulimirka, Trościaniec czyli Biały Rękaw, Kaczanowka, Huta, Szeroka grobla, Lelotka, Sokołowa, Hluwky, Bereźnia, Krytniow, Markusze, Zezulince, Tomaszpol, Klityszcze, Zadranikowce czyli Sandraki, Okadowka, Zorawle, Kolibabince, Serbinowka.

6) Utanow miasteczko, Kościół paraf. (istniał 1716) niema jednak dotacyj, sprzętoż nabożeństwo odbywają w Chmielnitku lub Kościół parafialny z drzewa w Utanowie wystawił 1731 Józef Czosnowski starosta utanowski). Wsie: Woroniince, Czerniatynce, Smita, Lipiatyn, Rybczyńce, Pagorce, Tatarski, Wroźaniec, Salicha, Pustowojty, Odwrzona, Zarebki.

(oderwana 1742 od Chmielnika;)

7) Torczyn wieś, Kościoła parafialnego niema (i później nie wybudowano), parafią r. 1742 oderwano od Chmielnika - Wsie: Skarzyńce, Trespol, Jemki, Wytynce (Wytnik 2.), Krasnopol, Berezowka, Wolica.

(dziś parafia: Kumanowce)

8) Stara Sieniawa miasteczko, Kościół paraf. (zbudow. z drzewa r. 1716 Mikołaj Sieniawski kasztelan Krak. hetm. w. Kor., odrestaurowany 1844 przez Annę Radziwiłłową). Wsie: Juwki, Teleżyńce, Zwankowce, Szczerbańce, Utasowce, Daszkowce, Bukaje,

Wusiorowka, Hreczana, Czarkowce, Słomaki.

9) Lilawce miasteczko, Kościoła parafialnego niema (i później niezbudowano), parafią oderwano r. 1742 od Międzyboża. Wsie: Kiaszowka, Babin, Lisanowce, Pańkowce, Desierowka, Karpowce.

10) Międzyboż miasteczko, Kościół paraf. (murowany gotyckiej struktury fund. 1600 Hieronim Sieniawski podczaszy Koron., konsekrował 1632 Paweł Piaseczki bisk. Kamieniecki. – jest tu zamek starożytny), Wsie: Hołoskow, Daszkowce, Wasiowce, Bozulince, Bachniatowce, Pirochowce, Głowaczowka, Redwince, Matomolince, Ichnatowce, Mytkowce, Wołosowce, Miehunki polne, Miehunki leśne, Pańkowce, Grabowce, Lubomirka, Czartoryjka, Łysohorka, Wołowczynce, Żorawince, Łodlisce, Bogdanowce.

11) Michałkowce ✿ wieś, Kościół parafialny (wybudowany z drzewa 1720 czyli 1714 podług Szematyzmu, przez Wrzeszczów, odbudowany 1860): Wsie: Słobodka Michałkowska, Jankowce, Kołubanie, Korzejowce z Kościołem filialnym (istniejącym r. 1742), Batamutowka, Swinna, Monasterek.

12) Michałpol miasteczko, Kościoła parafialnego i dotąd niema (dopiero r. 1824 Teodor Wisłocki podkomorzy wymurował nowy Kościół paraf. na miejsce dawnego drewnianego pewnie dopiero około 1743 wystawionego), ✿ Parafią oderwano r. 1742 od Michałkowiec. Wsie: Mikitynce stare, Korolowka czyli Krolowka, Nowosiłka, Iwankowce.

V) Dekanat Satanowski. 1) Szarawka miasteczko, Kościół parafialny (istniał w XV wieku; – r. 1603 Jakub Pretficz wojewoda podolski fundował Klasztor Dominikanów, po którego supresyi w r. 1832 i obróceniu na cerkiew prawosławną, wymurowano 1861 nowy Kościół parafialny). Wsie: Bednarowka, Borbuchy, Wilcza grobla, Tatarska Wola, Zielince, Antonowce, Pasieczna, Tołkacze, Wychylowka, Wasilkowce, Magnuszowka, Karpowce, Perehinka, Kazmierzec, Bryndowce, Lichnowka, Jarmulince miasteczko, Burzynce, Kadyowka, Nowawieś, Tomaszowka, Sutkowce, Hyzynce, Lisowka, Konsalowka, Korolowka, Lichowce, Chotochwasty, Werbka drewniana.

[Był tu Klasztor Bernardynow fund. 1761 Paweł Karwicki jenerał]

2) Płoskirow miasto, nowy i stary, Kościół parafialny (istniał już r. 1716 drewniany, wymurowany r. 1808 [illegible] jest tu zamek stary). Wsie: Szarawczyka, Machowce, Hreczana, Oleszyn, Iwankowce, Leźniów, Zarzyce, Rozyczna, Maleniszcze, Kopustyn, Klimaszowka, Leczyska, Sterszynce, Franowka, Arkadyowce, Szumowce, Kryszkowce, Skarzynce, Dawidkowce.

3) Mikołajow miasteczko, Kościół parafialny (istniał już 1717, nowy wymurował r. 1770 Czartoryski wojewoda ruski). Wsie: Manilowka, Szemaki, Hryniowce, Howory małe i wielkie, Jabłonna, Stawczynce, Kopaczowka, Pachutynce, Hlatki, Kalinowka, Czerepowa nowa, Hutkowce, Orlinec, Czerepowa, Werdenki, Zarudzce, Paszkowce, Klimaszowka.

4) Czarny Ostrow miasteczko, Kościół parafialny (na nowo wymurował 1820 Konstanty hr. Przedziecki). Wsie: Ostaszki, Hruzowica, Wojtowce, Marynowka, Zacharowce, Wasilkowce, Kraczki, Ledosy, Mileszowce, Kudrynce, Wodniczki, Klimkowce, Łapkowce, Zielince, Serejowka, Budnowka, Jachymowce, Rydkodruby, Daniuki, Czabany, Humience Czerepowa.

5) Fulsztyn miasteczko, Kościół parafialny (na nowo wymurowała 1763 Marianna z Kalinowskich Grabianczyna). Wsie: Dobrochoszcza wyzna, Gieletynce, Pawlikowce, Zuckowce, Oleszkowce, Warowce, Dobrochoszcza nizna czyli Chmielowa, Matwykowce, Bezowka, Trościaniec czyli Nowy Swiat, Korytna, Wołudrynce, Wychwatynce, Mostkowka, Andrzejkowce, Rajkowce, Wołkowce stare, Zdunki, Wolica, Hobodka, Moczulince. (Wsie Trościaniec, Matykowce i Bezowka należały dawniej do parafii Grodek Będrychow.)

6) Kumanow wieś, Kościoła parafialnego niema, parafia 17[illegible] nowoutworzona oderwana od Fulsztyna (Kościół parafialny w Kumanowie wymurował dopiero 1750, a podług Szematyzmu 1745

Franciszek Stadnicki chorąży podolski). Wsie: Dachnowce, Niemierzynce, Ostaszkowce, Kalitynce, Hreczana, Dachnowka, Zoraulince, Kuzmin miasteczko, Weselec, Rydkie czyli Rzadka, Heptynce, Czerniechowka.

7) Jezwarunda miasteczko, Kościół parafialny (fund. 1643 Katarzyna Sieniawska, wymurował r. 1754 Książe Czartoryski - Jest tu cudowny obraz P. Jezusa). Wsie: Kaniowa, Rypna, Serbinow, Zajączki, Postołowka. (We wsi drugiej miasta Jarmoruda, za Zbruczem, [illegible] która dziś do Galicyi należy, wystawiono kościół parafialny dopiero r. 1803, a wymurowano 1823) [illegible]

8) Satanow miasteczko, Kościół parafialny (istniał drewniany od niepamiętnych czasów, wymurowany w kształcie gotyckim r. 1592 przez Kostków). Wsie: Satanowka, Iwankowce, Martynkowce, Zwiachlowka czyli Zaglowka, Kurowka, Bębnowka, Radkowica czyli Rakowiec, Turzynce, Barszczowka, Wierzchowce, Solomna, Lipowka, Skotyniany.

9) Gródek Bedrychow: miasteczko nowe i stare, Kościół paraf. (fund. 1496, odbudowany r. 1589, [illegible] r. 1779. — R. 1788 przeniesiono tu Klasztor Franciszkanów z Kamieńca podolskiego. — Przy tego był tu Klasztor Sióstr miłosierdzia fundowany r. 1784 przez Jana Zamojskiego wojewodę podolsk. — Miasto zwało się też dawniej Nowogródek albo Nowodwór. W Kościele cudowny obraz S. Antoniego padewsk.) Wsie: Krzemienna, Łysowody, Nowosiłka, Jaromirka, Serwatyńce, Skipcze, Zawadyńcze, Zyszczyńcze, Batiukiery, Będrychowce, Porzyczce, Olexiniec napolny i podleśny, Kupin miasteczko (z Klasztorem Karmelitów trzewiczkowych fund. 1748 przez Alexandra Stadnickiego podkomorz. podolsk., po supresyi 1832 obrócony na cerkiew prawosławną), Czarnowody, Kutawy, Piaseczna. [Kościół filialny 1742,

10) Czemerowce wieś, Kościoła parafialnego niema, parafia nowo-

1742
utworzona i oderwana (od Husiatyna (lubo kościoła i później niebyto). Wsie Swirkowce, Jurkowce, Futory, Berezanka, Wachnowce, Kuchajowce, Polko, Demkowce, Kropotowa.

VI) Dekanat Czarnokoziniecki. 1) Orynin miasteczko, Kościół paraf. murowany (erygow. 1474 przez Grzegorza Kierdeja podkomorzego podolsk.). Wsie: Zakucie, Swinia Krzywda, Słobodka, Przeworcie, Kuzia, Dzepince, Słobodka (ormiańska), Krasnostawce, Kocubiejow, Żerdzie.

2) Zienkowce miast., Kościół paraf. którego probostwo należało do Wikaryuszów Katedralnych Kamienieckich (aż do r. 1796 w którym osobne probostwo urządzono, kościół paraf. murowany). Wsie Zienkowce (Zinkowce), Dłużek, Tatarzyska, Janczyńce, Wołoskow, Kieptynce, Kubaczowka, Cybulowka, Zabince, Pudłowce, Tytawa, Ormiany, Supreniowce, Kadyowce, Frydrowce, Nagorzany, Swiatkowce, z zamkiem Kniachin, Zaniowce murowane, Chodorowce, Kolubajowce, Humience, Berysznkowce, Zięblice, Beznesskowce, Laskowce, Ciotkowce, Ostrowczany czyli Ostrowczyńce, Sokot, Uscieczko, Kalince.

3) Zwaniec miasteczko, Kościół paraf (dawny spalony około r. 1770; nowy kościół ormieński wystawiony r. 1340 przez Ormian, przez Wawrzyńca Lanckorońskiego wyrestaurowany, zamieniony na parafialny). Wsie: Hawrylowce, Bracha, Ruda, Babsztyn, Isakowce, Chodorowce, Dyneczuk (Hryneczuk), Malinowce, Słobodka, Knihin.

4) Okopy (Św. Trojcy) wieś, Kościół parafial. zrujnowany pozostała tylko Kapellania (r. 1851 przyłączone do probostwa w Mielniu). Wsie: Lastowce, Boryszkowce, Bielowce, Krytkowce.

5) Krzywcze miasteczko, Kościół paraf. (fund. 1723 Stanisław Kątski miecznik podolsk., Konsekr. 1740, murow.). Wsie:

Babince, Hodyowce (Chudyjowce), Zezulince (Zazulince), Sapochow, Filipkowce, Kołodrobka, Sienkow (Sinkas), Nowosiołka, Szuparka. (Wie Kołodrobka i Sienkow należały przedtem do parafii Skała).

6) Piszczatyńce wieś, Kościoła parafialnego niema (i później niezbudowano, tylko przyłączono do parafii Borszczow), parafią oderwano r. 1742 od Borszczowa. Wsie: Wysuczka, Strzałkowce, Kołoboczek (Gołęboczek, Kapelania r. 1861 utworzona), Korolowka (miasteczko). (Wieś Kołoboczek należała przedtem do parafii Skała).

7) Borszczow miasteczko, Kościół paraf. (erygow. r. 1663 Marcin Piotr Dydyński, wymurowany r. 1763). Wsie: Muszkatowka, Słobodka, Wierzniachowce, Łanowce, miasteczko (dziś wieś), Jezierzany miasteczko (kościół nowy paraf. zbudował r. 1854 Leon Sapieha), Zielińce, Pilatkowce, Wołkowce. (Łanowce, Jezierzany i Zielińce należały przed r. 1742 do parafii Skała.)

8) Skała miasteczko, Kościół paraf. (murowany wystawił Walenty Wierzejewski kasztelan zakroczymski około r. 1730). Wsie: Wołochy, Jarosławka, Hukow, Zwaniow, Guszczyn, Łosiaż, Słobodka, Zabince, Latawa, Dawidkowce, Pietniczany, Krasiłow, Berezanka, Łuckie, Zbrzezie (Zbrzyz) miasteczko (z klasztorem Kapucynow fund. 1744 Adam Tarło starosta gostyński, od r. 1883 parafia), Siekierzyńce, Burdziakowce, Bossyry, Kocubińczyki, Cygany.

9) Czarnokozińce miasteczko, Kościół parafialny (murowany r. 1608, poświęcał Wołucki biskup Kamieniecki. – z zamkiem biskupów Kamienieck.). Wsie: Nowosiołka, Zalesie, Giermakowka, Szustowce, Niwerka, Niwra, Załucze,

Podfilipie, Turylcze, Ustie (biskupie), Hroszowa, Zwanie, Mielnica (miasteczko, kościół paraf. erygowany r. 1851), Michałkow, Michałowka, Chudykowce (Hudykowce), Kudryńce miasteczko (dziś wieś), Kudryńce nizne (czyli dolne), Paniowce zielone, Dźwiniaczka, Dźwinogród, Mielowce, Rychty, Słobodka.

Dyecezya Lubelska.

Dzisiejsza dyecezya lubelska powstała z dawnej dyecezyi chełmskiej oraz z części dyecezyi krakowskiej (t. j. z archidyakonatu lubelskiego i po części zawichostskiego): przeto też najdawniejszych wiadomości o takowej w dziejach tychże biskupstw szukać należy.

Część zachodnia dyecezyi lubelskiej sięgająca do granic dawnych Xięstw Ruskich, wcześnie nawrócona, należała do biskupstwa krakowskiego. Dla zbytniej odległości od stolicy biskupiej, utworzył Fulko czyli Fetka ~~[illegible]~~ biskup krakowski w XII wieku za czasów Kazimierza Sprawiedliwego osobny Archidiakonat lubelski, uposażywszy Archidyakona dziesięcinami niektóremi do stołu biskupiego należącemi. Już w księdze rachunków papieskich z roku 1326 (Collectoria decimae in Regno Poloniae ap. Theiner: Vetera monumenta Poloniae Tom I pag. 228) przychodzi archidyakonat lubelski i Filip archidyakon lubelski rozciągający swą władzę na 25 plebanij, których dochody na 109 grzywien otaksowane zostały. Późniejszemi czasy miał Kazimierz wielki dochody Archidyakona lubelskiego powiększyć.

Gdy w części zachodniej dzisiejszej dyecezyi lubelskiej liczba katolików z biegiem lat zwiększać się poczęła, miała Stolica apostolska (podług Ostrowskiego Dzieje Kościoła polskiego Tom II str. 93) osobne biskupstwo dla Rusi poza granicami dyecezyi

krakowskiej utworzyć, i r. 1236 Gotarda z zakonu Cyster-
sów opata klasztoru opatowskiego biskupem Rusi mia-
nować; lecz Henryk brodaty Książe Szląski zarządzając
krajami małopolskiemi podczas małoletności Bolesława
wstydliwego, r. 1237 przeniósł rządzę całego tego nowego bisku-
stwa na biskupów lubuskich. Z powodu jednak zbyt-
niej odległości uwolnił papież Alexander IV biskupów
lubuskich od ciężaru zarządzania tą zbyt obszerną częścią
dyecezyi r. 1257, a dla rządów duchownych ustanowił
pewną liczbę Suffraganów pospolicie z zakonu Domi-
nikanów lub Franciszkanów wybieranych z powodu
iż te zakony rozszerzaniem wiary przez misye apos-
tolskie w tych stronach najwięcej się odznaczyły. —
I tego też powodu polecił papież Innocenty IV d. 13 Lipca
1254 nuncyuszowi apostolskiemu w Polsce Opatowi Klasz-
toru Mezano aby ziemię Łukowską oderwał od dyece-
zyi krakowskiej, w Łukowej nowe biskupstwo utworzył
i na biskupa osobę z zakonu Franciszkanów wybrał
(Anagniae, III Idus Julii, Pontificatus anno 12mo – Apud
Theiner: Monumenta I. pag. 57 Nr. 119). Następny papież
ponowił tę sprawę i d. 1 Lutego 1257 nakazał arcybiskup-
wi gnieźnieńskiemu i biskupowi krakowskiemu, aby
w Łukowie erygowali katedrę biskupią i nanią Bar-
tłomieja z Czech zakonu Franciszkanów wyświęcili
(Laterani, Kalend. Februarii, Pontificatus anno 3o – Apud
Theiner: Monumenta I. pag. 72, Nr. 143). Podług jednych

oparli się tej erekcyi Templariusze (Fratres militiae Templi) którym Bolesław wstydliwy z siostrą swą Salomeą zakonnicą nadali zamek Łukowski. Podług x Karola Boniewskiego (Rys historyczny dyecezyi lubelskiej - w rękop.) uznali komisarze papiescy miasto Łuków za nieodpowiednie na katedrę i erygowali katedrę około r. 1255 w Chełmie jako w miejscu stosowniejszem. Z tego by wnosić można, iż biskupstwo tauńskie po Chełmie zatożone zostało r. 1264 przez Bolesława wstydliwego, a przez papieża Urbana IV potwierdzone (o czem pisze: Dlugosz I. I. Długosz który pod r. 1264 przytacza o tej mierze list papieski, i Kromer który odnosi to do biskupstwa Tuc-kiego?) - Że biskupstwo chełmskie istniało za czasów Kazmierza wielkiego, świadczy brewe papieża Innocentego VI z r. 1359 (dat. Avinione - apud Wading Luc.: Annales Ord. Min. Tom IV nr. 69) w którem na katedrę osieroconego biskupstwa chełmskiego mianuje Tomasza Hlimpergvey de Seyno z zakonu Franciszkanów. Podług Drzazkiego Fulgent. (Żywot błog. Izaiasza Bonera) żył tenże Tomasz biskup jeszcze r. 1365 i poświęcał wtedy Kaplicę Św. Doroty w krakowskim Klasztorze Augustianów. - Biskupstwo tauńskie chełmskie zostało odnowione, a może lepiej uposażone przez Ludwika króla węgierskiego i polskiego. Świadczy o tem brewe Grzegorza XI. z d. 13 Lutego 1375 („Debitum pastoralis officii." Avinione, Idibus Februarii, pontificatus anno 5to. - Ap. Theiner: Monumenta I pag. 712-713, Nr. 963 et 964) w którem tenże papież pisze: iż katedry halicka, przemyska, włodzimierska (Łucka) i chełmska istniały już za Kazmierza wielkiego, że takowe na prośbę króla Ludwika

uwolnił z pod jurysdykcyi biskupa lubuskiego, że takowe znowu erygując na nowo jako katedralne biskupstwa, ustanawiając aby biskupstwo halickie było metropolią, której podlegać mają jako suffraganie biskupstwa włodzimierskie, przemyskie i chełmskie. Toż potwierdza także Jan z Czarnkowa archidyakon gnieźnieński w swej kronice pisząc: „Circa a. 1375 aut circa tempus cooperante „rege Ludovico Poloniae et Ungariae, dominus Gregorius „Papa XI erexit et creavit tres episcopatus in Ruscia, videlicet Przemisliensem, Chelmensem et Vlodimiriensem „alias Lodomiriensem et archiepiscopatum Halicziensem." (Bielowski: Monumenta Pol. hist. II. p. 664). Pierwsi biskupi chełmscy z zakonów tylko byli powoływani; najprawdopodobniej dla braku odpowiedniej dotacyi. Takim był ów powyżej wymieniony Tomasz Klimpergvey de Seyno z zakonu Franciszkanów 1359–1365; takim był Jakób Dominikan mianowany biskupem chełmskim przez Urbana V. [illegible] r. 1362* (Ob. Baracz: Dzieje zakonu Kaznodz. II. str. 36); takim wreszcie Stefan Dominikan r. 1394 (od którego Michał Piechowski: Cornucopiae insulae Chelmensis. Zamosc. 1717, Niesiecki, Rzepnicki III. p. 119 szereg biskupów chełmskich rozpoczynają) lubo Catalogus cleri dioec. Lublinen. a. 1874 przed nim pierwszego Tomasza Franciszkana r. 1359 kładzie). Tego Stefana pierwszy odszukał w aktach Skrobiszewski: Jak. Elogia et vitae archiepiscoporum Halicziensium et Leopol. 1628) przytaczając przywilej Jakuba arcybisk. halick. (dat. in Lemburga d. 14 Novembr. 1394) którym potwierdza odpusty nadane dla dyecezyi chełmskiej przez różnych biskupów (Bernardi archiepiscopi Halicziensis praedecessoris nostri, Petri Lubucensis, Jacobi

*) Przeniesiony r. 1363 na biskupstwo hildesheimskie w Saxonii.

Kijoviensis, Emerici Agriensis et Stephani Chelmensis episcoporum). Zdiał ten Stefan podług Niesieckiego zemrzeć dopiero r. 1417. Właściwym wskrzesicielem stałego biskupstwa Tawiańskiego chełmskiego był król Władysław Jagiełło, który na pamiątkę zwycięztwa otrzymanego pod Grunwaldem w dzień Rozesłania Apostołów (d. 15 lipca 1410) nad Krzyżakami, wydał d. 19 August. 1417 przywilej erekcyjny na biskupstwo chełmskie i w takowym na dotacyją biskupów przemianył dobra Kurnów, Łobołowice, Dobryniów, Plitniki (takie Zagaszyce zwane) i Thur z przyległościami, uwalniając te dobra od wszelkich ciężarów, i pozwalając nadto w 2 wsiach t. j. w Kumowie i Łobołowicach wybierać myto drogowe. Roku 1419 dodał jeszcze Władysław Jagiełło biskupom chełmskim dobra Łyszcze (późniejsze miasteczko Pawłów) i Siedliska z prawem niemieckim. Zdiał jeszcze tenże król około r. 1426 oderwać ziemię czyli Archidyakonat Lubelski od dyecezyi krak. i takowy do dyecezyi chełmskiej wcielić; lecz oparł się temu Zbigniew Oleśnicki biskup krak. wyjednawszy zakaz u papieża Marcina V. (Cf. Dlugoss.) Biskupstwo chełmskie osierocone oddał r. 1417 tenże król Jaremu spowiednikowi i kaznodziei Janowi Zaborowskiemu z Opatowic z zakonu Dominikanów. Dla lepszej dotacyi biskupów nadał król Kazimierz Jagiellończyk do dobr stołowych r. 1436 jeszcze Sawin i potem Skierbieszów, król Aleksander r. 1506 miasteczko Białę w dyecezyi poznańsk. z kościołem parafialnym a król Zygmunt I około r. 1527 darował wsie Cieszyn i Strzyżowice z częścią dóbr Pławowice czyli Pławanice i rocznej pensyi 50 grzywien z cła ruskich. Lecz mimo to dochody biskupów chełmskich były tak szczupłe, iż na Sejmie Koronacyjnym r. 1633

(Ku honorem Beatis. V. Mariae et Divinorum Apostolorum)

uchwalono aby biskupstwo chełmskie dla szczupłych prowentów (podobnie jak przemyskie, żmudzkie, chełmskie, kijowskie, kamienieckie, inflantskie) było najbliższe do opactw jakich lub probostw intratniejszych. (Vol. leg. III. 899). Biskupi chełmscy, posiadając zarazem nieraz opactwa i bogatsze probostwa oraz kanonie, zajmowali w Senacie między duchownymi 10te a po unii lubelskiej 13te miejsce, byli prócz tego kanclerzami akademii zamojskiej, a nie którzy nawet i urzędy koronne przy Królu sprawowali. Za początku XVIII wieku składały się dobra stołowe biskupów chełmskich z 3 miasteczek: Skierbieszow, Sawin, Pawłow, i 8 wsi: Czeszyn, Kumow, Haliszany, Łobołowice, Wolawce, Koziagóra, Łyszcze, Siedlisko, podzielonych na 4 klucze: a) Klucz Skierbieszowski do którego należało miasteczko Skierbieszów z wspaniałym zamkiem murowanym i ogrodem przez biskupa Jerzego Zamojskiego wystawionym, folwarki w Skierbieszowie, Cieszyni i części wsi Derewniki. b) Klucz Kumowski, do którego należały wsie Kumów z dworem biskupim i folwarkiem, Wolawce, Haliszany, Łobołowice z folwarkiem. c) Klucz Pawłowski do którego należało miasteczko Pawłów z dworkiem biskupim, wsie Siedliszcze, Łyszcze. d) Klucz Sawiński, do którego należało miasteczko Sawin z pałacem drewnianym biskupim, wieś Koziagóra. Prócz tego posiadali biskupi 2 wojtowstwa (w Skierbieszowie i Sawinie) oraz rezydencyją biskupią w Krasnymstawie. Dobra te stołowe po rozbiorze Polski zostały inkamerowane, tak iż dzisiejszy biskup lubelski pobiera tylko od Rządu 40000 złp. na utrzymanie swoje, dworu, konsystorza i kancellaryi.

Przykładem rezydencyj biskupich, wystawionym przez Jana z Opatowic Zaborowskiego biskupa

Suffraganem pierwszym biskupstwa chełmskiego był Abraham Sładkowski z zakonu Dominikanów biskup Cytreński krewny Jerzego Zamojskiego biśk. chełmsk. którego tenże biskup wziął za pomocnika; lecz dotąd wyznaczył mu dopiero biskup Maciej Lubieński biśk. chełmski r. 1620. Mikołaj Świrski biskup Cytreński sufragan chełmski oraz Jan Antoni Łaszcz biskup Antypateński koadjutor Kijows. i opat hebdowsk. zostawili fundusz stały na utrzymanie Suffragana. Ostatnim Suffraganem był Wawrzyniec Żłobicki Cytreński kanon katedr. chełmski i officyał generał. 1804. (po Janie Lenarowskim biskupie abdyktatyjsk. Kuckiem chełmsk. i sufraganie Lubodzkim († 1820).

Synodów dyecezalnych chełmskich drukiem ogłoszonych jest 4 i jeden niewydany: 1) d. 4 Lipca 1604 Jerzego Zamojskiego biśk. (Constitutiones dioecesanae Sacrae Synodi Chelmensis quae Georgio Zamojski ep. praeside Anno Julii 1604 Crasnostavii triduo celebrata est. Zamosci 1604. 4to – Szema: tym lubel. na r. 1834 cytuje: Synodus convocata in oppidum Chełm 13 Septemb. absoluta vero 22 Septemb. tempore Georgii Zamojski ep. chelmen. Abbatis Czerwinensis; może omyłkowo). 2) d. 18 Czerwca 1624 Macieja Lubieńskiego (Constitutiones dioecesanae Synodi Chelmensis a Mathia Lubieński ep. Chelmen. habitae Crasnostaviae 1624 d. 18 m. Junii. Zamosci 1624. 4to – tytuł ob. w Bojdecki: Vita M. Lubieński) 3) d. 13 Kwietnia 1644 w Krasnymstawie Pawła Piaseckiego biśk. chełmsk. – niewydany. 4) d. 15 Września 1694 w Krasnymstawie Stanisława Jacka Świeckiego biśk. chełm. opata lubińsk. (Synodus dioecesana Chelmensis per Stanisl. Hiac. Swieniecki ep. chelm. Crasnostaviae celebrata 1694 d. 15 Septembr. Varsaviae typ. Schol. Piar. 1696. 4to – rzadkie bo wykupione i spalone. Ob. Janozki Nachr. II. 43. Załuski: Conspectus p. 14 przytacza edycyą z r. 1694 – może data Synodu tylko).

s/d. 18 Lipca 1717 w Krasnymstawie Krzysztofa Jana Szembeka biśk. chełm. (Synodus dioecesana Chelmensis sub Christophoro Joanne Szembek ep. Chelmen. Krasnostaviae celebrata d. 18 m. Julii et aliis diebus sequentibus diebus A. 1717. Zamosrii typ. Univ. fol. (Katalog Biblioteki Ojców w Warszawie 1822 str. 107 przytacza jeszcze: Constitutiones synodales Chelmenses. Cracoviae 1676. fol. – jeżeli to nie mystka.) – Prócz tego wydał jeszcze Wojciech Leszczyc Skarszewski biśk. chełmśk. Rozporządzenia pasterskie 1792. 4to

Katedralny kościół i stolica biskupia była najprzód w mieście Chełmie, gdzie założono pierwotnie r. 1414 katedrę w drewnianym kościele (w miejscu na którem r. 1662 zbudowano kościół i klasztor xx. Ojców), któremu r. 1429 nadano tytuł Rozesłania Św. Apostołów na pamiątkę otrzymanego w ten dzień zwycięztwa nad Krzyżakami pod Grunwaldem. Z powodu niedogodności i zniszczenia kościoła, przeniósł d. 29 Kwiet. r. 1473 Paweł z Grabowy biskup katedrę do Hrubieszowa, a Maciej ze Starej Łomży biskup d. 26 Czerwca (czyli jak x. Karol Boniewski pisze: w Sobotę przed uroczystością S. Jana Chrzciciela) 1490 do Krasnegostawu. Maciej Lubieński biśk. chełmśk. przy pomocy Mikołaja z Żurowa Daniłowicza podskarb. Kor. starosty Krasnostaw. kościół ten katedralny pierwotnie farny, odrestaurował i wieżę wystawił r. 1628, a biskup Krzysztof Jan Szembek zewnątrz i wewnątrz wyporządził i ołtarzami których było 8 przyozdobił. Po supresyi Jezuitów biskup Jan Alojzy Alexandrowicz r. 1781 przeniósł katedrę do wspaniałego kościoła xx. Jezuitów w Krasnymstawie. Dawny zaś katedralny kościół w Krasnymstawie, opuszczony, zajęty został 1794 na magazyn wojsk austryjackich i potém zupełnie rozebrany.

Pomimo utworzenia nowego biskupstwa Lubelskiego (na miejsce dawnego Chełmskiego) przez Piusa VII bullą: Quemadmodum Romanorum Pontificum erga inclytos ecclesiae filios..... Romae IX Calend. Octobris (23 Września) 1805 i pomimo exekucyi i ogłoszenia tejże bulli r. 1807 w Lublinie przez Kajetana Kickiego arcybisk. lwow.- w końcu nawet pomimo nowego urządzenia dyecezyj w Królestwie Polskiem i ich rozgraniczenia przez bullę cyrkum- skrypcyjną Piusa VII.: Ex imposita nobis divinitus omnium ecclesiarum cura.... Romae, pridie Calendas Julii 1818, pozos- tała Katedra biskupstwa w Krasnymstawie aż do r. 1826, a bis- kupi rezydowali w Kumowie. Dopiero d. ~~26 Lipca~~ 19 maja 1826 prze- niósł Józef Marcellin Dzięcielski biskup lubelski Katedrę z Krasnegostawu do Lublina do ~~parafialnego~~ starego Kościoła ~~Bożego Ciała~~ Kollegiaty św. Michała, a z tamtąd dopiero d. 26 Sierpnia 1832 do wyrestaurowanego pojezuickiego Kościoła św. Jana Chrz. (który po supressyi Jezuitów ~~Bernardyni~~ Trynitarze czas niejaki posiadali) Kościoły Katedralne w Chełmie, Hrubieszowie i Krasnostawie miały dawny tytuł Rozesłania (Divisio) Apostołów; dzisiejsza Katedra w Lublinie ma tytuł SS. Jana Chrzc. i Ewangelisty.

Rozległość i granice dyecezyi. Dawna dyecezya chełmska obej- mowała Ziemię chełmską (w województwie ruskiem) z 2 powiata- mi: chełmskim i krasnostawskim oraz z ~~ziemi~~ Województwa bełzkiego dwa powiaty: bełzki, horodelski, tak iż rzeka Tanew stanowiła na południe granicę od dyecezyi przemyskiej. Wprawdzie około r. 1425 starał się Jan Zaborowski o rozszerze- nie granic dyecezyi przez przyłączenie ziemi lubelskiej na co otrzymał już zezwolenie Króla i papieża; lecz oparł się temu Zbigniew Oleśnicki biskup. Krak. wywoławszy na sejmie w Sieradzu protestacyą szlachty i wyjednawszy w Rzymie uchylenie danego pozwolenia.

Na Synodzie r. 1604 podzielona została dyecezya chełmska na 10 dekanatów, które się aże do r. 1772 utrzymały, tylko że biskup Maciej Lubieński r. 1624 nazwę magierowskiego dekanatu zmienił na potylicki. R. 1604 liczono w całej dyecezyi kościołów parafialnych 59; zaś r. 1624 już 73, a r. 1696 podczas synodu Świętickiego 81. Podczas ostatniego Synodu Szembeka było 81 kościołów parafialnych w następnych 10 dekanatach: 1) Krasnostawski 9 kościołów. 2) Zamojski 8 K. 3) Chełmski 11 K. 4) Lubomlski 8 K. 5) Hrubieszowski 5 K. 6) Grabowiecki 9 K. 7) Sokalski 8 K. 8) Bełski 7 K. 9) Potylicki (dawniej Magierowski) 9 K. 10) Turobiński 7 kościołów — oprócz kościołów klasztornych, kaplic publicznych i prywatnych. Ta liczba kościołów parafialnych mało się powiększyła gdy x. Jan Bielski jezuita (Widok Królestwa Polsk.) w r. 1761 podaje ich 83. Po pierwszym rozbiorze Polski przez zabor Galicyi, utracił biskup chełmski większą połowę swej dyecezyi: pozostały mu tylko 4 dekanaty: Krasnostawski, Chełmski, Lubomlski i Turobiński; resztę zaś 6 dekanatów, aczkolwiek bez zezwolenia papieskiego wcielono do dyecezyi przemyskiej. Na Sejmie czteroletnim urządzono kraj inaczej pod względem zarządu duchownego, d. 11 Czerwca 1790 zapadła uchwała zmianę tę zaprowadzająca potwierdzona bullą papieską z d. 20 Lipca 1790. Nowo utworzone biskupstwo chełmsko-lubelskie otrzymało z dyecezyi krakowskiej województwo lubelskie, ziemię łukowską i urzędowską z powiatem urzędowskim i odtąd Maciej Garnysz biskup począł się tytułować chełmsko-lubelskim. Podzielono wtedy to nowe biskupstwo na 10 dekanatów jakoto: Krasnostawski, Chełmski, Chodelski, Kurowski, Lubelski, Łukowski, Parczowski,

Stężycki, Urzędowski i Zaklikowski, w których było 147 kościołów parafialnych oprócz klasztornych, szpitalnych i kaplic. — Po trzecim rozbiorze Polski cesarz Austryacki Franciszek I chcąc w krajach przez siebie ostatecznie zabranych i na prawym brzegu Wisły położonych urządzić ~~ten~~ podział hierarchiczny powziął zamiar utworzyć nowe biskupstwo lubelskie na miejsce chełmskiego. Pozwolenie na to Pius VII wydane zostało Bullą: „Quemadmodum Romanorum Pontificum" etc. Romae, IX Calend. Octobris 1805, a delegowany do exekucyi takowej komisarz Kajetan Kicki arcybisk. lwowski, bullę tę r. 1807 w Lublinie w kollegiacie S. Michała uroczyście odczytał i Wojciecha Skarszewskiego biskupem lubelskim ogłosił. Według tego nowego urządzenia otrzymała dyecezya lubelska prócz części odr. 1790 posiadanej, kościołów parafialnych odpadłych od dyecezyi łuckiej 50, od poznańskiej (archidyakonatu warszawskiego 36, i od płockiej 19 Nowa ta dyecezya odr. 1805 czyli raczej już odr. 1796 posiadała 17 dekanatów: 1) Bialski (z dyecezyi łuckiej dawniej dekanat janowski) 9 kośc. paraf. 2) Krasnostawski (z dyec. chełmsk.) 10 K. 3) Garwoliński z dyec. poznan. dawn. dekanat garwoliński) 13 K. 4) Chełmski (z dyec. chełmsk.) 13 K. 5) Janowski (z dyec. łuck. dekan. janowsk.) 8 K. 6) Kamieńczykowski z dyec. płock. dekan. Kamieńczykows.) 10 K. 7) Kurowski (z dyec. krak. dekan. parczow.) 10 K. 8) Latowicki (z dyec. poznan. dekan. garwolinsk.) 13 K. 9) Liwski (z dyec. pozn. dekan. liwsk.) 12 K. 10) Lubelski (z dyec. krak. dekan. chodelsk.) 16 K. 11) Łukowski (z dyec. krak. dekan. łukowsk.) 15 K. 12) Międzyrzecki (z dyec. łuckiej

dekanat. janowsk.) 10 K. 13) Łaszczowski (z dyec. krak. dekan. parczow.) 18 K. 14) Siedlecki (z dyec. łuck. dekanaty węgrowski i łosicki) 13 K. 15) Stanisławowski (z dyec. płock. dekanaty radzimińsk i Stanisławowski) 9 K. 16) Stężycki (z dyec. krak. dekan. stężyck.) 19 K. 17) Węgrowski (z dyec. łuck. dekan. węgrowsk.) 14 kościołów paraf. – Od r. 1808 (czyli r. 1811) powrócono z dyecezyi przemyskiej dawniej zajęte 4 dekanaty z 37 kościołami parafialnemi jako to: 18) Hrubieszowski 7 kośc. 19) Tarnogrodzki 9 K.*) 20) Tyszowiecki 11 K. 21) Zamojski 11 kośc. parafialnych. – W tych 21 dekanatach liczyło biskupstwo lubelskie aż do r. 1818 kościołów parafialnych 234 prócz klasztornych, szpitalnych i kaplic. – Pozostały jednak przy Galicyi i niewróciły więcej do dyecezyi lubelskiej parafie: 1) Sokal. 2) Tartaków. 3) Stojanów. 4) Stanin. 5) Witków. 6) Dobrotwor. 7) Ostrow. 8) Waręż (t. j. cały dawny dekanat sokalski). – 9) Bełz. 10) Mosty. 11) Uhrynów (z dawnego dekanatu Bełzkiego). – 12) Łotyliczy. 13) Magierów. 14) Rawa ruska. 15) Uhnow. 16) Jarol. 17) [illegible] Lipsko. 18) Ptazów (z dawnego dekanatu Łotylickiego). – Po utworzeniu w r. 1815 Królestwa Polskiego utworzono też w takowem 8 nowych dyecezyi na mocy bulli Piusa VII: „Ex imposita nobis divinitus omnium ecclesiarum cura“.... Romae, Pridie Calendas Julii (d. 2 Lipca) 1818; między temi i Dyecezyą Lubelską w Województwie (później Gubernii) Lubelskiem, której przydzielono 137 Kościołów parafialnych. Papież wyznaczył d. 16 Lutego 1820 exekutorem tej bulli metropolitę warszawskiego Hołowczyca który dopełnił cyrkumskrypcyi i rozdziału w r. 1822. Biskupem Lubelskim pozostał Wojciech Skarszewski. Od tego to okresu aż

*) Z których 5 od pierwotnych czasów należało do dyecezyi przemyskiej, a 3 do chełmskiej.

do r. 1868 podzielona była dyecezya Lubelska na następujące 12 dekanaty: 1) Kazimirski z 13 Kośc. paraf. 2) Chodelski 12 par. 3) Krasnostawski 14 par. 4) Chełmski 14 par. 5) Hrubieszowski 10 par. 6) Lubartowski 13 par. 7) Lubelski 12 par. 8) Tarnogrodzki 10 par. 9) Tyszowiecki 10 par. 10) Urzędowski 11 par. 11) Zaklikowski 11 par. 12) Zamojski 7 par. — Dopiero w r. 1865 podczas nowego podziału Królestwa Polskiego na 10 Gubernii i pojedynczych Gubernii na Powiaty, pozostała Dyecezya Lubelska w dawnych granicach, lecz dekanaty zredukowano na 10 t. j. tyle wiele powiatów jako to: 1) Nowo-Alexandryjski 2) Biłgorajski 3) Chełmski 4) Hrubieszowski 5) Janowski 6) Krasnostawski 7) Lubartowski 8) Lubelski 9) Tomaszowski 10) Zamojski. — W całej dyecezyi lubelskiej liczono r. 1874 Kościołów parafialnych (cum cura animarum) 127, Kaplic publicznych i prywatnych 39, Klasztorów męzkich i żeńskich 6, Księży świeckich i zakonnych 288, zakonnic 45, dusz katolickich 433962 to jest na powierzchni wynoszącej 267 1/4 mil kwadratowych czyli 99551 włok polskich na których mieści się 59 miast i 2455 wsi. — W roku 1845 liczono jeszcze 140 parafii łacińskich.

R. 1867 d. 10 Maja v.s. wyszedł ukaz cesarski zniesienia dyecezyi podlaskiej, której rządy 9 dekanatów powierzono biskupowi lubelskiemu.

Kapituła dyecezalna i Kollegiaty. 1) Kollegiata i Kapituła katedralna w Krasnymstawie pod tyt. Rozesłania (Divisionis) Apostołów, pierwotnie była w Chełmie pod tytułem Ofiarowania N. P. Marji. Pierwsze urządzenie swoje oraz nowy tytuł Rozesłania Apostołów otrzymała od Króla Władysława Jagiełły który przywilejem swym danym w Brzeziańcach 1429 (in vigilia S. Margaretae) zapisał dochód rocany 100 grzywien polskich z cła w Hrubieszowie i wieś Paryposy blisko Chełma na utrzymanie 2 pra-

Tatow t. j. proboszcza i dziekana (Praepositus et Decanus) i 10 Kanoników kollacyi Królewskiej. Kazmierz Jagiellończyk r. 1459 (feria 3a ipso die Exaltationis S. Crucis, in Conventione generali Cracov.) nadając biskupom chełmskim wieś Sawin, dziesięciny i dochody Kościoła parafialnego w Chełmie darował Kapitule. Po przeniesieniu katedry i Kapituły r. 1473 do Hrubieszowa, a r. 1490 do Krasnegostawu, ustąpił Król Kazimierz Jagiellończyk r. 1491 biskupom chełmskim prawo obierania Kanoników (jus patronatus) z warunkiem aby pomiędzy Kanonikami był jeden Doktor Teologii. Biskup chełmski Mikołaj Kościelecki r. 1507 przeznaczył dla Kanoników w Krasnymstawie rocznie 20 Kop groszy z miasteczka Biała (w dyecezyi poznańskiej), a Zygmunt August r. 1558 (Krasnostawiae in festo Assumptionis B. Mariae V.) dodał na utrzymanie tychże Kanoników probostwo w Drohobyczu (w dyecezyi przemyśk.), Zygmunt III zaś r. 1622 (d. 6 Lutego, w Warszawie) probostwo w mieście Grabowcu; wreszcie król August II r. 1703 nadał probostwo w mieście Hrubieszowie. Prałata Archidiakona w tejże Kapitule fundował x. Jan Lipski zapisawszy na ten cel summę 5000 złp. na wsi Przeworsku (w Chełmskiém) lokowanej. Prałata Kustosza fundował x. Andruszewski zapisawszy summę 2500 złp. na dobrach Podhorce ubezpieczoną. Prałata Scholastyka (z familii Brzickich) fundował x. Brzicki Kanonik sandomir. oficyał Tukowski, zapisawszy summę 10500 złp. na wsi Wozuczynie. Prałata Kanclerza Kapituły fundował x. Pogorzelski proboszcz sokalski legując summę 6000 złp. na kahałach chełmskim i kowelskim lokowaną. Wreszcie Prałata Kantora (Primicerius)

fundował x. Bedliński Kanonik chełmski z zapisu summy 12000 złp. na dobrach swych Bedlno (w obwodzie opoczyńskim). Z Kanoników zaś jedenastego fundował Marcin Brocki Dr. Med. zapisawszy testamentem 22750 złp. na kahale w Brześciu Litewskim lokowanych; dwunastego Kanonika (z familii Bilinowskich) fundował x. Bilinowski zapisawszy summę 8000 złp. na dobrach Uher (w ziemi chełmskiej). Tym sposobem Kapituła chełmska w Krasnymstawie aż do roku 1805 liczyła z Prałatów: (Praepositus, Decanus, Archidiaconus, Custos, Scholasticus, Cancellarius, Cantor sive Primicerius) i 12 Kanoników (z tych 10 fundacyi Władysława Jagiełły) gremialnych (pomiędzy którymi i Doctor Teologiae, i Doctor Medicinae, i Concionarius, i Poenitentiarius) — lubo biskup Jacek Święcicki fundując 1697 Jezuitów w Krasnymstawie powierzył im urząd Kaznodziei i Spowiednika). — Roku 1805 przy utworzeniu nowego Biskupstwa lubelsko-chełmskiego na mocy bulli papieskiej oznaczono liczbę kapituły, która się ma składać z 4 Prałatów: (Praepositus, Decanus, Scholasticus, Syndicus) i 8 Kanoników zwanych Praebendarii. Lecz pomimo tej organizacyi pozostała dawniejsza liczba Prałatów i Kanoników. — Po utworzeniu nowej dyecezyi lubelskiej r. 1818 Komisarz apostolski Hołowczyc arcybiskup dekretem swym z d. 12 Kwietnia 1822 ustanowił nową organizacyję Kapituły Katedralnej lubelskiej, która się odtąd składać miała z 4 Prałatów jakoto: a) Praepositus, a od r. 1838 w miejsce tamtego: Decanus. b) Archidiaconus. c) Custos. d) Scholasticus — i z 8 Kanoników gremialnych. Oprócz tych było jeszcze r. 1827 Kanoników honorowych 12. Wr. 1874 był tenże

i 6 Wikarych

sam skład Kapituły katedralnej lubelskiej t. j. 4 Prałatów, 4 Kanoników gremialnych i 4 Kanoników honorowych. Z Skarbu publicznego pobierają tylko płacę 4 prałatów i 4 kanoników gremialnych. — Kapituła katedr. chełmska rządziła się osobnemi Statutami z r. 1582 i 1589 przez biskupa Wojciecha Sobiejuskiego potwierdzonemi. Posiedzenia główne odbywała 2 razy do roku: w dzień Trzech Króli i Rozesłańców Pańskich; i z grona swego wysyłała jednego deputata na Trybunał Koronny. Kanoników tytularnych czyli mensualnych (honorowych) przy katedrze chełmskiej w Krasnymstawie ustanowił dopiero r. 1682 biskup Stanisław Święcicki; tych było najprzód 2, później 4. — Przed pierwszym rozbiorem Polski roczny dochód Kapituły chełmskiej wynosił 19,266 złp. 5 gr. — Za herb używała Kapituła katedralna chełmska 12 Apostołów. Tegoż samego herbu używa dziś także Kapituła katedralna lubelska (lubo patronem jej nowym jest J. Jan Chrzciciel i Ewangielista), a Kanonicy noszą Pektorjum złote na łańcuchu takiż, przedstawiające Krzyż z promieniami mającymi po jednej stronie w środku na emalii niebieskiej postać Zbawiciela a po rogach Krzyża 12 Apostołów; po drugiej stronie zaś białego Orła polskiego w Koronie mającego na piersiach niebieską tarczę z złotym snopkiem Wazów. — Kollegium Wikaryuszów przy Katedrze chełmskiej w Krasnymstawie fundował pierwszy Jan Albert Król r. 1494 ustanowiwszy 12 Wikarych na których utrzymanie Zygmunt I r. 1527 przeznaczył dochody z 3 probostw w Krasnymstawie, Parczowie i Płoncu, a Zygmunt August r. 1553 czynsze od mieszczan Krasnostawskich, Zygmunt III zaś r. 1613 czynsze z wsiów Niemienic i Wielobyczy. Poczynili prócz tego zapisy dla tychże Wikarych: Jakub Sobieski Krajczy Koron. 1635 r. 3200 złp.; Kasper Kunicki 1631 r. 600 złp.; Stanisław Groth 1613 r. 600 złp.; Jan Sasin 1639 r. 4000 złp.; Jan Bogdziński 1622 r. 1200 czerw. złot.;

Ta odr. 17 16 na to: miast d. 2 Lutego

Wawrzyniec Damianowicz 1651 r. 1000 złp.; oraz 10500 złp. na różnych kahałach żydowskich lokowane. Później liczba wikarzych, altarystów, prebendarzy i psałterzystów wynosiła 12; zwykle zaś było 6 wikarzych w Końcu, których kollegium osobnemi rządziło się statutami. – R. 1826 ustanowiono przy katedrze katedralnej lubelskiej 6 wikarzych.

2) Kollegiata w Zamościu S. Tomasza Apost. fundowana d. 5 Lipca 1600 przez Jana Zamojskiego Kanclerza w. Kor. (za pozwoleniem Klemensa VIII papieża w r. 1594) składała się naprzód z 3 Prałatów, 5 Kanoników i 3 Wikarych. Prałatami tymi byli: Dziekan infułat, Kustosz i Scholastyk. Za zezwoleniem Benedykta XIV r. 1742 (IV. Idus Februarii, Romae) Dziekan prócz mitry miał prawo noszenia rokiety, mucetu i manteletu fioletowego koloru, z złotym krzyżem; drudzy dwaj Prałaci zaś mantolet czarny. Po zaborze austryjackim od r. 1873, po supresyi prebendarzy, altarzystów, manszonarzy i kapellanów, Kollegiata ta aż do ostatnich czasów miała 3 Prałatów i 7 Kanoników – od r. 1866 tylko 3 Prałatów i 4 Kanoników. – Herbem tej Kollegiaty jest S. Tomasz Apost.

3) Kollegiata S. Michała w Lublinie otrzymała swą erekcyją d. 25 Marca 1574 od Franciszka Krasińskiego biskupa krak. wedle której ustanowiono 3 Prałatów (Archidiaconus, Praepositus, Decanus), 4 Kanoników i 8 Wikarych. – Później liczba ta wzrosła i stanęła aż do r. 1826 był następny: 7 Prałatów (Archidiaconus, Praepositus, Decanus, Custos, Scholasticus, Primicerius, Cancellarius), 8 Kanoników. R. 1826 zniesiono tę Kollegiatę po ustanowieniu Kollegiaty i Kapituły katedralnej w Lublinie. – Ignacy Sołtyk biskup krak. przepisał osobny Statut dla Kollegiaty S. Michała, która co roku odbywała 2 posiedzenia Kapitulne (in festis Apparitionis et Dedicationis S. Michaelis Archangeli). Herbem tej Kollegiaty

2.

był S. Michał. – Przy tymże kościele S. Michała (sprzymowanym r. 1832 i rozebranym r. 1855) rezydował Archidyakon Lubelski ~~dzo~~ któ-
rego urząd utworzony został w XII wieku przez Fulkona czyli
Pełkę biskupa krak za czasów Kazmierza Sprawiedliwego. Wła-
dza takowego rozciągała się na całe Województwo Lubelskie, Zie-
mie Łukowską i Stężycką a nawet cały dekanat Solecki leżą-
cy za Wisłą należał pod niego. W XVIII wieku składał się Archidya-
konat Lubelski prócz miasta Lublina, z 5 dekanatów t.j. Cho-
delskiego, Kazmierskiego, Parczowskiego, Łukowskiego i
Soleckiego, w których prócz Kaplic i Kościołów klasztornych,
liczono 75 parafii. R. 1890 gdy część dyecezyi krakowskiej po
prawy brzeg Wisły przyłączono do dyecezyi chełmskiej, wyłączono
od Archidyakonatu Lubelskiego dekanat ~~dzecezyi~~ solecki i takowy
przy dyecezyi krakowskiej zostawiono, a zamiast tako-
wego wcielono 2 dekanaty: urzędowski i zaklikowski do
archidyakonatu lubelskiego, który odtąd miał pod sobą
8 dekanatów: Lubelski, Chodelski, Parczowski, Kurowski,
Urzędowski, Łukowski, Stężycki, Zaklikowski, i zarząd
tworzyć osobny Oficyalat Lubelski należący do dyecezyi
chełmskiej. Podział ten zniesiono r. 1807 w którym też został
Archidiakona Lubelskiego urząd. Archidyakon lubelski
był pierwotnie proboszczem kościoła S. Michała, od r. 1574
zajmował pierwsze miejsce w Kapitule Kollegiaty S. Michała
i miał osobne stallum pomiędzy kanonikami w kościele
katedralnym krakowskim, posiadał oraz osobne beneficya
i osobne Archiwum Oficyalatu Lubelskiego, którego akta od
r. 1425 do r. 1790 w Lublinie sięgają. – R. 1767 d. 6 marca
utworzył Zygmunt Soltyk biskup krak. osobną Suffraganią
lubelską i takową z Archidyakonią połączył. Pierwszym Suf-
fraganem został 1767 Jan Kanty Lenczowski biskup abderytański,

650(19)

kanonik chełmski, proboszcz ciemiernicki, archidyakon Kolle-
giaty lubelskiej S. Michała † 24 Lipca 1807, urodzony r. 1721.
Po nim mieli godność Sufraganów lubelskich od r. 1819 Józef Koź-
mian proboszcz w Markuszowie, scholastyk Katedry lubelskiej
biskup Karyteńtski, później biskup kujawsko-kaliski (ur. 1773);
– od r. 1825 Maciej Maurycy Wojakowski kanonik katedr. lubels.
biskup arkadiopolitański (ur. 1773); – od r. 1857 Walenty Ba-
ranowski, ~~biskup łotyszewski~~ później od 1871 biskup lubelski (ur. 1805). — Oprócz
tego istniał też od początku XVII-wieku do r. 1796 w Archi-
dyakonacie Lubelskim osobny Officyalat Łukowski z
konsystorzem w Łukowie.

Seminarya. 1) Seminarium dyecezalne w Krasnymstawie
fundował r. 1717 Krzysztof Jan Szembek biskup chełmski
dla 12 Kleryków z funduszu 18000 złp. legowanego na ten cel
przez Walentego Konstantego Czulskiego officyała chełmsk.,
który także niektóre posiadłości i dom na ten instytut zapisał.
Równocześnie pomnożoną została dotacyja summami ~~12000~~ 4200 złp.
przez x. Jana Dekowicza wikarego katedr. krasnostaw. i 10,000 złp.
przez x Józefa Lipskiego również wikarego katedr. krasnostaw.
zapisanemi, tak iż cała summa dotacyjna 32200 złp. wynosiła.
Seminarium to r. 1804 przez zreorganizowanie Seminarium
dyecezalnego w Lublinie, zostało zniesione. — 2) Semi-
narium w Zamościu fundowane 20 Marca 1640 z zapisu Katarzy-
ny z Ostroga żony Tomasza Zamojskiego, która z woli Zmówek i Ka-
wenczyn na utrzymanie 12 Kleryków w Seminarium przeznaczyła.
Później r. 1663 Stefan Zamojski z żoną Dorotą z Leszczkowskich
fundacyję tę summą 10,000 złp. na utrzymanie 5 Kleryków i jednego
Kapłana w tymże Seminarium powiększyli. Seminarium to r. 1892
zwinięte zostało przez Rząd Austryjacki a fundusze do Seminarium
głównego we Lwowie wcielone. 3) Seminarium w Lublinie
przy kościele S. Michała winno swój początek r. 1675 Wojciechowi

Rejmirskiemu kanonikowi sandomiersk. proboszczowi w Gołębiu, Maciejowi Tarnogórskiemu plebanowi w Wysokiem i Józefowi Zieradzkiemu kanonikowi łuckiemu proboszczowi w Markuszowie którzy pozostawili fundusz na utrzymanie 6 alumnów. Andrzej Trzebicki biskup krakow. d. 4 Listopada 1625 potwierdził erekcyją tegoż Seminarium i takowe pod zarząd OO. Jezuitów lubelskich oddał. Oprócz takowego, założone zostało r. 1714 d. 8 Października przez Bartłomieja Tartę biskupa poznańskiego drugie Seminarium w Lublinie pod zarządem Zgromadzenia XX. Missyonarzy w Kamienicy nabytej r. 1696 przez Annę Zbąską podkomorzynę lubelską i na założenie w nim Seminarium Xięży Swieckich darowanej; przyczem na utrzymanie tegoż Seminarium r. 1716 dochód z probostwa Dyskiego przeznaczony został. Pomnożyła dotacyją Jadwiga Ziemyska podsędkowa lubelska zapisawszy d. 10 Grudnia 1725 na utrzymanie 4 Kleryków, 2 prowizorów i reszty osób z Zgromadzenia Missionarzy. Summy legowane później dla tegoż Zakładu wynosiły 92,200 złp. Dopiero r. 1760 d. 27 Sierpnia przyłączył Kajetan Sołtyk biskup krakowski za zezwoleniem Pyostrzonowskiego rektora jezuickiego Kollegium lubelskiego Seminarium zarządzane przez Jezuitów wraz z funduszami do Seminarium będącego pod opieką XX. Missyonarzy, w którym odtąd 15 Kleryków wychowywano; a Michał książe Poniatowski arcybiskup gnieznień. administrator dyecezyi krak. d. 28 Maja 1788 w Krakowie przepisał osobną ustawę dla tegoż Zakładu. Po zniesieniu w r. 1804 Seminarium w Krasnymstawie, przy-

651 (2)

łączono fundusze do Seminarium lubelskiego w r. 1810, które odtąd nazwę dyecezalnego przybrało. Od r. 1818 przeznaczył Rząd z funduszów sprzymowanych oddzielną kompetencyją dla tegoż Seminarium w którym się odtąd przeszło 30 kleryków wychowuje. Po supressyi Zgromadzenia XX. Misjonarzy w r. 1864 zarząd tegoż Seminarium oddany został Duchowieństwu swieckiemu.

Szkoły. Głównym Zakładem naukowym w dawnej dyecezyi chełmskiej była Akademia Zamojska, za pozwoleniem Klemensa VIII d. 29 Octobr. 1594 fundowana i dotowana przez Jana Zamojskiego Kanclerza w. Kor. d. 5 Lipca 1600 w Zamościu. Miała ona tylko 3 wydziały: teologiczny, jurydyczny i filozoficzny, a kanclerzami jej byli biskupi chełmscy. Akademia ta zniesioną została r. 1809, zamieniona już poprzednio r. 1793 na liceum. — W XVI wieku istniała też przy Kościele katedralnym w Krasnymstawie Szkoła będąca Kolonią Akademii krakowskiej, prócz tego Szkoły parafialne w całej dyecezyi. Później utrzymywali xx. Jezuici szkoły przy swych Kollegiach w Krasnymstawie, Łaszczowie i Lublinie — a xx. Piarzy w Chełmie, Opolu, Warężu, Łukowie. — Do Przed r. 1864 istniały 2 Gimnazya w Lublinie i Szczebrzeszynie, oraz Szkoły podwydziałowe w Hrubieszowie i Opolu, 64 Szkół parafialnych i kilka Szkół żeńskich. — R. 1874 były 2 Gimnazya w Lublinie i Chełmie, 2 Progimnazya w Hrubieszowie i Zamościu, i Gimnazyum żeńskie w Lublinie. — Prócz tego mieli też Akatolicy w XVI i XVII wieku sławne Szkoły w Pychawie, Lewartowie, Turobinie, Krylowie, Krasnobrodzie i Bełzycach.

Szpitale. Przy każdej niemal parafii istniały zakłady dla ubogich (Xenodochia), z których niektóre mieszczące znaczniejszą liczbę ubogich miały osobne kaplice czyli kościołki zwykle pod tytułem Św. Ducha lub Św. Leonarda, albo Św. Walentego. – Właściwe Szpitale dla chorych były tylko: Szpital Braci miłosierdzia (Bonifratrów) w Krasnymstawie fund. 1649, przeniesiony r. 1677 do Zamościa – supr. 1805 – i drugi w Lublinie fund. 1649, supr. 1864. – oraz Szpitale Sióstr miłosierdzia Szarytek w Zamościu (przeniesiony r. 1812 do Szczebrzeszyna), w Hrubieszowie fund. r. 1850, i w Lublinie fund. 1730.

Zgromadzenia zakonne. Dawniejsza dyecezya chełmska przy końcu XVIII wieku następujące liczyła w swym obrębie klasztory męzkie: a) Augustynianów: Krasnystaw fund. 1505, Orchówek f. 1608, Radziechow f. 1699, Witków f. 1623. – b) Bernardynów: Sokal f. 1599, Rodeźnica f. 1662, Krzyżtynopol f. 1695. – c) Braci miłosierdzia (Bonifratrzy) Krasnystaw fund. 1649 (przeniesieni 1633 do Zamościa). – d) Dominikanie: Hrubieszow f. 1416, Horodło f. 1476, Bełz f. 1647, Krasnobród f. 1633, – e) Franciszkanie (Konwentualy) Kamień Koszyrski f. 1618 Szczebrzeszyn f. 1410, Zamość f. 1587, Puszcza Solska f. 1644, Gorecko f. 1668, Horyniec f. 1757, Biłgoraj. – ~~f) Reformaci: Krasnystaw f.~~ f) Kapucyni: Lubartow f. 1738, Olesko f. 1740. – g) Komunisci (Bartoszki): Rachanie. – h) Paulini: Uchanie f. 1480 (zniesieni r. 1550) – i) Piarzy: Chełm f. 1667, Waręż f. 1688. – k) Reformaci: Zamość f. 1689, Rawa ruska f. 1725, Chełm f. 1737, Krylow f. – – l) Trynitarze: Tomaszów (na Piaskach) f. 1727. – m) Jezuici: Krasnystaw f. 1695, Zaszczow f. 1735.

Starym supr. 1864 (dziś wszyscy prawie)

Klasztory żeńskie w tejże dyecezyi były: a) Brygitki: Sokal. — b) Dominikanki: Bełz. — c) Franciszkanki: Zamość — d) Siostry miłosierdzia (Szarytki): Zamość f. 1783 (przeniesione r. 1812 do Szczebrzeszyna.

Wszyscy zaś dyecezyi krakowskiej (Archidiakonacie Lubelskim) należącej dziś do dyecezyi lubelskiej były klasztory męskie: a) Augustianie: Lublin f. 1624. — b) Bernardyni: Lublin f. 1460, Józefów nad Wisłą f. 1690. — c) Bracia miłosierdzia: Lublin f. 1649. — d) Dominikanie: Lublin f. 1342, Janów ordynacki f. 1660. — e) Dominikanie obserwanci (Bertrandyści): Lublin f. 1687. — f) Franciszkanie: Lublin f. 1619. — g) Kanonicy regularni laterańscy: Kraśnik f. 1468. — h) Kapucyni: Lublin f. 1723. — i) Karmelici trzewiczkowi: Lublin f. 1680. k) Karmelici bosi: Lublin f. 1610. — l) Missionarze: Lublin f. 1714. — m) Piarzy: Lublin f. , Opole f. 1743. — n) Reformaci: Kazimierz dolny f. 1628, Lublin f. 1634. — o) Fryntarze: Lublin f. 1728. — p) Jezuici: Lublin f. 1782.

Klasztory żeńskie w tejże części były: a) Brygitki: Lublin f. 1426. — b) Bernardynki: Lublin f. 1618. — d) Karmelitanki bose: Lublin jeden klasztor f. 1624, drugi klasztor (Loszetki) fund. 1640. — e) Wizytki: Lublin f. 1722. — f) Siostry miłosierdzia: Lublin f. 1730.

Roku 1855 było jeszcze w dyecezyi lubelskiej 22 klasztorów męskich, a 6 klasztorów żeńskich, oraz 226 zakonników męskich i 74 zakonnic żeńskich. Klasztory te męskie były: Augustyanów 2 w Lublinie i Krasnymstawie; Bernardynów 3 w Lublinie, w Józefowie nad Wisłą i Radecznicy; Bonifratrów 1 w Lublinie; Dominikanów 3 w Lublinie, Janowie ordynackim i Krasnobrodzie; Franciszkanów 2 w Goreczku i Puszczy-Solskiej;

Kanoników regularnych i w Krasniku; Kapucynów 2 w Lublinie i Lubartowie; Karmelitów bosych i w Lublinie; Misyonarzy i w Lublinie; Piarów 2 w Chełmie i Opolu; Reformatów 2 w Kazimierzu i Chełmie. – Klasztory zaś żeńskie były: Brygitek (suprymowanych) w Lublinie; Bernardynek i (S. Klary) w Lublinie; Karmelitanek bosych (suprymowanych) (S. Teresy) i w Lublinie; Wizytek i w Lublinie; Sióstr miłosierdzia 2 w Lublinie i Szczebrzeszynie.

R. 1864 Rząd zniósł wszystkie klasztory, pozostawiwszy tylko na etacie i Klasztor męski Dominikanów w Lublinie i 3 Klasztory Sióstr miłosierdzia: w Lublinie, Hrubieszowie (nowozałożony r. 1858) i w Szczebrzeszynie. – Zakonnice 2 suprymowanych klasztorów w Lublinie t.j. Wizytek i Bernardynek pozostawione zostały aż do wymarcia w swych klasztorach.

Bractwa pobożne. W dyecezyi chełmskiej i lubelskiej istniały następujące przy Kościołach Bractwa pobożne: 1) Różańca Św. w Lublinie u Dominikanów. 2) Św Krzyża w Lublinie u Dominikanów potwierdzone przez Urbana VIII r. 1623. 3) Paska czystości Św. Tomasza z Aquinu, w Lublinie u Dominikanów. 4) Św. Anny w Lublinie u Bernardynów zaprowadzone przez Jerzego Radziwiłła administratora biskupstwa krak. potwierdzone przez Grzegorza XIII (zaprowadzone w Polsce najprzód we Lwowie r. 1586 przez Jana Dymitra Solikowskiego arcybisk. lwow.) 5) Bractwo P. Marzyi w Lublinie w kościele S. Michała, potwierdzone r. 1463 d. 20 Czerwca przez Jana z Lniowa administratora biskupstwa krak. – 6) Niepokalanego Poczęcia P. Marzyi w Lublinie w kościele S. Michała potwierdzone r. 1596 przez Jerzego Radziwiłła kardynała administratora biskupstwa krak.

– 7) S. Elżbiety w Lublinie w Kościele S. Michała, potwierdzone r. 1508 d. 25 Lutego przez Jana biskup. Krak. – 8) Bractwo Miłosierdzia założone r. 1584 w Krakowie przez Piotra Skargę; zaprowadzone r. 1590 przy Kollegiacie S. Michała w Lublinie przez Mikołaja Zebrzydowskiego wojewodę lubelsk. utrzymywało do r. 1785 oddzielny Szpital ubogich. – 9) Trojcy Przenajświętszej w Lublinie przy Kościele S. Michała potwierdzone r. 1554 przez Andrzeja Zebrzydowskiego biskup. krak. – 10) Św. Jana Nepomucena po wielu parafiach, zaprowadzone w Polsce r. 1730. – 11) Św. Antoniego Padewskiego w Lublinie w Kościele Franciszkanów zaprowadzone około r. 1672. – 12) Bożej Męki w Lublinie w Kościele Reformatów zaprowadzone około r. 1634; Rząd Austriacki zniósł to Bractwo Kapituł. – 13) Matki Boskiej Łaskawej w Kościołach Diarów w Chełmie i Opolu. – 14) Szkaplerza N. P. Maryi w Lublinie u Karmelitów i w wielu Kościołach dyecezyi chełmskiej zaprowadzone przez Krzysztofa Szembeka biskupa. – 15) Pocieszenia N. P. Maryi paska rzemiennego u Augustyanów w Krasnymstawie i w Lublinie. – 16) Bożego Ciała w Lublinie w Kościele S. Michała zaprowadzone d. 19 Sierpnia 1596 przez Kardynała Jerzego Radziwiła Administratora dyecezyi krak. potwierdzone. – 17) Serca Jezusowego [redacted] w Lublinie u Wizytek od r. 1822. – 18) Św. Tekli w Krasnymstawie u Augustianów zaprowadzone d. 9 Kwietnia 1745. – 19) Św. Iwona u Bernardynów w Lublinie potwierdzone przez Benedykta XIV. d. 7 Lutego 1749. – 20) Boskiej Opatrzności u Jezuitów w Lublinie i po parafiach. – 21) Św. Aniołów Stróżów zaprowadzone w Polsce przez Gotdonowskiego z zakonu Paulinów, po parafiach. – 22) Bractwo Literackie w Kazimierzu potwierdzone przez Kardynała

Jerzego Radziwiłła administratora biskupstwa krakow. d. 7 Maria 1599, i w Zamościu w Kollegiacie. — 23) Bractwo Konających w Kościele farnym w Krasnymstawie potwierdzone przez Benedykta XIV. d. 20 Listopada 1754. — 24) Bractwo Zwiastowania N. P. Maryi (Sodalitas Mariana) u Jezuitów w Lublinie.

6544 D

Poczet Biskupów Chełmskich

a w następstwie Lubelskich.

1) Stefan ze Lwowa, prowincyał Dominikanów, biskup chełmski od r. 1394 (a podług Szematyzmu dyec. lubelsk. z r. 1874, od roku 1395). Za jego wstawieniem się do króla Władysława Jagiełły nastąpiło uposażenie biskupstwa dobrami: Kumów, Łobołowice, Dobrynów, Płytniki, Tur r. 1417. Umarł r. 1417 (podług Wiesieckiego).

2) Jan Zaborowski z Opatowca herbu Cholewa, był najprzód Dominikanem w klasztorze w Opatowcu, następnie jako magister teologii przez 6 lat przeorem w Krakowie, od r. 1411 prowincyałem polskim. Ze spowiednika i kaznodziei króla Władysława Jagiełły, został r. 1417 biskupem chełmskim. Zbudował lub erygował kościoły parafialne w Kumowie, Pawłowie (dawniej Łysce zwanym), Grabowcu, Łabuniach, Chłaniowie, Ostrowie, Czernięcinie. Za jego staraniem nadał król Władysław Jagiełło biskupom chełmskim r. 1419 dobra Łyszce (Pawłów) i Siedliska i wyznaczył dotacyjną dla proboszcza w Krasnymstawie. Wyjednał ten biskup nawet przyłączenie ziemi lubelskiej do swej dyecezyi u króla, lecz oparł się temu Zbigniew Oleśnicki biskup krak. r. 1425. Jan Zaborowski czyli z Zaborowa zwany powszechnie Biskupskiem (Episcopellus) dla niskiego wzrostu czyli też dla szczupłych dochodów, umarł r. 1440. (Podług jednej starej zapiski miał zaś zemrzeć dnia 22 Kwietnia 1452.)

3) Jan Taranowski zwany Kraska herbu Belina z zako-
nu Dominikanów, został r. 1440 biskupem chełmskim. Wjednał on
u Króla Kazimierza IV Jagiellończyka r. 1456 dla Kapituły swej
parafię Chełmską, a dla biskupów dobra Sawin i Skierbieszów
gdzie też (r. 1453) kościół wystawił. Dla dobrej tuszy zwano go Kraską.
Umarł r. 1462.

4) Paweł z Grabowy herbu Łowata, służył za młodu wojs-
kowo, lecz wzięty pod Warną r. 1444 w niewolę, ślubował wstą-
pić do zakonu, co też wypełniwszy, r. 1462 powołany na
biskupstwo chełmskie, którego katedrę r. 1473 przeniósł
z Chełma do Hrubieszowa. Rządząc dobrze dyecezyją
umarł d. 18 Lutego 1479. — Po nim kładzie Szematyzm dyecez.
lubelsk. z r. 1874, za następcę na biskupstwo Andrzeja Opo-
rowskiego.

5) Jan Kazimierski herbu Biberstein czyli Rogala
zostawszy r. 1479 biskupem chełmskim, poświęcił r. 1483 kos-
ciół Paulinów w Uchaniach. Przy końcu r. 1484 przenie-
siony na biskupstwo przemyskie, zmarł na powietrze około
18 Listopada 1485 w Brzozowie.

6) Jan z Targowiska Targowicki herbu Tarnawa,
kanonik przemyski proboszcz drohobycki, obrany r. 1484
na biskupstwo chełmskie. R. 1485 przeniesiony na biskupstwo
przemyskie, umarł w Przemyślu r. 1490 w piątek po Wniebo-
wstąpieniu Pańskiem. — Piechowski mich.: (Cornucopiae infulae
Chelmensis. Zamosci 1713. fol.) tego biskupa zupełnie opusz-
cza, może iż był tylko elektem; i po Pawle z Grabowy, kładzie
biskupem Macieja z Łomży.

7) Maciej ze Starej Łomży herbu Rawicz, będąc pierwot-
nie sekretarzem Królewskim r. 1475 wysłany w poselstwie do
hana tatarskiego Mengli-Giereja w Akiermanie. Następnie
kanonik lwowski i pleban w Buczku, obrany r. 1479 na bis-
kupstwo Kamienieckie, z którego r. 1485 przesiadł na biskupstwo

chełmskie. R. 1490 przeniósł katedrę z Hrubieszowa do Krasnegostawu w którym dochody z parafii oddał wikariuszom katedralnym. Od króla pozyskał r. 1494 pozwolenie kupienia w mieście dwóch domów na mieszkanie tychże wikariuszów i zarazem uwolnienie takowych od ciężarów publicznych. Na prośbę biskupa nadał król jeszcze wikariuszom r. 1496 prowostwa w Parczowie i Płonce, a biskupom chełmskim prawo nominowania kanonika kaznodziei Doktora Teologii r. 1497. Tenże biskup wyjednał posiadłościom biskupim wiele przywilejów królewskich. R. 1504 był na sejmie w Piotrkowie. Umarł r. 1505. — Piechowski kładzie po nim na biskupstwie Andrzeja Oporowskiego (dodając jednak, że o nim akta kościelne wiele niewspominają), a po takowym zaś Jana Kazimierskiego.

8) Mikołaj Kościelecki herbu Ogończyk z proboszcza kapituły włocławskiej r. 1506 obrany na biskupstwo chełmskie. Pozyskawszy r. 1510 od króla Aleksandra część miasta Biały (w województ. rawsk. dyecez. poznań.) dla biskupów chełmskich, resztę dokupił, dając i kapitule pewien udział w dochodach. Był na koronacyi królowej Barbary żony Zygmunta I. Umarł r. 1518, pochowany w Skępem (dyec. płock.) w klasztorze Bernardynów (który r. 1498 fundował) — a podług Nakielskiego pogrzebany w Krasnymstawie.

9) Jakób Buczacki herbu Habdank, odr. 1502 z biskupa kamienieckiego, r. 1518 postąpił na chełmskie. Wydał on ordynacyją dla wikarych katedralnych i ustanowił podział dochodów pomiędzy takowych, co król Zygmunt I r. 1523 potwierdził. Wyjednał on u króla nadanie biskupom chełmskim 50 grzywien rocznych z żup przemyskich, nadanie prawa magdeburskiego i jarmarków dla miasta Skierbieszowa i Sawina;

jakoteż nadania dwóch wsi Cieszyn i Strzyżowie i części w Przewanicach do dóbr stołowych biskupich. Wykupił on także wojtostwa w Pawłowie i Łyszczu. Posunięty r. 1538 na biskupstwo płockie, umarł d. 6 maja 1542, pochowany w Płocku. – Piechowski kładzie po nim na biskupstwie chełmskim Piotra Gamrata, który (jak widać z Theinera Monum. hist. pol. Tom II p. 515), r. 1537 z biskupstwa kamienieckiego postąpił wprost na przemyskie.

10) Sebastyan Branicki herbu Korczak, z referendarza królewskiego, r. 1539 został biskupem chełmskim, i tegoż roku 1539 posunięty na biskupstwo poznańskie, umarł w Poznaniu r. 1544. – Tego biskupa zamieszcza Rzepnicki (Tom III str. 124) i Szematyzm lubelski (z r. 1834); opuszcza go zaś zupełnie Piechowski, kładąc po Jakobie Buczackim, Piotra Gamrata; a po takowym Samuela Maciejowskiego.

11) Samuel Maciejowski herbu Ciołek, z sekretarza królewskiego i dziekana krakowskiego, r. 1539 wyniesiony na biskupstwo chełmskie, przy którym także pełnił urząd kanclerza koronnego. Zostawił jako pamiątkę po sobie katedrze chełmskiej kosztowną mitrę z złotogłowiu mającą 40 sztuk srebrnych pozłacanych ozdobnych perłami i 181 drogiemi kamieniami; którą to mitrę biskup Krzysztof Szembek gustowniej przerobić kazał. R. 1541 posunięty na biskupstwo płockie, z którego przesiadł na biskupstwo krakowskie. Umarł d. 6 Października 1550 mając 52 lat.

12) Mikołaj Dzierzgowski herbu Jastrzębiec, z biskupstwa kamienieckiego, r. 1540 posunięty na biskupstwo chełmskie

kie, z którego r. 1543 przeniósł na włocławskie, a w końcu na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Umarł r. 1559. – Tego biskupa ma Rzepnicki; Piechowskiego wcale opuścił.

13) Andrzej Zebrzydowski herbu Radwan, z kamienieckiego biskupstwa, r. 1543 przeniósł na chełmskie. R. 1546 został biskupem włocławskim, a r. 1551 krakowskim. Gorliwy katolik i nieprzyjaciel różnowierców, umarł 1560 mając 63 lat.

14) Jan Dziadyski herbu Jelita, z archidyakona włocławskiego i sekretarza królewskiego, r. 1545 został biskupem chełmskim, i rządząc rok niespełna, d. 15 sierpnia 1545 posunął się na biskupstwo przemyskie, umarł 28 lipca 1559 w Brzozowie, mając 63 lat. Zostawił po sobie pamiątkę uposażeniem kościołów parafialnych w Sawinie i Tarnogórze.

15) Jan Drohojowski herbu Korczak, z kasztelana chełmskiego zostawszy księdzem i sekretarzem królewskim, otrzymał najprzód biskupstwo kamienieckie, z którego r. 1546 przeniósł na chełmskie, a r. 1550 na włocławskie. Umarł w Wolborzu 1557. W sprawach wiary obojętny.

16) Jakób Uchański herbu Radwan, z dziekana płockiego, (archidyakona warszaw.) i referendarza koronnego, obrany r. 1551 na biskupstwo chełmskie, czekał dwa lata na potwierdzenie z Rzymu, które po wielu staraniach wreszcie otrzymał. R. 1552 ~~[illegible]~~ uzyskał pozwolenie królewskie na kupno dwóch domów w Krasnymstawie w celu pomieszczenia w takowych kanoników katedralnych. R. 1554 nabył znowu

dwa domy w Krasnymstawie na pomieszczenie w nich szkoły parafialnej i nauczyciela, które to domy Król od wszelkich opłat i ciężarów uwolnił. Darował mu także Król plac w Krasnymstawie na pomieszczenie budowli ekonomicznych. Również uwolnił Król r. 1555 na jego prośbę poddanych z dóbr biskupich chełmskich od wszelkich opłat cłowych. R. 1557 nie bez trudności, bo go o sprzyjanie herezyi obwiniano, postąpił na biskupstwo włocławskie, a wreszcie na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Umarł r. 1581 w Łowiczu.

17) Jan Przerębski herbu Nowina będąc podkanclerzem koronnym, r. 1558 został biskupem chełmskim. Sędziwego roku wyjednał dla kapituły swej u króla nadanie probostwa w Drohobyczu i wieś Dobrowlany. Następnie r. 1559 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, umarł r. 1562.

18) Mikołaj Wolski herbu Łodzic, z prepozytury płockiej zostawszy biskupem chełmskim, postąpił r. 1565 na biskupstwo włocławskie. Umarł r. 1570 w Warszawie.

19) Wojciech Sobiejuski z Starożrebów herbu Dołęga, z archidiakona krakowskiego i dobrzyńskiego, kanonika gnieźnień. i płock. oraz sekretarza królews., został r. 1563 biskupem chełmskim, i jako takowy był d. 8 Listopada 1564 na Synodzie prowincyonalnym we Lwowie. Tenże pozwolił żydom Abrahamowi i Izadykowi w Skierbieszowie pędzić gorzałkę za opłatą rorzną 20 grzywien. Dla kapituły w Krasnymstawie r. 1572 wydał statuta. D. 9 Marca 1578 objął biskupstwo przemyskie. Umarł r. 1580 w Warszawie. Niektórzy zowią go także Starożrebskim.

Fne które otrzymał d. 15 Maja 1577 nominacyą Król.

Po Wojciechu Sobieńskim kładzie Szematyzm dyecezyi lubelskiej z r. 1874 najprzód: Jana Młodziejowskiego herbu Slepowron opata Koprzywnickiego, który umarł r. 1575 jako nominat chełmski (Piechowski, Rzepnicki i x. S. Chodyński w Encyklopedii kościelnej Tom III str. 246 zupełnie go opuszczają) — po nim zaś Jana Zaborowskiego herbu Rawicz, który z proboszcza sandomir. kanonika i kanc. sekret. król. regenta kancellaryi koronnej (zostawszy zakonnikiem Dominikanem w Krakowie) mianowany został od króla Stefana Batorego d. 15 maja 1577 biskupem chełmskim, lecz umarł r. 1577 d. 13 czerwca w Krakowie przed nadesłaniem prekonizacyi, pochowany u Dominikanów w Krakowie. (Biskupa tego opuszcza Piechowski, kładzie go tylko w szeregu Rzepnicki T. III. str. 126).

20) Adam Pilchowski herbu Rogala sekretarz królowej Bony, proboszcz kollegiaty warszawskiej, referendarz koronny, mianowany r. 1577 biskupem chełmskim, przyczynił kanonikom katedralnym dochodów, przydzieliwszy im karczmę w Lobotowicach i wojtostwo w Skierbieszowie. Umarł r. 1585, pochowany w Warszawie. — Po nim następcą kładą: Piechowski, Rzepnicki i Szematyzm z r. 1874. Stanisława Orsowskiego herbu Gryf kanonika krakow. proboszcza sandomir. kantora gnieźnien. referendarza koron. który r. 1586 umarł w Sandomierzu nominatem chełmskim, nim bulle potwierdzające z Rzymu nadeszły.

21) Wawrzyniec Goślicki herbu Grzymała, od r. 1586 biskup kamieniecki i opat mogilski, posunięty tegoż roku na biskupstwo chełmskie nie bez trudności w Rzymie (od dwuletniej zwłoki potwierdzony 1588) r. 1591 postąpił na biskupstwo przemyskie, a r. 1601 na biskupstwo poznańskie, umarł dnia 31. Października 1603 w Lądzyniu, mając lat 70. Złożony przy biskupstwie chełmskim posiadał oraz opactwo mogilskie; wyjednał on u Zygmunta III potwierdzenie przywileju dla miasta Saurina.

22) Stanisław Gomoliński herbu Zelita, z kanonika krakow. i scholastyka płock. został r. 1589 biskupem kamienieckim, a r. 1591 biskupem chełmskim, z którego r. 1600 na Łuckie posunięty, umarł r. 1604. Zbudował on w Krasnymstawie pałac murowany dla biskupów; w Sokalu r. 1599 kościół z cudownym obrazem N. Maryi P. oddał Bernardynom, i d. 6 lipca 1600 erekcyją kollegiaty w Zamościu nowym potwierdził. – Po nim przytacza Jul. Bartoszewicz (w Encyklop. powsz.) jako nominata chełmskiego w r. 1600 Pawła Wołuckiego Pawła Wołuckiego herbu Rawicz wprzód biskupa kamienieckiego i opata mogilskiego, który tegoż samego roku 1600 postąpił na biskupstwo włocławskie. (Jednak ani Piechowski, ani Rzepnicki ani też Szematyzm biskupa tego pomiędzy chełmskimi nie mieszczą.)

23) Jerzy Zamojski herbu Zelita, z archidyakona lubelsk. kanonika krakow. sekretarza król. i opata czerwińskiego, r. 1600 mianowany biskupem chełmskim. Gorliwy ten biskup odprawiwszy poprzednio osobiście wizytę całej dyecezyi swojej, zwołał na dzień 4 lipca (Bronis Julii) r. 1604 Synod dyecezalny do Krasnegostawu, na którym polecił kapitule zebrać prawa i przywileje, dla przechowania takowych w archiwum a podzieliwszy dyecezyą na iodekanatów wyznaczył 4 kanoników dla rozgraniczenia pojedynczych parafii i zebrania w odpisach dokumentów dotyczących kościołów w celu złożenia takowych w archiwum kapituły i utworzenia księgi beneficiorum. Był on także doradcą i pomocnikiem Janowi Zamojskiemu kanclerzowi koron. przy założeniu Akademii Zamojskiej, której został pierwszym kanclerzem. W

Skierbieszowie wymurował obronny zamek biskupi z basz-
tami. Po tylu zasługach dla dyecezyi, umarł r. 1620.

24) Wacław Lubieński herbu Pomian z proboszcza mie-
chowskiego został r. 1620 biskupem chełmskim. Gorliwy, po do-
konanej wizycie dyecezyi, zwołał na dzień 18 Czerwca 1624 do
Krasnegostawa Synod dyecezalny, na którym polecił ułożyć us-
tawy dla wikaryi Kollegiat w Krasnymstawie i Zamościu
i uczynić składkę dla założenia Seminarium dyecezalnego.
Wyrestaurował i upiększył katedrę w Krasnymstawie,
przybudował kaplicę i wieżę do takowej; a kapitule oddał pro-
boszcze grabowieckie i wieś Żorawlow na dystrybucye kano-
nikom. R. 1626 przeniesiony na biskupstwo poznańskie,
z którego postąpił na wrocławskie, a w końcu na arcybis-
kupstwo gnieznieńskie. Umarł r. 1652 przeżywszy lat 81.
Ustanowił on pierwszego suffragana w dyecezyi chełmskiej.
Żywot obszerny Wacława Lubieńskiego wydał Bujdecki
Flor.

25) Remigian Koniecpolski herbu Łoboć, z opata
jędrzejowskiego został r. 1626 biskupem chełmskim.
Polecił on Janowi Sasin kanonikowi i officyałowi chełm-
skiemu proboszczowi połtyckiemu i skierbieszowskiemu (+ d. 6
maja 1645) odprawienie wizyty w całej dyecezyi. Ofiarował też ka-
tedrze wielki krzyż i 12 lichtarzy srebrnych. Umarł r. 1640. —
Po nim miał być nominowany na biskupstwo chełmskie r. 1640
Tomasz Oborski suffragan krakow. lecz nie przyjął takowego.

26) Paweł Piasecki herbu Janina, sekretarz król. archidia-
kon warszawski, proboszcz kaliski, opat mogilski, od r. 1627 bis-
kup kamieniecki, postąpił r. 1640 na biskupstwo chełmskie. Od
bywszy d. 13 Kwietnia 1644 Synod dyecezalny chełmski w Krasnym-

stawie, pozwolił mieszczanom Pawłowa wystawić 2 browary. Posunięty r. 1644 na biskupstwo przemyskie, umarł ten uczony i stawny mąż d. 10 Sierpnia 1649 w Mogile mając lat 70. – Po nim kładzie w szeregu biskupów chełmskich Szematyzm dyec. lubelsk. z r. 1874, Szymona Kołudzkiego herbu Łodzian, który był tylko nominatem chełmskim r. 1649.

27) Stanisław Pstrokoński herbu Doraj, z Buzeniny, z dworzanina Władysława Królewicza polskiego wstąpił do zakonu Jezuitów; lecz dyspensowany od ślubów zakonnych, został proboszczem płockim, kanonikiem warmijskim, archidiakonem kaliskim i opatem tynieckim. R. 1649 mianowany biskupem chełmskim, umarł r. 1657. Biskup światły, na kościoły i ubogich hojny. – Piechowski i Baranowski mylnie w szeregu biskupów chełmskich Pstrokońskiego po Koniecpolskim i przed Piaseckim kładą.

28) Tomasz Leżeński herbu Nałęcz, kanonik warszawski, opat wąchocki, r. 1657 z zatrzymaniem opactwa został biskupem chełmskim. R. 1658 za dozwoleniem Stolicy apostolskiej wydał królowi Janowi Kazmierzowi (jak świadczy asekuracyja tegoż króla w Warszawie d. 1 Maja 1659) srebra kościelne z dyecezyi chełmskiej wagi 1594 grzywien i 3 łuty, (co na ówczas czyniło wartość rachując grzywnę po 20 zł. oraz gotowych pieniędzy 3122 złp., razem wartości 36880 złp. których zwrot Konstytucyja sejmu r. 1662 zawarowany został. R. 1669 (a podług Bartoszewicza r. 1666) przeniesiony na biskupstwo łuckie, umarł r. 1675. Wystawował swym kosztem pałac biskupi w Krasnymstawie. – Bartoszewicz wspomina po nim jako nominata na biskupstwo chełmskie Tomasza Ujejskiego herbu Sreniawa z biskupstwa kijowskiego.

29) Jan Rozycki herbu Doliwa proboszcz w Koscianie, proboszcz gnieznieński, administrator arcybiskupstwa gnieznieńskiego po śmierci prymasa Wacława Leszczyńskiego, pisarz skarbu koronnego i administrator opactwa mogilskiego, zostawszy r. 1669 biskupem chełmskim, umarł zaraz po konsekracyi r. 1669 w Mogile. Zaraz na początku swych rządów przez: nawyst z własnego majątku 3000 złp. na restauracyją dóbr stołowych biskupstwa chełmskiego; którą to summę po jego śmierci familia od Kapituły nazad odebrała.

30) Krzysztof Żegocki herbu Jastrzębiec za młodu służył wojskowo, walcząc r. 1655 ze Szwedami, był następnie podkomorzym kaliskim, marszałkiem trybunału koronnego, starostą kowieńskim i babimostskim, wojewodą inowłocławskim. Po śmierci żony zostawszy księdzem, mianowany r. 1669 biskupem chełmskim, umarł r. 1672 we wsi swojej Kościeszyn, wracając na sejm państwa, potknąwszy przypadkiem kostkę w pokarmach. Przed samą śmiercią został nominatem na biskupstwo włocławskie. – Odprawił wizytę w dekanacie zamojskim.

31) Stanisław Dąbski herbu Godziemba proboszcz katedry włocławskiej, archidiakon płocki, r. 1676 mianowany biskupem chełmskim przybywszy w sam Wielki tydzień do Krasnegostawu, nie przepędziwszy roku na biskupstwie chełmskim, tegoż samego 1676 roku posunięty na biskupstwo łuckie, z którego posunięty na biskupstwo płockie, i po roku na włocławskie, a w końcu na krakowskie, zaraz powiędzie umarł w Krakowie r. 1700, mając 63 lat.

32) Stanisław Jacek Święcicki herbu Jastrzębiec, scholastyk gnieznieński, dziekan kujawski, officyał warszawski, i sufragan zmudzki, został r. 1676 biskupem chełmskim, przy którem to biskupstwie od r. 1685 trzymał i opactwo lubińskie.

Gorliwy pasterz wizytując dyecezyą i poświęcając kościoły, przemawiał nauczając do ludu. R. 1692 fundował Jezuitów w Krasnymstawie, z którego to Towarzystwa jednego kaznodzieją a drugiego spowiednikiem przy katedrze ustanowił. R. 1694 d. 15 Września odbył w Krasnymstawie Synod dyecezalny na którym dawne ustawy odnowił. Umarł r. 1696 w Skierbieszowie jako nominat na biskupstwo chełmińskie, pochowany w Krasnymstawie.

33) Mikołaj Wyżycki herbu Geratt, z zakonu Kanoników regularnych lateraneńskich proboszcz motowski, opat czerwiński, mianowany r. 1696 biskupem chełmskim, wybudował z drzewa dwór biskupi w Skierbieszowie, który nieukończywszy, zmarł r. 1704 (czyli jak Szematyzm pisze, r. 1705).

34) Kazimierz Lubieński herbu Pomian, z kanonika krakowskiego, biskup heraklejski i sufragan krakowski, był przez 8 lat administratorem dyecezyi krakowskiej (bo Stolica apostolska niechciała potwierdzić przedstawionego przez króla na biskupstwo Jana Bokum). R. 1705 został biskupem chełmskim oraz opatem czerwińskim i przy wstępie na biskupstwo ogłosił obszerny list pasterski. Odrestaurował zniszczoną katedrę, do której na pamiątkę dwunastu Apostołów, sprawił 12 kielichów srebrnych pozłacanych i bogate paramenta. U króla wyjednał nadanie probostwa w Hrubieszowie dla Kapituły katedralnej. Wyniesiony r. 1711 na biskupstwo krakowskie, umarł d. 2 maja 1719 mając lat 72.

35) Teodor Wolff de Ludinghausen herbu Wolff (wolą pił najprzód do Jezuitów, który zakon opuściwszy, został najprzód proboszczem miechowskim, dalej sufraganem inflantskim, wreszcie biskupem inflantskim. R. 1711 przeniesiony na biskupstwo chełmskie, gdy się gotował do wjazdu, umarł w Warszawie r. 1712. Zapisał kościołowi

katedralnemu kosztowny krzyż srebrny 30 grzywien ważący i drogie materye złotem wyszywane na aparaty kościelne.
36) Krzysztof Jan z Stupowa Szembek herbu Szembek kanonik przemyski, krakowski, kustosz łowicki, proboszcz michałowski, sekretarz najwyższy koronny, od r. 1712 biskup chełmski. Zwiedził osobiście wszystkie kościoły dyecezyi swojej, i kazał spisać ~~[illegible]~~ przywileje i nadania oraz stan każdego kościoła po szerególe w całej dyecezyi w 2 sporych tomach (Libri beneficiorum), oraz w drugich 2 tomach akta wizyty. Kazał również wydrukować przez kanonika Michała Piechowskiego ułożoną Nauką chrześciańską (Libellus Doctrinae Christianae) i takową pomiędzy ludem rozdawać. R. 1717 d. 18 Lipca odbył w Krasnymstawie Synod dyecezalny; wyrestaurował katedrę i seminarium dyecezalne przy tejże założył. R. 1718 przeniesiony na biskupstwo przemyskie a r. 1724 na warmijskie, umarł r. 1740.
37) Aleksander Fredro herbu Bończa, kustosz gnieźnieński, sekretarz większy koronny, od r. 1719 biskup chełmski. Zwiedziwszy kościoły w dyecezyi, pokrył kościół katedralny w Krasnymstawie dachówką i do takowego wieżę przybudował. Obraz N. P. Maryi w Sokalu u Bernardynów, dekretem swym (w Skierbieszowie d. 7 Kwietnia 1723) za cudowny ogłosił i koronacyą takowego d. 8 Września 1724 wyjednał. R. 1724 d. 14 Listopada posunięty na biskupstwo przemyskie. Umarł d. 26 Kwietnia 1734 w Radymnie, przeżywszy lat 60. — Po nim był r. 1724 nominatem na biskupstwo chełmskie Stanisław Hlozyusz herbu Kosiny (najprzód biskup inflantski, potem Kamieniecki; lecz tegoż r. 1724 został biskupem poznańskim, umarł 1738.
38) Jan Feliks Szaniawski herbu Junosza, z sufragana lwows-

kiego, od r. 1724 biskup chełmski. August II promowował go na katedrę wileńską, lecz się oparli Litwini. Jan Skarbek arcybiskup lwowski przybrał go z wiedzą papieża za swego następcę, lecz nim się przesiedlił umarł biskupem chełmskim r. 1733 pochowany w Zamościu u Reformatów.

39) Józef Eustachy z Słupowa Szembek herbu Szembek, z kanonika warmijskiego i kanclerza krakowskiego, od r. 1733 biskup chełmski, przeniesiony 1753 na biskupstwo płockie, umarł d. 1 Kwietnia 1759.

40) Walenty ~~Męciński~~ Franciszek Salezy z Osin Wężyk herbu Wąż, z kustosza gnieźnieńskiego, kanonika krakowskiego, został 1753 biskupem chełmskim. Wyrestaurował on katedralny kościół w Krasnymstawie, i zaległy od kilku lat podatek hyberny za duchowieństwo swoje z własnej szkatuły zapłacił. R. 1765 przeniesiony na biskupstwo przemyskie, umarł d. 26 Października 1766 w Brzozowie (Urodzony d. 24 Lutego 1705).

41) Feliks Paweł Turski herbu Rogala, z kanonika gnieźnieńskiego i oficyała warszawskiego został r. 1765 biskupem chełmskim, a r. 1771 biskupem Łuckim, w końcu krakowskim. Umarł r. 1801.

42) Antoni Onufry Okęcki herbu Radwan, z kanonika poznańskiego od r. 1771 biskup chełmski. Zwiedził dyecezyę i miewał nauki do ludu. Z rozkazu Józefa II r. 1775 ogłosił zmniejszenie liczby świąt i r. 1776 jubileusz. R. 1775 w Wrześniu był na Zjeździe Duchowieństwa w Warszawie na którym zamiast opłaty hiberny, podatek Subsidii charitativi czyli Dони gratuity od Duchownych uchwalono. Podatek ten z dyecezyi chełmskiej wyniósł 4294 złp. 2 gr. Za jego biskupstwa po pierwszym rozbiorze Polski Rząd Austryjacki 6 dekanatów z 46 parafiami oderwał do dyecezyi przemyskiej tak iż przy dyecezyi chełmskiej tylko 4 dekanaty (Krasnostawski, ~~Parczewski~~, chełmski, turobińskі) (Lubomlski) z 35 parafiami pozostały. Okęcki po dziesięcioletnich

rządach, r. 1780 przeszedł na biskupstwo poznańskie. Umarł r. 1781.

43) Jan Aloizy Witold Aleksandrowicz herbu Aleksandrowicz, syn Zdarzaina chorążego brzeskiego i Heleny Bachmińskiej, oficyał warszawski, kanonik lwowski, proboszcz w Kamieńcu podolskim, z koadjutora chełmskiego od r. 1795, został w r. 1780 biskupem chełmskim i kawalerem orderu Św. Stanisława. Przeniósł katedrę w Krasnymstawie do kościoła pojezuickiego. Umarł d. 10 Września 1781 w Krasnymstawie mając lat 53.

44) Maciej Grzegorz Garnysz herbu Doraj, zostawszy r. 1782 biskupem chełmskim, po kilku dniach pobytu w dyecezyi, powołany do Warszawy w interesach kraju, do swej katedry nie wrócił, którą rządził za niego sufragan Melchior Kochnowski. Garnysz będąc oraz podkanclerzem koronnym umarł 4 Października 1790 w Warszawie. Za jego rządów r. 1795 wcielono do dyecezyi chełmskiej 6 nowych dekanatów (chodelski, parczowski, kazimierski, urzędowski, łukowski, stężycki) z 106 parafiami oderwanemi od biskupstwa krakowskiego, i tak powiększoną dyecezyję nazwano biskupstwem chełmsko-lubelskiem.

45) Wojciech Skarszewski herbu Leszczyc, z proboszcza gołąbskiego i katedralnego włocławskiego, został r. 1790 biskupem chełmsko-lubelskim. Gorliwy w porządkowaniu dyecezyi wydał r. 1792 Rozporządzenia pasterskie. R. 1794 jako zwolennik partyi rosyjskiej popadł w podejrzenie, które mało życiem nie przypłacił, gdyby go był Tadeusz Kościuszko nie obronił. Po utworzeniu r. 1805 przez Rząd Austriacki nowego biskupstwa lubelskiego, pozostał na tamtejszem, również i r. 1818 po nowem zorganizowaniu tegoż biskupstwa; dopiero r. 1825 przeniesiony na arcybiskupstwo warszawskie, umarł d. 12 Czerwca 1827 w Warszawie.

Biskupi Lubelscy

1) Wojciech Skarszewski herbu Leszczyc, z biskupa chełmsko-lubelskiego, od r. 1805 biskup lubelski, utrzymał się r. 1818 przy nowej organizacyi tegoż biskupstwa, od r. 1825 przeniesiony na arcybiskupstwo warszawskie, umarł 12 Czerwca 1827 w Warszawie.

2) Józef Marcellin Dzięcielski herbu Jastrzębiec urodzony d. 2 Kwietnia 1768 we wsi Tchórzewo w gubernii mazowieckiej z ojca Bartłomieja i matki Jadwigi. Po ukończeniu nauk w Seminarium w Włocławku, udał się r. 1788 do Rzymu, gdzie po czteroletnim pobycie w Kollegium Niemieckiem, został d. 28 Marca 1792 Doktorem Filozofii i Teologii i oraz wyświęconym na kapłana. Po powrocie do kraju mianowany kanonikiem kujawskim, proboszczem w Izbicy i Piotrkowie, surogatem konsystorza kujawskiego, prałatem kapituły i officyałem włocławskim. R. 1819 został biskupem arateńskim i sufraganem dyecezyi kujawskiej; a r. 1825 administratorem dyecezyi lubelskiej i r. 1826 biskupem lubelskim. D. 15 Lipca 1826 przeniósł katedrę z Krasnegostawu do Lublina do kollegiaty S. Michała, a d. 26 Sierpnia 1832 do odnowionego kościoła pojezuickiego. Umarł 14 Lutego 1839.

3) Wincenty a Paulo Pieńkowski urodzony d. 16 Lipca 1786 w miasteczku Modliborzycach, po odbytych naukach w Zamościu, Lwowie i Lublinie wyświęcony na kapłana d. 30 Lipca 1809, był najprzód wikarym w Stężycy, od r. 1815 wikaryem przy kollegiacie lubelskiej, od r. 1815 proboszczem w Kurowie, od r. 1830 kanonikiem lubelskim, od r. 1845 prałatem dziekanem i administratorem dyecezyi lubelskiej, r. 1853 wyświęcony w Petersburgu na biskupa lubelskiego; umarł r. 1863 d. 2 Listopada.

4) Walenty Baranowski ur. 1805, expiar wyświęcony na kapłana r. 1834; od 13 Grudnia 1852 biskup lorimeński i sufragan lubelski (był wprzód proboszczem w Bychawce); od 22 Grudnia 1871 biskup lubelski, kawaler ord. S. Stanisława.

Błogosławieństwo ś. p. Pawłowego Dyecezyi ś. Pawła str. 43-56 Kraków

Kościoły
w Dyecezyi Lubelskiej
r. 1884.

I). Dekanat Nowo-Alexandryjski
dawniej Kazimierski (niegdyś w Archidyakonacie Lubelskim, dyecezyi Krakowskiej.)
(w Gubernii Lubelskiej)

1. **Baranow** miasteczko, dziś osada, kościół parafialny S. Jana Chrzcic. fund. 1549 Piotr z Dąbrowicy Firlej wojew. ruski. Syn jego Mikołaj Firlej wojew. ruski, oddał go r. 1557 a katolikom; odebrany r. 1595 i na nowo poświęcony r. 1617 ze czasów Andrzeja Łoniątowskiego dziedzica; był drewniany; dopiero 1764 Tomasz Bruński pleban wymurował nowy. – Szpital Kościelny na 3 ubogich fund. 1612 Andrzej Łonigtowski dziedzic. – Przy kościele duża biblioteka.
Do parafii należy wieś Świadówka (dawniej Piotrowa wola zwana – biskupów krakow.)

2. **Bobrowniki** miasteczko, dziś osada (jeszcze r. 1872 należało do dyecezyi podlaskiej, dekanatu stężyckiego – r. 1911 do dyecezyi krak. dekanatu stężyck.) Kośc. paraf. Nawiedzenia P. Maryi fund. 1488 Stanisław z Szczekarzowic Tarło, jako filia do Stężycy; r. 1503 wymurowany został parafialnym; odrestaur. r. 1762 Piotr Strykowski pleban kanon. lubelski.
Do parafii należą wsie Dęblin, Irena, Zdziary.

3. **Borchotnica** wieś (dawniej Borchotnica wielka). Pierwotny kościół paraf. S. Jana Ewang. i S. Leonarda drewniany, na wysokiem wzgórzu zajęty w XVI w. przez akatolików, odebrany r. 1593, na miejscu dawnego wystawił nowy pod tyt. S. Jana Ewang. z drzewa Stanisław Samborzecki; r. 1770 wymurował nowy Stanisław Gałęzowski kasztel. lubelsk. i Stanisław Małachowski star. wqwolnicki, konsekr. 1793.
Do parafii należą wsie: Borchotnica (którą r. 1398 Jan Firlej sprzedał Klemensowi Kurowskiemu kaszt. sydlecki), Natęczów, Strzelce Czastawice.

4. Garbów w. kość. paraf. S. Wojciecha drewniany leży na wysokiej górze zwanej Aryańską, tylko zakrystya i fasyata murowane, do kościoła prowadzi 96 stopni wśród drzew. Kościół ten nowy z drzewa na miejscu dawnego istniejącego już 1326 gdy wystawił Daniel Kowalewski dziedzic Długów r. 1700–1731. – Szpital Kościelny fund. 1666 Mikołaj Długocki pleban.

Do parafii należą wsie: Garbów (niegdyś dziedzictwo Czernych), Tomaszowice z przyległością Giszowice (którym r. 1423 Władysław Jagiełło nadał prawo magdeburskie na prośbę dziedziców Mikołaja i Jakuba Giszowskich), Długów, Orlicz, Dziarów, Przybysławice, Jastków, Starościn.

Kaplica prywatna we wsi Tomaszowice.

Kaplica prywatna we wsi Starościn.

5) Gołąb w. kość. paraf. Wniebowzięcia N. Maryi murow. wspaniały z 2 wieżami na froncie, w stylu jezuickim wystawił r. 1634 Szymon Grzybowski pleban, na miejsce dawnego drewnianego; r. 1643 wyniesiony do godności Prepozytury z 4 manzyonarzami przez Piotra Gembickiego bisk. krak. – Pierwotnie miały być r. 1120 w Gołąbiu 2 kościoły parafialne drewniane erygowane jeden S. Floriana, drugi S. Katarzyny. Dopiero Wojciech Jastrzębiec Biskup krak. przywilejem danym w Bodzantynie fer. 4a post fest. Omn. SS. 1419 oba farne kościoły połączył w jeden S. Katarzyny na żądanie Władysława Jagiełły.

Do parafii należą wsie Gołąb (pamiętna bitwą z Szwedami r. 1657 i Konfederacyją Gołąbską r. 1672 przeciw prymasowi Prazmowskiemu i hetmanowi Janowi Sobieskiemu) starostwo, odr. 1829 własności Adama Czartoryskiego), Bałtów, Borysów, Skoki.

Kaplica N. P. Maryi Loretańskiej na cmentarzu przy kościele paraf. w Gołąbiu, wystawił murow. 1634 Szymon Grzybowski pleban; r. 1651 fundował przy niej Remigi Leżyński proboszcz gołąbski 4 manzyonary.

6) Kazimierz dolny miast. Kościół paraf. S. Jana Chrzcic. i S. Bartło: mieją murow. istniał już 1326 r. Gotycki wystawił Król Kazmierz Wielki, odbudował r. 1591 Jan Przybyło rajca Kazimierz. na 3 Kaplice i 3 ołtarzy; Konsekr. 1591. R. 1932 fundował Jan Dziarowski proboszcz przy tym Kościele 6 manzyonarzy i jednego Kleryka. Wspaniałe organy sprawione r. 1620. – Pierwotnie Kazmierz miał się nazywać Wietrzna gora i należeć do Klasztoru Benedyktynów na Łysej górze r. 1098, później przeszedł w posiadanie Norbertanek Zwierzynieckich przy Krakowie, od których nabył go Kazmierz Wielki. Pierwszy Kościół drewniany S. Jana Chrzcic. i S. Jana Ewang. miał zato być w XI w. Lambert bisk. krak. na Skowierzynku gdzie dziś wieś Wylęgi czyli Wielogi.

Tom. 4 Pag. 1950

Do parafii należą wsie: Bochotnica (z ruinami zamku), Skowierzynek, Wielogi i inne.
Kościół szpitalny S. Ducha i S. Anny murow. (parafialny) w mieście Kazimierzu, konsekr. 1621 r. po odbudowaniu przez x. Mateusza Lubańskiego; istniał już 1595.
Kościół poreformacki Zwiastowania P. Maryi w mieście Kazimierzu murow. Pierwotnie była to kaplica na górze zwanej Plebania wymurowana r. 1589 przez Bartłomieja radcę, Mikołaja ławnika Przybytkowiczów i Wojciecha Pugnerowicza mieszczan kazimierskich, przy której r. 1595 fundowano preberdarza. Ponieważ umieszczony w wielkim ołtarzu obraz Zwiastowania P. Maryi sprawiony r. 1628 przez Jana Pugnerowicza za 500 zł. pięknego pędzla, wsławił się cudami: fundował r. 1628 przy niej Henryk Firlej Opat tyniecki. Klasztor Reformatów, Kościół rozszerzony r. 1658, po pogorzeli r. 1827 odbudowany, r. 1864 suprymowany. cud

7. Karczmiska w. Kościół filialny (do paraf. Kazimierz) S. Wawrzyńca drewniany wybudowany r. 1540, odbudował z drzewa r. 1723 Jerzy Xiążę Lubomirski, r. 1843 wymurował nowy Ignacy Wessel dziedzic.
Wsie należące do tej parafii: Karczmiska, Chodlik, Słotwiny.

8. Klementowice w. Kość. par. S. Klemensa i S. Małgorzaty, dzieon. fund. 1418 Piotr Firlej dziedzic Kurowa i Bochotnicy, którą to erekcyę potwierdził Wojciech Jastrzębiec Biskup Krak. aktem datowym r. 1418 w Pogorzałym stawie (dziś miasto Piaski luterskie). W XVII wieku był w posiadaniu akatolików. R. 1689 dziedzic Adam Kotowski starosta wyszogrodz. wystawił nowy Kościół z drzewa, konsekr. 1690.

9. Końsko wola (dawniej Koniska wola) miasteczko, Kość. paraf. S. Krzyża i S. Andrzeja, murow. na miejscu dawnego drewnianego, wystawił Stanisław Lisowicz proboszcz r. 1624 w wołoskim stylu obszerny z 2 wieżami przy fasadzie, konsekr. 1627. Po zniszczeniu przez Szwedów odrestaurowany przez Augustyna i Zofią z Sieniawskich Czartoryskich wojew. ruskich r. 1730. W kaplicy pobocznej P. Maryi jest piękny nagrobek Zofii Lubomirskiej marszałkowej w. kor. † 19 April. 1635 wyobrażający na sarkofagu z czarnego marmuru leżącą niewiastę w naturalnej wielkości odlaną z ołowiu. Przy wchodzie do kościoła marmurowy nagrobek w kształcie piramidy z geniuszem Karola Khittel Dra Med. † 23 Listop. 1817 w Lutawach, oraz nagrobki z cioru jenerała Ortowskiego (poczta) Franciszka Xiążnina † 1807 (d. 25 Kie) — R. 1545 Piotr Gamrat arcyb. gnieźn. biskup Krak. na prośbę dziedzica Andrzeja z Tęczyna kanclerz lubelsk. Kościół ten wyniósł do rzędu Prepozytury i 5 kanonikami, i z klerykiem. Tu był proboszczem Franciszek Zabłocki poeta † 12 Wrzesn. 1821. i Grzegorz Piwanowicz.
Kościół szpitalny S. Anny, murow. w Końskowoli za miastem, wymurował r. 1613

Fur. 4 Lutego 1760

Fur. 16 Kwiet 1742 † 28 Grudn. 1807

Stanisław Lisowicz proboszcz.

10. Kurów miasteczko, Kość. paraf. murow. S. Michała i Narodzenia N. Marji, eryg. r. 1452 pierwotnie miał prezbyterium i zakrystyą murowane a nawę z drzewa. W XVI w. przez dziedziców Zbąskich oddany Aryjanom (a nabożeństwo katolickie przeniesiono do nowej kaplicy drewnianej S. Idzie-go na przedmieściu). R. 1660 oddany na powrót katolikom i staraniem proboszcza Jana Lesieckiego odbudowany z muru, konsekr. 1690. Po obu stronach wielkiego ołtarza są portrety Michała Szajnowskiego proboszcza +1753 który fundował Manzyonarzy i Grzegorza Piramowicza wr. 1735 proboszcza w Kurowie i Międzyrzecu +14 Listop. 1801 (Kanonik Kamieniecki miał braci: Andrzeja, Stanisława, Piotra; siostry Zofię, Weronikę, Genowefę z Kurowa i Dyspozytę). Pod chórem duży nagrobek dziedzica Stanisława Zbąskiego +8 Lipca 1585 mającego lat 45, przedstawiający leżącego rycerza w zbroi na sarkofagu. Z onegdaj z kościoła nagrobki Grzegorza Piramowicza pro-boszcza +1801 d. 14 Listop, wieku 66, i jego matki Anny Piramowiczowej +24 Lipca 1734 (?) wieku 74. W kościele paraf. jest też portret Ignacego Potockiego który mieszkał w pałacu zwanem Oleśnik. – Na przedmie-ściu miasta Kurowa był Kościołek S. Leonarda z szpitalem dla 9 ubo-gich fund. 1549 przez Samuela Maciejowskiego biskt. krak. odrestauro-wany przez Grzegorza Piramowicza proboszcza.

Z 12 polskiemi wierszami postawiony przez żonę Anny z Kurowa Zbąskiej.

Poraz Katarzyny Jan-kowskiej +1784. – Dzwon średni z r. 1638.

Kaplica prywatna (oratorium) w dworze Kurowskim zwanym Ole-śnik (zbudowanym przez Alexandrę Stanisławową z Xiążąt Lubo-mirskich Potocką wraz z pięknym angielskim parkiem).

11. Markuszów miasteczko, Kość. paraf. murow. S. Józefa. Pierwotny kościół drewniany S. Małgorzaty w XVI w. zostawał w posiadaniu dysydentów. R. 1580 Jan Firlej podskarbi w. kor. starosta lubelski oddał go katolikom. Jó-zef Nieradzki pleban i kanonik kucki fundował przy nim r. 1670 manzyonarzy i wymurował r. 1680, konsekr. 1690. Andrzej Trzebicki biskt. krak. nadał nową erekcyą S. Józefa i wyniósł do rzędu Prepozytury. Po spaleniu w r. 1812 odbu-dował Władysław hr. Tarnowski. Są tu nagrobki: Katarzyny z Stzyżkowskich Krzyżewickiej kasztelanowej kamienieck. +27 Maja 1773 w wieku 33 lat (z geniuszem) i Rafała Amor hr. Tarnowskiego +8 Marca 1803 w Warsza-wie (z sarkofagiem i rzeźbą)

Kościołek szpitalny S. Ducha w Markuszowie wymurowany r. 1608 przez Opalińską z Jana Firleja podskarbiego kor. z funduszem dla ubogich. W przywileju erekcyjnym z d. 24 maja 1608 położono za warunek aby ubodzy codziennie w tym kościołku całą pieśń: „Bogarodzica" śpiewali. Po pożarze w r. 1812 odbudowany, a fundusze przyłączono do Kościoła parafialnego.

12. Opole miasteczko (r. 1847 należało jeszcze do dekanatu Chodelskiego). Kość. paraf. murow. Wniebowzięcia N. Maryi. Pierwotny kościół istniał już r. 1326; w XVI wieku dziedzice Stupeccy oddali go Kalwinom r. 1520 czy też Arianom; dopiero r. 1615 Jerzy Felix Stupecki zostawszy Katolikiem, oddał go Katolikom. Po zniszczeniu przez rozmaitych odbudowany w XVII w. i r. 1674 konsekrowany. R. 1743 Jan Tarło wojewoda sandom. dziedzic osadził przy nim Lijarów którzy tu mieli Kollegium, suprym. 1864. Kościół obszerny malowany wieści w sobie nagrobki z XVII i XVII wieku. — Przy tym Kościele był Szpital na 12 ubogich fund. 1744 przez Jana Tarłę, r. 1751 przez Zofię z Krasińskich Księżną Lubomirską Kasztelanową krak. wymurowany i lepiej uposażony.
Kaplica murow. na cmentarzu w Opolu.
Do parafii należą między innemi wsie: Kaliszany, Niedzwiada, Pomorze, Skoków, Wrzelów (dawniej miasteczko, r. 1824 na wieś zamienione).

13. Kluczkowice wieś (dawniej w dekanacie Chodelskim). Kościół S. Trojcy filialny (do parafii w Opolu) murow. na miejscu dawnego r. 1776 Zofia z Krasińskich Lubomirska wymurowała nowy. — Przy tym Kościele był Szpital na 4 ubogich fund. 1647 przez Jerzego z Konar Stupeckiego starostę pilznień.
Do parafii należą: Ziarów, Stanisławow i inne.

14. Piotrawin wieś (dawniej w dekanacie Chodelskim). Kościół paraf. murow. S. Tomasza Apost. Pierwotny modrzewiowy kościół miał istnieć za czasów S. Stanisława. Dzisiejszy gotycki z cegły wymurował r. 1440 Zbigniew Oleśnicki biśk. krak. (stary zaś modrzewiowy przeniósł do nowozałożonego miasta Biskupice); r. 1791 pokryty dachówką, r. 1798 wybudowano dzwonnicę. Kościół ma starożytną tablicę erekcyjną z r. 1440 z rzeźbami. Kościół ten z parafią Klemens XII r. 1731 oddał w zarząd Kapituły Katedr. krak. Cmentarz kościoła murem opasany, ma lipę starożytną, a 10 kroków od kościoła jest czworoboczna kaplica wymurowana r. 1440 przez Zbigniewa Oleśnickiego biśk. krak. w której się mieści ołtarz z Wskrzeszeniem Piotrawina przez Św. Stanisława i w posadzce grób Piotrawina z Janiszewa przykryty tablicą marmurową z napisem przez Szymona Kotuszkiego kanon. krak. sprawioną r. 1640.
W skarbcu jest kapa Św. Stanisława.

15. Rybitwy wieś (dawniej w dekanacie Chodelskim). — Kość. paraf. murow. W.W. SS. Po spaleniu pierwotnego kościoła drewnianego w drugiej połowie XIII w. wymurował dzisiejszy starożytny r. 1487 Jan Morawiec dziedzic Rybitw i Kolczyna, a Jan Konarski biśk. krak. r. 1505 erekcyją potwierdził. W XVI w. był w posiadaniu Arianów, odebrany konsekrował na nowo r. 1631 Tomasz Oborski

bisk. lavdycejski, sufrag. Krak. – Szpital na 7 ubogich fund. 1740 Umiń-
ski proboszcz. – W Kościele ołtarz starożytny.
Do parafii należy: Józefów (miasteczko), Baszonia wieś, Nieszawa w.
Kaplica prywatna na cmentarzu parafialnym.

16. Józefów nad Wisłą (dawniej Kotczyn) miasteczko (dziś osada)
(należał dawniej do dekanatu Chodelskiego). – Kościół pobernardyń-
ski Bożego Ciała murow. – Kościół pierwotny drewniany z klasztorem Bernardynów fund. 1690 Józef Potocki (a podług innych r. 1691 Andrzej Potocki kasztel. Krak.). Po pożarze d. 11 Grudn. 1729, wymurował r. 1733 Józef Potocki wojew. Kijow. nowy Kościół z klasztorem. Supryn. 1864, a przy Kościele mieszka Mikary z parafii Rybitwy.

17. Prawno dawniej miasteczko, r. 1824 w wieś zamienione (dawniej w dekanacie Chodelskim). Kościół Wniebowzięcia N. Maryi, drewn. filialny do Rybitw. Pierwotny drewniany również filialny Kościół fund. 1614 Jan Abraham Sieniński dziedzic Mazanowa; r. 1659 odrestau-
rował Stanisław Lanckoroński wojew. ruski. R. 1782 wystawił nowy z drzewa Maciej Krzyżański pleban miejscowy (filia do Rybitw)
Do parafii należy wieś Mazanow.

18. Wązwolnica miasteczko, teraz wieś. – Kościół paraf. murow. S. Wojcie-
cha. – Pierwotny Kościół drewniany mieli założyć r. 1023 Benedyktyni z Łysejgóry, istniał on jeszcze r. 1326. Dzisiejszy Kościół murowany gotycki wystawił r. 1348 na miejscu dawnego zamku, wyjednawszy mu godność prepozytury. Król Kazimierz Jagiellończyk r. 1449 Kościół z proboszczem oddał Benedyktynom na Łysejgórze, po których supresyi w r. 1818 zostało proboszcz świecki. Kościół konsekrował r. 1638 Tomasz Oborski bisk. lavdyc. sufrag. Krak. Do koła Kościoła są jeszcze ślady murów i dawnych sklepień. Przytykała niegdyś do Kościoła wieś zwana Dzie-
wicza góra, dziś nie istniejąca. – Na przedmieściu miasteczka istnia-
ła jeszcze obszerna Kaplica N. Maryi z 2 ołtarzami najściemi płasko-
rzeźby z drzewa, mianowicie Koronacyją N. Maryi w wielkim ołtarzu.
Kaplica ta konsekrowana r. 1638, zniszczona przez Szwedów w XVII w.
– Druga Kaplica S. Maryi Magdaleny w samem miasteczku miała 2
ołtarze z płaskorzeźbami S. Maryi Magdaleny i Zdjęcia z Krzyża; dziś
z niej tylko ruderа.
Do parafii należą wsie: Celejów, Charz, Drzewoza, Kembło, Karma-
nowice, Piotrowice, Rąblów, Stanisławow i i.
Kaplica (oratorium) prywatna w pałacu we wsi Celejów (z pięk-
nym ogrodem)

19. Wilkow wieś (dawniej w dekanacie Chodelskim.). Kość. paraf. murow. S. Floriana. Pierwotny kościół drewniany istniał już r. 1326, konsekrowany r. 1468, miał wtedy 2 ołtarze: wielki ołtarz S. Anny na drzewie malowany i N. P. Maryi z drzewa rzeźbiony. Około r. 1630 Gtuscy dziedzice Wilkowa wymurowali niewielki kościół, który r. 1638 Tomasz Oborski biśk. lavdyc. pod tytułem Przemienienia Pańskiego konsekrował. Po pożarze w r. 1707, i po wylewie wody w r. 1833 odrestaurowała swym kosztem Rozalia z Lubomirskich hr. Rzewuska. — Szpital paraf. fialny fund. 1688 Jan Polanowski na ubogich.
Wsie: Jarentowice, Kłodnica, Zmijowiska, Wilkow (gdzie każdy gospodarz ma w domu czółno dla ratowania się podczas powodzi).

20. Włostowice wieś. Kościół paraf. murow. S. Józefa. Pierwotny kościół drewniany pod tytułem Wniebowzięcia P. Maryi był filią kościoła parafialnego we wsi Jaroszyn czyli Góry Jaroszyna leżącego za Wisłą (i istniejącego już r. 1326). Dopiero Andrzej Trębicki biśk. krak. r. 1636 ustanowił oddzielną parafię w Włostowicach. R. 1723 Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska kasztelanowa krak. wymurowała nowy kościół, który r. 1801 Adam i Izabella z Flemingów Czartoryscy ustępniale odnowili, a Józef Marcellin Dzięcielski biśk. lubel. r. 1826 pod tyt. S. Józefa konsekrował. — Na cmentarzu ewangelickim żelazny pomnik dla Zygmunta (barona Gutschmid jenerała rzeźkiego † 7 czerw. 1812.
Wsie: Puławy (dziś Nowo-Aleksandrya przezwana, z sławnym pałacem), Marynki (z pięknym pałacykiem), Parchatka (z sadnym ogrodem i winnicą), Dziejów, Skowieszyn, Wieś Puławska, Wolka Profecka, Zaliński.

21. Nowo-Aleksandrya czyli Puławy wieś (dziś osada wolna). Kaplica publiczna murow. Wniebowzięcia P. Maryi, wystawiona r. 1803 przez Adama Xięcia Czartoryskiego jenerała ziem podol. w kształcie rotundy z portykiem korynckim, konsekr. 1815 przez Woj: ciecha Skarszewskiego.

22 Żyrzyn wieś. Kość. paraf. mur. S. Jędrzeja, murow. Parafią utworzył i erygował r. 1635 Andrzej Trębicki biśk. krak. (oderwawszy ją od Gołębia). Kościół pierwotny drewniany wystawił Albert Rymiński proboszcz gołębski, konsekr. r. 1695. Nowy kościół wymurowany r. 1840.

W całym Dekanacie Nowo-Aleksandryjskim: kościołów paraf. 1, kościołów filialnych (cum cura animarum) 3, kościołów filialnych (sine cura animarum) 2, kaplic publicznych i prywatnych 13, Księży świeckich 25, Zakonników 8 — Dusz katolickich 62,983.

II Dekanat Biłgorajski.

dawniej Tarnogrodzki (niegdyś w dyecezyjach chełmskiej i przemyskiej.)

1. Biłgoraj miasteczko. Kość. paraf. Wniebowzięcia P. Maryi murow. Pierwotnie była tu tylko kaplica drewniana r. 1604 przez mieszkańców wystawiona. Tę Zbigniew Gorajski dziedzic oddał Kalwinom i udzielając r. 1634 tej wsi przywilej miasta, nawet fundusz dla pastora ustanowił. D. 1726 Marcin Leopold Szczuka starosta wieluński, dziedzic nadał dotacyją tutejszemu kościołowi katolickiemu, co późniejsi dziedzice Eustachy Łotocki z żoną Marianną z Kątskich r. 1743 i Jan Łotocki r. 1781 potwierdzili. Dzisiejszy kościół wymurowany r. 1753 przez Eustachego Łotockiego, za staraniem Jana Mroczkowskiego plebana, konsekr. 1778. Dzwony ulane r. 1622; w kościele nagrobek Eleonory z Kamieńskich 1o voto Udalryka Xięcia Radziwiłła, Koniuszego W.X. Lit. 2o voto Stanisława Nowakowskiego dziedzica Biłgoraja żony † 6 Stycznia 1816 w wieku 60 lat. Przed kościołem stup kamienny z figurą Chrystusa z r. 1699. Przy kościele był szpital dla 5 ubogich. – Ludzi tej parafii odznacza się pięknym kształtem i bogatym ubiorem świątecznym. – Był tu klasztor Franciszkanów. Do miasta przytyka wieś Rożniówka z pięknym pałacem i ładnym ogrodem angielskim, w którym dziedzic r. 1828 wystawił kilka obelisków na pamiątkę Xięcia Józefa Poniatowskiego, jenerała Dąbrowskiego, Ignacego Krasickiego. Między innemi jest w tym ogrodzie kamienna figura Piasta, sprowadzona r. 1820 z zburzonego w Warszawie pałacu Paniatowiczów.

2. Gorecko wieś. Kościół paraf. drewn. S. Stanisława fundował (Marcin Zamojski podskarbi w. kor. osadziwszy przy nim x. Antoniego Terleckiego Franciszkana; po pogorzeli wystawił r. 1668 nowy kościół drewniany wraz z klasztorem dla Franciszkanów Jan Jakób Zamojski wojewoda, który to kościół r. 1778 Melchjor Kochnowski biskup dyonizeński sufragan chełmski konsekrował. jest tu cudowny obraz S. Stanisława. – Klasztor suprym. r. 1864.

† Klasztor wystawił i dotował r. 1720 Tomasz Józef Zamojski

cud

3. Huta Krzeszowska wieś. Kość. paraf. Podwyższenia S. Krzyża drewn. wystawiła r. 1766 Teresa z Michowskich Zamojska wdowa po Tomaszu Zamojskim Ordynacie, za pozwoleniem Walentego Wężyka biśk. przem. Kościół ten był filią do Krzeszowa, dopiero na początku XIX wieku utworzono osobną parafią. (w dawn. dyec. przemyśk.)
Wsie: Gozd, Derylaki.

4. Józefów-Ordynacki miasteczko. Kość. paraf. drewn. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi zbudował r. 1723 Tomasz Józef Ordynat Zamojski; konsekrował r. 1728 Jan Felix Szaniawski biśk. chełmski.
Wsie: Majdan-Sopocki, Stanisławów

5. Krzeszów miasteczko. Kość. paraf. drewn. Narodzenia P. Maryi. Pierwotny kościół drewniany odbudował r. 1509 Zygmunt I, konsekrował go r. 1596 Jan Dymitr Solikowski. Po pożarze wystawiła nowy kościół z drzewa r. 1642 Katarzyna na Ostrogu Zamojska. R. 1728 po rozebraniu starego kościoła za pozwoleniem Alexandra Fredro biśk. przem. wystawili Zamojscy nowy obszerny drewniany kościół, konsekrowany 1744 przez Wacława Hieronima Sierakowskiego biśk. przemyśk. w dawn. dyec. przemyśk.

6. Łukowa wieś. Kość. paraf. drewn. Św. Anny istniał już r. 1466 pierwotnie pod tytułem Wniebowzięcia P. Maryi, konsekr. 1605 za pozwoleniem biskupa przemyśk. R. 1624 między Oktawą Bożego Ciała Tatary zrabowali ten kościół. R. 1677 Ignacy Gryglowski pleban odbudował z drzewa, konsekr. 1721 Stanisław Piechowski sufragan przemyśk. w dawn. dyec. przemyśk.
Wsie: Babice, Łukowa (założona przez Iwana Kusztę z Krzeszowa w XV w.), Obsza (dawniej Poza), Zarnch.

7. Potok-Ordynacki wieś. Kość. paraf. murow. S. Jana Chrzciciela. Pierwotny kościół drewniany, wystawił r. 1581 Józef Woliński; konsekr. 1611. Po rozebraniu starego kościoła wymurowano r. 1743 nowy kosztem Teresy żony Tomasza Zamojskiego Ordynata i Stanisława Jastrzębskiego proboszcza; konsekr. 1754 Wacław Hieronim Sierakowski biśk. przem. (w dawn. dyec. przemyśk.)
Wsie: Gozd Lipiński, Wola Kulińska, Kulna, Lipiny.
Kaplica na cmentarzu parafialnym w Potoku ordynackim drewniana istniała jeszcze r. 1850.

8. Puszcza-Solska wieś (dawniej Sol wieś nad rzeką Łada polska) Kościół paraf. S. Maryi Magdaleny murow. Pierwotny kościół drewniany wystawił r. 1603 Jan Zamojski kanclerz w. kor., r. 1644 Tomasz Zamojski osadził przy nim Franciszkanów, sprowadzonych z Lublina, którym klasztor wymurował, a Paweł Piaseczki biśk. chełmski parafią przy nim r. 1644 erygował. R. 1648 kościół i klasztor od nieprzyjaciół spalony.

Kościół drewniany wraz z klasztorem po powtórnem w r. 1702 spaleniu odbudował r. 1705 Tomasz Józef Zamojski; r. 1878 wybudowano obszerny murowany klasztor przy drewnianym kościele, który gdy się d. 21 lipca 1794 od pioruna spalił, urządzono w murach klasztornych kościół. W wielkim ołtarzu cudowny obraz S. Marji Magdaleny w bogatej srebrnej sukience. – Klasztor supryn. 1864.

Wsie: Bidaczów, Cioszmy, Lipowiec, Łazory, Majdan Sól. (w Zwiezly Solotkiej)

Kaplica murowana S. Marji Magdaleny (nad zrodłem, gdzie się cudowny obraz zjawił, istniała już r. 1644.

9. Tarnogród miasteczko (dziś osada). – Kościół paraf. murow. Przemienienia Pańskiego, na wzgórzu wśród drzew jarzębinowych, otrzymał dotacyją od Zygmunta Aug. Króla. Wymurowany r. 1598 przez Jana Zamojskiego Kanclerza w. Kor. i odrestaurowany r. 1630 za staraniem Andrzeja Klopockiego proboszcza, otrzymał tytuł Preporytury; konsekrowany 1636 przez Nowoszyckiego sufrag. Lwow. – Miasteczko samo słynne Konfederacyją Tarnogrodzką r. 1715 przeciw wojskom saskim.

(z dawn. dyec. przemyśk.)

Wsie: Biszcza, Bukowina, Księżpol, Korchow, Pluty, Żary

Kaplica S. Rocha na przedmieściu w Tarnogrodzie zbudowana około r. 1600 z drzewa, dziś murowana.

Kaplica Ofiarowania P. Marji we wsi Bukowina

W całym dekanacie Biłgorajskim, Kościołów paraf. 9, Kaplic 3 – Księży swieckich 13, Zakonników 8. – Duszy Katolickich 41,803.

III. Dekanat Chełmski.

1. Chełm miasto. – Kościół popijarski parafialny Rozesłania Apostołów murowany; założony pierwotnie r. 1280 drewniany; r. 1386 fundował przy nim Władysław Jagiełło (a podług niektórych Ludwik Król węgiersk. i polsk. w r. 1375) katedrę biskupstwa chełmskiego, która r. 1417 przez tegoż Króla dotowana, następnie r. 1473 do Hrubieszowa, a r. 1490 do Krasnegostawu przeniesioną została. Po pożarze w r. 1585 Jan Zamoyski starosta chełmski wymurował w Chełmie kościół paraf. konsekrowany r. 1591 przez Stanisława Gomolińskiego biskup. chełmsk. R. 1667 Krzysztof Żegocki biskup chełmski oddał ten kościół wraz z parafią XX. Piarom, co potwierdził Klemens X. r. 1673 i Król Jan III r. 1677. Kollegium dla Piarów przy takowym wystawił x. Iwirski biskup cytryneński, sufragan chełmski. R. 1753 zaczęto murować nowy obszerny kościół na miejscu dawnego, wykończony r. 1764 kosztem Wacława Rzewuskiego wojewody podolsk. hetmana polu. Kor. i starosty z Radziminskich Wołoskiej podczas Korzej

chełmskiej. Zdobią ten Kościół piękne malowidła ścienne wykonane r. 1758 przez Józefa Jana Mayer malarza nadworn. król. Wielki ołtarz sprawił Błędzki biskup Kambizopolitański sufragan Kijów. Przed Kościołem 2 Kolumny z figurami P. Marji Łaskawej i S. Józefa Kalasantego. Paweł Turski biskł. chełmsk. r. 1766 Kościół ten wyniósł do godności prepozytury, konsekr. 1795 Jan Lenczawski biskł. abderytański sufrag. lubelski. Odrestaurowany 1832. — W Chełmie był także Szpital istniejący już r. 1476, przy którym r. 1650 był kościołek drewniany S. Ducha, który r. 1754 wymurowano a r. 1816 na magazyn obrócono. — Kościół z klasztorem Reformatów fund. 1740 Andrzej Wolski czesnik chełmski.

Wsie: Bielawin (z ruinami starożytnej wieży), Czerniejów, Deputyczce, Kamień, Leonów, Niemirów, Chożą, Łokrówka, Spas, Stołpie (z starożytną wieżą), Serebryszcze, Uher (z pałacem i ogrodem), Udalec, Weresce.

Kaplica murowana na cmentarzu parafialnym w Chełmie.

Kaplica we wsi Uher.

2. Czułczyce wieś. Kośc. paraf. drewn. S. Trójcy, istniał już 1603; odbudowany z drzewa 1764 przez Szymona Dolińskiego proboszcza kosztem Eleonory Wickiej. Dawniej miał tytuł Narodzenia P. Maryi.
Wsie: Horodyszcze, Korbonosz, Parypse.

3. Kumów wieś. Kośc. paraf. Nawiedzenia P. Maryi murow.; pierwotny z drzewa wystawił 1434 Jan z Opatkowic Zaborowski biskł. chełmsk., odbudował z drzewa r. 1592 Stanisław Gomoliński, spalony w r. 1695, powtornie wystawił 1714 Wojciech Rostkowski proboszcz, Kustosz chełmski; dopiero r. 1821 Wojciech Skarszewski biskup postawił murowany
Wsie: Kumów, Łobołowice, [illegible] Haliczany i Wolawce (dobra stołowe biskupów lubelskich), Rakołupy (z pałacem), Strachosław, Kleszłów, Roztoka, Dryszczów, Sielce (z ruinami zamku)

4. Łańcuchów wieś. Kośc. paraf. murow. S. Jana Chrzciciela; pierwotnie drewniany w XVI wieku w posiadaniu Aryanów, r. 1648 spalony przez dziedzica Antoniego Szpinkę, który go z drzewa wnet odbudował. R. 1813 wymurował nowy Józef Suffczyński starosta dyputat łyski; dziedzic.

5. Wilejów w. Kośc. paraf. murow. Wniebowzięcia P. Maryi. Pierwotnie ta wieś należała do parafii Łańcuchów, i miała niegdyś na górze za wsią Kaplicę Św. Anny. Dopiero r. 1858 Antoni Rostworowski i Helena z Suffczyńskich Chrapowicka wymurowali Kościół, który 1859 Walenty Baranowski biskup Loryменski sufragan lubelski konsekrował i wtedy parafja utworzono.
Wsie: Jaszczów, Białka, Starościel.

6. Olchowiec wieś. Kośc. paraf. S. Małgorzaty drewn. Pierwotny Kościół drewn. fund. 1453 dziedzice bracia Mikołaj Sędzia ziemski chełmsk. i Paweł Kanon. chełmski Smorkowie wraz Wojciech z Swojęcic Swojęcicki podczaszy chełmski. Był on najprzód filialnym

do parafialnego we wsi Łyszcze (dziś Pawłów zwane). R. 1534 Jakób Buzański
biskup chełmski utworzył oddzielną parafię. Odbudowany z drzewa konsekro-
wał r. 1681 Jacenty Święcicki biskup chełm. R. 1788 Józef Komorowski kasztelan
bełzki dziedzic Święcicy, wystawił nowy z drzewa, poświęcony 1791.
Wsie: Busa, Busowno, Święcica, Dziewna, Bieściadki.

7. Pawłów miasteczko (dawniej wieś Łyszcze). – Kościół paraf. drewn. Narodzenia
N. P. Maryi, wystawił w dobrach stołowych biskupich Łyszcze, r. 1421 Jan
z Opatowic Zaborowski biskup chełmski. Po spaleniu wsi całej, r. 1538 Jakub
Buzański biskup chełmski wystawił tu miasteczko Pawłów i kościół z drzewa,
który r. 1711 Krzysztof Szembek biskup chełm. pod tytułem Św. Jana Chrzcic. kon-
sekrował. R. 1744 Jan Antoni Sita Nowicki cześnik ziemi chełmsk. wystawił
dzisiejszy kościół paraf. drewniany Narodzenia N. P. Maryi.
Wsie: Rejowiec miasteczko (dziś osada, z pałacem i ogrodem), Siedliszcze
(dawniej miasteczko, od r. 1821 wieś), Wereśce, Rubie, Stajnie, Żulin, Borowi-
ca (gdzie mieszkała dziedziczka wydająca dzieła pod imieniem autorki Polki), Kras-
ne, Wojciechów, Chojno, Korzybutowa-Wola, Mogielnica, Dobromyśl, Bezek, Ko-
byle, Zahorodyski, Kucnie (gdzie w cerkwi ruskiej unickiej jest cudowny
obraz Bogarodzicy)
Obraz cudowny.
Kaplica w miasteczku Rejowiec.
Kaplica we wsi Borowica.
Kaplica we wsi Siedliszcze.

w dawn. dyec. Krakow. 8. Puchaczów miasteczko (niegdyś klasztoru Benedyktynów w Sieciechowie)
(dawniej w dyecezyi Krakow. w archidyakonacie lubelskim). Kość. paraf.
murow. Wniebowzięcia N. Maryi. Pierwotny kościół drewniany był filią
należącą do parafii w mieście Łęczny. Dopiero r. 1533 Piotr Tomicki biśk.
Krak. utworzył tu oddzielną parafię. Dzisiejszy kościół wymurował r.
1738 Leonard Pro Kopowicz opat sieciechowski; konsekr. 1786. – Był
tu i szpital paraf.
Wsie: Nadrybie, Turowola, Staraweś.

9. Sawin miasteczko. – Kośc. paraf. murow. Przemienienia Pańskiego
Pierwotny drewniany kościół wybudował Władysław Jagiełło r. 1410 Barbara Dłuzewska kasztelanowa chełmsk.
niejszy wymurowała r. 1740 Mikołaj Nadaliński proboszcz; dziś
konsekr. 1752. – Był tu i szpital na 5 ubogich oraz altaria, fundowane
r. 1611 przez Pawła Chylińskiego. – Dobra Sawin nadał r. 1456 Król Kazimierz
Jagiellończyk biskupom chełmskim, którzy takowe aż do r. 1833 posiadali.
Mikołaj Kościelecki biśk. chełms. r. 1506 miastu Sawin, które odnawia przy-
wilej na prawo magdeburskie nadany przez biskupa Mateusza z Łomży,
który przywilej miasto podczas napadów tatarskich utraciło. Jan Dziadusk
biśk. chełmski r. 1545 nadał dotacyję kościołowi w Sawinie
Wsie: Hańsk, Krypsza, Ujazdów, 2 Szarki, Petrylów, Hańsk (z pałacem starożytnym i
ogrodem).

10. Świerże (niegdyś miasteczko, od r. 1822) wieś. Kość. paraf. drewn. S. Piotra i Pawła; fundacz dla takowego odnowił r. 1624 dziedzic Hieronim Jełowicki; dzisiejszy kościół drewniany zbudował r. 1793 Tadeusz Przyłuski (Zatuski ?) starosta radziecki.
Wsie: Okopy, Ludwinów, Żalin, Gdola, Hurzyne, Pławanice.

11. Dorohusk wieś. Kościół filialny S. Jana Nepom. i S. Barbary, należący do parafii Świerże fundow. r. 1752 z drzewa dziedzic Michał Maurycy Suchodolski chorąży ziemi chełmsk. z żoną Barbarą z Męczyńskich. Dla zniszczenia rozebrany r. 1818, a nabożeństwo odbywa się w dworze (w r. 1853).
Wsie: Berdyszcze, Turka, Skurdjów.

12. Wojsławice miasteczko. Kość. paraf. murow. S. Michała istniał już w XVI w. albowiem r. 1508 dziedzic Hieronim Zaklika z Czyżowa zapisał mu dotacyją. Dzisiejszy Kościół wymurował r. 1535 Mikołaj Zaklika Czyżewski (a podług niektórych dopiero r. 1608 Stefan Czarnecki pisarz ziemski). Budowa starożytna kryta blachą z starożytną fasatą i z obszernemi kaplicami; odrestaurował r. 1847 Aloizy Żoletyło dziedzic. Otaczają kościół lipy starożytne. — Jest tu pałac piękny dziedzica.
Wsie: Turowiec, Krasne, Lutnowice, Popławy.

W całym dekanacie Chełmskim, kościołów paraf. 11, kość. filialnych 1, Kaplic 7 — Księży świeckich 11, Zakonników 4. — Dusz katolickich 27,670.

IV. Dekanat Hrubieszowski.

1. Dubienka miasteczko (r. 1588 otrzymało przywilej Zygmunta III na założenie miasta i kościoła paraf.). Kościół paraf. S. Trojcy fund. 1592 Jan z Sierna Sieniński wojewoda podolski, starosta kowdel. i czerszczyn. z drzewa, odbudow. (po pożarze w r. 1615) z drzewa r. 1612, spalony został od Tatarów r. 1643 (?). R. 1753 Kazimierz Wydżga podczaszy bełzki wystawił nowy kościołek z drzewa, który również z drzewa odbudowany r. 1794 przez Marcina Trzcińskiego plebana. Dzisiejszy kościół wymurowany dopiero r. 1863 ma w wielkim ołtarzu obraz Bogarodzicy z r. 1592 do pierwszego kościoła z Horodła sprowadzony. Przy bernardzie przy nim fundował r. 1754 Kazimierz Wydżga. — Szpital na ubogich fund. na początku XVII wieku Zahorowski.
Wsie: Jaroszów, Busno, Kalenicze, Strzelce (gdzie była kaplica przed r. 1800 publiczna), Starosciele i Uchańka. (W Busnie jest cerkiew murowana z 2 wieżami przez biskupa Rytę wzniesiona, ma piękne obrazy 4 ewangelistów, z włoch)

2. Grabowiec miasteczko. Kość. paraf. S. Mikołaja murowany ma prezbyterium gotyckie i nawę późniejszej przymurowanej architektury włoskiej. Miała to być pierwotnie cerkiew ruska którą Ziemowit Książe Mazowiecki na kościół łaciński zamienił. Ma erekcyją tegoż Ziemowita Księcia mazow. daną w Bełzie 1394 in die Purificat. Mariae, a potwierdzoną 1394 przez Jana biskup. chełmsk. Dzisiejszy kształt otrzymał kościół r. 1632, zniszczony przez wojska szwedzkie Karola XII i saskie, odbudowany, spalił się r. 1842 całe miasteczko, r. 1855 znowu wyrestaurowany. – (Sąta śladyzanku)
Wsie: Miączyn, Hostynne, Czechówka, Danczypol, Hołuzne, Gdesze, Skibice, Bronisławka, Trościanka, Tuczępy z majdanem, Skomorochy (którą wieś r. 1397 Ziemowit xiążę mazow. darował Golanowi z Golanowic, od której pochodzą Skomorowscy), Żurawlow, Skibice, Czartoryja, Kozomyje, Skibice, Szczelatyn, Świdniki.

3. Horodło miasteczko. Kość. paraf. S. Hiacynta fund. Jan z Opatowic Zaborowski biskup. chełmsk. i Dominikanow przy nim osadził; kościół ten miał nazwę S. Krzyża. Dzisiejszy kościół wymurowany r. 1476, odrestaurowany na nowo r. 1714 przez Jana Hałtyńskiego proboszcza, i znowu r. 1825. – Był tu dawniej też kościół szpitalny S. Ducha. –
Wsie: Kopytow, Kobło, Morozyn, Hnisyne czyli Uoynne, Horodło (z ogrodem angielskim (był tu Klasztor Dominikanów pod tyt. N. Maryi fund. 1455 przez Władysława Księcia sekr. – suprym. r. 1783)

4. Hrubieszow miasteczko (dawniej Rubieszow). Kość. paraf. murow. fundował Władysław Jagiełło król (Leopoli; die S. Remigii 1400) R. 1473 przeniesiono tu do niego katedrę z Chełma. Kościół ten Kazał wymurować król Zygmunt August. Sejm z r. 1676 wcielił to probostwo do dochodów katedry chełmskiej. Konsekrowany miał tytuł Wniebowzięcia N. Maryi i S. Michała. R. 1820 przeniesiono parafię do kościoła podominikańskiego, a dawny kościół parafialny murowany zburzono. Kościół podominikański S. Mikołaja fund. r. 1416 Jan z Opatowia biskup. chełmski; osadziwszy przy nim Klasztor Dominikanów. Odbudował kościół r. 1695 Felix Potocki kaszt. krak. i hetman, konsekr. 1750, po supresyi Dominikanow r. 1786, przeniesiono do niego parafię r. 1820 a w gmachu klasztornym umieszczono szkoły wydziałowe. – W Hrubieszowie była też Kaplica S. Ducha z Szpitalem, r. 1650 przeniesiona za bramę miasta przez x. Adama Lidylowicza. Ubodzy obowiązani byli śpiewać w niej co niedziele pieśń Boga Rodzica. Dziś nie istnieje.
Wsie: Czerniczyn (tu był niegdyś kościół parafialny S. Michała do którego przed r. 1400 i wieś Rubieszow należała, r. 1629 Remigian Konicpolski biskup. chełmski

R. 1822 Stanisław Stazyt kupił Hrubieszów i utworzył towarzystwo Hrubieszowskie, założył szkoły wydziałowe

(jest tu nagrobek Józefa Kuropatnickiego Kasztelana bierz. † 1742 i jego żony Teresy Zuzanny Kurdwanowskiej † 1759 – dalej popiersie brązowe Stanisława Staszica odlane przez Bajera.

wielił to probostwo po zniszczeniu kościoła do parafii w Hrubieszowie), Obrowiec, Bohorodyca, Bohatycze, Metelin, Mieniany, Grudek (przy ujściu Huczwy do Bugu), Nastomierze, Wodryń, Szpikołosy, Teplinków, Czumów, Swirszczów, Gwozdowa, Kosmów, Hrubieszów miasto (w którym był niegdyś zamek starościński) z 2 przedmieściami: Stawszin i Zodgórze.

Kaplica publiczna S. Jadwigi z Szpitalem Sióstr Miłosierdzia założona r. 1858 w Hrubieszowie ze składek obywateli.

Kaplica prywatna na cmentarzu parafialnym w Hrubieszowie.

Kaplica prywatna we wsi Metelin.

Kaplica prywatna na dawnym cmentarzu we wsi Mieniany.

Dawniej należała do parafii w Hrubieszowie wieś Huszcza leżąca za Bugiem odcięta r. 1795 linią demarkacyjną do Rossyi. Był w tej wsi kościół drewniany filialny S. Katarzyny zbudowany przez Katarzynę Opalińską marszałkową, starościną hrubieszowską.

5. Krylów miasteczko. Kościół paraf. mur. Narodzenia N. P. Maryi. Kościół paraf. drewn. Bożego Ciała fundował r. 1635 Mikołaj Ostroróg podczaszy Koron. dziedzic przeszedszy na katolicyzm. Po zniszczeniu odbudował znowu z drzewa r. 1685 Michał Radziejowski biskup warmij. dziedzic; r. 1855 wymurowany kosztem Anieli z Rzewuskich Chrzanowskiej. — Był tu też Klasztor Reformatów. — W Krylowie istniał w XVI w. sławny zbór Kalwińskí z szkołą. — Są tu ruiny zamku obronnego zbudowanego przed r. 1601 przez Jana Ostroroga wojew. malborsk. dziedzica (należał do Radziejowskiego kardynała) Wsie: Małkow, Szychowice, Prehoryle, Lichobórz — oraz wsie Lieszczno, Smoligów i Laskow (r. 1810 od parafii Uhrynowskiej odłączone)

Kaplica murowana we wsi Szychowice.

6. Włodiatycze wieś. — Kościół paraf. drewniany S. Piotra i Pawła wystawiony r. 1559 Samuel Koniecpolski dziedzic, odbudowany po r. 1840 z drzewa.

Wsie: Czortowice, Rauborowice, Kormanow, Mojsławice.

7. Trzeszczany wieś. — Kościół paraf. drewniany WWSS. odbudował Wenceslaw z Koniuch Hulewicz podkomorzy łucki; po spaleniu wystawił nowy z drzewa r. 1687 proboszcz Kazimierz Paszkowski. R. 1838 dziedzic Wincenty Wydżga odrestaurował z drzewa, Konsekr. 1832 pod tytułem N. P. Maryi. — Jest tu też starożytny pałac z pięknym ogrodem.

Wsie: Włodiatycze, Wołkowyja, Łuszczów, Lemieszów, Drohiczany czyli Gliniszka.

8. Uchanie miasteczko. — Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia N. Maryi fundował r. 1463 Paweł z Jarienica kasztelan sandomir. Starosta malborski, dziedzic

który przy nim klasztor Paulinów osadził. Po opuszczeniu tego miejsca przez
Paulinów, Jakub Uchański arcyb. gnieźn. dziedzic r. 1578 wyniósł ten kościół
do godności prepozytury. Dzisiejszy kościół wspaniały w stylu włoskim z 2 ka-
plicami wymurował r. 1602 Mikołaj Danilowicz podkarbi w. kor. (mąż Heleny
Uchańskiej), pokrywszy prezbyterium i kaplice miedzią. Przyozdobił go syn
Jan Mikołaj Danilowicz; konsekr. 1693 Stanisław Święcicki biskp. chełmski.
R. 1809 pogorzał. W kościele tym cudowny obraz N. P. Marji, oraz wspaniałe
2 nagrobki: jeden kamienny z 2 leżącemi rycerzami: Stefana i Pawła U-
chańskich; drugi z marmuru białego i czarnego z ozdobami i leżącemi
figurami Pawła Uchańskiego wojew. bełzk.
i jego żony Anny Herburtówny. Pod kościołem krypta z ołtarzem alabastro-
wym rzeźbionym i grobami Uchańskich i Danilowiczów niegdyś w cy-
rowych, dziś w drewnianych trumnach leżących. – Był tu też szpital na
6 ubogich. – Za miastem góra ręką usypana z gruzami zamku i wysokie
mogiły usypane.
Wsie: Białowody, Pielaki, Jarosławice, Drohiczany, Teratyn, Białopo-
le, Busno, Putnowice.
Kaplica prywatna we wsi Białopole.

W całym dekanacie Hrubieszowskim kościołów paraf. 8, kaplic
6. – Księży świeckich 9, Zakonników 2. – Dusz katolickich 21,245.

V. Dekanat Janowski.

dawniej Urzędowski i Zaklikowski (niegdyś w Archidya-
konacie Zawichostskim, dyecezyi krakowskiej.)

1. Batorz wieś. – Kośc. paraf. drewn. S. Stanisława, fund. 1450 Andrzej
i Mikołaj bracia Szczypiory, dziedzice; po spaleniu w r. 1701, odbu-
dował z drzewa Jan Szymon Xiąże Stucki, odrestaurował r. 1718
Tomasz Zamojski starosta płoskirows. dziedzic, konsekr. 1751.
Wsie: Ponikwy, Batorz, Wola-Batorska.

2. Boża-Wola wieś (dawniej miasteczko, r. 1821 na wieś zamienione. –
Kościół filialny (do parafii Batorz) S. Antoniego, drewn. wystawił
1737 Michał Franciszek Brodowski dziedzic, [illegible] rzesznik lubelski;
konsekr. 1739; po pożarze w r. 1831 odbudowany z drzewa.
Wsie: Świerczyna, Annow czyli Majdan-Wolański.

3. Borów wieś (Franciszkanek S. Jędrzeja w Krakowie). – Kościół paraf. drewn.
S. Andrzeja fund. 1465 przez zakonnice, był z początku filią kościoła parafial-
nego S. Maurycego w Zawichoście; r. 1662 odrestaurował dziedzic Marcin
Dębicki, i znowu r. 1843 odrestaurowany z drzewa.
Wsie: Mniszek, Zabełcze, Rakówka.
Kaplica prywatna murowana N. P. Marji Szkalpierznej na cmentarzu parafialnym w Borowie.

4. Boby wieś. – Kościół paraf. drewn. Nawiedzenia N. P. Maryi fund. 1593 trzej bracia Bobowscy, dziedzice, odbudowany na nowo z drzewa r. 1775.
Wsie: Kozarów, Moniaki, Chróślina.

5. Boiska wieś. – Kość. paraf. murow. Zwiastowania P. Maryi. Kościół pierwotny drewniany pod tytułem Nawiedzenia P. Maryi zbudowała r. 1614 Konstancya z Sienińskich Wyszkowska podczaszyna lubelska; po upadku z starości w r. 1824 wymurowano nowy kosztem Tegowanym przez Ludwikę z hr. Zamoyskich Moszyńską.

6. Dzierzkowice wieś. Kościół paraf. drewn. S. Stanisława i S. Maryi Magdaleny, istniał już r. 1326; około r. 1610 chciał go Jerzy Rzeczycki starosta dzierzkowicki oddać akatolikom. R. 1751 Stanisław Kański proboszcz odbudował z drzewa. – Był tu szpital na ubogich.
Wsie: Ludmiłówka, Olbięcin, Zalesie.
Kaplica prywatna (dawniej publiczna) drewniana S. Teklі, fund. 1381 przez Rajmunda Doraj Wybranowskiego skarbnika lubelsk. i jego żonę Urszulę.

7. Kożiżomiesz (czyli Kożiżomysz) wieś. – Kościół filialny (należący do parafii Dzierzkowice) drewniany Narodzenia P. Maryi, wystawili włościanie r. 1627; po zawaleniu odbudował nowy z drzewa r. 1873 Michał Guz włościanin. Był tu cudowny obraz P. Maryi (podobno do Dzierzkowa przeniesiony).

8. Gościeradów wieś. – Kościół paraf. S. Jana Chrzciciela i S. Stanisława, drewn. wystawiony pierwotnie r. 1400; r. 1456 tutejszy dziedzic Trojan herbu Bogoria zabił plebana, o co go wyklął Tomasz Strzępiński biskup krak. R. 1470 Sroestaw dziedzic odrestaurował. Wybudowany na nowo z drzewa r. 1725 przez Stanisława Dzierzka proboszcza; r. 1848 odrestaurował z drzewa dziedzic Eligiusz hr. Suchodolski.
Wsie: Lisnik czyli Leśnik, Suchodoły, Szczecin, Salomin, Marnopol.
Kaplica prywat. murowana Niepokalanego Poczęcia P. Maryi na cmentarzu parafialnym w Gościeradowie.

9. Zanow-Brdynacki miasteczko (dopiero r. 1687 na gruncie wsi Biała przez Marina Zamojskiego osadzone za przywilejem Władysława IV z r. 1648). – Kościół paraf. murowany podominikański S. Jana Chrzciciela. Pierwotnie była tylko mała kaplica z cudownym obrazem Bogarodzicy; r. 1660 wystawiono na tem miejscu kościół drewniany, przy którym r. 1660 Jan Zamojski

wojewoda sandom. Dominikanów osadził i Klasztor im wystawił. R. 1315 Jacek Chyliński przeor wymurował kościół i klasztor, konsekr. 1742. Supprymowany 1864; a r. 1867 przeniesiono tu parafią ze wsi Biała.
Wsie: Biała, Kawęczyn, Zędrzejów czyli Andrzejów, Rataj, Pikule, Fliszy, Jonaki, Kocudza, Dziwola, Kapronik, Momoty, Ruda i wiele wsino-wozatożonych zwanych Majdany.
Kaplica prywatna w więzieniu karnem w mieście Janow-Ordynacki
Kaplica publiczna drewniana WWSS. we wsi Biała (do r. 1867 kościół parafialny) istn. już 1432. Stanisław Górka wojewoda poznań. r. 1614 oddał ten kościół Lutheranom jako dziedzic. R. 1636 Tomasz Zamojski Ordynat dziedzic oddał go znowu katolikom, a x. Łabędzki kanonik zamojski odbudował kościół z drzewa, r. 1639 konsekrowany. R. 1867 przeniesiono z tąd parafią do Janowa Ordynackiego. – Szpital tutejszy na 8 ubogich fund. 1646 Jan Zamojski dziedzic.

10. Krasnik miasteczko. – Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi, istniał już r. 1326; r. 1468 Jan z Tęczyna Rabsztyński wybudował przy nim klasztor Kanoników regularnych Lateraneńskich, supprymow. 1864. Kościół obszerny gotycki z cegły nietynkowanej zewnątrz. Są tu starożytne nagrobki Tęczyńskich: Jana Tęczyńskiego z popiersiem męzczyzny i kobiety; Stanisława Gabryela Tęczyńskiego sandomir. (†1550) z brązowa w płaskorzeźbie figurą rycerza leżącego; Jana Gabryela Tęczyńskiego wojewody sandomir. (†21 maj 1552 lat 68) z kamienną figurą leżącego rycerza; Andrzeja Kostki (†1589) oraz gruzy zamku warownego. Obacz: (Ord. Kościoła w Krasniku w Zamiszt. religijno moraln. 1845 Tom VIII str. 34–49)
Wsie: Stróża, Słodków, Szastarka, Suchynia, Wyżnica, Budzyń, Rzeczyca Księża.
Kościół murowany S. Ducha niegdyś szpitalny w Krasniku na wzgórzu; pierwotnie drewniany z szpitalem na 14 ubogich fund. 1531 Jan z Tęczyna Rabsztyński kasztelan i starosta lubelski, podczas dem Kanoników lateraneńskich. Po spaleniu wymurował r. 1758 Zamojski Ordynat, konsekr. 1761.
Kaplica drewniana S. Krzyża we wsi Rzeczyca Księża.

11. Modliborzyce miasteczko (niegdyś wieś zwana Słup czyli Słupia dolowa). – Kościół paraf. murow. S. Stanisława. Pierwotny kościół we wsi Słup istniał już r. 1326 jako parafialny, uposażył go i z drzewa odbudował r. 1432 dziedzic Jan Dłuto. Po zniszczeniu tego kościoła wymurował r. 1664 Jan Woliński (czyli raczej Stanisław Wiśniewski) herbu Rola chorąży bełski dzisiejszy kościół w Modliborzycach, do którego parafią z Słupi przeniesiono, konsekr. 1668. Na sklepieniu zewnątrz byli malowani patronowie polscy. – Był tu i szpital przy kościele.
Wsie: Wierzchowiska, Majdan stary, Wojciechów, Wólka, Polichna, Lute, Słupia (dawniej Słup, gdzie do r. 1664 istniał kościół parafialny, dziś spustoszony stoi.)

12. Potok wielki wieś. Kościół paraf. murowany S. Mikołaja, gotycki starożytny z ciosu z pułapem drewnianym malowanym i stożkową wieżą drewnianą u wschodu. Istniał już r. 1326 jako parafialny i według podania miał być konsekrowany przez S. Stanisława. Dzisiejszy kościół wymurował 1372 Florian Mokrski biskup Krak. którego herby i napis są wykute nad wejściem bocznem. Potażyją odnowili r. 1460 dziedzice Helena Uzanowa, Katarzyna Linowa, Marcin Cedro i Jan Kozanek. – Szpital kościelny fundował na 11 ubogich Alexander Stugocki.
Wsie: Potoczek z Majdanem, Łysaków, Zarajek, Stojeszyn.
Kaplica murowana N. P. Maryi na cmentarzu parafialnym we wsi Potok wielki (czyli górny)
Kaplica drewniana P. Jezusa, we wsi Potoczek.

13. Rzeczyca-Ziemiańska wieś. – Kościół filialny drewniany Przemienienia Pańskiego (należący do parafii Potok wielki) fund. 1753 Alexander z Suchodół Suchodolski cześnik lubelski z żoną Katarzyną. – Jest tu starożytny dwór częścią drewniany, częścią murowany.
Wsie: Łychów, Trzydnik.

14. Blinów wieś. – Kościół filialny drewniany S. Jana Chrzcic. (należący do parafii Potok wielki) fund. 1783 Andrzej Zamojski ordynat, dziedzic.
Wsie Porzozówka, Moczydła.

15. Popkowice wieś. – Kościół paraf. murowany S. Trojcy (na miejsce dawnego drewnianego S. Krzyża i S. Anny), konsekrowany r. 1663; restaurowany 1855.
Wsie: Ostrów, Ewonin.
Kaplica prywatna na cmentarzu parafialnym w Popkowicach.

16. Świeciechów (wieś, niegdyś Kapituły Krakowskiej) – Kościół paraf. murowany S. Małgorzaty i S. Antoniego Opata. Pierwotny kościół drewniany S. Mikołaja parafialny istniał już r. 1326, dotował go zbigniew Oleśnicki bisk. krak. Później wymurowany obszerny, dachówką kryty, pogorzał, odbudował go r. 1764 Kajetan Sołtyk bisk. krak. za staraniem proboszcza Tomasza Michałowskiego kanon. krak.
Wsie: Wałowice, Popów, Bliskowice, Jakubowice, Opatka, Rachów, Arnopol (miasteczko)
Kaplica prywatna murowana Ukrzyżowanego P. Jezusa na cmentarzu parafialnym w Świeciechowie.
Kaplica publiczna drewniana S. Joachima i S. Anny, w miasteczku Arnopol (założonem na gruntach wsi Rachów) fund. 1740 Joachim Morsztyn

(czyli Jan Tomasz Morsztyn Kasztelan wiślick. starosta sieradzki)
Konsekr. 1741; przy nim jest kapelania. (Annopol dziś osada)

17. Urzędów miasteczko (założone przez Władysława Jagiełłę r. 1405).
Kościół paraf. murowany S. Mikołaja. Pierwotny drewniany zdy pogorzał r. 1750, wymurował r. 1755 dzisiejszy obszerny x. Józef Marszałkowski kanonik wojnicki, proboszcz w Żabnie i Odporyszowie rodem z Urzędowa; stoi w środku rynku miasteczka. — Był tu i drugi Kościół szpitalny S. Ducha erygowany 1447 przez mieszczan, po spaleniu, po r. 1782 zuprymowany, murowany. — Była tu także za miastem Kaplica murowana S. Otylii nad źródłem, z cudownym obrazem tej Świętej który po zniszczeniu kaplicy przeniesiono do Kościoła parafialnego; dziś na tem miejscu stoi mała kapliczka drewniana.
— Miasteczko ma ślady fortyfikacyj i dawne bruki.
Wsie: Łopiennik, Ludwinów, Majdan.

18. Wilkołaz wieś (istniał 1326) Kościół paraf. murowany S. Jana Chrzciciela; pierwotny drewniany wystawił i dotował r. 1440 król Władysław III. Dzisiejszy wymurowano r. 1605, restaurowany 1867.
Wsie: Rudnik, Zalesie, Kłodnica, Ryczydół.

19. Zaklików miasteczko (dziedziczka Anna Leska 1° voto Stanisława Stanisława Dębyńskiego, 2° voto Marcina Gniewosza żona fundując przy nim proboszcza i wystawiła r. 1609 szpital przez tęż Gniewoszową fundowany. Konsekrował r. 1609 Piotr Tylicki biskup Krak. — Był tu i szpital przez tęż Gniewoszową fundowany.
Wsie: Lipa, Idzikowice, Irena.

Kaplica prywatna drewniana S. Anny na cmentarzu parafialnym w Zaklikowie.

Kaplica murowana Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, we wsi Idzikowice.

20. Zakrzówek wieś (niegdyś Opactwa Koprzywnickiego). Kościół paraf. murowany S. Mikołaja. Pierwotny kościół drewniany fundowali w XVI w. Opaci koprzywniccy. Po spaleniu, wystawił r. 1793 Krzysztof Bogoria Skotnicki, dzisiejszy murowany, odrestaurowany 1852.
Wsie: Sutów, Skotnik, Bystrzyca, Rudnik, Majdan, Cieślanki.

W całym dekanacie janowskim Kościołów paraf. 16, Kościołów filialnych 4, Kaplic 13. — Księży świeckich 27, Zakonników 2. — Dusz katolickich 64,469.

67288

VI) Dekanat Krasnostawski.

dawniej Krasnostawski oraz części Hrubieszowskiego i Chełmskiego (niegdyś w dyecezyi chełmskiej).
(i części dyecezyi Krakowskiej

1. Bończa wieś. Kościół parafialny murowany S. Stanisława, przebudowany na początku XVII wieku, r. 1636 przeszedł w posiadanie Ewangelików, od których dopiero przez Remigiusza Koniecpolskiego bisk. chełmsk. odebrany. Dzisiejszy kościół wymurowany kosztem Adama Suchodolskiego skarbnika chełmsk. konsekr. 1749.

2. Chłaniów wieś (według podania miała się zwać niegdyś Wierzchłanów). — Kościół paraf. drewn. Św. Mateusza Apost. fundowali r. 1419 Gowarek, Manczyna i Mikołaj bracia rodzeni dziedzice Chłaniowa, którą to erekcyją i dotacyją potwierdził Jan Zaborowski bisk. chełmski (Gr. Joannes S. Theol Prof. de ordine Fratrum Praedicatorum episcopus Chelmensis — dat. in Szczebrzeszyn, in die beat. Martyrum Mauritii et Sociorum ejus 1419; z obowiązkiem aby proboszcz w dzień Wielkanocny (święcąc kolacze w domach kolatorów wsi Chłaniowa i Bzowiec „etiam die Paschae dicitus Rector ecclesiae „tortas in domibus Patronorum consecrabit." Dzisiejszy kościół drewniany starożytny ma tylko murowaną zakrystyję i nad nią skarbiec; w bliskości wielkiego ołtarza w podłodze z czerwonego marmuru dawny nagrobek z wytartym po części napisem. Kościół otaczają odwieczne jodły jasiony.

Kaplica murowana S. Jana Nepom. w Chłaniowie.

Kaplica murowana druga N. P. Maryi w Chłaniowie.

3. Częstoborowice wieś. Kościół paraf. murowany S. Piotra i Pawła założył r. 1429 dziedzic Jakub Dłoto, z drzewa; odbudowany r. 1430, 205 lat stawał w XVI wieku w posiadaniu różnowierców. Dzisiejszy kościół murowany wystawił Stanisław Zatorski starosta żelechowski, dziedzic chłaniowski r. 1785, konsekr. 1794; po dwukrotnym pożarze 1809 i 1827 odrestaurowany, ma starożytny obraz S. Anny na desce malowany, jeszcze z pierwotnego Kościoła. Kościół ten leży na wzgórzu góry, prowadzi do niego kilkadziesiąt stopni w murowanym chodniku.

Wsie: Rybczewice, Dąbie (z starodawnym dworem), Stryjna, Szczebno, Wola Sobieska, Pilasz Kowice (z szczątkami pałacu Sobieskich. Pozostało wąski a długi, który kurytarz rozdziela na 2 równe części przedzielał. Dolne mieszkania murowane miały nad sobą piętro drewniane. Wśród tych zwalisk pozostała jeszcze murowana gotycka Kaplica, z obrazem N. Maryi na płótnie, dziś na szklenn obrócona. Przed pałacem duży dziedziniec, rzędami lip wysadzony, oraz ogród, w którym są lipy sadzone przez Króla Jana III. za drugiej

stronie tego to pałacu na wyniosłej górze położonego nad rzeczką Radwanką jest miasteczko Piaszczkowice czyli osada zwana także Obarkiem gdzie jest także jeden domek przypierający do góry Kamiennej mający piwnice w skale wykute, w jednej z nich wypływa źródło.)

(w dyec. Krak.) 4. Fajsławice wieś (leżąca przedtem w dyecezyi Krakowskiej w dekanacie parczowskim). – Kościół parafialny murowany S. Jana Nepom. Pierwotnie wieś ta należała do parafii Biskupickiej. Dopiero r. 1753 dziedzic Konstanty z Olterzewa Olterzewski podstoli lubelski wystawił w Fajsławicach na górze zwanej Aryjańska Kościół drewniany, przy którym Andrzej Stanisław Załuski biskup krak. osobną parafią erygował. Po pożarze w r. 1778 wydarzonym wymurował nowy kościół r. 1791 dziedzic Wojciech Saryusz Bielski podstoli Krasnostawski z żoną swą Franciszką z Zapolskich, konsekrowany 1801. Są tu murowe nagrobki: Wojciecha Saryusza z Olbrachcic Bielskiego dziedzica + 30 marca 1807 w wieku 65; żony jego Franciszki z Zapolskich + 26 lutego 1828; Franciszka Xawerego Potockiego rady stanu Król. Polsk. + 20 Października 1837 we Lwowie i jego żony Maryi z Czerminskich + 26 Września 1839 w Freiwaldau. Na cmentarzu kościelnym pomnik z lanego żelaza dla Emmy ze Sztumpów de Hirschfeld żony Maurycja Bajer inżyniera, zmarłej d. 22 Września 1835.

We wsi: Fajsławice (jest tu na lewej stronie gościńca prowadzącego do Lublina sypany kopiec z czasów bitwy Leszka czarnego z Jadwigami r. 1281, stoi na nim figura czyli słup czworoboczny postawiony r. 1731), Wola Jedlińkowska (gdzie niegdyś była murowana Kaplica) Bleśniki (wieś należąca do Bernardynek lubelskich, r. 1340 była własnością Stanisława herbu Grabie. Są tu ruiny zamku z którego pozostały fossy i baszta), Siedliska (tu był stawny zbór Aryjanów czyli Kalwinów w XVI wieku), Suchodoły (wieś gdzie był dawny zamek dziś na dwór przerobiony, i groby czyli cmentarz Aryjanów, gniazdo Suchodolskich).

Kaplica murowana S. Jana Nepom. na cmentarzu w Fajsławicach (na górze Aryańskiej) w kształcie rotundy wystawiona przez Teresę z Błażowskich Hakenszmidową, z nagrobkami: Jana Stawa-Hakenszmit radcy deputowanego na sejm r. 1818 i 1820 ur. 1776 + 11 Sierpn. 1820; i Tomasza barona Błażowskiego + 5 Maja 1837 w wieku 88 lat.

5. Gorzków miasteczko. – Kościół paraf. murowany S. Stanisława. Pierwotny Kościół drewniany we wsi Gorzkowie, na prośbę dziedzica Mikołaja podkanclerz. Koron. erygował r. 1404 (in so die S. Joannis Bapt.) Stefan biskup chełmski. Nowy Kościół murowany wystawił r. 1623 dziedzic Stanisław Gorzkowski, konsekr. 1647. W Kościele na środkowej arkadzie herby fundatorów

673 89

i wsciane tablica nagrobkowa Anny Jagodzińskiej żony Stanisława Gorzkowskiego. – Wieś Gorzków zamienił r. 1688 Jan III na miasteczko. Wsie: Wielkopole, Chorupnik (gdzie niegdyś był Kościółek drewniany), Olchowiec, Czysta Dębina, Baranica, Bogusław, Bobrowe, Wielobycz.

oraz tablica czarna marmurowa z portretem i 12 wierszami polsk. za którą pochowane serce Hilldy Maciszkowej marszałkowej nadwornej zmarłej.

Kaplica murowana na cmentarzu parafialnym w Gorzkowie (W Gorzkowie w rynku jest duży murowany stary ratusz w części rozwalony.)

6. Krasnystaw miasto (założone r. 1394 przez Władysława Jagiełłę nad stawem wykopanym przez Kazmierza Wielkiego). – Kościół pojezuicki parafialny murowany S. Franciszka Xawerego. Pierwotny Kościół parafialny istniał tu już r. 1418*) pod tytułem WWSS. R. 1490 przeniesiono tu do niego katedrę biskupstwa chełmskiego z Hrubieszowa; odbudował go prawie z gruntu Maciej Lubieński biskup chełmski r. 1627 wystawiwszy sklepienie, kaplice, wieżę na froncie i pokrywszy dachówką. Miał on po przeniesieniu tytuł Rozesłania Apostołów. Kościół ten miał okien 13, drzwi wchodowych 4, ołtarzy 8, kaplic 4. Przy tym Kościele było 3 prebendy, z których pierwsza fundowana r. 1419 przez Władysława Jagiełłę. R. 1786 po przeniesieniu katedry do kościoła pojezuickiego, obrócono ten kościół na magazyn za rządów austryjackich, a za Królestwa Polskiego zupełnie rozebrano. Na cmentarzu tego kościoła stała kaplica S. Anny, pierwotnie r. 1419 nad Wieprzem przez Władysława Jagiełłę r. 1419 fundowana, r. 1630 na cmentarz katedralnego kościoła przez Mikołaja Świrskiego sufragana chełmskiego przeniesiona, dziś również nieistniejąca. – Dzisiejszy Kościół parafialny S. Franciszka Xaw. wspaniały w stylu włoskim wystawiła r. 1695 Anna Krystyna z Lubomirskich żona Feliksa Potockiego Kasztelana Krak. dla Jezuitów, których r. 1692 d. 18 Maja Jacek Święcicki biskup chełmski do Krasnegostawu sprowadził zapisawszy im wsie swoje dziedziczne Werezyn i Łuzów. Ukończony w budowie r. 1715, konsekrowany 1741. Cały Kościół zdobią malowania r. 1723 przez Franciszka Adama Swach Franciszkana wykonane. Ma ołtarzy 10; kilka portretów Potockich, oraz nagrobki: Stefana z Bończy Sienickiego podczaszego ziemi chełmsk. + 1743 (tablica marmurowa z portretem) wystawiony przez córkę Ewę żonę Sebastiana Wyżyckiego Kasztelana Konarsk.; Eustachii (córki Feliksa Potockiego Kaszt. chełmskiego i Teofili z Tarłów Daniłowiczówny) żony Kazmierza Krasińskiego obojnego w. Kor. Starosty krasnostaw. + 13 Grudnia 1764 w roku życia 26 (matki Teresy, Gertrudy, Józefa zmarłych oraz Ludwiki żyjącej Krasińskich) tablica marm.; Jana Chryzostoma Krasińskiego biskupa normeńskiego, sufragana i kustosza chełmskiego, kanonika płock. warmijsk. opata S. Eligii Fontis et Calmasiacensis we Francyi, spowiednika żony Króla Stanisława Leszczyńskiego + 25 Marca 1763 w Frauenburgu (z marmuru białego). Jest tu 12 wielkich lichtarzy z mosiędzu pięknie rzeźbionych, Zachęszanie zwanych. Kościół ten po supressyi zakonu i Kollegium w r. 1782, gdy się Jezuici z niego r. 1797 wyprowadzili, obrócono na katedrę biskupstwa chełmsk.

*) podług niektórych erygowany r. 1388

r. 1781 tutaj z parafialnego Kościoła wraz z parafią przeniesioną. Od r. 1826 po przeniesieniu Katedry do Lublina, pozostał tylko parafialnym. — W Krasnymstawie znajdowały się dawniej jeszcze Kościoły, dziś już nieistniejące.

a) Kościołek czyli Kaplica S. Anny na cmentarzu obok Kościoła dawnego parafialnego, fund. 1419 przez Władysława Jagiełłę, zbudow. 1670 przez Mikołaja Świrskiego sufragana chełmsk. rozebrany r. 1803.

b) Kaplica S. Ducha z Szpitalem fund. r. 1465 przez mieszczan drewniana, odbudowana i konsekrowana r. 1666

c) Kościół z Klasztorem Braci Miłosierdzia fund. 1649 przez Mikołaja Świrskiego biskupa cytryjskiego, sufragana chełmsk. przeniesieni później do Zamościa.

d) Kościół i Klasztor Augustianów za miastem fund. r. 1295(?), po zniszczeniu w r. 1450 odbudował Kazimierz Jagiellończyk Król r. 1458. R. 1824 Rząd zajął ten Klasztór, a zakonników przeniósł do nowego domu, przy którym r. 1838 Kościół zbudowano

e) Kościół Przemienienia Pańskiego za miastem, drewniany na cmentarzu parafialnym, dotąd istniejący.

Prócz tego istniały: Szpital S. Łazarza dla ubogich Kościoła Katedralnego wystawiony r. 1693 przez Wojciecha Rostkowskiego Kustosza chełmsk. wymurowany r. 1770. — Szpital ubogich wdów drewniany fund. 1830 Michał Leszczyński Kanonik lubelski.

Były tu także dawniej 3 cerkwie ruskie, z tych istnieją jeszcze jedne ruiny z cegły nietynkowanej, gotycka z napisem ruskim na szkarpie na kamieniu wyrytym.

Było też w Krasnymstawie Seminaryum dyecezyi chełmskiej na 6 kleryków.

Wsie: Stężyca (z drewnianą cerkwią ruską w której cudowny stary obraz S. Parasckowii), Orłów drewniany (gdzie była niegdyś kaplica domowa), Krupe (z pięknemi ruinami wspaniałego zamku w kwadrat zbudowanego, z 2 basztami i fossami, w lesie grób murowany w kształcie piramidy czworobocznej wśród lasu dębowego), Oleśnica, Lubenki, Juliątowy, Rońsko, Sienica nadolna, Latyczów, Wał, Bzite.

Kaplica Przemienienia Pańskiego, drewniana w Krasnymstawie.

7. Łopiennik, (wieś. laicki) — Kościół parafialny murowany S. Bartłomieja. Pierwotny Kościół był drewniany, którego cerkiew odnowił r. 1643 Paweł Piaseczki biskup chełmsk., odbudowałgo z drzewa Mateusz Granicewski proboszcz; r. 1827 wymurowano nowy, konsekrowany 1832. Są tu 3 mogiły starodawne.

Wsie: Łopiennik ruski (z starożytnym dworem drewnianym), Dobryniów (wieś biskupów chełmskich, tu była dawniej kaplica drewniana, którą r. 1643 Paweł Piaseczki biskup chełmski w Kościół filialny zamienił), Kindoty, Krzywe, Majdan Krzywski (tu w lasach liczne mogiły starożytne).

(jest tu 8 mogił według podania pobitych r. 1282 Jadźwingów; starożytna cerkiew drewniana erygowana r. 1419; w przemienieniu znajdują się stare srebrne

8. Złonka wieś. – Kościół parafialny drewniany N. P. Maryi Skapierznej, fund. 1493 król Jan Albert; r. 1525 Jakub Buczacki biskt. chełmski wcielił to probostwo do Kollegium Kanoników katedralnych chełmskich. R. 1715 odbudował Jakób Krassowski pleban. R. 1739 Antoni Pajęcki wicz pleban wystawił nowy Kościół z drzewa, restaurowany 1845.
Wsie: Rudnik, Maszew.

9. Siennica różana wieś. Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi fund. r. 1468 Mikołaj z Wyszowic czyli Wojciechowic Kasztel. zawichost. marszałek dworu królew. dziedzic, konsekr. Paweł z Grabowy biskt. chełmsk.; r. 1682 odrestaurowany i r. 1844 za staraniem Józefa Leśnieckiego pleban na odbudowany z drzewa, zrestaurowany r. 1789. Dopiero r. 1840 Jan hr. Poletyło Kasztelan Król. Pol. dziedzic wymurował nowy Kościół.
Wsie: Siennica Królewska, Złomica, Zdżarne.
Kaplica murowana S. Józefa na cmentarzu parafialnym w Siennicy różanej.

10. Surchów wieś. Kościół paraf. murowany S. Łukasza. Pierwotnie miał być filią do Kościoła w Krasniczynie parafialnego, który gdy pogorzał z miasteczkiem parafią do Surchowa przeniesiono. Ten Kościół pierwotny wystawił r. 1673 Szczepan Gorecki, dotowali zaś Stanisław Mitz i Zuzanna z Brzezińskich dziedzice Surchowa. Później wystawił nowy Kościół z drzewa dziedzic Karol Rej podstoli chełmski z żoną Marianną z Brzezickich. Dopiero r. 1820 Paweł hr. Cieszkowski dziedzic Surchowa wymurował nowy Kościół. W wielkim ołtarzu cudowny obraz S. Łukasza i Bogarodzicy potrzyty srebrną suknienką przeniesiony tutaj z zniesionego Kościółka w pobliskiej wsi Łukaszowie. W 2 bocznych ołtarzach są obrazy Nawrócenie S. Pawła i Św. Zofia malowane przez włoskiego malarza de Monti. Są tu stawne odpusty.
Wsie: Łukaszówka (tu w lesie przy źródle stał niegdyś Kościółek drewniany S. Łukasza z cudownym obrazem; zbudowała go z drzewa Krystyna z Lubomirskich Potocka jak pisze Niesiecki III. str. 175; po zniesieniu Kościółka przeniesiony do Surchowa ten obraz), Krasniczyn (dawniej miasteczko, r. 1821 na osadę wiejską zamienione, z Kościołem murowanym stojącym pustką i synagogą żydowską), Chełmiec, Wojciechowska, Zubów, Zmysłowska, Surchów (z pięknym ogrodem angielskim i dworem w którym są na sufitach malowane 2 obrazy historyczne: Kazimierz Wielki nadający r. 1354 Statut Wiślicki i Cesarz Aleksander nadający Konstytucyą Królestwu Polsk.)

(w dyec. krak.)

11. Targowisko wieś. Kościół drewniany parafialny S. Tomasza Kantuaryjskiego, według podania miał pierwotnie zbudować i poświęcić S. Stanisław biśk. Krak., po pożarze w r. 1740, wystawił nowy kościół z drzewa r. 1746 Bonifacy Brodowski proboszcz, konsekrował Kajetan Sołtyk koadjutor biśk. Kijowskiego r. 1751. (Parafia ta leżała w dawnem biskupstwie krakow. w dekanacie urzędowskim.)
Wsie: Targowisko, Zakrzów, Tarnawka, Giełczew

12. Tarnogóra miasteczko. — Kościół paraf. murowany S. Zofii. — Pierwotnie Tarnogóra (dawniej Izbica zwana) należała do parafjalnego kościoła w Ostrzycy. Dopiero gdy r. 1544 Jan Tarnowski kasztel. krak. założył miasteczko Tarnogóry, dzisiejszy Kościół parafjalny wymurował, utworzono tu r. 1545 parafją, do której Ostrzyca wcielono. Władysław IV potwierdził r. 1643 dotacyją Kościoła. Dzisiejszy kościół dawny odrestaurowany r. 1820 ma sklepienie dawne i nowe obrazy. Za Kościołem przy ścianie zakrystji stoi duża murowana czworoboczna baszta, jak podanie głosi, z dawnego zamku pozostała.
Wsie: Stryjów, Ostrzyca (gdzie niegdyś istniał kościół), Ostrówek, Młyny, Piaski szlacheckie, Romanów, Izbica (miasteczko zamieszkałe przez Żydów z piękną murowaną synagogą).

13. Turobin miasteczko. Kościół paraf. murowany N. P. Maryi i Św. Dominika. W miasteczku Turobinie założonem r. 1399 d. 20 Lipca przez (z Tarnowa) Dymitra z Goraja, wystawił pierwszy Kościołek r. 1430 Jan Świdwa dziedzic; należał on do parafji w Czernięcinie pierwotnie; dopiero r. 1440 tenże Jan Świdwa wyjednał ze otrzymał oddzielną parafję. Dopiero około r. 1530 Wincenty Świdwa i Łukasz z Górki (d. 18 Novembr.) dziedzice Turobina wymurowali Kościół dzisiejszy, który (r. 1530) Jakob Buczacki biśk. chełmski wyniósł do godności prepozytury, wieluńscy do niej kościół w Czernięcinie jako filią i Kościołek (rytualny) Św. Ducha na przedmieściu w Turobinie (r. 1461 przez Nikla wójta turobińskiego fundowany). R. 1574 Kościół parafjalny w Turobinie oddał dziedzic Stanisław Górka wojewoda poznań. Lutеranom; dopiero Jan Zamojski nabywszy r. 1593 dobra Szczebrzeszyńskie od Czarnkowskich spadkobierców Górki, oddał Kościół w Turobinie na powrót Katolikom; rekoncyliował go d. 24 Sierpnia r. 1595 Stanisław Gomoliński biśk. chełmski; konsekrowany r. 1650 i ostatecznie restaurowany r. 1743 przez Tomasza Zamojskiego i jego żonę Teresę z Michowskich. Kościół ten ma 2 kaplice; nad wschodem do zakrystji duży obraz na płótnie malowany r. 1743 przedstawiający Stanisława Gomolińskiego biśk. chełmsk. a poniżej 2 niewiasty trzymają tablicę na której

wypisane dzieje Kościoła turobińskiego. Przy ambonie po prawej stro=
nie ołtarz S. Maryi Magdaleny z czarnego i białego marmuru wysta=
wiony przez Marcina Rzeczycińsa Ptaszek wojta turobińskiego z tab=
licą nagrobkową tegoż postawioną przez syna Pawła Rzeczycińsa Dra
Teol. proboszcza Klementowickiego. Zewnątrz facyata z gipsaturami i 2
wieżami. Turobin posiadał dawniej jeszcze inne kościoły:
a) Kościołek szpitalny Św. Ducha na przedmieściu fund. 1461 przez
Nikla wojta turobińskiego z osobnym prebendarzem.
b) Kościół S. Trojcy na przedmieściu Szrebrzeskiem z szpitalem
na 7 ubogich, konsekrowany r. 1530, pierwotnie drewniany;
poźniej kosztem Gryglicza ~~[illegible]~~ proboszcza turobińsk. wymurowany.
c) Kaplica drewniana S. Elżbiety na przedmieściu Frecianka czyli
Trzcionka
Wsie: Olszanka, Rokitów czyli Rokitno, Piskupie, Wólka Lo=
nikiewska, Żabno, Tokary, Huta.
Kaplica drewniana S. Elżbiety na cmentarzu parafialnym
w Turobinie.
Kaplica drewniana S. Floriana w Turobinie.

14. Czernięcin wieś. Kościół filialny (należący do parafii Turo=
bin) drewniany S. Katarzyny, pierwotnie parafialny, jeden z naj=
dawniejszych na Rusi, około r. 1380 wystawiony, konsekr. 1416 Kelan bisk. chełmsk.
Dobrogost (Swidwa?); r. 1530 jako filialny wcielony do prepozytury w Tu=
robinie; na nowo z drewa wystawiony przez Łukasza Górkę wojew. poznań.
(nim został akatolikiem). R. 1857 na nowo od parafian z drewa wystawio=
ny. — (Tu żył Szymon Szymonowicz poeta.) (nad rzeką Łoi)
Wsie: Gaj, Nowawieś, Przymiarki, Byki, Żorawie.

15. Wysokie wieś (niegdyś miasteczko). Kościół paraf. murowany S. Mi
od r. 1821 wieś
chała i S. Anny. Pierwotnie drewniany fund. 1413 Jan Bidzina podkomorzy
sandomir. dziedzic. (R. 1598 był dziedzicem Piotr Kaszewski, po nim Adam Lżon=
ka, od r. 1601 Serwian Samborzecki Arianin, od r. 1663 Wawrzyniec Domaszewski,
od r. 1727 Jan Książe Jabłonowski i jego sukcesorowie od których r. 1839 nabył
Kajetan hr. Karnicki.) Na miejscu drewnianego Kościoła r. 1800 Anna z Sapie=
hów Jabłonowska wojewodzina brackaw. wymurowała nowy
Wsie: Wysokie (gdzie na wysokiej górze stał zamek, którego dotąd pozostały piw=
nice murowane), Dragany, Stupezno, Majdan-Maniejów.

16. Żółkiewka (czyli Stara Żółkiew) miasteczko. Kościół paraf. murowany S. Wa=
wrzyńca). Pierwotnie drewniany, w XVI w. był w posiadaniu Luteranów. Odbudowali
go i na nowo erygowali r. 1609 dziedzice Jan, Adam, Łukasz, Jędrzej, Mikołaj i Jan
Marek Żółkiewscy. R. 1814 Alexander Żółkiewski czerwnik halicki wystawił nowy
Kościół z drewa. ~~[illegible]~~ R. 1781 Tomasz Stamirowski starosta krasnostawski

z żoną Franciszką z Chociszewskich wymurowali kościół dzisiejszy. — Był tu także szpital parafialny na 6 ubogich fundowany r. 1636 przez Jana Ignacego Kitnowicza skarbnika chełmińsk. z żoną Barbarą.
Wsie: Żołkiewka, Żołkiew, Rożki, Huta, Gany, Popereczyn.

W całym dekanacie krasnostawskim kościołów parafialnych 15, Kościół filialny 1, Kaplic 8, Księży świeckich 18, Zakonników 3. — Dusz katolickich 48,048.

VII) Dekanat Lubartowski.

dawniej Lubartowski z częściami Chełmskiego i Kazimierskiego (leżał niegdyś w dyecezyi Krakow. archidyakon. lubelsk. dekanacie parczowskim.)

(w dyec. Krak.) 1) Czemierniki miasteczko. — Kościół paraf. murowany S. Stanis: ława; pierwotny kościół drewniany mieli zburzyć a katolicy. Dzisiejszy kościół wspaniały o 2 wieżach zaczęto budować d. 3 maja 1603, w którym to dniu Bernard Maciejowski biśk. krak. kamień węgielny poświęcił; dokończono budowy r. 1612 kosztem dziedzica Henryka Firleja prałata probostwa płock. i miechowskiego (późniejszego arcybiskupa gnieźn.), konsekrow. 1613, po pożarze w r. 1813, odrestaurowano. Była przy nim prepozytura z Kollegium Manzyonerzy. W refektarzu Manzyonerzy jest jeszcze wizerunek fundatora Henryka Firleja. Był tu także szpital na 12 ubogich parafialny. Nad stawem ruiny zamku wygotowionego w stylu włoskim, z bastyonami w narożnikach i wieżyczką nad bramą; wystawił go r. 1620 Henryk Firlej biśk. płock. a tablica marmurowa nad wchodem świadczy iż tu r. 1624 podczas powietrza gościł Zygmunt III z całym dworem. (Parafia ta leżała w dawnej dyecezyi Krakow. w dekanacie parczowsk. w archidyakonacie lubelsk.) parafia istniała już r. 1326.
Wsie: Bełczęca, Stoczek, Skoki, Skrzeda albo Brzeziny, Łubka, Fulniki, Swisie, Suchodoły, Branica, Zbilutow, Ludwinow, Wygnanów.
Kaplica drewn. S. Ludwika na cmentarzu paraf. w Czemiernikach.

(w dyec. Krak.) 2. Dysowieś (w dawnej dyecezyi Krak. dekanacie parczow. archidyakonacie lubelsk. Kościół paraf. murowany S. Jana Chrzcic. R. 1375 (może 1585) kościół tutejszy z cegły i kamienia miał wystawić dziedzic Gabriel hr. Gorka. Do r. 1601 kościół ten przez lat 12 zostawał w ręku różnowierców; r. 1714 Kazimierz Lubieński biśk. krak. za zezwoleniem dziedziczki Jadwigi Niemyskiej probostwo to przyłączył do Kollegium Missyarzy Seminaryum w Lublinie. Odrestaurowany w XVIII w. konsekr. 1788.

Wsie: Hasutów, Stoczek, Rudka, Ciecierzyn, Jakubowice-Konińskie (Wólka niemiecka)
(gdzie jest starodawny zamek Tęczyńskich murowany na piętro przero-
biony przez Królewicza Jakuba Sobieskiego na pałac, dziś w ruinach;
przy nim kaplica murowana z 2 oknami, także zrujnowana.)

3. Kamionka miasteczko (w dawnej dyecezyi krak. archidiakon. lubelsk. (w dyec. krak.)
dekanacie parczowskim). Kościół paraf. murowany S. Piotra i Pawła
pierwotnie drewniany był filią parafii Dys; wymurowany w XVI w. za dzie-
dzictwa Szamotulskich przez 27 lat zostawał w posiadaniu różnowier-
ców do r. 1630 w którym go Tylicki biskup krak. rekonaliował. R. 1814
probostwo to wcielone do Kollegium Misyarzy Seminarium lubelskiego
za zezwoleniem Jadwigi Niemyskiej dziedziczki.
Wsie: Siedlisko, Kozłówka, Nowodwór, Skrobów, Ciemno, Samoklęski,
Syry.
Kaplica murowana na cmentarzu koło kościoła w Kamionce.

4. Kijany wieś (w dawnej dyecezyi krak. archidyakon. lubelsk. deka- (w dyec. krak.)
nacie parczow.) Kościół paraf. murowany S. Anny; wybudowany z
drzewa i dotowany r. 1599 przez Piotra Czernego z Witowic dziedzica
Kijan, Stoczka, Nowogrodu, Witanowa. Kościół wymurował Atanazy
Miączyński dziedzic Zawieprzyc na podziękowanie, iż zdrowo z wyprawy
wiedeńskiej wrócił za Jana III, pomyślnego ślubu złożonego przed cudow- cud obr
nym obrazem Bogarodzicy w Kijanach. Konsekrowany r. 1745. W wol-
kim ołtarzu cudowny obraz Bogarodzicy — Kryty dachówką.
Wsie: Stoczek, Januszówka, Zezulin, Grondy, Łuszczów, Godziembów,
Ziołków, Witanów, Nowogród (Novum castrum, gdzie już r. 1326
istniał kościół parafialny, r. 1598 przez Piotra Czernego za zezwole-
niem Jerzego Kardynała Radziwiłła biskup krak. do Kijan przeniesio-
ny), Zawieprzyce (z ruinami zamku w stylu włoskim r. 1683 przez Jana
Granowskiego kasztel. lubelsk. wystawionego).

5. Kościół filialny murowany S. Barbary we wsi Łuszczów. Pierwot- (Kaplica)
nie drewniany miał tytuł S. Barbary i przed r. 1603 przez dziedzica Czer-
nego chorążego lubelsk. Luteranom oddany. R. 1824 wymurowany przez
dziedzica Potockiego Strażnika lubelsk.; r. 1742 otrzymał erekcyją
na kościół filialny do parafii Kijan; Konsekrow. 1745.
Kaplica prywatna we wsi Zawieprzyce.

5. Krasienin wieś (w dawn. dyec. krak. archidyak. lubelsk. dekanat. par- (w dyec. krak.)
czow.) Kościół paraf. murowany Narodzenia P. Maryi i S. Sebastyana,
pierwotnie drewniany, erygowany i dotowany r. 1460 przez Jakuba Konnic-
kiego, Paweł Czerny dziedzic oddał go Katolikom, od których odebrany r.
1598. Dzisiejszy kościół wymurował r. 1653 dziedzic Melchior Michałowski,
konsekr. 1745. — Był tu szpital parafialny na 3 ubogich r. 1626 przez Adama Czernego fundowany.

(w dyec. krak.) 6. Lubartow (dawniej Lewartow) miasteczko gniazdo Firlejów herbu Lewart. Kościół paraf. murowany S. Anny, pierwotnie z drzewa r. 1549 przez Piotra Firleja wojew. ruськ. dziedzica wystawiony; syn jego Mikołaj Firlej wojew. lubelsk. oddał go Kalwinom; dopiero 1589 Jan Firlej podskarbi Kor. oddał go znowu katolikom. R. 1733 Paweł Karol Lubartowicz Książe Sanguszko dziedzic wybudował z muru dzisiejszy okazały kościół, pokryty dachówką, konsekr. 1738; po pożarze 1791 odrestaurowany. Był tu i szpital. Za początku XVII w. sławne szkoły Socynianow. Była tu też osada z Kodzielników z Flandryi i Holandyi. - Obszerny pałac w stylu francuzkim z ogrodem, r. 1730 przez Pawła Xięcia Sanguszkę zbudowany, a r. 1740 odnowiony. (Parafia ta leciała dawniej w dyec. krak. archidyakonacie lubelsk. dekan. parczow.)
Wsie: Łucko, Baranówka, Trzaniec, Annobór, Tarło, Patecznica, Szczekarków.
Kaplica murowana na cmentarzu parafialnym w Lubartowie.
Kościół pokapucyński murowany S. Wawrzyńca i S. Mikołaja w Lubartowie, dachówką kryty, fundowany 1738 przez Mikołaja Krzyżanowskiego z Karbinka chełmskiego pułkownika wojsk. pol. który tutaj za pozwoleniem Pawła Xięcia Sanguszki marszałka W. X. Lit. Kościół i klasztor wymurował, konsekr. 1751. Suprym. 1863.

(w dyec. krak.) 7. Firlej miasteczko. Kościół filialny (należący do parafii Lubartów) drewniany Przemienienia Pańskiego, zostawał (przez lat 30) jeszcze w XVII w. w posiadaniu Luteranów. Odbudował go na nowo r. 1685 Mateusz Antoni Granowski proboszcz lewartowski, konsekr. 1694. (Miasteczko Firlej dawniej Firlejów zwane, leciało dawniej w dyec. krak. archidyak. lubelsk. dekan. parczow.)
Wsie: Serock (z fryszerką żelaza), Przypisowska.

(w dyec. krak.) 8. Łęczna miasteczko (w dawnej dyecezyi krak. archidyak. lubelsk. dekan. parczow.) — Kościół paraf. murow. S. Maryi Magdaleny; pierwotnie r. 1500 wystawiony z drzewa przez Łęczyńskiego Kasztelana wojnick. Po pogorzeli całego miasteczka w r. 1615, wymurował r. 1618 dziedzic Adam Noskowski podkomorzy lubelsk. konsekr. 1739. Był tu i drugi Kościół szpitalny Św. Ducha drewniany, fund. 1613 przez Jakuba Bzieleckiego, z szpitalem na 16 ubogich, kościół ten r. 1823 rozebrano. - Jest tu też pałac spustoszały Xiążąt Sapiehów dziedziców.
Wsie: Podzamcze, Staraweś, Trębaczów, Ludwin, Dratów, Zakrzów, Kobylki.

(w dyec. krak.) 9. Michow miasteczko (w dawnej dyecezyi Krak. archidyak. lubelsk. dekanat. parczow.). — Kościół paraf. drewniany Wniebowzięcia P. Maryi, wystawiony r. 1616 przez dziedzica Jana Michowskiego, którego erekcyą r. 1638 Jakub Zadzik biskup Krak. potwierdził. Po pogorzeli całego miasteczka r. 1655, odbudowany

r. 1689 przez parafian, po powtórnej pogorzeli w r. 1817, w złym stanie. Był tu i Szpital na ubogich fund. 1708 przez Andrzeja Michowskiego.
Wsie: Rudzienko, Cisterza, Trzciniec, Wypnicha, Wolka, Łukawka, Grójdek, Łukawica, Mszczno, Budzyń, Kłodów.

10. Rudno wieś (w dawn. dyec. krak. archidyakon. lubelsk. dekan. parczow.). Kościół paraf. murowany S. Mikołaja. Pierwotny drewniany kościół obrócili w XVI w. dziedzice Siennieccy na zbór luterski, który przez lat 40 Luteranie posiadali. Dzisiejszy Kościół wymurował r. 1785 dziedzic Józef Xiąże Sanguszko za staraniem Piotra Wilczyńskiego plebana, konsekr. 1793. (w dyec. krak.)
Wsie: Kumów, Sobolew, Rawa, Podlodowska, Rudka, Abramów, Wielkie, Szczuchnica, Krupy, Chudowola, Wieluń, Izabelmont.
Kaplica prywatna we wsi Wielkie.

11. Syrniki wieś (w dawn. dyec. krak. archidyakon. lubelsk. dekan. parczow.) Kościół paraf. murowany S. Maryi Magdaleny. Pierwotny mały kościół drewniany wystawiła r. 1601 Zofia Osmólska; odbudowała go z drzewa r. 1663 Anna z Stefankiewiczów Silnicka. Po pogorzeli w r. 1765, wymurował r. 1766 nowy obszerny kościół Eustachy Żołocki generał artylerii lit. dziedzic, konsekr. 1772. (w dyec. krak.)
Wsie: Czerniejów, Wola ruska, Wólka zabłocka, Nowawieś, Chlewiska, Podpaterznica.
Kaplica murowana na cmentarzu parafialnym w Syrnikach.

W całym dekanacie lubartowskim, Kościołów parafialnych 10, Kościołów filialnych 3, Kaplic 8. — Krzyży wiejskich 16, Zakonników 3 — Dusz katolickich 42,392.

VIII) Dekanat Lubelski.

dawniej lubelski z częściami chodelskiego i lubartowskiego (leżał niegdyś w dyecezyi krakow. archidyakon. lubelsk. dekanacie chodelskim)

1. Abramowice wieś (w dawn. dyec. krak. archidyak. lubelsk. dekan. chodelsk.) Kościół paraf. murowany S. Jakuba Ap. założony pierwotnie z drzewa r. 1396 przez Sieciecha dziedzica za pozwoleniem Piotra Wysza z Radolina biskup. krak. Po odebraniu od Akatolików, konsekr. 1634. R. 1786 wymurował nowy dzisiejszy, proboszcz Wincenty Jezierski kanonik chełmski, officyał lubelski, konsekr. 1796 (w dyec. krak.)
Wsie: Domnów, Dzierzęta (niegdyś Kapituły lubelskiej), Smilów, Skrzynice,

Wilczopole, Żabia-Wola, Głusk (miasteczko)

(w dyec. krak.) 2. Bełżyce miasteczko (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.). Kościół paraf. murowany Nawrócenia S. Pawła; pierwotny z drewna istniał już w XV wieku; wymurowany w XVI w. zostawał aż do r. 1600 w posiadaniu Kalwinów. Dzisiejszy kościół nowy wymurował r. 1670 Felix Szaniawski dziedzic Krężnicy okrągłej, konsekr. 1806, po pożarze 1822, odrestaurowany. Był tu i szpital fundowany r. 1655 przez Stanisława Stogniewa Szeruckiego.

Wsie: Krężnica okrągła, Jaroszewice, Kierz, Chmielnik.

(w dyec. krak.) 3. Wojciechów wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.). – Kościół filialny (należący do parafii Bełżyce) drewniany S. Teodora. Pierwotnie miał być parafialnym, i w XVI wieku był w posiadaniu luteranów, od których r. 1598 odebrany, r. 1629 został filialnym. Dzisiejszy kościół drewniany wystawił r. 1725 dziedzic Teodor [illegible] Orzechowski nawrócony do katolicyzmu, konsekr. 1776. Jest w nim nagrobek w posadzce Stanisława z Wojciechowa † 15 Marca 1578. – Są tu ruiny zamku otoczonego murem z strzelnicami i wałem założonego przez Spinków z Bogdkowa herbu Prus w XVI wieku. Przytyka do tych murów baszta na 4 piętra mająca sale sklepione krzyżowo z żebrami i zwornikami; miała ona służyć za zbór Ariano, dziś na spichlerz przerobiona. Należała później do Morskich i Ostrowskich.

Wsie: Bonuszki, Gaj, Lubki, Szczuki, Lalikije, Witoun.

(w dyec. krak.) 4. Biskupice miasteczko (w dawn. dyec. krak. dekan. parczow.) – Kościół paraf. murowany S. Stanisława. Pierwotny drewniany modrzewiowy Kościół, założywszy miasteczko r. 1453 we wsi Biskupicach, zbiegniewo Oleśnicki kardynał sprowadził z Piotrawina. Dopiero r. 1711 proboszcz Andrzej Olszowski zaczął murować dzisiejszy kościół, na którego budowę dziedzic Remigian Piaseczki 20000 złp. testamentem zapisał. Budowę ukończono 1730, konsekr. 1781, ma 2 wieże blachą kryte i na fasadzie dużą statuę drewnianą S. Stanisława. Po pożarze r. 1799, odestaurowany r. 1828. Przytym Kościele były dawniej 4 bractwa potwierdzone przez Jerzego Radziwiłła kardynała biskupa krak.; oraz prebendarz Różańca św. fundowany r. 1630 przez Daniela Węglińskiego podwojka ziemsk. lubelsk., dotowany lepiej r. 1730 przez dziedzica Adama Radzimińskiego z żoną Chrystyną z Piaseckich; był także i Mikaryusz fund. 1764 przez Piotra Micorskiego dziedzica Horyszowa ruskiego. – W miasteczku starożytna bóżnica drewniana żydowska.

Wsie: Brzezice (z starożytnym drewnianym dworem i ogrodem angielskim założonym przez Ludwikę z Polanowskich żonę Antoniego Radzimińskiego dziedzica), Łysołaje (z starożytnym dworem i ogrodem)

Jaszczów (z starożytnym dworem murowanym, z 2 wieżami czworobocznemi, w którym się miał niegdyś mieścić zbór Sożynianów), Stróża, Pełczyn, Dorohucza, Białka (tu od r. 1053 miał stać kościół parafialny drewniany S. Małgorzaty do którego parafii należała wieś Jaszczów. Kardynał Zbigniew Oleśnicki r. 1453 wieś Białkę wcielił do parafii w Biskupicach. Następnie zburzył ten kościół Abraham Suchodolski akatolik, a r. 1636 mieli tu włościanie wydać grób murowany przykryty wielkim kamieniem marmurowym z napisem słowiańskiemi literami. Kościół w Białce z drzewa wystawili na nowo Lepkowscy, a odrestaurował go r. 1675 Jan Pliszka proboszcz biskupicki. Później dla starości rozebrany, tak iż po nim tylko cmentarz pozostał), Sioskrzewitów, Trawniki (wieś ta miała się dawniej zwać Ciemierniki i miała mieć kościół, dziś nie istniejący)

Kaplica prywatna na cmentarzu grzebalnym w Biskupicach zbudowana 1832 od Antoniego Radzimińskiego dziedzica. Kaplica publiczna murowana S. Tadeusza Apost. we wsi Dorohucza czyli Drohucz fund. 1390 Szczęsny Nowicki podstoli krasnostaw. z żoną Barbarą z Łosniatowskich. (z cmentarzem grzebalnym.)

5. Bychawa miasteczko (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.) (w dyec. krak.)
Kościół paraf. murowany S. Jana Chrzcic. Pierwotny kościół drewniany S. Piotra i Pawła istniał już r. 1326, r. 1440, w XVI wieku wymurowany, oddany został przez dziedzica Pileckiego różnowiercom od których odebrany r. 1639 Tomasz Oborski biśk. laodycejski sufrag. krak. konsekrował na cześć S. Jana Chrzcic. Był tu i szpital ubogich r. 1650 przez Alexandra Niezabitowskiego fundowany. Pozyty tu w XVI w. sławne szkoły kalwińskie. Piękny pałac zdezelowany przez Sępionów dziedziców, o którym napisano:

Sępionów zyskało dwoch u świata sławę:
Jeden zburzył Kartago a drugi Bychawę.

Wsie: Zdrapy, Grodzany, Olszowiec, Kozarzów, Zaraszów (z pięknym dworem wystawionym przez Izabellę z Kiińskich Kozmianową).

6. Bychawka wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.) Kościół (w dyec. krak.)
murow. paraf. WWSS. Pierwotny kościół drewniany założył r. 1332 Eliasz Bychawski; dzisiejszy wymurowany r. 1802 kosztem Tomickiej i Krystyny Grzeskiej dziedziczek Piekniczowa; dokończony r. 1816. (Konsekr. 1858.) Tu był proboszczem Walenty Baranowski expiar uczeń uniwersyt. warsz. Kanonik honor. kaliski, Kawaler ord. S. Stanisława.

Wsie: Ofsowa, Wierciszów, Tuszów, Bystrzyca, Życe, Piotrowice (z dworem Andrzeja Kozmiana, z biblioteką), Jabłonna (gdzie co roku w dzień Wniebowstąpienie wiele ludzi pielgrzymuje do figury wystawionej w tak zwanych Krzaczkach czyli zaroślu brzeziny.)
Kaplica publiczn. na cmentarzu we wsi Pychawska, murowana.

(w dyec. krak.) 7. Bystrzyca wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. parczow.) Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi. Pierwotny kościół drewniany ufundował czasów S. Stanisława biśk. krak. istniał już r. 1326. Dzisiejszy Kościół wymurował r. 1717 proboszcz Jakób Rojewski; dokończył jego następca proboszcz Jakób [redacted] Zmudzki kanon. lubelsk. konsekr. 1745. – Sątu resztki zameczku z XVIw. Zaczyźnik, murow.
Wsie: Sobiąnowice, Turka, Pliszczyn, Łagiewniki, Baszki, Niemce; Rokitno, Jawidz, Cherlęż.
Kaplica prywat. drewniana we wsi Rokitno.

(w dyec. krak.) 8. Chodel miasteczko założone na gruncie wsi Kłodnicy w XVI w. przez Bernarda Maciejowskiego sędziego ziemsk. lubelsk., r. 1824 na wieś zamienione (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.). Kościół paraf. murowany S. Trójcy i Św. Piątki P. Maryi; pierwotny drewniany istniał już r. 1430. Dzisiejszy gotycki na zewnątrz z cegły nietynkowanej wymurowany na początku XVIw. A. 1541 Piotr Gamrat biśk. krak. wyniósł go do rzędu prepozytury i 6 masyonarzy przy nim fundowanych zatwierdził; konsekr. 1584. A. 1606 Chodel z Zatoszynem był już własnością Kollegium Jezuitów w Lublinie, darowany przez Bernarda Maciejowskiego biśk. krak. W kościele tym są nagrobki z czerwonego marmuru przedstawiające fundatora Bernarda Maciejowskiego Kasztel. lubelsk. + 1542 i jego żonę. – Przy tu dawniej drugi Kościół na przedmieściu drewniany S. Piotra z szpitalem na 7 ubogich który r. 1630 Elżbieta Kiszewska fundusz zapisała.
– Sątu też ruiny Kaplicy XX. Jezuitów.
Wsie: Godów (klasztoru Benedyktynów na Łysej Górze, później Jezuitom lubelskim odstąpiona), Żuszno, Świdno, Budzyń, Jeziory, Trzaniec, Osiny, Kolejki, Wronów, Łoniatowa, Chrzanów, [redacted] Stupczyna, Ruda maciejowska.

(w dyec. krak.) 9. Zatoszyn wieś (w dawn. dyec. Krakow. dekan. chodelsk.). Kościół filialny (należący do parafii Chodel) drewniany S. Macieja Ap. i S. Katarzyny, istniał już r. 1328 jako plebania; r. 1541 przyłączony jako filia do parafii Chodel. A. 1737 Antoni Bejkowski rektor Kollegium Jezuitów w Lublinie wystawił nowy Kościół drewn., konsekr. 1747. Po zniszczeniu r. 1824, odrestaurowany.

Wsie: Radlin, Łopiennik, Borzechów, Grondy.

10. Czerniejów wieś (niegdyś Klasztoru Brygitek w Lublinie – w dawn. dyec. Krak. dekan. chodelsk.) Kościół paraf. murowany S. Wawrzyńca; pierwotnie drewniany był filią do parafii Krzyżnicy; wymurowany r. 1610 przez Brygitki lubelskie, konsekrow. 1611, otrzymał r. 1612 własną parafię. (w dyec. krak.)
Wsie: Mentów (wieś Klasztoru Brygitek lubelskich, sprzy: now. 1819), Wola Krzynicka, Głuszczyzna.

11. Matczyn wieś (w dawn. dyec. Krak. dekan. chodel.). Kościół paraf. drewn. Wniebowzięcia N.M. pierwotnie tylko prebendalny zbu: dowany r. 1605 przez Krzysztofa Ziemiackiego dziedzica połowy Matczyna [illegible]. Dopiero r. 1638 ze staraniem dziedzica Karola Tarły starosty stężyck. otrzymała własne proboszcz. – Szpital na 6 ubogich fundował 1638 Adam na Babinie Pozorka podkomorzy stężycki testamentem, dotował go lepiej 1679 Karol Tarło starosta stężyc. z żoną Zofią z Pozorków r. 1679. (w dyec. krak.)
Wsie: Babin (własny z Rzeczypospolitej Babińskiej), Skawin, Os: trówka.

12. Wielgiew wieś (w dawn. dyec. Krak. dekan. parczow.) Kość: ciół paraf. murowany S. Wita. Pierwotny kościół drewniany istniał już r. 1326, odbudowany r. 1490 z drzewa, r. 1573 przez Jana chorążego i Stanisława podsędka Firlejów-Wielgiewskich oddany Kalwinom, którego 17 lat trzymali, dopiero za staraniem kardynała Jerzego Ra: dziwiłła biskup. krak. odebrany. Dzisiejszy murowany wystawiony r. 1726 dziedzic Jacek Stoiński sędzia ziemski lubelski, konsekr. 1739. – Był tu Szpital na 6 ubogich fund. przez [illegible] rowicza tow: rzego inowrocław. (w dyec. krak.)
Wsie: Wielgiew z przyległością Podzamcze (gdzie był zamek Firlejów fosami i wodą otoczony dziś na zabudowania ekonomicz: ne przerobiony), Krzesinów (z ogrodem starożytnym), Więckowice czyli Winkowice (niegdyś Witoszewskich, później Brygitek lu: belskich, tu była na wzgórzu niegdyś kaplica drewniana, przez niejakiś czas w posiadaniu akatolików, u stóp tego wzgórza jest źródło cudowne uzdrawiające na kolkę według mniemania ludu) Krępiec, Bystrzejowice, Kawęczyn, Wierzchowska (z starym drewnia: nym dworem).

(w dyec. krak.) 13. Niedrzwica wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelskim) Kościół paraf. murowany S. Bartłomieja wystawił 1793 dziedzic Tomasz Dłuski podkomorzy lubelsk. konsekr. 1806. – Był tu Szpital Kościelny fund. 1628 na 12 ubogich przez Katarzynę z Celejowskich Gurską. – Na cmentarzu parafialnym nagrobek postawiony przez Karolinę ze Szmeltzów dwóm swym mężom: Jakubowi Koczyńskiemu który zginął pod Borysowem 1812 i Józefowi Czernickiemu podpułkown. który stracił nogę pod Możajskiem 1812 a umarł w Sobieszczanach 4 Stycznia 1837. Drugi nagrobek postawiony przez Julię ze Strusów mężowi swemu Jerzemu Czernickiemu † 9 Wrzes. 1840.

Wsie: Niedrzwica Kościelna (Czutna, Sobieszczany.

(w dyec. krak.) 14. Liaski wielkie (dawniej Liaski-luterskie zwane) miasteczko (w dawn. dyec. krak. dekan. parczow.) Miasteczko to było pierwotnie wsią zwaną Pogorzały staw, r. 1429 do Jakóba Dłuto należącą. Kościół paraf. murowany Podwyższenia S. Krzyża. R. 1531 Paweł Troszczka i Mikołaj Staroreczki odrestaurowali ten kościół, który wtedy miał prezbyterium murowane z kamienia z sklepieniem gotyckim a nawę i kruchtę drewniana. R. 1836 zamiast drewnianej nawy do starożytnego prezbyterium dostawiono z muru nawę, odrestaur. 1866. Paweł Brzechowski podkomorzy chełmski dziedzic około r. 1576 a później Suchodolscy utrzymywali tu Zbór Arjańskich. Za miastem rozwaliny dworu i obok nich pusty murowany Kościół luterski, oraz zbór Kalwiński wymurowany r. 1770 z cmentarzem i grobowcami.

Wsie: Kębłów, Siedliszczki (z starożytnym dworem w którym umarł 1623 Lubieniecki pastor socynianski), Wołodzieyów, Gietrzew, Kozice, Gardzienice (z starożytnym zamkiem obronnym, dziś na spichlerz przerobionym, w którym kaplica z XVI w. według podania arjańska. Zamek ten miał zbudować Stefan Czarnecki wojewoda kijow.)

(w dyec. krak.) 15. Zemborzyce wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.). Kościół paraf. drewniany S. Marcina, istniał już r. 1440, na nowo odrestaurowany z drzewa r. 1798 proboszcz Sebastian Krakowiecki.

Wsie: Majdan, Rowiny.

(w dyec. krak.) 16. Krężnica wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.) Kościół drewniany filialny (do parafii Zemborzyce) S. Floriana istniał już r. 1446, około r. 1611 był w posiadaniu akatolików. Pierwotnie parafialny, r. 1628 w filialny zamieniony; odrestaurowany w XVII wieku z drzewa.

680(93)

Wsie: Jara, Strzeszkowice, Zabia-Wola, Prawiedniki, Trojanskowice, Osmolice.
Kaplica (oratorium) prywatna we wsi Osmolicach.

17. Kiełczewice wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodelsk.) (w dyec. krak.)
Kościół paraf. murowany S. Trójcy. Pierwotny kościółek był filialnym do parafji w Wilkołazie. R. 1431 Jan Kiełczewski rzędu lubelski dziedzic wymurował kościół parafialny, przekształcony przy nowszej restauracji. Są w nim nagrobki na tabliach w murze: Anny Kiełczewskich Kozmianowej, i Izabelli z Kicińskich Kozmianowej + 11 Stycznia 1843.
Wsie: Kiełczewice, Strzyżewice, Rektów.

18. Konopnica wieś (w dawn. dyec. krak. dekan. chodel.) Kościół (w dyec. krak.)
paraf. murow. Wniebowzięcia P. Maryi. Pierwotny był z drzewa istniał już r. 1600; wymurowany w XVII wieku za staraniem proboszcza Witkowskiego, konsekr. 1667, ma obraz Zdjęcia z Krzyża, sprawiony r. 1600 przez Andrzeja Radawieckiego.
Wsie: Uniszowice, Motycz, Sporniak, Radawiec, Radawczyk.

19. Krzczonów (wieś w dawn. dyec. krak. dekan. chodel.) Kościół (w dyec. krak.)
paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi. Pierwotnie kościół drewniany parafialny; r. 1549 wielony został do fundusów kaplicy Królewskiej S. Trójcy na zamku lubelskim przez Zygmunta Aug. Po pogorzeli w r. 1633 parafianie wymurowali kościół dzisiejszy, restaurowany 1776, konsekr. 1780. Przy tym kościele było bractwo Różańcowe zaprowadzone 1598. — Szpital kościelny na 6 ubogich fund. 1652 Subor Tymiński.
Wsie: Piotrkow, Chmiel, Olszanka, Żukow, Sobieska Wola, Borzęcinek, Policzyzna (dawniej Policzka, gdzie dawniej była kaplica prywatna), Krzczonów (tu za wsią cmentarz aryański).

20. Lublin miasto. Kościół katedralny i zarazem parafialny murowany S. Jana Chrzcic. i S. Jana Ewang. wystawił go Bernard Maciejowski biskr. Krak. osadziwszy przy nim Kollegium Jezuitów; konsekr. 1600. Po supresyi w r. 1772, oddany (r. 1780) Trynitarzom; r. 1795 zajęty przez Austryjaków na magazyn wojskowy. R. 1824 rozpoczęto restauracyję takowego, podług planu Corazzego, a po ukończeniu takowej, r. 1832 d. 26 Sierpnia przeniesiono nabożeństwo

parafią i Katedrą z Kościoła Św. Michała (w którym od 15 Lipca r. 1826 z Krasnego stawu przeniesiona pozostawała). Są tu nagrobki: Marcina z Obor Leszniowolskiego + 11 Septemb. 1628 (w kształcie ołtarzyka z czarnego marmuru, bez figury); Wojciecha Bruszaka Bieniewskiego scholastyka wislick. proboszcza tyrgardzkiego + 1731 (tablica marmurowa), Pomnik Sebastiana Klonowicza przeniesiony tutaj z kościoła S. Michała (tablica marmurowa bez daty postawiona przez Sebastiana Kajek rajcę lubelsk.) Wielki ołtarz ma starą rzeźbę na drzewie: Narodzenie Chrystusa. W Kaplicy Cyborium jest w ołtarzu cudowny Krucyfix trybunalski z Katedry lubelskiego do Kościoła S. Michała, a przed r. 1839 tutaj przeniesiony. Zakrystyja prostacka akustycznie zbudowana. Cały Kościół ma piękne malowidła al fresco przez Józefa Mayer (znajdują się na wsch. Król. pol.) 1853 roku wykonane. Chrzcielnica spiżowa z XIV wieku pochodzi z Kościoła S. Michała. W Skarbcu duża Monstrancya srebrna pozłacana, kamieniami ozdobiona z herbem Jelita (pochodzi z Klasztoru Franciszkanów w Zamościu), Krzyż processionalny srebrny ważący 20 grywien 4 łoty, sprawiony r. 1314 przez Krzysztofa Szembeka biskup. chełmsk. Kielich szczerozłoty, rubinami sadzony z emaliowanemi wizerunkami na podstawie P. Jezusa, P. Maryi, S. Ignacego Lojoli i S. Franciszka Xaw. sprawiony r. 1630 przez Aloizę z Xiążąt Ostrogskich Chodkiewiczową; Kielich szczerozłoty Antoniego Okęckiego biskup. chełmsk. z r. 1780. Na wieży 198 stóp wysokiej są 3 dzwony: jeden z r. 1627 (Thomas Gador et Petrus Brevotel fuderunt) z 9 herbami, drugi z r. 1770, trzeci dawny z Kościoła S. Michała pochodzący

Wsie należące do parafii: Przedmieścia miasta Lublina: Wieniowa i Piarki. Wsie: Czechówka (z ruinami pałacu Tarłów), Czechów, Stawin, Stawinek (z kąpielami mineralnemi żelezistemi), Płoszowice, Snopków, Rury, Wrotków (tu był niegdyś rurmus który Lublin w wodę z rzeki Bystrzycy zaopatrzał), Dąbrowica (tu była w XVI w. Kaplica murowana S. Mikołaja z 3 ołtarzami. Są tu ruiny zamku przez Piotra Firleja wojew. ruskiego r. 1550 zbudowanego w czworokąt, z którego tylko południowa część z basztą pozostała), Wola Stawińska, Czechówka dolna.

W zakrystyi Kościoła Katedralnego przechowują się dotąd w trumnie szklanej kości dziecięcia Wojciecha w Łosicach przez Żydów zamordowanego, za które to dzieciobójstwo Trybunał Marka Żyda lubelskiego 1636 na śmierć skazał.

Kościoły sine cura animarum w parafii lubelskiej.

a) Kościół pomisjonarski murowany Przemienienia Pańskiego na przedmieściu Zmigrod zwanem fund. 1714 Bartłomiej Sarto wizytator Misjonarzy później bisk. poznań. ukończony r. 1730 podług planu Augustynowicza Misjonarza. konsekr. 1739. Klasztor Misjonarzy przy nim wraz z Seminarium zbudowany kosztem Anny Zbąskiej i Jana Sarty wojewody lubelsk. na sklepach zewnątrz są ciekawe płaskorzeźby królów polskich, z różnemi figurami emblematycznemi (miały to być dawniej Zbiór Aryjanów). W ogrodzie kapliczka z sygnaturką. Do zniesienia Misjonarzy jest tu Seminarium diecezalne

b) Kościół murowany S. Ducha pierwotnie szpitalny za bramą krakowską fund. 1342 przez Rajców lubelskich. Erekcyją potwierdził Wojciech Jastrzębiec bisk. krak. d. 23 Listop. 1419, z szpitalem na 12 chorych. Kościół odbudowany r. 1421, przerobiony w XVII w. W wielkim ołtarzu cudowny obraz Bogarodzicy trzymającej dzieciątko Jezus, który r. 1642 krwawe łzy ronił. Po bokach wielkiego ołtarza 2 duże obrazy olejne na płótnie przedstawiające cuda tegoż obrazu. W Kościele są tablice nagrobkowe z XVIII wieku. W przyległym gmachu szpitalnym zmarł r. 1608 poeta Sebastyan Klonowicz.

c) Kościół murowany S. Stanisława z istniejącym Klasztorem Dominikanów fundowany r. 1342 przez Kazmierza Wielkiego, przerobiony w XVII w., restaurowany 1853. W Kaplicy Matki Boskiej trybunalskiej jest starożytny cudowny obraz Bogarodzicy. W Kaplicy S. Dominika duży nagrobek przedstawiający leżących 2 rycerzy Piotra Firleja wojewody ruskiego +1553 i Mikołaja Firleja kasztel. krak. +1601. W Kaplicy Ruzlowskiej jest cudowny obraz Bogarodzicy z r. 1658. W Kościele w nawie nagrobek Piotra Firleja wojew. lubelsk. +1619 (przedstawiający leżącego mężczyznę w zbroi węgierskim) gipsowy. Relikwiarz drzewa Krzyża Św. darowany r. 1420. Kościół z klasztorem odrestaurowany r. 1618 po pożarze.

d) Kościół gobernardyński murowany Nawrócenia S. Pawła fund. 1460 Jakób Kwanta radca lubelski na placu darowanym przez króla Kazmierza Jagiellończyka, po pożarze 1599 odrestaurowany z Klasztorem Bernardynów, konsekr. 1607. Jest tu marmurowy nagrobek Andrzeja Ormolskiego +1598 (przedstawiający rycerza leżącego w zbroi) nagrobek Wojciecha Bzko Doktora Med. (przedstawiający klęczącą przed krzyżem osobę) z marmuru. — Bernardyni tutejsi usunęli. 1864.

e) Kościół pokapucyński murowany S. Piotra i Pawła, zaczęty stawiać r. 1726 Paweł Xiążę Sanguszko marszałek W. X. Lit. z żoną swoją Konstancyją Sapieżanką, na placu za kupionym od miasta, ukończony 1730, konsekr. 1733. Pod Kościołem krypta z ołtarzem i trumnami Sanguszków — Usunęli. 1864.

f) Kościół byłych Karmelitów bosych, murowany S. Józefa przy ulicy S. Ducha f. 1624 przez Katarzynę z Kretkowskich Ligęzinę dla Karmelitanek bosych zwanych Józefetkami. R. 1807 suprymowano ten klasztor a zakonnice przeniesione do klasztoru Niepokalanego Poczęcia N. Maryi Karmelitanek bosych. – Od r. 1807 do r. 1810 przebywali tu Karmelici bosi (przeniesieni) do klasztoru Karmelitów trzewiczkowych na Czechówce), od r. 1810 do r. 1838 mieszkały tu Wizytki (przeniesione do Klasztoru Bożogrobek) a od r. 1838 znowu Karmelici bosi, suprymowani 1864.

g) Kościół z Klasztorem Wizytek, murowany Wniebowzięcia N. Maryi fund. 1416 (podł. Rzepnickiego) czyli 1420 (według Szematyzmu) czyli 1426 (podł. Sierpińskiego) przez Władysława Jagiełłę Króla (na pamiątkę zwycięztwa pod Grynwaldem) dla Bożogrobek, które suprymowano r. 1819. R. 1835 oddano ten Klasztor Wizytkom (przeniesionym), suprymow. 1864. Gmach stary z małemi wgłębieniami okrami i sklepieniem gotyckiem. Na chórze w ołtarzyku cudowny obraz N. P. Maryi. Na wieży dzwon starożytny z napisem nieodczytanym.

end. Obr.

h) Kościół z Klasztorem Bernardynek, murowany S. Piotra i Pawła fund. r. 1618 Piotr Czerny chorąży lubelski, który drewniany pierwotny Kościółek wystawił i wieś Rozkopaczów Bernardynkom (tu zwanych Klatyskami) sprowadzonym z Krakowa zapisał. (Podług Sierpińskiego zaś miały tu r. 1618 fundować Siennicki cześnik lubelski.) Kościół obecny wymurowany r. 1638 (czyli 1638 podł. Szematyzmu). W kościele Kilkanaście portretów owalnych familii Czernych i innych dobrodziejów. Suprym. 1864.

i) Kościół z Klasztorem Sióstr Miłosierdzia murowany Niepokalanego Poczęcia N. Maryi fund. 1640 Zofia z Fenrychów Danilowiczowa podkarbina W. Kor. dla Karmelitanek bosych (zwanych Loszetkami drugich ich Klasztor w Lublinie, Konsekrowany r. 1721. R. 1807 przeniesiono tu także Karmelitki z Klasztoru S. Józefa do jednego zgromadzenia, r. 1819 suprymowane, a Kościół z Klasztorem r. 1835 oddano Siostrom Miłosierdzia które tu mają także Szpital.

k) Kościół S. Trójcy na zamku lubelskim czyli tak zwana Kaplica Królewska murowany. Pierwotnie drewniany istniał już r. 1326 i miał być zbudowany przez Daniela Księcia Halickiego r. 1244 (na kapliczuszka). Dzisiejszy wymurował r. 1395 Władysław Jagiełło, który przy nim fundował 4 manzjonerzy (suprymowanych r. 1818). Konsekrowany r. 1400. Budowa starożytna

682 (98)

której gotyckie sklepienie spoczywa na jednym środkowym filarze. Dziś przeznaczony na kaplicę więzienia kryminalnego.

l) Kaplica czyli Kościołek murowany S. Krzyża na cmentarzu parafialnym na przedmieściu Rury, zbudowany r. 1844 kosztem Michała Leszczyńskiego kanon. lubelsk.

ł) Kościół parafialny Poczęcia P. Maryi (dawniej Klasztor Augustyjanów) na przedmieściu Kalinowszczyzna. (Obacz niżej)

m) Kościół filialny S. Mikołaja, na przedmieściu Czwartek. (Obacz niżej Kalinowszczyzna).

n) Kościół szpitalny S. Eliasza (dawniej Karmelitów trzewiczkowych) na przedmieściu Czechówka (Obacz: Kalinowszczyzna)

Kościoły dawniej istniejące w parafii lubelskiej, dziś rozebrane.

a) Kaplica z rezydencyą xx. Piarów przy ulicy P. Maryi – po supresyi za czasów Austryackich, dziś kamienica prywatna (tak zwany pałac Wizarów)

b) Kościół murowany S. Krzyża z Klasztorem Dominikanów obserwantów czyli Bertrandystów na Krakowskiem przedmieściu Pierwotnie stał tu Kościołek drewniany w polu r. 1434, dopiero r. 1700 Jacek Duwski podczaszy brasławski (podług Sierpińskiego Jacek Rawski r. 1607, a podług innych r. 1887, co najprawdopodobniejsze) fundował murowany Kościół i Klasztor dla Dominikanów obserwantów, konsekrow. 1781, suprymow. 1803 (czyli 1800) supryzowano Klasztor, zakonników przeniesiono do Wysokiego Koła, a gmach na koszary obrócono.

c) Kościół i Klasztor Karmelitów ~~trzewiczkowych~~ bosych (Belgów) murowany ~~dre~~ P. Maryi Szkaplerznej przy ulicy: Krakowskie przedmieście, fund r. 1610–1619 Jan Mikołaj Danilowicz podkarbi w. Kor. starosta chełmski, konsekr. 1619 po pożarze w r. 1803 kościół z klasztorem stał pustkami, dopiero r. 1827 przerobiono na Ratusz nowy czyli Magistrat miasta. Karmelitów zaś przeniesiono r. 1807 do klasztoru S. Józefa (po Karmelitkach bosych), r. 1810 znowu przeniesieni do Klasztoru Karmelitów trzewiczkowych ~~dre~~ S. Eliasza na Czechowce, skąd znowu r. 1838 przeniesieni na powrót do Klasztoru S. Józefa (niegdyś Karmelitanek bosych) gdzie mieszkali aż do supresyi r. 1864.

d) Kościół i Klasztor Reformatów murowany S. Kazimierza przy ulicy Bernardyńskiej dawniej Zmigrodzkiej fund. 1660 Mikołaj Bieganowski kasztel. Kamieniecki. przy pomocy Stanisława Witowskiego kasztel. sandomir.; konsekr. 1666. R. 1820 supryzowani, a w Klasztorze umieszczeni Prowizatrzy

z szpitalem [illegible], po których przeniesieniu w r. 1838/5 do Klasztoru
byłych Karmelitów trzewiczkowych S. Eliasza na Czechówce, sprzedano
tenże Klasztor niegdyś Reformatów z kościołem na dom prywatny.
Tu były dawniej nagrobki: Anny z Bilskich żony Konstantyna Olta-
rzewskiego, sędziego ziemsk. lubelsk. † 19 Junii 1790 mając lat 45;
Józefa Rogala Zawadzkiego podkomorz. nowogrod. † 1765

e) Kościół i Klasztor Trynitarzy murowany przy ulicy Olejnej fund.
1628 Karol Paweł Xięże Sanguszko marszałek w. x. lit. kościół
wgmurowany r. 1731 nakładem Mikołaja Łosia Kasztel. lwowsk.
Trynitarze z tąd r. 1781 d. 15 Września przeniesieni do Kollegium (do) Jezuic-
kiego, suprymowani r. 1818; a pierwotny ich kościół i klasztor
sprzedano r. 1825 na prywatny dom Pszczakowskiego.

f) Kościół i Klasztor Sióstr Miłosierdzia murowany S. Wojciecha na
Podwalu za bramą Grodzką. Pierwotny kościółek S. Wojciecha drew-
niany fundował r. 1611 Stanisław Garwaski starosta gostyń. kasztel.
płocki, wraz z Szpitalem S. Łazarza. R. 1730 Jadwiga Niemyska pod-
sędkowa lubelska wdowa sprowadziła z Warszawy do Lublina Siostry
Miłosierdzia, którym r. 1736 Alexander Lipski biskr. Krak. oddał
kościół S. Wojciecha z Szpitalem erygując tu ich Klasztor z szpitalem na
16 łóżek. R. 1835 przeniesiono Siostry Miłosierdzia wraz z Szpitalem
do Klasztoru po Karmelitkach boskich Niepokalanego Poczęcia N. Ma-
ryi — a dawny kościół z klasztorem Sióstr Miłosierdzia sprzedano Żydom
na składy i mieszkania.

g) Kościół S. Krzyża drewniany mały pomiędzy przedmieściami
Czechówką a Czwartkiem, odrestaurowali Rajcy lubelscy a erekcyą
ponowił r. 1549 Samuel Maciejowski biskr. Krak. z prebendą. Koś-
ciół ten istniał jeszcze r. 1603, poczem zniszczony.

h) Kościół i Klasztor Franciszkanów (Konwentualnych) murowany przy ulicy Ruskiej
między przedmieściami Czwartek i Kalinowszczyzna fund. 1619
Franciszek Kossowski wojski lubelski dla Franciszkanów
Którzy suprymowani r. 1790, poczem gmach ten na magazyn obrócono, a
r. 1828 na własność prywatną sprzedano. (Był tu cudowny obraz N. P. Marji)

cud. obr

i) Kościół i Klasztor Braci Miłosierdzia S. Jana Bożego muro-
wany przy ulicy Krakowskie przedmieście (na Lacieradzkiem Jiżku) fund. r. 1649 Mikołaj Swiś-
ki biskr. cytreński sufragan i ojciec chełmski, którego erekcyą potwierdził
Piotr Gembicki biskr. Krak. 22 Czerwca 1652. R. 1820 Bracia miłosierdzia prze-
niesieni do Klasztoru po Reformatach S. Kazimierza; r. 1835 do Klasztoru byłych
Karmelitów trzewiczkowych S. Eliasza na Czechówce, gdzie utrzymywali Szpital na
40 chorych. Suprymowani 1864. — Dawny pierwotny klasztor Bonifratrów zburzono 1820 na plac
musztry.

683(99)

k) Kościół i Kollegiata S. Michała, oraz parafialny murowany przy ulicy Grodzkiej, wystawiony r. 1282 przez Leszka Czarnego na pamiątkę zwycięstwa nad Jadźwingami. R. 1458 odrestaurowany przez mieszczan. Pierwotnie przeznaczony dla Archidyakona lubelskiego ustanowionego za Kazimierza II. otrzymał r. 1575 od Franciszka Krasińskiego biskup. krak. erekcyją Kollegiaty złożonej z Archidyakona, Proboszcza, Dziekana (3 prelatur) i 4 Kanoników oraz 8 Wikaryych. Budowa gotycka, miała 6 Kaplic, i kilka starych nagrobków (pomiędzy innemi Sebastiana Klonowicza). R. 1832 d. 26 Sierpnia przeniesiono z tąd nabożeństwo i parafią do Kościoła pojezuickiego, a sam Kościół S. Michała rozebrano r. 1855. W Kościele tym miało 12 cechów swe bractwa, jakoto: Złotników, Kuśnierzy, Krawców, Szewców, Slusarzy, Kowali, Siodlarzy, Bednarzy, Rzeźników, Piekarzy, Garncarzy i Mularzy.

l) Kościół i Klasztor Wizytek (Salezanek) Nawiedzenia P. Maryi, murowany fundow. 1822 Ewa Szembekowa Kanclerzyna w. Kor. pierwotnie z drzewa, przy którym r. 1825 i Klasztor zbudowano. Po pożarze w r. 1832, zaczęto r. 1848 murować nowy Kościół, konsekr. 1852 pod tytułem Serca Jezusowego. R. 1810 przeniesiono Wizytki do Klasztoru S. Józefa po Karmelitankach bosych (i od 1807–1810 Karmelitów bosych), a od r. 1838 do Klasztoru Brygitek, gdzie sprowadzone r. 1864. Dawny kościół i Klasztor Wizytek obrócono r. 1810 na lazaret wojskowy i magazyny, a r. 1836 Kościół przerobiono na Cerkiew grekorossyjską przy Szpitalu wojskowym. W pierwotnym Klasztorze Wizytek odbył się wypadek (zupełnie podobny do Krakowskiego Barbary Ubryk) przed r. 1810 z zakonnicą Franciszką Fremiot Grabowską, która z powodu przestąpienia przeciw ślubom zakonnym przez 12 lat siedziała zamurowana w szczupłej framudze, do której przez okienko, zamkniętej codziennie strawę podawano. Zakonnica ta pochodząca z Starostwa Jadowskiego, dostała z przestrachu uderzenia piorunu pomieszania zmysłów. Zbija ten wypadek jako bajkę dzieło: „Szesc letnia korrespondencya władz duchownych z Rządem Xięstwa Warszaw." 1816)

m) Kaplica trybunalska S. Zwona w ratuszu na rynku lubelskim właściwie ołtarz tylko w izbie sądowej (gdzie się aż do r. 1793 sądy trybunalskie odbywały). W tejże izbie sądowej znajdował się także krucyfix który r. 1727 d. 9 Maja Izy ronił. Komisja duchowna r. 1753 d. 1 Grudnia ogłosiła go za cudowny. R. 1827 przeniesiono ten krucyfix do Kościoła S. Michała, gdzie był w Kaplicy Sanitissimi na ołtarzu umieszczony, dziś znajduje się w Kościele Katedralnym lubelskim.

Bibl. aud.

21. Lublin miasto. Kościół parafialny murowany: Poczęcia N. P. Maryi i S. Agnieszki na przedmieściu Kalinowszczyzna. Pierwotny Kościół z klasztorem dla Augustianów fundował r. 1624 przedmieszczanin Maciej Wardziak z żoną Barbarą z Kullow. Kościół wymurował r. 1646 Mikołaj Sługorski oficyał lubelski. Po spaleniu przez Kozaków w r. 1655, odbudowany, i r. 1685 odrestaurowany; konsekrowany 1760. Po pożarze w r. 1831, odrestaurowany; po supresyi Augustianów w r. 1864, został parafialnym, albowiem przeniesiono do niego nabożeństwo z Kościoła S. Mikołaja.
Wsie: Przedmieścia lubelskie: Kalinowszczyzna, Czwartek, Probostwo, Podzamcze, Sierakowszczyzna, Konikwoda, Czechówka, Lemszczyzna. – Wsie: Tatary, Rudnik, Jakubowice murowane, Frezerniów, Hrejdów, Świdnik, Biskupice.
Kościół filialny (sine cura animarum) S. Mikołaja murowany, na przedmieściu Czwartek, pierwotnie parafialny, miał fundować r. 986 Mieszysław I, istniał r. 1419, r. 1669 odbudował go Walenty Turobojski Borzęcki proboszcz tutejszy, archidyakon chełmski († 21 Octobr. 1600 mając lat). Po r. 1864 przeniesiono z niego parafią do kościoła poaugustyańskiego, a Kościołek w filialny zamieniono. –
Szpital Kościelny fund. 1700 Sikorski.
Kościół szpitalny murowany S. Eliasza na przedmieściu Czwartek. Pierwotnie Klasztorny Karmelitów trzewiczkowych fund. 1688 Jan Mniszech starosta lwowski z żoną Urszulą Firlejówną; konsekr. 1784. Po supresyi Karmelitów trzewiczkowych r. 1810 oddano Klasztor Karmelitom bosym, a po przeniesieniu tychże 1838 do Klasztoru S. Józefa, oddano ten Kościół r. 1835 Braciom Miłosierdzia na Szpital, suprym. 1864.

W całym dekanacie lubelskim: Kościołów parafialnych 18, Kościołów filialnych (cum cura animarum) 3, (sine cura 6), Szpitalnych 2, Klasztor męski z Kościołem 1, Klasztorów żeńskich z Kościołami 2, Kaplic 8. – Księży świeckich 32, Zakonników z-Zakonników Dominikanów (w Lublinie) 8, Zakonnic 30, Sióstr Miłosierdzia 6. – Dusz katolickich 23,622.

IX) Dekanat Tomaszowski.

(dawniej dekanat tyszowiecki czyli niegdyś grabowiecki, oraz części Zamojskiego i Hrubieszowskiego – niegdyś nawet bełzkiego, w dawnej dyecezyi chełmskiej.

1. Chodywańce wieś. Kościół paraf. drewniany Narodzenia P. Maryi fund. 1425 Stanisław dziedzic Przerowska i Chodywańiec. R. 1751 Granowski dziedzic z drewa nowy wystawił, restaurował 1819 dziedzic Walenty Zakrzewski chorąży bełzki. Erekcya tego kościoła oblatowana 1566 w Grodzie Bełzkim. – Przez linią demarkacyjną od r. 1809–1812 odpadły z tej parafii do Galicyi wsie: Dyniska, Nowosiółki, Nowosiółki Karczmalskie, Łokropiwne, Mauhnów, Żurawice, Ruda Żurawiecka, Potok i miasteczko Labycza.
Wsie: Zarczów (miasteczko mające 32 domy), Jurów, Korchynie, Przeorsk, Leliszka, Sołokije.

2. Dub wieś. Kościół paraf. drewniany Niepokalanego Poczęcia P. Maryi i S. Maryi Magdaleny. Pierwotny kościół wystawił r. 1541 Dobrogost Dubiński czyli Drohiczyński z drzewa, konsekr. 1544. Później zostawał w posiadaniu Sowiańców od których odebrał r. 1628 Alexander Myszkowski starosta tyszowiecki. Nowy kościół z drzewa wystawił r. 1667 Jan Alexander Myszkowski podkomorzy bełzki, starosta tyszowiecki, konsekr. 1678. R. 1738 odbudował go na nowo z drzewa Jan Kobylański proboszcz dubiecki, konsekr. 1789.
Wsie: Cześniki, Horiatycze, Koniuchy, Niewirków, Sniatycze, Zawałów, Zubowice.

3. Dzierążnia wieś. Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi. Pierwotny kościół fundowali r. 153 bracia: Stanisław, Tyburcy i Maciej Dzierążeńscy; po spaleniu w r. 1714, wymurował r. 163 (czyli według Bonieckiego 1874 r.) dziedzic Antoni Węgliński miecznik podolski za staraniem proboszcza Jakuba Wołkiewicza kanon. premyśl. dzisiejszy kościół, konsekr. 1858. – Szpital kościelny na 2 ubogich fund. 1675 Krzysztof Komorowski z żoną Marianną.
Wsie: Huta stara, Majdan wielki, Rudy, Sielec, Dąbrowa, Karolówka.

4. Gródek wieś. Kościół paraf. murowany S. Anny. Pierwotny kościół drewniany fundowali r. 1409 na miejscu starego zamczyska 5 braci: Wołuczko z Gródka, Wojciech z Szlatyna, Stefan z Wierzbięcic, Stanisław z Tyszyna i Mikołaj z Podhorzec dziedzice, konsekrowany 1420. Odbudował na nowo z drzewa r. 1654 proboszcz Gabriel

Piekarski. Dzisiejszy Kościół wymurowano 1838–1843. Parafia ta r. 1800 należała do dyecezyi przemyskiej.

Wsie: Niedzwów, Lodhorce, Typin (z śladami dawnych wałów pod któremi piwnice), Hłopkie, Podlodów, Pieniany, Werszczyca, Łubcze, Szlatyn.

5. Łaszczów miasteczko (założone r. 1563 przez Alexandra z Tuczap Łaszcza podkomorz. bełzk.). Kościół paraf. murowany S. Piotra i Pawła. Pierwotnie osada ta należała do parafialnego kościoła we wsi Małoniż, dopiero przed r. 1603 przeniesiono kościół i parafią z Małoniża do Łaszczowa. Kościół dzisiejszy wymurował r. 1849–1851 dziedzic Franciszek Salezy Potocki z żoną Anną za staraniem x. Józefa Łaszcza Kanon. gnieźn. później biskupa antypatyjskiego sufragana chełmsk. W XVI wieku był tu zbór Kalwiński i drukarnia. Tydzi mieli tu także około r. 1840 drukarnię. – Za miastem na wzgórzu stał Kościół i Kollegium Jezuitów fund. 1637 przez x. Józefa Łaszcza Kanonika gnieźn. dziedzica, po supressyi zakonu, część klasztorna, część na prywatne gmachy obrócona.

Wsie: Domaniż, Czerkasy, Czarkowiec, Małoniż, Moratyn, Nadolce, Łukarzów, Podhajce, Ratyczów, Steniatyn, Zerniki, Zimno.

6. Nabróż wieś. Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia N. Maryi. Pierwotny Kościół drewniany zbudował r. 1411 dziedzic Jan Szomonik, konsekr. 1420. Dopiero r. 1684 wymurował dzisiejszy Kościół z 2 kaplicami dziedzic Samuel Łaszcz, konsekr. 1690, po spaleniu w r. 1827, odrestaurowany r. 1836. Wikarią przy tym kościele fund. 1711 Andrzej Łyckowski i r. 1718 Alexander Michał Łaszcz.

Wsie: Tuczapy, Małozów, Lipowiec, Miętkie, Milcze, Staraweś, Wereszczyn, Wiśniów, Radostów, Łykoszyn, Kryszyn, Dutrów, Dobużek, Kmiczyn.

7. Oszczów wieś. Kościół paraf. drewniany S. Barbary. Pierwotny Kościół drewniany fund. 1468 trzej bracia Krystyn z Oszczowa, Jan z Hłomiatyna i Mikołaj z Siekierzyniec dziedzice, poświęcony r. 1472; r. 1537 Paweł Przedborski z żoną Katarzyną fundował przy nim altaryę. R. 1730 Kościół na nowo z drzewa zbudowany, a r. 1825 odrestaurowany z drzewa kosztem dziedzica Wincentego Radikowskiego.

Wsie: Dołhobyczów (z pałacem okazałym i parkiem angielskim), Hłomiatyce czyli Hłomiatyn, Horoszczyce, Kadłubiska, Pawłowice, Podhajce Poturzyn (dawniej starostwo), Suszów, Wilków, Żabcze, Siekierzyńce

8. Rachanie wieś (niegdyś miasteczko). Kościół paraf. murowany Przemienienia Pańsk.

etyg. 1500 pierwotnie z drzewa; odbudował go z drzewa r. 1701 dzie-
dzic Michał Czarnowski. Nowy kościół z drzewa wystawiła r. 1740 Anna
z Bełzca 1° voto Puzynina 2° voto Wojciecha Rostkowskiego,
starosty wrzeskiego i tyszowieckiego; r. 1769 zaczęła murować
kościół dzisiejszy, który r. 1797 Katarzyna (Aryjadna) z Krasic-
kich Rzeczycka starościna (dziedziczka po Letnerach) dokończyła
za staraniem Antoniego Mokrzewskiego proboszcza. Konsekrował
go r. 1798 Antoni Gołaszewski biskup przemyski. Dawny kościół
drewniany przeniesiony został r. 1740 przez Annę Rostkowską do
wsi Grodostawic i obrócony na cerkiew unicką. – Szpital
kościelny na 7 ubogich fundowała 1740 Anna Rostkowska.
Wsie: Grodostawice, Majdan Typiński, Werechanie.

9. Rzeplin wieś. Kościół paraf. murowany ś. Jana Chrzcic. fund.
r. 1403 pięciu braci Prandotów dziedziców Rzeplina, Ulanowa, Lo-
sadowa, Radkowa, Wasylowa, z drzewa; r. 1640 wystawiono
nowy kościół drewniany; dzisiejszy murowany wystawił 1797
proboszcz Michał Siekierzyński (Liat); konsekr. 1798 Antoni
Gołaszewski biskup przemyski. Przy tym kościele fund. r. 1613 pre-
bendarz przez x. Andrzeja Lipskiego dziedzica i proboszcza. Jest
tu dzwon starożytny. R. 1809 oderwano z tej parafii 13 wsi do
Galicyi.
Wsie: Lachowce, Krowowiołki, Wasylów, Telatyn, Zulice, Losadów,
Bretreba, Radków.

10. Tomaszów miasteczko (założone na gruncie wsi Roguźno,
zwało się pierwotnie Jelitów, dopiero r. 1595 od Jana Zamojskiego kanc-
lerza na nadaną nazwę Tomaszów). Kościół paraf. drewniany Wnie-
bowzięcia P. Marzi fund. 1628 Tomasz Zamojski wojew. Kijow. starosta
Krzyżyń. miał pierwotnie tytuł ś. Agaty. Dzisiejszy kościół drewniany
z 2 wieżami (r. 1706 fundacji Sigmatyzkin r. 1728) wystawił Michał Zamojski Ordynat (dawny zaś drew-
niany przeniósł na cmentarz grzebalny gdzie służy za kaplicę). Kos-
ciół ten jest Prepozyturą, ma proboszcza, 2 wikarych i prebendarza; –
konsekr. 1832. – Szpital parafialny na 6 ubogich. – miasteczko niegdyś
obronne opasane było wałem i wodą. Miasto to posiadało fabrykę fajansów
gdzie wyrabiano filiżanki z wizerunkami sławniejszych ludzi nakształt
porcelany. Były tu 3 cerkwie drewniane ruskie, z tych 2 r. 1810 skaso-
wano, a najobszerniejsza św. Jerzego pozostała. Jest tu obszerna i wysoka
murowana bożnica żydowska.

104

Kościół i Klasztor Trynitarzy na Piaskach za miastem Tomaszowem. Pierwotnie wymurowano tu r. 1636 figurę, przy której r. 1652 ciała zmarłych na powietrze grzebano i Jan Domański Kaplicką drewnianą wystawił. Tę gdy r. 1656 wojsko Szwedzkie zburzyło, znaleziono w gruzach obraz Bogarodzicy, który najprzód do Kościoła Katedralnego we Lwowie a następnie znowu do Tomaszowa przeniesiono gdzie dla niego w pierwotnem miejscu Jan Kubicz i Stanisław Tarczewski drewnianą Kaplicę wystawili. R. 1672 obraz ten przed Tatarami do Zamościa wywieziono. Po sprowadzeniu na powrót do Kaplicy tego cudownego obrazu Bogarodzicy, r. 1684 Jan Kazimierz Brodecki chorąży dziedzic Posadowa Jurdował przy nim Bractwo Szkaplerza Św. R. 1727 Józef Potocki wojewoda Kijowski, hetman w. kor. (a podług innych Tomasz Zamojski Ordynat) wymurował tu okazały Kościół i Klasztor przy którym Trynitarzy sprowadzonych ze Lwowa osadził. Konsekr. 1742. W wielkim ołtarzu był cudowny obraz Bogarodzicy Komissyami biskupow chełmskich Stanisława Święcickiego, i Krzysztofa Szembeka za łaskawy uznany. (Ob: Źródło dla wszystkich spragnionych objęte n. Z. Marya przy assystencyi Wojciecha Św. na Piaskach Tomaszowskich płynące. Słowo 1746. 8vo)
R. 1789 zgorzał dach na Kościele i Klasztorze. Po odrestaurowaniu, Rząd austryacki r. 1789 supprymował Klasztor Trynitarzy, a cudowny obraz Bogarodzicy przeniesiono do Kościoła parafialnego w Tomaszowie gdzie w wielkim ołtarzu pozostaje. Przy Klasztorze było też źródło gdzie r. 1633 w poniedziałek Zielonych Świątek widziano postać S. Wojciecha, w skutek czego Baryla Zagwojski strażnik polny źródło kazał obmurować i nad nim Kaplicę S. Wojciecha wystawił, a Wojciech Wysocki pleban żerniecki przy nim prebendarza fundował. Po supressyi Trynitarzy przeniesiono obraz S. Wojciecha z tej kaplicy do kościoła parafialnego w Tomaszowie. Po supressyi Trynitarzy Kościół ich służył za skład siana dla wojska, później rozebrano mury.

Wsie: Grabowica, Łosiniec, Brazity, Bar, Szara wola, Roguźno, Wierzbowe jezioro, Pasieki, Rybnica, Kurki, Susiec, Skwarki, Wólka Łosiniecka, Zawadki, Zmiana, Łaszczówka, Zamczysko, Sabaudya.

Kaplica murowana na cmentarzu parafialnym w Tomaszowie
Kościół filialny (cine cura animarum) murowany we wsi Susiec (czyli Skwiszko Rybnickie zwanej) wystawił 1862-1868 hr. Zamojski Ordynat z materyjału zwiezionego już r. 1806. Konsekr. 1869.

Łaszczówka wieś (dawniej miasteczko niegdyś w Lekanaie potylickim leżące). Tu był Kościół parafialny drewniany Przemienienia Pańskiego (dziś nie istniejący) który r. 1704 w czasie napadu Szwedzkiego pogorzał wraz z szpitalem i całem miasteczkiem. Odbudował go z drzewa Mikołaj Radecki chorąży horodelski. Kościół oddano w administracyą proboszczowi ze wsi Chodywańce, a później Trynitarzom w Tomaszowie, po których supresyi, parafią i kościół w Łaszczówce skasowano r. 1798, a parafią do Tomaszowa wcielono. Do parafii należały wsie Łaszczówka, Zezierna, Żytka, Wrajdan górny (gdzie na wyniosłości zwanej Biała góra są ślady zwalisk miasta zowiącego się niegdyś Miedno). W Łaszczówce są jeszcze ślady dawnego dworu Kurdwanowskich z starożytnym ogrodem.

Zamczysko, w tej wsi na górze przy ujściu rzeki Jeleń do Sanwi, są ślady zamczyska wałami obwiedzionego wśród lasu. Tu stał także Kościół drewniany S. Jana Nepom. przy którym osiedli Bazylianie jako pustelnicy. Odbudował go z drzewa na nowo Tomasz Zamojski Ordynat wojewoda lubelski i na kościół filialny parafii Tomaszowskiej przeznaczył, którą to erekcyją Józef Eustachy Szembek biskt. chełmsk. d. 23 Lipca 1748 potwierdził. Na rozkaz Antoniego Gołaszewskiego biskt. przemyśk. r. 1796 kościół rozebrano, a statuę S. Jana Nepomucena z takowego do Kościoła w Tomaszowie oddano. (Susiec 2)

11. Tyszowce miasteczko. — Kościół paraf. murowany S. Leonarda. Nową erekcyją temu kościołowi nadał r. 1564 król Zygmunt August. W miejscu zniszczonego wystawił r. 1722 nowy z drzewa Piotr Potocki starosta tyszowiecki z żoną Katarzyną z Chodorowskich. Po pożarze w r. 1803 wymurował nowy r. 1867–1869 dziedzic Głogowski, konsekr. 1869. — Niegdyś starostwo, sławne konfederacyją tyszowiecką d. 29 Grudnia 1655, zamienione r. 1768 z [illegible] Mierem starostą witkowskim za miasto Hermanówkę z Hobutką, Błozanką i Semerówką w województwie kijowsk.

Wsie: Podbór, Przewale, Klątwy, Mikulin, Sachryń, Zeresna (gdzie są warsztaty obrusów, serwet i dymek), Turkowice, Wronowice, Wroniatycze, Czernino, Malice, Wakijów, Dóbuszek, Poturzyn.

Kaplica prywatna we wsi Malice.

Kaplica prywatna murowana we wsi Turkowice, zbudowana r. 1839–1842 przez Konstantyna Makomaskę.

12. Wozuczyn wieś. Kościół paraf. murowany. Nawiedzenia N. P. Maryi; po spaleniu odbudował z drzewa r. 1595 Jakub Wozuczyński dziedzic; odbudował z drzewa r. 1684 Jerzy Łęcki starosta Korytnicki. Dopiero r. 1742 dziedzic Wilhelm Mier Kasztelan stoińsk. wymurował nowy, konsekr. 1750. – jest tu zamek murem, basztami i strzelnicami obwiedziony, odrestaurowany przez Wilhelma Miera generała kawalerji, z ogrodem angielskim.

[jest tu drewniana tablica z napisem dla Wilhelma hr. Mier kasztel. stoińsk. generał majora † 1758 w wieku 85 lat.

Wsie: Czartowczyk, Kraczow, Michałów, Siemnica, Zwiartów, Siemierz.

Kaplica drewniana na cmentarzu parafialnym w Wozuczynie.

13. Komarów (dawniej Komorów) miasteczko. – Kościół filialny cum cura animarum, drewniany, S. Trojcy, jest filią do parafji Łabunie w dekanacie Zamojskim. (Obacz Łabunie.)

W całym dekanacie tomaszowskim: Kościołów parafjalnych 12, filialnych 2, Kaplic 6. – Księży świeckich 11, Zakonników 4. – Dusz katolickich 29,301.

X.) Dekanat Zamojski.

(dawniej dekanat zamojski z częścią zaklikowskiego oraz z częściami matemi Zaklikowskiego oraz chełmskiego i tarnogródzkiego.

(w dyec. krak.) 1. Goraj miasteczko. Kościół paraf. murowany S. Bartłomieja. Pierwotny drewniany kościół wystawił r. 1372 Dymitr z Goraja marszałek w. kor.; około r. 1636 zostawał w posiadaniu Kalwinów. A. 1379–1382 wymurował dzisiejszy Kościół proboszcz Baltazar Dulewski infułat scholastyk zamojski, konsekr. 1790.

Wsie: Łada, Bronia, Malinice, Chrzanow, Gilow, Chojenia, Korytków Drugie, (w dawnej dyecezji krakow. dekanacie urzędowskim)

2. Krasnobród miasteczko. Kościół paraf. murowany pod wezwaniem Nawiedzenia P. Maryi. Pierwotnie stał w samem miasteczku Kościół parafjalny drewniany, który w XVI wieku przez dziedziców oddany został eka-

tolikom. Odbudował na nowo z drzewa ten kościół r. 1673 dziedzic Stanisław hr. Tarnowski z żoną Zofią na Dąbrowicy, osadziwszy przy nim Dominikanów (a podług Siejkowskiego fundowali dla Dominikanów Alexander i Michał na Dzikowie hr. Tarnowscy), 1679 d. 28 Czerwca potwierdził tę fundacyją Dominikanów i erekcyją parafii Stanisław Święcicki biskup chełmski. Po przeniesieniu Dominikanów do nowego klasztoru, rozebrano dawny kościół parafialny. — Klasztor i kościół podominikański Zwiastowania P. Marji stoi wśród mili za miastem wśród lasu. Na tem miejscu zjawił się pierwotnie na sośnie cudowny obrazek N. P. Marji, r. 1642 postawił tu figurę Jakób Ruszczyk włościanin z Szarejwoli doznawszy cudu. Gdy r. 1648 Kozacy owe strony owe rzeli, Katarzyna z Xiążąt Ostrogskich Zamojska Kanclerzyna w. Kor. wystawiła tu drewnianą kaplicę, do której na prebendarza utrzymanie Jan Zamojski wojew. sandomir. zrobił zapis, zapisawszy na to grunta i górę Chełmiec zwaną. Dziś rej. szy kościół i klasztor dla Dominikanów wymurowała Królowa Marzja Kazimira żona Jana III, r. 1699 z powodu doznanych cudów, Konsekr. 1699. Po supresyi Dominikanów r. 1864 obrócony na parafialny. W wielkim ołtarzu mały obrazek cudowny P. Marji, malowany in 8° na papierze tuszem i niegdyś kolorami podrużowany, przyklejony na czerwonym aksamicie za szkłem. Wyobraża stojącą P. Marzję ze złożonemi rękami u stóp której na ziemi wśród kwiatów leży dzieciątko Jezus wyciągające ręce. Obraz ten ma 2 zasuwy, srebrną i malowaną. W Kościele czarna marmurowa tablica postawiona Antoniemu Fortunatowi hr. Tarnowskiemu i synowi jego Kazimierzowi przez żonę i matkę Zuzannę. Przy Kościele figura w kształcie słupa którą Rozalia z Dzieduszyckich Gałecka w. K. postawiła. Za kościołem w lesie 8 Kaplic oraz źródło z pod góry wytryskujące. (Obacz: Opis tego kościoła w Pamiętniku religijno-moralnym warszaw. Tom I str. 419 przez Karola Bonieweskiego proboszcza w Fajsławicach.) — Pół mili za miastem jest obszerny pałac murowany na piętro, w nim liczne wizerunki familii Tarnowskich, i ogród angielski. Wsie: Hrusiny, Hutki, Małoszczyzna, Bondyrz, Blizów, Szewnica Potoczek, Majdan, Tarnawatka, Kazorki (tu był dom pustelniczy w lesie z Kaplicą murowaną), Zaznia, Pańków, Majdanek, Zielone, Łuszczarz, Szur, Liotusza, Zaborczyzne, Klocówka, Grabki, Niemirówka, Ruskie, Podklasztor, Suchawola, Rachodoszcze (z starożytnemi okopami), Felixówka, Boża wola, Guciów.
Kaplic 5 prywatnych koło kościoła w Krasnobrodzie.

3. Łabunie wieś. Kościół paraf. murowany S. Dominika, starożytny r. 1436 (a podług Szematyzmu 1435) wystawiony przez Adama dziedzica Krynic i Łabuń, Erharda (czyli Eubarda) z Wierzby i Wawrzyńca z Komorowa dziedziców, i przez nich uposażony (na pergaminowy oryginalny przywilej erekcyjny), konsekr. 1436 przez Jana z Opatowic biskk. chełmsk. Do Kościoła sztachety, pomiędzy któremi na filarach posągi kamienne 12 Apostołów. – Jest tu rozległy starożytny pałac murowany gdzie w pokojach dawne malaty i obrazy historyczne, na płaskich włoskich dach pokryty miedzią, z kaplicą w pałacu nieżyjących hr. Zamojskich, Grzymałów, Tarnowskich. Była tu także fabryka powozów.
Wsie: Kruszów czyli Ruszów, Wierzba, Jatutów, Krynice, Żolany, Krynicki, wieś Komorów.

4. Komarów (dawniej Komorów) miasteczko (przez dziedziczkę Kęję z rąk Sanguszkowej r. 1753 ze wsi na miasteczko zamienione. – Kościół filialny (cum cura animarum) należący do parafii Łabunie, S. Trojcy drewniany wystawiony 1753 (a podług Szematyzmu 1750 przez Xiężnę Sanguszkową.
Wsie: Xiężostany, Przozowa wola, Pustelnia, Huta Komorowska, Janówka, Wola Siniatycka.

5. Bondkrelipie wieś. Kościół paraf. murow. Podwyższenia (Exaltatio) S. Krzyża fund. 1403 Bonikotaj Latyczyński dziedzic Latyczyna. R. 1538 (a podług Szematyzmu r. 1547) dziedzic Stanisław Sarnicki obrócił go na zbór luterski, syn zaś jego Jan Sarnicki r. 1593 oddał go napowrót Katolikom, rekoncyliowany przez Jerzego Zamojskiego biskk. chełmsk. Po odbudowaniu konsekr. 1671.
Wsie: Sąsiadka (z starożytnemi okopami), Tworzyczów, Kitów, Gorajec, Dzikie, Podborce, Chłopków, Zaburze, Latyczyn, Uście, Podlesie, Zaporze, Gruszka zaporska (darowana przez Dymitra Gorajskiego narzędzia w. kor. Cedrykowi czyli Teodorowi Prochańskiemu rzemu stadze, którego potomkowie przezwali się Zaporskiemi. Bb. niepiecki II p. 254), Gaj, Zakłodzie, Sutowiec, Rodecznica.
Kościół i klasztor Bernardynów we wsi Rodecznica czyli Radecznica św. Antoniego Padewskiego, na górze w miejscu gdzie pierwotnie stała kaplica z cudownym obrazem S. Antoniego Pad. fundował 1663 dziedzic Nikołaj na Romanowie Świrski biskup cytryjski sufragan chełmski. Do kościoła który zdobią 2 wieże prowadzi 150 stopni. W wielkim ołtarzu obraz S. Antoniego Padew. dobry w srebrną sukienkę kamieniami wysadzaną, r. 1679

Cud. obr.

przez Komisyą duchowną za cudowny uznany. Pod Kościołem w grobach niezepsute ciała zmarłych zakonników. Za Kościołem w lesie bukowym 12 Kaplic murowanych, ostatnia z drewna na źródło cudowne z galeryją do Kota. Kościół Klasztorny Konsekr. 1695; pod Kościołem nienaruszone ciało Bazylego Ochnowskiego Bernardyna † 4 marca 1721. – Po supresyi Bernardynow w r. 1864 jest tu cerkiew dyzunicka.

6. Radzięcin wieś. Kościół paraf. murowany S. Kazmierza. Łożnicz-czenie pierwotnego Kościoła który czas niejakiś był w posiadaniu akatolikow, wystawiono nowy drewniany r. 1715. Dopiero r. 1758 dziedzic Marek Antoni Butler chorąży bydgoski starosta preniski wymurował dzisiejszy Kościół, Konsekr. 1794.
Wsie: Abramow, Wólka Abramowska, Andrzejowska, Średniowka, Teodorowka, Wola radzięcka, Smoryń, Komodziarka.

7. Frampol miasteczko. Kościół drewniany filialny (cum cura animarum) należący do parafii Radzięcin, S. Jana Nepom. Fundował 1739 (czyli 1740) Józef hr. Butler przy pomocy składek, odrestaur. 1833 z drewna.
Wsie: Rzeczyca, Starawieś, Sokołowka, Zdzisław Sokołowski, Kąty (z murowanym dworem i ogrodem), Wola Kątecka.

8. Sitaniec wieś. Kościół paraf. drewniany S. Bartłomieja, pierwotnie wystawił r. 1485 dziedzic Jan Sitanka czyli Sitański, był później w posiadaniu Sowniarów. Dzisiejszy Kościół z drewna wybudowała r. 1695 (czyli 1698 podł. Schematyzmu) Anna Zamojska Skarbnikowa Koron. Konsekr. 1699.
Wsie: Jarostawiec, Sitno, Stabrów, Szopin, Udryże, Wysokie.

9. Skierbieszow (dawniej miasteczko, r. 1822 zo wieś zamienione). – Kościół paraf. murowany S. Michała. Pierwotny Kościół drewniany Wniebowzięcia P. Maryi i S. Dominika erygował wraz z parafią r. 1432 Jan Zaborowski biśk. chełmsk. (R. 1634 Remigiusz Koniecpolski wyniósł ten Kościół do godności prepozytury a proboszczów mianował Kanonikami Katedry chełmskiej (canonicus natus). Dzisiejszy Kościół wymurowany z gruzów tutaj niegdyś istniejącego zamku, konsekr. 1743, z czworoboczną murowaną wieżą przy wchodzie. W Kościele jest jeszcze stara ambona i katedra biskupia z roku 1594. Dawniej były w Skierbieszowie jeszcze 2 Kościoły dziś nie istniejące: S. Ducha z szpitalem na 8 ubogich fundowany przez Krzysztofa Szembeka biśk. chełmsk. z drewna; i S. Maryi Magdaleny drewniany na wzgórzu za miastem, zniesione za czasów Austryjackich. – Tu był także obronny zamek wymurowany przez jerzego Zamojskiego biśk. chełmsk. i naprzeciwko dwor mieszkalny biskupow chełmskich, drewniany, z kaplicą S. Łukasza. – Za miasteczkiem resztki

a cegły (jak Piechowski pisze) r. 1453 poświęcił biskup Jan Tarnowski Kraska.

watów starożytnych. R. 1713 Krzysztof Szembek (bisk. chełm.) wypędził Żydów ze Skierbieszowa.

Wsie: Leszczyn czyli Lieszyn, Drewniki, Majdan Skierbieszowski, Hajdowniki, Dębowiec, Sulmice, Monaster czyli Monastyrek, Wiszenki, Zabytów, Stowiec, Łaziska, Stawczin, Wolica, Osiczyna (za którą wsią pomiędzy wsią Wysokie, jest w polu 5 mogił starodawnych), Wysokie, Żukow.

10. Stary Zamość wieś. Kościół paraf. murowany Wniebowzięcia P. Maryi. Kościół wystawiony 1551, [illegible] (po zburzeniu w XV wieku pierwotnego), Stanisław Zamojski oddał go Kalwinom. Dopiero Jan Zamojski (wymurował r. 1591 nowy Kościół i oddał go Katolikom (a podług Szematyzmu, odbudował tylko r. 1592), Konsekr. 1593; restaurowany r. 1813, ma nad wchodem tablicę z napisem erekcyjnym. Szpital Kosztelny na 7 chorych fund. 1642 Wacław Zamojski Kasztel. lwow. — Był tu pierwotnie zamek Zamojskich.

Wsie: Piaski ruskie, Chomencińska, Wierzba, Witkowice [illegible], Majdan Sitaniecki, Krasne, Tarzymiechy, Wistowice.

11. Szczebrzeszyn miasto które wraz z wsiami całego obwodu, Władysław Jagiełło r. 1388 (Cracoviae, fer. 3a post Pentecostes 1388) darował Dymitrowi z Goraja marszałkowi koron. W XVI wieku oddziedziczyli Górkowie, a król Stefan Batory r. 1583 (d. 12 Grudn. w Lublinie) potwierdził Andrzejowi hr. z Górki Kasztelanowi międzyrzeckiemu potwierdził posiadłości ponieważ zamek szczebrzeszyński podpalony przed 3 miesiącami pogorzał z wszelkiemi aktami i przywilejami (cum actis vasallicis). R. 1593 d. 19 Czerwca 4 bracia Czarnkowscy: Andrzej, Piotr, Jan i Stanisław (urodzeni z Barbary Górkowny) sprzedali miasto Szczebrzeszyn z 28 wsiami dziedzicznemi i 7 wsi wazalskich (t.j. Toporznica, Srebrze, Zieliszki, Rodecznica, Sutowice, Powałka, Żniowo — innych dziedziców lecz podległych tych jurysdykcyi panów z Szczebrzeszyna) Janowi Zamojskiemu który oświadczył iż szlachta wazalowie winni tylko służyć wojskowo pod jego chorągwią i w sądach podlegać jurysdykcyi starosty (ordynackiego) szczebrzeszyńskiego (w którego trybunale zasiadali deputaci z Zamościa, Szczebrzeszyna, Krasnika, Turobina, Tarnogrodu i Goraja). — Kościół parafialny murowany S. Mikołaja. Pierwotny kościół założył 1398 Dymitr z Goraja marszałek koron. którego to erekcyją potwierdził Jakub arcybiskup kaliski (Szczebrzeszyni, fer. 4a post Octavam Epiphaniae 1398). Jego dotacyją temu Kościołowi r. 1401 potomkowie Dymitra, bracia: Prokop, Alexander, Mikołaj z Jedrzej z Goraja. Jan Zamojski kanclerz koronny, odnawiając r. 1593

erekcją wcielił probostwo szczebrzeszyńskie jako dotacyją dla dzie-
kana i sufragana Kollegiaty w Zamościu co trwało aż do supresyi tejże
Kollegiaty przez Cesarza Józefa II w r. 1773. Kościół parafialny w Szczebrze-
szynie w XVI wieku był w posiadaniu różnowierców. Dzisiejszy Kościół
wymurował pomiędzy r. 1610 – 1620 Mikołaj Kisliz dziekan infułat
zamojski probostwu szczebrzeszyńskie. Ma on 2 kaplice a sklepienie nawy
półokrągłe spoczywa na 6 kolumnach. W wielkim ołtarzu obraz S. Mikołaja malowany przez Rafała Hadziewicza. Konsekrował Kościół r. 1620
Jerzy Zamojski biskup chełmski. – Był też w Szczebrzeszynie Kościół S.
Ducha murowany za Austryjaków zniesiony. – Są tu ruiny zamku
grodzkiego z którego część wieży pozostała, oraz szczątki fortyfi-
kacyj miejskich. Gmach gimnazyalny zbudował ordynat Stanisław
hr. Zamojski r. 1821. – Cerkiew ruska murowana starodawna.
Wsie: Brody, Żarownica (czyli Żurawnica), Obrocz, Rudka, Wysłocz-
ka, Lipowiec, Trzęsiny, Czarnystok, Turzyniec, Topolcza, Kaczyczyn,
Roztopy, Żrebce, Sutow, Kulików, Deszkowice, Bodaczow (niegdyś
starostwo), Zwierzyniec (z zwierzyńcem opatrzonym i browarem porteru).
Kościół i Klasztor murowany Sióstr Miłosierdzia, dawniej
Franciszkanów w Szczebrzeszynie fundowany przez Toma-
sza Zamojskiego z żoną Katarzyną Xiężną Ostrogską w XVIII wieku. [pierwotnie r. 1410 przez Prokopa dziedzica Szczebrzeszyna, odbu-dowany]
Po supresyi Franciszkanów, Kościół ten z klasztorem zajęstwa
Warszawskiego d. 13 Lutego 1812 oddany został na Szpital Sióstrom
Miłosierdzia, tu z Zamościa przeniesionym. W wielkim ołtarzu
Kopia Bogarodzicy Częstochowskiej obrazu.
Kaplica publiczna murowana S. Leonarda na cmentarzu grze-
balnym w Szczebrzeszynie wystawiona 1812 przez proboszcza
Michała Siekierzyńskiego.
Kaplica publiczna murowana S. Jana Nepom. we wsi Zwierzy-
niec, fund. 1748 z drzewa pierwotnie przez ordynata Tomasza Antoniego
Zamojskiego wojewodę lubelsk., po zawaleniu się takowej w r. 1796, wymu-
rował nową 1857 hr. Zamojski ordynat.

12. Wielącza wieś. Kościół paraf. murowany S. Stanisława. Pierwotny
Kościół odrestaurowali r. 1552 Andrzej i Stanisław hr. z Górki. R. 1650 na
miejsca drewnianego wystawił murowany Kościół Jan Zamojski ordynat,
konsekr. 1704 pod tytułem S. Marcina; r. 1804 rozebrany dla grożącego upadku.
Dzisiejszy wymurował r. 1822 1828 Stanisław hr. Zamojski ordynat,
konsekr. 1832. – Jest tu piękny pałac Zamojskich zwany Klemensow
w nim wizerunki rodziny Zamojskich, Kaplica, przy nim park angielski.
Wsie: Zawady, Niedzieliska, Bodaczów, Wysokie, Siedliska, Hyrza, Płostkie,
Wieprzec, Kosobudy, Klemensów.

Bud. obr

13. Zielisz wieś. Kościół filialny (cum cura animarum) należący do parafii Wielącza, drewniany S. Wojciecha. Pierwotny kościół z drzewa wystawił r. 1640 dziedzic Maciej Gęsiorowski. R. 1748 odbudował na nowo z drzewa proboszcz x. Łosicki scholastyk zamojski; konsekr. 1763.
Wsie: Złojec z Wulką, Zarudzie, Białobrzegi, Bortatycze, Nawóz, Gruszka, Staw, Ujazdów

14. Zamość miasto. Kościół parafialny i kollegiata, murowany, Zmartwychwstania Pańskiego i S. Tomasza Apost. (właściwie S. Tomasza) wystawił wspaniale Jan Zamojski Kanclerz w. kor. który przy nim fundował Prałatów, Kanoników, Wikaryuszów, Altarystów, Manzyonarzy. Konsekr. d. 18 Listop. 1637 Jan Zamojski biśk. przemyśk. (a podług Szematyzmu Jerzy Zamojski biśk. chełmski). Murowany w stylu włoskim. W Kaplicy Różańcowej jest cudowny obraz Bogarodzicy w ołtarzu, dość mierney malatury na grubej desce, według podania przez jędnego z niewolników na ratuszu węglem wymalowany i tu przeniesiony. W Kaplicy Zwiastowania P. Maryi, jest mistrzowski obraz Zwiastowania włoskiej szkoły, dzieło sławnego Angelo (?) ofiarowany Zamojskiemu przez Akademią Padewską; tu było Bractwo literackie. W Kaplicy S. Mikołaja jest starożytny obraz tegoż swięgo tego; przy tej kaplicy infułat Mikołaj Kisiel fundował proboszcza i 4 manzyonarzy. W Kaplicy Przemienienia Pańskiego fundował r. 1630 Tomasz Zamojski Kanclerz kor. proboszcza, kantora, 6 wikaryuszów i 2 Kleryków. Pod tą Kaplicą jest Krypta grobowa Zamojskich; w środku takowej na wzniesieniu kilku stopniowem stoi sarkofag z trumną Jana Zamojskiego, pobok na niższych podstawach trumny innych Zamojskich. Wchód do tej Krypty z Kaplicy zamykają drzwi żelazne z mosiężnym herbem Jelita i napisem Fundatoribus grata memoria anno 1799. Kaplica sama na bogate ozdoby i sztukaterie. W Kościele tym znajdują się nagrobki. Po prawej stronie: Tomasza Olesnickiego herbu Radwan (syna Jarosława starosty bełzk. i Doroty Bełzeckiej) + 10 Febr. 1622, lat 22 (tablica z brunatnego marmuru z herbami); Floriana Zamojskiego chorążego ziemi chełmsk. (syna Wacława kasztel. lwow. i Zofii Przeczanki) + 26 Junii 1638, lat 27 (tablica z czarnego marmuru); Pawła Piaskowskiego + 15 Novembr. 1613, lat 58 (z czarnego i ugrowego marmuru z ozdobami); Szymona Birkowskiego Fil. i Med. Dra, Prof. Akad. Zamojsk. + przed 3dus Januarii 1622 (tablica z marmuru brunatnego);

Cud. obr.

6go(13)

Po lewej stronie: Dominika Comualis neapolitańczyka, franciszkana
Dra Teol. w Akad. Zamojsk. Profes. + 18 Maji 1605 lat 40 (tablica kamien-
na z popiersiem zakonnika z brodą i wąsami); Pawła Paczyńskiego
(Raczyńskiego?) Jekr. Król. herbu Potkozic + 23 Julii 1626, lat 50 przeżyło
(tablica czarno-marmurowa z herbem); Szymona Simonidesa poety
+ 5 maja 1629 o godz. 9 przed południem, lat 61 postawiony wojewodą przez
Kaspra Scholc (Solcius) Phil. i Med. Dokt. Prof. (tablica z marmuru
czarnego z wierszami wyrzeźbionemi, na filarze tuż przy Kaplicy Prze-
mienienia; — W Kaplicy Przemienienia duża tablica z czarnego mar-
muru na niej napis bronzowy: Hic situs est Joannes Zamoiski
A. D. 1605. Die 8 Junii, i 4 herby brązowe ołtarzowe: Jelita (ojca),
Herbart (matki), Syrokomla (trąba z krzyżem + babki ojca), Bonza
czyli Ciołek (babki matki) pod temi buława hetmańska i pięczęć
Kanclerska. — Piękna chrzcielnica rzeźbiona z wyobrażeniem Chrztu
Świętego. W Skarbcu złota monstrancyja wysadzana kamieniami
z herbem i napisem Zamojskiego podskarbiego w. Kor. Dawniej
cały Kościół był malowany, a nad wchodem wewnątrz był wizerunek
Synodu zamojskiego, lecz to wszystko r. 1825 przy restauracyi zabielono.
Kapitułę Kollegiaty Zamojskiej S. Tomasza fundował Jan Zamoj-
ski Kanclerz za pozwoleniem Klemensa VIII papieża wydanem r. 1594,
i erekcyją oraz dotacyją takowej złożonej z 3 prałatów, 5 Kano-
ników i 3 wikarych spisał d. 5 Lipca 1600. Dziekan infułat miał
wyznaczone wsie: Matizę, Wulkę i Liśki; Kustosz używający
rokiety i mucetu miał wieś Branewkę; Scholastyk używający
także rokiety i mucetu miał wieś Chmielek z przyległościami
Rakówkę i Wolę Chmielecką; Pięciu Kanoników używających
mantoletu i rokiety, byli najczęściej Professorowie Akademii. Ich-
nich było później 8. Dzisiaj składa się Kapituła z 3 prałatów
Dziekana proboszcza zamojskiego, Kustosza proboszcza starozamoj-
skiego, Scholastyka proboszcza krasnobrodzkiego, z 4 kanoników
(proboszczów w Skierbieszowie, Tomaszowie, Metgwi i Józefowie)
oraz 2 wikarych. — Seminarium w Zamościu fundował d. 20 Maja
1640 Tomasz Zamojski zapisawszy na utrzymanie 12 Kleryków wsie
Bziowiec i Kawenczyn (pierwotnie na fundacyją klasztoru Brygitek
we wsi Zdanowie przez Katarzynę z Ostroga Zamojską przeznaczo-
ne, której fundacyi Brygitki nie przyjęły). Później Stefan Zamojski
z żoną Dorotą z Leszczyńskich r. 1663 zapisał na utrzymanie 5 Kle-
ryków i jednego Kapłana w tymże Seminarium 100000 złp. —

Prócz Kollegiaty, istniały dawniej jeszcze inne Kościoły w Zamościu:

Fr. 1587 przez Jana Zamojskiego, odbudowany 1628

a) Kościół i Klasztor Franciszkanów fundowany kosztem Zamojskich i Tarnawskich, z kaplicą Loretańską, która r. 1647 miała w dotacyi wieś Zaborce. Klasztor suprymowano r. 1809, a kościół rozebrany r. 1826 przebudowano na mieszkania prywatne.

b) Kościół i Klasztor Reformatów fund. 1689 Marcin Zamojski ordynat na gruncie darowanym od Tobiasza Żaboklickiego. Suprymowany r. 1805, sprzedany i przerobiony na prywatne domy.

c) Kościół i Klasztor Bonifratrów fundowany r. 1649 przez Antoniego Jaja Swirskiego sufragana chełmsk. pierwotnie w mieście Krasnostawie. Około r. 1633 przeniesiony do Zamościa, (uległ suprezyi w r. 1805, przerobiony na dom zajezdny z sklepami i mieszkaniami.

(z cudownym obrazem P. Marvi, oddanym później Siostrom miłosierdzia)

d) Kościół i Klasztor Sióstr Miłosierdzia (w klasztorze po Franciszkankach) przeniesiony r. 1812 do Szczebrzeszyna. e) Klasztor Franciszkanek suprymowany dawniej. Kościół Ormianów zniesiony i na magazyn Artyllerzi obrócony; sprzęty zaś Kościelne przewiezione do Lwowa. – Rusini mieli tu cerkiew Kiew i klasztor Bazylianów jeszcze przed założeniem Zamościa we wsi Skokówce fundowany, do Zamościa przeniesiony – prócz tego cerkiew parafialną Wniebowzięcia P. Maryi drewnianą sławną z odbytego w niej generalnego Synodu ruskiego unickiego w r. 1720.

Prócz tego istniały jeszcze dawniej w Zamościu dwa Kościołki katolickie dziś zniesione 1) Kościołek S. Katarzyny za murami miasta i za bramą Lubelską przy cmentarzu grzebalnym, wystawiony r. 1714 wraz z Szpitalem przez x. Tomasza Gruszeckiego. R. 1810 zburzony i pod fortyfikacyje zajęty; obraz S. Katarzyny z sukienką srebrną oddano do Kollegiaty. 2) Kaplica S. Krzyża na przedmieściu lwowskim, dziś zniesiona. – Szpitalów było dawniej trzy: 1) przy Klasztorze Franciszkanów; 2) przy Kościołku S. Katarzyny; 3) przy Kaplicy Św. Krzyża. – Akademia założona w Zamościu przez Jana Zamojskiego d. 5 Lipca 1600, r. 1809 zniesiona i na koszary obrócona a w miejsce takowej Stanisław hr. Zamojski Ordynat fundował r. 1810 w Szczebrzeszynie Gimnazyum.

F niegdyś z kościołem parafialnym przed r. 1580.

Wsie: Mokre, Zdanówka z murowaną dziś opuszczoną cerkwią), Lipska, Zniwek, Kalinowice, Wulka, Janowice, Topole, Zarzyce, Biała wola.

W całym dekanacie Zamojskim, Kościołów paraf. 11, Kościołów filialnych 3, Kościół szpitalny 1, Kaplic 9. – Księży świeckich 17, Zakonników 7. – Dusz katolickich 4,200. – Żydów 3,050.

Wiadomości ogólne
o archidyecezyi Gnieznieńskiej.

Założenie i ustanowienie arcybiskupstwa. Religia chrześciańska w Polsce prawdopodobnie już z początkiem X. wieku, jeszcze przed czasem rządów Mieczysława I., rozkrzewiać się poczęła, wprowadzana powoli przez missyonarzy z ościennych zachodnich państw, mianowicie z Niemiec, Czech i Morawy. Wyznawcy Chrystusa rozproszeni wśród pogaństwa, zwykle w ukryciu niemając publicznych kościołów ani też stałych pasterzy, odwiedzani byli przez czasowo przebywających missyonarzy, i w duchownych potrzebach opatrywani. Takowymi missyonarzami, jak się zdaje, byli pierwsi biskupi dyecezyi gnieznieńskiej, poznańskiej, krakowskiej, srodawskiej, lubuskiej, którymi historyczna tradycyja miejscowa katedralnych kościołów szereg swych pasterzy rozpoczyna. Dopiero Mieczysław I. Książę polski pojąwszy r. 965 za żonę Dąbrówkę (córkę Bolesława Księcia czeskiego), nawrócony przez takową do wiary świętej, ogłosił religią chrześciańską za panującą w swojem państwie, zaczął budować i uposażać kościoły, i założył r. 968 biskupstwo polskie w Poznaniu, na którego rządcę papież Jan XIII. biskupa Jordana

wraz z innymi kapłanami z Włoch do Polski wyprawił. (Wincis-
laus anno 968 Jordanum in episcopum Polonicae ordinavit." – Bogu-
phalus ap. Somersberg II. p. 24). Nowe to biskupstwo, które na zachód
aż do granic Miśnii i Brandenburgii, a na wschód głęboko w
Polskę sięgało („Cujus episcopi Posnan. dioecesi omnis haec regio
subjecta est." – Dithmari Chronicon ed. 1807 pag. 32. – „Tota haec provin-
cia unius Posnaniensis episcopi erat parochia." – Chronogr. Saxo ap.
Leibnitz: Accessiones pag. 205) około r. 968 poddane zostało pod
zwierzchność metropolitalną arcybiskupa magdeburskiego –
Gdy za staraniem Jordana pierwszego w Polsce biskupa, jego nas-
tępcy Ungiera i Księcia Mieczysława I. (zwanego także Lambert
† 25 Maja 992) jako też przez apostolskie prace Św. Wojciecha
biskupa pragskiego (r. 996) wiara katolicka rozszerzyła się po ca-
łym kraju, wtenczas Bolesław Chrobry w porozumieniu
z cesarzem Niemieckim Ottonem III, który w r. 1000 do grobu Św.
Wojciecha w Gnieźnie pielgrzymkę odprawił, fundował (r. 999)
cztery nowe biskupstwa w swych krajach, to jest: krakowskie,
kołbergskie czyli kołobrzeskie (późniejsze kamińskie na Po-
morzu), wrocławskie i gnieźnieńskie, z których ostatnie (za
pewnie za potwierdzeniem papieża Sylwestra II. do godności
metropolitalnej wyniósł, nad innemi przełożył i Św. Gaudencyu-
sza czyli Radzima arcybiskupem gnieźnieńskim ustanowił
(Dithmar lib IV. p. 91), który też w Rzymie tegoż samego roku 999 na
tę godność wyświęcony został („Eodem anno Gaudentius frater S. ..
Adalberti ordinatus est episcopus ad titulum Gnezdensis ecclesiae."
Cosmas Prag. lib I. p. 66. – Annales Cracov. ap. Łętowski Katalog Tom IV. –
Mabillon Annal. Benedictin T. IV. p. 130). Archiwum arcybiskupstwa gnieź-
nieńskiego nieposiada przywileju pierwotnej erekcyi; domyślać się
tylko można, iż takowy w czasie zaburzeń krajowych po śmierci Mie-
czysława II. mianowicie w czasie napadu Czechów na Gniezno r. 1039
zaginął: w skutek czego też najdawniejsze kroniki polskie niezgadzają

(Riedel: Cod. dipl. Brandenburg. VIII. p. 96

się z sobą w twierdzeniach o pierwszym fundatorze arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i o roku założenia jego, zostawiając obszerne pole do różnych wątpliwości i wniosków. Najdawniejszym dokumentem dochowanym jest dopiero bulla papieża Innocentego II (dat. Pisis, Idus Julii 1136) potwierdzająca posiadłości arcybiskupstwa (Raczyński: Cod. dipl. Major. Poloniae, pag. 1. Nr. 1).

Władza metropolitalna. Arcybiskup gnieźnieński jako zwierzchnik nad całą prowincyą do metropolii jego należącą, miał prawo dozoru nietylko nad swoją dyecezyją, ale także nad innemi jego metropolii podwładnemi. Miał więc prawo zwoływania Synodów prowincyonalnych, które według dawnych ustaw najprzód co pół roku (Concil. Antioch. cap. XX. – Concil. Aurel. IV. ann. 541, c. 3), w późniejszych czasach co rok (Cap. 2. X. de accusationibus, Jus canon.), a na koniec co trzy lata zwoływane być miały (Concil. Trident. Sess. VI. Cap. 1, et Sess. XXIV. Cap. 2). Synody takowe prowincyonalne gnieźnieńskie odprawiane były aż do połowy XVII wieku; ostatni odbył się w Warszawie d. 8 Listopada 1643 za rządów arcybiskupa Wacława Lubieńskiego. W późniejszym zaś czasie, częścią sposobności, a częścią potrzeby do odprawiania podobnych synodów nie było (Olszowski: De archiepiscopatu Gnesnensi, Cap. I. Art. VI. Nr. 4). Na tych synodach prowincyonalnych nietylko wszyscy biskupi, kapituły katedralne i opaci z dyecezyj do prowincyi gnieźnieńskiej należących osobiście lub przez pełnomocników znajdować się byli powinni, ale też i sąsiedni biskupi krajowi, którzy z pod zwierzchnictwa metropolity gnieźnieńskiego wyjęci a Stolicy apostolskiej bezpośrednio podani byli. Takim był biskup warmiński, który od początku do metropolii rygskiej należał, a po jej upadku przez reformacyją XVI. wieku, Stolicy apostolskiej bezpośrednio poddany, według przepisów Soboru trydenckiego, do gnieźnieńskiej prowincyi, jako najbliższej przyłączony być miał, aby na jej synodach prowincyonalnych, wspólnie z jej biskupami naradzał się w przedmiocie spraw kościelnych.

(Synod. provinc. Gnesn. A. 1621 Cap. IV). – Miał też arcybiskup gnieźnieński jako metropolita prawo odbywania wizyty kanonicznej nie tylko w swojej archidyecezyi, ale i we wszystkich innych dyecezyach do prowincyi metropolitalnej gnieźnieńskiej należących, (Constit. Synod. Metrop. eccl. Gnesn. Lib I. De officio ordinar.), dopóki Sobór trydencki tego prawa na przypadek koniecznej potrzeby nie ograniczył (Concil. Trident. Sess. XXIV. Cap. 3). Tak arcybiskup Jarosław Skotnicki wizytował r. 1369 dyecezyą krakowską; arcybiskup Wojciech Jastrzębiec wizytował r. 1426 wszystkie dyecezye polskie, prócz wrocławskiej; arcybiskup Jan Łaski przedsięwziął w r. 1518 wizytę metropolitalną dyecezyi wileńskiej. – Arcybiskupowi gnieźnieńskiemu jako metropolicie przysługiwało także prawo jurysdykcyi czyli rozpoznawania i sądzenia w drugiej instancyi spraw duchownych ze wszystkich dyecezyi metropolitalnej władzy podległych, które w sądzie właściwego biskupa dyecezalnego już osądzone, a przez apellacyą do sądu metropolitalnego wniesione zostały. Jurysdykcya metropolitalna rozciągała się nawet i na biskupów, jak tego mamy ślady w sprawie zatargów krakowskiego biskupa Kajetana Sołtyka z swoją kapitułą katedralną. – Do władzy metropolitalnej arcybiskupów gnieźnieńskich należało wreszcie prawo zatwierdzania i konsekrowania biskupów dyecezalnych w całej prowincyi metropolitalnej (Concil. Nicaenum I. Can. 4), które to prawo od XV wieku różnemi zastrzeżeniami papieskiemi znacznie uszczuplone, a w końcu ustawami Soboru trydenckiego samej Stolicy Apostolskiej przysądzone zostało (Concil. Trident. Sess. XXIV. Cap. 1).

F. Prawo to przez ustanowienie w Polsce z końcem XV wieku stałej Nuncyatury papieskiej, do której szły apellacye w sprawach kościelnych, znacznego doznało uszczerbku.

Sufraganie metropolitalne. Do jurysdykcyi metropolitalnej arcybiskupa gnieźnieńskiego należały następujące biskupstwa:

1) Biskupstwo krakowskie. Pomimo iż najdawniejsze katalogi biskupów krakowskich, z podań miejscowych spisane, a za nimi historyk Długosz, fundacyą krakowskiego biskupstwa, które nawet od samego początku arcybiskupstwem krakowskim zowią, Księciu Mieczysławowi I. w r. 966 przypisują, i jako pierwszych arcybiskupów krakowskich: Prochora (+986), Prokulfa (+1096) i Lamberta (+1014) wymieniają: zdaje się jednak iż połud-

niowa część Polski, przed r. 963 jeszcze zawojowana przez Czechów,
aż do rzek Styru i Bugu należała do biskupstwa pragskiego
jak świadczy przywilej erekcyjny (przez Ottona I cesarza) tegoż biskupstwa
IV r. 1086, dochowane w Cosmas Chron. op. Script. rer. bohem. I p. 163). W tej
to części biskupi pragscy wypełniali swą jurysdykcyą pasterską,
mianowicie Św. Wojciech biskup wizytując dyecezyą swoją, około r. 984
opowiadał słowo boże w Krakowie. Dopiero Bolesław Chrobry, od-
zyskawszy Kraków (r. 999 od Czechów, ustanowił tamże osobnego biskupa
Poppona, który r. 1000 poddany został pod zwierzchnictwo arcybis-
kupa gnieźnieńskiego (Dytmar lib. IV. pag. 91). Wprawdzie wojewoda
Aron opat tynieckí obrany biskupem krakowskim r. 1046, wyjednał
się z pod jurysdykcyi metropolitalnej, i posłuszeństwo od króla Kazimierza
I. do papieża Benedykta IX. bawiącego na ówczas w Kolonii, wyjed-
nał dla siebie r. 1046 pallium z arcybiskupi, a dla biskupstwa kra-
kowskiego tytuł arcybiskupstwa i metropolii na całą Polskę (Annales
Crac. in edit. gedanen. Martini Galli — Długosz); lecz ta godność ustała
z śmiercią Arona r. 1059. Związek metropolitalny z arcybiskupstwem
gnieźnieńskim trwał nieprzerwanie odtąd aż do końca XVIII. wieku. Dopie-
ro przez utworzenie biskupstwa tarnowskiego r. 1785, z oderwanej
przez Austryją południowej części dyecezyi krakowskiej, i poddanie
takowego pod jurysdykcyją arcybiskupstwa lwowskiego; i przez utwo-
rzenie biskupstwa kieleckiego r. 1805 z północnej części dyece-
zyi krakowskiej, przez Austryą i poddanie takowego pod arcybis-
kupstwo lwowskie (Bullą Pius VII „Inde fessum personarum regia
dignitate fulgentium"... Romae, Idibus Junii 1805); — przez utworze-
nie biskupstwa lubelskiego przez rząd austryjacki, z poddaniem
pod arcybiskupstwo lwowskie (Bullą Pius VII „Quemadmodum
Romanorum Pontificum"... Romae IX Calend. Octobris 1805); — przez
oddanie reszty biskupstwa pozostałego krakowskiego wraz z katedrą
krakowską pod jurysdykcyją arcybiskupa lwowskiego (Bullą Pius
VII polecającą kardynałowi Antoniemu Teodorowi arcybiskupowi mo-
nieckiemu przeprowadzenie nowego urządzenia hierarchii kościelnej

w Galicyi, [illegible] z dnia 19 Sierpnia 1807. — Barberi: Bullarium magnum Tom XIII pag. 204, 42) — został ostatecznie przywrócony wszelki węzeł metropolitalny dyecezyi krakowskiej z arcybiskupstwem gnieźnieńskim.

2) Biskupstwo poznańskie, założone pierwotnie r. 968 przez Mieczysława I. jako biskupstwo polskie, podlegało władzy metropolitalnej arcybiskupa magdeburskiego. Przez utworzenie arcybiskupstwa gnieźnieńskiego r. 999 dyecezya ta znacznego doznała uszczuplenia; pozostała przy niej jednakże część Mazowsza, która jako archidyakonat warszawski blisko do końca XVIII. wieku przy niej przetrwała. Pomimo utworzenia arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, przyczem także nazwę biskupstwa polskiego na poznańskie zmieniono, nieustał jednak związek takowego z metropolią magdeburską. (Nam tota illa provincia unius Posnaniensis episcopi erat parochia et ipsa cum omnibus futuro tempore Jurisdis episcopis, auctoritate primi Ottonis imperatoris et Pontificum Apostolicae Sedis, metropolitano Magdeburgensis Archiepiscopi Jurisdicti subiecta. Hanc igitur tertius Otto, cive utrorumque episcoporum consensu, in quatuor dividens episcopatus, in urbe Gnezen Gaudentium b. Adalberti germanum, conservari archiepiscopum fecit, eique tres alios episcopatus in tribus locis, scilicet Salz Colberg, Cracoviae, Vratislaviae ordinatos subiecit. Sed Posnaniensem episcopum non assentientem priori Matri et Magdeburgensis Archiepiscopi subiectioni reliquit. — Ditmari Chronicon, pag. 92, nota ii. Chronogr. Saxo apud Leibnitz: Accessiones histor. p. 205). Dopiero po śmierci drugiego biskupa poznańskiego Ungera (którego bulla papieska z r. 1136, Dangerius zowie), około r. 1012 biskupi poznańscy poddali się pod władzę arcybiskupów gnieźnieńskich, którą uznawali aż do rozbiorów ostatecznego Polski. Związek ten doznał odmiany w archidyakonacie warszawskim r. 1818 przez utworzenie arcybiskupstwa warszawskiego (w skutek bulli Piusa VII. z d. 30 Czerwca 1818, „Ex imposita nobis...") a w samej dyecezyi poznańskiej r. 1821 przez połączenie takowej z arcy-

biskupstwem gnieznieńskiem (w skutek bulli Piusa VII d. XVII Calend. Augusti 1821 „De salute animarum...")

3) Biskupstwo kujawskie czyli włocławskie, podług Długosza założone r. 968 przez Mieczysława I; podług Kadłubka zaś przez Bolesława I chrobrego (Cujaviensem, quae nunc Vladislaviensis, fundat. Lib II. pag. 644); a podług Bogufała dopiero przez Mieczysława II. Gnuśnego pomiędzy r. 1025 a 1034; miało pierwotną siedzibę w Kruświcy, z kąd dopiero w r. 1159 przez biskupa Arnolda do Włocławka przeniesione zostało. Doznawszy po rozbiorze Polski znacznej odmiany biskupstwo to r. 1821 (w skutek bulli „De salute animarum"...) z pod władzy metropolitalnej gnieznieńskiej uwolnione, pod arcybiskupstwo warszawskie podporządkowano.

4) Biskupstwo płockie. Początek takowego odnosi Długosz również do r. 968 za czasów Mieczysława I.; Bogufał zaś przypisuje fundacyją onegoż Bolesławowi Chrobremu. Najprawdopodobniej (podług Naruszewicza T. I.) założył to biskupstwo r. 1042 Kazimierz I. Odnowiciel po zawojowaniu Mazowsza. Pierwotnie zwane Mazowieckiem, podlegało aż do r. 1821 władzy arcybiskupów gnieźnieńskich, za nim go do nowoutworzonego arcybiskupstwa warszawskiego przyłączono.

5) Biskupstwo wrocławskie, miało być podług Długosza już r. 966 przez Mieczysława I. pierwotnie w Smogorzewie założone, poniej do Ryczyna, a r. 1051 ostatecznie do Wrocławia przeniesione. Jako pierwszych biskupów od r. 966 do r. 1051 wymienia Długosz: Gotfrieda, Urbana, Klemensa, Luciliusa, Leonarda, Tymoteusza i Hieronima. Temu podaniu Długosza sprzeciwia się wyraźnie świadectwo Dytmara (Lib IV. pag. 91), który pisze, iż dopiero Bolesław Chrobry biskupstwo w Wrocławiu r. 1000 założył i pierwszego wrocławskiego biskupa Jana pod władzę metropolitalną arcybiskupa gnieźnieńskiego poddał. Biskupi wrocławscy wyświęcani zwykle dawniej od arcybiskupów gnieźnieńskich, składali tymże przysięgę posłuszeństwa (jak to r. 1447 d. 22 Października przy ~~[illegible]~~ konsekracyi swojego Wrocławiu biskupa Piotr Nowak uczynił) i aż do r. 1643 sami lub przez delegatów swych zasiadali w synodach prowincyonalnych polskich.

Wprawdzie robił cesarz Karol IV. starania u papieża Klemensa VI aby biskupa wrocławskiego Przecława z Pogorzeli, uwolnić z pod władzy arcybiskupa gnieźnieńskiego; lecz przeszkodził temu Kazimierz wielki król polski i sama kapituła wrocławska. O'toż samo kusił się także r. 1562 cesarz Ferdynand I. u papieża Piusa IV nadaremnie (jak świadczy protestacyja króla Zygmunta Augusta - w Theinera Monumenta Pol. II. p. 645). Synody prowincyonalne z r. 1621, 1634 i 1643 (na którym był także delegat biskupa wrocławskiego) nazywają biskupstwo wrocławskie jeszcze sufraganią gnieźnieńskiej metropolii. Dopiero od r. 1655 ustał związek metropolitalny; biskupi wrocławscy odnosili się samowolnie do Rzymu; aż wreszcie r. 1821 (Bullą: De salute animarum) biskupstwo wrocławskie kanonicznie z pod władzy arcybiskupa gnieźnieńskiego uchylone i jako exymowane Stolicy apostolskiej w Rzymie wprost poddane zostało.

6) Biskupstwo kamińskie na Pomorzu, którego początek Długosz także do r. 966 i do czasów Mieczysława I. odnosi, zostało również dopiero r. 1000 (według świadectwa Dytmara) przez Bolesława chrobrego pierwotnie w Kołobrzegu, gdzie były warzelnie soli, fundowane, przyczem biskup kołobrzeski Reinbern (episcopus Salsae Cholbergensis) pod władzę arcybiskupa gnieźnieński podporządkowany został. Biskupstwo to jednakże wkrótce ze śmiercią pierwszego pasterza (+1015) upadło. Wznowił go dopiero około r. 1121 Otto biskup bamberski, założywszy katedrę w Wolinie czyli Jalinie. Papież Innocenty II r. 1140 (II. Idus Octobris — Dieger Cod. dipl. Nr. 1) potwierdził toż biskupstwo i na nim biskupa Alberta, którego zowie biskupem Pomorskim (Pomeranorum episcopus). Kazimierz I. książe pomorski około r. 1176 przeniósł katedrę do miasta (pomorskiego) Kamienia: otrzymawszy potwierdzenie tegoż przez Klemensa III. papieża r. 1188 (VI. Idus Martii). Biskupstwo kamińskie podlegało arcybiskupom gnieźnieńskim, co i bulla papieża Jana XXII. z r. 1317 (Voigt: Cod. dipl. Prus. T. II. p. 101) orzekła. Jednakże wkrótce tenże papież Jan XXII. r. 1322 na prośbę książąt pomorskich, uwolnił biskupa

papieża Innocentego III z r. 1207 (Theiner: Monumenta Slav. Meridionalium I. p. 6; Gryczewski: Theil: Diplomata II p. 1035) oraz druga

kamińskiego Konrada III z pod władzy metropolitalnej gnieźnieńskiej. Po śmierci ostatniego biskupa kamińskiego Erazma Manteuffel (+27 Stycznia 1544), gdy następcy jego nominaci: Bartłomiej Schwa-wen (1548) i Marcin Wejher (1552) otwarcie Luteranizm przyjęli, biskupstwo kamińskie ~~XX~~ ruprymowali Książęta pomorscy.

7) Biskupstwo lubuskie, podług wątpliwego podania Długosza założone już r. 966 przez Mieczysława I., który pierwszego biskupa Jaxyta miał tu osadzić. Najprawdopodobniej jednak zostawiał to biskupstwo Bolesław Chrobry około r. 1003 po zawojowaniu owej krainy, i poddał go pod władzę metropolitalną gnieźnieńską. Pisarze niemieccy, mianowicie Wohlbrück J. W. (Geschichte des ehemaligen Bisthums Lebus. Berlin 1829–1832) przypisują założenie biskupstwa lubuskiego dopiero Cesarzowi Henrykowi II. w r. 1013, i jako pierwszego w dziejach znanego biskupa lubuskiego, dopiero r. 1065 wymieniają. Biskupi lubuscy, konsekrowani od arcybiskupów gnieźnieńskich, zasiadali także na synodach prowincyonalnych polskich i aż do r. 1375 wykonywali też swą jurysdykcyję na Rusi. Biskupi Piotr II. z Burgsdorfu chciał się wprawdzie wystamać z pod władzy metropolitalnej arcybiskupa gnieźnieńskiego, jednak Sobor bazylejski r. 1439 zatwierdził na nowo podległość. (Wohlbrück II., str. 188). Biskupstwo lubuskie r. 1557 po przyjęciu Luteranizmu przez ostatniego biskupa Joachima Fryderyka margrabi brandeburskiego, zostało ruprymowane.

8) Biskupstwo chełmińskie. Początek takowego Długosz również Mieczysławowi I r. 966 przypisuje i jako pierwszego biskupa oktawiana wymienia, po którym r. 1070 Marcina, a r. 1180 Hippolita wspomina, poczem też biskupstwo przez pogańskich Prusaków zniszczone być miało. Zresztą pewno, iż do nawrócenia pogan w Krainie chełmińskiej leżącej na pograniczu Pomorza, Mazowsza i Prus, i która w części do dyecezyi płockiej należała, na początku XIII w. najwięcej się zasłużyli Konnicy misyonarze Cystersi przyczynili. Kościoły katolickie w tej nowo nawróconej prowincyi oddał pierwotnie papież Innocenty III. (bullą: Lauterani II nonas Septembris 1211) pod zarząd archidyecezyi gnieźnieńskiej. Dopiero r. 1214 Konrad Książe mazowiecki założył w Chełmnie biskupstwo per-

wolnie pruskiem nazwane i takowe Krystynowi opatowi Cyster-
sów w Oliwie powierzył (Voigt Cod. dipl. Prus. I. 7), przyczem Gedeon biskup płocki
praw swych biskupich na korzyść nowej dyecezyi ustąpił (Watte-
rich J. M.: Die Gründung des deutschen Ordenstaates in Preussen. Leip-
zig 1857, str. 234). Dla obrony swej dyecezyi utworzył Krystyan biskup
pruski wraz z Konradem Księciem mazowieckim, najprzód r. 1228 Za-
kon rycerski Braci Dobrzyńskich (Militia Christi), a r. 1230 wezwał
dla zajęcia Prus Zakon Krzyżaków niemieckich. Legat papieski
Wilhelm z biskup Modeny zesłany przez Innocentego III. do Prus dla urzą-
dzenia hierarchicznego, podzielił r. 1243 kraje zajęte przez Krzyżaków na 4 dye-
cezje: Warmijską, Pomezańską, Sambijską i Chełmińską, które poddał
pod władzę nowomianowanego Alberta Sauerbeer arcybiskupa pruskie-
go, a poprzeniesieniu takowego na nowe arcybiskupstwo liwońskie
w Rydze r. 1251, oddał temuż papież Alexander IV d. 31 Marca 1255
jurysdykcyją nad temi 4 biskupstwami pruskiemi, przez co zwią-
zek dyecezyi pruskiej czyli chełmińskiej z Arcybiskupstwem gnieź-
nieńskim przerwany został (Theiner: Vet. monum. Pol. I. p. 61). Wpraw-
dzie czynił r. 1296 Jakób Świnka arcybiskup gnieźnieński kroki
w Rzymie o przywrócenie dyecezyi chełmińskiej pod jurysdykcyją
metropolii gnieźnieńskiej: atoli dopiero po zawarciu pokoju z Krzyża-
kami w Toruniu d. 19 Października 1466, potwierdzonego przez Stoli-
cę Apostolską, dyecezya chełmińska pod zależność arcybiskupa
gnieźnieńskiego powróciła. Pomimo iż biskupi chełmińscy Jan Ko-
nopacki (r. 1509) napominany przez Zygmunta I. r. 1513, aby się nie usu-
wał z pod supremacyi arcybiskupa gnieźnieńskiego; Jan Danty-
szek (r. 1533) i Tydeman Giesa (1547) uznawali zwierzchnictwo arcy-
biskupstwa rygskiego (Jacobson: Die Metropolitanverbindung Rigás
mit den Bisthümern Preussens, w Illgen's Zeitschrift für die his-
torische Theologie. Bd. VI. H. II, str. 178. — Relacye Nuncyuszów o Polsce
1864. I str. 196); pomimo iż Wilhelm arcybiskup rygski r. 1547 protes-
tował przeciw rozszerzeniom arcybiskupa gnieźnieńskiego: jednakże dopie-
ro od r. 1566 w którym arcybiskupstwo rygskie upadło, biskupi chełmiń-

[i nastąpnie r. 1362
Jarosław Skotnicki
arcyb. gnieźn.

ry stale i nieprzerwanie uznawali się sufraganami metropolii gnieźnieńskiej, który to stosunek nawet bulla Papieża VII. z d. 16 Lipca 1821 („De salute animarum") potwierdziła, tak iż biskupstwo chełmińskie dzisiaj jeszcze jedyną pozostałą sufraganią arcybiskupstwa tworzy.

9) Biskupstwo wileńskie założone r. 1387 przez Władysława Jagiełłę – równie jak

10) Biskupstwo żmudzkie czyli miedzickie, założone r. 1417 przez Aleksandra Witolda Wielkiego Xięcia Lit. – przetrwały w zależności od metropolii gnieźnieńskiej aż do r. 1798, w którym to roku po trzecim rozbiorze Polski, przez Papieża Piusa VI bullą z d. 15 Grudnia 1798 („Maximis undique pressi doloribus") z pod władzy arcybiskupstwa gnieźnieńskiego uwolnione i pod moc metropolity arcybiskupa mohylewskiego poddane zostały.

11) Biskupstwo wendeńskie w Inflantach r. 1582 przez Króla Stefana Batorego założone, uchwałą Synodu prowincyonalnego w Piotrkowie r. 1621 odbytego, a przez Grzegorza XV. r. 1623 potwierdzonego poddane zostało pod władzę metropolitalną gnieźnieńską. R. 1688 przybrało to biskupstwo nazwę inflantskiego. Po upadku kraju część tej dyecezyi (tak zwane Inflanty polskie) wcielono do arcybiskupstwa mohylewskiego utworzonego r. 1784; część zaś drugą (tak zwaną Kurlandyją z Piltynem) połączono r. 1795 z dyecezyą żmudzką. Samą nazwę biskupstwa inflantskiego r. 1798 Rząd rosyjski zuprzymował.

12) Biskupstwo smoleńskie założone przez Zygmunta III. r. 1613, a r. 1638 poddane pod władzę metropolitalną gnieźnieńską, utraciło r. 1667 zawojowane przez Rossią, cały prawie swój obszar. Przez zabór reszty 4 parafii w r. 1772, pozostało to biskupstwo jako tytularne aż do r. 1805.

Do niektórych z tych biskupstw, a nawet do samego arcybiskupstwa gnieźnieńskiego rościli sobie w XII wieku prawo sufraganii arcybiskupi

magdeburscy, [illegible] a to na mocy bulli erekcyjnej arcy-
biskupstwa a[illegible] magdeburskiego przez Jana XII.
papieża r. 962 (Indict[illegible] quinta) wydanej. Wszelakoż w przy-
wileju z tegoż czasu [illegible] Hattona arcybiskupstwa moguntskiego
w którym nowe arcybiskupstwo magdeburskie z pod swej władzy
wypuszcza, wyznacza tenże Hatto metropolii magdeburskiej jako
sufraganije tylko dyecezyje: Merseburg, Brandenburg i Havelberg
(Schilling K: Antiquitates archiepiscopatus Magdeburgensis. Jenae
1684 pag. 86). Dopiero w zapisie z r. 984 wymienione są dyecezyje:
Zeitz (Citizi), Meissen (Misni), Merseburg, Brandeburg, Havel-
berg, Poznań (Poznani – Jordan episcopus Poznanensis) jako sufra-
ganie Adelberta arcybiskupa magdeburskiego (Riedel: Cod. dipl.
Brandenburgen. VIII p. 96). Dopiero r. 1133 Norbert arcybiskup magde-
burski zaskarżył biskupow polskich iż się z pod władzy jego usuwają:
wskutek czego papież Innocenty II. bullą z d. 8 Stycznia (Laterani
II Nonas Junii 1133) biskupstwa: szczecińskie, lubuskie, pomorskie,
poznańskie, gnieznieńskie, krakowskie, wrocławskie, kruświckie,
mazowieckie i włocławskie (Quorum videlicet episcopatuum nomina
haec sunt: Inter Albiam et Oderam, Stetin et Lubus; ultra Oderam vero
Pomerana, Loztnan, Gnezen, Craco, Wartizlav, Cruciwiz, Masovia et
Lodilaensis") metropolii magdeburskiej przypisał (Hasselbach und
Kosegarten: Cod. dipl. Pomeraniae). Wszelakoż ta zależność nietrwała
trwała: albowiem już r. 1207 papież Innocenty III (Romae, Nonis Ja-
nuarii 1207) napomina biskupa pomorskiego (Kamińskiego), który
się z pod władzy arcybiskupa gnieznieńskiego chciał wyłamać, aby
pod takową powrócił, wspominając także o innych sufraganach arcy-
biskupstwa gnieznieńskiego. (Bréquigny et Du Theil: Diplomata II. p. 1026
et 1037.)

Biskupstwa: Łuckie (Lucorienses et Brestenses, dawniej Vlodi-
mirienses), Przemyskie (Praemisliensis), Chełmskie (Chelmensis),
Kijowskie (Kioviensis), Kamienieckie (Camenecensis – na Podolu),
oraz Biskupstwo Bakońskie (Bacovienses, dawniej Ceretensis
na Wołoszczyźnie, należały jako Sufraganie pod Arcybiskupst-
wo Lwowskie (Leopoliensis). – Biskupstwo zaś Warmińskie (Varmien-
sis) w Prusiech najprzod jurysdykcyi arcybiskupa ryzgskiego podległe,

za czasów biskupa warmińskiego Jana I przed r. 1354 jako wyjęte z pod jurysdykcji (exemptus) bezpośrednio pod zwierzchność Stolicy Apostolskiej w Rzymie poddane zostało. Chociaż Biskupi ci nie należeli do metropolii gnieźnieńskiej, wszelakoż na mocy Uchwał Soboru Trydenckiego (Sess. 24) oraz Ustaw Synodu prowincyonalnego Piotrkowskiego z r. 1621, obowiązani byli znajdować się na Synodach prowincyonalnych przez Arcybiskupów Gnieźnieńskich zwoływanych.

Prawa i przywileje Arcybiskupów Gnieźnieńskich.

Oprócz praw wspólnych wszystkim biskupom dyecezalnym i arcybiskupom, Arcybiskup gnieźnieński jako metropolita, posiadał jeszcze niektóre godności i przywileje z biegiem czasów nabyte, jakoto: a) Tytuł Prymasa Królestwa Polskiego. Lubo od najdawniejszych czasów Arcybiskupi Gnieźnieńscy, jako najwyższe po Królu dostojeństwo piastujący, de facto byli w posiadaniu praw prymasowskich; po założeniu jednak drugiego w Polsce Arcybiskupstwa Lwowskiego (r. 1375), zwłaszcza gdy Jan Rzeszowski arcybiskup lwowski bez zezwolenia metropolity gnieźnieńskiego koronował jako królową polską Elżbietę Pilecką trzecią żonę Władysława Jagiełły, okazała się potrzeba określenia hierarchicznego stosunku między gnieźnieńskim a lwowskim arcybiskupem. I tego też powodu Mikołaj Trąba arcybiskup gnieźnieński wyjednał r. 1416 dla siebie i dla swych następców, na Soborze Konstanzyjskim tytuł Prymasa (Długos. Lib. XI. 382). Na mocy tej godności Arcybiskup Gnieźnieński po śmierci Króla pełnił urząd Namiestnika Królewskiego, ogłaszał bezkrólewie, wzywał na sejm konwokacyjny, obwieszczał nowoobranego Króla, zastępował takowego wszelkie nieobecności w kraju i pierwsze w Senacie miejsce zasiadał. Do niego także należał obowiązek koronowania Króla i Królowej, co Król Kazimierz Jagiellończyk osobnym przywilejem danym r. 1451 (feria 5a infra Octavas Pentecostes) na sejmie piotrkowskim potwierdził (Błozowski: De archiepiscopatu Gnesnensi Cap. III. art. 18). Do tytułu: Prymas Królestwa Polskiego, zaczął Wacław Leszczyński arcybiskup gnieźn. od d. 28 Grudnia 1668, dodawać: i Wielkiego Księstwa Litewskiego, a to z powodu iż Jerzy Białozor biskup wileński zaczął sobie przywłaszczać tytuł Prymasa litewskiego: o co do odpowie-

*) Władysław Jagiełło w przywileju danym w Łagowie feria 3a post diem b. Valentini 1411 już arcybiskupa Mikołaja Trąba tytułuje Namiestnikiem „Vicarius Regni nostri Poloniae generalis." (Błozowski Cap. IV. art. 14)

działności przed Sąd metropolitalny gnieźnieński pociągnięty i do zaniechania tego niezwykłego tytułu zmuszony został. Tytułu tego używali Arcybiskupi gnieźnieńscy aż do upadku kraju, poczem Rząd pruski zakazał go używać Ignacemu Krasickiemu arcybiskupowi gnieźnieńskiemu (Siemieński suffraganeus: Ecclesia metropolitana Gnesnensis 1814 Mysł. pag. 65). Dopiero papież Pius VII (bullą: Romae d. 6 Octobris 1818) Franciszkowi Skarbek Malczewskiemu nowo prekonizowanemu (IV Idus Martii 1818) arcybiskupowi warszawskiemu i jego następcom przywrócił tytuł Prymasa Królestwa Polskiego*) wraz z prawem używania pastorały (Bzovius: Magnum Bullarium Romanum. Romae 1852 Tom XV. pag. 127). — b) Tytuł Urodzonego Posła papieskiego (Legatus natus). Większa część pisarzy polskich mylnie utrzymuje, iż r. 1215 Henryk Kietlicz arcybiskup gnieźnieński, tytuł ten dla siebie i następców swoich wyjednał na Soborze Lateraneńskim. Wprawdzie r. 1214 we Wrześniu otrzymał tenże Henryk Kietlicz dla siebie tytuł „Legatus Sedis Apostolicae", jednakże ściągał to się to tylko do urządzenia Kościoła w nowo nawróconych Prusach, a nawet papież Honoriusz III przez Breve z d. 11 Maja (V. Idus Maii) 1219 z powodu choroby uwolnił tegoż Henryka Kietlicza od obowiązków Legata apostolskiego w Prusiech (Theiner: Vetera monumenta Polon. I. p. 9 Nr. 19). Następny Henryka Kietlicza nie używali już tego tytułu, aż dopiero Jan Łaski arcybiskup gnieźnieński sprawując poselstwo do Rzymu na Concilium Lateraneńskie od Króla Zygmunta I, otrzymał na wzór arcybiskupów kantuarzyjskich w Anglii od papieża Leona X (Romae, V. Idus Julii 1515) dla siebie i swoich następców Arcybiskupów Gnieźnieńskich tytuł: Legatus natus, wraz z potwierdzeniem godności prymasowskiej. (Olszowski: De Archiepiscopatu Gneson. Cap. II. Art. 1. §. 4). Na mocy tej bulli rozsądzali arcybiskupi gnieźnieńscy sprawy duchowne z całego Królestwa Polskiego nie tylko na drodze sądowej przez apellacyje, ale też w drodze administracyjnej przez zażalenie czyli przez rekurs do nich wywołane. Władza ta arcybiskupów gnieźnieńskich doznała znacznego uszczerbku przez zaprowadzenie w r. 1556 w Polsce stałej Nuncyatury apostolskiej (której pierwszym stałym Nuncyuszem został Alojzy Lippomano biskup weroneński) do której szły apellacyje od sądów biskupich i arcybiskupich. Jednakże po odjeździe Nuncyusza, aż do przybycia

*) Zaprzestał go używać Choromański, tytułując się tylko metropolitą.

nowego, rozsądzali Arcybiskupi gnieźnieńscy jako Legaci, sprawy w Nuncyaturze rozpoczęte. Arcybiskupi: Jan Wężyk po odjeździe nuncyusza Sancta-Croce, Maciej Lubieński po odjeździe nuncyusza Philonardi, Andrzej Olszowski po odjeździe nuncyusza Bonvisio, załatwiali sprawy nuncyaturskie, i pozostawionym Internuncyuszom sądzić nie dopuszczali (n. p. po wyjeździe nuncyusza Bellarecotti internuncyuszowi Karolowi Sarteschi, oraz po wyjeździe nuncyuszów: Franc. Nerli i Andr. Sanctacroce). Nawet po ustaniu Sądów nuncyaturskich (w r. 1793), już za czasów Księstwa Warszawskiego sądził jeszcze arcybiskup Ignacy Raczyński jako Legatus natus w trzeciej instancyi sprawę należytą Wiktora Szotdrskiego. — c) Tytuł Pierwszego Księdza Polskiego (Princeps primus). Pierwszy Kazimierz Wielki król polski w przywileju danym r. 1360 (feria VI-ta post dominicam Reminiscere, Posnaniae) arcybiskupowi Janowi Skotnickiemu, w przedmiocie granic, Powtórnie znowu w przywileju danym w Sampolnie (dominica Oculi) 1360 potwierdzającym kupno wsi Schadowo, tenże Król zowie arcybiskupa Jarosława: „Princeps noster carissimus". A nawet dawniej bo r. 1358 (w przywileju danym w Opatowie w niedzielę po oktawie Narodzenia N. P. Maryi 1358 potwierdzającym zamianę dóbr Gizyce i Tandowo na wieś Trzcinsko Kassow) tenże Król tytułuje Jarosława: „Princeps noster dilectus." Pomimo tak wiarogodnych dokumentów żaden z następców Jarosława Skotnickiego nie używał tytułu Księcego; z czegoby wypadał wniosek iż Kazimierz wielki albo z grzeczności (Kurtoazyi) albo też chcąc oznaczyć godność prymasowską w Królewstwie, ten tytuł Jarosławowi Skotnickiemu nadawał. Dopiero w 200 lat później Jakób Uchański arcybiskup r. 1569 pierwszy zaczął używać tego tytułu, którego jego następcy aż do r. 1794 nieopuszczali. — Król Fryderyk Wilhelm patentem swym (w Berlinie d. 23 Kwietnia 1795) nadał Ignacemu hr. de Bieberstein Krasickiemu arcybiskupowi gnieźnieńskiemu i jego następcom tytuł Księcy („verleihen demselben und dem dasigen Erzbischthum, für uns und unsere Nachfolger am Königreich zu ewigen Zeiten „den Fürstlichen Titel und Würde"). Wszelaki minister pruski (Altenstein nawet dwukrotnie) oświadczył r. 1822 Tymoteuszowi Gorzeńskiemu arcybisk. gnieźn. iż Król pruski zniósł ten tytuł Księcy, który jeszcze Ignacy Raczyński piastował. Toż samo odpowiedział sam Król pruski Fryderyk Wilhelm rescryptem gabinetowym (w Berlinie d. 7 maja 1829) arcybiskupowi Teofilowi Wolickiemu upominającemu się

• tytuł Książęcy dla arcybiskupów. — d) Prawo używania krzyża (Crux gestatoria) który na mocy pozwolenia Innocentego II papieża, arcybiskupowi Henrykowi Kietliczowi r. 1207 (Secundo Idus Januarii, Romae) oraz pozwolenia Grzegorza IX papieża, arcybiskupowi Pelce czyli Fulkonowi r. 1238 (Secundo Nonas Junii, Laterani), przed arcybiskupem gnieźnieńskim noszony był przez Kanonika (crucifer) na publicznych uroczystościach. Prawo to na zasadzie powszechnej ustawy papieża Klemensa V. na Soborze wiedeńskim wydanej, rozciągnione było do wszystkich arcybiskupów (Clem. V. Tit. 7 C. 2.); wszelakoż arcybiskupi gnieźnieńscy na zasadzie godności Legati nati, mogli go nawet w przytomności Legatów papieskich lub Kardynałów używać. Oprócz krzyża niósł także marszałek dworu arcybiskupiego (zwykle jeden z niższych kasztelanów senatorskiego stanu) przed arcybiskupem gnieźnieńskim w uroczystym pochodzie laskę marszałkowską. — e) Prawo noszenia palliusza jako oznaki władzy metropolitalnej arcybiskupiej, które to prawo przez papieża Paschalisa II r. 1102 arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Bolarianowi I nadane (Baronius: Annales ad a. 1102) i ostatecznie przez Sobor trydencki (Sess. XXIV Cap. 1) do wszystkich arcybiskupów rozciągnięte zostało. — f) Prawo używania w ubiorze koloru purpurowego, które r. 1741 dla siebie tylko arcybiskup Krzysztof Szembek z Rzymu otrzymał, a które następnie arcybiskup Adam Komorowski od papieża Benedykta XIV r. 1749 (X Calend. Octobr. Romae*) dla swych następców wyjednał („habitum rubri seu purpurei coloris ... nempe collare, rubbanam, cingulum, mantolletam, mozzettam, caligas, birretum, berrettam ..... excepto tamen pileo rubri seu purpurei coloris") na wzór Kardynałów rzymskich. Mimo tego jednakże arcybiskupowi Leonowi Przyłuskiemu r. 1854 i 1862, wzbroniono w Rzymie używać koloru purpurowego, tak iż musiał przestać na fioletowym. Dopiero arcybiskup Mieczysław Ledóchowski zaczął znowu używać purpurowej barwy. — g) Prawo bicia monety własnej w mieście Żninie lub w Kasztelanii Łędzkiej nadane arcybiskupowi Jakubowi II herbu Świnka przez Księcia Piastkopolskiego Przemysława II przywilejem r. 1284 (Kalendis Augusti, in Plokina) potwierdzonym przez Króla Zygmunta Augusta r. 1564. — h) Tytuł (Kanonika urodzonego płockiego otrzymali arcybiskupi gnieźnieńscy wraz z przyłączeniem obwodu łowickiego, po zdjęciu wyklęcia rzuconego r. 1240 na Konrada Księcia mazowieckiego, z powodu zabicia x. Jana Czapli Kanonika scholastyka płockiego.

*) Bulla ta drukowana w Bzjdecki Flor: Vita Mathiae Lubieński arcyep. Gnesn. Calissii 1752, str. 178, i w Rzepnicki: Vitae praesulum I p. 199.

Uposażenie Arcybiskupstwa Gnieznieńskiego.

Zaraz w początkach pierwsi Monarchowie Polscy hojnem uposażeniem obdarzali Arcybiskupstwo. Świadczy o tem najdawniejszy dokument katedry gnieznieńskiej, to jest bulla Innocentego II papieża dana w Pizie d. 7 Lipca (Bonis Julii, Indictione XIV) r. 1136, w której przy potwierdzeniu na czasy wieczyste, wyliczone są wszystkie dobra i dziesięciny w owczas do arcybiskupstwa gnieznieńskiego należące (Raczyński: Codex dipl. Majoris Poloniae, pag. 1 Nr. 1 – Lelewel: Polska wieków średnich, str. 124). Według tego dokumentu posiadał wtedy kościół metropolitalny gnieźnieński: Dziesięciny z dóbr leżących w kasztelaniach: Gniezno, Ostrow (na jeziorze Lednicy), Lekno, Nakło (aż po rzekę Płitnicę), Lend, Kalisz, Czestram (Chezram), Ruda, Sieradz, Spicimierz, Małogoszcz, Rozpsza, Łęczyca, Wolborz, Żarnowiec (Sarnov), Skrzynno, Treblewice (?), Radlice (?), jako też różne daniny z miodu, żelaza, karczem, skór kunich i liśich, z ról w miastach i na traktach onym przyległych, oraz daniny z dóbr kasztelanii czyli zamku Milicz do dyecezyi wrocławskiej należących; Dobra ziemskie z osadnikami czyli włościanami, mianowicie w okolicy czyli prowincyi Znin: Grochowiska, Biskupin (Stari biscupici), Czaple (Scaple lub Saple), Żerniki, Podolin (Lotulino), Opole (?), Strzelce (Villa Sagittariorum), Dochanów, Gorzyce (Gorice lub Borice), Derzkorzystew, Rybitwy (Villa Piscatorum), Wrzosy (Vrutz), Wilczkowo (Vilchecow), Białożewin (Balovezici), Lesnica (Lesthiz), Chomętowo, Sielec (Silche), Zendowo (Sodovo), Dobrylewo, Szczepice (Zuepovici), Łysinin, Skarbienice; – w okolicy Gnieznieńskiej: Kębłowo (Keblovo), Dębnica Radowita, Łyszczyn, Wetnica (Villa super flumen Una); – w okolicy Kalisza: Rajsko, Swędrnia (villa servi Dola super Zwandri aquam apellata Hllme t.j. Hno), Sowina (Sovici), Laszkow (Lachovici), Sieroszewice (Uzurovici), Malanow (Malonovici), Strzelce (? Stralici lub Bralici), Domaniow (Domanevici), Wysolentyn (?) nad rzeką Błoboczką (super aquam Bloboc), Dębsko, Goszczanow (Gostonovici lub Costonovici); – w okolicy Sieradza: Sędziejewice (Zandeievici), Parzno, Klutki (Cluckici), Kobierzycko, Gembice (Gambiza lub Bambiza), Jarocice (Jarotici), Wronice (Wranina); – w okolicy Spicimierza: Jankowice (Janovici), Tądow, Smolsko, Przykuna, Turkowice, Turek (Turkoviste), Uniejow, Charchow (Karchovo), Boiskowice (Milostovici – może Wilos-

Tawie), Kaszow (Cazovo), Klonow; — w okolicy Krakowa: Babice z warzelnią soli (sal archiepiscopi Babiza), Jurkow (Jurevii), Dankow, Konieczno (Conechevo), Tyrno (?), Chrostlino (?), Krolewice, Srzeniawa, Rudno nad Przeginią (super Pregini Rudnici); — w Kujawach: Chełmce (Cholm), Konary, Bachorce (Bachora), Dąbie (Loddambia), Jermanowo (Hermanovo), Drwalewo; — w różnych okolicach Polski: Miłodat (cum villa - moje Wólka Miłkowska), Ziemięcin (Zambatino quae fuit Daugeri episcopi t.j. d. Ungeri biskupa poznańskiego), Suliszewice nad rzeczką Lienią (Sulostovo super fluvium Lena), Ner rzeczka między Turem i Chełmnem (Ner inter Tulm et Cholm cum castoribus), Wanina ze wsiami pod zamkiem Sandomierzem, zamek Solec (Solice), Zwersow, pod Bytomiem z górnikami kopiącemi srebro i 2 karczmami, Dołok pod Sremem, Bralin (Brwilno ?) z winnicami i 2 wsiami z których jedna do płockiej, druga do włocławskiej kasztelanii należała, Chrząstow nad rzeczką Pilicą (Chrustow usque in Vislam, juxta fluvium Pelza); — opactwo N. P. Maryi w zamku Łęczyckim z 100 podanymi i 4 jeziorami Przedecz (Pretche), Chotel (Chotle), Bezdeze i Brdowo (Brdów); — wsie nad rzeczką Gąsawską: Rydlewo (Rilevo), Podgorzyn (Podgorino), Sieprawice (Zuepraviti), Łysinin (Lizinino), Stare Biskupice, Zagorzyce (Zagorii), Chomiąża (Chomesa), Pniewy (Lnevo); Głowy (Glovotino); — wsie: Żlno (Zlne); — wielu poddanych trudniących się chowem koni (agazones), bednarstwem (lagenarii), ratajstwem (rustici), cieślistwem (carpenarii), służbą wojenną (milites); — wreszcie Łowicz obszerne dobra, z wsiami, osadnikami, polowaniem i całą jurysdykcyą świecką. — Dobra Łowickie z zamkiem i miastem Łowiczem i licznemi wsiami zagrabili później książęta mazowieccy arcybiskupom gnieźnieńskim; dopiero Konrad książe mazowiecki, chcąc załagodzić zabójstwo na x. Janie Czapli scholastyku płockim popełnione oraz uzyskać zdjęcie z siebie klątwy kościelnej, r. 1240 oddał na powrót te dobra arcybiskupom gnieźnieńskim pod warunkiem aby każdy arcybiskup gnieźnieński był zarazem kanonikiem płockim i aby książęcu mazowieckiemu z nich co roku grzywnę złota opłacał (Długosz, lib. VI. 666). Książe mazowiecki Ziemowit Trojdenowicz zrzekł się ostatecznie na korzyść Jarosława z Bogoryi Skotnickiego arcybiskupa gnieźnieńskiego, prawa do dóbr łowickich przywilejem danym w Skierniewicach d. 17 maja 1359, wymówiwszy sobie tylko odstąpienie wsi Miedniewic, opłacanie co roku jednej grzywny złota czyli 12 grzywien groszy (po 48 na grzywnę), i pozwolenie dla siebie polowania na tury w lasach łowickich (excepta duntaxat bubali vulgariter Ture venatione"). Od płacenia grzywny złota uwolnił dopiero król

Kaźmierz Jagiellończyk r. 1463 (w Środę po Św. Agnieszce). Przywilej Ziemowita Trojdenowicza z r. 1359 wymienia wszystkie wsie, z których się wtedy Łowickie państwo czyli obwód (districtus) leżący w Mazowszu, składał, jakoto: Zamek i miasto Łowicz z mytem, wsie: Malissicze (Małszyce), Duplice dwoje, Kassslowo, Zlakow, Czyrzewo dwoje, Roosdzicze, Koczerzewo, Lypnicza, Gezorko, Blandowo, Syrzniky, Laguzewo, Boczkowicze, Popowo, Szabostowo dwoje, Campyna, Lathoky, Kanszicze, Syrzchowo, Sampki, Koszowo, Samicze, Lamathna, Dambą, Squirzyowicze, Mokra, Syrakowo, Stachlewo, Bobrowniki, Lippa, Wyslawowo, Janowicze, Bednary, Zelkowicze, Rethszycze, Jaczochowo, Slonkowo, Lagow, Catholmo, Lyskowicze, Kalinicze, Pezonow, Stronowicze, Domaniewicze, Skarssathcowicze, Lyssckowicze, Chroslino, Myskowicze, Bochynicze, Ostrow, Gregory, Ptholicze, Zielastowo, Dombkowicze, Brathkowicze, Makow, Kranczycze, Dambrowicze, Blone, Godzyonow, Plyczwya, Cawieczyno, Drzewcze, Chlebowo, Bobrowa, Lyppce, Lubycn, Slupp, Modla, Przybysthycze, Gzow, Janislawicze, Kethoul, Borislaw, Jarossowa, Lnyszczyno, Mnychowycze, Skoczyklodi, Jassyona, Wyssokowicze, Langonycze, Zlotka, Gluchowo, Wylochnywicze, Byalynino, Pyaski nad Wisłą, dwa łany w Radzyniu, Ostrow nad Pilicą (super Pylleram), Podgorzycze, Wolya, Przeloth. Przytym uwalnia Kazie Książe wszystkich osadników w tych wsiach od jurysdykcyi Książęcej, od podatków, danin i ciężarów (mianowicie podworowe, proradne, rep), od daniny wołowej, krowiej, swinskiej, owczej, połciowej (perna); od ciężaru stan, nastana, poyasth, narzas, przewod, podwodnya, godne, przewori, obrasne, od kwaterunku łowców i poziarzy, od stróży, od sokołów i transportowania takowych, od karmienia koni i psów gończych, od budowy i naprawy i straży zamkowej, kopania rowow i odwyrawy wojennej. Polowanie na jelenie, sarny, dziki, łanie, niedźwiedzie, bobry, zające, lisy ma należeć do arcybiskupa, polowanie zaś na tury do książęcia; do arcybiskupa ma należeć łakie łowienie wszelkich ptaków, jastrzębi, kroguleów, sokołów oraz rybołowstwo. — Do tych pierwiastkowych dóbr i dziesięcin arcybiskupstwa gnieznieńskiego przybywały z czasem inne ziemskie posiadłości częścią przez darowizny, częścią przez kupno, częścią zaś przez zamiany. Tak r. 1236 Władysław Odonicz Książę wielkopolski nadał wieś Grzegorzew z całą okolicą. R. 1237 (VII Calend. Januarii) Świętopełk Książę pomorski nadał wsie Kruszyn (Crusevo), Mochle i Orle.

R. 1241 (XIV Calend. Octobr. Datum intro muros Lysdrae Lomazow albo Lomazow) Konrad Książe Krakowski nadał wieś Ostrowsko pod Uniejowem, którą nabył od Budysława syna Strzeszkona. – R. 1252 (XIII Calend. Febr. in Gnesna) Przemysław Książe Wielkopolski nadał wieś Ostrowite przynależące do nabytą od hrab. Ostrobora w zamian za wsie Piotrowo i Łagiewniki. – R. 1282 Eufrozyna wdowa Kazimierzu Księciu Kujawskim (VI Calend. Novembr. in Lanciția) nadała wieś Ujma mniejsza w Kujawach nabytą od Mściwoja Księcia pomorskiego. – R. 1284 (VI Idus Januarii, in Rogozno) Przemysław II Książe polski darował wieś Lola nowo nad jeziorem Powidzkiem. – R. 1284 Jakub arcybiskup gnieźnieński nabył wsie Wieczyn i Pietrzyków od Sycata i Wierzbięty synów hrabiego Wierzbięty, w zamian za wieś arcybiskupią Mniewo. – R. 1284 tenże Jakub arcybiskup otrzymał w darze od hrabiego Berwolda Łowczego kaliskiego wieś Chełm. – R. 1288 Jakób Świnka arcybiskup gnieźnieński nabył wieś Zabartowo od Gerarda opata Klasztoru Cystersów w Lendzie w zamian za odstąpione dziesięciny. – R. 1290 tenże Jakób Świnka Kupił wsie Gruzno i Kozielek (Kozlek cum vinea et pomariis) za 300 grzywien srebra monety toruńskiej od Mestwina II Księcia pomorskiego. – R. 1290 (in vam Epiphaniae apud Kalisz) Przemysław II wielkopolski, Władysławkowie jaworscy i Kazimierz Łęczyccy Książęta zapisali arcybiskupom gnieźnieńskim 300 grzywien srebrnych rocznego czynszu z dochodów Żupy wieliczkiej (in Zuppa majori). – R. 1319. (XV Calend. Martii in Radzieiewo) Janisław II arcybiskup kupił za 20 grzywien monety toruńskiej wieś Szczytniki od Stefana dziedzica dóbr Kopaszyna. – R. 1321 tenże Janisław II arcybiskup nabył wsie Dobrowo i Dzierzewo od Bertolda opata Klasztoru Cystersów w Pyzdrze w zamian za odstąpione dziesięciny w Kasztelanii nakielskiej. – R. 1326 tenże Janisław II arcybiskup nabył wieś Kwieciszewo pod miastem tegoż nazwiska położoną od Wojsława proboszcza Klasztoru Kanoników regularnych Premonstratenskich w Trzemesznie, w zamian za wieś arcybiskupią Wełna. – R. 1347 Jarosław Bogorya Skotnicki arcybiskup nabył jezioro gnieźnieńskie Jeleń i Księży młyn na rzece Wełnie, jakoteż wieś i zamek Spiegmierz, Wielkowyże pod Uniejowem i Kokanin pod Kaliszem od króla Kazmierza Wielkiego w zamian za ustąpione wsie Przetkowice, Zarowo w ziemi łęczyckiej i Manice pod Sieradzem. – R. 1352 (fer. 5ª post dem S. Viti et Modesti Cracoviae) Kazmierz wielki król. pol. arcybiskupom gnieźnieńskim zapisał rocznego czynszu 100 grzywien groszy praskich z dochodów Żup solnych w Wieliczce i Bochni za zabrane na potrzeby Kraju z skarbca Katedry gnieźnieńskiej złote krzyże, obrazy, kielichy i perły

w wartości 2000 grzywien srebrnych. – R. 1360 Jarosław Bogorya Skotnicki kupił za 60 grzywien groszy praskich wieś Szadowo w ziemi sieradzkiej od Bethki żony Jarogniewa z Sarnowa, oraz wieś Borowo (między Opatowem, Piotkinią i Solcem leżącą) [illegible] od dziedziców tejże. – R. 1420 Mikołaj Trąba arcybiskup nabył zamek Wenecyą z wsią Moszczyczewo od Mikołaja z Wawrzynowa w zamian za wieś Biskupice w obwodzie radziejowskim. – R. 1424 Wojciech Jastrzębiec arcybiskup gnieźnieński otrzymał od króla Władysława Jagiełły 20 włók (mansos) lasu zwanego Mokow, na których założono wieś Mokow (później Wojciechowice i Odrowąż zwaną) – Liczba wymienionych powyżej dóbr z osad przez darowizny, kupna lub zamiany nabytych pomnażała się nowemi wsiami i folwarkami na pustych obszarach i wykarczowanych borach zakładanemi. Drazwy tych posiadłości równie jak pierwiastkowych nadań, ulegały z czasem różnym odmianom i dla tego położenie wielu z nich niemoże teraz być wyśledzone. – Wszystkie dobra przeznaczone pierwotnie na wspólne utrzymanie kościoła arcybiskupa i kapituły metropolitalnej, przed r. 1235 podzielone zostały na dwie części, z których pierwszą (obejmującą 2/3 wszystkich dóbr) arcybiskup dla siebie zatrzymał, a drugą (1/3 wszystkich dóbr) kapitule przeznaczył z obowiązkiem aby z nich trzecią trzecią część kosztów utrzymania kościoła opędzała, do których arcybiskup dwie trzecie był obowiązany (który to stosunek utrzymywania kościołów katedralnych zatwierdziły później Synody polskie dla wszystkich dyecezyi. Constit. Synod. Lib. III.). Od tych corocznych składek na reparacyą kościoła katedralnego uwolnił arcybiskup Stanisław Karnkowski następców swoich, odstąpiwszy Kapitule r. 1591 za przyjęcie całego ciężaru na siebie, miasto Kwieciszewo, wieś Goryszewo i roczny czynsz 100 grzywien z Żup wieliczkich pobierany. – Jak obszerne były dobra metropolii gnieźnieńskiej w XIV wieku, widać z przywileju króla Kazimierza Wielkiego, danego r. 1357 (in Octava Cinerum, Cracoviae) na prośbę Jarosława z Bogoryi Skotnickiego arcybiskupa gnieźnieńskiego, (Olszowski: de Archiepiscopatu Gnesn. 1708. Cap. IV. art. 14) w którym tenże król następujące posiadłości arcybiskupie wymienia: Oprócz gruntów i łanów około miasta Gniezna, wsie: Kandzierzyno, Kibiczany, Sczytniki, Marcerzyno, Slawno, Ostrowsko, Cralonie, Lubcza, Kuieciszow miasto, Goreszowo, Sedlimowieze; – w obwodzie Znińskim:

Żnin miasto, wsie Sarbinowo, Biskupino, Czaple, Janczewo, Goryce, Gulcewo, Dochinowo, Sulinowo, Rybitwy, Bezkorzystew, Dobrylewo, Chomatowo, Wilczowo, Urzuty, Murzyno, Gora, Balonezno (Białożewin), Pnewo, Luthczowo, przed Pakością Podgorzyno, Rylewo, Skarbienice; — w obwodzie Nakielskim: Wawryscowo, Błoczyce, Ceretkwica i wieś Konotoppa Kościoła nakielskiego; — w ziemi Kaliskiej: Opatow, Zduny, Trojanowo, dwa Godzieszowo, Glowczyno, Woikowo, Solec, Franzowo, Liscowice, Zythowice, Kokanino, Skne, a z drugiej strony rzeki Prosny Noskowo, Biskupice, pod Robotkiem Biskupice zwane Smotki, Bukowonica, Swanthowice, Gizyce, Biskupice zwane Kotlowo, Sonina; — w ziemi Wieluńskiej: Sencza, Radwiewice, Liszowici, dwie posiadłości we wsi Królewskiej Bobrownikach, Kamona, Kadlub, Gana, Brzoza, Zalancz, Widrzyno; — w Kasztelanii Lędzkiej: Czarnkowo, Grzegorzowo miasto, Belezowo, Skowelice, Boguszynawoda, Rzuchowo, Cisowe, Grambczowo z drugiej strony Warty; — w ziemi Kujawskiej: dwie Uyna, Biskupice pod Radzieiowem, Smogorzewo, dwa jeziora zwane Chotle i Bedzdze leżące pomiędzy wsiami Chotle i Komorowo; — w ziemi Dobrzyńskiej: Kulino; — w ziemi Łęczyckiej: Chotnica, Tomino, Podgorzyce, Michowice, Worakowo, Piantek miasto, Lubinicza, Mancolice, Zdony, Bankowo, Gizice, Slonewo (które to wsie stanowią jedną wieś Bankowo), Wiskwitnica, Lanzniki, Symonowice, Marzyce, Struginice, Verzenowice, Gawrony z wsią przyległą Sulcowo, Sanczczowo, Lanka, Czeczerino, Peczowo, Chelm, Sobotka, Trzicoszy, Slupcza, Koczane, Rudolcowo, Soleza mała, Guczowo, dwie posiadłości we wsi szlacheckiej Topola, Krzepocino, Parundzice, cztery posiadłości w Zdunach, Prusimowice, Swarna, trzy posiadłości we wsi Leczna wielka, cztery posiadłości w Woźnikach, dwie posiadłości w Gambicach, Wrzosowice, Solec z przyległą wsią zwaną Praze, posiadłość zwana Dulowo pomiędzy wsiami Blone i Dambe, trzy posiadłości we wsi Wysokie, jedna posiadłość pomiędzy wsiami Milonice i Liczki, Jankowo, Miroslawice, Solziechcowo, połowę Cieschowa, Sosnka, Chrzanstow, Dobrogostowice, Grambinice, Grabiszewo; — w ziemi Sieradzkiej: miasta Uniejow z wsią Kościelna wieś, Ostrowska wola, Czymana, Sbiluczice, Brzeskowo, Velenno, Kobelniki, Ubistawe,

Nemeslow z wsią Lubiszczowo, Popowo, Kaichowo, Zarowo, Borysowice, w Marzeninie części posiadłości kanclerstwa gnieznieńskiego, Sandzieiowice, Luczezow, Parzno, Srzesowo, Crostowo, Drodzino, Lotrukozy, Kluki, Ressotarzewo, Rzansa, Mantoniscza, Okradzi-szowo, Rzuiewici z wolą zwaną Czrowiech, Golczowice, Grocholice, a z drugiej strony rzeki Warty Spicimierz, Welozyce, Smolsko, Brzykuna, Korytkowo, Rogow, Kowalicz, Turkowice, Turek miasto z dwoma wsiami, Seucze z rolami w Muchino, Dobrowo, Boszczonowice, części fundowa (Tądowa), Dusniki, Kokoszki, Braczowo, Jaroczyce, Onecki; — w ziemi Krakowskiej: Biskupice pod Wiechowem z wsią przyległą Ligota, Prussy pod Krakowem, Chroszczyna koło Kościelca; — w ziemi Sandomirskiej: Kurzelow miasto z folwarkiem zwanym Modrzew, Gosczanczyn z kuźnicą żelaza (fabrica ferri) Szub zwaną, Wzleca, Dankow, Konieczna, Czerzo, Krolewiczka pod Wiślicą; — w ziemi Mazowieckiej: posiadłości obwodu Łowickiego; — prócz tego dziesięcina z ceł w miastach królewskich: Kalisz, Łęczyca, Piotrkow, Sieradz, Małogoszcz, Chęciny, Spicimierz, Skrzynno, Chocieszow. — W tymże przywileju wymienia także król Kazmierz osobno posiadłości Kapituły Gnieznieńskiej następujące: Dekanowice, dwa Piszczyno, Szczawino, Braczesewo, Mnichowo, Paulowo, Kampel, Zydowo, Waliszewo, Laszczewo, Popkowo, Biskupice, Jezerzca, Marzanino, Gozdowo, Xiążno, Baranowo, Opatowo, Czernelino wielkie i małe, Sutowo, Wolostowo, Smeczyscza, trzy posiadłości w Mączniskach, Lubrza, Goszczyszyno, Budzistawe, Stawomierz, Woinczyno, Szczepanowo, dwa Larlino, Berlino, Polanowo, Ostrowice, Slotkowo, Skarbimirzyce, Kaiowo, Mostkuacze, Tropeschino, Woiczyce, Ostrow, Slup, Skwolno, Papowo, Papiezy czyli Kupidlowo, Gosram, wieś świętników (stróżów kościoła katedralnego) Komorowo, Jezerza, Crzynka, Koczyce, Mokrzko, Dussno, Galanzowo, Malanowo pod Turkiem, cztery posiadłości w Rozdzcach w ziemi łęczyckiej i jedna posiadłość we wsi Domanowo.

Przy końcu XVIII. wieku posiadał arcybiskup gnieźnieński następujące dobra: A) Dobra Księstwo Łowickie składające: 1) Klucz Łowicki w województwie rawskiem w ziemi gostynińskiej: Miasto i folwark Łowicz z wsiami Małszyce, Świrycz, Golenska, Świerzniki, Łaguszew, Klewków; folwark Karsznicki z wsiami Karsznice, Skowroda, Duplice wielkie; folwark Niedźwiedzki z wsiami Niedźwiada, Duplice małe, Maszki, Bieszpusza. 2) Klucz Skierniewski w województwie rawskiem: Miasto Skierniewice z wsią Skierniewską i folwarkiem; folwarki Korabski, Topolski, Stachlewski; wsie: Wola Makowska, Sierakowice, Miedniewice, Łanice, Makow, Godzianow, Kawęczyn, Zapady, Pływia, Mokra, Stachlew. 3) Klucz Mnichowski w województwie rawskiem: folwarki w Mnichowicach, Liśnie, Białynii, Głuchowie; wsie: Mnichowice, Wysokienice, Jasień, Janisławice, Skoczykłody, Borysław, Wilochie-wice, Głuchow, Liśno, Białynin, Byszki. 4) Partykularz Stupski w województwie rawskiem: folwarki Stupia, Grzów, Drzewce, Lipce, Mszadła. 5) Partykularz Jasień: folwarki Jasień, Zacyrulki. 6) Klucz Chrościński w ziemi sochaczewskiej: folwarki w Chrościnie, Łamice, Skrzebieszowie; wsie: Chroślin, Domaniewice, Lisiewice, Mystkowice, Roguzno, Skaradki, Bochen; Jamno, Dąbkowice, Krępa, Guźnica; Skrzebieszow, Stroniewice. 7) Klucz Kąmpiński w ziemi gostynińskiej: folwark Kąmpinski z wsiami: Kąmpina, Zabostow wielki, Zabostow mały, Latoski, Gągolin, Sromów, Rożyce, Ziąbki; folwark Karnków z wsią: Wicie; folwark Błędnow ze wsią; folwark Bednary z wsiami: Bednary, Korabka, Kocierzow i Sierzchow. 8) Klucz Zduński w województwie łęczyckiem, powiecie orłowskim: folwarki i wsie: Zduny, Szymanowice, Jackowice, Dzęgno, Mawrzyce, Święce, Szczudłow, Stolice, Złotków Kościelny, Rudki, Wierzbowice, Strugienice, Bąkow, Bogurya, Urzyce, Wyskienica, Złotków borowy, Łaźniki. 9) Klucz Łyszkowski w województwie rawskiem, ziemi sochaczewskiej: folwark Łyszkowicki z wsiami Łyszkowice, Kuczkow, Zakulin, Rzeczyca, Wrzecko, Łagow, Bobrowa, Wola Drzewiecka, Retniewice, Kalenice; folwark Seligowski z wsiami: Seligów, Jaworów. 10) Partykularz Placeński w ziemi sochaczewskiej: folwark Placencya; wsie: Placencya, Bobrowniki, Bełchów. B) Dobra w innych częściach Polski położone: 1) Klucz Uniejowski w województwie sieradzkiem: miasto Uniejów;

folwarki w Kościelnicy, Zielenin, Wielenińce, Ubysławice, Niemysłowice, Przykowice; wsie: Kościelnica, Ostrowsko, Kawęczyn, Wielenin, Lichnia-
na, Kobylniki, Swoszowa, Niemysłow, Lubiszewica, Krzyże Młyny, Wólka,
Spiciniec, Sztop, Smulsko, Boleszyn, Przykona. 2) Klucz Opatowski
w województwie kaliskiem: miasto Opatówek; folwarki w Opatówku i w
Cieni; wsie: Trojanowo, Borowo, Sielce, Trzebowo, Warszewo, Michałów,
Trkusów, Piskupice Smolane, Piskupice Zabarzerne, Piskupice Sza-
lone, Pukownica Godziesze wielkie, Godziesze małe, Czempisz, Jelnie, Cra-
czew, Wojków, Cienia, Zduny, Porwity, Noskow. 3) Klucz Szczytnicki czyli
Gnieznieński w województwie gnieznieńskiem: folwarki Szczytnicki, Kę-
dzierzyński i Raszewski; wsie: Szczytniki, Kendzierzyno, Raszewo,
Wola, Wierzbiczany, Zielenica, Ostrowite. 4) Klucz Żniński w woje-
wództwie gnieznieńskiem: folwarki: Miącierski, Jaroszewski, Janczewski,
i Górzycki; wsie: Miącierzyn, Lubiecz, Cotoń, Jaroszewo, Duchonowo,
Sarbinowo, Sulinowo, Piskupino, Gogotkowo, Gerzyce, Janczewo. 5) Klucz
Grzegorzewski w województwie łęczyckiem: miasto Grzegorzów; folwar-
ki w Grzegorzewie, Boguszyńcu, Smarzewie i Rdułtowie; wsie: Bogu-
szyniec, Kleczewo, Chojny, Skobielice, Przybyłowo, Pieczewo, Kobele,
Smarzewo, Rdułtów, Wola Stupecka, Kolzawa. 6) Klucz Turkowski
w województwie sieradzkiem: miasto Turek; folwarki w Turku i Turko-
wicach; wsie: Turkowice, Kowale, Grzybki, Malanów, Ciszew, Sadowo.
7) Klucz Klucki w powiecie piotrkowskim: miasto Grocholice; fol-
warki: Klucki i Sendziejowski; wsie: Klucki, Rozdzin, Parzno, Sobki,
Gotkowice, Restarzew, Żagliny, Sendziejowice, Luciejow. 8) Klucz Kurze-
lowski w województwie sandomierskiem, powiecie radomskim: miasto
Kurzelow; folwarki w Kurzelowie i Konieczne; wsie: Dankow, Sylpia,
Międzyleśce, Kościecin, Kemparów, Motyczno i Konieczno. — Nad to
w województwie krakowskiem pod Krakowem wsie: Prusy i Piskupice.
9) Klucz Piątkowski w województwie łęczyckiem: miasto Piątek; folwark
w Mąkolicach; wsie Mąkolice i Wola Mąkolska. 10) Klucz Tumski w
województwie łęczyckiem: folwarki w Krzepocinie, w Tomie i w Solcy; wsie: Tom,
Podgorzyce, Dobrogosty, Solca, Krzepocin, Mroziewice, Paradzice. 11) Partyku-
larz Chełmski w województwie łęczyckiem: folwarki: Chełmno, Dobrowo, Sobótka,
Dzuchow. 12) Partykularz Goszczoński w powiecie sandockim: folwarki w Goszczowo-
wie, w Grzybkach i w Kokoszkach; wsie Goszczonow, Grzybki, Proboszczowice, Brzezawy, Kokoszki. —

Wszystkie te dobra arcybiskupstwa gnieznieńskiego składające się z 9 miast 72 folwarków, 203 wsi, wraz z obszernemi borami i innemi przynależytościami zabrał rząd pruski r. 1796 na skarb swój na mocy reskryptu gabinetowego Króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II danego w Berlinie 28 lipca 1796 (Declaration wegen Einziehung und künftiger Verwaltung der geistlichen Güter, ingleichen der Starosteien und anderer Königlicher Güter in Südpreussen und der von der ehemaligen Republik Polen sowohl im Jahre 1793 als auch neuerlich acquirirten Provinzen). To rządowe postanowienie za naradą ówczesnego Prymasa Hozjusza czyli raczej jego ziomy wydane, sprzeciwiające się wyraźnie Artykułowi V. Traktatu między Rzeczpospolitą Polską i Królem Prus: kim, w Grodnie dnia 25 Września 1793 zawartego (Martens: Recueil des principaux traités, Tom. I p. 353 – Comte D'Angeberg: Recueil des traités concernant la Pologne. Paris 1862, pag. 346) którym zawarowane zostało duchowieństwu posiadanie dóbr do nich należących, odarto kościół katolicki z jego posagu nadanego mu niegdyś przez Książąt i Królów polskich, arcybiskupów gnieźnieńskich i innych dobroczyńców na wieczne czasy. Lubo król w swym reskrypcie powiada, iż nie myśli się targnąć na majątek duchowny, tylko chcąc przez ten zabór zaprowadzić lepsze gospodarstwo w tychże dobrach, obiecuje po wyjściu pośrodkowaniu dochodu ~~przeciągnąć~~ i potrąceniu wydatków i podatków oddawać resztę duchowieństwu: wyznaczono arcybiskupowi gnieźnieńskiemu stałą kompetencyą, wynoszącą 30 procentu z dochodu dóbr arcybiskupich na niską bardzo stopę obliczonego, ~~wyjątkowanego~~; resztę zaś tegoż dochodu 70 procentu wypuszczą przeznaczono do kassy rządowej, mianowicie na kontrybucyę i inne publiczne podatki 50% na koszta administracyi dóbr 10%, na prowizye od wydanych kapitałów w celu amelioracyi dóbr 5%, na nadzwyczajne wydatki 5% (Ob. Instruction für die Kriegs- und Domainen-Kammern vom 10 September 1796 – Materialien zur Geschichte polnischer Landestheile unter preuss. Verwaltung. Leipzig 1861 pag. 87). Według tych zasad obliczona kompetencya arcybiskupia wynosiła 30000 talarów i taką też arcybiskup Krasicki, a po nim Raczyński pobierał. Gdy po utracie Prus południowych r. 1806, i po rozwiązaniu Księstwa Warszawskiego a utworzeniu Wielkiego Księstwa Poznańskiego r. 1815 z nauczonej części Archidyecezyi Gnieźnieńskiej do Kongresowego Królestwa Polskiego odpadła, postarał się Rząd Pruski w Rzymie, iż bullą: De salute animarum z r. 1821, iż pozostałą część archidyecezyi gnieźnieńskiej połączono z dyecezyą poznańską i pod zarząd jednego arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego oddano, któremu tylko 12000 talarów rocznej kompetencyi na dochodach lasów Królewskich opartej; przez co Skarb rządowy pruski nie tylko 18000 talarów rocznie z kompetencyi arcybiskupa zyskał, ale nadto całą kompetencyą biskupa poznańskiego dla siebie oszczędził. Tak zniżona kompetencya arcybis-

kupia, miała być wolną od wszelkich ciężarów, na które przy zaborze dóbr arcybiskupich 70% wyprowadkowanych dochodów odtrącono; mimo tego jednak r. 1851 zmieszono kompetencyją tę o 360 talarów a to w skutek podciągnięcia arcybiskupa pod powszechną ustawę podatku dochodowego po trzy od sta obliczonego.

Kapituła metropolitalna gnieźnieńska. O początkach i składzie Kapituły o jej prawach, ustawach i przywilejach w najdawniejszych czasach, żadnych bliższych szczegółów nie posiadamy. Zdaje się iż równocześnie z założeniem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego powstała także i Kapituła metropolitalna stanowiąca senat arcybiskupa: albowiem Stefan Damalewicz (Series archiepisc. Gnesn. 1649, pag. 70) pisze, iż już następca św. Gaudencyusza czyli Radzyna, arcybiskup Hipolit około r. 1006–1027 wydał ustawę względem pozycia i obowiązków kanoników gnieźnieńskich, którzy po jego śmierci na mocy tychże ustaw obrali arcybiskupem Bossutę Polaka. Z przywileju Wojciecha Jastrzębca arcybiskupa z d. 27 Kwietnia 1428 tyczącego się urządzenia duchowieństwa metropolitalnego, dowiadujemy się iż wtedy Kapituła metropolitalna gnieźnieńska składała się z 7 prelatur i 24 kanoników, która to liczba aż do r. 1810 przetrwała. Z początku tak jak w innych Kapitułach prawdopodobnie i kanonicy gnieźnieńscy wspólne co do mieszkania i stołu, wspólne z arcybiskupem swoim prowadzili życie, nieposiadając dóbr oddzielnych. To wspólne życie utrzymywało się tylko prawdopodobnie do XIII wieku, bo już od r. 1235 są piśmienne dowody, iż Kapituła posiadała wtedy oddzielne od dóbr arcybiskupich włości, któremi sama rozporządzała. Tak r. 1235 (in dominica Invocavit IV Calendas Martii, in Gnezdna) Kapituła gnieźnieńska odstępuje sąd (pomerium) pod górą zamkową w Gnieźnie Księciu Władysławowi Odonicziowi w zamian za wieś Gorką; r. 1253 (in Poznan) zamienia Kapituła wieś swą Thymmienik Księciu Przemysławowi za wsie Dębnica, Goworowice Konarskie i Waliszewo. Posiadłości kapitulne w XIV wieku wymienia Kazimierz Wielki w konfirmacyjnym przywileju dóbr metropolii gnieźnieńskiej r. 1357 (in Octava Pineruum, Cracoviae). Z dochodów dóbr tych i dziesięcin płaciła Kapituła trzecią część na repara-

cyją i wydatki Kościoła metropolitalnego, a resztę obracała na inne fundacyjne cele i na utrzymanie Kanoników. W Końcu XIII wieku gdy wspólność stołu Kapitulnego ustała, mieli prałaci i Kanonicy [illegible] pewne wsie i dziesięciny na swoje utrzymanie wyznaczone, które fundusszowemi czyli prebendalnemi nazywano; prócz tego zatrzymała sobie Kapituła na opędzenie wspólnych potrzeb, na wynagrodzenie za kolejne odprawianie obowiązków Kościelnych (hebdomada) i codzienne na nich bywanie (praesentia), niektóre dobra i dziesięciny, które oddawała podług starszeństwa (senium) pod zarząd Kanonikom przy Katedrze zamieszkującym, pod warunkiem aby z nich pewne daniny w naturze lub pieniądzach, jako czynsz dzierżawny co roku opłacano. Wsie takie zwano prestymonialnemi (Praestimonia albo stołowemi (villae mensae Capituli), ponieważ dzierżawcy takowych różnych przedmiotów dla stołu Kanoników jako to: mąki, chleba, jedzi it.p. dla stołu Kanoników dostarczać musieli. – Akta Kapitulne (Liber I Decretorum Capituli Gnesn. fol. 61 verso) pod r. 1416 wyliczają następne wsie kapitulne z roczną opłatą według ówczesnej na grzywny obliczoną: Baranowo 3 grzyw., Biskupice 16 gr., Braciszewo 3 gr., Budzisław 6 gr., Czyrnelino wielkie 12 gr., Czyrnelino małe 14 gr., Gorka 16 gr., Goscieszyno 16 gr., Jezierce 3½ gr., Kajewo 16 gr., Kampiel 5 gr., Książno 6 gr., Lubiza 10 gr., Marzenino 20 gr., Markwar 12 gr., Niestronno z Drebnem i z młynem Betki 16 gr., Oldrzychowo z Korytkowem 8 gr., Opatowo 7 gr., Ostrowite 16 gr., Parczewo 2 gr. Parlino wielkie 30 gr., Parlino małe i Zberlino 12 gr. Pawłowa dwa 12 gr., Piszczyno 14 gr., Polanowo 10 gr., Popkowice 6 gr., Przykuty 2½ grzyw., Sczawino 1 gr., Szczepankowa dwa 40 gr., Sławomierz 7 gr., Słotkowo 22 gr., Snieciska 17 gr., Sutowo 4 gr., Waliszewo 15 gr., Włostowo 6 gr., Wojnowo 18 gr., Wojczyce 5 gr., Żydowo 16 gr., Ostrow 5 gr.. – W późniejszych czasach przerzucono niektóre z dóbr wymienionych na inne cele Kościelne lub Kapitulne i zarządzano takowemi przez prokuratora Kapitulnego lub też wypuszczano je na kilkoletnią dzierżawę. – Przy zaborze dóbr Kościelnych

na Skarb pruski d. 28 Lipca 1796 było tylko 20 wsi prestymonialnych Kapituły gnieznieńskiej z których do r. 1810 następującą Kompetencyją rządową Kapituła pobierała: Baranowo 548 złp., Biskupice 786 złp., Czerlein 1286 złp., Czerleinek 1116 złp., Kąpiel 521 złp., Korytkowo 552 złp., Lubcze 611 złp., Marzenino 1088 złp., Opatowko i Gorka 948 złp., Ostrowite Kapitulne 1838 złp., Pawłowo 728 złp., Polanowo 593 złp., Potrzejewo 521 złp., Pyszczynek i Oborka 723 złp., Sławomierz 753 złp., Sniecińska 958 złp., Waliszewo 716 złp., Włostowo i Przykuta 737 złp., Złotkowo 1066 złp., Żydowko 964 złp. – Prelatury czyli godności Kapituły metropolitalnej gnieznieńskiej były następujące: 1) Proboszcz (Praepositus) pierwszy prałat w Polsce, prezydujący w Kapitule i mający niegdyś w uposażeniu wsie funduszowe Skalmierzyce, Gozdowo, Młuchowo i folwark Dalki, należał do patronatu Królewskiego. Ta jedyna od r. 1821 pozostawiona prelatura gnieźnieńska, należy teraz do wolnej Kollacyi papieża, który kandydatowi przez Króla pruskiego nominowanemu a przez arcybiskupa zaleconemu, prowizyą udziela. – 2) Dziekan (Decanus) dozorujący kościół i utrzymujący porządek w odprawianiu nabożeństwa, Kollacyi arcybiskupiej, uposażony był wsiami funduszowemi: Dziekanowice, Pyszczyn, folwarkiem Dziekanka i częścią wsi Gałęzewo. – 3) Archidyakon (Archidiaconus) mający dozor nad obyczajami i posłuszeństwem duchowieństwa, obierany przez arcybiskupa z pomiędzy Kandydatów przez Kapitułę przedstawionych. Do tej prelatury należały tylko dziesięciny w r. 1789 na 2222 złp. oszacowane; z tą prelaturą też: Jundi Radomsko. – 4) Kantor (Primicerius) dozorujący porządku w śpiewie Kościelnym, patronatu Królewskiego, uposażony był wsią Włostowo różnemi dziesięciami i Kompozytą zbożową (maldratae) z miasta Słupcy. – 5) Scholastyk (Scholasticus) mający dozór nad szkołą Katedralną i nauczycielami, Kollacyi arcybiskupiej miał w uposażeniu wieś Opieczki i dziesięcinę z wsi Dąbrowo. – 6) Kustosz (Custos) dozorujący skarbiec i zakrystyą Katedralną, Kollacyi arcybiskupiej, uposażony był wsiami: Słupia, Komorowo i Duszno. – 7) Kanclerz

(Cancellarius) mający w swej pieczy archivum kapitulne, miał w posagu wieś Marzenin w ziemi sieradzkiej. Za mocą przywileju arcybiskupa Jana Łaskiego prelatura ta należała z kolei do kollacyi arcybiskupiej i do patronatu familii Korabitów. — Kanonikaty mające swą nazwę od wsi fundusowych czyli prebendalnych, których w Kapitule metropolitalnej liczono 24, były następujące: a) Kollacyi arcybiskupiej: 1) Fundi Buzenin, 2) Gałęzewo, 3) Jeziorzany z probostwem infułackiem w Kamieniu, 4) Kobiele, 5) Klecko z probostwem infułackiem Kolegiaty w Łasku, 6) Kołaty, 7) Leśniewo, 8) Mieścisko, 9) Obłączkowo, 10) Pławno czyli Sobiekursko, 11) Sarb, 12) Sępolno, 13) Sieradz, 14) Szynczyce, 15) Węglewo, 16) Trląg, 17) Wójniki, 18) Żydowko. — b) Patronatu kapitulnego: 19) Fundi Chwałkowo i Zamosie należący do Kanonika Doktora Teologii i Kaznodziei; 20) Łopienno i Wiewiec należący do drugiego Kanonika Doktora Teologii i Kaznodziei, 21) Strzałkowo należący do Sufragana gnieźnieńskiego, którego z trzech podanych przez Kapitułę Kandydatów arcybiskup nominował i do potwierdzenia papieżowi przedstawiał (od r. 1512). — c) Patronatu Królewskiego: 22) Fundi Czerniejewo, 23) Wiewiorowo — 24) Ostatni Kanonikat nieobsadzany, zwany Ślepy (Coecus) nie miał stałego uposażenia podług ordynacyi arcybiskupa Jana Łaskiego z r. 1512; tylko dochody takowego szły z codziennych dystrybucyj kanonicznych, i te przeznaczone były na pomniejsze reparacyje katedry i na drobne rozdatki kapitulne. (Libr. Decret. Cap. Gneon. III. fol. 87). — Arcybiskup Wojciech Jastrzębiec urządzając niższe duchowieństwo katedralne d. 27 Kwietnia 1428 postanowił, aby z powyższej liczby kanonij przeznaczono dwie prebendy na utrzymanie Kanonika Doktora Teologii i Kanonika Doktora Praw (Privil. Capit. Gnesn. Lib. I. fol. 184). Gdy jednakże trudno było wynaleźć Doktorów na te posady, Papież Pius II d. 11 Stycznia 1460 rozporządził, aby zamiast Doktorów nadawano te posady jednemu Licencyatowi Prawa Kanonicznego i drugiemu Bakałarzowi Teologii (Theiner. Mon. II. p. 135).

Oprócz tych dwóch Kanonij doktoralnych, ustanowił arcybiskup Piotr Gamrat d. 31 Października 1543 jeszcze trzecią dla Doktora Medycyny, a to na mocy zezwolenia Pawła III z dnia 16 Październ. 1543 w liczbie powyższych 24 prebend się mieszczącą (Bb. Rocznik Tow. przyjac. nauk. pozn. 1860 pag. 305). Stosownie do ustawy sejmowej piotrkowskiej króla Jana Alberta z r. 1496 kanonikiem katedralnym w archidyecezyi gnieźnieńskiej i podległych tejże metropolii biskupstwach, mógł tylko być krajowiec szlachcic z rodu. Ustawę tę na prośbę króla Zygmunta I. potwierdził papież Leon X. r. 1515. (Pridie Calendas Augusti, Romae) pozwoliwszy, aby w każdej kapitule katedralnej tylko 4 osób nie szlacheckiego pochodzenia mogło posiadać kanonie dla Doktorów Teologii i Prawa przeznaczone, do których to 4 nieszlacheckich kanonij papież Paweł III. r. 1543 (d. 16 Octobris, Romae) przyczynił jeszcze piątą dla Doktora Medycyny. Załaszowski: Jus Regni Pol. I. St. 43). Zgubne te ustawy które aż do upadku kraju przetrwały, zagrodziły wielu zasłużonym z cnót i z nauki młodym mężom drogę do dostojeństw i otwarły rozległe pole nepotyzmowi i rozlicznym matactwom wielu szlachty, zwłaszcza gdy gdy każdy kanonik z szlachty, który przed przyjęciem do Kapituły musiał się wywieść 4 herbami, (t. j. ojca, matki, babki ojca i babki matki), mógł za życia przybierać sobie koadjutora. — Kanoników honorowych nie było nigdy w Kapitule gnieźnieńskiej. — Oprócz Prałatów i Kanoników mieli jeszcze niektórzy prałaci rzeczy i zakonni prawo do zasiadania w stallach kanonicznych kościoła metropolitalnego (Canonici nati) jako to: 1) Opat Klasztoru Kanoników regularnych lateraneńskich w Trzemesznie na mocy przywileju arcybiskupa Bodzanty r. 1386 (in die S. Stephani protomartyris, Gnesnae) danego opatowi (Praeposito) tegoż Klasztoru Jakubowi herbu Doraj i jegonastępcom. 2) Opat Klasztoru Benedyktynów w Mogilnie od r. 1459. 3) Archidyakon Kamieński, na mocy erekcyi tegoż archidyakonatu Kamieńskiego r. 1512 (Gnesnae in capitulo generali pro festo Translationis S. Adalberti celebrato) przez Arcybiskupa Jana Łaskiego, który archidyakonat ten (Archidiaconatus Camerensis) utworzył, przydzie-

luszy do niego 4 dekanaty: Kielski, Sempelburgski, Chojnicki i Tucholski od Archidyakonatu Gnieznieńskiego oderwane, i Officyalstwo Kamienskie (Officialis natus); na uposażenie tegoż archidyakona przeznaczył Łaski probostwo w Kamieniu, oraz rocznie 20 grzywien z dochodów Kluza arcybiskupiego Kamieńskiego, dzierżawę i wolny wyrąb w borach; prawo Kollacyi zaś nadał Burgrabiom Uniejowskim. 4) Opat Klasztoru Cystersów w Lendzie. 5) Proboszcz Kollegiaty S. Jerzego zamkowej w Gnieznie. 6) Proboszcz szpitalnego Kościoła Bożogrobców czyli Miechowitów S. Jana w Gnieznie (Praepositus conventualis). 7) Proboszcz Kaplicy metropolitalnej fundacyi arcybiskupa Macieja Lubieńskiego w Kościele Katedralnym w Gnieznie, na mocy ereKcyi tejże Kaplicy z d. 12 lipca 1648. 8) Proboszcz Kaplicy metropolitalnej fundacyi prałata proboszcza Szymona Kotuzkiego w Kościele Katedralnym w Gnieznie na mocy ereKcyi tejże Kaplicy [illegible] r. 1650. Gdy jednakże familiant fundatora Józef Kotuzki rotmistrz wojsk narod. wyrokiem Trybunału Piotrkowskiego z r. 1774 dobra fundusowe zapisane, odebrał i tylko małe wynagrodzenie przeznaczył arcybiskup Ignacy Raczyński w nowej ordynacyi Kapituły z dnia 11 Października 1810 oraz nowej ordynacyi fundacyi Kotuzkiego z d. 30 maja 1812, pomiędzy osobami mającemi prawo zasiadać w stallach Kanonicznych nieuwymienia już Proboszcza Kaplicy Kotuzkich. Osoby te oprócz zasiadania w stallach Kanonicznych mieli także prawo podobnie jak inni Kanonicy odprawiania mszy św. przy wielkim ołtarzu.

Prałaci i Kanonicy gnieznieńscy mogli także posiadać inne godności, i bywali biskupami, prałatami, Kanonikami innych dyecezyi, proboszczami, opatami Komendatarynszami i. t. p. Jeden z Kanoników obierany też bywał Sufragan gnieznieński. z Kanoników obierany pełnił obowiązek noszenia krzyża Konno lub pieszo przed arcybiskupem (Crucifer); co się tyczy ubioru to aż do r. 1689 na wzór Kanoników innych Katedr, używali krótkich płaszczyków z kapturami obszytych na wierzchu futrem popielic a później gronostajami, zaś

nych almucium. Dopiero prymas Kardynał Michał Radziejowski listem pasterskim danym w Łowiczu d. 27 Maja 1689 pozwolił kanonikom metropolitalnym używać rokiety kanonickiej i wyjednał u Innocentego XII. r. 1694 (XI Calend. Aprilis) bullą nadającą im prawo noszenia kap rzymskich fioletowych takich jakich używają kanonicy bazyliki S. Piotra w Rzymie. Papież Pius IX d. 15 Grudnia 1854 na prośbę arcybiskupa Leona Przyłuskiego pozwolił prałatom i kanonikom gnieźnieńskim nosić mantolety fioletowe; arcybiskup Mieczysław Ledóchowski wyjednał zaś przywilej noszenia zbioru fioletowego biskupiego, a dla prałata proboszcza przywilej celebrowania w mitrze biskupiej. Zwyczaj noszenia dystynktoriów czyli Krzyża złotego kanonickiego na piersiach w Kapitule metropolitalnej gnieźnieńskiej nastał około r. 1640 (Chmielowski: Nowe Ateny I str. 702); gdy jednakże z czasem poszedł w zapomnienie, ustanowił go na nowo arcybiskup Teodor Łętocki listem danym z Torunia d. 18 Stycznia 1735 r. pozwalając nosić prałatom i kanonikom metropolitalnym gnieźnieńskim jako oznakę (distinctorium) na złotym łańcuchu krzyż złoty kanonicki w promieniach na którego stronie głównej miał być wizerunek Św. Wojciecha, a na stronie odwrotnej (w polu białym) Orzeł biały mający na piersiach Pogoń litewską). *) Prawo to noszenia dystynktoriów potwierdził Kapitule gnieźnieńskiej papież Klemens XII bullą z r. 1738 (XVI Calendas Januarii) **). — Kapituła katedralna gnieźnieńska mająca w herbie trzy lilije, odbywała co roku dwa generalne zgromadzenia (Capitulum generale) t. j. d. 23 Kwietnia (die festo Natalis S. Adalberti) i d. 20 Października (pro festo Translationis S. Adalberti to jest Święto Przeniesienia zwłok S. Wojciecha z Trzeszna do Gniezna). Statutów dawnych ani też późniejszych Kapituły gnieźnieńskiej Katedralnej dotąd nie odszukano, lubo Danielewicz (Series archiep. Gnesn. pag. 70) twierdzi iż około r. 1006 arcybiskup Hippolit pierwsze dla Kapituły katedralnej gnieźnieńskiej ogłosił statuta. Dopiero z Kroniki Jana z Czarnkowa arcybiskupa gnieźnieńskie-

*) Dziś (takie) Krzyż na którym z głowy stoi św. Wojciech, a z drugiej Orzeł biały z Pogonią.

**) Bulla ta drukowana w Brzezinie Flor: Vita Mathiae Lubieński: Calisii 1752, str. 127.

go dowiadujemy się, iż arcybiskup Jan Suchywilk r. 1375 d. 10 Lutego na Kapitule generalnej gnieźnieńskiej uchwalił statuta, mocą których dochody z dóbr Kapitulnych mają być dzielone pomiędzy prałatami i Kanonikami którzy rezydują przy Katedrze; iż Kanonik za zastępstwo przy celebrze obowiązany jest zapłacić pół grzywny; Kapituły jeneralne mają się odbywać dwa razy do roku, to jest 23 Kwietnia i 20 Października; prałat nie-rezydujący przez dni 8 przy Katedrze zapłaci winy 3 grzywny, a Kanonik 2 grzywny. (Bielowski: Monumenta II. 664.). Innych statutów Kapituły gnieźnieńskiej, prócz pojedynczych szczególnych rozporządzeń, dotąd nie wykryto, zwłaszcza ze Księgi Dekretów Kapituły, czyli Protokoły posiedzeń, dochowane dopiero z r. 1408 się rozpoczynają. Redukcja Kapituły gnieźnieńskiej nastąpiła dopiero r. 1810. Gdy albowiem liczne grono Kapituły metropolitalnej pozaborze dóbr Kapitulnych na skarb Rządu pruskiego w r. 1796, mając natomiast wyznaczoną nader szczupłą kompetencyją tylko 30 procentów całego dochodu wynoszącą, niebyła w stanie utrzymać się w stosunku do swej godności, starała się już r. 1799 u arcybiskupa Ignacego Krasickiego o zmniejszenie liczby Kanonij, które dopiero arcybiskup Ignacy [illegible] Raczyński ustawą (z dnia 20. 11 Października 1810 przywrócił do skutku. Według tej ustawy miała się odtąd Kapituła metropolitalna składać: z 2 prałatów (Proboszcza, Dziekana, Archidyakona, Kanclerza, Scholastyka, Kantora i Kanclerza), z 15 Kanoników fundowych (fundi): (1. Strzałkowo, 2. Bużenin, 3. Sampolno, 4. Mieściско, 5. Węglewo, 6. Czerniejewo, 7. Kłecko, 8. Jezierzany, 9. Łopienno i Wiewiec, 10. Sieradz, 11. Pławno czyli Sobiekursko, 12. Wieciorowo, 13. Woźniki, 14. Chwałkowo i Pobiedziska, 15. Gałkowo). Ośm pozostałych Kanonij (fundi: Serb, Szynczyce, Kołaty, Żydowko, Leśniewo, Obłączkowo, Trlągg, Kobiele) zostały zniesione, a ich dochody przeznaczone na powiększenie codziennych wynagrodzeń prałatów i kanoników za odprawianie codziennych nabożeństw kościelnych i za bywanie na takowych. Prałaci i Kanonicy tą ordynacyją podzieleni zostali na 2 klassy. Do pierwszej

należało 16 najdawniejszych członków w kapitule, którzy do wszystkich bez wyjątku dochodów kanonicznych przypuszczeni byli i nazywali się: Participantes t.j. Udział biorący. Do drugiej klassy należało 6 kanoników, nieintrodzących co do mianowania, którzy ~~dzie~~ mieli tylko dochód z swych wsi fundacyjnych i nie pobierali dochodów codziennych z nabożeństwa codziennego (wyjąwszy tylko dochodów anniversarzy dzielonych pomiędzy wszystkich), tych zwano Expectantes (t.j. Oczekujący). Kanonikat Słepy (Coecus) utrzymał się przy swoich prawach, a dochody z takowego szły w udział kanoników zwanych Participantes. Kanonicy nowo wstępujący (Expectantes) płacili tylko połowę taksy przeznaczonej na paramenta zakrystyi (Cappalia); jeżeli się posuwali do klassy Participantium, płacili dopiero drugą połowę. Prócz tego mieli też miejsce w stallach Kapituły podług dawniejszego zwyczaju: Opati Klasztorów Trzemeszyńskiego, Lędzkiego i Mogilnickiego, jako też Archidiakon Kollegiaty w Kamieniu, Proboszcz Kapituły Lubieńskich, i Proboszcz Kościoła S. Jana w Gnieźnie, z pozwoleniem naszego rokiet. — Nowe to urządzenie Kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej niedługo wszakże trwało. Po przejściu albowiem Wielkiego Xięstwa Poznańskiego pod panowanie pruskie, gdy większa część archidyecezyi gnieźnieńskiej do Kongressowego Xięstwa Polskiego odpadła, po zawarciu Konkordatu z Stolicą apostolską, wydanego przez Piusa VII papieża d. 16 lipca 1821 w formie bulli „De salute animarum" zniesiono dawną Kapitułę składającą się z 7 Prałatów i 15 Kanoników; a na jej miejsce ustanowiono tylko jednego prałata Proboszcza i 6 Kanoników. Nowe to urządzenie przywiódł do skutku delegat papieski Józef Xiążę Hohenzollern biskup warmiński i Opat oliwski wydawszy w Oliwie d. 25 Stycznia 1830 ordynacyją dla tej nowej Kapituły. Na mocy takowej mianował prałatem Proboszczem

biskupa cyrenejskiego
x. Marcina Siemieńskiego sufragana gnieźnieńskiego; Kanonikami zaś x. Kajetana Kowalskiego, x. Walentego Grzeszkiewicza tamtejszej dawniejszej Kapituły, x. Wojciecha Brodziszewskiego x. Stanisława Gajerowicza, x. Kazimierza Lerskiego, szóstego zaś Kanonika x. Jana Zienkiewicza mianował dopiero arcybiskup Marcin Dunin, który z Kanclerza Gnieźnieńskiego r. 1830 na Proboszcza Kapituły Poznańskiej i sufragana poznańskiego wyniesiony został. Urządzenie to delegata apostolskiego potwierdził w Berlinie d. 10 Lutego 1830 Altenstein minister wyznań. Tym sposobem najdawniejsza w Polsce metropolia postawioną została na najniższym stopniu w porównaniu z innemi Kościołami Katedralnemi Królestwa Pruskiego. Dochody z suprymowanych prelatur i kanonij wcielono do funduszu sekularyzacyjnego i zabrano na 3/10 części funduszów mszalnych i anniwersarzowych.

Prawo patronatu czyli obsadzania posad Kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej w najdawniejszych czasach należało częścią do arcybiskupa, częścią do Kapituły, która obranego kandydata przedstawiała arcybiskupowi do zatwierdzenia. W XIII w. gdy to prawo zaczęli sobie przywłaszczać Książęta polscy, wyjednał Fulko arcybiskup u Władysława Odonicza Księcia polskiego, idąc za radą Michała biskupa Kujawskiego, przywilejem swym danym w Nakle r. 1234 zrzekł się wszelkiego prawa obsadzania posad kapitulnych, przyczem także dobra duchowne w Kasztelanii Znińskiej od wszelkich ciężarów Książęcych uwolnił. Dopiero od czasów papieża Klemensa IV (+ 1268) zaczęła Stolica Apostolska rezerwować sobie prawo rozdawania posad duchownych. Na tej zasadzie obrał papież Jan XXII. d. 7 Listopada 1317, bez wyboru Kapituły na arcybiskupstwo gnieźnieńskie Janisława II (Theiner: Vetera monum. Polon. I p. 130 N° 213) I czasem przywłaszczyła sobie Stolica Apostolska prawo obsadzania beneficyów, udzielając nominacyje i expektatywy swym klientom, tak zwanym Kościeżanom, przeciwko czemu Ustawy i Konstytucyje krajowe zmuszone bywały nieraz wystąpować. To też było przyczyną, iż papieże później panującym i biskupom udzielali na pewien czas prawa obsadzania beneficyów Kościelnych. Tak papież Mikołaj V (Sprotelli, IV. Calend. Junii 1449)

[Mikołaj III r. 1278 na arcybiskupstwo Marcina Dominikana herbu Bodula, a

udzielił arcybiskupowi Władysławowi Oporowskiemu dożywotnie tylko pozwolenie obsadzania wszelkich kanonii i beneficyów, któreby w miesiącach Lutym, Kwietniu, Czerwcu, Sierpniu, Październiku i Grudniu zawakowały. Takie same pozwolenie dał Sykstus IV r. 1476 arcybiskupowi Jakubowi Sienieńskiemu. Paweł V. pozwolił Kazimierzowi Jagiellończykowi Królowi prezentować na wakujące kanonikaty wszystkich polskich biskupstw (Theiner II p. 54. N°. 78). Sykstus IV r. 1482 temuż Królowi i jego następcom nadał prawo prezentowania na pierwsze po biskupie godności we wszystkich katedrach (Zalaszowski Jus regni Pol. I. p. 642). Juliusz II (Romae XIX Calend. Februarii 1504) takie same pozwolenie (jak Mikołaj V. w r. 1449) nadał Andrzejowi Oborzyszewskiemu arcybiskupowi stanowiące Alternatę w obsadzaniu. Podobne prawo Alternatywy w sześciu miesiącach dał także Leon X arcybiskupowi Janowi Łaskiemu i wszystkim biskupom polskim (Theiner II. p. 444. N° 476), co też Klemens VII bullą z d. 31 Maja 1526 potwierdził, (r. 1531) oświadczywszy, iż ani przybranie koadjutora, ani zrzeczenie się za rzeczywego biskupa i Kapituły uczynione zostały. (Theiner II p. 505). Prawo Alternatywy w 6 miesiącach dla Kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej potwierdził ostatecznie Klemens XIII bullą z d. 8 Sierpnia 1763 na prośbę arcybiskupa Władysława Łubieńskiego. Dopiero Pius VII bullą „De salute animarum" z d. 16 lipca 1821 po zniesieniu dawnej Kapituły metropolitalnej postanowił iż w nowej Kapitule, która się tylko z jednego prałata proboszcza i 6 Kanoników składać miała, prelatura proboszcza do prowizyi Każdorazowego papieża a kanonikaty do prowizyi papieża i arcybiskupa według Kolei miesięcznej czyli Alternatywy należeć mają. Miesiące: Styczeń, Marzec, Maj, Lipiec, Wrzesień, Listopad, w których zawakowała kanonija, należały do obsadzenia przez papieża, inne zaś 6 miesięcy rezerwowane były dla arcybiskupa i biskupów. Pomimo takowego wszakże rozporządzenia przywłaszczył sobie Rząd pruski prawo obsadzania prelatury i wszystkich kanonii, udzielając nominacyje, którym papież po nadesłaniu świadectwa arcybiskupiego nadaje prowizyą (potwierdzenie). Zaledwie arcybiskup Leon Przyłuski d. 12 Stycznia 1856 tyle tylko u Rządu pruskiego wyjednał, iż w razie opróżnienia kanonii, raz Rząd, a drugi raz

Arcybiskup kolejno do Rzymu przedstawiają kandydatów. Utrzymało się tylko prawo wybierania na godność Sufragana dwóch lub trzech kandydatów przez Kapitułę, z których Arcybiskup jednego nominuje i papieżowi do zatwierdzenia czyli prekonizacyi przedstawia

Podział, rozległość i granice Archidyecezyi Gnieznieńskiej. — Aże do roku 1512 liczyła Archidyecezya Gnieznieńska 669 kościołów parafialnych, które na 5 Archidyakonatów podzielone były, jako to: Archidyakonat Gnieznieński z 232 parafiami; Kaliski z 129 paraf.; Łęczycki z 143 paraf.; Kurzelowski z 73 paraf.; Uniejowski z 92 paraf. — Dopiero arcybiskup Jan Łaski r. 1512 d. 20 Października utworzył jeszcze 2 nowe Archidyakonaty, jako to: Archidyakonat Kamieński (do którego wcielił 57 kościołów od Archidyakonatu Gnieznieńskiego odłączonych), Archidyakonat Łowicki (do którego wcielił 132 kościołów paraf. od Archidyakonatu Łęczyckiego oderwanych) i Archidyakonat (pierwotnie Ofiegatem zwany) Wieluński (do którego wcielił 42 kościołów paraf. od Archidyakonatu Kaliskiego odłączonych). — Około r. 1530 następujący był stan Archidyecezyi Gnieźnieńskiej: I) Archidyakonat Gnieźnieński: 1) Dekanat Gnieźnieński Św. Trojcy 44 paraf. (podzielony przed r. 1628 na dekanaty: Św. Trojcy i Św. Piotra). 2) D. Łekneński 21 paraf. 3) Dekanat Żniński 26 paraf. 4) D. Zbarski (w pobliżu Gniezna i Trzemeszna, nazwany od zamku Zbar w XIII wieku jeszcze istniejącego) 30 paraf. (podzielony przed r. 1628 na dekanaty: zbarski i rampolneński). 5) D. Koniński 28 paraf. 6) D. Słupczański 25 paraf. — W całym tym Archidyakonacie Gnieźnieńskim w tym czasie było 150 kościołów drewnianych, a 25 tylko murowanych (w Gnieźnie 3, Czerniejewie, Łobiedziskach, Jarząbkowie, Kleczku, Łekneie, Szadowie, Szubinie, Dziewierzewie, Czeszewie, Żninie, Gorze pod Żninem, Żernikach, Kleczewie, Sleszynie, Gostawicach, Kaźmierzu, Koninie, Kole, Turku, Tuliszkowie i Słupcy). — II) Archidyakonat Uniejowski: 1) Dekanat Uniejowski 23 paraf. 2) D. Warcki 18 paraf. 3) D. Szadkowski 19 paraf. 4) Dekanat Brzeziński 32 paraf. —

4 Dekanaty: nakielski, szepelburgski, kujawski, tucholski paraf.

[tak zwane dekanaty: nakielski, szepelburgski, chojnicki i tucholski

III) Archidyakonat Kurzelowski 73 paraf. (podzielony później na 6 Dekanatów). — IV) Archidyakonat Kaliski 86 paraf. (podzielony później na 5 Dekanatów). — V) Archidyakonat Łęczycki: 1) Dekanat Tuszyński 26 paraf. 2) D. Szczawiński 33 paraf. (podzielony później na 2 Dekanaty: Łęczycki i Zgierski). 3) D. Bedlneński 41 paraf. (podzielony później na 2 Dekanaty: Kłodawski i Kutneński). — VI) Archidyakonat Łowicki (utworzony z Dekanatu Rawskiego oderwanego od Archidyakonatu Łęczyckiego) 43 paraf. (podzielony później na 3 Dekanaty: Łowicki, Skierniewicki i Rawski). — VII) Officyalat Wieluński (podlegający władzy Archidyakona Uniejowskiego, utworzony z Dekanatu Wieluńskiego oderwanego od Archidyakonatu Kaliskiego) 43 paraf. (podzielony po r. 1628 na 3 Dekanaty: Rudzki, Krzepicki, Wieruszowski). — VIII) Archidyakonat Kamieński (utworzony r. 1512 z Dekanatu Kamieńskiego oderwanego od Archidyakonatu Gnieznieńskiego): 1) Dekanat Nakielski 11 paraf. 2) D. Sempelburgski (później przezwany Więcborskim) 15 paraf. 3) D. Chojnicki 23 paraf. (podzielony później na 2 dekanaty: Człuchowski czyli Hamersztyński z 11 paraf. i Łobżenicki z 12 paraf. — z czasem Dekanat Człuchowski rozpadł się znowu na 2 dekanaty: Człuchowski i Hamersztyński). — 4) D. Tucholski 8 paraf. — Cała archidyecezya gnieznieńska obejmowała wtedy 669 kościołów parafialnych, nie licząc w to kościołów sukkursalnych, szpitalnych, klasztornych i kaplic. — Oprócz wymienionych tutaj Archidyakonatów należał jeszcze do Archidyecezyi Gnieznieńskiej jeszcze od najdawniejszych czasów Archidyakonat Słupski (Stolpe) na Pomorzu, który około r. 1258 przez biskupa Kamińskiego zagrabiony i do dyecezyi Kamińskiej wcielony został. — Stan i dotacyje kościołów archidyecezyi gnieznien-

skiej spisane zostały r. 1513–1521 z rozkazu arcybiskupa Jana Łaskiego przez Wawrzyńca Słowieckiego archidiakona kaliskiego właściwym „Liber Beneficiorum Archidioecesis Gnesnensis", (z opuszczeniem jednakże Archidyakonatu Kamieńskiego, który nie został spisany.) Połowa tej księgi pierwsza znajduje się dziś w archiwum Kapituły gnieźnieńskiej; druga połowa zaś w archiwum Kollegiaty Kaliskiej dotąd r. 1821 wydaną została. (Bb. Łukowski x.: Liber beneficiorum Jana arcybiskupa Łaskiego. Poznań 1878. – Warta, tygodnik poznań. Rok I. № 1–4). Spisanie podobnej księgi dla dyecezyi krakowskiej r. 1447 przez Jana Długosza (Libri beneficiorum dioecesis Cracov.) na wezwanie biskupa Zbigniewa Oleśnickiego, oraz drugiej podobnej r. 1510 dla dyecezyi poznańskiej (Liber beneficiorum dioecesis Posnan.) na rozkaz biskupa Jana Lubrańskiego, czyto tęż i dla Łaskiego pobudkę do podobnej pracy.

Podług spisów parafii z r. 1628 (w Synodzie arcyb. Jana Wężyka), r. 1643 (w Synodzie arcyb. Jana Lubieńskiego) i r. 1649 (w Damalewicza Series archiepiscoporum gnesnensium) w XVII wieku następujący był podział archidyecezyi gnieźnieńskiej: I) Archidyakonat Gnieźnieński mający 201 kościołów parafialnych, filialnych i kaplic, składały dekanaty: 1) Gnieźnieński Św. Trojcy, 2) Gnieźnieński Św. Piotra, 3) Gnieźnieński Św. Michała czyli Zbarski, 4) Sampolneński, 5) Zniński, 6) Konieński (Łekneński), 7) Słupczański. – II) Archidyakonat Łęczycki liczący 106 kościołów, składały dekanaty: 1) Łęczycki, 2) Kłodawski, 3) Kutnieński, 4) Zgierski, 5) Tuszyński. – III) Archidyakonat Łowicki posiadający 50 kościołów, składały dekanaty: 1) Łowicki, 2) Skierniewicki, 3) Rawski. – IV) Archidyakonat Kaliski mający 99 kościołów, składały dekanaty: 1) Kaliski, 2) Krotoszyński, 3) Stawski, 4) Pleszewski, 5) Stawiszyński. – V) Archidyakonat Uniejowski liczący 160 kościołów, składały dekanaty: 1) Uniejowski, 2) Warteński, 3) Szadkowski, 4) Radomski, 5) Brzeznicki, 6) Wieluński (który to dekanat otrzymał później nazwę Offycyalatu Wieluńskiego i już r. 1720 podzielony był na osobne 3 dekanaty: a) Rudzki z 23 kościołami, b) Krzepicki z 13 kościołami, c) Wieruszowski z 19 kościołami.). – VI) Archidyakonat Kurzelowski posiadający 112 kościołów składały dekanaty: 1) Kurzelowski, 2) Małogoski, 3) Żarnowski, 4) Opoczneński,

5) Skrzyński, 6) Przyłycki. – VII Archidyakonat Kamieński liczący 135 Kościołów, składały dekanaty: 1) Stuchowski czyli Człuchowski, 2) Hamersztyński, 3) Więcburgski, 4) Tucholski, 5) Nakielski, 6) Łobzenicki. (R. 1720 podzielony był ten Archidyakonat tylko na 5 dekanatów: a) Stuchowski do którego wcielono dawny dekanat Hamersztyński; b) Więcburgski, c) Tucholski, d) Nakielski, e) Łobzenicki:). – Ogólna liczba Kościołów w r. 1649 w Archidyecezyi Gnieznieńskiej wynosiła 863. – Prawie taż sama ilość Kościołów była jeszcze r. 1720 (podług Synodu Stanisława Szembeka) w Archidyecezyi gnieznieńskiej podzielonej wtedy na VII Archidyakonatów i I Officyalstwo, w których 40 dekanatów liczono, i stan takowy przetrwał aż do czasów rozbioru Polski.

Poczet

Arcybiskupów Gnieźnieńskich.

1) Wilibald czyli Wilibalinus z rodziny Francuskiej herbu Krucini, pierwszy arcybiskup gnieźnieński miał być r. 966 przez papieża Jana XIII do Polski przysłany. Po czteroletnich rządach umarł w Gnieźnie r. 970. – Rocznik kapituły krak. (w Bielowski: Monumenta II. 792) zowie go Willichalmus.

2) Hatto czyli Hanno z rodziny rzymskiej Kolumnów, arcybiskup gnieźn. 970 + 971 d. 4 Grudnia.

3) Robert, rodem z Strantuy, z familii Witellinszów, herbu Liotek, arcybiskup gnieźn. 971 + 996 w Gnieźnie.

4) Wojciech św. (Adalbertus), rodem Czech herbu Poraj, syn Sławnika i Strzeżysławy dziedziców państwa Libicz. Jako biskup praski opuścił swą dyecezyą, poświęciwszy się nawracaniu pogan. I Krzywu udał się najprzód do Węgier, a potem do Polski, i przy końcu r. 996 przybył do Gniezna. Zarządzając kościołem przez jedną zimę, zostawił pamiątkę w ułożonej przez siebie pieśni „Bogarodzica". W marcu 997 r. powierzywszy rządu dyecezyi bratu swemu Gaudencyuszowi, wyprawił się w celu missyonarskim do Prusaków nadbałtyckich pogan, od których d. 23 Kwietnia r. 997 poniósł śmierć męczeńską pod Fischhausen (w dzisiejszej wsi Fenkitten). Bolesław Chrobry, wykupiwszy zwłoki świętego męczennika, sprowadził takowe najprzód do Trzemeszna, a potem do Gniezna, gdzie się dotąd (ocalone r. 1039 podczas napadu czeskiego Księcia Brzetysława) z wielką czcią przechowują.

Wyliczeni dotąd arcybiskupi, byli tylko najprawdopodobniej mieszczanami lub proboszczami kościoła gnieźnieńskiego. Albowiem św. Wojciech w najdawniejszych kronikach i dokumentach nosi tytuł biskupa. Niektórzy autorowie nawet sądzą, iż Wilibald (Wilihalm), Hatto i Robert, byli to arcybiskupi moguncy, do których dzierżawnej jurysdykcji miało wtedy i Gniezno należeć.

5) Gaudencyusz czyli Radzym herbu Poraj, brat św. Wojciecha, wyświęcony 9. 2 grudnia r. 999 w Rzymie na biskupa gnieźnieńskiego, w następnym r. 1000 za staraniem Bolesława Chrobrego i cesarza Ottona III otrzymał godność arcybiskupią. Sprowadził on do Gniezna ciała pięciu braci z zakonu Kamedułów męczenników polskich, r. 1000 w Biniszewie pod Kazimierzem miastem 5 zamordowanych. Gaudencyusz pierwszy przez historyków udowodniony arcybiskup gnieźnieński umarł r. 1006 d. 14 Października.

6) Hippolit Rzymianin z familii Ursynów. On to podobno urządził w swej archidyecezyi parafie, i do kościoła metropolitalnego wprowadził porządek rzymski w odprawowaniu nabożeństwa; koronował też r. 1025 Mieczysława II i żonę jego Rycz. Umarł r. 1027.

7) Bossuta Polak herbu Nieniawa z familii Berszlynów, która z Dąbrowką do Polski przybyła; został arcybiskupem r. 1027, umarł r. 1038. Miał odprawić kilka Synodów.

8) Stefan herbu Łodzia, obrany r. 1038 przez Kapitułę, potwierdzony przez papieża Benedykta IX. Sprowadził do Polski napowrót Kazimierza I i na króla koronował. Wytoczył do Rzymu skargę przeciw Brzetysławowi księciu czeskiemu i Severowi biskupowi pragskiemu o zrabowanie kościoła gnieźnieńskiego; wszelako bez skutku. Umarł r. 1059 d. 7 Marca. (Podług niektórych † 1058)

9) Piotr I. herbu Leszczyc, z proboszcza metropolitalnego, obrany r. 1059 arcybiskupem. Z polecenia Stolicy apostolskiej ogłosił interdykt na całe Królestwo Polskie z powodu zabicia Stanisława Szczepanowskiego biskupa krakow. przez Bolesława śmiałego. Umarł Piotr I r. 1092 d. 19 Sierpnia. — Po nim przez 2 lata było opróżnione arcybiskupstwo.

10) Marcin I. herbu Zabawa (syn Wisława) obrany przez Kapitułę,

potwierdzony przez papieża Urbana II r. 1094; konsekrował na nowo odbudowany kościół katedralny gnieźnieński r. 1097, oraz wyświęcił na biskupstwo poznańskie r. 1106 Wawrzyńca, a na płockie r. 1108 Szymona herbu Gozdawa; a r. 1102 zajął się także pogrzebem w Płocku Władysława Hermana. Umarł ten powszechnie szanowany arcybiskup r. 1118 w podeszłym wieku. Marcin Gallus dedykował mu swoją kronikę.

11) Jakób I ze Żnina miasteczka rodem, potwierdzony r. 1119 przez papieża Kalixta II na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. On to zwłoki św. Wojciecha ukryte przed najazdem czeskim, wydobył z ukrycia i d. 7 Marca 1127 z uroczystością w Gnieźnieńskiej katedrze ku czci publicznej wystawił. Wyjednał także u papieża Innocentego II r. 1136 (Pisis, Nonis Julii 1136) potwierdzenie wszystkich posiadłości kościoła gnieźnieńskiego. R. 1142 Władysława II (syna Krzywoustego) za uciemiężanie narodu i prześladowanie młodszych braci, po surowem napomnieniu klątwą obłożył. Damalewicz (Series, pag. 89) pisze, że umarł r. 1144; Bużeński (Żywoty I, str. 68) zaś że zakończył żywot r. 1147; Długosz (Catalogus archiep. Gnesn.) kładzie śmierć jego pod r. 1148. Zdaje się zresztą, że najprawdopodobniej r. 1145 żywot zakończył: albowiem r. 1145 d. 28 Kwietnia wymieniony jest jeszcze pomiędzy żyjącemi świadkami na przywileju Mieszka starego (Codex dipl. ed. Przyszczewski II. 590); a już w liście do Henryka biskupa olomunieckiego, wspomina papież Eugeniusz III r. 1146 d. 3 maja (V. Nonas Maii) arcybiskupa Jakóba jako zmarłego. (Borzek Cod. dipl. Morav. 6 Nr. 266) — „L. (sic) bonae memoriae archiepiscopus."

12) Piotr II. herbu Srzeniawa, obrany arcybiskupem 1145, potwierdzony przez papieża Eugeniusza III., przychodzi jako świadek na przywileju Mieszysława starego, fundacyi klasztoru Cystersów w Lendzie r. 1145 (Gnesnae, in die (translationis ?) b. Adalberti 1145 Indictione IX (Damalewicz: Series pag. 91. — Codex dipl. Majoris Polon. I. 16). Arcybiskup ten którego Długosz i Bużeński opuszczają, miał umrzeć r. 1152.

13) Jan czyli Janik albo Janisław, herbu Gryf, z biskupa włocławskiego, został r. 1152 arcybiskupem gnieźnieńskim. Fundował r. 1153 klasztor Cystersów w Jędrzejowie, i tegoż roku potwierdził przywilej fundacyjny klasztoru Cystersów w Łeknie (później do Wągrowca przeniesiony). Umarł w Żninie r. 1165 (podług Damalewicza) czyli r. 1162 (podług Bużeńskiego).

14) Błogosł. Bogumił herbu Doraj, podług Dámalewicza, syn Bogufała kasztelana gnieźnieńskiego, krewny św. Wojciecha, z plebana we wsi Dobrowo, miał zostać najprzód dziekanem katedralnym, a potém r. 1167 arcybiskupem gnieźnieńskim. Dla wielkiej świątobliwości, złożył r. 1170 (czyli 1172) go godność arcybiskupią, i osiadł na puszczy pod Dobrowem (koło miasteczek Koła i Turka) gdzie umarł 1182 d. 10 Czerwca (czyli 6); pochowany pierwotnie w kościele parafialnym w Dobrowie, z kąd zwłoki jego r. 1668 do Uniejowa przeniesiono, i r. 1647 proces o kanonizacyją rozpoczęto. Długosz, Bużeńscy i dawniejsze Spisy opuszczają tego arcybiskupa Bogumiła (Tephilus); jedyny tylko Dámalewicz (Series pag. 101) umieścił go w rzędzie arcybiskupów, a to na podstawie przywileju Władysława Odonicza Księcia danego r. 1232 klasztorowi w Sulejowie, w którym tenże Książe wspomina, iż zmarły arcybiskup gnieźnieński Bogumił zapisał swe dobra klasztorowi Łysogórskiemu w Łęknie (czyli Wągrowcu). Dámalewicz Stef. wydał także osobno żywot bł. Bogumiła arcybiskupa: Vita S. Bogumili archiep. Gnesn. Romae 1661. 8vo, Varsaviae, 1714. 8vo Calissii 1803, 8vo; tłomaczył na polskie przez Bartł. Sokołowskiego, Kalisz 1748. 4to i tamże 1806. 8vo

15) Piotr III. został arcybiskupem gnieźnieńskim r. 1170, w którym to roku wyświęcił w Kaliszu Żyrosława na biskupstwo wrocławskie (Kleine: Geschichte d. Bisth. Breslau I p. 208). Podług Dámalewicza zaś objął dopiero r. 1172 rządy arcybiskupstwa. Umarł przed r. 1180 (a podług Dámalewicza, 1187; podług Długosza, r. 1182) czyli podług Bużeńskiego † już r. 1179. R. 1178 wspominają go jeszcze dyplomata (Cb. Kod. dypl. Wielkopolski T. I str. 29 Nr. 23)

16) Idzisław herbu Kozie rogi, obrany na arcybiskupstwo r. 1179 z kanonika gnieźnieńskiego, otrzymał potwierdzenia dopiero od papieża Lucyusza III. R. 1180 odprawił w Łęczycy Synod prowincyonalny (podług Kadłubka i Bogufała w Bielowskiego Monumenta II p. 399 i 581). Umarł r. 1199.

W przywileju Mieczysława Starego Księcia wielkopolsk. wystawionym w Gnieźnie d. 26 Kwietnia (VI Calend. Maii) r. 1177 dla Klasztoru w Lubiążu (Leubus) wspomniany jest między świadkami „Lisdek archiepiscopus Krizensis." (Büsching: Urkunden des Klosters Leubus pag. 16) który przypada na czasy Piotra III. Niektórzy sądzą iż przekręcone imię Lisdek czyli Solisek oznacza Zdzisława herbu Kozierogi; inni znowu powątpiewają o autentyczności tegoż dokumentu.

17) Henryk Kietlicz Szlązak za wstawieniem się Mieczysława Starego Księcia, przez Innocentego III papieża, r. 1200 arcybiskupem gnieźnieńskim ustanowiony. Gorliwy ten pasterz wyjednał uwolnienie od sądów świeckich całego duchowieństwa, które w Karności Kościelnej i bezżeństwie starał się utrzymać. R. 1206 na zgromadzonym Synodzie prowincyonalnym rzucił arcybiskup Henryk klątwę nie tylko na Księcia Władysława Laskonogiego za uciskanie Kościoła, ale nawet na Arnolda biskupa poznańskiego (w Styczniu r. 1207) za to iż rzuconego na Księcia interdyktu niechciał w swej dyecezyi zachowywać. Lubo papież Innocenty III krok ten pochwalił, musiał jednakże arcybiskup Henryk przed zemstą Władysława Laskonogiego, schronić się na Szlązk a potem do Rzymu, gdzie od papieża (II Idus Januarii 1207) wyjednał pozwolenie noszenia przed sobą Krzyża na kształt Legatów apostolskich. Wróciwszy do kraju, odprawił znowu r. 1210 d. 29 Lipca Synod prowincyonalnej w Borzykowej; a r. 1214 we Wrześniu otrzymał tytuł Legata apostolskiego dla popierania spraw Kościoła w Prusiech, r. 1217 zaś uwolnienie od ślubów pielgrzymowania do Ziemi świętej. R. 1218 miał zatargi z [illegible] biskupem płockim, który się z pod władzy metropolitalnej począł wyłamywać. Znękany chorobą prosił r. 1219 papieża Honoriusza III. aby go od obowiązków legacyi apostolskiej w Prusiech uwolnił; lecz za nim pozwolenie papieskie (wydane d. 11 Maja 1219) nadeszło, zakonczył Henryk Kietlicz r. 1219 d. 22 Maja (podług Długosza i Bużeńskiego) w Gnieźnie żywot doczesny. – Po jego śmierci obrała jedna część Kapituły gnieźnieńskiej na arcybiskupstwo dziekana tejże Kapituły, druga zaś część mianowała na to dostojeństwo Bogufałwała proboszcza Kapituły Krakow. Papież Honoriusz III chcąc tę niezgodę pogodzić wezwał r. 1219 d. 4 Listopada na arcybiskupstwo

gnieznieńskie Iwona z Końskich Odrowąża biskupa krakowskiego. Gdy ten jednakże godności tej niechciał przyjąć, przystąpiono r. 1220 do nowego obioru, który wypadł na korzyść Wincentego proboszcza kapituły gnieźn.

18) Wincenty z Czarnkowa herbu Nałęcz potwierdzony na arcybiskupstwo d. 5 Października 1220 przez papieża Honoriusza III. Odprawił on Synod prowincyonalny w Łowiczu r. 1222, (Bonas Augusti) na którym Konrad Książe mazowiecki nadał część dziesięciny chełmińskiej Chrystianowi biskupowi pruskiemu. R. 1223 pracował gorliwie wspólnie z zesłanym z Rzymu Legatem apostolskim Kardynałem Grzegorzem de Crescentiis nad poprawą duchowieństwa. R. 1226 odbył Wincenty drugi Synod prowincyonalny (najprawdopodobniej w Sulejowie); i r. 1227 był na zjeździe Książąt polskich w Gąsawie. Umarł ten szczodrobliwy arcybiskup, który szpitale zakładał i podczas głodu ubóstwo zbożem z swych spichrzów zasilał, na początku r. 1232 (lubo Długosz i Bużeński śmierć jego pod r. 1233, a Damalewicz pod r. 1230 kładą).

19) Fulko czyli Pełka herbu Lis, obrany na arcybiskupstwo gnieznieńskie przed 18 Maja 1232, potwierdzony przez papieża Grzegorza IX, był poprzednio archidyakonem gnieznieńskim i Magistrem Prawa Kanonicznego. Konsekrowany na arcybiskupstwo w Czerwcu r. 1232 w Łęczycy (Rzyszczewski Cod. dipl. I. 35). R. 1234 godził Fulko wraz z Pawłem biskupem poznań. Henryka brodatego Księcia szląskiego z Władysławem Odonieczem powaśnionych o posiadłości Wielkopolskie. Gdy pomimo ugody Henryk r. 1235 naszedł Wielkopolskę i nawet dobra arcybiskupie niszczył, rzucił Fulko r. 1236 klątwę na Henryka. Podobnież obłożył klątwą r. 1239 Konrada Księcia mazowieckiego za zabicie Jana Czapli scholastyka płockiego, jakoteż r. 1255 Bolesława Tęgiego Księcia lignickiego za uwięzienie Tomasza biskupa wrocławskiego. Zabiegliwy o lepsze uposażenie arcybiskupów gnieznieńskich otrzymał r. 1236 od Władysława Księcia wielkopolskiego dobra Byszewo i Grzegorzewo; r. 1237 od Świętopełka Księcia pomorskiego dobra Mochle Orel i Kruszewo; r. 1242 od Konrada Księcia mazowieckiego Łowicz i Wolborz dla Kościoła gnieznieńskiego. Papież Grzegorz IX. powołał r. 1238, aby przed nim noszono krzyż metropolitalny jak przed Legatem. Gorliwy o poprawę obyczajów duchowieństwa, odprawił Fulko kilka Synodów prowincyonal-

nych, mianowicie r. 1233 (V Nonas Julii) w Sieradzu, r. 1244 w Toruniu (pod prezydencyją legata apost. Wilhelma biskupa Modeny), r. 1246 w Łęczycy, r. 1248 d. 10 Października w Wrocławiu (pod prezydencyją legata apost. Jakóba Pantaleona archidyakona Leodyjskiego; r. 1256 w Łęczycy; r. 1257 d. 14 Października w Łęczycy, na których potrzebne ustawy ogłosił. Umarł Fulko d. 5 Kwietnia r. 1258 w Łęczycy.

Baliński (Żywoty I str. 98) daje za poprzednika temuż Fulkowi niejakiego Piotra arcybiskupa gnieźnieńskiego, który miał rządzić metropolią gnieźnieńską od r. 1233 do r. 1240, którego jednak żadne dokumenta historyczne nie wspominają.

20) Jan czyli Janusz herbu Tarnawa, dziekan gnieźnieński obrany przez Kapitułę na arcybiskupstwo d. 20 Maja 1258, potwierdzony r. 1260 w Rzymie (feria 6a ante dominicam Invocavit) i wodwa dni później t. j. w niedzielę tamże wyświęcony. Arcybiskup ten odprawił (in die S. Lamperti) kilka synodów prowincyonalnych, jako to r. 1262 d. 17 Września w Sieradzu; r. 1267 d. 2 Lutego w Wrocławiu (pod prezydencyją legata apost. Gwidona Kardynała S. Laurentii in Lucina); r. 1267 w Październiku w (nad Kaliszem) Dankowie; r. 1270 d. 20 Września w Sieradzu; r. 1271 w Kamieniu. Arcybiskup Janusz obłożył r. 1271 także całą dyecezyę Krakowską interdyktem, za to iż Bolesław wstydliwy pojmał Pawła z Przemankowa biskupa Krakow. Podług Katalogu Długosza umarł ten arcybiskup d. 20 Sierpnia 1272. Po nim wakowało właściwie arcybiskupstwo gnieźnieńskie przez lat 12, lubo miało kilku nominatów; albowiem w dokumencie Hilerkenbolda z d. 6 Stycznia 1284 zeznaje tenże iż z powodu wakującego przez lat 12 arcybiskupstwa, tenże niedawał dziesięciny z wioski swej Ostrowite, którą dla tego też oddaje 1284 na własność nowemu arcybiskupowi Jakobowi Śwince.

Po śmierci arcybiskupa Jana obrała Kapituła r. 1272 na arcybiskupstwo Filipa proboszcza gnieźnieńskiego herbu Nieniawa (podług Długosza — a podług Paprockiego i Bielskiego, herbu Gozdawa.), który jednakże nie uzyskawszy potwierdzenia papieskiego, pozostał tylko elektem (i który podług Długosza miał zarządzać archidyecezyą jeszcze do r. 1278; lubo są ślady że żył jeszcze r. 1279, a nawet Zabiszyński (w Archivum teologicznem Tom I str. 93) przytacza dokument z d. 10 Lutego 1293 w którym przychodzi jako żyjący: Philippus archiepiscopus Gnesnensis). Przystąpiła przeto Kapituła

gnieźnieńska r. 1273 do nowych wyborów, w skutek których część jedna obrała Konrada proboszcza gnieźnień., druga zaś Jana Radlicę kanonika gniezn. na arcybiskupstwo. Papież Grzegorz X r. 1274 d. 13 Stycznia obu kandydatów odrzucił i administracyją arcybiskupstwa oddał biskupowi kujawskiemu Wojciechowi herbu Wieniawa, a po jego śmierci, 1276 r. d. 28 Listopada Prokopowi kantorowi kapituły gnieźnieńskiej. takową papież Jan XXI powierzył. Dopiero papież Mikołaj III r. 1278 mianował na arcybiskupstwo Marcina z zakonu Dominikanów.

21) **Marcin Polak** herbu Bodula (a podług Długosza herbu Strzemie „de familia Streparum") z zakonu Dominikanów, spowiednik i kapelan papieżki, (podług Damalewicza także biskup Kossetyński) mąż ceniony dla swej nauki i rozumu (jest albowiem autorem Kroniki papieskiej i Podręcznika prawa kanonicznego, zwanego: Martiniana) przez papieża Mikołaja III mianowany i d. 22 Czerwca 1278 wyświęcony na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, wybierając się z Włoch do Polski, umarł w Bononii 1279 r. — Po jego śmierci (czyli 1278 razej) obrany został przez Kapitułę na arcybiskupstwo d. 23 Grudnia 1278 Włostibor herbu Łomian kanonik dyakon gnieźnieński; a papież Mikołaj IV d. 23 Grudnia 1279 polecił legatowi swemu Filipowi biskupowi Firmańskiemu aby go wyświęcił. Wszelako Włostibor część dla niedostatku, część dla nieszczęsnego stanu kościoła polskiego zrzekł się (dobrowolnie r. 1283) godności arcybiskupiej i pozostał kanonikiem *) (najprzód dziekanem później zaś przez arcybiskupa Jakoba Świnkę proboszczem metropolitalnym r. 1284 mianowany). — Po tej rezygnacyi mianował papież Marcin IV d. 29 Grudnia 1281 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie Henryka de Brenne z zakonu Franciszkanów (syna Teodoryka hrabiego de Brenne w Saksonii i Eudoksyi Księżniczki Kujawskiej córki Konrada) który poprzednio był kanonikiem magdeburskim i w Opolu wstąpił do zakonu Franciszkanów. Nieprzyjaźń jednakże Henryk tego dostojeństwa i pozostał w zakonie, dopóki go w Klasztorze wrocławskim r. 1312 (a podług innych r. 1302) śmierć nie zabrała.

*) Bużeński pisze iż był właściwie owym błog. Bogumiłem i że umarł w Dobrowie na puszczy r. 1283.

22) **Jakób II.** herbu Świnka, kantor Kapituły gniezn. lubo jeszcze w stopniu dyakona, mianowany został przez papieża Marcina IV. d. 30 Grudnia 1283 arcybiskupem gniezn., otrzymał w Kaliszu d. 21 Grudnia 1283 święcenie kapłańskie i nazajutrz w niedzielę konsekracyją na arcybis-

Kupstwo i pallium apostolski. Zaraz na początku rządów swoich, nie-
mogąc podołać obowiązkom pasterskim w tak rozległej dyecezyi
mianował koadjutorem (cum regaganem) swym Pawła biskupa skopol-
skiego (in partibus) z zakonu Dominikanów, któremu na utrzyma-
nie przeznaczył archidiakonat pomorski po rzekę Wkrę (Wippel)
sięgający i Kasztelanią słupską (Stolpe) wtedy jeszcze do archi-
dyecezyi gnieźnieńskiej należące. Po śmierci Pawła mianował zno-
wu na ten urząd Dominika z zakonu Kaznodziejskiego, bis-
kupa metelijskiego (Metelis, dziś Messil w Egipcie) który
jeszcze żył r. 1319. Jakób Świnka zajmował się gorliwie rządami
kościelnemi i odprawił Synody prowincyonalne r. 1285 d. 6 Stycz-
nia w Łęczycy; r. 1290 d. 14 Października w Gnieźnie; r. 1298 w Gniez-
nie; r. 1309 d. 10 Listopada w Gnieźnie. R. 1285 na Synodzie łę-
czyckim wyklął z Henryka IV Księcia wrocławskiego za prześladowa-
nie Tomasza II biskupa wrocławskiego. R. 1295 d. 26 Czerwca ko-
ronował w Gnieźnie Przemysława II na króla polskiego, od którego
już r. 1284 otrzymał w darze wieś Polanowo i prawo bicia mo-
nety w Łędzie lub Zninie; od Bolesława wstydliwego Księcia kra-
kowskiego dostał zaś r. 1277 wieś Prusy pod Krakowem.* Jakób
Świnka umarł r. 1313 d. 4 Marca (podług Długosza i Damalewicza) w
Uniejowie, a podług zapisków gnieźnieńskich (Bielowski Monumenta
III p. 44) dopiero 1314 d. 4 Marca, co pewniejsze, albowiem Damalewicz
(p. 170) przytacza jeszcze jego dokument dla klasztoru w Łędzie, data-
wany d. 25 Kwietnia 1313.

*) Drugą połowę Prus i dom w Kra-
kowie dostał r. 1287 od Władysława Łokie-
tka Książę Sieradzk. (Cod. dipl. Maj. Pol. I. p. 579 Nr. 580)

23) Borysław herbu Belina, archidyakon poznański, kano-
nik gnieźnieński, wybrany kompromissem d. 1 Maja 1314 przez Ka-
pitułę na arcybiskupstwo, niemógł jednakże z powodu śmierci pa-
pieża Klemensa V. uzyskać zaraz potwierdzenia w Rzymie lubo tam
że już od Arnolda biskupa sabińskiego otrzymał święcenie kapłańskie.
Dopiero papież Jan XXII d. 15 Stycznia 1317 potwierdził wybór Borysława
i przez Mikołaja biskupa ostyeńskiego polecił go w Awinionie kon-
sekrować na arcybiskupstwo. Zaraz po konsekracyi złożony został
Borysław chorobą w Awinionie, gdzie zmarł r. 1317 d. 7 Listopada
nie wróciwszy więcej do ojczyzny.

24) Zaniław czyli Jan III herbu Kotwica (a wedle Długosza herbu Korab) archidyakon gnieźnieński, towarzysz podróży Borysława, mianowany w Awinionie d. 7 Listopada 1317 od papieża Jana XXII. na arcybiskupstwo, konsekrowany tamże przez Berengariusza biskupa portueńskiego, otrzymał d. 19 Grudnia 1317 paliusz apostolski. Mąż światły, w naukach wykształcony i przykładnych obyczajów, koronował na króla polskiego w Krakowie d. 20 Stycznia 1320 r. Władysława Łokietka, i później d. 25 Kwietnia 1333 r. Kazimierza Wielkiego. R. 1319 dokładał Zaniław usilnie starania u Stolicy Apostolskiej, aby odzyskał zagrabione przez Henryka Wacholt biskupa kamińskiego na początku r. 1317 archidyakonią pomorską i Kasztelanią słupską, z których tenże Dominika biskupa metelij-skiego, sufragana gnieźnieńskiego wygnał. Pomimo iż papież Jan XXII d. 1 Listopada 1319 sprawę tę biskupom kujawskiemu i chełmińskiemu polecił, wszelakoż krainy zagrabione pozostały przy dyecezyi kamińskiej. Jako delegowany sędzia Stolicy apostolskiej wydał Zaniław d. 10 Lutego 1321 w Znowrocławiu wyrok na Krzyżaków, skazujący ich na zwrócenie zajętych krain i zapłacenie wielkich szkód narodowi polskiemu wyrządzonych. Odprawił też Zaniław Synod prowincyonalny w Uniejowie r. 1326 d. 19-22 Lutego. Umarł w Łęczycy r. 1341 d. 4 Grudnia.

[podług innych zaś herbu Sulima]

25) Jarosław Skotnicki ze Skotnik herbu Bogoria, kanonik gnieźnieński, po ukończeniu nauk w Akademii Bononskiej, gdzie nawet został jej rektorem, będąc jeszcze dyakonem, [illegible] przysłem oraz archidyakonem krakowskim, wybrany d. 13 Lutego 1342 kompromisem przez Kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo otrzymał w Awinionie d. 8 Lipca 1342 od papieża Klemensa VI potwierdzenie, konsekrowany tamże przez Gunzelina biskupa albańskiego. Objąwszy rządy, zajął się zaraz odbudowaniem kościoła katedralnego w Gnieźnie, uzyskawszy w tym celu od papieża d. 26 Kwietnia 1343 odpusty dla przykładających się do budowy. Wystawił też zamki w Łowiczu, Uniejowie, Opatowie oraz dwory mieszkalne w Gnieźnie, Kaliszu, Wieluniu, Łęczycy, wymurował kościoły w Kurzelowie, Opatowie, murami obwiódł miasteczka Znin i Kamień. Dobra łowickie połączył w jeden

otrąg księstwem nazwany i dla tego też pewnie przez Kazmierza Wielkiego w dokumentach Księciem był mianowany. R. 1370 d. 17 dis: tąpada koronował on Ludwika Andegaweńskiego monarchę węgiers: kiego na króla polskiego w Krakowie. Wymurował także kościół w dziedzicznej swej wsi Skałnikach w Krakowskiej dyecezyi; w kościele S. Jerzego na zamku Krakow. fundował prebendę upose: żywszy takową dziesięcinami; w nowozałożonem mieście Krzepicach dotował nowo założone probostwo i parafiętę r. 1360 lubo leżała poza rzeką Liswartą stanowiącą granicę archidyecezyi, oderwał od dyecezyi Krakowskiej i do gnieznieńskiej przyłączył. Z Królem Kazimierzem miasto Przedecz za zamek Spiimierz r. 1348 oraz inne wsie stołowe zamienił. R. 1358 pogodził niesnaski po: między Bodzantą biskupem krak. a szlachtą z powodu dziesięcin wzniecone. R. 1357 d. 8 Stycznia odprawił Synod prowincyonalny w Kaliszu na którym ułożono Statuta dla duchowieństwa. Ociem: niawszy nagle r. 1372, pochylony wiekiem zrezygnował d. 2 Stycz: nia 1374 z arcybiskupstwa, chcąc na takowem krewnego swego Mikołaja z Koszutowa proboszcza katedry gnieznieńskiej osa: dzić, czemu się jednakże Kapituła oparła. Wyjednawszy sobie za pozwoleniem Stolicy Apost. z d. 16 Maja 1374 dożywotne posiadanie dóbr Opatowa oraz innych włości, osiadł najprzód w Klasztorze Cystersów w Lędzie, a po dwuletnim tamże pobycie, w Kaliszu, gdzie zmarł d. 17 Września 1376 mając przeszło 100 lat życia; pochowany w katedze gnieznieńskiej, wniesiony tamże wyłomem zrobionym w murze, jak sobie rozporządził.

2b) Jan II Suchywilk z Strzelec herbu Grzymała, Doktor Dekre: tów, Kanonik Kujawski, wrocławski, poznański, gnieznieński, proboszcz katedralny krakow., sekretarz arcybiskupa Jarosława, polecony przez arcybiskupa Jarosława, Kapitułę i Króla Ludwika, otrzy: mał r. 1374 d. 28 Kwietnia potwierdzenie papieża Grzegorza XI na arcy: biskupstwo gnieznieńskie, oraz w Villa nuova dyecezyi awiniońskiej tegoż roku d. 24 Maja konsekrowany przez Wilhelma biskupa kardynała, odbył wjazd do Gniezna d. 1 Lipca 1374. Protegując krewnych swoich, którym puszczał posiadłości arcybiskupie, zbyt popędliwy i przykry dla

podostatniego sobie duchowieństwa, odprawił r. 1376 d. 7 Września w Uniejowie Synod prowincyonalny, i drugi r. 1378 d. 6 Czerwca w Kaliszu. Umarł w Zmiinie r. 1382 d. 5 Kwietnia.

27) Bodzanta herbu Szeliga syn mniej dostatniego szlachcica (Wisława) z ziemi sandomirskiej (wielkorządcy koronowany ziemi krakow.) otrzymał r. 1382 d. 9 Maja od Urbana VI papieża mianowanie na godność arcybiskupa gnieźnieńskiego, za wdaniem się Ludwika króla, wbrew życzeniu Kapituły gnieźn. (d. 16 Kwiet. r. 1382) która na tę godność Dobrogosta Nowodworskiego kantora gnieźn. dziekana krak. obrała. Zod d. 15 Czerwca 1383 (Romae, XVII Calend. Julii, Pontificatus anno 5to) pozwolił mu Urban VI przyjąć konsekracyją od którego kolwiek biskupa. W Kraju znalazł Bodzanta wielu sobie nieprzychylnych, którzy mu nawet nieszlachectwo zarzucali; jednakże wywiódł w Krakowie przed Komissyą królewską swe rodowe szlachectwo, jak to dekret tejże Komissyi z r. 1384 potwierdza. R. 1384 Koronował Królową Jadwigę, ochrzcił w Krakowie d. 14 Lutego (d. 17 Lutego) 1386 Władysława Jagiełłę, zaślubił z Jadwigą i koronował na Króla, któremu r. 1387 do Litwy w celu nawracania towarzyszył. Umarł d. 26 Grudnia 1389, pochowany w Gnieznie.

28) Jan Książe Opolski zwany Kropidło czyli Olitk, (syn Bolka III i Anny) z proboszcza spiskiego Św. Marcina, za staraniem Króla Ludwika, będąc jeszcze na naukach w Bononii, mianowany przez papieża Urbana VI r. 1382 biskupem poznańskim, a przez tegoż Urbana VI na prośbę Zygmunta marg. Brandeburskiego r. 1384 biskupem kujawskim. Gdy po śmierci Bodzanty opróżnione było arcybiskupstwo gnieźnieńskie, wyjednał sobie Jan Książe Opolski r. 1390 od papieża Bonifacego IX nominacyją na arcybiskupa gnieźnieńskiego. Nie przyjął jednakże król Władysław Jagiełło tego nowego arcybiskupa, zwłaszcza iż był stronnikiem Krzyżaków, a Kapituła gnieźnieńska, która popierała swego elekta Dobrogosta z Nowegodworu, wypowiedziała Janowi Księciu Opolskiemu wszelkie posłuszeństwo i na jego miejsce administratorem archidyecezyi Bronisława (Lipskiego) herbu Grabie archidyakona gnieźnieńskiego mianowała. Na próżno starał się Jan Kropidło rzucona na całą archidyecezyą gnieźnieńską klątwą przeciągnąć ludu na swą stronę; pojmany nawet przez Zbigniewa z Brzezia marszałka koronnego

i ledwie na prośby krewnych przez Króla uwolniony, musiał Polskę opuścić. Widząc wreszcie iż wszelkie jego starania były nadaremne [illegible], osiadł r. 1394 na biskupstwie Kamińskim, i r. 1396 zrezygnował z arcybiskupstwa. R. 1398 otrzymał biskupstwo chełmińskie, a z końcem r. 1401 biskupstwo kujawskie po drugi raz, na którem zmarł d. 3 Marca 1421 r.

29) Dobrogost (Bonaventura) z Nowegodworu Nowodworski herbu Nałęcz, syn Tomisława, kształcił się za młodu w uniwersytecie padewskim, gdzie został Doktorem Dekretów. Będąc dziekanem katedralnym Krakowskim i kantorem gnieźnieńskim, obrany przez Kapitułę na arcybiskupstwo nieuzyskał potwierdzenia papieskiego. R. 1384 otrzymał biskupstwo poznańskie, z którego po rezygnacyi Jana Kropidły Księcia Opolskiego, r. 1396 w Styczniu przesiadł na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, wyjednawszy u papieża Bonifacego IX w Rzymie r. 1396 zniesienie klątwy z powodu Jana Kropidły na archidyecezyą gnieźnieńską rzuconej. Umarł Dobrogost d. 14 Września 1402 we wsi Chełm pod Uniejowem. Długosz pisze iż go z powodu cierpienia ozębnego zwano Wydrzyoko.

30) Mikołaj z Kurowa Kurowski herbu Strzeniawa, urodzony [illegible] z ojca Klemensa i matki Katarzyny we wsi Kurowie pod Bochnią. Z dziekana Krakowskiego i kantora gnieźnieńskiego, d. 8 Kwietnia 1394 wstąpił na biskupstwo poznańskie, z którego w r. 1398 postąpił na Kujawskie, przyczem od r. 1400 piastował także godność Kanclerza Królestwa Polskiego. Za staraniem Króla Władysława Jagiełły otrzymał w Styczniu 1403 od papieża Bonifacego IX (X Calend. Februar. Pontificatus Anno 13mo) potwierdzenie na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Oddany zabawom rycerskim i zbieraniu bogactw dla krewnych, podczas wyprawy Króla na Krzyżaków zarządzał Królestwem nosząc tytuł Vicarius Regni (Namiestnik Królewski). Dla arcybiskupów gnieźnieńskich kupił w Krakowie dom pod Zamkiem od Dymitra z Bożego Daru [illegible] Kanclerzego Kor. Spiesząc do Króla bawiącego w Glinianach, spadł jadąc z koma w Krzeszowie, z kąd zawieziony do miasteczka Ropczyc zmarł tamże 7 Września 1411, pochowany w katedrze gnieźnieńskiej d. 26 Września tegoż roku.

Odprawił Mikołaj Kurowski dwa synody prowincyonalne: d. 20 Maja 1406 w Kaliszu, i d. 23 Stycznia 1409 również w Kaliszu. Po jego śmierci administrował archidyecezyą gnieźnieńską Mikołaj syn Strzeszkona.

31) Mikołaj Trąba (czyli jak Długosz pisze: Trambka) herbu Trąby, urodzony w ziemi Sandomirskiej z ojca Wilhelma i matki Elżbiety około r. 1358. R. 1386 wysłany od Władysława Jagiełły w sprawie ślubu z Jadwigą do Stolicy apostolskiej, pochwycony w drodze przez Wilhelma Księcia austryackiego, wysiedział cztery lat niewoli. Proboszcz św. Floryana w Krakowie, kanonik gnieźnień. [illegible] Krakow. sandomir. kruświck. i podkanclerzego Koronnego, otrzymał r. 1411 (XIV Calend. Julii) od papieża Jana XXIII potwierdzenie na arcybiskupstwo halickie. Po śmierci Mikołaja z Kurowa arcybiskupa gnieźn. obrała wprawdzie Kapituła d. 20 Października 1411 Wojciecha Jastrzębca biskupa poznańskiego, na arcybiskupstwo, jednakże na żądanie Króla wybór ten cofnęła, i d. 28 Grudnia 1411 Mikołaja Trąbę na arcybiskupa przedstawiła, który to obiór papież Jan XXIII d. 26 Kwietnia 1412 (VI° Calend. Maii, Pontificatus Anno 2do) potwierdził. R. 1414 jeździł na Sobór w Konstancyi, gdzie mu przyznano godność Prymasa polskiego. Odprawił Synody prowincyonalne: r. 1414 d. 5 Sierp. w Uniejowie; r. 1420 d. 25 Września w Kaliszu (i w Wieluniu) na którym ułożono Zbiór przepisów dla duchowieństwa co do karności; r. 1421 d. 22 Lipca (in festo S. Mariae Magdalenae) w Uniejowie; r. 1422 d. 1420 24 Sierpnia w Łęczycy. W Katedralnym Kościele gnieźnieńskim fundował mansyonarzy. Towarzysząc Królowi na zjazd do Węgier, zmarł w miasteczku Lubiny (Leibitz) pod Kezmarkiem na Spiżu dnia 2 Grudnia 1422, pochowany d. 28 Grudnia t. r. w Gnieźnie.

32) Wojciech Jastrzębiec syn Dersława z Łubnic i Krystyny urodzony około r. 1362, herbu Jastrzębiec. I scholastyka katedralnego Krakowskiego i kanclerza królowej Jadwigi, r. 1399 d. 16 Kwietnia przez papieża Bonifacego IX zatwierdzony na biskupstwo poznańskie z którego r. 1412 przeniesiony na krakowskie; piastował zarazem od r. 1416 godność kanclerza koronnego. Lubo po śmierci Mikołaja Trąby większa część kapituły gnieźnieńskiej na arcybiskupstwo

Dominika z Marcinkowa herbu Nałęcz dziekana gnieznień. obrała, uzyskał jednakże Wojciech Jastrzębiec za staraniem króla Władysława Jagiełły od papieża Marcina V r. 1423 d. [illegible] 8 Lipca (VIII Idus Julii) przeniesienie na arcybiskupstwo gnieznieńskie. Koronowałon r. 1424 d. 12 Lutego Zofią czwartą żonę Władysława Jagiełły na królową, i r. 1434 d. 25 Lipca młodego Władysława Warneńczyka na króla polskiego. W'ka tedrze gnieznieńskiej przeznaczył 2 kanonije dla Doktora Teologii i dla Doktora Filozofii oraz wydał ordynacyję dla mansyonarzy. Odprawił 3 synody prowincyonalne: r. 1423 w Łęczycy, r. 1425 w Łęczycy, i r. 1435 w Łęczycy. R. 1420 gdy był kanclerzem i biskupem krak. wytoczono mu proces o zdradę kraju i przekupstwo od Krzyżaków, z czego się jednak przysięgą oczyścił. Umarł d. 2 Września 1436 w Winichowicach (w rawskiem), pochowany d. 6 Września (feria 5a ante fest. Nativitatis Mariae) tegoż roku pochowany w katedrze gnieznieńskiej. Zebrane przez niego skarby, rozszarpali krewni po jego śmierci.

33) Wincenty Kot z Dębna herbu Doliwa, urodzony z ojca Macieja kasztelana nakielskiego i Małgorzaty, kształcił się za młodu w różnych Akademiach, i po powrocie do kraju został nauczycielem synów króla Władysława Jagiełły. I kustosza gnieznieńskiego, kanonika pozn. od r. 1428, 2 tora krakow. i podkanclerzego koronnego, wybrany d. 29 Października 1436 przez kapitułę na arcybiskupstwo, otrzymał d. 15 Marca (Idibus Martii) 1437 od papieża Eugeniusza IV potwierdzenie apostolskie, wyświęcony w Gnieźnie d. 3 Września 1437. Koronował na króla d. 26 Czerwca 1447 Kazimierza Jagiellończyka. Odprawił synody prowincyonalne 1441 d. 27 Kwietnia w Łęczycy, i r. 1447 w Piotrkowie. Antypapa Felix V. którego stronę Wincenty Kot popierał, mianował go r. 1442 kardynałem, przez co popadł z całą dyecezyą gnieźnieńską w klątwę kościelną, od której go dopiero Mikołaj V. r. 1447 d. 2 Października uwolnił. Umarł Wincenty w Uniejowie d. 14 Sierpnia 1448, pochowany d. 17 Sierpnia w katedrze gnieźnieńskiej.

34) Władysław Oporowski z Oporowa herbu Sulima, urodzony z ojca Mikołaja wojewody łęczyckiego i matki Krystyny. Będąc Doktorem Dekretów, Dziekanem krakowsk., Prepozytem łęczyck., Kanonikiem włocławsk. i podkanclerzym koronnym, za staraniem króla Kazimierza Jagiellończyka obrany przez kapitułę biskupem włocławskim, potwierdzony przez papieża

Eugeniusza IV r. 1434, tegoż roku d. 19 Września otrzymał konsekrację w Łęczycy. Po śmierci arcybiskupa Wincentego Kota, obrany za wolą Króla przez Kapitułę d. 28 Października 1448 na arcybiskupstwo, otrzymał d. 16 Czerwca 1449 potwierdzenie papieża Mikołaja V. Żyjąc w ciągłych zatargach z Kapitułą, umarł w Oporowie d. 11 Marca 1453, tamże w Kościele Paulinów pochowany.

35) Jan Sprowski ze Sprowy herbu Odrowąż, urodzony z ojca Jana sędziego sandomierskiego i matki Anny we wsi Sprowa (w Sandomierskiem). Jako proboszcz sandomierski i Kanonik gnieźnieński, na żądanie Królewskie wybrany d. 27 Maja 1453 przez część Kapituły na arcybiskupstwo, lubo druga część uporczywie obierała Tomasza Strzępińskiego popierała. Jan Sprowski potwierdzony przez papieża Mikołaja V. r. 1453 d. 16 Października (XVII Calend. Novembris). Objąwszy arcybiskupstwo d. 15 Listopada 1453, otrzymał konsekrację d. 30 Grudnia 1453. Odprawił Synody prowincjonalne r. 1456 w Piotrkowie, r. 1457 w Kaliszu i r. 1459 w Łęczycy; prócz tego odbył Synod dyecezalny gnieźnieński r. 1456 d. 16 Kwietnia w Gnieźnie. Założył on r. 1457 miasto Skierniewice na gruncie wsi Demba, i dekretem swym ustanowił prawo starszeństwa i ascenzyi w Kapitule. Umarł w Uniejowie d. 14 Kwietnia (Sabbato ante Dominicam Misericordias) 1464, pochowany w Gnieźnie.

36) Jan Gruszczyński herbu Róża, syn Jana chorążego sieradzkiego dziedzica Iwanowic i Gruszczyc, oraz matki Małgorzaty z Baranic. Z Kustosza Krakowskiego obrany r. 1450 na biskupstwo Kujawskie a r. 1455 na Kanclerstwo Koronne. Po śmierci Tomasza Strzempińskiego biskupa Krakow. posunął go Król Kazimierz Jagiellończyk r. 1460 na biskupstwo Krakowskie, pomimo iż Kapituła Krakowska Jana Luthka z Tokarczyli z Brzezia obrała, i pomimo że papież Pius II d. 14 Listopada 1460 dał Jakobowi Sienieńskiemu prowizyą na biskupstwo Krakow. Dopiero po dobrowolnem zrzeczeniu się Sienieńskiego otrzymał d. 8 Czerwca 1463 przez papieża Piusa II potwierdzenie na biskupstwo Krakowskie, z którego przeszedł na arcybiskupstwo gnieźnieńskie za poprzednią nominacyą Królewską d. 3 Lipca 1464 wybrany przez Kapitułę, d. 19 Października 1464 przez papieża Pawła II potwierdzony, objął rządy arcidyecezyi d. 2 Grudnia 1464 przez pełnomocnika swego Mikołaja Kralińskiego Kanonika Tęczyńskiego. Odprawił r. 1466 Synod prowincyonalny

w Łęczycy. Umarł nagle w Krakowie d. 8 Października 1473, pochowany w Swarowicach. Arcybiskup Jan Łaski wystawił mu pomnik w katedrze gnieźnieńskiej.

37) Jakób II. Sienieński z Sienna herbu Dębno syn Dobiesława z Sienna wojewody sandomirsk. i Katarzyny z Bożegodaru Gorajskiej podskarbianki koronnej, proboszcz gnieźnieński i krakowski, mianowany przez Linusa II. w Rzymie d. 14 Listopada 1460 najprzód biskupem krakowskim, dla oporu Kapituły krakowskiej i króla nie mógł objąć swej katedry, której się r. 1462 zrzekł wyjednawszy sobie tylko dożywotnie posiadanie dochodów z kluza sandeckiego. Osiadł w Rzymie, gdzie będąc prefektem miasta tyburtyńskiego, od papieża Pawła II r. 1464 d. 10 Października otrzymał mianowanie na biskupstwo kujawskie, z którego r. 1473 d. 10 Grudnia przez papieża Sykstusa IV. posunięty na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, lubo go Kapituła gnieźnieńska niewiedząca o tem mianowaniu, dopiero d. 27 Grudnia 1473 obrała. Potwierdził ten wybór powtórnie Sykstus IV r. 1474 d. 10 Marca, a Jakób Sienieński objął stolicę arcybiskupią d. 24 Kwietnia 1474 przez pełnomocnika swego x. Wojciecha z Bydgoszczy, sam zaś odbył wjazd do Gniezna d. 8 Czerwca 1474. Kościół metropolitalny przyozdobił nowym grobowcem S. Wojciecha, oraz wspaniałemi stalami. Umarł w Łowiczu d. 4 Października 1480, pochowany w Gnieźnie. Temu arcybiskupowi poświęcił w Lublinie d. 3 Września 1476 Jan Długosz swe dzieło: „Catalogus Archiepiscoporum Gnesnensium" dotąd niedrukowane.

38) Zbigniew Oleśnicki herbu Dębno, syn Jana Głowacza Oleśnickiego wojewody sandomirsk. i Anny Tęczyńskiej, synowiec kardynała Zbigniewa Oleśnickiego, z scholastyka ~~gnieźnieńsk.~~ krakowsk., kanonika gnieźnień. i kujawsk. oraz podkanclerzego koron. za zaleceniem króla Kazimierza Jagiellończyka, od papieża Sykstusa IV r. 1473 d. 17 Grudnia mianowany biskupem kujawskim. R. 1480 d. 28 Grudnia obrany przez Kapitułę gnieźnieńską arcybiskupem, potwierdzony bullą Sykstusa IV z d. 12 Października 1481 (IV Idus Octobris, Pontificatus Anno 11mo) objął prymasowską stolicę d. 21 Grudnia 1481 przez

pełnomocnika, osobisty zaś zjazd do Gniezna odbył d. 24 Marca 1482. W katedrze gnieźnieńskiej fundował Psalterzystów na dochodach 2 zup solnych. Odprawił synody prowincyonalne r. 1487 d. 17 Sierpnia (in Octava S. Laurentii) w Łęczycy; r. 1489 d. 14 Października (in die S. Calixti) w Łęczycy i r. 1491 z Końcem Sierpnia (ante festum S. Regidii) w Piotrkowie; oraz Synod prowincyonalny Łęczeczelny gnieźnieński d. 22–25 Stycznia w Piotrkowie. Koronował też r. 1492 Jana Olbrachta na Króla polskiego. Umarł w Lowiczu d. 2 Lutego 1493, pochowany w Gnieźnie gdzie na nagrobek rzeźbiony przez Wita Stosa, z marmuru. d. 28 Lutego

39) Fryderyk Jagiellończyk Królewicz Polski, syn Króla Kazmierza, [illegible] i Elżbiety Austryaczki, urodzony d. 27. Kwietni 1468. Obrany biskupem krakowskim d. 13 Kwietnia 1488, potwierdzony d. 27 Sierpnia 1488 przez papieża Innocentego VIII., otrzymał dopiero d. 25 Kwietnia 1493 święcenia Kapłańskie. D. 24 Kwietnia 1493 obrany przez Kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo, potwierdzony przez papieża Aleksandra VI, który mu dozwolił zarazem trzymać i biskupstwo krakowskie, i d. 20 Września 1493 nadał godność Kardynała tytułu [illegible] S. S. Sergii et Bacchi którą potem na Kardynalstwo tituli S. Luciae in septem soliis zmienił. Objął rządy archidyecezyi przez swego pełnomocnika d. 21 Listopada 1493, wreszcie d. 27 Sierpnia 1494 odprawił uroczysty wjazd do Gniezna. Koronował brata swego Alexandra na Króla polskiego r. 1502. Umarł d. 14 Marca 1503 w Krakowie, tamże pochowany.

40) Andrzej Róża z Borzyszewic Borzyszewski herbu Doraj syn Mikołaja z Borzyszewic Kasztelana zawichostskiego i Kuchmistrza koronnego, [illegible] probostw Kollegiaty łęczyckiej, archidyakon i officyał lwowski, pokojowiec i kolektor dochodów apostolskich w Polsce już r. 1472, wysyłany od Króla w różnych poselstwach, jakoto r. 1475 do Stefana wojewody wołoskiego, r. 1479 do Macieja Króla węgierskiego i r. 1488 do Innocentego VIII. papieża. R. 1492 będąc już kustoszem gnieźnieńskim, został arcybiskupem theomonieńskim in partibus i koadjutorem Jana Strzeleckiego arcybiskupa lwowsk., po którego śmierci został r. 1493 arcybiskupem lwowskim, przyczem mu papież Alexander VI. r. 1500 d. 1 Lutego powierzył także administratorstwo biskupstwa przemyskiego.

Obrany przez Kapitułę gnieźnieńską d. 14 Czerwca 1503 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, potwierdzony d. 18 Grudnia 1503 przez papieża Juliusza II (XV. Calend. Januarii) objął rządy archidyecezyi d. 28 Lutego 1504 przez pełnomocnika swego Jana Gaudę proboszcza widawskiego, wreszcie d. 13 Kwietnia 1504 osobiście do Gniezna zjechał. Koronował on d. 24 Stycznia 1507 Zygmunta I na Króla polskiego. Odprawił Synody prowincyonalne: r. 1505 w Grudniu w Łęczycy; r. 1506 d. 21 Września (in festo S. Matthaei) w Łęczycy; r. 1508 w Gnieźnie [illegible]; r. 1507 d. 5 Maja w Kole (Acta Capituli plocens.); r. 1508 w Gnieźnie (podług Cwierzowicza); r. 1509 d. 25 Lipca (in festo S. Jacobi) w Kole. Prócz tego odbył Synody dyecezalne gnieźnieńskie: r. 1507 d. 24 Kwietnia; i r. 1509 d. 10 Czerwca (die dominica prima post Octavas Corporis Christi) w Gnieźnie. Umarł w Łowiczu d. 20 Kwietnia 1510, pochowany w Gnieźnie d. 14 Maja 1510.

41) Jan Laski herbu Korab, urodzony r. 1456 z ojca Andrzeja z Laska, najprzód sekretarz Krzesława z Kurozwęk biskupa włocławskiego, dziekan włocławski, kanclerz gnieźnieński, dalej r. 1497 kanonik krakowski, proboszcz skalmierski i kruświcki, został r. 1502 sekretarzem koronnym i następnie r. 1503 kanclerzem koronnym. Jako proboszcz poznański i płocki oraz kanclerz kapituły gnieźnieńskiej przybrany został r. 1508 przez arcybiskupa gnezn. Andrzeja Róży Borzyszewskiego za zezwoleniem Stolicy Apostolskiej za koadjutora z prawem następstwa. R. 1510 d. 24 Maja [illegible] mianowany przez Króla na arcybiskupstwo za wyborem kapituły, otrzymał potwierdzenie papieża Juliusza II d. 2 Lipca (VI Nonas Julii) 1510. R. 1513 d. 13 Czerw. wyjechał do Rzymu na Sobór powszechny lateraneński, gdzie bullą papieską z d. 11 Lipca 1515 wyjednał dla arcybiskupów gnieźnieńskich godności Legata urodzonego (Legatus natus). R. 1516 odprawił poselstwo do Węgier; r. 1530 d. 20 Lutego koronował młodego Zygmunta Augusta Królewicza za życia ojca. Arcybiskup

Jan Łaski odznaczywszy się tak w zawodzie dyplomatycznym jako też literackim podczas długoletnich swych rządów w archidyecezyi gnieźnieńskiej, wiele zasług dla kościoła położył. Na fabrykę kościoła metropolitalnego przeznaczył dochody z dóbr Kamienia; na pomnożenie dochodów kapitulnych nadał probostwo kcyńskie; również przeznaczył fundusz na stałego sufragana gnieźnieńskiego z grona kapituły wybierać się mającego. Podzielił archidyecezyą na archidyakonaty i Księgi funduszów duchownych całej dyecezyi spisać polecił (Libri beneficiorum archidioecesis Gnesnensis). Statuty pisane poprawiwszy w Krakowie u Hallera wydrukować kazał. Również wydał r. 1506 w Krakowie Statut czyli Zbiór praw Królestwa polskiego (przez Jakóba Zaborowskiego ułożony). Akta kapituły gnieźnieńskiej wspominają iż Jan Łaski zwołał 10 Synodów prowincyonalnych, a 4 dyecezalne; wszelaką liczbę zwołanych przez niego Synodów prowincyonalnych jest znaczniejsza, jako to: r. 1510 d. 11 Listopada w Piotrkowie (druk. w Statutach synod. wrocław. 1512); r. 1511 d. 12 Lutego w Piotrkowie (Janocki Nachr. II. 4); r. 1512 d. 10 Sierpnia (in fest. S. Laurentii) w Łęczycy (mscr. Bibl. Univ. Crac. nr. 996 in 4to); r. 1514 pomiędzy 17 Lipca a 25 Września w Łęczycy w niebytności Łaskiego pod prezydencyą Jana Latalskiego bisk. pozn. odbyty (Acta Tomician. III. p. 185); r. 1516 we Wrześniu miesiącu (Acta Capit. Plocens.); r. 1520 w Piotrkowie (in Collect. Synod. Wężyk. a. 1630); r. 1521 w Kwietniu (Acta Tomic. V. 362); r. 1522 w grudniu w Wolborze (Acta Capit. Plocens.) i tegoż r. 1522 w Łęczycy (in Collect. Synod. Wężyk. a. 1630); r. 1523 d. 4-6 Października (die martis post festum S. Francisci) w Łęczycy (in Collect. Synod. Wężyk. a. 1630); 1525 w Łęczycy (Bzowski w Pamiętn. religijn. moral. T. XXI); r. 1526 w Piotrkowie (Fabisz: Wiadomość o synodach 1861, str. 128); r. 1527 w Łęczycy (Enyklop. Kościel. II. str. 227); r. 1530 d. 11 Lipca (die lunae ante fest. S. Margarethae) w Piotrkowie (Collect. Synod. Wężyk. a. 1630). — Dyecezalne Synody odbyły się r. 1512 w Gnieźnie (drukowany r. 1513); r. 1514 w Kaliszu (w czasie nieobecności Łaskiego). Z powodu popierania związków Jana Zapolii z Sułtanem tureckim popadł Jan Łaski w niełaskę u Stolicy Apostolskiej, która mu o to nawet proces wytoczyła. Dotknięty tem do żywego

chciał Jan Łaski zrezygnować z arcybiskupstwa; lecz nim tego dokonał, zmarł w Kaliszu d. 19 Maja 1531, pochowany w Gnieźnie. (Obacz: Zeissberg H. Johannes Łaski Erzbischof von Gnesen. Wien 1874. 8° – Hirschberg: Jan Łaski. Lwów 1879. 8vo)

42) Maciej Drzewicki z Drzewicy herbu Ciołek, syn Jakóba Kasztelana żarnowskiego, z sekretarza królewskiego, kantora sandomiersk. proboszcza z Kalmierzyc. kanonika katedr. krak. został najprzód podkanclerzym, następnie r. 1504 biskupem przemyskim. R. 1513 d. 20 Grudnia posunięty na biskupstwo włocławskie oraz kanclerstwo Koronne, wybrany został przez kapitułę katedry gnieźn. r. 1531 d. 7 Lipca na arcybiskupstwo, otrzymał d. 4 Sierpnia (Eridie Nonas Augusti 1531 potwierdzenie papieża Klemensa VII. Mąż uczony i biegły w polityce, używany był do różnych poselstw w sprawach Państwa. Odprawił 2 synody prowincyonalne: r. 1532 w Piotrkowie (druk. ob. Janocki Nachricht. II. 11) i 1534 w Łęczycy. Po śmierci króla Jana Olbrachta popadł w podejrzenie zagrabienia skarbu królewskich, wskutek czego na rozkaz Królewicza Fryderyka Kardynała jakiś czas niewinnie w więzieniu był trzymany. Umarł d. 21 Sierpnia 1535 w Łowiczu, pochowany d. 29 Września 1535 w Gnieźnie.

43) Andrzej Krzycki herbu Kotwicz, rozpoczął swój zawód jako sekretarz Jana Lubrańskiego biskupa poznań. od którego został mianowany scholastykiem poznańskim. R. 1512 został sekretarzem Królowej Barbary, dalej sekretarzem nadwornym, Kanonikiem krakowskim, proboszczem S. Floriana na Kleparzu; r. 1524 otrzymał biskupstwo przemyskie, z którego r. 1527 d. 29 Kwietnia przez papieża Klemensa VII. przeniesiony na biskupstwo płockie. R. 1535 d. 29 Września obrany przez Kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo, potwierdzony przez Pawła III. objął rządy metropolitalne przez pełnomocnika swego d. 3 Grudnia 1535; osobiście zaś zjechał do Gniezna dopiero d. 22 Kwietnia 1536. Umarł ten uczony arcybiskup i poeta d. 10 Maja 1537 w Krakowie, pochowany w Gnieźnie d. 9 Lipca 1537, licząc za ledwie 57 lat wieku swego.

44) Jan Latalski herbu Prawdzic, proboszcz Gnieznienski, Krakowski, Poznański i Łęczycki, był najprzód sekretarzem Królewskim, potym kanclerzem Królowej Elżbiety. Za staraniem Królowej Bony otrzymał najprzód biskupstwo poznańskie na które zjechał 17 Sierpnia 1525. R. 1536 d. 16 Stycznia przeniesiony na biskupstwo krakowskie, obrany przez Kapitułę gnieznieńską d. 12 lipca 1537 na arcybiskupstwo, otrzymał d. 13 Sierpnia 1537 potwierdzenie papieżkie, objął tegoż roku d. 25 Września rządy metropolitalne przez swego pełnomocnika, osobiście zaś zjechał do Gniezna d. 27 Października 1537. Zwołał on Synody prowincyonalne r. 1537 w Piotrkowie (Acta Capit. Plocens.); i r. 1539 w Maju w Piotrkowie. Umarł w Skierniewicach d. 29 Sierpnia 1540 mając lat 77, pochowany w Gnieznie.

45) Piotr Gamrat herbu Sulima urodzony w dziedzicznej swej wsi Sowoklęskach. Z proboszcza w Wyszkowie (dyec. płock.) został archidyakonem płockim, dziekanem płockim i warszaw. kim i r. 1530 biskupem Kamienieckim, z którego biskupstwa r. 1536 przeniesiony na przemyskie, a r. 1537 na płockie, wreszcie 1538 na krakowskie w miesiącu Wrześniu. Za staraniem Królowej Bony obrany przez kapitułę d. 16 Grudnia 1540 arcybiskupem gnieznieńskim potwierdzony przez papieża d. 25 Marca 1541, objął rządy metropolitalne przez swego pełnomocnika d. 23 Maja 1541, osobiście zaś przybył do Gniezna dopiero d. 22 Października 1543. Za pozwoleniem papieża Pawła III d. 21 Maja 1541 otrzymał aż do swej śmierci obok arcybiskupstwa gnieznieńskiego, także biskupstwo krakowskie. Szczodrobliwy dla ubogich, miłośnik nauk i ludzi uczonych, odprawił Synody prowincyonalne w Piotrkowie, r. 1540, i drugi tamże 1542 d. 17 Października. Umarł d. 27 Sierpnia 1545 w Krakowie, tamże pochowany.

46) Mikołaj Dzierzgowski herbu Jastrzębiec z kanonika gnieznieńsk. został r. 1540 biskupem Kamienieckim i tegoż roku zaraz biskupem chełmskim. R. 1543 przeniesiony na biskupstwo Włocławskie. R. 1545 d. 20 Października obrany przez kapitułę gnieznieńską arcybis-

Kupem, potwierdzony przez papieża Pawła III. d. 3 Marca 1546 objął rządy metropolitalne przez pełnomocnika d. 11 Kwietnia 1546, osobiście zaś przybył do Gniezna d. 1 Maja 1546. Koronował (d. 7 Grudn. 1550) Królową Barbarę Radziwiłłównę a po jej zgonie Katarzynę Austryaczkę trzecią żonę Zygmunta Augusta. Odprawił Synody prowincyonalne: r. 1547 d. 15 Września w Łęczycy [illegible] (zwołany do Piotrkowa, odbył się właściwie w Łęczycy pod prezydencyą Samuela Maciejowskiego biskupa krak. który zastępował chorego Prymasa); r. 1551 d. 16 Czerwca w Piotrkowie; 1555 w miesiącu Czerwcu w Piotrkowie (zwołany pierwotnie na dzień 6 Listopada 1554, przeciągnął się aż do miesiąca Czerwca (Ustawy w Mspt. Bibl. Uniw. Krak.); r. 1556 d. 11 Września w Łowiczu, na którym był także nuncyusz apostolski Ludwik Aloizy Lipomano biśk. weroneński); r. 1557 d. 17 Maja w Piotrkowie. — Umarł Mikołaj Dzierzgowski d. 18 Stycznia 1559 w Łowiczu, pochowany d. 22 Lutego 1559 w Gnieźnie.

47) Jan Przerembski herbu Nowina, od r. 1545 Kanonik krakowski, proboszcz poznański, dalej dziekan krakowski, gnieźnieński, wileński, proboszcz u S. Floriana na Kleparzu, podkanclerzy koronny, od r. 1558 biskup chełmski, za staraniem króla Zygmunta Augusta i za przyzwoleniem kapituły gnieźnieńskiej, przybrany został r. 1558 przez arcybiskupa Mikołaja Dzierzgowskiego za koadjutora z prawem następstwa, co też papież Paweł IV. d. 4 Listopada potwierdził (Pridie Non. Novembr. Pontificatus Anno 4to). Po śmierci Dzierzgowskiego za zezwoleniem Królewskim z dnia 27 Stycznia 1559 r. bez poprzedniego wyboru kapituły i bez nowego potwierdzenia papieskiego, przybył d. 20 Lutego 1559 do Gniezna, instalowany nazajutrz uroczyście. Odprawił Synod prowincyonalny: r. 1561 d. 4 Marca w Warszawie (na którym był także obecnym Legat apostolski Bernard Bonjoanni). [illegible] Umarł d. 12 Stycznia 1562 r. w Łowiczu, tamże pochowany, mając lat 43 żywota swego. Mąż uczony, Kościoła i kraju obrońca.

48) Jakób Uchański herbu Radwan, odr. 1538 kanonik krakowski, dalej dziekan płocki, r. 1547 archidyakon warszawski, referendarz Koronny, jako nominat Kamieniecki, obrany został przez króla r. 1550 na biskupstwo chełmskie, na które dopiero po 2 latach d. 20 Lutego 1552 otrzymał potwierdzenie papieża, który go miał w podejrzeniu o sprzyjanie różnowiercom. R. 1557 posunięty na biskupstwo włocławskie, również blisko 4 lat czekał na potwierdzenie apostolskie, które dopiero od papieża Piusa IV. uzyskał. Po śmierci Dzbowskiego, obrany d. 9 Maja 1562 na arcybiskupstwo, za staraniem Króla i Kardynała Stanisł. Hozyusza otrzymał potwierdzenie papieża Piusa IV. dnia 10 Września 1562. Przybył do Gniezna d. 20 Października r. 1562, d. 13 Listopada t. r. uroczyście instalowany. W początkach obojętny na szerzenie się herezyi, oskarżony był do Rzymu, jakoby chciał zaprowadzić małżeństwo Księży, Komunią pod dwiema postaciami i modły w języku polskim. Mimo tego jednak popierając gorliwie sprawy Kościoła zwołał Synody prowincyonalne: r. 1564 w miesiącu Wrześniu w Piotrkowie (Acta Capit. Plocens.); r. 1565 w miesiącu Październiku w Piotrkowie; r. 1569 w miesiącu Wrześniu w Krakowie (Acta Capit. Plocens.); r. 1570 w Piotrkowie (Fabisz str. 175); r. 1577 d. 19 Maja w Piotrkowie (na którym przyjęto Ustawy Soboru trydenckiego i na którym też nuncyusz apostolski Wincenty Laureo biskupo monrealski zasiadał). Prócz tego odbył także Synody dyecezalne gnieznieńskie: r. 1572 d. 29 Grudnia w Uniejowie (Karnkowski: Epistolae ap. Długos. II p. 1936) i r. 1577 d. 8 Maja w Uniejowie (Chodyński I. Synod. grzr.). — Jakób Uchański umarł d. 5 Kwietnia 1581 w Łowiczu, tamże pochowany.

49) Stanisław Karnkowski herbu Junosza, Doktor Dekretów, kanonik gnieznieński, scholastyk łęczycki, sekretarz królewski, referendarz Koronny; następnie r. 1560 kanonik krakow. kusztosz gnieżn. został r. 1567 biskupem włocławskim. Obrany przez Kapitułę gnieźnieńską d. 17 Kwietnia 1581 na arcybiskupstwo, uzyskawszy potwierdzenie papieskie, objął rządy metropolitalne d. 29 Stycznia 1582, osobiście zaś przybył do Gniezna i był instalowany d. 21

Kwietnia 1583. Koronował on króla Stefana Batorego (jako biskup włocławski) i następnie d. 28 Grudnia 1588 Zygmunta III. Zasiadając przez 22 lat na stolicy prymasowskiej przyświecał wszystkim nauką, cnotą i gorliwością o dobro Kościoła i ojczyzny. Fundował Seminarya duchowne w Gnieźnie i w Kaliszu, oraz zakład dla uczącej się młodzieży, którego opiekę powierzył Kapitule gnieźnieńskiej. Odprawił Synod prowincyonalny r. 1589 d. 2 Października w Piotrkowie ~~[illegible]~~ i drugi r. 1599 (Acta Capit. Plocen.) Synody dyecezalne gnieźnieńskie odbyły się za niego: r. 1581 (edit. Z. Chodyński); 1583 d. 4 Października w Łowiczu (edit. Z. Chodyński 1871); r. 1590; 1591 d. 23 Kwietnia w Gnieźnie; r. 1602 d. 2 Września w Kaliszu (pod prezydencyą Wincentego de Seve proboszcza tamtejszego). Umarł Karnkowski w Łowiczu d. 8 Czerwca 1603 mając 83 lat, pochowany w Kościele jezuickim w Kaliszu, z którego gdy tenże kościół protestantom oddano, przeniesiono zwłoki jego r. 1798 do Kolleggiaty St. Maryi P.

50) Jan Tarnowski herbu Rolicz, najprzód Kanonik, dalej proboszcz krakowski, włocławski, łęczycki, kruświcki, rejent Kancelaryi Koronnej, referendarz Koronny, od r. 1591 podkanclerzy Koronny, mianowany r. 1597 biskupem poznańskim, r. 1600 d. 24 Czerwca przeniesiony na biskupstwo włocławskie. R. 1603 d. 30 Października obrany na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, po potwierdzeniu papieskim, przybył do Gniezna, instalowany d. 5 Czerwca 1604, zmarł w krótce bo d. 14 Września 1604 w Łowiczu, tamże pochowany, mając lat 54.

51) Bernard Maciejowski herbu Ciołek, syn Bernarda Kasztelana na Lubelskiego i Elżbiety Kamienieckiej Kasztelanki ruskiej; obrał sobie za młodu zawód wojskowy, był chorążym w roce nadwornej podczas wypraw Stefana Batorego, oraz starostą bolesławskim. Porzuciwszy potym stan wojskowy, udał się do Rzymu i poświęcił się życiu duchownemu. Z Kanonika krakowskiego i dziekana warszawskiego, konsekrowany w Styczniu r. 1588 na biskupa łuckiego. R. 1598 posunięty przez króla Zygmunta III. na biskupstwo wileńskie, pomimo potwierdzenia papieskiego, niemógł tej katedry objąć, albowiem oparli się Litwini, iż nie był

krajowtem. R. 1600 po śmierci kardynała Jerzego Radziwiłła mianował go król Zygmunt III na biskupstwo krakowskie, które objął w Styczniu 1601 r. Otrzymawszy od Klemensa VIII. papieża r. 1604 godność kardynała tit. S. Joannis ante Portam Latinam. R. 1605 d. 25 Kwietnia obrany przez Kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo otrzymał potwierdzenie papieskie z pozwoleniem trzymania oraz i biskupstwa krakowskiego; przybył zaś dopiero do Gniezna d. 31 Marca 1607. Tegoż r. 1607 d. 8 Października w Piotrkowie odprawił Synod prowincyonalny, na którym ogłosił także swój piękny list pasterski. Umarł w Krakowie, d. 19 Stycznia 1608, tamże pochowany przeżywszy lat 59 i miesięcy 9.

52) Wojciech Baranowski herbu Jastrzębiec, kantor gnieźnieński, scholastyk łęczycki, sekretarz wielki Koronny, na żądanie Królewskie obrany przez Kapitułę przemyską d. 11 Lipca 1584 biskupem przemyskim, objął d. 30 Września 1585 swoją dyecezyą, mianowany zarazem podkanclerzem Koronnym. R. 1591 d. 3 Lutego zatwierdził Grzegorz XIV jego przeniesienie na biskupstwo płockie, z którego 1607 postąpił na biskupstwo włocławskie. Na żądanie Królewskie z d. 17 Maja 1608, obrała go Kapituła gnieźnieńska d. 9 Czerwca 1608 arcybiskupem. Objął rządy metropolitalne d. 28 Października 1608 przez pełnomocnika, odbywszy wjazd uroczysty do Gniezna d. 5 Grudnia 1608 r. Na odbudowanie pogorzałego w r. 1615 Kościoła Katedralnego w Gnieźnie, znaczne łożył koszta. Odprawił Synod dyecezalny gnieźnieński r. 1612 d. 9 Maja w Łowiczu. Umarł w Łowiczu d. 23 Września 1615, pochowany w Gnieźnie.

53) Wawrzyniec Gembicki herbu Nałęcz, urodzony d. 6 Sierpnia 1559 z ojca Pawła i Anny Łomnickiej, kształcił się u Jezuitów w Brunsbergu i Ingolsztadzie. Wstąpiwszy do stanu duchownego był najprzód proboszczem krakowskim, potem sekretarzem wielkim Koronnym, kustoszem krakowskim, r. 1600 d. 10 Listopada otrzymał od papieża Klemensa VIII zatwierdzenie na biskupstwo chełmińskie, przyczem mu tenże papież d. 16 Kwietnia 1601 pozwolił używać także tytułu administratora biskupstwa pomezańskiego. R. 1609 d. 22 Stycznia

został kanclerzem w. kor.; r. 1610 w lipcu przeniesiony na biskupstwo włocławskie. R. 1613 d. 21 Października obrała go kapituła gnieźnieńska na arcybiskupstwo, potwierdzony r. 1616 d. 2 Kwietnia przez papieża Pawła V, przybył do Gniezna d. 18 Października 1616. Odprawił synod prowincyonalny r. 1621 d. 26 Kwietnia w Piotrkowie; oraz synod dyecezalny gnieźnieński r. 1620 d. 13 Października w Łowiczu. Podźwignął katedralny kościół gnieźnieński oraz zamki w Łowiczu i Skierniewicach. Seminaryum dyecezalne przeniósł z Kalisza do Gniezna. Umarł ten świątobliwy arcybiskup, oraz o czystości obyczajów, ozdobę kościoła i dobro ojczyzny gorliwy d. 10 Lutego 1624 w Łowiczu, pochowany w Gnieźnie.

54) Henryk Firlej herbu Lewart, syn Jana wojewody krak. marszałka w. kor. i Barbary Mniszchówny, wykształcony w Krakowie i w Rzymie, był najprzód scholastykiem krakowskim, proboszczem płockim, sekretarzem w. kor. referendarzem w. kor. proboszczem kolegiaty jędrzejowskim; r. 1616 biskupem łuckim, z którego przeniesiony r. 1617 na biskupstwo płockie. R. 1624 d. 25 Kwietnia obrany przez kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo, objął poprzez potwierdzeniu papieskiem rządy metropolitalne d. 13 Grudnia 1624 przez swego pełnomocnika; sam osobiście jednak wcale Gniezna nie odwiedził. Po śmierci Wilczyńskiego sufragana gnieźnieńskiego, obrał Firlej nie pytając się kapituły, samowolnie na tę godność Józefa Przeczkowskiego proboszcza lwowskiego; lecz kapituła nieprzyjęła tego nominata i podała stosownie do swych ustaw, 3 kandydatów, z których Piotr Gembicki kanonik gnieźn. zatwierdzonym został. Umarł Firlej w Skierniewicach d. 19 Lutego 1626, pochowany w Łowiczu, mając lat 52.

55) Jan Wężyk herbu Wąż, syn Hieronima z Woli-Wężykowej i Doroty Zaleskiej; kanonik krakowski, sandomierski, archidyakon lubelski, opat komendataryusz mogilski, sekretarz królewski, za nominacją króla Zygmunta III z d. 10 Grudnia 1619, obrany został biskupem przemyskim d. 2 Stycznia 1620, potwierdzony przez papieża Pawła V, objął d. 24 Kwietnia 1620 katedrę przemyską; r. 1624 w Maju

posunięty na biskupstwo poznańskie. R. 1626 d. 21 Października obrany przez Kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo, potwierdzony przez papieża Urbana VIII., objął rządy metropolitalne d. 12 Maja 1627 przez pełnomocnika, sam zaś osobisty ingres do Gniezna d. 26 Czerwca 1627 uczynił. Koronował on d. 2[illegible] Lutego 1633 Króla Władysława IV. Odprawił Synody prowincyonalne: r. 1628 d. 22 Maja w Piotrkowie i r. 1634 d. 13 Listopada w Warszawie, oraz wydał r. 1630 w Krakowie (i powtórnie 1761) Zbiór konstytucyj prowincyonalnych. Synod zaś dyecezalny gnieźnieński odbył r. 1628 d. 10 Maja w Łowiczu. Umarł d. 27 Maja 1638 w Łowiczu, tamże pochowany (podług Dunalewicza umarł d. 25 Maja 1638, a podług Bużeńskiego zaś 23 Maja 1638), mając lat 63.

56) Jan Lipski herbu Grabie, syn Wawrzyńca z Dzierzawskiego i Anny Plichciankiej, kształcił się najprzód w szkołach jezuickich w Kaliszu, potém we Włoszech. Z kanonika gnieźnieńs. płock. archidyakona łęczyck., został sekretarzem królewskim, proboszczem krakowsk., referendarzem koronnym, kanclerzem królowej Konstancyi, proboszczem płockim, opatem wąchockim. Na żądanie Króla Władysława IV z d. 14 Maja 1635, obrany przez Kapitułę d. 27 Czerwca 1635 na biskupstwo chełmińskie, otrzymał potwierdzenie papieża Urbana VIII r. 1635 d. 1 Października, i konsekrację w Łowiczu r. 1636 d. 14 Września; r. 1637 wysłany po Cecylią Renatę, otrzymał od cesarza Ferdynanda III dla siebie i całej rodziny tytuł hrabiego. R. 1638 d. 27 Lipca obrany arcybiskupem gnieźnieńskim przez Kapitułę, po otrzymaniu potwierdzenia papieskiego z d. 31 Października 1638, objął d. 26 Maja 1639 rządy metropolitalne przez pełnomocnika; sam zaś zjechał dopiero d. 22 Sierpnia 1639 do Gniezna. Umarł ten mąż uczony i wymowny podobno z zadanej truciz ny d. 13 Maja 1641 w Łysokowicach, pochowany w Łowiczu.

57) Wacław Lubieński herbu Pomian, syn Świętosława i Barbary Zapolskiej urodzony w Lubini d. 2 Lutego 1572, kształcił się w szkołach jezuickich w Poznaniu, oraz w Niemczech i we Włoszech. Z

proboszcza Tęczyńskiego, kanonika gnieznień. krakowsk. i poznańsk.
został sekretarzem koronnym r. 1617 (proboszczem miechowskim. R. 1621 d. 6 lutego
otrzymał biskupstwo chełmskie, z którego przeniesiony r. 1626 na (18 listopada)
biskupstwo poznańskie, a r. 1641 na włocławskie. Dostawszy od
króla Władysława IV r. 1641 nominacyją na arcybiskupstwo gnieź-
nieńskie, obrany przez kapitułę gnieźnieńską d. 11 lipca 1641,
otrzymawszy r. 1642 potwierdzenie papieża Urbana VIII, objął rządy
metropolitalne d. 16 Stycznia 1642 przez pełnomocnika, osobiście
zaś wjechał do Gniezna d. 19 Października 1642. Odprawił Synod
prowincyonalny (ostatni) r. 1643 d. 8 Listopada w Warszawie; oraz
Synod dyecezalny gnieźnieński r. 1643 d. 7 lipca w Uniejowie.
Umarł ten świątobliwy na kościoły bardzo szczodrobliwy Prymas
d. 28 Sierpnia 1652 w Łowiczu, pochowany w Gnieźnie. Koronował
on króla Jana Kazimierza d. 17 Stycznia 1649. – Żywot Jerzego
Lubieńskiego opisał i wydał Florian Bujdecki w Kaliszu
r. 1752. – Na tym arcybiskupie zakończył Stefan Damalewicz
swoje Żywoty arcybiskupów gnieźn. (Series archiepiscoporum
Gnesnensium. Varsaviae 1649. 4to).

58) Andrzej Leszczyński herbu Wieniawa,
syn Wacława hrabi na Lesznie kanclerza koron. i Anny Rozra-
jewskiej, kształcił się za młodu w szkołach jezuickich w Kaliszu, oraz
w Wirzburgu i we Włoszech. Po powrocie do kraju otrzymał proboszcze
tęczyckie, kanonią krakowską, oraz sekretarstwo król. nadworne.
Władysław IV. nadał mu opactwo trzemeszeńskie, czerwińskie,
oraz kanclerstwo przy królowej Cecylii Renacie i opactwo tynieckie.
R. 1641 otrzymał biskupstwo kamienieckie (niektórzy piszą że był po-
przednio biskupem inflanckim, ale mylnie) oraz r. 1645 pod kanclerstwo koronne. R.
1646 d. 4 Maja posunięty został na biskupstwo chełmińskie przez króla
i przez Stolicę apostolską potwierdzony. R. 1650 został kanclerzem w. kor.
Otrzymawszy od króla Jana Kazimierza r. 1652 d. 11 Września nominacyją
na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, obrany przez kapitułę gnieźnieńską d.
1 Października 1652, objął rządy metropolitalne d. 20 Lutego 1653, instalowany

osobiście w Gnieźnie d. 20 Października r. 1654. Umarł d. 6 Kwietnia 1658 r. w Łowiczu, tamże pochowany.

59) Wacław Leszczyński herbu Wieniawa, brat stryjeczny zmarłego prymasa Andrzeja, urodził się r. 1605 z ojca Andrzeja wojewody brzesko-kujawskiego i Zofii Opalińskiej. Z sekretarza królewskiego, kanonika krakowskiego i proboszcza łęczyckiego, został referendarzem koronnym i r. 1643 proboszczem płockim. R. 1644 d. 6 Kwietnia obrany na biskupstwo warmińskie. R. 1658 d. 5 Maja obrany na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, objął rządy metropolitalne d. 3 Kwietnia 1659 przez pełnomocnika; sam zaś z powodu grassującego powietrza dopiero d. 20 Października 1662 uroczysty ingres do Gniezna odprawił. Umarł d. 1 Kwietnia 1666 w Łyszkowicach, pochowany w Łowiczu.

60) Mikołaj Prazimowski herbu Belina, (urodzony d. 21 listopada 1617 w Prazimowie) syn Andrzeja sędziego ziemskiego warszawskiego i Jadwigi Kozuchowskiej. Kształcił się w szkołach jezuickich w Kaliszu, następnie w Rzymie. R. 1644 został kanonikiem płockim, r. 1652 proboszczem katedralnym krakowskim, referendarzem koronnym, [illegible], proboszczem gnieźnieńskim i ś. Michała na zamku w Krakowie. R. 1658 został podkanclerzym koronnym i wkrótce kanclerzem w. kor., otrzymawszy też r. 1659 nominacyją na biskupstwo łuckie wraz z opactwem sieciechowskim, wszelako dopiero r. 1664 na biskupstwo łuckie konsekrowany. Na żądanie króla Jana Kazimierza obrany d. 6 Maja 1666 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, potwierdzony od papieża Aleksandra VII objął rządy metropolitalne d. 22 Listopada 1666 przez pełnomocnika, sam zaś dopiero d. 20 Października 1667 uroczysty ingres do Gniezna odprawił. Jako stronnik królowej Marii Ludwiki popierał głównie intrygi francuskie, chcąc na tronie polskim Kondeusza osadzić. Przyczynił się także nienależycie do fałszerstwa monety krajowej i do prześladowania Jerzego Lubomirskiego. Koronował on króla Michała Wiśniowieckiego d. 29 Września 16 ; mimo tego jednakże był najzajadliwszym przeciwnikiem króla chcąc go detronizować. Znienawidzony od szlachty, odsądzony został Prazimowski przez konfederacyą pod Gołębiem r. 1672 od godności i jako nieprzyjaciel kraju na utratę dóbr skazany. Znękany umarł w [illegible] d. 15 Kwietnia 1673 r.

mając lat 56, pochowany w Łowiczu.

6j) Floryan Kazmierz Książe Czartoryski syn Mikołaja wojewody wołyńskiego i Izabelli Korecktej, kształcił się w Rzymie w Kollegium Jezuitów gdzie otrzymał stopień Doktora Teologii. Będąc Kanonikiem wileńskim, płockim, krakowskim, dziekanem krakowskiej kollegiaty Wszystkich Świętych, otrzymał w kwietniu 1650 nominacyją na biskupstwo poznańskie, po zatwierdzeniu przez papieża Innocentego X. konsekrowany d. 23 Stycznia 1651 r.; przeniesiony r. 1654 na biskupstwo poznańskie. Kapituła gnieźnieńska obrała go r. 1673 d. 27 Kwietnia na arcybiskupstwo, po zatwierdzeniu papieskiem objął (przez pełnomocnika) rządy metropolitalne d. 2 Stycznia 1674. Nie ujrzawszy swej katedry metropolitalnej, zmarł d. 15 Maja 1674 w Warszawie, tamże w Kościele Jezuitów pochowany.

62) Andrzej Olszowski herbu Prus syn Waleriana Kasztelana pucimirskiego i Zofji Dunin owny; z Kanonika gnieźnieńskiego, dziekana krakowsk. proboszcza poznańsk. i referendarza Koronnego, otrzymał r. 1661 nominacyją Królewską na biskupstwo chełmińskie. R. 1666 został podkanclerzym Koronnym. R. 1669 jeździł do Wiednia po Królową Eleonorę. Otrzymawszy od Króla Jana III. d. 20 Czerwca r. 1674 nominacyją na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, obrany przez Kapitułę d. 25 Czerwca tegoż roku, potwierdzony przez papieża Klemensa X. d. 13 Grudnia 1674 (czyli podług aktów Kapituły gnieźnieńskiej, d. 26 Listopada 1674), objął rządy archidyecezyi d. 8 Stycznia 1675, instalowany osobiście w Gnieźnie d. 20 Października 1675. Uczony ten arcybiskup pismem swym „Censura Candidatorum Sceptri Polonici 1668" przyczynił się najwięcej do obrania na tron polski Michała Wiśniowieckiego i Jana Sobieskiego. Drugiem pismem: „De Archiepiscopatu Gnesnensi" stanął dzielnie w obronie praw prymasowskich. Koronował on Jana III. Umarł Olszowski d. 2 Lutego 1676 w Gdańsku d. 29 Sierpnia 1677 r. pochowany w Gnieźnie. — Na tym Arcybiskupie zakończył Stanisław Bużeński swoje Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich które w polskiem tłomaczeniu wydano w V Tomach w Wilnie 1860 r.

63) Jan Stefan Wydżga herbu Jastrzębiec proboszcz katedralny lwowski i krakowski, kanonik płocki, opat sieciechowski, był najprzód kaznodzieją nadwornym królów Władysława IV i Jana Kazimierza, dalej referendarzem, sekretarzem w. kor. i kanclerzem królowej. Około r. 1655 otrzymał biskupstwo łuckie, z którego d. 10 Listopada 1659 przeniesiony na warmińskie. R. 1676 d. 12 Marca został podkanclerzym koronnym. Polecony d. 3 Października 1677 przez króla kapitule gnieźnieńskiej, został przez takową d. 22 Października 1677 obrany na arcybiskupa; wszelako dopiero 1679 potwierdzony przez papieża, objął d. 6 Listopada 1679 przez swego pełnomocnika rządy archidyecezalne; sam zaś dla ważnych i ciężkich spraw krajowych, nieprzybył wcale do stolicy swojej katedry. Umarł d. 6 Września 1685 w Łowiczu, puchnący razem od przebrzydłej zemsty; pochowany w Gnieźnie.

Po śmierci prymasa Wydżgi, za poleceniem Jana III, obrała d. 21 Marca 1686 kapituła gnieźnieńska na arcybiskupstwo Stefana Wierzbowskiego herbu Jastrzębiec biskupa poznańskiego. Wszelako papież Innocenty X. pomimo starań królewskich odmówił mu potwierdzenia zagniewany na niego iż Hieronimowi Lubomirskiemu kawalerowi maltańskiemu, opatowi tynieckiemu dał pozwolenie do zawarcia małżeństwa z Konstancyą Bokunowną. Wierzbowski zmarł ze zgryzoty jako elekt gnieźnieński na swem biskupstwie poznańskiem d. 7 Marca r. 1687. Wierzbowski był poprzednio kanonikiem krakowskim, archidyakonem łuckim, opatem paradyskim i referendarzem koronnym; zadministratora biskupstwa łuckiego, otrzymał d. 13 Sierpnia 1663 królewską nominacyą na biskupa poznańskiego.

64) Michał Stefan Radziejowski na Radziejowicach i Krylowie herbu Junosza, urodził się d. 3 Grudnia 1641 z ojca Stefana roninia podkanclerzego koron. i Eufrozyny hrabianki Tarnowskiej. Odebrawszy wykształcenie we Francyi, był najprzód proboszczem kościoła S. Michała na zamku krakowskim, kanonikiem gnieźnieńskim warmińskim, warszawskim, krakowskim. Obrany przez kapitułę warmińską wskutek prezenty królewskiej z d. 17 Grudnia 1677, otrzymał w Rzymie d. 30 Października 1679 potwierdzenie na biskupstwo warmińskie, które d. 20

Lipca 1681 objął. Od r. 1685 do r. 1687 piastował także podkanclerstwo koronne. D. 31 Maja 1687 nominował go Jan III arcybiskupem gnieźnieńskim, po dokonanym na dniu 26 Czerwca 1687 wyborze przez kapitułę, otrzymał w Rzymie d. 17 Maja 1688 od Innocentego XI potwierdzenie na arcybiskupstwo, którego rządy objął d. 23 Lipca 1688 przez swego pełnomocnika, sam zaś w Gnieźnie nigdy nie był. R. 1687 będąc jeszcze biskupem warmińskim otrzymał Radziejowski od papieża Innocentego XI godność kardynała tit. S. Praxedis. R. 1689 wybrał się Radziejowski do Rzymu, i po powrocie wyjednał od Alexandra VIII dla kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej przywilej noszenia kapturzymskich. W Łowiczu założył Seminarzum powierzywszy takowe xx. Missyonarzom. Po śmierci Jana III., z którym się w końcu Radziejowski poróżnił, popierał partyę Francuską i chciał Konkego osadzić na tronie polskim. Później znowu pogodziwszy się pozornie z Królem Augustem II. był popleczníkiem partyi szwedzkiej. Zmuszony schronić się do Gdańska, umarł tamże d. 13 Października 1705, pochowany w Warszawie w Kościele S. Krzyża. Niektórzy zarzucają mu chciwość i przekupstwo oraz zbyteczne ulegánie Konstancyi Sowiańskiej Kasztelanowej Łęczyckiej.

65) Stanisław Szembek, herbu własnego, syn Franciszka Szembeka Kasztelana Kamienieckiego i Zofii Lanckorońskiej, urodzony r. 1650, z Kanonika przemyskiego, krakowskiego, został biskupem dyonizyjskim i sufraganem krakowskim, R. 1699 otrzymał biskupstwo kujawskie. R. 1706 d. 7 Czerwca mianowany przez Augusta II arcybiskupem gnieźnieńskim, potwierdzony przez Klemensa XI. d. 25 Czerwca 1707, objął już poprzednio rządy archidyecezalne d. 29 Lipca 1706 przez pełnomocnika, mając sobie przytem nadane opactwo tynieckie. Uroczysty ingres na stolicę metropolitalną odbył dopiero d. 27 Sierpnia 1711. Jako stronnik Augusta II. wywiózł on przed Szwedami za granicę archiwum i skarbiec Koronny. Umarł d. 3 Sierpnia r. 1721 w Łowiczu, pochowany w Gnieźnie. Odprawił on ostatni Synod dyecezalny gnieźnieński w Łowiczu r. 1720 d. 26 Sierpnia.

66) Teodor Andrzej Potocki herbu Pilawa, urodzony w Moskwie r. 1664 w Lutym z ojca Pawła wojewodzica bracławskiego i matki Eleonory Sołtykowny dyzunitki; chrzcił go zaś patriarcha Nikon. Po powrocie z Moskwy wraz z ojcem do kraju, wysłany został na nauki do Rzymu. R. 1688 wyświęcony na Kapłana mając już godność Kanonika krakowskiego i proboszcza katedralnego przemyskiego. R. 1691 mianowany kanclerzem Jadwigi Elżbiety Sobieskiej żony Filipa Wilhelma żony elektora palatyna Reńskiego. R. 1697 otrzymał od Augusta II biskupstwo chełmińskie, na którem dopiero, z powodu chrztu dyzunickiego, dopiero za dyspensą papieską, w Rzymie d. 11 Kwietnia 1699 potwierdzony i d. 31 Maja 1699 konsekrowany. R. 1711 d. 16 Października na postulacyją Króla Augusta II. obrany przez Kapitułę biskupem warmińskim, potwierdzony 1712 przez papieża Klemensa XI. Na postulacyją Augusta II z d. 6 Grudnia 1722 d. 8 Stycznia 1723 arcybiskupem gnieźnieńskim przez Kapitułę, otrzymawszy zatwierdzenie Innocentego XIII d. 27 Września 1723 objął rządy archidyecezalne przez pełnomocnika d. 30 Grudnia 1723, sam zaś przybył dopiero do Gniezna d. 18 Maja 1726, na zajutrz installowany uroczyście. Po śmierci Augusta II, popierał gorliwie elekcyą Stanisława Leszczyńskiego na tron polski, co nawet chwilowe uwięzienie Prymasa przez Rosyan w Gdańsku r. 1734 spowodowało. Puszczony na wolność złożył hołd Augustowi III. Umarł w Warszawie d. 13 Listopada 1738 r. pochowany w Gnieźnie. Ustanowił on r. 1735 dygnitkotryum dla kanoników gnieźnieńskich, którego nozenie Klemens XII bullą z r. 1738 (Romae XVI Calend. Januarii) potwierdził.

* Obok arcybiskupstwa miał sobie nadane także Opatwo tyzieckie.

67) Krzysztof Antoni Szembek herbu własnego, syn Stanisława burgr. krak. i Krystyny Zelińskiej z referendarza Koronnego, mianowany najprzód r. 1712 biskupem inflanckim i pułtuskim, [illegible] r. 1716 przeniesiony na biskupstwo poznańskie, objął takowe d. 29 Sierpnia 1717; d. 30 Października 1719 przez Augusta II przeniesiony znowu na biskupstwo [illegible] kujawskie czyli włocławskie. R. 1739 d. 5 Lutego, za poleceniem Augusta III., obrany został przez kapitułę gnieźnieńską na arcybiskupstwo, otrzymał d. 22 maja 1739 potwierdzenie

† Kasztosza Tomickiego, Kanonika krak. i

papieskie, mając sobie zarazem oddane także opactwo tynieckie. Objął rządy metropolitalne d. 1 Sierpnia 1739 przez pełnomocnika, osobiście zaś dopiero d. 30 Kwietnia 1741 uroczyście do Gniezna wjechał. R. 1742 d. 16 Lipca odbył jubileusz pięćdziesięcioletniego swego kapłaństwa. Umarł d. 6 Lipca 1748 w Łowiczu, tamże pochowany.

68) Adam Ignacy Komorowski herbu Korczak, urodzony r. 1701 z ojca Jana stolnika nowogrodzkiego i Katarzyny Sulimirskiej. Wykształciwszy się w szkołach jezuickich w Wrocławiu i w Rzymie, został r. 1724 kanonikiem, następnie kanclerzem i proboszczem Kapituły krakowskiej, oraz koadjutorem Samuela Orzgi biskupa kijowskiego. R. 1748 d. 13 lipca mianowany przez Króla arcybiskupem gnieźnieńskim i opatem tynieckim, (jedrzejowskim) obrany przez kapitułę d. 8 Sierpnia 1748, otrzymał potwierdzenie Benedykta XIV. d. 22 Września 1749, konsekrowany w Krakowie d. 28 Października 1749, objął rządy archidyecezyi d. 6 Listopada 1749 przez pełnomocnika swego, sam zaś uroczysty ingres do Gniezna d. 23 Czerwca 1751 odprawił. Umarł d. 2 Marca 1759 w Skierniewicach, pochowany w Łowiczu. Wyjednał on u Benedykta XIV. r. 1749 (Romae, X. Calend. Octobr.) pozwolenie dla arcybiskupów gnieźnieńskich prawo noszenia purpurowych szat kardynalskich.

69) Władysław Aleksander Lubieński herbu Pomian urodzony d. 11 Listopada 1703 z ojca Macieja łowczego sieradzkiego i Maryanny Stokowskiej. Kształcił się pierwotnie u Jezuitów w Kaliszu następnie we Włoszech i Francyi. Z dziekana gnieźnieńskiego, scholastyka krakowskiego, kustosza sandomirskiego, proboszcza infułata łaskiego, opata paradyzkiego, został najprzód pisarzem w. kor. R. 1757 d. 23 Listopada, mianował go August III. arcybiskupem lwowskim; potwierdzony przez Benedykta XIV d. 9 Września 1758, konsekrowany w Warszawie d. 7 Maja 1758. Następnie r. 1759 d. 13 Marca posunięty przez Króla na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, obrany przez Kapitułę d. 23 Marca 1759 potwierdzony przez Klemensa XIII. d. 9 Kwietnia 1759, objął rządy metropolitalne gnieźnieńskie d. 2 Maja 1759 przez pełnomocnika, osobiście zaś niemógł przybyć na installacyją. Odrestaurował on i miedzią pokrył pogorzałą w r. 1760 kościół metropolitalny gnieźnieński; w Łowiczu

założył około r. 1760 drukarnią arcybiskupią. Na restauracyją Katedralnego Kościoła w Gnieźnie wydał około 200,000 złp. i prócz tego 33000 złp. na dalszą fabrykę testamentem zapisał. Koronował on w Warszawie d. 25 Lis: topada 1764 ostatniego króla polskiego Stanisława Poniatowskiego. Wydał: wił też także jako autor wydanem dziełem: Świat we wszystkich swoich częściach geograficznie-historycznie skreślony. Wrocław 1740. Umarł d. 20 Czerwca 1767 w Warszawie, pochowany w Łowiczu.

70) Gabryel Jan Podoski herbu Junosza urodzony d. 13 Marca 1719 z ojca Mikołaja Kasztelana płockiego i Maryanny Rokitnickiej. Kształcił się za młodu w Akademii krakowskiej, gdzie został Doktorem Praw. R. 1754 otrzymał Kanonią krakowską, będąc poprzednio Kanclerzem Królewiczów Ksawerego i Karola, administratorem starostwa sochaczewskiego i Kanclerzem Katedralnym włocławskim. R. 1755 otrzymał probostwo Katedralne krakowskie, r. 1757 probostwo miechowskie, r. 1759 referendarstwo wielkie Koronne. Za promocyją Rossyi, której był ambasadorem Podoski adherentem, na polecenie Repnina i cesarzowej Katarzyny II mianował go Król Stanisław August d. 24 Czerwca 1763 arcybiskupem gnieźnieńskim z przywileiem opactwa tynieckiego i paradyzkiego. Kapituła gnieźnieńska obrała go na arcybiskupstwo d. 11 Lipca 1767; papież Klemens XIII zatwierdził d. 31 Sierpnia 1767 ten wybor, poczem Podoski d. 27 Września 1767 konsekracyją otrzymał. Rządy metropolitalne objął już d. 23 Września 1767 przez swego pełnomocnika, lecz osobiście nigdy się w Gnieźnie nie pokazał. Zaprzedany Rossyi podpisał traktat z r. 1768 uszczuplający prawa Kościoła Katolickiego, i przystąpił do Konfederacyi radomskiej pod opieką rossyjską zawiązanej. W Łowiczu zamknął Seminarium, aby się synowie włościan stanowi duchownemu nie poświęcali; niewahał się też za grabić na swój użytek prywatny summ funduszowych Katedralnych. Z nałożnicą Emkinową w jawnym żył konkubinacie. Znienawidzony dla swych gorszących obyczajów, straciwszy zaufanie u Króla, wyjechał do Francyi, powierzywszy rządy archidyecezyi x. Kozierowskiemu biskupowi adrateńskiemu. Umarł w Marsylii d. 3 Kwietnia 1788 r. tamże pochowany. (Podług niektórych zmarł r. 1786 d. 3 Kwietnia.)

71) Antoni Kazimierz Ostrowski herbu Grzymała, urodzony r. 1712 z ojca Ludwika i Katarzyny Stużewskiej, od r. 1738 kanonik poznański, od r. 1739 kanonik gnieźnieński i warszawski, od r. 1747 kanonik krakowski, od r. 1750 wikaryusz i oficyał generalny warszawski

Mianowany r. 1751 przez króla biskupem inflantskim, otrzymał dopiero d. 9 Kwietnia 1753 potwierdzenie papieskie, konsekrowany w Złyczowie d. 2 Czerwca 1754, przeniósł katedrę biskupstwa inflantskiego do Krasławia. R. 1758 d. 2 Października przybrał go Antoni Dębowski biskup kujawski za koadjutora. Ozdobiony orderem Orła białego. R. 1762 mianowany biskupem kujawskim, potwierdzony r. 1763 przez papieża. R. 1777 d. 19 Kwietnia mianował go król arcybiskupem gnieźnieńskim nadawszy mu oraz opactwa tynieckie i łędzkie. Potwierdził go na arcybiskupstwie Pius VI d. 23 Czerwca 1777. Ostrowski objął rządy archidyecezalne d. 1 Września 1777 przez swego pełnomocnika, osobiście zaś odbył uroczysty ingres do Gniezna d. 22 lipca 1778. Wystawił on pałac w Wolborzu i prymasowski w Warszawie, oraz kościoły w Wolborzu i Skierniewicach. Na reparacyją kościoła katedralnego gnieźnieńskiego złożył 20000 złp. i wieże miedzią pokrył, a na utrzymanie muzyki katedralnej wieś Bożacin zapisał. Odbudował także w Gnieźnie Seminaryum spustoszałe i fundował dla archidyecezyi drugą sufraganią w Łowiczu. R. 1782 wyjechał dla poratowania zdrowia zagranicę; umarł zaś w Paryżu d. 26 Sierpnia w Paryżu, pochowany w kościele S. Ludwika przy Luwrze, serce zaś jego przewieziono do Skierniewic.

72) Michał Jerzy Poniatowski herbu Ciołek

Michał Jerzy Poniatowski urodz. d. 12 październ. 1736
z ojca Stanisława kasztelana krak. i Konstancyi Czar:
Łoryskiej kasztelanki wileńsk. Kształcił się w Rzymie, skąd
wróciwszy, w Seminarium S. Krzyża w Warszawie; wyświęcony
r. 1760 na kapłana, został r. 1766 kanonikiem katedr. krakow. kustoszem gnieźn., dziekanem warszaw.
i po uwięzieniu Sołtyka przez Rossyan r. 1767 był administ:
tratorem dyecezyi Krakow. dodany później za koadjutora biskupiego
który to obowiązek aż do r. 1791 pełnił. R. 1792
został biskupem płockim, a r. 1793 arcybisk. gnieźnień. Był objął rządy d. 2 Września 1793
przytem opatem komendat. czerwińskim i tynieckim, kawalerem
ord. orła biał. i S. Stanisława. Umarł w Warszawie d. 12 sierp. mianowany przez Króla
1794 nie bez podejrzenia iż się otruł; pochowany d. 18 Sierpnia d. 12 Sept. 1784, potwier-
na cmentarzu powązkowskim dzony przez Piusa VI d.
Jako biskup płocki wydawał mądre urządzenia, odnowił 14 Lutego 1785, objął rządy
katedrę w Płocku i zaprowadził tamże Siostry miłosierdzia. archidyecezyi d. 12 Sept.
Jako administrator dyecezyi krak. wyjednał założenie Szpitala 1784 przez pełnomocnika,
publicznego w Krakowie; lecz d. 4 lipca 1785 podpisał traktat z osobiście przybył do Gnie-
Austryą mocą którego zezwolił na utworzenie nowego biskupstwa zna d. 18 Września 1789, na
tarnowskiego i zabór dóbr duchownych (zakonodawych) dyecezyi krakow. zajutrz instalowany.
Jako prezes Komisyi edukacyjnej przyłożył się czynnie
do reformy akademii krakow. Po zaborze dyecezyi poznańskiej Ii otaczał się mężami
przez Prusaków zarządzał archidyakonatem warszawskim. uczonymi
(Ob: Witoszyński Ignacy: Kazanie na pogrzebie Michała
Jerzego Poniatowskiego arcybisk. gnieźn. Warszawa 1794. 4°)
Za jego rządów traktatem grodzieńskim z d. 25 Września 1793 więcej niż
archidyecezyi gnieźnieńskiej przeszła pod panowanie pruskie

z Sieniawy i Krasiczyna herbu Rogala

Ignacy hr. Krasicki ur. d. 3 Lutego 1735 w Dubiecku syn Jana kasztelana chełmskiego i Anny Starzechowskiej, ukończywszy nauki w szkołach lwowskich, wykształcony w Rzymie, po powrocie r. 1757 wyświęcony od Wacława Sierakowskiego na kapłana otrzymał kanonię przemyską i krijowską. Został wkrótce proboszczem katedr. przemyśk. r. 1762 i koadjutorem opactwa wąchockiego. R. 1764 mianowany Kanonikiem kustoszem lwowsk. obrany został od kapituły lwowsk. na deputata do trybunału Koronnego. R. 1765 otrzymał intratne infułactwo w Kodniu, następnie r. 1766 kanonię warmińską. Biskup warmiński Adam Stanisław Grabowski r. 1766 przybrał go za koadjutora, przyczem Krasicki od Klemensa XIII dostał tytuł biskupa uranopolitańskiego. Po wkrótce po nastąpionej śmierci Grabowskiego został Krasicki d. 25 grudn. 1766 przez nuncyusza Visconti w Warszawie na biskupa warmijskiego wyświęcony; r. 1767 został kawalerem krzyża S. Jana Jerozolimskiego i był na sejmie warszawskim. Oddając się natężeniu publicznemu i duchownemu pilnował więcej pióra wsławiwszy się swemi politycznemi dziełami. R. 1772 d. 13 września po zaborze Prus zachodnich przez Króla pruskiego, zabrano dobra biskupstwa warmijskiego które sekularyzowano. Jednak Fryderyk II cenąc dowcip Krasickiego przeznaczył mu pensyją i fundusz na zapłacenie długów. Bawiąc mieszkał Krasicki w Berlinie gdzie też kościół katolicki S. Jadwigi poświęcił. R. 1795 król Wilhelm II powołał Krasickiego na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Brat Krasicki w Skierniewicach i wyjechawszy r. 1801 dla załatwienia interesów do Berlina na początku roku, zmarł tamże d. 14 marca 1801 po krótkiej słabości mając lat 67. Ciało jego pochowane w Kościele katolickim S. Jadwigi w Berlinie, dopiero d. 26 marca przewiezione zostało do Gniezna i tamże w katedrze pogrzebione. (Ob. Rocznik Tow. Warsz. Przyj. Nauk T. I – Pamiętnik warszaw 1801 – Eichhorn Dziewiat kapituł gnieźnieńskiej ręk. Kopis Historyi Długosza w 3 tomach. (Sedes vacat 1801 – 1806)

listem pasterskim danym w Berlinie d. 26 Marca 1796 wzywał do wierności i posłuszeństwa Królowi pruskiego, za którego mandaty nakazał

[Który od r. 1773 zamieszkał w Berlinie

Obrany d. 13 Kwietnia 1795 (przez Kapitułę, potwierdzony przez papieża d. 18 Grudn. 1795, objął rządy metropolitalne d. 3 Czerwca 1795 przez pełnomocnika, osobiście zjechał do Gniezna d. 17 Marca 1796

otrzymał od Króla Fryderyka Wilhelma II potwierdzenie tytułu Xiążęcego dla arcybiskupów gnieźnieńs.

herbu Nałęcz

Ignacy hr. Raczyński ur. d. 6 sierpnia 1741 w Małoszynie z ojca Antoniego i Katarzyny Szyagowskiej starościanki prawnickiej, ukończywszy szkoły u Jezuitów w Poznaniu, wstąpił d. 5 sierp. 1760 do Zakonu Jezuitów w Krakowie skąd go dla wydoskonalenia się do Mediolanu posłano. Po suppressyi zakonu r. 1773 został plebanem w Kostrzynie a dalej kanonikiem (scholastykiem) Poznańskim. Zwiedziwszy drugi raz obce kraje a mianowicie Szwajcaryją i Francyją, r. 1793 po śmierci Michała Okęckiego wybrany został na biskupstwo poznańskie. R. 1801 król pruski mianował go arcybiskupem gnieźnieńskim (co też stolica apostolska r. 1805 potwierdziła. R. 1807 mianowany prymasem. Był Kawalerem Orderów S. Jana Jerozolimskiego, Orła białego i Orła czerwonego. Jako zwolennik Jezuitów popierał w Warszawie sprawę ich gałęzi Liguryanów czyli Bénonów wydalonych przez rząd Księstwa warszawskiego, co go wielu kłopotów zabawiło. R. 1818 (d. 22 Lipca) złożył dobrowolnie godność arcybiskupią i żył najprzód w Rzymie u Jezuitów, potem od r. 1821 w Starejwsi w Galicyi. Umarł w Przemyślu d. 19 lutego 1823 w skutek wodnej puchliny, pochowany w Starejwsi, skąd r. 1850 zwłoki jego do Obrzycka w Księstwie poznańskim przeniesione zostały. Raczyński wydał kilka pism polskich treści teologicznej i polemicznej. (Ob. Rys życia Ignacego Nałęcz hr. Raczyńskiego arcyb. gnieźn. przez Józefa Perkowskiego. Lwów 1844. 8° kart 38 z portr. litogr.) Ostatnie dni życia hr. Nałęcz Ignacego Raczyńskiego arcybisk. gnieźn. wyjęte z listu Rektora Collegii Soc. Jesu, pisanego d. 11 Marca 1823 ze Starejwsi do biskupa Śniemieńskiego w Gnieźnie. fol. k. 1)

potwierdzony przez papieża d. 12 kwietnia 1794

wybrany d. 14 marca 1805 przez Kapitułę

Bullą Piusa VII z d. 26 sierpnia 1806 (VII Calend. Septembr.) potwierdzita. Dopiero 10 Grudnia 1807 objął rządy arcybiskupstwa przez pełnomocnika, sam zaś d. 5 Maja 1810 przybył do Gniezna, nazajutrz instalowany. Zredukował on liczbę Kanoników. Obrońca praw Kościoła.

herbu Nałęcz

Jan

Tymoteusz Gorzeński ur. 1741 z ojca Franciszka pod-
kownika wojsk Koron. i Anny Dzierzgowskiej. Najprzód
kanonik poznań.; od r. 1767 kanonik krakowsk.; r. 1783
referendarzem duchownym Koronn. R. 1790 został biskupem
smoleńskim (bez dyecezyi). R. 1803 w interesach kapituły
krakow. jeździł do Wiednia do cesarza. Nominowany następ-
nie biskupem poznańsk. [d. 16 Lipca] gdy r. 1821 wydaną
została bulla De salute animarum wskutek której bis-
kupstwo poznańskie wyniesione zostało do rzędu metro-
polij i jako takie połączone zostało z arcybiskupstwem
gnieźnieńskiem, pierwszy Gorzyński [Sobijał d. 11 Października 1821] prałatował tę god-
ność. Umarł d. 20 Grudnia 1825 w Poznaniu, będąc kawa-
lerem kilku orderów, tamże pochowany.

[r. 1780 deputat za trybunał Koron.]

[p potwierdzony d. 29 Listopada 1790 w Rzymie]

[d. 23 marca 1819 w Rzymie potwierdzony]

[F nominowany arcybiskupem otrzymał potwierdzenie papieskie do]

[Lwowycie w Gnieźnie d. 13 Listopada 1821 instalowany.]

herbu Nabram

Teofil Wolicki ur. d. 30 paździer. 1767 w Godzięto-
wicach wsi dziedzicznej w ziemi wieluńsk. z ojca Ignacego
i Jozafaty Wiesiołowskiej. W pierwszej młodości kształ-
cił się w szkołach płockich pod okiem stryja swego Konstan-
tyna Wolickiego prałata klasztoru norbertanek w Płocku.
R. 1785 oddany do seminarium w Warszawie przykładał się
do nauk teologicznych, a przez rok następny słuchał
nauk w uniwersytecie wileńskim. Następnie pracował
w kancellaryi Ignacego Garnysza biskupa chełmskiego
podkanclerzego koron.; skąd wybrał się do Rzymu, gdzie
dwa lata na naukach spędził. R. 1790 do kraju powró-
cił wyświęcony
został na kapłana w Warszawie i pełnił obowiązki po-
mocnika uczonych prac Jana Albertrandego biskupa zeno-
politańskiego przy królewskiej bibliotece w Warszawie
otrzymał plebanią we wsi Baricach nad Bugiem. R. 1793

powołał Wolickiego Ignacy Raczyński biskup poznański na urząd audytora dyjecezalnego, gdzie też wkrótce mianowany archidyakonem poznańskim, następnie proboszczem metropolii gnieźnieńskiej i plebanem w Duszniках. Od r. 1806 za byłego Księstwa warszawskiego należał Wolicki do rady administracyjnej poznańskiej. r. 1807 mianowany proboszczem gnieźn.
Po utworzeniu Wielkiego Księstwa Poznańskiego przebywał Wolicki w Duszniках jako pleban, skąd w r. 1825 po śmierci Tymoteusza Gorzeńskiego wezwany na administratora dyjecezalnego, r. 1828 powziął zamiar wystawienia ze składek pomnika dla Mieczysława I i Bolesława Chrobrego w katedrze poznańskiej. R. 1828 d. 29 maja wyniesiony na arcybiskupstwo gnieźnieńskie i poznańskie, otrzymawszy zarazem tytuł legati nati i ozdobę pallusza, został konsekrowany d. 17 maja 1829. przybył d. 17 Czerwca 1829 do Gniezna
W krótkim czasie, bo po siedmiomiesięcznym rządzie, zmarł Wolicki d. 21 Grudnia 1829, pochowany w katedrze poznańskiej. Zasłużył się lepszem urządzeniem probostw oraz szkół początkowych włościańskich. (Bb: Krzyżanowski Adryan: Obraz życia ś.p. Teofila Wolickiego arcybisk. gnieźn. Warszawa 1850. 8°.)

herbu Łabędź
Marcin Dunin ur. d. 11 listopada 1874 r. we wsi Wał pod Rawą z ojca Feliciana i Brygidy Szczakowskiej; aż do r. 1786 uczęszczał do szkół pojezuickich w Rawie, w którym to roku stryj jego x. Wawrzyniec Dunin kanclerz kapituły włocławskiej oddał go do gimnazyum w Bydgoszczy. Obrawszy sobie stan duchowny, udał się do Rzymu, r. 1793 gdzie po ukończeniu nauk teologicznych w Collegium germanicum, r. 1797 wyświęcony został na kapłana. Wróciwszy do kraju, bawił

najprzód przez dwa lata przy boku Turskiego biskupa krakowsk. zaszczycony godnością kanonika wiślickiego. R. 1800 wezwany przez Rydzyńskiego biskupa kujawsk. kiego, mianowany został kanonikiem kapituły włocławskiej i proboszczem w Stużewie. Arcybiskup gnieźnieński Ignacy Raczyński mianował go r. 1808 kanonikiem gnieźnieńskim, jeneralnym audytorem i proboszczem w Kcyni. R. 1815 został prałatem kanclerzem kapituły gnieźnień. oraz później radcą szkolnym, na którym to stopniu władze krajowe oceniając jego zasługi wyjednały mu u króla pruskiego order Orła czerwonego. Obrany d. 15 marca 1830 na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, otrzymał d. 10 lipca 1831 poświęcenie. Gorliwy w pełnieniu swych obowiązków, zajął się troskliwie przywiedzeniem do skutku bulli De salute animarum, zaprowadził ścisłą karność kościelną, zorganizował kapituły gnieźnieńską i poznańską, objeżdżał dyjecezyje. Rozporządzenia jego z r. 1838 [illegible] dotyczące małżeństw mieszanych, których ważności aktu uznawać niechciał stosownie do zasad kanonicznych, wplątały go w zatargi z rządem pruskim, w skutek których więziony został w Kolobrzegu [illegible] aż do r. 1840. Po uwolnieniu swém, [illegible] nie ustając w pracach dla dobra podwładnych, czego dowodem jest wydana staraniem jego Książka do nabożeństwa, umarł w Poznaniu d. 26 grudnia 1842 r. tamże pochowany. (Ob. x. Jabczyński: Zdrowa miana przy pochowaniu zwłok Marcina Dunin [illegible] arcybisk. gnezn. w d. 2 stycz. 1843. Poznań 1843. 8°. — Olszewski Jan: Dwa głosy po skonie ś.p. Marcina Dunina arcyb. gnezn. Poznań 1843. 8°.)

Leon Przyłuski herbu Lubicz

Kościoły w Archidyecezyi Gnieźnieńskiej

r. 1521

(podług: Liber beneficiorum ex mandato Joannis de Lasko archiepiscopi Gnesnensis conscriptus A. 1513–

I. Archidyakonat Gnieźnieński.

1) Dekanat Gnieźnieński S. Trojcy.

1) Gniezno kościół paraf. S. Trojcy. 2) Gniezno kościół paraf. S. Wawrzyńca. 3) Gniezno kościół paraf. S. Piotra. 4) Kędzierzyn. 5) Niechanowo. 6) Witkowo. 7) Jarząbkowo. 8) Marzenin. 9) Września miast. 10) Grzybowo. 11) Czerniejewo miast. 12) Pawłowo. 13) Żydowo. 14) Gurowo filia kościoła paraf. S. Wawrzyńca w Gnieźnie. 15) Lubowo. 16) Dziekanowice. 17) Jemielno. 18) Dębnica. 19) Waliszewo. 20) Stawno arcybiskupie. 21) Węglewo. 22) Goczanowo (dziś Kocanowo, bez kościoła). 23) Pobiedziska miast. 24) Wronczyno. 24). 25) Dąbrowa (dziś Dąbrowka). 26) Dzwonowo (r. 1513 Szwanowo – dziś niema kościoła). 27) Kiszkowo (Kierzkowo dziś bez kościoła). 28) Łagiewniki. 29) Pomorzany (dziś filia). 30) Jabłkowo. 31) Rauzkowo. 32) Łopowo. 33) Wieruszko miast. 34) Janowiec miast. 35) Kołdrąb. 36) Gandecz (dziś niema kościoła) i Łopienno. 37) Kleczko miast. 38) Sokolniki 39) Modliszewo (dziś Modliszewko). 40) Kruchowo. 41) Duszno. 42) Ostrowite. 43) Jankowo (dziś bez kościoła). 44) Strzyżewo Kościelne. 45) Gniezno kościół paraf. S. Michała za miastem (zwany Zbarski od rzeczki Zbar, wokoliny Trzemeszna).

II) Dekanat Lekneński.

1) Lekno miast. 2) Tarnowo. 3) Wągrowiec miast. 4) Grylewo. 5) Żuń. 6) Gołancza miast. 7) Chojna. 8) Jaktorowo. 9) Smogulec miast. 10) Łanigrodz. 11) Kcynia. 12) Wszeradowo. 13) Samoklęski. 14) Rynarzewo miast. 15) Szubin miast. 16) Słupy. 17) Dziewierzewo. 18) Czeszewo. 19) Srebrna Górka. 20) Kozielsko. 21) Stępuchowo.

III) Dekanat Żniński.

1) Żnin (Sneyna) miasto. 2) Gora. 3) Chomętowo. 4) Brzeskorzystew. 5) Gorzyce. 6) Janiczewo (dziś Juncewo). 7) Świętokowo. 8) Cyrkwica (dziś Cerekwica). 9) Żerniki. 10) Rogowo miast. 10) Skurki (r. 1628 i później nie istn.) 11) Luboza. 12) Gościszyno. 13) Ryszewko. 14) Wielostronno. 15) Parlino. 16) Chomiąża. 17) Gąsawa. 18) Wenecya. 19) Ostrosie (dziś bez kościoła) (dziś Ostrowo). 20) Kierzkowo. 21) Szczepanowo. 22) Sławoszewo. (Sławoszewo dziś bez kościoła) 23) Łakoś miast. 24) Wielatowo miast. 25) Mogilno miast. 26) Kalędzie.

IV) Dekanat Zbarski.

1) Kleczewo miast. 2) Złotkowo. 3) Budzisław. 4) Orchowo miast. 5) Rękawczyno. 6) Kamieniec. 7) Linowiec. 8) Wilczyno miast. 9) Wojuczyno. 10) Siedlimowo (r. 1628 Siedlemino). 11) Lisowo. 12) Ostrowąs. 13) Sleszyno. 14) Lubstowo wielkie 15) Sampolno. 16) Mrągkolino. 17) Dęby. 18) Dębna. 19) Wrząca wielka. 20) Grzegorzewo miast. 21) Obiek. 22) Krampsko. 23) Racięcice. 24) Lubstowko małe. 25) Lichyń miast. 26) Węsosze. 27) Gostawice. 28) Kazimierz miast. 29) Kozarzewo (później nie istnieje) r. 30) Mierzysław. (dziś kościoła)

V) Dekanat Koniński.

1) Konin miasto. 2) Krzymowo. 3) Białkowo. 4) Kościelec. 5) Kołomiasto. 6) Dobrowo. 7) Brudzewo miasteczko. 8) Janiszewo. 9) Słomowo. 10) Lsary. 11) Kowale. 12) Turek miasteczko. 13) Grzymiszewo miasteczko. 14) Rusocice. 15) Wyszyna 16) Tuliszkowo miasteczko. 17) Lisiec wielki 18) Dobroszyno. 19) Rychwał miasteczko. 20) Grochowo. 21) Grodziec. 22) Krolikowo miasteczko. 23) Trąbczyno. 24) Zagorowo miasteczko. 25) Rzgowo. 26) Grabienica. 27) Kuchary. 28) Stawsko wielkie.

VI) Dekanat Słupecki.

1) Kawnice. 2) Golina miasteczko. 3) Wysoliborz. 4) Ląd. 5) Wola. 6) Kowalewo. 7) Jaroszyno. 8) Cienino. 9) Dobrosołowo. 10) Ostrowite Kapitulne. 11) Giewartowo. 12) Włodujewo (Włodziejewo). 13) Słupca miasto. 14) Koszuty. 15) Skarboszewo. 16) Graboszewo. 17) Strzałkowo. 18) Ostrow 19) Powidz miasteczko. 20) Staw. 21) Brudzewko. 22) Szamborowo. 23) Wielzyno miasteczko. 24) Odrowąż. 25) Kwieciszewo.

II) Archidyakonat Uniejowski.

I) Dekanat Uniejowski.

1) Wielenin. 2) Faliborzyce (Chwalborzyce). 3) Wielanowo. 3) Swience. 4) Grodzisko. 5) Wartkowice. 6) Niewiesz. 7) Betdrzychow. 8) Małyń. 9) Lutomirsko miasteczko. 10) Gorka. 11) Łabianice miasteczko. 12) Mikołajowice. 13) Kwiatkowice. 14) Wierzchy. 15) Zadzim. 16) Rososzyca. 18) Mąka. 19) Glinno. 20) Lizcanow. 21) Druzbin. 22) Niemysłow. 23) Uniejow Kollegiata.

II) Dekanat Warcki.

1) Boleszczyno. 2) Dobra miasteczko. 3) Skaszewo (Skaszewo) 4) Milkowice. 5) Jezierzsko. 6) Warta miasteczko. 7) Lubodzin 8) Wąglizow. 9) Wroblow. 10) Charttupia wielka. 11) Dąbrowa. 12) Brzezno. 13) Unikow. 14) Stolec wielki. 15) Buzenin miasteczko. 16) Sieradz miasto. 17) Charttupia mała. 18) Kamionacz wielki.

III) Dekanat Szadkowski.

1) Szadek. 2) Borzyszowice. 3) Łasko miasteczko. 4) Buczek 5) Łobodzice. 6) Wygiełzow. 7) Szczerzow miasteczko. 8) Grochowice miasteczko. 9) Druzbice. 10) Łazno. 11) Rzeszetarzow. 12) Sędziejowice. 13) Grabno. 14) Widawa. 15) Rychtocice. 16) Brzykow. 17) Stroińsko. 18) Korczow. 19) Wolarzenin

IV) Dekanat Brzeznicki.

1) Brzeznica miasteczko. 2) Jedlno. 3) Wiewierz. 4) Sulimierzyce. 5) Lgota. 6) Krępa. 7) Radomskie miasteczko. 8) Dobrzyszyce. 9) Kamieńsko miasteczko. 10) Kodrąb. 11) Dmenin. 12) Kobiele 13) Żytna miasteczko. 14) Borzykowa. 15) Wszeborzyce (dziś Soborzyce) 16) Dąbrowa. 17) Gidle. 18) Klomnice. 19) Borowno. 20) Kruszyna. 21) Mykanow. 22) Dworzyszowice. 23) Makowiska. 24) Wąsosze. 25) Łajszno miasteczko. 26) Trabaczow. 27) Niwiska. 28) Działoszyn. 29) Raczyszyn. 30) Szczytny. 31) Samikowice (Siemikowice). 32) Rząśnia

III) Archidyakonat Kurzelowski.

1) Kurzelow, Kollegiata. 2) Chrząstow. 3) Kuczkow. 4) Czarnca. 5) Secemin miasteczko. 6) Włoszczowa. 7) Bambelno (Bebelno) r. 1628 i 1720 nie istn. s. 8) Konieczno. 9) Węgleszyn. 10) Ciernno. 11) Złotniki. 12) Rembieszyce. 13) Małogoszcz miastecz. 14) Chęciny miastecz. 15) Pietkoszow. 16) Chełmce. 17) Łopuszno. 18) Wilnin (Wolnin) ~~czyli Wolka~~. 19) Radoszyce. 20) Lipa. 21) Fałkow miastecz. 22) Czermno. 23) Pilczyca. 24) Krasocin. 25) Kozłow. 26) Chołow. 27) Januszewice (Januszowice). 28) Żelazne Nogi (Żeleznica r. 1628). 29) Stanowiska. 30) Przedborz miasteczko i Policzko (filia). 31) Skorkowice. 32) Żarnow. 33) Wojcin. 34) Błogie. 35) Dąbrowa. 36) Białebrzegi. 37) Stawno. 38) Konice. 39) Opoczno miastecz. 40) Damojewice (por. 1521 nie istn.). 41) Libiszowo. 42) Krasnica. 43) Brudzewice. 44) Drzewica miastecz. 45) Zieznamirowice. 46) Odrzywół miastecz. 47) Kluwow miastecz. 48) Potworow czyli Oxa miastecz. 49) Wrzeszczow. 50) Bukowno. 51) Radzanow. 52) Wyszemierzyce. 53) Jasionna. 54) Stromiec. 55) Goryn. 56) Lissowek (Lissowo). 57) Jankowice. 58) Błotnica. 59) Kaszow. 60) Przytyk miastecz. 61) Wrzos. 62) Wieniawa. 63 Skrzyn (Skrzynno) miastecz. 64) Wielki Skrzyn (Skrzyńsko). 65) Smogorzow. 66) Goworzyczow (Gowarczow). 67) Odrowąż. 68) Końskie. 69) Bedlno. 70) Białaczow miastecz. 71) Potrykozy (Petrykozy). 72) Gielniow miastecz. 73) Bieliny.

IV) Archidyakonat Kaliski.

1) Skarmierzyce (Skalmierzyce). 2) Rajsko. 3) Kościelniec (Kościelec). 4) Droszewo. 5) Gorzno. 6) Skrzebowo. 7) Kobierzno (Kobierno). 8) Krotoszyn. 9) Baszkowo. 10) Kobylino miastecz. 11) Wyganowo. 12) Zdumy. 13) Koryta. 14) Karmino. 15) Sośnia. 16) Kowalewo. 17) Twardowo. 18) Szymanowice. 19) Kretkowo. 20) Żegocino. 21) Kotlina. 22) Czyrnino (Czermin). 23) Chodecz. 24) Broniszewice. 25) Grodzisko. 26) Pleszowo (Pleszew). 27) Lenartowice. 28) Gołuchowo. 29) Brzezie. 30) Tursko. 31) Sowina. 32) Magnuszewice. 33) Kucharki. 34) Kościół (Kościelna wieś). 35) Dobrzec. 36) Gostyczyna. 37) Gizyce. 38) Lewkowo. 39) Szczury. 40) Chorzewo. 41) Jedlca (Jedlec). 42) Kajowo. 43) Kuczkowo. 44) Sobótka. 45) Rososzyca (Rososzyca). 46) Olobok. 47) Ociąż. 48) Biskupice. 49) Opatówko. 50) Chełmce. 51) Godzieszowa (Godziesze). 52) Wojkowo. 53) Iwanowice i Kamiona. 54) Gruszczyce. 55) Błaszki. 56) Góra. 57) Chlewo. 58) Goszczanowo. 59) Łyskowo. 60) Koźminek. 61) Gać. 62) Staw. 63) Kotkinia. 64) Kamion (Kamień). 65) Tokary. 66) Gruchowo. 67) Przespolewo. 68) Wolanowo. 69) Kosmowo. 70) Złotniki. 71) Stawiszyn. 72) Zbiersko. 73) Lipie. 74) Piątek. 75) Bliżanowo. 76) Brudzewo. 77) Rychnowo. 78) Jastrzębniki. 79) Kokanino. 80) Russowo (poźniej nie istn.). 81) Łamięcino. 82) Tykadłowo. 83) Zborowo. 84) Dzierzbino. 85) Kalinowo. 86) Borkowo.

V) Archidyakonat Łęczycki.

I) Dekanat Tuszyński.

1) Tuszyn miasteczko. 2) Rzgow miasteczko. 3) Serockie (Srocko). 4) Moszczenica. 5) Wolbórz. 6) Chorzęcin. 7) Tobiasze. 8) Nagorzyce. 9) Sulejów miastecz. 10) Wilejow. 11) Rosprza miastecz. 12) Mierzyn. 13) Brzezkowice. 14) Rączno. 15) Bąkowa-Gora. 16) Chełm. 17) Wielki młyn. 18) Małuszyn. 19) Niedośpielin. 20) Rzujewice (Rzejowice). 21) Gorzkowice. 22) Bogdanow. 23) Piotrkow miastecz. 24) Czarnocin. 25) Rossocha (później nie istn.). 26) Łaznów.

II) Dekanat Rawski.

1) Łowicz, Kollegiata N. Maryi P. 2) Łowicz Kościół S. Ducha. 3) Złaków. 4) Kociezewo (Kociszew). 5) Kąpina. 6) Bednary. 7) Nieborów. 8) Bolenow. 9) Skwierniewice (Skierniewice) miastecz. 10) Makow. 11) Proszenow. 12) Godzanow. 13) Żelazna. 14) Stara-Rawa. 15) Kurzeszyn. 16) Rawa miasto. 17) Bogusyce. 18) Czerniewice. 19) Wysokienice. 20) Krzemienica. 21) Sierzchow. 22) Nowe miasto. 23) Gora. 24) Michałowice. 25) Łęgonice wieś. 26) Łęgonice miasteczko. 27) Rzeczyca. 28) Inowłodz miastecz. 29) Lubochen (Lubochnia). 30) Malec. 31) Ujazd. 32) Budziszewice. 33) Żelichlin maly (Żelechlinek) 34) Głuchow. 35) Janisławice. 36) Białynin. 37) Jezow 38) Słupia. 39) Lipie. 40) Kołacin maly (Kołacinek) 41) Dmoszyn miastecz. 42) Domaniewice. 43) Chroślin.

III) Dekanat Szczawiński.

1) Łęczyca miasteczko. 2) Solca. 3) Chocieszow. 4) Parniczowo (Parzęczew). 5) Leźnica wielka. 6) Leznica mała. 7) Chodowo. 8) Tur. 9) Domaniew. 10) Loddębice. 11) Kalowo. 12) Dalikow. 13) Beldowo. 14) Kazimierz miasteczko. 15) Łodzia (Łódź). 16) Mileszki. 17) Igierz miasteczko. 18) Szczawino. 19) Koziet (Kozle). 20) Strykow. 21) Dobra. 22) Skoszewy. 23) Brzeziny miasteczko. 24) Zieoutkow. 25) Bratoszowice miasteczko. 26) Mąkolice. 27) Gieczno. 28) Modlna. 29) Gora (Góra Św. Małgorzaty). 30) Piątek miasteczko. 31) Oszkowice. 32) Waliszewo 33) Bielawy miasteczko.

IV) Dekanat Bedlneński

1) Kościół (Fum ?) z Topolą. 2) Błonie. 3) Siedlec. 4) Goraj miasteczko. 5) Grabow miasteczko. 7) Piecżewo (Piecow). 8) Dąbie miasteczko. 9) Chełm miasteczko. 10) Unienie. 11) Borzysławice. 12) Korzeźnik. 13) Bierzwienna. 14) Kłodawa miasteczko. 15) Dzierzbice. 16) Dąbrowice. 17) Chodowo. 18) Rudultowo. 19) Sobotka 20) Mlazowo. 21) Stawoszewo. 22) Milonice. 23) Krośnie wice miasteczko. 24) Nowe. 25) Grochowo. 26) Głogowiec. 27) Kutno miasteczko. 28) Łąkoszyn. 29) Kaszewo. 30) Strzegocin 31) Withuncya (Witonia). 32) Łąki (Łęki). 33) Orłow. 34) Bedlno. 35) Oporow. 36) Żychlin miasteczko. 37) Sleszyn (później nie istn.) 38) Plecka Dąbrowa. 39) Bąków. 40) Sobota miasteczko. 41) Zduny.

VI) Archidyakonat Wieluński.

1) Wieluń, kollegiata. 2) Ruda. 3) Wierzchlas. 4) Parzymiechy. 5) Mierzyce. 6) Jaworzno. 7) Dankow. 8) Krzepice miasteczko. 9) Rudniki. 10) Żytnow (Żytniów) 11) Strazdziec. 12) Praszka (r. 1628 nieistn., dopiero 1720). 13) Kowale. 14) Wierzbie. 15) Krzywarzeka. 16) Kadłub. 17) Dzierzniki (Dzietrzniki). 18) Ossyakow. 19) Rudlice. 20) Czarnożołny (Czarnożyły). 21) Wydrzyn. 22) Raczyn. 24) Chołow. 25) Mokrsko. 26) Komorniki. 27) Skomlin. 28) Dzietrzychowice (Dzietrzkowice). 29) Łubnica. 30) Wojsin. 31) Bolesławiec. 32) Wieruszow. 33) Cieszęcin. 34) Czastary. 35) Sokolniki. 36) Lisie Skornie (Łyskornie). 37) Walknowy (Walichnowy). 38) Naramice. 39) Biała. 40) Łagiewniki. 41) Laszow. 42) Łętnow. 43) Lututow.

VII) Archidyakonat Kamiński.

(Utworzony r. 1512 in die Translationis S. Adalberti, przez Jana Łaskiego arcybiskupa, składał się z Dekanatow 4 t. j. Radzieyowskiego, Sempelburgskiego, Chojnickiego, Tucholskiego- oderwanych od Archidyakonatu Gnieznieńskiego. Opisu kościołow tego Archidyakonatu Kamińskiego nie zawiera Liber beneficiorum z r. 1521.) (Kościołow parafialnych w tych 4 Dekanatach było r. 1521 tylko 57.)

Kościoły w Archidyecezyi Gnieznieńskiej

r. 1875.

I. Dekanat Św. Trójcy Gnieznieński.

(w powiatach: Gniezn. Środzk. Wrzesn. Obornickim)

1. Czerniejewo (Schwarzenau) miasteczko. Kościół paraf. S. Jana Chrzcic. istn. 1415 (murowy; około 1330) ny dawny, (odrestaurował Władysław Radomicki wojew. pozn. r. 1498 przez Upiela Górkę biskp. pozn.) Bractwo S. Anny zaprow. 1602 r.*) – Należy do parafii 14 miejsc – dusz 2250. *) Św. się urodził Cruszy Kopczyński

2. Dąbrówka w. kośc. paraf. Wniebowzięcia N. Maryi drewniany, istniał już w XV. w. odbudował r. 1736 Stanisław Skoraszewski Kasztel. przemęts.; r. 1774 pogorzał od pioruna; r. 1776 wystawił nowy z drzewa Leon Morawski archidyak. pozn. officyał gniezn.; r. 1868 odrestaur. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. Odpusty na święta N. P. Maryi. Bractwo różańcowe. – Miejsc 31 – dusz 1747. Obraz cud.

3. Dziekanowice (Schönfelde) (w. niegdyś Dziekana katedr. gnieczn. Kościół paraf. S. Marcina b. drewniany, istniał (r. 1431) w XV w.; odbudował go z drzewa r. 1749 Władysław Łubieński arcyb. gnieczn. Spalił się r. 1850, na to miast wystawili parafianie r. 1856 nowy kościół murow. z cegły w stylu nowogotyck. – Miejsc 10 (między temi Lednagóra, Komorowo wieś) – dusz 1385.

Waliszewo w. istn. 1389 kościół filialny S. Katarzyny, drewn. dawniej paraf. (odbudował r. 1759 Ludwik Riancourt biskp. ptolomaid. kanon. gnieczn., restaur. 1873 drewn.

4. Gniezno miasto, kościół katedralny i paraf. Wniebowzięcia N. M. pierwotny fund. Mieczysław I z żoną Dąbrówką na górze Lecha, spalony r. 1018 od Czechów, wystawiony na nowo r. 1097 przez Władysława Hermana, poświęcony przez Marcina I arcybisk. Ołtarz wielki i grobowiec S. Wojciecha przez Czechów zniszczony, wybudował Jakób z Żnina arcyb. Mieczysław III pokrył cały kościół ołowiem. R. 1220 przez zawalenie się wieży, kościół ucierpiał, lecz naprawił szkodę i wieżę wystawił na nowo Jarosław Skotnicki arcyb. Władysław Jagiełło darował tej katedrze wiele kosztownych przyborów. R. 1445 d. 8 Maja piorun spalił zno-wu wieżę, którą odbudowała Kapituła i r. 1473 fundamenta pod drugą wieżę położyła, którą r. 1603 skończono. R. 1613 d. 27 Kwietnia spaliło się całe miasto przyczem i kościół katedralny pogorzał; zaczął go restaurować Wojciech Baranowski arcyb., dokończył restauracyi r. 1642 Maciej Łubieński arcyb. i nadał mu kształt dzisiejszy. Po ostatnim pożarze r. 1760 d. 25 Kwietnia odnowił go Władysław Łubieński arcyb. Kościół murowany z ciosu i cegły ma wewnątrz 100 łokci długości a 40 łokci szerokości, wysoki 46 łokci, a z dachem 80 łokci. Zdobią go 2 wieże, których mury 90 łokci, a przykrycie drewniane z kopułami miedzianemi 55 łokci, razem 145 łokci mają wysokości. Sklepienie kościoła spoczywa na 24 filarach, z tych 14 w pierwszym chórze są z kamienia. Chór mniejszy ma jeszcze pierwotne sklepienie gotyckie. Posadzka marmurowa. Ołtarz wielki w stylu rokoko przez Władysława Łubieńskiego arcyb. zbudowany, r. 1873 odnowiony. W środku kościoła wznosi się grobowiec Św. Wojciecha nakryty baldachimem spoczywającym na 4 murowych kręconych filarach zbudowanym przez Macieja Łubieńskiego dziekana gnieźn. r. 1767. W środku ołtarz na którym trumna srebrna mieszcząca relikwie Świętego, z wyobrażeniem scen z życia w płaskorzeźbie, sprawiona przez Wojciecha Pilchowicza biśk. hipponeńsk.

Kanonika gnieźn. r. 1662, na miejsce dawniejszej srebrnej przez Zygmunta III r. 1626 ofiarowanej a przez Szwedów zrabowanej. Na trumnie spoczywa wizerunek Św. Wojciecha. Kości Św. Wojciecha ukryte przed rabującemi Czechami, wydobył dopiero r. 1127 Jakób z Znina arcybisk. Zbudował dla nich Jakób z Sienna arcyb. grobowiec marmurowy, r. 1682 odnowiony, który się spalił. – Do kościoła przylyka 14 kaplic mających drzwi kraciaste. W Kapitularzu przechowuje się głowa Św. Wojciecha w złotym relikwiarzu. Ściany kościoła i kaplic zdobią liczne nagrobki arcybiskupów i kanoników gnieźn. które opisał x. Siemieński: Opis kościoła katedralnego gnieźnieńskiego z wizerunkami wydał x. Ign. Polkowski. – dusz 209.

Grób S. Wojciecha

Kościół i Kollegiata S. Jerzego w zamku gnieźnieńsk. przerobiony przez Mieczysława I z świątyni pogańskiej, był pierwotnie kaplicą zamkową, później parafialnym kościołem, a od r. 1418 Kollegiatą. Po pożarze r. 1613 odbudowała go Kapituła katedralna, wyrestaurował zaś r. 1782 Baltazar Piotrkoński kanon. gnieźn.

Kaplica Św. Wincentego a Paulo w Seminaryum dyecezal. murow. zbudowana r. 1782 kosztem Antoniego Ostrowskiego arcyb. gnieźn.

5. Gniezno m. Kościół paraf. S. Trojcy istniał już w XIII w. murowany. Po pożarze miasta w r. 1613, odbudowany poświęcił r. 1632 d. 20 Czerwca Andrzej Gembicki sufrag. gnieźn. Szymon z Leśniewa Kanon. gnieźn. fundował tu r. 1554 Mansyonarzy, zniesionych r. 1699 dla braku funduszów. Altaria Przemienienia Pańskiego fund 1502 przez mieszczan. Bractwa: 1595
Literatów założone r. 1544, Św. Anny zaprowadzone r. 1696, Św. Józefa zapr. 1709, Św. Krzyża zapr. 1749. – Szpital paraf. – Miejsc 16 – dusz 4738. (Między miejscami: Gostomka, Kawiary, Nowa wieś (Schusterfelde)

Kościół Św. Antoniego z Padwy z zniesionemi Klasztorami Franciszkanów fund. 1239 przez Bolesława pobożnego Księcia Kaliskiego i Klarysek, gdzie się znajdują w kaplicy relikwie bł. Jolanty († 11 września 1298) r. 1834 (za zezwoleniem papieża)

Grób S. Jolanty

w ołtarzu umieszczone. Kościół ten Św. Antoniego po pożarze r. 1613 odbudowany – dziś ruk. kurialny.

Kościół Św. Jana (Chrzcic.) z zniesionym Klasztorem Kanoników regularnych Bożogrobców (Miechowitów) fund. 1243 przez Przemysława i Bolesława Xięcąt Wielkopolskich. Kościół z cegieł w stylu gotyckim z XV wieku; w zabudowaniach klasztornych są dziś szkoły ludowe.

Kościół Św. Krzyża za miastem Gnieznem nad jeziorem Bielidło fund. 1179 Przecława kanonika gnieźn. pierwotnie drewniany należał do Klasztoru Św. Jana Bożogrobców (Miechowitów); r. 1834 z cegieł wymurowany. Jest tu cudowna figura P. Jezusa na Krzyżu. Krucyf. cudow.

Kaplica Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi przy niedawno założonym Klasztorze Urszulanek.

6. Gniezno m. Kościół paraf. S. Wawrzyńca fundowany przez dworzan Bolesława (Chrobrego) r. 1255 Bolesław pobożny Xiążę Wielkopolski zapisał mu dochodu 1 grzyw. srebr. na miesiące Kłecku. Pierwotnie drewniany, w XV wieku wymurowany z cegieł w stylu gotyckim. Za wojen Napoleońskich służył za skład siana, r. 1817 na nowo wyrestaurowany. – Miejsc 13 (między temi: Cielimowo (dawniej Cielmowo), Gurowo, Mnichowo) – dusz 2243.

Kościół filialny P. Maryi drewniany we wsi Gurowo, był w XVI w. parafialnym, r. 1743 wystawił na nowo z drzewa Jan Paluch proboszcz. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. Obraz cud.

7. Grzybowo w. Kościół paraf. S. Michała drewniany istniał już r. 1521, odbudował go z drzewa r. 1758 Stanisław Otto Trąpczyński dziedzic. – Miejsc 6 (między temi: Klepacz) – dusz 450.

8. Zarzębkowo w. Kościół paraf. S. Marcina murow. dawny (z XVI w.) r. 1846 odnowiony; W Kaplicy kościelnej cudowny Krucyfix dawny. Bractwo Św. Krzyża zaprow. 1760.*) – Miejsc 16 (między temi: Czechowo, Grotkowo, Królewiec, Malczewo, Mierzewo, Żołędz.) – dusz 1418. Krucyf. cud.

*) miejsce urodzenia Stanisława Stomowskiego arcybisk. lwowsk.

9. Trzemeszno wieś. Kościół paraf. (Narodz.) P. Maryi istniał przed r. 1521 drewn. chór mniejszy odbudował później z drzewa Jan Kulicz pleban, a chór większy Wincenty Giemieliński proboszcz pobiedziski, cały Kościół wybudował na nowo z drzewa Tadeusz Jarantowski kasztelan łędzki. – Kościół ten drewniany

z cudownym obrazem Bogarodzicy zgorzał r. 1865. Para: fianie wybudowali nowy r. 1870 z cegieł w stylu nowogotyckim. – Wiejsr 8 (między temi Człopy) – dusz 385. Obraz cud.

10. Kiszkowo (Pelnau) miasteczko. – Kościół paraf. S. Jana Chrzciciela drewniany odbudował r. 1733 Jan Wypijewski pleban, poświ: ił r. 1749 Jan Pawłowski sufr. gnieźn. Kaplicę Zwiastowania P. Maryi w tymże kościele wystawił i przy niej altarią fundował Łukasz Niemojewski dziedzic r. 1650, odrestaurował ją Fran: ciszek Bojanowski dziedzic r. 1747. W ołtarzu tej kaplicy jest obraz cudowny Bogarodzicy. Bractwa: S. Józefa zapr. 1729, Zwiastowania N. P. Maryi zapr. 1774. – Wiejsi 5 (między temi: Rybieńskie Błędry czyli Friedrichsruh, Żurawicha) – dusz 583. Obraz cud.

11. Kędzierzyn wieś dawniej arcybiskupów gnieźn. Kościół paraf. S. Andrzeja Ap. drewniany fundowali arcybiskupi gnieźn. Za spaleniu dawnego, wystawił nowy z drzewa 1819 Stanisław Szembek arcyb. gnieźn.; r. 1840 wymurowano nowy. – Wiejsr 18 (między temi: Kalina, Kujawki, Lubochnia) – dusz 2316.

12. Łubowo wieś, (dawniej miasteczko). Kościół paraf. S. Mi: kołaja drewn. dawny. Bractwo Zwiastowania P. Maryi zapr. 1785. – Wiejsr 12 (między temi: Chwatkowo czyli Weissenburg, Przy: borowo, Żydowko) – dusz 1141. sta. 1438

13. Marzenin wieś dawniej kapituły gnieźn. Kościół paraf. S. Mikołaja drewn. istniał przed r. 1521; r. 1846 wybudowano nowy z cegieł z wieżą. – Wiejsr 15 (między temi Gulczewo, Kaweczyn, Łakęcin, Sobiesiernie) – dusz 1716. 1412

14. Zlechanowo w. Kościół paraf. S. Jakoba większ. Ap. drewn. istniał przed 1521, r. 1786 i 1873 odbudow. z drzewa. – Wiejsr 9 – dusz 1400.

15. Pawłowo w. dawniej Kapituły gnieźn. Kościół parafj. S. Mar: cina drewn. 1762 odbudowała Kapituła, restaur. 1856. – Wiejsr 7 (między temi: Baranowo, Czerniejewko) – dusz 950. sta. 1443

16. Łobiedziska (Rudewitz) miasteczko. Kościół paraf. S. Michała murow. dawny, przed r. 1521 miał 2 prebendy. W kościele koło zakrystyi kamienny nagrobek Stanisława Groth J. U. Dr. Can. Gnezn. proboszcza † 13 Januar. 1634. Bractwo S. Anny zapr. 1618. – Wiejsr 27 – dusz 2379. W Kaplicy Obr cud. M. Marji

arcybiskupie

17. Stawno wieś (dawniej miasteczko). Kościół paraf. S. Mikołaja r. 1348 drewn. istniał (przed r. 1521; r. 1746 wystawił nowy drewniany) dziedzic Alexander Lubieński kaszt. gnieźn. do którego r. 1777 Mikołaj i Teodor Wąsiersey dziedzice kaplicę S. Jana Nepom. dobudowali. Gdy ten kościół r. 1803 spłonął, r. 1844 wystawiono nowy z cegły. Bractwa: Szkaplerza zapr. 1719; S. Józefa zapr. 1771. – Wiejsc 22 (między temi: Brudzewek, Skrzetuszewo, Ujazd, Zakrzewo) – dusz 2316. – Szpital paraf. na 12 ubogich fund. 1697 Mikołaj Kamieński.
Kaplica (oratorium) S. Rozalii ~~cegł~~ drewn. na górze za wsią Stawno fund. 1785 Józef Ignacy Stolzmann pleban.

18. Węglewo w. Kościół paraf. S. Katarzyny, drewn. istniał przed r. 1521; r. 1818 wystawiono nowy drewn. – Wiejsc 11 (między temi Lednogóra, Latalice, Woraczewo) – dusz 650.

19. Witkowo miasteczko. – Kościół paraf. S. Mikołaja drewn. istniał przed 1521; po pożarze wystawiono r. 1840 z cegły w stylu nowogotyckim. – Jest tu dawny Krucyfix cudowny. – Wiejsc 13 (między temi Małachowo) – dusz 2682.
Krucyf. cud.

20. Wronczyn w. – Kościół paraf. S. Stanisława istniał drewn. przed r. 1521; r. 1753 wystawiono nowy drewn. kosztem Macieja Gądkowskiego pisarza grodzk. poznań. – Wiejsc 25 (między temi: Łagiewniki, Odrzykorzuch czyli Pelzkrug, Spalony Gościniec czyli Brandkrug, Tuczno, Złotniki) – dusz 1356. (istn. w XIII w.

21. Wrzesnia (Wrzesnia) miasteczko. Kościół paraf. Wniebowzięcia N. Maryi murow. w XVI w., po pogorzeli 1801 odrestaurował Marcyli Poniński; r. 1858 Edward hr. Poniński dobudował kaplicę Ukrzyżowania z grobowcem familijnym. Dawniej było tu 4 altarystów, za miast których Maciej Drzewicki arcybisk. ustanowił Marszałkowie. Bractwa: Różańcowe zapr. 1614; S. Anny zapr. 1682; Aniołów Stróżów zapr. 1718; S. Antoniego z Padwy zapr. 1723. – Wiejsc 24 (między temi Psary, Sokołowo) – dusz 5087. – Szpital kościelny.
Kaplica (oratorium) Ducha drewn. we wsi Zawodzie, istn. już 1520.

22. Żydowo w. Kościół paraf. S. Stanisława drewn. fundowali 1515 r. dziedzice Żydowscy; r. 1754 z muru pruskiego wystawił Antoni Piotr Smoleński czesnik ciechanows. z żoną Ludwiką z Piekarskich nowy z muru pruskiego; po pożarze w r. 1811 wybudowano r. 1845 nowy z cegły. — Wiejsc 4 (między temi: Kosmowo) — dusz 549.

II. Dekanat SS. Piotra i Pawła Gnieznieński.

(w powiat. Gnezn. Wągrowick.)

1. Dębnica w. Kościół paraf. S. Mikołaja drewn. istniał już w XIV w.; w XVI w. dziedzice Latalscy zamienili go w zbór Kalwiński; r. 1726 Eleonora Latalska wystawiła nowy drewniany. — Wiejsc 18 (między temi: Działyń, Gaiki czyli Birkenrode) — dusz 1690.
2. Gniezno miasto. — Kościół paraf. SS. Piotra i Pawła drewn. istniał w XIII w. wielki ołtarz wystawiony r. 1511; po spaleniu r. 1669 wystawiono nowy drewn.; r. 1780 wystawił pleban Stanisław Treliński nowy z cegieł. — Dla szczupłych funduszów wielił go r. 1811 Ignacy Raczyński arcyb. gnezn. do kościoła paraf. S. Trójcy. (dziś filia)
3. Janowiec miasteczko. Kościół paraf. S. Mikołaja drewn. istniał dawno; po spaleniu wybudowano r. 1629 nowy drewn. a r. 1840 z cegieł. — Wiejsc 12 — dusz 1441.
Kaplica (oratorium) S. Barbary, drewn. z cudownym obrazem tejże Świętej, w Janowcu. Cudow. obr.
4. Kłecko miasteczko. Kościół paraf. S. Jadwigi murow. z cegieł istniał już r. 1256, poświęcony r. 1596. — Bractwa: Różańcowe zapr. 1637; S. Anny zapr. 1611. — Wiejsc 23 (między temi: Czechy, Gulczewo, Świnary, Wilkowyja) — dusz 3845.
Kościół szpitalny S. Ducha w Kłecku drewn. odbudowany r. 1740 kosztem Jana Sliwińskiego prebendarza, r. 1836 dobudowano przy nim kaplicę S. Józefa — Szpital kościelny.
5. Kołdrąb w. Kościół paraf. S. Jana Chrzcic. drewn. do którego r. 1746 Orliński pleban dobudował chór większy, restaurowany 1873. — Wiejsc 26 (między temi: Babin, Dziadkowo, Kopiec, Niedźwiady, Popowo, Sarbinowo, Rece, Rzym) — dusz 2119.

Kościół filialny Św. Katarzyny drewn. we wsi Skorkach dawniej paraf.; r. 1677 wcielony do parafii Kotdrąb.

6. Łagiewniki wieś, Kościół paraf. Bożego Ciała drewn. pierwotnie należał do parafii Stawno, około r. 1500 utworzono osobną parafią. Latalscy dziedzice zamienili go w zbór w XVI w. Odbudował z drewa pleban Śliwiński w XVIII w. – Mieszk. 3 – dusz 40.

7. Łopienno miasteczko. – Kościół paraf. Wniebowzięcia P. Marii istniał przed r. 1521 drewn., odbudował go z drewa dziedzic Piotr Czarnkowski starosta Kcyński. Po pożarze w r. 1675 wymurował wspaniale z cegieł r. 1680 dziedzic Adam Śmuszewski przełożony Filipinów w Gostyniu i Studzianny; r. 1873 odnowiony, ma posadzkę marmurową. – Mieszk. 22 (między temi Gądce, Śmiłowo, Świchowo) – dusz 2260. – Szpital kościelny.

8. Mieścisko miasteczko. – Kościół paraf. S. Michała, drewn. istniał przed r. 1521; Antoni Skotnicki proboszcz wymurował nowy, który po pożarze r. 1769 odbudowany, i r. 1866 powtórnie spalony, r. 1875 wyrestaurowany. Bractwo Różańcowe zapr. 1675. – Mieszk. 13 – dusz 1385.

9. Modliszewko wieś gniazdo Modliszewskich. – Kościół paraf. S. Jakuba Ap. drewn. fundowany w XIV w.; odbudował z drewa dziedzic Filip Kotudzki kanon. gniezn., odrestaurował r. 1767 Aleksander Kotudzki kanon. gniezn.; r. 1776 proboszcz Tomasz Koszutowski przybudował wieżę, i 2 kaplice drewn. – Mieszk. 11 (między temi: Biskupiec, Bolesławowo, Mielno, Święciki wielkie) – dusz 1450.

10. Podlesie Kościelne w. Kościół paraf. S. Józefa, drewn. istniał przed r. 1521; r. 1712 dziedzic Jan Rydzyński odbudował nowy z drzewa. – Mieszk. 5 (między temi: Sarbia) – dusz ?

11. Łomarzany w. Kościół paraf. S. Katarzyny, drewn. istniał przed r. 1521, odbudował go r. 1758 Jan Śliwiński pleban – Mieszk. 1. – dusz 169.

12. Łopowo Kościelne w. (Obecnie filia do Radzikowa) Kościół paraf. Zwiastowania P. Marji, drewn. istniał przed r. 1521; r. 1621 dziedzic Stanisław Zagórski odbudował z drzewa; r. 1730 Stanisław Lepczyński pleban znowu odbudował z drzewa, r. 1868 pokryty łupkiem. Bractwa: S. Anny zapr. 1606; Różańcowe zapr. 1688. – Mieszk. 16 (między temi: Łosiniec, Podlesie wysokie czyli Hohenwalde) – dusz 1629.

Kaplica (Oratorium) św. Wojciecha we wsi Budziejewo r. 1770 przez dziedziczkę Rydzyńską wystawiona z drzewa, r. 1860 odbudowana z cegieł.

13. Raczkowo w. Kościół paraf. Podwyższenia S. Krzyża, drewn. istniał przed r. 1521, odbudowali go z drzewa dziedzice Ludwika Osten i Wawrzyniec Loga r. 1780 funduszem przez Stanisława Miniszewskiego legowanym. – Miejsc 12 – dusz 706.
Kościół filialny św. Michała we wsi Jabłkowo drewn. istn. przed r. 1521 jako filia do Łopowa; później osobna parafia; w końcu dla braku funduszów wcielony jako filia do Raczkowa. Dziedzic Ludwik Dorpowski r. 1754 wystawił nowy drewniany.

14. Sokolniki w. gniazdo Sokolnickich. Kościół paraf. S. Stanisława fund. w XV w. z drzewa; r. 1812 plebani Adam Grudowicz i Wawrzyniec Kłossowski wystawili nowy drewniany, do którego około r. 1850 x. Andrzej Kosmaciński wieżę drewnianą dobudował. W Kaplicy kościelnej Przemienia Pańskiego jest cudowny Krucyfix. – Miejsc 13 (między temi: Bojanice, Borzątew, Kobylica, Świątniki małe.) – dusz 1477.

Cudowny obr

III. Dekanat S. Michała Zbarski – Gnieznieński.

(w powiatach: Gnieznieńskim. Wrocławskim)

(Hochberg)

1. Duszno w. należała dawniej do Kuszkowa metropolit. gnezn. K. par. S. Doroty drewn. z bud. 1782 Franciszek Xaw. Rydzyński sufrag. gnezn. – Miejsc 2. – dusz 430.

2. Gniezno miasto K. par. S. Michała f. 1214 właściwie raz 1040 fund. (Książęta Zbarscy(?)), w XVI w. (właściwie w XV wieku) na miejscu drewn. wymurowany z cegieł gotycki. – Bractwo S. Aniołów Stróżów zapr. 1628. – Miejsc 21 – dusz 1963. (tak zwany od zamku Zbar między Gniezn a Trzemesznem)

3. Kamieniec w. dawniej Klasztoru Trzemeszneńskiego, kościół par. S. Jakóba wielk. Ap. istn. przed 1521 drewn. z bud. 1724 Jan Cieński probszcz. Bractwo S. Józefa zapr. 1701. – Miejsc 13 – dusz 1358.

4. Kruchowo w. K. par. WWJJ. ist. 1521, drewn. z bud. 1727 Adam Rozen dziedzic. Miejsc 11 – dusz 584

5. Linowiec w. K. paraf. S. Marcina, drewn. zbud. 1749 Sebastian Częstkowski dziedzic. – Wojejsc 6 – dusz 609

6. Orchowo w. kość. paraf. WW SS. fund. 1499. Mikołaj z Orchowa dziedzic, drewn. zbud. 1790 Petronela z Galczyńskich Młuska dziedziczka. – Miejsc 11 – dusz 912.

7. Ostrowite prymasowskie w. dawniej Arcybiskupów gnieźn. kość. par. S. Marcina, drewn. istn. 1521, w XIX. wymurowany. – Miejsc 26 dusz 1604.

8. Strzyżewo w. niegdyś Klasztoru gnieźn. S. Klary, kość. par. Zwiastowania P. Marji, kość. drewn. odbud. 1721; w XIX w. 1872 wymurow. – Miejsc 23 (między temi: Drogosław) – dusz.

9. Szydłow w. dawniej Opactwa w Trzemesznie, kość. par. tyt. P. Jezusa, Marji i Józefa, wymurow. 1795 Michał Kościesza Kosmowski opat trzemesz. Bractwo Serca Jezusowego zaprow. 1795. – Szpital fund. 1795 opat – Miejsc 4 – dusz 430.

10. Trzemeszno miasteczko, kość. par. Wniebowzięcia P. Marji fund. Bolesław I osadziwszy przy nim Kanoników regul. lateran. sprowadzonych z Włoch. Dzisiejszy Kościół z murow. 1779–1791 Michał Kościesza Kosmowski opat. Ciekawe tu malowidła i nagrobki. W środku kościoła marmurowy grobowiec z ołtarzem i relikwiami, gdzie r. 997 pierwotnie ciało S. Wojciecha spoczywa; To. nagrobki opatów: Michała Kosmowskiego † 1804, Aleksandra Bielińskiego † 1584, Edwarda Markowskiego (z ostatniego opata) z inskr. marmurowe. Bractwa: Bożego Ciała zapr. 1448, Różańcowe zapr. 1693, Aniołów Stróżów zapr. 1633, S. Barbary zapr. 1746. – Wojejsc 28 (między temi: Bieślin, Bystrzyca, Kaszuby, Lubin, Ostrowite, Rudki, Święte, Trzemżal) – dusz 498.

Kościół szpitalny S. Łazarza w Trzemesznie na miejscu drewn. wymurował z cegieł i przy nim szpital na 20 ubogich i 10 sierot fundował Michał Kosmowski opat.

Kaplica Pocieszenia P. Marji w Trzemesznie, wymurował Michał Kosmowski opat i przy nim konwikt na 18 młodzieży założył (dziś Gimnazyum)

Kaplica S. Ducha w środku miasta Trzemeszna, na miejsce drewn. wymurow. około 1835.

IV. Dekanat Bydgoski.

w powiat. Bydgoszcz., Wyrzysk. Złotowskim.

1. Bydgoszcz (Bromberg) miasto, Kościół par. SS. Marcina i Mikołaja fund. r. 1399 z miastem, r. 1460 wymur. z cegieł w stylu gotyc. kosztem Jana z Kościelca starosty bydgoszcz. — Miejsc 67 (między temi: Bartodzieje, Czajka czyli Kiewitzblott, Czerosk, Krusin polski czyli Splittkrug, Langnowo czyli Langenau, Łochowo) — dusz 1021. (— w dawnej dyecezyi Kujawsk.)

Kościół pojezuicki S. Ignacego Lojol. fund. 1638 Kasper Działyński biskp. chełmiń. wraz z Kollegium

Kościół pobernardyński S. Jerzego. Bernardynow sprowadził r. 1480 Zbigniew Oleśnicki biskp. Kujaw. i przy Kościele drewn. osadził, kościół wymurow. 1552 Zygmunt August król. z Klasztorem; po supresyi oddany Akatolikom, tylko Kaplica Nie-pokalanego Poczęcia P. Marji zbudowana w nim przez Jana z Piśnina na pamiątkę zwycięztwa Jana III nad Turkami, r. 1871 oddana została Katolikom zołnierzom.

Kościół S. Idziego w Bydgoszczy niegdyś parafialny, fund. przez Kazmierza Wielk. w XVI w. z cegieł wymurow., sprzedano r. 1834.

Kaplica S. Józefa w Konwencie Sióstr Miłosierdzia w Bydgoszczy, zbud. r. 1870 z legatu Józefa Turkowskiego proboszcza.

2. Bługowo w. kość. par. S. Jakoba wiśk. Kp. (dawniej filialny do Gromadna) drewn. restaur. r. 1696 i 1758; wymurow. 1869 — Miejsc 5 (między temi Stuhlkom) — dusz 1022

3. Dąbrowka w. kość par. S. Barbary, drewn. restaur. 1590 Sebastian Rudnicki dziedzic. i r. 1729 odbud. drewn. Wojciech Brinski kapitel. kowal. dziedzic. Obraz cud. Woltarzu wielkim cudowny obraz Bogarodzicy. — Miejsc 22 (między temi: Cegielnia czyli Neurode, Dąbrowieckie Olędry czyli Schönwalde, Brzezno, Drochel) — dusz 1550. w dawn.

4. Dzwierzyn (Briesen) w. k. par. S. Mikołaja starożytny drewn. odbudował z proch. muru 1741 Piotr Chwaliszewski proboszcz, wymurow. 1869. — Miejsc 16 (między temi: Dziegciarnia czyli Sadaren, Witrogoszcz czyli Günterswalde, Dębno) — dusz 1490. (w dawn. Kujaw.)

Dębno w. kościół filialny P. Marji Bolesnej, dawniej paraf. od r. 1557 opuszczony; r. 1823 nowy kość. paraf. wymurował Adolf Kazorowski dziedzic.

5. Gromadno w. K. par. S. Jakuba Ap. drewn. istn. w XVI w., później wystaw. z prusk. muru, r. 1823 wymurow. – Bractwo S. Józefa zapr. 1683. – Miejsc 11 (między temi Falmierowo, Kościerzyna wielka) – dusz 1358.

6. Łążk wielki w. dawniej opatow cyster. Koronowskich, kość. par. S. Anny, wymur. 1763 opaci. Miejsc 4 – dusz. (Dawniej filia do Wierzchucina.

7. Łobżenica (Lobsenz) miasteczko, kościół paraf. S. Trojcy drewn. fund. 1141 bracia Łobżyńscy, w XVI wieku Akatolikow, r. 1622 odebrany, w XVIII w. wymurowany. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. Bractwo S. Rożańca zapr. 1724. Szpital kościelny fund. 1733 Jan Radoliński. – Miejsc 19 (między temi: Łachowo miało r. 1628 kościół filialny, Łobżonka, Trzebon, Ratajegórka) – dusz 2400.

Obraz cud.

Górka w. kościół filialny (Niepokalanego Poczęcia P. M. poreformacki fund. 1622 drewn. z klasztorem Reformatów Adam Przyjemski dziedzic, wymurow. 1693 Andrzej Grudziński wojew. poznań. supryor. od r. 1829 więzienie duchowne, r. 1840 przeniesione do Osieczna. W wielkim ołtarzu cudowny obraz Bogarodzicy.

Obraz cud.

8. Wałkowarsk miasteczko dawniej opatow cysterek. Koronowsk. K. par. S. Wawrzyńca fund. opaci z drzewa, r. 1760 Kazmierz Abramson pleban wystawił z muru prusk., r. 1790 Leo Krzemiński wymurował i dachówką pokrył. – Miejsc 14 – dusz 1600.

9. Wrocza miasteczko, kość par. S. Mikołaja fund. 1456 Katarzyna z Waldowskich Kraska, r. 1712 odbudow. z drzewa, r. 1835 wymurow. Bractwa: Aniołow Stróżow zapr. 1640, Rożańcowe zapr. 1755. – Miejsc 19 – dusz 1200. (między miejscami Wyrza dawniej wieże miała r. 1628 filial. kość.)

10. Runowo wieś, kość. par. S. Trojcy istn. w XVI w., r. 1603 Jan Brzelski kasztel. rogoźnień. dziedzic wymurował z cegły. – Miejsc 6 – dusz 360.

11. Slesin dawniej miasteczko, teraz wieś, kość paraf. S. Mikołaja drewn. odbudow. 1754 Alexander Hilary Potulicki wojewodzic czerniechow. – Miejsc 26

(między temi: Elżbietowo czyli Luisenfelde, Samoleczno, Ugoda czyli Friedhof, Wyższe Brudy czyli Fischerbuden.) – dusz 1130.

Samoleczno w. kośc. filialny S. Bartłomieja, dawniej paraf. od r. 1613 wcielony do Skesina, drewn. restaur. 1763 Alexander Hilary Potulicki wojewodzic czerniechow. dziedzic, ma Altaryą fund. 1789 i Szpital kościelny.

Kaplica prywatna Zwiastowania P. Maryi we wsi Potulice wymurow. 1862 Wojciech hr. Potulicki.

12. Węzełno (Lindenau) w. kośc. par. P. Maryi, Filipa i Jakuba, Maryi Magdal. drewn., r. 1758 wymurował Stanisław z Słupów Waldowski skarbnik wschowski i pokrył dachówką. – Bractwo Różańcowe zapr. 1755. Szpital Kościelny. – Wiejsc ii – dusz 1133.

13. Wierzchucin wieś dawniej klasztoru cysters. Koronowsk. kośc. paraf. S. Piotra i Pawła z przeciwległego muru nowszy. Bractwo S. Jana Nep. zapr. 1755. – Wiejsc 7 (między temi Orlik) – dusz 1367.

14. Zabartowo w. dawniej należąca do Klucza Kamieńskiego arcyb. gniezn. kośc. par. S. Jakuba drewn. fund. arcybisk. kupi, r. 1850 wymurow. w stylu nowogotyck. – Bractwo: Imienia P. Maryi zapr. 1730. – Wiejsc: 18 (między temi: Białowieża czyli Weisshurm, Czarmun, Orle, Rajgrod, Sitno, Witosław) – dusz 1438.

Kaplica publ. we wsi Orle, S. Marcina murow. (ryst. 1628)

V. Dekanat Gniewkowski.

(w powiat. Inowrocław. Bydgoszcz. Toruń.)

1. Brzano w. kośc. par. S. Piotra i Pawła drewn. w dyec. kujaw. r. 1597 był w rękach akatolików, w XVIII wieku odrestaurował Antoni Wierześciński chorąży bydgoszcz. dziedzic, r. 1848 zburzony. – Wiejsc 5 (między temi: Kijewo) – dusz 464.

2. Brudnia w. dawniej biskupów kujaw. k. par. drewn. S. Michała fund. biskupi kujaw. – Wiejsc 7 (między temi Stanowska wola czyli Schoenau) – dusz 769.

3. Chlewiska w. dawniej biskupów kujaw. k. par. S. Trojcy drewn. dyec. kujaw. dawny – Wiejsc 10 (między temi: Dąbrowa czyli Luisenfelde, Przybysław, Zduny) – dusz 750.

(Argenau) (w daw. dyec. Kujawsk.)

4. Gniewkowo miasteczko, kość par. S. Mikołaja czyli S. Konstancyi murow. starodawny. Jest tu cudowny Krucyfix w ołtarzu S. Konstancyi, z zburzonego kościoła S. Krzyża tu przeniesiony. — Włości 21 (między temi: Osiek) — dusz 1870 — dawniej w dyec. Kujaw.

Krucyf. cud.

5. Gora wieś w daw. dyec. Kujaw. kość paraf. P. Marzyi, drewn. około r. 1553 dziedzic Wojciech Niemojewski oddał akatolikom, przywrócił r. 1597 katolikom biskup Rozrażewski Jhen., r. 1829 wymurowany. Jest tu cudowny obraz S. Walentego. — Włości 19 (między temi Dulsk, Niemojewo, Szarlej) — dusz 1830.

6. Grabie wieś w daw. dyec. kujaw. kość par. S. Wacława wymurowali w XVw. Grabscy, r. 1599 opanowali heretycy, później przywrócony. — Włości 23 (między temi: Pustelnica, Popioły czyli Aschenort, Zakręt czyli Wirbelthal) — dusz 2173.

Kaplica publiczna P. Marzyi Szkaplerzny we wsi Pustelnica, drewn. istniała już 1519 r.

7. Murzynno (Grosz Marin) w. w daw. dyec. kujaw. kość. par. S. Macieja drewn. odbudow. 1578; r. 1871 wymurow. — Włości 4 — dusz 487. (między wsiami: Klepary)

8. Ostrowo pod Gniewkowem wieś w daw. dyec. kujaw. kość. paraf. P. Marzyi Śnieżnej drewn. istniał już 1597. Bractwo Szkaplerza zapr. 1788 — Włości 6 (między temi Wielowieś) — dusz 805.

⌈2 cud. obr. P. Mar

9. Parchanie, wieś daw. biskupow Kujawsk. kość. par. S. Wojciecha drewn. już r. 1597 był dawny, odrestaur. 1761. ~~XXXX~~ Bractwo Różańcowe zapr. 1715. — Włości 8 (między temi: Modliborzyce, Szpital) — dusz 1135.

10. Pieranie wieś w daw. dyec. kujaw. kośc. paraf. S. Mikołaja drewn. istniał w XVw., r. 1597 był w rękach akatolikow, r. 1718 Łukasz i Andrzej Umińscy skarbnik. brzesko-kujaw. odbudowali z drzewa i r. 1853. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy który tu do kościoła oddał Bernard malarz z Moskwy; r. 1733 d. 22 sept. odwiedził ten obraz Stanisław Leszczyński Król. później wiele biskupow i szlachty. Są tu sławne odpusty. — Włości 13 (między temi: Dziewa, Konary, Sobieszerne) — dusz 935.

Obraz cud.

11. Płonkowo w. w dawn. dyec. kujaw. kośc. par. S. Oswalda, drewn. zbudował Andrzej Kaczkowski dziedzic r. 1581, a później Kazimierz Dębski wojewoda sieradz. ↄ r. 1819 Magdalena z Wolskich hrab. Dębska Kapitel. bydgosk. z drzewa; ozdoby marmurowe pomniki. – Miejsc 24 (między temi: Dobiesławice, Godziemba, Mierognicewice, Raciążnica, Sciborze, Wierzchosławice) – dusz 1103.

12. Podgórz (Toruński) miasteczko w daw. dyec. kujaw. Kościół paraf. istn. 1548, restaurowany r. 1720 drewn., w XVIII w. rozebrany, a parafią przeniesiono do kościoła poreformackiego S. Piotra i Pawła który r. 1644 Stanisław z Wielkiej Wrzącej Sokołowski kasztel. bydgosk. fundował z regułą z klasztorem dla Reformatów. – Miejsc 39 (między temi: Chrzast czyli Niedermühle, Duliniewo czyli Rohrmühle, Dybów zamek, Jasień czyli Brandmühle, Nieszawka, Stawki czyli Stewken) – dusz 812.

13. Solec (Sulitz) miasteczko w dawn. dyec. kujaw. kośc. paraf. S. Stanisława na miejsce drewn. zbudował z prochu kięgo muru około r. 1750 Wodzieński kasztel. brzesko kujaw. – Miejsc 18 (między temi: Kabat, Makowiska czyli Steindorf, Ostrowo, Rudne, Trzcianka (Seebruch), Wypaleniska czyli Feuerland, Żółwin czyli Salvin, Żuzela czyli Susen) – dusz 415.

14. Szadłowice wieś niegdyś biskupów kujaw. kośc. par. S. Bartłomieja drewn. istn. 1593, restaur. 1763 z drzewa Antoni Ostrowski bisk. kujaw. Bractwo: Opatrzności Bożej zapr. 1763. – Miejsc 7 (między temi: Raciążnica, Skalmierowice, Więcławice) – dusz 985.

VI. Dekanat Inowrocławski

(w powiat. Inowrocław. Bydgosk.)

1. Dziewierzchno wieś niegdyś biskupów kujaw. kośc. paraf. S. Katarzyny drewn. istn. 1593 bardzo dawny w którym pochowani 3 biskupów; r. 1638 i 1729 odrestaur. z drzewa. – Miejsc 5 (między temi Jordanowo, Leszcze, Wojdal) – dusz 376.

2. Jaxice wieś dawniej starostwa inowrocławsk. w dawn. dyec. kujaw. kośc. paraf. S. Marcina r. 1593 już dawny drewniany, restaur. 1750 drewn. – Miejsc 3 (między temi Borkowo) – dusz 818.

Kapliczka publ. na cmentarzu wymurował r. 1873 Feliks Kaliski proboszcz.

3. Inowrocław (Gunivladislavia) miasteczko w dawn. dyec. Kujaw. Kość. paraf. S. Mikołaja murow. znacznej wielkości w końcu XII wieku, r. 1360 nadpsuty obwiono na wkład soli, lecz później odrestaurowany. Bractwo S. Anny istn. r. 1593. – Wiejsc 27 (między temi: Balin, Wątwy, Marulewy czyli Friedrichsfelde, Lopowice, Rombino, Szymborze, Furzany) – dusz 3348

Kościół P. Maryi na przedmieściu w Inowrocławiu, zbudow. r. 1133 przez Piotra Dunina z cioru, był pierwotnie parafialnym, lecz na początku XVI wieku wcielony do S. Mikołaja.

4. Kościelec wieś w dawn. dyec. Kujaw. gniazdo Kościeleckich, Kość. paraf. S. Małgorzaty zbudow. r. 1480 Kościeleccy z cioru, poświęcił go r. 1488 Piotr z Bnina biskup Kujaw. Pierwotnie było przy nim 6 mansyonarzy. Szpital kościelny. Wiejsc 20 (między temi: Lechowo, Łopowiczki, Wielowieś) – dusz 2340.

5. Lisewo w. w dawn. dyec. Kujaw. K. par. S. Maryi Magdaleny zbudowali z drzewa i dotowali r. 1611 Alexander Niemojewski i Andrzej Moszczeński dziedzice, odbudow. 1830 z drzewa. – Wiejsc 15 (między temi: Dobrogoście, Gólczewo, Mamlicz, Mikowo) – dusz 1415.

Kaplica publ. murow. we wsi Mamlicz.

6. Liszkowo w. w dawn. dyec. Kujaw. Kościół par. S. Anny drewn. w XVI w. zajęli heretycy, lecz odebrał go r. 1590 Hieron. Rozrazewski biskup Kuj. – Wiejsc 15 (między temi: Broniewo, Łążyn, Łupadły) – dusz 1180.

7. Łabiszyn miasteczko w dawn. dyec. Kujaw. Kościół paraf. drewn. spalił się r. 1762 a parafię przeniesiono do Kość. S. Mikołaja poreformackiego, który r. 1627 Jan Opaliński wojew. Kalisk. star. inowrocław. fund. i wymurow. z Konwentem dla Reformatów. – Wiejsc 29 (między temi: Lubostroń, Bjzanowo, Oporowo, Smogorzew, Watowmica) – dusz 2558.

Kaplica publ. P. Maryi we wsi Lubostroń.

8. Orłowo wieś królewska dawniej starostwa inowrocław. w dyec. Kujaw. Kość. paraf. S. Katarzyny drewn. istn. 1597 dawny. – Wiejsc 3 – dusz 470.

9. Lęchowo w. należąca niegdyś do Kollegium Jezuitów w w Bydgoszczy, w dawn. dyec. Kujaw. Kośc. paraf. S. Trojcy fund r. 1589 dziedzice Andrzej i Stanisław z Siedlca Witostawscy. — Miejsc 15 (między temi: Dziemionna czyli Minnthodorf, Jamszkowo czyli Johannisthal, Lesice czyli Leschnitz, Łączyn) — dusz 439.

10. Tuczno w. dawn. dyec. Kujaw. Kośc. paraf. S. Piotra i Pawła istniała już w XV w. drewn. — Miejsc 11 (między temi: Gniewkowice, Kobylniki, Radłówek, Złotniki) — dusz 1087.

VII. Dekanat Kcyński.

(w powiat. Szubińsk. Wągrowieck. Chodzieisk.)

1. Brzyskorzystew (Birkenfelde) w. K. p. S. Katarzyny drewn. poświęcony r. 1538, spalił się 1826, wybud. 1828 z muru pruskiego. — Miejsc 11 (między temi: Wyręba czyli Marienwalde) — dusz 1279.

2. Chomentowo w. Kośc. paraf. drewn. Zbudowany, jak świadczy napis gotycki nad bramą, r. 1520 przez Michała Lubodzkiego, Jana Kcyńskiego i Pawła z Sandowa. Bractwo Ciała Pana Chrystusowego zapr. 1744. — Miejsc 19 (między temi: Gębin, Zielonowo czyli Grünau, Żydowo) — dusz 1225.

3. Chojna w. Kośc. par. S. Małgorzaty drewn. odbudow. 1766 Maciej Mielżyński star. wałecki. — Miejsc 8 — dusz 857.

4. Gołaniec miasteczko, K. p. S. Wawrzyńca drewn. restaur. Maciej hr. Mielżyński, kryty dachówką. Bractwo Różańcowe — Szpital Kościelny — Miejsc 11 (między temi Czestawice) — dusz 1744.

5. Jaktorowo w. K. p. S. Anny odbud. 1766 Jakób Lakiński dziedzic, drewn. w XVI wieku był w ręku akatolików. — Miejsc 12 (między temi: Lipia góra czyli Lindenwerder) dusz 765.

6. Kcynia (Exin) miasteczko, Kośc. par. S. Michała, r. 1631 wymurow. na miejsce drewn. przez Kapitułę gnieźn. 2 altarie fund. 1610 i 1620. — Miejsc 46 (między temi: Duninowo, Grocholin, Żono, Radzimin, Tupadły, Ujazd, Włodzimierzowo) — Bractwa: Literatów zapr. 1609; S. Anny zapr. 1610; Różańcowe zapr. 1624 — dusz 4705.
Kościół pokarmelitański bos. w Kcyni fund. 1612 przez Magistrat S. Krzyża, ruprym. Klasztor 1835. Jest tu cudowny Krucyfix. — dziś seminar. nauczyc. Krucyf. cud.

Kaplica publ. S. Barbary w Kępi na przedmieściu na erekcyi z r. 1607 przez Piotra Odorowskiego oficyała gnezn. szpitala. Kaplica publ. drewn. w Grocholinie istn. 1608, odbudow. 1765 Łukasz Baranowski dziedzic.

7. Rynarzewo w. k. p. S. Katarzyny. – Miejsc 37 (między temi: Annowo czyli Annadorf, Czaryzdroj czyli Schwarzbrung, Dygostaw, Majdany, Popielany czyli Aschbruch, Skórzewo, Suchypies czyli Rother Krug, Szwedzkie okopy czyli Blaitchen, Trzcieniec czyli Rohrbruch) – dusz 935.

8. Samoklęski w. k. p. S. Bartłomieja drewn. odbud. 1677 – Miejsc 27 (między temi: Bnin, Godziniérz, Gostusza czyli Janow albo Johannisdorf, Niedźwiady czyli Bärenbruch, Plek czyli Eulen Krug, Polichno, Tur czyli Turmühle) – dusz 1100. z XV. w.

9. Stupy w. k. p. S. Wita, Modesta i Krescencyi drewn. (odbudow 1730 Jan Prabucki proboszcz, wymurow. 1840 Koszt. Jana Nep. Sadowskiego i jego żony Ludwiki z Kalksteinów. – Miejsc 15 (między temi: Babiagać, Wąsosz) – dusz 1528.

10. Smogulec w. k. p. S. Katarzyny murow. w XVI w. z odrzwiami marmurow. dachowką kryty, restaur. r. 1618 Marian Smogulecki. – Miejsc 20 między temi: Chwaliszewo, Dobieszewo, Miejskimłyn czyli Meiskemühle, Zamrzysko) – dusz 1848

11. Szaradowo w. k. p. S. Mikołaja fund. Wiśniowieccy dziedzice, po spaleniu odbudow. r. 1838 murow. – Miejsc 11 – dusz 980. – dawniej zwane Wszeradowo.

12. Szubin miasteczko, k. p. S. Marcina murow. zbudował Sędziwój z Szubina wojew. kalisk. w XIV w. po pożarze r. 1840 odbud. Bractwo Imienia Jezus zapr. 1754. – Szpital kościelny – Miejsc 15 – dusz 2653. Kaplica publ. drewn. S. Małgorzaty w Szubinie, restaur. 1748 Wawrzyńca z Konarskich Wycielska kasztel. pozn. dziedziczka.

VIII. Dekanat Krotoszyński

(w pow. Krotoszyńskim i Odolanowskim)

1. Baszkowo w. k. p. Wniebowzięcia P. Maryi istn. w XIV w. drewniany, r. 1828 wymurow. Mikołaj i Brygida hr. Mielżyńscy dziedzice. – Miejsc 15 (między temi: Bestwin, Konarzewo) – dusz 1480.

2. Kobierno w. K. par. S. Wojciecha drewn. odbud. 1721 Michał Odorski proboszcz. Bractwo: Szkaplerza zapr. 1642; Modlitwy za zmarłych zapr. 1778. – Wieśn. 13 (między temi: Bargiel, Tomice) – dusz 2150.

3. Kobylin miasteczko K. p. S. Stanisława z cegły wymurow. Mi: kotaj wojew. Kaliszk. poświęcił r. 1289 Jan arcyb. gnieźn., po spa: leniu odrestaurow. 1512 i 1780, ma 2 kaplice murowane: Aniołów Stróżów i Różańcową między Kryte, 4 altarze fund. 1616, 1682, 1638 i 1659. Bractwa: Różańcowe (dawniej Literatów), Aniołów Stró: żów zapr. 1670, Miłosiernego Chrystusa, Przemienienia Pańskie: go zapr. 1760. – Wieśn. 9 – dusz 1662. – Szpital z kościołem S. Ducha fund 1434 Wincenty, Andrzej i Mikołaj Kobylińscy dziedzice, (ten kościołek zniesiony)

Kościół Klobka P. Jezusa pobernardyńskiego w Kobylinie fund. 1456 Jan Klimak Wierzbięta Kobyliński bernardyn z cegieł dla Bernardynów z klasztorem, supr. 1835. Biblioteka klasztorna miała przeszło 200 manuskryptów, między temi bł. Szymona z Lipnicy.

4. Krotoszyn miasteczko, K. p. S. Jana Chrzcic. fund. r. 1419 z dze: wa Wierzbięta dziedzic, po pożarze r. 1592 wybudował z cegieł gotycki Jan Rozdrażewski kasztel. poznań. którego tu jest nagro: bek marmurowy. Po spaleniu restaur. r. 1732. Ołtarz wielki pięk: na ma rzeźby; 6 altarzy fund. 1646, 1722, 1647, 1701, 1631. Bractwa: S. Anny zapr. 1616, Aniołów Stróżów zapr. 1628, Różańcowe zapr. 1636, S. Barbary zapr. 1783, Św. Krzyspina i Krzyspiniana zapr. 1699, Litera: tów zapr. 1650. Szpital Kościelny. – Wieśn. 7 – dusz 3259.

Kościół potrynitarski S. Piotra i Pawła fund. 1731–1735 Józef Potocki z żoną Ludwiką w Krotoszynie, supr. 1819, w klasz: torze dziś gimnazyum.

Kościół szpitalny S. Fabiana i Sebastiana w Krotoszynie drewn., odbudow. 1813.

Kaplica (niby) S. Maryi Magdaleny w Krotoszynie za miastem drewn. fund. 1755 Rokossowski proboszcz.

5. Sulmierzyce miasteczko, K. par. WWSS. po spaleniu r. 1623 odbudowany przez mieszczan, na początku XIX zniesiony, a parafia przeniesiona do kościoła szpitalnego Wniebowzięcia P. Maryi fundow. 1643 przez mież: czan, odbudowanego r. 1809 z cegieł. 2 Altarze fund. w XVII w. i r. 1639. Bractwa: Różańcowe zapr. 1639, i Szkaplerza zapr. 1640. – Wieśn. 4 (między temi Chwaliszewo) –

dusz 3281. – W Sulmierzycach urodził się Sebastian Klonowicz poeta.
Kościół filialny S. Mikołaja w Chwaliszewie drewn. niegdyś parafialny, r. 1540 wcielony do Sulmierzyc.

6. Wyganów w. k. par. Podwyższenia S. Krzyża fund. 1482 Jakob Wyganowski i Mikołaj Starkowiecki z drzewa, odbudow. 1735 Zofia z Broniszów Zawadzka skarbnikowa kaliszk., r. 1808 po spaleniu wymurował Stanisław Rembowski dziedzic. 1 ołtarza fund. 1688. Szpital kościelny – 8 miejsc 12 (między temi: Berdychow, Łagiewniki, Ochla, Witanow) – dusz 1245.

7. Zduny miasteczko, kośc. par. S. Jana Chrzcic ist. 1521 drewn. r. 1721 wymurował Andrzej Baczewski proboszcz; altarie 2 fund. 1754 i 1733. Bractwa: Aniołow Stróżów zapr. 1645; Dobrej śmierci zapr. 1736. – 8 miejsc 11 (między temi: Chachalnia czyli Kochalle, Ujazd) – dusz 1250.
Kaplica publ. S. Tekli murow. fund. 1868 przy zakładzie sierot ~~Sióstr~~ Miłosierdzia przez Teklę Morawską dziedziczkę Konarzewa.

IX. Dekanat Kruświcki.

(w pow. Inowrocławskim)

1. Chełmce wieś dawniej biskupów kujaw. w dyec. kujaw. k. p. S. Katarzyny, drewn. fundowali biskupi, r. 1843 wymurow. – 8 miejsc 13 (między temi: Kobelnica Królewska, Sarnowsko, Zaborowo) – dusz 1739.

2. Kościeszki wieś w dawn. dyec. kujaw. k. p. S. Anny, drewn. ist. 1598 dawny, odbudow 1766 dziedzic Franciszek Wysocki wojski radziejow. drewn. – Miejsc 28 (między temi: Gapa, Golejewo, Lęckie Hluby czyli Leughuben, Lubostowek, Mirostawice, Radunek, Sierakowo, Żołwiny) – dusz 1742.

3. Kruświca miasteczko, kośc. Kollegiata S. Piotra i Pawła, pierwotnie katedralny drewniany fund. r. 966 przez Mieszysława I, r. 1030 wystawiony z cisu w formie bazyliki, zachował pierwotny kształt. Gdy Arnold biskup 10ty Kruświcki przeniesieniu miasta przez nieprzyjaciół, katedrę przeniósł do Włocławka, kościół ten w Kruświcy pozostał Kollegiatą. R. 1856–1859 kosztem króla pruskiego

pięknie wyrestaurowany. Są tu 2 nagrobki marmurowe r. 1614 przez biskupa Kujaw. Wawrzyńca Gembickiego wzniesione dla biskupów Kruświckich: Lucyda, Wawrzyńca, Marcellina, drugi dla Wincentego i Andrzeja. – 8 miejsc 11 (między temi: Łagiewniki, Poświętne, Świętniki, Szwarłowo) – dusz 1054.

4. Ostrowo nad Gopłem dawniej miasteczko, dziś wieś w dawn. dyec. kujaw. kośc. paraf. S. Macieja pogorzał z całem miastem w wojnach szwedzkich za Jana Kazimierza, r. 1720 odrestaur. kosztem dziedzica Józefa Rudnickiego chorążego bydgoszcz. – 8 miejsc 16 (między temi: Brześć, Popowo, Witowice, Złotowo, Rzeczyca w której był niegdyś kościół parafialny, lecz gdy ten pogorzał r. 1811, przyłączono wsie do parafij w Chełmcach i Ostrowie) – dusz 1295.

5. Ostrowo do Strzelna, wieś dawniej klasztoru norbertanek w Strzelnie, w dawn. dyec. kujaw. kośc. par. Serca Jezusowego fund. 1448 Łukasz proboszcz Norbertanek w Strzelnie, z drzewa, restaur. 1718 Jan Teofil Grzembski proboszcz strzelnieński pod tyt. S. Józefa, drewn., r. 1869 wymurow. – 8 miejsc 5 (między temi Bielsko, Cieniszko, Siedlichna) – dusz 898.

6. Piaski wieś w dawn. dyec. kujaw. kośc. par. Ścięcia S. Jana Chrzcic drewn. ist. 1597 należał do tkikarych Kruświckich. – 8 miejsc 13 (między temi: Skotniki, Wolany, Zaborowo) – dusz 1437.

7. Polanowice wieś w daw. dyec. kujaw. k. par. S. Klemensa drew. pogorzał 1594, r. 1840 wymurow. – 8 miejsc 16 (między temi: Barenowo, Gizewo, Janikowo, Rechta, Sokolniki, Sukowy, Xięż) – dusz 1269.
Kaplica publ. S. Barbary we wsi Rechta drewn. wystaw. r. 1750 dziedzic dóbr Sukowy.

8. Rzadkwin w. w dawn. dyec. kujaw. należała do klasztoru w Strzelnie, kośc. paraf. Imienia Jezus, drewn. wystaw. r. 1716 na miejscu dawnego Anna Kretkowska priorysa strzelnieńska; r. 1870 odbudow. i pokryty dachówką. – 8 miejsc 6 (między temi Bronisław, Ciechsz, Kopie) – dusz 953.

9. Stawsk w. dawniej biskupów kujaw. w dawnej dyec. kujaw. K. par. S. Bartłomieja murow. r. 1760 kosztem Antoniego z Głogowy Kossowskiego generała w. pol. dziedzica Roziniat. – Miejsc 8 (między temi: Bożejewice, Kobelniki, Przedwojewice, Inpadły, Żerniki) – dusz 1273.

10. Stodoły (Małkich) wieś dawniej Klasztoru Trzemeszyńskiego, w dawn. dyec. kujaw. K. p. S. Wojciecha drewn. wystawili zakonnicy z Trzemeszna, drewn. – Miejsc 2 – dusz 207.

11. Strzelno miasteczko, w dawn. dyec. kujaw. Kośc. par. S. Trójcy z cioru i cegieł zbudował Kazimierz Książę kujaw. r. 1216 który przy nim Klasztor Norbertanek z Przeprozytem (później Infułatem) osadził. Kościół duży gotycki poświęcony r. 1236 od Barthona bisk. kujaw. ma 15 ołtarzy i stare rzeźby; sątu nagrobki murowe Alexandra i Kazimierza Książąt kujaw, oraz Przeprozytów Infułatów: Sierakowskiego, Jaskólskiego, Wolskiego, Łukowskiego, Łuczyckiego i Salmońskiego. Jest tu starożytny cudowny Krucyfix r. 1161 przez Jana bisk. kujaw. za cudowny ogłoszony, oraz cudowny obraz N. P. Marji Furskiej. Bractwa: S. Anny; Różańcowe; Niepokalanego Poczęcia P. Maryi. Szpital kościelny. – Miejsc 12 (między temi: Borusewo, Miradz, Rzegotki, Stawsk, Wilamowo) – dusz 3682.

Krucyf. cudow.
Obraz cudow.

Kosuńtek Św. Prokopa ~~[illegible]~~ w Strzelnie pierwotnie parafialny w bliskości kościoła S. Trójcy murow. z cioru w kształcie rotundy przez Alexandra księcia kujaw. r. 1124 z wieżą, dziś opuszczony.

X. Dekanat Łekniński.

(w powiat. Wągrowiec. Szubiniec. Chodzieżsk.)

1. Czeszewo niegdyś miasteczko, dziś wieś, kość parafi. S. Andrzeja murow. z cegły dawny. Bractwo S. Trójcy zapr. 1771. – Miejsc 8 (między temi Czerlin, Kujawki, Morakowo, Wiśniewo) – dusz 1010.

2. Dziewierzewo w. K. par. S. Jakuba Ap. dawny murow. z cegły, istniał już w XVI w. był w ręku heretyków. – Miejsc 7 (między temi: Mastowice, Rusiec, Żarczyn) – dusz 994.

3. Grylewo w. K. p. S. Katarzyny, drewn. r. 1747 odbud. Jan Jaskowski proboszcz z drzewa, r. 1866 wymurowała Antonina z Bnieżychowskich hr. Grabowska dziedziczka w stylu nowogotyckim. – Wniejsc 8 (między temi: Białybród, Donaborz, Łaskawnica, Kopaszyn, Rybowo) – dusz 918.

4. Kozielsko w. Kość. par. S. Andrzeja drewn. istn. 1608; odbudował z drzewa 1748 Franciszek Radzewski podkomorzy poznań. dziedzic, po spaleniu w r. 1869 wystaw. z cegły r. 1874 w stylu nowogotyckim. – Wniejsc 13 (między temi Kopanina, Kozielsko, Modrzewie, Niemczyn, Piątnowo, Stempuchowo) – dusz 1007. Kościół filialny Wniebowzięcia P. Maryi we wsi Niemczyn drewn. istniał już w XV w. był w ręku heretyków, r. 1709 Czarnkowska wystawiła nowy z drzewa.

5. Łekno miasteczko, gniazdo Łekińskich Kościół par. S. Piotra i Pawła wspaniały z cegły z wieżą i kaplicami, fundował r. 1153 Piotr Ksiądz Zbilut, który przy nim osadził Cystersów, tych r. 1396 opat Tylman przeniósł do Wągrowca. W Kościele Łekińskim są nagrobki marmurowe Mikołaja Łekińskiego kaszt. nakielsk. + 1526 i jego żony Jadwigi z Zebrzydowskich, oraz Józefa Serboni de Spozetti gubernatora W. X. Poznań. dziedzica Łekińsk. + 1831. Bractwo Serca Jezusowego zaprow. 1773. Szpital kościelny. – Wniejsc 22 (między temi: Kiedrowo, Kobylki, Koninek, Łukowo, Wrowiniec, Ostrowo, Redgoszcz, Rudki) – dusz 2570.

6. Łęgowo Tarnowskie w. Kościół paraf. S. Piotra i Pawła i Wniebowzięcia P. M. z Klasztorem Cystersów fund. r. 1153 Piotr Ksiądz Zbilut, opat Tylman r. 1396 przeniósł tu Klasztor, zbudowawszy Kościół drewn. w XVIII wieku wymurował zakon duży Kościół tutaj. Po supresyi zakonu utworzono nową parafią którą nazwano Łęgowo Tarnowskie. Szpital Kościelny w przytułku Podklasztorze. Wniejsc 28 (między temi: Bobrowniki, Długwieś czyli Langendorf, Frymark, Kobylec, Krosno, Namorzydło, Rgielsko, Sienno, Tarnowo) – dusz 2372. Kościół filialny S. Mikołaja drewn. we wsi Tarnowo należącej do Klasztoru Wągrowieckiego, wcielony r. 1448 przez Mikołaja V. papieża

do Klasztoru Węgrowieck.; po odbudowaniu poświęcony r. 1493 przez Wincentego biskupa Enneńsk. sufragana pozn.; drewn.

7. Łanigród wieś Klasztoru Cystersów Węgrowieckich, k. par. S. Jana Chrzcic. założony przez Cystersów Węgrowieckich drewn. istn. 1608; nowy Kościół z drzewa odbudowano 1765 kosztem Wojciecha Kraszewskiego stolnika bracław, posesora Łanigroda, poświęcił go 4 Listop. 1770 Władysław Wieniec Walknowski sufrag. pozn. gdy się r. 1808 takowy spalił, r. 1830 wymurowano nowy. W wielkim ołtarzu starożytny cudowny obraz Bogarodzicy. — Miejsc. 10 (między temi: Kernerowo czyli Kernershof, Łęgniszewo, Bleszno, Stołężyn, Szubianki, Wilkonice) — dusz 1230.

Obraz cud.

8. Srebrnagóra miasteczko niegdyś, dziś wieś, k. p. S. Mikołaja drewn. odbudował 1687 Andrzej Smuszewski starosta bobrowniki; r. 1845 wymurowano nowy. Bractwa: Różańcowe; S. Bernona zapr. 1761. — Miejsc 12 (między temi: Mokronosy, Łodolińskie Huby czyli Klemkendorf, Smuszewo, Suwa) — dusz 1683.

9. Węgrowiec miasteczko niegdyś opackie; kośc. par. S. Jakóba Apost. fund r. 1381 Gerhard opat Cystersow, którą fundacyą ponowił opat Adolf r. 1429; z końcem XVI w. na miejsce drewnianego wymurowano z cegły duży gotycki Kościół, konsekrowany r. 1608. W Kościele starożytny obraz cudowny S. Walentego. Szpital kościelny. Miejsc 6 (między temi Bartodzieje czyli Bartelsee, Łaziska, Ochodza, Streszewo) — dusz 3053.

Kaplica publ. murow. S. Jerzego w Węgrowcu przy zakładzie sierot Sióstr miłosiernych którym r. 1859 Ryward Muzolff pleban tegowski zbudował zakład z kaplicą.

10. Zoń w. kośc. par. S. Marcina, istn. przed r. 1521, z drzewa odbudował Józef Koniewski proboszcz r. 1849. — Miejsc 23 (między temi: Bugaj, Dziewoklucz, Kaliszany, Sarbka, Winnogóra, Zbyszewice) — dusz 1907.

XI. Dekanat Nakielski.

(w pow. Wyrzyskim i Chodzieskim)

1. Dembowo w. kość. paraf. S. Trójcy (dawniej S. Michała) r. 1366 był drewniany, r. 1804 dziedzic Jan Łakiński wymurował nowy. – Mieszk. 12 (między temi: Broniewo, Dębinek czyli Debehnke, Gnalin, Łodzia, Małocin, Smielin) – dusz 1125.

2. Gleśno w. k. p. S. Jadwigi murow. starożytny; r. 1743 Kazimierz Korytowski starosta grabowieck. z żoną Konstancyą z Kruszyńskich dostawili z kaplicą z boku. – Mieszk. 16 (między temi: Bagdad, Gleszczonek, Kościerzyn, Obędry, Ruda) – dusz 1620.

3. Kosztowo w. k. p. S. Anny, istniał w XV w. drewn., odbud. r. 1733 dziedzic Józef Otto Trąpczyński, z muru pruskiego. Prawo S. Szydora zapr. 1652. – Mieszk. 4 (między temi: Jeziorki, Nieżychowo.) – dusz 1005.

4. Krostkowo (Freimark) w. kość. par. S. Mikołaja (dziś filia do Kosztowo) r. 1865 wymurowano na miejscu dawnego nowy w stylu nowogotyckim. – Mieszk. 20 (między temi: Bąkowo, Białośliwie, Dembowko, Komorowo, Roznowo, Wydor) – dusz 1692.

5. Miasteczko (Friedheim) miasteczko niegdyś własność Krzysztofa Szembeka arcyb. gnieźn. K. par. Podwyższenie S. Krzyża wystaw. 1726 z muru pruskiego. Szpital kościelny. – Mieszk. 19 (między temi: Arnswalde, Brzostowo, Grabowo, Prawomyśl, Rzadkowo, Wolsko, Zbyswice) – dusz 1908

Kaplica publ. P. Maryi we wsi Rzadkowo, wymurow. r. 1850 kosztem dziedziczki Nepomuceny Grabowskiej.

6. Żołędzewo w. K. par. S. Andrzeja drewn. pierwotnie był filią do Miasteczka, r. 1613 Wojciech Baranowski arcyb. gnieźn. utworzył probostwo, które dziedziczka Anna z Łukowa Zebrzydowska Kasztelanowa szremsk. dotowała, kość. drewn. odrestaurował 1756 Jan Grabowski Kasztelan gdański; r. 1824 wystawił nowy z cegieł Andrzej z Goetzendorfu Grabowski dziedzic Dziembowa. Szpital Kościelny w Dziembowie. – Mieszk. 8 (między temi: Dziembowo, Kalina) – dusz 1333.

7. Nakło (Nackel) miasteczko, K.p. S. Wawrzyńca, drewn. istn. 1754 Kryty dachówką; r. 1843 Rząd wymurował nowy. Szpital Kościelny. – Wiejsc 17 (między temi: Bielawy, Chrząstowo, Karnowo, Łubaszek, Paterek, Rudki, Trzcielowica, Występ czyli Josephine) – dusz 2500.

8. Sadki w. K.p. S. Wojciecha miał pierwotnie fundować Król Bolesław Chrobry; po spaleniu odbudował r. 1574 z drzewa Paweł Natęcz Samostrzelski dziedzic; r. 1811 na nowo z drzewa wystawił Piotr hr. Brzeński dziedzic; r. 1749 Wojciech Brzeński wymurował nowy wspaniały. – Wiejsc 14 (między temi: Brzin, Mrozowo, Popówka, Radzicz, Samostrzel, Żelazno) – dusz 1739

9. Śmiełowo w. K.p. S. Małgorzaty, istn. w XVI w. drewn. r. 1836 odbudowany z drzewa. Szpital Kościelny. – Wiejsc 10 (między temi: Jachna czyli Mariensee, Jaracz czyli Garatz, Jeziorki czyli Stüsselsdorf, Kaczory czyli Erpel, Płociennik czyli Plötzmin, Skotka czyli Schönfeld, Żelgniewo) – dusz 848.

10. Wyrzysk (Wirsitz) miasteczko, K.p. S. Marcina drewn. odbudował 1838 dziedzic Mikołaj z Werbna Rydzyński; r. 1859 wymurowany nowy w stylu nowogotyckim. – Wiejsc 13 (między temi: Fryderykowo czyli Friedrichshorst, Głonowajdy czyli Hungerwerder, Osiek, Pracz, Wiernowo czyli Königstreue, Wyciąg czyli Birkenbruch, Zielona góra, Żitkwajdy czyli Zickwerder) – dusz 995.

11. Wysoka (Wissek) miasteczko, K.p. S. Marcina istniał przed r. 1500; r. 1729 (dziedziczka Apolinara z Swogulectkich Tuczyńska kasztelanowa gnieźn. wdowa fundowała przy tym Kościele klasztor Kanoników regular. lateran. S. Augustyna zapisawszy temuż klasztorowi wsie Dembówki i Jeziorki i 6000 złp. którą to fundacyą Teodor Potocki arcyb. d. 11 Lipca 1729 potwierdził. Po supressyi Klasztoru zostało probostwo świeckie. Bractwo Różańcowe zapr. 1638. Szpital Kościelny. – Wiejsc 10 (między temi Bondecz, Kostrzonek czyli Cüstrinchen, Rudna czyli Deutsch Rudken, Wysoka czyli Wissen) – dusz 1435.

XII. Dekanat Olobocki.

(w powiat. Odolanowsk. i Pleszewsk.)

1. Biskupice w. niegdyś arcybiskupów gnieźn. k.par. S. Bartłomieja istn. przed 1521 drewn.; r. 1720 wystawiono nowy z drzewa z legatu Stanisława Szembeka arcybisk. – Miejsc 7 (między temi: Bibijanki, Bilczew, Kęszyce, Kowalow) – dusz 395.
2. Droszew w. k. p. WWSS. drewn. istn. 1521, odbudował z drzewa r. 1783 dziedzic Kossecki. – Miejsc 16 (między temi: Czachóry, Kościuszkowo, Kurow, Miedzianow, Żakowice) – dusz 1804.
3. Gostyczyna w. k. p. S. Mikołaja murow. istn. już w XV w.; r. 1645 Szołdrscy dobudowali kaplicę S. Jana Nepom. i fundowali w niej altaryę. – Miejsc 18 (między temi: Chotów, Gtapiniec, Osiek, Radziszew, Stawin, Smietow, Węgry, Zamość) – dusz .
4. Kucharki (Moltkeshorum) w. k. p. S. Trójcy drewn. odbudował Walenty Otto Trąpczyński stolnik rochaczewski, dziedzic r. 1754. – Miejsc 6 (między temi: Czechel, Czerminek, Ruczaj czyli Paulinenhof, Szkudła.) – dusz 1068.
5. Kuchary w. niegdyś klasztoru Kanoników regular. w Kalisu, k.p. S. Bartłomieja fund. Kazimierz Wielki Król który tę wieś nadał Klasztorowi. Kość. wystawił r. 1686 Adam Niesobowicz Probostw Konwentu Kaliskiego Kan. regul. Po supresyi zakonu, ustanowiono probostwo swieckie. – Miejsc 4 (między temi Popówek) – dusz 832.
6. Lewków w. k. p. S. Wojciecha, drewn. istniał przed r. 1521; odbudował z drzewa r. 1710 Adam Koźmiński Kaszt. rogozn.; r. 1844 Salomea Lipska dziedziczka wymurow. nowy Kościół. – Miejsc 14 (między temi: Bagatela, Kortontajow) – dusz .
Kaplica publ. S. Józefa na cmentarzu Kościoła w Lewkowie wymurow r. 1873 familia Lipskich, z grobami ich.
Kaplica publ. S. Tekli na cmentarzu publicznem w Lewkowie wyst. 1846 Michał Bierzacki, z grobami familijnemi.
7. Ociąż w. k. p. Narodzenia P. Maryi, istniał drewn. w XV w.; r. 1698 dziedzic Lutomirski odbudował z drzewa; r. 1786 odbudowany z drzewa po pożarze. – Miejsc 8 (między temi: Baby, Ociąż, Kwiatkow gdzie była Kaplica

publ. drewn., r. 1749 od Józefa Wężyka odbudowana z drzewa, teraz zniszczona) – dusz 1040.

8. Błobok wieś Klasztorna, K. par. S. Jana Ewang. Władysław Odonicz Książe Kaliski fundował tu r. 1213 Klasztor Cystersek, Kościół drewn. poświęcił 1224 Henryk Kietlicz arcyb. gnieźn. Był tu Klasztor jeden z najbogatszych w Polsce. W wieku XVIII za- konnice wymurowały Kościół, który po supressyi zakonu r. 1839 został świecką parafią. – Miejsc 6 (między temi Masarow, Wielowieś) – dusz 2000.
Kaplica publ. S. Jana Chrzcic. drewn. w Błoboku na cmentarzu gminnym, od r. 1532 – 1744 była filią do Rososzycy, a do r. 1839 parafialnym kościołem.

9. Rososzyca w. K.p. S. Marka, istniał drewn. już w XV. wieku; r. 1692 Michał Wierzbowski dziedzic odbudował z drzewa; r. 1818 wystawił z muru Paweł Kórzewski wojew. kaliski. – Miejsc 8 (między temi: Głapiniec, Psary) – dusz 1353.

10. Skalmierzyce w. K.p. S. Katarzyny drewn. otrzymał r. 1343 dotacyą od Iwona proboszcza Kapituły metrop. gnieźn.; Kościół
Obraz cudow. drewniany odbudowany r. 1643. Jest tu cudowny obraz N. P. Ma- ryi w Kaplicy od północy r. 1621 przez Jana Górskiego pro- boszcza przybudowanej. R. 1791 Stanisław Kostka Podbowicz proboszcz kościół zmurował. Bractwo Różańcowe zapr. 1621. Miejsc 9 – dusz 1812.

11. Skrzebowa w. K.p. S. Maryi Magdaleny, na miejsce daw- nego Kościoła w wojnach szwedzkich zniszczonego, wystawił r. 1680 proboszcz Józef Baszyński nowy z drzewa. Jest tu
Obraz cudow. starożytny cudowny obraz Bogarodzicy, który tu przenie- sio w XIX w. no(z) Kaplicy która stała w polu od strony miasteczka Raszko- wa, zbudowana od dziedzica Milaszewskiego. – Miejsc 3 – dusz 541.

12. Sobótka miasteczko niegdyś, teraz wieś, Kośc. paraf. Narodzenia P. Maryi, starodawny murowany. Bractwo S. Anny zaprow. 1758. Szpital Kościelny we wsi Grudzielec na 6 ubogich. – Miejsc 10 (mię- dzy temi: Borucin, Grudzielec, Gutow, Karsy, Krzywosądowa, Sobótka, Żychlin czyli Louisenhof). – dusz 1936.

13 Szczury w. K.p. S. Michała, r. 1762 na miejsce dawnego wybudował z drzewa Kazimierz Kozierski proboszcz. Jest tu w wielkim ołtarzu

cudowny obraz ~~Bogarodzicy~~ N. Marii P. – Wniejsc 10 (między Obraz cud.
temi Będzieszyn, Biniew, Górzno, Górzeńskie Huby czyli Bitterfeld) – dusz 782.

Kościół filialny we wsi Górzno S. Macieja Apost drewn. pierwotnie parafialny, r. 1756 restaurowany przez dziedzica Fabiana Moszyńskiego i jego żonę Agnieszkę. Ostatniemi czasy przyłączony do Szczurowa. – dusz 569.

XIII. Dekanat Pleszewski.

(w pow. Pleszewskim, Krotoszyńsk. Wrześniań.)

1. Broniszewice w. K. p. S. Michała drewn. wystawili Suchorzewscy, odrestaurował 1750 Józef Węzyk starosta niziński. – Wniejsc 3. – dusz 780.

2. Brzezie w. K. p. Rozesłania Apostołów, drewn. fundował Jan Lutek czyli Ludko kanonik, później biskup krak.; erekcyą potwierdził r. 1444 Wincenty Kot archyd. gniezn. R. 1789 Andrzej Bogdański sędzia ziem. poznań. z żoną Elżbietą Małachowską wystawił tu kościół z cegieł – Wniejsc 3 (między temi Chorzew, Szopna) – dusz 502. (Opieki P. Maryi)

3. Czermin w. K. p. S. Jakuba Apost. istniał już w XV w. z drzewa. R. 1725 odbudował dziedzic Ulatowski, z drzewa, Kaplicę dobudował Marcin Laszkowicz proboszcz. Jest tu cudowny obraz P. Maryi. Altarz S. Józefa fund. 1733. Bractwo S. Józefa zapr. 1739. – Wniejsc 14 (między temi Korzkwy, Kurcew, Mamoty, Marszew, Pieruszyce, Prienie, Skrzypnia, Wesółki) – dusz 2398. Obraz cudow.

4. Gołuchów w. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, istniał już r. 1500 z drzewa; r. 1623 Wacław Leszczyński podkanclerzy Kor. dziedzic wystawił nowy kościół z cegły kryty miedzią i zaprowadził w nim 3 Marzyonarzy. Bractwo S. Anny zapr. 1623. – Wniejsc 8 (między temi: Dybuł, Kajew, Wesołów) – dusz 1401.

5. Grodzisk wieś, K. p. S. Mikołaja fundowany i dotowany około r. 1198 od Eudoxyi żony ~~Mieszka~~ Przemysława I Księcia wielkopol. (?) (może Mieczysława?) (jak zdaje się wskazywały Rocznik Kapituły Gnieźnieńskiej). Wieś ta należała do zakonu Bożogrobców w Miechowie, którzy tu mieli proboszczów z zakonu Miechowitów.

Miechowici odbudowali r. 1566 ten kościół z drzewa; r. 1750 Cyryak Kański proboszcz tutejszy z zakonu Miechowitów odrestaurował z drzewa; a r. 1802 Narcyz Patryński Miechowita rozpoczął budować kościół z muru który jego następca x. Józef Brzeziński Miechowita r. 1806 wykończył. – Wieśc 8. – dusz 1510.

6. Karmin w. K. p. S. Barbary, z drzewa r. 1711 odbudowany. – Wieśc 5 – dusz 784.

7. Korytta w. K. p. S. Mikołaja, istniał przed r. 1521, fundowany r. 1514 z drzewa, r. 1800 wymurowano w nim chór mniejszy. – Wieśc 7 (między temi Bugaj, Korytnica, Ligota, Przebasa, Żurawieniec). – dusz 1844.

8. Kotlin w. kość. par. S. Kazmierza (dawniej WWS.) istn. 1521 drewn.; r. 1734 Alexander Wiaskowski z Karbnika Kaliski dziedzic wystawił z muru przed kiego; teraz wymurowano nowy. Bractwo Serca Jezusowego zapr. 1762. – Wieśc 3 (między temi Waliszew) – dusz 730.

9. Kowalew w. K. p. S. Bartłomieja drewniany dawny. – Wieśc 5 (między temi Basanow, Kowalewo, Suchorzew) – dusz 1120.

10. Kretkow w. K. p. WWS. drewn. istniał r. 1521, r. 1602 odbudow. z drzewa; nowy wymurował Józef Skórzewski starosta gnieźn. i pyzdrsk. – Wieśc 10 (między temi Dobiesz czyzna czyli Langenfeld, Miniszewo, Prusinowo, Rudka, Wielka Lubin, Żerniki, Żygowski) – dusz 1302.

11. Kuczków w. K. p. S. Marcina drewn. wystawiony około r. 1700 na miejscu dawnego kosztem Zalewskiego proboszcza Kozminsk. Piotra z Swanowic Kozmińskiego szlachcica Kalisk. i stanisława Gostyńskiego pisarza ziemsk. Kalisk. jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. – Wieśc 8 (między temi: Borucin, Chrzanow, Krzywosądowo, Urdzin.) – dusz 903.

Obraz cudow.

12. Lenartowice w. K. p. Wniebowzięcia P. M. fund. r. 1446 Adam z Lenartowic Marszewski dziedzic, z drzewa, który erekcyę potwierdził Wincenty Kot archyb. gnieźn. R. 1758 wystawiła nowy z drzewa Marianna z Sapiehów Kozmińska starościna wschowska;

w XIX w. wymurowano chór większy. Jest tu cudowny Krucyfix. – Miejsc 3 (między temi Tulencin) – dusz 556. Krucyfix cud.

13. Magnuszewice w. K. p. S. Barbary fund. 1445 Marcin z Magnuszewic dziedzic za potwierdzeniem Wincentego Kota archyb. gnezn. Po pożarze, odbudował z drzewa r. 1750 Piotr Radoński dziedzic. – Miejsc 7 (między temi Pęczew, Wilcza, Zmysłowice) – dusz 745.

14. Pleszew (Pleschen) miasteczko, K. p. Ścięcia S. Jana Chrzcic. starożytny murowany, istniał już w XIV w. przed r. 1521 było tu Kollegium Marianonarzy. W XVI w. zajęli kościół heretycy na zbór, lecz odebrał go dla Katolików Adam Czarnkowski wojewoda łęczyck. R. 1806 wewnątrz wybuchł pożar, lecz odrestaurowano r. 1816. Altarie 2 fundowane przez mieszczan. Bractwa: Różańcowe zapr. 1630; S. Anny zapr. 1601; S. Barbary. Szpital kościelny pod zarządem Sióstr Miłosierdzia. – Miejsc 12 (między temi: Kobylka, Ludwina czyli Ludwineshauland, Smieja) – dusz 2901.

Kościół filialny S. Floriana na przedmieściu w Pleszewie odbudowany r. 1745 kosztem proboszcza Ludwika Pelki na chór większy murowany, a mniejszy drewniany.

Kaplica publ. N. P. Maryi Częstochowskiej z domem sierot pod zarządem Sióstr Miłosierdzia fund. 1882 Antoni Taczanowski ordynat.

15. Sośnica w. K. p. S. Maryi Magdaleny r. 1745 odbudował z brusów dębowych dziedzic Konstanty z Dziwona Rogaliński. Bractwo Szkaplerza zapr. 1753. – Miejsc 8 (między temi: Fabianów, Kaszyniec, Orpiszewek). – dusz 1132.

16. Sowina w. K. p. Zwiastowania P. M. stary drewniany, odbudował r. 1645 Ludwik Głuskowski jezuita. – Miejsc 8 (między temi: Bogwidze, Bronów, Kotarby, Lubomierz, Taczanów). – dusz 1120.

17. Tursk w. K. p. P. Maryi drewn. istniał przed r. 1500, po spaleniu odbudował go z drzewa Wojciech Lidnarski pleban. R. 1783 Anna z Sowiniarskich Chlebowska Kasztelanowa Kaliska, dziedziczka

Obraz cudow.

z powodu licznych processyi do tutejszego cudownego obrazu P. Maryi zaczęła budować z cegły duży Kościół ~~[illegible]~~, który r. 1786 Jan Nep. Karpiński proboszcz ze składek ukończył. Obraz tutejszy cudowny Bogarodzicy objawił się d. 9 Czerwca 1764 cudami, ogłosił go za cudowny r. 1765 Officiał jeneralny Łowicki, a proboszcz Karpiński d. 28 Sept. 1786 uroczyście z starego drewnianego kościoła do nowego murowanego przeprowadził. — Miejsc 14 (między temi: Bielawy, Bogustaw, Bogustawice, Jedlec, Kotusze, Pleszowka, Turowy, Tursk) — dusz 2189.

Kościół filialny Św. Floriana i Niepokalanego Poczęcia P. M. we wsi Jedlec wystawiony r. 1745 na podmurowaniu z cian pruskich na miejscu dawnego przez Mikołaja z Wybranowa Chlebowskiego starostę lipnick. Kościół ten był pierwotnie parafialny, od r. 1790 filialny.

18. Twardów w. K. p. Św. Piotra i Pawła drewniany, reffund. r. 1750 przez proboszcza. — Miejsc 10 (między temi: Bończewo, Wola Książęca, Wyssogotowo czyli Neu Schlebitz). — dusz 859.

19. Żegocin w. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi drewn. odrestaurowat r. 1714 Mikołaj z Wybranowa Swinarski starosta lipnicki, dziedzic, i następnie r. 1750 Antoni Gajewski starosta kościański. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. — Miejsc 10 (między temi Górzyce, Łęg, Nowe Prusy, Sierszew czyli Breitenfeld, Wieczyn, Zbiki) — dusz 203. Jest tu altaria fund. 1790. Bractwo S. Anny zapr. 1779.

Obraz cudow.

XIV. Dekanat Łowicki.

(w pow. Gnieznień. i Wrzesnień.)

1. Brudzewo w. K. p. S. Maryi Magdaleny istn. przed r. 1415, drewn. odbudował 1826 Jozafat Mikorski dziedzic. — Miejsc 7 (między temi: Budy, Góry, Janowo, Katarzynowo, Kokurzyn, Tybel). — dusz 723.

2. Grabosz̄ewo w. K. p. S. Małgorzaty drewniany starożyt-
ny, zbudowany r. 1353, ma Altarią fund. 1749. Bractwo S.
Izydora zapr. 1638. – Włości 9 (między temi: Chwalibogowo,
Kościanki, Krępkowo, Włodziejewice, Uścięcin) – dusz 1018.

3. Wielżyn miasteczko, K. p. WWSS. murowany istniał
już w XV w.; w XVII w. dobudowano Kaplicz S. Anny, a r. 1843 drugą
S. Krzyża. Altarie 2 fund. 1634 i 1647. – Włości 4 (między
temi: Jaworowo, Lipe) – dusz 903.

4. Odrowąż w. K. p. S. Barbary, drewn. istn. 1501; r. 1643 Piotr
Odrovius Kanon. gnezn. odbudował z drzewa; r. 1866 zwa-
lił go wicher. – Włości 2 (Gorzykowo, Odrowąż) – dusz 494.

5. Ostrowo pod Strzałkowem w. K. p. P. Marzyi S. Mikołaja
istniał przed 1521, odbudował z drzewa Mikołaj Antoni Łukomski
opat łędzki r. 1718. Wieś ta należała do Opactwa Lędzkiego
Cystersów. – Włości 13 (między temi: Babin, Ciosna, Kornaty, Rad-
towo, Sierakowo) – dusz 1055.

6. Powidz miasteczko, K. par. S. Mikołaja fundowali Królowie polscy
którzy probostwu nadali wieś Strzyżewo, co Kazmierz Wielki r. 1362
potwierdził. Kościół drewn. odbudował Jan Grzybiński proboszcz w XVIII
w.; r. 1863 wymurowano nowy Kościół w stylu nowogotyckim. Brac-
twa: S. Anny zapr. 1593; Niepokalanego Poczęcia P. M. zapr. 1727. –
Włości 32 (między temi: Bonikowo, Borek czyli Powidzer Ausgebaute,
Charbin, Ostrowo nowe czyli Powidzerwerder, Ostrowo stare czyli
Hutawerder, Ruchocin, Stoszewo, Wilatkowo) – dusz 2401.

7. Skarbószew wieś niegdyś biskupów poznań., Kościół paraf.
S. Trojcy, drewn. istniał przed r. 1502, odbudow. 1720 i 1756 kosz-
tem Józefa Łukomskiego dziedzica. – Włości 4 (między temi Pare-
sewo) – dusz 593.

8. Staw w. K. p. S. Jadwigi, istn. 1500 drewn., odbudow z drzewa r. 1780.
Bractwo S. Mikołaja ~~1660~~ – Włości 8 (między temi Chwatkowice,
Czekuszewo, Skąpe, Wólka). – dusz 1200.

9. Strzałkowo w. K. p. S. Doroty drewn. odbudował Swiętosław Strzał-
kowski archidyak. poznań. r. 1640. – Włości 3 (między temi Łężce). – dusz 642.

10. Szemborowo w. K. p. S. Urszuli, istn. przed r. 1513 drewn.; r. 1818 odbudowany z muru pruskiego. – Miejsc 6 (między temi: Bronisz-ewo, Kłoczna, Sędziejewo, Stanisławowo). – dusz 1268.

XV. Dekanat Rogowski.

(w pow. Mogilneń. Wągrowieck. Szubińsk.)

1. Cerekwica w. K. p. S. Mikołaja fund. przed r. 1521 Cerekwiccy dziedzice, w XVI w. wystawiony z cegły. – Miejsc 6 (między temi: Kaczkowo, Stembowo). – dusz 876.
2. Gorzyce wieś niegdyś arcybisk. gnieźn., K. p. WWSS., odbudowany z drzewa r. 1561; r. 1834 wystawiony z cegły. – Miejsc 6 (między temi: Bekanowo, Dochanowo, Sulinowo) – dusz 1192.
3. Gościeszyn wieś niegdyś Kapituły metrop. gnieźn. k. p. Nawiedzenia P. Maryi, drewn. istn. przed 1580 parafia, r. 1742 został filialnym do Niestronna, od r. 1760 znowu parafialny. Kość. drewn. r. 1760 kosztem Kapituły restaur.; r. 1826 postawiony nowy drewn. W wielkim ołtarzy cudowny obraz Boga-rodzicy. – Miejsc 7 (między temi Budziesław) – dusz 865.

Obraz cudow.

4. Jurkowo wieś niegdyś Arcybiskupów gnieźn. K. p. S. Małgorzaty, istniał przed r. 1521, drewn. odbudow. 1683 Grzegorz Cichowicz pleban. – Miejsc 11 (między temi: Damasław – Komorowo z Paryż, Sielec, Staręzyn) – dusz 1558.
5. Izdebno w. K. p. S. Wawrzyńca miał wystawić Benedykt Izdebiński biskup pozn. (jak świadczą akta z r. 1610), odrestaurował r. 1756 Andrzej Zawadzki proboszcz. – Miejsc 10 (między temi Czerwijewo, Grochowiska, Mirki, Żabiak) – dusz 718.
6. Lubicz wieś niegdyś arcybiskupów gnieźn. którą Mikołaj Dzierzgowski arcyb. r. 1555 nadał Mansionarzom katedry gnieźn. K. p. S. Macieja istniał przed r. 1500, drewn. restaurował 1769 Antoni Gotecki z drzewa. – Miejsc 15 (między temi: Biskupiec, Bożacin, Chotoń, Gostomka, Lubieckie Hluby, Mięcierzyn, Radunek) – dusz 1313.

7. Niestronno w. niegdyś kapituły katedr. gnieźn. k.p. S. Michała fund. Bronisław archidiakon gnieźn. a erekcyą nadał Bodzanta arcybisk. r. 1385; r. 1742 odbudowany z drzewa, pokryty dachówką. – Miejsc 19 (między temi: Betka, Chwatowo, Czaganiec, Drewno, Mielno, Łopiełary, Winiec) – dusz 735.

8. Zalędzie Kościelne w. k.p. S. Marcina drewn. Wieś tę nadał r. 1669 Walenty z Kotkidów Kotkidzki sędzia ziemski inowrocł. do kościoła, aby w nim służbę bożą pełniło 2 z zakonu Kanoników regul. lateran. z klasztoru w Trzemeszne. Po spaleniu r. 1806, wybudował nowy z drzewa Franciszek Sańdki opat trzemeszyń., kryty dachówką. – Bractwa: Różańcowe zapr. 1629; S. Józefa zapr. 1751. – Miejsc 13 między temi: Brzowiec, Mielenko, Przyjma, Tyrsza.) – dusz 794.

9. Rogowo miasteczko, k.p. S. Doroty. drewn. istn. w XV w.; r. 1828 Józef Korytowski dziedzic wystawił nowy z cegieł. Bractwo S. Józefa zapr. 1329. – Miejsc 17 (między temi: Grochowiska, Kosikowice, Łaziska, Narajewo, Ochodza, Środka, Złotniki, Żurawieniec) – dusz 1011.

10. Ryszewko w. k.p. S. Maryi Magdal. fundowali Opaci z klasztoru Trzemeszna, niegdyś filia do Gąsawy, potem parafia; kośc. drewn. nowy wystawił Maciej Miaskowski opat trzemeszyński. – Miejsc 6 (między temi: Borek, Głowy, Szrama). – dusz 565.

11. Świątkowo w. k.p. S. Trójcy, istn. przed 1521; drewn. odbudowali Józef i Joanna z Łuchałów Chybińscy dziedzice, około r. 1840, odrestaurowała Antonina z Radolińskich Breza, z drzewa. – Miejsc 8 między temi: Bogdarka, Sławoszewo, Usarkowo, Ustaszewo). – dusz 850.

12. Żerniki miasteczko niegdyś, dziś wieś, kośc. par. Narodzenia P. Maryi, murow. starożytny, r. 1869 odrestaurowany. –

Wiejsc 10 (między temi: Demboróg, Sonowo, Żale, Zrazim, Żuraty). – dusz 899.

XVI. Dekanat Inińskí.

(w powiat. Mogiln. Szubin i Inowrocław.)

1. Barcin, miasteczko (w dyec. Kujaw ?), K. par. S. Jakóba apost. drewn. istniał w XV w.; r. 1683 Jakub Gorlawski kasztel. przemyśl. z żoną Elżbietą z Mielęcina wystawił kościół z muru pruskiego, dachówką kryty. – Wiejsc 9 (między temi: Złotniki, Złotowo). – dusz 1121.

2. Chomiąża w., K. p. S. Jana Chrzcic. istniał przed r. 1500, dzisiejszy z cegły [illegible] wystawił r. 1831 Józef Sulerzycki dziedz. – Wiejsc 8 (między temi: Grzmiąca, Laski, Obudno, Turzynek). – dusz 740.

3. Gąsawa miasteczko niegdyś opatów z Trzemeszna, K. par. S. Mikołaja erygow. około r. 1000. Kościół drewn. r. 1674 odbudował Kazimierz Brzechwa opat trzemeszyń., wyrestaur. r. 1855. Bractwa: Różańcowe zapr. 1669; Aniołów Stróżów zapr. 1667. – Wiejsc (Gąsawa, Gąsawka, Komratowo, Łysinin, Marcinkowo, Owieczka, Różagora, Szelejewo). – dusz 2002.

4. Gembice miasteczko (w dyec. Kujaw.), K. p. S. Macieja erygow. r. 1315 przez królów pol. gotycki dawny z cegieł z XV w. konsekrowany r. 1516, r. 1768 odrestaur. i w r. 1862. Bractwa: S. Anny zapr. 1606; Różańcowe zapr. 1689. – Wiejsc 9 (między temi: Dzierzązno, Gaj, Nowawieś czyli Neudorf, Procyń, Trzcionek) – dusz 1260.

5. Góra (pod Żninem, Bergen) w. niegdyś Arcybiskupów gnieźn. Kośc. par. S. Marcina starożytny murow. Wieżę r. 1597 Stanisław Karnkowski arcybiskp. gnieźn. nadał Klasztorowi Dominikanów w Żninie. – Wiejsc 16 (między temi: Białożewin, Bielawki czyli Wartenberg, Dobrzelewo czyli Gutenwerder, Jadownik, Januszkowo, Murczyn, Obielewo, Wilczkowo, Żydowo) – dusz 2250.

6. Kwieciszewo miasteczko niegdyś Klasztoru w Trzemesz-
nie, Kośc. paraf. S. Maryi Magdaleny, drewn.; r. 1522 wymurow.
gotycki z cegieł, r. 1833 restaurowany. Miasteczko to r. 1326
d. 25 April. Wojtisławus Praepositus conv. Trzemeszn. zamie-
nił z Janisławem arcyb. gnieźn. za wieś Wetna i dziesię-
ty z Arcugowa, odtąd czasu Kwieciszewo było własno-
ścią arcybiskupow gnieźn. — Miejsc 12 (między temi: Czar-
notul, Białotul, Góra, Goryszewo, Gozdanin, Kunowo,
Marcinkowo, Skrzeszewo.) — dusz 1560.

7. Ludzisk wieś w dawnej dzyc. kujaws. k. par. S. Mikołaja
istniał juz w XV w.; r. 1573 odbudowany z drewna; r. 1865 wy-
murowany nowy przez Jana Dąbrowskiego dziedzica. — Miejsc 22
między temi: Biskupice, Góry, Kotuda, Kopanie, Krusza
Podłądowa czyli Klein Krusche, Krusza zamkowa, Mar-
kowice, Mątwy, Niemojewko, Oldrzychowskie Olędry,
Sielec, Skalmierowice, Wymysłowo) — dusz 2234.
Kościół filialny we wsi Markowice, N. P. Marji Szka-
plerznej, na miejscu dawnego drewn. wymurowała z cegieł
Helena Bardzka wdowa po Andrzeju Bardzkim dzie-
dzicu i r. 1642 przy nim klasztor Karmelitow bosych
fundowała, kościół z piękną wieżą miedzią kryty. Po
supresyi klasztoru, filia. Jest tu starodawny obraz cu- Obraz cudow.
downy Bogarodzicy i stałe odpusty na N. P. Maryi Szka-
plerzną.

8. Mogilno miasteczko, k. par. S. Jana Ewang. fundował z
klasztorem Benedyktynow Bolesław król pol. r. 1065; kościół
obszerny z 2 wieżami i klasztorem wymurowany w XVII wieku,
supryzmow.; r. 1863 przeniesiono tu parafią. Bractwa: Anio-
łow Stróżow zapr. 1633; S. Barbary zapr. 1906; S. Anny zapr. 1601;
Różańcowe zapr. 1701. — Miejsc 42 między temi: Baba, Babka,
Bembowo, Brześć, Chabsko, Ducht czyli Perspektywa, Gacki,
Gozdawa, Kopce, Padniewo, Szczeglin, Szubinek, Wiecanowo,
Zabno) — dusz 3896.
Kościół S. Jakuba Apost. w Mogilnie fundowany w XIII w. przez

Zbiluta; w XVI wymurowany gotycki z cegły kosztem opata Mogilneńskich, poświęcony r. 1592; Mikołaj Frąba arcyb gnieźn. Kościół ten do klasztoru w Mogilnie r. 1419 wcielił r. 1867 przeniesiono z tąd parafię do kościoła poklasztor nego.

Kaplica publ. S. Klemensa w Mogilnie za jeziorem n przeciw klasztoru Benedyktynów na wierzchołku góry fund. r. 1065 Magnus (?) Dobrogost który miał [illegible] nad Swoś., drewn. odrestaur. w XVII w.

9. Ostrowo pod Łakością, [illegible] w. k. p. S. Jana Chrzcic. (w d dyec. Kujaw.) erygowany 20 April. 1460, fundowany wtedy i doto wany przez Bogusława z Oporowa wojewodę inowrocław. d później wymurow; [illegible] r. 1840 restaur. Pierwotnie był filią do Kościelca. — Wsi jest 5 (między temi: Ciechowice, Juńkowo Węgierce). — dusz 509.

10. Łakość miasteczko, kośc. paraf. S. Bonawentury zbu dowany r. 1635 kosztem Ludmilli Niemojewskiej z zamku dawne familii Działyńskich, z których bracia Paweł star. inowrocki i mi szaw. Kasper bisk. chełmiń. i Michał starosta kościań. fundowali Tu r. [illegible] 1631 Klasztor Reformatów, konsekrowany r. 163 Do kościoła r. 1638 dobudowano obszerną kaplicę Loretańską N. P. Maryi. Były tu sławne szkoły Reformatów. Po zniesie klasztoru r. 1825 kościół ten zamieniono w parafialny. — Dawny kościół paraf. drewn. odbudowany r. 1690, rozebrano r. 1830. — Wsi jest 20 (między temi: Borówno, Jankowo czyli Lou senau, Ludkowo, Mielno, Otok, Sadłogoszcz, Uboga puszcza czyli Armhaide, Wilkowo). — dusz 2402.

Kaplica publiczna S. Rocha na cmentarzu w Łakości drewniana.

Kościół Ukrzyżowania P. Jezusa i N. P. Maryi Bolesnej w Łakości, z 24 Kaplicami czyli Stacyjami kalwaryjskie mi (Kalwaria) zbudował (r. 1629–1635 z cegieł dziedzic Michał Działyński wojewoda brzeskuj. na kształt Kalwaryi Zebrzydowskiej W Kościele Ukrzyżowania jest cudowny Krucyfix P. Jezusa.

Kaplicę Dom Heroda wystawił około r. 1790 (Wincz proboszcz Szczepanowski, gdzie na nagrobek. Następne Kaplice czyli Stacye mają odpusty: Wieczernik, Więzienia P. Jezusa (poświęcona r. 1792), Ukoronowania P. Jezusa, Biczowania, Wniebowstąpienia P. Jezusa, Wniebowzięcia P. Maryi, Ukrzyżowania, Grobu Pańskiego. — Największy zbieg ludu na odpusty w Wielki tydzień, Znalezienie i Podniesienie S. Krzyża.

11. Darlin w. niegdyś Kapituły metropol. gniezn. K.p. S. Wawrzyńca drewn. odrestaur. 1869, kryty dachówką. — Miejsc 11 (między temi: Bieślinek, Broniewiczki, Miesnica, Senkowo, Suchorzewo) — dusz 831.

12. Siedlimowo w. niegdyś arcybiskupów gniezn. Kościół paraf. drewn. istniał przed r. 1500, odnowiony r. 1786. — Miejsc 12 (między temi: Babki, Berlinek, Lenartowo, Trzcianek). — dusz 1260.

13. Strzelce w. niegdyś klasztoru Benedyktynów w Mogilnie K.p. Narodzenia P. M. fund. Bpaci, odbudowany w XVII w. zdrewniał. — Miejsc 7 (między temi: Dębina czyli Amalienhof, Neumanowo, Ratowo czyli Gadow) — dusz 621.

14. Szczepanowo w. niegdyś Kapituły katedr. gniezn. K.p. S. Bartłomieja istniał w XV. w. drewn.; r. 1848 wymurowany nowy. — Miejsc 25 (między temi: Chomiąża szlach., Kierzkowo gdzie przed 180 latami był Kościół paraf. zniesiony, Krotoszyn, Krzekatowo, Radłowo, Słaboszewo, Szeroki Kamień, Wojcino, Wucin) — dusz 2360.
Kościół Nawiedzenia P. Maryi we wsi Wucin, dawniej parafialny istniał w XVI w. R. 1863 zniesiony i nieodbudowany, Cudowny obraz P. Maryi wraz z parafią r. 1863 przeniesiono do Szczepanowa. Obraz cudow.

15. Trląg w. K.p. S. Piotra i Pawła istn. drewn. w XVI w. zmurowany później. — Miejsc 17 (między temi: Broniewice, Dobieszewice, Jetanowo czyli Henriettenhof, Kołodziejewo, Korytkowo, Patrzyna, Pozrzeka, Twierdzin, Wierzejewice). — dusz 1460.

16. Wenecya w. dawniej arcybiskupów gniezn. k.p. Narodzenia P. Maryi, erygował Dobrogost Nowodworski arcyb. gnieźn. odbudow. r. 1759 z drzewa Wojciech Miaskowski starosta zniński dzierżawca Wenecyi, z rozkazu Władysława Lubieńskiego arcybisk. gnieźn. konsekr. 1765. R. 1869 wymurow. nowy Kościół w stylu nowogotyckim. Jest tu stary obraz cudowny Bogarodzicy. — Mieszk. 13 (między temi: Biskupin, Godawy, Mościszewo, Pniewy). — Dusz 1100.

Obraz cudow.

17. Wilatowo miasteczko, niegdyś opatów w Trzemesznie, k.p. S. Piotra i Pawła fund. opatów przed XVI w. odbudował r. 1763 Michał Kościesza Kosmowski opat trzemeszeń. Bractwa: S. Rozalii zapr. 1779; S. Piotra i Pawła zapr. 1883. — Mieszk. 3 (między temi: Łososinki, Targownica) — Dusz 966.

18. Wojcin w. niegdyś opatów benedyktyńskich w Mogilnie, k.p. S. Jana Chrzcic. istniał w XV w.; odbudował z drzewa r. 1734 Józef Rostkowski opat mogiln. — Mieszk. 6 (między temi: Bartodziewice, Pomiany, Węgrzynowo). — Dusz 915.

19. Żnin miasteczko niegdyś arcybiskupów gniezn. k.p. S. Floriana erygował r. 1330 Jan III z Żnina arcyb. gnieźn. Kościół gotycki z cegły dawny, restaur. 1793 i 1859. R. 1513 parafią tę i probostwo Jan Łaski arcyb. gnieźn. wcielił do suffraganii gnieźn. Altarią S. Anny fund. 1531 Maciej Drzewicki arcybiskk. gnieźn. Bractwo S. Anny. — Mieszk. 12 (między temi: Bożejewice, Gogulkowo, Jaroszewo, Rydzewo, Sarbinowo, Skarbienice, Żnińskie huby.) — Dusz 3160.

W arcybiskupstwie Gnieznieńskim było w r. 1875

Dekanatów	16
Kościołów parafialnych	206
» filialnych i sukkursalnych	33
Altaryj	28
Kaplic publicznych (Oratoria)	54
Szkół parafialnych	393
Szpitali kościelnych	28
Księży	267
Dusz katolickich	310,733
Klasztor Urszulanek (w Gnieźnie)	1
Zakładów Sióstr Miłosierdzia S. Vincentego a Paulo (Gniezno, Bydgoszcz, Inowrocław, Leszew, Wągrowiec, Września, Zduny)	7
Zakładów Służebniczek Matki Boskiej (Lewkow, Mielżyn, Mrozow (w parafii Sadki), Niechanowo, Próchnowo (w parafii Żon) Trzemeszno)	6

A) Archidyakonat poznański.

1) Dekanat poznański (w mieście Poznaniu): 1. Kościół Katedralny SS. Piotra i Pawła fund. około r. 966 przez Mieszysława I księcia pol. z grobowcem Bolesława Chrobrego Króla pol. (†1025) i Książąt wielkopolskich, oraz z 12 Kaplicami (2 mur. 1445 odbud. 1790). 2. Kollegiata N. P. Maryi (in Summo posnaniensi) f. 1444 Andrzej z Bnina biśk. pozn. (2 mur. 1433). 3. Kollegiata S. Mikołaja (mur.) (na przedmieściu Łodgorze) f. 1487 biśk. pozn. (2 zburzone) z Kościołami filialnemi: a) S. Barbary (na przedmieściu Chwaliszewo) f. [illegible] 1453 An: drzej z Bnina biśk. pozn. (mur. zburzony) b) S. Wawrzyńca (szpitalny – na przedmieściu Chwaliszewo) c) S. Sobeslyana (na przedmieściu Piotrowo (mur.)). 4. Kościół paraf. S. Małgorzaty (2 mur. 1242 ffm.) na przedmieściu Środka – z Klasztorem Filipinów. 5. Kościół paraf. S. Jana Jerozolimskiego (na przedmieściu Środka – z Komendą (szpitalem) Kawalerów maltańskich (ex. 1170 murow. ffm.)) [illegible] 6. Kościół paraf. S. Rocha (na przedmieściu Stanisławowo czyli Miasteczko Łacina.) (alias ex. 1628). 7. Kollegiata S. Maryi Magdaleny (w mieście) f. 1471 Andrzej z Bnina biśk. poznań. (2 mur. 1471 zburz.) z Kościołami filialnemi: a) S. [illegible] (szpitalny) (Gertrudy ex. 1456 rozbr.) b) S. Stanisława (szpitalny) (ex. 1548 rozbr.) 8. Kollegiata Wszystkich Świętych (na przedmieściu Gaski) f. 1604 Wawrzyńca Goślickiego biskupa poznań. (ex. 1443 zburz.) z Kościołem filialnym a) we wsi Głuszyn pod Poznaniem – dawniej Kollegiata (ex. 1296) przeniesiona 1443 do Kościoła NMP. w Poznaniu. 9) Kościół paraf. S. Marcina (ex. ok. 1240 mur.) (na przedmieściu) z Kościołkami: a) S. Krzyża (szpitalny za bramą wrocławską) (ex. 1442 zburz.) b) S. Łazarza (szpitalny na Wildzie za miastem) (ex. w XVIw. przez [illegible]) na przedmieściu Gaski (ex. 1521 drew. ffm.) d) S. Walentego (szpitalny) (ex. 1480 rozb.) e) S. Anny. (ex. w XII wieku) 10) Kościół paraf. S. Wojciecha (na przedmieściu) z Kościołkami: a) S. Ducha (szpitalny przed bramą wrocławską ex. przed 1421

1) Figura Konarskiego biśk. pozn. +1564 marm. fig. Kaspra Cichon. (Cardinał.) 12) Deska z obrazami Sukiennickiego Kasztelana pozn. +1553. 13) Epitafium Andrzeja Górki biśk. pozn. +1499 marm. fig. 14) Epitafium Jana Górki biśk. pozn. +1538 marm. fig. 15) Epitafium Kasztelana pozn. Andrzeja Górki +1545 marm. fig. 16) Epitafium Jana Górki biśk. pozn. +1574 marm. fig. 17) Epitafium Jana Górki biśk. pozn. +1574 marm. fig. 18) Epitafium Jana Górki biśk. pozn. +1574 marm. fig. 19) Epitafium Jana Górki biśk. pozn. +1574 marm. fig.

11) Adama Konarskiego b. p. † 1564 fig. marm. 12) Andreja Czarnkowskiego b. p. † 1562 fig. mar. 13) Bernarda Lubr
kanon. pozn. † 1499 tabl. brons. 2 fig. 14) Wawrzyńca Kierskiego kanon. pozn. † 1593 fig. marm. 16) Wawrzyńca Powodowsk
kanon. pozn. † 1843 2 fig. Kluczkamień. 17) Andreja Górki kasztel. pozn. † 1553 z żoną Barbarą, marmur. dwie fig. z r. 1574.
Łukasza Górki woj. pozn. † 1435 bronzowy ryc. Cięgny Tablica.

2) Dekanat czarnkowski. 1. Czarnków miasto m. kolegiata ś. Marji Magdaleny (f. 1632 Franciszek i Marianna z Les
czyńskich Czarnkowscy) z kościołami: a) ś. Ducha w Czarnkowie (er. 1636) b) ś. Andrzeja (mur. w Czarnkowie c) Rudnowo (zawrzn. Kościół
d) Siedlisko. (kapl. drew. miasteczko er. 1510 drew.) 2. Usuć m. z kościołkiem a) Jabłonowo (
3. Lita (Schwirmünde) miasto m. 2 mur. 1628 z filjami: a) Dubionka (w. drew. b) Białogoła (w. drew. c) Zawada (w. drew. d) Dalesze (w. drew. e) Łokrzywnica (w. odebr. Gutrow 1605 w. zbór. 1746 w. 1445 Dr.
4. Biała 5. Jrzcianka (Jörlubn) miasteczko drew. m. 2 filig a) Łomnica (
6. Skrzeluś 2 (filj: a) Roswald (dr. 1660 dr. 7) Jastrow miasteczko m. (8) Sypnie (
w. dr. 1700 w. 1700 w. dr. 1619 dr. 1619 w. dr. 1700 2 kościołkami a) Nadarycz. b) Dodenlag. c) Brzeznica (
d) Buda (. e) Szwecya. f) Zbyszno (Starbitz) g) Klawiter (dr.
g) Czaplinek (Tramelburg) miasteczko 2 mur. w XV w. m. 2 kościołkami: a) Warrow (
b) Klagershagen (dr. c) Zecker (dr. d) Gross-Schwartze (w. dr. e) Polen-Lö
len (w. dr. f) Rakow (w. dr. g) Lubna (w. dr. h) heblin (w. dr. i) Flackensee (k)
Klein-Schwarzensee (dr. l) Heinrichsdorf (w. dr. m) Scharfenort (
10) Walcz miasto (Deutsch-Crone lub Crone-Crone) miasteczko er. 1303 z mur. 162
2 kościołkami: a) Brekszyn (b) Kwiram (w. c) Roża (d) Gostomia (Crone-
feld) e) Lezienica (Feuerburg) f) Klausdorf. (11) Białkelno (
2 filjami: a) Dyskow (b) Hamelsdorf (w. c) Prusinow (d) Stęce
no. 12) Tuczno (Tütz) miasteczko. mur. 1622 m. 2 filjami: a) Melenin (b) Mar
cinkow (Marlwerf) c) Brunikow. d) Lubsdorf (e) Knaken
dorf. f) Szulcendorf (w. g) Milogoszcz (h) Marthe. 13) Człopa
(Schlesier) miasteczko m. 2 kościołkami: a) Gatyza (czyli Golin) b) Zalom
c) Barcholdt (czyli Barholz) d) Wołowe lasy. (e) Gugulize. (w.
f) Bucholtz (w. g) Nikorsk. (h) Pieczyska (i) Trebica (k) Szo
nawa. 14) Wieleń (Filehne) miasteczko m. 2 filjami: a) Rosko (. 15) Lu
bas 2 (2 kościołkiem) N. P. Maryi na Krasnej górze Lubaskiej
(kościołek ten 1609 założony przez Adama Rydkowieckiego ze Stajko
wa zakonu cystersk. 2 klasztoru przemęckiego, upadły
przez dziedzica Stefana Gorajskiego 1620, wymurowany 1750 prze
dziedzica Wojciecha Maxymiliana Bończ Miaskowskiego chorążego
kaliskiego z cudownym obrazem N. Maryi P. – Bb: Siatkiewicz Fran
ciszek proboszcz i kanonik warsz: Krasna Góra Lubaska cudami bo
żemi w kościele lubaskim N. M. P. wsławiona, drugą razą. Poznań 1762. 8°)
16) Pinne (Pinne) miasteczko m. 17.) Margonin (Margonin) miasteczko m. 2 a) kaplica filialna ś. Doroty za
miastem. 18) Chodzież m. kolegiata ś. ś. Mikołaja i Floryana f. 1482 (
Nowotomska fig. pozn. [illegible] Radziccy dziedzice, † 1641 2 kościoły
a) ś. [illegible]

3)

4

[z] Nagr. Stanisł. Czarnkowskiego z r. 1602 tabl. miedziana 2 fig. (w Przyjac. ludu 1835 № 13)

[z] Litka w. pod Wieleniem kościół paraf. er. 1763

[g] Rezydencya jezuicka w Walczu

miasteczko S. Stanisława i Wniebowzięcia N. P. Marji

3) Dekanat Bukowski: 1) Buk m. (zał. około 1290 z murow. 1418 + 763
Andrzej Gołuchowski (z Gołuchowa Łaskiego) bisk. pozn. (1608 Andrzej Gnaliński bisk. pozn.) ufundował w nim Kollegium
8 manzyonarzy – dziś rozebrany) z kościołkami: a) S. Mikołaja
za miastem, we wsi Pawłowek. b) S. Wojciecha na w Buku
przedmieściu Konary. c) S. Ducha (szpitalny – w mieście
d) S. Rocha. (2) Tarnowo (er. 1464 murow.) 3) Ceradz kościel-
ny (ifn. 1290, murow. – nagrobki: Andrzeja Jankowskiego +1566
rzycerza w zbroi wygryt. na kamieniu; Stefana Potulickiego woje-
wodzica brzesk. +1572 rycerza w zbroi wygryt. na kamieniu)
4) Zbiepruszewo. (5) Tomice (f. 1463 murow. nagrobki: Mikołaja
Tomickiego chorążego pozn. + około 1490 rycerz w zbroi z chorągwią
wygryt. na kamieniu; Mikołaja Tomickiego chorążego pozn. +
około 1490 postawiony 1524 ze fundu rycerz w zbroi). 6) Stupica wieś darowana Jezuitom poznańskim przez Adama
(er. 1399) 7) Stężewo miasteczko m. (ifn. 1298 z mur. 1468 przebudow. 1771 Konarskiego bisk. pozn.
Kollegiata S. Trójcy
z Kollegium 5 manzyonary 1468 założonem przez Mikołaja z
Stężewa chorążego pozn.) z kościołkami: a) S. Anny (na przed- F (z cudown. obrazem
mieściu. b) Niepokalanego Poczęcia N. P. Marji (na przed- N. P. Marji)
mieściu Kościańskiem. 8) Łódź (wieś ifn. 1298 drewn.) z kościołem
filialn. a) Trzebaw. (9) Stiry. 10) Skorzewo (er. 1300 z mur.
1663) 11) Konarzewo. (12) Dopiewo (er. 1445 drew.) 13) Mosina miasteczko
m. (ifn. 1298 drew.) z kościołem a) S. Stanisława w mieście.
14) Włodrzeż (ifn. 1298. S. Idziego drewn.) 15. Lusowo (er. 1288
z mur. 1499 z nagr. Stanisława Kierskiego. +1609 osoba leżąca na
trumnie) 16) Komorniki w. 1388 (dawniej filia S. Marcina w Poznaniu, od 1736 parafja)

4) Dekanat Obornicki: 1) Oborniki m. (ifn. 1298 odbud 1815) z miasteczko N. Panny Marji. manzyonary 3 fund. 1604 Wawrzyniec Goślicki bisk. pozn.
kościołkami a) S. Ducha (w Bogdanowie) b) S. Barbary
w Obornikach (na przedmieściu rozinowskiem) c) S. Krzyża (za miastem w Obornikach
d) S. Trojcy (szpitalny) F 2) Potajewo. 3) Ryczywół (m. miasteczko Fe) klasztor Franciszkanów w Obornikach
4) Ludomy (er. 1459) 5) Łukowo. 6) Radzim (er. 1230) 7) Ob-
jezierze (z nagr. Andrzeja Objezierskiego +1594 z kamienia z wy-
kutą osobą – i żony jego Heleny z kamienia wykutą postacią. 8) Chojni-
ca (z mur. 1556 z nagrob: Janusza Przecławskiego +1595 i jego żony Joan:
ny +1598 z kamienia wykuty rycerz i niewiasta – Piotra z Przecławs-
kiego +1504 z kamienia rycerz z chorągwią) 9) Sobota (er. 1510 nagr.
Mikołaja Sobockiego i żony, dwie osoby wykute z piaskowca z XVI w.) 10)
Kiekrz (er. 1403) z kaplicą: a) Chyby. (11) Żydowo. 12) Cerekwica w.
13) Kazimierz (miasteczko m. ifn. 1298 z mur. 1494) 14) Szamotuły miasteczko m. ifn. 1298 z murow. 1423 zreft. 1812
Kollegiata S. Stanisława f. około 1440 Andrzej z Bnina biskup poznań-
dotowana r. 1538 od Łukasza Górki generała wielko- ski. – przy niej

4 prałatów i 7 kanoników – z obrazem cudownym N. Marji P. wśta-
wionym od r. 1666 malatury moskiewskiej na desce, darowanym tu
przez wdowę starostę pelińskiego ogłoszony za cudowny przez Komisję
15 maja 1666 – 2 nagrob. Andrzeja Szamotulskiego wojewod. pozn. † 1511
wyryta figura na tablicy przy ścianie – Jakóba Rokossowskiego zupnika
wielick. † 1580 z figurą leżącą w zbroi z czerwon. marm.) (2 drewnian.
z kościołami: a) S. Marcina (szpitalny) b) S. Ducha (szpitalny) c) S. Barbary (szpitalny)
d) S. Mikołaja (szpitalny) 15) Słopanowo w. 16) Obrzycko m.
(ff. 1298 z mur. 1720) 17) Słobnica w. 18) Kiszewo w. 19) Boru-
szyno w. 20) Chludowo w. 21) Wojcieszyn w. 22) Rozmowo w.
1510 a) Kaplica s. Anny w Rozmowie.

5) Dekanat Środzki: 1) Środa m. (z mur. 1423. Kollegiata
Wniebowzięcia N. P. Maryi f. 1428 Mikołaj z Kik ofi-
cyał poznański i pleban środzki; przy niej 3 prałatów i 6
kanoników – z ławką z XVI w. – słup w środku kościoła z napisem gotyck.
nagrob. Ambroż. Lampowskiego wojew. sieradz. † 1510 rycerz w zbroi z
piaskow. kamien – drzwi spiżowe lane przez Krzysztofa Oldendorf w
Gdańsku 1598) 2 kościołami: a) S. Ducha (szpitalny w środzie) b) Wszyst-
kich Świętych na przedmieściu Goreckie c) S. Idziego na przed-
mieściu pyzdrskiem. d) S. Sebastyana za miastem. 2) Zagorzanki w.
3) Bagrowo w. 4) Rumiejki (5) Dolurzynowo kościelne w.
6) Nietrzanowo w. 7) Mogilno. 8) Solec (f. 1302 wyst. 1639) w.
9) Niezamysł (dziś Zaniemyśl) m. 10) Smieciś-
ka (dziś Smieciska) 11) Koszuty w. 12) Znin m. (Kolegium
w XIV w.; z mur. 1463 przez Andrzeja z Znina bisk. pozn. który tu
S. Wojciecha i S. Jadwigi z marjonarzy fundował.) Kościołki: a) Błaże-
jew w. (S. Urszuli). b) Mieczew w. c) Radzew w. 13) Kurnik m. (ex 14
– Kollegiata N. Maryi P. f. 1493 Uriel Górka biskup pozn.
z bratem Mikołajem Górką przy niej 2 prałatów 10 kano-
ników z nagr: Łukasza Górki wojew. pozn. † 1565 rycerz leżący z marm.
czarn. – Stanisł. Górki wojew. pozn. † 1592 rycerz leżący z biał. marm.)
z kościołkami: a) S. Ducha (w Kórniku – szpitalny) b) Prze-
zdrowo (od 1696 paraf.) 14) Tulce w. (z nagr. Leonarda Modrzewskiego
† 1594 marmur. rycerz w zbroi) 15) Szczawie w. 16) Krerowo w.
(r. 1433 murow.) 17) Rogalinek m. 1510 a) Kaplica w pałacu w Rogalinku

6) Dekanat Pyzdrski: 1) Pyzdry m. (Kollegiata Zwiastowa-
nia N. Maryi P. f. 1519 Jan Lubrański bisk. pozn. z kościo-
łami: a) S. Ducha (szpitalny przy kościele) b) SS. Piotra i Pawła c) S. Krzyża
za miastem d) Bożego Ciała za miastem e) Wszystkich Świętych.
2) Mitosław m. z kościołem a) SS. Piotra i Pawła (w mieście)

Le) Klasztor Reformatów w Szamotułach

(cudown. obr. P. Maryi)

Rf) Klasztor franciszkanów w Pyzdrach

3) Winna góra w. 4) Bardo w. 5) Kaczanów w. (z dzwonem mającym napis: Sancte Martine ora pro nobis 1453) 6) Biechowy w. (przy nim filipini klasztor) 7) Grabowo w. z kościołem a) Nowa wieś (parafia do r. 1750) 8) Kotaczkowo w. 9) Zieleniec w. (dawniej Zielony dąb) 10) Gozdowo w. 11) Bieganowo w. 12) Sokolniki w. z kościołami a) Szamarzewo w. (parafia do 1815) b) Gałęzewo w. (dawniej filia do Szamarzewo) c) Gorazdowo (dawniej parafia) w. 13) Ligzeń w. 14) Wszembórz w. 15) Czeszewo w. z kościołem: a) Mikuszewo w. (od r. 1660 filia do Czeszewo)

7) Dekanat Kostrzyński: 1. Kostrzyn m. (mur. z XV w.) miasteczko z kościołami: a) S. Ducha (w Kostrzynie szpitalny) b) S. Andrzeja (w Kostrzynie za miastem 1778) 2) Tarnowa górka (dawniej Mieleszna górka) z kościołkiem a) S. Małgorzaty (tamże) 3) Trzciano w. 4) Siedlce w. 5) Gułtowy w. 6) Siekla miasteczko m. 7) Opatówek w. 8) Gniezd (wieś, kościół starożytny z kamieni nieociosanych w XI wieku stawiany przez Złotą Dunina) 9) Grodziszczko w. 10) Czerlejno w. [illegible] 11) Swarzędz miasteczko m. (z kaplicą a) S. Katarzyny tamże ex. 1753 (dawniej Grzymałów) 12) Usarzewo w. 13) Kleszczewo. 14) Siekierki wielkie w.

8) Dekanat Rogoziński: 1.) Rogoźno miasto m. (z bronzową chrzcielnicą z XV wieku na której napis: Benedic Jesu Christe nomine sancte trinitatis in honorem sancti Viti: ob. rycinę jej w Raczyńskiego Wspomnienia I p. 163) z kościołami: a) S. Mariana (tamże) b) S. Ducha (tamże szpitalny, za miastem) 2) Murowana Goślina miasteczko m. (dawniej Kościelna Goślina) (z nagr.: Urszuli Potulickiej † 1575 osoba z piaskowca) 3) Skoki miasteczko m. (z kaplicą: a) Potrzanowo w. 1638) 4) Długa Goślina w. 5) Białężyn w. z kościołem filialnym a) Uchorowo (paraf. 1778). 6) Słomowo w. 7) Łaskowo miasteczko z kościołem filialnym: a) Wetna w. (dawniej Stawkowo) 8) Potulice w. 9) Prusce w. 10) Łężgowo w. 11) Lecklin w. 12) Wierzenica w. 13) Kicin w. 14) Owińska w. 15) Gułkowiczek (wieś od 1739 do Murowanej Gośliny) 16) Łopaszkowo (r. 1725 filia do Długiej Gośliny) 17) Budziszewo w. 1728.

a) Klasztor Cyst. tejże w Owińskach.

B) Archidyakonat szremski.

1. Dekanat Szremski

1) Szrem miasto, ist. 1298; zmur. w XVI wieku, got. (nagrob. pozn. rycerza + 1587 (kamien. fig. lezyca + Kosciotki: a) S. Ducha szpitalny w Szremie zmur. okol 1590 b) Kaplica S. Mikolaja w Szremie er. 1605 rozebr. c) Kosciotek we wsi Drzonku drew. 1667. d) Kosciot we wsi Nochowie drewn. 1660. e) Kaplica w Kadzewie. f) Kaplica w Mechlinie g) Kaplica w Lyszczej h) Kaplica w Legu. i) Klasztor franciszkanow w Szremie f. 1270 k) Klasztor franciszkanek w Szremie f. 1616.

2) Domachowo wies. er. 1256 drewn.

3) Gostyn miasto, ~~er.~~ mur. w XIII wieku; r. 1560 oddany lutrom, odebr. 1566 – Lawki starozytne. – Kosciotek a) S. Ducha szpitalny w XIV w. drewn. er. 1301. b) Klasztor Filipinow w Gostynin f. 1673

4) Stary Gostyn w. er. w XIII w. mur.

5) Siemowo w. drewn.

6) Swierczyna w. drew. wzm. 1684, er. 1070. – Kosciotek a) w Bojanicach filia 1548 – Kaplice a) w Drobinie β) w Gorznie.

7) Krzywin miasteczko (castellania) ist 1433, zmur. 1450 (nagr. Andrzeja miaskowskiego komornika pozn. fig. lezyca kamien. w zbroi z mieczem i buzdyg.) – Kosciotek a) S. Ducha szpitalny fund 1535 drewn. – Kaplica a) w Kopaszewie

8) Lubin w. fund. Piotrek Dunin drewn. zmur. w XVI w. – Koscioty a) Klasztor Benedyktynow w Lubinin er. 1113 zmur. 1444 (nagrobki: Lawka Chojenskiego opata + 1554 fig. lezyca kamien. Andrzeja Chrzonowskiego opata 1587 fig. lezyca kamien; Stanisl. Krzewskiego opata + 1604 fig. lezyca kamien. Jana Drach Gnin'skiego ~~fragm.~~ poznan. + 1626 fig. lezyca kamien. Adama Bielewskiego + 1602 rycerz lezycy kamien.) laika Bernarda de Wąbrzez + in odore sanctitatis

9) Dalewo w. 1446, zmurow. około 1600

10) Morka w. 1457 drewn.

11) Brodnica w. 1578 drewn.

12) Żabno w. er. 1436 drewn. — Kościół ~~[illegible]~~ a) w Zalaszkowie filialny (luterski, oddany katol. 1640) ~~[illegible]~~ murow.

13) Wieszczyczyn w. 1446 drew. — Kaplica a) w Chrząstowie 1685

14) Dołek miasteczko; zmur. 1460 z 3 manzyonarzami. — Kościółki a) S. Wawrzyńca w Dołsku restaur. 1613 drewn. b) S. Ducha szpitalny w Dołsku fund. 1442 drewn. c) Ostrowieczno w. filialny 1685 d) Błażejewo w. Kaplica f. 1685. — Kaplice: a) Międzychód w. b) Brzeznica w. c) Wszczyczyn w.

15) Kurowo ~~[illegible]~~ w. zbud. 1517 drewn.

16) Strzelce w. er. 1389, zmur. 1483 (z grobowcem poety Kasp. Miaskowskiego +1612) — Kościółki: a) Szelejewo w. er. 1647 mur. b) Piaski miasteczko c) Przewoz w. 1682 drew.

2) Dekanat Krobski

(z nagr. Baltazara Borzogajskiego +1602 fig. leż. kam.)

1) Krobia miasteczko, zmur. około 1450 rest. 1757 — Kościółki: a) S. Idziego w Krobi fund. Piotr Dunin, zmur. 1440 odbud. 1605. b) S. Ducha szpitalny w Krobi 1438 drewn. — c) Chwałkow w. filia er. 1616 drew. mur. — Kaplica a) S. Walentego w Krobi 1667.

2) Żytowiecko w. 1446 zmur. 1776.

3) Borowo w. 1445 zmur. 1640

4) Pawłowice w. er. 1410 odbud. 1701 drew. — Kaplica a) w Pawłowicach zmur. ~~[illegible]~~ 1597 szpitalna. b) P. Marzi śnieżnej w Pawłowicach zmur. 1597

5) Rydzyna miasteczko er. 1410 zmur. (Klasztor Piarów f. 1774) odbud. 1774. — Kościółki a) Kłoda w. szpitalny i filia er. 1519 dr. zmur. 1776 b) Dębiec 1591 drew.

6.) Łoniec miasteczko 1309, oddany lutrom 1571 odebr. 1598 mur. (nagr. Rydzyńskiego fig. kam. leż.) — Kościółki a) S. Barbary w Łońcu er. 1441 drew. b) S. Trojcy er. 1610.

7) Gołaszyn w. 1510, oddany lutrom, wrócony 1631.

8) Łaszczyn w. 1441. mur. 1610 — Kościółek a) w Szymanowie w. 1444.

9) Sarnów er. 1421 zmur. 1718

10) Zakrzewo w. 1510 odbud. 1728 drewn.
11) Ziepart w. er. 1240 zmur. 1600.
12) Skoraszewice w. 1667 drew.
13) Smolice w. er. 1446, oddany luter. odebr. 1600 drewn.
14) Jutrosin miasteczko 1444, mur. — Kościołek a) w Jutrosinie S. Krzyża szpitalny 1640 drew.
15) Dupin miasteczko er. 1445 drew.
16) Szkaradowo w. 1442, zmur. 1778
17) Łakosław w. 1510 drew.
18) Golejewko w. 1448 drew.
19) Słupia w. 1662.
20) Zdziejska Górka miasteczko 1445, mur. (z kollegium marjonarzy — Kościołki a) S. Ducha szpitalny w Miejskiej Górce er. 1610 drew. b) Sobiałkowo w. (dawniej Góra Zabelkowa) filia 1445 drewn. c) Klasztor Reformatów w Miejskiej Górce f. 1622
21) Konary w. 1445, zmur. 1525
22) Kołaczkowice w. 1510.
23) Łempow w. er. 1466 zmur. 1620

Prócz tego był Kościół dawno parafialny we wsi Sierakowo na której gruntach r. 1632 Adam Wojciech Przyjemski kasztel. gnězn. miasto Rawicz założył. a) Klasztor Reformatów w Rawiczu f. 1683

3) Dekanat Kozmiński (Praepositura)

1) Kozmin wielki miasto. Kollegiata S. Wawrzyńca przy niej prałat (praepositus) i 6 marjonarzy f. 1462 Jan Hinicza z Rogowa wojewoda jarodom. murow. odbud. 1620 Jan Kościor eryg. 999. (Są tu ołtarze z r. 1493 - nagrobek kobiety leżącej fig. z marm. z XVI wieku) — Kościołki: a) S. Trójcy w Kozminie 1611 drewn. b) S. Krzyża w Kozminie 1657 drew. c) S. Ducha szpitalny w Kozminie 1419
2) Dobrzyca miasteczko 1510 drew.
3) Borzęcicki w. 1413 mur. (nagr. Marcina Sulmowskiego + 1617 fig. leżąca w zbroi, kam. nagr. Wojciecha Sulmowskiego + 1605 fig. leżąca w zbroi kamien. nagr. Kobiety leżącej kamien.)
4) Złotków w. er. 1434 drewn.

5) Rusko w. 1613 drew.

6) Lerekurica w. 1620 drew.

7) Zaraczewo miasteczko 1443 drew. – Kościołki: a) S. Krzyża Szpitalny w Zaraczewie drew. 1684. b) Potarzyce w. dawniej parafia dziś filia, 1510 drew.

8) Jezewo w. 1510 drewn.

9) Raszkowo miasteczko 1488 drewn. – Kościołek a) S. Marcina w Raszkowie drewn. b) Głogow w. (dawniej parochialny) 1683 drew.

10) Pogrzybów w. mur. 1803

11) Ostrow miasto, 1434 drewn. – Kościołek a) Przygodzice w. 1684 drew.

12) Wysocko w. 1298, z mur. 1680

13) Odolanow miasteczko 1400 drew. – Kościołki: a) S. Barbary drewn. 1684. w Odolanowie. b) S. Krzyża w Odolanowie drewn.

14) Jankowo w. 1670 drew.

15) Rozdrazewo w. 1664 dr.

16) Zenice w. 1510 mur. (z nagr. dwóch z Łukowa Rozdrazewskiej kob. fig. leżącą kam.)

17) Lutogniew w. fund 1401, oddany lutr. odebr. 1599 drew.

18) Skarogrod w. 1510 drew.

19) Wielowieś w. 1451 drew.

20) Sokokronos w. 1420 mur. 1680. – Kościołek a) S. Rozalii w Mokronosie er. 1710 drew.

21) Pogorzela miasteczko er. 1341, oddany lutrom, odebrany mur. 1684. (nagr. Jadwigi z Kąkolewa Pogorzelskiej † 1588 kamien. fig. leżąca) – Kościołek: a) Gluchow w. filialny (dawniej parochialny) 1672 drew.

22) Walkow w. 1510 drewn.

4) Dekanat Kościański

1) Kościan miasto er. 1333 mur. z XVI wieku. Paweł Wolski biskup pozn. 1545 fund. 6 manzyonarzy (nagr. Jana Brzeskiego starosty Kościan i Anny z Strykowa zony 1595 z popiersia nagrobnego: Kobiety z czerw. marm.) — Kościołki: a) S. Ducha szpitalny w Kościanie f. 1385 mur. 1620 b) S. Krzyża szpitalny w Kościanie er. 1412 drew. c) Bożego Ciała szpitalny w Kościanie drew. 1457 d) Klasztor Ber. nardynów w Kościanie e) Klasztor dominikanów w Kościanie

2) Czempin miasteczko er. 1470 mur. — Kościołek: a) Borówek w. filialny 1470 drewn.

3) Rombin w. mur. 1610. (nagr. Jana Rombińskiego +1648 w zbroi fig. leż. kamien. — Jan Rombiński syna w zbroi fig. leż. kam.)

4) Wyskoć w. er. 1283 drew — Kościołek: a) Kaplica S. Krzyża w Wyskoci drewn. er. 1631.

5) Gryżyna w. 1510 mur. — Kościołek a) S. Marcina w Gryżynie stary murow. z kamien. b) Kacat w. mur.

6) Chorzyń w. 1697 drew.

7) Wonieść w. 1447

8) Czacz w. 1448 mur.

9) Wilkowo polskie w. 1480, odebr. luter. 1644 mur. (z nagr. Anny z Zydlina Osowskiej + 1596 zony Mikołaja, fig. kob. leż. kamien. Mikołaja Osowskiego podkomorzego ziem. pozn. +1575 fig. leż. w zbroi kam.

10) Białcz (dawniej Białe jezioro) w. 1508, z mur. 1696 — Kościołek a) Krzon w. 1411 drewn.

11) Oborzyska w. 1510 mur.

12) Gruchow w. 1445 mur.

13) Złowiec w. 1510 drew.

14) Golębin w. 1510, drewn. 1660

15) Błociszewo w. er. 1408 drew.

16) Bonikowo w. dawniej farny, od r. 1661 filia do Kościana drewn.

5) Dekanat Nowomiejski

1) Nowe miasto miasteczko 1504, mur. 1610 (Kollegium manzyonarzy f. 1612 Wojciech Rozrazewski) — Kościołki: a) S. Krzyża w Nowemmieście drew. b) Laskowka w. drew. 1660 c) Kolniczki w. drewn. filialny.

(Praepositura)

2) Dębno w. (gniazdo Kotów) zmur. 1444. - Kollegiata (Wniebowzięcia N. Marji z 1 prałatem (praepositus) i mansjonarzami fund. 1447 Wincenty Kot z Dębna arcyb. gnezn. supr. 1774. (Tabl. kamien. z rzeźb. i napisem: hec ecclesia constructa est per Vincentium Kooth. archiepis. gneznen. et primatem, anno 1444 w fundamencie) Kielich (kielich z herbem Doliwa t.j. Kotów z XVw.)

3) Pogorzelica w. 1679 drew. — Kościołek a) Komorze w. 1683 drewn.

4) Brzostków w. 1510, zmur 1800. — Kościołek a) (Lgow w.) 1610 drewn. (r. 1738 parafialny)

5) Żerków miasteczko, zmur. 1600 (nagr. Jana Rozyckowskiego kasztel. pozn. +1613 marm. czarn. fig. leżąc. Andrzeja Rozyckowskiego +1615 marm. czarn. fig. leż.) — Kościołki a) Kaplica S. Krzyża w Żerkowie mur. b) Kościół S. Mikołaja w Żerkowie r. 1610 luterski, poźniej katol. drewn. c) Brzeździadowo w. (filia) drewn. 1610 – r. 1683 parafia i 1610

6) Radlin (prałatka w kor.) er. 1590 drewn. (nagr. Andrzeja na Radlinie Opalińskiego kaszt. wrzesko pol. +1593 i jego żony Katarzyny Kościeleckiej +1601 marm. fig. mąż. i kob. leżąc. — nagr. Andrzeja Opalińskiego bisk. pozn. +1623 fig. leż. marmur.

7) Wilkowyja w. er. 1276 drewn. — Kościołek a) Cieleza w. er. 1420, parafialny 1610 - potem filia drewn.

8) Sławoszewo w. 1445 drew. — Kościołek a) Lubinia mała w. er. 1610 drew.

9) Witaszyce w. 1450 drewn.

10) Lutynia w. (dawniej miasteczko) 1539, zmur. 1802

11) Siedlemin w. 1413, drewn. 1660.

12) Golenia w. 1462 drew.

13) Jarocin miasteczko 1443 mur. 1610 Kollegium 5 mansjonarzy fund. 1663 Andrzej Radoliński pisarz grodzki kaliski. — Kościołek a) S. Ducha szpitalny w Jarocinie er. 1434

14) Góra przed Jarocinem w. 1510, drewn. 1700

15) Łanienka w. drew. 1740.

16) Chwałkowo w. 1484 drew.

17) Trzcky w. 1510 mur. 1657.

18) Włościejówki w. 1610 mur.

19) Kozłe miasteczko 1298, zmur. 1755 – Kościołek: a) Konarskie w. 1630. (filia)

20) Gogolewo w. er. 1390 drew.

21) Mieszków miasteczko er. 1290 drewn. 1678

22) Kolniczki w. 1610 drewn. r. 1662 wcielony jako filia do parafii Nowemiasto

b) Dekanat Smigielski:

1) Smigiel miasto zmur. 1439 reft. 1814 (nagr. Urszula z Wielgiejszej Przegnickiej † 1627 popiers kamien.) – Kościołki a) S. Ducha szpitalny w Smiglu. er. 1547 drewn. b) Kaplica S. Wita w Smiglu 1610 drew.

2) Radomicko w. er. 1403 drew.

3) Morkowo w. zmur. 1610 Kościołek a) Lipno w. 1637 drewn. nieist.

4) Goniembice w. er. 1447 zmur. 1814.

5) Kąkolewo w. er. 1501 mur.

6) Brieczno miasteczko er. 1420, zmur. oddany lutrom odebr. 1592. – Kościołek a) S. Ducha szpitalny w Brieznie (mniej Borek dziedzic) er. 1436 drew. b) Klasztor Reformatów

7) Brzezkowo w. 1610 drew. – Kościołek a) Witosław w. 1510 nieist. 1610.

8) Górka duchowna (lubińska) w. 1510 drew.

9) Przemęt miasteczko (kasztelania) 1298 drewn. – Kościołek a) S. Piotra i Pawła (Przemęcie) zmur. 1775 b) Wielki Siekow kapl. drewn. 1610. c) Klasztor Cystersów w Przemęcie

10) Bojanow stary w. 1510, odebr. lutrom 1620 drewn.

11) Grobia w. 1440 drewn. odebr. lutrom 1641, w r. 1653 zostat filią do Przemętu (dziś ta wieś nazywa Buzy)

12) Bronikowo w. około 1590 odebr. lutrom drewn. – Kościołek a) Bożegoszyn w. er. 1403 drewn.

13) Czerwona wieś (dawniej Czerwony Kościot) w. 1455 murow (S. Idziego) fund. Piotr Dunin – Kaplica a) Jurkow w. er. 1730.

7) Dekanat Wschowski

1) Wschowa miasto 1492 zmur. oddany lutrom 1552, odebr. 1605 r. 1725 Karol Łodzia Poniński kanon. pozn. prob. wschowski osadził przy nim jezuitów Jupr. 1772. — Kościołki: a) Wszystkich Świętych w Wschowie za miastem odzyskany 1604 cmentarzowy b) Bożego Ciała w Wschowie 1607 zajęty przez lutrów c) S. Mikołaja 1682. c) Klasztor Bernardynów w Wschowie d) Przyczyna górna w. 1510 odzyskany od lutrów 1643 murow. filialny

2) Gołanice w. 1454 drewn. — Kościołki a) Jezierzyce w. 1510 (parochialny, od 1670 filialny b) Niechołod w. 1448, parafialny od 1670 filialny drewn.

3) Wilkowo nieńieckie w. 1454 oddany lutr. 1570 odebr 1636 zmur. 1737 (na tawki rzeźb. r. 1578

4) Leszno miasto (odr. 1547) 1505, oddany lutr 1550 odebr. 1660 zmur. 1685 — Kościołki a) S. Ducha szpitalny w Lesznie f. 1645 mur. b) Łasocice w. 1510, oddany lutr. 1560, odebr. 1652 drew.

5) Święciechowa miasteczko 1472 mur. — Kościołki a) S. Walentego szpitalny w Święciechowie 1610 drew. b) Ogrody w. 1510 filialny

6) Długie stare (wielkie) w. 1510, odebr. lutrom 1606 mur.

7) Dębowa Łęka w. 1510 odebr. lutrom 1610 mur.

8) Osowarzeń w. 1510 odebr. lutrom 1700 mur.

9) Łysiny w. 1510 — Kościołki a) Tylewice w. filialny 1510 murow. b) Wygnańczyce w. 1510 parafia, odebr. lutrom 1719, filialny

10) Łęgin w. 1510 .. Kościołki a) S. Anny w Łęginie kaplica drewn. er. 1475. b) Hetmanice zmur. 1775 (filia)

11) Smiełzkow w. zmur. 1721.

12) Kaszczor (dawniej Stary klasztor) był tu klasztor cysterców przeniesiony z Wielenia, a odr. 1418 do Przemętu, 1600 drew. — Kościołki: a) Wieleń w. kaplica mur. 1664 mur. (Tu był klasztor cysterców f. 1298 przeniesiony 1413 do wsi Kaszczor a 1418 do Przemętu. b) Ciślaniec w. 1685 drewn. Kaplica.

13) Przemęt w. 1553 zmur. 1750.

14) Włoszakowice w. er. 1409 zmur. 1656

15) Dłużyn w. er. 1660 drew. zmur. 1800 — Kościołek a) Chrabelino w. 1470 parafialny, drewn. (filia dziś)

16) Bukowiec w. 1510 drewn.

17) Zbarzewo w. 1448 murow.

18) Krzycko małe w. 1607 drewn. — Kaplica a) S. Walentego w Krzycku małem drewn.

19) Swidnica w. odebr. lutrom 1709 — Kościołki a) Kowalewo w. (er. 1209) odebrany lutr. 1749 (należy do dyecezyi wrocławskiej) b) Jędrzychowice (Jendrichowice) w. odebrany lutr. 1749

20) Sława w. (dawniej miasteczko) 1510 odebr. lutr. 1650 (należy do dyecezyi wrocławskiej)

8) Dekanat Borecki

1) Borek miasto, S. Stanisława murow. 1477 przez Andrzeja Bnińskiego biśk. poznań. — Kościołki a) S. Trojey szpitalny w Borku 1638. b) Kaplica S. Krzyża w Borku mur. 1684. c) Dzierzeż w. (pod Borkiem którego jest przedmieście Prepozytura) S. P. Maryi i S. Filipa Nereusza (Praepositura) fundował ją Wojciech Skolibowski biśk. pozn. 1655 i oddał Komunistom przy nim i proboszcz (praepositus) 9 manszonarzy, 2 altarystów jest tu cudowny obraz N. P. Maryi który pożarem miasta Borek w r. 1423 ogłoszony za cudowny r. 1619 przez Andrzeja Opalińskiego biśk. pozn. Kościół wystawił z muru Felix Duranius proboszcz rodem z Szremu († 3 januar. 1632) i Paweł Pretet proboszcz († 1664) (Ob: Opisanie obrazu Bogarodzice Panny w kościele borkowskim na Dzierzeżu będącego 1678)

C. Archidyakonat Łęczewski.

1) Dekanat Łęczewski.

1) Łęczew miasto 1298, zmur. 1631 (Tu odbył synod dyecezalny Wawrzyniec Goślicki bisk. poznań. d. 2 Czerw. 1602) – Kościołki a) S. Wojciecha w Łęczewie drew. b) Polickо w. kaplica 1628.

2) Zbąszyń miasteczko 1298 Wniebowzięcia N. P. Maryi i S. Stanisława Kollegiata fund. 1516 Jan Lubrański bisk. pozn. 2 prałatów 5 marsyonarzy supr. 1550 i kościół oddany lutrom, odebr. zmurow. 1796 – Kościołki a) S. Krzyża w Zbąszyniu er. 1646 drew. b) S. Jana Chrzciciela szpitalna kaplica w Zbąszyniu er. 1603 drew. c) S. Mikołaja w Zbąszyniu 1640 drew. d) Przypostynia w. 1510 (paraf) drewn. e) Zakrzew w. er. 1641 drew. f) Łomnica w. er. 1770. g) Hamer w. kaplica 1724 drew. h) Chobienice w. er. 1467 odebr. lutr. 1638 zmur. 1778.

3) Dąbrówka w. er. 1459 mur. – Kaplica a) S. Anny cmentarzowa w Dąbrówce 1640

4) Chociszewo w. 1510 odebr. lutr. mur. – Kościołki: a) Rogoźniec w. drew. 1604 filialny b) Suchylutek w. drew. 1651 filialny

5) Sterydwór w. 1640 mur. – Kościołki: a) Wyszanowo w. filialny, drew. 1640 b) Łagowice w. filialny odebr. lutr. 1718 drew. c) Bukowiec w. luterski 1640

6) Kalawa w. mur. 1660 – Kościołki a) Wysoka w. zmur. 1733. b) Jordan w. 1673.

7) Międzyrzecz miasto (Kasztelania) 1259 (za Bolesława Chrobrego miało tu być opactwo benedyktyńskie, oddany lutr. 1548 odebr. 1604 mur. – Kościołki a) S. Mikołaja szpitalny w Międzyrzeczu er. 1536. b) Kęsice w. (dawniej prarafia) 1728 drew. c) Lutole w. drewn. 1640. d) Kiełpinek (lub Niedopinek) w. 1724 drew. filialny e) Kirchdorf w. (dawniej Wieś S. Wojciecha) drew. 1724. f) Chyliny w. luterski 1640. g) Kurzko w. luterski 1640. h) Rezydencya jezuitów w Międzyrzeczu.

8) Bledzew miasteczko mur. 1324. – Kościółki a) cystersów opactwo w Bledzewie fund. 1232-1235 przez Władysława Odonicza w nowo założonej wsi Doberlug nad Zunikwą sprowadziwszy cystersów z klasztoru Doberlug w Luzacji; r. 1285 przeniesiani do wsi Zemsko (dawniej Zamberz zwanej) a r. 1407-1414 do Bledzewa b) Zemsko w. 1578 drewn. c) Popowo w. 1640 drew. d) Stary dworek w. drew. e) Goroińsko w. 1725 drew.

9) Falkenwald w. 1510 drew. – Kościółki a) Nowa wieś w. filialny 1640 drew. b) Osiecko w. filialny er. 1380 mur.

10) Skwierzyna miasto 1510, odebr. lutr. 1604 mur. – Kościołek a) S. Ducha szpitalny w Skwierzynie er. 1569

11) Trzebiszewo w. od 1730 parafia drewn. – Kościołek: a) Mnichowo w. filialny 1640 drew.

12) Rokitno w. er. 1333. Wojciech Kolbowski biśk. pozn. 1661 oddał go cystersom w Bledzewie, klasztorek wybudował Jan Kazimierz Opaliński opat bledzewski proboszcz wschowski r. 1661 (później biskup chełmiński) Jest tu obraz cudowny N. P. Marji. (Kościół erygował 1333 Jan Doliwa biśk. pozn. – Kościółki: a) Chemsko w. 1640 filialny mur. (dawniej parafia) b) Kalsko w. 1693 drewn. c) Świerdzielewo w. 1669 drewn. d) Kaplica w Rokitnie zmur. 1758.

13) Góraj w. er. 1619 mur. – Kościółki: a) Przytoczno w. 1510 parafia, odebrany lutrą został filialny 1600 niepokal. Poczęcia

14) Babimost miasteczko zmur. 1340 – Kościółki: a) Zwiastowania N. Marji P. za miastem b) S. Jacka w Babimoście er. 1609 mur. b) Bożego Ciała miasteczko, 1640 drew. odebr. lutrom.

15) Kozminek 1320 – Kościołek a) Krzyża w. oddany lutrom dawniej parafialny

16) Kościeczyn w. er. 1420 drew. – Kościołek a) Chlastawa w. 1738 Kaplica odebrana lutrom.

17) Trzciel miasteczko 1692 drew. – Kościółki a) S. Anny filialny cmentarzowy w Trzcielu drew. 1640. b) Rybojady w. kaplica 1640. drew.

18) Nowe Kramsko w. zmur. 1739 (należał do dyec. wrocł. dawniej)

19) Paradyż w. 1640 mur. – Kościoły a) Opactwo cystersów f. 1234 Mikołaj Bronisz herbu Nieniowa (we wsi Gostichowo)

2) Dekanat Lwowecki

1) Lwówek miasteczko 1446 zmur. – Kościołki: a) S. Katarzyny 1725 (b) S. Barbary w Lwówku, 2d miastem er. 1531 w Lwówku, c) S. Krzyża w Lwówku filia 1664 mur. d) S. Ducha szpitalny w Lwówku fund. 1430, zmur. 1785 (S. Barbary) e) Łosadowo w. kaplica 1785.

2) Wrónki miasteczko 1298, mur. 1641. a) Kaplica w Wrónkach b) Klasztor Dominikanów fund. 1279 Przemysław Książę wielkop (podług podrobionego przywileju) potwierdzenie powtórnie f. 1406 Władysław Jagiełło

3) Ostroróg miasteczko er. 1511, 1510, oddany luth. 1555 Kollegiata 1536 ufund. oddana luth. 1555, odebr. 1636 mur. 1776 (Br. P. Marji Jana Chrzciciela, Jana ewang.; S. Andrzeja) – Kościołek: a) S. Jakoba w Ostrorogu szpitalny drewn. fund. 1664 Barbara Kwilecka Kasztelanowa łędzka, ma obraz 1674 za cudowny ogłoszony. Ob: Kośigrosch Piotr: Luda 1674)

4) Zajączkowo w. 1510 drew.

5) Prarzkie w. er. 1462, zmur. 1628.

6) Otorowo w. 1298, zmur. 1412

7) Ostyn w. (r. 1537 miasteczko) 1510, mur. 1641

8) Wilczyna w. 1298 zmur. 1641

9) Dusznicki w. 1442, mur. 1641

10) Brody w. drew. 1670

11) Witomyśl w. er. 1284 drew. – Kaplice: a) w Witomyślu 1641 b) w Wąsowie 1786.

12) Pniewy miasteczko 1400 mur. – Kościołki a) S. Ducha szpitalny w Pniewach er. 1450 drew. b) Chełmno w. kaplica 1785.

13) Lubosz w. 1510 mur.

14) Kwilcz w. 1510, odebr. 1644 braciom czeskim zmur. 1782

15) Lewice w. (dawniej miasteczko) 1480, odebr. luth. 1621 zmur. 1780

16) Kamionna miasteczko zmur. 1499 – Kościołek a) S. Mikołaja w Kamionnie 1700 drew.

17) Wierzbno w. er. 1415 drew. (pred 1738 filialny)

18) Międzychód miasteczko 1443, odebr. luter. i zmur. 1591

19) Sieraków miasteczko; r. 1487 dziedzic Urzyel Górka bisk. pozn. fund. Kollegiaty w Krotie przestała, zmur. 1628 – Kościołki: a) S. Ducha szpitalny w Sierakowie drew. 1725 b) Klasztor Bernardynów f. 1619 z nagr. Piotra Opalińskiego woj. pozn. + 1624 fig. leżąc. marmur. piękny

20) Lutom w. zmur. 1750

21) Lęgce (Łęgice) w. 1603 drew.

22) Chrzypsko wielkie w. er. 1465 mur. 1609 – Kaplica a) w Mościejowie w. fund 1763.

23) Bieżdrow w. 1439 mur (z nagr. Stanisława Bobolickiego + 1592 kamień. fig.) – Kościołek a) Nowymost miast. fund. 1785.

Prócz tego Kościoły α) Grochow w. 1640 luterski β) Piefki w. 1640 luterski γ) Czarnomyśl (Czaromyśl) w. 1640 luterski δ) Bobolicko w. 1640 luterski

3) Dekanat Grodziski.

1) Grodzisk miasteczko, fund 1426, odd. lutrom 1563, odebr. 1593 zmur. 1648 (nagr. Ewy z Kochów Górkowej miesczki + 1627 fig. leż.) Byli tu manfyonarze i wikarzy – Kościołki a) S. Ducha szpitalny w Grodzisku er. 1426 drew. b) S. Anny w Grodzisku 1641 drew. c) Klasztor Bernardynów w Grodzisku f. 1662 Jan Opaliński.

2) Kamieniec w. 1510 drewn. bud. 1685.

3) Opalenica miasteczko, zmur. 1401 odbud. 1620. – Kaplica a) zamkowa w Opalenicy 1641

4) Michorzew w. 1510 drew.

5) Bukowiec w. 1641 drew.

6) Dakowy mokre w. er. 1401, zmur. 1804 – Kaplica a) Uscencice w. f. 1640, nie istn. 1725. (także Dokowy 1740)

7) Ptaszkowo w. 1298 drew. — Kościołek a) Klasztor reform. matów w Wozniakach wsi f. 1660 Kazmierz Łodzia Rogaliński dziedzic

8) Granowo w. 1641 drew. był luterski — Kościołek a) Drużyn w. (dawniej parafia) od 1632 filialny mur. S. Mikołaja

9) Konojad w. 1446 drew. 1701

10) Wielkie Łęki w. 1298 drew.

11) Parzenczewo w. er. 1498 drew.

12) Wielichowo miasteczko (od 1429) drew. — Kościołki a) P. Marzyi w Wielichowie f. 1679 b) S. Walentego w Wielichowie 1725. c) Ziemin w. (dawniej paraf.)

13) Prochy w. er. 1380 drew.

14) Rakoniewice miasteczko (od 1662) drewn. luterski 1725

15) Gościeszyn w. 1510 zmur. 1778 — Kościołek a) Rostarzewo w. er. 1401, odebr. luter. 1596 drew.

16) Kębłów miasteczko, 1463 drewn. — Kościołki a) S. Wawrzyńca w Kębłowie kaplica drew. 1724. b) S. Ducha szpitalny er. 1451 w Kębłowie c) S. Mikołaja w Kębłowie 1641.

17) Wolsztyn miasteczko 1471, zmur. 1739 — Kościołki a) S. Ducha w Wolsztynie drew. 1725 b) Komorow w. (parafialny 1461) mur. c) Białek w. (parafialny 1641) drewn. filia

18) Obra w. 1590 drew. — Kościołki a) Szpitalny w Obrze 1719 b) Klasztor Cystersów w Obrze Opactwo f. 1231 sąd żywy Kanonik gnieźn.

19) Silec w. er. 1383 drew.

20) Puchorza w. er. 1543, od r. 1663 filialny do Silca

21) Ruchocice w. 1510 drew.

22) Zielęcin w. 1510 drew.

23) Gnin w. 1510, odebr. luter. 1618 drew. — Kościołek a) Jeblonna w. filialny 1641 drewn.

24) Kopanica miasteczko, er. 1408 drew.

Kościoły w dyecezyi Poznańskiej

r. 1875.

I. Dekanat Poznański

(w pow. Poznańsk.)

1. Poznań kościół katedralny i parafialny S. Piotra i Pawła
Kościół sukurs. S. Małgorzaty na przedmieściu Środka z klasztorem Dominikanów fund. 1230, po przeniesieniu Dominikanów, od r. 1665 klasztor Filipinów, supr. 1805.
Kaplica publ. P. Maryi in Summo, gotycki dawniej ka= ~~pitu~~ Kollegiata (3 prałatów, 16 kanoników) supr. 1809.

2. Poznań Kość. par. S. Maryi Magdaleny, Kollegiata (4 prałatów, 10 kanoników, 46 altarystów)
Kościół sukurs. S. Dominika z klasztorem Dominikanów fund r. 1230, przeniesionych tutaj r. 1244 ~~z~~ z kościoła S. Małgorzaty. W Kaplicy Różańcowej cudowny obraz Bogarodzicy, a w kaplicy S. Jacka cudowny obraz S. Jacka. Obraz cud.
Kaplica publ. Krwi Chrystusowej na Żydowskiej ulicy r. 1702 założona przez Karmelitów trzewiczkowych z małym klasztorkiem

3. Poznań K. p. S. Wojciecha fund. Przemysław I księże wielkopol. r. 1222 gotycki.
Kaplica publ. S. Cesława fund. 1871 z klasztorem Urszulinek.
Kaplica publ. w więzieniu Krzymin. fund. 1830.

4. Poznań K. p. S. Marcina fund. 1240 gotycki
Kościół sukurs. S. Antoniego z klasztorem Franciszkanów fund. r. 1639 przez Wilczka Antoniego gwardiana gnieźn. Franciszka Sę-

dziwoja Czarnkowskiego starosty pyzdr. i Andrzeja Szoldrskiego
bisk. pozn. najprzód na Podgórzu uszkadzany ereksyą r. 1643,
przeniesieni r. 1646 na przedmieście Grobla, a r. 1664 znowu na
Podgorze gdzie gwardyan Wojciech Zawadzki r. 1668–1669 wysta-
wił Kościół S. Antoniego i Klasztor. Po supresyi oddany ten
Kościół na nabożeństwo Niemcom katolikom. r. 1833 Jest tu dawny
Obraz cudow. obraz cudowny Bogarodzicy.
Kościół rukurs. S. Franciszka Seraf. z Klasztorem Ber-
nardynów fund. 1457 Andrzej z Bnina bisk. pozn. Po supresyi
Kościół gymnazyalny.
Kościół rukurs. Bożego Ciała z Klasztorem Karmelitów
trzewiczk. fund. 1399 Władysław Jagiełło. Po supresyi r.
1866 arcybiskup Mieczysław Ledóchowski zaprowadził tu
Reformatów.
Kościół Przemienienia Pańskiego z Klasztorem Ber-
nardynek fund. 1597 Anna z Rozrażewskich Smaszewska.
Po supresyi oddany Siostrom Miłosierdzia.
Kaplica publ. S. Józefa na przedmieściu S. Marcina przy
zakładzie sierot Siostr Miłosierdzia.

5. Poznań K. p. S. Jana Jerozolimskiego za przedmieściem
Środka fund. 1170 przez Mieczysława starego dla zakonu
Kawalerow S. Jana Jerozolim. czyli Maltańskich. Po supres:
syi świeckie probostwo. W Kaplicy S. Krzyża zbudowanej r. 1736
kosztem Michała Dąbrowskiego Komandora jest starożytny
Krucyfix cudow. Krucyfix za cudowny przez Komisyą biskupią ogłoszony.
Kościół S. Kazmierza na przedmieściu Środka, z Klasz:
torem Reformatów fund. 1657 Wojciech Skoliborski bisk.
pozn. Po supresyi zakonu oddano na seminarium nauczy-
cieli, które r. 1874 do Rawicza przeniesiono.

6. Poznań K. p. Św. Rocha na przedmieściu Miasteczko fund.
1560 mieszczanie z drzewa, r. 1628 oddany Franciszkanom
którzy tu r. 1658 Klasztor wystawili. Po supresyi świecki;

7. Głuszyna wieś, K. p. S. Jakuba istniał już w XIII w. później
wymurowano gotycki, który r. 1582 wcielono do Kollegiaty WWJJ.
a r. 1720 do Kollegiaty S. Maryi Magd. w Poznaniu.

II. Dekanat Borecki

(w pow. Krotoszyn. Szrem. Leszewsk.)

1. Borek miasteczko niegdyś Bnińskich czyli Borkowskich K. p. S. Stanisława, r. 1488 na miejsce drewn. wystawił z cegły Andrzej z Bnina biskup. pozn., odbudow. w XVII w. – wieś Stawiszyn. Kościół filialny P. Maryi i S. Filipa Nerusza roe wsi Zdzież na miejsce drewn. wymurował 1656 Wojciech Tholibowski biskup. pozn. Który przy nim Klasztor Filipinów zbudował. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. obraz cudowny
2. Cerekwica w. niegdyś Cerekwickich K. p. S. Jakuba Ap. r. 1620 i 1680 odbudowany z drewna
3. Chwałkowo w. K. p. S. Michała istn. przed r. 1483 drewniany.
4. Góra w. K. p. Wniebowzięcia P. M. istn. przed r. 1510 – drewn.
5. Jarantowo miasteczko niegdyś Jarantowskich, K. p. S. Maryi Magdal. istn. w XV w. drewn.
6. Jezewo w. niegdyś Jezewskich, K. p. WWSS. istn. w XV w. – drewn. Wieś Werbno.
7. Mchy (Emchen) w. K. p. S. Marcina fund. Mchowscy przed r. 1510; r. 1653 wymurow. z cegły.
8. Noskowo w. K. p. S. Trojcy f. 1434 dziedzice Jakób z Noskowa, Krzywosąd i Wława, restaur. 1849 drewn.
9. Panienka w. K. p. Imienia Jezus, istn. w XV w. odbudow. po r. 1660 z drewna.
10. Potarzyca w. K. p. Podwyższenia S. Krzyża, istn. w XV. w. odbudow r. 1673.
11. Rusko w. K. p. S. Wojciecha, drewn. odbudow. r. 1613.

III. Dekanat Bukowski.

(w pow. Bukow. Szamotul. Kościan. Szrem.)

1. Buk miasteczko biskupow poznan. Kośc. par. P. Maryi i S. Piotra i Pawła, wymurow. z cegły r. 1418; r. 1846 wymurowany nowy w stylu greckim. Jestto dawny obraz cudowny P. Maryi. Zwiększył obraz cudowny

Stanisław Reszka opat jędrzejowski, który tu fundował Szpital.
Kościół filialny S. Krzyża, S. Wojciecha i S. Marzi Magdal. w Buku na przedmieściu Konarzy wystawili r. 1609 nieszczęsną z drzewa.

2. Ceradz Kościelny w. K. p. S. Stanisława, istniał już 1298, murow. w. XVII w. ma nagrobki stare kamienne. W XVI w. służył za zbór heretykom. – Wieś: Sarbia

3. Komorniki w. dawniej biskupów pozn. K. p. S. Andrzeja istn. przed. r. 1388 – murow. gotycki w XVI w.

4. Konarzewo w. Konarzewskich, K. p. S. Marcina, wymurow. 1636 z cegieł w stylu gotyck. przez Ostaszewskiego dziedzica, istn. w XV w.

5. Lusowo w. Kapituły poznań. K. p. S. Jadwigi i S. Jakuba eryg. 1288 Jan II Gerbisz bisk. pozn. wymurow r. 1499 gotycki z nagrobkiem.

6. Łódź w. K. p. S. Jadwigi, istn. 1298, drewn. z XVII w.

7. Młodrze w. K. p. S. Idziego, istn. w XIII w., wymurow. r. 1785. Tu umarła Elżbieta z xiążąt Szląskich żona Przemysława I + d. 9 Styczn. 1265 pochowana w Poznaniu.

8. Mosina miasteczko, K. p. S. Mikołaja, istn. 1298, odbudow. 1628 z drewna, a w XIX w. wymurow.

9. Niepruszewo w. K. p. S. Wawrzyńca, istn. pierwotnie we wsi Cieśle, w XV w. przeniesiony do Niepruszewa; r. 1580 Łukasz Górka wojew. śrzyzyck. dziedzic wymurował z cegieł gotycki. R. 1836 hr. Józef Sierakowski wymurował kaplicę S. Anny nad grobem familijnym.

10. Skórzewo w. K. p. S. Wincentego i S. Marcina, erygow. r. 1300 wymurow. w XVII w. w stylu gotyckim, r. 1785 restaurował Florian Wyssogota Zakrzewski dziedzic. – Piotr z Skórzewa Probosz Kapituły poznań. r. 1265 obrany przez Kapitułę na bisk. pozn. lecz Bolesław Xiąże Wielkopolski niedopuścił. – Wieś Zakrzewo.

11. Stęszyca w. niegdyś biskupów pozn. K. p. WWSS., ere. 1399, drewn., r. 1849 wymurow. – Wieś Żerniko.
Kaplica publ. we wsi Bielawy należącej do Seminaryum duch. pozn. restaur. 1866.

12. Stężewo miasteczko, K. p. S. Trojcy fund. przed r. 1298 przez Przedpełków dziedziców, r. 1468 wymurow. gotyck. Są tu nagrobki: Doroty z Broniszów Ks. Jabłonowskiej † 16 Novembr. 1783 (duży) i Piotra Bronisza Kaszt. Kaliszk. dziedzica. Kaplica publ. Niepokalanego Poczęcia P. M. w Stężewie na przedmieściu Kościańskiem drewn. spalona w napadzie Czechow, r. 1638 odbudował drewn. ze składek Jan Glitowski proboszcz Stężewski, r. 1823 odbudował z drzewa Walenty Greszkiewicz proboszcz. – Jest tu dawna figura cudowna Bogarodzicy. Obraz cudow.

13. Tarnowa wieś niegdyś biskk. pozn. K. p. WWJJ. erzg i i wy: murow r. 1464 Andrzej z Bnina biskk. pozn. gotyck. Są tu portrety dobrodziejów z XVIII w.

14. Tomice w. K. p. fund. i murow. r. 1463 Mikołaj Tomicki chorąży pozn.; w XVI w. w ręku heretyków, wreszt. 1770. nagrobek Mikołaja Tomickiego (ojca biskupa krak. Piotra)

15. Wiry w. K. p. S. Floriana istn. w XV w. drewn., 1782 murow.

IV. Dekanat Czarnkowski.

(w pow. Czarnkow., Chodzież. Wągrowiec. Wałec.)

1. Biała (Behle) w. K. p. WWJJ. fund. r. 1108 drewn; r. 1853 murow. z muru przesk.

2. Budzyń miasteczko K. p. S. Barbary, drewn. r. 1845 murow.

3. Chodzież (Kolmar-Chodziesen) miasteczko niegdyś Potulickich K. p. S. Floriana i S. Mikołaja drew. Kollegiata z Kościołem f. 1482 Uroczysko Górka biskk. pozn., w XVI w. w ręku heretyków; w XVII w. wy: murow. W Kaplicy S. Anny jest stary obraz S. Trojcy przez Konsystorz poznań d. 16 Grud. 1638 za cudowny uznany. Jest tu nagrobek Franciszka Xaw. z Werbna Rydzyńskiego biskupa chełmiń. proboszcza chodzież. † 17 Octob. 1814 w Niezuchowie tu pochowanego. Obraz cudow.

4. Czarnkow (Czarnikau) miasteczko niegdyś Czarnkowskich. Kościół parafj. S. Marji Magdaleny ~~Kollegiata~~ istn. przed r. 1298, murow. 1580 gotyck. Kollegiata przy nim fund. r. 1632 (Prepositus, Custos, 4 Canonici). Są tu

nagrobki piękne Macieja Czarnkowskiego kasztel. bydgoskiego +1542 i jego żony Katarzyny (córki Piotra z Bnina Opalińskiego) +1551; w grobach piękna trumna Adama Sędziwoja Czarnkowskiego -Wieś Sarbia, Smieszkowo

Kaplica publ. S. Kazimierza we wsi Gębice murow. z cegły.

5. Lubasz w. niegdyś Lubasz Kuch, dawny K. p. S. Wawrzyńca, (zniesiony r. 18 drewn.) Dzisiejszy Kościół paraf. (wymurow. 1750-1761 na miejscu dawnej Kaplicy N. P. Marji r. 1609 przez Adama Rydkowskiego zatożonej; odrestaur. 1854. Jest tu dawny obraz cudowny Bogarodzicy r. 1761 przez Antoniego Miaskowskiego z dawnej Kaplicy uroczyście przeniesiony. - Wsie Dębe, Gora,

Cudowny obraz

6. Margonin miasteczko, K. p. S. Wojciecha istn. w. XIII w; w XVII w. wymurowali Rozrazewscy gotycki

7. Lita (Schneidemühl) miasteczko, kość. par. S. Jana Chrzc. i S. Jana Ewang. r. 1628 zmurowana chor mniejszy, a r. 1726 chor większy, w XVI w. zbór luterski, w XVII wieku fundowano przy nim Kollegiatę; restaur. 1841 r.

Kościół filialny S. Michała we wsi Łokrzywnica (Krumfliess) drewn. w XVI w. zajęli heretycy; zmurow. r. 1856.

Kościół filialny we wsi Zawada (Springberg) Ścięcia Św. Jana drewn. dotow. 1725.

Kościół filialny we wsi Daleszewo (Hasenberg) Zwiastowania N. Marji, niegdyś paraf. drewn., wymurowany r. 1840

Kościół filialny we wsi Białagóra (Gross Wittenberg) S. Jana Chrzcic. niegdyś paraf., odr. 1683 filia, z XVII w. drewn.

8. Piła (Schneidemühlchen) w. K. p. Wniebowzięcia N. Marji fund. 1767 Piotr Książe Sapieha z żony Joanny Sutkowskiej z drzewa, r. 1869 wymurowany. - Wsie: Chemst (Neutrich), Nowe Kwiejce (Neu Sorge)

9. Rosko w. K. p. S. Stanisława B. i Wniebowzięcia N. Marji; zbudow. r. 1573 drewn., paraf., odr. 1630 filia do Wielenia, zbudow. z ciosu w stylu nowogotyck. r. 1856 i parafia zostal.

10. Trzcianka (Schoenlanke) miasteczko, gniazdo Trzcińskich, kośc. p. S. Jana Chrzc. odbudow. w XVII w. Czarnkowscy (rodzyt S. Trójcy) r. 1641, r. 1834 wymurow. nowy S. Jana Chrzc. – Wsie: Stradom

11. Ujście (Uscht) miasteczko, K. p. S. Mikołaja, istn. w XV. w. drewn., odbudowany z drzewa r. 1660.

12. Wieleń (Filehne) miasteczko K. p. Wniebowzięcia P. Maryi i S. Michała, fund. 1230 Benjamin Comes de Grabow woje-woda poznań. r. 1615 wymurow. Zofia z Herburtów wdowa po Janie Czarnkowskim kasztel. międzyrzec. dziedzicu, w XVIII w. fundowano przy nim Collegiatę Marjanarzy Kaplica publ. S. Wawrzyńca we wsi Ostrowo fund. 1756 miejscowe z Wielenia murow. w kształcie rotundy.

V. Dekanat Grodziski.

1. Bukowiec w. K. p. S. Marcina, istn. w XV w., r. 1733 odbu-dował z drzewa Karol Opaliński starosta szremsk.

2. Dakowy mokre w. K. p. S. Katarzyny, erygow. 1401 Tyrza Bar dziedzic, wymurow. 1504 Małgorzata Chomiszewska dzie-dziczka, restaur. 1780.

3. Gnin w. gniazdo Gnińskich K. p. S. Jana Chrzc istn. w XV w.; w XVI w. w posiadaniu Luteranów; r. 1738 wystawiony na nowo z drzewa.
Kościół filialny S. Michała we wsi Jabłonna, niegdyś paraf. drewn. odrestaurow. r. 1872

4. Gościeszyn w. K. p. S. Stanisława, istn. 1510 drewn., z murow. 1778. – Wsie: Zdrogowo, Rostarzewo miasteczko.

5. Granowo w. K. p. S. Marcina, istn. przed r. 1510, w XVI w. wś. Kuch heretyków, drewn. odbudow. 1729 Dorota z Bronisz ów żona Jana Radomickiego wojew. inowrocław., restaur. 1868. – Wsie: Strzempin.

6. Grodzisk (Graetz) miasteczko własności Ostrorogów i Opalińskich K. p. S. Jadwigi fund. 1426, r. 1563 Stanisław Ostroróg starosta

międzyrzeck. oddał dysydentom, r. 1593 odebrany, murow. i Jan Opaliński wojew. pozn. zrzuciwszy stary kościół począł nowy obszerny murować, który 1648 syn jego Alexander dokończył; r. 1864 po pogorzeli odrestaurowany.
Kościół exKurs. pobernardyński Imienia Jezus i Niepokalanego Poczęcia P. Maryi w Grodzisku, wystawił z muru na miejsce dawnego drewnianego Jan Opaliński kasztel. nakiel. r. 1662 i osadziwszy Bernardynów klasztor im wymurował. Jest tu nagrobek ostatniego Opalińskiego Wojciecha wojewody sieradz. † 1785.
Kościół filialny S. Ducha w Grodzisku drewn. [illegible] fund. 1426 wraz z szpitalem przez Pawła Drzewickiego mieszczanina, odbudow. 1663.

7. Kamieniec w. k. p. S. Wawrzyńca, istn. przed r. 1510, odbudow. z drzewa r. 1685; r. 1815 podmurowany.

8. Kembłowo (Kiebel) miasteczko k. p. S. Bartłomieja istniał przed r. 1463, drewn. odbudow. 1624; wymurow. 1823. – Wieś: Mały Piaseк (Klein Nelke), Solec (Silz).
Kaplica publ. S. Wawrzyńca [illegible] w Kembłowie na przedmieściu wystawiona od mieszczan, drewn.

9. Konojad w. niegdyś Kapituły Katedr. poznań. k. p. S. Jędrzeja Ap. istn. 1446, drewn. odbudow. 1700; po spaleniu r. 1835, wymurowany r. 1854. – Wsie: Łagiewniki, Sepno

10. Kopanica (Koppnitz) miasteczko, k. p. Wniebowzięcia P. Maryi fund. 1408 Władysław Jagiełło, drewn. odrestaurowany r. 1679. – Wsie: Uście (Tepperbuden), Kargowo miasteczko (Unruhstadt).

11. Łęki wielkie w. k. p. S. Katarzyny istn. już r. 1298, odbudował r. 1504 Jan Gniński dziedzic, po spaleniu r. 1768, wystawił r. 1776 dziedzic Maxymilian Mielżyński Jekretarz Kor. – Wieś: Goździenkowa, Wolkowo.

12. Michorzewo w. k. p. WWSS. drewn. odrestaur. 1770; r. 1793 wymurowany przez Anastazyą z Skórzewskich Szczaniecką starościnę sroduką.

13. Obra w. K. p. S. Jakuba Apost. fund. 1231 Sędziwój Kantor Kated. gnezn. i założył przy nim Klasztor Cystersów sprowadzonych z Lekna, którym nadał swe wsie: Obra, Górka, Krutla, Gromadzino, Godlewo, Jazieniec, Kiałkowo, Kiełpin; z końcem XVI w. Jan Watta Bylędzki opat oberski na miejsce drewnianego wymurował kościół, a r. 1618 Andrzej Chlewski Opat dee wystawił z muru klasztor. Po zniszczeniu przez Szwedów dzisiejszy obszerny kościół r. 1722 wymurował Remigiusz Wilhelm Bystram opat oberski; w XIX wieku przeniesiono tu probostwo po zaprzedaniu dawnego parafialnego Kościoła. (Kaplica S. Walentego z cudownym obrazem tegoż świętego) (Kaplica S. Walentego z cudownym obrazem tegoż świętego) z cudownym obrazem P. Marji. Cud. obr. Obra str. 329–348 czyli Bratt. Opalenica do Dr. bin.

14. Opalenica miasteczko, K. p. S. Macieja Apost. murow. z cegły odbudował r. 1401 dziedzic Tycze Bart, na nowo wymurował r. 1620 Jan Opaliński wojewoda poznań. – Była tu dawniej 1641 kaplica w zamku.

15. Parzęczewo w. K. p. S. Michała, istn. 1495, drewn. po spaleniu odbudowany r. 1696 i 1774

16. Prochy w. K. p. S. Krzyża i Św. Mikołaja. fund. 1380 Stanisław i Maciej bracia Samburscy dziedzice, drewn.

17. Ptaszkowo w. K. p. S. Piotra w Kowalach, istn. 1298, drewn.

Kościół S. Franciszka we wsi Woźniki z Klasztorem Reformatów (zwany In Deserto S. Franciszki albo Alvernia miraculosa) fund. 1660 Maciej Mielżyński Kasztelan wschowski z żoną Katarzyną z Myscielskich; a Kościół i Klasztor z drzewa wystawił dziedzic Kazimierz Łodzia Rogaliński r. 1660, wymurowany po r. 1706 przez Mielżyńskich. Z cudownym obrazem S. Franciszka. i drugim N. P. Cudown. obr. sukkurs. sukkurs.

18. Rakonicewice (Rakwitz) (w. dawniej miasteczko) K. p. S. Marcina Rocha, istniał już w XV w.; w XVI w. zajęli go Lutrzy, drewniany; r. 1800 wymurowany z cegły. Marji

19. Ruchocice w. K. p. S. Urszuli, istn. już w XV w., odbudowany r. 1731 z drzewa przez dziedzica Kazimierza Kierskiego Kasztelana Kamienieck.

20. Siedlec (czyli Silec) w. K. p. S. Michała, fund. 1383 Teodor opat Cystersów w Obrze, drewn., wymurował r. 1740 Józef Garczyński opat paradyski.

Kościół filialny we wsi Suchorza, S. Trojcy, fund. 1543 dziedzice Bartłomiej i Stanisław Ossowscy, drewn. z początku parafialny, odr. 1663 został filią. Odbudował z drzewa r. 1720 Bernard Majowski proboszcz siedlecki cysters.

21. Wielichowo miasteczko, K. p. Wszystkich Świętych, istniał już w XV w. drewniany, wymurował z cegły r. 1381 Władysław Theruss Walknowski sufragan poznański. Dziedzictwo biskupów poznań.

Kościołek (Kaplica) S. Marii narodzenia na przedmieściu Wielichowo, drewn. wystawiony w XVII wieku, z altarią, konsekrowany r. 1639.

Obraz cud. z obrazem cudownym N. Z. Marii.

Kaplica S. Walentego w miasteczku Wielichowo, drewn. istn. 1825.

Obraz cud. z obrazem cudownym S. Walentego.

Kaplica we wsi Ziemin, niegdyś parafia, r. 1785 przyłączona do Wielichowa.

22. Wołsztyn miasteczko (Wollstein), Kościół paraf. i prepozytura Wniebowzięcia N. Maryi, S. Piotra i S. Andrzeja, istniał w XV w. drewniany, wymurował z cegły 1739 dziedzic Rafał Gajewski.

Kaplica S. Ducha w Wołsztynie, drewn. istniała w XVI w. odbudowana z drzewa r. 1663 przez Jana Kłopotę mieszczanina

Kaplica Siostr Miłosierdzia w Wołsztynie fund. 1849.

Kaplica S. Katarzyny we wsi Komorowo, niegdyś kościół paraf. istniał już r. 1461 drewn. do połowy murow.

Kościół filialny S. Mikołaja we wsi Kiatek, drewn. istn. 1641 i 1760 jako parafia osobna.

23. Zielęcin w. K. p. istniał w XV w., w XVI w. w posiadaniu Luteranow, odebrany 1640 i drewniany.

VI. Dekanat Krobski (Jutrosiński)

(w pow. Krobskim)

1. Dubin miasteczko (także Dupin) K. p. S. Mikołaja, fund. 1445 Katarzyna Zginalska dziedziczka, odbudowała z drewna r. 1600 Katarzyna Jastrzębska
Kaplica publ. Przemienienia Pańskiego w miasteczku Dubinie, drewn. zbudował 1787 Franciszek Stawski proboszcz.

2. Golejewko w. K. p. WWSS. istn. 1448, drewn. odbudował r. 1510 Wojciech Choiński wojski poznań., restaur. 1689 Stanisław Choiński dziedzic. jest tu nagrobek kamienny Wojciecha Choińskiego +1555. – Wieś: Chojno, Widawy.

3. Jutrosin miasteczko, K. p. Wniebowzięcia P. Marji i S. Katarzyny, istn. 1440 drewn.; w XVII w. wymurowany, zgorzał około 1815
Kaplica publiczna S. Krzyża w Jutrosinie na przedmieściu odbudowana r. 1667 drewn.

4. Kotaszkowice w. gniazdo Kotaszkowskich, K. p. Narodzenia P. Marji, istniał już 1510, drewniany. Jest tu obraz cudowny Bogarodzicy. Obraz cudow.

5. Konary w. gniazdo Konarskich, K. p. S. Michała istn. 1445 drewn. R. 1525 Jan Konarski biskr. krak. wymurował, r. 1661 pogorzał, r. 1782 odrestaurowany.

6. Wiejska Górka (Goerchen) miasteczko, K. p. S. Mikołaja, murow. R. 1533 Łukasz Górka dziedzic fundował przy nim Kollegium Nauczycieli co potwierdził Jan Latalski biskr. pozn. i probostwo w Przepysznie zamienił, odbudow. 1659. – Wieś: Goruszki. – W Wiejskiej Górce szpital (inny który dawniej był Kościołek S. Ducha)
Kościół poreformacki S. Krzyża w przysiółku Goruszki, fund. 1622

Adam Przyjemski Kasztel. gnieźn. osadziwszy przy nim klasztor Reformatów, uprzym. 1830. Arcybiskup Leon Przyłuski nanowo tu Reformatów osadził, a dotował ich August Książe Sułkowski.

7. Ziepart w. K.p. S. Piotra i Pawła eryg. 1240 Paweł Grzymała bisk. pozn., wymurowali w XVI w. gotycki Rosnowscy dziedzice, odrestaur. 1660 Stanisław Lipski dziedzic.

8. Łakosław w. K.p. S. Walentego, istn. 1510; ~~m~~ Maciej Zakrzewski dziedzic około r. 1600 wystawił drewn., konsekrowany 1644. Jest tu cudowny obraz S. Walentego.

Obraz cudow.

9. Pempowo w. K.p. S. Jadwigi, eryg. 1466, drewn., r. 1628 Andrzej Konarzewski dziedzic wymurował; r. 1830 Józef hr. Mycielski dziedzic odrestaurował i wieżę dobudował. W wielkim ołtarzu obraz cudowny Wniebowzięcia P. Maryi r. 1622 przez Baltazara Strobel malowany kosztem Andrzeja Konarzewskiego. W ołtarzu S. Krzyża cudowny Krucyfix. Są tu nagrobki Konarzewskich: Melchiora +1651 i Andrzeja +1657. – Wś: Gembice.

Obraz cudow.
Krucyfix cudow.

10. Skoraszewice w. K.p. S. Katarzyny, drewn. spalony r. 1597, odbudował r. 1639 z drzewa Melchior Konarzewski. W wielkim ołtarzu obraz Trzech Króli piękny malowany w Rzymie sprawiony przez Adama Konarzewskiego dziedzica.

11. Stupia w. ~~Kap~~ należąca do Kustodyi metrop. gnieźn. kośc. parafj. odbudował z drzewa Tomasz Ujejski kustosz gnieźn.; r. 1848 wymurowany.

12. Smolice w. gniazdo Smolickich K. p. S. Wojciecha fund. 1446; w XVI w. w ręku heretyków; r. 1736 odbudował z drzewa Roman Rogaliński dziedzic. W wielkim ołtarzu cudowny obraz N. P. Maryi. Na cmentarzu nagrobek Magdaleny z Gembartów żony Umińskiego jenerała w emigracyi.

Obraz cudow.

13. Sobiałkowo w. K.p. S. Jakuba istniał przed r. 1445, drewn. Jan Latalski biśk. pozn. za pozwoleniem Łukasza Górki wojew. pozn. wcielił probostwo do Kollegium Marsyonarzy w Miejskiej Górce.

14. Szkaradowo w. K.p. S. Marcina istn. w XV w., r. 1798 wymurował Jan Nepom. Mycielski; r. 1810 kosztem Franciszka Garczyńskiego, wymurowany nowy kościół w kształcie rotundy.

VII. Dekanat Kempiński.

(należał do Biskupstwa Wrocławskiego, od r. 1821 wcielony do dyecezyi Poznańskiej)

(w pow. Ostrzeszowskim)

1. Baranów miasteczko, K.p. S. Wawrzyńca i S. Andrzeja, drewn. istniał 1433, nadrzeką Janicą
po pogorzeli odbudował z drzewa 1631 Andrzej Moś proboszcz; po powtórnej pogorzeli, r. 1732 odbudowała z drzewa Zofia Stoińska (podstolina Łukowska) dziedziczka, r. 1869 dobudowano kaplicę S. Wojciecha. Wsie: Grembanin, Mroczeń, Trzcianka. Bractwo Różańcowe. Szpital.
Kaplica publ. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi we wsi Grembanin, istn. 1433 odbudow. 1645 z drzewa; r. 1712 dobudowano chór mniejszy. Jest tu cudowna figura N. P. Maryi. Obraz cudow.

2. Donaborów w. K.p. S. Marcina eryg. 1400 Wacław biskup wrocław., z drzewa starodawny.

3. Doruchów w. K.p. Wniebowzięcia P. Maryi, fund. 1403 Mikołaj Wierzbięta Langenfred (von Mruk) dziedzic; r. 1764 odbudow. z drzewa, spalił się r. 1869. [illegible] 2 Altarie. — Wsie: Bobrowniki, Godziszowy (tu się urodził r. 1768 Teofil Wolicki aryb.)
Kaplica publ. S. Barbary we wsi Bobrowniki, odbudow. 1931 z drzewa Hipolit Szelążą dziedzic.

4. Kempno (Kempen) miasteczko, K.p. S. Marcina murowe, założone 1661 fund. 1684 Marcin Olszewski dziedzic, z drzewa. Altaria. odbudował 1686 Rafał z Osin Wężyk

5. Wójtjomice w. K.p. WNMP. istniał w XVI w. drewn.; po spaleniu r. 1851 wymurowali parafianie. — Wsie: Kierzno, Hruby, Ostrowiec.

6. Kościół filialny S. Mikołaja we wsi Kierzno; w XVI. zbór heretyków; drewn. restaur. 1871.

6. Olszowa w. K.p. S. Jadwigi, drewn. erygował na nowo r. 1659 Jan Szyszkowski dziedzic, r. 1749 odbudow. z drzewa. — Wsie Dobrzyszcz, Mirków, Podzamcze, Swiba.

Kaplica publ. S. Rocha we wsi Podzamcze (Wilhelmsbrück) drewn. fundował dziedzic wsi Wieruszów, pierwotnie należała do parafii miasteczka Wieruszów (w Król. Polsk.). Po zajęciu W. Xięstwa Pozn. wsie Podzamcze, Mirkowo, Jeklinow, Kuźnica Skakawska, od parafii Wieruszowskiej oderwano i do Błaszowy przyłączono. – W wielkim ołtarzu
Obraz cudow. cudowny obraz S. Rocha
Kaplica publ. S. Katarzyny we wsi Swiba należącej niegdyś do Klasztoru Paulinów w Wieruszowie, zbudow. w XVIII w. Paulini z drzewa.

7. Opatów w. K. p. S. Floriana, drewn. istniał już w XV. w. [z Obrazem cudownym Matki Boskiej
– Wsie: Biadaszki, Podbolestawiec (przedmieście miasteczka Bolestawiec leżącego w Królestwie Polskiem). – W Opatowie urodził się Adam Opatovius teolog, prof. Uniw. Krak. † 1643.

8. Siemianice w. K. p. S. Idziego fund. 1553 Jan Wieluń dziedzic, w XV w. w ręku dyssydentów, odebrał naporot r. 1621 Joachim hr. Tarnowski wojew. pozn. star. wieluński, drewn.; r. 1857 Piotr hr. Szembek dziedzic wymurował nowy kościół
– wsie: Rakow
Kaplica publ. P. Maryi we wsi Rakow fundow. 1864 Alexander hr. Szembek murow.

9. Stupica w. K. p. WWSS. odbudow. 1624 z drzewa; r. 1869 wymurow. Alexander hr. Szembek z żoną Felicyą z Niemojewskich. (Strenze)

10. Trzcinica w. Trzcińskich, K. p. S. Stanisława, drewn. r. 1801 odrestaurował Piotr Trzciński miecznik wieluń. dziedzic; r. 1804 Angela z Jastrzębskich Trzcińska dziedziczka wymurow. nowy. Szpital fund. w XVII w. Bractwo S. Krzyża.
– Wsie: Laski, Pomiany.
Kościół filialny Wniebowzięcia P. Maryi we wsi Laski drewn. Fund. 1627 Laskowski dziedzic (dawniej należał do parafii w Opatowie)

11. Wyszanów w. K. p. S. Michała drewn. dotowali r. 1422 Piotr, Jan i Michał Kosmidrowie bracia dziedzice, odbudow. 1480 z drzewa, po pożarze r. 1702, odbudow. 1715 z drzewa; r. 1841 wymurow. nowy. – Wieś: Jastrząb, Jutrków, Morawin, Oświęcim.

VIII. Dekanat Kościański.

(w powiat. Kościan. i Szrem.)
(alt. Białtch)

1. Białcz (w. K. p. WWJJ. istn. 1508 (i wtedy przytoczono tu kościół parafialny we wsi Chrzan dziś nieistniejący) drewn.; r. 1696 dziedzic Franciszek z Błociszewa Gajewski na miejsce drewn. wymurował nowy, a r. 1872 Marcelli hr. Zołtowski dostawił kaplicę. Jest tu cudowny obraz N. Marji. Obraz cudow.
2. Błociszewo w. K. p. S. Michała fund. 1408 bracia Jan i Mikołaj Błociszewscy, drewn.
3. Chorynia w. K. p. S. Katarzyny, drewn. odbudował 1697 Jakób Słowicki z żoną Zofią de Rosen, po spaleniu 1850 wymurował nowy Józef Tarczewski dziedzic.
4. Czacz w. Czackich, K. p. S. Michała, fund. przed r. 1448, Anna z Czackich Gajewska r. 1629 na nowo dotowała, na miejsce drewnianego, r. 1668 wymurował nowy Wojciech z Błociszewa Gajewski Kasztel. rogoźnień.
5. Czempiń, miasteczko dziedzictwo Górków K. p. S. Michała fund. 1470 murow. i jako filia do parafji w Borówku wcielony, po pożarze r. 1697, odbudowali Szołdrscy dziedzice murow. Jest tu cudowny obraz N. Maryi dobrej rady. Obraz cudow. Bractwa: Aniołów Stróżów zapr. 1637 i Różańcowe zapr. 1641. – Wieś Borowo, Borówko stare, Tarnowo.
6. Czuchowo w. K. p. S. Katarzyny, istn. 1443 drewn., r. 1751 wymurował Adam z Konar Kotarzkowski podkomorzy kaliski, dziedzic. Jest tu cudowna statua S. Apolonii w jej ołtarzu. – Wieś: Jarogniewice. Obraz cudow.

7. Gołębin w. K. p. Wniebowzięcia N. Maryi, istn. 1510 drewn. odbudow. drewn. r. 1660.

8. Gryżyna w. K. p. S. Barbary, istn. 1510 drewn., w XVII w. wymurow. w stylu gotyckim. Jest tu nagrobek Anny Brzezickiej (matki Jakuba sufragana pozn.) + 1552.

9. Złowieć (Nitzke) w. K. p. S. Andrzeja istn. 1510 drewn. odbudow. z drzewa r. 1660, wymurow. r. 1839. – Wieś: Grzybno.

10. Kościan (Kosten) miasto jedno z najstarszych w Wielkiej Polsce, K. p. Wniebowzięcia N. Maryi, erzg. w XIII w., wymurow. w XIV w. a w XVI w. z cegły. Przy nim r. 1545 Paweł Wolski biskup pozn. erygował Kollegium z mansyonarzy. R. 1603 miał 6 Kapłanów, 11 ołtarzy. Są tu 3 obrazy cudowne: Opieki N. P. Maryi, S. Józefa i Św. Walentego. Są też nagrobki: Macieja Opalińskiego + 1558, Jana Orzelskiego starosty Kościan z r. 1595. – Wsie: Kokorzyn, Ponin, Sierakowo.

Obraz cudow.

Kościół sukkurs. S. Ducha szpitalny (w Kościanie) fund. 1385, wymurow. 1620.

Kaplica publ. S. Krzyża w Kościanie, erzg. 1412 mieszczanie, w XVII w. wymurow.

Kościół sukkurs. podominikański S. Krzyża (w Kościanie) fund. 1410 mieszczanie i Jan z Opatowic biskup chełmski, dominikan z Klasztorem; po supressyi oddany niemieckim katolikom. Jest tu cudowny Krucyfix o którym Nowowiejski (w Phoenix) wspomina.

Krucyfix cud.

Kaplica publ. pobernardyńska N. Maryi Anielskiej, ~~przy~~ w Kościanie fund. 1456 mieszczanie dla Bernardynów którym Klasztor zbudowali, po supressyi r. 1830 przerobiony na więzienie.

Kościół filialny S. Mikołaja we wsi Bonikowo, drewn. niegdyś parafi., od r. 1661 oddany Mansyonarzom w Kościanie.

11. Oborzyska w. K. p. S. Mikołaja, istn. 1510 drewn.; w XVII w. odbudow. z cegieł w stylu gotyckim.

12. Rąbin w. Rąbińskich, Kośc. p. S. Piotra i Pawła, w XVII w. murow. ma 2 Kaplice i 1 altaryę fund. 1616.

13. Wilkowo polskie św. K. p. S. Jadwigi, istn. w XV w. drewn., w XVI w. w ręku heretyków do r. 1644; w XVI. murow. z cegły. – Wsie: Karsznice, Kotusz, Zegrowo.

14. Wonieść (Wojnitz) św. niegdyś Klasztoru lubińskiego, K. p. S. Wawrzyńca, istn. przed. 1448; zmurowany gotycki. Wsie: Chełkowo (Kelke) Wonieść (Gross-Wojnitz), Żydowo (Seide)
Kaplica murow. we wsi Przysieka niemiecka (Deutsch Presse) zmurow nad grobem Romana hr. Łotworowskiego, przez ojca Edwarda w XIX w.

15. Wyskoć w. K. p. S. Jędrzeja fund. 1283 Jan z Wyskoci bisk. pozn., wymurow 1843. – Wsie: Lubus, Racat, Spytkówki, Turwia.
Kaplica publ. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi i S. Zofii we wsi Turwia fund. 1846 Dezydery Chłapowski, murow. w stylu nowogotyckim.

IX. Dekanat Kostrzyński

(w pow. Środzk. Gniezn. Wrzesn. i Poznań.)

1. Czerlejno w. niegdyś Kapituły gniezn. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi istn. przed r. 1510, odbudow. z drzewa r. 1743. – Wieś: Węgierskie.

2. Gieć w. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, Kościół jeden z najstarszych z XI w. murow., restaur. 1813. Wieś tę Książęta Wielkopolscy nadali Archidyakonowi Poznańskiemu. – Wsie: Poświętne, Rusiborek.

3. Grodziszczko w. K. p. S. Jana Chrzcic. istn. przed r. 1510, Kościół drewn. odbudow. r. 1767. – W wielkim ołtarzu cudowny obraz P. Maryi. – Wsie: Chłapowo, Biskupice. Obraz cudow.

4. Gułtowy w. K. p. S. Kazmierza, istn. 1510, r. 1737 wybudow. nowy z drzewa.

5. Iwno w. familii Iwińskich K. p. P. Maryi Karmelitańskiej istn. 1510 drewn. r. 1780 dziedzic Onufry Krzycki Kasztelan nakiel. wymurował nowy. nagrobek kamienny Jana Iwińskiego podkomorz. kaliskt. † 1549.

Obraz cudow.

W Kaplicy cudowny obraz Przemienienia Pańskiego.

6. Kleszczewo w. K. p. WWJJ. istn. 1439 drewn. był filią do Czerlejna, odbudow. z drzewa w XVIII w.

7. Kostrzyn miasteczko należące do klasztoru gnieźnieńskiego Klaryssek, darowane przez Jolantę żonę Bolesława pobożnego w XIII w. K. p. S. Piotra i Pawła na miejsce drewn. wymurow. w XVI w. gotycki.

8. Niekla niegdyś miasteczko, dziś wieś, Kościół paraf. istn. w XV w. drewn. r. 1749 Franciszek Odrowąż Wilkoński Kasztel. Krzywiń. wystawił nowy z drzewa.

9. Opatówko w. niegdyś Kapituły gnieźn. K. p. S. Katarzyny istn. 1510, odbudow. r. 1954 z drzewa. – Wieś: Żerniki.

10. Siedlec w. K. p. S. Mikołaja istn. 1510 drewn., r. 1820 Antoni Krzycki Kasztel. Krzywiń. dziedzic wymurował nowy. W XV wieku własność Gorkow. – Wieś: Brzezie (Briesen).

11. Siekierki w. niegdyś Siekierzyckich K. p. S. Jadwigi, odbudow. 1762 z [illegible] drzewa Jezuici Kollegium poznań. do których ta wieś należała.

12. Swarzędz miasteczko dawniej wieś, K. p. S. Marcina istn. w XV w. drewn.; w XVII w. wymurowano gotycki; 2 altarią.

13. Targowa Górka w. gniazdo Góreckich, K. p. S. Michała istn. w XVI w. drewn.; odbudow. z drzewa 1630 i 1739; nowy wymurowany r. 1840. – Wieś: Radawki.

14. Uzarzewo w. K. p. S. Michała, istniał r. 1510 drewn., r. 1749 Feliksyan Nieprzuszewski dziedzic wystawił nowy z muru pruskiego. – Wsie: Bugaj, Święcinek.

X. Dekanat Kościański.

(w powiat. Odolanowsk. Pleszewsk. Krotoszyńsk.)

1. Bnin w. niegdyś miasteczko, K. p. S. Mikołaja, istn. 1451; wymurow. gotycki r. 1684 Anna z Łukowy Rozdrażewska dziedziczka, której tu nagrobek kamienny. – Wieś: Rauborowo.

2. Borzęcicki (Radenz) w. niegdyś Gorkow, K. p. S. Marcina był pierwotnie filią do Mokronosu murow. W XVI w. Krzysztof Myszelski zamienił w zbór heretycki, który r. 1600 oddano Katolikom. R. 1649 Seweryn Bielicki cześnik inowłodzki wymurował nowy gotycki.

3. Dobrzyca, miasteczko niegdyś Dobrzyckich, k.p. S. Teklі ist. przed 1510, drewn. odbudowany 1838.

4. Jarków zaleśny w. k.p. S. Wojciecha, istniał już w XV w., istn. przed 1510 drewn. odbudowany 1715. – Wsie: Jarków (Sophienhöhe), Zaśnepole (Carlstein), Warszta (Wilhelminenruh), Złoty Kokot.

5. Kozmin, miasteczko, Kośc. par. S. Wawrzyńca r. 9932 świątyni pogańskiej przerobiony, jak głosi napis na ścianie, r. 1462 Zbinisza z Rogowa Kasztel. sandomir. dziedzic wymurował z cegły i przy nim Kollegium Manzyonarzy fundował; r. 1630 Andrzej Przyjemski chorąży kaliski wybudował na nowo z cegły. Ołtarz wielki piękny gotycki (zupełnie podobny do ołtarza w Kościele N. Maryi w Krakowie. Pod Kościołem spoczywa w grobach ciało całe Alexandra Przyjemskiego chorążego Kaliszk. Tu się urodził Benedykt z Kozmina Dr. Teol. Prof. Akad. Krak. Który tu około r. 1550 fundował ołtarz S. Krzyżyna; także Jan Zienkiewicz uczony prałat gniezn. w XIX w. – Wsie: Orla, Dziepole.

Kościół rukkurs. poreformacki S. Stanisława w Kozminie, fundowany w XV w. pierwotnie z drzewa, Kościół wymurował z Klasztorem dla Reformatów r. 1640–1649 Paweł Gagiewski Proboszcz Kozmiński i dziedzic Borzęcic, odreftaurowany r. 1712. Po supprefsyi Klasztor zamieniono w Koszary.

Kaplica publ. S. Trójcy na przedmieściu miasta Kozmina fund. w XVII w. mieszczanie.

Szpital w Kozminie (przy którym był dawniej kościołek S. Ducha któremu Benedykt z Kozmina S. Th. Dr. Archidyakon Sandom. 1563 r. 1000 złp. zapisał)

6. Lutogniewo w. k.p. S. Trójcy fund. r. 1401 Pasko z Gogolewa podchorąży Kaliski, dziedzic, w XVI w. zamieniony w zbór luterski, r. 1589 Jakób Zalewski dziedzic oddał Katolikom, drewn., r. 1832 wymurow. Jest tu cudowny obraz. – Wsie: Dzierżanowo, Trafary. Obraz cudow.

7. Mokronos w. niegdyś Mokronowskich, k.p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1470, drewn. odbudow. r. 1660 z drzewa, spalił się r. 1864, 2 Altarie. — Wieś: Serafinów.

Kaplica publ. S. Rozalii we wsi Serafinów, drewn. wybudow. r. 1707.

8. Odolanow (Adelnau) miasteczko starościńskie, k.p. S. Marcina fund. r. 1400 Władysław Jagiełło Król. drewn., r. 1794 Eleonora z Cetnerow Księżna Sułkowska starościna odolanowsk. wymurowała nowy. Jest tu obraz cudowny P. Maryi dobrej rady (Pocieszenia). — Wsie: Baby, Biadaszki, Bogdaj, Granowiec, Krzyżine.

Obraz cudow.

Kaplica publ. S. Barbary w Odolanowie na przedmieściu Górka, drewn. fund. 1622 Gryzelda z Sobieszyna Rozdrażewska Kasztel. Kaliszk. dziedziczka, odbudował r. 1784 Gomulińki proboszcz, z muru pruskiego. Jest tu cudowny obraz S. Barbary.

Obraz cudow.

9. Ostrowo, miasteczko, k.p. Wniebowzięcia P. Maryi, S. Stanisława i S. Andrzeja, pierwotnie Filia do Wysocka, odr. 1434 proboszczostwo i Kościół paraf. drewn. zbudował 1434 Jerzy z Ostrowa dziedzic, odbud. w XVII w.; r. 1782 dziedzic Michał Hieronim Książe Radziwiłł Kaszt. wileń. dziedzic wystawił nowy z drzewa pod tyt. S. Stanisława. Wieś: Wenecya.

Kapl. publ. Zwiastowania P. Maryi w Ostrowie z Klasztorem Sióstr Miłosierdzia nowozałożonym.

10. Pogorzela miasteczko K. p. S. Michała wybudował z cegły r. 1341 Predisław Pogorzelski biskup wrocław., w XVI w. Pogorzelscy zamienili w zbór rozno wierców. R. 1788 dziedzic Roch Rola Zbijewski Kaszt. Kaliszk. wymurował nowy (2 altarie) Wieś: Tarzanowo (Buchwald)

11. Pogrzybow w. niegdyś Karnkowskich, k.p. S. Katarzyny istn. 1508, drewn., wymurował nowy r. 1801 Sylwester Karnkowski Towarzysz pułku, dziedzic. — Wieś Jelitów, Przybysławice, Radłów.

12. Raszków miasteczko, k.p. Znalezienia Krzyża Ś. i Nepo-
kalanego Poczęcia P. Maryi istn. przed r. 1488, odbudow.
2 drewa r. 1653. — Wieś: Drogosław.
13. Rozdrażewo w., gniazdo Rozdrażewskich, k.p. Ś. Jana
Chrzciciela, wymurowany gotycki r. 1640 z legatu Hieronima
Rozdrażewskiego bisk. kujaw. przez braci Jana starostę
dolanow. i Jakuba ~~xxxx~~ Rozdrażewskich. — Wsie: Przemło-
no, Zgórny Kokot.
14. Starogród w. k.p. Oczyszczenia P. Maryi istn. przed r. 1510
drewn., odbudow. w XVII w. z drewa.
15. Walków w. k.p. Narodzenia P. Maryi, Ś. Stanisława
i Ś. Wojciecha istn. przed r. 1518 drewn; wymurow. w XIX w.
— Wieś: Borzęcice + Stara Obra.
16. Wielowieś w. gniazdo Wielowiejskich k.p. WWŚŚ. istn.
już r. 1485 dotowana przez Unisława z Wielowsi, drewn.
odbudow. 1653 z drzewa. — Wieś: Unisław.
17. Wysocko w. k.p. Podwyższenia Krzyża, istn. 1298
fundowali Wysoccy, dawny murowany gotycki; restaur.
r. 1680. Jest tu cudowny obraz Ś. Walentego. — Wsie:
Larczew, Smardow.

XI. Dekanat Krobski.

(w pow. Krobsk. i Wschowsk.)

(Baersdorf)
1. Golaszyn w. k.p. Ś. Michała, istn. przed 1510, w XVI w. dziedzice
Bojanowscy oddaliqo Luteranom, odebrany r. 1661, murow. gotycki.
— Wsie: Długa Golina (Lang Guhle), Bojanowo miasteczko,
2. Krobia (Kroeben) miasteczko, od r. 1232 biskupów poz-
nań. k.p. Ś. Mikołaja drewn. wymurow. z cegły r. 1459 Andrzej z Brina
bisk. pozn., odbudowany 1757. — Wsie: Chwałkow, Posadowo, Po-
tarzyce, Budliszki, Sulkowice, Włostowo.
Kaplica publ. Ś. Ducha w Krobi, eryg. 1440 Andrzej z Brina bisk.
pozn. restaur. 1570, ~~xx~~ 1605 i 1802.

Kaplica publ. S. Ducha w Krobi, drewn., niegdyś szpi-
talna, r. 1438 Stanisław Ciołek bisk. po-
dotował ją i przy niej Preposytusz ustanowił, r. 1745 Andrz.
Chwałkowski proboszcz wystawił z muru pruskiego.
Kościół filialny S. Trojcy we wsi Chwałkowo. Fund. 161[illegible]
Wacław Włostowski Kasztel. Krzywiński. niegdyś parafia,
r. 1861 wymurowany.

3. Łaszczyn w. K. p. S. Marcina, istn. 1441 drewn.; r. 1652 Katarzy-
na z Krzyżanowa Łakrzewska dziedziczka wymurowała nowy,
spalony r. 1868. — Wieś: Konarzewo.

4. Oporowo w. gniazdo Oporowskich, K. p. Niepokalanego Po-
częcia P. Maryi i S. Stanisława drewn. istn. 1445; w XVI w. dziedzice
Koszutscy oddali Katolikom; odbudował z muru pruskiego
r. 1640 Stanisław z Bnina Smigielski dziedzic; odrestaur.
r. 1830 Wojciech Dzierzykraj Morawski dziedzic proboszcz kanon. ptosk. Jest tu
Obraz cudow. cudowny obraz Niepokalanego Poczęcia P. Maryi. 2 altarie.
Wieś: Drobnin.
Kaplica publ. S. Stanisława, w Oporowie na cmentarzu
fund. 1840 Maciej Bryja włościanin, murow.

5. Pawłowice w. K. p. S. Mikołaja, fund 1410 Jan Czyrniński
czyli z Wierzbna Rydzyński dziedzic, drewn. wymurowała r. 1801
Eleonora z Mycielskich Mielżyńska dziedziczka. Kościół ten
zniesiono r. 1835.
Kościół publ. P. Maryi Śnieżnej w Pawłowicach wymurow.
z cegieł z wieżą r. 1597 Dorota z Wierzbna Pawłowska; restaur.
1741 Maxymilian Mielżyński sekr. koron. a Andrzej Mielży-
ński r. 1772 odnowił i Kaplicę Serca Jezusowego dobudował. Stu-
żył on wtedy za Kaplicę dworską. R. 1835 przeniesiono tu pro-
boszczostwo za zezwoleniem Leona hr. Mielżyńskiego dziedzica.

6. Łoniec (Lunitz) miasteczko, K. p. Narodzenia P. Maryi, dotował
r. 1309 Dersko dziedzic; w XVI w. Maciej Chełmski oddał go różnowiercom,
odebrany 1598, murow. w XVI w. były tu 4 altarie. Szpital (dawniej
przy Kościółku S. Ducha i S. Trójcy dziś nie istniejącym). — Wieś: Czarkowo,
Drzewce (Dribitz), Golinka (Alt Gühle), Gościejewice (Gutswitz), Janiszewo

(Jaenisch), Lubonia, Rokossowo (Roksen), Sarbinowo.

Kaplica publ. we wsi Rokossowo.

Kaplica publ. we wsi Lubonia.

7. Rawicz miasteczko założone r. 1632 przez Wojciecha Przyjemskiego dziedzica kaszt. gnieźn. na gruncie wsi Rawicz. Kościół paraf. drewn. zniszczał w XVIII w. a parafią przyłączono jako filią do kościoła farnego w Łaszczynie. R. 1856 przywrócone probostwo lecz nabożeństwo odbywa się w kościele poreformackim.
Wsie: Mastowo (Massel), Polskie Dębno (Polnisch Dämme) Sierakowo.
Kościół poreformacki S. Antoniego z Padwy w Rawiczu fund. wraz z klasztorem Reformatów r. 1673 Jan z Bnina Opaliński z żoną Zofią z Przyjemskich pierwotnie z drzewa; odmurowała go r. 1732 dziedziczka Katarzyna z Opalińskich Sapieżyna. Po supressyi w r. 1819 klasztor zamieniono w kryminał z kaplicą, do której r. 1856 przeniesiono parafią.

8. Rydzyna (Reisen) miasteczko, Kś. p. S. Stanisława, drewn. pierwotnie należał do parafii we wsi Dębiec; r. 1410 Jan z Werbna Czyrmiński wybudował nowy Kościół z drzewa w którym ustanowiono parafią i Dębiec jako filią przyłączono. Syn jego Jan Czyrmiński czyli Rydzyński kasztel. międzyrzec. starosta wschow. wymurował nowy kościół z cegły. R. 1727 dziedzic August Książe Sułkowski osadził przy nim Piarów z Warszawy którzy tu mieli szkoły. Kościół obszerny wystawił z muru r. 1742 Józef Alexander Książe Sułkowski, po supressyi r. 1817 jest parafialny. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy przeniesiony tutaj ze zniesionej w r. 1802 kaplicy we wsi Kłoda. Obraz cudowny
Tu sprowadzone ciało S. Jukunda męczen. r. 1727 przez Augusta Książęcia Sułkowskiego z Rzymu sprowadzone. — Wsie Dębiec, Dębieckie Hluby (Dambitsch Abbau), Słońce (Steinitz), Tarnowa Łąka (Harlang)
Kościół filialny S. Katarzyny we wsi Dębiec (Dambitsch) zbud. drewn. na początku XIV wieku Jan Rydzyński czyli Czyrmiński kaszt. międzyrzec. star. wschowsk. Później wystawiony z muru pruskiego.

9. Sarnowa (Sarne) miasteczko k. par. pod tyt. S. Andrzeja i S. Doroty f. 1421 dziedzic Jerzy Dunin z żoną Małgorzatą, z drzewa. R. 1718 dziedziczka Joanna z Szołdrskich Zakrzewska na miej ce drewn. wymurowała nowy kościół paraf. S. Andrzeja. 2 ołt. ferie. Szpital.

10. Zakrzewo (Sakern) w. niegdyś Zakrzewskich Wysogórs kich czyli Wysogotów, k. p. S. Klemensa istn. 1510 drewn., od budował z drzewa r. 1643 Mikołaj Zakrzewski; r. 1728 Franci szek Wilkoński kasztel. krzywiń. wystawił na nowo z drzewa. Wieś: Kawcze (Kawicz).

11. Żytowiecko wieś, k. p. S. Stanisława, istn. 1446 drewn. odrestaur. w XVII w. Mikołaj Mycielski dziedzic; r. 1777 wymurował nowy Maxymilian Mielżyński sekret. Kor. dziedzic. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. 1 ołtarz. — Wsie: Bugdanki, Grodzisko.

Obraz cudown.

XII. Dekanat Leszneński.

(utworzony na nowo d. 8 Marca 1873 przez podzielenie na 2 części rozległego dekanatu Wschowskiego)

(w pow. Wschowsk. i Kościańsk.)

1. Bukowiec (Bukwitz) w. k. p. S. Marcina istn. 1510 drewn. odbudow z drzewa r. 1737 dziedzic Karol Opaliński starosta szrens wymurowany nowy r. 1825.

2. Długie stare (Alt Laube) w. niegdyś familii Dłuskich, k. p. S. Marcina ~~filial~~ istniał 1510 drewn., w XVI w rękach różnowier. cow do r. 1615; r. 1648 wymurowany z cegły. 1 ołtarz.

3. Dłużyna w. k. p. S. Jakuba Ap. pierwotnie filialny do Charbie lina drewn., po spaleniu r. 1630 Piotr Opaliński podkomorzy poznań. wybudował nowy z drzewa, do którego r. 1667 przeniesiono parafią. R. 1842 wymurowany nowy z legatu Waleriana Bielińskiego dzie dzica. — Wsie: Biskupice, Charbielin, Łoświętno (Schwenten), Sokołowo.

Obraz cudown.

Kaplica publ. Wniebowzięcia P. Maryi we wsi Charbielin, pierwotnie kościół paraf. w XV w.; na początku XVII w. wybudowała na nowo z drzewa Katarzyna z Kościelskich wdowa po Andrzeju Opalińskim, po spaleniu w r. 1630 odbudow z drzewa r. 1670 i 1774. R. 1849 wymurowano nowy. Jest tu dawny obraz cudowny Bogarodzicy.

4. Gołanice (Gollmitz) w. gniazdo Gołanieckich, k.p. S. Piotra i Pawła istniał już r. 1454 drewn., restaur. w XVII w. Leszczyńscy dziedzic; r. 1776 Stanisław Krzycki dziedzic wymurował nowy. — Wsie: Jezierzyce.
Kościół filialny S. Michała we wsi Jezierzyce niemieckie (Deutsch Jeseritz) r. 1510 był parafialny, od r. 1630 filialny, drewn. odbudowany r. 1870.

5. Krzycko małe (Klein Krentsch) w. k.p. N. Marzyi nieuej fund. familia Krzyckich, drewn. po spaleniu w r. 1603, dziedzic Stanisław Gosciewski wybudował nowy z drzewa r. 1640. — Wieś: Nowa wieś (Neugütel)

6. Leszno (Lissa) miasto od r. 1547, dawniej wieś, gniazdo Leszczyńskich, k.p. S. Mikołaja istniał przed r. 1505, w XVI był murowany i do r. 1654 w ręku akatolików, po spaleniu w r. 1703, odbudow. 1737. — Wsie: Grunowo (Grunau), Lasocice (Lasswitz)

7. Święciechowa (Schwetekau) miasteczko, niegdyś opatów benedyktyńskich lubińskich, k.p. S. Jakuba, fund. w XV w., konsekr. 1598, r. 1730 zaczął Damian Schmidt proboszcz budować nowy, który r. 1750 opat wykończył; r. 1780 po spaleniu odrestaurowany. W wielkim ołtarzu cudowny obraz N. Marzi Karmelitańskiej. 2 altarie. — Wsie: Ogrody (Garthe), Przybyszewo (Priebisch), Trzebinia (Trebin) Obraz cudow.

8. Wilkowo niemieckie (Deutsch Wilke) w. gniazdo Wilkowskich, k.p. S. Marcina istn. w XV w., od r. 1570 do 1636 w rękach akatolików, drewn., r. 1803 wymurowano nowy. Jest tu cudowny obraz Niepokalanego Poczęcia N. Marzi Obraz cudow.

9. Włoszakowice (Lissowitz) w. k.p. S. Trojcy fund. dziedzic Przebisław Gryzyński r. 1409 drewn.; r. 1660 wymurował obok drewnianego starego nowy kościół dziedzic Jan Karol Opaliński z legatu Mikołaja Tarnowskiego. — Wsie Domanice (Domnik), Kola (Kahle).

10. Zbarzewo (Bargen) w. niegdyś Kotwiczów rodziny, k.p. Narodzenia P. Maryi istn. 1448, wymurow. r. 1672. – Wieś: Niechłod.
Kościół filialny WWSS. we wsi Niechłod (Ziecheln) drewn. istn. przed r. 1448, w XVII przyłączono jako filią do Gołanic, a w XIX w. do Zbarzewa.

XIII. Dekanat Lwowecki.

(w powiat. Bukowsk. Czarnkow. Międzychod. Międzyrzecz. Szamotul.)

1. Bierzdrowo w. niegdyś Bierzdrowskich, k.p. S. Krzyża i S. Mikołaja istn. 1439 drewn., w XVII w. wymurowany gotycki, r. 1784 odrestaurowany. W wielkim ołtarzu jest cudowny Krucyfix cudown. P. Jezus na krzyżu rzeźbiony. Stawone odpusty. – Wsie: Brzino, Chojno, Dębowa góra (Eichberg), Gogolica (Jaglitz) Łucyanowo, Orle, Zdroje (Idrein), Wroblewo, Żelazko (Steinsprenger), Złowymost miasteczko
Kaplica publ. S. Krzyża w miasteczku Złowy most (Neubrück) założonym r. 1785 przez Łukasza Brzeskiego z tegoż poznań. starostę babimost. który r. 1785 tę Kaplicę z drzewa wystawił.
Kaplica publ. S. Stanisława we wsi Wroblewo, fundow. i wymurował r. 1855 Józef hr. Kwilecki dziedzic.
2. Brody w. niegdyś familii Brockich, k.p. S. Jędrzeja i Marcyi Magdaleny, drewn. po spaleniu odbudowany r. 1670. Wsie: Chraplewo, Mroszewo, Świerz, Łakostaw, Turowo.
3. Bytyń wieś, niegdyś miasteczko, kośc. par. P. Maryi, WWSS. i S. Mikołaja, istn. 1510, wymurow. gotyck. r. 1608 przez Konarzewskich dziedziców.
4. Chrzypsko wielkie w. gniazdo Chrzypskich, k.p. S. Wojciecha fund. 1645 drewn., r. 1600–1609 Wojciech i Stanisław Chrzypscy wymurowali nowy gotycki. – Wieś: Łężeczki (Klein Lenzetz).

5. Duszniki w. niegdyś Biskupów poznańskich, k.p. S. Marcina istn. 1442 drewn., w XVI wieku wymurowany, po spaleniu r. 1758, odrestaurowany. Altaria. Wsie: Lubiniec, Stawno.

6. Kamionna (Kaehme) miasteczko, niegdyś gniazdo Kamieńskich. k.p. Narodzenia P. Marji, drewn., r. 1499 Mikołaj Kamieński opat błędzewski wymurować nowy z cegły gotycki, odrestaur. w XVII w. Altaria. — Wsie: Kolno, Mnichy wielkie (Gross München), Truczenp.

7. Kwilcz w. gniazdo Kwileckich. k.p. S. Michała, istn. 1510, r. 1544 Jan Kwilecki dziedzic oddał a Katolikom, odebrany 1640, r. 1[illegible]82 Franciszek, Jan i Adam Kwilecy brama wymurowali nowy. Są tu nagrobki i groby Kwileckich. Altaria. — Wsie: Borek (Heidehen), Trzeszczak (Brandmühle).

8. Lewice w. niegdyś miasteczko, k.p. S. Mikołaja, istn. 1480 drewn. od XVI w. do r. 1621 w rękach dysydentów, r. 1639 Barbara z Schoeneichów Brezy dziedziczka wybudowała nowy z drzewa, r. 1842 Adalbert Hasza Radlitz wymurował w stylu nowogotyckim.

9. Lubosz w. k.p. Nawiedzenia P. Marji istn. w XIV w. drewn. r. 1677 wymurowano chór mniejszy z cegły, a chór większy z drzewa, r. 1818 Alexander hr. Bnińscy cały kościół na nowo wymurował. — Wieś: Chudopsone (Dürrhund).

10. Lutom w. k.p. S. Jędrzeja, istn. w XVII w. drewn., r. 1853 dziedziczka hr. z Kołowratów Brühlowa żona ministra saskiego, wymurowała nowy, po spaleniu w r. 1862 odrestaurowany r. 1866. W wielkim ołtarzu obraz cudowny P. Marji. — Obraz cudow.
Wsie: Grobia, Łęzce
Kościół filialny S. Katarzyny we wsi Łęzce, niegdyś paraf. drewn. odbudował r. 1603 Jakób Liebecki dziedzic, sprofanowany r. 1835.

11. Lwówek (Neustadt) miasteczko, k.p. Wniebowzięcia P. Marji S. Jana Chrzc. i S. Jana Ewang. istn. przed r. 1446, drewn., r. 1600 Jerzy Ostroróg dziedzic założył przy nim Kollegium Marsyonarzy.

Po spaleniu, wymurowano 1657 nowy, następnie pogorzał r. 1696, 1783 i 1813. Jest tu nagrobek bp. z Werbna Pawłowskiego sufragana pozn. proboszcza lwowsk. Bractwo S. Trójcy zaprowadzone r. 1446. — Wsie: Grudna, Grudzionka (Schleife), Komorowo, Komorowskie Olędry, Sępolno, Tarnowiec, Wielkie Lipie (Gross Leipe), Władysławowo (Neufeld)

Kościół filialny S. Krzyża w Lwówku za miastem na cmentarzu, drew. po spaleniu r. 1744 wymurowany później.

12. Złotniedzyechód (Birnbaum) miasteczko, k.p. Ścięcia S. Jana Chrzc. S. Andreja istn. 1443, w XVI w. w rękach katolików od których r. 1591 odebrał Jan Ostroróg wojewoda malborsk. dziedzic, który nowy Kościół wymurował, po pożarze w r. 1750 i 1769 odrestaurowany. — Wsie: Dzierzązna (Petermühle), Lipowiec (Lindenstadt), Mokrzyca (Mokritz), Radusz, Radegoszcz, Środka (Mittenwinne), Strzychy (Striche), Wielowieś (Grossdorf), Wierzchołowo (Schwartzekater).

13. Ostroróg (Scharfenort) miasteczko, gniazdo Ostrorogów, k.p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1510, w XVI w. wybudowany nowy w stylu gotyckim, od r. 1555 — 1636 w rękach dyssydentów, restaur. 1776 Adam Kwilecki starosta przemętsk. dziedzic. W wielkim ołtarzu cudowny obraz S. Jakuba. — Wsie: Oporowo, Szczepankowo.

Obraz cudow.

14. Ottorowo w. k.p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1298 drewn., w XVII w. wymurowany gotycki, restaur. 1784. — Wsie: Brodziszewo, Kozłe, Wielno, Zalewo.

15. Pniewy (Pinne) miasteczko, gniazdo Pniewskich, k.p. S. Wawrzyńca istn. w XVI w. murow. Altarzą. — Wsie: Algier, Chełmno, Konin, Linie (Linde), Lubosłonica,

Kaplica publ. S. Ducha w miasteczku Pniewo fund. 1450 Jan Pniewski drewn., wymurow. w XVIII w., z Szpitalem.

Kaplica publ. S. Krzyża we wsi Chełmno wymurow. w kształcie rotundy w XVIII w. z grobami Szczanieckich.

16. Lwarskie w. k. p. Wniebowzięcia P. Maryi fund. w XV. w Zajączkowsky dziedzice, istn. 1462 juz murowany gotycki z wieżą; r. 1628 restaur., r. 1784 Łukasz Bniński dziedzic odnowił z muru. — Wsie: Grzywna, Karmin, Zajączkowo.
Kościół filialny S. Michała we wsi Zajączkowo istn. w XVw. drewn. parafialny, odbudował z drzewa r. 1642 dziedzic Jan Przedzymski kanon. poznań. spalony r. 1720 i powtórnie w XIX w. pogorzał, a parafią przyłączono do wsi Lwarskie.

17. Sierakow (Zirke) miasteczko, niegdyś własność Gór: Kow, K. p. murow. istniał już w XV. w., r. 1487 Uriel Górka biskup poznań. fundował przy nim Kollegium marsyonarzy; r. 1628 odrestaurował Piotr Opaliński wojew. pozn., popożarze r. 1813 na nowo restaurowany; r. 1817 znowu pogorzał a parafią przeniesiono do Kościoła pobernardyńskiego. Szpital z Kościołem S. Ducha fund. w XVI w. Górkowie. — Wsie: Jaroszewo, Kubek (Kupkermühle), Kukawka (Kukukmühle), Kurnatowice, Młyn borowy (Haidemühle), Zatum, Popowskie Huby, Przemyśl, Szrem, Suchole.
Kościół pobernardyński Niepokalanego Poczęcia P. Maryi w Sierakowie fund. 1619 wraz z klasztorem Bernardynów przez Piotra Opalińskiego wojew. pozn. i jego żonę Zofię Kostczankę, murow. po spaleniu odrestaurowany r. 1818. Są tu nagrobki Opalińskich i piękne stalla rzeźbione r. 1641 przez brata zakonnego pobernardyńskiego Hilariona. Od r. 1817 jest tu parafia.

18. Wierzbno (Wiersebaum) w. k. p. S. Mikołaja fund 1415 Bernard Wierzbiński z żoną Agnieszką z Niewierskich, drewn. w XVI w. oddany różnowiercom, r. 1625 odebrany, odbudow. r. 1748 Wojciech Obarzankowski dziedzic. Do r. 1938 był filią do Goraja. — Wsie: Przezno (Priesen), Gorzycko nowe Neu-Goerlitzig).

19. Wilczyna w. niegdyś biskupów poznań. k. p. S. Jadwigi istn. już 1298; r. 1578 wymurowany, odrestaur. 1786.

20. Wytomyśl miasteczko, k. p. S. Michała fund. 1284; r. 1413 Sędziwoj Ostroróg starosta wielkopol. i Sandko archidyakon poznański odbudowali Kościół z drewna. Nowy Kościół murow. wystawił r. 1800 dziedzic Felix Szołdrski z synem Wiktorem. Jest tu cudowny Krucyfix i cudowny obraz SS. Aniołów Stróżów. — Wsie: Glinno (Glinau), Winiszek (Wischke), Nowy Tomyśl (Neu Tomysl) miasteczko, Sękowo (Zinskowo)

Krucyfix cudow.
Obraz cudow.

21. Wronki miasteczko, k. p. S. Katarzyny istn. 1298 drewn. w XVI wymurowany gotycki, odrestaurowany 1660. — Wsie: Biała, Kraków, Samolęż, Staremiasto, Zamość.

Kościół podominikański Zwiastowania P. Maryi w Wronkach, fund. w XV w. z klasztorem Dominikanów. Suprymowany przed 40-laty. Nowszemi czasy Leon Przyłuski arcyb. gnieźn. osadził przy nim Reformatów, którzy klasztor wystawili.

XIV. Dekanat Wilkostawski. (dawniej Pyzdrski)

(w powiat. Wrzesień. i Środzk.)

1. Bardo w. gniazdo Bardzkich, k. p. S. Mikołaja istn. 1510. drewn. w XVI w. Krzysztof Bardzki oddał go dysydentom; r. 1630 wymurowany nowy. — Wsie: Chwalibogowo, Grzymisławice, Korzkwy.

2. Bierzkowo duchowne w. Kościół par. P. Maryi, istn. 1383; w XVI w. był zborem akatolikow; r. 1633 odbudował z drzewa Lasocki proboszcz. R. 1718 Swiętosław Smarzewski dziedzic osadził przy nim Filipinów którym klasztor zbudował. R. 1734 Franciszek Kowalski dziedzic zaczął murować nowy klasztor i Kościół, który r. 1765 Bierzkowski dziedzic wykończył, po spaleniu w r. 1730 odrestaurowali Filipini, r. 1809 suprymowano klasztor i zaprowadzono parafią. Jest tu dawny obraz cudowny Bogarodzicy, z sławnemi odpustami. — Wsie: Ossowo, Syberya, Skotniki, Xiążno.

Obraz cudown.

3. Bieganowo w. gniazdo Bieganowskich, k. p. S. Krzyża Znalezienia fund. w XIV w. drewn. wymurowany w XIX w.

4. Czeszewo w. k. p. S. Mikołaja fundowali Nowomiejscy dziedzice w XV w. drewn., odbudował z drewna w XVIII w. dziedzic Zajączkowski. – Wsie: Budy, Chrustowo, Mikuszewo, Pogorzelica, Szczodrojewo.
Kościół filialny S. Katarzyny i Małgorzaty we wsi Mikuszewo, niegdyś parafialny, istn. 1510 drewn., r. 1660 zamieniony w filią; r. 1756 Jan Zabłocki dziedzic odbudował z drewna, w XIX w. spalony.
5. Gozdowo w. niegdyś Kapituły gnieźnieńskiej, gniazdo Gozdowskich, K. p. S. Filipa i Jakuba, istn. 1510 drewn., odbudow. 1688 z drewna. – Wsie: Karszewo, Nadarzyce, Neuringswalde (Nehringswalde), Soleczno.
6. Grabowo w. K. p. S. Jadwigi; konsekrow. 1522, drewn. odrestaur. w XVII w. – Wsie: Nowa wieś Królewska.
Kościół filialny S. Andrzeja we wsi Nowa wieś Królewska niegdyś paraf. istniał 1510 drewn., od r. 1750 filia.
7. Kazanowo w. należąca do Kustodyi Katedr. poznań. K. p. S. Marcina istn. drewn. 1510, odrestaur. 1763 z drewna.
8. Kołaczkowo w. gniazdo Kołaczkowskich, K. p. S. Szymona i Judy fund. w XV w. drewn., r. 1713 dziedzic Władysław z Wrzący Zajączek odbudował z drewna, w XIX w. wymurowali dziedzice Stablewscy i Gustaw hr. Dąbski. – Wsie: Borzykowo, Łagiewniki.
9. Miłostaw miasteczko, gniazdo Miłostawskich, K. p. S. Jakuba istn. 1445. W XVI w. Górski dziedzic oddał akatolikom, r. 1620 wymurował nowy Łukasz Górski; w XIX w. wymurował w stylu nowogotyckim Seweryn hr. Mielżyński. – Wsie: Bugaj, Kazubiec, Kębłowo, Rudki, Stoki.
10. Sokolniki w. gniazdo Sokolnickich, K. p. S. Jakuba fund. 1413 drewn. r. 1540 restaurowali Sokolniccy z drewna. – Wsie: Borkowo, Gorazdowo, Żydowo.
Kościół filialny S. Wawrzyńca we wsi Gorazdowo, niegdyś parafialny, fund. w XV w. Gorazdowscy, drewn.
11. Winna Góra w. biskupom poznań. przez Bolesława Księcia wielkopol. darowana, K. p. S. Michała, drewn. eryg. 1306 Andrzej Szymonowicz, biskup. pozn.

R. 1366 Teodor Książe Czartoryski wystawił nowy murowany. – Wsie: Brzezie, Latczyn, Starkowiec.

12. Wrzemborz w. K. p. S. Mikołaja, istn. 1510, drewn. – Wsie: Cieśle, Libobry, Lulkowo.

13. Zieleniec w. gniazdo Zielińskich, K. p. S. Mikołaja fund. w XVw. drewn. – Wieś: Zdziechowo.

XV. Dekanat Nowomiejski.

(w powiat. Pleszew. Środk. Szremsk. Wrzesn. i Krotoszyn.)

1. Brzostków w. K. p. S. Jana Chrzcic. istn. 1510 drewn., odbudowali z drzewa dziedzice Domiechowscy r. 1660; wymurował w XIX w. Czarnecki. – Wsie: Gęczew, Lgow, Smietow.
Kościół filialny Narodzenia P. Maryi we wsi Lgow istn. 1518 drewn. parafialny, w XVII wieku filia do Dębna, a w XVIII w. do Brzostkowa.

2. Cileza (Zilz) w. K. p. S. Małgorzaty istn. 1420 drewn.

3. Dembno w. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, r. 1393 Dobrogost bisk. pozn. nadał mu dziesięciny, drewn., r. 1444 dziedzic Wincenty Kot archyd. gnieźn. wymurował nowy z cegły i Kollegium manszyonerzy przy nim fundował. – Wsie: Chrzan, Kikusz, Orzechów.

4. Gogolew w. K. p. Podwyższenia Krzyża Św. fund. 1390 dziedzic Łasko Rozdrażewski, drewn., odrestaur. 1833 z drzewa. – Wieś: Swięcyń.

5. Golenia w. K. p. Poczęcia P. Maryi, istn. 1462 drewn. odrestaur. w XVII w. z drzewa.

6. Jarocin miasteczko, gniazdo Jarockich K. p. S. Marcina istn. 1443 murow.; r. 1650 Andrzej Rogaliński kast. kraj. odrestaurował i fundował przy nim Kollegium manszyonarzy. – Wsie: Bogusław, Tumidaj. – altaria – Szpital (z Kościołkiem S. Ducha zniesionym)

7. Kolniczki w. gniazdo Kolnickich, K. p. Narodzenia P. Maryi drewn. od r. 1618 filia do Nowegomiasta, od r. 1830 znowu probostwo. – Wsie: Kruczyn, Michałowo, Rydzyna.

Cudowny obraz N. P. Maryi

8. Lutynia w. niegdyś miasteczko, gniazdo Lutyńskich, K.p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1539 drewn., r. 1802 wymurował dziedzic Józef Otuski. – Wsie: Ruda, Węgrzynów.

9. Mieszkow w. K.p. P. Maryi i S. Wawrzyńca, eryg. 1290 Jan Gerbisz biskup. pozn. drewn.; r. 1678 wymurował nowy dziedzic Stanisław Mieszkowski. – Wsie: Orlek, Stramnice.

10. Nowemiasto (Neustadt a. W.) miasteczko, K.p. S. Trójcy istn. 1504 drewn.; r. 1615 dziedzic Kasper Rozdrażewski wymurował nowy kościół gotycki i przy nim Kollegium marsyonarzy fundował. Są tu nagrobki Rozdrażewskich. – Wsie: Komorza, Szyptow, Tokarowo.

11. Pogorzelica w. należąca do Komandoryi Kawalerów maltańskich w Poznaniu, K.p. S. Wojciecha, drewn. odrestaurował Hieronim Lubomirski marszałek w. Kor. Komandor maltań.; w XIX w. wymurowano nowy. – Wsie: Chwalowo, Komorze, Przybysław.

12. Radlin w. K.p. S. Walentego f. 1625 Andrzej Opaliński marsz. w. Kor. wymurowawszy wspaniałą Kaplicę w kształcie rotundy, do której Kościół drewniany dobudował. Są tu wspaniałe nagrobki Andrzeja Opalińskiego marsz. w. Kor., jego żony Katarzyny Kościeleckiej i Andrzeja Opalińskiego biskup. pozn.

13. Siedlemin w. K.p. S. Mikołaja istn. 1436 drewn., odrestaur. 1660 Andrzej Przyjemski chorąży Kaliski. z drzewa. – Wieś: Cisowica.

14. Stawoszew w. K.p. S. Zofii, istn. 1445 drewn. – Wieś: Mała Lubinia, Racendów.

15. Wilkowyja w. K.p. Św. Wojciecha, eryg. 1276, drewn., r. 1659 odbudowali Opalińscy dziedzice z drzewa. – Wsie: Bachorzewo, Janowo (Johannesthal), Kaziak, Parzeonia (Stęgosch Mühle).

16. Witaszyce w. K.p. S. Trójcy, istn. 1450, drewn., r. 1566 odrestaur. z drzewa dziedziczka Magdalena z Opalińskich Jaskółtecka, restaur. 1680 drewn. – Wsie: Jarocin, Prusy, Stupia, Wąwelnia, Zakrzewo, Żybura.

17. Włościejewki w. k.p. Niepokalanego Poczęcia P. Maryi już r. 1610 był murowany, restaurow. 1659. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. — Wieś: Międzybórz.

Obraz cudown.

18. Xiąż, miasteczko gniazdo Xiąskich, k.p. S. Mikołaja, istn. 1298 drewn., w XVII w. wymurow., w XVIII w. odrestaur. Maciej Wyssogota Zakrzewski dziedzic. — Wsie: Zaborowo, Zakrzewo, Zawory.

19. Żerków miasteczko, k.p. S. Stanisława, drewn.; r. 1610 dziedzic Andrzej Roszkowski wymurował; r. 1717 na nowo wymurował dziedzic Maciej Radomicki wojew. pozn. Szpital. — Wsie Biezdziadów, Lisewo, Ludwinowo, Raszewy, Rogaszyce, Żółków.

Kaplica publ. S. Krzyża w Żerkowie, murow.

Kaplica publ. S. Mikołaja w Żerkowie, od XVI w. do r. 1620 była w posiadaniu dyssydentów.

Kościół filialny S. Macieja we wsi Biezdziadów, w XIX w. pogorzał.

XVI. Dekanat Obornicki.

(w powiat. Obornick. Chodzież. Poznań. Szamotuł.)

1. Boruszyn w. k.p. S. Jędrzeja, istn. 1510, drewn. odbudow. 1605 Jan Rzepecki z drzewa, r. 1822 wymurow. nowy. Od XVI w. do r. 1647 był filią do Połajewa. — Wsie: Buszyna (Buchwerder), Długi Bród (Langenfurth), Garncarski Bród (Tepperfurth), Tarnowiec.

2. Cerekwica w. k.p. Podwyższenia S. Krzyża, istn. w XV w. drewn. W XVI w. Jan Swidwa Szamotulski dziedzic oddał katolikom, odebrał 1619 Szczerwoj Ostrorog dziedzic; r. 1682 Franciszek Radzewski podkomorz. pozn. odrestaurował; r. 1827 Zuzanna Dobrzycka dziedziczka wymurowała nowy. Jest tu cudowny Krucyfix. — Wsie: Mrowina, Niapachanie, Rokitnica, Żalewo.

Krucyfix cudown.

3. Chojnica w. k.p. Ścięcia S. Jana Chrzcic. istn. drewn.; r. 1556 Jan Przecławski dziekan katedr. pozn. dziedzic wymurował z cegły. Są tu kamienne nagrobki Przecławskich z XVI w. — Wsie: Biedrusko, Drogocin, Kryszyn, Łagiewniki, Sokołowo (Falkennest), Tworkowa.

4. Kazmierz w. k.p. Narodzenia P. Maryi, ist. 1298 drewn.; r. 1494 wymurowany gotycki; odrestaur. 1738. — Wsie: Komorowo, Kopanina, Przyborowo, Witkowice.

5. Kiekrz w. gniazdo Kierskich, K.p. S. Michała, istn. 1402, drewn. wymurowany r. 1591; r. 1797 wymurowała nowy Maria Kierska. Są tu groby Kierskich. – Wsie: Baranowo, Chyby, Krzyżowniki, Michałowo, Okop, Psarskie, Złotniki.
Kaplica publ. S. Stanisława we wsi Chyby, drewn. fund. r. 1660 dziedzic Przecław Potocki.

6. Ludomy w. K.p. S. Jana Chrzc. fund. 1459 Ludomscy, drewn., wymurowany nowy r. 1870 w stylu nowogotyckim. – Wsie: Chlebowo (Remberg), Lipsko, Orłowo, Skarlinki (Werdum).

7. Łukowo w. Łukowskich, K.p. S. Michała, istn. 1510 drewn., odrestaurował 1824 dziedzic Józef Grabowski. – Wsie: Dobromil, Żerniki.

8. Objezierze w. gniazdo Objezierskich, K.p. S. Bartłomieja istn. w XV w. drewn., r. 1550 Stanisław Objezierski kanon. katedr. pozn. wymurował gotycki, restaur. 1795 Wojciech Węgorzewski gener. w. p. Są tu nagrobki kamienne Objezierskich z XVI w. – Wsie: Niemierzkowo, Ociesyn, Przemysł, Stawienko, Wargowo, Zalewo, Żukowo.
Kaplica publ. S. Wawrzyńca we wsi Ociesyn, drewn.

9. Oborniki miasteczko, K.p. Wniebowzięcia P. Marji, istn. 1298 drewn., w XV w. wymurowany gotycki; dotąd w pierwotnym stanie. – Wsie: Bębnychąt (Trommdorf), Bogdanowo, Berdychowo, Dołęga, Kiszewo, Rudki, Manowy, Wypalanki (Neugedank).
Kaplica publ. S. Krzyża w Obornikach, drewn., r. 1604 Wawrzyniec Goślicki wielki do Kollegium misjonarzy w Obornikach fundowanego przez siebie r. 1788 odbudow. z muru pruskiego.

10. Obrzycko (Obersitzko) miasteczko, gniazdo Obrzyckich K.p. S. Piotra i Pawła, istn. 1298 drewn.; r. 1320 Władysław Radonicki Kaszt. pozn. zaczął murować nowy, który r. 1780 Józef Mielżyński Kaszt. pozn. dokończył. – Wsie: Dobrogostowo, Jaryszewo, Kozmin, Lizbona, Nożki (Athanasienthal), Obrowo, Piotrowo (Petrawe), Słobnica.

11. Połajewo w. należąca dawniej do starostwa rogozieńsk., K.p. S. Michała, istn. 1510, drewn., r. 1780 Jan Sawicki proboszcz wymurował, r. 1873 proboszcz Bernard George sprawił 2 okna malowane na szkle piękne.

– Wsie: Ciązyn, Jędrzejewo (Hollaenderdorf), Komorzewo (Grützendorf), Piotrowo (Baiersdorf), Radom, Szwabow.

12. Radzim w. należąca niegdys do Komandoryi Kawalerów maltańskich w Poznaniu, K. p. S. Mikołaja, erygow. 1230 Paweł biskK. pozn., drewn. – Wsie: Maniewo, Truskolowo.

13. Rożnowo w. gniazdo Rożnowskich, K. p. S. Katarzyny istn. 1510, po spaleniu w r. 1656 odbudował z drzewa r. 1660 Ste. Jan Rożnowski, r. 1698 wymurowany. Jest tu cudowny obraz S. Anny, dawny, który pierwotnie był w drewnianej kaplicy, którą obok Kościoła 1654 Stefan Rożnowski z drzewa wystawił, a w XVIII w. dziedzic Józef Gliszczyński odrestaurował. Po zniesieniu Kap. liby r. 1825 obraz do kościoła przeniesiono. – Wieś: Marszewice.

Obraz cudown.

14. Ryczywół miasteczko, K. p. S. Mikołaja, erygow. 1459, drewn., odbudow. 1653 z drzewa. – Wsie: Chmielewo, Igrzna, Skrzetusz (Schrotthaus), Trzy Góry (Dreibergen), Wyszyny. Kaplica publ. P. Maryi we wsi Wyszyny, fund. w XIX w. dzie. dziczka Estera hr. Raczyńska, murow.

15. Stopanowo w. K. p. S. Mikołaja, ist. 1510; w XVI w. dziedzice włościowscy i Kąsinowscy oddali akatolikom, r. 1630 przywrócił Zbyszewski katolikom; r. 1695 Jan Kąsinowski sędzia wałecki odbudował z drzewa.

16. Sobota w. K. p. Narodzenia P. Maryi, f. 1510 Jan Sobocki dzie. dzic i wymurował gotycki, restaur. 1780. W wielkim ołtarzu dawny obraz cudowny Bogarodzicy. Są tu stare nagrobki ka. mienne Sobockich. – Wsie: Szpno, Złotkowo.

Obraz cudown.

17. Szamotuły (Samter) miasteczko, K. p. S. Stanisława i Wniebowzięcia P. Maryi, K. p. istniał 1298 drewn., r. 1423 Dobro. gost podkomorzy gnieźn. i Wincenty Kaszt. międzyrzecki. Szamo. tulscy bracia wymurowali kościół i fundowali w nim Kollegiatę która w XVII w. miała 4 prałatów, 7 kanoników, Kollegium wikarzy i wikarych. (Decanus i Custos fundowani przez Mikołaja Piotra Szamotulskiego proboszcza w Wronkach r. 1521; Cantor i 7 kanon. fund. Łukasz Górka biskK. Kujaw. Scholasticus fund. przez Macieja Lubieńskiego). W XVI w. kościół ten był w posiadaniu różnowierców. R. 1805 Kollegiatę zredukowano na 2 Prelatur i 4 Kanonie, r. 1859 całkiem zniesiona. Jest tu bardzo dawny obraz Bogarodzicy cudowny,

Obraz cudown.

który r. 1666 przez Komisyą od Stefana Wierzbowskiego bisk. pozn. wyznaczoną za łaskawy uznany został. Są tu nagrobki Andrzeja Szamotulskiego † 1511, Jakuba Rokossowskiego † 1580, Anny z Niegolewskich Myszkowskiej 2° v. Tuczyńskiej † 1723. — Wsie: Gąsawy, Jastrowo, Kąsinowo, Ludwikowo (Louisenhof), Ossowo, Popowo, Siemiątkowo, Szczuryn, Świątkowo, Syryn, Twardowo, Zamek.

Kościół rzkKursal. poreformacki S. Krzyża w Szamotułach fund. 1636 Jan Łącki Kasztel. Kalis. osadziwszy Reformatów przyniósł w starym zamku Szamotulskich na konwent przerobionym.

18. Żydowo w. gniazdo Żydowskich, K. p. S. Mikołaja istn. 1465 drewn., restaurow. 1690, spalił się 1827. — Wsie: Dulino, Przestaw, Roztworowo.

XVII. Dekanat Ostrzeszowski.

(w powiat. Ostrzeszowsk. i Odolanowsk.)

1. Bukownica w. K. p. S. Filipa i Jakuba Apost. istn. w XIV w. drewn., restaur. 1690 Wojciech Bukownicki, nowy wymurował r. 1721 Wojciech Bączyński, spalony r. 1773 i 1863 odbudowano.
2. Chlewo w. K. p. S. Marcina, istn. w XVI w. pierwotnie filia do Bukownicy, od r. 1799 probostwo paraf., drewn. zbud. w XVII w.
3. Grabow miasteczko, K. p. S. Mikołaja, drewn. w XVII w. wymurowany gotycki, r. 1830 pogorzał, r. 1871 odbudow. — Wsie: Modlin, Xiążenice, Zamość

Kościół rzkKursal. pofranciszkański Niepokalanego Poczęcia P. Maryi, fundowany z klasztorem Franciszkanów w XVII w., sprzywrócony r. 1830, murowany.
4. Kobylagóra miasteczko, K. p. S. Jadwigi, drewn. zbudowany w XV w., r. 1807 Ignacy Cielecki dziedzic wymurował nowy. — Wsie: Blewązka, Ligota, Przykamienie, Myślniew.

Kościół filialny Narodzenia P. Maryi we wsi Myślniewo, drewniany, odbudował r. 1733 dziedzic Ignacy Krzycki z drzewa.
5. Kochlowy w. K. p. S. Katarzyny, odbudował z drzewa r. 1638 Jan Maryński dziedzic. — Wieś: Turze.

6. Kotłów w. niegdyś Klasztor Kanoników regul. lateran. Kalis. Kiego, Kość paraf. Narodzenia P. Maryi fund. z ciosowych Kamieni r. 1108 Złoty Dunin, murow. starożytny. – Wsie: Antonin (Szperek), Biskupice zabaryczne, Chynowa, Kozi. ba, Nieworzęcki, Ulrykowo (Ulrikenfeld)
Kościół filialny S. Wawrzyńca we wsi Chynowa drewn. zbudow. w XVII w.
Kaplica publiczna S. Krzyża we wsi Antonin ~~re~~ wymurowana nad grobami rodzinnemi około r. 1845 przez Wilhelma i Bogusława Książąt Radziwiłłów.

7. Mikorzyn w. K. p. S. Idziego, drewn. zbudowany w XVII w. Obraz cudown. W wielkim ołtarzu cudowna figura S. Idziego. – Wsie: Domanin, Krzywizna, Mechnice, Pita, Rudniczysko, Tokarzew, Wygoda tokarska.

8. Mixtat, miasteczko, niegdyś Klasztoru Kaliskiego Kanoników regul. lateran. K. p. S. Trojcy drewn. zbudowany przed r. 1439 pozostał pierwotny. – Wsie: Komorow, Komorowskie Huby, Wanda.

9. Ostrzeszów (Schildberg) miasteczko, K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, fund. w XIII w. drewn., wymurowany gotycki w XVI, przebudowany kilkakroć. – Wsie: Aniołka (Engelsmühle), Gądki, Jamrozy, Korpysy (Ottosberg), Kozły (Caecilienthal), Kubery, Kuźniki, Młyny (Klostermühlen), Mryje (Camillenthal), Niedźwiedź (Bärenwalde), Omieciny (Charlottenmühle), Pod Klasztorze, Polfaźnia (Maria Alois), Rataj, Sieroń, Tabor, Siedlików.
Kościół sukkurs. poreformacki S. Franciszka w Ostrzeszowie murowany, suprym:
Kaplica publ. S. Mikołaja w Ostrzeszowie, drewn. fund. w XVII w.
Kościół filialny S. Jędrzeja drewn. we wsi Siedlikowo.

10. Parzynów w. K. p. S. Mikołaja drewn. odbudow. 1781 z drzewa.

11. Przedborów w. K. p. S. Idziego drewn., odbudow r. 1689 z drzewa. – Wieś: Jaźwiny.

12. Rogaszyce w. K. p. S. Bartłomieja, drewn. restaur. 1638 Jan Majczyński dziedzic. – Wsie: Dobra, Żyrów.

XVIII. Dekanat Rogoźniński.

(w powiat. Obornick. Poznań. Wągrowieck.)

1. Białężyn w. K.p. S. Tymoteusza i Przemienienia Pańskiego istniał r. 1446, kość. drewn. w XVIII w. wystawił proboszcz z drewn. materiału rozebranego kościoła w Słomowie; r. 1795 po zniszczeniu kościoła Białężyn przyłączony jako filia do [illegible] filialnego uprzody kościoła w Uchorowie; r. 1823 Tymoteusz Gorzeński archyb. gniezn. wymurował nowy kościół w Białężynie r. 1823, dokąd r. 1837 parafia przeniesiono. — Wsie: Biszawa, Pacholewo, Uchorowo (gdzie był kościół filialny, spalony).

2. Długa Goślina w. odr. 1621 własności klasztoru Benedyktynek-poznań. K.p. S. Marji Magdal. istn. 1510 drewn. restaur. 1778. — Wsie: Brody, Gaj, Kozaki, Łomno, Łopuchowo, Łoskoń, Tuczno.
Kościół filialny S. Wawrzyńca, we wsi Łopuchowo, drewn. zbudow. 1760 z drewna Świnarski dziedzic.

3. Kicin w. należąca dawniej do Prepozytury katedr. pozn. K.p. S. Józefa istn. 1510, odrestaur. 1620 i r. 1749 z drewna. — Wsie: Janikowo, Koziegłowy, Nowydwór (Neuhof).

4. Lechlin w. niegdyś Kapituły katedr. pozn., K.p. S. Stanisława fund. 1467 drewn. restaur. 1756, pogorzał 1839, r. 1847 wymurowano nowy. — Wsie: Chociszewo, Czekanowo, Gulczewo, Roszkowa.

5. Murowana Goślina miasteczko, K.p. S. Jakuba, murow. w XVI w.; r. 1717 domurowano prezbiterium, r. 1831 restaur. — Wsie: Bodusewo, Garganowo, Orowo (Marienrode), Przependowo, Rakownia, Trojanowo, Złotorzyskie Olędry.

6. Owińska w. K.p. S. Jana Chrzciciela, dawniej klasztorny Cysterseк fundowanych tutaj r. 1250 przez Przemysława I i Bolesława

Książąt Wielkopolskich, kościół murow. pogorzał r. 1720, Joanna Maliszewska Kcieni wymurowała nowy piękny, który stawiał Pompejo Ferreri architekt włoski, Do supreżji za-
Krucyfix cudown. Konu r. 1821 kościół obrocono na parafialny, a klasztor na Zakład obłąkanych. Jest tu cudowny Krucyfix. — Wsie: Annowo (Annahof), Bolechowo, Chludowo, Łotasze (Hfenrichsfelde), Promnice, Radojewo.

Kaplica publ. S. Mikołaja w Owinskach, murow. fund. w XIV w. jako kościół paraf., wymurow. w XVII w., odr. 1821 przeniesiono ztąd parafią do kościoła S. Jana Chrzcic.

Kościół filialny WWS. we wsi Chludowo, drewn., wystawiony nowy z drzewa r. 1765, pierwotnie był parafialny, od r. 1773 został filialnym.

7. Łarkowo w. niegdyś miasteczko, K.p. S. Małgorzaty, erygow. 1448 drewn. w XVII w. był w rękach dyssydentów, r. 1633 wystawiony na nowo z drzewa, r. 1781 dziedzic Franciszek Rostworowski star. żytomir. wymurował nowy wspaniały kościół w kształcie rotundy. — Wsie: Boguniewo, Nowiniec (Hawisk), Olędry suche (Trocken Hauland), Słomowo, Wetna.

Kościół filialny S. Krzyża we wsi Wetna wystawił w XVII w. dziedzic Marcin Grzymułtowski z drzewa, odrestaur. 1727.

8. Połulice w. gniazdo Połulickich, K.p. S. Katarzyny, istn. 1510 drewn. odrestaur. 1720 dziedzic Samuel Biegański r. 1878. — Wsie: Żelice.

9. Prusce w. K.p. S. Trojcy, S. Marcyi Magdal. S. Macieja i S. Kazimierza fund. ~~1420~~ 1421 Jakób de Prusce kasztel. rogozn. z synami Maciejem, Janem i Wierzbiętą, drewn. restaur. 1685 z drzewa, i r. 1763, spalony 1808, wymurowany nowy 1832.

10. Rogoźno (Rogasen), miasteczko, K.p. S. Wita istn. 1298 drewn., r. 1526 Kretkowski starosta rogoźnien wymurował ~~drugi~~ gotycki, r. 1668 restaur. Są tu stare nagrobki Zebrzydowskich. — Wsie: Biniewo, Bukowiec (Gramsdorf), Garbatka, Grudna, Winino, Wrzeglowy (Seefelde), Ruda, Rudnicze, Runowo, Studzieniec, Tarnowo.

11. Skoki (Schokken) miasteczko, K.p. S. Mikołaja fund. 1383 Janusz z Podlesia, drewn. odrestaur. z drzewa 1470 Mikołaj Latalski dziedzic, do r. 1645 był w ręku akatolików, r. 1734 Raczyński wojew. pozn. odrestaurował z muru pruskiego, r. 1846 Józef Skorzewski wymurował nowy. — Wsie: Budziszewo, Kaszary, Kołdrin, Leda, Rakijady,

Roszkowo, Władysław, Włokosza.
Kościół filialny S. Jakuba we wsi Budziszewo, drewn. istn. 1510 parafialny, odbudował z drzewa 1755 Władysław Sośnicki mieszk. poznań. i r. 1871 Stanisław Łubieński dziedzic.
12. Wierzenica w. K. p. S. Mikołaja, drewn. z XVIII w. — Wsie: Karłowice (Carlowitz), Kobelnica, Żdilno (Zdilo)

XIX. Dekanat Śmigielski.

(w powiat. Kościan., Wschows. Babimost.)

1. Bronikowo w. K. p. S. Franciszka Seraf. fund. w XV w. Bronikowscy, w XVI w. w rękach a katolików, drewn. odbudował w XVII w. Franciszek Zbyszewski z drzewa. 1. Altarza. — Wieś: Boguszyn.
2. Bucz w. K. p. (pierwotnie) Zanny Maryi, fund. w XIV w. Grobscy na Grobi, w XVI w. Jan Bronikowski dziedzic oddał a katolikom, r. 1641 odebrany i jako filia do Przementu przyłączony, odrestaurował 1664 Leutowski Cyster, otrzymał tytuł S. Barbery. W XVIII w. Andrzej Wielęcki dziedzic Bucza i przysiołka Dębina (założonego na miejscu zniszczonej wsi Grobia) oddał katolikom zbór luterski przez siebie we wsi Bucz wystawiony, poświęcony r. 1720 drewn. r. 1782 Ludwik Skerzyński ~~wzbudził~~ dziedzic wystawił nowy kościół drewn. Są tu cudowne obrazy S. Bennona i S. Barbary. — Obrazy cudow. Wsie: Barchlin, Boszkowo, Dębina.
3. Czerwona wieś (Rothdorf) w. niegdyś Borków Gostyńskich, K. p. S. Idzie- go istn. 1455 murow., odrestaur. 1778 kosztem Ludwika Chłapowskiego generała w. p. — Jest tu cudowna statua S. Idziego. Obraz cudow. — Wsie: Boża wola, Jurkowo, Kuszków, Wojnowice.
Kaplica publ. Nawiedzenia P. Maryi we wsi Jurkowo drewn. erygow. 1730, odrestaur. 1782 Stanisław Rogaliński kasztel. rogozrin. Jest tu cudowny obraz N. Maryi P. Obraz cudow.
4. Drzeczkowo w. K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1510 drewn. r. 1688 odrestaurował Przedpełski Leszczyński wojew. derpatski, r. 1778 wystawił nowy z muru prostego Adam Mielżyński szambelan. — Wsie: Kopanina, Witosław.
5. Goniembice w. K. p. S. Mikołaja fund. r. 1447 dziedzic Jan z Goniembic, r. 1686 dziedzic Franciszek Jaraczewski wystawił nowy z drzewa, r. 1814 dziedziczka Kordula z Gorzeńskich Turno z synem Kazimierzem jenerałem wymurowała nowy. — Wsie: Boże pomoc (Gotthelf),

Grunówko (Grünchen), Klonowiec (Klaene), Koronowo, Pustopole (Weideland), Sulejewo (Saule), Trzebań (Trebchen) Winnica (Weinberg), Wolkowo (Wulke), Żakowo (Sacke).

6. Górka duchowna czyli Lubińska w. niegdyś klasz. toru Benedyktynów lubińskiego, K. p. S. Michała istn. 1510 murow., r. 1691 spalony od pioruna, odrestaurowany r. 1700, do którego r. 1760 Ganowicz pleban benedykt. dostawił kosztem Apolonii Jaraczewskiej kaplicę P. Maryi. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy dawny, r. 1758 od Konwentarza poznań. za łaskawy uznany. Stawone odpusty na nawiedzenie i Pouczenie matki Boskiej. — Wsie: Bambry (Rathenfeld), Ludwipole, Olszewo, Targowisko.

Obraz cudown.

7. Kąkolewo w. K. p. WWS. wystawił z cegły r. 1501 dziedzic Stanisław Kąkolewski, restaur. 1719, r. 1790 Maxymilian Mielżyński sekr. Kor. wymurował nowy kościół w kształcie bazyliki. (Górke)

8. Morkowo w. K. p. WWS. w XVI w. oddany heretykom, którzy go wymurowali, r. 1595 Jadwiga Rostworowska oddała katolikom, restaur. 1858. — Wieś: Lipno (Leipe)

9. Orzeczna (Storchnest) miasteczko, K. p. S. Trójcy istn. 1420 drewn., na początku XVI w. wymurowali Górkowie, poświęcony 1553, do r. 1628 zostawał w ręku a katolików. R. 1644 Wojc. Przyjemski Kaszt. gnieźn. fundował przy nim Kollegium manzyonarzy, restaur. 1779 dziedzic Mikołaj Skorzewski, restaur. 1859. W kaplicy S. Barbary są 2 nagrobki: Adama Przyjemskiego Kaszt. gnieźn. + 1646 i jego żony Anny Konstancyi + 1657. — Wsie Berdychowo, Radłuchowo.

Kościół poreformacki S. Walentego w Orzecznie murow. z klasz. fundowany 1622 przez Adama Przyjemskiego Kaszt. gnieźn. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. Po supresyi 1841 założono w klasztorze dom emerytów dla Księży, przy którym r. 1861 Leon Prystuski arcybisk. osadził Reformatów, a później Filipinów. R. 1874 zakład ten zniesiono. — Szpital.

Obraz cudown.

10. Przement (Priement) miasteczko K. p. polysterski S. Jana Chrzciciela. Pierwotnie fundow. 1278 Benjamin wojewoda Klasztor lysterski we wsi Wielen drewn., Władysław Jagiełło r. 1418 przeniósł ich do Przementu miasteczka które im z zamkiem darował. Kościół

odrestaurował w XVII w. Jakób Brzeznicki opat przemęcki; Mikołaj Żegocki opat zaczął murować nowy kościół który skończono 1690, po pogorzeli 1742 odrestaur. Po supresyi zakonu przeniesiono tu parafią r. 1805, albowiem r. 1802 spalił się stary kościół parafialny S. Andrzeja. — Wsie: Błotnica (Blotnick), Borek stary, Kluczewo, Olejnica (Oelpoche), Perkowo (Neu Briement), Radomierz, Starkowo, Zaborowo.

Kaplica publ. S. Andrzeja w Przemęcie na cmentarzu parafialnym wystaw. 1605 z drewna, około r. 1600 przeniósł tu Zygmunt Suliński opat probostwo (z dawnego kościoła SS. Piotra i Pawła istn. w XIII w., r. 1600 zrujnowanego), po spaleniu 1742 odbudow. z drewna, spalony 1802 a parafią przeniesiono do S. Jana; r. 1859 wymurowano nowy.

Kaplica publ. SS. Piotra i Pawła w Przemęcie istn. w XIII w. jako kościół parafialny, r. 1600 zniszczony, wymurowany 1650.

Kaplica publ. S. Wawrzyńca, we wsi Starkowo wystawił r. 1849 Wawrzyniec Ruta.

11. Radomicko w. gniazdo Radomickich, K. p. S. Jana Chrzc.. drewn., r. 1403 Wojciech Jastrzębiec bisk. pozn. na prośbę Mikołaja i Grzegorza Radomickich potwierdził erekcyą, w XVII odrestaur. z drewna dziedzic Tworzyański; r. 1851 wymurowano nowy. — Wsie: Sierpowo (Zirpe), Wydorowo.

12. Śmigiel (Schmiegel) miasteczko, K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, drewn., r. 1439 Andrzej z Bnina bisk. pozn. Kościół wymurował, po spaleniu w r. 1582, 1803 i 1814, restaurowany. Szpital (przy którym był niegdyś kościołek S. Ducha) fund. 1549 Rafał Leszczyński kasztel. przemęcki. — Wsie: Bruszczewo (Brauschwitz), Gliśno (Gleinitz), Koszanowo (Kuschen), Morownica (Muerkwitz), Nietążkowo (Nitschke), Nowawieś (Neuguth)

Kaplica publ. S. Wita w Śmiglu na przedmieściu (na miejscu gdzie stał niegdyś kościół paraf. Kaszanowski, do którego Śmigiel jako filia należał) wystaw. 1769 z muru pruskiego.

13. Stare Bojanowo (Alt Boyen) miasteczko, gniazdo Bojanowskich, K. p. S. Bartłomieja ist. 1508, w XVI w. zbór dysydentów, 2 drewn. restaur. r. 1738 Karol Bojanowski, podmurowany r. 1849. — Wieś: Folwark (Feldvorwerk), Młyn (Bognermühle).

XX. Dekanat Szremski.

(w pow. Szremsk. Kościań. Krobsk. i Wschowsk.)

1. Brodnica w. K. p. S. Katarzyny drewn. spalony r. 1578, odrestaurowany, r. 1758 zbudowany nowy drewn., pogorzał 1862, wymurowany nowy r. 1870 w stylu nowogotyckim. – Wsie: Chatary, Łochowo, Manieczki, Łucatowo, Rogaczewo, Sulejewo, Szołdry.
Kaplica publ. P. Maryi we wsi Manieczki drewn. w kształcie rotundy.
Kaplica pałacowa P. Maryi we wsi Szołdry fund. 1682 w pałacu Zofii Chłapowskiej.

2. Dalewo w. niegdyś klasztoru benedyktyńskiego lubińskiego, K. p. S. Wojciecha istn. w XIV w. drewn., r. 1603 Stanisław Kiszewski opat, wymurował gotycki.

3. Dolsk (Dolzig) miasteczko niegdyś biskupów poznań. K. p. S. Michała drewn., r. 1460 wymurował Andrzej z Bnina biśk. pozn., r. 1626 Szymon Kleski pleban lubiński fundował przy nim Kollegium Marsyonarzy. Szpital (przy którym był niegdyś Kościołek S. Ducha) fund. 1442 Andrzej z Bnina biśk. pozn. – Wsie: Błażejewo, Kadryń, Księginki, Lubiatowo, Międzychód, Moszczyzyn, Pokrzywnica, Studzianna, Trąbinek)
Kaplica publ. Św. Ducha w Dolsku, szpitalna er. 1442 Andrzej z Bnina biśk. pozn. drewn.
Kaplica publ. S. Wawrzyńca w Dolsku drewn. niegdyś kościół parafialny.
Kaplica publ. S. Jakuba we wsi Błażejewo fund w. XVII w. Filipini z Gostynia, do których ta wieś należała, drewn.

4. Domachowo w. niegdyś biskupów pozn. K. p. S. Michała fund. 1526 drewn. r. 1568 odbudow. drewn., r. 1586 Andrzej Krajewski archidyak. pozn. dobudował murowaną kaplicę. – Wsie: Bodzewko, Krajewice, Stara Krobia, Żołkowo.

5. Gostyń miasteczko, K. p. S. Małgorzaty f. w XIII w. dziedzice Przedpełkowice drewn., w XV w. r. 1419 Bartosz Wyssemberg z Gostynia dziedzic wymurował z cegieł wspaniały gotycki kościół z wieżą, pomimo restauracyi licznych, pozostał dotąd w pierwotnym stanie w XVI w. do r. 1566 był w ręku akatolików. R. 1529 mieszczanin Skorzolas

domurował dużą Kaplicę S. Anny z 4 ołtarzami; w XVII wieku fundowane Kollegium manezyonarzy. Szpital fund. w XIV w. Mikołaj Przedpełkowicz dziedzic. – Wsie: Bogusławki, Brzezie, Czachorowo, Drzezewo, Głogówko, Podborze.

Kościół filipiński P. Maryi we wsi Głogówko, gdzie na Górze świętej od niepamiętnych czasów była Kaplica Nawiedzenia P. Maryi ~~xxxxxx~~ i S. Franciszka Seraf. z cudownym obrazem Bogarodzicy. Kaplicę tę r. 1511 dziedzic Maciej z Gostynia z proboszczem Stanisławem z Oporowa odrestaurowali drew. R. 1673 Adam Konarzewski dziedzic Gostynia wymurował na miejsce Kaplicy wspaniały Kościół i Klasztor dla Oratorianów czyli Kongregacyi S. Filipa Nereusza, których najprzód penitencyarz Stanisław Gudrowicz przy Kościele Katedralnym w Poznaniu osadził sprowadziwszy do Polski. Wdowa Konarzewskiego Zofia z Opalińskich ~~xxxxxxxx~~ Kościół ten r. 1638 poświęcony na cześć Niepokalanego Poczęcia P. Maryi. Dziś: dziedziczka Weronika z Konarzewskich Zbyczeloka 1848 Kościół miedzią pokryła i wewnątrz alfresko wymurowała. W wielkim ołtarzu ~~xxxxx~~ obraz cudowny Bogarodzicy, a w ołtarza pobocznym od strony ewangielii statua cudowna N. P. Maryi. Sławne odpusty na nowy rok, zielone świątki, S. Trojcy, Narodzenia i Niepokal. Poczęcia P. Maryi, słynne pielgrzymkami z dalekich stron. R. 1835 Kościół odnowiony i przyozdobiony malowidłami Bernarda Preibisza filipina ur. 1828.

Obraz cudow.

6. Kunowo w. dawniej biskupów poznań. k.p. S. Jędrzeja, fund. 1513 drewn. odrestaur. 1842. – Wsie: Gaworek, Małachowo, Dworzyniska.

7. Krzywin (Kriewen) miasteczko niegdyś Klasztoru benedykt. lubińsk. k.p. S. Mikołaja ist. n. 1433 drewn., r. 1450 wymurowany nowy z cegły, w ostatnich czasach odrestaurował Jan Koźmian kan. pozn. dziedzic wsi Kopaszew. – Wieś Kopaszew. Kaplica dworska i publ. P. Maryi Śnieżnej we wsi Kopaszewo murowana.

8. Lubiń w. k.p. Narodzenia P. Maryi fund. r. 1111 czyli 1114 wraz z Klasztorem dla Benedyktynów sprowadzonych z Kluniaku Mikołaj hrabia z Góry Skarbek drewn., r. 1444 wymurował nowy Kościół z cegieł

z wieżą i Kaplica S. Stanisława, opat Stefan, konsekr. 1462; w XVI w. odrestaurował opat Mikołaj Wyleżyński i w XVII Antoni Rozdrażewski opat. Po supresyi zamieniono na parafialny, a dawny Kościół paraf. [illegible] S. Leonarda oddano lutera-nom. — Wsie Bieżyn, Cichowo, Jerka, Karwiniec, Łagowo, Łuszkowo, Orsowia, Pniewiec, Starkowo, Zbęchy, Żelazno.

9. Mórka w. k.p. WWJJ. istn. 1453 drewn., r. 1680 odrestaur. dziedziczka Cielecka. — Wsie: Bodzyniewo, Gaworzyn, Małpin.

10. Siemowo w. niegdyś Klasztoru benedyktyn. lubińsk., k.p. S. Maryi Magdaleny zbudow. z drzewa r. 1438 Stefan opat lubiń-ski, po spaleniu r. 1663, odbudow. 1680 i 1838 z drzewa. W ołtarzu cudowny Krucyfix

Krucyfix cudow.

11. Śrem (Schrimm) miasteczko, k.p. Wniebowzięcia N. Maryi istn. 1298, drewn., [illegible] w XV w. wymurow. gotycki: R. 1614 Jan i Andrzej Barscy fund. Kollegium Marsyonarzy. — Wsie: Drzo-nek, Góra, Grzymysław, Kawice, Łęg, Marszewo, Mechlin, Nie-strabin, Rochowo (gdzie za czasów Długosza znajdowano urny) Orkowo, Ostrowo, Pełczyn, Szarskie, Tyszęca, Radwanek, Wir-ginowo, Zbrudzewo, Kadzewo.

Kościół sukkursal. Narodzenia N. Maryi w Śremie, z Klasztorem Franciszkanów fund. 1270, odrestaur. Zygmunt III, r. 1688 wymurowano nowy Kościół, po supresyi zakonu, w Klasztorze zaprowadzono szkoły i gimnazyum.

Kaplica publ. S. Ignacego w Śremie, niegdyś Kościół i Klasztor Franciszkanek fund. 1616 Wiktoria i Tekla Gut-towskie drewn. dotowała r. 1643 Jolanta Bieprzozewska, po spaleniu r. 1766 wymurowano nowy; po supresyi zakonu oddany Jezuitom na Kollegium supryn. 1875.

12. Stary Gostyń w. k.p. S. Marcina fund. w XIII w. Przedpełkowie dziedzice. R. 1301 wielony do szpitalnego kościołka S. Ducha w miasteczku Gostyniu na prośbę Mikołaja Przedpełka wojew. Ka-liszk. przez siebie fundowanego. R. 1443 oddany klasztorowi lu-bińsk. Kościół murowany gotycki pozostał w pierwotnym stanie. — Wsie: Daleszyn, Dusina, Gola, Kossowo, Łoziegowo, Stężyca.

13. Strzelcze wielkie w. k.p. S. Marcina l. 1389, drewn., r. 1482 Uriel Górka biśk. pozn. wymurował z cegły gotyckiej, odbudow. w XVII w. dziedzic Piotr Koszutski, odrestaur. 1862 dziedzic Franciszek Żółtowski. Są tu nagrobki: Kaspra Miaskowskiego poety +1622, Barbary z Konarzewa żony Piotra Koszutskiego +1690. – Wsie: Bodzewo, Godurów, Grabonóg, Grodnia, Koszkowo, Lecięjewo, Lipie, Łódź, Michałowo, Piaski (Sandberg), Smogorzew, Szelejewo, Taneczница, Zabornia.

Kaplica publ. P. Maryi we wsi Szelejewo murow. odrestaur. 1647 dziedzic Andrzej Pogorzelski.

14. Świeczczyna w. k.p. S. Łukasza istn. 1412, drewn., restaur. 1635 Wojciech Malczewski Kasztel. łędzki, dziedzic, r. 1853 Jan nepom. Modlibowski dostawił murowaną kaplicę Przemienienia Pańskiego. Jest tu cudowna figura Bogarodzicy. Obraz cudown. – Wsie: Belencin, Berdychowo, Bojanice, Chmielkowo, Drobnin, Goruszki, Górzno, Grodziśko, Wierzchupowo, Kleszczewo, Łoniewo (Launc), Marchowo, Trzebiel.

Kaplica publ. S. Marji Magdaleny, na cmentarzu w Świeczczynie, drewn. wystaw. 1830.

Kaplica domowa P. Maryi w Świeczczynie, w dworze w XIX w. przez dziedziców wystawiona.

15. Wieszczyczyn w. k.p. S. Rocha istn. 1446, drewn., odbudow. w XVI w. z drzewa dziedzic, spalona 1638, odbudow. z drzewa, restaur. 1830. – Wsie: Biśkowo, Dobrzyn, Jarosławki czyli Obreda, Mastów, Rusocin, Zabrodnia.

16. Żabno w. gniazdo Żabińskich, K.p. S. Jakuba istn. przed 1436 należał wtedy do parafji Brodnickiej, R. 1436 dziedzic Stanisław z Krajkowa Żabiński wystawił kościół z drzewa i uposażył nową parafję, odbudował 1789 z drzewa dziedzic Jakób Biliński. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. Obraz cudowny. – Wsie: Baranów, Jaszkowo Krajków, Tworzykowo.

Kościół filialny S. Barbary we wsi Jaszkowo, w XVI w. dziedzic Bojanowski zamienił na zbór akatolików, r. 1640 oddany Katolikom, stary z XVI w. z cegieł, gotycki.

XXI Dekanat Środski.

(w powiat. Środsk. Śremsk. Wrzesnien. Poznań.)

1. Brzin miasteczko, gniazdo Brzińskich, kość. par. S. Wojciecha i S. Jadwigi istn. przed 1442 drewn., r. 1463 Andrzej z Brzina biskp. pozn. wymurował z cegieł i Kollegium nauczonarzy przy nim założył., odrestaur. 1735 Potulicka z Działyńskich. Kościół utracił przez restauracje pierwotną formę. — Wsie: Izmon, Dworzyska, Konarskie, Mieczewo, Prusinowo, Radzewo, Zwierzyniec

2. Kórnik miasteczko, k. p. WWSS. fund. 1437 Mikołaj Kanclerz, Wyszota proboszcz katedr. pozn. i Łukasz Górka dziedzice; r. 1493 Uriel Górka biskp. pozn. z bratem Mikołajem dziedzice fundowali przy nim Kollegiatę o 2 prałatach, 10 kanonikach i prebendariuszach; r. 1556 Stanisław Górka kościół oddał ak: katolikom; r. 1592 dziedzic Andrzej Czarnkowski przywrócił katolikom, odrestaurow. w XVIII w. dziedziczka Teofila z Działyńskich Potulicka; w XIX wymurował nowy Fytus hr. Działyńscy. Wsie: Dachowa, Dziećmierowo, Kromolice, Pierzchno, Runowo, Skrzynki, Szczodrzykowo, Trzebisławki.

3. Koszuty w. gniazdo Koszutskich k. p. S. Katarzyny istn. 1510 drewn. restaur. 1775.

4. Krerowo w. niegdyś biskupów pozn. k. p. S. Jana Chrzcic. erygow. 1344 Jan z Kszpy biskp. pozn. Kościół murow. gotycki z XVI w. należał do Wikaryi katedr. Poznań., restaur. w XVII w. Wsie: Brzeganowo, Bugaj, Januszewo, Linino, Staniszewo, Szwiszukowo, Urniszewo.

5. Zbąszynki w. należąca dawniej do Preprozytury katedr. pozn. k. p. S. Wawrzyńca, istn. 1444 drewn., odrestaur. 1629 i 1700 drewn. — Wsie: Bagrowo, Brzeziny, Ruszkowo, Ulejno.
Kościół filialny S. Katarzyny we wsi Bagrowo fundacyi Bagrowskich, istn. 1510 niegdyś parafialny. R. 1633 Bagrowscy odstąpili go na lat 15 Konwentowi Franciszkanów w Poznaniu, Franciszkanie odrestaur. r. 1682 Kościół i [illegible] wystawili, r. 1757 wybudowali nowy Kościół z drzewa, który po suppressyi zakonu zamieniono w filią

6. Mądre wieś niegdyś biskupów poznań. K.p. S. Jadwigi istn. 1510 drewn. restaur. 1785. – Wsie Chwałkowo, Nadziejewo, Ligotowice, Wyszakowo.

7. Nietrzanowo w. K.p. WWSS. istn. 1510 drewn., r. 1677 pleban Tomasz Depino wystawił murow. z cegły. – Wsie: Brodowo, Grójec, Mierzynowo borowe, Błozewo, Pierzchno, Slachcin, Szamotki.

8. Rogalinek w. K.p. S. Michała, istn. 1510 drewn. odbudował z drzewa w XVII w. Hieronim Wierzbowski sufrag. poznań. – Wsie: Rogalin, Swiątniki.
Kaplica publ. we wsi Rogalin zbudował Edward hr. Raczyński. Kosztowne z cegły na kształt świątyni „maison quarrée" w Nîmes; z grobami Raczyńskich.

9. Śnieciska w. niegdyś Kapituły gnieźn. K.p. S. Józefa, istn. 1510 drewn. restaur. 1767 pleban. – Wsie: Brzyzdar, Dobrzyca, Lorentka, Ptaszki, Polwica, Winna.

10. Solec w. niegdyś biskupów poznań. K.p. S. Katarzyny, erygowana 1302 Andrzej Szymonowicz biskup poznań. drewn. odbudow. r. 1659 z drzewa: – Wsie: Baba, Bogusławka, Bronisław, Ciotki, Koepernik, Kokoszynowo, Krzykosy, Lubrze, Przymiarki Sulenckie, Roguzko, Sulencin, Wittowo.

11. Śpiławie w. gniazdo Śpiławskich K.p. S. Jędrzeja, drewn. istn. 1510, do r. 1628 w rękach akatolików, r. 1692 Opaliński dziedzic wymurował chór mniejszy, a Józef Lipski Kasztelan Śrzyc. dziedzic dostawił chór większy z muru pruskiego r. 1736. – Wsie: Jaryszki, Kobylepole, Michałowo, Pokrzywno.

12. Środa miasteczko dawne, kość. par. Wniebowzięcia P. Marji istn. 1296 drewn., r. 1423 Mikołaj z Kik oficyał pozn., probostwo wymurował nowy z cegły i fundował przy niej Kollegiatę z 3 prałatów i 7 Kanoników. Kościół pozostał w dawnym kształcie przybudowano tylko w XVI w. 2 kaplice. Są tu nagrobki Lampowskich i Gostomskich z XVI w. – Wsie: Babin, Bojniec, Czartki, Jarosławice, Murzynowo Kościelne, Pentkow, Pławce, Potrzebiejewo czyli Babińczyk, Stupia, Włostowo, Żabikowo, Zdziechowo.

Kościół filialny S. Jana Chrzcit. we wsi Murzynowo, dawniej paraf. istn. 1510, drewn. r. 1538 wcielony do Kollegiaty Środzkiej, odbud. 1839 z drzewa.

13. Tulce w. K.p. Narodzenia P. Maryi istn. 1510, r. 1529 dziedzic Łukasz Górka Kasztel. pozn. później bisk. pozn. wcielił do Kollegiaty Kórnickiej, drewn. w XVI w. Łukasz Górka generał wielkopol. dziedzic wymurował gotycki. – Wsie: Byliny, Gądki, Gowarzewo, Krzyżowniki, Środka, Szewce, Taniborz, Żerniki.

14. Zaniemyśl (Santomischl) miasteczko, K.p. S. Wawrzyńca istn. 1510 drewn. W XIX wybudował w stylu nowogotyckim z cegły Edward hr. Raczyński z legatu dziedzica Józefa Jaraczewskiego Kasztelana. – Wsie: Brzostek, Czarnotki, Luboniec, Nieżamyśl w., Zaniemyśl miasteczko, Zwola.

XXII. Dekanat Wałecki.

(dawniej część Czarnkowskiego, w XVIII w. utworzony)

(w pow. Wałeckim i Nowotomyskim.)

1. Czaplinek (Tempelburg) miasteczko, K.p. S. Trójcy, Kościół dawny murow. w XVI w. do r. 1624 był w ręku heretyków, r. 1725 spłonął.

2. Człopa (Schloppe) miasteczko niegdyś Czarnkowskich, K.p. S. Wojciecha drewn. pogorzał 1633, odbudow. 1660. – Wsie: Jagodne (Jaglitz), Nikorsk, Salin, Wołowe Łazy.
Kościół filialny S. Bartłomieja we wsi Nikorsk (Zur Eichen) drewn., wybudow. r. 1838 z cegły na nowo.
Kościół filialny S. Trójcy, we wsi Wołowe Łazy (Eichfier) drewn., odbudow. 1830 z drzewa.

3. Jastrow miasteczko, K.p. S. Michała drewn. w XVI w. w ręku heretyków do r. 1628; r. 1738 odbudow. z pruskiego muru. – Wsie: Krempa (Kranske), Płitwica (Plietnitz), Płusza (Bethkenhammer), Ratzebuhr miasteczko, Zamborst.

4. Łubianka (Lebehnke) w. K.p. Podwyższenia S. Krzyża drewn., w XVII w. w rękach heretyków, r. 1607 przyłączona jako filia do Pły, po spaleniu 1850 wymurowano 1855 nowy z cegły. – Wsie: Cabel (Zabelsmühle), Czechy (Zechendorf), Garbacz (Grammatenbruch).

Kaplica publ. we wsi Czechy, r. 1865 restaurowana murow.

5. Marinkowo (Marzdorf) w. K. p. S. Katarzyny drewn., r. 1655 Krzysztof de Wedel Turzyński kasztelanicz. dziedzic wymurował gotycki, w XVII w. był filią do Tuzna, r. 1871 odrestaur. W wielkim ołtarzu jest cudowny obraz Bogarodzicy. — Wsie: Bronikowo, Lubsdorf, Prochnow. Obraz cudown.

Kościół filialny S. Jakóba we wsi Bronikowo (Brunk), był w XVII w. filią do Tuzna, a w XVIII w. do Marinkowa. R. 1772 dziedziczka Franciszka z Skoraszewskich Krzycka wystawiła nowy z muru pruskiego.

Kościół filialny S. Michała we wsi Lubsdorf, od XVII w. był filią do Tuzna, podczas najścia Szwedów służył za fortecę. Po spaleniu 1825 odbudował z cegieł dziedzic Kaliat Grabowski.

6. Melentyn w. K. p. P. Marzi Bolesnej, pierwotnie filia do Tuzna, potem do Marinkowa, drewn., odrestaur. 1753 dziedziczka Franciszka z Skoraszewskich Krzycka. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy, do którego stawny odpust w Narodzenie P. Marzi. — Obraz cudown.

Wsie: Ruschendorf, Strahlenberg, Sztybowo.

Kościół filialny S. Piotra i Pawła we wsi Ruschendorf, niegdyś paraf., drew. pozostał w pierwotnej strukturze.

Kościół filialny Narodzenia P. Marzi we wsi Strahlenberg, niegdyś paraf. w XVII w. wystawiony z drzewa.

Kościół filialny S. Józefa we wsi Sztybowo (Stibbe) niegdyś paraf. drewn., r. 1819 dziedzic Onufry Grabski wystawił nowy z muru pruskiego.

7. Nakielno (Klein Nackel) w. K. p. S. Wawrzyńca, fund. Tuczyńscy w XVI drewn. pierwotnie filia do Tuzna, r. 1730 dziedziczka Karolina z Matachowskich Wojciełska wystawiła z muru pruskiego.

Kościół filialny Epiphaniae Domini we wsi Dykowo (Dyck) niegdyś paraf. drewn.; r. 1853 dziedzic Adolf Żychliński wymurował w stylu nowogotyckim.

Kościół filialny S. Jana Nep. we wsi Harmelsdorf, z muru pruskiego

Kościół filialny S. Marcina we wsi Prusinowo stare (Alt-Preussendorf), drewn., r. 1865 wymurowany w stylu nowogotyckim.

Kościół filialny S. Anny we wsi Strzyżno (Stranz) niegdyś paraf.

odbudow. drewn. pogorzał 1853, r. 1867 dziedzic Albert Stendell wymurował nowogotycki.

8. Róża (Rose) w. k. p. S. Trójcy, drewn. restaur. 1623, pogorzał 1829, r. 1831 wymurowany z cegły. — Wsie: Cappe (Kappe)
Kościół filialny S. Jana Chrzcic. we wsi Gostynia (Armosfelde) niegdyś paraf. murowany z cegły.
Kościół filialny S. Jakuba we wsi Leżenia (Riege) niegdyś paraf. drewn. r. 1854 wymurowany z cegły.

9. Skrzetusz (Schrotz) w. k. p. Wniebowzięcia P. Maryi, drewn. do r. 1660 filia do Walcza, r. 1694 Wojciech Konstanty z Gorzaja Brzeza wojewoda pozn. wymurował nowy. W wielkim ołtarzu cudowny obraz P. Maryi Bolesnej od Wojciecha Skolibowskiego biskup. pozn. r. 1660 za cudowny uznany. — Wsie: Sarnowo (Seegenfelde), Wieściółka (Wyspelke)

Cudowny obraz N. M. P.

Kościół filialny S. Wawrzyńca we wsi Rozwald (Rosenfelde) drewn. r. 1703 odbudowany z drzewa.

10. Sypniewo (Zipprow) w. k. p. Narodzenia P. Maryi drewn. z muru pruskiego dawniej filia do Nadarzyc, r. 1669 od Konstantyna Brzezy wojew. pozn. dotowany, parafjalny od r. 1690, r. 1835 wymurowany nowogotycki. Ma wielki ołtarz ta przeniesiony z supryn. kościoła franciszkanek w Bydgoszczy.
Kościół filialny S. Wawrzyńca we wsi Nadarzyc (Rederitz) do r. 1669 paraf. drewn. w XVI w. w posiadaniu akatolików, r. 1848 wymurowany nowogotycki.
Kościół filialny S. Jakuba we wsi Szwecya (Freudenfier) drewn. w XVI zbór akatolików, w XIX w. wymurowany z muru pruskiego.
Kościół filialny Podwyższenia S. Krzyża we wsi Zbyszno (Stabitz) drewn. odbud. 1630 Ludwik Weyher starosta wałecki, r. 1830 wymurowany z muru pruskiego.
Kościół filialny S. Piotra i Pawła we wsi Brzeźnica (Briesenitz) niegdyś paraf. drewn., r. 1843 wymurowany z muru pruskiego.
Kościół filialny S. Jana Chrzcic., we wsi Budy (Jagdhaus), drewn. r. 1858 wymurowany nowogotycki.
Kościół filialny Zwiastowania P. Maryi we wsi Głowacz (Klawitzersdorf), drewn., r. 1864 wymurowany nowo gotycki.

Kościół filialny ~~xxx~~ S. Józefa we wsi Diderlag (Diderlage) drewn. r. 1827 wymurowany z muru pruskiego.

11. Tuczno (Tütz) miasteczko niegdyś Wedlów Tuczyńskich, K.p. Wniebowzięcia P. Maryi ioln. 1395 drewn. w XVI wieku w posiadaniu Katolików, r. 1620 Krzysztof Tuczyński kasztel. pozn. oddał Katolikom; r. 1622 wymurowany gotycki, po spaleniu 1641 odbudował Stanisław Tuczyński kaszt. gnieźn., r. 1728 Marianna z Tuczyńskich Radońska dostawiła wieżę murowaną i altaria. –

Kościół filialny S. Bartłomieja we wsi Knakendorf, drewn., r. 1766 hr. Mycielski wystawił z muru pruskiego, r. 1859 dziedzic Hieronim hr. Leszczyc Sumiński wymurował nowy. Ołtarz wielki ~~xxx~~ stary S. ~~xxxxxxxx~~ Maryi Magdal. pochodzi z zajętego r. 1550 ~~xx~~ przez dutrów kościoła w Friedlung.

Kościół filialny S. Krzyża we wsi Schulzendorf drewn., r. 1760 Mycielski wystawił nowy z muru pruskiego.

Kościół filialny WWSS. we wsi Marthe, drewn., r. 1680 Stanisław de Wedel Tuczyński kaszt. gnieźn. z żoną Marianną z Leszna, wystawił z muru pruskiego.

Kościół filialny S. Trójcy we wsi Małogoszcz (Mehlgast) drewn., wystawiony później z cegły murow.

Kościołek szpitalny Sióstr Miłosierdzia S. Elżbiety w miasteczku Tucznie z zakładem sierot.

12. Wałcz (Deutsch Krone) miasteczko K.p. S. Mikołaja fund. 1303 Otto, Konrad i Jan Waldemar margrabiowie Brandenburscy, drewn., w XVI w. Łukasz Górka starosta wałecki oddał go Lutheranom, r. 1590 pogorzał i wymurowany nowy, r. 1683 oddany Katolikom, r. 1863 wymurowany nowogotycki.

Kaplica publ. S. Józefa w Wałczu murow. z cegły niegdyś przy rezydencyi Jezuitów fundow. 1629., teraz gymnazyum.

Kościół filialny S. Piotra i Pawła we wsi Brekształ (Breitenstein) drewn. r. 1835 wymurowany.

Kościół filialny S. Michała we wsi Kwyram (Quiram) z muru pruskiego w XVI w. w posiadaniu Lutheranów, r. 1801 wystawiony z muru pruskiego.

Kościół filialny S. Heleny we wsi Klausdorf drewn. w XVI wieku posiadali Lutheranie, r. 1720 odebrany, spalił się 1867.

XXIII. Dekanat Wschowski.

(w powiat. Wschowsk. i Babimost.)

1. Brenno w. niegdyś Opalińskich, K. p. S. Jadwigi fund. w XV w. drewn. r. 1553 odbudow. z drzewa, pogorzał 1759, r. 1781 dziedzic August Książe Sułkowski wojew. kaliśk. wymurował nowy — Wsie: Miastko, Siedmiorki.

2. Ciosaniec (Schusentze) w. niegdyś Klasztoru cysterśk. w Przemęcie, K. p. S. Michała drewn. do r. 1898 filia do parafii Kaszczor, r. 1778 odbudowany z drzewa. — Wsie: Brokuć (Bruchdorf).

3. Dębowałęka (Geyersdorf) w. gniazdo Dębołęckich, K. p. S. Jadwigi, istn. 1510 drewn., do r. 1610 w ręku akatolików dany przez dziedziców Ossowskich, w XVII w. wymurowany z cegły.

4. Kaszczor (Altkloster) wieś niegdyś opactwa Cystersów w Przemęcie, K. p. S. Wojciecha istn. w XVI w. drewn. r. 1601 odbudował z drzewa Jakób Brzeznicki opat przement.; r. 1775 Jan Józef Szotdrski opat przement. wymurował nowy.
Wieś: Łupica (Lupitz)
Kościół filialny P. Marzyi we wsi Wieleń czyli Weleń (Fehlen) f. 1278 wraz z Klasztorem Cystersów Benjamin wojewoda pozn. (r. 1418 przeniesieni Cystersi do Przemętu), drewn. odrestaur. r. 1664 z drzewa; r. 1731 wymurowany z cegły. W wielkim ołtarzu cudowny obraz Bogarodzicy; sławne odpusty.
Obraz cudown.

5. Kurtsdorf w. K. p. S. Jakuba — Wsie: Szlichtyngkowo (Schlichtingshain) miasteczko, Driebitz, Kandbau.

6. Łgiń (Ilgen) w. gniazdo Łgińskich, K. p. S. Bartłomieja istn. w XV w. drewn.; r. 1857 wymurowała nowy dziedziczka: Nimfa Kęszycka. — Wsie: Nowawieś (Neuguth), Zaborowo (Brettvorwerk)
Kościół filialny S. Jana Chrzcic. we wsi Hetmanice (Kaltevorwerk) mur. wybudował 1748 dziedzic Alexander Andrzej Radomicki, odrestaur. 1863 dziedziczka Nimfa Kęszycka.

7. Łysiny (Gross Lissen) w. K. p. P. Marzyi Bolesnej, istn. 1510 drewn., r. 1866 dziedziczka Nimfa Kęszycka wymurowała nowogotyckí. — Wieś:

Wygnanice (Weigmannsdorf)
Kościół filialny Narodzenia P. Maryi we wsi Tylewice ist. 1510 niegdyś paraf., drewn., wymurowany w XVII w.

8. Osowa Sień (Rochersdorf) w. niegdyś Ossowskich, K. p. S. Fabiana i Sebastiana, ist. 1510, w XVI w. Ossowscy oddali Lu-teranom, odebr. 1700, drewn. później murowany.

9. Śmieszkow (Lache) w. K. p. S. Andrzeja, drewn., r. 1720 dziedzic Celestyn Sokolnicki wymurował nowy, po pogorzeli 1723, odres-taur. — Wsie: Potrzebowo, Stawa.

10. Świdnica (Zedlitz) w. K. p. S. Jana Chrzcic. fund. 1300 Jan z Świdnicy dziedzic, konsekr. 1310 Paweł biskup. pozn., w XVI w. Kotwicze dziedzice oddali Luteranom, odebrany 1709, murowany dawny. — Wsie: Andrychowice (Heyersdorf), Czerlejno (Schwirnerey), Dryżyna (Altendorf), Kowalewo (Kabel), Olbrachcice (Albertsdorf).

11. Wschowa (Fraustadt) miasto, K. p. S. Stanisława, ist. 1498 murow. pogorzał 1529, r. 1552 Maciej Górski starosta wschow. od-dał Katolikom, r. 1604 odebrany i odrestaurowany, r. 1635 pogorzał, r. 1725 odrestaurowany i oddany Jezuitom tu sprowadzonym przez Karola Poniatowskiego kanon. pozn. proboszcza wschow., po supresyi r. 1772 Krótki czas rządzili nim Cystersi, teraz Księża świeccy.
Kościół sukkurs. pobernardyński S. Józefa w Wschowie fund. 1456 z klasztorem Bernardynów przez mieszczan drewn. w XVI wieku opanowali Luteranie, r. 1629 odebrany, r. 1640 wymurowany klasztor i Kościół kosztem Mikołaja Tarnowieckiego dworzanina Opalińskich, gotycki.
Kościół filialny S. Jerzego we wsi Przyczyna górna (Ober-Prietschen) ist. w XVI w. ~~niegdyś~~, opanowali protestanci który wymurowali kościół r. 1591, odebrany r. 1643, niegdyś paraf. murowany.

XXIV Dekanat Zbąszyński. (dawniej Brzeziński)

(w powiat. Babimost. i Międzyrzecki.)

1. Babimost (Bomst) miasteczko, K. p. S. Wawrzyńca; już r. 1640 był drewniany S. Katarzyny, po pożarze r. 1730 wymurował nowy r. 1734 Adam Poniński kasztel. poznań. starosta babimost. S. Wawrzyńca; po pogorzeli 1832 odrestaur. Jest tu cudowny obraz Bogarodzicy. — Wsie: Grojec (Groitzig), Koligow (Kalige), Podmokle (Posenuckel)

Obraz cudown.

Kaplica publ. S. Jacka, dawniej [illegible] Zwiastowania P. Maryi, w Babimoście fund. 1610 drewn., przebudowat i rozszerzył r. 1646 Hiacynt Klinowicz prebendarz, drewn. odbudow. 1660 drewn., wymurow. w XVIII w.

2. Bledzew (Blesen) miasteczko, K. p. S. Katarzyny.

drewn. pierwotnie filia do Babimostu, w XVI wieku w posiadaniu luteranów, po spaleniu 1653 odbudow. z drewna, r. 1860 wymurowany i odtąd parafialny.

4. Chociszewo (Kutschkau) w. niegdyś Klasztoru Cystersów w Paradyżu, K. p. S. Jana Chrzcic. istn. 1510 murow. gotycki, w XVI wieku w posiadaniu luteranów, odebrany 1613. – Wsie: Rogoziniec (Rogsen), Suchy Lutol (Dürlettel).

5. Dąbrówka (Gross Dammer) w. K. p. S. Jakuba J. 1459 Stanisław Zbąski dziedzic, drewn., wymurow. 1660 gotycki. – Wsie: Bolewiny (Bohlen), Czarny Folwark (Schwartzenau).

6. Fafałda (Falkenwalde) w. niegdyś Klasztoru Cystersów w Bledzewie, K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1510 drewn. r. 1847 wymurowano nowy. – Wieś: Osiecko (Oscht).
Kościół filialny S. Anny we wsi Nowa wieś (Neudorf), niegdyś paraf. od r. 1661, filia, drewn., r. 1750 wymurował nowy Józef Michał Loka opat bledzewski.
Kościół filialny S. Mikołaja we wsi Osiecko (Oscht) niegdyś Klasztoru Cystersów w Bledzewie, kościół starożytny wymurowany 1380, z dobudowaną r. 1806 wieżą.

7. Goraj w. gniazdo Brezów, K. p. S. Trójcy drewn. z początku filia do Przytoczna, w XVI w. w ręku luteranów, r. 1610 Barbara de Szenechy wdowa po Ernescie Brezie dziedzicu wystawiła nowy kościół z drewna, od r. 1619 parafia. W XIX w. wymurował nowy Sebastian z Kolna Prusinski starosta obornicki. – Wsie: Kozy (Kaze), Krobidewo (Gross Krebbel), Lipka (Annahof), Nowiny (Nowinge), Osiesze, Ortowce, Stodzona (Schlosune), Wiejce (Waitze), Zamtyńskie (Krebbelmühl).

8. Kalawa (Kalau) w. niegdyś Klasztoru Cystersów w Paradyżu, K. p. S. Mikołaja, istn. 1510 drewn., r. 1733 po spaleniu wymurował nowy Józef Gorczyński opat paradyski.
Kościół filialny S. Barbary we wsi Wysoka (Hochwalde), drewn., r. 1738 Józef Gorczyński opat paradyski wymurował nowy.
Kaplica publ. P. Maryi we wsi Paradyż (Paradies). Kościół ten wraz z Klasztorem i Opactwem Cystersów fund. 1234 Mikołaj Proniusz

pierwotnie drewn., wymurowany w XIV w., r. 1393 podczas konsekracji miał 14 ołtarzy, w XVII wieku odbudowany wspaniale wraz z obozernemi zabudowaniami klasztornemi. Po supresyi klasztor zamieniono na Seminarium pedagogiczne a kościół na kaplicę. Odr. 1821 należy wieś Paradyż z wyjątkiem Instytutu pedagogicznego do dyecezyi wrocławskiej.

9. Kościeszyn (Kuschten) w. K.p. S. Szymona i Judy fund. 1420 dziedzic Mikołaj Watka czyli Watkha, drewn. pozostał w pierwotnym stanie. — Wsie: Bronikowo, Brudzewo (Brausendorf), Kręsko (Krantz)

10. Kozminek (Kozmin) w. K.p. S. Stanisława fund. dziedzice Cystersi z Paradyża, pierwotnie filia do Kręska, później w XVI w. parafia, drewn. odrestaur. 1740 Józef Gorczyński opat paradyski.

11. Międzyrzecz (Meseritz) miasteczko, K.p. S. Jana Chrzcic. istn. 1259 drewn. w XVI w. Stanisław Myszkowski starosta międzyrzecki oddał Lutheranom, r. 1604 odebrany; w XVII w. wymurowany gotycki, r. 1868 restaur. Bractwo Ubogich pod tytułem N. P. Maryi zaprowadzone r. 1492. Szpital (przy którym był kościołek S. Mikołaja, dziś zniesiony) fund. 1536 fund. Franciszek Stanisław Kurski. — Wsie: Bobolwiecko (Bobelwitz), Nietoperek (Nipter), Winnica, Żółwin (Solben)
Kościół filialny S. Marcina we wsi Kożyce (Kainscht) niegdyś paraf. Władysław II kościół ten wraz z filią w Nietoperku wcielił do kościoła szpitalnego S. Mikołaja w Międzyrzeczu; drewn. r. 1328 Franciszek Woliński proboszcz międzyrzecki wybudował kościół z muru pruskiego, r. 1860 wymurowany z cegły.
Kaplica publ. S. Wojciecha, we wsi Wojciechowo (Georgsdorf) drewn. dawna, restaur. 1983.

12. Nowe Kramsko (Neu Kramzig) w. niegdyś klasztorne Cystersów w Obrze, K.p. Narodzenia P. Maryi, drewn. pierwotnie filia do parafii Kłensko w dyecezyi wrocław., odr. 1636 probostwo, r. 1759 opat Jan Nepom. Krystam wymurował nowy. — Wieś: Wojnowo.

13. Przytocana (Prittisch) w. K.p. S. Trójcy, istn. 1510 drewn. w XVI w. zajęli luteranie, lecz za Zygmunta III odebrany i jako filia do Goraja wcielony. R. 1740 dziedzic Andrzej Wysogota Zakrzewski odbudował z drzewa r. stędy parafią przywrócono; r. 1820 wymurowany. — Wsie: Kaszewo, Piskorowo.

14. Przerew (Petsche) miasteczko niegdyś biskupów poznań. k.p. S. Maryi Magdaleny istn. już 1298, drewn. pogorzał 1631; r. 1650 Andrzej Szołdrski bisk. pozn. wymurował nowy. Tu r. 1602 d. 2 Junii Wawrzyniec Goslicki bisk. pozn. odbył Synodalną Kongregacyą. Siedziba Archidiakonatu Przerewskiego niegdyś. – Wsie: Borowy Bołtyn (Heidemühle), Janowo (Janau), Kuligow (Kulkau), Nowa Silna (Neuschillen), Łąchy (Lunken), Policko (Politzig), Przerew miast. (tu wieś d. 7 Stycz. 1778 urodził Melchior Fiałkowski arcyb. warszaw.), Silna (Schillen), Stołun (Stalm), Scharcz (Schartzig), Swiechocin, Zielonomyśl (Zielomisl)

15. Rokitno (Rokitten) w. niegdyś Klasztoru Cystersów w Bledzewie, k.p. WWSS. Fund. 1333 Jan Doliwa bisk. pozn. r. 1661 wieś tę wraz z parafią Adalbert Tholibowski bisk. poznan. wcielił do opactwa Bledzewskiego, Kościół parafi. drewn. r. 1640 odrestaurował Stanisław Dembiński opat bledzewski, a Kazmierz Opaliński opat bledzewski r. 1661 wystawił przy nim Klasztor na 7 Cystersów. Kościół obszerny z 2 wieżami r. 1746-1748 wymurował Michał Konarzewski opat bledzewski z legatu 2000 złp. przez Opata Józefa Gorzyńskiego zapisanego; ozdobił 1756 Józef Loka opat; konsekrował r. 1848 Leon Przyłuski arcyb. gniezn. – W wielkim ołtarzu cudowny obraz Bogarodzicy, przez Komisyą biskupią r. 1670 za łaskawy uznany. Sławny odpust na Narodzenie P. Maryi. – Obraz cudown.
Wsie: Rojowo (Rhyn), Swierdzelewo (Schwirle).
Kościół filialny S. Kazmierza we wsi Chemsko (Gollmütz) r. 1661 od Wojciecha Tholibowskiego bisk. pozn. wraz z kościołem w Rokitnie do Klasztoru Cystersów w Bledzewie wcielony, istn. 1550 drewn. wymurow. 1669.
Kościół filialny S. Bartłomieja we wsi Kalsko (Kaltzig) istn. 1510 drewn., r. 1693 odbudowany z drzewa. Wieś ta należała do Klasztoru w Bledzewie od r. 1390
Kościół filialny S. Anny we wsi Swierdzelewo (Schwirle) następczej od XV w. do Klasztoru w Bledzewie, drewn. odbudowany r. 1669 z drzewa.

16. Skwierzyna (Schwerin) miasteczko dawniej do starostwa międzyrzeck. należące, k.p. S. Mikołaja fundowany w XIII w. A. 1540

Stanisław Myszkowski starosta międzyrzeck. oddał Lutheranom, r. 1604 odebrany. Kościół dawny drewn., w XVI w. wymurowany, r. 1862 restaur. — Wsie: Alexandersdorf, Johannesmunsth, i Morin leżą już w Brandeburgii, lubo do dyecezyi pozn. należą. We wsi Morin jest Kościół simultan. w którym się nabożeństwa luterskie i katolickie odbywają.

17. Starydwór (Altenhof) w. niegdyś Klasztoru Cystersów w Paradyżu, K. p. S. Wawrzyńca dawny, starożytny murowany. — Wsie: Bukowiec (Bauchwitz)
Kościół filialny S. Jana Chrzcic. we wsi Łagowice (Lagowitz) niegdyś ~~parafia~~ filia do parafii Bukowiec, w XVI w. w posiadaniu Lutheranów, r. 1718 Weronika z Twardowskich Szaniecka dziedziczka powróciła Katolikom, drewn.
Kościół filialny S. Józefa we wsi Wyszanowo (Wissen) należącej niegdyś do opactwa cysters. w Paradyżu, drewn., restaur. 1682, r. 1792 wymurowany.

18. Trzciel (Tirschtiegel) miasteczko niegdyś Ostrorogów, potem Opalińskich, K. p. S. Wojciecha, drewn, odbudow. 1614 i 1692 z drzewa, po pożarze r. 1809, zbudowany r. 1824 z pruskiego muru kosztem dziedzica Księcia Reuss de Plauen. — Wsie: Grunówko, Jabłonka, Luben, Mitręga, Rybojady, Sierosz (Schierzig).

19. Trzebiszewo (Trebisch) w. niegdyś biskupów pozn. K. p. S. Jana Nepom. od r. 1661–1730 był filią do Skwierzyny, drewn., r. 1768 wymurowany; r. 1846 na nowo wymurowany.

20. Zbąszyń (Bentschen) miasteczko, K. p. Wniebowzięcia P. Maryi, istn. 1298. R. 1516 d. 13 Januar. Jan Lubrański biskup pozn. fundował przy nim Kollegiatę (złożoną z proboszcza, dziekana i 5 manzyonarzy). W XVI w. Abraham Zbąski oddał Lutheranom, drewn. do którego r. 1640 Abraham Ciświcki kasztelan szremski dostawił Kaplicę murowaną. R. 1792 Edward Garczyński kasztelan rospierski wymurował nowy, r. 1850 odrestaurowany. Są tu nagrobki Garczyńskich z XVIII w. — Wsie: Boruj (Kirchenplatz), Godziszewo, Lutolek (Nassleftel), Łęczna (Lentschen), Morgi, Nowydwór (Weidenvorwerk), Nundnie (Nandel), Poświętno, Samsonka (Schrompe), Strzyżewo (Strehle), Tomnica, Kaplica publ. S. Krzyża w Zbąszyniu za miastem fund. 1656 Maciej Kowarzy mieszczanin drewn. restaur. 1730.
Kaplica S. Mikołaja w Zbąszyniu fund. w XVII w. mieszczanie, Kaplica publ. drew.

Kościół filialny Niepokalanego Poczęcia P. Maryi we wsi Chobienice fund. 1462 Chobienieccy, niegdyś paraf., w XVI w. dziedzice Mieszkicy oddali Luteranom, odebrany r. 1638, drewn., r. 1778 wymurował dziedzic Józef z Brudzewa Mielżyński (Lomnitz)
Kościół filialny S. Wawrzyńca we wsi Łomnica fund. 1770 Stefan Garczyński kasztel. kaliski. drewn.
Kościół filialny S. Stanisława we wsi Przyprostynia (Brandorf) ist. 1510 niegdyś paraf. drewn. r. 1516 został filią, r. 1663 restaur. i r. 1779, w XIX w. wymurowany.
Kaplica publ. S. Mikołaja we wsi Zakrzewo fund. 1641 dzied. Mikołaj Chłapowski, zniszczała, drewn.

W biskupstwie Poznańskim było w r. 1875.

Dekanatów . . . . . 24.
Kościołów parafialnych 341
" filialnych i subkursalnych . . 105
Altaryi 27
Kaplic publicznych (Oratoria) . . . 64
Szkół parafialnych 347
Szpitali kościelnych 88
Księży 520
Dusz katolickich . . . . . 610372.
Klasztorów męskich Reformatów 3
Poznań (Bożego Ciała), Gorzuszki (S. Krzyża, parafia Pięćkowska Górka), Wronki (Zwiastowania P. Maryi)
Klasztorów żeńskich:
a) Sióstr Miłosierdzia S. Wincentego a Paulo . 8
Poznań (Przemienienia Pańskiego, szpital – Poznań (na przedmieściu Środka, zakład sierot) – Poznań (na przedmieściu S. Maryna, S. Józefa zakład miłosierdzia) – Gostyń – Kórnik – Kościan – Środa – Wolsztyn.)
b) Zakonnic S. Urszuli (Poznań, kaplica S. Cesława) 1.
c) " Karmelitanki bose (Poznań, Imienia Jezus i S. Józefa) 1
d) Sióstr Miłosierdzia S. Elżbiety 4
(Poznań, Rawicz, Trzcinno, Wschowa)
e) Wizytki (Ostrowo) 1
f) Zakładów Służebniczek Matki Bożej 22.
Zaszkowo (paraf. Zabno), Brodowo (p. Nietrzanowo), Czarnków, Drzązgowo (par. Grodzisk.), Gołembin (dekan. Kościan), Koparzewo (par. Krzywin), Kowanówko (par. Oborniki.), Lubasz (dek. Czarnków.)

Borowko (par. Oporow), Brick (par. Dubin), Podrzeze (par. Strzelce.) Poznan (par. S. Marji Magdal.), Rgbin (dekan. Kosciań.), Rokosów (par. Poniec.), Rożnowo (dek. Obornick.) Szamotuły, Szołdry (par. Brodnic.), Trzebaw (par. Łódz.), Turwia (par. Wyskoc.), Uzarzewo (dekan. Koftryn.), Wielichowo (dekan. Grodzisk.), Zdziesz (par. Borcek.)

Dyecezya tyraspolska.

Już w XVII wieku starała się Stolica apostolska o rozszerzenie wiary katolickiej w południowej Rossyi i na pograniczu Azyi. R. 1673 posłany był z Propagandy do Astrachanu jako misyonarz Romuald de Pinto Kapucyn, który tamże założył parafią. R. 1790 trudnili się missionarstwem w tych stronach Jezuici białoruscy, których staraniem w missyach Astrachańskiej, Mozdockiej, Odeskiej stanęło przed r. 1820 wiele kościołów: w Odessie, Manheim, Landau, Rastadt, Selz, Josephsthal, Chersonie, oraz w gubernii saratowskiej kościoły w Saratowie, Raskaty, Paninskaja, Kasickaja, Semenowka, Katharinstad, Tonkoszówka, Krasnopole, Grasnowatka, Kaminka i t. d. Jezuici owi byli po największej części Niemcy lub Francuzi. Na początku XIX wieku naznaczonym był wizytatorem tych kościołów x. Nicole emigrant francuski, po którego odjeździe do Francyi z księciem Richelieu r. 1815 Rząd sprowadził z Bawaryi x. Ignacego Lindl na kurata w Odessie i wizytatora kościołów noworossyjskich z pensyją 4000 Rubli rocznie. Gdy tenże w kazaniach zaczął głosić zasady przeciwne dogmatom katolickim, wydalono go r. 1823 z Rossyi. R. 1820 po wygnaniu Jezuitów, sprowadził znowu Rząd z kapłanów niemieckich z zagranicy dla kolonii saratowskich i x. proboszcza z Düsseldorfu Gosnera z pensyją 5000 rubli rocznie; lecz i tego po roku wydalono za wydanie dzieła przeciwnego religii katolickiej „Ewangelia podług S. Mateusza." Później był wizytatorem kościołów noworossyjskich, prałat Szczytt, a ostatniemi

czasy znany z grabieży biblioteki petersburskiej exjezuita Pichler. Obowiązki pasterskie po Jezuitach od r. 1820 pełnili przy tych kościołach po części Księża rzymscy, po części Dominikanie i Bernardyni. Kościoły te należały do dyecezyi mohylewskiej i tworzyły 2 dekanaty: Chersoński czyli Noworosyjski mający 25 kościołów i kaplic, i Saratowski liczący 15 kościołów i kilka filij; prócz tego 28 kościołów ormiańsko-katolickich (w guberniach Kutais i Eriwan) i jeden kościół chaldejski w Nachit pod górą Ararat (w Mingrelii) (sierpnia?)

Skutkiem konkordatu zawartego w Rzymie d. 15 Stycznia 1847 i na mocy Bulli Piusa IX „Universalis Ecclesiae cura" z d. 3 lipca 1848 utworzono w Rosyi nową siódmą dyecezyją rzymsko-katolicką Chersońską rozciągającą się na gubernie: Chersońską, Ekatarynosławską, Saratowską, Astrachańską, Samarską (zaurodzką), Krym i kraje za Kaukazkie, do której także przyłączono Besarabią należącą dotąd do dyecezyi Kamienieckiej. Miał być podług konkordatu i biskup z pensyją 4480 rubli sr., 2 sufraganów: saratowski i chersoński (którego dotąd nieobsadzono). Kapituła składa się z 2 prałatów (dziekana i archidyakona), 4 Kanoników gremialnych, 6 Kanoników honorowych, i 3 manzyonarzy czyli beneficyantów (składających tak zwaną kapitułę mniejszą. Seminarium w Saratowie ma 15–25 alumnów na koszcie skarbowym. —

(gubernie Kutajska i erywańska)

Na mocy bulli Piusa IX z d. 18 Września 1852, stolica biskupia przeniesioną została z Chersonu do Tyraspola nad Dniestrem i biskupstwo przezwane Tyraspolskiem: mimo tego jednak kościół katedralny, stolica biskupa, kapituła i seminarium pozostają dotąd w mieście Saratowie.

R. 1860 było w dyecezyi tyraspolskiej 54 Kościołów parafialnych, 22 Kościołów filialnych, 30 Kaplic, 125 duchownych swieckich i 119285 parafian. Oprócz tego ormiańsko katolickich 35 Kościołów parafialnych, 7 Kościołów filialnych, 53 duchownych swieckich i 13534 parafian ormiańsko-katolickich. — Kościoły były podzielone na dekanaty:

1) Saratowski (w gubern. saratowsk. i astrachań. — 7 Kość. paraf. 9 filij, 5 Kaplic), 2) Samarski (w gubern. samarsk. — 8 Kość. paraf. 10 filij), 3) Ekaterynosławski (w gubern. ekaterynosław. — 4 paraf. Kość.) 4) Krymski (Tauridensis) (w gubern. krymsk. — 8 paraf. Kość. 7 filij, i Kaplica — Pomiędzy Kościołami paraf. w tym dekanacie należą ormiańsko-katolickie: i Kościół paraf. w Teodozyi, i i Klasztor ormiański zakonników eremitów S. Antoniego w Karasu-Bazar), 5) Chersoński (w gub. chersoń. — 13 Kość. paraf., i filia, 15 Kaplic) 6) Bessarabski (w gub. bessarabsk. — 4 Kość. paraf. i filia) 7) Kaukaski czyli Wizytatorstwo Kaukaskie (w gubern. tyflis. kutais. stawropol. derbent. erywan. szamacha. — 16 Kość. paraf. 4 filie. Pomiędzy Kościołami paraf. w tym dekanacie jest jeden Kościół chaldejski w Nachiczewanie (Nachitschewan) 8) Dekanat Kościołów ormiańsko-katolickich (w gubern. kutais. i erywan. — 28 Kość. paraf.)

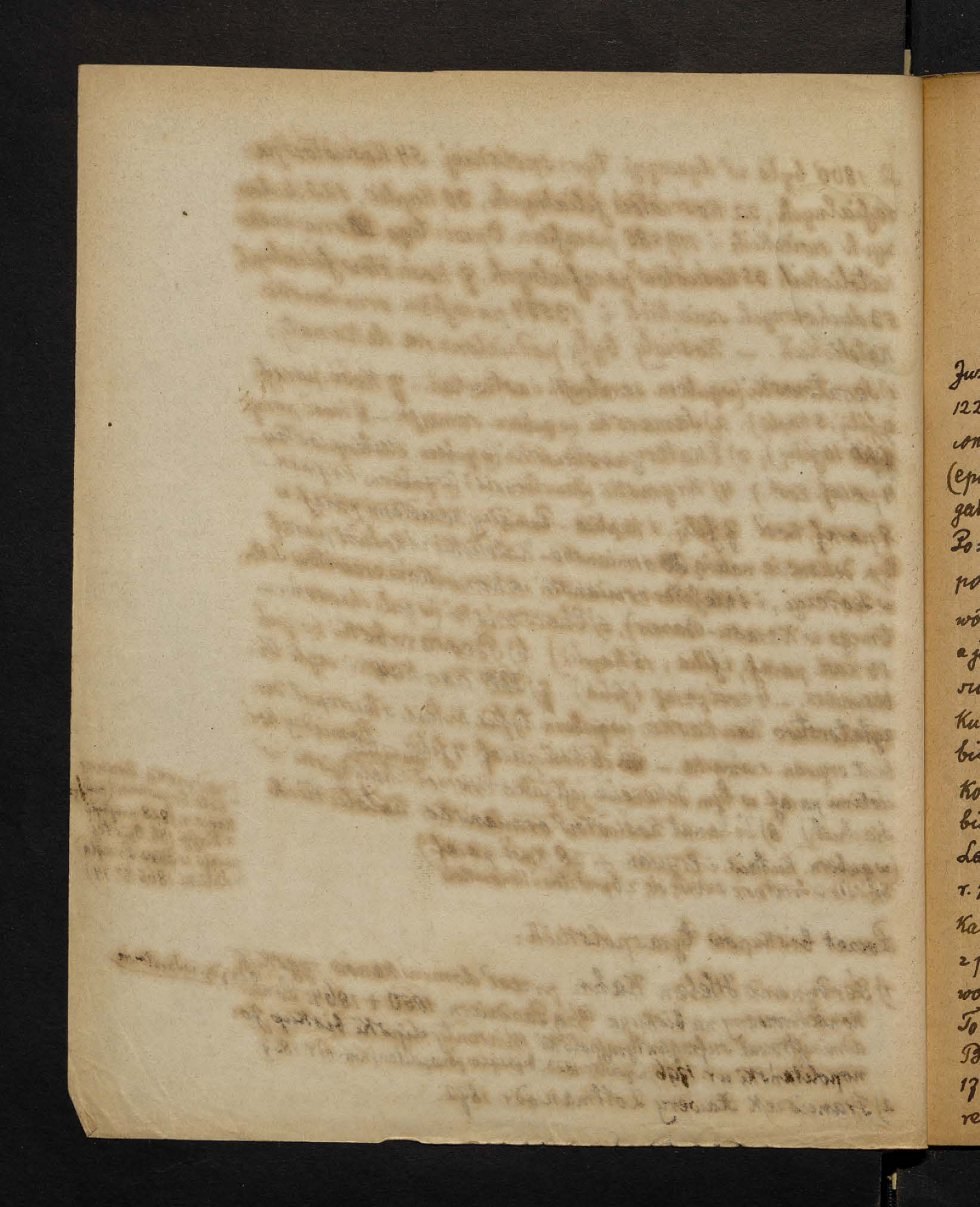
Kapituła w Saratowie składa się z 6 prałatów i Kanoników

[nad rzeką Araxes koło Erywanu (miejscowość Kanice r. 1828 przybyli z Persyi (88. Opis tej parafii w Przegl. Katol. 1865 Nr. 14)]

Poczet biskupów tyraspolskich:

1) Ferdynand Helan Kahn przeor dominikanów rygaskich konsekrowany na biskupa 10/29 Październ. 1850 + 1864 15 Czerwca. Tenum administrował sufragan tyraspolski Wincenty Lipski biskup Jonopolitański ur. 1796, wyświęc. 1823, biskupem jonopolitańskim odr. 1853. (d. 18 Paźdz. w Saratowie.)

2) Franciszek Xawery Zottman odr. 1872.

Już r. 1228 ustanowił Grzegorz IX papież (dat. Laterani 21 Martii, 1228) Teodoryka z zakonu Dominikanów biskupem nowonawróconych Kumanów mieszkających w południowej Wołoszczyźnie (episcopus Cumanorum). Biskup ten żyjący jeszcze r. 1235 podlegał jak się zdaje władzy arcybiskupa strygońskiego w Węgrzech. Po zniszczeniu tegoż biskupstwa przez Mongołów i Tatarów i po zajęciu tej ziemi r. 1359 przez Wołochów z Marmaroszu pod wodzą Dragosza, na prośbę Laczka wojewody multańskiego (syna a jak inni utrzymują wnuka owego Dragosza czyli Bogdana) wniesioną przez franciszkanów Pawła z Swidnicy i Mikołaja z Melsa: ku misyonarzy na Wołoszczyznie, do papieża, polecił Urban V ery: biskupowi praskiemu oraz biskupom wrocławskiemu i krakowskiemu (apud Montem Flasconem d. 24 Julii 1369) wzgdzić biskupstwo z katedrą na Wołoszczyznie. Na katedrę przeznaczył Laczko kościół Dominikanów Św. Jana w mieście Serecie r. 1370, który to kościół z klasztorem fundowała r. 1380 Małgorzata matka owego Laczka i Piotra wojewody multańskiego (jak się okazuje z przywileju danego temuż klasztorowi w Serecie przez Piotra wojewodę r. 1384, gdzie wspomina, iż tamże owa Małgorzata pochowana) To nowo założone biskupstwo nazwano Ceretenskiem (Cerethensis) Barnabas Kędzierski, Sulzer, [illegible] (Gesch. d. transalp. Dacien. Wien 1782), Benkö (Milcovia. Viennae 1781), Hormuzaki E. (Fragmente. Bukarest 1878) następujący szereg biskupów ceretenskich wymieniają:

I) Andrzej Wasilo herbu Jastrzębiec franciszkan 1371.

II) Nicolaus (de Melsak) franciszkan 1384.

III) Stefan Rutheni dominikan 1388.

IV) Stefan Martini dominikan 1395 (mianowany biskupem ceretenskim od Bonifacego IX d. 8 Czerwca 1399).

V) Jan Sartorius dominikan 1400.

Wilhelm Schmidt (Romano-catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae, quas ad optimorum fontium fidem publicam in lucem profert Guilielmus Schmidt Buda-Pestini, typis Societatis typographicae Athenaeum 1887, Hungarica regia Scientiarum Academia patrocinante. 8vo str. 164. 2) następujący zaś podaje szereg:

1) Andrzej I franciszkan 1371–1374. (?)

2) N. N. 1374–1380. (?)

3) Stephanus Rutheni dominikan 1380.

4) Andrzej Wasilo herba Jastrzębiec 1385 franciszkan, spowiednik Królowej węgierskiej Elżbiety, r. 1387 przeniesiony na biskupstwo wileńskie, zmarł r. 1399.

5) Jan (przed r. 1394)

6) Stefan Martini dominikan mianowany przez Bonifacego IX Romae VI Idus (d. 8) Junii 1394.

7) Jan Sartorius dominikan 1400. Za niego r. 1403 wskutek starań wojewody Aleksandra Dobrego przeniesiona została katedra z Seretu do miasta Bakou nad Bystrzycą, gdzie r. 1412 wystawiono kościół katedralny przy klasztorze franciszkańskim. Biskupstwo bakowskie (Bacoviensis) pod władzę metropolitalną arcybiskupa lwowskiego poddano. Umarł około r. 1412 (był wprzód sufraganem krakow.)

1415 Fr. Nicolaus episcopus Ceretensis trium S. Theol. vicarius in spiritualibus generalis episcopi Jaurien. (Cod. dipl. patr. Hungariae. I. N. 198 p. 309.

8) Stefan Zajączek herbu Świnka dominikan Konwentu krak. (drugi biskup bakowski) obrany 1414 na biskupstwo † 1430.

9) Tomasz Ehrenheber czyli Erneber dominikan, od r. 1431 † 1439.

10) Jan z Seretu (Ceretensis) czyli jak go niektórzy zowią Piotr Jan z Seretu franciszkan, odr. 1441 † 1451 pogrzebany we Lwowie.

11) Jan Roża dominikan od r. 1451, podobno od Tatarów zabity; pisał się też biskupem mołdawskim.

12) Jan Szymon Franciszkan Konwentu lwowskiego, od r. 1460; Dawidycz
z powodu wojen z Turkami mieszkał w siedmiogrodzkiem mieście Baja i był sufraganem biskupa siedmiogrodzkiego.

13) Piotr proboszcz parafii Waldhut w Siedmiogrodzie, sufragan biskupstwa siedmiogrodzkiego w Weissenburgu (Alba Julia) od r. 1436 pisał się: episcopus Moldaviensis. Dla niepokojów mieszkał w Siedmiogrodzie. Za niego Stefan wojewoda multański fundował Klasztor Katolicki w Sotrusch i Kościół w Kotner.

14) Tomasz de Zagradino Węgier z rodu, dominikan, od r. 1497 zabity od zbójców we wsi Brlesti koło miasta Hiantz. Turcy niszczą Katedrę w Bakowie i biskupstwo od r. 1511 osierocone. Bogdan jednooki wojewoda multański kazał zburzyć Kościół i Klasz: tor dominikanów w Sereie około r. 1509. — Około r. 1552 odbudowali Bernardyni siedmiogrodzcy Klasztor w Bakowie. — Jan Jakób Bazylik Heraklides despota zagarnąwszy r. 1561 województwo multańskie zaprowadza luteranizm i r. 1562 mianuje Polaka Lucińskiego superintendentem — Piotr Kulawy wojewoda multań: ski r. 1588 sprowadza do Multań Jezuitów, i r. 1588 obiecuje przyjąć unię z Kościołem rzymskim za dorady swego marszałka Piotra Bruti Włocha. D. 1588 zjeżdża do Wołoszczyzny jezuita Stanisław Warszewicki. Papież bullą Romae (d. 19 Augusti 1589) biskupstwo bakowskie poddaje jako sufraganią pod władzę arcybiskupa lwowskiego.

15) Bernardinus Quirini rodem z Kandyi z zakonu Bernardynów wizytator apostolski na Wołoszczyznie biskupo arcieński (Curtea d'Argis), r. 1589 otrzymał biskupstwo bakowskie. Znalazł on w swej dyecezyi 15 miast i 16 wsi zamieszkałych przez 6ci familij czyli 10740 dusz wyznawców religii Katolickiej. Kościoły były a) Bakow miasto z Kościołem murowanym i dru= gim drewnianym S. Mikołaja. b) Baja miasto z 2 Kościołami murowanemi i 316 parafianami. c) Hiantz miasto z 2 Kościołami drewnianemi i 303 para= fianami. d) Sotrus miasto z Kościołem murowanym i 394 parafianami. e) Hurch z Kościołem drewnianym i 435 parafianami. f) Kotker miasto z 3 Kościołami mu= rowanemi i 1 drewnianym z 1800 parafianami. g) Roman miasto z 2 drewnianemi Kościołami z 130 parafianami. h) Sabojani miasto z Kościołem. i) Berendesti wieś. k) Gemesiani wieś. l) Lucasi wieś. m) Guidicesi wieś. n) Lugdeni wieś. o) Sorzava

miasto z 2 kościołami murowanemi i 158 parafianemi. Quirini biskup umarł r. 1605.

16) Hieronim Aroseghno, poborcy popierany przez Konstantyna Mohiłę, został 1606 biskupem bakowskim, będąc wprzód wizytatorem apostolskim.

17) Waleryan Lubieniecki bernardyn r. 1611 biskup bakowski, ostry i surowy, dla tego otruty.

18) Adam Goski franciszkan kustosz konwentu lwowskiego, konsekrowany na biskupa r. 1618.

19) Andrzej Bogosłowicz z Dalmacji, po krótkich rządach zrezygnował

20) Gabryel Fredro herbu Bończa, bernardyn, biskup bakowski od r. 1624.

21) Jan Chrzciciel Zamojski herbu Jelita dominikan, kanclerz chełmski, biskup od r. 1630 bakowski, r. 1650 został biskupem przemyskim, a r. 1654 biskupem kijowskim † 1 Stycznia 1655. — Biskupstwo bakowskie r. 1646 składało się z 2 parafij: 1) Husch 2) Vaslui 3) Berlad. 4) Galacz. 5) Bogdana 6) Sztefalva, 7) Manesalva, 8) Gerdesalva, 9) Niamtz. 10) Domasalva, 11) Szabosalva, 12) Lokoesalva, 13) Voelesek, 14) Ujsalu 15) Tatros. 13) Lukacsalva, 14) Szalonz, 15) Forrosalva, 16) Paskan, 18) Bogdansalva, 18) Hidegkut, 19) Terebes. 20) Bakov. 21) Roman. 22) Tamassalva 23) Zsidosalva, 24) Szekskosalva, 25) Baja, 26) Soczawa, 27) Herlen, 28) Kotnar. 29) Sztunga, 30) Fass, 31) Jassi

22) Mathias Marianus Kurski herbu Prawdzic bernardyn [illegible] r. 1631 mianowany przez króla Jana Kazimierza biskupem bakowskim, lecz zrezygnował zostawszy biskupem ermeńskim i sufraganem poznańskim.

23) Atanazy Rudziński 1659 biskup bakowski, po roku zrezygnował

24) Jakób Gorecki dominikan 1678 d. 6 lutego wyświęcony w Rzymie na biskupa † 1679 w Grodnie.

Od r. 1663 był wizytatorem apostolskim w Mołdawii Vitus Pikucci Włoch franciszkan, [illegible], a po nim 1670 Piotr Parcevich rodem Bułgar, arcybiskup marcinopolitański. Po jego odjeździe mianowany został w Rzymie d. 1 Grudnia 1676 administratorem biskupstwa bakowskiego Stefan Tapolcsai Węgier franciszkan gwardyan klasztoru Csiko w Siedmiogrodzie

25) Jakób Dłuski franciszkan mianowany w Rzymie d. 23 Grudnia 1679 biskupem bakowskim na przedstawienie króla polsk. Jana III. Rumuński autor Melchisedek w dziele Papiernul pag. 28 pisze, iż przed Dłuskim był biskupem bakowskim Jan Zammatel Bośniak Węgier, któremu r. 1695 hospodar wojewoda Antoni Rosetti dał przywilej libertacyjny. — Może to inne przekręcone? — Może to był Jan Baptista Berecius proboszcz w Kothare. — Inni zdaje między Goreckim a Dłuskim wspomniają jakiegoś Lousoni biskupem bakowskim. Zdaje się od Tatarów wrócił Dłuski do Lwowa gdzie r. 1683 zmarł w klasztorze Franciszkanów.

Po śmierci Pruskiego był administratorem znowu Vitus Piluzzi franciszkan arcybiskup nerycopolitański, którego Innocenty XI papież w Rzymie d. 23 Grudnia 1679 mianował koadjutorem Dłuskiego biskupa bakowskiego, a gdy ten r. 1689 zmarł, na jego miejsce papież mianował wikaryuszem generalnym biskupstwa bakowskiego Felixa Bernabei franciszkana biskupa pryzeńskiego (Prisenus).

26) Wiktoryn Amand Cieszejko Litwin dominikan przeor klasztoru, mianowany od króla Jana III r. 1693 biskupem bakowskim. Dla braku dochodów biskupich nadał mu król probostwa w Mścibowie (w dyec. wileń.), w Woli Zarzyckiej (dyec. przemyśk.), w Bełzie (dyec. przem.), w Kołomyji (dyec. lwow.) i w Brodach (diec. łuck.). Umarł w Brodach r. 1698, nie odwiedziwszy nawet dla zamieszek wojennych swej dyecezyi.

27) Stanisław Franciszek Bieganski herbu Prawdzic franciszkan caprowincyał, mianowany 1699 biskupem bakowskim i proboszczem w Brodach + 1709 w Ostrogu.

28) Tomasz Hanuszewicz Litwin dominikan klasztoru grodzieńskiego, nominowany od Stanisława Leszczyńskiego r. 1709 na biskupstwo bakowskie, nieotrzymawszy sakry, umarł 1758 w Grodnie.

29) Jan Damascen Lubieniecki Dominikan przeor warszawski, od r. 1706 prowincyał, mianowany od Augusta II r. 1711 biskupem bakowskim, otrzymał potwierdzenie w Rzymie. Zwiedziwszy swą dyecezyę r. 1714, po powrocie zmarł 1714 na powietrze na Podlasiu, pochowany w Warszawie.

30) Adryan Adam Skrzetuski franciszkan caprowincyał mianowany 1715 od Augusta biskupem bakowskim, zmarł 1715 w Krakowie przed otrzymaniem sakry.

31) Józafat Pierzchiewicz franciszkan gwardyan pińsk caprowincyał litewski, za nominacyą Augusta II konsekrowany d. 27 Kwietnia 1718 przez Cypryana Brzostowskiego biskupa wileńskiego. Umarł około 1729.

32) Tomasz Słubicz - Załęski dominikan przeor w Łucku otrzymawszy 13 Kwietnia 1733 nominacyą na biskupstwo bakowskie, zmarł 1733 w Krakowie przed otrzymaniem sakry.

33) Stanisław Rajmund Jezierski herbu Nowina dominikan otrzymawszy nominacyą królewską i potwierdzenie papieskie, konsekrowany d. 4 Maja 1738. Z powodu braku dotacyi nadał mu król probostwa w Tuliglowach, Bielowsi i Kocku R. 1744 odbył wizytę generalną swej dyecezyi. Było wtedy tylko 11 parafij i 5500 parafian

*) Faraonensis

Kościół katedralny w Bakowie słomą kryty; w Jassach Kościół drewniany, parafian 400; ecclesiae: Sabaonensis, Tomasieu, Faraonensis*), Kalugera, Baccovia, Hhesh, Gafarensis, Tiburtinensis (in Tatena), Soczavienses. — Benedykt XIV listem z d. 10 Decembr. 1748 polecił Kołowi polskiemu aby obmyślił dotacyją dla biskupa bakowskiego. W skutek tego August III wyznaczył probostwo śniatyńskie za siedzibę biskupowi bakowskiemu co Benedykt XIV (bullą Romae d. 3 Augusti 1751) potwierdził, bo kościół katedralny w Bakowie był zniszczony. Przez tego posiadał biskup bakowski na Wołoszyźnie od dawna dotacyjną wieś Jerebes, która również była zniszczoną. R. 1747 erygowano nową parafię we wsi Stawczany (na Pokuwinie). R. 1760 Hieronim Sierakowski arcybisk. lwow. potwierdził biskupom bakowskim posiadanie probostwa śniatyńskiego jako katedry przez tego dał tymże biskupom stallum pomiędzy kanonikami katedry lwowskiej. R. 1765 d. 13 Octobr. Franciszek Kandyd Ostrowski biskup daraneński otrzymał sakrę od Hieronima Sierakowskiego arcyb. lwow. Jakuba Augustynowicza arcyb. ormiań. i Samuela Głowińskiego biskupa lebrońsk. jako koadjutor biskupa bakowskiego we Lwowie Franciszkanin. kanon. Był Ostrowski przedtem gwardyanem klasztoru warszawskiego, a gdy r. 1774 na biskupstwo kijowskie postąpił, został od Klemensa XIV (Romae d. 9 Mai 1774) mianowany koadjutorem bakowskim i biskupem byblijskim Piotr Dominik Karwowiecki prowincyał franciszkański na Rusi, konsekrowany d. 1 Czerwca 1775 w Dunajowie. Jako dotacyją koadjutorstwa otrzymał probostwo w Mostach. — Na Wołoszyźnie i w Multanach byli wtedy wikaryuszami generalnemi prefekci misyj: Franciscus Besci † 1740, Manfi 1744, Clemens Leidet Franciszkanin 1750–1766, Josephus Maria Minotti 1774 Jezierski biskup bakowski † 29 April. 1782 we Lwowie

F. Antonius Mauro, Josephus Maria Martinotti 1782, Fidelis Rocchi z Sano 1784, Alojzius dal Di 1789, Joannes Matfei 1806.

34) Dominik Szaniawski dominikan, klasztoru lubelskiego (urodz. 1744 wstąpił do zakonu 1763) mianowany (od Króla Stanisława Augusta biskupem bakowskim, lecz gdy od cesarza Józefa II potwierdzenia nie uzyskał, zrezygnował z biskupstwa i umarł d. 20 Augusti 1812.

35) Dominik Piotr Karwowiecki ostatni biskup bakowski od r. 1782 † 11 Marca 1789 w Śniatynie. Po jego śmierci rząd austryacki zniósł biskupstwo bakowskie; dom biskupi w Śniatynie na skarb zabrał, a kościoły katolickie na Bukowinie do dyecezyi lwowskiej oddzielił. z 15000 dusz

R. 1774 biskupstwo i dyecezya bakowska składała się z 12 kościołów parafialnych, po większej części drewnianych, których proboszczami byli Franciszkanie: 1) Grosthest, 2) Jarowano, 3) Valeaseaca, 4) Kalugera, 5) Reketin, 6) Dschudeni, 7) Saboeni, 8) Wlautschesti, 9) Rokatani, 10) Jassi, 11) Thosch, 12) Jakobeschti

F. 1) Theo Philippi tłumaczył to Husch

Kościoły zburzone: a) Kothner, 2) Sabaonensis 3) Totrusch koło zupy solnej Okna, 4) Kamieneschti, 5) Dakow, 6) Soczawa miała 2 Kościoły. 7) Baja, 8) Akerman 9) Merleu, 10) Gallasch, F

Po śmierci Dominika Piotra Karwosieckiego ostatniego polskiego biskupa bakowskiego 1789 zarządzali temże biskupstwem prefekci misyj, franciszkanie jakoto: Aloizy Landi 1789 i Jan Maffei 1806 Dopiero papież Pius VII d. 26 Grudnia 1808 mianował biskupa bakowskiego:

36) Bonawentura Carenzi franciszkan, mianowany 1808, zrezygnował r. 1814 i umarł 1814 w miasteczku Piave (civitas Plebis) we włoszech.

37) Bonawentura Berardi z Rewenny, franciszkan, nominowany d. 4 Listopada 1814, konsekrowany w Wiedniu d. 25 Lutego 1815, umarł w Jassach d. 13 Kwietnia 1818. Ostatni biskup bakowski. Z powodu iż się nominacyi biskupa bakowskiego hospodarowie multański i wołoski sprzeciwili, mianowali odtąd papieże wizytatorów apostolskich z godnością biskupią (in partibus).

1) Filip Paroni Rzymianin, franciszkan, biskup iloeński, wizytator apostolski od r. 1818 d. 12 Lipca, zrezygnował 1825, wrócił do Włoch, gdzie umarł 1845 w Reacie.

2) Bonawentura Labberoni Rzymianin, franciszkan biskup helenopolski wizytator od 19 lipca 1825, umarł d. 30 Lipca w Jassach. Po jego śmierci zajmowali się rządami dyecezalnemi prefekci misyj franciszkanie: Innocenty Panfili 1831, Plaudus Angeloni i Karol Magni do r. 1838

3) Piotr Rafał Ardoini rodem z Alghero w Sardynii, franciszkan biskup Karteński, mianowany wizytatorem apostolskim d. 28 Września 1838, przeniesiony 1842 na biskupa do Alghero w Sardynii.

4) Paweł Sarda Piemontczyk z miasta Alosty, franciszkan, biskup werceński, mianowany wizytatorem apostolskim d. 2 Kwietnia 1843, umarł w Jassach d. 28 Października 1848.

5) Antoni de Stefano, Neapolitanczyk, franciszkan, biskup bendeński, mianowany wizytatorem apostolskim d. 28 Sierpnia 1849, zrezygnował 1859 – Po nim zastępował wizytatora Józef Tomassi franciszkan, przyszedł mu dopomagał Jan Eugeniusz Zapolski proboszcz z Jass.

6) Józef Salandri rodem z Loretu, franciszkan, biskup marcyonopolitański, mianowany wizytatorem w Marcu 1864. Zaprowadził klasztor zakonnic „Notre dame de Sion" w Jassach 1866. Umarł d. 29 Grudnia 1873.

7) Antoni Maria Marek Graselli, franciszkan biskup trapezopolitański, mianowany wizytatorem d. 23 Lipca 1874. Za niego było na Wołoszczyźnie i w Multanach 27 parafij w dekanatach: jasski 6, seretherski 9, bakowski 7, tatrooski 5 parafij; Kościołów wszystkich 101, Księży 39, zakonnic 76 (w Jassach i w Galaczu) parafian 58809. – Graselli został d. 29 Grudnia 1874 jako arcybiskup Kolosseński przeniesiony do Konstantynopola.

8) Ludwik Maranzoni, franciszkan, biskup gortyneński, mianowany wizytatorem d. 30 Stycznia 1875, po trzech latach wrócił do Włoch gdzie został biskupem Foronae Clodiae.

9) Fidelis Dehm urodzony d. 13 Maja 1825 w Rechtenweiler w Księstwie Hohenzollern-Sigmaringen, franciszkan, biskup Kolosseński, mianowany wizytatorem apostolskim d. 31 Grudnia 1877, zrezygnował 1880 i tegoż roku zmarł.

10) Mikołaj Józef Camilli ur. 1810 w Monterubbiano, franciszkan, biskup mosynopolitański, mianowany wizytatorem apostolskim d. 16 Września 1881, pomógł do fundacji seminarium w Jassach.

1655 Większą część sreber biskupa krak. wywie-
ziono przed Szwedami d. 17 Septemb. do Węgier,
a potem do Wiednia.
d. 19 Septembr. Jerzy Lubomirski wyjechał
inogynia koronne do Węgier na zamek Lubo-
welski. Królowa Maria Ludowika z skarbami
wyjechała do Żywca, a z tamtąd do Ptogowa.
Król Jan Kazmierz wypłaca wojsku 30,000 ta-
larów z zebranych sreber, z których srebra kos-
cielne oddano Zacherli rajcy krak. dla przebicia
ich w menicy.
d. 17 Octobr. Karol Schlipperbach sekretarz króla
Szwedzkiego przybył na zamek i w przytomności
Miaskowskiego proboszcza wojnickiego zrobił
konsygnacyją pokoi i rzeczy królewskich; żądał
także żeby mu otworzono skarbiec, lecz kustosz
wymówił się od tego twierdząc że nie ma klucza.
d. 19 Octobr. Szwedzi weszli do miasta Krakowa.
d. 20 Octobr. Król szwedzki z małą switą incognito
zwiedzał zamek krakowski i kościół katedralny;
oprowadzał króla, który zdjął natrzeciej głowy w kościele,
kanonik Starowolski.
d. 21 Octobr. Melchior Slangenfeld podskarbi króla
szwedzk. z komisarzem Karnutem rozkładając na
miasto okup, nałożyli na sam kościół katedralny 100,000
talarów; a gdy nie było biskupa, poszli do skarbca
katedralnego i zabrali wszelkie depozyta oraz wszelkie

naczynia srebrne i złote, zostawiwszy tylko 2 srebrne posągi Królów Zygmunta i Władysława. Szwedzi taxowali i grzywnę naczyń srebrnych po 14 zł. przy okupie i naczynia te Żydom sprzedawali, którzy takowe w mennicy przetapiali.

1656 d. 4 Kwietnia umarł Kanonik Starowolski, po nim objął dozór Katedry Kanonik Krak. Adam Roszewicz Dr. Praw

d. 27 Stycznia Paweł Würtz szwedzki Komendant miasta Krakowa wygnał wszelkie duchowieństwo z zamku Krak. zostawiwszy tamże tylko Kanonika Starowolskiego z 20 ludźmi.

1657 d. 2 Marca Szwedzi zabrali z Katedry na zamku wszelkie srebra, które były na ołtarzach, lampy, Kandelabry, lichtarze, ołtarze srebrne, trumnę św. Stanisława, przełożywszy Kości święte do dawnego relikwiarza małego spoczywającego na dwóch złotych orłach (lecz później i ten relikwiarz zabrali); obrazy S. Stanisława i Piotrawina z srebra lane i posągi 4 aniołów srebrnych którzy owę trumnę dźwigali; 2 posągi św. Zygmunta i św. Władysława (sesqui alterius cubiti altitudinis), które za pierwszym zaborem Karol Król szwedzki ocalił, relikwiarze, tekі, krzyże, kielichy, ampułki; odkopywali groby Królów i biskupów, którym zabierali pierścienie i łańcuchy złote lub srebrne. To wszystko zaraz topili i d. 13 Marca wraz z innemi droższemi sprzętami na 80 wozach do Szląska ku Tarnowskim górom wysłali.

D. 28 Marca Würtz z Rakoczym Księciem Siedmiogrodzkim zwiedzał Kościół Katedralny i kazał go zamknąć.

1657 w Lipcu Jonas Leyeram szwedzki Komendant zamku krak. wykopał za denuncyacyą ukryty na zamku przez Starowolskiego ołtarz srebrny Św. Stanisława i zaraz go za kilka tysięcy Żydom sprzedał, którzy go potłukli i stopili. Ołtarz ten kosztował Zygmunta I. 30,000, zawierały go 2 tablice — opisał go wierszem Krzycki.

d. 26 Augusti przybyli do Krakowa Komisarze Króla Jana Kazimierza do rewizyi relikwij Św. Stanisława i Archiwów wyznaczeni jakoto Wojciech Węzyk Kustosz, Poniatowski opat Tyniecki, Rupniewski starosta Lelowski. Ci odebrali od Szwedów archiwum nieco nadniszczone, przyczem Kanut Komisarz szwedzki zwrócił zabrany relikwiarz Św. Stanisława, który trzymały 2 osły; w ten relikwiarz włożono Kości Św. Stanisława przez Roszewicza przechowane. Relikwiarze zaś ukryte pod drzewami nad stallami Kanoników, pozostały nietknięte.

Po odebraniu Krakowa Żydzi Krakowscy okupili się zbrodnie tym sposobem, iż zapłacili Dworowi Królewskiemu 60,000, Hatzfeldowi zaś dowódzcy austriackich wojsk auxyliarnych 30,000; Kapituła Krakowskiej zaś musieli zapłacić za ołtarz Św. Stanisława zaledwie 10,000 złp. i to ratami:

Notificatio Adami Roszewicz Canonici Cracov. Studii Cracov. Rectoris data Cracoviae, die S. Bartholomaei 1657 ad requisitionem Pauli Würtz. na wezwanie jenerała szwed. Würtza, aby mu dano specyfikacyją szkód wyrządzonych przez Szwedów w Katedrze krak. Adam Roszewicz takową dał notyfikacyją:

Pierwsza rewizya Skarbu katedralnego odbyta dnia r.

1656 w przytomności króla Szwedzkiego podskarbiego (Slangenfelda) i Knutha (Canut) komisarza szwedzk.,
który w obecności Roszczewicza i Starowolskiego ka-
noników przez 5 dni zabierał srebro i inne ozdoby
bez liczby, wagi i miary, i przy sobie klucze od skarb-
ca miał i drzwi pieczętował. — Druga rewizya w
tydzień potem odbyta przez komisarza Knuth, który
znowu kobierce, opony i inne ozdoby dla króla szwed-
kiego według rejestru w summie 300000 talarów (tre-
centorum millium imperialium ratione lytri) zabrał. —
Trzecia rewizya odbyta przez jenerała artyleryi,
który z majorem stał, w przytomności Starowolskiego
mającego klucze od skarbca zabrał w summie 30,000
talarów sreber wartości 408 grzywien. — Czwartą re-
wizyę przed samym wyjazdem marszałka Arfwida
Wittenberga przedsięwziął komisarz Knuth, który
zabrał resztę kielichów (zostawiwszy tylko jeden), krzyż
wielki Żadzikowski i inne; przy której rewizyi
niebył obecnym Roszczewicz. — Piątą rewizyą odbył
2/3 57 na rozkaz Pawła Würtza komisarz Knuth wraz z
komisarzem Gau: przyczem zabrano 2 posągi Królów,
cyborium srebrne, trumnę Św. Stanisława i wierzchnią
część ołtarza w królewskiej kaplicy oderwaną; przy-
czem też i inne kaplice zrewidowano, r. 1657. —
Szóstą rewizyą przedsięwziął nieboszczyk komendant,
wszelako na prośby Roszczewicza powrócił zabrane
rzeczy. — Siódmą rewizyą i zabór przedsięwziął
Stuart. — Ósmą rewizyą uczynił teraźniejszy Komen-
dant zamku, który z wyjątkiem skarbca, zlustro-
wał wszystkie kaplice, zakrystyje, depozyta prywat-
nych i Księży, zabrawszy 8 lipca ołtarz Św. Stanisława
i wszelkie rzeczy z kaplic. Co się tyczy rzeczy zabra-
nych, najlepsze ich regestra są u komisarza królewskiego
Knuth; wartość i waga są w inwentarzu zmarłego
Starowolskiego, po którym wszystkie rzeczy zabrał szwed-
ki komisarz Daniel. — Die S. Bartholomaei 1657. Ad. Roszczewicz
mp.

5364
II